

MA. OPERA

BIBLIOTECA
N.° FONDALE
14
19 M
14 M
1827-54

14-19-M-14

Car. micr. C.A.

DIVI

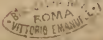
PROSPERI AQVI

TANICI, EPISCOPI REGIENSIS,
OPERA, ACCVRATA VETVSTO-
RVM EXEMPLARIVM COLLA-

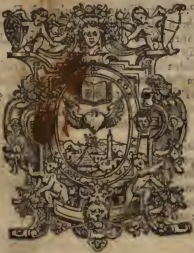
tione per viros eruditos à mendis

pendè innumeris re-
purgata.

Quid verò in hac editione præter ditissimam indicem, tam scripturarum quam rerum accesserit, versa pagina demonstrat.

Coll. Rom.
B. 1.

Responsione
ad
Contra
gratia
Sacer
De
Ab
A. U. Aug
C
Canon

LOVANI,

Ex officina Typographica Ioannis Bogardi, Bibliop. Iurati.
Sub Biblijs Aureis. Anno 1566.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO AD QVA-
DRIENNIVM SVBSIG. FAACWEZ.

PROSPERI AQUI
TAMICI SOCIETATE PUBLICA
OPERA PROSPERAE
-D. AUGUSTINI-
MILANO 1770

ELENCHVS EORVM QVÆ

continebat antiqua editio.

Opus de prædictionibus & promissionibus Dei.

De vita contemplatiua libri tres.

Ad Ruffinum epistola vna.

ad capitula Gallorum.

Responsiones ad obiectiones Vincentianas.

ad excerpta Genuensium.

Contra Cassiani Presbyteri librum cui titulus est, De protectione Dei, de

gratia Dei & libero arbitrio liber vnus: nunc demum in capita diuisus,
Sententiarum ex operibus D. Augustini excerptarum, liber vnus.

Ex iisdem sententijs Epigrammatum, liber vnus.

De prouidentia diuina opusculum alterius quam Prosperi.

De Ingratis contra Pelagianos, liber vnus, in cap. sectus.

Commentarijs in Psalmium centesimum & sequentes 50.

In hac editione vltima accesserunt.

De vocatione omnium Gentium libri 2. in breuiora capita distincti, non
sublata tamen priori distinctione, sed in margine reposita.

Ad sacram virginem Demetriadem epistola vna.

Ad D. Augustinum epistola vna.

Cælestini epistola pro Prospero & Hilario.

Canones alterius concilij Arausicani.

L O N D I N I

Ex Officina Typographica I. G. B. de la Motte
Anno 1770.

CUM GRATIA ET PRIVILEGIO AD QVÆ
PRIMUM PARISIÆ PAVLUM

REVERENDO

IN CHRISTO PATRI

AC DOMINO, D. CAROLO VANDER LINDEN, SACRÆ THEOLOGIÆ BACCA- LAVREO, ET MONASTĒRII PARCENSIS, Ordinis Præmonstratensis, apud Louanium Abbati. Ioannes Soteaux Montiniensis

S. P. D.

Dælestis illius aule imitationem, in qua laus gloria,
& honor erit omni operanti bonum, terrena quoque hac
res publica rectè facti præmia semper ac ubiq; decernit:
quoniam ex multa & profunda caligine, qua dånatis
hominis iudicium obscuratum est, sicut quid rectè factū
sit non nouit, ita nec verum præmium decernere potest:
Qua parte tamen bonis constat sine his quos Deus de igno-
rantia tenebris & umbra mortis eduxit, quid rectè
geratur, ac promde quod præmium & laus huic operi
debeat, satis intelligit: illud nimirum quod Christus repromisit his quos velut omni
solatio & premio destitui mundus putat: quòd utiq; si hic sint pauperes spiritu (id est,
inquit Prosper, suam paupertatem sic æquanimiter ferant, ut non gemant de non ac-
quisitis diuitijs, nec doleant de perditis, sed vel gaudeant de bene expensis, vel Deum
laudent etiam nullis vnquam habitis) ipsorum erit regnum cælorum: si mites, nec ar-
mis pro dilatandis fundorum terminis scuerint, possidebunt terram: & cetera que
apud euangelistam prosequitur. Sed licet tunc præmium mercedem sint sancti acceptu-
ri, & qui in hoc seculo ignobiles atque inglorij erant, tunc demum verè sint nobilitads
& glorificandi: tam indiuidua tamen bona vita comes est gloria, ut qui rectè vixerit,
semper ab aliquibus honorem nunc quoque ac laudem consequantur, etiam dum non
in hoc, sed potius in cõtrarium sunt intenti, scientes dominũ dixisse: Attõdite ne iusticiã
vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis. Item Apostolum: Gloria nostra
hac est testimonium cõsciẽtiæ nostræ, quòd in simplicitate & sinceritate Dei, & nõ in
sapientia carnali, sed in gratia Dei conuersati sumus in hoc mundo. Hinc Abraham ad-
uenam & peregrinũ homines infideles magna cum reuerentia alloquebatur, dominũ
& principem Dei eũ nominãtes. Hinc vsq; ad remotissimos populos gloria Salomonis,
quando necdum cor eius a Deo receperat, perlata erat. Hinc (ut de veteri testamento
multa præteream) iam recens nascenti Ecclesia, Roma ex impietate ad pietatem tra-
ducta, amplior facta est (inquit Prosper) arce religionis quàm solto potestatis: adeo ut
Paulus ad eos qui in ea erant scribens, gaudes diceret: Fides vestra, annu-
ciata in vn-
uerso mundo. Hinc Philippenses, licet exigua Ecclesia portio, inter infideles erat sicut
luminaria cæli. Hinc Cornelius Centurio testimonium probitatis suæ dabat ab vni-
uersa gente Iudeorum. Hinc Petrus fidelibus scribens, promittebat futurum, ut qui de-
trecebant de eis tanquam malefactoribus, ex bonis operibus eos considerantes glori-
ficarẽt Deum. Hinc insuper etiã fidelibus dicebat: In quo admirantur (puta infideles)

Rom. 2.
1. Cor. 4.

Matth. 5
In epist.
ad Deme-
tridem.

Mat. 6.
2. Cor. 1.

Gene. 13
3. Reg. 11

Cap. 16.
lib. 1. de
voc. gẽt.
Rom. 1.
Philip. 1.
Act. 10.

1. Pet. 2.
Ibid. c. 4.

EPISTOLA DEDICATORIA.

non concurrentibus vobis in eandē luxuria confusione. Hinc & multo post, quam nec-
 dum ita passim tam in clericis quam in laici refrixisset caritas, sed adhuc Deū bona
 vita honorificaret: clericis honor ille penē diuinus impendebatur, de quo legitur Cōciliū
 Mantifconensis 2. canone 15. Statuimus vt si quis quempiam Clericorum honoratorū
 in itinere obuium habuerit, vsq; ad inferiorem gradum honoris veneranter illi colla
 subdat, prout is officia & obsequia fidelissima Christianitatis inre promeruerit. Et si
 quidē ille secularis equo vebitur clericusq; similiter, secularis galerū de capite auferat
 & Clerico sincera salutationis manus adhibeat. Si verō Clericus pedes graditur &
 secularis vebitur equo, ilico ad terram desinat, & debitū honorem illi sincera chari-
 tatis exhibeat. Hinc (quod ad institutum nostrum propius accedit) monachus quocūq;
 adueniret, ait Beda, gaudenter ab omnibus tanquam Dei famulus excipiebatur: &
 iam si in itinere pergens inueniretur, accurrebant, & flexo ceruice vel manu signari,
 vel ore illius se benedici gaudebant. verbis quoq; horum exhortatorijs diligenter au-
 ditum praebebant & cet. Hec ille. Vbi verō desuit & clerus & Monasticus ordo bene
 viuere, velut secundo dicit Deus Hebr: Quicumque honorificauerit me, glorificabo eū:
 qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. & quōd Malachia secundo scriptum est:
 Nunc ad vos mandatum hoc, o sacerdotes, Si nolueritis audire, & si nolueritis ponere
 super cor vt detis gloriam nomini meo, ait Dominus exercituum: mittā in vos egestatē,
 & maledicam benedictionibus vestris, & maledicam illis, quoniam non posuistis super
 cor. Ecce ego prouinciam vobis brachii, & dispergā super vultū vestrum stercus solemn-
 itatū vestrarū, & asumet vos secum. Et infrā: Vos, inquit, recessistis de via & scāda-
 lizastis plurimos in lege, irritum fecistis pactum Leui, dicit Dominus exercituum. Prop-
 ter quod & ego dedi vos contemptibiles, & humiles omnibus populis, sicut non seruastis
 vias meas. Hinc deniq; fit, vt tot hodie clerum ab officio suo deturbare submouerēq;
 conentur: imitatores seditiosi illius populi Isr. ael, dicentis Samueli: Ecce tu sennisti, &
 filij tui non ambulat in vijs tuis. constitue nobis regem vt iudicet nos sicut & vni-
 uersa habent nationes. Benedictus tamen sit Deus, qui non penitus auertit faciem suā
 a nobis, sed Spiritum suum adhuc in multis reliquit, tam in clericis secularibus, quam
 in ijs qui Monastica sunt profesione: de quorum numero R. P. domum tuam esse gau-
 demus: quae etiam propterea ab ijs qui foris sunt, habet bonum testimonium, non tan-
 tum quia in ipsa bene vigeat Monastica disciplina, sed etiam quia instar prime cano-
 niticae vrbis, plurimum accensa est studio sacrarum literarum: vt spem non minimam
 concipiam, quōd hoc .D. Prosperi opus sepenuero non tibi soli voluptatem post gra-
 uiores animi distractiones allaturum sit, sed & illis calcat ad maiorem in pietate ac
 studio sacrarum literarum profectum additurum. Licet enim multa acriter & ele-
 ganter (adēo vt propterea Rethorē eū V. Beda nominet) de gratia Christi diserat: ha-
 bet tamē & tres libros quos de vita cōtēplatiua inscripsit, dignissimos qui imprimū ab
 omnibus religione Monasticam profesis euoluātur. Quod etiā vt tāto facilius ac dils-
 gentius a tuis fiat, visum est R. P. tuae ipsum opus nūcupare. Vale in Christo Iesu.

Loanij ex minori collegio Theologorum. 13. Calendas Maias M. D. LXV.

Eidem R. P. tuae obsequentis. Collegij præ-
 dicti alumnus. Ioannes Soteaux.

Eccl. hi-
 storiz
 gentis
 Anglo-
 hi. 3. c. 16.

1. Reg. 2.

Malac. 1.

1. Reg. 8.

Citatē hi-
 sto. lib. 1.
 cap. 10

LECTORI CHRISTIANO

SALVTEM.

PROSPER Aquitanus, in Gallia Episcopus fuit Regiensis, & aduersus reliquias hæresis Pelagianæ acerrimus atque elegantissimus Catholicæ fidei defensor: idq; ex autoritate Sedis Apostolicæ, vti dicit in præfatione suarum responsionum ad capitula obiectionum Vincentianarum.

Extat eius epistola ad beatum Augustinũ iam senem: qua breuiter cõplectitur querelas eorum, qui in Masiliensi vrbe constituti, sub nomine catholico Pelagianam hæresim in sinu fouebant: & plerasque diui Augustini definitiones velut maiorum sententijs aduersas calumniabatur: cõtra quos eiusdem Augustini implorat auxilium. Eiusdem argumẽti & Hilarius Arelatensis ad eundem Augustinum scripsit epistolam. Responsum itaque eis Augustinus, duos scripsit libros, quorum vnus de prædestinatione sanctorum, alter de bono perseuerantiæ inscribitur. Cũq; defuncto Augustino, conuiuentibus nonnullis Galliæ Episcopis, presbyteri quidam non cessarent damnatis Pelagij sensibus in hærere, & apud imperitos diuum Augustinum insimulare, quod in confutandis Pelagij erroribus necessarium modum excessisset, multaq; asseruisset in duobus prædictis libris, cunctis Christi fidelibus meritò detestanda: hi duo zelo fidei accensi, Cælestinum Romanum tunc Pontificem adierunt, & querela apud eum deposita, epistolam ab illo eruditissimam obtinuerunt: qua non tantum fides catholica ex præcessorum ipsius Cælestini Romanorum Pontificum decretis contra reliquias hæresis Pelagianæ grauisimè defenditur, verum etiam adeo prædicatur Augustinus, vt vel hinc non immeritò hæcenus habitus sit præcipuus Ecclesiæ doctor. Ait enim dictus Cælestinus, quod nunquam eum sinistrae suspicionis saltem rumor asperferit, quodq; tantæ scientiæ olim fuerit, vt inter magistros optimos, etiam ab eius semper præcessoribus haberetur: & quod de eo bene omnes in commune senserunt, vtpote qui vbique cunctis & amori fuerit & honori.

Inuenitur Prosper subscripsisse Synodo secundæ Vasensi, item Carpentoracensi: inter quas media fuit secunda Arausicana. Cui ideo fortasse non interfuit nec subscripsit, quod capitula ad eam à Leone transmissa, eiusdem Leonis iussu conceperat: sicut etiam Gennadius scribens de eo, ait: Epistole Papæ Leonis aduersum Eutychem, de vera Christi incarnatione ad diuersos datæ, ab ipso dictatæ creduntur. quod tamen an ita se habeat, iudicio lectoris relinquemus.

Porrò quanto studio profecutus sit doctrinam beati Augustini, ex opusculis eius manifestissimum est: quorum pleraque aut compendiorum sunt, quæ latius profecutus est Augustinus. vt Sententiæ & Commentarij in Psalmum centesimum & sequentes vsque ad centesimum quinquagesimum primum. aut certè defensionibus & explicationibus definitionum eius, quas Casianus, Faustus, Vincentius, & alij in Gallia magis peruertendo, quàm contra disserendo oppugnabant.

Cuiusmodi sunt, epistola ad Rufinum, responsiones ad capitula Gallorū, ad obiectiones Vincētianas, ad excerpta Genuensium, liber cōtra Collatorem, carmen contra Ingratos, & libelli duo de vocatione omnium gentium, falsō hactenus diuo Ambrosio ascripti: quos in hac editione auctori suo restituumus, non tantū ob styli & phrasīs similitudinem, sed etiam quia in Bibliotheca regularium Sancti Martini Louanij, & in Bibliotheca Abbatiæ Cambronensis, nec non in Boneffiensis abbatiæ apud Namurcum, in antiquissimis exēplaribus manuscriptis habentur nomine beati Prosperi. Certē Ambrosij nō esse, ex stylo clariū apparet, quā vt vlla ostensione egeat: & ex eo maximē, quōd post damnatos Pelagianos (ante quorum damnationem ē viua excellerat Ambrosius) sint scripti, vt videre est in cap. 22. libri prioris.

Eiusdem Prosperi cēsemus epistolam vltimam apud diuum Ambrosium ad Demetriadem virginem: partim ob stylum, partim ob argumentum. Dirigitur enim post damnatam Pelagij hæresim contra epistolam eiusdē Pelagij de sancta virginitate ad eandem Demetriadem: quæ habetur in initio tomi 4. apud Hieronymum. quæ epistola viuentē adhuc Ambrosio non videtur extitisse. Contra eam etiam scripserant Augustinus & Alipius epistolam vnā ad Iulianam matrem Demetriadis virginis. Huius autem Pelagij epistolæ meminit Augustinus libro primo de gratia Christi, cap. 22. 27. 37. 38. & 40. & ipse Hieronymus eam significasse videtur in epistola ad eandem Demetriadem virginem de custodia virginitatis: vbi monet eam deuitare virus Pelagij, nomine tamen eius suppresso. Penē (inquit) præterij quod vel præcipuum est. Dum esses paruula, & sanctæ ac beatæ memoriæ Anastasius Episcopus Romanam regeret Ecclesiam, de Orientis partibus hæreticorum fœua tempestas simplicitatem fidei (quæ Apostoli voce laudata est) polluere ac labefactare conata est. Sed vir ditissimæ paupertatis & Apostolicæ sollicitudinis, statim noxium perculit caput, & sibilantia Hydræ ora cōpescuit: & vereor, imō rumore cognoui, in quibusdam adhuc viuere & pullulare venenata plantaria. Illud te pro charitatis affectu præmonendam puto, vt sancti Innocentij, qui apostolicæ cathedræ & supradicti viri successor & filius est, teneas fidem: nec peregrinam, quamuis tibi prudens callidæque videaris, doctrinam recipias. Carmen de prouidentia Dei à D. Prosperi opusculis remouendum duximus, quia Pelagianæ doctrine est, cui Prosper infestissimus fuit. Docet enim optimum quemq; non plus gratiæ accipere à Deo quā pessimum: sanctos patres ex lege naturæ bonos fuisse: à voluntate nostra præueniri auxilium Dei, & alia multa errori Pelagij cōsona: quæ diuo Prospero nunquam placuerunt. Nec nouum est magnorū virorum scriptis opera quædam hæreticorum inferi: quum inter libros Hiero. ascriptos reperiamus & epistolam Pelagij ad Demetriadem (de qua suprà diximus) & commentarios breues Pelagij in omnes Pauli epistolas, excepta ea quæ ad Hebræos est: Similiter epistolam Cœlestij ad parentem de scientia diuinæ legis. Item epistolam de duobus filijs, frugi & luxurioso, non illā quæ est ad Damasum, sed quæ incipit: Omnium quidem de scripturis etc. & alia multa, quæ non sunt hoc loco recensenda. Ad quem modum etiam inter Augustini opera irrepsit liber quæstionum veteris & noui testamenti, qui inter cætera asserit Melchisedech esse Spiritum sanctum sacerdotemque non summum: quæ obrè merito est à diuo Hieronymo, in epistola ad Euagriū reiectus. Eodem

errore inscribitur liber Gennadij de ecclesiasticis dogmatibus Augustino: cui quoniã non satis catholicus est, studiosus quispiã, ex epistola prima Cælestini & concilio Arauficano secundo aliquot capitula subiecit: nempe 22. 29. & sequentia. Quæ licet eiusdem libri esse videantur, tamen in nonnullis exemplaribus, tam scriptis quàm impressis, omissa inueniuntur: sicquæ capiti vigesimo primo libri eiusdem ex professo repugnant, vt aliquantulum consideranti, satis statim eleuceat, non nisi ad eius reargutionem esse annexa. Quo consilio & carmen de Providentia adiunctum videtur carmini de Ingratis, ne, quum esset perniciosum, suo careret antidoto si seivndim legeretur. Cæterum quia Gennadius in libro de viris illustr. (quem inuenies annexum catalogo scriptorum ecclesiasticorum D. Hieronymi) conatus est diui Prosperi fidem eleuare, dum ait quòd Casiani dogmata. infamãrit veluti nocua, cùm Ecclesia Deica probet esse salutaria: videndum est quantum sit Gennadio tribuendum. In primis cap. 21. lib. de ecclesiasticis dogmatibus (quem Magister sententiarum, diuus Thomas, & alij sub nomine Gennadij citant) dicit: Homo postquam seductione serpentis per Euam cecidit, naturæ bonum perdidit, pariter & vigorem arbitrij: non tamen electionem, ne non esset suum quòd euitaret peccatum, nec merito indulgeretur quod non arbitrio diluisset. Manet itaque ad querendam salutem arbitrij libertas, id est rationalis voluntas, sed admonente prius Deo & inuitate ad salutem, vt vel eligat vel sequatur vel agat occasione salutis, hoc est, inspiratione Dei. Vt autem consequatur quod eligit vel quod sequitur vel quod occasione agit, Dei esse liberè confitemur. Initium ergo salutis nostræ Deo miserante habemus. vt acquiescamus salutiferæ inspirationi, nostræ potestatis est. vt adipiscamur quod acquiescendo admonitioni cupimus, diuini est muneris. vt non labamur in adepto salutis munere, sollicitudinis nostræ est & cælestis pariter adiutorij. vt labamur, potestatis nostræ est & ignauiz. Quibus verbis ait, in homine post lapsum mansisse electionem siue rationalem voluntatem ad querendam salutem, sed admonente prius Deo & ad eam inuitante, vt liberum arbitrium vel eligat, vel sequatur, vel agat occasione salutis, hoc est, inspiratione Dei. Quod Pelagianæ hæreseos esse constat. Rursum in libro suo de viris illustribus, diuo Hieronymo præfert Ruffinum: Augustinum dicit ex multiloquio non fugisse peccatum, & errorem eius nondum questionem hæresis dedisse: quo dicto manifestè significat quòd periculo hæresis non careat. laudatq; ibidem *υλογίας* Pelagij, quas diuus Hieronymus in dialogis contra Pelagianos plenas hæresibus asserit. Item probat duos Faustii libros de gratia & libero arbitrio: quos * Petrus diaconus & alij Orientales anathematizant, & * Ioannes Maxëtius seruus Dei hæreticos pronunciat. Insuper, magnæ leuitate ac temeritate de Romano Episcopo, ita scribit: Iulius vrbis Romæ Episcopus scripsit ad Dionysium quendam de incarnatione Christi domini epistolam: quæ illo quidem tempore vtilis visa est aduersum eos, qui ita duas per incarnationem in Christo asserbant personas sicut & naturas: nunc autem perniciosa probatur. Fomentum enim est Eutychianæ & Timotheanæ impietatis. Denique, contra apertissimam sententiam Gelasij pontificis in concilio septuaginta Episcoporum (vbi opera diui Prosperi approbat, & Casiani apocripha pronunciat) dånato Prospero dogmata Casiani pro salutaribus ab ecclesia suscipi mentiur:

Lib. de
Eccles.
dogmat.
cap. 11.

* Libelli
de incar.
& gratia
etc. ca. 8.
* Respon-
sionis
suz pro
monachis
etc.
c. 15. etc.

idq; certè cum ecclesiæ iniuria: quandoquidè præter eos errores, quos diuus Prosper ex collat. 13. allatos eruditissimè cõfutat, reperiuntur adhuc in Casiano alij plures errores intolerabiles, quos nõquã probauit ecclesia. Vt (verbi gratia) collatione 4. dicit bonũ esse, quòd caro cõcupiscit aduersus spiritũ: malum verò, si volũtas tota spiritui adhereat, penitusq; carnè vinceret. Decima septima defendit, quandoq; mēiendũ esse. Vigesima tertia asserit, omnes sanctorum iustitias esse peccata: quod nostra memoria in Martino Luthero à Leone decimo damnatum est. Aliãq; multa, quæ hic longum esset recensere. Nã sicut reliqui Pelagiani, ita & Casianus videtur fuisse magnus sectator Origenis, qui (teste Ieronymo) sexto Stromateon libro, ex Platone docet rectum esse mendacium. Et lib. 3. periarchon cap. 4. asserit melius esse animã obsequi carnì, quàm esse in propria voluntate: & quòd melius sit, animam non penitus obedire spiritui. Nec mirum, Pelagij enim doctrina Origenis ramusculus est, inquit Hieronymus. Id quod verissimum esse comperiet, quisquis aliquot capita prima tertij libri Periarchon diligenter attenderit.

In epist.
ad Ctesiphonem.

Libros de prædictionibus & promissionibus Dei nõ ignoramus plurimos in locis mendosos, & (vt apparet) mutilos esse: tamen si haud ita atq; cum eos in manus legendos acciperemus Sed quum nobis exemplaria correctiora nõ suppetere, nolimus quidquam ex cõiectura immutare. Si cui ob minorem eruditionem videatur à diuo Prospero adhuc iuniorè, iamq; primum in sacris literis sese exereente scripti: obstabit quòd trigesimo octauo capite secundæ partis autor ipse ita loquitur, velut iam annos iuuetutis excesserit. Vt certè Prosperi non videantur, non eo rãtũ sit probabile, quòd Gennadius & Tritemius recensentes quæ ab illo scripta sint, huius operis non meminere sed etiam ex phrasì ac styli maxima dissimilitudine, quòdq; sapissimè toto opere autor hise sententijs vt sibi familiarissimis vtatur: Non tantum sibi, quantum etiam suis etc. & Non tantum præteriti, quantum etiam præsentis. etc. quas in ipsis D. Prosperi libris non reperies vsquam. Fatèdum tamen est, ab homine scriptorũ ac librorũ diui Augustini studiosissimo scriptos esse. Nã & ipsa Augustini verba nõ semel citat: quæ quo loco apud illum habeantur, in margine annotauimus. Libri contra Collatorem (qui & mendis scatebat, & ordinis erat planè perturbati: quoniam in eo passim verba Prosperi impressa erant tanquam Casiani essent) castigationes subministravit eruditus & eximius vir sacre theologiæ Regius Louanij professor, M. Ioannes Hessels à Louanio: sic

Partis 1.
cap. 1. 7.
8. 17. 35.
36. Part
2, cap. 1.
etc.

cut & magnam partem eorum quæ tecum hucusque locuti sumus Lector Christiane. Bene

Vale.

1

A D. PROSPERI
AQUITANICI EPISCOPI REGION-
SIS IN LIBRVM PROMISSIO-
NUM ET PRAEDITIONVM DEI.

P R A E F A T I O.

AVLVS APOSTOLVS DICIT:

Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed 1. Cor. 3.
B. qui incrementum dat Deus. In hac igitur agricultura caelestis & regalis patrimonij, quam excoluerunt Apostoli, Patriarchæ, & Prophetæ, inter cæteros dominicos canes, ipse catellus dñs limites circummeo, ex diuinis scripturis, dūce gratiâ, centumquinguentatrina capitula venando confeci in quibus sunt promissiones Dei centum & tres:

Prædicta quinquaginta, distributa hoc modo: Populus ante legem promissiones quas credendo vidit, & videndo credidit, habuit xviiiij. Quas credidit, & populo post se videnda reliquit, vi. Prædicta quæ vidit xij. Quæ credidit iij Populus sub lege Promissiones quas credendo vidit, & credidit, xvij. Quam creditam post se videndam reliquit, vnam. Prædicta quæ vidit, xviiiij, Quæ credidit ij. Populus sub gratia Promissiones, habebat xl. Quas ante nos vidit xxxij Nos quas vidimus, & videmus implei, vij. Et vnam, Finis mudi, quam omnes credimus. Dimidium temporis, Prædicta, quæ in fide sunt, xij, quæ vidimus ii. Promissiones quæ in fide & in fine venturæ sunt, vi. Tredecim etiam gloriæ sanctorum in fide sunt: quia soli sancti ea percipiunt facta. Promissiones impletæ lxxxiiij. implendæ xix. Prædicta impletæ xxxv. implenda xv. Quis igitur durus adeo & ferrei ferreus sensus est, qui dubitet impleri pauca, cum tot iam cernat impletæ!

CAPITA PRIMAE PARTIS.

1. Promissio. Ex libris Geneleos creaturæ, est in Adam, & in Euam; Christum, & ecclesiam.
2. Prædictio: In mandato contempto duas sequi mortes.
3. Prædictio: Diaboli sententiâ eos manere, qui eius fecerunt volutates.
4. Prædictio: In maledicto mulieris sequi originale peccatum.
5. Prædictio: In Adam omnibus posteris labor, sudor, & dolor.
6. Præd. In Cain & Abel duorum populorum, Christianorum & Iudeorum.
7. Præd. In diluuium arca: quæ significauit ecclesiam.
8. Præd. In tribus filijs Noë, gentes, quas Christus Dominus sparsas inuenit, collegit.
9. Præd. In Heber. gēs Hebræa, quæ primatum christiano populo tradidit
10. Promissio: In Abrahæ vocatione, terra viuentium Christianorum populo futura.
11. Prom. In Abrahæ semine multiplicari vt stellas populū Christianū,

B Promiss.

12. Promis. In sacerdotio Abrahamæ, regale ecclesię sacerdotium.
13. Prom. In nominis perfectione, qua in fide pater gentium est Abraham.
14. Pręd. In circuncisione, qua corde circunciditur Christianus.
15. Promis. In Isaac nato, qui ritus dicitur, quid ostendat in Christo.
16. Pręd. In Sodoma & Gomorra, futuri iudicii diem.
17. Pręd. In Isaac immolando, Christi passio.
18. Promis. In iuratione Dei, qua semen eius in Christo supra numerum extenditur.
19. Pręd. Ex femore Abrahamę Christum hominem suscepturum.
20. Promis. In geminis Rebeccę, populos duos, Christianos & Iudęos.
21. Promis. In eisdem, que gesserint per figuram.
22. Prom. In Esau, ex cuius semine Iob, & Christus in gentibus per fidem.
23. Prom. In Iacob, cui per visum Christus, lapis angularis, ostensus est.
24. Prom. In ipsius Iacob claudicatione, non credituros omnes Iudęos.
25. Prom. In filijs Iacob, & in Ioseph, qui gessit figuram Christi.
26. Prom. In eodę, qui ut Christus dominus missus est ad visitandas oves.
27. Prom. In eodem, in quo castitas patiundo muneratur.
28. Prom. In eodem Ioseph, quia Christi passio figuratur.
29. Prom. In eodem Christi resurrectio est figurata.
30. Prom. In eodem, qui ut Christus dominus suos dilexit inimicos.
31. Prom. In eodem figuratę gratię.
32. Prom. Descensionis Iacob in Ægyptum, & Christi domini in mundũ.
33. Prom. In Moyse, qui personam habuit mediatoris Christi domini.
34. Pręd. In eo, qui ut Christus pacem inxulit iurgantibus.
35. Pręd. In eo, qui ut Christus dominus diabolu. interfecit.
36. Pręd. In eo cum flagris, ut Pharaon, cęditur diabolus.
37. Prom. Paschę figuratę, transitus Christi ad patrem.
38. Prom. In baptismo, in mari Rubro.
39. Prom. Panis cęlestis in manna, quod est Christus.
40. Prom. In signo crucis expugnare inimicos.

A D. PROSPERI
AQUITANICI EPISCOPI RE-
GIENSIS LIBER.

De Promissionibus, &
Prædictionibus
Dei.

PARS PRIMA.

PROLOGVS.

OMNIS FIDEI RATIO SPE, DILECTIONEQ; concluditur. Etenim diligendo quisque promissum quod credit, fidem commodat, donec potiatur omni quod sperat. Conuictione rerum, quæ non videntur, esse fidem, Paulus apostolus definiit: cuius dispensatione creator omnium Deus, omnia ex nihilo formare dignatus est (vt scriptura sancta proloquitur) ex materia inuisa, summa medijs, & media imis libratione pendens. Nam quædam inuisibilia visibilibus præferens, rationalia irrationabilibus, & sensata insensibilibus, & viuientia vitæ expertibus, in mensura, numero, & pondere cuncta disposuit. Quibus pro modo subsistentibus rebus, rationale animal hominem terrenis præferens creaturis, & soli ad imaginem & similitudinem suæ diuinitatis condito tribuit liberam voluntatem. Huic & legem dedit semper viuendi, si mandata seruaret: moriendi, si sui creatoris præcepta contemneret. Verùm serpentina fraude diaboli, superbia qua ipse cum socijs ceciderat, homine decepto, dum se cum tota stirpe humani generis Adam per inobedientiam præcipitaret in mortem, creatori præiudicium, bene condita natura, inferre non potuit. Mortem licet causa præuicationis inuenerit, vitæ tamen essentiam, in quantum est, nec in morte dimisit. Immortalis quippe anima creata, in hoc stadio mundi labe vitata, corporis subuersa eluie, flagitiorum grauata ponderibus nisi sanguine redempta fuerit saluatoris, ablutaq; spiritali vnda, contagio infirmi vulneris carens, decorem collatæ gratiæ inuiolata fide seruauerit, eam in æternam pœnam cum carne victuram, Euangelica fides adnuntiat: Quæ bonis æternam vitam, malis æternam pœnam, ea authoritate firmavit, qua omnia, quæ à principio mundi prædixit, impleuit. Verùm ne longum pro-

Heb. 11.

Gen. 1.

Sap. 11.

Ibidem.

Gene. 1.
Eccle. 1.

Gene. 3.
Rom. 5.

Matt. 24.
Ioan. 3.

mium huius libri humanus sterilisq; sensus extendat, quem in tres partes & dimidiam distributum, iuuante illo, cuius munere loquimur, diuina testimonia collecta vndique, coniunctaq; supplebunt, ex omnibus diuinis scripturis quæ Prædicta, quæue sint Promissiones Dei, vt occurrerint, per capitula deceptenda suscepiamus: signantes trifaria tempora ab exordio mundi, vsq; in finem, in diuersis populis consistere, ante legem, sub lege, sub gratia manifesta, quæ occultis signis semper interfuit. Quorum tripartita diuisio hæc est: A prima conditione primi hominis vsque ad Moysen, ante legem est. A Moysese, cui lex data est in monte Sinai, vsque in aduentum saluatoris domini nostri IESV CHRISTI, sub lege est. Manifestato autem eo in carne, crucifixo, resurgente, atque ascendente in cælum, vsque nunc, & in finem mundi cum illo ipso breui spatio Antichristi, tempus agit gratiæ. Quibus tribus temporibus moderatione sui creator iustissimus Deus ita iura promissaque sua ordinauit: vt non omnia fidei tantum credenda committeret, sed pleraque intuenda oculis commendaret. Et quibus illa, quæ futura sperabantur, ex his quæ videbantur, crederentur implenda. Singulis igitur prædictis temporibus, singulas partes huius libri, vt promissimus, consignabimus: quæ promissa sunt, quæue Christo & Ecclesiæ figuratè exhibita: quæ credita relicta sint, intuenda futuris, capitula per ordinem posita demonstrabunt.

Exod. 10

Sententia
apud eum
est 114.
in libro.
sentent.

·Y·I· *Promissio: Ex libro Geneseos creatura, est in Adam, & in
Eua; Christum, & Ecclesiam.*

·21· 61

CAPVT I.

D

Gen. 1.

·1· 20

IN Principio fecit Deus cælum & terram, mare, omniaque eorum, in cælo fulgentia, gradientia in terris, in aëre volatilia, natatilia in aquis. Quibus perfectis dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Eoq; formato ex limo terræ, insufflauit in faciem eius spiritum vitæ, & factus est homo in animam viuentem. Et dixit Deus. Non est bonum solum hominem esse: Faciamus ei adiutorium simile illi, consiliarium. Et paulo post: Immisit Deus soporem in Adam, & obdormiuit. Et sumpsit vnâ de costis eius, & formauit eam in mulierem: & adduxit eam ad Adam, vt videret quid eam vocaret. Dixitq; Adam: Hoc nunc os ex osibus meis, & caro de carne mea, hæc vocabitur Virago, quoniâ de viro suo sumpta est. Propter hoc, inquit, relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Hoc itaque factum esse, vt rem gereret & figurâ, Apostolus Paulus testis est. Exponens quippe hunc locum in epistola ad Ephesios, ait: Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in ecclesia. Sacramentum igitur magnum quod promissum sperauit Adâ, sibi coniunctam vidit, quam credidit coniugè. Nobis per fidem viuorû signauit futuram ecclesiam, matrem appellauit omnium viuorû: ea scilicet causa, qua ex latere Adæ dormientis formata Eua, ex latere Christi in cruce pendens, formandam, vt factum est, præuidit ecclesiam, quæ verè est mater omnium viuorum. Hæc est enim illa mulier, quæ custoditur per tempus &

Genes. 2.

·1· 20

·1· 20

·1· 20

Ephes. 5.

A tempora, & dimidium temporis à conspectu serpentis, vt in Apocalypsi de Apoc. 12. ecclesia dicitur.

Prædictio: In mandato contempto duas sequi mortes.

CAPVT II.

PRædixit Deus Adæ & mulieri eius mortem secuturam, si vetita tetigissent, dicens, Ex omni ligno Paradisi edetis, de ligno autem dignoscen-
 tizæ boni & mali nõ edetis ex eo. Qua die autem ederitis, morte morietur. Genes. 2.
 Præceptum autem fallente diabolo contemnerentes, vetitura tetigerunt. Quod peccatum dum vir excusat per mulierem, mulier per serpentem Genes. 3.
 mortem prædictam non tantum sibi, quantum suis etiam posteris propinã-
 runt. Hanc enim expendit omne simul genus humanum, aliam significans Genes. 3.
 perpetuam mortem, cuius expers erit omnis qui mãdata Christi seruauerit. Rom. 5.
 Eum verò qui monita salutaria Domini Iesu Christi temnenda duxerit, sine vlla dubitatione suscipiet. Beatus enim & sanctus (ait Iohannes Apo-
 stolus) qui habet partem in hac prima resurrectione, in qua mors non habet Apoc. 20
 potestatem. Et Dominus, Qui audit verba mea, & credit ei qui me misit, habet vitam æternam. & in iudicium nõ veniet, sed transiliet à morte ad vitã. Ioan. 5.

Prædictio: Diabolis sententiam eos manere, qui eius fecerint volũtates.

In Genesi credita & visa.

CAPVT III.

SEquitur in serpentem diabolum prolata prædicta que sententia, in qua Genes. 3.
 smetuendum quidã reperitur, quod ei inter cætera dictum est: Ter-
 ram manducabis omnibus diebus vitæ tuæ. Terrenis enim cupidi-
 tatibus irhiantes animæ, terræ similes comparantur, easque impias prophe-
 ta Dauid in primo Psalmo designat dicens: Erunt tanquam puluis, quem Genes. 3.
 projicit ventus à facie terræ. Et Hieremias propheta: Recedentes à Psal. 1.
 te, ait, in terra scribentur. Iob etiam dicit: Terra tradita est in manus Hier. 17.
 impij. Item Dauid: Memento Domine, quoniam terra sumus. Se ve- Iob. 9.
 ro exui à terra, quam peccati merito serpens comedendam accepit, in alio Psal. 102.
 Psalmo dicit: Salua me de luto, vt non inhæream. Item alibi: Hæsit in terra Psal. 68.
 venter noster: exurge domine auxiliare nobis, & redime nos propter nomẽ Psal. 43.
 tuum. Item alibi: Ne tradas me domine à desiderio meo peccatori. Propter Psal. 134.
 quod, quotidie monendos nos per sacerdotes censuit diuina clementia, cor Psal. 134.
 sursum erigere: nosq; profitemur habere ad dominũ: si tamen sponso no-
 stra firma sit, vt quod verbis proferimus, iugi gratia factis etiã cõpleamus.

Prædictio: In maledictio mulieris sequi originale peccatum.

Prædictum peccatum originale. In Genesi credita & visa.

CAPVT IIII.

Mulier autem dixit Deus: Multiplicans multiplicabo gemitus & Genes. 3.
 dolores tuos: in tristitia paries filios. Sic nasci transgressorum filios
 Dauid propheta cõfirmat: In iniquitatibus, inquit, cõceptus sum, cũ
 peccatis in vtero me aluit mater mea. Salomõ quoq; paria testatur: Graue,

B iij ait,

ait, iugum super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, vsq; in diē C
 sepulturæ in matrē omniū. Itē ipse: Et ego natus accepi, dicit, communē aē
 rap. 7. rē. & in similitur factā decidi terrā. primā vocē similitē omnibus emisi, plorās.
 in inuoluntatis nutritus sum & curis magnis. Nemo enim ex regibus aliud
 habuit natiuitatis initiū: vnus est enim oibus introitus ad vitā, similis exitus.
 Et paulò post. Semē enī erat maledictū ab initio. Et Esaias: Semē nequam,
 Efa 1. ait, filij scelesti dereliquistis dominū. Iob etiā dicit: Nullus est immunis à for-
 Job 4 15
 & 25. de: nec infans, cuius est vnus diei vita super terrā. Itē ipse: Nemo potest face-
 re mūdū de immūdo cōceptū semine, nisi tu quis solus mundus es. Pro cuius
 Leuit. 22. expiatione maledicti seminis immūditia parientis mulieris & infantis, sacri-
 ficia sunt legalia instituta, vsq; ad CHRISTVM regnantem: quē
 Matt 1. saluum faciet populum suum, dictum est, à peccatis eorum. Hæc tamen quæ
 prædicta sunt, ita cernuntur impleta, vt vsque in finem mundi supplenda
 doceantur.

*Prædictio: In Adam omnibus posteris labor, sudor,
 & dolor.*

Prædicta propagatāq; sententia, In Genesi credita & visa.

CAPVT V.

Genes 3. **A**Dæ autem dixit Deus: Quoniam audisti vocem mulieris tuæ, & te-
 tigisti de arbore, de qua sola præceperam tibi ne manducares ex ea, &
 manducaſti: maledicta terra in operibus tuis, spinas & tribulos pariet
 tibi: in tristitia & gemitu edes pabulum agri tui. in sudore vultus tui man-
 ducabis panem tuum, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es: quoniam D
 terra es & in terram ibis. Hanc prædictam pœnam peccati, quam ra-
 Rom. 5. dix humani generis Adani pro sententia excepit, ac suis posteris tanquam ra-
 mis transfudit, per vnum hominem, dicit Apostolus, peccatum intrasse in
 mundum, & ita in omnes homines pertansisse, in quo omnes peccauerunt.
 Humus enim, quæ creatoris imperio fertiles salubresq; ex se herbas, sine vlla
 cultura homini antè pròduxit, post ærumnis sentibusq; referta est, vt in su-
 dore ac labore ex ea omnem hominem edere panem oporteat, donec re-
 currat in mortem. Non tantum prædicta audire ista meruimus, quàm etiam
 Psa 103. probata expendere. Vnde & Dauid dicit: Exhibet homo ad opus suum, &
 Psa 117. ad operationem suam vsque ad vesperam. Et iterum: Labores manuum
 2. Theſ. 3. tuarum manducabis. Apostolus quoque dicit: Qui non vult operari, nec
 Mat. 20. manducet. Et Dominus vsque in vndecimam horam operarios mittit ad
 vineam.

*Prædictio: In Cain & Abel duorum populorum, Chri-
 stianorum, & Iudeorum.*

Prædictio figurata, duorū populorū scilicet. In Genesi credita & visa.

CAPVT VI.

EX primis igitur hominibus mortalibus iam effectis, duo filij procreati
 sunt, ambo mortales, Cain maior, minor Abel. Pastor ouium vnus,
 alius agricola. Hi dum terram incolunt laboribus iam obnoxiam iudi-
 cio diuinæ sententiæ, sc̄que à proprijs paternisq; delictis expiare contem-
 dunt

A dunt, ex primitiis frugum suarum sacrificia obtulerunt. Minoris Abelex ouibus oblatum, acceptabile suscipitur sacrificium. repudiatur Cain, non rectè diuisa terræ particula. inuidia hinc nascitur: præsciaque diuinitas futurorum indicit patientiam furenti, diciturque ad Cain: Peccasti, quiesce, ad te conuersio eius, & tu dominaberis eius: id est, vt peccato suo ipse dominaretur, nec fieret seruus peccati, si præcipienti humilis obediret. Verùm Cain contumax, sui que impatiens, insilijt super Abel in campum, & occidit eum. Proh nefas. hæccine sunt Cain germanitatis fœdera? hæccine principia bonæ naturæ? hæccine bonæ indolis spes est: vt antè te nōrit pater homicidam quàm filium? Sed his ausibus, facinus suum Cain multis etiam vinculis conno dauit: Effectus contemptor diuini mandati, superbæ caput, author inuidiæ, princeps illatæ mortis, & primus in hominibus parricida. Hic initia bellandi instituit. vt reus innoxium sanguinem diffundat, liuoris plenus gloriam inpetit alienam. Nam præclara hinc fulsere martyria, dum iusti occiduntur ab impijs. Sed vt omne nobis quod actum est, proficere demonstraret diuina prouidentia, fratrem à fratre requirit, quem iam occisum nouerat. negantem terra teste conuicit: Vox inquit, sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Cain figurasse Iudaicum populum terrenis desiderijs inhiantem, Abel Christum pastorem ouium, ab eo populo occisum, nullus iam ambigit Christianus, cuius sacrum sanguinem omnis nunc terra accipiens, clamat Amen: quod est, Verum: vt neganti Iudæo quòd occiderit Christum, rectè dicatur à Deo: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Pro Abel quem occidit Cain, natus est Seth, ex quo per ordinem successiōnis venit Enoch, qui Deo dum placeret, translatus est ne gustaret mortem, Heliz sociandus, vt duo testes idonei secundo Christi aduentui præparentur, in confutationem Antichristi, & in gloriam iudicantis filij Dei: de quibus suo loco testimonia proferemus.

Gene 4.

7

Ibidem.

Gene 4.

Gene 5.

4 Reg 20

Prædictio: In diluuium arca, qua significauit ecclesiam.

Prædictum diluuium.

C A P V T VII.

D V M filij Dei à proposito desciscerent sanctitatis, Deus Noe iustū sic admonuit: Finis, inquit, vniuersæ carnis venit coram me: repleta est enim terra iniquitate eorum, & ego disperdam eos cū terra. Fac tibi arcam de lignis quadratas, tricameratam facies arcam, & bituminabis intrinsecus & extrinsecus, & sic facies eā: Trecetorum cubitorū erit lōgitudō arcæ, quinquaginta cubitorū latitudo, & triginta cubitorū altitudo ipsius. Fenestrā facies in arca, & in cubito consummabiseā. Ostiū autē arcæ pones ex latere. Ecce adducā diluuiū aquæ super terrā, & interficiā omnē carnem in qua est spiritus vitæ, sub cælo. Dū igitur fides cōmodat ac præparat mētē, creditq; futurū quod sperat implendū, mylticæ iussioni & fabricæ obediens Noë, arcā qua se cū mundis immundisq; animalibus, vt præceptū fuerat, conderet, fabricauit: geometrica quippe mensura, quæ vt fertur, sexies tantū quàm nostra se extendit. De his autem adscriptis numeris, quantū diuinitus adiutus fuero, colligens pauca, architecti illius nostri Paoli Apostoli sententiam introducam: qui illius arcę figuratā fabricam, omnemq; eius spiritalcm

Gene 6.

B iij

ritalem

1. Cor. 3. ritalem constructionē ad Ecclesiam sanctam referens, instar in ea crucis expressit. Ait enim in epistola ad Ephesios: Flecto genua mea ad patrē domini nostri Iesu Christi, vt det vobis secundū diuitias gratiæ suæ, virtutem, habitare Christū per fidē in cordibus vestris, in charitate radicati atq; fundati, vt valeatis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit altitudo, latitudo, longitudo & profundū: scire etiā supereminētē scientiæ charitatē Christi,
- Ephes. 3.
1. Cor. 14. Quinque sententias in quinque articulis dixit, vtpote is qui dixerat: Volo quinque verba mente mea in Ecclesia loqui. Quinque ergo istæ sententiæ ad prædictæ arcæ mensuras pertinere, hac ratione monstrantur. Quinarius enim numerus ex pari & impari constitutus, habet duo & tria. Tria à trinitate: duo à duobus præceptis: quæ coniuncta, quinarium firmant. Huic additur vnus, propter vnitatem indiuiduæ trinitatis, & efficitur senarius perfectus, omni ex parte sibi met respondens: In primam, tertiam ac dimidiam. De quo numero multi iam dixere maiores. Hi igitur quinarium & senarium coniuncti numeri, ac multiplicati in inuicem, extenduntur ad prædictæ arcæ mensuras quinaras. Propter quod quinta die, excepto homine, vniuersa quæ creata sunt, fecerit Deus: atq; in quinque libris Moyse vniuersa legis mandata cōscripta sunt: et quod perficiendæ legis causa, quinta feria ad patibulū traditus fuerit ipse Saluator & Dominus. Senarius verò numerus hoc continet, quod sexta die formatus est homo: & sexta ætate seculi ad redemptionem mundi hominem susceperit verbum Dei. Et sexta feria suspensus in cruce, nostrum omne pretium ex suo latere, tanquam per ostium arcæ, pretiosum sanguinem fuderit. Ex quo columba Ecclesia tanto sanguine dotata processit. Propter quod & coruus hereticus exiens, humani cadaveris cupiditate naufragus, ad arcam Ecclesiam redire noluit. De quo intus posita munda animantia clamant: Ex nobis exijt, sed non erat ex nobis: nam si ex nobis esset, mansisset vtique nobiscum. Hi igitur duo, vt dixi, numeri quinarium & senarium, dum multiplicantur in inuicem, suppleunt tricenariū. Quinquies enim seni, & sexies quini ductus numerus tricenarium format. Et ipsi sunt triginta cubiti, qui in altitudine arcæ præcepti sunt construi, ad sublimē partem pertinentes Spei: in qua caput eminus confixum est crucifixi. Omnis enim spes in capite. Propter quod & ipsum caput nostrum triginta annorū dignatus est crucifigi. Rursum quinarium numerus in decalogo multiplicatus, propter decem præcepta legis. Decies enim quini & quinquies deni numerus ductus, quinquaginta efficiunt. Et hi in latitudine arcæ ponuntur, qui ad Charitatis spatia in cruce signantur, in qua manus infixæ sunt crucifixi. Decem enim præcepta digito Dei dicuntur esse conscripta, nosque ipsi manus nostras leuare in sancta iubemur. Item quinarium & senarium numeri ita quinquagenario multiplicati, arcæ longitudinem suppleunt. Quinquages enim seni, & sexages quini trecentos efficiunt, qui nostræ arcæ longitudini patientiæ ascribuntur, in qua corpus extensum est crucifixi: cui dicitur, Christus pro vobis passus est, relinquens vobis exemplum, vt sequamini vestigia eius. Quoniam versus homo noster simul cum illo affixus est cruci: patientesque esse iubemur vsque in aduentum. Profundum verò crucis, diluuij magnitudinem significat, qua & illa & nostra arca portatur. Quoniam sunt iudicia Dei (vt scriptum est) sicut abyssus multa. Quod verò dictum est Tricameratam facies eam: hanc fabricam prædictus architectus noster Paulus

A lus exprefsit. Manet, inquit, fides, spes, charitas: tria hæc. Nam cum in prima ac fecunda habitatione, bestiar, pecora, serpentes, auēsq; in fide & spe manerint: in tertia Noe cum suis in charitate manens (quia maior horum omnium charitas) diluuium formidare non potuit. Qui enim manet in charitate, in Deo manet, & Deus in illo permanet: quia Deus charitas est. Fensram vero arcæ melius accepimus respectum in salutem animarum, quæ sunt bitumine intrinsecus & extrinsecus sociatæ & colligatæ in uicē in unitate spiritus sancti, & in vinculo pacis. In cubito dictum est consummari arcam, sic enim decuit significare ecclesiæ unitatem. Quoniā finis legis Christus ad iustitiam omni credenti. Vnde & ille diues in Euangelio diluuium huiusmodi formidans, ait ipsi domino rerum, Magister bone, quid faciens vitam æternam consequar? Et Dominus, prædictæ arcæ illi mensuras ostēdens: Præcepta, inquit, nosti. Cumque ei plurima dixisset ex numero, ille velut quadratus arcæ cupiens sociari, Omnia hæc madata, inquit, feci: quid adhuc mihi super est? Et dominus perfectionem arcæ nostræ designans in vno cubito consistere, Si vis, inquit, perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, da pauperibus, & veni sequere me. Quod cum ille facere nequiuisset, quia omni ex parte quadratus non fuit, ad cubitū perfectionis arcæ nō tēruit pertingere. Abijt enim, vt dictum est, contritatus. Quod verò quadraginta diebus & quadraginta noctibus diluuiū factum est super terram, nō tantum præteriti in hoc numero, quantum etiam præsentis temporis animarum diluuium ostendit: quæ in scopulis seculi, atque in gurgite flagitiorum, diuersarumque voluptatum, naufragis fluctibus submerguntur. Propter quod quadraginta diebus Helias, quadraginta diebus & ipse saluator ieiunia consecrasset, hac tripartita ratione monstrantur: tanquam prædictis tribus temporibus necessaria, ante legem & sub lege, sub gratia. Finis igitur diluuij, sexcentesimo primo anno Noe terminatus, finem mundi significat post sex, vt dictum, ætates seculi, & breue Antichristi spatium. tot enim ætatibus etiam hominis longæuū vita protenditur, donec ab infantia recurrit in senium. Nunc verò ecclesia aut arca, velut munda & immunda animalia, bonos malosq; portare cognoscitur, vsq; in prædictum finem: de quo dominus & saluator noster in Euangelio testatus est, dicens sic futurum aduentū suū quemadmodum fuit in diebus Noe, subito manducantibus ac bibentibus, ementibus & vendentibus. Credidit igitur Noe quæ prædicta vidit in arca. Credidit, quæ futura erat nobis præsentanda ecclesia, nobiscum sperat, quæ erit vltimo iudicio declaranda.

Prædictio. In tribus filijs Noe gentes, quas Christus dominus sparsas inuenis, collegit.

Prædictæ gentes.

C A P V T VIII.

EX tribus igitur filijs Noe, Sem, Cam, Iafeth, totidemque nuribus eius, mortalium fecunditas dum adcreuisset, radix peccati superbia, mundo pereunte diluuiio ipsa perire non potuit. Turris superba à superbis extruitur, cuius caput cælum hastenus occuparet. Huius cœpta, à vero artifice Deo per confusionem linguarum in irritum deducuntur: sic enim scriptum est, Ecce labium vnum est omni terræ, & hoc cœperunt facere. [& nunc non

non deficient ab eis omnia quęcunq; aggregati sunt facere] Et dixit Deus, Venite, descendamus, & confundamus ibi linguas eorum. Deus trinitas loquitur. Descendere verò Deum, est, humanos actus inspicere, vel eorum sensibus propinquare. Quę vt prædicta sunt, mox impleta sunt. Cõfusę quippe linguę nõ tantũ disposita supplere nequiverunt, quantum etiã dispersę per orbę gentes quasque suo distinxere eloquio. Attamē creatoris & iudicis impleta censura, per humilem Christi gratiã charitã vno sub dogmate cõgregavit, quę superba impietas dispererat. Omnis ergo nunc in vnũ lingua cõfiteatur, quod dominus Iesus, qui est turris fortitudinis, in gloria est Dei patris, Quę inebriatũ vt Noe ex vinea, nudatumq; in passione, Cam filius irridens in Canaam filio maledictũ excipiens, gentibus propinauit. Quod abstulit Iesus dominus qui pro nobis factus est maledictũ.

Philip. 1.

Gen. 9.

Galat. 3.

Prædictio: In Heber gens Hebræa, quem primatum Christiano populo tradidit.

Prædicta gens Hebræa, à quo exorta sit, primatum habens in omnibus linguis.

CAPVT IX.

Inter cæteros, quos linguarum confusio per gentes diuisit, Heber dictus est, in quo, vt fertur, Hebræa prima lingua resedit. vnde etiam Hebræa gens nomen accepit. Primam verò Hebræam esse linguã, mysticus ille titulus à Pilato conscriptus ostendit. Erat enim is tribus linguis insignitus, Hebræa, Græca & Latina: quę linguę primatum fere in omnibus retinētes linguis, eidē creatori in titulo cõsignatę sunt, eo ordine diuino, quo prædicta antequã fierent, propheta David testatus est, dicēs: Tituli inscriptionem ne corrumpas. Regem enim Iudæorum crucifixum ille scripserat iudex. Hunc sua lingua Hebraici dũ legerent, quę primo in loco posita erat, postulantes mutandũ, diuinitus actus Pilatus, Quod scripsi, inquit, scripsi: vt & tituli inuiolata, sicut promissum est, maneret integritas, & lingua Hebræa sub testimonio in principalem locũ, quę post amisit, merito signaretur. Ex isto igitur Heber currit progenies vsq; ad Abraham, à quo, vt quidam dicunt, Abræi, sicut ab Heber Hebręi appellati sunt. Primitiuum verò esse hunc populum, licet ipse dominus attestetur dicens, Primitiuus meus Israel: in Deuteronomio libro plenius ostenditur: Cum dispartiretur altissimus (dictum est) nationes, statuit terminos gentium secundũ numerum angelorum Dei. Et facta est portio eius Iacob, series hæreditatis eius Israel. Sed hic Iacob, qui appellatus est Israel, ex quo tramite veniat per ordinem recurramus, vt Abraham, cuius hic nepos est, promissa suppleantur.

Gen. 10.

Lucæ 23.

Ioan. 18.

Psal. 58.

Ioan. 19.

Gen. 11.

Exod. 4.

Deut. 32.

Promissio. In Abrabę vocatione terra viuentium Christiano populo futura.

Promissio facta & figurata.

CAPVT X.

EX semine igitur Sem filij Noe, natus est Heber, cuius fuit filius Phaleg, sub quo diuisę sunt linguę. Phaleg genuit Reu. Reu genuit Seruch: Seruch genuit Nachor. Nachor genuit Thare: Thare genuit Abraham, cuius fuit nepos Iacob. Hũc Abraham apud Chaldæos genitũ, scriptura testatur. Ex qua gente vocatus, dum primus crederet, pater fidei, gratia vocantis, me-

Gen. 10.

Gen. 11.

Rom. 4.

A tis meruit appellari. Chaldæi astronomiæ dediti, dum callidè positiones siderum perferuntur, multũ errantes circa cultum religionẽq; diuinã, creatorem omniũ rerũ minimè perquirentes, euauerunt, vt Paulus dicit, in cogitationibus suis, & obfcuratum est infpiciens cor eorum. E quibus Abraham: non callidè creaturã, fed calore diuini cultus accensus, ab ftultis & infpicientibus, domini munere segregatus est. Exi, inquit ei Deus, de terra tua, & de cognatione tua, & veni in terram quãcunq; tibi ostendero. Ad præceptum vocantis, prima fede cognationẽq; relicta, per fulem credit quæ non vidit: donec videre mereatur omne quod credit. Exiens igitur de terra Chaldæorũ, habitauit Charræ, in qua omnibus repletus est diuitijs. Terræ quoq; ipsius, in spe sui seminis, futurã suscepit hæreditatẽ. Cũ etiam ex anu & sterili coniuge, vergens quoq; ipse in senium, per promissionem expectat heredẽ hĩc nobis pater fidei ostendit, nec incolatus nostrilongos exitus formidandos, & in Christo domino semper sperandum. Cuius per gratiam terra viuentium sempiterna potiemur hæreditate. De qua Dauid propheta dicit: Credo videre bona domini in terra viuentium.

Rom. 7

Gen. 12

Psal. 16

*Promiss. In Abrahamæ semine multiplicari vt stellas
populum Christianum.*

Promissio multiplicandi seminis in Genesi credita & visa.

CAPVT XI.

F A ctus est sermo domini ad Abraham per visum dicens: Noli timere Abraham, ego te protego, merces tua multa erit valde. Dixitq; Abraham: Domine quid dabis mihi? ego enim sum absq; liberis, & filius præpositus domui meæ, hic Damascus Eliezer. Dixitq; Abraham: Quia nõ dedisti mihi semẽ, vernaculus meus mihi heres erit. Statimq; sermo domini ad eũ: Non erit hic heres tuus, sed qui egredietur de vtero tuo: ipsum habebis hæredem. Eduxitq; eum foras, & ait illi: Suspice in cœlũ, & numera stellas si poteris numerare eas. Et dixit: Sic erit semẽ tuũ. Credidit autẽ Abraham Deo, & deputatũ est ei ad iustitiã. Hæc Paulus affirmat Apostolus dicẽs: Igitur fides, ait, ex auditu. auditus autẽ per verbũ Christi. Et Esaias ait: Nisi credideritis, nõ intelligetis. Fundamentum omnis rei futuræ, fides est: cuius culmen ædificij terras cœlumq; obtinuit in Christo Iesu, qui est ex semine Abrahamæ.

Gen. 15

Rom. 10

Esa. 7

*Promiss. In sacerdotio Abrahamæ, regale ecclesie
sacerdotium.*

Promissio qua Abraham, poscente Deo sacrificium, sacerdos ostẽditur.

CAPVT XII.

S E cundo oraculo dixit Dominus ad Abraham: Ego sum qui eduxi te de terra Chaldæorum, vt darem tibi terram istam, & possideres eam. At ille ait: Domine vn de scire possum, quod possessurus sum eã? Et dominus: Sume, inquit, vaccam triennem, & capram trimam, & arietẽ trimũ, turturem quoq; & columbam. Qui tollẽs vniuersa hæc, diuisit ea per medium, & vtrãq; partes contra inuicem posuit: aues autem non diuisit. Descenderuntq; volucres super cadavera diuisa, & abegit eas Abraham. Cũq; sol occumberet, sopor irruit super Abraham, & horror magnus & tenebrosus inuasit eum. Dictũq; est ad eũ: Sciens prænosce, quod peregrinũ erit semẽ tuum

Gen. 15

A enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham: vt esset Abraham in Christo pater multarum gentium per fidem: cum vnus tantum gentis fuerit per generationem. Rom. 4

Prædict: In circumcissione, qua corde circumciditur Christianus.

Prædictio figurata.

C A P V T XIII.

Hic Abraham iam vocato per fidem, pactum quoddam circumcissionis indicitur, in signo veteris testamenti, quod ipse suus, posteri seruare præcipiuntur: omnemq; animam perituram de populo, quæ circumcissionem minimè celebrasset. Quæritur fortasse, cur placuerit Deo circumcidi omnem duntaxat masculinum, eorum qui se ad obediendum Deo vouerāt. Gradi autem sacramento res hæc acta est: quæ media & præterita tempora respiceret, ac futura. Nam primæ præuaricationis causa, à parte corporis, serpentis veneno homo percussus, ardore libidinis estuans puduit ex his, quæ pudèda creata non erant: eaq; parere verecundiæ statuit, quæ fuerāt inuerecundè nudata. Idcirco creator & iudex Deus, in ea parte corporis signum circumcissionis in dicit, temperans morbum malè conceptæ libidinis ex copula debitum, vt per continentie bonum atq; integritatis decus id repararet, quod fuerat vitiatum. Circumcisio quippe cordis, quæ in nouo fulget testamento, in illo signo figurata est: quia sunt spadones, qui se ipsos castrauerunt propter regnum Dei. Et filios Israel incircumcisos corde Deus increpat, & obiurgat. Gen. 17.
Foitte
+ Operis
verecund
dè.
Matt. 19.
Hier. 9.

Promissio: In Isaac nato, qui risus dicitur, quid ostendat in Christo.

Promissio figurata.

C A P V T XV.

Rursum eidem Abraham ad illicem Mambre in tribus viris diuina maiestas apparuit, proximè de filio suscipiendo ferens promissionem, ac supradicta confirmans. à quo etiam Sara vxor eius inquiritur. Dixit enim Deus Abraham: Vbi est Sara vxor tua? Qui dixit: In tabernaculo est. Dixitq; illi Dominus: Reuertar ad te hoc tempore opportune, & habebit Sara filium. Audiens verò hæc Sara, cum esset in ostio tabernaculi post eum risit intra seipsam dicens: Nōdū factū mihi est vsq; in hoc tēpus, & dominus meus senior est, ait dominus ad Abraham: Quare risit Sara intra se ipsam dicens: Ergo ego vere parā quæ senui? nūquid nihil potest verbū Dei? Rursumq; cōfirmat: Reuertar igitur ad te opportune, et habebit Sara filiū. Timēdo negat Sara risisse: quod riserit, cōiunctur veritate. Quæ concipiēs & paries, appellatum est nomen eius Isaac, quod interpretatur risus. Ob quam rem & ipsa Sara, cum iam paruulum portaret in manibus, Risum, inquit, mihi fecit Deus. Omnis enim qui audierit senem & sterilem peperisse, congratulabitur mihi in risu. Proles risus excipitur, in quo benedictionē promissam omnium gentium suscepit Abraham. Gentes enim quæ Christo per illum senē in carne venienti nunc credunt, in risum à Iudæis suum saluatorem constituentur, eumq; glorificantes agnoscunt illius contumeliosam passionē, suam esse veram libertatem. Gen. 17.

In Genesi credita & visa. Prædictio facta & figurata.

CAPVT XVI.

Gen. 18.

Impiarum ciuitatum subuerfionem prædictam Sodomorum & Gomorreorum, idem fideli famulo Abraham dominus demonstraui dicens: Clamor Sodomorum & Gomorreorum multiplicatus est, & peccata eorum valde iniusta. Descendens, inquit, videbo si clamor, qui venit ad me consummauerint: sin autem, vt scia. Descendit, & hic dictu est, Deus: quia famulo gratissimo non celauit suu iustu iudiciu, ac per quandã pactione, qua supplex humilisque intercessor acceperat, Deum cognoscens iure prædictas velle perdere ciuitates, vt irascentẽ mitigaret, hoc modo. Ne perdas, inquit, pariter iustu cu impio. Et erit iustus quo modo & iniustus? Si fuerint quinquaginta iusti in ciuitate, perdes illos? Non remittes omnẽ locum causa illorum quinquaginta iustorum? Cumq; promississet Deus non se perditurum, si quinquaginta iustos in illis reperisset locis, ex eo loquendi sumpsit audacia, pijs precantis adhibens voces limum pulueremq; sese confitens. Dei sententiã, pro quinquaginta iustis addens quadraginta quinq;, mira celeritate suspendit. Quorum exiguum numerum minimẽ reperisse dicitur. Eruensq; Loth cu vxore & duabus filiabus eius, de populis & ciuitatibus quas cœlesti igne consumpturus erat, eos, quos liberauit, admonuit, non stare in tota regione illa, neve retro respicerent. Quæ vxor Loth præcepta contemnens, retroq; respiciens, statua salis effecta suo exemplo fatuos condiuit in proposito sancto quod tendunt proficientes, noxia curiositate retrò non debere respicere: nec posse euadere tales statuta supplicia, hæc scẽmina demonstraui, quæ quod

Gen. 19.

Mat. 10.

& 11.

He. 13. &

Esa. 52.

1. Cor. 6.

Fortẽ; Et

ponens:

Philip. 3.

Luc. 9. &

17.

* Forrẽ:

Quod cu

Gal. 6.

Luc. 21.

1. The. 4.

& 5.

cuaserat perdidit. Tales dominus in Euangelio increpat dicens: Remissius erit terræ Sodomorum in die iudicij, quam vobis. Quos vero Christi gratia liberat, admonet per Apostolum: Exite de medio eorum, & separamini dicit dominus. Item ipse, Quæ retro oblitus, in ea quæ ante sunt extensus. Nemo enim retrò attendens, * exponens manũ suam super aratrum, aptus est regno Dei. * Cũ dominus diceret: Memento te, ait, vxoris Loth. Securi igitur diem iudicij expectant, quibus in cruce domini gloriantibus, mũdus eis crucifixus est, & ipsi mundo. Terruit enim dominus corda fidelium, dicens: Vt factum est in diebus Loth, ita futurum aduentum filij hominis, ne grauati in crapulis & ebrietatibus eos subitaneus inueniat dies. De quo dicit Apostolus: Quia dies domini, sicut fur in nocte, ita veniet.

Prædictio: In Isaac immolando Christi passio.

Prædictio figurata.

CAPVT XVII.

Gen. 22.

Tentauit Deus Abraham dicens: Abrahamã Abrahamã. Et dixit: Ecce ego. Et dominus: Accipe filium tuum vnigenitum, quem diligis Isaac, & vade in terram excelsum, & offerri eum holocaustum super vnum montium, quẽ tibi dixerõ. Eũ sibi iubet offerri holocaustum, in quo semen Abrahamẽ vt stellas cœli multiplicari, & in eo gentes benedici, tot iam oraculis diuinitus ipse promiserat. Non tamẽ cõtatur pater in filio implere quẽ iussa sunt, sciens, vt Paulus dicit, quod etiam ex mortuis posset eum dominus ex-

Heb. 11.

citare.

A excitare. Sed eius qui tentatur in filio, non tantum collatæ fidei virtus demonstratur, quantum etiam nobis imitanda proponitur: & ut præcepti noui ex Euangelio maneret authoritas: Qui amat patrem aut matrem super me, non est me dignus: aut qui amat filium aut filiam plus quam me, non est me dignus. Nā cum eū necdum proli sciret idoneum, Deo tamen iubenti ea intentione paruit Abraham, quæ sciebat Deum nec immemorem promissionum suarum, & mysticum quoddam futuræ passionis dominicæ geri sacramentum: illum scilicet respiciens diem nostræ redemptionis, de quo dominus in Euangelio increpans Iudæos dicit: Abraham pater vester concupiuit videre diem meum, & vidit & gauisus est. Diem scilicet passionis filij Dei in suo filio figuratum vidit Abraham: quod vnicuique filio non pepercit: quod velut ad aram crucis triduo cum infanti victima conuolauit: quod patiens, ac sine voce, similis agno coram tundente se, filius patri, ut percuteret, pia colla præbuit: quod se ligno quod portauerat ipse, suspendi Isaac non reluctatus est. quod aries cornibus in vepe detentus, spinis coronatum Christum ostendens, pro Isaac immolatus apparuit. quod ideo Isaac immolatus non est, quia resurrectio filio Dei seruata est. Hæc omnia credens Abraham, videre meruit per figuram, quæ nos per gratiam impleta esse cognoscimus.

Matt. 10.

Luc 14.

Ioan. 8.

Prædictio: In irratione Dei, quia semen eius in Christo supra numerum extenditur.

Promissio figurata Abrahamæ.

C A P V T X V I I I.

B Per me iuravi, dicit dominus, propterea quod non pepercisti filio tuo dilectissimo propter me: benedicā tibi, & multiplicā semē tuū sicut stellas cæli, & velut arenā quæ est in litore maris. Et possidebit semē tuum ciuitates inimicorū suorū, & benedicetur in semine tuo oēs gētes terræ, quia obedisti voci meæ. Multiplicatū quidē semē Abrahamæ, atq; ad grandē numerū peruensse, liber Numerorū ostendit. Nō tamē scimus esse innumerū. Promissio verō Dei ut stellas cæli, & ut arenā maris, quæ numerari nequeunt, continet: quā in Christo per fidē gētiū, quarū pater est Abrahamā, benedictio: nē esse suppletā, & ipse rerū ordo demonstrat. simul & oracula prophetarum quæ filios Abrahamæ nō tantū ex semine carnis, sed fide vocari ad infinitū numerum, per Dauid cæterosq; testantur. Benedicentur, inquit, in eo omnes tribus terræ. Oēs gētes beatū dicent eū. Itē: Adorabūt eū oēs reges terræ: omnes gentes seruient illi. Et Esaias, Erit radix Iesse, & qui exurget regnare in gētib; in eo gētes sperabūt. Apostolus quoq; Paulus, fractos ramos Iudæos dicit per incredulitatē, atq; in fide radicis Abrahamæ gentes, ut oleastro, fuisse insertas. Itē ipse, Gentes autē super misericordiā glorificare Deū: misericordiāq; ablato, ut promisit, corde lapideo, daret eis cor carneū. Lapidem enim appellat, lapideos deos colentes, cū dicit, Dico vobis, si hi tacuerint, lapides clamabunt. Mirum in modū qui erant lapides, per gratiam facti filij clamāt: Pater noster qui es in cælis, & qui erant filij, effecti lapides dicunt: Fac nobis Deos, qui nos præcedant: quia dereliquentes Deum viuum, seruiuerunt Baal, & Idolis gentium. Gentes ē contrario, spretis idolis, secuti sunt Deum viuum. Quæ nos videmus impleri, illa scilicet quæ promissa sunt in semine suo futuro per Christum, quæ & credidit Abraham.

Gen. 22.

Psal. 72.

Esa 11.

Rom. 11.

Rom. 15.

Ezec. 10.

& 36.

Luca 19.

Math. 6.

Exod. 32.

*Prædictio: Ex femore Abraha Christum hominem suscepturum**

In Genesi credita & visa. Prædictam carnem Christi ex femore
Abrahæ venturam, sequens mystica actio ostendit.

CAPVT XIX.

Gen. 14.

VOcat Abraham præpositum domus suæ, ait illi: Pone manum tuam sub femore meo, & iura per Deum cæli, quia non accipies vxorẽ filio meo à filiabus terrę huius, cū quibus ego habito: sed de tribu mea accipies illi vxorem. In femore Abrahæ Deum cæli fuisse, hic ordo ostendit, quod Abraham genuit Isaac: Isaac, Iacob: Iacob, duo decim patriarchas: in quibus Iudas, ex cuius tribu Dauid, de quo per seriem generationum, virgo Maria quę peperit Christum, qui est Deus cæli: quia per ipsum facta sunt omnia.

Ioan. 1.

Promissio: In geminis Rebecca populos duos, Christianos & Iudeos.

In Genesi credita & visa. Promissio facta & figurata.

CAPVT XX.

Gen. 27.

CVM idem Isaac Rebeccam propinquam sibi accepisset vxorem, eam sentiens sterilem, pro gignendâ prole, Deum, qui multiplicem promiserat, deprecatus est. Statimq; vt poposcit, accepit. Quũ autem concessisset Rebecca, gemini gestiebant in vtero eius. At illa hæc referens: Si sic mihi futurum erat, ait: vt quid mihi hoc? Abijt autem Isaac cum ea interrogare dominum, atq; huiusmodi responsum accepit: Duo, inquit, populi in vtero tuo sunt: & duæ plebes de ventre tuo prodibunt: & populus populũ superabit, & maior seruiet minori. Suscepit duos pmissos filios Isaac, duosq; populos fide tantum futuros agnoscens, quos illa mystica actio nobis reuelatos exhibuit. Esau quippe, dum prior pilosus prodiret ex vtero, minoris Iacob manus emissa post eum, plantam eius apprehendit, quod factũ mirum magnamq; visum præbuit. Idem igitur Iacob iunior lenis, in ipsa iã pueritia per cocturã rubrã lenticulę maiore fratrẽ supplantans, abstulit eius primatus, nec vacuum esse potuit tanti mysterij sacramentum. Lenis ille iunior Iacob, lenem mitemq; signabat populum Christianum, ea lenitate præditum qua innocuum gẽtilis furor crediderat ab Esau. Hic igitur lenis populus per cocturã passionẽ scilicet Christi sanguine rubratam, edaci & læuienti Iudaico populo, cuius figuram gestabat Esau, qui etiam Edom dictus est, petenti voluntariẽ obtulit, ac primatus quos habuit ille, vendidit, ille suscepit. Iudæus quod nascendo habuit, per concupiscentiam perdidit. Christianus per gratiam, quod in natura non habuit, acquisiuit.

Promissio: In eosdem qua gesserint per figuram.

In Genesi credita & visa Promissio facta & figurata.

CAPVT XXI.

EA verò quæ in duobus istis geminis acta sunt, quam mira, quam grandia, quam iuxta promissiones sacramentis omnia plena sint, breuiter vt iustum fuerit explicare contendam. Cæcatus Isaac, pater eorum, exterioribus oculis, lumine verò interiore fulgente, promittit Esau primitiuo filio

A filio benedictionem, si desideratas escas ex sua venatione filius præpararet patri. Pergit ille implere quæ iussa sunt. Mater, quæ audierat benedictione maiori promissam, diuinitus acta, vt minori Iacob proueniat, prophetica arte composita mysticam artem parat. Vestem accepit primogeniti sui, quæ erat apud illam in domo. hac iuniorem induit: ac super brachia eius, & nudam ceruicem pelles hœdorum imposuit: aptauitq; eum qui erat, vt posset intueri quod non erat: Tanquam iam nobis illum figuratum ostenderet Christum, qui accepit non carnem peccati, sed similitudinem carnis peccati: Rom. 8. Legem quoq; veteris testamenti, tâquâ vestē primogeniti excipiens, nō eam se soluere dominus venisse dixerit, sed implere. Sic compositus minor filius ille Iacob, qui fratri iam primatus abstulerat, vsurpat insuper benedictionē, offerens patri paratas à matre escas, & dicit: Pater. At ille: Quis es tu fili? Ego sum, inquit, primogenitus tuus Esau. Feci sicut locutus es mihi. Cūq; pater vocem filij minoris agnosceret, palpandum æstimans, habitu mēbra maioris inuenit. Turbatuq; in filijs: factus est (vt ait quidā) gratus error parētibus. Accepit igitur epulis quas paraauerat mater, filius offerebat: pater quas libenter accepit, huiusmodi benedictionem minori filio dedit. Ecce, inquit, odor filij mei, sicut odor agri pleni, quē benedixit Dominus. Det tibi, inquit Deus à rore cœli & à fertilitate terrę multitudinem fumenti, vini, & olei: & seruiant tibi gentes. & adorabunt te principes: & eris dominus fratris tui, & adorabunt te filij patris tui: & qui te benedixerit, erit benedictus, & qui te maledixerit, erit maledictus. Hæc omnia Christo domino coueniūt, post eius odorem benedictæ concurrunt omnes gentes. Venit peractis illis & filius primogenitus Esau ex minoris gratia iam reprobus. Offert & ipse escas patri, & dicit: Exurgat pater meus, & manducet de venatione filij sui vt benedicat me anima tua. Ad hæc pauefactus pater: Et quis est, inquit, qui venatus est mihi, & intulit priusquam tū introires? & benedixi illi, & benedictus est. Benedictus posterior populus Christianus, iam patri dicit: De Psal. 4. disti lætitiā in corde meo, à fructu frumenti, vini, & olei sui multiplicati sunt. Maiori autem populo Iudæo pater dicit: Non accipiam de domo tua Psal. 49. vitulos, neque de gregibus tuis hircos. Sacrificium enim laudis glorificabit me. Venit enim frater tuus cum dolo, & accepit benedictionem tuam. Quia igitur Iacob Deus dilexit, Esau autem odio habuit, propterea suppleto tēpore, sacrificijs Iudæorum explosis, sacrificium mundum, vt prædictum est, offerri nomini eius omnis nunc populus Christianus agnoscat, qui per gratiam Iudæo & primatum & benedictionem abstulit. De isto enim dictum est: Eris dominus fratris tui. Cæterum in illis geminis non prouenit. Minor enim & munera maiori obtulit, & famulam se esse professus, eum humilis adorauit: vt res, quæ tunc signata est per literam, nobis nunc manifestaretur in gratia.

Promissio: In Esau ex cuius semine Iob, & Christus in gentibus per fidem.

In Genesi credita & visa. Promissa præmia virtuti & patientiæ.

C A P V T XXII.

EX semine Esau Idumæa gens, in qua inter cæteros duces, Iob ille fortissimus athleta Dei enituit, in exemplum omnis patientiæ productus Gen. 36. vt agonistico Iob 1.

Iacob quoq; filius Isaac, nepos Abraham, per quasdam res secū mirabiliter gestas accepit promissionem. Fugiens enim fratris insidias, locum ei misionis præbuit solis vergentis excursus. Illic lapidē capiti suppositum, talia sibi reuelata in somnio narrat, Scalam miræ granditatis, cuius caput cœlū hactenus occuparet, ostensam: per quam angeli dei ascendentes & descendentes erāt, Dominū quoq; incūbere in ipsam, sibiq; dixisse: Terrā in qua dormis, tibi dabo eā & semini tuo post te. Qui euigilās, in sacramento lapidem quem ad caput habuit eminus erigens, cumq; liniēs oleō, Christū nobis lapidē angularē cōsecrauit, De quo Propheta dicit: Lapidem quē reprobauerunt edificantes, hic factus est in caput anguli. Et Esaias: Ecce inquit, pono in Sion lapidē in angularem, electum pretiosum: & qui crederit in illum, non confundetur. Hic lapis angularis Christus Nathanaheli venienti ad se, somnium quod Iacob viderat exposuit: Videbitis, inquit, cœlos apertos, & angelos dei ascendentes & descendentes ad filium hominis. Qui enim descendit, Christus ipse est, & qui ascendit super omnes cœlos. vt adimpleret omnia Scalam verō angustam viam ponens, quæ ducit ad vitam.

Promissio: In ipsius Iacob claudicatione non credituros omnes Iudaos.

In Genesi credita & visa. Promissio facta & figurata.

Ipsi quoq; Iacob reuertēti de Mesopotamia cum vxoribus, filiis, famulisq; suis angelus in via occurrit: qui cum eo sacratam luctam gerens & angelus ab homine superari se passus est, victorq; à victo exegit benedictionē: Non te, inquit, dimittam, nisi benedixeris me. Dixitq; ei angelus: Quod tibi nomen est? At ille ait, Iacob. Iam, inquit, non vocaberis Iacob, sed erit Israel nomen tuum: quia præualuisti cum Deo, & cum hominibus potens eris. Tetigitq; angelus latitudinem femoris eius, claudusq; effectus est Iacob per omnes dies. Claudicatio ista quæ ex femore eius facta est, populum ipsum Hebræum significat claudicantem. Quibus ait Helias propheta: Quid claudicatis ambobus inguinibus? si Deus est, ire post illum. Et Dauid dicit: Filij alieni inueterauerunt, & claudicauerunt à semitis suis. Quod recto itinere exilio populo, viam Christum sequi non voluit, claudicans per errores varijs semitis aberrauit: quem Videns Deum (quod Israel appellatur) per gratiam Christianus populus apprehendit.

Promissio: Ia filijs Iacob, & in Ioseph, qui gessit figuram Christi

In Genesi credita & visa Promissio facta & figurata.

Dodecim filios, quos duodecim patriarchas scriptura testatur, ex suis feminis suscepit Iacob: Non quod libéret sanctos viros plurimas habere mulieres concupiscentiæ scilicet causa: sed quod gratia multiplicandæ prolis daret deus licentiam, qui & vnam permisit, & postea aliquando prohibuit. Nam cum in lege dixerit: Maledictus homo, qui non suscitauerit semen in Israel: per Salomonem autem prophetam huic licentiæ terminum dedit. Tempus, ait, mittendi lapides, & tempus colligendi lapides

lapides. Tempus amplectendi, & tempus continendi ab amplexu. In his igitur duodecim patriarchis Iudas dictus est, ex quo Iudæi. Ioseph & Benjamin germani, ex patre Jacob, & ex matre Rachel: quorum actio omnis Christum ionat & ecclesiam. Dictum est enim, Jacob diligebat Ioseph. Dicit & Deus pater de Filio: Hic est Filius meus dilectus, in quo bene complacui. Fecit, inquit, Iacob Ioseph tunicam variam. Dicitur & huic nostro Ioseph Christo: Adstitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circumamicta varietate. Somniauit Ioseph somnium, narravitque fratribus suis, Putabam nos, ait, ligare gremia in campo. Surrexit gremium meum & erectum est: Conuersa autem gremia vestra adorauerunt gremium meum. Hoc in Christo futurum, idem Iacob ostendit in benedictione. quam à patre acceperat Iudas dicente: Adorabunt te filij patris tui. Hi enim dicunt: Venite adoremus & prosternamur ei, qui iam dicunt: Pater noster qui es in cœlis, Et ipse in Euangelio: Cum exaltatus fuero à terra, traham omnia, ait ad me ipsum. Rursum alia sacramenta videt in somnio, & hæc suis fratribus indicauit. Quasi sol, inquit, & luna & vndecim stellæ adorabant me. Dicitur & de nostro Ioseph Christo domino per prophetam: Laudate eum sol & luna, laudate eum omnes stellæ & lumen. Et, Cœli enarrant gloriam Dei. Et Abacuc. Eleuatus est, inquit, sol, & luna stetit in ordine suo. Luna ex decedentibus ac succedentibus mortalibus constans ecclesia, posteaquam sol Christus exaltatus est, resurgens ordine integro: hæc stetit in fide, fulgentibus stellis ei qui numerat eas. Discipulis enim suis, quorum nullus est numerus, ait: Luceat opera vestra sicut luminaria in mundo.

Matth. 5.

Promiss. In eodem, qui vt Christus dominus missus est ad visitandas oues.

In Genesi credita & visa. Prafigurata promissio.

C A P V T XXVI.

Gen. 37.
Matt. 15.

Mittitur Ioseph à patre ad visitandos fratres suos, & oues. Dicit & noster Ioseph Christus dominus, Non sum missus nisi ad oues quæ perire domus Israel. Dictum est: Oderunt Ioseph fratres eius propter somnia eius. Clamat & hic noster Ioseph Christus de Iudæis fratribus: Quoniã odio habuerunt me gratis. Viso Ioseph fratres eius dixere: Ecce somniator ille venit, venite occidamus illũ, & videamus quæ erunt somnia ipsius. Et apud Salomontẽ de nostro Ioseph impios dixisse refertur: Venite occidamus iustũ, quoniã in suauis est nobis. Et sequitur: Promittit scientiã Dei se habere, & filiũ Dei se nominat. Videamus si sermones illius veri sunt, & tẽtemus an succedat quæ ventura sunt illi. Hæc quoq; in Euangelio ipse confirmat de filio, qui ad cultores vineæ missus est. quo modo dixerint: Hic est hæres: venite occidamus illum, & nostra erit hæreditas Accipientes Ioseph fratres eius, expoliauerunt tunicam illam variam, & misere illum in lacum. Hoc & noster Ioseph de sua passione per Prophetam dicit: Proiecere me, inquit, in lacum exteriorem, in tenebris & vmbra mortis. Tunicam verò expoliatam desuper contextam, Euangelica autoritas narrat: quam etiam milites diuidere noluerunt, vnitatem Ecclesiæ firmantes, à cuius sorte excluduntur hæretici, quoniam sorte prouenit, vt eam vnus, id est, vnitas, possideret. Accipientes, inquit, hæc dum de capris fratres Ioseph, inquit.

Psal. 34.
Ioan. 15.

Sap. 1.

Matth. 21.

Psal. 87.

Ioan. 19.

D

A inquinauerunt tunicam eius sanguine, quâ patri sub falsa testatione proferunt, quod bestia nequam comedisset illum. Tria illa genera sacrificiorum, quæ Abraham obtulit mutato ordine, omne suum tempus obseruat. Pro Isaac aries: pro Ioseph, hœdus ex capris: pro filio perduto redeunte ad patrē, ex iuuenico vitulus saginatus occiditur. Venite, inquit, vnus ex fratribus, vendemus Ioseph, & non occidamus illum. Hoc & Iudæi de Christo, quem venditum tradiderunt Pilato ad necem, dixerunt: Nobis non licet interficere quenquam. Et vendiderunt Ioseph fratres eius Ismahelitis negotiatoribus eantibus in Ægyptum viginti aureis. Venditum autem nostrū Ioseph Christum, Zacharias & Hieremias prophete testantur. Dederunt, inquit, pretium adpretiati triginta aureos. Quod etiam Iudam à Iudæis accepisse Euangelia narrat, ea ratione, qua distractus Christus à Iudæis transfretum ad gentes, Iudas enim simul cum pretio & vitam perdidit. Iudæi & pretium & Christum, quem comparauerant amiserunt. Gentes verò lucrum gratiæ possidendo possessæ sunt.

Ioan. 8.

Zach. 11.

Prædictio in eodem, quo castitas patiēdo muneratur.

In Genesi credita & visa. Promissio facta & figurata qua afficitus non deseritur Ioseph.

C A P V T XXVII.

Ismahelita vendiderunt Ioseph in Ægypto cuidam* prapósito cocorū Pharaonis. Ne hoc quidem vacat, quod dictum est, Preposito cocorū. Cocco enim illa rubra vestis passionis Christi signatur, qua posterior populus Christianus, vt sæpe dictum est, primum auferat populo qui semper vendere, nec nouit Christum gratia comparare. Fuit dictū: Dominus est cum Ioseph. Et noster dicit: Non sum solus, quia mecum est qui misit me pater. Immisit vxor Domini eius oculos in Ioseph, & ait illi: Dormi mecum. Cumque ille resisteret, gratiam quam apud suum dominum inuenerat narrans, & sancto timore Dei, quo plenus erat, metuens offendere, aliud opportunum tempus mulier auscultans, attraxit illum à vestimentis, dicēs: Veni dormi mecum. At ille relinquens vestimenta sua in manibus eius, fugit & exiit foras. Cumque eius dominus, suus maritus, aduenisset (notum quid fuerens foemina possit) mentita est iniquitas sibi, falsa pro veris affirmat, violentiam se dicit perpessam fuisse, quam fecerat. O impudica mulier, ardet amās, vulnus alit venis, & cequo carpitur igni. Amat & persequitur: Concupiscit & scruit. Et quia ei ad stuprum non consentit, trucidandum eū statuit, queritque perire quem diligit. Hanc impudicam mulierem Ægyptiā impiæ idololatriæ merito comparauerim. Immisit enim & hæc oculos in Ioseph nostrū, vidit speciosum forina præ filijs hominum, eumque ad illicitū consensum à vestimentis suis attraxit. Quæ sunt vestimenta nostri Ioseph Christi, nisi sancti martyres? de quibus per Esaiam prophetam suo corpori ecclesiæ dicit: Vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus illis vestieris. Et in Canticis canticorum: Quam rubicunda sunt tibi vestimenta! Et Iacob benedictionis prophetica: Lauabit, inquit, in vino stolam suam, & vestem suam in sanguine vax. Cum igitur attrahuntur Christiani, vt sacrificantes idolis in anima fornicentur, quid aliud quam in suis vestimentis Christus attrahitur? Teneantur

Gen. 37.
Prosper
lectione
70. inter
pretum
vitur.
Gene. 39.
Ioan. 16.

Alludit
ad verba
Vergilij
init. 4. li.
æncidos.

Psal. 44.

Esa. 49.
Cantic. 5
Gene. 42.

neantur Christiani, dicit impia impudicâq; doctrina, aut consentiant, aut eis C
 Matt. 10. carceres, exilia, gladij, ignes, bestiaz, cæteraq; supplicia præparentur. In his
 Psal. 41. timere eos qui corpus occidunt, eiq; respondent: Propter te morte affi-
 Rom. 8. ciuntur tota die, reliquit vestimēta sua in manibus eius. Quod verò dictum
 Psal. 113. est: Fugit & exijt foras, relinquens vestimenta sua: animam liberatam ostē-
 dit, quæ clamat p̄ Dauid: Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo ve-
 nantium.

Promissio. In eodem Ioseph, qua Christi passio figuratur.

In Genesi credita & visa. Promissa Christi passio per figuras.

C A P V T XXVIII.

Gene. 39. **T**Raditur Ioseph in carcerem. Noster Ioseph Christus, vt Esaias dicit,
 Ela. 53. Inter iniquos deputatus est. Inter fontes in fontem Dei sapientia dum
 gubernat, quæ descendit cum illo, vt scriptum est, in foueam, in vin-
 culis nō dereliquit illum. Exclamat hic noster Ioseph Christus: Factus sum
 Psal. 87. sicut sine adiutorio inter mortuos liber. Quod verò sequitur, gratiâ, qua ple-
 nus erat, inuenisse apud præpositum carceris, vniuersasq; clauas, totamq; cu-
 stodiam traditam fuisse manibus Ioseph: illud intelligendum fuit, vt cui cœ-
 lum in sole, stellis, ac luna, & in manipulis terra, inferna quoque carceris sub-
 derentur: vt nostro Ioseph Christo omne genu flectatur, cœlestium, terre-
 Philip. 1. strium, & infernorum. Neq; illud à sacramento dominicæ passionis esse æsti-
 mō alienum, quòd duo Pharaonis spadones, cum eo in illa passioe detrusi
 Gene. 40. sunt: vt trium crucifixorum quodammodo numerus suppleretur. E quibus
 noster Ioseph Christus reuelando mysteria, vnum puniret per debitū sup-
 plicium, alterum per indebitam gratiam liberaret. Hæ sacratæ actiones tunc
 in rebus actę sunt figuratis, vt nobis reuelanda omnia seruariantur. D

Promissio: In eodem Ioseph Christi resurrectio est figurata.

In Genesi credita & visa. Promissa resurrectio figurata.

C A P V T XXIX.

Genes. 41. **P**ost duos annos dierum, tertio incipiente, de carcere educitur Ioseph.
 Et noster Ioseph Christus dominus die tertio à mortuis resurrexit. Prę-
 sentatur Pharaoni mūdo resurrectio declaratur. Exponit Ioseph Pha-
 raoni somnia, ac futurę famis arcendę gratia ex abundantia annorum sep-
 tem per sapientem virum condi debere frumenta, & impleri horrea salubri
 Ioan. 12. consilio instruit. Et noster Ioseph Christus dominus mūdo per septenariū
 Psal. 145. numerum currenti in finem tale consilium dedit: Nisi enim, ait, granum tri-
 tici cadens in terra mortuum fuerit, ipsum solum manet. Si autem mortuum
 Matt. 23 fuerit, multum fructus afferet. Quia qui semināt in lachrymis, in gaudio me-
 tēt. Data est Ioseph à Pharaone in tota Ægypto potestas. Et noster Ioseph
 Christus dominus post resurrectionē dicit: Data est mihi omnis potestas in
 cælo & in terra. Misit Ioseph suos per totā Ægyptum, & collegit frumen-
 tum multum quasi arenam maris. Et noster Ioseph Christus dominus misit
 suos per mundum, dicens: Ite, baptizate gentes in nomine patris & filij &
 spiritus sancti. Et collectus est credentium numerus sine numero, quasi are-
 na maris. Constituit Ioseph horrea per vniuersam Ægyptum, & per totum
 mundum Christus dominus consecrauit ecclesias, de quo Ioannes dicit:

Frumenta

A Frumenta recondit in horreo. Aperuit Ioseph horrea tempore famis, & ministrabat populis. Hoc & de nostro dictum est: Oculi domini super iustos. Et sequitur: Ut eruat à morte animas eorum, & pascat eos in fame. Famem verò animæ, Amos propheta ostendit: Dabo eis, ait dominus, famem: non panis & aquæ, sed famem audiendi verbum Dei. Et in Euangelio ipse Dominus: Quia abundavit iniquitatis, refrigescet charitas multorum. In hac fame positus, noster Ioseph Christus dominus ex horreis suis nobis diuinam sui corporis annonam administrat, quæ gustantes, videmus quàm suavis est dominus. Dictum est, quòd acquisierit Ioseph Pharaoni totam Ægyptum. Et de nostro dicitur: Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi.

Luc. 3.
Psal. 33.
Amos 8.
Matt. 24.
Psal. 33.
1. Cor. 5.

Promissio: In eodem Ioseph, qui vt Christus dominus suos dilexit inimicos.

In Genesi credita & visa. Promissa sublimitas eis qui benefecerunt inimicis.

C A P V T X X X.

Venerunt in Ægyptum fame compulsi fratres Ioseph, ab eo quæ vendiderant, sub pretio comparare frumenta. Venerunt & ad nostrum Ioseph Christum dominum, qui eum crucifixerunt, vt eius resecti cibario famem, qua eorum animæ vexabantur, auferrent. Adorât illi, adorant isti. Videns Ioseph fratres suos, agnouit eos: ipsi verò non cognouerunt illum. Hoc & in nostro impletum est, quòd sui fratres non cognouerunt illum. Si enim eum cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent.

B Alienatus est Ioseph à fratribus suis, eisque per interpreterem dixit: Exploratores estis, considerare * vestigia huius terræ venistis. Hoc & noster Ioseph Christus dominus per interpretet Petrum ait persecutoribus: Vos sanctum & iustum negastis, & principem vitæ æternæ interemistis. Pœnitent fratres Ioseph ex his quæ gesserunt. Dicitur his: Pœnitementi. Dicunt illi: In peccato sumus de fratre nostro. Et Ruben illis: Nô dixi vobis, nolite vexare puerû' & nô ine audistis. Ecce, sanguis eius exquiritur. Et Iudæi Pilato qui dixerant, Sanguis eius super nos, & super filios nostros, id dicunt Apostolis: Quid faciemus viri fratres, monstrate nobis. Vt exploratores non esse crederentur fratres Ioseph duo de cim, sed filios vnus patris esse: testantur vnum non esse, cum ipse esset cui ista narrabât. Alium minorem apud patrem esse confirmant. Audiens Ioseph germani sui factam mentionem, eius desiderio inardescens, In hoc, inquit, probabo exploratores vos non esse, si frater vester iunior venerit vobiscum. Accipienstque Symeonem ab eis vinxit coram ipsis tradiditque custodiâ. Si nostrû Benjamin iuniorê fratrê, quem requirit Ioseph noster Christus, aduertat: ipse est ille Paulus ex Saulo, ex tribu vt ipse dicit, Benjamin, qui se asserit minimum apostolorum Symeonem ligatum tribus vinculis negationis, quem timor ligauit, & amor soluit, possemus accipere Petrum. Sed melius per ipsum ligari & solui peccata cognoscimus, cui dictum est: Quæcunque ligaueris super terram, ligata erunt & in cælo: & quæ solueris super terram, soluta erunt & in cælo.

Genes. 42
1. Cor. 2.
v Secundu
dum 70.
Interpre
tes.
Act. 2 & 9
Matt. 27.
Act. 2.
Philip. 3.
Act. 13.
1. Cor. 15.
Matt. 16.

Promissio: In eodem Ioseph figurata gratiæ.

In Genesi credita & visa. Promissio facta & figurata.

Caput

- Gene. 42.] Vñsit Ioseph fratrum suorum saccos impleri frumento, & reddi vnicuique
 Rom. 11.] pretium quod attulerant: vt gratia nostri Christi non esset ex operibus:
 Gene. 43.] alioqui gratia iã non esset gratia. Secundò fratres Ioseph cum Benjamin
 Act. 2.] veniunt, vt promiserant. Secundò ex Iudæis tria milia veniunt ad Christum,
 subsequeute minimo Apostolorum Paulo. Vidit Ioseph Benjamin fratrem
 suum ex vna matre, & lachrymatus est. Vidit Iesus Paulū sc̄uientem in ec-
 1. Cor. 15.] clesiam matrē, & miseratus est. Idē enim Paulus tanquam abortiuo sibi dicit
 apparuisse Iesum. Benjamin autem ex eo exitio natus est, vt matrem præcipi-
 1. Cor. 15.] taret in mortē. Vnde filius doloris dictus est. Dicit & Benjamin Paulus nos-
 ter: Non sum dignus vocari Apostolus, quia persecutus sum ecclesiam Dei.
 Dixit Ioseph p̄posito domus suæ de fratribus suis, Introduc istos in domū:
 mecum enim manducabunt panem. Dicit & noster per prophetam fratri-
 bus suis, Venite, edite de meis panibus, & bibite vinū quod miscui vobis.
 Prou. 9.] Munera dedit Ioseph fratribus suis. Et noster Ioseph Christus dedit dona
 Psal. 67.] hominibus, cum sanctū spiritū dedit hominibus suis: Benjamin autem mino-
 Gen. 45.] ri fratri ampliora Ioseph dedit, quā fratribus, munera. Hoc prædicat & Be-
 1. Co. 15.] niamin Paulus noster: Plus, inquit, omnibus illis laboraui: non ego autem,
 sed gratia Dei mecū. Rursum iubet Ioseph saccos fratrum suorum impleri fru-
 Gen. 44.] mentis, & reddi pretia. Hoc & fratres nostri Ioseph clamant, accepisse gra-
 tiam pro gratia. Poculum suū Ioseph in sacco Benjamin clam iussit immitti:
 Ioan. 2.] quod requisitum, cum fratres perturbaret suos, inuentum est poculū in sac-
 co Benjamin. Calix passionis Christi datus occultè per gratiam in corpore
 Gen. 45.] Pauli cognoscitur, quē prædicans, cū omnē synagogā perturbaret in dictis
 Gal. 6.] inuentū etiā in suo sacco ipse fatetur, cū dicit: Ego enim stigmata Domini
 nostri Iesu Christi in corpore meo porto. Cū autē iã vellet cognosci Ioseph
 à fratribus suis, emisit vocē, dicens: Ego sum Ioseph frater vester. Adhuc pa-
 ter meus viuitt: Et noster Ioseph Christus, vt se ostenderet fratribus suis, di-
 xit in Psalms: Annuntiabo nomē tuū fratribus meis, quos docuit dicere: Pa-
 ter noster qui es in cælis. Dixit Ioseph fratribus suis, Nolite metuere, nō vos
 huc me misistis, sed Deus. Dicit de nostro Ioannes apostolus: Ad hoc enim
 Ioan. 3.] misit Deus filiū suū in mundū, vt viuamus per eū. Et ipse in Euangelio: Sic
 Luc. 24.] scriptū est, ait, & sic oportebat pati Christū, & introire in gloriam suam.

*Promissio: Descensionis Iacob in Ægyptum & Christi
 domini in mundum.*

In Genesi credita & visa. Promissio facta & figurata.

- Gen. 46.] Vbetur Iacob visitatus in Luza descendere in Ægyptum: apparuit illi
 Deus, dicens: Ne timeas descendere in Ægyptū: in gentē enim magnam
 cōstituā te illic, & filius tuus Ioseph ponet digitos suos super oculos tuos.
 Descendit autē Iacob in Ægyptū cū animabus * septuaginta quinque, oc-
 curritq; illi Ioseph filius suus, quē cū vidisset: Video te fili, amodo libenter
 moriar. Quidā subtile in nostro Ioseph reperitur. Cū enī venerabilis ille
 senex Symeon pater ætate, non generatione, vidisset Christū, cuius ex causa
 in hac luce, velutin Ægypto, decrepitu tenebatur: Nunc, inquit, dimittis
 seruum

* Sequi-
 tur edi-
 tionē 70
 & Stepha-
 nū ad-

A seruum tuum domine, secundum verbum tuum in pace : Quia viderunt oculi mei salutare tuum. In animarum numero septuaginta quinque descendit. Dauidicus etiam Psalmus exclamat: Notus in Iudæa Deus, in Israel magnum nomen eius. Quia igitur Israel, videns Deum interpretatur, omnis illuminatus gratia Iudeus & Græcus, necesse est ut ex hac Ægyptia seruitute liberetur, tæcti duro iugo diaboli deprimitur Pharaonis. Creuit, dicit liber Exodi, plebs, & multiplicata est in Ægypto. Hoc fit per fidem seminis Abraham: ut in Christo multiplicetur, sicut promissum est, tanquam arena maris. Licet Pharaeo diabolus seruiens pœnas exquirat, quibus interficiat innocentes, necandos in fluuium, quod multiplicari videt minuendos arbitrans, ne populus augetur: Augetur Dei iussu moriendo populus, frustrata potentia sauietis, quod etiam nostris prouenit martyribus, & maximè paruulis, qui pro Christo ab Herode occisi, pretiosa grana dum sata sunt, fidei seges multa fur-rexit Ecclesie.

rū ca 7.
Eaq; do
re inue-
nias gra-
uè dispu-
tationē
apud Au-
gust. de
ciuit. Dei
li. 6. c. 40
Lucæ 2.
Psal. 75.
Exod. 1.
Gene. 22.
Math. 2.

*Promissio: In Moyse, qui personam habuit mediato-
ris Christi Domini.*

In Exodo credita & visa. Promissio facta & figurata mediatoris.

C A P V T XXXIII.

IN illo tempore natus est Moyses, & erat acceptus Deo, qui nutritus est tribus mensibus in domo patris sui. Et hi tres menses tribus sepe dictis temporibus respondent. Cumque eum amplius celare non possent, accepit mater eius capsam, inique à foris bitumine, & misit infantem in eam, proiecitque in amnem. Figure succedunt figuris, dum tamen omnes actiones Christum ecclesiamque significant. Tria quædam etiam in isto Moyse acta nostro mediatori comparanda reperiuntur, futurum scilicet in carne sacerdotem, aquam fluminis in baptismo, lignum etiam quo pependit in cruce. Descendens filia Pharaonis lauari in flumine, cuius noster Moyses per lignum consecrauerat aquas, agnouit quod de infantibus Hebræorum esset. Eumque suscipiens educavit ut filium. Dum descenderet ad Christum doctrina huius mundi, abluta spiritali vnda, deposuit superbiam: suscipiensque quasi grandis paruū per humilem gratiam ecclesie sociatæ personæ, quæ filia Christi efficitur mater. Propter quod scriptum est: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Sic dum eruditum suscepit, eruditur. Stulta enim mundi elegit Deus, per quæ sapientiam mundi euacuet. Omnis etenim philosophia Christianæ celsit doctrinæ, quæ vtiliter expugnans, inimicorum iaculis destruxit inimicos. Sicut Moyses ab Ægyptijs eruditus, ilico expugnauit Ægyptios, ut in rubro mari tanquam in baptismo, omnis superbia mergeretur Per Moysen filij Israel ab Ægyptijs, & per Christum à spiritibus immundis animæ liberantur. Adultus factus Moyses vidit quendam Ægyptium iniuriam facientem cuidam ex gēte sua, quem vindicauit, ac defensionem dedit, mactando Ægyptium, eumque obruit in arena. Hoc agit & Moyses noster mediator Christus, eruens animas de potestate tenebrarū in illa multitudine spiritalis seminis Abraham, quæ creuit ut arena maris. Obruit Ægyptium, dum clamant dæmonia expulsa: Quid nobis & tibi Iesu fili Dauid? venisti ante tempus perdere nos?

Exod. 2.

Psal. 44.
1. Cor. 10.

Exod. 14
Mat. 8. &
10.
Exod. 2.

Marc. 1.

D

Prædictio:

Prædictio facta & figurata, qua cū his, qui oderunt pacē, iubemur esse pacifici.

CAPVT XXXIII.

- Exod. 2.** **V**idit Moyſes alia die ſecū Hebræos altercantes, cœpitq; eos cōponere ad pacē, dicēs: Viri fratres, vt quid alterutrū nocetis? Dixitq; ille qui alteri iniuriā facebat: Quis te ſtatuit iudicē, vel principē nobis? Nunquid & me vis occidere, queadmodū occidiſti hellena die Ægyptiū?
- Pſal. 119.** Et noſter Moyſes mediator Chriſtus clamat per Dauid: Cum his qui oderunt pacem, erā pacificus: cū loquebar illis, impugnabant me gratis. Et alibi: Retribuebāt mihi mala p̄ bonis. Iugit Moyſes in illo ſermone, & factus eſt transfuga in terra Madian. Dicit & noſter. Ecce elongaui fugiens, & manſi in eremo. Accepit Moyſes vxorē filiā lethri ſacerdotis Madian, vt noſtrum mediatorē ex alienigenis ſumpſiſſe coniugem ſignaret eccleſiam. Paſcebat, dictū eſt, Moyſes oues lethri ſoceri ſui in eremo. Et noſter mediator Chriſtus paſcens oues dicit: Paſtor bonus animam ſuam ponit pro ouibus ſuis. Terribili viſione motus Moyſes, pergit videre cur ignis in mōtem deſcenderat, rubum minimē concremaret. Noſter Moyſes teſtatur ignem ſe veniſſe mittere in terram, quem vtiliter vult amplius inſammari. Ipſe enim dicit. Ego ſum ignis, vitia, non homines conſumens. Vocatus Moyſes dum pergit in montem conſcendere, dicitur ei: Solue calciamenta de pedibus tuis, vt ſint liberi & ſpecioſi pedes mediatoris annuntiantis bona.
- Luc. 12.** Iubetur Moyſes pergere ad filios Iſrael, & ad Pharaonem regem Ægypti **D**
Rom. 10. vt populum Dei (quorum clamor duræ ſeruitutis aſcenderat) dimitteret ex terra ſua, mediationēq; futuram ſuſciperet. Per Matthæum dicit
- Exod. 4.** noſter mediator: Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierūt domus Iſrael. Excusat Moyſes, quòd ſit impeditus lingua & gracili voce. Dicit & noſter Iudæis: Sermo meus non capit in vobis. Rurſum inſtanti Deo vt pergeret, omni ex parte excusat Moyſes dicens. Domine prouide alium, quem mittas: vt vox mediatoris noſtri, infirmitatis humanæ ſuſceptæ ſignaretur dicentis: Pater ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte. Dicitur Moyſi, vt ſibi ſociet Aaron fratrem ſuum, ipſeq; ad Deum agenda ſuſcipiat, ille ad populum: Et quæ ſigna & prodigia in manu & in virga traduntur. Dicitur & noſtro mediatori: Dabo tibi gentes hæreditatem, & poſſeſſionem tuam fines terræ: reges eos in virga ferrea. Paulum verò electum qui loqueretur ad populum, per Aaron ſignificatum poſſumus intelligere, de quo mediator noſter in Deum, ipſe oſtendit Ananiæ dicens: Vas eſt mihi electionis homo iſte, vt ferat nomen meum coram gentibus, & regibus, & filijs Iſrael. Sic enim Moyſes & Aaron Hæbreo populo prædicantes, miſſos ſe à Deo,
- Exod. 14** vt eos ex Ægypto eruerent, firmauerunt. quos audiens populus ingeniculans adorauit: quibus & ſigna facientibus credidit. Prædicante verò Paulo gentibus ac Iudæis, ſalutem animarum per Chriſtum fiducialiter promittente, ſigna dum faceret ad agnitionem Dei populum mira celeritate conuertit, ipſoſq; reges ex futuro Dei iudicio eruit.

Prædictio: In eodem Moyse, qui vt Christus dominus diabolum interfecit.

In Exodo credita & visa. Prædictio facta & figurata. qua diabolus à Dei ministris expugnatus.

C A P V T XXXV.

Ingressi itaq; Moyfes & Aaron ad Pharaonē, nō tātū iussione diuina verba quæ audierūt narrauerūt, quātū signa quæ data fuerāt exhibētes. Virga, quā manu Moyfes portabat, corā Pharaone p̄iecta, effecta est serpens. Magi quoq; Pharaonis, vt diuina potentia superarētur talia signa facere permisi, proiecientes virgas suas etiā ipsi serpentū species ostēderunt, vorauitq; serpens Moyfi Magorū serpentes. vt nostri ducis Christi virga doctrinæ omnium paganorū hæreticorumq; dogmata, diuina virtute cōsumpsit. Non tātū hac actiōne figurata signaret, quantum etiam prophetæ Dauid præconia resonaret dicētis: Virgā virtutis tuæ emittet dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorū. Aliud signum Moyfes coram populo ostentat in sinū suū manū mittens, eaq; producta [leprosa sicut] nix effecta est: rursus reducta productaq;, restituta est in colore suo. In sinu signatur oratio pro peccato, dicēte Dauid: Oratio mea in sinū meū cōuertebatur. Quod verò manus de sinu producta niuē demōstrauit, significauit mediatoris Christi domini fusa oratione pro nobis, nostra etiā peccata purgari. Sic per Esaiam ipse ostēdit: Si fuerint peccata vestra vt coccinū, vt niuē dealbabo. Et quæ cātat ecclesia: Lauabis me, & super niuē dealbabor. Aduocatū enī habemus apud patrem, Iesum Christū dominū, & ipse est exoratio pro delictis nostris.

Exod. 5.
Exod. 7.
Psal. 109.
Exod. 4.
Psal. 34.
Esa. 1.
Psal. 50.
1. Ioan. 2.

Prædictio: In eodem, cum flagris, vt Pharaō, caditur diabolus.

Iā prædictæ plage indurato Pharaoni. e iusq; populo presentatus. quibus iudicatus

C A P V T XXXVI.

Sicut promissum est Abrahæ, filios Israel, quos captiuos diu tenuerant, inuiti tandem aliquando dimittant: mox quoq; ipse Pharaō digno exitio cū suis supplicioq; periturus dimisit. Decē sanē plagas illatas Aegypto, cōparandas decē præceptis quæ accepit populus in deserto, hac ratione domino adiuuante suscipimus demōstrare, qua sibi met respondētia cōprobētur. Prima plaga Aegyptiorū, per Moysem aquas fuisse in sanguine couersas: & primū præceptū cōtinet: Audi Israel. Ego sum dominus Deus tuus, qui te eduxi de terra Aegypti: Nō erunt tibi dii præter me. Nō facies tibi vllā similitudinē. Qui igitur relicto vno vero Deo, dijs falsis seruiūt, in carne & sanguine volūtātur: & caro & sanguis, regnū Dei nō hæreditabunt. Corrupti enim mores elemētū aquæ corruptū habere meruerunt. Ideo aquæ in sanguinem mutantur, quia sacrificātes filios & filias suas dēmonijs, effuderūt sanguinem innocentem, puri liquoris fontem verum Deum Christum repudiātes: cuius gratia ex fluxu sanguinis mulier sanata, animā ab idololatriæ fluxu erutam demonstrat. Secunda plaga Aegyptiorum est, scaturiens ranarum multitudo, foetido calore omnem contaminans Aegyptū. Secundum quoque mandatum in lege est: Non accipies nomen domini tui in

Gene. 15.
Eod. 7.
Deut. 6.
& Ex. 10.
1. Cor. 15.
Psal. 105
Mat. 9 & Luc. 8.
Exod. 8.

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

- Exod. 10. **vanum.** Non enim mundabit dominus talem. Omnis itaq; hæreticus, periu- C
 ruz, sacrilegusq;, dum aliud sonat lingua quàm nomen domini, fœtore dis-
 putationis suæ ranarum in similitudinē clamat contra Deū. Labia dolosa
 P sal. 11. in corde, & corde loquuntur mala. Hæc immeritò his animantibus compar-
 rantur, qui in lacuna rebaptizatorū confectas sordes non abluunt, sed poti-
 us cumulat delicta. Tertia plaga Ægyptiorum est, cynifetoto aère vi-
 brates, morfu quoque pestifero medijs æstibus infans Ægyptios in qua
 plaga omnis magorum doctrina defecit. Professi quæ sunt digitum Dei esse
 in illa: ipsi quoq; vexatis vacua inanisq; eorum remansit altutia. Et tertiū
 præceptum in lege est: Vacatio sabbati nisi fuerit obseruata, perituram ani-
 mam de populo suo. Quam vacationem propheta David, ex persona Do-
 mini anuntiat dicens: Vacate & videte quoniam ego sum Deus. Hi igitur
 P sal. 45. qui votū vouentes sese offerunt Deo eiusq; verbo vacantes spiritale sab-
 batum obseruant: vt Maria quæ meliorem partem elegit. A quo declinan-
 tes in strangulatione dum mundanis curis innodantur, morfu pestifero præ-
 dictæ plagæ læduntur in animam, redimendæ per Ducem Iesum, qui Do-
 minus est sabbati. Quarta plaga Ægyptiorum, cynomia: canique scilicet mus-
 cæ, secretis etiam membris pœnas moribus infligentes. Et quartum manda-
 tū in lege est: Honorandos esse parètes. Quod primū ad homines refertur
 mādātū, quoniā superiora diuinitati videntur ascripta. Hi verò qui nō ea ho-
 nestate venerantur parentes, qua mandatum est, canibus similes rabiem suæ
 Mat. 7. fœditatis exerentes, longè in terra esse non possunt. Neq; talibus sanctū dā-
 Matt. 15. dum dominus in Euangelio dicit: A quorum cōsortio Chananzæ a fide in-
 Exod. 19. data humili pioq; latratu, & sibi gratiam & filiz salutem nullis præceden-
 tibus meritis impetrauit. Quinta plaga Ægyptiorum est, omnium pecorum
 iumentorumq; repentinus interitus. Et quintum mandatum legis est: Nō
 occides. Non igitur qui gladio tantū, verū etiam qui odiosè viuunt, ho-
 midicæ sunt. Dicit enim Ioannes Apostolus: Qui odit fratrem suū, homici-
 da est. Tales velut Ægyptia animalia repentino impetu corruunt. Quia om-
 nis homicida non habet in se vitam manentem. Sexta plaga Ægyptiorū est,
 vesicæ ebullientes, vlceraq; manantia. Et sextum mandatum legis est: Non
 mœchaberis. Quid enim mœchi in animantia patiuntur, compacta plaga
 demonstrat. Nisi enim vlcera pessimi amoris ebulliensq;, libido ratione ani-
 mi perturbarent, adulter vtique non esset: neque vt scriptum est, per ino-
 piam sensus perditionem animæ suæ acquireret. Et licet huiusmodi punian-
 tur etiam hîc legibus humanis, fornicatores etiam & adulteros, vt Paulus
 Prou. 6. noster dicit, iudicabit Deus. Septima plaga Ægyptiorū est, grando cū igne
 Heb. 13. permixta: Non tantū omne animal, quantum etiam arbusta ipsa virgulta-
 que subuertens. Septimumq; mandatum est: Non furaberis. Comparatio
 hæc est fur parietibus domibusq; infert alienis quod sequens grando
 agit in campis: obnoxiusq; est legi generali qua dictū est: Quod tibi fieri
 Tob. 4. non vis, alij ne feceris. Octaua plaga Ægyptiorum est, locustarum multitu-
 Exod. 10. do vexans omnia, radicibusq; exterminans. Et mandātū octauū in lege est.
 Falsum testimonium non dicere aduersus proximū tuū. Falsarius enim mul-
 ta variaq; confingens, rodit vt locusta famam, vitam, actusq; alienos, do-
 nec totum aduersus quem falsa confingit, radicibus exterminet. Sed falsus
 tellis non erit impunitus. Nona plaga Ægyptiorum est, tenebrę densissimæ
 ple-

A plenæ imaginibus terroribusq̄, feralibus. Et nonum mādātū legis est: Non concupisces vxorem proximi tui. Quid deterius est concupiscentia mala, quæ ita totam excæcat mentem, vt non tantum timorem Dei, quantum etiā ipsas pœnas legum infamemq̄, mortem obliuioni dans, nihil in mœcho remaneat luminis, quod non totum occupent ferales tenebræ? Quos verò ex his gratia liberat, admonet & per Apostolum dicens: Fuisitis enim aliquādo tenebræ, nunc autem lux in domino: sicut filij lucis ambulate. Decima plaga Ægyptiorum est: Omnium primogenitorum mors. Et decimum mādātum est in lege: Non concupisces vllam rem proximi tui. Primitiuam verò esse cōcupiscentiā malā, Pharaoni diabolus per Jillud ostendit, quod & ipse concupiuit esse quod non erat: & Adam, qui cupiditate præcipitauit se in mortem. Vitia verò angelorum eius, per quem mors introiuit in orbē terrarum, in primitiua Ægyptiorum in hoc mundo tanquam in Ægypto, dux noster interfecit: dum nos docet renuntiare diabolo, pompis, et angelis eius vt vbi abundauit peccatum, superabundet gratia.

Ephe. 4.

Exod. 11.

Esa. 15.
Gen. 3.

Promissio: Pasche figurata, & transitus Christi ad patrem.

In Exodo credita & visa. Prædictio facta & figurata.

C A P V T XXXVII.

Pascha, quod est transitus, in quo omnis actio fidei nostræ passionisq̄que dominicæ agitur sacramētum: iubet Deus Moysi sic fieri, vt ab Ægyptijs Hebræi vasa aurea, & argentea, & vestem poscerent: quibus sublati expoliarent Ægyptios commodantes, vrgente necessitate primæ amissæ sobolis. Sibi quoq̄, dum metuunt ocyus Hebræos, cum vniuersis quæ dederunt, pepulerunt vt redderetur iustis, ait Propheta, merces laborum illorū. Duas enim Ægyptijs construxerunt ciuitates, pro quibus spolia illa non sunt furto ablata, sed merces est reddita. Transitus verò ipse mysticus hic fuit, agnum sine macula anniculum iussione diuina per tabernacula occidendum, ac de eius sanguine postes domus liniendos, non comminuendo os ex illo, cum picridibus & azimis, fuccinctis lumbis in omni festinatione comedendum, nihil ex eo relinquendum in manē. Quæ omnia figurata dum fuerint, quomodo sint impleta, Euangelica authoritas narrat, quæ nobis carnes agni vsque in manē quod vesperum non habebit, id est, vsque in resurrectionem, comedendas præcipit: Nō in fermento veteri, sed in azimis sinceritatis: Signatis sanē sanguine postibus, quorū in frontibus crux eius elucet. Cum picridibus dictum est, a maram vitam lugendo agentibus. Sed beati, quia ipsi consolabuntur. Sanē expoliatos Ægyptios à nostris, hac ratione colligimus, quod omnis mundialis scientia, qua inlata super ea superbiebāt moralisq̄que sapientia transijt ad Christum, vt ea humilis recta fide possideat populusq̄que iure superbus amittat. Expulsi Hebræi per eremum ductantur, quia omni Christiano renuntianti mundo, arcta illi angustaq̄, necessaria est via, quæ ducit ad vitam. Huic populo columna nubis in die, & columna ignis per noctem iter ostendit: quoniam Christiani hominis gressus à Domino diriguntur, & vias eius vult. Vbi verò populum eremus ac rubri maris litus excepit, induratus Pharaō vt totus cum suis periret, curibus

Exod. 12.

Psal. 77.
& 104.
Sap. 10.
Exod. 12.

1. Cor. 5.

Math. 5.

Matt. 7.
Psal. 78.
Hier. 10.

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

equitibusque coniunctis secutus est fugientes. Hoc agit sæuiens diabolus cum vitijs angelisq; suis, dum nostros à se fugiētes insequitur. Omnis enim qui his renuntiat, ad baptismum tanquam ad rubrum mare festinās hostem fugit, vt saluator eum inueniat.

Promissio. In baptismo, vt in mari rubro.

In Exodo credita & visa. Promissio facta & figurata in baptismo.

C A P V T XXXVIII.

- Exod. 14. **D**ixit dominus ad Moysen: Quid clamas ad me? dic filijs Israel & iungant se, & tu leua virgam tuam super mare & diuide illud, & intrent filij Israel per medium mare per sicum. Ego enim indurabo cor Pharaonis & Ægyptiorum omnium, vt insequātur eos, & magnificabor in Pharaone & in omni exercitu eius. Cumq; id fieret, mare exequendo iudiciū sui creatoris & regis sententiæ diuina iussa compleuit. Dein puniendo rebelles, innocuis viam, rescisis vndis suspensoq; gurgite, sicco puluere gradientibus præbuit: reductaq; in sese vnda hostes in ima demersit. Et vindex aqua sacra ta verbo, rubrata sanguine, ligno crucis in mysterio virgæ percussa, salutem ad saluatorem venientis minitruauit. Peccata verò cum autore diabolo, vt Ægyptios cum suo rege, in profundo detruit. Hic est Deus noster, de quo Mich. 7. Micheas dicit propheta: Ipse conuertetur, & miserebitur nostri: & demerget in profundum maris omnia peccata nostra. Post dura exilia, post labores eremi ac rubri maris transitum, Dei populum victrix palma suscepit: quamuis marath aqua amara fatigauerit sitientem, quæ ligno in eam misso dulciseffecta, ostendit, sitientem Christianum statim vt amarum passionis poculum biberit, ligni & crucis dulcedine, omni amaritudine liberandum. **D**
- Gal. 6. Vnde & Paulus dicit: Mili absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi: per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Idem enim locus qui illi populo requiem præbuit in duodecim fontibus aquarum ex septuaginta palmarum arboribus, nostris in mysterijs sacratus fuit. Namq; post baptismum, duodecim apostolorum fontium fluenta puræ doctrinæ exuberant satiantis peccatoribus, quibus sacer Psalmus in sonat: In ecclesijs benedicite dominum Deū de fontibus Israel. In septuaginta verò arboribus palmarum, omnis numerus sanctorum martyrum in milibus consignatur, qui pro veritate vsque ad mortem certantes, palmam supernæ vocationis accipiunt. Hos etiam Apocalypsis Ioannis Apostoli designat dicens: Vidi turbā multam, quam dinumerare nullus hominum poterat, ex omni tribu, populo, & lingua. Et induti erant alba veste, & palmæ fuerunt in manibus eorum, quas vincentibus illa palma sapientia dedit quæ exaltata est in Cades.

Promissio: Panis celestis in manna, quod est Christus.

Promissa manna de celo.

C A P V T XXXIX.

- Exod. 16. **C**onsumptis panibus quos secum attulerat ex Ægypto, panem à Moyses murmurando poposcit, carnes etiam desiderans Ægypti. Verū mediator ille Moyses panem eis & carnem ocyus à domino impetrauit. Iubetur populus manē panem, in vesperum carnes accipere. Sed hæc, figuræ no-

A figurę nostrę fuerunt. Panem enim illum sanctum qui de cęlo descendit, suscepit primò populus manducandum, postea carnem Christi in passione confectam. De qua ipse Dominus dicit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis. Sanè sub certa diurna mensura, manna sanctus populus vescebatur: Quam si quis excederet, vermicibus corruptum putrefactumque proiiciebat, auaritię atq; intemperantię suę cupiditate frustratus. Tales doctor gentium Paulus exprobrat dicens: Victum & tegumentum habentes, his contenti simus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in desideria multa stulta & noxia, quę mergunt hominem in interitum & perditionem. Hęc est putredo & hi vermes eorum, qui pereunte mundo cupiunt suas augeri diuitias, nec sunt diurno pane contenti. Sed idem populus in deserto potadę aquę causa, aduersus Moysen rursus murmurauit. Petenti Moysi à domino dictum est: Præcedam te, inquit, in * Chorem: & stabo super petram, & tu veniens percuties petrá, & exibit aqua, & bibet populus meus. Hoc factum est. Et Dauid testatur. Disrupit in deserto petrá, & potauit eos, sicut in abyssio multa. Quę sit verò hęc petra, Paulus exponit Apostolus, omne quod tunc actum est in mysterio, Christo domino assignans: Patres, inquit, nostri omnes sub nube fuerunt, & oēs per mare trāsierunt, & oēs in Moysen baptizati in nube & in mari. Et omnes escã spiritalẽ manducauerunt, & omnes eundem potum spiritalem biberunt. Bibebant enim de spiritali sequenti petra: petra autem erat Christus. Hęc petra etiam nos satians dicit: Qui biberit ex aqua quam ego dederò, non sitiet vnquã: sed fiet in eo fons aquę salientis in vitã æternã. Hęc petra percussa in cruce, sanguinem produxit & aquam, quibus sobriè inebriamur.

Ioan. 6.

1. Tim. 6.

Exod. 17.
Secundũ
70. inter
pretes.
Psal. 77.

1. Cor. 10

Ioan. 4.

B *Promissio: In signo crucis expugnare inimicos.*

In Exodo credita & visa. Promissio figurata qua omnes nostros aduersarios signo crucis expugnare precipimur.

G A P V T XL.

Hic populo, in quo omnis nostra figurata actio est, Amalech & omnis cum suo duce gens aduersa occurrit, bellum rudi plebi indicens, quam à se credebatur facile superandam. Conferta pugna: aduersarij dum plurimum praualerent, extendens Moyses manus ad Deum, crucifixi in ita expressit. Quo signo cadentes hostes, dum manus Moysi inclinarentur, aduersarius tortior vincebat. Ut autem manus Moysi stabiles fierent, Aaron & Vr sustentantibus manus eius, & quadam stabilitate firmantibus, cadēs fugiēsque. Amalech omnis extinctus est. Si nostri mediatoris hęc respiciamus signum, cum per Dauid canentem recordemur: Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum: cuius in passione, sol & luna habitum cursumque mutauit: quis spiritus aduersarius, quę ue inimica potestas huic signo poterit obuiare, ac nõ potius aufugiat: si tamẽ spes pugnatũ ex manibus crucifixi pēdeat, per quã quotidie eruiamur de potestate tenebrarum? Nunc iã recurrētes oēs figuratas actiones tēporis ante legē, cū omnia quę gesta sunt, ita ille populus promissa suscepit: vt ipse quoque, fide multò prospiciens sibi credenda, posteris videnda reliquerit. Quia igitur ad montem Sina per certas prædictiones promissionesque: perductus est populus, in quo Moyses legē

Exod. 17

Psal. 140.

Matt. 17.

Coloss. 1.

D iij.

à doui-

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

A' domino percipiēns, regendis tribubus iura cœlestia panderet (Vnde æstimo quòd ideo nuncupentur Iudæi, tanquam pòrtantes vel sequentes ius Dei) Huc vsque tempus ante legem conclusum lector agnosce : tanquam vnum diem quatuor ex cardinibus mûdi surgentem, patriarcharum scilicet procerum Abraham, Isaac, & Iacob, Orientis radio fulgente Melchisedech rege & sacerdote, in duodenario horarum numero. Qui ex illis progeniti, nostri quoq; patriarchæ nuncupantur. Vt in vesperum conclusum aliud tēpus sub lege, velut alius dies per cæteros numeros inchoatus exurgat.

FINIS PRIMAE PARTIS.

Incipit pars secunda legis tempore, quo per Moysen legislatorem annis XL. gubernatus in eremo est populus Dei, & deinceps vsque in aduentum domini & saluatoris nostri Iesu Christi. Quæ pars, promissa prædictaque cōtinens, connexis capitulis subsequitur.

CAPITA SECUNDÆ PARTIS.

1. Prædictio: In monte leges datæ, & Christi domini mandata in monte.
2. Promissio. Facta & figurata domus Dei in ecclesia sancta.
3. Prom. In Aaron sacerdotium figuratum in Christo.
4. Præd. In populis vindicta, qui præuaricati, & qui mandata Christi nõ seruauerunt.
5. Prom. In sacrificijs omnibus Christum dominum figuratum.
6. Præd. In lepræ inspectione hæreticos varios simillasse.
7. Præd. In escis mundis & immundis, elemosynis munda omnia fieri.
8. Præd. In escis desideratis Ægypti, Christum manna renuisse.
9. Præd. In Moyse Christo domino & ecclesiæ fratres detraxisse.
10. Præd. In virga Aaron germinante confirmatio sacerdotij Christi domini.
11. Præd. In æneo serpente, Christum dominum à morfu diaboli liberatam.
12. Prom. In eis, qui pro Christo parentes contempserint, venire benedictionem.
13. Præd. In Moyse transeunte, Iesum signasse dominum rectorem.
14. Prom. In Iesu Naue. Iesu domini figuram ostendit, terrenam expugnantem ciuitatem.
15. Pro. Per Iesum Dominū animæ à prostitutione idolorū liberantur.
16. Pro. Per Iesum dominū omnia vitia expugnanda.
17. Præd. In figura ecclesiæ Delbora hostem superauit.
18. Prom. In figura Gedeon gratiā domini Christi commendat.
19. Præd. In Abimelech concubine filium, hæreticòs signat.
20. Prom. In Iephthe, figuratæ carnis Christi, immolatio virginis.
21. Prom. In Sanson Nazareus dominus Christus fortis in capite.
22. Præd. In eodem, quòd ligatus Christus dominus à Iudæis, vincula omnia dirupit.

Præd.

- A** 23. Præd. In Ruth ecclesia ex gentibus Iudæis illudens.
 24. Prom. In Samuele Christus dominus dux, sacerdos, & propheta sacerdotum arguens.
 25. Pro. In David Christum pastorem cytharizantem.
 26. Pro. In eodem inimicos diligentem, lapsos reparantem.
 27. Præd. In Abifac animas Christi gratia calore feruentes.
 28. Præd. In Roboam scissuram hæreseom, è quibus Christus suas colligit oves.
 29. Prom. In Helia Christum, & in vidua misericordie principatum.
 30. Pro. In Hiliseo discipulos Christi duplum accipientes spiritum.
 31. Pro. In eodem cum mortuum figuratum Christus dominus gratia suscitavit.
 32. Præd. In Ezechia, qua suos Christus docet in bono non debere efferi.
 33. Præd. In regibus peccatis qui secum populum in captiuitatem ducant.
 34. Præd. In Daniele qui Christum dominum suis visionibus enarrauit.
 35. Præd. In eodem, dum cum de lacu leonum eruit, ut Christum dominum a Iudæis.
 36. Prom. In Ezechiele manifesta resurrectio per Christum dominum.
 37. Præd. In Esdra domus Dei, id est, per Christum dominum restauratio.
 38. Præd. In eodem cum in figura ecclesie parabolam pandit.
 39. Præd. In Tobia ex pisce Christo & dæmonia fugari, & illuminari cecos.
- B** 40. Præd. In Machabæis, qui & martyria, & ipsum Christum regem natum susceperunt.

De Promissionibus, & Prædictionibus^c NIBVS DEI, PER D. PROSPERVM AQUITANICVM EPISCOPVM REGIENSEM.

PARS SECVNDA.

*Prædictio: In monte leges data: & Christi domini
mandata in monte.*

Prædictio facta & figurata. In Exodo credita & visa.

CAPVT I.

Exod. 19.
31. & 34.

Matth. 5.

2. Cor. 3.

Vocans Deus Moysen in monte Sina, legem in tabulis lapideis conscriptam, vt populo traderet, dedit: quam ritè seruans, terram promissionis acciperet. Nolter yerò mediator Iesus dominus (cuius figuram gestabat etià Moyses) ascendens montem cū discipulis suis, quibus modis beati homines fuerent, legem, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus, Dei spiritu scripsit: qua non terra, sed cælo atq; vita potiantur æterna, qui eius mandata seruauerint. Sed eidem cætero

Exod. 22.

Exod. 21.

Exod. 14.

Exod. 14

Heb. 9.

Matth. 5.

Matt. 27.

Marc. 15.

Ioan. 19.

Gal. 3.

1. Tim. 1.

1. Cor. 13.

Philip. 1.

Ephef. 4.

populo, prælati decè præceptis, per Moysen cælestia iura traduntur: De successione hæredû: De cessante hærede, fidelò amicû & domesticû loco hæredis debere succedere: De furto in quadruplû restituendo: De depositis seu cõmodatis, casu vel vi aliqua sublatis: De puniendis adulteris: De virgine vitiatâ in agro vel in ciuitate: De muliere prægnate percussa. Oculû pro oculo: Dentè pro dente, & cætera quæ in his iuris diuini tenet autoritas. Populus sub lege ea testificatione suscepti à Moysè, qua spondit oïa esse facturû. Maçtans itaq; Moyses in sacrificio vitulû, sanguinè ipsius in testimonium accipiens, cû hyssopo & lana coccinea populû ipsûmq; librû aspersit, dicens: Hic sanguis testamenti, quod vobis mãdauit Deus. Ad hæc mediator noster Christus dominus, legè nõ vacuans, sed adimplens, nõ tantû liberis & potètib; quantû etià ignobilibus seruisq; facientibus præcepta sua, testamentû nouû suo sanguine consecrauit, non sine hyssopo quod mixtû aceto in passione bibit: in quo testamento, discretio nulla est personarû. Ait enim Apostolus Paulus: Non est Iudæus neq; Græcus, non est seruus neq; liber, non est masculus neq; fœmina. Omnes enim vos estis vnum in Christo Iesu, qui est fidelîû indiuisa sempiternaq; hæreditas. Fidè seruandam proximo comodanti vel deponenti, per eundem Apostolum mandat. Bonû, inquit, õ Timothee, depositû custodi. Et iterû: Non quæ sua sunt quisq; intendentes, sed & quæ aliorum. Et per prophetâ Solomonè: Fideli homini totus mundus diuitiarû est: infideli autè, nec obolus. Item Paulus: Qui furabatur, iam non

fure.

A furetur. Ipse quoque virgini castæ timet serpentinâ diaboli corruptione, cum se pio affectu concipiens, spiritu prægnantem esse confirmat, dicens: Filioli mei, quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis. Hos omni ex parte illæfos edere cupit, cum dicit: In Christo enim Iesu per Euangelium ego vos genui. Ad didit quoque noster mediator nouæ legis mandata, veteris testamenti temperans vindictâ. Nam cum illic adulteros puniendos statuit, hic ad altera ea pietate liberat, quæ legem non destruit, dicens: Vade, & noli amplius peccare. Non solum non mœchandam, sed nec oculis consentiendum ad concupiscentiam. Homicidium non tantum perpetrandum non est, quantum qui odit fratrem, homicidam esse. Oculum pro oculo nullatenus expetendum, verum insuper malum pro malo reddendum non esse. Qui abstulerit tunicam, dimitte eam illi & pallium. Qui percusserit in maxillam, præbendam illi & alteram. Qui angariauerit, duplum cum illo eundem. Beneficiendum inimicis. Orandum pro persequentibus: & cætera quæ ab ipso cœlesti iuris conditore mandantur in Euangelio, Non esse contraria legi huic ostenduntur: quod ibi mandatū fuerit, animal in via si ceciderit inimici, erigendum cum eo, nec prætereundum: Dolose non loquendum cum proximo: neque pignus pauperis retinendum usque in vesperum. Septimo anno sata frumenta, non metenda. Fructusque omnes eiusdem anni, profelitis, viduis, & orphanis relinquendos. Eodemque anno dandam Hebræis seruis libertatem, Decimas omnium fructuum primitiasque in domum domini inferendas: Debitum, septimo suppletto anno non repetendum: relaxatis etiam pignoribus. Quinquagesimo vero anno reddenda omnia prædia que cautionum nexu obstrinxerant, pecunia non recepta. Et omnia, quæ, ut dixi, noui ac veteris mandata continent, discussa, nulla ex parte sibimet repugnantia inueniuntur: Cum & in nouo testamento non parua terribiliaque exempla vindictæ processerint, Dum spiritui immundo superbus traditur, ut discat non blasphemare, Dum adulteri traduntur Sathanæ in æternum interitum carnis, ut spiritus saluus sit in die domini nostri Iesu, Dum fraudantes mendacesque, Anania & Saphira, subita morte plectuntur, Dum manibus pedibusque ligatis in tenebras exteriores mittitur, qui vestem non habuerit nuptialem: quæ est charitas de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Et quæcunque alia ex veteribus signis in nouo suppleta noscuntur, sacro, ut dictum est, sanguine mediatoris simul cum ipso populo consecrata sunt.

Promissio: Domus Dei in Ecclesia sancta.

Promissio facta & figurata. In Exodo credita & visa.

C A P V T II.

E Idem Moysi dicitur, Vide ut facias tabernaculum, quemadmodum tibi demonstratum est in sancto monte: et ex quibus rebus oblati illud tabernaculum surgat, indicitur. Dabunt, inquit deus, in oblatione filij Israel lanam hyacinthinam, byssum tortum, purpuram, coccum bis tinctum. Et quibus opere vario tentoria tabernaculi, simulque & vestis sacerdotalis confecta, mystica omnia in tempore futuræ Ecclesiæ reuelarentur. In opertoria sanè tabernaculi pelles hyacinthinas aliaque: rubratas, & undecim vela ex pilis caprarum consocienda, diuina auctoritas mandat. Quæ omnia signa fuisse, ipsius legis resonant testimonia. In hyacinthino colore pallor quidam est cum splendore concor-

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

- Tob. 12. concordans, ieiunijs eleemosynisq; conueniens. Vnde & sanctus Raphael C archágelus ad Tobiam: Bona est, inquit, oratio cum ieiunio & eleemosyna.
- Apoc. 17. In ieiunijs pallor, in eleemosynis splendor refulget, qui hyacinthi figuram o-
 Ad. 14. stendit. Byssum verò mundum, vt Apocalypsis dicit, iustitię sanctorum sunt.
- Quod dictum est, totum: per multas tribulationes oportet iustos introire, in regnum Dei. Purpura vestis est regia, qua ipse rex noster Christus dominus, in sua passione indutus est. In cocco bis tincto martyria sancta rutilant: quę semel baptismo Christi in sanguine tinguntur, atque suo effusionis cruore denuo sunt retincti. Sic enim & ipse tinctus est dominus semel in Iordane, iterum in passione, de qua dicit discipulis suis: Baptisma habeo baptizari quod vos ignoratis. Hoc pelles rubratę hyacinthinęq; testantur.
- Luc. 12. Centum, per centum cubitos duo latera tabernaculi protenduntur: aliaq;
 Exod. 16. duo frontalia, quinquaginta per quinquaginta, tanquam misericordia & veritas occurrentes sibi, iustitia & pax osculantes inuicem. Quatuor ex partibus coniunctis angulis, dignum tabernaculum demonstrarent: futurum templum Dei Ecclesiam, quę in centenarij & quinquagenarij numero
- Exod. 16. Psalorum misericordiam & iudicium suo Domino cantat. Neque sine mysterio vndecim velis cilicinis tabernaculum desuper operitur, quo reũ esse ostendat totum mundum Deo, ac sub pœnitentiam degere. Ipsijs enim numerus Psalmi habet principium: Saluum me fac Deus, quoniam defecit sanctus. Et cur defecerit, narrat: Quoniam diminutę sunt, ait, veritates à filijs hominũ: pro quibus saluandis veritas ipsa de cœlo descendit, quę dignata est habitare cum hominibus in terra. Interiora verò tabernaculi, his ex rebus ornantur, bis denę in parte columnę ex lignis imputribilibus, non tam sanctos Apostolos, quàm doctores quoque Ecclesiarum præ-
 D signant, quos etiam Paulus ostendit, dicens: Petrus & Ioannes qui videbantur columnę esse, dextras dederunt mihi & Barnabę societatis. Barnabas enim in Apostolatam est susceptus in ordine, domino præcipiente & dicente: Separate mihi Barnabam & Paulum in opus, in quod prouocauit eos. In quo opere ipsa sapientia fabricans sibi domum, subdidit colunas septem. Quas, terra cum defluxisset peccatis incurfantibus, columnas eius ipsa confirmauit. Harum igitur columnarum numerus. In duabus partibus tabernaculi vndecim sunt, quadragesimum diem ascensionis domini demonstrantes, in qua suis ait discipulis: Vos sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto. Ternis seris connectuntur colunę: quoniam fidei, spei & charitatis, trinitatis vinculo doctores Ecclesiarum salubriter astringuntur ex vasis argenteis, capitibusque aureis tanquam in operibus misericordię, vt sanctitate virginali columnarum omne decus exurgat. Sancta sanctorum in interioribus sunt tabernaculi, habentia arcę testamenti referant mysterijs. In qua ingrediuntur sacerdotes in anno semel cum sanguine alieno: ex qua accipiens responsum diuinum illud verbum resonat: Quod verbum carnem suscipiens nostram ob redemptionem consecrauit arcam non veteris sed noui testamenti: in qua sunt omnes thesauri sapientię absconditi. Ad quam cum suo sanguine verus ipse princeps sacerdotum introijt semel in sancta, quoniam semel CHRISTVS ob-
- Colof. 1. latus est, vt multorum peccata portaret. Cui dicit Propheta: Exurge domine in requiem tuam, tu & arca sanctitatis tuę. Mensam quoque positam
 Heb. 9. & arcam
 Psal. 31.

A & arcam, quæ carnem sacram & sacrificiis exciperet: quid aliud in his quam crucem intelligimus, in qua noster agnus immolatus est? Ipse sacerdos & victima panem sanctificatum, suum sacratum corpus in sua mensa confirmans. Cui lucerna septiformi spiritu accensa toti lucet tabernaculo. Quoniam fulgor illius, ut lumen: atria verò huius spiritualis tabernaculi, corda piorum scilicet consentientium & laudantium Deum. De quibus Propheta dicit David: Atria eius in hymnis confitemini ei. Psal. 99.

Promissio: In Aaron sacerdotium figuratum in Christo.

Promissio facta & figurata In Exodo credita & visa.

C A P V T III.

P Ræcepit dominus Moyse, ut Aaron fratrem suum ex oleo sanctificato unctum, sacerdotio consecraret: ut unctum nostrum præ participibus suis Christum dominum nomen ipsum unctiois ostenderet. Ipsius quoque Aaron vestis, mystica taxatione describitur: Indues, inquit, eum tunicam talem ex lana hyacintha, scapulisque eius superhumerali impones. Exod. 19.
 Duos lapides * smaragdinos sculptos singulis nominibus filiorum Israël jè quibus catenulæ ex auro purissimo percurrentes vmbones ultimos humeralis apportent. Quadratum quoque ex diuersis coloribus pretiosisque duodecim lapidibus, fibulam rationalem sacerdotis in pectore collocandam quæ duas principales partes superhumeralis astringat. Cingulum quoque lûbis eius dandum, atque in ora talaris tunice quinquaginta tintinabula aurea totidemque mala granata in medio tintinabulorum poni iubentur: ut omnis vestis ex supra dictis speciebus vario opere confecta fulgeret. Capiti quoque ipsius hæc imponenda præcepta sunt: Cidarim ex bysso mundo, mitrâ quoque, ex qua lamina conscripta in titulum pendens, caput frontemque sacerdotis consecraret. Quæ singula nostro Christo domino sacerdoti conveniunt. Psal. 44.
 Nam cidaris ex bysso in capite eius, iustitiæ, ut diximus sanctorum sunt: Quoniam omnis viri caput, Christus est. à quo est omnis iustitia. Quod mitram regalem, indicat sacerdotium spiritualeque connubium. Quod titulus conscriptus, in passione sacerdotis nostro Pilatus imposuit. Tunica talaris viscera sunt misericordie Dei nostri. De quibus Apostolus dicit: Induite vos sicut electos Dei viscera misericordie. Superhumerali verò, principatum eius ostendit de quo dicit Esaias: Datus est vobis filius, & factus est principatus super humeros eius. Duo lapides in humeris, duo præcepta sunt dilectionis Dei & proximi, quibus duodecim tribuum sculpta nomina continentur, duodecim discipulos in hoc numero iam designantes, quos noster sacerdos in humeris perfecta dilectione portavit: Cum enim dilexisset, ait Evangelista Ioannes, discipulos suos, usque in finem dilexit eos. Ex his catenulæ portantes vmbones, fructus sunt spiritus: caritas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia. Rationalis in pectore, ex pretiosis moribus omnis est doctrina pontificis, ut sit, sicut Apostolus dicit, habens rationale obsequium. Præcinctum sanè nostrum sacerdotem nonagesimus secundus Psalmus ostendit. Induit, inquit, Dominus fortitudinem & præcinctus est. In quinquaginta verò tintinabulis, totidemque malis granatis, linguæ sunt Ecclesiarum, quæ per sanctum spiritum Exod. 28.
Secundum 70. inter pretes.
Apo. 19
1. Co. 11.
Ioan. 19.
Coloss. 3.
Esa 8.
Ioan. 13.
Gal. 5.
Rom. 13.
Psal. 92.
 die

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

- Coloſſ. 3. die Penthecoſtes in ſpecie ignis diuiſe diſcipulis inſederunt. Vt etiam nu-
 merus ipſe oſtendit, ex quo mala granata omnis eccleſia per mundum, con-
 nexos. vt grana intrinſecus, continens populos in vinculo pacis, & gratiæ
 Aſt 1. vnum eos tegmen operiat charitatis. Reſonantibus enim tintinabulis apo-
 ſtolis, mala granata ſtatim mota ſunt, in Aſtibus Apoſtolorum dicentia: Nō
 ne hi qui loquuntur natione ſunt Galilei? & quomodo agnoſcimus in il-
 lis ſermonem in quo nati ſumus? & ſequitur: Varijs enim liuguis magnifica-
 bant Deū. Sed hæc omnia preſebus liberi ſacerdotis mouentur, dum ingre-
 ditur in ſancta ſanctorum, quō pro nobis noſter iam mediator aſcendit ap-
 parere ante faciem Dei.

*Prædictio: In populis vindicta qui præuaricati, & qui man-
 data Chriſti non ſeruauere.*

Prædictio: facta & figurata. In Exodo credita & viſa.

C A P V T IIII.

- Exod. 32. **D**Um hæc quæ ſupradiximus, in monte Sina Moyſi facienda man-
 dantur, populus præuaricatus à Deo idololatriæ crimē incurrit. Fin-
 gitur per Aaron vitulus ex auro, eiq; in contumeliam Dei veri victi-
 mas ſacrificiaq; obtulit, dicens: Hi dii tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra
 Pſal. 105. Ægypti. Et obliui ſunt Deū qui liberauit eos, qui fecit magnalia in Ægypto,
 mirabilia in terra Cham, & terribilia in mari rubro. Per noſtrum quoq;
 ſacerdotem huiusmodi apoſtatiæ animæ in Euangelio increpantur. Sic
 Ioan. 15. enim ait: Niſi feciſſem in eis ſigna quæ nemo alius fecit, peccatum nō habe-
 rent: nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Sequiturque
 ex graui culpa vindicta. Dixit autem dominus ad Moyſem, deſcende celeriter,
 præuaricatus eſt enim populus tuus, quos eduxiſti ex Ægypto. Fecerūt
 ſibi deos aureos eiſque dixerunt: Hi dii tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra
 Ægypti. Et nunc ſine me, deleam eos. & faciam te in gentem magnam am-
 plioremq; quàm hæc eſt. Pius dominus dat intercedendi tēpus, cum dicit:
 Sine me. Non enim Deus ex hominis, ſed homo ex Dei voluntate pen-
 debat. Cūq; multis modis precaretur dominum Moyſes, ſeiſpum pro pecca-
 to populi offerens, noſtrum mediatorem ſub figura expreſſit, qui ani-
 mam ſuā pro impijs poſuit. Chriſtus enim, vt Apoſtolus dicit, pro impijs
 1. Cor. 15. mortuus eſt. Nec tamen illud tam grande peccatum caret vindicta: quoniā
 Rom 6. peccatum impunitū eſſe nō poteſt. Deſcendens enim de monte Moyſes, diſ-
 fluentē populum dum videret, ſtans in medio caſtrorum ait: Si quis eſt do-
 1. Cor. 15. mini, veniat ad me. Cumq; vna tantum ex duodecim tribubus ad eum tran-
 ſiret, præceptū ei tale dedit: Hæc dicit dominus: Accipiat vnusquiſq; veſtrū
 Exod. 32. gladium in manu ſua, & pertranſeat à caſtris vſq; in caſtra, & percutiat vnus-
 quiſque patrem, fratrem, filium. Quod cum incunſtanter feciſſent: Imple-
 uiſtis, ait Moyſes, manus veſtras hodie domino vnusquiſque in filio & in fra-
 tre, vt daretur ſuper vos benedictio. Tales in his diſcipulis noſtri mediato-
 ris oſtendit, quibus ait Ieſus: Si quis veniat ad me, & non odio habet patrē,
 Luc. 14. matrem, fratrem, filios, inſuper & animam ſuam, non poteſt meus diſcipu-
 lus eſſe. Et iterum ſcriptum eſt: Qui dicit patri ſuo & matri ſuz, Neſcio vos
 & fratribus ſuis, Ignoro illos: & filios ſuos oderunt, hi teſtamentum tuum
 ſeruabunt.

A seruabunt. Quod sancti fecere martyres vocati per gratiam, felicitate perpetua munerati.

Promissio: In sacrificijs omnibus Christum dominum figuratum.

Promissio facta & figurata. In Exodo visa & creditâ.

C A P V T V.

Rrsus Moyses secundò motem iubetur ascendere. Eiq̃ue mandatur, quæ in sacrificijs ex animalibus auibuscq̃, populus offerat, sub certâ mensura similaginis conspersæ ex oleo pro peccato, pro solennibus, pro votiuis vel certis Neomenijs, diebusq̃ue festiuis. Vitulum, dictum est, sine macula: referens ad Christum veritatem, quæ signa sunt rerum. Placebit, dictum est, Deo super vitulum nouellum cornua producentem & vngulas. Agnum anniculum sine macula: ipse est agnus Dei, qui tollit peccatû mundi. Ovis ex grege, idem ipse de quo Esaias Sicut ovis ad immolandum ductus est. Arietem ex grege, idem ipse est Christus dominus, qui dicit per prophetam: Exaltabitur sicut vnicornis cornu meum. Et Abacuc: Cornua, inquit, in manibus ipsius sunt. Hædum ex grege, ipse est Christus dominus, qui non propria, sed aliena peccata portans, pelles è quibus cilicia collatæ pœnitentiæ texuntur, suo intulit tabernaculo: qui & per David dicit: Omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabuntur cornua iusti. In turture verò & columba ecclesiam agnoscimus. Quoniam turtur inuenit sibi nidum, vbi ponat pullos suos. Vnamq̃ue dicit esse suam colûbam, sponsam electam suam. Cuius pullos in sacrificium offerri iubet, dum dicit dominus Iesus. Sinite paruulos venire ad me. Quoniam & paruuli dum eius baptismo consecrantur, simul cum illo sepeliuntur in morte, vt etiam in eis euacuetur corpus peccati. Illa verò distinctio peccatorum ignorantie & scientie, pro quibus sacrificium contriti cordis, vt similago frisa ex oleo, offertur: etiam in nostro seiungitur sacrificio, cum dicit anima: Delicta iuuentutis & ignorantiæ meæ ne memineris. Quæ beatus Petrus minus cautus incurrit dum prædicenti domino passionem suam, ignorans eam per legem atque Prophetas promissam fuisse, Absit à te, ait, Domine, propitius tibi esto, non fiet istud. Et dominus: Vade retrò Sathanas: non enim sapias quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum. Quod peccatum ignorantie, & scientie negationis simul & iuuentutis (de qua præsumens dixerat domino, Animam pro te ponam) respectus atq̃ compunctus omnia flendo deleuit. Docuitq̃ in his peccatorem præsumptoremq̃ dicere: Avertisti faciem tuam, & factus sum conturbatus. Sana animâ meâ quia peccaui tibi. Pro votiuis verò & solennibus quæ Christi domini offerat populus, Paulus apostolus ostendit: Offeramus, inquit, sacrificium laudis semper Deo, id est, fructum laborum consentientium nomini eius. Beneficentiæ autem & communionis nolite obliuisci: talibus enim sacrificijs placatur Deus.

Prædictio, In lepræ inspectione hæreticos varios simillasse.

Prædictio facta & figurata. In Leuitico credita & visa.

C A P V T VI.

Iubet

Luc. 11.
& 14.

Matt. 14.

Gene 8.

Matt. 15.

1. Cor. 11.

Psal 131.

Sap. 1.
Gal. 2.

1. Cor. 11.

Luc. 17.

Iubet Deus Moyſi, vt lepræ inſpectio atque purgatio, huiusmodi ſacrificij expietur. Par gallinarum offerendum ſacerdoti, ex quibus vnam offerat, aliamque relinquat. Similiter quæ ex hircis cæteriſque pecudibus. Sed hæc myſteria noſter Sacerdos Ieſus dominus euidenter oſtendit in Euangelio dicens: Duo erunt in agro: vnus aſſumetur, quantum relinquetur: & duæ in molendino vna aſſumetur, alia relinquetur. Alium autem interſit inter aſſumi & relinqui, columba coruſque dimiſi ex arca oſtendunt. Columbam enim Noe ad ſe recipiens in arca ſeruandam ſacrificio cuſtodiuit, coruū vagantem errantemque relinquens. Sic agnos ab hædis diſcerni, ſic virgines ſapientes à ſtultis voluit ſegregari, an imas ſcilicet per gratiã: quas digna oblatione purificans ſacrificio contritæ cordis (quod ſimilago frixa ex oleo ſignauit) ſecum in æternam Hieruſalem, cuius ſpiritalis ſponſus eſt, introducit in patriam, repulſis hæreticis, quia leproſi foras extra caſtra mittuntur. Nec prætereundum exiſtimo, ipſam diſtinctionem lepræ vt datum fuerit, aliqua ex parte diſcutere. Nam lepra in capite, Manichæos, Prifillianos, complicesque eorum demonſtrat. Etenim cum viri caput Chriſtus ſit, caput verò Chriſti, Deus: Deo ipſi capiti dum aduerſarium neſcio quem principem tenebrarum diſputantes opponunt, ipſi in capite ſui erroris aſperſi lepra foris extra caſtra pelli meruerunt. Lepra in barba, Arrianos, Fotinianos, Neſtorianosque deſignat: Qui noſtrum pontificem Chriſtum, dum minorem in diuinitate: aut ſolum hominem, non Deū & hominē prædicat aliterque de Chriſto ſentiunt, quàm tenet tradiditque fides catholica, leproſi in barba eum laceſſunt, quem in ſimilitudinem Aaron, Dauid propheta introducit, verum principem ſacerdotum Chriſtuni dominum dicens: Ecce quàm bonum & quàm iucundum fratres habitare in vnum. Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barba, in barba Aaron. Hi igitur qui vnitatem catholicam relinquentes, vnguentum quod in noſtri pontificis barba deſcendit erroris ſui dogmate ſædandum exiſtimant: vt leproſi in barba inuenti, etiam ipſi extra caſtra pulſi ſunt. Lepra in corpore, Donatiſtæ, Maximianiſtæ Luciferiani, cæteriſque ſimilibus erroribus obuoluti, dum per totum mundum Chriſti corpus, domini eccleſiam humanis calumnijs inſectantur, in lepra corporis ſui eiecti, niſi à vero ſacerdote Chriſto charitate mundati fuerint, caſtra eos populi Dei non ſuſcipiunt. Pelagiani verò omni ex parte lepræ macula turpantur, dum capiti & corpori nebulas ſuas peruerſæ doctrine inſunderè contendunt. Capiti, quòd Deus ante peccatū, mortale hominē fecerit: qui mortē nō fecit, nec lætatur in perditione viuorū: creauit enim, vt eſſent, omnia. Corpori, quòd gratia Dei neceſſaria non ſit, quòd Chriſtus gratis mortuus ſit, quòd vnum baptiſma in minoribus maioribusque diuiſum ſit: cum vnum conſecratum ſit in remiſſionem omnium peccatorū. Sic in toto lepræ macula vitiati, & caſtris dominicis etiã ipſi pulſi ſunt. Cum verò hæc noſter Sacerdos inſpicit, variãſque dirimit plagas, vtrum ſit tetra in Manichæis, an rubea in Arrianis, an in Pelagianis alba, vel varia: Quoniam oportet, ait Paulus, & hærefes eſſe, vt probati manifeſti fiant in vobis. Quamdiu in his varijs erroribus velut in lepræ maculis animæ detinentur, caſtra eos, vt dictum eſt, dominica non admittunt. Ex quibus omnibus hæreſibus compuncti Dei gratia dum mundandi redeunt, in illis quodammo- do decem leproſis. noſtro ſe offerunt ſacerdoti. Eoſque iuxta legis præceptum

A tum dum ad sacerdotem Iudæorum mittit, euntes in viâ, id est, in hac vita, potentia verbi mundavit. Pro quorum mundatione sacrificium seipsum obtulit gallina illa pretiosa quæ dicit: Quoties volui Hierusalem colligere filios tuos, sicut gallina colligit pullos suos sub alas, & noluisti? Colligit sanè etiam illa nolentes, quos ad vnitatis suæ mēbra pertinere cognoscit: quoniam novit dominus qui sunt eius. Vnus enim ex decem mundatis reuersus gratias egit nostro pontifici: quia vnitatis non in se cognoscit, sed in domino gloriantium, quæ spem noluit habere in homine, quæ intellexit bonam voluntatem à domino præparari, quæ verè libera esse voluit, quoniam cognouit quòd etiam filius liberauit. Hi verò qui mundati ingrati, vel in erroris sui lepræ maculis persistunt, in castris dominicis suscipi omnino nō poterunt. Contra quos exclusos claudens ostium dicturus est noster pontifex: Non noui vos: vt à longè illi dimissi foris remaneant, canes malefici, & omnes homines qui operantur & faciunt mendacium. Multa hīc dicere non oportuit, cum Origenes singula discutens, quæ recta fide sensit domino cōsignauerit Christo.

Matt. 23.
2 Tim. 2.
Luc. 17.
1. Cor. 1.
Hier. c. 17
Prou. 16.
Ioan. 8.

Lucæ 11.
Super Leuiticum.

Prædictio: In esca mundis & immundis: elemofynis mundā omnia fieri.

Prædictio facta & figurata. In Leuitico credita & visa.

C A P V T VII.

Inter omnia mandata quæ ad erudiendum Dei populum Moyfi in monte Sina à Deo tradebantur, expleto ordine sacrificiorum, animalia munda ab immundis, quæ populus in escam sumeret, ita sunt distinctione signata: Ruminantia, quæq; fissa vngula, habenda munda esse, & in escam sumenda. Quæ animas signat ruminantes verbum Dei ex fissa vngula duorū scilicet præceptorum. De auibus quoq; vel piscibus nominatim mandata sunt, quæ contingere quæue abnuere populus debuisset. Quam legem in tabulis lapideis iuxta duritiam cordis Iudæorum datam, Dominus in Euangelio testatus est. Verùm cū de singulis priores nostri patres, quibus reuelatum est, allegoricas omnes disputationes longo volumine splendidoq; stylo conscripserint, quid opus fuit cuncta persequi? cū de compendio noster mediator Iesus dominus, in quo ista omnia personabant, vecordes Iudæos, qui legem litera, non spiritu sequebantur, increpauerit, dicens: Væ vobis scribæ & Pharisei hypocritæ, quia decimatis mētā, cyminum, & omne olus, mundantes catinum & calicem, cū intus pleni sitis rapina & iniquitate. Eiq; singularis ipse transiens, singulare sacrificium ostendit, dicens: Verūtamen dico vobis, date elemofynam, & ecce vobis munda sunt omnia. O quā breue cōpendiosumq; sacrificiū, quod intrinsecus atq; extrinsecus totūq; hominē mundat. Elemofyna à morte liberat, & ipsa purgat peccata. Elemofyna munus bonum est omnibus facientibus eam coram summo Deo. Hæc est quæ perpetuos ignes extinguit: hæc est quæ resistit peccatis. hæc est quæ Christum pascit esurientem in paupere: hæc vestit nudum: hæc visitat infirmum: hæc peregrinum hospitio accipit: hæc, quæ omnem angustiam carceris tollit: hæc omnem inopiam finit: hæc diuitibus confert remedia: hæc vitam æternam comparat: hæc fornerat Deum: hæc continet regnum celo-

Leuit. 12.

Matt. 19.

Matt. 23.

Lucæ 9.

Tob. 4.

Matt. 25.

Matt. 25.

E rum;

D. PROSPRI DE PROMISSION B.

rum: hæc est quæ discernit agnos ab hædis: hæc est quæ ad dexterâ collocat iudicis: hæc angelis sociat: hæc ex seruis filios Dei fieri præstat. Cõcurrunt omni ex genere peccatores: concurrunt omnes ex vitijs erroribusq; leprosi: cõcurrunt omnes quolibet flagitio maculati atq; immundi pœnitentes vouetescq; concurrunt ad tã magnũ, cõpendiosum, vtileq; sacrificiũ, cũ omni lætitia offerentes. Hilarem enim datorem diligit Deus. Prout quisq; quod offerat habuerit, hoc offerat munus. Quod ita noster princeps sacerdotum instituit, acceptumq; præ omnibus esse mandauit, vt vsq; ad duo minuta calicemq; aquæ frigidæ mensuras huius perduxerit sacrificij: pacem promittens, et si hæc defunt, hominibus bonæ voluntatis. Ita sunt postiora Dei, quæ faciẽ eius dũ videre nõ possent Moyses, spiritu sunt ei reuelata prophætico in Christo Iesu domino & homine: qui est æternus princeps omnium sacerdotum. Hæc in Leuitico suppleta noscuntur.

1. Cor. 9.

Marc. 12.

Matt. 10.

Lucæ 2.

Exod. 33.

Prædictio: In escis desideratis Ægypti, Christum manna uenisse.

Prædictio facta figurata. In libro Numerorum credita & visa.

CAPVT VIII.

Num. 16 **I**N Numerorum libro populus, principibus sibimet à Moysse constitutis, certa sub descriptione quantus sit designatur. Immemor quoq; factus libertatis & gratiæ Ægyptiæ, idem escas desiderans, aduersum Deum & Num. 11. Moyssem murmurasse compertus est. Quis nos, inquiunt, cibabit carne? Rememorati enim sumus pisciũ, quos manducabamus in Ægypto gratis: cucumeres, porros, allium, & cepas. Nunc autem, aiunt, Arida facta est anima nostra, nihilq; aliud nisi manna in oculis nostris. Repudiuntur dulcia, desideratur amara. Hoc periculosa grauisq; animæ ingerit egritudo, vt noxia sumere Ioan. 9. velit, & quæ vtilia sunt ac salutari proficiunt, spernat ac renuat. Sic repudiauerunt manna Christũ, dicentes: Nos scimus, quia cũ Moysse locutus est Deus, Ioan. 5. hic verò, nescimus vnde sit. Eosq; increpans dicit: Si crederetis Moysi, Ioan. 6. crederetis & mihi: de me enim ille scripsit. Ego enim sum panis viuus, qui de cœlo descendi. Nonne manna sanctũ repudiauerunt, quando Pilato, volenti Iesum dimittere, dixerunt: Noli ipsum dimittere, sed Barrabã, Barrabas autẽ fuit insignis latro, quẽ sibi dimitti poscentes, velut porros, cepas, alliũ, asperas lachrymas, absq; Ægyptijs escis ex latronis sceleribus desiderasse professi sunt. Sanẽ murmurantibus, carnes diuina maiestas exhibuit. Nõ quæ reficeret, sed quæ vexaret potius comedentes. Quoniã igitur animalis homo, nõ percipit quæ venter spiritus Dei, & in concupiscentijs est omnis segnis, re- Eccle. 13. steq; spiritalis petijt auferri à se ventris concupiscentias: ostensum est, impiũ esse ea desiderare vel peti à Deo, quæ sint animæ perniciofa: & maximè quod cũ murmure postulatur. Fugiat anima tali desiderio Deũ offendere, si terrã promissionis cupit intrare.

Prædictio In Moysse, Christo domino & ecclesiæ fratres detraxisse.

Prædictio facta.

CAPVT IX.

Erat

- A** Rat, dicit scriptura, Moyses mitis præ omnibus hominibus qui sunt super terram. In hac mansuetudine noster resonat mediator, cui dicit David: Tu domine suavis ac mitis es. Et ipse in Euangelio: Tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde. Detraherunt Aaró & Maria Moysi germano suo, quòd Æthiopiissam accepisset uxore. Detraherunt & nostro domino sui fratres, quòd cù publicanis & peccatoribus vesceretur, Quibus cù dixisset, Nò est opus sanis medicus, sed malè habentibus: Nò veni vocare iustos, sed peccatores in penitentiã: ostèdit illam Æthiopiissam se accepisse ex gentibus: quæ dicit, Fusca sum, & decora filix Hierusalè. Maria quæ detraherat, illico ex vindicta pœnã lepræ suscepit, quã metuere animæ debent, quæ Christo detrahunt & ecclesiæ. Dicit enim de talibus per Prophetam: Pro eo vt diligeret me, detrahebãt mihi, ego autem orabã. Oratione enim Moysi, Maria mundata indulgentiã meruit, vt talis anima tanto exorante pòtifice, omni ex culpa sanetur. Iussu tamè diuino Moyses, duodecim electos de plebe viros explorandã Chananzorum terram misit, quibus in mandatis dedit, non tantum ciuitates hominèsvè prospicere, quantum etiam secum ex terræ fructibus asportare. Pergentes dum agunt quæ iussa sunt, vallis eos quædam excepit: ex qua botrum abscindentes præ magnitudine phalangæ impositum, simul cù malis granatis ficusq; portates ad castra redeunt. fructus ostendunt, ea narrantes quæ viderant. In tribus his fructibus, mysteria Christi domini resonant ecclesiæ. Botrus in Christo, vox ecclesiæ in Canticis Canticorum: Botrus cypri, fratruelis meus. Quod ligno portatur crucifixum significat. Agnosce quòd in medio duorum exploratorum. Abacuc Propheta, In medio, inquit, duum animalium cognosceris. Item ecclesia de seipsa in eodem Cantico: Floruit, inquit, vitis, floruerunt mala granata. Ficus verò, cuius ex folijs transgressores primi homines sibi succinctoria fecerunt, ostendunt originale peccatũ, quod per mala granata Ecclesiæ botriq; sanguinem absoluitur, qui fusus est in remissionem omnium peccatorum. Hi autem qui cum exploratoribus ascenderant, his dictis populum terruerunt: Terræ illius promissæ audaces esse homines, magnosq; viros, ciuitatesq; munitas. Gigantes q; quoque illic vidisse confirmant, quorum in conspectu ipsi vt locustæ fuerint super terrã. Horum metu percussus populus, rursus aduersum Moysen murmurauit, sibiq; statuit eligere ducem, qui eos reduceret in Ægyptum. Hoc malum eorum est, qui liberati per baptismum metu dæmonum, non antè, sed retrò respiciunt, Dei beneficia eiusq; mira facta obliui, deprecantes erga se impleri promissa Dei. Eligunt ad eum reuerti, cui iam renunciauerant: illum cui crediderant spernentes, eiusq; potentiam abnegantes. Hos increpans dicit: Verterunt ad me dorsum suum, & non facies suas. Et Petrus Apostolus: Melius illis erat non cognoscere viam salutis, quã cognoscentes retrò respicere à tradito sibi sancto mandato. Contingit illis res veri Proverbij: Canis reuersus ad vomitum, & sus lota in volutabro luti. Iesus verò filius Naue, & Caleph Iephonæ qui terram inspexerant, simul cum Moysè & Aaron sacerdotibus prostrati, agunt pietatis officia, ab intentione desperatæ voluntatis populum reuocant, dicentes: Nolite metuere populũ terræ, quoniã deu oratio nobis sunt. Discessit enim * tempus ab illis, Dominus autem in nobis est, nolite timere eos. Quæ omnia subuersione idolo-

E ij lorum

Num. 11.

P sal. 89.

Matt. 11.

Num 12.

Lucæ 15.

Matt. 9.

Canti. 1.

Psal. 108.

Abac. vi.

Canti. 2.

Canti. 6.

Gene. 3.

Num. 19.

Philip. 3.

2. Par. 24.

2. Pet. 2.

Proue. 16.

Num. 14.

Secundũ

70. inter

pretei.

forum etiam populo resonant Christiano, ne sint homines apostatae à Deo, qui homines metuunt, à quibus iam per Dei gratiam liberati sunt. Quorum pompam inanem describens Hieremias ait: Inter cætera ingressi in Babiloniam videbitis ibi Deos aureos & argenteos portari in humeris. Ipsi autem sunt manufacta & inania, sed neq; præstare, neq; nocere possunt, ideo quòd nihil sint: ne ergo timueritis eos. Dominum autem sanctificate in cordibus vestris, & ipse erit vobis timor, sicut Esaias ait. De dæmonum autem cultoribus Hieremias scribens ait: Ibi fuerunt gigantes nominati scientes prælium. Non hos elegit Dominus, nec viam scientiæ dedit eis. Et perierunt, propter quòd eo nisi filium non habuerunt. Et Solomon ab initio ait: Cum perirent superbi gigantes: Contra quorum superbiam humilis Christi populus, victor exurgit. Sed cum Hebræus populus indignatus vellet lapidare precantes pro se, honor domini apparuit in tabernaculo. Sic enim semper audacia malorum comprimitur præsentia diuinæ virtutis. Cumque exacerbantes se dominus perdere voluisset, mitis ille præ omnibus Moyses, gratiæ intercessionis verba quæ profert, inuenit: Audient, inquit, Ægyptij, cum contriueris hunc populum, & dicent: Quoniam nõ potuit illos introducere in terram quam iurauit illis, prostrauit illos in deserto. Et nũc exaltetur manus tua domine sicut dixisti: Ego sum Deus patiens & multum misericors & verax. Quibus precibus propitiatus Deus, ita temperauit iram suam, vt tamen peccantes sequeretur digna vindicta. Non ipsos intraturos in requiæ promissæ terræ, testificando prædixit: excepto Iesu filio Naue, & Caleph filio Iephoniz, omnesque defuncti in eremo. Filij eorum obedientes susceperunt hæreditatem, quam illi amiserant contumaces. Sic noster mediator Iesus dominus, rebelle aduersum se eodem populo, & cum Herode de sua nece conferente, spretis atq; in hac vita mortuis etiam in anima Iudæis, filijs eorum sempiternam hæreditatem dedit, quos pro eo inpius Herodes occidit.

Prædictio: In virga Aaron germinante, confirmatio sacerdotij Christi domini.

Prædictio facta & figurata. In libro Numerorum credita & visa.

CAPVT X.

Num. 16 **C**ontemptores præceptorum suorum, officiumque sacerdotale vsurpare volentes Chore, Dathan & Abiron, præsens Dei iudicium dum puniret, condemnans in illis omnes hæreticos (vt iam supra posuimus)
 Parte 1. c signum quoddam indicit Moysi, quòd à se electum confirmet principem sacerdotum. Dixit dominus Moysi: Sic dices filijs Israel, vt dent omnes principes illorum singuli in tribus virgas suas. Duodecim igitur virgas accipiens Moyses, & virgam Aaron inter virgas illorum, posuit eas coram domino, intulitque in tabernaculum testimonij. Et factum est, in crastinum introijt Moyses, & virgam Aaron in tabernaculum. Et ecce germinauit virga Aaron ex domo Leui & produxit germen, florem germinauit & nuces. Quo profecto signo quietum populum esse iubet, dicens: Desinat murmuratio eorũ à me, & non morientur. Sic omnes hæretici pereunt contra domini sacerdotem legitimum murmurantes. Quod verò florefcens virga Aaron produxit

A duxit nuce, nostrum hæc Christum dominum indicant sacerdotem. De quo dicit Esaias: Exiet virga de radice Iessæ, & flos de radice eius ascendet. In nuce vero mundum, Ecclesiamque in mundo ostendi, qui piè quærit, intelligit. Ex duabus quippe partibus coiuinctis, tanquam intra camerâ cæli, & spatia terræ velut quatuor partes orbis, intrinsecus cum populis continetur. Tenet quoddam coriû habens in medio sui, vt maria diffusa per partes. Ecclesiæ quoque mysteria hæc in ea sunt, duorum veteris & noui testamētōrû operta secretis, quatuor cornua crucis, quibus orbis redimitur, & aquâ baptisimi in medio sui habens, qua virens semper fructificans florescit. Huius pomi arbor celsa petens, opacis ramiis aspersa, per tenues mollesque surculos aut singulas in vnitare, aut binas in duobus præceptis, aut ternas in trinitatis numero, quatuorue connexas in quatuor Euangelij gemmarum in modum producens, sui artificis pulchritudinem operaque mira declarat. Harum expressus succus ex tegmine, quædam in se tinctâ alba colorat ac medēdi gratia exasperatis faucibus adhibetur. Hæc virentium nemorum fronde veltita tegmina, fouent æstuantes in requiem suorum scilicet foliorum, temperantque: flatu suo ægrotantis incendia. Nec immeritò Hieremiæ Prophetæ iubet dominus baculum sibi nucem facere debere, in quo omnis ecclesia in mundo, & mundus in ea Christi sustentetur auxilio, eiusque gratia sustentatur, quæ canit in Psalmis, & dicit: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt.

Prædictio In aneo serpente, Christum dominum à mortu diaboliliberantem.

B Prædictio facta & signata. In Numerorum libro credita & visa.

CAPVT XI.

Stiens rursus in alia eremi parte populus, aduersus Moysen & aduersus dominum murmurauit. Ex Petra qua, vt prius aderat, Moyses produci posse aquam diffidit, is qui talia vel ampliora signa iam fecerat, ex hoc offensam incurrens, quod non clarificauerit Deum coram filiis Israel. non ipsum introducturum populum in terram promissionis, vindex sententia diuina confirmat. Ibi Aaron in Or monte defunctus Eleazarum filiû sacerdotemque, dimisit. Moyses paululû referuatur, cuius in locû Iesus Naue filius tranijt, qui populum in terram promissionis induxit. Rectè huic nomini etiâ terrena hæreditas distribuenda seruata est. Quoniam nō esse aliud nomē sub cælo datû hominibus, in quo nos oporteat saluari, Apostolica est sententia præfinitum, quæ nostrum ducem Christû Iesum dominû ostendit, suis hæreditatem perpetuam seipsum distribuentem, qui eum percipientes dicunt: Hæreditas mea præclara est mihi. Dum verò idem populus pergit per certas gentes, quas ei dominus mandauerat extirpandas, quarum scilicet ex culpa idololatriæ, suppletis peccatis iam finis aduenerat, fatigatus itinere aduersum dominum murmurans serpentum morsibus vexatus in eremo est, pœnitensque, Moysen supplicem pro se domino fieri precibus exorat. Verum ille semper pius & misericors Deus, qui partibus iudicans dat locum pœnitentiæ, remedium exaltati serpentis in ligno contra mortiferos serpentum morsus dedit. Iubetur enim Moyses ænecum formare serpentem, eumque alto lig-

- no confixum populo præcipere, vt si quis se vulneratum cuiuslibet serpentis morfu sentiret, statim æneum respiceret serpentem, cuius aspectu continuo sanaretur. Hic etiam sic ille illuditur serpens diabolus, de quo per Dauid dicitur: Draconem quem finxisti ad illudendum ei. Cum enim in huius vitæ eremo diuersis ex vitijs, iam consecratis in baptismo tanquam in mari rubro, pestiferos morsus infixit diabolus, statim exaltatum in ligno crucis Iesum dominum respiciat, id est, à cœlesti medico non recedat, vt omnis qui viderit & crediderit in eum (sicut ipse in Euangelio dicit) nō pereat, sed habeat vitam æternam.

Promissio: In eis, qui pro Christo parentes contempserint venire benedictionem.

Promissio facta & figurata. In Numeris credita & visa.

CAPVT XII.

- Num. 21. **B**enedictū à Deo populum, Balaac rex Moab conducens Balaam Pro- tam ex gentibus (licet vnus veri Dei vatem) vt malediceret inuita- uit: quem maledictū existimabat se facile superaturum. Sed Propheta à domino requirit, vtrum pergat an maneat. Prohibeturq; à domino ne veniat, ac regi mandat sibi interdicitum. Alijs nūtijs Rex ampliora munera promittens, Prophetam hortatur vt veniat. Rursum ille ab eo qui iā prohibuerat corde peruerso quærit tentans, vtrum locus daretur eundi. Huic Deut. 6. rectè resonat scriptura: Non tentabis dominum Deum tuum. Datur igitur Matth. 4. iam mente saucio pergendi potestas, ita vt si quid dominus in os eius dedisset, hoc ipse proferret. Dum vadit auaritiæ suæ iam corde captiuus, obuius ei D angelus, iumento ipsius quo vehebatur se potius manifestare voluit, quàm Psal. 48. illi: quia homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insensatis, & non similis, sed peior factus est illis. Subiugale enim (vt Petrus 1. Petr. 2. Apostolus dicit in epistola sua) humana voce respondens vetuit Prophetæ dementia. Tunc coram rege conductus ille Propheta, dum cogitat maledicere, benedixit: Illorum deputatus ex numero, quos Propheta Dauid designat, dicens: Maledicet illi, & tu benedices. Et alibi: Ore suo benedicebāt. Psal. 108. Hoc enim exitus posterior docuit. Suppletam enim benedictionem Psal. 61. Prophetam, qua etiam per talem aduentum vnici filij sui ex illo populo Deus gentibus promittebat. Quo vaticinio actus dixit inter cetera: Orietur stella Num. 24. ex Iacob, & exurget homo ex Israel, & confringet omnia regna terræ. Quæ Matt. 2. de Christo domino dicta, Euangelia diuina attestantur. Is igitur qui maledicere voluit, consilium nequissimi serpentis exquisitum regi dedit, Speciosas Num. 24. quasq; foeminas, quarum forma ornatusq; ferrum virtutemq; molliret, electas à suo populo ad concitandam libidinem Hebraico populo dimittendas, Apoc. 2. Harum ex concupiscentia persuasi, sacrificanteis idolis ac sacrificata vescētes, offenso Deo, totum penē Israel in mortem duxere captiuum. Diuina quippe manu percusi, dum plurima multitudo caderet in deserto, tota penē synagoga perisset, nisi Phynees sacerdos, adulteros mente & corpore ferro transodiens, iram Dei hoc facto placasset. Admonetur Ioannes Apoc. 2. in plebe eius essent tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balaac mittere

Atere scādālū sub oculis filiorū Israel, edere de sacrificio, & fornicari: Esse etiā nunc tales ostendens. quos aut vindex ira cōsumit, aut obiurgatos sub pœnitentia indulta gratia liberat sacerdotis. Num. 25.

Prædictio: In Moyse transeunte, Iesum signasse dominum rectorem.

Prædictio facta & figurata. In Deuteronomio credita & visa.

CAPVT XIII.

MOyses vicinum se dum cognosceret sepulturæ, populo omnem re. capitulans legem, benedictionibus maledictionibusq; atq; terribili illo Deuteronomij cantico totam synagogam astrinxit, tektem inducens cœlum & terram, nihil se ex mandatis domini celasse, omniq; vigili cura egisse, nequid existeret, quod læderet populum: monetq; à præceptis domini non discedendum, neque ab eo in aliquo declinandum: metuendumq; esse prosperis, ne sequantur aduersa. Addit quoq; prophetico spiritu eis futura designans, post suum obitum relicto vero Deo post gentium eos vana & noxia concursuros: quorum ex cultu peccatorum ponderibus grauati in ima merguntur: eosq; dimitti à Deo, si ipsi dimiserint Deū. Quibus dictis oēs tribus myltica benedictione cōsignās, Iesu filio Naue tradita gubernanda plebe, ipse iā prouectus ætate, ad dominū ex hac vita migravit. Cōmendauit quoq; noster mediator Iesus dominus fidē ac pacē suā discipulis suis transiens de hoc mūdo ad patrē, eosq; vt Ioannes Euangelista dicit, vsq; in finē diligēs, erudit. Illud quoq; prophetiū, futurū discitentibus per suū Paulū apostolū mandans, quod post eius obitum introirent graues lupi nō parcentes gregi, & ex ipsis discipulis exurgerent pseudoprophetę loquētes peruersa. De quibus in epistola sua dicit: Videte canes, videte malos operarios videte concisionem. Commendansq; Deo & verbo gratiæ, eius vlteriū nō visuros faciem suam Paulus affirmat, eosq; dominō Iesu tradidit gubernandos, qui est cum suis vsq; in consummationem seculi.

Deut. 31.
& 32.

Deut. 31.

Deut. 33.

Deut. 31.

Deut. 34.

Ioan. 11.

Acto. 20.

Matt. 24.

Philip. 3.

Matt. 23.

Promissio: In Iesu Naue, Iesu domini figuram ostendit, terram expugnantem ciuitatem.

Promissio facta & figurata.

CAPVT XIII.

Iesus Naue filius, iubēte Deo manu Moyſi cōsecratus, dux effectus est populi Neq; enim, quod sæpe dicēdū, decebat Dei populū in terrā promissionis aliū introducere, nisi illū qui & nominis, & rei sacramēta salutēque portaret. Hic exploratores duos in Hierico mittit, quæ prima in ciuitatibus pmissæ terræ esse videbatur. Misit & noster Iesus domin⁹ exploratores duos qui sui primi aduētus terrā prædicādo cōcuterēt, Zachariā scilicet sacerdotē, eiusq; filiū Ioannē. De quo idē pater sacerdosq; idē suo filio dicit: Tu puer propheta altissimi vocaberis, prætibis enim ante faciē domini, præparare vias eius. Item de ipso Ioanne angelus: Præcedet, inquit, ante cum in spiritu & virtute Heliz. Exploratores terræ illius excepit Rahab meretrix, quæ eos abscondens, à suis persequentibus liberauit. Et quos dominus Iesus misit.

Deut. 31.

Iosue. 2.

Luc. 11.

E iij. susce-

- Gen. 38. suscepit anima fornicaria, quæ nominis Iesu expectans salutem à prostitutione idololatriæ, per coccinum signû eius sacri sanguinis liberata est. Has animas ex hac fornicatione vehementer etiam Thamar illa nurus Iudæ in suis geminis signat, dum minor eius filius manum prior ex vtero cœpit mittere, & accepto signo coccino posterior natus est: Gentium in se populum ostentans, qui vagus, dū prior manû misisset in sacris idolorû, posterior ad Christum per signum eius sanguinis baptismo renatus aduenit. Sub lino illa Rahab exploratores abscondit. Sub lino & nostri Iesu domini exploratores fuisse absconfos, Esaias Propheta testatur, dicens: Arundinem quasatam non comminuet, & linum fumigans non extinguet: Gentem ipsam Iudæam signans, quæ vt linû fumigās in sacrificijs, omnem vsq; ad Christum tectam celauit prophetiam, ipsosq; præcursores nostri Christi Iesu. A quo nō exticta nunc vsq; seruat: vt quæ in ea adhuc tecta latent futura, in tēpore reuelentur. Metu enim Iesu ducis suosterritos ciues mulier illa explorantibus prodidit, vt etiā illud impletur, quod de nostro Iesu domino dictum est: A facie tua gentes turbabuntur, cum feceris mirabilia. Reuersi exploratores ad Iesum, cū omnia quæ egerant, retulissent, iussu diuino duodecim tribuû Israel iubet castra moueri, simulq; omnes transire Iordanē arca præeunte: quæ iam figura, vt dictum est, nostri Iesu ducis sacramenta portaret. Hæc dum in medio fluminis moraretur, diuisas in partes inferior vnda dum iret, superiorque immota subsisteret, solum siccū ipse alueus præbuit transeuntibus. Statimque præcepto domini duodecim lapides à singulis tribubus de medio fluminis Iesus iussit auferri: quibus, in sacro numero duodecim Apostoli nostri Iesu signarentur. Transeunte autem populo, famulatu, quæ vnda Dei iussu præbuerat, suppleto, rursus recurrens in sese fluuius lætos per se reddidit transeuntes. Baptismi & hic instar expressum, vt hi qui in eremo nati rubri maris sacramenta non nouerant, Iordanis in transitu abluti, circumcisionem ex cultellig; susciperent petrinis. Omnis enim sub nostro Iesu consecratus in baptismo, ex petra corde circumciditur: quia omnis virus eius in petra firmatur. Quam petram Christum esse, iam suprà ostenditur.

Promissio: Per Iesum dominum animæ à prostitutione idolorum liberantur.

Prædictio facta & figurata. In Iesu Naue credita & visa.

CAPVT XV.

- Iosue, 6. **H**iericon ta Dei populus cum Iesu duce veniens, eamq; munitam omni ambitu prospiciens ciuitatem, obsidione vallauit. Mirabilis autem in diuinis præceptis illic videtur virtus fuisse. Confectus actumq; quodammodo certamen spiritale, septem tubarum clangoribus septies in die septimana tota recurrēte die vltimo cōcrepantibus, iubilantibus cunctis, omnis illa superba murorum constructio, non humana, sed diuina manu concussa intercidit: Subuersa ciuitas, concremataq; cum populis incendio, sola ex eo Rahab cum suis per signum sanguinis potuit liberari. His tubis, hoc fremitu iubilantum, præcepto Iesu domini etiam noster pugnat exercitus. Esai. 2. Nam septiformi spiritu, sapientiæ & intellectus, consilij & fortitudinis, scientiæ

A entia & pietatis actimoris Dei, dum resonant qui canunt in tubis ductilibus & voce tubæ corneæ, iubilatq; populus in conspectu regis domini, septies in die dū laudes dicūt super iudicia iustitiæ eius, omnis Hierico ciuitatis terrenæ superbia debellatur: Concrematur incendio ab eo de quo dicitur, Ignisante eum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. In qua spes salutis datur fornicariæ animæ pœnitenti, dum signo sanguinis Iesu domini liberata dicitur elatis & tumidis: Meretrices & publicani præcedunt vos in regnum Dei. Tales quippe animas inuenit Iesus dominus noster, siue in Iudæis, siue in gentibus. Quarum exemplo vt à sua prostitutione transirent ad legitimum virum, iubetur Osee propheta mulierē accipere fornicariam, atq; ex ea procreare filios, vt sit iā vxor, quæ paulo ante fuerat meretrix, habeatq; filios, quæ studebat filios non habere, nec iam libidini, sed suscipiendæ seruiat proli. Euidentiùs hoc per Hieremiã prophetã exponitur, cum tota arguitur Iudæa: Si contaminata fuerit mulier, ait Dominus, nūquid reuertetur ad eam vir suus? Et tu fornicata es in pastoribus multis, & sic reuertere ad me dicit dominus. Et per Oseã: Vocabo nō plebē meã plebē meã: & nō dilectã, dilectã. Apostolus quoq; Paulus, huiusmodi animas salubriter obiurgat, dicens: Audiui in vobis fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes. Sed tales etiam sua gratiã Iesus noster dominus dum suscipit ad salutem, diuinitate illa potentia suæ fornicariam, virginem facit. Quã pronubus in se Paulus casto spiritaliq; connubio componit, dicens: Aptaueni enim vos vni viro virginem castã exhibere Christo. De qua filios nō carne, sed spiritu excipiens, facit ecclesiam virginem, matrem filiorum fecunditate lactantē. Quos secū admonet Ioannes Apostolus dicens: Charissimi, filij Dei sumus, & necdum apparuit quod erimus. Coniungit & Paulus: Si autem filij & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autē Christi.

Psal. 95.
Pl. 1109.
Ios. 5.
Plal. 148.
Ioan. 2.
& 6.
Matt. 21.
Osee. 1.

Hier. 3.
Ose. 1. & 2.
1. Cor. 5.
1. Cor. 11.
1. Ioan. 3.
Rom. 8.

B

Promissio: Per Iesum Dominum omnia vitia expugnanda.

Prædictio facta & figurata. In Iesu Naue credita & visa

CAPVT XVI.

E xpugnat Iesus Naue filius Chananzum, Cetheum, Pherefeum cæterisque gentes, quarum terras populo suo dominus in hereditatē promiserat. Expugnat & noster Iesus dominus idololatriam, superbiã, inuidiam, luxuriã cæteraq; vitia, vt suis seipsum prepararet æternã hereditatē. In funiculo Iesus Naue filius, victori populo terram diuisit. Dicit & noster triumphans in Christo Iesu populus, Funes ceciderunt mihi in præclaris. Nam & hereditas mea præclara est mihi. Iubet dominus filijs Salphat, quia virū hæredem non reliquit, paternam suscipere hereditatē, vt in his animæ auxilio destitutæ signarentur. Quas dū respicit Deus, dicunt: Dominus portio hereditatis meæ: & calicis mei, tu es qui restitues mihi hereditatē meam. Terminos positos quæque tribus inuolata fide custodit. Dicitur & nostro populo: Non transgredieris terminos æternos, quos posuerunt patres tui. E mundo migraturus Iesus, vltima contestationis sue verba, sicut Moyses hæc populo tradidit: A mandatis domini non discedendū, si vellent semper

Ios. 11.
Psal. 15.
Num. 36.
Ios. 17.
Psal. 15.

Ios. 13.

esse

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

esse liberi, & ab inimicorū infidijs alieni. Nihilq; se ab eis accepisse, vel eos in aliquo læsisse cōfirmat. Et suos Iesus noster dominus transiens, hac pactione constringit: Si feceritis, inquit, quæ mando vobis, verè mei discipuli estis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Quibus cū dedisset exercendorum miraculorum potestatem, nequid ab aliquo speraret, quod ipsi nō de derant, dixit, Gratis date. Post abcessum Iesu populus ille non Ducem, sed Iudices regendus accepit. Et cum noster Iesus dominus transiret de hoc mundo ad patrem, rectores ecclesiæ suæ per vniuersum instituit mundum.

*Prædictio: In figura ecclesiæ Delbora bo-
stem superauis.*

Prædictio facta & figurata. In Iudicum credita & visa.

C A P V T XVII.

Primus Iudas inter cæteros iudices fuit qui iudicauerunt Israel. De cuius tribu, vt sæpe diximus, dominus Christus huic mundo in carne iudex omnium animarum præsentatus est. Relicto verò Deo populus Israel oblitus mandatorum Moyfi & Iesu famulorum Dei seruiuit idolis gentium eosq; sequens vindicta, per confines inimicos vexauit. Hoc & nunc agitur, dum renati per baptismum filij Dei, vanis superstitionibus curisq; huius seculi implicantur, vinculisq; peccatorum suorum vnusquisque cōstringitur. Clamauerunt filij Israel ad dominum, cum pressuram paterentur: & de necessitatibus eorū liberauit eos. Dicit etiã noster dominus per Prophetã: Erit cū clamaueritis ad me & dixeritis, Pater, exaudiã nos vt populū sanctū. Cuius in manifestatione clamantē ad patrē filiū perditū, cū magna miseratio ne pius pater in Euangelio pœnitentem suscipit redeuntē. Subsequens in iudicijs Delbora prophetes, mater surrexit in Israel, quæ iudicauit populum annis quadraginta. Huius in tempore Sizaram regē abin aduersus plebē domini rebellantē, diuina virtus in manu scæminæ conclusit illū: Illū scilicet terribilē curribus, equitibus, populisq; metuendū. Nec eū ferro, sed scæmina virū ligno confixit, palo ac malleo tempora illius transfodiens: quæ nostræ matris ecclesiæ similitudinem gerens, voce resonaret in Psalmis: Hi in curribus & hi in equis, nos autē in nomine Dei nostri magnificabimur. Ipsi obligati sunt pedes & ceciderunt, nos verò surreximus & erecti sumus. Hæc & alia cantat ecclesia expugnans idola idolorumq; cultores, necnon & vicinos hostes suos hæreticos. Qui dum aduersus eam castra constituunt, nō timere cor suum dicit. & Si exurgat, ait, in me bellum, in illud ego sperabo. Et in alio Psalmo: Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, etenim non potuerunt mihi. Quia dominus iustus, per crucis lignum contriuit ceruices peccatorum.

*Promissio: In figura Gedeon gratiam Christi do-
mini commendat.*

Promissio facta & figurata. In Iudicum credita & visa.

C A P V T XVIII.

Rur-

A Rvsum pro peccato idololatriæ affigitur populus, cum deprimente Madian. Missus angelus domini ob redemptionem eorum, Gedeo filium Ioab vnum ex Hebræis ad iudicandum præliadumq; pro eo mitens, hoc dicto instruit: Dominus tecum potes in virtute. Et Gedeo, Si dominus nobiscum est, ait, quare nos inuenerunt mala hæc? Et angelus, Vade, ait in manu enim tua liberabitur Israel, de manu Madian. Cumq; Gedeon in minima tribu se esse in Israel coram domino fateretur, ab eo qui exaltat humilem, eunq; sedere facit cum principibus populi sui, roboratus, statim aram Baal, quam filij Israel construxerant, subuertit. Hunc populus pro hoc facto insectatus, in domum patris sui fugientem obsedit. Cumq; impetum populi declinasset, pater eius Ioas furentem plebem his mitigauit verbis: Nunquid vos, ait, iudicatis Baal. aut saluum facitis eum? qui in eum iniurias ingessit, morietur in manè. Si Deus est, ipse se vindicabit. Verum cum populus placatus abscederet, spiritus domini induit Gedeon, eunq; virtute suffultum ad præliadum mittit, signum victoriæ voluntati eius assignans. duo tamen ipse poposcit, quæ in magno mysterio vsq; in tempus velata noscerentur. Volo, inquit domine, vt vellus quod est in area, impleatur aqua, & area sicca sit. Factum est: Sicca area ros descendit in vellus: quod expressum peluim repleuit aqua. vellus repletum in area sicca, agnoscimus synagogam. Ecclesia tunc sicca in fide gentium quæ cum nullo imbre supernæ doctrinæ rigaretur, synagoga, vt vellus repleta erat diuinis oraculis sacrisq; mysterijs. Quod vera virtus Iesus dominus eo vsque expressit in peluim, vt propinquante passione pedes in ea lauans, suis discipulis omnem synagogæ gloriam vacans, tanquam vellus expressum inanem relinqueret: Gentibus gratiam noui testamenti ministras quam in secundo signo euidenter ostendit, Volo domine, inquit Gedeon, vt vellus siccum sit, & area omnis compluatur. Vtrumq; factum futurum. que in Christo & per Christum, Dauid Propheta confirmat dicens in Psalmo septuagesimo primo: Descendet sicut pluuia in vellus (quod pertinet ad synagogam): & sicut guttæ destillates super terram (quod pertinet ad ecclesiam) Et in Deuteronomio: Excipiat, inquit, sicut pluuia pronuntiatio mea, & descendant, velut ros, verba mea. In vellere ros, tunc refertur ad synagogam. & pluuia in area, nunc repletam ecclesiam gratia ostendit: Dicit & Esaias: Si cut ros aut pluuia descendens, non discedit quousq; inebriet terram & germinet, & det panem ad edendum his qui eam colunt: ita & verbum quodcumque exierit ex ore meo, non reuertetur quousq; perficiat quæ volui. Perfectis igitur vniuersis sacramentis, quæ alijs condita tegebantur in vellere, Iudæorum scilicet synagogam inanem remansisse, omnia iam mundus agnoscit: Arcam verò, ecclesiam per omnes gentes gratia repletam, sæcunditate credentium populorum. Sed eidem Gedeon præceptum est, congregato agmine egredi ad præliandum, contra inimicos populi Dei. Veruntamen quia sacramentis omnia tegebantur, idem qui ductabatur exercitus, ad aquam probandus accessit. Dixit enim dominus ad Gedeon: Deduc populum ad aquam, adhuc enim multi sunt tecum: eritq; qui lambens lingua vt canis biberit, statues eos seorsum, cæteros dimittes e castris. Repertiq; sunt trecenti viri. Hos, inquit dominus, adduces tecum, ne dicat Israel, Quoniam manus meæ saluum me fecerunt. Sic enim agit diuina providentia gratia commendans, vt non in se quisquam, sed in domino gloriatur. Quoniam non in multitudine exerci-

Iu. 1. 6.

i

Deut. 32.

Esa. 55.

Iud. 7.

I. Cor. 1.

tus

1. Reg. 14. tus potentia est belli, sed de cælo est fortitudo Dei. Præliantur autē milites C
domini hoc modo, succincti lumbis, hydriasq; portantes in manib⁹, faces quo-
q; succēsas. Igniti mēte & corpore. in hoc victoriæ signo gladius domini &
Gedeō. Explorās igitur Gedeō per noctē castra partis aduersæ, sententięque
quibus somnijs dominus eorū terruerit aduersarios, diluculo suos ad milites
redit, eosq; vt certa victoria potitos alloquitur. Iubetq; Dei milites hydrias
eius manibus in terrā proijcere, ac protinus in aduersarios omni cū fiducia
prosilire. Ita etiā sub nostro iudice Iesu domino, noster vicit & vincit exer-
citus. Cui præcipitur: Sint lūbi vestri accincti & lucernæ ardentes, portan-
tes lucē. Lucæ 11.
Quorū fortitū corpora martyrum in terra
illisa, velut hydriæ dū concrepant, eorū scilicet qui pro veritate certant vsq;
ad mortē, suo grandi sonitu omnes sugauēre inimicos. Horum triumphus
suauī cantu resonat dicentiū: Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, vt
1. Cor. 4.
1. Cor. 15.
eminentia virtutis sit Dei, & non ex nobis: Gratias agentes Deo, qui dedit
eis victoriam, per dominum nostrū Iesum Christū. Transferunt enim & no-
stri probandi per ignem & aquam, lambentes lingua vt canes domini: quos
Psal. 67.
Dauid memorat, dicens: Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso. Hi enim
pro eo nunc latrant, qui eum aliquando adorant, quorū latratu omnis Chri-
sti fugatur aduersarius.

Prædictio In Abimelech concubina filium hæreticos signat.

Prædictio facta & figurata.

CAPVT XIX.

- Iud. 9. **A**Bimelech filius ex concubina, post obitum patris sui Gedeon, inter- D
fectus à se septuaginta legitimis eius filijs sollicitato populo iudex esse
cōstitus in Israël. Vnus è septuaginta dū euasisset absconditus, trāseuntem,
sub quadam parabola totum increpat Israël: quòd infructuosa ligna sylue-
stria vitē & ficū, dum sibi peterent regem, respondisse fructuosa infructuo-
sis, non se posse relinquere fructus pinguedinis suæ, & regnare in lignis. Hęc
Gal. 4.
figura præsumptam audaciam hæreticorū ostendit, qui cū sint non filij li-
beræ, sed ancillæ, vt syluestria syluestribus, id est, infructuosis animabus, ea
intentione, delictorum spinis obruti, potentantur, vt filios veri regis & iudi-
cis in anima baptizando interficiant. Hunc tamen Abimelech audacē prin-
cipem mulier è muro misso fragmento quassato capite occidit. Sic enim de-
cetperire hæreticos, qui caput nostrum Christum dominum, contume-
liosa disputatione expugnare nituntur. Quoniam hæredes esse non poterūt
Gene. 21.
Gal. 4.
Matt. 18.
ancillę filij, sed liberæ. Ecclesia vt mulier ex gentibus, molam asinariam eo-
rum collo assignans, eos mergit in profundum.

*Promissio: In Iephthe immolata carnis Christi im-
molatio virginis.*

Promissio facta & figurata.

CAPVT XX.

- Iud. 11. **I**Ephthe quoq; ordine subsequente Dei populum per annos sex iudicauit.
Hic dum bellum gerit aduersus filios Ammon, viditque sibi aduersarios
preualere, temeraria præsumptione votum vouit, quòd si inimicos
vincere

A vincere contigisset, quidquid ei primitus ex domo sua obuiam fieret, offerret in sacrificium. Cuius audacia hoc modo correpta est, vt non animal cuiusq; pecoris existimatum, sed vnica filia virgo, triumphantis more concurrens, affligeret grauius de promissione victorem. Quam respiciens: Heu mihi, ait, filia: offensio facta es in oculis meis. Voui enim super te votum Deo, & non poterit auerti. Dixitq; ei filia: Si in me aperuisti os tuum, pater, ad dominum, fac ita vt promisisti: propter quod fecit Dominus vindictam de inimicis suis. Induciasq; petit à patre, quibus in monte cum sodalibus suis fletet virginitatem suam. Quæ consummato tempore reuerfa, sui sacrificij ex ea Iephthe vota compleuit. Et hæc, vt dictum est, non nouerat virum. Quæritur fortasse, cur non ei præceperit Deus parcere debere vnicae filia, sicut Abraham vnico iussit vt parceret filio? Nasciturque famosa illa & ad soluendum difficilis quæstio, quam reuelante Domino hoc modo persoluam. Primum quod Deus non poposcerat à Iephthe tentando eum, sicut ab Abraham. Sed hic sponte vouit, non, vt dixi, tentatus à Deo, sed ipse quodammodo tentans Deum. Secundò, dignum fuit vt non taxata victima, canem vel subiugale, aut quodlibet aliud dignum pecus sibi primitus occurrens, vt promiserat, immolaret. Quia ergo nõ tentatus tentare voluit Deum, hoc ei occurrit, quod probaret virtutem, votum, & animum promittentis. Sed hunc Iephthe Paulus Apostolus in epistola ad Hebræos, inter cæteros fide plenos, ex hoc ipso operatum dicit fuisse iustitiam: cômémorans Barach, Samson, Samuëlem, cæterosq; heroes nostros, ne sola terrena ciuitas plausu vanitatis suos extolleret ciues, si pro ea filium Torquatus occidit, si Mutius dexteram porrexit in flamas, si Curtius se præcipit dâdo voragini, pro eius sæuitia vita priuauit: cû longè celsiora nostri & multi ac multiplicia fecerint ciues Hierusalem cõlestis ciuitatis magna. Huius tamen Iephthe operatio iustitiæ admonet nos inquirere mysteria actionis dominicæ, velut datum fuerit tantæ rei explicare secretum. Hæc itaque figurata mysteria ad Iudicem ducèq; nostrum Iesum Dominum ita referunt, vt cognoscamus eum pro nostra redemptione de inimicis nostris vindictam volentem suscipere, vnica virginè carnè suâ eaq; filiam immolasse. Et à seipso quippe formatus in vtero dicitur per Dauid Prophetam: Mater Sion dicit homo, & homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. Hæc occurrit in hora passionis, cû creator eius, principatus & potestates aeris huius * exēplaret, fiducialiter triumphans eas in semetipso. Occurrit, inquam, in hora de qua in Euangelio dicit: Pater quid dicam? Transeat hæc hora: Sed propterea veni in hanc horam, vt is, qui eam creauerat, immolaretur. Quod verò illa petit inducias, vt fletet in monte virginitatē suam cum sodalibus suis: Ascendit in montē Iesus cû sodalibus propinquante passione, illic orans, vt Euangelista testatur, sudans: pro lachrymis guttæ sanguinis stillare videbantur in terrā. Admonuitque sodales suos vigilare & orare, ne inraret in tétationē: adiiciens, tristem esse animā suā vsque ad mortē. Descendens vero de monte, hanc, quā pro nobis suscepit carnē, sine corruptione virginē quæ nõ nouerat virum, obtulit sacrificiū Deo patri. Quoniā & hic aperuit os suū super carnē suā dicēs per Prophetam: Quæ procedunt de labijs meis, non reprobabo. Et ipse in Euangelio: In hoc me, ait, diligit pater meus, quoniam animā meā pono pro ouibus meis. Et iterum: Maiorem hac charitatē nemo habet,

Hebr. 11.

Psal 86.
Coloss. 2.
* Id est,
palā traduceret:
ac ostentui Iudibriq; haberet, id enim significat
τὸ παρὰ δειγματίζεσθαι.
Lucæ 22.
Matth. 5.
Psal. 88.
quàm

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

quàm vt animâ suam ponat quis pro amicis suis. Neque enim vel in morte, caro illa corrupta est. De qua dicit in Psalmo: Caro mea requiescet in spe. Quoniam non derelinques animam meam apud inferos, neque dabis sanctum tuum videre corruptionem. Viuit itaque Deo, qui vitam istam finit propter Deum. Mihi enim viuere, ait Apostolus, Christus est, & mori lucrum.

Promissio: In Samson Nazareus dominus Christus fortis in capite.

Promissio facta & figurata. In Iuda credita & visa.

CAPVT XXI.

Iudi. 13. **M**Anue dictus est in tempore illo, quo iudices Dei populum gubernabant, cuius vxor sterilis fuit. Huic angelus domini adstitit promittens filiũ talem futurum. Ferrũ, inquit, non ascendet super caput eius & vinũ & sicerã non bibet: quoniã Nazareus erit puer à die natiuitatis vsq; in finẽ mortis. Iam Nazareus virtus sonat in capite, quoniã viri caput Christus. Natus est igitur Samson ille fortissimus, plenus, vt dictum est, virtute ex coma capitis sui, qui iudicauit Israel annos viginti. Huius omnis actio in figura Christum dominum resonat. Cuius gestorum ordinem adiutus Dei gratia ita percurram: Descendit, dicit scriptura, Samson in Taumatha, & dilexit illic mulierem alienigenam, suosq; parẽtes petit, vt eam fortiretur vxorem. Descendit & noster de cœlo fortissimus, de quo dicit angelus ad Mariam, Quoniam Nazareus vocabitur: vt sibi dilectas ex gentibus animas sociaret, & fide coniungeret. Dum pergit Samson videre desponsatam sibi, catulus leonis ei obuiam factus est, quem repletus spiritu dispersit, eamq; misit per partes. Rursum rediens declinansq; viam, dum cadauer inspicit animantis, fauum mellis in ore leonis suspiciens abstulit. Idq; comedens suis ex eo parentibus dedit, neq; illis factum sui operis intimauit. Hoc & noster Nazareus Iesus dominus egit. Discerpit populum Iudæorum & catulum leonis, misitq; per partes. De quo Balaam Propheta gentilis ait: Catulus leonis Iuda fortissimus Israel. Huius particulas per orbem sparsas Dauid propheta testatur dicens ipsi forti nostro domino: Disperge illos in virtute tua. Quod factum non credimus sed videmus. Fauum vero mellis quem in ore leonis huius inuenit, legem spiritalem populi huius auditor intellige, quod apes patriarchæ atq; Prophetæ construentes, in eum mella iofuderint diuini eloquij, hoc ex ore leonis mortui abstulit, qui repulsis Iudæis legem ipsam etiam gentibus ministravit. Idq; comedit corpus fortissimi nostri iudicis Christi domini, vt dicit: Quàm dulcia faucibus verba tua super mella & fauos ori meo. Et Solomon ait: Fauis mellis, sermones boni. Dedit ex eo, dicitur vt est, parentibus suis, siue discipulis, cùm aperuit sensum eorum, vt intelligerent scripturas: siue his qui ex Iudæis transferunt ad fidem Christi, vt etiam ipsi gustantes viderent, quàm suavis est dominus. Huius actionis ænigma

Psal. 118.
Prou. 16.
Ioan. 6.
Iudic. 14.

- A** ænigma Samson in conuiuio nuptiarum protulit sub certa sponſione triginta ſindonum totidemq̃, ſtolarum uiris qui aderant, ſi propoſita narrauiſſent. Ex deorante, inquit, exijt eſca, & ex forti dulce. Quam propinquante ſolutionis die cùm intelligere nequiuſſent, eius mulierem nimis terroribus coactam explorare faciunt ſenſus uiri, ac per ipſam propoſitionis ſolutione comperta parabolam pandunt, dicentes: Quid dulcius melle, & fortius leone? Quibus ille ait: Si non domaſſetis vitulam meam, nunquam intelligeretis parabolam meam. Magnum igitur illud pietatis dominicæ ſacramentum, quod in lege fuit velatum, fuitq̃, abſconditum à ſeculis in Deo, reuelatum per Chriſtum, manifeſtatum eſt in gentibus. Sanè à ſe proſtratus exuens ſe ſpolijs, promiſſa Samſon omni celeritate perſoluit, vt de noſtro quod dictum fuerat, etiam ſignaretur, Fortium diuidit ſpolia. Salubriter enim noſter ſuos occidit inimicos, dum peccato peccatum occidit in carne reddens ſpoliorum promiſſiones, non merita meritis, ſed pro malis bona cõferens miſeris. Pergens verò Samſon ad diem feſtum Hebræi populi, vt cum ſuis agere potuiſſet, mulierem eius viro alij parentes tradiderunt. Hoc faciunt leues viſeſq̃, animæ, quæ conſortiũ vnici ſponſi Chriſti caſto fidelique corde minimè retinentes, cui libet ſe hæreticæ tradunt ſociantq̃e doctrinæ. Admonetq̃e Apoſtolus animas vnici ſponſi Chriſti, pudico amore cubile ſeruantes: Videte ne quis vos ſeducat vilo modo. Reuerſus igitur Samſon, cum cognoceret vxorem ſuam alteri viro fuiſſe coniunctam, inſidijs illam gentem pro dolore conſecit. Trecentis itaque vulpibus apprehenſis, earum in inuicem caudas innectens, faces his ardentes poſuit, compendio ſuccendit. Dicit quidem & noſter fortis dominus (hæreticos ſignans): Capite nobis vulpes puſillas exterminantes vineas, quibus ſunt faces incendiij potiùs erroris quàm diuini amoris. Nec ſunt in capite, ſed in cauda. Ardent enim ſtudijs peruerſiſque doctrinis, quibus imperitos vel potiùs peritos vaporis ſui aſperſione aſſantes, omnes eos, quaſi ignis ageſte fœnum, conſumunt. Quoniam in cõſpectu noſtri iudicis Chriſti Domini ignis ardebit, eruntq̃e, vt dicit Propheta, omnes alienigenæ, ſtipula: & ſuccendet eos adueniens dies, dicit dominus. Illa verò mulier, quæ relicto tanto viro alij ſe credidit ſociandam, incendio cum ſuis parentibus & ſuis ciuibus dignoſcitur eſſe conſumpta: Vt omnis anima hæretica cum ſuis parentibus, id eſt, doctõribus, igni inextinguibili, peccatis traducentibus exuratur. Quoniam traducent illos ex aduerſo iniquitates illorum, cùm eis dixerit dominus: Diſcedite à me in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius.

Colo. 1.

Eſa. 53.

Rom. 8.

Iud. 19.

Colo. 2.

Iud. 15.

Cant. 3a.

Pſal. 66.

Mal. 4.

Sap. 4.

Matt. 25.

*Prædictio In eodem Samſon, quòd ligatus
Chriſtus Dominus à Iudæis, vincula
omnia diſrupit.*

Prædictio facta & figurata.

CAPVT XXII.

Idem

- Iudic 16.** **I**dem Samson in illo populo alia dilexit mulierem, quam dum pergit accipere, transeunti via inimicorum insidiae irruerunt. Cui virtus diuina statim adfuit. Apprehensa etenim asini maxilla, mille viros ex ea prostravit, ceterosque vertit in fugam. Qui cum siti praeliando deficeret, inuocato Deo ex rima eius maxillae aqua profluens praesae virtuti reddidit satiatum, eumque aduersariis superatis fecit esse victorem. Si nostrum fortem dominum respicias hoc animalis vectatam, tantumdem atque ampliolem numerum ab eo prostratum inuenies inimicorum: Cum ei dicit David Propheta, Cadent a latere tuo mille, & decem milia a dextris tuis: tibi autem non appropinquabunt. Quoniam siccitati corpori eius, ex latere tanquam ex rima, sanguis & aqua manauit. qua satiatam omnis anima Christiana dicit: Super aquas refectiois educauit me, animam meam conuertit. Post illud mirabile praedium Sampson sociavit sibi aliam quam dilexit mulierem nomine Dalila. Duas istas mulieres (vt ipsa actio mystica multipliciter discussa reuelat) duas illas existimo ciuitates quas Ezechiel propheta his vocabulis consignauit. Oolla & Ooliba, Samaritaniam scilicet & Hierusalem. Samaria, quae scilicet regni in vndecim particulis suscepit, tanquam illa prima mulier, quae relicto legitimo viro se haereticis tradidit. Hierusalem vero vt haec Dalila, quae mysteria passionis Christi domini, ordinata omni actione conclusit. Quae res gestae, ita sequuntur. Dixerunt Allophili ad Dalilam: Seduc virum tuum, & indicet tibi in quo sit virtus eius, & dabimus tibi singuli mille centum argenteos.
- Gene 17.** Ecce est illa triplex venditio. Venditur Christus in Ioseph ante legem, venditur in Samson sub lege, venditur a Iuda Iudeis sub gratia. Seducit Dalila mulier virum illis suadentibus, & dicit: Indica mihi in quo infirmari possit virtus tua. Aperuit quodam modo os suum Samson in parabolis & dixit, Si ligatus fuero neruis humidis, id est, recentibus, infirmabor, & ero sicut omnes homines. Sinit se fortis his vinculis colligari, insidiantibusque aduersariis ac dicente illi vxore: Philistijm super te Sampson: ita illa vincula virtute dissoluit, tanquam stupa cum tetigerit ignem, aduersariosque omnes vertit in fugam. Noster etiam Dominus fortitudinis, apud Hierusalem velut his vinculis se ligari permisit. Adducunt enim ad eum foris mulierem in adulterio deprehensam, & dicunt tentantes, Magister, modo hanc deprehendimus, Moyses iussit huiusmodi lapidari, tu vero quid de ea statuis? Nervorum velut ex lege vinculis se crediderant ligasse Iesum, & maxime recentium, cum dixerunt, modo. Quae noster fortis hoc responso dirupit: Qui inquit, vestrum sine peccato est, prior in illam lapidem mittat. Quo audito vnus post alterum discesserunt, vt illud vinculum, quo ligauerant, ita solueretur quemadmodum dixit Propheta: Sicut fluit cera a facie ignis, sic peccatores a facie Dei. Rursum Allophili per mulierem insidias tendunt. Dixit mulier ad Samson: Indica iam mihi, in quo infirmetur virtus tua. Et Samson: Si ligatus fuero funibus nouis, infirmabor, & ero sicut omnes homines. Cumque id fieret, Aduersarij ad te, inquit, Samson. At ille repletus spiritu dirumpens funes a brachijs suis tanquam filum spargit, omnesque fugauit aduersarios. Ligari se sinit & noster Dominus fortis, dum secundo veniunt ad eum Pharisei & dicunt: Magister, scimus quia in veritate doces, & nullius personam accipis, Licet tributum dare Caesari, an non? In hac agitatione fortem nostrum dicipiti quasi laqueo ligauerunt. Sed spiritu virtutis for-

A tis, fortis noster nodos omnes ista voce dirupit: Quid me, inquit, tentatis hypocritæ? adferre mihi numisma census. At illi attulerunt ei denarium. Et dominus: Cuius est imago & superscriptio? Dixerunt, Cæsaris. Reddite, ait dominus, Cæsari quæ sunt Cæsaris, & Deo quæ Dei sunt. His dictis mira celeritate vincula illa dirupit, ille susceptus homo qui Deo suo canit in Psalmis: Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo sacrificium laudis. Tertiò sollicitat mulier virum. Quousque, inquit, illudis me? Indica, inquit, mihi in quo infirmetur virtus tua. Penè eadem verba & Iudæi dixerunt nostro iudici Christo. Quousque, inquit, animas nostras tollis? Si tu es Christus dic nobis palàm. Sed Sampson tertiò se ligari hoc modo permisit: Si alligati fuerint, ait, capilli capitis mei in palo orforio, infirmabor & ero sicut omnes homines. Quod cum faceret mulier: Idem insidiantes ad te, inquit, Samson. At ille exurgens disruptis omnibus, fugatos plagatosque inimicos prostravit. Fit & nostro forti Iesu domino huiusmodi colligatio velut in orforio palo contextio capillorum. Dicunt Scribæ & Pharisei ad Iesum: Scripsit nobis Moyses, quòd si quis mortuus fuerit nõ habens filios, accipiat vxorẽ eius frater ipsius, & suscitet semẽ fratri suo. Septẽ autẽ fratres erant, accipit vxorẽ fratris secundus & tertius, & mortui sunt non relictis filijs, postea verò oēs eã acceperunt, sine liberis mortua est & mulier. in resurrectione, aiunt, cuius erit vxor? Quanto vehementius se ligasse nostrum fortem crediderunt, tanto velocius soluit quã intulerant quæstionem. Et verè sicut potestatem habens, quia nec ligari his tentationibus posset, nisi ipse permetteret: Filij, inquit, seculi huius generant & generantur, qui autem digni fuerint seculum illud contingere, neque nubunt neque nubentur. Non enim iam mori poterunt, quoniam sunt similes angelis, & filijs Dei. Quibus dictis omni confusione prostrati, eius fugati sunt inimici, Et venit hora mortis Samson. Dicit & noster: Venit hora vt clarificetur filius hominis. Nisi enim granum tritici cadens in terra mortuum fuerit, solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Inflante & fiente mendaciter corã se muliere, pusillanimis factus est, ait scriptura, Samson vsque ad mortem: Vt nostri figurata actio impleretur, dicentis: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Si rasi, inquit Samson, fuerint capitis mei capilli infirmabor, & ero sicut omnes homines. Antè quàm hæc fierent, mittit mulier ad viros dicens: Afferte argentum, iam enim mihi omnia veraciter indicauit. Fit certa traditio, quam suppleuit Iudas percepto argento. Impleturque in Samson per figuram, quod in nostro Christo domino actum est etiam manifestè. Nã quòd eum accipiens mulier dormire fecit in sinu suo, hoc est quod noster fortis dominus dicit: Non expetit mori Prophetam extra Hierusalem. Quòd eũ inebriauit poculo mortifero, hoc est quod & noster dixit: Dederunt in escam meam fel. & in siti mea potauerunt me aceto. Quòd verò nouacula adhibita rasit caput eius, hoc est quod eum in loco Caluarie crucifixit. Raso capite Samson discessit & virtus: & noster pendens in ligno clamauit: Deus, Deus meus respice me, quare me dereliquisti? Et iterum: Multiplicati sunt super capillos capitis mei qui me oderunt gratis. Effoderunt inimici Samson duos oculos eius. Duæ partes, velut lumina, discipulorum effasæ sunt ad tempus: Alij fugiendo, pro quibus clamat noster fortis: Oculi mei defecerunt a sperando in Deum meum. Et iterum: Illumina oculos meos, ne vnquã

Matt. 22.

Psal. 115.

Ioan. 10.

Matt. 22.

Lucæ 10.

Ioan. 12.

& 17.

Matt. 16.

Psal. 68.

Psal. 21.

& 39.

Psal. 68.

& 12.

- Luc. 14. obdormiam in mortem. Quod factum in discipulis nouimus, quando illo resurgente aperti sunt oculi eorum, eumq; cognouerunt in fractione panis. Accipientes inimici Samson, ligauerunt eum ferro. Hoc clauis indicant crucifixi. Quæ verò illudentes fecerunt dando palmas in facie: sputis linire, flagellis cedere: hæc omnia Esaias propheta prædixit, & impleta in Christo domino sancta Euangelia testantur. Vbi velut cæcatum illudût ludæi, dum calamo percutientes caput eius dicût, Prophetiza nobis Christe, quis te percussit. Vnum verò extremum in morte sua miraculum fecit Samson, quod etiam noster dominus & fortis impleuit. Crescente coma capitis cum ei creuisset & virtus, ad templum ductus ab inimicis, quò omnis populus ille cõuenerat dare laudes & victimas dijs suis, quòd eis acerrimum suum tradiderant hoste, illic positus, puero qui sibi ducatum præbebat, eius manibus columnas supra quas totû illud ædificium ferebatur traderet, imperauit. Quas singulis manibus apprehendens, inuocato Deo, semel se adhuc confirmari petit: atq; impetu spiritus columnas euellens, omne illud ædificium cû populis cadens, plures Samson occidit in morte sua, quàm occiderat in vita sua. Noster etiam dominus manifestiùs, quòd ille mysticè fecerat exhibit: duos angulos mundi circuncisionem scilicet ac præputium velut duas columnas in sua morte mouens, omnem culturam idololatriæ subuertit: soluens inimicitias in carne sua, vt duos condaret in se, in vnû nouum hominẽ: faciẽs pacẽ vt reconciliet vtraq; in vno corpore Deo, per erucẽ interficiẽs inimicitias in semetipso. Huc ulq; in iudicijs figuratè, quæ acta sunt, cucurrerunt.

Prædictio In Ruth, ecclesia ex gentibus Iudais illudens.

Prædictio facta & figurata. In Ruth credita & visa.

CAPVT XXIII.

- Ruth. 1. **R**uth in illo populo dicta est, quæ cum esset alienigena, id est, ex Moabitibus veniens, sub lege Dei & populo posita, ea egit, quæ figurâ gestaret ecclesiæ venientis ex gentibus. Cuidã enim ex populo Hebræo se in coniugio matrimonij obtulit. At ille seruans mandata legis nõ specie tractus iuuenulæ, non adolescentiæ suæ captus ardore, sese ingerentem ad eũ mittit, cui propinquiori ex lege debebatur. Recusat eam is: qui iure diuino pulsatus est. Excalciandum lex censuit, qui propinquam accipere nolisset: quæ nota ille vexatus, illa illi sociata est, qui locum in propinquiori seruauerat. Sic ecclesia gentium etiam populo Israelitico in fide Christi domini, in propinquiori sese obtulit, quam suscipere nolens ritè excalciatus est gloria collatæ legis, & infamiæ nota inultus: quoniam noluit benedictionem, & longè fiet ab eo. Sicut Apostolus eidem populo dicit: Vobis primò oportuit annuntiari verbum Dei; sed quoniam expulistis illud, nec vos dignos vitæ æternæ iudicastis, ecce conuertimus nos ad gentes. Domus enim excalciati in illo populo hoc crimine notabatur. Qui verò eam posterij accepit, populus est, calciatos pedes habens in preparatione Euangelij pacis. Quod Euangelium adnuntiat, Booz & Ruth Obed genuisse, cuius per successiõnem seminis vsque ad Ioseph & Mariam ipsiusque Christi domini natiuitæ uentum est.

A

Promissio: In Samuele Christus dominus dux, sacerdos, & Propheta sacerdotes arguens.

Promissio facta & figurata. In Regum credita & visa.

CAPVT XXIII.

A NNA vxor Helchanæ, quæ sterilis fuit, votum vouit Deo, Si ei daret filiu, eū ab infantia vsq; ad seniū futurū in domo domini. Datus, atq; ex ea natus est Samuel, quæ ab lactatū, vt pmiserat, reddidit Domino. Eiusq; gratiæ fuit, dū paruulus versaretur in templo, vt & diuina responfa acciperet, & ei futura dominus nuntiaret. Sed is nō tātū in figura mutauit ordinē sacerdotij, quātū in illo tria quædā inueniūtur, quæ Christo sunt domino cōsignāda: Dux enī & sacerdos atq; Propheta effectus est populi. Ducem si quæris Christū, Daniel propheta de ipso: Dux, ait, militiæ cœlestis. Sacerdotē si quæris Christū, Dauid dicit: Tu es sacerdos in æternū secūdū ordinē Melchisedech. Propheta si quæris Christū, ipse de seipso in Euangelio dicit: Non est propheta sine honore nisi in patria sua. Dū igitur filij Heli sacerdotis maligne agerent, indebitè præsumentes partes alias vesi ex carnibus immolandis, quas illis non mandauerat Deus: ac primitus sibi, postea Deo debere offerri: insectantes etiam mulieres venientes ad templum, cū eis flagitia perpetrabāt. Quibus sceleribus confectis iratus Deus preliū eis aduersæ gētis immisit. In quo non tantū cæsus populus, quantū etiā illi ipsi sacerdotes interfecti. Ipsa quoq; arca Dei ab hostibus capta est. Sic enim Deus Israel irascitur peccantibus sacerdotibus, vt etiā sacratis locis suis vasisq; nō parcat.

B Dicit enī Dauid: Repulit Deus tabernaculū suū, in quo habitabat in hominibus, & tradidit eos in manus gētū, & comminati sunt eorū, qui oderūt eos. Et iterū: Repulit eos Deus sanctificationē suā. Itē alibi: Si peccauerit populus, exorabit pro eo sacerdos, si autē sacerdos, quis exorabit pro illo? Hei mihi cū magno gemitu & inexplebili fletu dicā: dicā præcurrētibus peccatis impiēq; agētibus nobis, nostris quoq; hæc mala prouenire tēporibus. Arcā verō Dei quam ceperant hostes, ea veneratione colendam esse crediderunt, vt in tēplo Dei sui Dagō, collocandam arbitrarentur. Sub cuius potentia sequētī die idolū suū elisum, prostratūq; viderunt. Sed hoc casui dantes, eum vncis fortioribus, validioribusq; defigunt. Quem postera die contractum comminutūq; corā arca intuentes, quidnam illud esset minimè repererunt: ipsaq; gēs graui atrocīq; plaga percussa est. Quā Dauid propheta sub quodā pudore testatur, dicens: Percussit inimicos tuos retrorsum, opprobriū sempiternum dedit illis. Nec valuerunt huius turpitudinis euadere vltimam pœnam nisi arcam Dei quam ceperant, donis appositis reddidissent. Videant, metuantq; reges & gentes, quæ penes se sacrata omnipotentis Dei vasa nūc vsq; captiua retinent eaq; reddere detractāt. Quæ enī mala ventura credimus eis, qui nomē illud, quod est super omne nomē, in vasis eius sacratis honorare noluerunt: cū sic punitos arcā Dei honorantes diuina testetur historia, ob quam visam & hīc cœperit vindictam facere Deus de inimicis suis! Idem verō ille contumax Hebræus populus spreto Samuelis ducatu sibi regem fieri petijt. Iratusq; dominus ait Samueli: Non te isti, sed me spernerunt: vt illud tunc signaretur quod post dixerunt Pilato spernentes do-

- Ioan. 19. minum Iesum regem : Nos non habemus regem nisi solum Cæsarem. De-
dit tamen eis dominus regem Saul, filium Cis de tribu Benjamin, qui eos re-
gia potentia affluxit annis quadraginta. Omnis itaque anima quæ legē Chri-
sti domini iugum repudiat, sic meretur affligi. quibus dum dominantur mali
duces, principes, sacerdotes audiunt: Dedi vobis regem secundum cor ves-
trum. Ipsi quoque caueant qui has accipiunt potestates, si cupiditate
dominantis, nec consulentis affectu suscipiunt: si ministrari eligunt, ac
non potius ministrare. Quod dominus per semetipsum, & per Prophetam
Osee 11. Osee increpat, dicens: Chanaan in manu eius statera iniustitiæ, domina-
tionem enim elegit. Et in Euangelio ipse: Qui voluerit maior esse in vobis
Matt. 21. erit vester seruus: sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare.

Promissio: In David Christum pastorem citharizantem.

Promissio facta & figurata.

CAPVT XXV.

1. Reg. 15. **C**VM idem rex Saul superbia captus Dei præcepta contemneret, spretus
à Deo, David ille (quod dicitur manu fortis) parvus licet in fratribus,
vnctionis regie sacramenta suscepit: pastor sanæ ouium, vt nostrū sig-
naret pastorem vnctum Christū dominū, qui dicit: Ego sum pastor bonus.
Ioan. 10. Eripuisse se prædam ex ore leonis David fatetur. Et noster manu fortis de
1. Reg. 17. ore leonis diaboli, & Petrum negantem & latronem eripuit consistentem.
1. Reg. 16. Suauī sono citharizans David non tantum animalium mulcebat auditus,
quantum etiam in ipso Saule vexationem mali spiritus temperabat. Si no-
stri manu fortis Christi domini citharam respicias perfonantem, quam ligno
Psal. 144. sancti spiritus omne animal replens benedictione, ipsum quoq; diabolu
Lucæ. 21. fugauit de cordibus inimicorū, pro quibus orās in cruce suauē illū sonū pro-
tulit, dicens: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Idem tamen Da-
uid dum Sauli regi gratus esset ex cithara, eumq; turbatū nuntijs Goliz cog-
nosceret, qui sub cōditione seruitutis prouocaret singulare certamen, con-
tra potentē illū virū hic se David paruus opponit. Non, inquit, corruat cor
domini mei: ego ibo & pugnabo huic Allophilo. Cui Saul: Non potes,
ait, quia tu puer es, & ille vir bellator est à iuuentute sua. Et leonem, ait Da-
uid, & vrsū occidit seruus tuus. Sic erit iste vnus ex illis: ex semine suo, vt
Psal. 90. promissum fuerat, signās illū esse vcturū, qui cōculcauit leonē & draconem.
Suscepto itaq; prælio renuit David Saulis arma quib' erat indutus. Quinq; sibi
lapides leues eligens de torrente, fundibula manu capta, nō in specie reg-
is regem, sed magnū hostē paruus pastor expugnat. Ita noster pastor Chri-
stus dominus, sapientiā huius mundi tanquā illa arma reijciēs, in quinq; lapi-
dibus stulta mundi elegit, quibus cōfunderet fortia. Omnis etenim ille ter-
ribilis ambitus superbi, vno iectu lapidis fronte percussus prostratus est, suoq;
1. Cor. 1. gladio dignoscitur esse truncatus. Ex quinq; enim libris legis vnus lapis præ-
dictus, fundibula carnis locutus, manu forti expressus, totā superbiam dia-
boli elisit: suoq; peremit gladio, dū mortem morte occidit. Inuidia enim
Sap. 2. diaboli mors introijt in orbē terrarum. Hanc suscepit innocuus pastor ille
Ioan. 10. bonus, qui pro suis animam posuit, vt sua morte diabolum debellaret. Ex-
incto

- A** tincto prostratoq; hoste aduersus Dauid Saul iniquè inuidiam concepit ex victoria. Retribuensq; mala pro bonis, fugat, odit, persequitur innocentem. 1. Reg. 18
 Dicit & noster dominus de talibus: Retribuebant mihi mala pro bonis, & odium pro dilectione mea. Quod verò Dauid per latebras montium, per speluncas & per deserta Saule persequente discurrit: corporis sui noster dominus, id est, sanctorum membrorum suorum martyriū videlicet in hac figura persecutiones expressit. De quibus apostolus Paulus dicit: Cùm his dignus non esset orbis terrarum, per deserta errabant, & per speluncas, & per cauernas terræ. Quod verò persecutorem suum Saulem non occidit Dauid, cum ei traderetur in manibus, abscondensq; pinnam clamydis eius, se odienti pepercit: hoc quotidie agit noster pastor & rerum Christus dominus circa ostores persecutoresq; suos. A quibus dum abscondit vitium magnum superbix, parcit etiam regibus sc̄uientibus: quia non vult mortem impiorū, sed vt reuertantur, & viuant. Quod in omnibus suis fecit, & facit inimicis ille: ille qui non meritis, sed gratis iustificat impium. Eundem Dauid declinantem rursus insidias Saulis, gentes excipiunt. Sic se noster Christus dominus sc̄uientibus subtrahens Iudæis, gentibus dedit. Proderunt Alphili Sauli regi, quòd Dauid esset penes eos absconditus in Geth. Proditum & nostrum regem idem Propheta, dicens: Aduersum me, inquit, suffurrabāt oēs inimici mei, aduersum me cogitabāt mihi mala. Et iterū: Astiterūt reges terræ, & principes cōuenerūt in vnū aduersus dominū, & aduersus Christū eius. Sed Dauid proditū sese cognoscens agit quædā, imò per eum agūtur futura mysteria, areptitium simulans, salix eius in barbam desuebat, ferturq; vt dicit scriptura totus in manibus suis. Talem gentis illius rex aspiciens, à se proiciendo dimittit dicens: Quid mihi introduxistis istum fanaticum? Nihil enim in lege dictum gestūmve est, quod vacuū esse possit, aut à figurata actione sit aliquatenus alienum. Dicunt enim & nostro domino Iudæi inimici: Sanaritanus es, & dæmonium habes. Quem conspuentes etiam de quibusdam ciuitatibus miserunt foras. Portatus est quippe & Iesus dominus in manibus suis dum suum corpus in sanctificato pane gestans manibus suis, dixit: Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. De quibus mysterijs, qui etiam illud nosse desiderat, quomodo sit Dauid saltans ante arcam nudatus coram seruis & ancillis suis, vt Christum crucifixum presentibus viris & sc̄eminis demonstraret, venerandæ memoriæ Augustini episcopi dicta inspiciat, quibus latius in his peruagatus penè omnia comprehendit.

Promissio: In eodem Dauid inimicos diligentem, lapsos reparantem.

Promissio facta & figurata. In Regum credita & visa.

CAPVT XXVI.

VT promissionis ordo poscebat, vnctus Dauid in totū Israel, nō partē vt prius, excepit gubernandū, extincto Saule in prælio. Quem grauius occisum doluit, eumq; insuper vindicauit, omnisq; ad eū congregatus est Israel. Hoc etiā nūc agitur, dum noster rex Christus dominus suos plurimū diligit inimicos, & vindicat: totus ad eum, vt promissum est, colligitur

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

- Pfal. 2.** gitor mundus. Cui dictum est: Dabo tibi gentes hereditatē tuā, & possessio-
 nē tuā terminos terræ. Et licet iam penē omnes occupauerit gentes, super-
 est tamen, vt plenitudo gentium cum intrauerit, totus prædestinatus Israel
Rom. 11. saluus fiat, vt per eum omnis mundus reconcilietur Deo. Ea verò quæ Da-
 uid sublimatus gessit in regno, eos respiciunt qui præsumptione quadā su-
 perbiæ lapsi per pœnitentiam emendati Christi corpori sociantur ecclesie
 secūdæ. Quippe res, vt ait quidā, sapientū animos fatigant, quibus hic Dauid
 elatus, duo principalia quę lex prohibet, adulteriū homicidiumq; commisit.
1. Reg. 11. Monitusque per Nathā prophetā, dū magna cōpunctione cordis actus age-
 ret pœnitentiam (quoniam peccata impunita esse non possunt) mortem li-
 cet repentinam euaserit, in his tamen quę gessit, cōstat grauiter vindicatum.
1. Reg. 11. Iam enim ex ore Prophetæ audierat: Fecisti in abscondito, patieris in sole.
1. Reg. 13. Qua sententia omnis status domus eius isto ordine perturbatus est. Vnus è
1. Reg. 15. filijs ipsius, sororis suæ, ex alia licet matre, turpi concupiscentia captus, clam
 oppressit vitiauitq; virginem. Germanus puellæ Abialon stupratorem in-
 terfecit fratrem. Quo factō percussus Abialon, à facie sui patris aufugiens to-
 rum sollicitat Israel, rebellisq; effectus fugat, atq; insequitur patrem, torum
 quoq; eius in concubinis sceleratē contaminans. Quæ patienter Dauid ferēs
 ea in se puniri iustitia vindicatē cognouit, quæ sibi vt videbatur, absolutē cō-
 miserat. Quorum gesta lex diuina dum resonat, speculum se esse ostendit,
 non celans ipsorum quoque facta maiorum, ac splendoris sui serenitate vt
 pulchritudines, ita sceditates quorumcunq; demonstrās: ea veritate pollēs,
 quæ reatus etiā suorum & probat, & vindicat, nō fanē sine misericordia, quæ
 totum egit totumq; ostēdit: & lapsus tati viri, & sententiam iusti iudicis, &
Pfal. 106. indulgentiā clementissimi patris. Positus verū hic in exēplū sobrijs animabus,
 vt discant amplius metuere prospera, quā formidare aduersa. In tribulatione
Proue. 3. quippe, vt Propheta dicit, memores sumus Dei. Periculosum est autem ani-
 mæ dimitti in voluptatibus suis, cum ipse dicat dominus: Ego quos amo re-
 darguo, & castigo.

*Promissio In Abisac animas, Christi gratia
 calore feruentes.*

Promissio facta & figurata. In Regum credita & visa.

CAPVT XXVII.

- 1. Reg. 1.** **H**Vic ipsi Dauid iam senili ætate confecto Abisac Sunamitis virgo,
 quæ regem calefaceret, applicatur, nullam ob causam concubitus:
 quæ etiam post obitum eius, virgo reperta est. Hæc in similitudinem
 animam signat Dei gratia castitatis calore succēsam, quę frigidas in fide ani-
Pfal. 16. mas, vt mēbra regis magno suo accendit affectu. Canit enim de seipsa in Psal-
 mis: Igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas. Aliosq; suo fla-
Pfal. 65. tu calefaciens, dicit, Venite & audite, & narrabo vobis omnibus, qui timetis
1. Reg. 2. dominum. quanta fecit animæ meæ. Defecto itaq; rege: Solomon patri Da-
 uid successit in regnum. In cuius nomine multa diuina promissa dum reso-
 nant, ne quis ipsi personæ deputaret quæ fuerant figurata, dū à præceptis
 domini declinaret, & vitam in senectute & sapientiam simul amisit: vt pa-
 cifico Christo domino (quod Solomon interpretatur) omnia illa quæ figu-
 rata fuerant, seruantur. Quę tamen, vt propheta ex persona Christi domi-
 ni ges-

A ni gesserit, vt donatum fuerit, parumper excurram. In principio regni eius vi-
sus est ei dominus per somnium dicens: Pete tibi aliquam petitionē. Nihilq̄
aliud expetit quā sapientiam. Christū ergo petit, quia Christus est Dei vir-
tus, & Dei sapientia. Dabis. inquit, domine seruo tuo cor sapiens ad iudicādū
gubernandūq̄: populum tuum. Quæ petitio dnm placeret (vt donū col-
latę sapientię omni populo panderetur) duæ mulieres altiterunt regi, quæ
simul in conclauī commanentes, vno in tempore filios procreârunt. E qui-
bus vna dormiens cum suum paruulum præfocasset, sociæ dormienti suppo-
suit. Expletis igitur nocturni somni officijs, dum clarus solis ortus redderet
aspectibus diem, torpore omni discusso, mulier quę viuū perdiderat, dum
suis vberibus crederet applicandum, respiciens mortuum, non agnouit suū.
A furante igitur dum viuū repetit, atque illa, pro inuaso fortiter contra-
dicit, in hac controuersia concertantes regi se pariter obtulerunt. Cumque
cuius esset viuus paruulus demonstrari non posset, sapientia illa Christus quę
regi fuerat tributa, gladium afferre iussit, non quo paruulum feriret, sed quo
denuo parturientis matris viscera demonstraret: Diuidite, ait rex suis, par-
uulum viuū in duas partes, & date dimidiū huic, & dimidium huic. Vera
mater vt tantū viuat, aduersariæ totum cedit: falsa, ne vera possideat, di-
midium petit. Sic hæreticorū nostro sub rege Christo animæ iudicatur: qui-
bus dū vera mater catholica nomen suum viuū iurgantibus offert totū, illi
volētis discedere, petūt dimidiū. Sed rex noster qui venit gladiū mittere in
terrā, hæreticorū fraudes remouens, veræ matri petēti vitā viuū reddidit sta-
tum. Quoniā vitā petit, ait Propheta, & dedisti ei. Idē verō ipse paruulus nō
diuisus, veræ catholicæ matris filius, iudiciū, pacifici summi regis Christi do-
mini laudat & dicit: Viuet anima mea, & laudabit te, & iudicia tua adiuua-
būt me. Tēplū idē Solomon domino fabricauit: illud amplum mirabili am-
bitu constructū, omni cū regia potentia dedicatū. Quod pater eius dum vo-
ueret implere, permissus non est. Multas enim bellando prostrauerat gētes,
eiq̄ dictū est, quōd plurimū sanguinis effudisset in terra: nō ipsum, sed eius
filiū pacificū debere cōstruere domū deo. Sed quoniā illud, spiritale hoc ædi-
ficiū signat, scriptū est, Altissimū nō habitare in ædificijs manu hominū factis.
Propter quod rex noster vera pax Christus dominus ex lapidibus viuus do-
mū cōstruēs spiritale, fidelīū corda suorū nō tantū singula tēpla in singulis,
sed vnum ex omnibus templū fecit. Quibus dicit Apostolus: Nescitis quia
templum Dei estis, & spiritus sanctus habitat in vobis? In quo spiritales ho-
stię, per ipsum principē sacerdotū offeruntur Deo. Ipse enim est pax nostra
qui fecit vtraq̄: vnū. Pacificus Solomon omne tempus cum gentibus habuit
quietum, pacem domino largiente. Qui cum se totū sapientię dedisset, sentē-
tias quasque & icas, id est, immortales partes ascribens, ænigmata etiam my-
stica dum conderet præclarē, regni ipsius fama nuntij sparsa est per orbem.
Ad videndum igitur talem, regina Aultri venit à sinibus terræ audire sapiē-
tiam Solomonis. Cuius cum miraretur doctrinam, muneribus oblatis, lau-
dibus præferens præsentiam, eius à conspectu discessit. Hoc ex facto
rex noster Christus dominus Iudæos increpat, quod regina Aultri omnes
moras regiasque necessitates abruptens, neque grāditate itineris præpedita
omni cum festinatione venerit videre atq̄ audire sapientem: ipsi verō vltro
ad se venientem sapientia ipsam contēpserunt. Merito dicit exurgere hęc in

3. Reg. 3.
1. Cor. 10.Matt. 10.
Psal. 20.

Psal. 118.

3. Reg. 6.
3. Reg. 2.

Ecl. 66.

1. Cor. 3.

1. Pet. 2.
Ephes. 2.3. Reg. 10
Matt. 12
Lucæ 12

Psal. 44. iudicio cum illa generatione, & condemnare eam. Sed hæc regina nostram sanctam ostendit ecclesiam: de qua dicitur ipsi regi nostro: *Astitit regina à dextris tuis, quæ ab ortu solis vsque ad occasum nunc accurrit Christum dominum audire sapientiã: laudans nomen domini muneraq; offerens, quoniã sublimia fecit vniuersa. Itaq; quæ de Solomone dicta vel ab eo Prophetice gesta sunt, rectè Christo domino consignantur. Cæterum ipse, vt supra dictum est, elatus, in senio fornicatus mente & corpore, domino ipsum deserente, malè obiit: Metuendum exemplum posteris relinquens, ne felicitate huius vitæ turbati Christum deserant, qui est suorum æterna felicitas.*

*Prædictio In Roboam scissuram hæresum, & quibus
Christus suas colligit oves.*

Prædictio facta & figurata. In Regum credita & visa.

C A P V T XXVIII.

1. Reg. 11.

Regnante Roboam filio Solomonis, & tam suo quàm etiam peccato paterno constricto, cum penè totum post idolorum culturam peruerteret Israel, regnum è manibus eius scissum est. Hieroboam quippe seruus Solomonis, iudicio diuino in vndecim tribubus amplioem regni partem suscepit. Per quã diuisionem Samaria & Hierusalẽ regum Iuda & Israel suorum principum per successionem ordinem seruaerunt. Sed hæc hæreticorum schismaticorumq; sicut sæpe dictum est, ostentat figurã: donec ille qui vnitatem facit, & diligit, alias oves quas habet extra suum ouile, sua gratia illustrante adducat, vt, sicut promittere dignatus est, sit vnus grex & vnus pastor. Non omnes nunc in ordine exequimur reges, sed eos tantum quorum temporibus aliqua vel gesta vel dicta sunt, quæ redemptoris nostri nuntiãrunt aduentum breuitatis intuitu, & lectori fastidium minimè inferentes. A Chab igitur pessimo rege regnante in Iudæa, Helias propheta ad arguendum regem & populum mittitur, quod relicto Deo secuti fuerint Baal. Cùmq; Hiezabel vxor Achab regis incomprehensibili iudicio illo Dei, quo datur potestas malis, Prophetas domini occidisset, Helias orando in sterilitate à facie se regis abscondit. Suppletoq; triennio & sex mensibus cum totam Iudæam sua fames affligeret, Helias iubetur seipsum præsentare regi. Cumq; domino, interfectis omnibus Prophetis, solum se relictum esse dixisset, ait ei responsum diuinum: Reliqui mihi septem milia virorum qui non curauerunt genua ante Baal. Hinc etiam sanctorum comprimitur elatio, ne quis se in quolibet bono opere arbitretur necessarium Deo: cum omne opus suum per quod vult impleat digere monstratur. Vnde ait ille sanctus Propheta: Dixi domino, Deus meus es tu quoniã bonorum meorum non egesset. Helias verò quæ fuerant diuinitus imperata, coram rege & populo, per mysticum illud sacrificium vespertinum ignem cœlitus impetrando perfecit. Quo noster per figuram vitulus immolatus sacerdotes omnes idololatriæ, sicut Helias cum ipso errore Baal simul extinxit, replens terram gratiæ pluuia, qua fames fidelis animæ repellatur. Quod verò in eremo constituto eidem Heliaz, iussu diuino corui manè panem & carnes vespere ministrãrunt, totius corporis domini figura monstrata est

quan-

A quando prius in præceptis panē, postea carnē dominicæ passionis Iudæi, vt corui, gētibus ministrârunt, tetri colore, voce raucifona, odore foetidi, horrētis aspectu. Quibus auibus similes Iudæi, carnē crucis ex ligno decoctâ gētibus preparâtes, vt corui vna & raucifona voce Pilato clamauerunt: Crucifige, Crucifige. Hâc comedūt, qui audiūt dicentē: Nisi manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis sanguinē huius, nō habebitis vitam in vobis. Tria tamen etiam hīc tempora & dimidium temporis in tribus annis & sex mensibus (sicut & superius memorauimus) cœlestis pluuia Dei alto iudicio negatur eis, qui carnem eius non comedentes, neq; eius sanguinem bibendo redempti, ab eius corpore inueniuntur alieni.

Matt. 26.

Ioan. 6.

Promissio: In Helia Christum, & in vidua misericordia principatum.

Promissio facta & figurata.

CAPVT XXIX.

Dixit dominus Heliz: Vade in Sarepta Sidoniæ: ecce enim mandauimus mulieri viduæ, vt pascat te illic. Et hic mysticas actiones spiritalis lector agnoscit. Neque enim defecerat omnipotens, quāto vellet tempore per easdem aues suum pascere Prophetam. Quem tamen necessarium viduæ sciebat, cui ex fame copiam, potentia verbi, per suum ministrum voluit præparari. Hanc viduā in agro duo minuta vt duo præcepta colligentem diuino nutu prospiciens Helias, actus etiam spiritalis sitis ardore, aquā à muliere poposcit. Quæ dum pergit asferre, & pusillum panis petit ab ea Propheta. Illa verò testando dicit modicum se farris habere in hydria, & parum olei in oleario, vnus scilicet & cum liberis diei victum, quo absumpto esset moritura cum liberis. Ex hoc ipso sibi Propheta prius offerri iubet, tum etiam sibi suisq; filijs præparandum: vt misericordia primum occupet locum, quam præire ante faciem Dei scriptura testatur. Ex ipso enim omnis copia. Quoniam hæc dicit dominus, ait Helias, hydria farinæ non deficiet, & capfices olei non minuetur vsque in diem quo dabit dominus pluuiam super terram. Sic anima misericors foeneratur Deum, sic dum dat in necessitate, sibi consulit ad salutem. Sic repletur anima, quæ corpore abscedente domino, castigantem diligens, vnus thori fidem pudico amore custo dit, sacramento farris & olei vnctione munita, securo expectans gratam pluuiam, cum ei dixerit dominus: Euge bone ferue & fidelis, quoniam in modico fidelis fuisti, supra multa te constituam: intra in gaudium domini tui. Cuius in similitudinem & illa laudatur à domino, quæ duo minuta vidua dū mitteret in gazophylaciū, plus omnibus eam misisse dixit ille qui vidit, quia sibi nihil dimisit.

3. Reg. 17

Matt. 25.

Lucæ 21.

Promissio In Helisæo discipulos Christi, duplum accipientes spiritum.

Promissio facta & figurata. In Regum credita & visa.

CAPVT XXX.

Helias

4. Reg. 2. **H**elias discipulum Helisæum reliquit, quia tempus assumptionis suæ domino reuelante cognoscens ait discipulo: Pete tibi aliquam petitionē priusquā tollar à te. At ille ait: Volo vt spiritus qui in te est, duplū in me sit. Dixitq; ei Helias: Durè petisti, veruntamen si me respexeris euntē, fiet tibi. Hac promissione factus certior Helisæus, vt optato petitionis suæ omni ex parte potiretur, ita inhæsit magistro, vt nulla eū ab illo necessitas sequestraret. Cumq; Propheta studium vellet exercere discipuli, necessariō se per deua sequi illum sustinentem imperat. At ille ait: Viuit dominus & viuit anima tua, si dimisero te quocunq; ieris. Hoc actum est, donec ad eum peruētum est locū, vbi curru igneo susceptus, quasi vsq; in cælū peruectus est. Atq; ita intentio discipuli vigilauit, vt raptum sibi magistrum fletu ac voce magna sequeretur dicēs: Pater mi Helias, Pater mi auriga Israel. His vocibus percussus Helias, spiritale illi viaticū ac pignoris donū, suum palliolū dimisit. Quo percepto rescisso ex eo & percusso ex eo Iordane fluuiū, quem per seipsum non valuerat, pallij adiutorio pertransiit. Vnde & Prophetarum illij dicunt, Requieuit spiritus Helisæ super Helisæum. Et in hac mystica actione, similitudo domini & magistri nostri Iesu Christi. Cum enim dixisset discipulis suis: Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet: Vt dupla se dona Christus dedisse ostenderet, adiecit: Et maiora horū faciet.
- Ioan. 14. Sed hoc inhærentibus his, & duplū spiritum hoc modo insudit. Semel post resurrectionem, quando insufflauit in facie eorum, dicens: Accipite spiritum sanctum. Si cui dimiseritis peccata, dimissa erunt: si cui detinueritis, detenta erunt in cælis. Secundò verò cum nube susceptus vectantibus angelis, ipsis quoq; discipulis oculis deducantibus, ait: Vos sedete in ciuitate, donec induamini virtutem ex alto. Isque die Pêthecostes in linguis igneis donum sanctum spiritum misit. Nō hic duos spiritus intelligere debemus, cum vnus sit spiritus sanctus, sed ipse idem spiritus est, charismatum dona dispensans, ita multipliciter prærogatus ab ipsa indiuidua trinitate, vt in ea non duo, sed vnus sit spiritus. Quoniam, vt Paulus Apostolus dicit: Vnus Deus, vna fides, vnum baptisma, vnus spiritus. Vnde & ipse Helisæus non ait magistro [Fiant in me duo Spiritus sed duplex] spiritus. Quem exposuit dominus cū dixit: Donec induamini virtutē ex alto: Vt ampliora per eos faceret, quā fecerat per seipsum. Tactus namq; simbrizæ à fluxu sanguinis mulierē sanauit.
- Mat. 9. Discipulorū verò vmbra infirmitates omnes. Ipsi resurgenti, palpantes videntēsq; vix crediderunt, etiam ipsi discipuli. Ascendenti in cælū, illis prædicantibus, in eū, quē non viderunt, totus credidit mundus. Postremò, amplius est impiū iustificare, quā resuscitare mortuum. Quæ omnia per suos discipulos idem ipse fecit, qui eis hanc tribuit potestatem, dicens: Sine me nihil potestis facere.
- Ioan. 15.

Promissio In eodem Helisæo, cū mortuum figuratū Christi dominus gratia suscitauit.

Promissio facta & figurata. In Regum credita & visa.

CAPVT XXXI.

4. Reg. 4. **I**dem ipse Helisæus dum excurrit per diuersa annuntians verbum domini, quædam eum mulier Sunamitis hospitio suscepit. Cui pro munere, fertilitate

A rilitate sublata, filium ei impetrauit à domino. Quæ suscipiens paruulū enutri-
 trij, Adultus verò cum patre in agrum dum pergeret, solis ardore percussus
 recurrens domum, æstuans in sinu matris spiritum emisit. Statim mulier
 ad hominem Dei recurrit, in Carmelo pedibus eius prouoluta, filium, quem
 eius gratia susceperat, nuntiat fuisse defunctum. Celatum sibi hoc à Domi-
 no Propheta miratur: Vt nostri domini Iesu totam figuram impleat Pro-
 phetia, qui cum omnia nôrit, aliqua se nescire simulat, Vt est illud de Laza-
 ro: Vbi posuistis illum? Et: De die & hora nemo scit, neque angeli,
 neq; filius, cum eo die & ea hora ipse venturus sit filius. Et illud: Narranti-
 bus duobus discipulis de passione eius & dicentibus ei: Nescis quæ facta
 sunt in Hierusalem ante tertium diem? Et ipse in quo facta sunt, nescienti si-
 milis dicit, Quæ? Sed hæc quæ celantur, aut in magno aguntur mysterio, aut
 intentio cordis extenditur in Deum, vt quantum non capit, auidius nosse
 quærat: & cum quæsitã nō intellexerit, amplius metuat, sciens diuinū esse atq;
 profundum, quicquid mortalibus nosse fuerit denegatum. Agit verò Heli-
 sæus quæ sunt dominicæ actionis sacramenta. Mittit per seruum suū bacu-
 lū, quem supra exanime corpus positū, mortuū vitæ restituit. Misit & domi-
 nus per Moysen seruum suum legem, quæ mortuum mundum sicut illud
 baculum viuificare nō potuit: quia si data esset lex, quæ posset viuificare, vt
 Apostolus dicit, omnino ex lege esset iustitia: quia litera occidit, spiritus autem
 viuificat. Postea ipse Helisæus descendit magnus ad paruū, saluator ad
 saluandū, viuus ad mortuum. Descendit & noster dominus. Qui descendit
 ipse est & qui ascendit super omnes cælos, vt adimpleret omnia, quæ mysticè
 gessit Helisæus. Vt enim mortuum paruulum suscitaret, iuuenilia membra
 cōtexit. Et dominus Iesus seipsum exinnaniuit formã serui accipiens, paruū
 se illi paruò coaptauit, vt efficeret istud corpus humilitatis nostræ cōforme
 corpori gloriæ suæ. Iacens subter se frigidum, suo calore succendit. Similiter
 & noster saluator dominus mundum, à cuius calore non est iam qui se ab-
 scondat, insufflauit ille tertio iacenti, vt trina confessio infunderetur credē-
 ti. Sic suscitatus est mortuus, dum à morte perpetua iustificatus est impius.
 Multa & varia signa, spiritus domini fecit per Helisæum, sicut eadē Regum
 narrat historia. Quæ omnia persequi longum est. Pauca tamen exequar,
 sint cuncta signa futurorum Christo domino coaptanda, qui per Elisiam
 cū dicit: Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me, bene euan-
 gelizare pauperibus misit me, dimittere quassatos in requiem, reddere capti-
 uis libertatem, & cæcis visum. Iordanem Helisæus eo spiritu operante
 transijt quo noster dominus Iesus eundem fluuium suo in baptismo conse-
 crauit. Insultantes sibi Propheta bestijs tradidit pueros. Et noster Iesus
 Dominus de paruulis in Paulo dicit: Nolite pueri effici mentibus. E qui-
 bus quosdam bestijs tradidit vt discant non blasphemare. Rex Israel ad pe-
 rinendū Heliam quinquagenos viros tribus vicibus cum tribunis misit,
 quos cælesti incendio Propheta consumpsit. Dicitur etiam de nostro
 Propheta & domino, quod ignis ante eum ardebit, & inflammabit in cir-
 cuitu inimicos eius. Ipsum postea regem cum omni exercitu se obsidio-
 ne vallantem, quadam cæcitate percussos hostes, captiuos in Samariam in-
 duxit. Quibus reddito visu, simul & indulgentiam impetrauit. Hæc licet in
 multis signentur, euidentius tamen in Paulo & qui cum eo ecclesiã insequen-
 ban-

Ioan. 11.
Matt. 24.

Lucæ 24

Gal. 2.

1. Cor. 3.
Aug. ser.
11 de ver-
bis Apo-
Ephæ. 4.

Philip. 2.

Philip. 3.

Psal. 118.

Esa. 61.

4. Reg. 2.
Matth. 3.1. Co. 14.
4. Reg. 10.

Psal. 96.

4. Reg. 6.
Ad. 9.

- bantur, dominus ostendit. Cæcatus quippe prostratusque in via captiuus Dei dum fieret: reddito lumine, qui fuerat persecutor, factus est prædicator. C
1. Tim. 1. Atque in ipso ostendit Deus omnem longanimitatem ad informationem eorum, qui credenturi sint illi in vitam æternam. Item Naaman Syrus amicus regis ad regem Israel directus est, vt ab Heliso lepræ niacula mundaretur.
- 4 Reg. 5. Quem respiciens homo Dei, iussit eum in Iordane tingi, si vellet corporis sui maculas auferri. Quod cum faceret, mundatus est. Munera homini Dei offerenda credidit, quæ iure diuino renuens, gratiam gratis datam nostri præsignauit Christi domini, quam in Euangelio suis discipulis commendauit, dicens: Gratis accepistis, gratis date. Septiformi spiritu mundari animam à vitijs, quibus interior exteriorque homo polluitur, aqua etiam ipsa demonstrat, qua tinguntur consecrati in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Giezi verò puer Prophetæ, qui secutus Naaman Syrum composito mendacio vendere voluit, quod Prophetæ gratis dederat, ea lepræ percussus macula, qua ille mundatus fuerat, hæreticorum figuram ostendit: qui suæ rapacitatis cæcitate compulsi, dum venditant suis velut expiationes videlicet peccatorum, ipsi quoque maculis, quibus illi fuerant aspersi, insigniuntur.
- Matt. 10. Vt meritò audiât à domino: Non noui vos: Discedite à me omnes qui operati estis iniquitatem.
- Matt. 25. Fil. 6.

Prædictio In Ezechia, qua suos Christus docet in bono non debere efferi.

Prædictio facta & figurata. In Regum credita & visa.

C A P V T XXXII.

D

- D**Vm alternanter reges Israel, alij à vijs domini declinantes erroribus implicantur, alij fideliter viam domini gradiuntur, ad Ezechiam regem ordo perductus est. Hic exterminans omnia simulachra, omnemque idolorum culturam subuertens, penè totum Israel errantem conuertit ad dominum. Huic diuinum datum est responsum, vt ordinare ac disponere deberet domum suam, quòd ipse iam iret in mortem. Qui cum flens orasset, dicens: Memento domine quo modo ambulauerim in via tua: quindecim anni sub hoc signo ei adiunguntur ad vitam. Duodecim enī gradus sol, cursu quo ascenderat, descendit. Quod mirè euenisse finitimi dū aduertent reges, nuntios ad Ezechiam miserunt, quærentes quidnā illud esset ostenti. Elatusque in bono non tantum pro se factum narrat, quantum & iactantix gratia vniuersa regalia eis domus suæ & vasa ostendit. Indignatusque dominus per Prophetam Esaiam regem increpat, testās venire dicens, quibus illa omnia quæ monstauerat, captiua in Babilonia cum populo ducerentur. Nec immeritò noster Rex per Apostolum Ioannem in Apocalypsi nos admonet, dicens: Tene quod habes, ne quis alius accipiat coronam tuam. Item alibi: Beatus qui vigilat, & seruat vestimenta sua, ne nudus ambulet. Et in Euangelio: Non sciat sinistra tua quid faciat dextera tua: admonens in bonis operibus, quæ Dei dona sunt, non esse in homine, sed in domino gloriandum: ne quod humilis accipit, superbus amittat.
4. Reg. 10
- Isa. 39.
- Apoc. 3.
- Apoc. 6.
- Matt. 6.
1. Cor. 1,

*Prædictio: In regibus peccantibus, qui secum populum
in captiuitatem ducunt.*

Prædictio facta & figurata. In Regum credita & visa.

CAPVT XXXIII.

Regnante Iosia, atque Sedechia filio eius, populus omnis Israel vtilia
vincla legis, quibus regebatur, abrumpens, multis ex grauius causis
totius pietatis authorē Deū, ad magnā iracundiā prouocauit. Hieremiam
prophetā ad obiurgandū corrigendūq; regem & populū dominus
misit, prædicens, si conuersi legis mandata seruarent, suo in loco semper ma-
nere illæfos: si verò monentem contemnerent, in Babiloniam ire captiuos
Spreitis igitur & mandatis & prædicantis verbis, dum malis ausibus rex &
populus suis peccatis vrgentibus premerentur, sententiam diuinam Hieremias
plebi iam captæ & regibus per epistolā expressit, dicens: Propter pec-
cata quæ peccastis ante Deum, ducemini in Babylo[n]i, & eritis illic per tem-
pus longum vsque ad generationes septem. Rex igitur Nabuchodonosor,
comprehensis regibus Iuda, totum Israel captiuum transmigravit in Baby-
loniam, effosis oculis in itinere regi Sedechiæ: vt duorū prophetarum de
eodem rege prædicta implerentur. Hieremias dicit, visurum regem Baby-
loniam: Ezechiel, non visurum. Qui dum sibi quasi contrariare visi essent,
hoc modo vtrumque videtur impletum: cum exemptis oculis adductus Se-
dechias Babyloniam & vidit, quia præsens fuit, & non vidit quia in via ocu-
los perdidit. Admonet noster dominus suos huius exemplo, & dicit: Am-
bulate dum lumen habetis, ne vostenetræ comprehendant. Contempto-
res verò mandatorum suorum etiam reges cæcos esse, idem dominus in
Euangelio dicit: Cæci sunt duces cæcorum. Cæcus autem dum cæcum ducit,
simul in foueam cadunt: quæ est dura captiuitas animæ impænitenti:
de qua dicitur, Dedi illi tempus, vt pænitentiam ageret, & pænitere non
vult. Sic donec suppleretur mensura per annos septuaginta, in Babylo[n]ia
populus ille captiuus fuit. Vasa sanæ omnia templi Dei, idē rex Nabuchodo-
nosor per suos arripuit. Væ peccatis hominū, dū pro his sacrificia ipsa con-
culcantur ab exteris, quæ semper pro remedijs fuerunt in salutē. Quo gemi-
tu, quibus amarissimis fletibus, qua animi angustia hæc descripserit Hiere-
mias, Threni eius indicant, tabernaculum domini fuisse pollutum, diem fe-
stum ductū in obliuionē, sabbata omniaq; solennia exterminata: Sacerdotes
& principes, paruulos, senes, iuuenes virginesq; suas gladiū comedis-
se, partē remāsisse captiuā. En dolorū nostrorū vlcera, en luctus nostri opprobrij, en
peccata grandia, quorū ex causis etiā nos hæc videre meruerimus, amplioremq;
pœnarum plaga quasi vulnerati curari nolumus: elisi stare nos credimus, ex-
puli exiliatque, vt oportuit, non dolemus, satisfactio nulla, mæsticia nulla,
manet ira, nec veniam postulamus. Hæreditas nostra cōuersa est alijs: do-
mus nostræ, peregrinis. Sic castigati non plangimus, sic emendati nolumus
fufcipere disciplinā. Recedamus à malis quibus dominum offendimus, pæn-
itentiamus in his quæ sacratis eius contumeliosa ingessimus, Superbia nostra
humilitate curetur. Collatum tempus remedijs non spernamus, ne is quem
placidum mitemque sensimus, iracundiam non pænitentibus æternam con-
stituas;

4. Reg. 11

Hier. 14.

Hier. 20.

4. Reg 25

Hier. 17.

Ezec. 11.

Isan. 18.

Matt. 23.

Apo. 2.

Thre. 1.

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

- stituat pœnalemque sententiã, Paratus est enim ignoscere ille dominus qui
 Zach 1. dicit: Conuertimini ad me, & cõuertar ad vos: Si modò voces filij cū pœni- C
 Lucæ 17. tentia reuertentis pius pater agnoscat. In eandem captiuitatem, Danelem
 & Ezechielem narrat hystoria prophetasse. Daniel vir desideriorum (qui Bal-
 Dan 1. thasar à rege nuncupatus est) tres viros gentis suæ amicos habuit Ananiam,
 Azariam, Misaelem. Omnis verò eius propheta mysterijs licet plena sit, que-
 Dan. 9. dam tamen pars eius ita elucet claritate sui fulgoris, vt etiam tempus signa-
 uerit, quo vêturus esset ipse saluator & dominus. Duodecim sanè cum sint
 Dan. 13. prophetice visiones eius, in Hebræo decem reperiuntur. Quas duodecim
 domino donante certa cum comparatione percurrã. In prima, contra impu-
 dicos seniores castitatem Susannæ defendit. Hoc agit Iesus dominus, dum
 aduersus sceleratos hæreticos, Ecclesiæ suæ integritatem tuetur, quam per-
 1. Tim. 3. uersis suis disputationibus vitare contendunt. Quos etiam per Aposto-
 lum Paulum notat, dicens: Ex his sunt qui penetrant domos. & captiuas du-
 cunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur varijs desiderijs. In se-
 Dan. 1. cunda ipse Daniel suiq̃ amici statuerunt legis suæ mandata seruantes, ex ci-
 bis mensæ regis, quibus cæteri eorum sodales vescébantur, non contaminari.
 1. Ioan. 1. Desiderijs huius mundi non solum contaminatus non est noster magi-
 ster & dominus, verum etiam suos amicos prohibuit, dicēs: Nolite diligere,
 mundum neque ea quæ in mundo sunt. Omne enim quod in mundo est
 1. Cor. 6. concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum & ambitio seculi. Quæ
 omnia, velut escas illas regias, repudianda ostendit. Et per Apostolum Pau-
 lum euidentius mandans: Esca ventri, ait, & venter escis. Deus autem &
 Dan 2. hunc, & has euacuabit, vt sit animæ vnus cibus ipse saluator, qui ei varios
 diuersosque sãpores exhibeat. In tertia sacramentum diuinę dispositionis, D
 quod regi ostensum fuerat. Itaq̃ erat oblatus, non humana doctrina Daniel
 qua instructus erat, sed domino reuelante, & somnium & interpretationem
 somnij regi narrauit. Quatuor regna in quatuor metallis, è quibus statua
 formata ante faciem eius aderat. Mundo exurgere caput aureum, ipsum
 esse Babylonicum Orientis. Pectus & brachia eius argentea, Mæcedonum
 Septétrionis: Venter & femora ærea, Punicū Meridiani: Crura ferrea & Ji-
 giti pedum partim ferrei, partim fistiles, vltimum Romanum, videlicet Oc-
 cidentis: sicut & vir eruditissimus Orolius historiographus posuit. Quod
 regnum tanquã ferrum cõminuit omnia, & domuit. Christi quoq̃ regnum
 subiungit Daniel in lapide abscisso de mōte sine manibus cõciditum, tan-
 quã sine manibus cõplectentium, Deum hominẽ ex virgine natum, Qui cum
 illã statuã percussisset, oēs eius partes rededit in puluerem, eaq̃ auferēs spi-
 ritus ventri, locus eius inuētus non est: ipsum autem lapidem, qui percus-
 sit statuã, factum esse montẽ magnum & implese omnẽ faciẽ terræ. Vacua-
 tis eni oĩbus regnis, regnum Christi domini exurget, quod nulli alteri popu-
 lo relinquetur, quoniã permanebit in æternum. Hoc nunc orãdo oīs eius pe-
 Lucæ 11. tit ecclesia, cum dicit: Adueniat regnum tuum. In quarta, statuã imaginẽque
 suã Nabuchodonosor quam statuerat a dorãdã, cum tres prædicti amici Da-
 Dan. 3. nielis adorare nolissent, camino detrusi, illud mirũ diuinitas præbuit, quòd
 fugato incendio ipsos potiùs ministros regiẽ iusionis vorax flãma cõsump-
 sit. Tres verò viri illi, si, hymnũ regi verò dũ canerent in medio camini, secũ
 filium Dei habere meruerunt. Quem reuelante gratia rex ipse cognouit, qui
 suos

A suos veros adoratores figmenta vanissima continentes è flammis præsentis seculi ad cœlestem gloriam perducit triumphantes.

Prædictio In Daniele, qui Christum dominum suis visionibus enarravit.

Prædictio facta & figurata. In Daniele credita & visa.

C A P V T XXXIII.

Quinta verò visio continet somnium eiusdem regis, quod Daniel ita interpretatus est: arborem magnificam quã viderat, sub cuius ramis omnes bestiz, pecora, auesq; habitarent, ipsum esse regem: præcidedam verò cum dominus iussisset, seruata duntaxat radice: regnum eius auferendum ab eo, ipsumq; cum bestiis mansurum. Capillos eius ut mulieris: & ungues eius ut aquilæ crescere: fœnũ ut bosedere, donec septẽ diuinit' tẽpora iussa cõpleretur. dans cõsilium regi eleemosynis sua peccata redimere debere, quod cum facere neglexisset, prædicta omnia regi aduenerunt, supplementaq; mensura temporum, regnum quod amiserat recuperauit. Sic præsumptores cæduntur, sic castigantur superbi ab eo, qui potat in lachrymis in mēsurā, quia sunt iudicia eius suauia. Sic Petrum apostolum negantem, dum respectum stentẽ videret, in eum locum restituit, quẽ præsumptor amiserat. Sic in suis intersectoribus sacrum eius sanguinẽ propinauit bibedũ, quò regiam susciperẽt dignitatẽ. Sic quotidie rex noster dum lapsos reparat, quibus colatæ gratiæ cœlestis regni donum seruat in posterũ. In sexta ex quatuor sibi apparentibus bestiis illius supradictæ, quatuor partium orbis regna confirmat. Quibus quartã bestiã grandiorẽ fuisse atq; terribilem, idẽ Propheta testatur, habentẽ cornua decẽ, ac de medio eorum cornu aliud paruum ascẽdẽs, tria ex illis ante faciẽ eius excussa sunt cornua, donec vetustus dierum sedit in iudicio. Sed hæc eo modo sunt exposita, quo regina illa quatuor sibi met succedẽtia. Bestia quarta, quæ omnibus regnis eminens domauit omnẽ terrã, subiecitq; eã, post ipsam vno tẽpore decem reges exurgent: & post eos, ille qui nomen perditionis suæ, id est, Antichristi, portaturus est. De quo suo loco, ut iam promissum est, diuina testimonia profertur. In septima ex arietẽ & hirco, Persarũ atque Græcorum sibi prælia reuelata describit: Sub persona quoque Antichristi, qui corde suo dum magnificabitur, dolo corumpet multos, donec veniat qui venturus est Iesus dominus, & non tardabit. In octaua idem vir desideriorum Daniel, prouidam iustitiam Dei iudicantem reges superbos ea ratiõne insinuat, qua Balthasar rex cœnam faciens principibus suis, vasa templi Dei quæ Nabuchodonosor pater eius abtulerat sublata, biberit in eis concubinis principibusq; suis, laudans deos suos aureos & argenteos, ligneos & lapideos. Satimque in conspectu eius exierunt articuli manus hominis, & scripserunt in pariete regis domus. qua visione turbatus rex, cum omnes quos habuit curiosos, scripturam legere nequiuissent, Daniel accitus, causa vasorum domus Dei id factum fuisse regem constanter obiurgans, scripturam etiam recitauit, Mane, Tethel, Fares: camq; interpretatus est, Mane, Numerauit Deus regnum tuum, & impleuit illud. Tethel, Ponderatus es, & inuētus es minus habens. Fares, Diuisum est regnum tuum, & datũ est Medis &

Danie. 4

Psal. 118.
Lucæ 22.

Danie. 7.

Danie. 8.

Danie. 5.

Persia

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

Perfis. Promissa itaque munera quæ Daniel abnuerat, cum rex contulisset Prophetæ, suppleto vitæ cursu, vt prædictum fuerat, regnum reliquit C
Medis & Perfis, Videant videant superbi reges, qui ausu mentis suæ vasa domus Dei diripientes, quæ iustè ille ministris peccantibus tradidit sine vlla reuerentia contrectantes, Deo, cuius nomine consecrata sunt, videntur contumelias irrogasse. Quorum finis vtique mors est, quæ non habet finem.

Prædictio In eodem, dum eum de lacu leonum eruit, vt Christum dominum à Iudæis.

Prædictio facta & figurata. In Daniele credita & visa.

C A P V T XXXV.

Dani. 6. **I**N nona Darius Medus successit in regnū: qui cum satrapas centum viginti statueret in regno suo, tres ei præpositos constituit. Daniel vnus erat ex tribus, gratiā habens in oculis regis. Exquirant inuidi aduersū Dei seruum consilium, ac regi persuadēt, diebus triginta petitionem à nullo Deo vel homine, nisi à solo rege esse poscendam: In eo pœna interposita, qua si quis præceptum regis contemneret, in viuarium missus leonibus in esca daretur. Quod præceptum propositū reperiens Propheta, dominū suū tribus tēporibus diei solita oratione precatus est. Detentum vt contumacem, regi offerunt, quem cū eripere inuidis non valeret, Deo suo Prophetā sub hac confessione dimisit, qua eum de mortis periculo solus possit eruere. Quod & factum est. Ex hac tamen mœsticia incœnatus rex, dū neq; cibū, neq; somnū caperet, diluculo ad videndū Danielē ipse perrexit. Quē viuū illesumq; respiciens, Deo vero dans gloriā, educi de lacu præcepit, eosq; qui Danielē criminati erant, in lacū misit, & deuorati sunt continuo in conspectu eius.

Eccl. 17. In his etiam suppleta est prophetia, dicens. Qui foueam fodit proximo, incidet in eam. Et qui statuet laqueum proximo, deperibit in illo. Et ipse noster Iesus dominus, in quo omnia ista figurata surgebant, per prophetam dicit:

Psal. 56.

Foderunt ante faciem meā foueam, & inciderunt in eā. Et iterū: Misit de medio catulorū leonū. In Decima: Propinquate sine tēporis septuaginta annorū desolationis Hierusalem, quā per Hieremiā Prophetā dominus prædixerat: Daniel cum omni fletu & ieiunio orationē fudit pro se ac pro delictis populi sui, miserationē domini implorans. Oranti Gabriel astitit archangelus, eiq; futura mysteria reuelauit, septuaginta hebdomadas breuiatas esse in populo eius, & in ciuitatem sanctam, vt consummarentur peccata, & signarentur delicta, & vt finiatur iniustitia, & adducatur iustitia sempiterna.

Dan 9.

Hier. 29.

Impleri quoq; visus Prophetarū, & vngi sanctum sanctorū ab exitu sermōnis in respondendo. Et iterum ædificabitur Hierusalem vsque ad Christū ducentis hebdomadæ septem, & hebdomadæ sexaginta duæ. Et rursus ædificabitur platea & muri in angustia temporum. Et post hebdomadas septuaginta duas, interibit christus, & iudicium non erit in eo: vel sicut Hebræus habet interpres: Occidetur Christus & nō erit eius populus, qui eum negaturus est. Et ciuitatem & sanctuarium dissipauit populus cum duce veniente, & finis eius vastitas, & post finem belli statuta desolatio. Con-

firma-

A firmavit autem pactum multis hebdomada vna, & in medio hebdomadæ deficiet hostia & sacrificium, & in templo erit abominatio desolationis, & vsq; ad consummationem & finem perseveravit desolatio. Ad confutandū errorem Iudæorum hæc sibi reuelata scripsit Daniel. Qui ergo expectant adhuc venurum Christum, credituri sunt Antichristo. Sic enim eos dominus Iesus in Euangelio increpat, dicens: Ego veni in nomine patris mei, & non credidistis mihi: alius veniet in nomine suo, & ipsi credetis. Labore ingenioq; magno beatæ memoriæ Hieronymus, per supputationes annorū regū Babyloniz, septuaginta hebdomadas, vsq; ad nostri redēptoris natiuitatē Christi domini annos quadringētos nonaginta pduxit seungēs septem in restaurationē tēpli hebdomadas, sexaginta & duas vsq; ad domini natiuitatē, & vsq; ad passionē ipsius, & vnā vultationis quæ facta est à Vespasiano duce, vel Tito filio eius. Inimici igitur domini Iudæi fallētes semetiplos, cum multiplicia prophetata de Christo ad quasq; suorum regū personas referre contēdūt, huic prophetæ Danieli volētes nolētesq; colla submitūt: qui nō tātū signa omnia supradicta conscripsit, quantum etiam tempora ipsa aduētus domini designauit. Quæ omnia luce clariū impleta omnis iam mūdus agnoscit. Gloriam igitur Christi domini diffusam in gentibus, eūq; vt scriptum est, omnem terram adorantem, Iudæi adhuc credere nolunt, nobiscum intuentes impleri omnia, quæ prædicta sunt oraculis Prophetarum. In vndecima eideni Prophetæ reuelata sunt sub persona bellantium regum, ipsius facta Antichristi, angustiazq; vltimi temporis, resurrectio etiam mortuorū, qualiter impij, qualiter vel sancti resurgant. Hæc & Esaiæ, & Ezechieli ita ostensa sunt, quemadmodum eorum dicta Euangelica firmat autoritas.

Ioan. 5.

Psal. 65.

Dani. 11.

Esai. 37.

B duodecima spectaculum quoddam lætissimum, non tantum regi, quantum etiam spiritalibus mentibus exhibuit Daniel. Bel quippe idolum, quod omnes Babylonij simul cum rege cultui habebant, magnos regios apparatus velut quotidie comedens, quos sacerdotes cum suis per occultum intrantes ostium consumebant: Daniel eorum fraudes subtili arte demonstrans, feri in pauimēto templi cinerem suis præcepit. Signatis igitur foribus annulo regis in posterum diem venientibus, non illa ab illo figmento consumi, virorum ac mulierum impressa vestigia demonstrarunt. Confessione etiam sacerdotum, occultum est illud ostium proditū, per quod introēntes omnia deuorabant. Confracto itaque regia iussione figmento, draconē, quem simul vt diuinum suspiciebant, sine gladio & fuste ita peremit Daniel, quæ admodum sciebat corruptibilem posse corrumpi: Docens & ostendens vnū & solum verum Deum esse colēdum, relictis vanis superstitionibus, quibus nō tantū Babylonios, quantū etiam totū mundum sub potestate dæmonum captiuum teneri Propheta cernebat. A quorum dominatu Christi domini gratia liberandum, præcopio etiam suo futuro tempore designauit. Sed quoniam, vt ait quidam, veritas odium parit (vnde & Paulus noster dicit: Inimicus factus sum vobis verum prædicans) pro munere veræ religionis ostensē, in lacum Babylonij deuorandum Prophetam miserunt. Nec defuit diuina potentia, quæ & custodiam solitam suo, & prandium per eius socium ministraret ineluso. Cuius ob meritum gratiæ, ferales leonum impetus in ouium mansuetudinem commutauit. Educto itaq; Daniele, cum rex miraretur illæsum, inimici eius in escam leonum dati sunt vt perirent.

Dani. 14.

Gal. 4.

Dan. 14.

G Non.

Pfalm. 37
1. Petr. 5. Non sine signo eius domini hæc acta sunt, qui pro suis orat, dicens: Ne tradideris bestijs animam confitentem tibi. Rugiens enim ille leo diabolus, qui circuit quærens quem deuoret, inimicos nostri Prophetæ Christi domini quos reperit, accepta potestate consumit.

Promissio In Ezechiele, manifesta resurrectio per Christum dominum.

Promissio facta & figurata.

CAPVT XXXVI.

- Ezec. 37.* **E**Zechiel quoque Propheta inter cætera quæ arcanis recondita scripsit, resurrectionem sibi ostensam, quæ futura est mortuorum, hoc modo initiavit. In caput se quendam adductum, qui erat plenus ossibus mortuorum: Illic potentia verbi Dei vnumquodque os suis partibus coniungi, carnes, nervos, cutemque ascendere, eisque vitales auras infundi eo spiritu ipse vidit, quo nos futuram speramus & credimus resurrectionem. Multa quoque sub figura regis Tyri de Antichristo narrans, describit etiam ciuitatem, quæ congregatur in gentibus & lapidibus viuus, Hierusalem cælestem. Cuius portam Orientalem clausam semper ostendit, dicens: Hæc porta clausa erit, solus princeps sacerdotum transibit per eam, & ipsa clausa erit principi: Mariæ virginalis uterum signans, quæ semper virgo integra protulit saluatore. Solus enim Christus dominus, ut ait beatæ memoriæ Augustinus Episcopus, per inuiolata matris virginis viscera, membra infantis eduxit, qui post resurrectionem per clausa ostia membra iuuenis introduxit: Solus peccatum non habens infantilis ætatis exortu, qui peccatum non habuit grandioris ætatis accessu, ipso dicente: Ecce venit princeps huius mundi, & in me nihil inueniet. In hac captiuitate Babylonis, etiam Esdras sacerdos & propheta fuit, qui gratus in conspectu regis dum esset, & cum flentem rex aspiceret, quæ ex causa tristis esset ab eo perquirens, solennia regionis ac populi sui agi solere eo tempore firmat, à quibus se alienum esse docebat. Dat rex eundi licentiã, iubetque restaurari templum Dei. Veniens quoque Esdras ad Hierusalem zelo legis accensus, purgandam à vitijs primitus plebem statuit. Quoniam rex sapiens, ut Propheta dicit, populi stabilimentum est. Reperto itaque libro Moyse ostendit inzer cætera, etiam hinc iram Dei fuisse succensam, quod contra Dei mandatum ex alienigenis sibi populus accepisset uxores: persuasitque censura quæ valuit, suas quisque cum filijs proieceret mulieres. Nulla itaque tenenti carnali dulcedine, cum sibi vellent Deum esse propitium, incunctanter quæ fuerant imperata fecere, ut populi Christiani figuram ostenderet, quos admonet & princeps omnium sacerdotum dicens: Si quis dimiserit domum, aut agrum, aut uxorem, aut filios causa nominis mei, & hic multiplicia accipiet, & vitam æternam consequetur.
- Matt. 19.*

Predictio In Esdra domus Dei, id est, per Christum dominum restauratio.

Predictio facta & figurata. In Esdra credita & visa.

CAPVT XXXV.

- A** Templum quoque Dei dum restauraret Esdras, inuidia quorundam malorum, qui focij fabricæ nec tamen focij religione esse voluerunt, cum eos incircuncisos non susciperet Esdras, malitiosè regi insinuantibus ab opere templi cessatum est vsq; ad Cyrum regnatem. Qui diuino actus imperio suppletis annis septuaginta, quos Hieremias ex ore domini prædixerat, omnem populum simulq; & vasa domus Dei ex Babylonica captiuitate ad Hierusalem dimisit, adijciens munera rex, è quibus præcepit vt fabrica surgeret templi. Quod sub Dario cœptum vsque ad perfectionem eius quam Cyrus fieri & iussit & iuuit, anni evoluti sunt quadraginta sex. De quibus Iudæi, domino restorationem sui corporis promittente ac dicente: Soluite templum hoc, & in triduo suscitabo illud, non intelligentes alius dicti sacramentum, dixerunt: Quadraginta & sex annis constructum est, & quomodo hic dicit: Triduo suscitabo illud? A Solomone autem ea celeritate constructum est, qui omnia præparante David patre reppererat. Non ergo Solomonis fabricæ emensa priora Iudæi dixerunt, sed Esdræ, cui, ne perficeret, fuerat interdictum. Reparato itaque templo ac muro Hierusalè, iuxta Danielis tempora constituta (quo exorante simul cum Zacharia populus mansit in Hierusalem) septuaginta hebdomadarum vsque ad Christi domini natiuitatem, vt supra diximus, tempora cucurrerunt. Cuius indulgentia, etiam nunc animæ de captiuitate seculi in compunctione cordis suppleta mensura, gratia & misericordia liberantur. Lucundantur enim pro illis diebus, quibus sunt humiliati, quibus viderunt mala, donec aspiciat dominus super seruos suos & opera sua. Seruiamus igitur domino in timore, & exultemus cum tremore, quousque reducamur ad ciuitatem, quam rex & sacerdos noster restaurat Hierusalem cœlestem, vt in templo corporis eius, quod triduo suscitauit, sacrificium laudis iurgiter offeramus.

Prædictio In eodem, cum in figura ecclesie parabola pandit.

Prædictio facta & figurata. In Esdra credita & visa.

CAPVT XXXVIII.

R Ex Babyloniæ Artaxerxes dū suos vellet exercere captiuos, tres elegit prudentes Iudæos, quorū sententias Esdras sacerdos scripsit. Vnus vinū omni rei prætulit: Alius regē: Tertius Zorobabel mulieres, ac super omnia veritatē. Qui cū suas sententiās protulissent, sapiētior oibus iudicatus est Zorobabel qui mulieres, ac supra omne, veritatē astruxerat. Et re vera quid muliere fortius? quæ primū Adā ita illexit virū, vt Dei præcepta contēneret. Quod fortius muliere? cui species omni se cupiditati extollit. Quid fortius muliere? quæ & regiā fortitudinē emollit, & vinū. Quid, etiā in bono, fortius muliere? quæ credidit integram se Christū parere veritatē. Quid fortius muliere? quæ fugientibus discipulis mysteria ipsius crucis intrepida ac plena fiducia aspexit. Quid fortius muliere? quæ prima præ omnibus viris excurrens, videre meruit dominum resurgentem. Quæ cum in typo ecclesie hæc Esdras scripserit, subsecuta est etiam actio figurata. Hester enim quæ à Mardocheo fuerat in filia educata, dum aulam regiam Mardocheus

- curaret, à Deo qui exaltat humiles ad regiam Hester perducta est dignitatē. C
 Hæc cum populum suum, agente amico regis Aman causa Mardochei, dā-
 natum intelligeret morti, gladiusque eorū ceruicibus immineret, animam
 suam Hester pro suo populo ponēs, inuocato diuino auxilio penetralia reg-
 is ingressa est, quō mulieri non vocatæ accedere non licebat. Quam cum
 rex indignatus aspiceret, illa quoq, tacuisset: Conuertit, dictum est, cor eius
 Deus in leuitatem, eiq, rex multa bona promittens, dum eius salutē repa-
 rare contenderet, ad conuiuium cū Aman venturū se, vt regina poposcerat,
 non negauit. Illic narrans quæ secum & cū suo populo acta erant, Aman eo
 ligno crucifigi rex statuit, quo Mardocheum idem Amā suspensuræ statue-
 rat innocentē. Vt qui cogitant in me nequissima, sicut ait Propheta, super
 ipsos voluerentur. Sic ecclesia sancta ligno crucis perimit inimicos. Sic se
 pro suis, periculis huiusmodi opponit. Sic datus in morte, suis laboribus vitā
 conferendo ministrat: vtpote regina, quæ à suo rege sponso & domino
 admonetur, eiq, dicitur: Libera eos, qui ducuntur ad mortē: & redime eos
 qui occiduntur. Cuius beneficiorum refugia, ipsi quoque eius appetunt ini-
 mici. Nec impari etiam loco Iudith sancta, ordine subsequente ponitur, quæ
 etiam ipsa figurā sanctæ ecclesiæ personamq, suscipiat. Nā cū dux militiæ re-
 gis Babylonis Betullia Holofernes obsidione cinxisset, sublatisq, aquis siti
 totam affligeret ciuitatē, primores eius in deditiōnē statuerunt tradere Ho-
 loferni. Hæc disponentibus Iudith obstitit, paucorū dierū inducias poscens.
 Quibus ieiunijs orationibusq, supplex regem regum, & dominum domi-
 norum exorauit. Exuta igitur veste viduali, sese omni ex parte, mente, cor-
 pore, moribusq, cōponens, mirabilē cunctis exhibuit: eo vsa consilio, D
 quo, custode Deo, credebatur pulchritudine captum hostem posse perimere,
 suam pudicitiam illo seruante, qui dator & custos est castitatis. Quæ cū
 illeesa caput hostis afferret, quam viri non valuerant, scemina patriæ reddidit
 libertatem. Nostram, vt diximus, cuius hæc figuram gestabat, si agnoscas ec-
 clesiam, vides quemadmodum posteaquam eius vir Christus dominus
 passus resurgens ascendit in cælum, omni mœstitia & veste viduali depul-
 sa sit induta pulchritudine ab eo, de quo in Esaia Propheta dicit: Induit me
 vestimento salutari, & stola iucunditatis circumdedit me, sicut sponsam or-
 natam monilibus suis. Missa est enim & hæc in vulnere capitis inimicorum
 quoniam corpus illius est qui confregit caput draconis magni. Non peper-
 cit & hæc animæ suæ sicut illa, quoniam ipsa est quæ dicit per Ioannem apo-
 stolum: Sicut Christus pro nobis animam suam posuit, ita & nos debemus
 pro fratribus animas ponere. Quod fecisse in sanctis martyribus cōstat, quæ
 est benedicta apud omnipotentem Deum.

*Prædictio In Tobia, ex pisce Christo, & demonia fugari,
 & illuminari cecos.*

Prædictio facta & figurata.

CAPVT XXXIX.

Tobias quoq, captiuus apud Niniuem fuit, ea religionis suæ patientia
 præditus, quia sciebat iram domini æquo animo sustinendam. Dignis
 operi-

A operibus confessionibusq; satisfaciens Deo, moribus quoq; sanctis filiū erudit. Cui in mandatis dedit neq; penuriam paupertatis, neq; labores diuturni exilij formidandos, si modò in mandatis domini perseverans discederet ab omni iniquitate, & bene ageret. Et hæc fulgente iustitia interioris luminis itinera, dum cæcus corpore, filio recta monstraret, Raphael archangelus missus à Deo, non tantum captiuis solatia, quantum etiam beneficia cœlestia orantibus ministravit: Filio pro recipienda pecunia ducatum præstans, filiam Raguelis ei vxorem dedit, à qua Asmodeum dæmonum nequissimū expulit, qui illi iam septem occiderat viros. Reductus locuples cum vxore filius, ipsi quoque Tobix ex iocinoribus piscis, quibus & dæmonem fugauerat, oculorum maculas auferens, pristinum reddidit visum. Eosq; monuit semper glorificare Deum, & in bonis operibus permanere. Hic Tobias Christum dominum inter cætera præconia suæ laudis prophetavit, dicens: Nationes multæ de longinquo venient, habitatores à nouissimis partibus terræ ad nomen domini Dei, & munera sua in manibus habentes regi cœlorum offerent cum lætitia, quod nos nunc videmus impleri. Mysticum verò actionis huius hoc est, quòd ex interioribus piscis, & dæmon fugatus est & Tobias illuminatus. Hoc agit piscis magnus ex passione sua Christus, purgans Mariam, à qua expulit septem dæmonia: animæ sic captæ desperationem tollens, quam septem spiritus nequiores dum vexauerint, purgari sanariq; etiam talem necesse est per iocinora nostri piscis, si pœnitens reuersa intelligat, quia ex illa spiritus maligni fugentur, eosque caueat inimicos. Nam spiritus malus, est spiritus superbix: nequior illo simulatio humilitatis. Spiritus malus, spiritus inuidiæ. nequior illo simulatio charitatis. Spiritus malus, spiritus mendacij: nequior illo simulatio veritatis. Spiritus malus, spiritus luxuriæ: nequior illo simulatio castitatis. Spiritus malus, spiritus auaritiæ: nequior illo simulatio misericordiæ. Spiritus malus, spiritus intemperantiæ: nequior illo simulatio parcitatis. Spiritus malus, spiritus erroris: nequior illo simulatio religionis. His igitur possessa, cum sint posteriora eius deteriora prioribus, piscis nostri liberatur medecina: quia vbi abundauit delectum, superabundauit & gratia: Qui tributum pro se & pro Petro, & cæcato lumen reddidit, paulo satias ex seipso in littore discipulos, & toti se offerens mundo Ἰησοῦ Νανά, Latine piscem sacris literis, maiores nostri hoc interpretati sunt ex Sibyllinis versibus colligentes, quod est Iesus Christus filius Dei saluator, piscis in sua passione decoctus, cuius ex interioribus remedijs, quotidie illuminamur, & pascimur.

Tobi. 4.
Tob. 1.
Tob. 5.
Tob. 7.
Tob. 8.
Tob. 14.
Lucæ 7.
Lucæ 11.
Rom. 6.
Ioan. 21.

Prædictio: In Machabæis, qui & martyria, & ipsum Christum regem natum susceperunt.

Prædictio facta & figurata. In Machabæis credita & visa.

CAPVT XL.

Post redditam libertatem ex captiuitate Babylonix, Machabæi ducatum Hebræo populo præbuerunt. Quorum virtus ita enituit, vt nō tantum Macedones & Ptolomæus rex Ægypti, quantum eos ipsi Romani ad amicitiarū fœdera conuocarent. Illic apud Iudæos in quadā parte quam Romaniam cœperant, Antiocho regnante, præclara illa sœmina

Malach. 2.

Machabæorum mater, pro spe æternæ vitæ legitimifque suis, ne vetitas carnes suillas filij sui tangerent, vno die septem martyres edidit Deo, quos terra contempta non huic mundo, sed ipsi peperit cælo: suo exempro nos admonens pereuntia contemnere, appetere sempiterna, velocius finienda finire, quò possent certantes atq; vincentes illud apprehendere, quod non habet finem. Sic ipsa statim secutura, filios præmisit ad vitam, quam verâ sciens omniq; in metu carentem, sibi suisq; filijs fideli testimonio acquisiuit. Propter
 1. Mal. 11. quam & alios in bello mortuos, Iudas Machabæus duodecim millia talentorum Hierosolymam misit offerre sacrificium pro mortuis, bene & optimè de resurrectione cogitans. Hac exoratione sancta ecclesia suos agit
 Rom. 8. filios, quibus contemptum mortis inculcans ad veram vitam Christum trāsire compellit: vt sit ipsa in regno Dei perfecta cum filijs qui ei dicunt. Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? Sanè apud Machabæos vltimus dux & Pontifex fuit Hircanus. Nam fratrem eius Aristobolum, Pompeius magistratus populi Romani dum Hierosolymam expugnaret, victu cum liberis Româ misit, sicut Iosephi narrat historia: Impleta tamen Iacob patriarchæ prophetia dicentis, Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux de femoribus eius, donec veniat cui reposita sunt omnia, & ipsi erit expectatio gentium. Intuemur quiescente ordine regum Iuda & Israel, vel Leuitico sacerdotio, cum Herodes rex alienigena Hebræo populo imperauit, cessante etiam vnctione, quam Daniel Propheta prædixerat cessaturam, ne vnctos reges vel sacerdotes sequeretur ille populus, præsertim veniente rege & sacerdote Christo, qui est expectatio gentium. Herodes igitur (cuius patrè ex Idumæis, matrem verò ex Arabia fuisse idem Iosephus dicit) à Cæsare Augusto attributum sibi illius gentis, eo tempore sumpsit imperium, quo Cæsar pacati orbis totius sub edicto descriptionem fieri præcepit. Itaque eo anno professionis illius quæ facta est præside Syriæ Cirino, natus est Christus dominus. in qua descriptione venit & Paulus. Sic enim intelligendum est quod tribuno Lysiz dixit, Ego autem natus sum Romanus. Omnes enim pretio comparabant huius nominis dignitatem. Hic verò Iudæus cum dixit natum se esse Romanum, clarius ostendit in illa se descriptione venisse, nato iam præcursore & præcone domini regis & iudicis, à quo tempus gratiæ sumpsit initium. Huc vsq; iuuante domino, sub lege figuratas ptomissiones prædictaq; vt datum est, colligere valui. Secundum & hic tempus, velut secundum diem ex quatuor partibus mûndi surgentem Prophetarum patrû, oriëntali plaga migrâte Esaia, Hieremia, Ezechiele ac Daniele tribus in partibus constitutis, duodenario & hic Prophetarû minorum tanquam horarum numero diem secundû velut in vesperum concludens, vt tempus tertium manifestatæ gratiæ simul cum ipso æterno die, ascriptis capitulis, tertia pars libri sumat initium,
 Amen.

FINIS.

A DE TEMPORE GRATIÆ PROMISSIONVM DEI, PER D. PROSPERVM AQVITANICVM,

Episcopum Regiensem.

PARS TERTIA.

P R A E F A T I O.

Voniam Christi Domini gratia rutilante illustratam mundus eluxit, non reor adhuc, vt supra factū est, figuratas promissiones, seu prædicta discutiens, huic tertiæ parti prælatis capitulis consignare. Præsertim, quia lex omnis & prophetia Christum dominū sonuit & ecclesiam. Cuius cœlestis regis & iudicis aduentum. præconia omnium spirituum eo ordine nuntiârūt, quò per linguas etiam inimicorum suorum veritas clamaret. Quia & dæmones credunt & contremiscunt, falsiq̃ sunt præsentī, Scimus qui sis, qui aduenisti ante tempus torquere nos. Quare, iuuante domino placuit huic operi non tantum eorum vaticinia inserere, qui Dei spiritui acti sunt, quantum & eorum, qui errantium spirituum seductione decepti, cognoscētes Deum, non sicut Deum glorificauerunt. Pauca itaq; de multis expendens, & quædam Sibyllæ vel quorumcunque congrua de Christo domino dicta subiungens, primo in loco Ioannem præconem præcurforem q̃; ipsius singularis regis, & veri iudicis introducam. Cui testimonium ipsa veritas præbuit, quòd in natis mulierum nemo exurrexit maior Ioanne Baptista, in quo lex omnis & prophetia cessauit.

Iacob. 2.
luca. 4.

Rom. 2.

PARTIS TERTIÆ ARGVMENTA.

- 1 Promiss. De Ioanne Baptista præcurfore Christi.
- 2 Promiss. De cœlo venturi regis & iudicis Christi.
- 3 Promiss. De verbo Dei & homine.
- 4 Promiss. De nato Christo ex Virgine.
- 5 Promiss. De Christo posito in præsepio.
- 6 Promiss. De stella signo.
- 7 Promiss. De pace & salute natiuitatis eius.
- 8 Promiss. De fuga in Ægyptum.
- 9 Promiss. De paruulis pro Christo occisis.
- 10 Promiss. De Christo, quòd in templo ex Esaiã Iudæos conuicit.
- 11 Promiss. De vnctō Christo per columbam.
- 12 Promiss. De electione discipulorum.
- 13 Promiss. De miraculis Christi.
- 14 Promiss. De Christo, quòd mare pedibus ambulauit.
- 15 Promiss. De Christo, quòd populos mirabiliter paut in eremo.
- 16 Promiss. De Christo, quòd portatus a fello est.

- 17 Promiss. De Christo, quòd expulit de templo mercatores.
18 Promiss. De traditore Christi ostenso.
19 Promiss. De iniuriato Iesu.
20 Promiss. De Christo spinis coronato.
21 Promiss. De Christi cruce & vulneribus,
22 Promiss. De eo, quòd inter latrones crucifixus est.
23 Promiss. De vestimentis forte diuisis.
24 Promiss. De felle & aceto.
25 Promiss. De Christo lancea in latere percusso
26 Promiss. De obseruato Sole in passione.
27 Promiss. De sepultura Christi domini.
28 Promiss. De sanctorum corporibus in morte domini suscitatis.
29 Promiss. De diei tertiæ resurrectione.
30 Promiss. De incredulis discipulis increpatis.
31 Promiss. De ascensione Christi in cælum, & donis spiritus sancti.
32 Promiss. De exortu ecclesiæ.
33 Promiss. De testamento, cantico, & homine nouo.
34 Promiss. De martyribus.
35 Promiss. De uocatione gentium.
36 Promiss. De fide regum.
37 Promiss. De iugo legis Christi, quod reges, gentesq; acceperunt.
38 Promiss. De subuersione idolorum, atque templorum.
39 Promiss. De mensa Christi, generale regibus & pauperibus.
40 Promiss. De Euangelio omnibus gentibus prædicato & fine.

C

D

A

Tempus Gratiae.

PROMISSIO I. IMPLETA.

De Ioanne Baptista praecursore Christi.

Saias propheta: Vox, ait, clamantis in eremo, parate viam domino, rectas facite semitas Dei nostri. Esa. 40.

Omnis riuus implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur. Et erunt tortuosa in directum, & aspera in vias planas. Et videbit omnis caro salutare Dei. Firmat hæc Ioannes Euangelista, dicens: Hoc testimoniū est Ioannis de Christo, quādo ad eum miserunt Principes sacerdotum interrogātes, utrū ipse esset Christus. Et confessus est, & nō negauit, dicens: Quia non sum. Qui ei dixerunt, Ioan. 1.

Helias est tu? & dixit, Non. Quis ergo es? aiunt: dic, vt habeamus renuntiare his, qui nos miserunt. Quid de teipso dices? qui dixit, Ego sum vox clamantis in eremo, parate viam domino sicut dicit Esaias Propheta.

Testatur & Petrus in Actibus Apostolorum, dicens: Cūm impleretur cursus Ioannes dicebat: Quem me suspicamini esse non sum ego, sed ecce venit post me, de cuius pedibus non sum dignus soluere corrigiam calciamentorum eius. Fatetur & Sibylla Erythraea, dicens: Iudicij signum tellus sudore madescet. Iam æquantur campis montes, & cerula Ponti. Seq̄, ipsam exponens adiunxit: Non erit in rebus hominum sublime vel altum. Quod impletum per Christum dominum ipsi cognoscimus & videmus. Act. 17.
Augu. de
ciui. Dei
li. 18. c. 23
videatur
pro Sibyl
larū di-
ctis huc
adductis.

B

PROMISSIO II. IMPLETA.

De caelo venturi regis, & iudicis Christi.

DAuid propheta: A summo cæli, ait, egressio eius. Et iterum: Regnum tuum, regnum omnium seculorum. Item: Ipse regnauit dominus super omnes gentes. Et Esaias: Regem cum claritate videbitis. Item: Ecce rex tuus, ait, venit sedens super nubem leuē. Carnem scilicet nullum pondus habentem peccati. Firmat hæc Euangelium Matthæi, dicens: Magi ab Oriente venerunt dicentes: Vbi est qui natus est rex iudeorum? Testatur & Paulus: Regi, ait, seculorum. Et iterum: Ostendet beatus & solus potens rex regum, & dominus dominorum. Fateturq̄, Sibylla: E cælo rex adueniet per secla futurus. Psal. 18.
& 144
Psal. 46.
Esa 33. &
19.
Matth. 2.
1. Tim. 1.
et 6

PROMISSIO III. IMPLETA.

De verbo Dei & homine.

DAuid propheta: Misit, ait, verbū suum, & sanauit, eos. Et Hieremias: Hic Deus noster, & nō est alius absq̄ eo, qui inuenit omnē viā prudentiæ, & Psal. 106.

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

- Abba. 2. tia, & dedit eam Iacob electo sibi, post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Et Abbauc propheta: Ambulauit, ait verbū, & exiit in campos. Firmat hæc Ioannes Euangelista, dicens: Verbū caro factū est, & habitauit in nobis. Testatur & Paulus: Cū in forma Dei esset, nō rapinā arbitratus est esse æqualis Deo, sed semetipsum exinaniuit formā serui accipiens, in similitudinē hominū factus, & habitu innētus vt homo. Faterurq; Sibylla: Scilicet in carnem præfens vt iudicet orbem.

PROMIS. III. IMPLETA.

Denato Christo ex virgine.

- Isa. 7. **E** Saia propheta: Ecce, ait, virgo in vtero accipiet, & pariet filiū, & vocabitis nomē eius Emanuel: quod interpretatū, Nobiscū Deus Firmat hoc Lucas Euangelista, dicens: Missus est Gabriel angelus ad virginē despōsatam, cui nomen erat Maria, qui & ingressus sic eam salutauit: Ave, inquit, gratia plena, dominus tecum. Et paulō post: Spiritus sanctus, ait, superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, propterea, quod nasceretur ex te sanctū, vocabitur filius Dei. Testatur & Paulus, dicens: Cū autem venit plenitudo tēporis, misit Deus filiū suū factum ex muliere: Hebræam locutionē sequens, quæ oēs scēminas mulieres nominat, Faterur & Sibylla: Deū cernēt, inquit, incredulus, atq; fidelis. Dicit Maro: Iam noua progenies cœlo demittitur alto: Iā redit & virgo. Redit dixit, quia virgo adhuc Eua mortē intulit mundo: rediens virgo Maria protulit saluatorem.

PROMIS. V. IMPLETA.

De Christo in præsepi posito.

- Isa. 1. **E** Saia propheta: Agnouit, ait, bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui. Et Abbauc: In medio, inquit, duū animalū cognosceris. Firmat hæc Lucas Euangelista, dicens: Cū autē impleti sunt dies Mariz, peperit filiū & pannis eum inuoluit, & posuit in præsepe, quoniam nūerat locus in diuersorio. Et angelus ad pastores: Natus est vobis, ait, Christus dominus in ciuitate Dauid, & hoc vobis signū: Inuenietis infantem pānis obuolutū & positū in præsepe. Testatur & Paulus, dicens, Pauper factus est, cū diues esset, vt eius paupertate nos ditaremur. Faterur & Sibylla: Cū iacet incultus densis cū vepribus orbis.

PROMIS. VI. IMPLETA.

De stellæ signo,

- Num. 24 **B** Alaa propheta ex gentibus: Orietur, inquit, stella ex Iacob, & exurget homo ex Israel, & cōfringet omnia regna terrę. Esaias propheta: Gentium populus, ait, sedēs in tenebris vidit lucē magnā. Et Dauid dixit. Reges Tharsis & insulæ munera offerēt, Reges Arabū & Saba dona adducēt. Item Esaias: Omnes à Saba venient, ferentes aurum, tus, & lapidem pretiosum, salutare domini bene nuntiabunt. Firmat hæc Mattheus Euangelista dicens: Ecce stella quam viderant Magi in Oriente, præibat eos, donec venit, &

Anit, & stetit supra locum, ubi erat puer. Videtes autē stellā gauisi sunt gaudio magno. Ingressi itaq; inuenerunt puerum & matrem eius. Apertisque thesauris obtulerūt ei munera: aurum, vt regi: tus, vt sacerdoti: & myrrhā, pro dominica sepultura. Testatur & Paul^o: Deus, inquit, qui dixit de tenebris lumen clarescere, claruit in cordibus nostris ad illuminationem gloriæ scientiæ eius Christi Iesu. Fateturq; Sibylla, dicens: Exuret terras ignis pontum populumq;. Dicit & Maro quædam congrua: Stella facem ducens multa cū luce cucurrit: Muneribus cumulat, & sanctum sidus adorant.

1. Cor. 4.

PROMISSIO VII. IMPLETA.

De pace & salute nationis eius.

PER Esaiam prophetam: Datus est, ait, nobis filius. Et paulo post: Adducam pacem super principium eius, pax & salus illi magna est, potestatis & pacis eius non erit terminus. Firmat hæc Lucas Euangelista dicens: Continuo facta est cū angelo multitudo exercitus cœlestis, laudatiū & dicentiū: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonę voluntatis. Et ipse: Pacem meam, ait, do vobis, pacem meā relinquo vobis. Testatur & Paulus Apostolus, dicens: Ipse est enim pax nostra, qui fecit vtrāq; vnū. Fatetur & Maro: Pacatumq; reget patrijs virtutibus orbem.

Esaiæ. 9.

Lucæ 1.

Ioan. 14.

Ephes. 2.

PROMIS. VIII. IMPLETA.

De fuga in Ægyptum.

BER Oseam prophetam: Ex Ægypto, ait, vocaui filium meū. Hoc firmat Euangelista Matthæus: Angelus domini, ait, apparuit Ioseph in somnis, dicens: Surgēs accipe puerū & matrē eius, & fuge in Ægyptū: Quæsiturus est enim Herodes puerū, vt eū perdat. Ad hoc enim in Ægyptum Christus introductus est, vt, sicut Apostolus Paulus dicit, ubi abundauit delictum, superabundaret gratia.

Osee 11.

Matth. 2.

Rom. 5.

PROMIS. IX. IMPLETA.

De paruulis pro Christo occisis.

IN Hieremia propheta: Vox, inquit, in Rama audita est, fletus & ululatus, Rachel plorās filios suos & noluit consolari, quia nō sunt. Et per Dauid dicēs: Innocētēs & recti adhęserūt mihi. Itē alibi: Ex ore infantiū & lactētū perfecisti laudē. Firmat hæc Euāgelista Matthæus: Herodes verō, vt vidit quia illusus est à Magis, irat^{us} est valde, & misit & occidit oēs pueros qui erant in Bethleē & in oibus regionibus eius, à bimatu & infrā, secūdū rēpus quod exquiserat à Magis. Testatur & Ioannes in Apocalypsi: Hi sunt, dictum est, qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt stolas suas, & candidas eas fecerunt in sanguine agni. Numerusq; eorum ex omni tribu Israel ostensus est centum quadraginta quatuor milia signati, quos etiam à nolente Hierusalem Christus suo numero sociauit, quia, sicut Paulus dicit:

Hiere. 31.

Matth. 2.

Apoc. 7.

Quos

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

Rom 8. Quos prædestinavit, illos & vocavit. Ad hæc Maro: Infantumq; animæ stâ- G
tes in limine primo. Item ipsa: Ipsa tibi blandos fundent eunabula flores.

PROMIS. X. IMPLETA.

*De puero Iesu, qui in templo seniores Iudæorum ex
Esaia propheta conicit.*

Esa. 61. **E**Saias propheta ex persona Christi domini: Spiritus domini, ait, super
me. Propter quod vnxit me, bene Euangelizare pauperibus misit me,
curare contribulatos corde, prædicare captiuis remissionem & cæcis
Iucæ 4. visum. Firmat hæc Euangelium Lucæ, dicens: Venit Iesus in templum &
Matt. 6. accepit librum Esaie, qui cum legisset ea que supra posita sunt, ait illis: Amē
dico vobis, quia hodie impleta est scriptura ista in auribus vestris. Et mirabā-
tur omnes qui erant in templo, dicentes: Quomodo hic legit, qui literas
1. Pet. 1. non didicit? Testatur Apollolus Petrus: Non enim, ait, voluntate humana
allata est vnquam propheta, sed spiritu sancto acti locuti sunt homines Dei.
Dicit & Paulus: Superædificati super fundamentum apostolorum & pro-
Ephē. 2. phetarum, ipso summo angulari lapide existente Christo Iesu.

PROMIS. XI. IMPLETA.

*De Christo vncto per Columbam, postea quam eū Ioan-
nes in Iordane baptizauit.*

Esa. 44. **E**Saias propheta: Exaltabuntur, ait, deserta Iordanis. Et sequitur: Plebs
Psal. 45. mea videbit altitudinem Dei, & claritatem domini. Dicit & David: D
Psal. 44. Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Item ipse: Vnxit te Deus,
Deus tuus oleo letitiæ præ participibus tuis. Firmat hæc Euāgelijū, Matthæi,
Matt. 3. dicens: Venit Iesus à Galilæa in Iordanem, vt baptizaretur a Ioanne. Et
prohibebat eū Ioannes dicens: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?
Respondit ei Iesus: Sine modo. sic enim decet implere nos omnem iustitiā.
Tunc tinxit eum, & baptizato Iesu statim ascendit de aqua, & aperti sunt ei
& vidit spiritum sanctum descendentem de cælo sicut columbam, &
manentem super eum. Et vox facta est de cælo, dicens: Hic est filius meus di-
1. Pet. 1. lectus, in quo bene complacui. Testatur in hoc Petrus apostolus, dicens: Et
hanc vocē audiui de cælo delatam, cum essemus, cum illo in sancto monte
Tertiō enim hæc de cælo sonuit vox, sicut nōrunt, qui Euangelia intelligūt
Genes. 8. vel audiunt. Per colūbam verō vnctionem intelligit, qui nouit post diluuiū
ramū oleæ columbam ad arcam portasse.

PROMIS. XII. IMPLETA.

De electione discipulorum.

Hier. 16. **P**Er Hieremiam prophetam: Mittam, inquit, ad eos piscatores, & pesca-
buntur eos: & venatores, & venabuntur eos. Firmat hoc Euāgelijū
Marci. 1. Marci: Inuenit Iesus, ait, Simonem Petrum, & Andream fratrem eius,
iuxta mare Galilææ componentes retia, et ait illis: Venite post me, & fa-
Psal. 103. ciam vos piscatores hominum. Venientibus dedit montes altissimos cer-
uis: Petram refugium erinacijs & leporibus: Discantibus verò, volucres
cæli

A cœli, & pisces maris, qui perambulant semitas maris. Quod breuiter exponit Dauid dicens: Principes populorum conuenerunt cum Deo Abraham. Factetur & Sibylla: Celsum cum sanctis æui iam termino in ipso. Psal. 8.
Psal. 46.

PROMISSIO XIII. IMPLETA.

De miraculis Christi.

E Saia propheta: Exhortamini, ait, qui estis pusillanimes, confortamini & iam nolite timere. Ecce enim Deus noster retribuēt iudicium, ipse veniet, & saluos vos faciet. Tunc aperientur oculi cœcorum, & aures surdorum audient. Tunc saliet claudus sicut ceruus, & plana erit lingua mutorum. Firmat hoc Euangelium Marci dicens: Venerunt discipuli Ioannis misi ab eo ad Iesum, & dicunt ei: Hæc dicit magister, Tu es, qui venisti. alium expectamus? Respondit eis Iesus. Ite, dicite Ioanni quæ vidistis & audistis. Cæci vident, claudi ambulant, surdi audiunt, leprosi mūdantur, pauperes euangelizantur: & beatus qui non fuerit scandalizatus in me. Testatur & Petrus in Actibus Apostolorum Iesus, ait, qui venit benefaciens & curans in plebe omnem infirmitatem, quia Deus erat in eo. Dicit ad hæc & Maro: Ipse Deū vitam accipiet. Esa. 40.
Esa. 35.
Marci II.
Actū 5.
Eadē egl.

PROMISSIO XIII. IMPLETA.

De Christo, quod mare pedibus ambulauit.

D auid propheta: In mari est via tua & semitæ tuæ in aquis multis. Dicit & Abacuc: Dispersens aquas itineris dedit abyssus vocem suam. Firmat hæc Euangelium Matthei, dicens: Quarta autē noctis vigilia venit Iesus ad discipulos tuos, ambulans supra mare. Videntes verò eū discipuli timuerunt, dicentes: Phantasma est. Accedēs autē ad eos Iesus dixit eis, Ego sum, nolite timere. Solomon etiam dicit: Dedisti in mari viam, & inter fluctus semitam firmisimam. Ostendens quoniā potest etiam sine rate transseantes mare seruare. Quod etiam in Petro Iesus fecisse cognoscitur. Testatur & Paulus in naufragio astitisse sibi Iesum dicentem: Ne timeas Paule, ecce enim donauit tibi Deus omnes qui tecū nauigant. Ex quibus nullus hominum perijt nisi nauis tantū. Sibylla verò supradicta ad vtrunq; respondit: Exuret terras ignis, pontum, populumq;. Psal. 76.
Abac. 3.
Matt. 14.
Sap. 14.
Actū 17.

PROMIS. XV. IMPLETA.

De Iesu, quod mirabiliter populos pauit in deserto.

D auid propheta: Satiavit, ait, animam inanem, & animam esurientem bonis repleuit. Et Esaias dicit: Cibabit te in hereditate patris tui Iacob. Firmant hæc Euangelistæ: quod Iesus iussit discipulis suis, quinqueagenos in sceno discumbere: Et ex quinque panibus & duobus piscibus, minimum quinque milia pauit in eremo, & ex reliquijs duodecim cophini repleti sunt. Testatur & Paulus: Omnes enim de vno pane participamus. Et iterum: Sanctificantur omnia per verbum Dei & orationem, Et ad hoc signum supradicta Sibylla resonat. Psal. 106.
Esa. 58.
Matt. 14.
1. Cor. 10.
1. Tim. 4.

Pro.

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

PROMIS. XVI. IMPLETA.

De Iesu, quod portatus a seculo est.

Zach. 9.

Matt. 27.

Lucæ. 16.

Marc. 11.

Ioan. 12.

Actu. 10

ZAcharias propheta, Dicit, ait, filie Sion. Ecce rex tuus venit tibi iustus & saluans, ipse mansuetus sedens super subiugalem a sinam & pululum nouellum. Hæc omnes Euangelistæ confirmant: quod Iesus fuderit in pullo asine, eique indumenta sua populus strauerit. In hoc factus Iesus Cornelium ostendit ex gentibus venientem ad fidem, in quo sedit gratia vocantis. Quoniam in disco illo gentes mundatas Petro dominus ostendit, credente Cornelio.

PROMIS. XVII. IMPLETA

De Iesu, quod de templo Dei pepulit peccatores.

Psal. 68.

Matt. 20.

1. Cor. 3.

1. Cor. 10

PER DAVID prophetam ipse dicit: Comedit me zelus domus tuæ, quoniam obliuiscunt verborum tuorum inimici mei. Item ibidem: Quoniam non cognoui literaturam, introibo in potentiam domini. Et hæc Euangelistæ confirmant: Iesum Dominum ex flagello resticulæ pepulisse de templo ementes & vendentes columbas, & mensas nummulariorum euerit, dicens: Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis eam speluncam latronum. Testatur & Paulus. Si quis, inquit, templum Dei violauerit, violabit illum Deus: Et iterum, Scripta autem sunt hæc ad correptionem nostram, in quos finis seculorum obuēnit. In quo etiam amatores pecunia: notat inter cætera, & proditores, qui, ut columbas, innocentes prodendo distrahunt. Hinc est etiam illud Maronis: Paulatim ac decolor ætas. Et bellirabies & amor successit habendi.

PROMIS. XVIII. IMPLETA.

De Christo domino qui sui traditorem ostendit.

Psal. 40.

Ioan. 13.

Psal. 54.

Zach. 11.

Matt. 26.

Ioan. 13.

Marc. 14.

Lucæ 22.

1. Cor. 11.

PER DAVID prophetam ipse dicit: Qui edebat panes meos, amplificauit super me calcaneum. Item ibi: Egrediebatur, ait, foras: & loquebatur in eodem, aduersum me susurrabant omnes inimici mei, aduersum me cogitabat mihi mala. Et iterum: Si inimicus malè dixisset mihi, sustinuissem utique: & si is qui oderat me super me magnum dixisset, abscederem me utique ab eo. Tu autem homo vnanimis dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos. Et apertius: Traditus sum, ait, & non egrediebar. Dicit & per Zachariam: Dederunt mercedem meam triginta argentes. Hæc omnes Euangelistæ confirmant: quod Iesus dominus discumbentibus discipulis dixerit: Scitis quia vnus ex vobis tradet me? Cumque singuli dicerent: Nunquid ego sum rabbi? ait: Cui tinctam buccellam dederam, ipse est. Dicente verò Iuda: Nunquid ego sum magister? ait illi Iesus: Tu dixisti. Et continuo cum accepisset buccellam, introiit in eum Satan. Et abiit, & exiit foras, ut eum traderet Iudeis. Et iterum abiit Iudas, & retulit argentum principibus sacerdotum, dicens: Peccaui tradendo sanguinem iustum. Testatur & Paulus: Dominus Iesus, ait, ea nocte qua tradebatur, accepit panem: & cætera que vsque ad traditionem acta sunt. Fateturque Sibylla: Tradetur, fontes æterna flamma cremabit.

Pro-

PROMIS. XIX. IMPLETA.

De contumelijs in Iesum.

PER Esaiam Prophetam: Ipse dorsum meum, ait, posui ad flagella, maxillas verò meas ad palmas, faciem verò meam non auerti à sorditate spurtorum. Et Hieremias dicit: Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobrijs. Et hæc omnes Euangelistæ confirmant: quòd flagellatum Iesum eis Pilatus tradidit crucifigendum: eique palmas & colaphos dabant, dicentes: Phrophetiza nobis Christe, quis te percussit? Testatur in his & Petrus Apostolus dicens: Christus pro nobis passus est, vobis relinquens exemplū vt sequamini vestigia eius. Qui cum malediceretur non remaledicebat: cum pateretur, non minabatur: commendabat autem iudicanti se iniustè. Fatetur Sibylla alia: In manus, inquit, impiorū postea veniet, dabūt Deo slapas manibus incestis, & impurato ore expuent venenatos sputos. Dabit verò ipse ad verbera sanctū dorsum, & colaphos accipiens tacebit: ne quis agnoscat quod verbū, vel vnde veniat. Quæ omnia impleta in Christo domino, omnis iam mundus agnoscat.

Esa. 50.

Thren. 3.
Matt. 27.

1. Pet. 2.

PROMISSIO XX. IMPLETA.

De Christo spinis coronato.

PER David ipsum: Conuersus sum, ait, in ærūna, dū infigeretur spina. Et hoc Euangelistæ confirmant: quòd spineam coronā imposuerunt capiti eius: & crucem suam portans exiit. Hoc etiam aries ille signauit, qui in spinis cornibus detentus immolatus est pro Isaac. Fatetur & Sibylla, Vt inferis loquatur, & corona spinea coronetur.

Psalm. 71
Matt. 27.

Genes. 22.

B

PROMISSIO XXI. IMPLETA.

De Christi cruce & vulneribus.

ESAIAS Propheta, Sicut ovis, ait, ad victimā ductus est, & sicut agnus coratondente se, non aperuit os suū. Et iterū: Pro iniquitate populi mei ductus est ad mortē. Dicit & per David: Foderunt manus meas & pedes: dinumerauerunt omnia ossa mea. Hieremias etiā dicit: Ante faciē nostrā Christus dominus cōprehensus est in corruptionē eorū. Itē ipse, Venite, ait, mittamus lignū in panē eius. Firmant hæc omnes Euangelistæ: quòd venientes ad locum qui dicitur Golgotha, quod est Caluariz locus, ibi eū crucifixerunt. Testatur in hæc Petrus apostolus dicens: Peccata nostra pertulit in corpore suo super lignū. Dicit & Paulus: Et si crucifixus est ex infirmitate, sed viuicit in virtute Dei.

Esa. 53.

Psalm. 21.
Thre. 4.Hier. 15.
Matt. 27.1. Pet. 2.
2. Cor. 13.

PROMIS. XXII. IMPLETA.

Quod Christus in medio latronum sit crucifixus.

ESAIAS propheta, Inter sceleratos, inquit, deputatus est, qui peccatū non fecit, cuius liuore sanati sumus omnes. Firmat hoc Euangelistū Ioannis dicens: Cum eo alios duos hinc & inde latrones crucifixerunt, in medio au-

Esa. 53.

Ioan. 19.

dio au.

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

1. Pet. 4. dio autem Iesum. Dicit ad hæc Petrus Apostolus: Nemo autem vestrum C
 patiatuŕ quasi homicida, aut fur, aut maledicus. Si verò quasi Christianus nõ
 erubescat, glorificet autem dominum in hoc nomine.

PROMIS. XXIII. IMPLETA.

Quod vestimenta eius diuisa, & sortem super tunicam miserint.

Pfal. 11, 10an. 19. **P**ER Dauid prophetam: Ipsi diuiserunt sibi vestimenta mea, & super ve-
 stem meam miserunt sortem. Firmat hæc Ioannes Euangelista: Milites
 verò, ait, crucifigentes Iesum acceperunt vestimenta eius, & fecerunt
 quatuor partes. Similiter & tunicam, quæ erat desuper contexta per totũ
 dixerunt, Non scindamus eam, sed fortiamur de illa cuius sit. Hanc tunicam
 vnam esse ecclesiam catholicam, Apostolus Paulus ostendit, dicens: Chri-
 stus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt eam sanctificaret, mun-
 dans eam lauacro aquæ in verbo, vt exhiberet sibi ipse gloriosam ecclesiam,
 Ephes. 5. non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi: sed vt sit sancta
 & immaculata.

PROMIS. XXIII. IMPLETA

De Christo, qui felle & aceto potatus est.

Pfal. 68. **P**ER Dauid Prophetam ipse: Dederunt, ait, in escam meam fel, & in siti
 mea potauerunt me aceto. Et hæc omnes Euangelistæ confirmant.
 Ioan. 19. Sciens Iesus, ait Ioannes, quia omnia consummata sunt, vt impleteret
 scriptura, ait, Sitio. Vas positum erat aceto plenum. Spongiam plenam ace- D
 to hyssopum circumponentes obtulerunt ori eius. Cum ergo accepisset Ie-
 sus acetum plenum felle ait: Consummatum est: & inclinans capite tradi-
 dit spiritum. Et per Dauid hanc herbam non tacuit, dicens: Asperges me
 Pfal. 50. hyssopo, & mundabor. Fatetur & Sibylla: Ad cibum autem, ait, fel, & ad si-
 tum acetum dederunt, in hospitalitatis hanc monstrabunt mensam. Ad hæc
 Aeglo. 4. quoq; Vergilianum illud respondet: Occidet & serpens, & fallax herba ve-
 neni, Occidet. tunc enim diabolus victus est.

PROMIS. XXV. IMPLETA.

*De Christo, quod lancea percussus, & ex latere eius
 sanguis & aqua manauit.*

Zach. 12. **Z**ACHARIAS Propheta: Videbunt in quem pupugerunt. Et iterum in
 Exod. 12. lege dictum est: Os non comminuetis ex eo. Hieremias verò dicit: Da-
 Thren. 3. bit in fossura os suum. Firmant hæc omnes Euangelistæ dicente Ioa-
 Ioan. 19. ne. Ad Iesum autem cum venissent milites, eumq; vidissent mortuum, non
 1. Pet. 1. fregerunt eius crura vt latronum, sed vnus è militibus lancea latus eius ape-
 ruit, & cõtinuò exiit sanguis & aqua. Testatur in his Petrus Apostolus: Sciẽ-
 tes, ait, quia non auro vel argento redempti estis à vana vestra conuersatio-
 ne paternæ traditionis, sed pretioso sanguine agni immaculati. Dicit & Io-
 2. Ioan. 5. annes apostolus: Tria sunt quæ testimoniũ dicunt, spiritus, sanguis, & aqua.
 Et sequitur: Si testimoniũ hominum acceperimus, testimoniũ Dei ma-
 ius

Aius est. Fatetur & Sibylla increpans Iudæam gentem: Ipse enim inspiens, ait, tuum Deum non intellexisti, ludentem mortalium sensibus, & spinis coronasti, & horridum fel miscuisti.

PROMISSIO XXVI. IMPLETA.

Quòd in Christi passione Sol Lunaq; obscurati sunt.

ESaias Propheta: Ante faciem eius, ait, confundetur terra & mouebitur cælum, sol & luna contenebrescent, & sydera abscondent lumen suum. Et hæc Euangelistæ dicentes confirmant: Postquam crucifixus est Iesus, tenebræ factæ sunt per vniuersam terram à sexta hora vsq; in noxam. Et iterum: Postquam emisit spiritum Iesus, velum templi scissum est in duas partes à summo vsque ad deorsum. Dicit & Paulus apostolus: Cum conuersi fuerint ad Christum, auferetur velamen. Fatetur & Sibylla: Templi verò velum scindetur, & medio die nox erit tenebrosa nymbis in tribus horis.

Esa. 24.

Ioel. 2.

Matt. 27.

Amos. 8.

2. Cor. 3.

PROMIS. XXVII. IMPLETA.

De sepultura Christi domini.

PER Daudid prophetam ipse: Factus sum, ait, sicut homo sine adiutorio in mortuis liber, sicut vulnerati dormientes proiecti in monumento. Item: Non derelinques animam meam apud inferos, neq; dabis sanctum tuum videre corruptionem. Hic etiam Matthæus & cæteri Euangelistæ testantur, quod Ioseph ab Azimathia permittente Pilato, accepit corpus Iesu & linteaminibus obuolutum posuerit in monumento nouo. Testatur & Paulus, dicens Corinthijs: Tradidi enim vobis in primis quod & accepi, quia Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas, & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die secundum scripturas. Fatetur & Sibylla: Et morte morietur tribus diebus somno suscepto.

Psal. 87.

Psal. 15.

Matt. 27.

PROMIS. XXVIII. IMPLETA.

Quòd in morte Christi sanctorum corpora surrexerunt.

ESaias propheta dicit: Exurgent mortui, & excitabuntur qui in monumento sunt, & exultabunt omnes qui sunt in terra. Ros enim qui à te est, medicina illis est. Hæc firmat Matthæus Euangelista, dicens: Terra mota est, & petre scissæ sunt, & monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum dormientium surrexerunt. Et exeuntes de monumentis post resurrectionem ipsius, venerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Dicit & Paulus. Si consurrexisti cum Christo, quæ sursum sunt quaerite, vbi Christus est in dextera Dei sedens. Testatur & Petrus Apostolus, dicens: Ideo & mortuis euangelizatum est. Fatetur & Sibylla: Tartareusq; chaos monstrauit terra dehiscens: Inquirens tetri portas infringet Auernis Sanctorum sed enim cunctæ lux libera carni.

Esa. 26.

Matt. 27.

Coloss. 3.

1. Pet. 4.

D. PROSPERI DE PROMISSIONIB.

PROMIS. XXIX. IMPLETA.

C

Quod tertia die à mortuis resurrexerit.

O See propheta dicit: Post biduum sanabit nos. Die tertia surgemus, & ante lucem paratum eum inueniemus. Dicit & per David: Ipse exurgam ante lucem. Item ibi: Exurrexit tanquã dormiẽs dominus, quasi potans gramulatus à vino. Hæc Matthæus & cæteri Euangelistæ confirmât, quòd venientes principes sacerdotum dixerunt Pilato: Domine rememora-ti sumus, quòd seductor ille dixerat, Adhuc viuens post tertiu diem resurgã. Iube ergo custodiri sepulchrum. Dixerat enim eis: Generatio hæc genera-tio nequã est: signum quærit, & signum nõ dabitur illi, nisi Ionæ prophete. Sicut enim Ionas fuit in vêtre cæti tribus diebus & tribus noctibus, ita opor-tet & filiũ hominis in corde terræ esse tribus diebus & tribus noctibus. Vespere autẽ sabbati, quæ lucefcit in prima sabbati, venit Maria Magdalenæ & alia Maria videre sepulchrum. Et ecce terræ motus factus est magnus. Ange-lus enim Domini descendit de cælo, & recedens reuoluit lapidem & sedebat super eum. Fuit autem aspectus eius metuendus, & vestimenta eius ve-lut nix. à metu autem eius expauerunt custodes & facti sunt veluti mortui. Dixit autem angelus mulieribus: Nolite timere vos. scio enim quòd Iesum, qui crucifixus est, quæritis, nõ est hic. Surrexit enĩ sicut dixit. Testatur & Pau-lus Timotheo: Memor esto, ait Christum Iesum resurrexisse à mortuis se-cundum Euangelium meũ. Et Corinthiis, Christus, ait, resurrexit à mortuis, primitiæ dormientiũ. Quæritur hic, quo modo primitiæ dicatur, cum & ipse suscitauerit mortuos, & Helias atq; Helisæus à mortuis excitauerunt? Res-pondetur quòd hi qui suscitati sunt, denuo mortui, cum sic dormientibus hodieq; requiescunt. Christum autem Paulus Apostolus dicit ideo primitias dormientium, quia surgens ex mortuis iam non moritur, & mors ei vltra non dominabitur. Fatetur & Sibylla: Tunc ab inferis regressus, ad lucẽ ve-niet primus resurrectionis principio reuocatis ostenso.

Osee 6.
Psal 56.
Matt. 27.
Matt. 16.
Matt. 28.
1. Tim. 2.
1. Cor. 15.

D

PROMISSIO XXX. IMPLETA.

De incredulis discipulis increpatis.

O See propheta dicit: Sicut leo ructauit Dominus, quia ipse rugiet & obstupescẽt filij aquilarũ iuxta illud dictũ Iacob, Ascẽdisti recubens, dormisti vt leo. Firmat hoc Euangeliu Marci: Discubẽtibus illis, ait, apparuit illis Iesus, & increpauit incredulitatẽ eorũ & duritiã cordis, quia eis, qui viderant eũ resurrexisse, nõ crediderunt. Et Thomæ in Ioanne dicit: Inijce huc digitum tuum, & vide manus meas, & manum tuam mitte in la-tus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis. Testatur & Ioannes in epistola sua, dicens. Quod audiuimus, quod vidimus nostris oculis, & manus nostræ cõtestauerunt de verbo vitæ, & vita palã facta est nobis. Et Paulus dicit: Apparuit Cephæ, postea vndecim. Deinde apparuit plusquã quingentis fra-tribus simul ex quibus plures manent vsq; adhuc. Item: Si Christus præ di-catur quia resurrexit à mortuis, quo modo dicunt quidã in nobis, quia resur-rectio mortuorum nõ est? Dicit & Maro: Te duce si qua madet sceleris ve-gigia nostri, Irrita perpetua soluent formidine terras.

Osee. 11.
Gen. 49.
Marc. 16.
Ioan. 10.
1. Ioan. 1.
1. Cor. 15.

PRO-

De ascensione Christi in cælum, & donis spiritus sancti.

DAuid propheta dicit: Ascendit in altum, captiuam duxit captiuitatem dedit dona hominibus. Itē ipse: Ascendit super Cherubin & volauit, volauit super pēnas ventorum. Et iterum: Domini est assumptio & sancti Israel regni nostri. Itē dicit: Emitte spiritū tuū & creabuntur, & renouabis faciē terræ. Firmat hæc Euangelistæ: dicēte ipso in Marco: Signa autē credentes hæc subsequētur. In nomine meo dēmonia eiicient, linguis loquētur nouis. Et alibi: Ego, inquit, promissum patris mei mittā vobis, vos autem sedete in ciuitate donec induamini virtute ex alto. Et postquā hæc locutus est, ascēdit in cœlū, & sedet ad dexterā Dei. Testatur & Actus apostolorum. Nubes, ait, suscepit eū, & sublatus est à discipulis. Et quo modo cōtēplantes erāt: cū iret in cœlū, duo viri astiterunt eis in albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid statis intuentes in cælum? Hic Iesus, qui assumptus est à vobis, sic veniet quēadmodū eum vidistis euntē in cælum. Et iterum: Die autem Pēthecostes fuerunt omnes discipuli eadem animatione simul in vno. Et factus est de cœlo subito sonus, quasi ferretur flatus vehemēs, & impleuit totum illum locū, in quo erant credentes. Et. vix sunt illis linguę diuisę quasi ignis, & insedit in vnumquęq; eorū, & loquebantur varijs linguis, prout spiritus dabat eis pronuntiare. Et iterum: Spiritu sancto, ait, misso de cœlo, quem ditissimē effudit super nos, & super omnes credentes.

Psal. 67.
Psal. 17.Psal. 18.
& 101.
Marc. 16.
Luc. 24.

Act. 2.

Act. 2.

De exortu ecclesiæ.

DAuid propheta dicit: Qui habitare facit sterilem in domo matrē filiorū letatē. Et Esaias, Lætare, ait, sterilis, quę nō paris: erūpe, exclama, quę nō parturis: quia multi filij desertæ magis, quā eius quę habet virum. Et quo modo hæc pariat, in Euāgelio Marci ipse dominus ostēdit. Itē, ait discipulis, baptizantes in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Itē ait: Si quis non renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum Dei. Et in Actibus apostolorū: Eritis, inquit, mihi testes in totā Iudæā & Samariam, & vsq; in fines terrę. Dicit & Petrus: Sicut modo geniti infantes rationale & sine dolo lac cōcupiscite, vt in eo crescatis in salutē. Testatur & Paulus: Si decem milia pædagogorum habeatis in Christo, sed nō multos patres: In Christo enim Iesu per Euāgelium ego vos genui.

Psal. 112.

Esa. 54.

Marc. 16.

Ioan. 3.

Act. 2.

1. Pet. 2.

1. Cor. 4.

De testamento nouo, cantico nouo, homine nouo.

Hieremias propheta: Ecce dies veniunt, dicit dominus, & cōsummabo super domū Israel & super domum Iuda testamentum nouū, quod dedi patribus eorum. Et paulò post: Hoc est testamentum, quod dispono ad eos dans leges meas in mentibus eorum, & in cordibus eorum scribam eas, & non doccbit vnusquisq; fratrem suū dicens: Cognosce dominum. Hiér. 31.

H ij.

Quia

- Esaïæ 43. Quia oēs cognoscēt me à maiore vsq; ad minorē corū. Et per Esaïam: Ecce ego noua facio, quæ nunc orientur. Et iterum: Eis verò qui mihi seruiūt, nomen nominabitur nouum. Intelligitur vtiq; Christianum, quod nomen terras obtinuit. Dicit & Dauid: Cantate domino canticum nouum: cantate domino omnis terra. Quis hæc nisi cæcus corde, impleta non videat? Firmat hæc dominus in Euangelio Matthæi. Omnis, ait, scriba eruditus in regno Dei, similis est viro proferenti de thesauris suis noua & vetera. Et iterum: Quod nascitur de spiritu, spiritus est. Testatur & Paulus: Primus, ait, homo de terra terrenus: secundus homo de cælo. Quo modo portauimus imaginem terreni, induamus & imaginem eius qui de cælo est. Et iterum: Renouamini, ait, spiritu mentis vestrę, & induite nouum hominem, eū qui secundum Deum creatus est. Item: Si qua, ait, in Christo noua creatura, vetera transferunt, & ecce facta sunt noua. Dicit & Maro: Quo ferrea primū Definit, ac toto surgit gens aurea mundo.
- Esaïæ 61.
Psal. 95.
Matt. 13.
Ioan. 7.
1. Cor. 15.
Ephes. 4.
1. Cor. 5.
Ibidem.

PROMIS. XXXIII. IMPLETA.

De Martyribus.

- Psal. 43. **P**ER Dauid prophetam dicunt: Propter te morte afficimur tota die, deputati sumus vt oves occisionis. Et iterum: Dediisti nos tanquā oves ad escam. Item: Pretiosa in conspectu domini, mors sanctorū eius. Firmat hæc ipse in Euangelio, dicens: Ecce mitto vos sicut oves in medio luporū. Et iterum: Qui perdiderit animam suam propter me, in vitam æternā conferuabit illam. Item: Trademini autem, ait fratribus, cognatis, & amicis, & morte afficient ex vobis. & eritis odio omnibus propter nomē meum. Qui autem sustinuerit vsq; in finem, hic saluus erit. Et in Ioanne: Nisi, ait, granū frumenti cadens in terra mortuum fuerit, [ipsum solū] manet: si autē mortuū fuerit, multū fructū affert. Testatur & Ioannes Apostolus, dicens: Sicut Christus pro nobis animam posuit, sic & nos debemus pro fratribus animas ponere. Dicit & Paulus: Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angelus, neque principatus, neque presentia, neque futura (& concludit) neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro. Ad hæc illud Maronis: Permixto sc̄que, ait, diuis videbit heroas, & ipse videbitur illis. Decem sanè persecutiones à Nerone vsque ad Diocletianum & Maximinianū fuisse, Orosius historiographus veluti decē plagas Ægyptias, scripsit. Alias sanè quā plures, beatæ memoriæ Augustinus scriptis suis inseruit. Quas haud procul à nobis & sensit & vidit nobisq; memorias sui martyrij consecratas tradidit venterandas, credens & ipse augmenta ecclesiæ, quę nos videmus impleri. Sanè nostris temporibus apud Persas persecutionem factā nouimus, imperante Arcadio religioso & Christiano principe. Qui, ne traderet ad se confugientes Armenos, bellum cum Persis confecit. Eo signo, antè quàm potitus victoria iam coeuntibus prælium militibus, aëriæ cruces in vestibus paruere. Vnde etiam victor auram monetam cum eodem signo crucis fieri præcepit, quæ in vsu totius orbis & maxime Asiæ hodieque persistit.
- Psal. 10.
Rom. 8.
Ibidem.

PROMIS. XXXV. IMPLETA.

De vocatione gentium.

DAuid dixit: Deus deorum dominus locutus est, & vocauit terram, A
solis ortu vsq; ad occasum. Et Esaias: Mirabuntur gentes multæ su-
per eum, & continebunt os suum reges. Quibus non est nuntiatum à
Deo, videbunt: & qui nõ audierunt intelligēt. Itē virtutes eius in insulis pro-
nuntiabunt. Item Esaias dicit. Gentes quæ non nouerunt te, inuocabunt te
& populi qui ignorabant te, ad te confugient. Item ipse de Apostolis: Qui
sunt hi, qui vt nubes volabunt, adducere filios tuos de terra longinqua? Et
iterum: Ecce hi de longinquo veniunt, hi autē ab Aquilone & mari, hi au-
tem de terra Persarum. Et per Dauid dicitur: Populus quē nõ cognoui, ser-
uauit mihi, in obauditu auris obaudiuit mihi. Firmat hæc dominus in Euan-
gelio: Multi, ait, ab Oriēte & Occidēte veniēt, & recumbent cum Abraham
& Isaac, & Iacob in regno patris sui. Testatur & Petrus: Qui aliquando
ait, non populus, nunc autem populus Dei. Dicit & Paulus: Vobis dico gē-
tibus, quandiu quidem ego sum gentium Apostolus, ministeriū meū glori-
ficabo, si quo modo ad emulationem prouocare potero carnem meam, vt
saluos faciam aliquos ex illis. Et iterum: Cæcitas, ait, ex parte Israel facta est
donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fiet. Omnis, di-
cit, qui scriptus est in libro vitæ agni, qui occisus est a b origine mundi.

Psal. 49.
Esa. 51.

Esa. 55.

Esa. 60.

Esa. 39.

Matt. 18.

Apoc. 13.

8 20. I

PROMIS. XXXVI. IMPLETA.

*Quod reges Christum in ecclesia persequentes, ad eam
humiles adducuntur.*

IN Dauid propheta: Adorabunt eū omnes reges terræ, omnes gentes ser-
uient illi. Et Esaias propheta: Gentes, ait, & reges qui tibi nõ seruierunt, pe-
ribunt. Et iterum: Ecce, ait dominus, tollo in gentes manum meā, & in insu-
las tollam signum meum, & adducunt filios tuos in gremio, filias autē tuas su-
per humeros tollēt. Et erunt reges nutritores tui, & principes sœminæ eorū
psaltrices tuæ. Et super faciem terræ adorabunt te, & puluerem tuorum pe-
dum litigent. Firmat hæc dominus in Euangelio, dicens: Regina Austri ex-
urgit cum generatione hac, & cõdemnabit eam. Venit enim à finibus terræ
audire sapientiam Solomonis. Et ecce plus quàm Solomõ hic. Ideo plus hic
quia ad illum vna. ad itum omnia regna venerunt: Sicut nunc nos, qui tã-
ta credidimus, & credimus hæc impleri, & cernimus & vidimus. Fatetur &
Sibylla, dicens: Et coram hoc domino, reges sistentur ad vnum.

Psal. 72.
Esa. 49.Matt. 12.
Lucæ 11.

PROMISSIO XXXVII. IMPLETA.

Iugum legis Christi etiam reges suscepisse.

DAuid propheta dicit: Nunc reges intelligite omnes, qui iudicatis ter-
ram. Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Contine-
te disciplinam, ne quando irascatur dominus, & pereatis de via iustæ.
Et iterum: In conueniendi populos in vnum, & regna vt seruiant domino;
Dicit & Solomon: Diligite iustitiam, qui iudicatis terrā. Firmat hæc domi-
nus in Euangelio, dicens: Tollite iugum meū super vos, & discite à me, quia

Psal. 33.

Psal. 101.
Sap. 1.

Matt. 23.

- Matt. 7. mitis sum & humilis corde. Et iterum: In qua mensura mensi fueritis, in ea
 Jacob. 2. remetietur vobis. Testatur in hæc Iacobus apostolus: Iudicium, inquit, si-
 ne misericordia illi qui nõ fecerit misericordiã. Superexaltat enim miseri-
 cordia iudicio. Paulus etiã orandũ pro regibus censet, & pro his qui in sub-
 limitatibus sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus. Ad hæc Maro ait:
 1. Tim. 1. Discite iustitiam moniti, & non temnere diuos.

PROMIS. XXXVIII. IMPLETA.

De subuersione idolorum, atque templorum.

- I**N lege sua dominus per Moysen dicit: Aras eorũ subuertetis, & lucos eo-
 rũ succidetis, & sculptilia eorum igni concremabitis. Et Esaias propheta:
 Fugient omnia manufacta Ægypti. Itẽ: Abscondent deos suos in spelũcis
 & cauernis petrarũ, neq; ibi celabunt eos. Hieremias etiã dicit: Dij qui cœ-
 lum & terram non fecerunt, pereant de sub cœlo & terra. Et per Zachariam
 Zach. 13. dominus dicit: Perdam nomina idolorum de terra. Dauid quoq; dicit: Om-
 nes dij dẽmonia. Hæc dominus in Euangelio Lucę firmat, dicens: Omne re-
 gnũ diuisum in semetipsum desolabitur. Et: Si Sathanas in semetipsum di-
 uisus est, quo modo stabit regnum eius? quia dicitis in Beelzebub eijcere me
 dæmonia. Quod si ego in Beelzebub eijcio dæmonia, filij vestri in quo ex-
 pellunt? Propterea ipsi iudices erunt vestri. Testatur & Paulus, dicens: Sci-
 mus quia nihil est idolum in hoc mũdo, & quia nullus Deus, nisi vnus. Fate-
 tur & Sibylla: Reijcient simulachra viri, cunctam quoq; gazam. Multa igitur
 hæc, quæ de Christo dicta, & de Christo acta sunt, nos credimus, quæ an-
 te nos populus videns ista credidit, quæ nos videmus impleri. Namq; vt de
 nostris temporibus aliquid dicam: Constantino Christiano imperatore regna-
 nte, & schisma Donatianũ confutatum est ex iudicio, & Arius est diuina
 auctoritate punitus. Theodosij verò religiosi principis imperio, per Iouium
 & Gaudentium comites omnia tẽpla expoliata, quæ vana figmenta, quis no-
 strũ permittitur ignorare? Cui Symmachus ille, mirabili eloquio & scientia
 præditus, tamen paganus, præconio laudum in cõsistorio recitato, subtili ar-
 te qua valuit, arcam Victorie in senatu restitui, Christiano, vt nouerat prin-
 cipi, intimaui. Quem statim a suis aspectibus pulsum, in centesimo lapide,
 rhedæ non stratæ impositũ ea die, manere præcepit. Eutropius quoque, præ-
 potens plurimũ anima & mente paganus, cum in cõtumeliã ecclesiæ edictũ
 obrepretiẽ ab Arcadio Christiano imperatore sculperet, vt si quis ad eã con-
 fugeret, etiã ab altari sublatus pœnas lueret ampliores, diuino iudicio suæ
 sententiæ prior ipse propinatus est. Offensam quippe prædicti regis incur res,
 ad eius refugiũ, quã oderat, conuolauit. Quem sancta mater pietatis gremio
 suũ excepit inimicũ. Cui per venerabilẽ sacerdotẽ Ioannẽ impetrans veniã,
 ofori & iuperbo vitã cõtulit & salutẽ. Eius exemplo cunctos admonẽs ini-
 micos, vanũ eis esse contra stimulũ calcitare. Honorius etiã Theodosij mi-
 nor filius Christiana religione ac deuotione præditus, tẽpla omnia cum suis
 adiacentibus spatijs, ecclesijs cõtulit: simulq; eorũ simulachra cõfringẽda in
 potestatẽ dedit. Quæ verò eodẽ imperatẽ in hac Dei promissione acta sint,
 quantũ memoriã gratia diuina iuuerit, duo vel tria loca memoriter ac bre-
 uiter excurrã. Apud Alexãdriã in tẽplo Serapis hoc argumetũ dẽmonis fuit.

Quadri-

A Quadriga ferrea nulla basi suffulta, nullis vncis infixis parietibus colligata; in aere pedēs, cūctis stuporē, ac velut diuinū Inſidiū oculis mortaliū exhibebat. Quā tamē lapis magnes, qui ferrū ſibi met attributū ſuſpēdit, eo loco ca-
 meræ affixus, totā illā machinā ſuſtētabat. Itaq; cū quidā Dei ſeruus inſpiratus intellexiſſet, magnetē ſtatim vt camerę ſubtraxit, omne illud oſtendūcades cōfractū cōminutūq; oſtēdit diuinū nō eſſe, quod mortalis homo firmauerat. Apud vr̄bē Romā ſpecus quidā fuit in quo draco miræ magnitudinis mechanica arte formatus, gladiū ore geſtūs, oculis rutilantibus, gēmis metuēdus ac terribilis apparebat. Huic annuē deuotæ virgines ſloribus exornatæ, eo modo in ſacrificiō dabātus; quatenus inſciē munera de ferētes, gradum ſcalæ (quo tota illa diabolī artē draco pēdebat) cōtingentes, impetus veniētis gladij perimeret, vt ſanguis ē ſunderet in nocētē. Et hūc quidā monachus bene ob meritum cognitus, Stiliconi tunc patrio, eo modo ſubuertit. Bacula, manu ſingulos gradus palpando, inſpiciens, ſtatim vt illū tangēs fraudem diabolicam reſpexit, eo tranſgreſſo deſcendens, draconem ſcīditi miſſūque per partes: oſtendens & hic, Deos non eſſe quī manu ſiunt. Apud Aphricam Carthagini Cœleſtis in eſſe ferebant templum nimis amplum omnium Deorum ſuorum ædibus vallatum. Cuius platea lithoſtrata, pavimento ac pretioſis columnis & mœnibus decorata, propē in duobus ferē milibus paſſuum protendebatur. Cum diutius clauſum incuria, ſpinofa virgulta circunſeptum obruerent, velletq; populus Chriſtianus vſui veræ religionis vindicare, dracones aſpidesq; illic eſſe ob cultodiam templi gentilis populus clamitabat. Quo magis Chriſtiani ſeruore ſuccenſi, ea facilitate omnia amouerunt illæſi, qua templum ſuo verō cœleſti regi & domino conſecrarent. Nam cū ſancta Paſchæ ſolennis ageretur feſtiuitas, collecta illic & vndique omni curioſitate etiam adueniens multitudo ſacerdotum multorum, pater & dignæ memorię nominandus antiltes Aurelius, cœleſtis iam patriæ ciuis, cathedrā illic loco Cœleſtis & habuit, & ſedit. Ipſe tunc aderā cum ſocijs & amicis, atq; (vt ſe adoleſcētū ætas inſpatiens circūquaq; vertebat) dū curioſi ſingula quæq; pro magnitudine inſpiciamus, mirū quoddam & incredibile noſtro ſe ingeſiit aſpectui, titulus æneis grandioribusq; literis in frontiſpicio templi conſcriptus, Aurelius pontifex dedicauit. Hunc legentes populi mirabantur. Præſago tunc ſpiritu aſſa, quæ præcius Dei ordo certo iſto ſine concluderat. Cumq; à quodam pagano falſum vaticinium, velut eiufdem Cœleſtis profferretur, quo ruruſum & via, & templa priſco ſacrorū ritui redderentur, ille ille, in quā, verus Deus, cuius prophetica vaticinia neſciunt omnino mentiri nec fallere, ſub Cōſtancio & Auguſta Placidia, quorum nunc filius Valentinus pius & Chriſtianus imperat, Vrſo inſiſtente tribuno, omnia illa templa ad ſolum vſq; perducta, agrum reliquit in ſepulturam ſcilicet mortuorum: ipſamq; viam ſine memoria ſui, nunc Vādalica manus euertit. Noui quoque ipſe in quadam parte Mauritanie Pro-
 uincię de ſpelæis & cauernis ita antiqua producta ſimulachra, quę fuerant abſconſa, vt omnis illa cum clericis in ſacrilegio periuriū ciuitas teneretur. Quid verō per cæteras prouincias in re hac actum ſit, & omnibus notum eſt, & exitus ipſi demonſtrant. Doluit hæc futura Hermes Trimegiſtus: & mœrens inter cætera ſcripſit, dicens: Tunc terra iſta ſanctiſſima ſedes delubrorum atque templorum, mortuorum erit cadauerumq; pleniffima.

H iij. futura.

Nota tē-
 pus quo
 hos libe-
 ſcripſit.

- Marci. 1. futura. At spiritus Dei antè prædixit: spiritus etiam dæmonum confitendo tacere nequiverunt, & maxime qui ipsi dixerant Domino: Quid venisti ante tempus perdere nos? Hic tanta Deorum illa turba certorum atq; incertorum quos Varro prodit, illi etiam proceres & electi dii cum ipso rege suo Ioue fulmina vibrante, consilio potentiaq; (vt eorum cultores ferunt) metuendi aruisq; terribiles, hinc hinc aliquid, si non pro mundo, saltem pro se oportebat agere, ne scilicet vnus eos perderet crucifixus. Perijisse verò & nos nouimus, & David propheta confirmat, dicens: Perijt memoria eorum cum strepitu, & dominus in æternum manet.
- Psal. 9.

PROMIS. XXXIX, IMPLETA.

Reges, & mediocres, ad vnam Christi mensam pariter conuenturos.

- Esaia. 11. **E**Saias propheta: Tunc, ait, vnâ pascent simul lupus cum agno, & pardus acquiescet hædo, & bos, & leo, & agnus simul manducabunt paleas, & puer pusillus pascet eos. Et Dauid dicit: Quoniam ecce reges terræ collecti sunt, & conuenerunt in vnum, ipsi videntes ita admirati sunt. Item ipse: Quis est, ait, qualis dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit: Qui erigit à terra inopem, & de stercore exaltat pauperem, Vt colloct eum cum principibus, cum principibus populi sui? Dicit & Solomon: Pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi pro omnibus. Et iterum: Sapientia, ait, fabricauit sibi domum & subdidit columnas septem, maectauit suas hostias, miscuit in catere vinum suum, & parauit suam mensam, misit seruos suos conuocans, & dicens: Venite, edite de meis panibus, & bibite vinum quod miscui vobis. Firmat hæc dominus in Euangelio, in cœna illa quam diues ipse magnus parauit filio suo. Misit, ait, seruos, vt venirent inuitati, & excusauerunt hoc modo. Vnus dixit: Villam emi, eo videre illam, habe me excusatum. Alius dixit: Quinque iuga bouum emi. Alius dixit: Vxorem duxi. In his tribus excusationibus concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio seculi. Quibus detenti Iudæi, vocati ad cœnam Christi venire noluerunt. Ite, ait paterfamilias, circa plateas & vicos, & quos inueneritis adducite. Ex his adductæ sunt gentes. Adhuc, inquit, locus vacuus est: ite, ait, circa sepes ac vias, & quos inueneritis cogite intrare. Et ex his diuites, reges, & quosdam hæreticos (quos habet extra ouile suum) coactos adducit ille qui dicit. Nemo venit ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum. Etiam venientibus dicit: Qui manducat carnem meam & bibit sanguinem meum, habet vitam æternam, & ego suscitabo illum in nouissimo die. Qui verò isti sunt, Paulus apostolus ostendit: Non est, inquit, Iudæus neque Græcus, non est seruus neque liber, non est masculus & femina. Omnes enim vos vnum estis in CHRISTO Iesu. Huic etiam capitulo, quæ supra posuimus, verba Sibyllæ conueniunt dicentis: Deiecit colles, valles extollet ab imo. Non erit in rebus hominum sublime vel altum, Cui consonans Maro dicit: Nec magnos metuent armenta leones.

Loco citato.

PRO-

Quòd quum omnes crediderint gentes, veniet finis.

E Saias propheta: Adorabunt, inquit, eum de locis suis omnes insulæ gentium. Et per Malachiam prophetam: A solis ortu vsque ad occasum clarum erit nomen meum in gentibus, dicit dominus. Et sacrificium mundum inferetur nomini meo in omni loco. Item Esaias: Quia repleta est terra vt cognoscat Deum quasi aqua multa tegens mare. Firmat hæc dominus in Euangelio Matthæi, dicens. Et prædicabitur Euangelium hoc in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. De fine mundi per Aggeum prophetam hæc signa data sunt: Ecce ego, dicit Dominus, semel adhuc commouebo cælum ac terram, & ponam orbem terræ desertum & ciuitates, ita vt non habitentur. Et Abacuc dicit: Consummatio in impios veniet. Et iterum: Ficus, ait, non dabit fructum suum, & non erunt nascencia in eis. Mentietur opus oliuæ & campi non afferent escas. Deficient ab escas oues, & non erunt in præsepibus boues. Ego autem, ait, exultabo in domino. Ipsi quoq; sapientes mundi in hæc attestati sunt, vt est illud Sallustij. Necesse est vt omnia orta occidant, & aucta senescant. Academici etiam noui, oia vergentia incerta esse putauerunt. Et Plato: Si initium mundo dedit, dedit & finē. Vnde & alius dicit, Quid est hoc? istud in quo est aliquid extremum. Quæ dominus ipse rerum omnium dans signa confirmat: Cùm videritis hæc omnia, scitote quoniam in proximo est finis. Dicit & Ioannes apostolus: Mundus transibit & concupiscentia eius. Extrema autem futura, dimidium temporis quod subsequitur connexis capitulis demonstrabit: vt hoc tertium tempus, tanquam tertium diem, ex quatuor Euangelistis velut cardinibus mundi surgentem, orientali radio migrante Ioanne Euangelista Matthæo, Marco, Luca tribus in partibus constitutis, & in duodenario discipulorum horarum numero, vesperum quo passus est dominus concludamus: vt ipse dies qui à mortuis resurrexit, cum æternus venerit in maiestate, æternos nos faciat secum vluerē, semperq; Deum laudare.

Esaiæ. 47.
 Malac. 2.

Esaiæ 11.

Matt. 24.

Agge. 2.

Abac. 3.

Lucæ 27.
 1. Ioan. 2.

FINIS TERTIÆ PARTIS, DE TEM-
 PORE SVB GRATIA.

DIMI.

DIMIDIUM TEMPO^c

RIS, AD CVIVS FINEM IMPLENDAE

*sunt visiones in scripturis sanctis factae de
Antichristo.*

PROLOGVS.

IN hoc dimidium temporis, finem mundi, & signa quae futura sunt, ipsiusque Antichristi facta, superbiam eius, breuisque temporis potestatem, domino donante, & operante eius gratia, ascriptis capitulis ex diuinis testimonijs probanda suscepimus. ostendentes sanè prius ac demonstrantes quid fuerit, qui nunc diabolus dicitur, qualisve ab autore bonorum omnium formatus sit, tū etiam lapsus eius ruinam & finem, ex omni Prophetiae, vel non testamenti auctoritate breuiter intimabo: ne sint fastidio, si cuncta fuerint huic operi ascripta.

DIMIDIUM TEMPORIS CAPITA.

- 1 Præd. De angelo per superbiam effecto diabolo.
- 2 Præd. De elatione eius.
- 3 Præd. De præcipitio eius, & aëreo carcere.
- 4 Præd. De diabolo ligato, & missio in abyssum.
- 5 Præd. De mysterijs iniquitatis, quæ diabolus agit per suos.
- 6 Præd. De signis Antichristi.
- 7 Præd. De muliere & bestia, qua portatur.
- 8 Præd. De decem regibus.
- 9 Præd. De moribus Antichristi.
- 10 Præd. De persecutionibus eius.
- 11 Præd. De superbia Antichristi.
- 12 Præd. De Antichristo convincendo, quòd Christus non sit.
- 13 Præd. De missione Heliae & Enoch,
- 14 Præd. De vestimento Christi.
- 15 Præd. De passione Heliae, & Enoch.
- 16 Prom. De eorum resurrectione.
- 17 Præd. De aduentu filij Dei, & hominis.
- 18 Prom. De resurrectione carnis.
- 19 Prom. De iudicio Christi domini.
- 20 Prom. De igni purificatorio.

A Dimidium Temporis.

Quomodo creatus est angelus, qui per superbiam diabolus factus est.

Prædictio impleta.

CAPVT I.

ER Ezechielem dicit de eo dominus : Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, & perfectus decore, in paradiso Dei tui fuisti. Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, in medio lapidum igneorum ambulasti, perfectus in vijs tuis à die conditionis tuæ, donec inueta est iniquitas tua. Et Esaias: Quomodo, ait, cecidit Lucifer, qui manens oriebatur? Firmat hæc dominus in Euangelio: Vos, ait Iudæis, à patre diabolo estis. Ille enim homicida fuit ab initio, & in veritate non stetit. In veritate factus est in qua non stetit, quia subditus creatori esse noluit: cuius potentiam nec malus euasit.

Ezec. 28.

Esaias 14.

Ioan. 8.

Qua elatione ceciderit diabolus.

Prædictio impleta.

CAPVT II.

BESaias propheta de eo: Dicebat, ait, in corde suo, In cælum ascendam super astra Dei, exaltabo solium meum: sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, & ero similis altissimo. Et in Ezechiele: Leuatum est, ait, cor tuum in decore tuo, perdidisti omnem sapientiam. Nunc, ait, iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi missus est deorsum. Testatur & Petrus Apostolus in epistola ad gentes: Deus enim, ait, angelis peccatis non pepercit: parci tamem peccatis hominibus, quia homo diabolo seducete peccauit, ille vero seipsum peccando seduxit.

Esaias 14.

Ezec. 28.

Ioan. 12.

1. Petr. 2.

Quò fuerit præcipitatus diabolus.

Prædictio impleta.

CAPVT III.

BESaias propheta: Veruntamen, ait, in infernum demergaris in profundum lacu. Et paulo post: Tu autem piectus es de sepulchro tuo, quasi stirps inutilis. Et Ezechiel dominus de eo: In terram proieci te, ante faciem regum dedi te, ut cerneret te & multitudinem iniquitatum tuarum. Et iniquitate negotiationis tuæ perdidisti sanctificationem tuam. Firmat hæc dominus in Euangelio dicens. Videbam Sathanam sicut fulgur de cælo cadentem. Tunc enim amplius cecidit, quando se ab eo Iesus tetare permisit: ostendens nequicias seductionis eius, & docens suos quemadmodum debeant resistere tentatori. Dicit & Petrus apostolus:

Esaias 14.

Ezec. 18.

Lucæ 10.

Matt. 4.

lus:

Ius: Carceribus caliginis inferi retrudens, tradidit in iudicio puniendos seruari. Et in Apocalypsi Ioannis dicitur: Missus est draco ille magnus, ille serpens antiquus qui vocatur diabolus & Satanus, qui seducit totum orbem terrarum, & precipitatus est in terram, & angeli eius cum eo missi sunt ruinosam eius superbiam sequentes. Vnde dictum est terræ & mari, quoniam descendit diabolus ad vos, iram magnam habens, sciens quia brevis tempus habet in negotiatione seductionis sue. Quæ egerit decipiendo elatos & cupidos, superiores partes huius libri continent. Nunc verò in breui, id est, in fine temporis, quæ futuræ sint eius fallaciæ, signis, ut dictum est, præcurrentibus exequamur.

De diabolo ligato, & misso in abyssum.

Prædictio impleta.

C A P V T III.

DAuid propheta dicit: Draconem quem finxisti ad illudendum ei. Et iterum: Tu contriuxisti capita draco nem super aquas, tu confregisti caput draconis magni, & dedisti eum escam populis Æthiopicibus. Et in libro Iob dicitur: Hoc est initium figmenti domini quod fecit, ut illudatur ab angelis eius. Firmat Euangelista, dicens: Rogabant Iesum dæmonia, ne eos mitteret in abyssum. Et alibi: Dixit Iesus discipulis suis, Ecce dedi vobis potestatem calcandi serpentes & scorpiones, & non vobis nocebunt. Item dominus: Nemo, ait, intrat in domum fortis, ut vasa domus eius diripiat, nisi prius alligauerit fortem. Super hæc testatur Apocalypsis Ioannis: Vidit, ait, angelum descendentem de cælo, habentem cathedram magnam in manu sua, & apprehendit draconem illum magnum, illum serpentem antiquum, qui vocatur diabolus & Sathanas, & alligauit eum mille annis, & misit in Abyssum. Et clausit, & signauit super eum, ne ultra seduceret nationes, donec finiatur mille anni. post hæc oportet eum solui in breui tempore. Hic exposuit quod in eodem libro dictum est: Gog & Magog verba Hebræa, quæ Latine Tectum & Detectum dicuntur. Ut sic accipianus tectum, quod in abyssum missus sit diabolus clausam signatam, super eum: detectum verò, quia oportet eum solui & produci in breui tempore. Mille verò anni, aut à parte totum accipiendi sunt (ut Petrus dicit apostolus: Vnus dies enim domino, sicut mille anni: & mille anni sicut dies vnus) aut ab exitu sermonis, quando à Daniele septuaginta hebdomadæ taxatæ sunt futuræ vsq; ad Christum ducem. Nam tunc esse bellum factum, ut Michael & angeli eius pugnaret cum dracone, & Danieli angelus ostendit dicens: Missum se esse ut pugnaret cum principe regni Perlarum: & non est, ait, qui me adiuuet nisi Michael princeps vester. In quo bello diabolus victus est & principatus eius, sicut eidem prophetæ in initio, ita Ioanni in fine temporis ostensum est. Ut illi quadringenti nonaginta anni, & isti qui excurrunt ab aduentu saluatoris vsq; in solitudinem eiusdem diaboli, concludant mille annos, in quibus ligatus est diabolus ne ultra seduceret nationes, quas antè possederat in idololatrijs. Quanta autem virtute, ut ait beata memoria Augustinus, pollebunt tunc sancti, qui luctaturi sunt cum diabolo soluto, cum quo ligato tantis periculis dimicatur? Iam eni, ut Paulus dicit, mysteria iniquitatis operatur. Sed quæ sint eius mysteria, iuuante domino, subter adnexis capitulis continetur.

Quo.

Quomodo per omnes suos diabolus mysteria iniquitatis operatur.

Prædictio impleta.

CAPVT V.

A Pocalypsis Ioannis dicit: Apprehensa est bestia cum illo pseudopropheta qui fecerat signa, quibus signis seduxit eos, qui acceperunt scripturam bestie, in fronte & in manu sua. Inscriptio in fronte & in manu hæc est, non tantum diaboli facta imitari, quantum & gloriari in eius malis operibus, vt sub figura Christi Antichristi facta exerceant. Quos etiam dominus Iesus in Euangelio testatus est, dicens: Multi venient in nomine meo dicentes: Ego sum Christus. & multos seducunt, nolite ire post eos. Et apostolus Ioannes: Audistis, ait, quia Antichristus venit: nunc multi Antichristi facti sunt. Et qui isti sunt, ostendit. Ex nobis, inquit, exierunt, sed non erant ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, mansissent utiq; nobiscum. Hæreticos omnes ostendit, & maximè Arrianos, quos nunc videmus multos seducere, aut potentia temporali, aut industria niali, aut certè abstinètia parcitatis, vel quorumlibet signorum deceptione. Dicente apostolo: Ipse enim Sathanas transfiguratur se velut angelum lucis. Non ergo magnum, si ministri eius transfigurantur, sicut ministri iustitiæ: quorum fines secundum operationem ipsorum, cum eis dixerit dominus iactantibus se in mirabilibus: Nō noui vos. Discedite à me omnes qui operati estis iniquitatem, tanquam vestem Christi, tanquam retia piscantium Apostolorum lacerantes. A quorū consortio alieni inueniuntur omnes hæretici, qui relicta pace communionis & pannis vnus Dei & Apostolorum, in suis non ecclesijs, sed plateis prædicant, & eorum memorijs non communicant, separati à toto catholicis sibi nomen asciscunt: cum in ipsa Hierusalem Iacobus & Stephanus primus marty: Ioannes apud Ephesum: Andreas & cæteri per totam Asiam: Petrus & Paulus apostoli in vrbe Roma gentium ecclesiam (in qua Christi domini doctrinam erudierunt) pacatam vnamq; posteris tradentes, sanguine memorijsque suis ex dominica passione sacrarunt. Huic generati ecclesiæ communicans Christianus, est catholicus. Ab hac segregatus hæreticus est, & Antichristus: qui cum palam manifestatus fuerit, ampliora signa eum esse facturum, sequentia demonstrabunt.

Apoc. 19

Mar. 13.

1. Ioan. 2.

1. Cor. 11.

Matt. 7.

Psal. 6.

De signis Antichristi.

Prædictio impleta.

CAPVT VI.

In libro Iob de Antichristo dicitur: Virtus eius in lumbis est, & potentia eius super vmbilicum ventris: Et iterum Non est, ait, super terram potestas quæ comparatur ei, qui sic factus est, vt nullum timeret. Omne sublimè videt, ipse est rex super vniuersos filios superbie. Dicit & Paulus apostolus: Secundum operationem Sathanæ in omni virtute, signis, & prodigijs mendacij, & in omni seductione iniquitatis his qui pereunt. Et dominus in Euangelio: Exurgent, inquit, pseudochristi & pseudoprophete, & dabunt signa

Iob. 40.

Iob. 41.

1. Thess. 2.

Matt. 14.

signa

1. Tim. 4. signa magna, & prodigia, in quibus seducantur, si dici potest, etiam ipsi electi. Ecce, ait, prædixi vobis. Quãquam apostolus Paulus aliquos tacite memoret cauteriatam habentes conscientiam, alios apertè, vt Hymenæum & Filetum: Demam, Hermogenem, & Alexandrum ærarium. Quorum errores doctrinãsq; v̄arias & multa inala commemorat. Nec defuturos post suũ abcessum lupos graues, ipsũque qui etiam nunc operatur in filiis diffidentiz, ipse testatur. Nostris quoq; temporibus Aspere VI. COS. Carthagini constituto, hoc signũ diabolicum monstrumq; quod illic accidit, quis illius patriæ ciuis ignorat? Quædam iuencula Araba natione, ancillæ Dei habitum gestans: cum in balneo lauans simulachrum quoddam veneris impudicè respiceret & seipsam, eiq; se consimilans, domicilium se diabolo præbuit. Statim ille leo qui rugiens circuit, quem querebat inuenit. Meatus igitur gutturi ipsius occupans, nullum cibum nullumque potũ traiciens per septuaginta ferme dies totidemq; noctes, ieiunium sibi diabolus ex capta possessioq; vase exhibuit. Hoc monstrum parentes puellæ per tot diũ spatia auferri posse sperantes, dum iuge malum vltius tolerare nõ possent, simul cũ filia sese ingesserunt sacerdoti, quæ acta erant fideliter intimantes. Hoc tantũ puella fatebatur, auẽ quãdã noctis medio apparere, quæ sibi ore nescio quid infunderet. Stupor tunc inerat cupẽtis videre puellã nullis indicijs diurni ieiunij sædatã, nullo pallore seu tabe vel debilitate confectã: qui potius robustã succo viscerũ, mole membrorũ. Cumq; incredibilia viderentur, quæ dicebantur, habito cõsilio, in monasterio puellã, in quo reliquæ sancti Stephani sitæ sunt, sacerdos puellã simul & præposito commendauit. Illic prima tantum die apparuisse illã auem asseruit, sibiq; inrepassẽ quod neq; fame neq; siti cõpulsã illũ appeteret locũ, quod sibi accedere nõ liceret. Per duas sanè hebdomadas nihil cibi vel poculi sumẽs in monasterio mãsit. Accidit autẽ vt quintusdecimus dominicus illucefceret dies, ascendente nobiscũ sacerdote, vt matutinũ illic sacrificiũ solitũ offerretur: puellam præpositus ad altare præduxit, eo incessu & habitu quo solèt rubore perfuex epulis poculisq; mulieres aduenire. Sed vt se illa prostrauit altari, clamore fletus sui cũctis astãtibus gemitus lachrymasq; induxit, quibus tãtũ malum auferẽdũ præfessis plebs dominũ exorabat. Erat enim iã indicis murnur in populo. Peracto itaq; sacrificio cũ eadẽ inter cæteras breuẽ particulã corporis domini tinẽtã à sacerdote perciperet, semihora mãdẽs trajicere nõ valuit, nõdum illo fugato, de quo dicit Apostolus: Quæ cõsonãtia Christi ad Belial? Et iterum: Nõ potestis calicẽ domini bibere, & calicẽ dæmoniorum.

2. Cor. 10. Non potestis mensæ domini participare & mensæ dæmoniorũ. Manu igitur faciẽ eius sustentãte sacerdote, ne sanctũ proijceret, à quodã diacono suggestũ est vt calicem salutarem gutturi eius Pontifex applicaret. Quod vt factum est, statim vt locum illum quem diabolus obsederat saluatoris imperio reliquit, sacramentum quod ore gestabat cum laude redemptoris transglutissẽ puella clamauit. Hinc lætitia, hinc voces in gloriã Dei, quod post octoginta & duos dies diabolo expulso, puella de potestate fuerit eruta inimici. Oblatio itaq; rursum gratiarũ actõnis pro ea fit, sacrificijq; percipiens certam partem, prisco est reddita v̄sui. Tunc etiam dum hæc agũtur, spiritu diuino actus diaconus eiusdem tituli statuam illam sublatam confregit in puluerẽ, omnemq; insidiantis astutiã superauit diuina maiestas. Nouimus.

etiam.

etiã aduenisse illuc quemdam sub specie monachi, qui quædã signa curationũ se operari fatebatur. Cumq; circa cæcos & claudos phantasticos quosdã ageret lusur, eosq; oleo nescio cuius mortui olis liniret, vt sibi visus gressusque redditos æstimabãt, discedetes in illis quibus antea tenebantur infirm. tatibus permanebãt. Sed in his proditũ sese cognoscẽs fenerator ille, aufugit. In Asia vero siue ipsum, siue aliũ talia fecisse, quidam Christianis religiosus & nobis enarravit. In Italia quoq; nobis apud Cãpaniã cõstitutis, dũ venerabilis & Apostolico honore nominãdus Papa Leo Manichæos subuerteret & contereret Pelagianos & maximẽ Iulianũ: ambiens tũ quidã, Florus nomine, spiritu seductionis arreptus, virtutẽ & meritũ sibi sancti Sosij martiris assignãs, cũ haud procul à Neapolitana ciuitate in subuersionẽ animarum quædã promitteret faceretq; illicita, à germano venerabilis Nostriani episcopi, & Hetio presbytero simul cũ clericis prædictę ecclesię tentus & coërcitus, sic à præfatã prouinciã liminibus pullus est. Multa sanẽ per diuersas terras agit ille, qui suę perditionis socios quærit. Ideoq; pauca ipsius in hoc opere intimanda credidi, vt qui post nos futuri sunt, legendo cognoscant, qua cautela Deo iuuante superare valeant inimicum.

De muliere, & bestia, qua portatur.

Prædictio implenda.

CAPVT VII.

IN Apocalypsi Ioãnes apost. dicit: Venit vnus ex septẽ angelis sanctis, & locutus est mecũ, dicens: Veni ostendã tibi iudiciũ meretricis magnę sedẽtis super aquas multas. Et duxit me in spiritu, & vidi mulierẽ sedẽtẽ super bestiã habẽtẽ capita septẽ & cornua decẽ, ferẽtẽ poculũ in manu sua plenũ execrationibus immunditię & fornicatiõẽ toti⁹ terræ. Et paulõ post: Vidi mulierẽ illã ebriã sanctorũ sanguine, & sanguine martyrũ Christi Iesu. Hęc est Babylonia illa magna p mũdũ expoliãda trophæis. Eiusq; filia est misera, quæcũq; facta eius & superbiã imitatur. Nec eã vno in loco existimes ciuitatẽ, quę tota est sparsa in orbe. De qua dicit & ppheta Dauid: Filia Babylonis misera, beatus, ait, qui retribuẽt tibi retributionẽ tuã, quã retribuisti nobis. Et in Apocalypsi Ioãnes dicitur: Reddite ei sicut & ipsa reddidit vobis: in poculo, quo miscuit vobis, miscete ei duplum. Et inquãtũ se clarificauit & potestatis habuit, in tãtũ date ei cruciatu, & luctus. Quia dicit: Sedeo regina, & vidua, nõ sum, nec luctus visura sum. Ideoq; vna hora plagę eius aduenerũt, Mors, Fames, & Luctus. Et ipsa igni cremabitur, quoniã fortis est dominus qui eã iudicabit. Quis autem non intelligat, quã dicat ferentem poculum plenum execrationibus immunditię, & fornicationis totius terræ? Æterna cũm dicitur quæ temporalis est, vtiq; nomen est blasphemię: Cũm mortales licet reges, in ea dicantur Diui, eisq; supplices dicunt, Nominĩ vestro, altaribus vestris, perennitati vestrę, & cętera: quæ vanitas, non veritas tradit, atq; execrabilia sunt. Hęc enim æterno Deo debentur. Sanẽ in sacris sacrilegijs & mollibus tum sacerdotibus, ad fornicationem idololatrię omnes gentes inuitas, se ipsam in subditis contaminauit. De quibus facer insonat Psalmus: Perdidiſti omnes qui fornicantur abs te. Veruntamen quia sunt in ea ciues supernę patrię Hierusalẽ, qui dicunt: Mihi autẽ adiungi Deo bonũ est: dicitur

Apoc. 17

Psal. 136.

Apoc. 18

Psal. 71.

- Heb. 12. citur eis. Exi de ea populus meus, ne particeps sis delictorum eius, & ne perstringaris plagis eius. Exeunt enim hi qui non fastus eius, sed humilem viam Christi sequuntur, qui non rapinam, sed misericordiam diligunt, qui pacem & sanctificationem custodiunt, sine qua nemo poterit videre Deum. Qui gemunt, & dolent ob iniquitates, quæ fiunt in medio eorum, nec sunt iugum ducentes cum infidelibus. Quos etiam dominus in Evangelio, suo exhortatur alloquio dicens inter cætera: Beati mites, quia ipsi possidebunt terram. Beati misericordes, quia ipsi misericordiam consequentur. Beati pacifici, quia ipsi filij Dei vocabuntur. Beati lugentes, quia ipsi consolabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Testatur & Paulus, dicens. Tantum qui modo tenet, teneat. donec de medio fiat, & tunc reuelabitur iniquus, quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & euacuabit in illuminatione presentie sue.
1. Cor. 6.
1. Thess. 2
- Isaia 11.

De decem regibus, quos Antichristus inueniet.

Promissio impleta.

CAPVT VIII.

- Apoc. 17. **I**N Apocalypsi Ioannes. Dixit, ait, mihi angelus. Propter quid admiratus es? Ego dicam tibi sacramentum huius mulieris & bestie, qua portatur. Bestia quam vidisti fuit, & non est, sed ascensura est ex abyssu & itura in interitum. Illa septem capita eius, septem montes sunt, supra quos mulier sedit: & reges septem sunt, vnde quinq; ceciderunt, vnus superest, alius nondum venit: & cum venerit, oportet breui tempore illum manere. Bestia quæ fuit & non est, & ipsa octauo loco est: cum sit ex septem, & in perditionem ibit. Et decem cornua quæ vidisti, decem reges sunt, hi regnum nondum acceperunt, sed potestatem regni vna hora accipient post bestiam. Hoc à Daniele ostensum est. Bestia quarta quæ grandior omnibus bestiis fuit tot cornua habes. Sed quod ibi dicit, cornu minus surrexisse ante se, hic septem reges nominat illis tribus expulsis, ipsum autem octauum Antichristum esse, cum sit ex septem. Ergo in quantum datur existimatio, aut priores reges memorat, qui truculentiores fuerunt in religione Christiana, aut ex decem, tribus extinctis septem futuros, qui & ipsi sæuiant in Ecclesia. Omnes sane hæreticos Arrianos vult intelligi, cum dicit: Hi aduersus agnum pugnabunt & agnus vincet eos. Pugnans enim exsuffando et rebaptizando membra agni, quæ iam Christus suo sanguine sacrauerat. Sed nemo perijt, ait dominus, nisi filius perditionis. Octauum igitur regem, quæ dicit Antichristum, quid à Neronem intelligi voluit: ut ipse sit bestia, quæ fuit, et non est, et iterum venturus est. Sed siue ipsius forma et specie corporis sumat, et in ea appareat (sicut è contrario angelus sanctus in Tobie libro, speciem et similitudinem Azarie Ananie magni suscepit) siue in alterius speciem appareat Antichristus, ipse tamé Neronis luxuriam et spurcitiam sæuitiamq; morum habiturum, Daniel propheta testatur. quæ in sequenti capitulo demonstranda sunt.
- Dan. 10.
- Ioan. 17.

De moribus Antichristi.

Prædictio impleta,

A

DAniel propheta dicit angelum dixisse sibi: Filij quoque præuicatorum populi tui extollentur, ut impleant visionem. Et paulo post: Statbit, ait, in loco regis vilissimus & indignus decore regio, & in paucis diebus conteretur, non in furore nec in prælio. Et faciet iuxta voluntatē suam rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum deorum loquetur magnifica, & dirigit donec compleatur iracundia, perpetrata est quippe definitio. Et Deum patrum suorum non reputabit, & erit in concupiscentijs foeminarum, & Deum, quem ignorauerunt patres eius, colet, & Deum Moazi in loco suo statuet. Hic ostenditur quod ex Iudeis de tribu Dan, quæ hodieque in Perside est, veniat Antichristus, iuxta prophetica benedictionem Iacob patriarchæ dicentis: Dan iudicabit populum sicut alix tribus. Fiat coluber in via, cerastes in semita mordens vngulas equi, ut cadat ascensor eius retrò. Statimque verum Christum dominum venturum ostendit, dicens: Salutare tuum expectabo domine. Hoc etiā in Euangelio quod supra posuimus, testatus est dominus Iudæis, dicens: Veni ego in nomine patris mei, & non credidistis mihi: alius veniet in nomine suo, & ipsi credetis. Quos præuicatos legis Paulus redarguens, ostendit Antichristo credituros: Pro eo, ait, quod dilectionem veritatis non acceperunt ut salui fierent, ideo mittit illis Deus operationem erroris ut credant mendacio, & iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. Notandum sanè, post bestiam hæc omnia esse ventura: id est, sublato regno in quo mulier sedet ebria sanctorum sanguine, quæ nos credentes, postea videnda relinquimus.

Dani. 11.

Gene. 49

Ioan. 5.

1. Thef. 2

B

De persecutionibus Antichristi.

Prædictio implenda.

CAPVT X.

IN visione Danielis angelus de Antichristo: Cor eius, ait, aduersus testamentum sanctum. Item ibi: Brachia ex eo exurgent, & polluent sanctuariū fortitudinis, & auferent iuge sacrificiū, & dabunt abominationem in desolatione, & impij in testamentum simulabunt fraudulentè. Et hic Arrianos signat præcursores Antichristi. Populus autem, ait, sciens Deum suū obtinebit, & docti in populo plurimi. Et erunt in gladio, & in flamma, & in captiuitate, & in rapina dierū. Cumque corruerint, subleuabuntur auxilio modico, & applicabuntur eis plurimi fraudulentè. Et de eruditjs ruent, ut cōfidentur & eligantur & dealbentur sancti vsque ad tempus præfinitum. Itē ibi: In tempore illo, dictum est: Consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filijs populi tui, & veniet tempus, quale non fuit ab initio ex quo gentes esse cœperunt, vsque ad tempus illud. Et in tempore illo saluabitur populus tuus omnis, qui inuētus fuerit scriptus in libro vite. Firmat hæc in Euangelio: Cūm videritis, ait, vastationem desolationis, quæ dicta est in Daniele propheta, qui legit intelligat. Et iterum: In diebus autem illis erit tribulatio & angustia qualis non fuit ab initio. Et nisi breuiasset Deus dies illos, non mansisset omnis caro: sed propter electos breuiabuntur dies illi. Testatur & Io-

Dani. 11.

Dani. 11.

Marci 13.

Danie. 9.

Apoc. 13.

Iannes

annes in Apocalypsi: Data est, ait, potestas bestię loquendi magna, & aperuit os tuū in blasphemia aduersus Deū, blasphemare nomen eius & tabernaculū eius. Et data est ei potestas faciēdi bellū cū sanctis, & vincere, & occidere eos. Et data est ei potestas in omni tribu & lingua & gēte, & adorabūt eā oēs qui nō sunt scripti in libro vitę agni qui occisus est ab origine seculi. Hic etiā martyria Christi domini refulgent, vt sicut primus eius aduentus milia infantiū, ita secundus electorū suppleat numerus.

De superbia Antichristi.

Promissio implenda.

C A P V T. XI.

Ezechiel propheta: Eleuatum est, ait, cor tuū & dixisti, Deus ego sum, & in cathedra Dei sedeo in corde maris: cū sis homo, & non Deus. Et dedisti cor tuū quasi cor Dei. Dicit & Paulus apostolus: Cū venerit refuga primū, & reuelatus fuerit homo peccati filius perditionis, qui super extollitur supra omne quod dicitur Deus aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat ostētās se tāquā sit Deus. Et dominus in Euangelio: Cū vobis dixerint, ecce hic est Christus, ecce illic, nolite ire post eos. Et in Apocalypsi Ioannis: Vidi, ait, bestiā ascēdentē de terra, & habebat cornua duo agni similia, & loquebatur sicut draco. Et paulō post: Et fecit signa magna ita vt ignē faceret de cœlo descēdere in terrā sub oculis hominū, & seduxit eos, qui habitāt terrā ppter signa quę data sunt ei facere. Hic metuāt curiosi & maxime Iudæi. Qui Iudæi signa petunt, vt Apostolus dicit, & Græci sapientiam quærunt. Vnde quidam conijciunt in templū Solomonis Antichristum esse sessurū, vel se efferre signis, quibus Christus esse credatur. Nā eū & præcones mēdaci sui habiturū, ostēsum est, cū dictū sit duo cornua habiturū agni similia. Dicit etiā Ioānes in Apocalypsi: Vidi, inquit, ex ore draconis & ex ore bestię, & ex ore pseudoprophētę spiritus tres immundos exētes velut ranas. Sunt enim spiritus dæmoniorū facientes signa. Exhibunt ad reges totius orbis terrę cōgregare illos in pugnā ad diē illū magnū omnipotētis. Quod enim in Daniele dictū est: Examina ex eo exurgēt: hic apertē dictū est, exire velut præcones eius spiritus tres immūdos, tāquam in tres partes orbis, id est, Asię, Europę, & Africę: qui & signis persuadeāt Antichristū ipsum esse Christum. Sed eum non esse, sequentia demonstrabunt.

De Antichristo conuincendo, quōd Christus non sit.

Predicatio implenda.

C A P V T. XII.

Antichristus in qua superbia sit venturus, superius dicta declarant. Nō ergo erit humilis eius aduentus, sicut de Christo omnis resonat propheta, Esaiā dicente: In humilitate iudiciū eius sublatū est, generationem autem eius quis enarrabit? quia tolletur à terra vita eius. Non ducetur sicut ouis ad victimā, id est, ad passionem, vt Christum ductum Euangelia testantur & prophetiæ. Non dabit percutienti se maxillam, nec sputa & colaphos accipiens tacebit. Quæ in Christo facta ita credimus, vt ea omnis prædicit propheta. Non ponet dorsum suum ad flagella, nec satiabitur

A tur opptobrijs. Quod Christū impleſſe, omne Euangeliū prædicat & prophetia. Nō diuidetur veſtimēta eius, & in tunicā ſortem nemo miſſurus eſt. Quod in Chriſti veſte factū euangelia teſtatur & prophetiæ. Nō crucifige- tur, nec ſel & acetū accipiet. Quod Chriſtū percepſiſſe & Euangelia dicūt & prophetiæ. Nō ſuſcipiet latus eius læcā, & vulnera clauorū in eo nō erūt. Quæ in Chriſto etiā poſt reſurrectionē fuiſſe, & Euangelia teſtatur & prophetiæ Sanguine ſuo nō redimet mundū. Quod de Chriſto omnis prædicat prophetia. Nō morietur, & tertia die reſurget. Quod Chriſtū feciſſe & euangelia teſtatur, Apoſtolicæ quoq; literæ & prophetiæ. Nō aſcendet in cælū, nec ſpiritū ſanctū in linguis igneis ſuper diſcipulos effundet. Quod Chriſtū impleſſe, omne euāgelium ſonat & prophetia. Super hæc, mūdus ipſe iā teſtis eſt totus. Quare hiſ examinatis atq; perſpectis intelligūt qui poſt nos futuri ſunt Antichriſtum nō eſſe Chriſtum. Cuius finē Apocalypſis ipſa demōſtrat: Venit, ait, angelus & apprehēdit draconē, & beltā, & pſeudoprophetas. Iſti viui ſimul miſi ſunt in ſtagnum ardēs igne & ſulphure, & cruciabuntur illis in ſecula ſeculorum. Hic ſinis erit diaboli & angelorum eius, & eorum hominum, qui ſub nota & ſigno, ad eius ſocietatem tranſierunt. Sicut etiā Daniel & Ezechiel prophetæ de eius ſine teſtantur. In hiſ autem quæ dicta ſunt bene facient qui tunc fuerint intendere prophetiæ, ſicut lucernæ in obſcuro loco, donec ipſe dies qui vêturus eſt clareſcat in cordibus credentium. Alia verò ſigna vltima, quæ futura ſunt, ſequentia demonſtrabunt.

De miſſione Helia & Enoch.

B Promiſſio implenda.

CAPVT XIII.

IN Malachia propheta: Ecce, ait, dicit dominus, Mittā vobis Heliā Theſebit priuſquam veniat dies domini magnus & manifeſtus, qui reſtituet cor patris ad filium, & cor hominis ad proximū ſuum, ne veniens percutiā terram funditus Sic enim iſti prophetę conuertent corda patrum ad filios, vt oſtendant, quæ Patriarchæ vel Prophetæ dixerunt de Chriſto in humilitate venturo, cōuincentes Antichriſtum non eſſe Chriſtum. Hoc euidētius Apocalypſis Ioānis oſtēdit: Dabo, ait, dominus, duobus martyribus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta ſexaginta ſex diebus. Hi ſunt duæ oliuæ & duo candelabra cōſiſtētia in conſpectu domini terræ. Et paulo poſt: Hi habebunt poteſtatē claudendi cælum, ne imbrē pluatur per dies prophetiæ eorum. Et poteſtatem habent omnium aquarum cōuertendi eas in ſanguinē, percutere terrā in omni plaga quotieſcunq; voluerint. Ecce & hic tripartita etiam teſtium diuiſio. Contra Pharaonē duo teſtes Dei miſi ſunt, Moyſes & Aaron: & duo Magi Pharaonis, Iamnes & Mambres reſiſtentes Moyſi, qui ſimul cum ſuo rege perierunt: & contra Neronē duo, Petrus & Paulus apoſtoli, at contrario Simon Magus, qui & ſe perdidit & Neronem decepit: & contra Antichriſtum duo, Enoch & Helias prophetæ, aduerſus quos tres pſeudoprophetæ Antichriſti exurgent. Ideo hic plus vnus, quia ſupra vnus minus, vt ſenarius numerus ex vtriſque partibus ſuppleatur, propter ſex dies creaturæ in principio diſpoſitos, & ſex angelos eanentes tubis totidemque plagas mundo inferentes, vt ſeptimus ſinem

laborum requiemq; sanctorum significet, tanquam septimus dies qui manet tantū, & vesperū non habebit. Quam requiē sabbati omni præcepto diuinitas ipsa seruandam commendat, vt vacantes ab omni opere malo manē adstemus, vt contemplemur eum, qui coronas in miseratione & misericordia omnes iuste iudicans, & iniquē neminem dānans. sed de his Tyconius multa conscripsit. Consummationem verō perfectionemq; temporum trium annorū & sex mensium, qui dicti sunt dies mille ducenti sexaginta, & menses faciunt quadraginta & duos, non tantū Apocalypsis Ioannis, quantum & Daniel propheta commendat. Quibus ciuitatem sanctā calcari vt existimatur ab hæreticis, & maximē Arrianis, qui tunc plurimū poterunt, Gog & Magog, vt quidā dixerūt Gothos & Mauros, Getas & Massagetas, per quorū sēuitiā ipse iā diabolus ecclesiā vastat, & tunc amplius persequentur. Cessare etiam facient iuge sacrificium, propter quod admonet dominus, dicēs: Venio citō. Beatus qui vigilat. & seruat vestimenta sua, ne nudus ambulet. Quæ autem sint vestimenta seruanda, sequens capitulum demonstrabit.

Psal. 101.

Ezee. 39.
Vide idē
apud Au-
gu ca. 11.
libro. 10.
de ciuit.
Dei.

De veste seruanda Christianis.

Prædictio implenda.

CAPVT XIII.

Gal. 3.

Ioan. 13.

Lucæ 15.

PAulus apostolus dicit: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Et dominus in Euangelio: Qui semellotus est, non opus habet lauare nisi pedes tantum, quia est mundus totus. Omnis itaq; ab hæreticis rebaptizatus, aut voluntariē vestem suam Christū amisit, aut in persecutione deficiens indumentum quod habuit perdidit. Dum igitur tempus est, recurrat expoliatus & nudus pœnitendo ad pium patrem, qui redeunti perditio filio, & primam stolam reddi iubet, simul & annulū dignitatis. Qui adhuc tortuosus hæreticorum disputationibus velut siliquis porcorum pasci desiderat, panis recordetur & patris, fugiat latrones expoliatores suos, pudeat Dei filium Antichristi factum esse mancipium, sponte vel compunctus redeat, vt vestiatur, ne nudus exhibitus iudicetur. Hæc illi cum perditis filijs acturi sunt Dei testes. In his Helias & Enoch suum martyrium consummabunt, sicut capituli sequentis narrat autoritas.

De passione Helia & Enoch.

Prædictio implenda.

CAPVT XV.

Apoc. 11.

IN Apocalypsi Ioannis dicitur: Cum finierint martyrium suum, bestia que ascendet de abyssu, faciet cum his bellum, & vincet eos, & occidet eos, & corpora eorum iacebūt in platea ciuitatis illius magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, & Egyptus, vbi & dominus eorum crucifixus est. Hæc platea conscientia est omnium impiorum in mundo plaudentium in morte sanctorum, quod acertimis quasi trauerint inimicis. Propter quod corpora eorum non sicut ponunt in sepulcho, quia hi videlicet duo prophætæ cruciauerunt eos qui habitant terras, quibus occisis cū dixerint Pax & securitas, tunc illis aduenient repentinus interitus, sicut dolor partus habētis in vtero, & nō effu-

A effugiet. Quia dies domini (vt Paulus dicit apost.) sicut fur in nocte veniet. 1. Thef. 5

De resurrectione Helia, & Enoch.

Promissio implenda.

CAPVT XVI.

Apocalypsis Ioannis dicit: Post tres & dimidium diem spiritus vitæ à Deo intrauit in illos, & steterunt super pedes suos. De his arbitror apostolum dixisse Paulum, Et mortui in Christo resurgent primi. Tres igitur & dimidius dies, tribus annis & sex mensibus respondent, quibus potestas erit Antichristo, eisq; suppletis corâ oculis inimicorû Helias & Enoch ascendentes in cælum ibunt in occursum Christo vero regi & iudici venienti. Qui Antichristum omnesq; eius interficiet spiritu oris sui, vt regnet in domo Iacob ipse, de quo dictum est, Regni eius non erit finis.

De aduentu claritatis filij Dei & hominis.

Promissio implenda.

CAPVT XVII.

David propheta dicit: Deus manifestus veniet, Deus noster, & nõ silebit. Ignis ante eum ardebit, & in circuitu eius tempestas valida. Dicit & propheta Malachias: Væ desiderantibus diè domini, & vt quid vobis illam? Itè: Ipse subito veniet in tèplû suû dominus, què vos ignoratis, & angelus testamenti quem vos vultis, ecce veniet dicit dominus. Et quis sustinebit introitû eius? aut quis resistet in aspectu eius? quia ipse introibit sicut ignis cõflatorij. Dicit & Esaias: ecce dies domini sicut ignis veniet, & sicut procella currus eius reddere in ira vindictâ & retributionem in flamma ignis. Dicit & dominus in Euangelio: Sicut enim fulgur exiens ab Oriente pergit in Occidētē, sic erit & aduentus filij hominis. È iterû: Sol tenebrabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ de cælo erunt decedentes, & virtutes cælorum mouebuntur, & tunc videbunt filium hominis venientē in nubibus cum virtute magna & gloria. Testatur & Apocalypsis Ioannis dicens: Sol factus est niger vt saccus silicinus, & luna sanguinea facta est, & stellæ ceciderunt, eo modo, quo ficus vento magno agitata amittit acerbos fructus suos, & cælum recessit vt liber cum euoluitur: & omnis mons & insulæ de locis suis motæ sunt: & reges terræ maximq; tribuni, & diuites, & nobiles, & serui absconderunt se in speluncis & petris montium, dicentes, montibus & petris: Cadite super nos, & abscondite nos à conspectu patris sedentis super thronum, & ab ira agni, quoniam venit dies magnus irè illorum. Et quis poterit stare? Dicit & Paulus apostolus: Ipse dominus in iussu in voce archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo. Fatetur & Sibylla inter cætera dicens: Eripitur solis iubar, & chorus interit astris: Voluetur cælum: luminaris splendor obibit. Sed tuba tum sonitum tristem demittit ab alto Orbe, gemens facinus miserum variosq; labores. Tartareumq; chaos monstrauit terra dehiscens. Multa per singula capita etiam necessaria testimonia prætermisi, suscepti operis niodum cogitans. Quare aduentus filij Dei, sicut bonis lætitiâ infert, ita malis exitium. Nunc enim cum viuimus & tempus est corrigendi, actus moresq; mutemus. Sequitur autem resurrectio mortuorum.

De resurrectione carnis.

C

Promissio implenda.

CAPVT XVIII.

Ezechiel propheta: Dixit mihi dominus, Fili hominis prophetiza super ossa hæc & dic, Hæc dicit dominus: Ecce eiciã vos de monumētis veltis, & inducã super vos neruos, & imponã carnes, & extedã cutẽ. Et dabo spiritum meum in vos, & viuetis, & scietis quia ego sum dominus. Et Esaias: Exurgẽt mortui, & excitabuntur qui in monumētis sunt. Et ipse in Euangelio: Veniet, inquit, hora quando omnes qui in monumentis sunt, au dient, vocem filij Dei, & procedent qui bona egerunt in resurrectionẽ vitæ qui mala egerunt in resurrectionem iudicij. Testatur & Paulus hæc in ictu oculi fieri, in nouissima tuba: Canit enim, ait, tuba & mortui resurgunt in corrupti, & nos immutabimur. Et Apocalypsis: Exhibuit, ait, mare quos pe nes se habebat mortuos, similiter & mors, & infernus: Hic illa absoluenda sese ingerit quæstio, quæ insipientium gentiliumq; ore profertur, Quo modo resurgant ij, quorum cadauera beluæ, bestiarq; comederint, ipsiq; ab alijs bestijs, auiibus, canibusq; consumptæ sint: Ignorãtes oia quæ ex terra creata sunt, in eandem materiam resoluta recidere, ac facile esse potẽtiæ creatõris, ex ea rursus reparare quæ fuerant, qui potuit inter cætera primũ ex illa hominẽ formare qui nõ erat. Si quẽ verõ mouet, quod impij in iudicio non resurgũt, intelligat nõ eos ad iudiciũ, sed ad pœnã resurgere, iuxta illã domini sententiã: Qui nõ credit, ait, iã iudicatus est. Faterur & Sibylla: Sic animẽ eũ carne aderũt. quas iudicat ipse. Resurgentibus cunctis iudiciũ sequitur.

De iudicio Christi domini.

D

Promissio implenda.

CAPVT XIX.

David propheta dicit: Annunciabunt cœli iustitias, quoniã Deus iudex est. Itẽ aduocauit cœlũ rursus, & terrã, vt discerneret populũ suũ. Itẽ Ipse iudicabit orbẽ terræ in æquitate. Firmat hæc dominus in Euangelio. Cũ venerit, ait, filius hominis in claritate sua, cõgregabũtur ante eum oēs gẽtes, & separabit eos ab inuicẽ, sicut separat pastor oues ab hœdis, oues ponet à dextris, hœdos autẽ à sinistris. Tũ dicit, his q; à dextris sunt, venite benedicti patris mei, percipite regnũ quod vobis paratũ est ab origine mundi. Esurui enim & dedistis mihi manducare, & cætera quæ pertinent ad opera misericordiæ, in quibus est sacrificiũ magnũ purgãs omne peccatũ, ipso dicẽte domino: Misericordiã volo magis q; sacrificiũ. Sinistris autem dicturus est, Ite in ignẽ æternum, quem parauit pater meus diabolo & angelis eius. Esurui enim, ait, & nõ dedistis mihi manducare: & cætera similiter quæ ad crudelitatis exitia pertinent, quæ mergũt hominẽ in interitũ & perditionem dum auari nõ pascũt Christũ esurientẽ in paupere, qui dicit: Quãdiu vni ex minimis meis nõ fecistis, neq; mihi fecistis. Sequiturq; inter partes lata sentẽtia iudicãtis Ibũt, dictũ est, impij in ambustionẽ æternã. Testatur & in hæc Paulus apostolus: Oēs, ait, aditabimur ante tribuna! Christi, vt referat vnusquisq; secundu ea quæ per corpus gessit, siue bonũ siue malũ. Et Apocalypsis Ioannis dicit: Vidi mortuos tã magnos quã minimos, stantes in cõspectu throni

A throni Dei. De his aperti sunt libri, & alius liber apertus est qui est vitæ vni-
 uscuiusq; hominū, & iudicati sunt mortui ex ipsis scripturis libroꝝ secundū fa-
 cta sua. Libri aperti, cōscientiæ singulorū. Alius liber qui oīm continet actus,
 iustitia Dei est cuncta producēs in lucem. De quo dicit Paulus: Donec ve-
 niat dominus, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestabit cogita-
 tiones cordis, & tunc laus erit vnicuiq; à Deo. Concludit Ioannis Apoca-
 lypsis: Mors & infernus missi sunt in stagnū ignis, & qui non sunt inuenti
 in libro vitæ, missi sunt in stagnum ignis, in quo cruciabantur in secula sæ-
 culorum. Sicut dicit & Esaias: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum
 non extinguetur, & erunt vsq; ad satietatem visionis vniuersæ carni. Fate-
 tur & Sibylla, occultos actus tunc detegens, Quis loquetur secreta? atq;
 Deus referauit pectora luci: Tunc erit & luctus stridebunt dentibus omnes.
 Et paulò post: Et coram hoc domino reges sistentur ad vnum. Recidet &
 cœlo ignis & sulphuris annis. Post hæc sequitur, per ignem purificatorium,
 quosdam fideles homines ipsaq; elementa purgari.

1. Cor. 4.

De igni purificatorio

Promissio implenda.

CAPVT XX.

D Auid propheta: Omnia sicut vestimentū veterascent. Et sicut oper-
 toriū mutabis ea, & mutabūtur tu aut ipse idē es. Itē ipse: Igne nos ex-
 aminasti, sicut examinatur argentū. Et iterū: Transiuimus per ignem
 & aquam, & induxisti nos in refrigeriū. Et Malachias ppheta: Ipse introiit,
 & ait, sicut ignis cōflatoriū, & sedebit constans, & purgans circuit argētum & au-
 rum, & purgabit filios Leui. Et in Euāgelio Matthæus hæc de domino cō-
 firmat, dicens: Hic est qui baptizat in spiritu sancto & igni, ferens ventilabrū
 in manu sua, & purgabit arē suam. Frumenta recondet in horreo, paleas
 autem comburet igni inextinguibili. Et iterum ipse dominus dicit: Prius,
 quam cœlum & terra transeat, iota vnum, aut vnus apex non cader ex lege,
 qui non impleatur. Et Petrus apostolus: Qui autem nunc sunt cœli, eodem
 verbo repositi sunt, igni referuandi in diem iudicij. Et paulò post: Propter
 res, ait, ad præsentiam domini per quam cœli ardentis soluentur, & elemen-
 ta ignis ardore decoquētur. Dicit & Paulus: Quia & ipsa creatura libera-
 bitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Fatetur &
 Sibylla dicens: Omnia cessabunt, tellus contracta peribit: Sic pariter fontes
 torrentur, fluminaq; igni. His igitur peractis, eum respiciētes impij iustos di-
 xerint, Hi sunt quos habuimus aliquādo in derisum, & in similitudinem im-
 properij. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illo-
 rum sine honore. quomodo cōputati sunt inter filios Dei, & inter sanctos
 fors illorū est? Infructuosam tunc agentes pœnitentiā, cū scriptū sit: In in-
 ferno autem quis confitebitur tibi? Redactisq; malis in tenebris exteriori-
 bus, in quibus nulla lux, nullusq; dies erit, ac vox illa terribilis & metuenda
 sonuerit, Auferatur impius, & non videat claritatem domini sanctorum:
 tunc sequetur eminens illustrisq; gloria, quæ alio est intimanda capitulo.

Psal. 102.

Psal. 65.

Malac. 3.

Matt. 3.

Marth. 5.

1. Pet. 3.

2. 1. 101

Rom. 8.

Sap. 5.

Psal. 6.

FINIS DIMIDI TEMPORIS.

I iij

GLO-

GLORIÆ REGNIQUE SANCTO-
RVM CAPITA.

C

- 1 Promiss. De cœlo nouo, & de terra noua.
- 2 Promiss. De commutatione sanctorum.
- 3 Promiss. De noua Hierusalem.
- 4 Promiss. De eo, quòd sancti fulgebunt vt sol.
- 5 Promiss. De Sanctorum sicut stellarum in gloria differentia.
- 6 Promiss. De virginitate sanctorum.
- 7 Promiss. De inexplicabili dono sanctorum.
- 8 Promiss. De facie ad faciem videndo Deum.
- 9 Promiss. De reuelata facie sanctorum.
- 10 Promiss. De eo, quòd tradat filius regnum Deo & patri.
- 11 Promiss. De iugi cantico Alleluja.
- 12 Promiss. De inuouatione omnium.
- 13 Promiss. De eo, quòd Deus sit omnia in omnibus.

De Gloria, Regnoque Sanctorum.

De cælo nouo, & de terra noua.

Promissio implenda credendaque.

D

CAPVT I.

Apoc. 11.
2. Pet. 3.

Psal. 26.

Pocalypsis Ioannis dicit: Vidi cœlum nouum & terram nouã. Testatur & Petrus: Nouos verò cœlos & nouam terram secundum ipsius promissa expectamus, in quibus iustitia inhabitat. Et Dauid dicit: Credo videre bona domini in terra uiuentium. Hæc impij non videbunt.

De commutatione Sanctorum.

Promissio implenda, atq; primò credenda.

CAPVT II.

Eph. 4. **P**Aulus dicit apostolus: Donec occurramus omnes in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi. In quam sancti, omnis ætas, & vterq; sexus, cum hac gloria ad tricennem iuuetutẽ (in qua Christus dominus passus) transeant cù ipso rege suo, quem impij non videbunt.

De noua Hierusalem.

Promissio implenda, & credenda prius.

CAPVT. III.

Apoc. 21.
Galat. 4.

APocalypsis dicit: Hierusalem nouam vidi à Deo descendentem, aptatã & exornatam, vt sponsa marito. Dicit & Paulus: Quæ sursum est Hierusalem.

Arusalem, libera est, quæ est mater nostra. In hac ciuitate non erit nox, nec lumen lucernæ opus erit, non luctus, neq; mors, neq; clamor, sed nec dolus ullus, quia priora abierunt: & huius patriæ gloriam impij non videbunt.

De eo, quod Sancti fulgebunt vt sol.

Promissio implenda, & credenda.

CAPVT III.

Dominus in Euangelio: Tunc, ait, iusti fulgebunt sicut sol in conspectu patris sui; quoniam erunt æquales angelis domini, & hanc gloriam impij non videbunt. Matt. 13.
Luc. 10.

De Sanctorum, sicut stellarum in gloria differentia.

Promissio implenda & credenda.

CAPVT V.

Paulus apostolus dicit: Stella à stella differt in gloria: sic & resurrectio mortuorum. Quo modo alij pro cõsensione martyrij, alij pro integritate virginali, alij pro cõtinentia viduali, alij pro pudicitia cõiugali, diuersis honoribus sine inuidia fulgeant: impij non videbunt. 1. Cor. 15.

De virginitate Sanctorum.

Promissio implenda, & credenda.

CAPVT VI.

BApocalypsis Ioannis dicit: Hi sunt qui cum mulieribus se non coinquinauerunt, virgines enim permanserunt. Hi sunt qui sequuntur agnum, quocumq; ierit. Quo sequuntur virgines, quò eum sequi nequeant non virgines, impij non videbunt. Apoc 14.

De inexplicabili dono Sanctorum.

Promissio implenda, & credenda.

CAPVT VII.

Paulus dicit apostolus: Quod oculus non vidit, & auris non audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Sancti cum hæc acceperint, impij non videbunt. 1. Cor. 13.

De facie ad faciem videndo Deum.

Promissio implenda.

CAPVT VIII.

Paulus dicit apostolus: Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad facie. Quemadmodum sancti videant Deum trinitatè, patrem in filio, filium in patre, spiritũ sanctum & in patre & in filio, impij non videbunt. 1. Cor. 13.

De reuelata facie Sanctorum.

Promissio implenda.

CAPVT IX.

C

1-Cor. 3. **P**Aulus dicit Apostolus: Nos, ait, reuelata facie gloriam domini speculantes, in eandem imaginem transformamur à gloria in gloriam tanquam à domini spiritu. Et hæc impij non videbunt.

De eo, quod tradat filius regnum Deo & patri.

Promissio implenda,

CAPVT X.

1-Cor. 15. **Q**uo modo tradidit filius regnū Deo & patri, sicut Paulus dicit apostolus, impij non videbunt.

De iugi cantico Alleluja.

Promissio implenda,

CAPVT XI.

Apoc. 19. **Q**uo modo iugi cantico, vt Apocalypsis dicit, Sancti cantēt Alleluja sine defectu, sine fine: impij nec audient, nec videbunt.

De inuouatione omnium.

Promissio implenda.

CAPVT XII.

Esaiæ 43. **Q**uo modo inuouentur omnia (vt Esaias propheta & Apocalypsis dicunt) permaneantq̄, in æternum: Et quo modo ex ligno vitæ sine corruptione elbum sancti captant, & de fonte Christo non necessitate, sed potestate bibant, impij non videbunt.

Quod Deus sit omnia in omnibus.

Promissio implenda,

CAPVT XIII.

1-Cor. 15. **Q**uo modo erit Deus omnia in omnibus, vt Paulus dicit apostolus, impij non videbunt, quia soli sancti & redempti his voluptatibus & delicijs cœlestibus perfruentur. Hæc est ciuitas virtus & saluatio nostra. Hæc est Hierusalem cœlestis perpetua. His in ea positis sanctis verus Deus rex nec metas rerum, nec tempora ponit, Imperium sine fine dedit. Hi sunt qui regnant cum rege Christo: de quo dicit Daniel: Regnum eius alteri populo non derelinquetur, quoniam regnabit in infinita secula, & regni eius non erit finis.

Pero-

*Peroratio sancti Prosperi, & conclusio huius fidelis-
simi, vtilissimiq̄ue libri sui.*

Nuante gratia Dei hunc conclusi librū, tribus eius pri-
mis paribus quadragena capitula annotādo, velut qua-
dragenos dies, quibus in huius vitæ curriculum Moyses,
Helias, & dominus Iesus ieiunia celebrāunt. Ter enim
quadragies ducta, centum viginti faciunt. Accedūt alia
viginti, in Dimidia parte finis mūdi: & sunt cētū quadra-
ginta. Tredecim quoq; in gloria sanctorū superaddūt
& perficiūt cētū quinquaginta tria. In quo numero sacrati illi pisces reti ver-
ritatis incorrupto, post resurrectionem domini iussione capti sunt, millia
sanctorū significātes, quos dominus ex omni genere, tribu & lingua, per om-
ne tēpus cōgregās, nobis infinitū sibi cognitū numerū cōsecrauit. Habes pri-
mā piscādi voluptatē, si huius rei amator es, lector spiritualis: præsertim quia
in hoc libro, vt existimo, oēs voluptates, oēsq; affectiones inuenies. Ingrede-
re ergo huc adolescēs, & huc auocāre, hic lude, & age cōceptiones tuas. Nā
si te fortassis tabulæ lus inuitat, in alle vno duo & tria, quina & sena habes,
quibus numeris mensuræ arcæ consurgunt, trinæ vnitatis tesseras volu-
ens. Calculos etiam in bonis operibus candidos, in passione purpureos,
spectante illo qui dicit: Vincenti dabo calculum, & per calculum nomen
nouū, quod nemo scit, nisi qui accepit. In calculis eburneis nomina procō-
sulū cōscripta Carthagini in foro corā populo à præsentī iudice sub certis
vocalibus citabantur, & erat solennis dies albi citatio. Hi qui auaritiā supe-
rātes temp. fideliter egerāt absq; flagitijs, fauoribusq; etiam absentes hono-
rabantur. Eos verō quos rapacitas vicerat, populus conuictijs sibilisq; nota-
bat. Habes igitur quid vincas, qui temp. gubernando ludis in seculo: auar-
ritiam vince, quæ radix est omnium malorū. Nec iam terrenæ, quæ quocunq;
modo labuntur, sed cœlestes, æternæq; alliciant potestates. Si venādi est af-
fectio, habes montes altissimos, ceruos velociter apostolorū prophetarūq;
dicta percurrentes. Habes & in campis petram, refugiu erycijs & leporibus,
quos in simplicitate cordis Christus dominus per suos canes venatur, vt spi-
ritus careāt delictorū. Si spectandi voluptas est, habes hic aurigam spiritalem
Christum Heliam, qui currū igneo vsq; ad mētās peruectus est cœli, cur-
rūq; Pharaonis demersos in profundo. In munere habes Danielem san-
ctum, leonem non ferro sed oratione vincentem: vrsosq; vexantes eos, qui
Helisæum prophetam contumelijs lacefferāt. Habes quoq; in sancto specta-
culo non mimicas turpitudines, sed Christo sacratas virgines. Habes cadali-
starum loco, Rebeccæ geminos mysticè ludentes. Habes Dauid coram arca
saltantem, & nudatum in passione Christum, coram seruis & ancillis suis,
illa ipsa sua historia exhibentem. Habes postremō Metus, planctusq; Hiere-
mię decantatos, non arte tragica, sed prophetica. Edificandi si est affectus,
habes fabricam mundi, mensuras arcæ, ambitum tabernaculi, fastigium
templi Solomonis, ipsius per mundum membra Ecclesiæ, quam illa omnia
figurabant. Epulandi si est delectatio, habes hic sapientię paratam mēsam,
in qua est panis angelicus, & vitulus saginatus, sobriēq; inebriās poculum
salutare. Neque flores sancti desunt huic conuiuio, lilia virginum, cōtinen-
tior

- tię violę, & rosę coronę martyrum. Restat, vt arbitror, musicorum volu- C
 ptas: habes organum ex diuersis fistulis sanctorum apostolorum, doctorūq;
 Apoc. 3. omnium ecclesiarum, aptatum quibusdam accentibus graui, acuto, & circū-
 flexo, quos musicus ille Dei spiritus, per verbū tangit, implet, & resonat:
 habens clauem Dauid, qui claudit, & nemo aperit: aperit, & nemo claudit:
 chris matis oleo & aqua baptismi cuncta consecrans, ac decorans. Ad huius
 organi suauissimas & dulcissimas voces peruenerunt principes, coniuñti
 Psal. 67. psallentibus in medio adolescentularum tympanistiarum. Et quę sint hæc
 sequitur: In ecclesijs benedicite dominum. Hęc adolescentulę ecclesię dum
 tympanum tangunt, id est, pellem mortui animantis extensam in ligno, sci-
 licet Christum prædicant crucifixum. Huius tympani tam magnus ionus to-
 tius mundi iam mulcet auditur. Nec decem chordarum psalteriū huic deest
 conuiuio, dum in clusione centum quinquaginta psam. laudant sancti do-
 minum in sono tubę, in psalterio & cithara, in tympano & choro, in chor-
 dis & organo, in cymbalis bene sonantibus, in cymbalis iubilationis, quo-
 niam omnis spiritus laudat dominum. Hęc in templo Dei mei prospiciens,
 in quo omnis quisque dicit, Gloria: quoniam adhuc passiones, quę per le-
 gem sunt, operantur in membris nostris, vt fructum ferant morti, multisq;ue
 Rom. 7. vitijs implicati tenemur in hac vita quę tota tentatio est, sacrificium ex adi-
 pibus vitulorum Patriarcharum & Prophetarum, caprarum pinguium, &
 Iob 7. arietum, Apostolorum ducum gregis, pro peccato animę meę, ac munda-
 Apoc. 8. tione totius hominis mei in hoc libro & confessionem voui, & in ara con-
 triti cordis immolaui holocausta, non sine incenso orationum omniū san-
 ctorum, quibus me ab omni peccato expiari posse cōfido. Quiescat inuidus
 Gene. 4. lector, ne sicut Cain ferro, iste dente, vel lingua percutiat. Filij enim homi-
 Psal. 56. num dentes eorum arma & sagittę, & lingua eorum gladius acutus. Siquid
 autem displicet, si pius est, emendet in misericordia, & arguat in lenitate, o-
 retq; pro nobis, vt simul in arca inter munda animalia reperti, in cubito per-
 fectionis eius pariter adnexi, charitatem domini, trinę maiestatis vni-
 tatem per eminentem viam duce gratia sequamur omnes:
 eodem manente in nobis, & nobis in illo: à quo om-
 nia, per quę omnia, & in quo omnia, quę est
 Deus benedictus in secula.

AMEN.

PROMIS. ET PRÆDICTIO-
NVM DEI FINIS.

AD PROSPERI

AQVITANICI, EPISCOPI REGIENSIS
IN LIBROS DE VITA CON-
TEMPORATIVA AD IVLIA-
num Pontificem.

Hic vide-
tur esse il-
le Iulianus
q̄ in vtro-
q; cōci-
lio Arau-
sicano, &
carpēto-
racensi
subscri-
bit.

PROLOGVS.

IV Multumq; renisus sum voluntati tuæ, do-
mine studiosissime pontificum Iuliane: nō velut
pertinaciter durus, sed propriæ impossibilitatis
admonitus. Videbatur enim mihi: & iure forsità
videbatur, quod etiam ipsi præsumptionem meā
potuissetis improvidæ temeritatis arguere, si tan-
tam rem, quæ utique esset operose tractanda, fa-
cile ac sine vlla deliberatione susciperem, cum me
oporteret prius ipsius rei pondus, vnde dicendum
foret, expendere: & sic adiuuante domino, si vi-

res facultas explorata promitteret, ad hoc arripiendum, quod iuberetis, ac-
cedere. His, & talibus sollicita consideratione perspectis, necessarium duxi, vt
me aliquandiu a scribendi præsumptione suspenderem, Sed quia, sicut
cogitata fuit iniuncti operis difficultas, ita cogitari debuit iniungentis au-
thoritas, nec volui nec debui vsquequaq; resistere, certus quod vires meas
multo amplius adiuuaret tua præcipientis oratio, quam grauaret ipsius ma-
terix magnitudo. Deinde illa consideratio animum meum suis viribus dis-
fidentem, in audaciam subeundæ præceptionis vestræ perduxit: quod iam
non humilitatis esset, perseueranter tenere silentium, sed superbix vltra re-
nuere, quanuis infirmis ceruicibus onus impositum graue sit: cui oneri susti-
pendo, etsi me mea rusticitas faciebat in validum, vltra fieri credidi sive qui
iubebatis, idoneum. Hoc quoque mihi aduēdi aliquid fiduciam dabat: quod
magnarum rerum magnus ipse conatus esset, etiam si nullus disputantem se-
queretur effectus. Si quidem necessariorum tractatio quæstionum, etsi non
instruit inuenientis, quod quærit animum, exercet saltem quærentis ingeniū
vt aut nouerit se quærendo, & nihil inueniendo nescire, quod se forte nosse
præsumperat: & ignorantix suæ consequenter admonitus, quod sibi deesse
viderit, quærat, quod inuenit teneat, & quod tenuerit, diligenter exerceat:
aut si quod sibi de diuinis literis propositum fuerat, salubriter tractare, &
sufficiens explicare potuerit: non de inuentione veritatis instetur, sed in
domino qui eum intus illuminauit, vt illuminanda cognosceret, gloriatur.
Quandoquidem scientia, sicut sine dono Dei, quod est charitas, inhat: ita si
ei charitas admisceatur, edificat. Ac per hoc, qui de Deo loqui voluerit, aut
nihil dicit, & nulla eum præcipit inflatio: aut si aliquid dixerit, & se credi-
derit à Deo accepisse quod dicit, habet vnde Deo gratias agat: non habet
quod ingenij sui viribus elatus adscribat.

*alias ex
periri.

1. Cor. 8.

Sed iam ipsa capitula quæ vtcunq; soluenda proposuistis, adtexam. Itaq;
iubetis,

iubetis, vt paucis edisseram, quæ sit vitæ contemplatiuæ proprietates: & quid C
inter ipsam & actiuam vitam intersit, quantâ possum breuitate distingam,
Vtrum is cui ecclesiæ regendæ cura commissa est, contemplatiuæ virtutis
fieri particeps possit. Vtrum æquanimiter sustinendi sint diuina præ-
cepta calcantes, an promodo peccati debeant ecclesiastica seueritate co-
argui. Vtrum congregandis fratribus aut alendis, expediat facien-
cultates ecclesiæ possideri, an perfectionis amore contemni. Quæ sit absti-
nentia credenda perfectio: & vtrum tantum corpori, an & animæ necessa-
ria debeat iudicari. Quantum à virtutibus veris virtutum similitudines di-
stent. Quibus præcedentibus causis & subsequenter incrementis nasci so-
leant vitia, vel auereri: & quibus possint adiuuante domino remedijs, ve-
lut quibusdam medicamentis imminui, vel sanari. Quot modis, vel gradibus
vnaquæq; virtus possit impleri. Et an vera sit illa philosophorum sententia,
quæ virtutum omnium velut fontes quosdam quatuor virtutes: vitia quo-
que quatuor, velut quasdam origines malorû omnium definiuit. Hæc sunt
nimirum decem, quæ à me voluistis enudari capitula non vt absolutio eor-
um vobis aliquid cognitionis afferret: sed vt vestra magis cura sciret, si
regulariter imperatum munus impleuero, non nihil ædificationis talium
studiosis horum & his similibus capitulorum explicatione conferri. Cæte-
rum si tu ea nescires, nunquam tanto ordine dilucidanda proponeres. Ideo
autem voluistis cognita à nostris vobis disputationibus illustrari, vt
aut me, si aliquid fecus quâ ratio habet exponerem, faceretis
emendari vel corrigi, aut certè per sollicitudinè vestrà
meumq; sermonem ad aliorum notitiâ pos-
sent catholicè disputata perducere. Nunc
igitur quæ sit vitæ contempla-
tiuæ proprietates, domino
vestris orationibus
adiuuante tra-
ctemus.

PROLOGI FINIS.

CAPITA

CAPITA PRIMI LIBRI DE VI-
TA CONTEMPLATIVA.

CAP. 1. Quòd ea sit vitæ contemplatiuæ proprietates, vbi dominus mundo corde videbitur.

Cap. 2. De qualitate vitæ futuræ.

Cap. 3. Quòd eo iudicio Dei ab iniquis hominibus separandi sunt sancti, quo antè sunt beati angeli ab immundis spiritibus separati.

Cap. 4. De resurrectione, vel vita sanctorum.

Cap. 5. Quòd præsentium contemptores etiam hinc contemplatiuæ vitæ beatitudo delectet.

Cap. 6. Quòd perfectio contemplatiuæ vitæ quæ hinc haberi potest, illie perfectioni futuræ comparari non possit.

Cap. 7. Quòd dominum perfectè sancti videre nõ possint, nisi cù ad beatitudinem futuræ vitæ peruenerint.

Cap. 8. Quæ & quanta sit in hac carne vitæ contemplatiuæ perfectio, vel qualiter ei perfruendæ mundi contemptores inhæreant.

Cap. 9. Quod tantum interest inter perfectionem vitæ istius & futuræ, quâ tum interest inter perfectos qui peccare nolunt, & eos qui peccare iam non possunt.

Cap. 10. Quod hinc sancti Deum in assumpta creatura viderunt.

Cap. 11. De qualitate gloriatorum corporum, quæ in resurrectione futura sunt.

Cap. 12. Quantû inter contemplatiuam & actiuâ vitam interfit.

Cap. 13. Quod sacerdotes sancti contèplatiuæ vitæ fieri participes possint

Ca. 14. Vbi locutor se excusat, quod ecclesiæ magistros docere nõ audeat.

B Cap. 15. De negligentia sacerdotis qui doctrinæ suæ agendo contraria, personam non potest implere docturis.

Cap. 16. Quale periculum maneat eos, qui ecclesiam sibi creditam vel relinquunt, vel itrenuè gubernare contemnunt.

Cap. 17. Vbi anxium quod ecclesiam nec relinquere, nec regere possit, prouocat, suggerendo quod eam melius regat exemplo.

Cap. 18. Quod parum valeat exemplo agenda monstrare, nisi etiâ quæ sint credendâ, docendo sacerdos ostenderit.

Cap. 19. De virtute fidei, quod ad eam non solum credere, vel intelligere sed etiam bene operari pertineat.

Cap. 20. Quòd nihil prosit sacerdoti, etiam si bene viuatur, si malè viuentè tacendo non corrigat.

Cap. 21. Luctuosa descriptio sacerdotis carnaliter viuentis.

Cap. 22. Quod secundum sermonè prophetæ culpa sua pereant, qui sacerdotû increpationes vel admonitiones peruersâ voluntate contènant.

Cap. 23. Quod sacerdotes etiam qualiter possunt, tam simpliciter docere debeant, vt omnes eos docentes intelligant.

Cap. 24. Quid interfit inter doctores, qui ecclesiam simpliciter docentes ædificant, & eos qui eloquentiam suam lulentis declamationibus iactant.

Cap. 25. Quales esse debeant sacerdotes, qui volunt fieri vitæ contemplatiuæ participes.

D. Prof.

D. PROSPERI
AQUITANICI EPISCOPI
REGIENSIS,

De vita contempla
tiua liber Pri
mus.

*Quòd ea sit vita contemplatiua proprietatis, vbi
Deus mundo corde videbitur*

CAPVT I.

Contemplatiua vita, in qua creatorem suum crea-
tura intellectualis ab omni peccato purgata,
atq; ex omni parte sanata visura est, à contempla-
do, id est, videndo, nomen accepit. Quod si ita
est, illa vita, vbi Deus videri potest, ipsa est con-
templatiua credenda. In præsentia autem vita mi-
serijs, erroribusq; plenissima, Deum, sicuti est, vi-
deri non posse, dubium non est. In futura igitur
vita, quæ ob hoc appellatur contemplatiua, vidẽ-
dus est: nec immeritò. Si enim videre Deum, sum-
mum solidumq; est gaudium: summum verò gaudium præmium bene cre-
ditur beatorum: & præmium non adhuc pugnantibus, sed iam vincenti-
bus dabitur post triumphum: quis non videat, quod omnes sancti Deum
in illa vita æterna videbunt, vbi sine fine gaudebunt? Ibi gaudebunt, vbi
præmium reportabunt: ibi recepturi sunt præmium, vbi non solum deuictis,
sed etiam finitis hostibus triumphabunt: ibi triumphabunt, vbi vterius ad-
uersarium non habebunt. Ceterum in hac vita quamuis strenuè dimicemus,
& adiuuante domino cateruas hostium, quibus circumfundimur, proster-
namus: tamen si ab eis volumus vinci, nunquam pugnare desinamus. Nec
vincentes securos faciunt viriliter desudata iam prælia, sed magis sollicitant
aduersariorum rediuiua certamina. Ac sic, quia secundum scripturæ sacræ
sermonem tota humana vita tentatio est super terram, tunc est tentatio fi-
nienda, quando finitur & pugna: & tunc est finienda pugna, quando post
hanc vitam succedit pugnæ secura victoria: vt omnes milites Christi, qui
vsque in finem vitæ præsentis diuinitus adiuti, suis hostibus insatigabiliter
restiterunt, laboriosa iam peregrinatione transacta, regnēt sælices in patria.
In qua, humana natura ita reparanda est, & ab omni prorsus iusfirmitate sa-
nanda, vt nec peccata ei vlla remaneant, nec peccare iam valeant. Cuius hoc
erit totum præmium, vt vitæ contemplatiuæ semel compos effecta, inexplē-
biter

A biliter authorē beatitudinis suæ cōspiciat, de illo gaudeat, de illo quod speravit obtineat, & in eo ad quod sanctē viuēdo puenit, sine fine pmaneat.

De qualitate vitæ futuræ.

CAPVT II.

I Am verò de qualitate ipsius vitæ futuræ quid dicā, quæ potī debet credi, quā dici: Nec ideo tamē debeo inde tacere quod valeo: quia dicere quātū volo nō valeo. Neq; enī quia Deū ineffabilē credimus, fari de illo quod possumus, non debemus. Ita sanē, vt plus credatur de illa vita, quā scribatur: quia nec potest tantum inde proferri sermone, quantum potest mente complecti: & minus concipit mentis humanæ quamlibet profunda complexio, quā se habet rei ipsius magnitudo. Ergo futura vita creditur beatē sempiterna, & sempiternē beata. vbi est certa securitas, & secunda trāquillitas & tranquilla iucunditas, sœlix æternitas, æterna sœlicitas: vbi est amor perfectus, nullus timor, dies æternus, alacer motus, & vnus omnium spiritus de contemplatione Dei sui, ac de sua cum illo permanfione securus: vbi ipsa ciuitas, quæ est angelorū sanctorū & hominū cōgregatio beata, meritis fulgētibus micat, & æterna salus exuberat, veritas regnat: vbi nec fallit quisque, nec fallitur: vnde nullus eijcitur beatus, quò nullus miser admittitur.

Quòd eo iudicio Dei ab iniquis hominibus separandi sunt sancti, quo antè sunt beati angeli ab immundis spiritibus separati.

B

CAPVT III.

S Ed & hoc futurum credimus per iustum Dei iudicium, in quo non solum meritis, sed etiam locis sic ab iniquis iusti separandi sunt in æternum: vt iam nec remunerati præmium finiant, nec damnati supplicium: quandoquidem propterea incorruptio & immortalitas dabitur etiam corporibus miserorum, vt nec ipsi æternam penam finiant, nec ipsos consumat immortalis pœna, sed puniat. Ideo autem beata incorruptio & immortalitate iustorum corpora donabuntur, vt & ipsi in gloria, & in ipsis gloria æterna permaneat. Hoc iudicium, quod inter iustos homines iniustosq; futurum dicimus, inter sanctos angelos & immundos credimus factum. Nā cū essent vtriq; sine peccato creati, & ad seruiendum Deo suo feliciter instituti, eorum quidam voluntate propria deprauati noluerunt permanere quod facti sunt, & eum se contra creatorem suū typho superbiz letalis hostiliter extulissent, de superna celi regione proiecti sunt. Quos diuina sentētia eo supplicio cōdēnauit, vt quia noluerūt perseuerare cū possent, nec vellēt reparari, nec possent. Siquidem præuaricationis eorū fuit, quòd irrevocabiliter iudicij animaduersione percussi sunt: & ad damnationem iustissimā profectò pertinuit, quòd voluntatem redeundi ac facultatem penitus amiserunt: sicut econtrario voluntatis sanctorum angelorū fuit, quòd malis sponte cadentibus ipsi in sua dignitate manserunt: & diuino iustosq; iudicio actū est, vt quæ fuit cum Deo suo manendi voluntas, fieret permanendi: voluntaria felixq; necessitas. Et ideo, quia nec peccauerunt vnquam nec peccare iam possunt,

Esaię 4.

K. illius.

Illius contemplatiuæ vitæ semel facti participes, inexplēbilitē authorē beatitudinis suæ conspiciunt, ac merito suæ stabilitatis in æternum fœlices effecti de sua permanētia securi sunt. Qui summum solidumq; gaudium, quo infatigabiliter perfruuntur, de diuina contemplatione percipiūt, ac Deo suo infatigabiliter & amanter inserviunt, ita perfectē beati, vt nec cupiant beatiores fieri vltā, nec valeant.

De resurrectione, vel vita sanctorum.

CAPVT IIII.

HÆc est contemplatiua vita beata, ad quam qui bonorum operū consummatione peruenerint, beatis angelis similes erūt, & simul cū Deo suo sine fine regnabūt. Quod hīc crediderant, ibi videbunt, sui creatoris substantiam mundis cordibus contemplantes: æterna exultatione gaudebunt: diuina ac mutua dilectione possessi, Deo suo in æternum & inuicē sibi fœliciter adliærebunt: recepti cum incorruptione atq; immortalitate corporibus municipatum patriæ cœlestis accipient, atq; eius in æternum ciues effecti promissa præmia reportabunt. Ibi eis exuberabit tanta læticia, tāta cœlestium gratia gaudiorū, vt & remuneratori suo pro tantis muneribus gratias agāt, & nullū fastidiū ex ipsa assuetiū bonorū perceptione sustineāt. Ibi ita patebunt singulorum singulis mentes, sicut corporalibus oculis subiacent facies corporales: quia humanorum pectorum tanta ibi erit & tā perfecta mundicia, vt habeant vnde mundatori suo Deo gratias agant, nō vnde offēsi aliquibus peccatorum sordibus erubescant: quia nec vlla peccata ibi nec peccatores erunt, & qui ibi fuerint, iam peccare non poterunt. Nec latebit iam perfectē beatos aliquid secretorum, qui, quod est longē præstantius, ipsi inuisi sunt mundis coribus Deum: quandoquidē humana creatura ita perfecta erit, vt in melius aut deterius vltra mutari non possit. Cuius humanæ substantiæ ad conditoris sui similitudinem sublimatæ, omnia bona quæ naturaliter accepta peccato corruerat, reparabūt in melius. id est, intellectus sine errore: memoria sine obliuione: cogitatio sine peruagatione: charitas sine simulatione: sensus sine offēnsione: incolumitas sine debilitate: salus sine dolore: vita sine morte: facilitas sine impedimento: saturitas sine fastidio, & tota sanitas sine morbo: quoniam quidem quicquid hīc corporibus humanis vitandis aut ferarum morsus ademerint, aut improuisi casus abstulerint, aut malarū valetudinum genera diuersa discerperint, aut humana crudelitas amputauerit, aut si ignis, vel quælibet alia res aliquid debilitatis intulerit, aut ipsa senectus etiā sanis onerosa negauerit, hæc & his similia corporum damna vna ibi resurrectio reparabit, atq; ea corpora membris omnib; in staurata, incorruptibilis sanitas obtinebit. Propterea quicūq; ibi erunt, etsi differentibus meritis ab inuicē distabunt: omnes tamen vna perfectione beati erunt: quia singulis præmia sua sufficientia erunt, & capere amplius præmij suis iam perfecti non poterunt. Sic enim corporalis saturitas omnes saturos æqualiter habet, quamuis singuli cibum non æqualiter, sed pro possibilitate perceperint: ita omnes sancti etsi fuerint aliqua graduum suorum diuersitate distincti, vna beatitudine perfecti erunt: quia & vna perfectione beati futuri sunt. Cæterum in illa tantę beatitudinis regione nec

Nota.

A ne nec maioris meriti sibi aliquid quisque arrogabit, quia arrogantia ibi nulla erit: nec superiori inferior inuidebit, quia ibi inuidus nullus esse poterit. Et ideo etsi ibi erit distantia mansionum, summa in illis erit vnus perfectionis æqualitas, quibus erit regni cœlestis vna felicitas.

Quòd contemptores præsensium etiam hic contemplatina vita beatitudo delectet.

CAPVT V.

Cvi felicitati promerendæ illæ suspirat, qui præsensibus omnibus futurorum contemplatione renūtiat, atq; à domesticis occupationibus, quæ nonnunquam perfecte viuere cupientium processus impediunt, in illam diuinæ sublimitatem contemplationis euectus, ipsos etiam suæ carnis affectus exuperat: Qui & infra se vniuersa despiciens, quæ plerunq; animas de præterita vitæ sanctitate securas in terrena deiiciunt, ipsis etiam cœlestibus appropinquat, tantò diuinis vicinior factus, quantò supra humana omnia studio perfectionis ascendit, certus quòd si contemplatiuam vitã hic incertis honoribus, diuitijs, anxijs & caducis delectationibus plena voluntate prætulerit, veros honores, securas diuitias, & delectationes æternas inueniat, cū ad perfectionē contēplatiuæ virtutis, in illa beata vita vbi futura est Deo remunerante peruenerit. Et re vera quid erit honoratius eo, quem diuina clemētia angelicæ dignitatis æqualitate beauerit? Quid ditius eo, quæ regni cœlestis ineffabiliter affluens beatitudo ditauerit? Aut quid etiã hic delectabilius contemplatione diuina quæ sibi veraciter inhiant in incorruptibilem suauitatem futuræ remunerationis infundit? Quoniam quidem contemplatiua vita hîc quoq; amatores suos futurorum bonorum consideratione delectat, ac sibi tota mentis intentione vacantes, quantum in hac vita fieri potest, dono sapientiæ spiritualis illuminat, & ad illam diuinæ plenitudinem visionis, cuius spem studijs intenti cœlestibus gerunt, incentiuo quodam ipsius consequendæ perfectionis inflammat, vt quod nunc in ænigmatate cernunt, nec perfecte discernunt, tunc in illa reuelatione conspiciant.

Quòd perfectio contemplatina vitæ, quæ hic haberi potest, illi perfectioni futura comparari non possit.

CAPVT VI.

Qvapropter non sic contemplatiuæ vitæ sublimitatem in futuro, vbi perfectio perficienda est, prædicaui, vt in præsentem eam negare posse ab omnibus mundi contemptoribus apprehendi, si modò se ad eam tota deuotione conuertant, si desiderio eius accensi, præsentia blandimenta fastidiant, & longe fortiores effecti quàm vt eos terrenæ occupationes illaqueent, diuinis rebus ac futuris promissionibus considerandis inhæreant. Sed si consideramus apostoli Pauli sermonem, quo inter eam scientiam quæ hic est, & eam quæ ibi futura est, discriminans ait, Ex parte scimus, & ex parte prophetamus: contemplationem diuinam quæ in hac vita est illi futuræ conferre nec possumus, nec debemus: quando idem Apostolus adiungat & dicat: Cū autem venerit quod perfectum est, in illa vita signifi-

1. Cor. 13.

Ibidem

K ij

eans,

8ap. 9.

1. Cor. 5.

eans, tunc euacuabitur quod ex parte est, ac sic quod modò ex parte sentimus, tunc ad illam plenitudinem contemplationis diuinę perducti iam perfectè videbimus. Nec sanè quia ibi rerū omnium notitia non per partes, sed simul & tota videbitur, ideo saltem qualiscunque in hoc fragili corpore deseretur. Et si corpus quod corrumpitur aggrauet animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem, tamen in quantum potest humana mens, quam suus creator a d suam fecit imaginem, studeat etiam hinc intelligibiliter Deum videre per fidem, vt eum plenius videat, cum peruenerit munere ipsius conditoris sui ad speciem. Attende quàm diuinę sanctus apostolus speciem fidemq; distinxit, vt diceret, Per fidem ambulamus, non per speciem. Fides ergo est per quam ambulatur, & species quæ videtur: quia in hac vita vbi per fidem bene viuendo proficimus, bonorum operum quodammodo passibus ambulamus. In futura autem peruenientes ad speciem, iã non erit quod velut proficiendo vlteriùs ambulemus, sed ipsam speciem ad quam per fidem spiritualiter ambulando peruenimus, insatiabili delectatione videbimus.

Quod Deum dominum perfectè sancti videre non possunt, nisi cum ad beatitudinem futura vita peruenerint.

CAPVT VII.

Ioã. 1. &
1. Ioan. 4

Math. 5.

Quo circa sic hortandi sunt ad contemplatiuam vitam, quicumque plenè voluerint & Deo auxiliante potuerint, vt meminerint sibi ipsius contemplationis diuinę perfectionem in illa beata vita quę futura est referuari, vt ibi Deum sicuti est, perfectè videant, vbi & ipsi erunt vite æternę ac regni cœlestis consecutione perfecti. Ceterum si hinc perfectè potuisset substantiã Dei humana fragilitas cõtemplari, nunquã sanctus Euangelista dixisset, Deum nemo vidit vnquã. Non dixit, nemo videbit. Denique vt euidenter ostenderet visionem Dei non negatam sanctis hominibus, sed dilatã: quod in præsentì tempore negauit, in futuro promisit dicens: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deũ videbunt. Nec hinc dixit, quoniam ipsi Deũ vidēt. Igitur si Deus, qui in hac vita sine alicuius elemēti assumptione nec potuit videri, nec potest, in futura vita videndus est: ibi est contemplationis diuinę speranda perfectio, vbi erit omnium bonorum plenitudo.

Quæ & quanta sit in hac carne vitæ contemplatiuæ perfectio, vel qualiter ei persuenda mundi contemptores inbareant.

CAPVT VIII.

Aliã
* Delectatione.

Proinde vitæ contemplatiuæ sectator ad conditorem suum corde illuminandus accedat, ipsi contemplando, atq; insatiabiliter perfruēdo vigilanter inferuiat, ipsum iugiter cõcupiscat, præ amore eius omnia quibus inde potest auerti, refugiat, omnes cogitationes suas ac totam spem ex illius* delectatione suspendat, literarum diuinarum sacris meditationibus vacet, in his se diuinitus illuminatus oblectet, ibi se totum velut in speculo quodam resurgente consideret: quod in se prauumprehenderit, corrigat: quod

A quod rectum est, teneat. quod deforme, componat: quod pulchrum, excolat: quod sanum, seruet: quod infirmum, assidua lectione corroboret: domini sui præcepta infatigabiliter legat, inexplēbiliter diligat, efficaciter impleat & quid sibi cauendum quidve læctandum sit, ex eis sufficienter instructus agnoscat, mysterijs earundem diuinarum scripturarum perscrutandis insistat, Christum promissum legat, representatum videat, prophetatam perditionem populi contumacis intelligat, impleri lugeat, de salute gētium gaudeat, ex præteritis quæ prædicta sunt & impleta teneat, futuris promissionibus credat, ab strepitu negotiorum secularium remotissimus ea serūenter excoget, quibus animum suum in desiderium futuræ remunerationis inflāmet, studijs spiritualibus quibus in dies singulos melior ac melior fiat, innigilet, amet otium sanctum, in quo exerceat animæ suæ negotium, mortuum sibi deputet mundū, ac se mundi * blandientis illecebris exhibeat crucifixū, delectationis spectaculorum præsentium in cōparabiliter anteponat sui creatoris intuitū, semper se proficiente successu in fastigium diuinæ contemplationis attollat, nunquam ne ad momentum quidem à promissionibus futuris considerandis auersus ad terrena respiciat, eō aciem mentis indefinenter intendat, quō peruenire desiderat: beatitudinem vitæ futuræ ante oculos animi sui proponat & diligat, nec metuat aliquid temporale nec cupiat, nec aut metus amittendæ rei temporalis, aut cupiditas acquirendę intentionem mentis eius emolliat: non, eum blanda corrumpāt, nec aduersa concutiant: non inslet opinio secunda, nec sinistra deiciat, nec falsa vituperatio siue laudatio augeat gaudia eius aut minuat, non gaudeat de temporalibus omnino, nec lugeat. Inter læta inuictus ac tristia vnam faciem animo constanter obtineat, nec pectoris eius stabilem firmitatem, quicquid promittit mundus aut minatur, excutiat: sed idem semper ac sibi similis, perseverās, mundi huius damna simul & luera non sentiat. Et cum hæc & his similia contemplatiuæ vitæ desiderio affectus impleverit, non se hīc iam ex parte omni perfectum, sed perficiendum in illa beata vita, quæ futura est, immobiliter credat: atq; ad eandē se vbi Dei substantiā reuelata facie videre possit, extēdat.

Ioan. 1.

* Aliās:
blādimē-
tis illece-
brisque.

B Quod tantum interest inter perfectionem vitæ istius & futuræ, quantum interest inter perfectos qui peccare nolūt, & eos qui iam peccare non possunt.

CAPVT IX.

NAm sicut hīc comparatione iustē vuentiū dicitur quisque perfectus quia iustus præcepta facit, perfectus autem præcepta transcendit: ita idem collatus illis absolutē perfectus, qui in vita beata futuri sunt, nō est, vt ita dicam, perfectē perfectus, cui etsi dimissa est omnis iniquitas, non est adhuc sanata, sed sanatur eius infirmitas: & ideo etsi non peccat, vt sit vere perfectus, peccare tamen potest: quia non est consumpta omni infirmitate sanatus: ac per hoc, vbi ab omni peccato mundatus, peccare non poterit, ibi erit perfectē sanus ac summē perfectus. Hic autem, quālibet quis excellentia sanctitatis emineat, quātalibet eminentia perfectionis excellat, potest quidem fieri pro modulo huius vitæ perfectus: sed non est sic de sua perfectione securus, vt non debeat esse de casu sollicitus, & vtique vbi est sollicitudo, non est absoluta beatitudo. Quæ nequaquam perfecta credēda est.

si secura non fuerit: nec secura erit, nisi omnē sollicitudinē securitas æterna cōsumperit. Quapropter, qui dicūtur in hac vita beati, spe beatitudinis futuræ beati sunt: ipsa autē re nō hīc, sed in illa vita beati futuri sunt: quia ibi omnīū beatorū beatitudo perfecta erit, vbi humana natura sui gloriā cōditoris, & suam perfectē beatificata visura est, atque ei sine vllō defectu suæ tudinis adhærebit.

Quod hic sancti Deum in assumpta creatura viderint.

CAPVT X.

NEc moueat quod hic quoq; à iustis antiquis visum legimus Deum, quia non est in hac humiliatione nostra sic visus, sicut in illa charitacione videndus est, quando quidē sine forma visibilis creaturæ. in qua pro dispēsatione tēporū, vbi voluit, & quibus voluit iustis apparuit, nec potuit nec potest videri, sed poterit cū ad supernam patriā peregrinatio nostra peruenerit, & mortale, nostrum immortalitas beata veltierit, atq; ad cōtemplationem diuinam, vel perceptionem celestium præmiorū omnes verē fideles fides ipsa, qua hīc futura credebantur impleta, perduxerit.

De qualitate glorificatorum corporum, quæ in resurrectione futura sunt.

CAPVT XI.

Ibi diuersi quidem sexus corpora, sed sine vlla concupiscentia corporali futura sunt. Ibi erit omnium perfecta charitas, & nulla cupiditas. Ibi etiā corporales oculos nihil visibilis creaturæ latebit, quia incorruptibilium corporum visus vtique incorruptibilis erit, & ita sine cōparatione viuacior, quā hīc fuit, vt ei aliquid visibiliū clausum esse nō possit. Corporibus quippe immortalitate donatis auferenda est tarditas, nō integritas: necessitas, non voluntas: vt ibi sine * tēporis mora aut impedimento ponderis sint, vbi esse voluerint: atque eō sequatur sine vlla difficultate spirituale iam corpus, quōcunque ire voluerit spiritus, angelicæ beatitudinis æqualitate perfectus. Tunc filiorum, parentum, coniugum miseria, qui ibi non fuerint, beatos contristare non poterit: quia nomina omnium necessitudinum corporaliū, quæ hīc nostra fragilitas habuit, excellentia illius beatitudinis non admittit, vbi omnes quicunque fuerint, vnum corpus erunt, & singuli de sua vel singulorum fœlicitate gaudebunt. Hæc de contemplatiua vita dicta sufficiant.

Quantum inter contemplatiuam & actiuam vitam intersit.

CAPVT XII.

IAm nunc quid inter ipsam contemplatiuam & actiuam vitam intersit, breuiter disseramus. Quod vt euidenter eluceat, ipsas sibi inuicem vitas, contemplatiuam scilicet & actiuam, prolatis earum virtutibus conferamus. Ad actiuam vitam pertinet inter humana proficere, & rebelles corporis motus rationis imperio temperare: ad contemplatiuam supra humana de-

Ana desiderio perfectionis ascendere, & indefinenter augendis virtutibus incubare. Habet actiua profectum, contemplatiua fastigium. Hęc facit hominem sanctū, illa perfectum. Huius vitę est, nulli prorsus iniurias irrogare: illius, irrogatas æquanimitè sustinere. Imò vt propius dicam, executor actiue studet in se peccanti dimittere: contemplatiue sectator offensas quibus pulsatur, nec omnino concutitur, & ignorare magis paratus est quā donare. Ille iram patientię virtute compescit, immoderatis cupiditatibus parsimonię frænos imponit: tangitur desiderijs carnalibus, nec consentit: pulsatur mundi huius curiositate, nec rapitur: quatitur diabolica impugnatione, nec vincitur: & Deo suo deuota mente subiectus, non atteritur diuersis tentationibus, sed probatur. Ille omnes affectiones, quibus vita mortalium variatur, sanctis virtutibus vincit: cupiditatum ac perturbationum omnium liber beata quiete perfuitur, & illecebris ac voluptatibus factus expedita mente superior, ineffabili gaudio diuinę contemplationis erigitur. Ille suscipiendo peregrinum, vestiendo nudū, gubernando subiectum, redimendo captiuum tuendo violēter oppressum, iugiter se ab omnibus iniquitatibus suis emaculat, & vitā suā bonorū operū fructibus ditat, ille facultatibus suis in vsu pauperum distributis, * simul se expoliavit mundo, & admouit se totis viribus * Aliā
cælo, res mundi mundo proiecit, & seipsum deuota mente Christo restituit
semel.
ā quo immortales diuitias sibi dari orat, vt pauper: protegi se cotidie postulat, vt infirmus: immortalitatis indumento vestiri cupit, vt nudus: defendi se ab impugnatione inuisibilium hostium supplicat, vt fragilitate carnis oppressus: cœlestem patriam sibi * dari desiderat, vt peregrinus. Actiua vita habet
* Aliā
solicitem cursum, contemplatiua gaudium sempiternum. In hac acquiritur regnum, in illa percipitur. Hęc facit pulsare bonorum operum, velut quibusdam manibus, ianuam: illa vocat consummatos in patriam. In hac contemnitur mundus: in illa videbitur Deus. Et vt multa præteream, quę commemorare non valeo, in hac vita actiua qui immundis spiritibus extiterint fortiores, in illa contemplatiua, quę summe beata est, remunerante Deo sient angelis sanctis æquales, atq; in æternum cum illo regnabunt in illa ciuitate superna fœlices. Itaque, quoniam de contemplatiua vita in superioribus multa iam dicta sunt, & secundus liber ea quę de actiua dicenda sunt, continebit: sufficiant ista quę diximus, vt cōsideremus & reliqua, quę de tertio capitulo vsque ad finem libri huius sequenti disputatione tractabimus. Videamus nunc, vtrum is, cui ecclesię regendę cura commissa est, contemplatiue vitę fieri particeps possit.

*Quod sacerdotes sancti contemplatiua vita fieri
participes possint.*

C A P V T XIII

Quidiligerent ea quę superius de vita contemplatiua dicta sunt considerat, & sufficienter instructus intelligit, quando & vbi possit eius perfectio comprehendi: non dubitabit, ecclesiarum principes vitę contemplatiue posse, & debere fieri sectatores: quia siue secundum opinionē quorundā nihil aliud sit vita contemplatiua, quā rerum latentium futurarūq; notitia, siue vacatio ab omnibus occupationibus mundi, siue di-

diuinarum studium literarum, siue quod his probatur esse perfectius ipsa visio C
 Dei, non video quid impedimēti sanctis sacerdotibus possit afferri, quo mi-
 nus ad hæc quatuor quæ commemorauimus perueniant. Duo enim, primum &
 vltimum, id est, rerum latentium futurarumque notitia, & ipsa visio Dei, incōpa-
 rabili præstantiora erunt in illa vita beata, quàm in ista diuersis erroribus
 implicata: quandoquidem tam rerum omnium notitia, quàm ipsa Dei sub-
 stantia plenè & perfectè videbitur. Duo autem media, vacationem videlicet
 ab omnibus occupationibus mundi, & diuinarum studium literarum, etiam
 hic possunt habere pontifices: sed illi, qui se ab omnibus implicamentis ne-
 gotiorum secularium remouentes, non torpent ocio, sed insistant perfectioni
 nis suæ negotio, & ab stultitiâ secularis sapientiæ auersi, verbo Dei infatiga-
 biliter vacant, sapientes veraciter fiunt, cœlestia sapiunt, terrena despiciunt,
 contradicentes sanz doctrinæ redarguunt, obedientes institutis, sanctis vir-
 tutibus, quibus in dies singulos fiant Deo propinquiore, incumbunt: illi qui
 tam suis quàm omnium, qui per eos erudiuntur, profectibus clari, hic quidē
 velut gultum quandam contemplatiuæ vitæ, quo ad eam feruentius prouo-
 centur, accipiunt: sed ibi iam in æternum fœlices effecti, de eius perfectione
 gaudebunt. Proinde verò non inflantur, quia hic omnium fidelium catho-
 licorum honorantur vt capita: sed letantur potius, quia ibi Christi, qui est
 sacerdotum ac fidelium caput, clariora membra futuri sunt. At si (quod ab-
 sit) secularibus negotijs implicati, fundorum terminos sine termino cupidita-
 tatis extendant, ac se passim exquisitis delictijs dedant, quæ animum corpusque
 debilitant: si gloriam non Christi, sed suam, decepti vulgi adulantis honoribus
 quærant: plusque de se alienæ linguæ, quàm suæ conscientiæ credant: si
 omne gaudium suum non futurorum remuneratione, nec in sanctitate vitæ D
 sed in sua tantum dignitate consistuant, & dum tales esse se, quales credun-
 tur amant, nunquam sibi displiceant, ac placentes sibi non sint de sua salute
 & correctione solliciti: quis non intelligat, tales, si in talibus perseuerent, nec
 se ante finem vitæ præsentis emendent, contemplatiuæ vitæ participes esse
 non posse: ad quam non perueniunt, nisi qui studuerint esse, quod facti sunt:
 nec affectant videri, esse quod non sunt: non alienis laudibus, sed moribus
 eximij. non solum de sua dignitate, sed potius de sacerdotalis vitæ nobilitate
 conspicui: qui sunt non appellatione tenus, sed virtute pontifices, vitæ
 contemplatiuæ capaces, & gaudiorum cœlestium cohæredes.

*Vbi locutor se excusat, quod ecclesiæ magistrus
 docere non audeat.*

CAPVT XIII.

AC ne cuiuspiam meus sermo presumptuosus appareat, si quales non esse vel
 esse debeant omnes sacerdotes ostendat: si quales non esse vel
 esse debeant omnes sacerdotes ostendat, sed de vno mihi
 video esse dicendum, & de te potissimum qui hoc mihi (tua pace dixeris)
 temerè delegasti periculosi sermonis officium. Nec incognita vobis, sed visitata
 debeo comprehendere, quæ solemus inter nos mutua consabulatione conferre.
 Quibus breuiter declaratis, non puto quod relationem meam magis, quàm disputa-
 tionem quisquā iuste posset alicuius temeritatis arguere, quasi patres meos au-
 deam docere, a quibus normam viuendi accipere sum paratus & discere.

De ne-

A *De negligentia sacerdotis, qui doctrina sua agendo contraria, personam non potest implere doctoris.*

CAPVT XV.

Recolite ergo quanta, & qualia me audiente atq; probante dicere soleatis de administratione pontificis, qui populi sibi cōmissi cura posthabita ardētius bona pręsentia desiderat, quā futura: & oblitus quod non solum de se, sed etiam de grege sibi credito rationē pastori pastorū omnium reddat, sua suorumq; detrimenta non cogitat. Quem non delinquentium peccata contristant, nec proficientium bona lætificant: sed de se tantū, plerunq; autem nec de se omnino sollicitus, quid à suis boni malive geratur ignorat: qui non prædicat perseuerantiam iustis, pœnitentiā prauis, contemptum mundi conuersis, futuras pœnas auersis: qui nō potest dicere cōtempторibus admonitionis suę, Futurum cogitate iudicium, quod ipse forte non cogitat: amatoribus mundi, Nolite diligere mundum, si eum mundi amor oblectat: ambitiosis, ambitioni sinem imponite, si eum ambitio ruinosā præcipitat. ebriosis, ebrietatem cauete, si se mero vsq; ad alienationem mentis ingurgitat: sumptuosos dapibus crudus, non potest suis abstinentiam laudare, quam calcat: vitio cupiditatis addictus, cupidis amorem non potest dissuadere pecunię: inimicitiarū tenax, non audebit animos dissidentium sacerdotali tranquillitate componere: iusticiam prædicare iudicibus erubescit, quam ipse personę potentis fauore corrumpit: nec defendit oppressos, si personas aut honorat, aut despicit: & quicquid boni non facit aut mali committit, nec iubebit fieri, nec vëtabit: quia necessariam docendi auctoritatem contrarietate suę actionis aut amittit, aut mipuit.

B *Quale periculum maneas eos, qui ecclesiam sibi creditam vel relinquere volunt, vel strenuè gubernare contemnunt.*

CAPVT XVI.

Hęc atque his similia memorantes, episcopatus vos accepti pœnituit, qui, sicut administratorem suum, si probe administraretur, illustrat: ita contemptorem sui condemnat. Denique volentes ecclesiam vobis creditam, velut impares ei regendę dimittere, atq; in aliquam solitudinem non tam studio quietis, quam ipsius officij vestri desperatione sedere: nulla res alia vobis exegit in melius mutare consilium, nisi quod veriti estis periculum maius incurrere: quoniam si periculosum est nauim inter fluctus caute non regere, quanto periculosius est eam vndis intumescentibus fluctuantem in tempestate relinquere? Ad quam sicut fatius est non ascendere, ita semel susceptam conuenit fluctuantis pelagi proiecta formidine, ac spe perueniendi concepta, vsque in portum sine vlla mercium iactura perducere. Quę cūm vobis comparatio placuisset, adiunxi: Et idcirco ecclesia quę velut nauis magna per mare mundi huius enauigat, quę diuersis tentationum fluctibus in hac vita contunditur, quę immundorum spirituum persecutionibus velut quibusdam procellosis fluctibus in diuersa iactatur, quę scandalorum cautibus vadosis illiditur, quę velut aggere arenę grauantis cingitur

gitur, non relinquenda est, sed regenda: quæ sicut omnes quos vchit perducit in eolumes gubernatoris vigilantia gubernata, ita non solum omnes quos habet, sed etiam ipsum gubernatorem perdet submersa fluctibus aut soluta,

*Vbi anxium quod ecclesiam nec relinquere, nec regere possis,
prouocat suggerendo, quod eam melius
regat exemplo.*

CAPVT XVII.

Hæc atque huiuscemodi me prosequente permoti grauius ingemuis, vos in eam necessitatem fuisse perductos, quam nec implere aliquo studio, nec sine peccato relinquere valeretis: ac deinde, cum pijs gemitibus vestris ea qua vobis obstrictus sum cordis affectione compassus, orando vos posse perficere, quod non possitis docendo suggerere: plusque fideles catholicos bonis exemplis, quam luculentis verbis solere proficere: eaque esse summam perfectamque doctrinam, quam conuersatio spiritualis ostenderit, non quam inanis sermo iactitaret: nec a nobis in die iudicii verba querenda, sed opera: nec facile persuaderi esse possibile quod doceat lingua, si a lingua vita distentiat. Illud autem confirmari possibile, quod siue prædices, siue non prædices, faciendo confirmas, & imitari volentibus cum quadam delectatione ipsius possibilitatis inculcas: vos mea suggestione paululum delectati, hoc protinus, si me non habet obliuio, retulistis.

*Quod parum valeat exemplo agenda monstrare, nisi
etiam qua sint credenda docendo sacerdos
ostenderit.*

CAPVT XVIII.

1. Thef. 3
1. Pet. 5.

Etiam si tota perfectio in opere tantum, non etiam in fide consisteret: nec quid homo ereditisset, sed quid egisset, in die iudicii quereretur: quis erit tantæ arrogantiae, qui ecclesiasticæ doctrinæ authoritate neglecta, de sua sibi iustitia blandiatur? At cum non solum, secundum Apostolum, nos oporteat formam præbere fidelibus, sed etiam eos ipsos fideles, qui nobis diuinitus instituendi commissi sunt, instruere debeamus, de patre quomodo solus accipitur ingenitus: de filio, quomodo ex ipso sit genitus & de S. sancto, quomodo ex patre ac filio procedens: nec ingenitus possit dici, nec genitus: qualiter ista tria vnū sint: & hoc vnū non diuidatur, sed distinguatur in tria: quemadmodum nec pater, nec spiritus sanctus, sed solus filius de solo patre ineffabiliter natus, hominem totum sine vlla mutatione substantiæ suæ susceperit: ac se Deum & hominem verum per virtutes, passionesque probauerit, comprehendi permiserit, occidi voluerit, tertia die resurrexerit, in caelo hominem de nobis assumptum sua virtute leuauerit, suæ resurrectionis exemplo nobis regeneratis in se spem feliciter resurgendi præstiterit: membra sua nos fecerit: non credentibus sibi, vel a se recedentibus supplicium comminatus sit, & adherentibus sibi regnum cælestis promiserit.

De virtute fidei, quod ad eam non solum credere, vel intelligere, sed etiam bene operari pertineat.

CAPVT XIX.

Hęc & alia, & sacerdos nosse debet, vt doceat: & populus credere, vt quæ doceatur, intelligat: dicente Apostolo: Nisi credideritis, nō intelligetis. Vnde datur intelligi, quōd non fides ex intellectu, sed ex fide intellectus existat: nec qui intelligit, credat: sed qui credit, intelligat: & qui intellexerit, bene agat: sicut alibi scriptū est: Noluit intelligere vt bene ageret. Nō dixit, nō potuit, sed noluit intelligere, vt nihil aliud nolle intelligere dictū, quā nolle credere nouerimus, ac per hoc vt bene agat quis, intelligere studeat, & vt intelligat, credat. Sed quia idem Apostolus dicit, Fides ex auditu, auditus autē per verbū Dei, debet doctor ecclesiæ prædicare, quod audiat crediturus: quia sine prædicatione nullus erit auditus, eodē Apostolo cōtestante atq; dicente: Quomodo audient sine prædicante? Si ergo qui libet sine prædicante nō audit, sine auditu nō credit, sine fide nō intelligit, sine intellectu bene non agit: verbum fidei prædicandum est, vt audiens credat, credens intelligat, & intelligens bonum opus perseueranter exerceat: quoniam eum qui potest vti liberæ voluntatis arbitrio nec opera sine fide nec fides sola sine operibus iustificat. Et ideo si corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, qui non crediderit non habendo fidem, nec iustitiam cordis habere poterit, nec salutem.

Esā 7. iuxta lxx.
& Matt. 13. ac Act. 18.
Psal. 35
Rom. 10.

Ibidem.

Quod nihil profit sacerdoti, etiam si bene viuat, si malè viuentem tacendo non corrigat.

CAPVT XX.

Quod verò dicit Apostolus, vt nos formam debeamus exhibere fidelibus, quid valebit, si cui vel exhortandi bonos, vel castigandi malos cura commissa est, bene viuendo se imitandū bonis exhibeat, & malos tacendo non corrigat? Ad hoc enim, nisi me fallit opinio, sanctè viuendum est sacerdoti, ne dicta sua repugnantibus factis euacuet: si quod prædicat fieri debere, non faciat. aut si quod non facit, prædicare præsumpserit. Si autē aliter egerit, nihil apud eos, qui eius vitam nouère, proficit: quia ad hoc est ecclesiæ Dei præpositus, vt nō solum bene viuendo, alios exemplo suæ conuersationis instituat, sed etiam fiducialiter prædicando, singulis ante oculos peccata sua constituat: quæ pœna maneat duros, quæ gloria obediētes ostendat, nullius salutem desperando contemnat: animas emendari nolentium plangat, imitatus Apostolum, qui ait: Vt luceam multos ex his qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam. & iterum: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vrer? Quapropter sciens, quōd si quibuslibet diuitibus ac potentibus parcat, malè viuentibus autem faueat, eos perdat simul & pereat: & sanctè viuere debet propter exemplum, & docere propter suæ administrationis officium: certus, quod ei nihil sua iustitia suffragetur, de cuius manu anima pereuntis exigitur: quando quicumque alius perierit, quem nulla docendi necessitas manet, solus pœnas sceleris sui dabit: Ille autem, cui dispensatio

1. Pet. 5.

1. Cor. 12.
1. Cor. 11.

fatio

fatio verbi commissa est, etiam si sanctè viuat, & tamen perditè viuentes arguere aut erubescat, aut metuat, cum omnibus, qui eo tacente perierunt, perit. Et quid ei proderit non puniri suo, qui puniendus est alieno peccato? C

Ezech. 33 Mentior, si non hoc dominus per Ezechielem prophetam sub cuiusdā terroris denuntiatione loquitur, dicens ad eum: Et tu fili homiuus, speculatore dedit te domui Israel. Nec hoc trāseunter debemus audire, quòd sacerdotè speculatore appellat: vt sicut speculatoris est, de loco editiori prospicere, & plus omnibus contemplari: ita sacerdos debet esse proposita sublimitate eel fior cunctis, & maioris scientiæ habere gratiam, qua possit sub se viuentes instruere. Videamus iam quid diuinus sermo contineat. Audiens, inquit, ex ore meo sermonem, annūtiabis eis ex me: vt hoc dicat sacerdos, quod ex diuina lectione didicerit: quod illi Deus inspirauerit, nō quod præsumptione humani sensus inuenerit. Annuntiabis eis, inquit, ex me. Ex me, non ex te mea verba loqueris. Non est * quo in eis tanquam de tuis inferis. Ex me, inquit, eis annuntia. Sed iam quid annuntiet, audiamus. Si me dicente ad impium, Impie morte morieris: si non fueris locutus, vt custodiati se impius a via sua ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem verò eius de manu tua requiram. Quid potuit expressius, quid apertius potest dici? Si impio, inquit, non locutus fueris, vt ab impietate sua se custodiat, & ille perierit, sanguinem eius de manu tua requiram. Hoc est dicere: Si ei peccata sua non annuntiaueris, si eum non argueris, vt ab impietate sua conuertatur, & viuat: & te, qui non increpasti, & ipsum, qui te tacete peccauit, flammis perennibus perdam. Quis rogo tam faxei pectoris, quis tam ferreus erit, quem sententia ista non terreat? quis tam alienus à fide, qui sententiæ isti non credat? D

Luctuosa descriptio sacerdotis carnaliter viuentis.

CAPVT XXI.

Sed nos præsentibus delectati, dum in hac vita commoda nostra, & honores inquirimus: non vt meliores, sed vt ditiores: nec vt sanctiores, sed vt honoratiores simus cæteris festinamus: nec gregem domini, qui nobis pascendus, tuendusq; commissus est: sed nostras voluntates, dominationem, diuitias, & cætera blandimenta carnaliter cogitamus. pastores dici volumus, nec tamen esse contendimus, officij nostri vitamus laborem, appetimus dignitatem. Immundorum spirituum feras à grege dilacerando non pellimus, & quod eis remanserit, ipsi consumimus, quando peccantes diuites vel potentes non solū non arguimus, sed etiam veneramus, ne nobis aut munera solita offensi non dirigant, aut obsequia desiderata subducāt: ac sic muneribus eorum, & obsequijs capti, imò per hæc illis addicti, loqui illis de peccato suo, aut de futuro iudicio formidamus. Et ideo minaciter superbiam nostram diuinus sermo contundit: sed nos ter auditus nihil vnde proficiamus admittit: quia præsentis vitæ capti dulcedine, que pœna negligentiam nostrā maneat in æternum, nolimus cogitare. In pastores ergo dicuntur ista, de quorum nobis inani appellatione blādimur. Hæc dicit dominus: Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos. Nonne greges pascuntur à

Ezech. 34.

A tur à pastoribus: Lac comedebatis, & lanis operiebamini: quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit, non consolidastis: & quod ægrotum, non sanastis: quod fractum, non alligastis: & quod abiectum, non reduxistis. Quod perierat, non quaesistis, sed cum austeritate imperabatis eis, & cum poëtia: & dispersæ sunt oves meæ, eo quod non esset pastor, & factæ sunt in deuorationem omnium bestiarum agri. Et paulo post: Propterea pastores audite verbum domini: Vix ego, dicit dominus: quia pro eo quod facti sunt greges mei in rapinam, & oves meæ in deuorationem omnium bestiarum agri, eo quod non esset pastor: neque enim quaesierunt pastores gregem meum: sed pascebant pastores semetipsos, & gregem meum non pascebant. Propterea pastores audite verbum domini: Hæc dicit dominus: Ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum, & cessare eos faciam, vt vltra non pascant gregem meum, nec pastores amplius pascant semetipsos. Quis adhæc non contremiscat? Quis ista sine intolerabili metu futuræ examinationis accipiat, nisi qui aut non intelligit, aut futura non credit? Sed quia omnia quæ Deus obleruari voluit, tam aperte posuit, & ita nominis sui autoritate firmavit, vt ea facilius (quod dictu quoque nefas est) contemnamus, quam nos intelligere vel non credere tam aperta, & diuina fingamus, quando audimus. Hæc dicit dominus: quis non futurum esse credat, quod dicit dominus, nisi qui Deo non credit? Quod autem dicit, Væ pastoribus, istud væ, pro maledicto poni & pastorum nomine nos significari, quis non intelligat, nisi qui futura non cogitat? Gregem domini pascendum pastores facti suscepimus, & nos ipsos pascimus, quando non gregum vtilitati prospicimus, sed quid foueat, & augeat nostras voluptates, ad tendimus: lac & lanas ouium Christi oblationibus quotidianis ac decimis fidelium gaudentes accipimus, & curam pascendorum gregum ac reficiendorum; à quibus peruerso ordine volumus pasci, deponimus. Non sanamus spirituali consilio peccatis infirmum, non sacerdotali ope consolidamus atque reficimus diuersis tribulationibus fractum, non ad viam salutis reuocamus errantem: non requirimus solitudine pastorali veniæ desperatione iam perditum: ad hoc tantum potentes effecti, vt nobis in subiectos dominationem tyrannicam vindicemus: non vt assuetos contra violentiam potentium, qui in eos ferarum more sæuiunt, defendamus. Inde est quod tam à potentibus huius mundi, quam à nobis, quod peius est, nonnulli grauitè fatigati depereunt, quos se de manu nostra dominus requisiturum terribiliter comminatur dicens: Requiram oves meas de manu pastorum, & cessare eos faciam, vt vltra non pascant. Quod quid est aliud, quam, pastores qui semetipsos, non gregem meum pascunt, sublimitate suæ dignitatis expollem, & inter reprobos, quia honorem suum non luerunt custodire projiciam? Horum & his similibus consideratione perterritus propheta, Timor & tremor, inquit, ceciderunt super me & contexerunt me peccatorum meorum tenebræ, & dixi: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? Et hoc est totum propter quod imperitæ meæ ac futuri finis recordatus ingemui, & volui sarcina episcopatus mei deposita longare fugiens, & manere in solitudine, & sibi expectare dominum, qui me saluum faceret à pusillanimitate meâ, & ab ipsa intolerabilem mihi solitudinum tempestate.

Ibidem

Ibidem

Ibidem.

* alijs
venerunt.

Psal. 54.

Quod

Quòd secundùm sermonem Prophetæ, culpa sua pereant, quasi sacerdotes increpationes, vel admonitiones peruersa voluntate cõsentiunt.

CAPVT XXII.

AD hæc ego tunc, Sic, inquam, ista inuidiosis questibus iactas, & in sũgillatione põtificũ, vel certè ipsius pontificatus exaggeras, quasi non vbi ista legisti, quibus rationabiliter permoueris, ibi & illa sint, quæ à vobis prætermissa, breuiter in excusationem officij sacerdotalis attingam. Post illa verba, quibus negligentiuũ sacerdotũ finis ostenditur, de pontifice officiuũ suũ curante propheta sic loquitur: Si autè adnuntiante te ad impium vt à vijs suis conuertatur, non fuerit conuersus à via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, & tu animam tuã liberaisti. Hic certè satis euidenter ostenditur, quòd siue proficiant, siue non proficiant auditores, tacere eis nõ debeant sacerdotes: nec ideo rei sint, si forte eorum verba populi non audiunt, vel audita contemnunt: sed si ab eis corrigendis absistunt: quia si nec exemplo vitæ præpositorum suorũ, nec verbo doctrinæ populi contumaces emendati proficiunt, ipsi sibi causa suæ perditionis existunt, & doctores suos quorum exempla simul ac verba despiciunt, inuoluere criminibus suis omnino non poterunt. Quod idem propheta euidentius alio loco prosequitur dicens: Speculator si viderit gladium venientem super terram, & recinerit buccina, & annunciauerit populo: audiens autem, qui quis ille est, sonũ buccinæ non se obseruauerit, veneritq; gladius, & tulerit eum: sanguis ipsius super caput eius erit. Sonum buccinæ audiuit, & se nõ obseruauit, sanguis eius in ipso erit. Si autem se custodierit, animã suam saluabit. Hic autè quid agere debeat qui fungitur speculatoris officio, diuinus sermo satis ostendit, scilicet vt quãdo viderit veniẽtẽ gladiũ super terrã, hoc est, irã dei super peccatores, operibus terrenis addictos, omnino non taceat, atq; eis quandiu in hæserint Iniquitatibus suis, impendẽre diuinę indignationis interitum denunciare nõ desinat, sed clare ac publice arguat: quia hoc buccinæ nomen insinuat, vt sic se à suis criminibus emedantes, supplicium futuræ damnationis effugiant. Quòd si corripientem, si iram futuram, quæ contemptoribus iam imminet, nuntiantem homines terreni despiciunt, sanguis eorum in ipsis erit: & sacerdos qui eis peccata sua non tacuit, pœnæ, quæ eos expectat, particeps esse non poterit.

Quod sacerdotes, etiam qualiter possunt, tam simpliciter docere debeant, vt omnes eos docentes intelligant.

CAPVT XXIII

NEC verò se per imperitiam pontifex excusabit, quasi propterea docere non valeat, quòd ei sufficiens & luculentus sermo non suppetat, quando nulla alia sacerdotis doctrina debet esse quã vita, satiq; auditores possint proficere, si à doctõribus suis quod vident spiritualiter fieri, hoc sibi etiam simpliciter audiant prædicari, dicente Apostolo: Etsi imperitus sermone, sed non scientia. Vnde datur intelligi, quòd nõ se debeat eccle-

1. Cor. 11.

suz

A sive doctor de accurati sermonis ostentatione iactare, ne videatur ecclesiam Dei non velle ædificare, sed magis se, quantæ sit eruditionis ostendere. Non igitur in verborum splendore, sed in operum virtute totam prædicandi fiduciam ponat: non vocibus delectetur populi adclamantis sibi, sed stetibus, nec plausum à populo studeat expectare, sed gemitum. Hoc specialiter doctor ecclesiasticus elaboret, quò fiant qui audiunt cum sanis disputationibus meliores, nõ vana assentatione fautores. Lachrymas quas vult à suis auditoribus fundi, ipse primitus fundat, & sic eos compunctione sui cordis accedat. Tam simplex & apertus, etiã si minus Latinus, disciplinatus tamè, & grauis sermo debet esse pontificis, vt ab intelligètia sui nullos, quãuis imperitos, excludat: sed in omniũ audientium pectus cum quadam delectatione descendat.

Aliàs in
se prius.

*Quid intersit inter doctores, qui ecclesiam simpliciter docentes
ædificant, & eos qui eloquentiam suam lutulen-
tis declamationibus iactant.*

CAPVT XXIIII.

D Enique alia est ratio declamatorum, & alia debet esse doctorum. Illi elucubratæ declamationis pompam totis facundiz suæ viribus concupiscunt: isti subribo vñtatoq; sermone Christi gloriam quærunt. Illi rebus inanibus pretiosa verborum induunt ornamenta: isti veracibus sententijs ornant, & comédant verba simplicia. Illi affectant suorum sensuum deformationem tanquam velamine quodam phalerati sermonis abscondere: isti eloquiorum suorum rusticitatem student pretiosis sensibus venustare. Illi totã laudem suam in fauore vulgi: isti in virtute Dei constituunt. Illi plausibiliter dicunt, & nihil audit oribus suis declamando proficiunt: isti vñtatis sermonibus docent, & imitatores suos insitunt: quia rationem suam nulla futæ compositionis affectatione corrumpunt.

*Quales esse debeant sacerdotes qui volunt fieri vitæ con-
templatiuæ participes.*

CAPVT XXV.

Q Vocirca, si sacerdotes sancti (non quales illi sunt, quos iudicandos, atque damnandos, comminatio diuina pronuntiat: sed quales apostolica doctrina commendat) multos ad Deum sancte viuendo & prædicando conuertant: si nihil ex imperio, sed omnia humiliter agat, ac se cõmunes eis quibus sunt præpositi, studio sanctæ dilectionis exhibeant: si infirmitates carnaliter viuentium fratrum modò verborum salubrium medicaminibus curent, modò quas incurabiles iudicant, patientiæ virtute sustineant: si moribus ac prædicationibus suis non suam, sed Christi gloriam quærant: nec verba ac facta sua in pretium fauoris conciliandi miserabiliter perdant, sed quicquid sibi sacerdotaliter viuentibus atque docentibus honoris impeditur, Deo semper adscribant: si non insulentur officiosis occurrentium salutationibus, sed grauentur: nec honorari se, sed onerari fauentium sibi laudibus credant: si consolentur afflictos, pascant egenos, vestiant nudos, redimant captiuos, suscipiant peregrinos: si errantibus
viam

viam salutis ostendant, desperatis spem veniæ consequendæ promittât, cur-
rentes impellant, remorantes accendant, & quicquid ad officiû suû pertinet **C**
constanter exerceant: quis sic erit alienus à fide, vt dubitet tales contempla-
tiuæ virtutis esse participes, quorû exêplo simul ac verbo plures sût regno-
rû cœlestiû coheredes? Isti sunt ministri verbi, adiutores Dei, oraculû spi-
ritus sancti. Per tales Deus placatur populo, populus instruitur Deo. Isti
sunt Apostolorû Domini successores, qui ecclesias quas illi editis mirabili-
bus fundauerunt, mirabiliter apostolicis præditi virtutibus regunt: qui fi-
dem catholicam aut disputationibus, aut si ita necessitas poscat, membrorû
suorum laceratione defendunt, pro qua totis viribus retinenda amisissis fa-
cultatibus suis etiâ mori parati sunt. Fidelium catholicorum virtutibus cres-
cunt, qui per eos Deo autore proficiunt, & Deo suo inseparabiliter adherê-
tes, in quo sibi credunt solida ac permansura bona reposita, mûdi huius gau-
dia fugitiua fastidiunt. Hactenus super tribus capitulis sermonè lacinosè dis-
putationis prolixitate produximus: in quo quæ esset vitæ contèplatiuæ pro-
prietas, quæ differentia ipsius & actiuæ: & qualiter contèplatiuæ virtutis
sacerdotes fieri participes possint, sufficienter, vt opinor, ostendimus: ideoq;
huic tandè libro terminum dantes, in secundo volumine alia tria capita, **D**
adiuuante Deo conatum nostrum vestris orationibus, tractabimus, vt in ter-
tio libro de reliquis quatuor, quibus vitiorum atque virtutum discutienda
continetur ratio, disseramus.

FINIS LIBRI PRIMI.

Præfatio libri Secundi.

Superiori libro rationè contèplatiuæ vitæ cõplexus, pro
viribus quas dominus donare dignabitur, de actuali vi-
ta, sicut promisi, disputare constitui. Quapropter sicut
in præfatione primi voluminis feci, hîc quoq; officij mei
necessitatem paucis aperio: quia si potuissim sine inobe-
dientiæ noxa quod iubebatis abnuere, nunquâ me pro-
pria voluntatis instinctu cõmitterè obtrectatorû male-
uolo dente carpendum: qui nolentes advertere quàm
inuitus hæc scribenda susceperim, totû quod est vestræ iusionis applicatu-
ri sunt fortè vitio vanitatis: maximè si de rebus talibus locuturus, quibus ec-
clesiasticorû penè omniû conuersatio tenenda describitur, aliquid tale po-
suero, quod seculariter viventiu mentes offendant: Et dum in descriptione
ecclesiasticæ vitæ mores suos (quos nesciri magis, quàm emendari volunt)
viderint publicari, in me tanquâ suorû actiuû proditorè, carnaliter cõmoti
describiant: atque ea quæ fuerint donante Deo prolata, etsi rationabiliter
dicta dijudicent, à me dici tamen non debuisse contendant: sicque aut ma-
teriâ disputationis, aut personâ disputantis irrideant. Sed quoniam sana mēs
incomparabiliter ampliûs obedientiæ fructum debet appetere, quàm vita-
tare

Atare iniustæ obrectationis opprobrium, leuius me credidi gratuari reprehendentium dicta mea iudicio, quàm pertinacis inobedientiæ subiacere periculo. Proinde securus, quòd vos mihi perficendi facultatem precibus impetretis à domino, qui iulistis vt loquerer, & præsumptionem meam apud eos qui me iudicaturi sunt excusetis, opus susceptum vobis orantibus adiutandus expediam. Sed priusquam membratim singula quæ proposuistis ab soluam, vniuersaliter de ipsa re, quæ in hoc libello tractanda est, pauca mihi video esse dicenda: quibus euidenter appareat, quæ ratione mihi succenseri posse præfatus sum, ab eis qui magis quis dicat, quàm quid dicat attendunt: nec rationem dictorum, sed dignitatem dicentium praua examinatione discutunt: & quòd facere aut fieri nolunt, dici quoque sibi fastidiunt: paratiores aliquid doctrinæ, etiam quòd scire cupiunt, ignorare, quàm à persona inferiore cognoscere: cum veritas, vnde cunq; claruerit, non sit ingenio humano deputanda, sed Deo: nec aliquorum debeat credi, sed omnium, quæ per se tanta & talis est, vt non sit tunc magna, si eam magni docuerint, sed potiùs ipsa magnos faciat eos, à quibus doceri vel * dici potuerit. Voluistis itaq; vobis proprietatem vitæ actualis exponi, vt vos cum vestris secundum ipsam vixisse semper, & viuere probaretis: non qualiter vobis esset viuendū, meis disputationibus disceratis. Siquidem conuersatio religiosa actualis est vita, quæ docet, quomodo præpositi sub se regāt viuentes, & diligant: ac tñ minùs de eorum, quàm de sua solliciti salute, quòd eis expedire sciunt, paternalis cura prouideant: & qualiter præposito suo subiecti, tanquam capiti mēbra deseruiant, ac præcepta eius velut imperium Dei summo amore custodiant: hoc esse sanctum, hoc sibi salubre & necessarium iudicantes, quòd rectori suo placuerit: non quòd eis in perniciem sui arrogantiæ vitiosæ mentis dictauerit. Ideoq; obedientiæ ac patientiæ virtute fundati, maiorum suorum non discutiunt constituta, sed faciunt: & quando rigor exigit disciplinæ, vt seueritate arguantur, acceptam correptionē magnanimiter ferunt: nec motibus eorum, à quibus fuerint obiurgati, sed suis negligentijs, quòd castigantur, adscribunt. Ciues quoq; suos plebeios & nobiles, diuites ac potētes, qualiter tractare & regere debeant sacerdotes, huius libelli series conuincit. Quæ ego, sicut sæpe iam dixi, scribere non auderem, si vobis negare aliquid potuisssem. Sed iam capitula ipsa disserenda ponamus. Quæ sistis igitur vt trū æquanimitè sustinendi sint diuina præcepta calcantes, an pro modo peccati debeant ecclesiastica seueritate coargui.

Aliàs *
disci.

CAPITA LIBRI SECVNDI.

CAP. I. Quòd pro diuersitate peccantium, alij portandi sunt, alij castigandi.

Cap. 2. De laude sanctorum sacerdotum.

Cap. 3. De testimonijs apostolicis, vel de expositione eorum.

Cap. 4. Obiectio, quare sacerdotes sancti, quorum cura est perditè viuentes arguere, simulatores religionis æquanimitè ferant.

Cap. 5. Responsio, vbi ostenditur, quibus exigentibus causis, quorundam infirmitas blandè tractetur.

Cap. 6. Quòd illi peccata aliena impatienter accusant, qui sua non cogitāt.

L.

Cap.

- Cap. 7. Quantum remedij habeat confessio peccatorum, & quale mereatur occultatio dolosa supplicium.
- Cap. 8. Quòd iniquè, & non simpliciter arguentes, vani sint, ac diuino iudicio condemnandi.
- Cap. 9. Quòd sacerdotes nihil proprij habere debeant, & ecclesie facultates quasi communes, vtpote Deo rationem reddituri, suscipiant.
- Cap. 10. Cum quo damno animæ suæ ab ecclesia, quæ pauperes pascit, accipiunt illi, qui sibi de suo sufficiunt.
- Cap. 11. Qui sint, qui etiam cum profectu animæ suæ opibus sustentantur ecclesie.
- Cap. 12. Quid facere debeant clerici, quorum infirmitas non potest sua contemnere.
- Cap. 13. Quæ sint gaudia vera, vel veræ diuitiæ: & quid impediementi afferant bona præsentia amatoribus futurorum.
- Cap. 14. Qualiter intelligatur, quod dicit Apostolus, Qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edant.
- Cap. 15. De cupiditate, qualiter eis, quos semel inuasit, dominetur.
- Cap. 16. Quòd Deum perfectius illi possideant, qui terrenis possessionibus ex corde renuntiant.
- Cap. 17. Quòd nihil proficiant, qui abstinentes à cibis, vitijs seruiunt: nec profit facultates abijcere, qui suas faciunt voluntates.
- Cap. 18. Quanta bona primus homo, abstinentiæ bonum negligendo perdidit.
- Cap. 19. De peccato primi hominis, & de malis quæ illum peccantem, Deo iudicante, secuta sunt.
- Cap. 20. Quòd omnia bona, quæ in Adam corrupti perdidimus, in Christo reparati recipiemus.
- Cap. 21. Qualiter viuere debeant, qui Christum imitari desiderant.
- Cap. 22. Quali temperantia vti debeant, qui à voluptate delectabilium, vel ab immoderata perceptione ciborum communium, atq; à vini immoderato vsu cupiunt abstinere.
- Cap. 23. Quòd vtentes carnibus concupiscentia carniū polluat, non natura.
- Cap. 24. Quàm vile sit, ieiunio vel abstinentiæ, aduenientium charitatè plerunque præferre.

D. PROS-

A. D. PROSPERI

AQVITANICI DE VITA CON-
TEMPLATIVA LIBER
S E C V N D V S.

*Quòd pro diuersitate peccantium alij portandi sunt,
alij castigandi.*

C A P V T I.

In vna omnes ægritudine mentium laborarent, ac paribus animorum morbis affecti, nihil ab inuicè discreparent, aut sustineri omnes necesse esset, aut argui. Nunc verò, propterea portandi sunt alij, alij castigandi: quia pro diuersitate peccantium, modus quoque diuersus est * præceptorum. Et vtique ita dissimilia sunt peccatis adhibenda remedia, sicut ex dissimilibus causis veniunt ipsa peccata: Plerosque enim peccandi consuetudo delectat, alios ad peccandum occasio alicuius

Alias * peccatorum.

lucris temporalis inuitat, fragilitas nonnullos inclinat, quosdam ignorantia boni facit nescire quòd peccant, & impedit mali dulcedo, ne correpti aliquando sapiant, quòd ignorant. Taceo de illis, quos aliena delicta, quibus consentiunt, decolorant. Illos etiam prætermitto, qui cupientes adipisci quòd, diligunt, vel refugientes pati quòd metuunt, aut fidem catholicam produnt, ac mendacio prætantiam veritatis addicunt. Illud vero dico: Quis nesciat aliter homines cogitatione subita, aliter definitione delinquere, aliter sermone, aliter opere, aliter necessitate, aliter voluntate peccare? Cùm igitur tam multiplicibus, ac multum ab inuicem distantibus modis homines peccent, quis non intelligat vno modo eis non posse vtique mederi, quorum tam diuersi sunt morbi? Et ideo dupliciter quidem fragilitas humana Dei præcepta coterunt, aut faciendo quòd vetuit, aut non faciendo quòd iussit. Sed quomodo non solùm ex illis causis quas commemorauì, sed etiã ex alijs quas non commemorauì, in præceptis suis eum contemnunt, qui eius præcepta non faciunt: sic debent omnes modò docendo modò exhortando, modò sustinendo, modò increpando curare, vt sub ope Christi nullius salus in hac vita bebeat desperari. Iam nunc, si satis apparuit quòd diuina præcepta calcantes non solùm portandi sunt, sed etiam castigandi: à quibus id fiat, qui, vel quo ordine, & quandiu curandi sint qui curantur, adiuantibus me meritis & orationibus vestris, debeo declarare.

De laude sanctorum sacerdotum.

C A P V T II.

ACne fidem meus sermo velut humana coniectura non habeat, esse C
 etumq; dum ei parum creditur, perdat: ea quæ adiuuante domino dem-
 onstrare constitui, vera esse diuinis testimonijs conabor ostendere:
 si prius pauca de laude verorum sacerdotum, qui sunt ecclesiarum magistri
 protulero. Ipsis enim propriè animarum curandarum sollicitudo commissæ
 est, qui pondus populi sibi commissi viriliter sustinentes, pro peccatis om-
 nium velut pro suis infatigabiliter supplicant Deo: Qui ac velut quidam
 Aaron incensum contriti cordis, & humiliati spiritus offerentes, quo pla-
 catur Deus, auertunt iram futuræ animaduersionis à populo, qui per Dei
 gratiam fiunt diuinæ voluntatis indices. ecclesiarum Christi post Apostolos
 fundatores, fidelis populi duces, veritatis assertores, prauæ doctrinæ hostes,
 omnibus bonis amabiles, & malè sibi conscijs etiam ipso visu terribiles, vin-
 dices oppressorum, patres in fide catholica regeneratorû, prædicatores cœ-
 lestium, primi * phalanges inuisibilium præliorû, exempla bonorum ope-
 rum, documenta virtutum, & forma fidelium. Ipsi sunt ecclesiæ decus, in
 quibus amplius fulget ecclesia. Ipsi columnæ firmissimæ, quibus in Christo
 fundatis, innititur omnis multitudo credentium. Ipsi ianux ciuitatis æter-
 næ, per quos omnes qui credunt in Christum, ingrediuntur ad Christum.
 Ipsi ianitores, quibus clauis datæ sunt regni cœlorum. Ipsi etiam dispen-
 satores regis domus, quorum arbitrio in aula regis æterni diuiduntur gradus,
 & officia singulorum. Hi sunt qui non ambiendo, sed spiritaliter viuendo
 sacerdotium meruerunt: quique non fauoris humani suffragio, sed diuino
 munere sublimati, nihil sibi de præstantia sui principatus adplaudunt. Quos
 nõ inflamat honor acceptus, sed exerceat labor impostus. Qui nõ excellentiã
 suã cogitãt prouecti, sed sarcinã: nec gloriantur de officij dignitate, sed su-
 dant potius cõstituti sub onere. Tales diuina scriptura speculatores appellat,
 qui speculantur actus oim, & qualiter vnusquisque cù suis in domo, qualiter
 in ciuitate cum ciuibus viuat, intentione religiosæ curiositatis explorant:
 Quos bonos probauerint, honorando confirmant: quos deprehenderint
 vitiosos, arguentes emendant: aut si emendari noluerint, æquanimiter por-
 tant, habituri vberimum fructum, aut de sua districtione, si correpti profe-
 cerint: aut de sua patientia, etiam si illi quos sustinent, emendari noluerint.

Exod. 30.
 Leuit. 16
 Num. 16

* Aliàs
 Prælatēs
 aliàs etiã
 Prælatō-
 res

Ezech. 3.

De testimonijs apostolicis, & expositione eorum.

CAPVT III.

SEd iam diuina testimonia, sicut promisimus, proferamus. In Actibus
 Apostolorû Paulus Apostolus sacerdotibus dicit: Ecce ego scio, quod
 amplius non videbitis faciem meam vos omnes, inter quos ambulau
 prædicans regnum Iesu Christi. Ideoq; contestor vos hodierna die, quia
 mundus sum ab omnium sanguine. Non enim subterfugi, quominus adnũ-
 tiarem vobis omne consilium Dei. Adtendite vobis & vniuerso gregi, in
 quo vos spiritus sanctus posuit episcopos, regere ecclesiam Dei, quam ad-
 quisituit sanguine suo. Regnum Dei, inquit, inter vos ambulans prædicaui,
 vt me alienum ab oim perditione seruarẽ, qui verbo doctrinæ salutaris au-
 dito, nihil promouentur ad salutẽ. Regnũ Dei prædicat, qui de vita futura,
 quæ non habet finẽ, de contẽplatione diuina, quæ nõ habet fastidiosam sa-
 tieta-

Act. 20.

A tietate: de sanctorū beatitudine, quæ nō habet defectionē: de angelorum similitudine consequenda prædicare nō cessat: ita vt si ad hæc ineffabilia bona qui audiunt prouocari noluerint, absolutus sit ille qui eis prædicando nō tacuit. Quod autem secutus adiungit: Non enim subterfugi, quō minus adnuntiare vobis omne cōsiliū Dei: quid aliud facit intelligi, nisi vt ecclesiasticus doctor dispositionem Dei (quod consilium Dei vocat Apostolus) eis quos docet, aperiat? Aperit dispositionis diuinæ consiliū, quando docet vt patres pietatem filijs suis impendendo, eam mereantur à domino, qui est omnium pater: aperit diuinæ consilium pietatis, cum docet vt filij honorē debitū patribus suis exhibeant, nō ex hæredationis metu deterriti, sed futuræ remunerationis desiderio prouocati: quia præceptū domini tam patres filios diligendo, quā filij honorificentia suis exhibendo patribus cōplet, qui vtrumq; iussit vt fieret. Docet vt mariti fidē coniugalis thori suis vxoribus seruent. vt vxores maritos suos non studio formæ lenocinantis adhibito, aut accuratione vestiu diuersarū, sed grauitate morū delectent, & operum sanctitate. Docet vt domini seruos velut eorum in Christo conserui misericorditer tractent: & serui dominis ita ex corde deseruiant, vt voluntatem non solum dominorum suorum, sed etiā Dei, hoc ipsum iubentis, efficiant: Vt inter se ciues cū ciuibus, cū amicis amici, cum parentibus parentes veram concordiam teneant: vt in nullo negotio alter alterum callida fraude decipiat: aut ne in communi contractu fidem, quam sibi seruari aliquis cupit, ipse corruptat. His & talibus & sacerdos adnuntiat prædicando, & obediendo populus accipit Dei consilium, sine quo non peruenitur ad regnū, in quo solo executores diuini consilij participes Deo autore futuri sunt cœ-

Blestium præmiorū. Deinde quod dicit apostolus: Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos, regere ecclesiam Dei, quam adquisiuit sanguine suo, quis non videat, quod tunc sibi sacerdotes attendunt, quando sanctē viuendo, ac voluntatem domini fiducialiter prædicando, ecclesiæ Dei prospiciunt: vt eis iam graue non sit, infirmos ecclesiæ sustinere, pro quibus redimendis se dignatus est morti vitæ autor offerre? Sed & ipsi qui docentur, vt sapiant: qui increpantur, vt saltem obiurgati proficiant. qui sustinentur, vt de suis aliquando criminibus erubescant, & gaudiū suis doctoribus, quorum patientia blandē tractantur. * de vtilitatis suæ profectu exhibeant, & ipsi inquam libenter audiāt, quid eis apostolico ore diuinus sermo præcipiat: Obedite, inquit, præpositis vestris & subiecti estote eis. Ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri, vt cū gaudio hoc faciant & nō gemētēs, hoc enim expedit vobis: Ergo doctoribus suis debēt obedire qui audiūt, atq; eis cum reuerentiā esse subiecti. Quod faciūt illi, quicāstigati libetē accipiūt, nec increpationibus cōtradiciūt. Quod verō ait: Ipsi enim peruigilāt, quasi rationē reddituri p animabus vestris, sacerdotale curā pro populo sibi cōmissio satis ostēdit, qui tā in suis actibus, quā in prædicationibus vigilātes, sollicitē hostis antiqui rimantur insidias, ne, quæ velut dormiente pastore, lupus diabolus astuta fraude subripiat, & in damnū pastoris abreptū, secū vltq; ad supplicia sempiternā pducatur. Verū quia ex his q; arguūtur, aliqui se obediētis emēdāt, aliqui in sua pueritate perdurant, ideo de sacerdotibus ait: Vt cū gaudio hoc faciāt, & nō gementes. Cū gaudio sacerdotes arguūt, quando correpti proficiunt: &

Ibidem.

* A
Alia
de vtilitate suæ correctionis.
Heb. 13.

Ibidem.

Ibidem.

tristes hoc faciunt, quando se nihil proficere in suis contemptoribus ingemiscunt: ac sic hoc dicit illis expedire, vt cum gaudio, nō gementes eos increpent sacerdotes, qui doctores suos sua correctione lætificant, & eorum gaudia incremento sui profectus accumulunt.

Obiectio: Quare sacerdotes sancti, quorū cura est, perditē viuētes arguere simulatores religionis aequanimiter ferāt.

CAPVT III.

NEedum sermonem de sacerdotibus sanctis, vnde plura dicere conabar, impleueram, cū ecce ad me quidam de nostris ingressus, quid dicitare curiosus interrogat. Cui cū recitari fecissem, Omnes, inquit, episcopos tales esse debere, quales tuus sermo descripsit, & nunc esse plures apud nos plenos sacerdotalibus bonis, qualia veraciter prædicasti, dubium non est. Sed cū ad eorū probetur officium pertinere, vt inquietos sacerdotali autoritate corripiant, rudes doceant, contradicentes sanę doctrinę redarguant: quid est, quod non in omnes hæc eorum cura porrigitur: cur nō & alios simili autoritate castigant? Illos dico, qui velut cōueri, ex pristinis moribus nihil abijciunt, non mente mutati, sed veste: nec actū, sed habitū. Hi sunt, qui sermone tantū, non opere, seculo renūtiassē contenti seculariter viuunt, & vitia sua inani professione vitæ melioris abscondunt, ac religionis imaginarię nomine palliati, opinionem virtutis pro virtute suscipiunt. Prædicant magna, nec faciunt: accusant vitia, nec deponūt. Publicē sibi displicere simulant, quod occultē committunt. Magni student videri, nō fieri. Laudant eos, quorum cupiunt prædicatione laudari. Ieiunant, vt vultus sui pallorē perniciosis laudibus vendant. Ad reprehendendos alios prompti, se non patiuntur à quibuslibet vel leuiter reprehendi. Ad faciem publicam patientiam fingunt, & in animo iracundię virus abscondunt, ad nocendum parati, cū nocendi tēpus inuenerint, suorū actū negligētes sunt aliorum procaci libertate censors. Impudenter se assuūt virginibus sacris ac viduis, quibus tanto inglutinansur affectu, vt facilius ab ecclesię (quod dictū quoque nefas est) quā ab earum communione discedant. Qui etsi cum illis fortē non * peccant, tamen malę suspicionis de se præbendo materiam, vitam suam maculis sinistra opiniois infamant. Taceo de illis, qui vndante lapsabundi corporis motu, defluentibus in talos vestimentis incedunt, & vagis laterum flexibus quodammodo fluctuantes, animorum dissolutionē vestigijs sinuosa mobilitate nutatibus produnt. Illos quis ferat, qui adumbratę prætendentes honestatis imaginem, ad hoc pupillorum, ac viduarum causas, velut tuendas simulata pietate suscipiunt, vt earum facultates suis adijciant, & diuites ex pauperibus facti, vel ex diuitibus ditiores, tenuem censum per nefas accumulunt, vt cū fuerint exundante patrimonio sumptuosiores effecti, nunquam materia voluptatis gulę suę deficiat? Hos igitur tales quare non arguunt, qui arguendi potestatem diuinitus acceperunt? Non verētur, ne fortē cū tam flagitiosē viuētibz parēt, videantur probare quę faciūt? Quid quod etiā eos ad officium clericatus admittūt, & (proh nefas) quasi parum sit quod tales dissimulata seueritate non increpant, insuper & honorant?

Alii *
pereant.

Ref-

A *Responsio: ubi ostenditur, quibus exigentibus causis, quorundam infirmitas blandè tractetur.*

CAPVT V.

EGo verò, si reolis, inquam, quid de sanctis sacerdotibus fuerit disputatum, sufficiens accepisti responsum. Ecclesie quippe doctoribus, sicut supra iam diximus, & celsura inesse debet, ut arguat: & patientia, ut emendari nolentes fortiter ferant, apostolico satisfaciens imperio, qui Timotheo præcipit dicens: Argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Quasi diceret: Argue coæquales, obsecra seniores, increpa iuniores. Sed propterea addidit, In omni patientia & doctrina: quia leniter castigatus exhibet reuerentiam castiganti: asperitate autem nimie increpationis offensus nec increpationem recipit, nec salutem. Item alio loco idem apostolus dicit: Vos qui firmiores estis, imbecillitates infirmiorum sustinete. Sustinent ergo æquanimiter ut infirmos, quos emendare non potuerint castigatos. Proinde quia nec obiurgari omnes expedit, nec omnes blandè tractari, sancti sacerdotes, atque discernunt, quos debeant temperata seueritate corripere & quos sacerdotali magnanimitate portare: & ideo omnium quos per Dei gratiam curant, non voluntati, sed vtilitati prospiciunt. * Denique alios honorari deformiter ambientes, quibus non expedire nouerunt: non vitio alicuius inuidie, sed altæ prudentie consilio prætermittunt: & alios latere cupientes honorant, ut eis aditum ad maiores profectus aperiant. Eos quos probat in increpationem posse pati castigant: & impatientes obiurgationis ut languidos palpant: non eis adulando, quod tales sunt: sed infirmitatibus talium compatiendo, si forte aliter sanari non possunt. Cæterum si ecclesie communione priuentur infirmi, qui curari adhibita increpatione non possunt, aut intolerabilis mole tristitie supra modum grauati succubunt, & sanctorum omnium vultus, per quos possent restitui Deo, refugiunt: aut certe ad omnem peccandi impudentiam, si fuerint exacerbati, prosiliunt: & quicquid mali occultè faciebant publicè perpetrabunt: in tantâ vefania reparandæ salutis desperatione prolapsi

1. Tim. 4

Rom. 15.

* Deinde

B vt * seria verba corripientium in incoos exitiabiles impudenti vrbaniitate cõuertat, ac maledicaces in se ex ipsa iactatione turpitudinis suæ, turpiter viuentium maleuolas lætities pascat. Propter hoc ergo, blanda pietate portandi sunt, qui increpari profua infirmitate non possunt. Et re vera, si peccanti salubrem pudorè, dum pro eo erubescis, incutias, ac verecundiam, quam peccatis eius assumis, in eum pia animi cõpensione transfundas, facile in illo reprimis omnem peccandi licentiam: atque, et totam impudentiam demis, licentiosæ turpitudinis horiatricè. Tunc mores eius verecundia custos integritatis ornabit, ut ei placeat quod ante sordebat: quando in sordibus erat, & sordidus erat, ut sordeat quod ante placebat, quando ipse bonis oibus displicebat. Sanctos viros amando sectabitur, & sectando in eorum similitudinè paulatim vitæ prioris emendatione formabitur, ut ei quod laboriosum fuit in sublimitate virtutis euadere, tam deformis sit in vitia rursus, quibus se gaudet caruisse, descendere: Quia sicut virtus onerosa est vitiosa: ita virtutis amico vitiosa voluptas amara est. Ecce quomodo peccantes omnes blandè tractat, aut increpat, qui nihil aliud, nisi eorum salutem, quibus vult prodesse considerat.

Alias *
salutariaAlias *
sicut est
amara vitiosa
voluptas
amara
vitiosa
amara

L iij

Quod

A pœnis mutabunt æterna supplicia: & lachrymis ex vera cordis compunctio-
ne fluentibus restinguent æterni ignis incendia. At hi, qui in aliquo gradu
ecclesiastico constituti aliquod occultè crimen admittunt, ipsi se vana per-
suasione decipiunt, si eis videtur propterea communicare & officium suum
implere debere, quòd homines occultatione sui criminis fallunt. Excep-
tis enim peccatis, quæ tam parua sunt, vt caueri non possint, pro qui-
bus expiandis cotidie Deo clamamus, & dicimus: Dimitte nobis debi-
ta nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: illa crimina cauean-
tur, quæ publicata suos autores humano faciunt damnari iudicio. Qui autè
ea commiserint, & ideo proderè metuunt, ne sententiam iustæ excommu-
nicationis accipiant, sine causa cõmunicat: imò verò dupliciter contra se irà
diuinæ indignationis exaggetant, quòd & hominibus innocentiam fingunt
& cõtempto Dei iudicio abstinere se ab altari propter homines erubescunt.
Quapropter Deum sibi facilius placabunt illi, qui non humano conuicti iu-
dicio, sed vltro crimen cognoscunt: quia aut proprijs illud confessionibus
produnt, aut nescientibus alijs quales occulti sunt, ipsi in se voluntariè ex-
communicationis sententiam ferunt, & ab altari cui ministrabant, nõ ani-
mo sed officio separati, vitã tanquam mortuam plangunt, certi quod recõ-
ciliatio sibi efficacis pœnitentiæ fructibus Deo non solũ amissa recipiant,
sed etiam ciues supernæ ciuitatis effecti, ad gaudia sempiterna perueniant.

Matth. 6

*Quod iniquè, & non simpliciter arguentes vani sint, ac di-
uino iudicio condemnandi.*

CAPVT VIII.

B Iam de illis, qui leui suspitione permoti, simpliciter viuentes obiurgant,
vt et illos incondita correptione confundant atq; deiiciant, & sibi per
hoc nescio cuius districtiõnis gloriam quærant, non est meum aliquid di-
cere, super quibus tam perspicuè diuinus sermo pronuntiat, vt expositore
non egeat. At enim in Ecclesiastico spiritus sanctus: Est correptio mendax
in ira contumeliosi: & est iudicium quod non est bonum. Vtiq; contume-
liosi hominis & superbi correptio quæ dicitur mendax, superbiæ est nõ ali-
cuius humilitatis iudiciũ, & ideo non est bonum. Quid potuit euidentius,
quid apertius dici, quàm vt cõtumeliosum dicere mendaciter arguēt? Quia
& cõtumeliosus est qui mendaciter arguit, & mendaciter arguit qui contu-
meliam facit. Item in prouerbij: Teltis falsus non erit impunitus, & qui
arguit iniquè, non effugiet. Quis est falsus testis, nisi qui hominem quem li-
bet de criminibus indisciplis obiurgat? Quem propterea iniquè increpantè
dicit non impunitum futurum: quia innocentem nullis prouocantibus me-
ritis arguendo vult esse reum. Quod autem dicit de eo qui iniquè arguit, nõ
effugiet: quid aliud debet intelligi, nisi iram Dei non effugiet, qui aliquem
non sic corripit, vt emendet, sed vt se procaciter iactet? Sed de contempto-
ribus præceptorũ Dei, & de correptionis ac patientiæ virtute, sufficiant ista
quæ diximus: ne in vno capitulo iusto amplius immorati, aut cætera bre-
uius quam necesse sit transcurramus, aut intentionem vestram longitudi-
nie nimium protelati voluminis oneremus. Videamus itaq; quid nos etiam
cõtinentia capituli sequentis edoceat: Vtrum, inquit, cõgregandis fratribus,

Eccle. 19

Proue. 19

aut

aut alendis expediat facultates ecclesiæ possideri, an perfectionis amore contemni.

Quod sacerdotes nihil proprij habere debeant, & ecclesiæ facultates quasi communes, pro quibus Deo rationem redditurj sunt, suscipiant.

CAPVT IX.

EXpedit facultates ecclesiæ possideri, & amore perfectionis proprias contemni. Non enim propriæ sunt, sed cõmunes ecclesiæ facultates; & ideo quisquis oibus quæ habuit dimissis aut venditis, sit reusfæ cõtẽptor, cũ præpositus fuerit factus ecclesiæ, omnium quæ habet ecclesia efficitur dispensator. Deinde sanctus Paulinus (vt ipsi meliùs nostis) ingentia prædia, quæ fuerunt sua, vedita pauperibus erogauit, sed cũ postea factus esset episcopus, nõ cõtempfit ecclesiæ facultates, sed fidelissimè dispensauit. Quo factolatis ostendit, & propria debere propter perfectionè contèni, & si ne impedimento perfectionis posse quæ sunt cõmunia ecclesiæ possideri. Quid ianctus Hilarius? nõne & ipse omnia bona sua aut parètibus reliquit, aut vedita pauperibus erogauit? Is tamè cum merito perfectionis suæ fieret ecclesiæ Arelatenis episcopus, quod illa tunc habebat ecclesia non solùm possedit, sed etiã acceptis fidelium numerosis hæreditatibus ampliauit. Illi ergo tam sancti, tam perfecti pontifices factis euidentiibus clamant, posse, & debere fieri quod fecerunt. Qui vtiq; homines tã seculariũ, quã diuinãrũ literarũ sine ambiguitate doctissimi, si scirent res ecclesiæ debere contèni nunquã eas debuerant, qui omnia sua reliquerant, retinere. Vnde datur intelligi, quod tales ac tanti viri (qui volentes esse Christi discipuli, renunciauerunt oibus quæ habebant) nõ vt possessores, sed vt procuratores facultates ecclesiæ possidebant. Et idcirco scientes, nihil aliud esse res ecclesiæ, nisi vota fidelium, pretia peccatorũ, & patrimonia pauperũ, nõ eas vendicauerunt in vsus suos, vt proprias, sed vt cõmendatas pauperibus diuiferunt. Hoc est enim possidendo contènere, nõ sibi, sed alijs possidere: nec habendi cupiditate ecclesiæ facultates ambire, sed eas pietate subueniendi suscipere. Quod habet ecclesia, cũ oibus nihil habètibus habet cõmune. nec aliquid inde eis, qui sibi de suo sufficiunt, debet erogare: quando nihil aliud sit habentibus dare quã perdere.

Cum quo damno animæ suæ ab ecclesia, quæ pauperes pascit, accipiunt illi, qui sibi de suo sufficiunt.

CAPVT X

NEc illi qui sua possidentes, dari sibi aliquid volũt, sine grandi peccato suo, vnde pauper victurus erat, accipiunt. De clericis quidè dicit spiritus sanctus: Peccata populi mei comedunt. Sed sicut nihil habètes proprium, nõ peccata, sed alimèta quibus indigere videtur, accipiunt: ita possessores non alimentata quibus abundat, sed aliena peccata suscipiunt. Ipsi quoq; pauperes si se possunt suis artificijs aut laboribus expedire, non præsumant, quod debet debilis aut infirmus, accipere: ne fortè ecclesia, quæ potest omni solatio dettitutis necessaria ministrare, si omnes etiam nihil indigentes accipiant, grauaata, illis quibus debet, subuenire, non valeat. Qui autem

- A** autem ecclesiæ seruiunt, & labori suo velut debita reddi oportere credentes, ea quibus opus non habent aut accipiunt libèter aut exigunt, nimis carnaliter sapiunt: si putant, quòd ecclesiæ fideliter seruientes stipendia terrena, ac non potius præmia æterna percipiant. Secularis quippe militia quia cœlestia non habet, terrena strenuè militantibus præstat. Vnde satis indignum est, si fidelis, & operosa deuotio clericorum, propter stipendium tēporale præmia sempiterna contemnat. Quòd si quilibet minister ecclesiæ non habeat vnde viuat: non ei præmium hìc sed necessaria præstat ecclesia, vt in futuro præmium laboris sui recipiat, quod in hac vita iam spe dominicæ promissionis certus expectat. Illi quoque, qui vel idonei nihil quidem sibi dari velut debitum poscunt, sed tamen ecclesiæ sumptibus viuunt, nō est meum dicere, quali peccato cibos pauperum præsumendo suscipiant: qui ecclesiam quam iuuare de proprijs facultatibus debuerunt, suis expensis insuper grauant: propter hoc fortassis in congregatione viuentes, ne aliquos pauperes pascant, ne aduenientes * suscipiant, aut ne suum censum expensis quotidianis imminuant. Quòd si aliquid de fructibus suis ecclesiæ, velut pro ipsa expensâ sua contulerint, non se præferant inani iactantia illis, quos nihil habentes pascit & vestit ecclesia: quia perfectior est ille, qui se mundi rebus expoliât, aut qui cum nihil habuerit nec habere desiderat, quàm ille qui ex multis quæ possidet, ecclesiæ aliquid præstat, ac se de eo quod præstitit, forsitan iactat. Dura sunt quæ dico, nec ego diffiteor. Dura sunt, sed obseruare nolentibus. Cæterum si faciant ista, quæ difficilia non facientibus sunt, statim facientibus facilia fiunt. Non ergo ea quæ nolumus obseruare, impossibilitas nobis facit dura, sed nouitas. In vsum veniant, & neminem frequentata conturbant, Nam quæro, quid eorum sit quæ dixi difficile: vt homo id quod opus non habet ab ecclesiâ non accipiat? an vt quod habet sine causâ contemnat? Si propter hoc non vult sua relinquere vt habeat vnde viuat: vt quid accipit vnde rationem reddat? vt quid de peccatis alienis sua multiplicat?

Aliàs *
excipiât.

*Qui sunt, qui etiam cum profectu anima sua, opibus
sustentantur ecclesiæ.*

CAPVT XI.

ITaq. sacerdos cui dispensationis cura commissâ est, nō solum sine cupiditate, sed etiâ cum laude pietatis accipit à populo dispensanda: & fideliter dispensat accepta, qui omnia sua aut parentibus reliquit, aut pauperibus distribuit aut ecclesiæ rebus adiungit, & se in numero pauperum paupertatis amore cōstituit: ita vt vnde pauperibus subministrat, inde & ipse tanquâ pauper voluntarius viuat: Clerici quoq., quos pauperes aut voluntas aut natiuitas fecit, cum perfectione virtutis vitæ necessaria, siue in domibus suis, siue in congregatione viuentes accipiunt: quia ad ea accipienda non eos habendi cupiditas ducit, sed cogit viuendi necessitas.

*Quid facere debeant clerici, quorum infirmitas non
potest sua contemnere.*

CAPVT XII

Illi autem, qui tam infirmi sunt, ut possessionibus suis renuntiare non possint: si ea quæ accepturi erant dispensatori relinquunt, nihil habentibus conferenda, sine peccato possident sua: Quia & ipsi quodammodo sua relinquunt, quando proprijs contenti rebus, nihil eorum quæ labori, vel ordini suo deberi arbitrantur, accipiunt. Quod si putant ideo accipi debere eorū, quæ conferuntur ecclesiæ, portionē, ne eam videantur abijcere, se verò non posse sua relinquere, quod eis deforme sit inter suos pauperes reddi, non uerint esse deformius, possessores de elemosynis pauperum pasci.

*Quæ sint vera gaudia, vel vera diuitia, & quid impediendi
asserant bona presentia amatoribus
futurorum.*

CAPVT XIII

Heu quam subtiliter nos ille decipiendi artifex fallit, quanta cæcitate oculos nostræ mentis obducit, ne discernamus gaudendi auidi, unde iustius gaudeamus: aut ne cupiētes augeri diuitijs, nouerimus, quas quibus incōparabiliter præferamus? Nam gaudere quidē bonū est: sed qui gaudet, si nō inde gaudeat unde debet, nō potest bonū esse quod gaudet. Siquidē gaudet & raptor, quū desiderata rapuerit: gaudet & ebriolus, quum exoptatæ occasionē potationis inuenierit: gaudet & adulter, quum ad delectationem fruēdi corporis concupiti peruenerit. Sed cū sit gaudere bonū, de his atq; huiusmodi gaudere grande est malū. Hæc & his similia sunt unde gaudere nos uult mundus, cū suis amatoribus periturus. Hæc sunt quæ repudiare debemus, ut de bona cōscientia, de sanctitate morū, de acquisitione virtutū, de dono Dei, & de promissione futuri regni ineffabiliter gaudeamus. Ditari quoq; diuitijs grande est bonū, sed inde ditari unde non debeas non est habenda facultas, sed detestanda calamitas. Nihil enim calamitosius nihilq; miserius eo, qui iniquis acquisitionibus crescit, quē locupletem fraudes faciunt ac rapinæ. Illæ nobis sunt ambiendæ diuitiæ, quæ nos ornare possint pariter & munire: quas nec acquirere possumus inuiti, nec perdere: quæ nos contra hostiles impetus armant, à mundo determinant, Deo commendant, ditant animas nostras atq; nobilitant, nobiscum sunt, intra nos sunt. Diuitiæ nostræ credendæ sunt pudicitia, quæ nos pudicos, iustitia quæ iustos, pietas quæ pios, humilitas quæ humiles, mansuetudo quæ mansuetos, innocentia quæ innocentes, puritas quæ puros, prudentia quæ prudentes, temperantia quæ temperantes, & charitas quæ nos facit Deo & hominibus charos, virtutum potentes, seculi contemptores, ac bonorum omnium sectatores. Hæc sunt non omnium, sed sanctorum sanctę virtutes, non diuitum superbiorum, sed humilium pauperum facultates, patrimonium cordium, diuitiæ incorruptibiles morum, quibus non abundant, nisi illi qui illis carnalibus ex corde renunciant. Quæ quamuis & ipsa sint bona, utpote à bono Deo creata: tamen quia sunt bonis malisq; communia, student ea spirituales viri contemnere, quò possint ad illa incomparabiliter meliora, quæ sunt bonorum omnium propria, peruenire: quoniam nō est tale bonum quod habent & mali, quale illud est, quod non habent nisi boni. Corporale bonum quando habent iniqui, ipsorum est præmium: quando

A quando habent iusti, non est eorum præmium, sed temporale solatium. Item boni temporalis amissio, fit exercitium iusti, & iniusti supplicium: quia & iustus desiderio cœlestium captus, omnia temporalia siue habeat, siue amittat, omnino non sentit: & iniquus quod cum delectatione habet, sine dolore non perdit. Propter hoc igitur eis, qui militant Deo, fugiendæ sunt ex toto corde diuitiæ, quas qui habere volunt, sine labore non quærent, sine difficultate non inueniunt, sine cura non seruant, sine anxia delectatione non possident, sine dolore non perdunt. Apostolus autem Christi militibus dicit, Volo vos sine sollicitudine esse. &, Radix omnium malorum est auaritia. Quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inferuerunt se doloribus multis, ac sic census iste terrenus eis, à quibus vitiosè diligitur, non est voluptatum materia, sed dolorum. Quapropter expedit facultates ecclesie possideri, vt inde viuant, qui non seculo, cuius gaudia fugitiua repudiât, sed Deo seruiunt, cuius ineffabilia bona desiderant.

1. Cor. 7.
1. Tim. 6

Qualiter intelligatur quod dicit Apostolus, Qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt.

CAPVT XIII.

DE talibus dicere videtur Apostolus, Qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt: & qui altario deseruiunt, cum altario participant. Qui nisi hoc de contemptoribus facultatum suarum vellet intelligi, nūquã secutus adiungeret, Ita & Deus ordinauit his, qui Euangelium adnūtiant, de Euangelio viuere. De euangelio viuūt, qui nihil habere propriū volūt, qui nec habet nec habere aliquid cōcupiscūt, nō suorū, sed cōmuniū possessores. Quid aliud est de Euangelio viuere, nisi laborantē inde vbi laborat necessaria vitæ percipere? Apostolus tamen qui sic Euangelium prædicauit, vt nec de euangelio viueret, sed necessaria sibi suis manibus ministraret, de se confidenter eloquitur. Ego autem nullo horum vsus sum. Et quare hoc dixerit, secutus aperuit, dicens: Expedit mihi magis mori, quàm vt gloriam meam quis euacuet. Euacuare dicit gloriam suam, si ab eis, quibus prædicabat, voluisset accipere vitæ * corporalis expensam. Nolebat quippe in præsentem laboris sui fructum, sed in futuro recipere. Si ergo ille, qui nihil habebat, noluit de Euangelio vbi laborabat, sed suis manibus viuere, ne gloriam suæ mercedis amitteret: quid nos, qui & propria nolumus amore possidendi, non viuendi necessitate, relinquere: & accipere in super volumus, non vnde viuamus, sed vnde censum nostrum incrementis damnabilibus augeamus?

1. Cor. 9.

Ibidem

Ibidem

Aliàs tē-
poralis

* *Decupiditate, qualiter eis, quos semel inuaserit, dominetur.*

CAPVT XV.

I Vbet ecce nobis imperiosa cupiditas, vt diuina paruipendentes possessionum terrestrium damnosa compendia cogitemus: vt in eis totã sollicitudinem curamq; ponamus, vt inde nos morbida vanitate iactemus, vt amplitudine patrimonij diffusioris elati, fieri pauperes spiritu negligamus.

Aliàs De
qualitate
cupidita
tis.

Aliàs *
 * Leuc
 onus su-
 perbe re-
 ijcimus,
 quod sub
 iectos nõ
 onerat,
 sed hono-
 rat, nec
 deprimi-
 t oino sed
 subleuat
 hoc ergo
 onere
 posthabi-
 to.

Aliàs *
 execran-
 dum

Aliàs *
 iam

Aliàs *
 vacante.

Aliàs *
 pellecet

mus. O facinus inauditum: Suavi iugo Christi contempto, ferreum cupidi-
 tatis imperium voluntaria mentiũ inclinatione suscipimus, & domini no-
 stri * leui onere, quod subiectos non onerat, sed subleuat, posthabito, plũ-
 beũ pondus nostris ceruicibus aggeramus, quod citius potest deponi, quã
 ferri: quia & ipsa cupiditas, quæ nobis subijci vltro volentibus hoc pondus
 imponit, contemni potest facilius, quàm expleri: & ideo qui se illi volentes
 dediderint oppugnanti, voluntatem resistendi vlteriũs non habebunt ty-
 rannicè dominantĩ. Et hoc fit iusto Dei iudicio, vt qui cupiditati resistere
 noluimus ingressuræ, iam resistere nequeamus ingressæ. O plãgendum mi-
 serabiliter mentis expugnatae seruitiũ. O * intolerandũ dæmoniacę cupidi-
 tatis imperiũ, vt ex hostibus suis, quos potest vincere, victores faciat suos,
 promittit ingentia, & bonorũ temporalium pollicitatione deceptos impel-
 lit iam miseros, & miserandos in turpia. Tenet nos lucrorum pœnaliter dul-
 ciũ catenis addictos, & in sua ditione captiuos: nec trahit inuitos, sed quod
 est deterius, quocũque voluerit, volẽtes ducit. Vastat * in nobis quicquid
 veredundixæ, aut pudoris inuenerit: & quos suis triumphis addixit, adhuc
 tanquam respiscẽdi suspectos omnibus viribus honestatis exarmat, ne quã-
 do contra eam, qui bellare noluimus, rebellemus. Rapit nos ac passim per
 omnia acquisitionum genera cupidos adquirendi dispergit. Non permittit
 animum liberum, non itabile corpus * vagante animo mobiliter, aut quietũ,
 & velut quædam cadauera in pastum feris auibus bestijsque proiecta, adhuc
 captiuos suos immundis spiritibus tradit; non lacerandos, sed audidissimis
 mortiferorũ criminum faucibus deuorandos: nec tamen vt esse iam desinãt
 sed vt pœnaliter viuant. Denique in viuis corporibus adhuc portant fune-
 ra sua: id est viui simul & mortui. Hinc est, quod peccato viuentes quantum
 nos congestarum opum * oblectet accessio, ipsa fruendi carnalibus dele-
 ctatione sentimus: & quantam virtutum sustineamus inopiam, velut mor-
 tui virtutibus ignoramus.

*Quod Deum perfectius illi possideant, qui terrenis pos-
 sessionibus ex corde renuntiant.*

CAPVT XVI.

HÆc sunt propter quæ non explendis voluptatibus ac fouendis, sed
 congregandis fratribus, aut alẽdis expedit facultates ecclesiæ possi-
 dere, vt vno solitudines omnium in sua societate viuentiũ sustinẽ-
 te, omnes, qui sub eo sunt, fructuosa vacatione potiãtur spiritualiter & que-
 te. Ideo interposui istud aduerbium: quoniam qui ociosa quiete perfruitur,
 nisi spiritualiter vixerit, more pecudum viuut. Et ideo is, quem nulla cor-
 poreæ necessitatis cura sollicitat, nulla occupatio domesticæ sollicitudinis
 inquietat, nullus litigator infestat, nullus calũniosus exagitat, quid aliud cu-
 rare debet harum molestiarum, & his similiarum liber, nisi vnde ad meliora
 proficiat, vnde vitia sua profectibus cotidianis imminuat, virtutes augeat
 & pro carnalibus, quæ contempnit, spiritualia bona possideat: in his se di-
 uinitus adiutus exerceat: ea semper amplectatur ac diligat: & non solum
 omnibus alijs delectationibus suis, sed etiã ipsis suæ carnis cruciatibus ante-
 ponat. vt qui nihil sibi reliquit, quod formidaret amittere: ea, pro quibus
 omnia quæ habebat abiecit, tanta firmitate fidei retineat, vt si necesse fuerit,
 pro

A pro eis libenter suū corpus impēdat? Proinde quē possidendi delectat ambitio, Deū, qui possidet omnia quæ creauit, expedita mēte possideat, & in eo habebit quæcunq; habere sanctè desiderat. Sed quoniā nemo possidet Deum, nisi qui possidetur à Deo, sit ipse primitus Dei possessio, & efficietur ei Deus possessor & portio. Et quid potest eo esse felicius, cui efficiatur cōditor cēsus, & hæreditas eius dignatur esse ipsa diuinitas: si modò eō sanctis operibus colat, omnes fructus ex illo percipiat: in illo, & de illo iugiter uiuat: & nihil terrenū cū illo possideat? Quia omniū cōditor, cui nihil eorū quæ fecit ualet æquari, nō dedignatur cū his quæ cōdidit possideri. * Deinde

* Deinde

Psal. 118.

Psal. 15.

Num. 18

Deut. 18.

B Deo: ac sic propterea uoluit Deus cultores suos omnibus renūtiare, propter quæ diligitur mundus, ut exclusa cupiditate mundi, diuina in eis charitas possit augeri, vel perici. Et ideo decimas atq; primitias frugum, primogenita & sacrificia pro peccato, uel uota quæ sibi Deus iussit offerri, sacerdotibus ac ministris distribui debere constituit: ut deuotissimo populo uitæ necessaria ministrante, ipsi creatori ac pascitori suo liberis mentibus ministrarēt, atq; in eius cultu sine vlla sollicitudine corporali proficerent, ne terrenis occupationibus implicati officio suo dignas excubias strēnuè curare nō possent. Nunc autem, quòd Christiani tēporis sacerdotes magis sustinent quàm curant possessiones ecclesiæ, etiam in hoc Deo seruiunt: quia si Dei sunt ea quæ cōferuntur ecclesiæ, Dei opus agit, qui res Deo cōsecratas nō alicuius cupiditatis, sed fidelissimæ dispensationis intentione nō deserit. Quapropter possessiones, quas oblatas à populo suscipiūt sacerdotes, non sunt inter res mundi deputari credendæ, sed Dei: quoniā si uestes, ac uasa, & cætera, quæ in sacris vsui ministrantibus erant, sancta vocabātur: nec in vsus humanos reuocari iam poterant, diuinis semel ministerijs cōsecrata: quomodo nō ea quæ cōferuntur ecclesiæ, sacra credēda sunt, quibus nō ut seculi rebus luxuriosè, sed sanctè, ut Deo cōsecratis utuntur ad necessaria sacerdotes: ut illis omnibus, qui se perfectionis amore sub vno cōstituūt, & sua sibi non vēdicāt, ecclesiæ facultates ad hoc ipsum collectæ sufficiant: ut quicquid omnibus occupationibus absoluti proficiunt, fructus illius, qui vnus pro multis occupatus est fiat: atq; ita ille, qui sollicitudines omnium sub se * seruien-

Ibidem.

Aliis *

uiuentū

tium

tium portat, in congregatione sua proficiente proficiat: vñ sicut illius occupatio omnium suorum facta est fructuosa vacatio, ita omnium discipulorū perfectio gloriosa magistri honor habeatur & gloria. C

*Quod nihil proficiam, qui abstinētes à cibis, vitijs seruiūt:
nec profit facultates abijcere ijs, qui
suas faciunt voluntates.*

CAPVT XVII.

Item quesistis, quæ sit abstinētiæ credenda perfectio: & vtrum tantū corpori, an & animæ debeat necessaria iudicari. Si hominem totū virtus hæc quæ abstinētia nominatur, perfecta sanctificat, non solū corpori, sed & animæ necessaria est: quia omnis homo ex corpore constat & anima. Sed in eis, qui diuersis vitijs subiacentes, aliquid sibi eorum, quæ vsui nostro * necessaria sunt, interdicit: abstinētia quidem, sed carnalis & imperfecta esse debet intelligi. Ea autem spiritualis atq; perfecta est censenda, quæ abstinēte tā ab illecebris carnaliū voluptatū, quā à peccatis omnibus facit alienū: cuius nec animum desideriorum morbi corrumpunt, nec imperio gulæ dominātis quæ sitæ delitiæ vires corporis frangūt. Proinde ille abstinens verè credendus est, qui vitiorum omnium liber effectus est: ac recisis * corporalibus voluptatibus elaborat, non vt concupiscentiam suæ carnis exatiet, sed vt mortalem vitam necessariorum perceptione sustentet. Quoniam quidē quicquid sine quo potest viui percipitur, non sustentandę vitæ, sed fouendę luxuriæ carnis impenditur. Hæc itaque virtus, quæ abstinētia, non solum delicatorum ciborum, sed etiam malorum omnium nuncupatur, cum omnibus omnino necessaria sit, tū maximè illis familiarior, atq; coniūctior esse credenda est, quibus iuxta illud quod in Actibus apostolorum legitur factum, vnum cor est, & anima vna diuinæ charitatis igne cōsata, & quibus sub vnius ordinatione viuētib; omnia omnium communia sunt: si tamen ita eis vna sit vita, sicut fit vna substantia: & nulla sit in eis diuersitas animorum, quibus est communio facultatum: quia vt fieret & esset animorum sancta coniunctio, necessaria est facultatum iudicata communio. Cæterum quid eis prodest, quod facultates suas abijciunt, qui voluntates proprias non relinquunt, cum sit longè præstantius, voluntatibus proprijs abrenuntiare, quam rebus? Res suas etiam mundi quiuis philosophi abijcere potuerūt, & nunc quilibet hæretici possunt. Sed nec illi, cū suæ * voluptatis fuerint amatores, secundū voluntatē Dei vixerūt: & isti dominicæ voluntati suæ volūtatis studio contradicunt. Non ergo res ea nos Deo cōmēdat, quam & inimici Dei faciunt: sed illud, quod non nisi verè Christiani, & per hoc amatores Dei perficiunt. Hi sunt, qui volūtatibus suis & rebus proiectis suo se creatori ex toto corde subijciunt, ac suum velle ex eius voluntate suspendunt: & ideo quicquid eis sensus carnis sequendum faciendūque suggerit, iustitiæ capti delectatione contemnant. D

*Quanta bona primus homo abstinētiæ bonum
negligendo perdidit.*

CAPVT XVIII.

A Quid si primus homo voluisset se in illa Paradisi beatitudine custodire, vt à fructu vnius interdicitæ arboris ieiunasset, nec statim illum tantæ felicitatis amitteret, nec eum voluntaria salutaris præcepti transgressio necessitati corruptionis ac mortalitatis addiceret: vt tanta beneficia Dei sui, quæ in natura suæ cõditionis acceperat, aut corrûperet peccato corruptus, aut perderet. Quis enim sufficienter enumeret, quæ & quanta bona illi abstinentiæ contemptus ademerit? quòd intellectualis mentis dignitate donatus, imaginè sui creatoris accepit: quòd soli Deo suo subiectus, omnia visibilia sibi subiecta conspexit: quòd ei ad viuendi vsus affatim lignorum omnium, quæ erant in Paradiso, feracitas diuina iussione seruiuit: quòd arbor vitæ mysticum cibum non vnde viueret, sed vnde vitam corporis nõ finiret, sui creatoris munere ministravit: qui cibus quãdiu perciperetur, ita percipientem se in vno statu sacramenti cuiusdam latētis figurata significatione seruaret, vt eum nec vlla infirmitate corrumpi, nec ætate mutari & senescere, nec dissolui morte permetteret. Non inquietabat molesta sollicitudo quietum: non fatigabat labor anxius ociosum: non somnus opprimebat inuitum: non amittendæ vitæ timor angebat de immortalitate securum. Habebat facilem victum, corpus ex omni parte sanũ, tranquillũ motum, cor mundum, ignarus pœnalis mali, habitator Paradisi, expers peccati, capax Dei. Postremò quid eo felicius fuit, cui erat orbis subiectus, nullus infestus, liber animus & visibilis Deus? Quoniam quidem nisi ante peccatum Deum videre in assumptione visibilis creaturæ soteret, quomodo se iã peccator effectus, à facie domini, quem nunquam viderat, absconderet? Potuit ergo ita videre Deum priusquam peccaret Adam, sicut eum patriarchæ viderunt. Sed quando ait: Vocem tuam audiui & timui: ex illa iam videndi Deum sanctitate ceciderat, iam se indignum videndi Deũ reddiderat. Vocẽ tuam, inquit, audiui, & timui, eò quòd nudus essem, & abscondi me. O quantum securitatis habent, qui sibi bene sunt conscij: & quantum perturbatos humiliat perpetratio pudenda peccati: sicut isti qui se absconderunt à facie domini, de sua turpitudine, non de nuditate confusi: qui non ideo erubescabant, quia veste erant extrinsecus nudi, sed quia intrinsecus protectione diuina nudati. Denique & ante peccatum nudi erant, & non erubescbãt: quia nihil contra voluntatem Dei, vnde confunderentur admiserant.

Damnũ
quod
Adã pec-
cãdo in-
currit.

Genes. 3.

Genes. 3.

*De peccato primi hominis, & de malis quæ illum peccan-
tem Deo indicante secuta sunt.*

CAPVT XIX.

Sed iam videamus (si placet) qualiter illi homines primi commiserint tã grande peccatum, quod & ipsos de Paradiso proiecit in hoc vitæ pœnalis exiliũ, & in eis originaliter totum damnauit genus humanum. Et mihi quidõ videtur, quòd nõ ederet de ligno prohibito, nisi concupissent: nec cõcupissent, nisi têtati: nec têtarentur, nisi deserti: nec desererentur à Deo nisi ipsi prius desererent Deum: nec desererēt Deum, nisi superbirent, & similitudinem Dei miserabiliter appetissent: ad quam peruenturi essent sine corporis morte, si sub Deo suo viuentes, præceptum quod acceperat

Aliis *
damna-
biliter.

M. culto-

custodissent: vt qui posse nō mori acceperant in natura, nō posse mori cōferentur in gloria: & ibi accepturi essent præmium non posse peccare, si hic eorum meritū fuisset, peccare noluisse. Non igitur à creatore suo in creaturâ diuinitatis affectatione collapsos moueret aperta concupiscentia, nisi eos antè corrupisset occulta superbia: nec eis per serpentem diabolum propinaret tam ferale consilium, nisi prius eorum deprehenderet appetitum. Si inquit, gustaueritis de ligno scientiæ boni & mali, aperientur oculi vestri, & eritis sicut Dij, scientes bonum & malum. Hæc sunt illa tria, quæ in mundo esse, & diligere non debere à dilectoribus Dei, contestatur Ioannes apostolus dicens: Nolite diligere mundum, neq; ea quæ in mundo sunt: quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio seculi, quæ non est ex patre, sed ex mundo est. Quæ nisi illi, qui à dilectione Dei iam defecerant, diligere * cœpissent, nunquam malè suasi serpentis consilio credidissent. Itaque concupiscentia carnis ab eis impleta est, quòd de ligno vetito gustauerunt: concupiscentia oculorum, quòd sibi aperiri oculos cupierunt: & ambitio seculi, quòd se fieri posse quod Deus est, crediderunt. Proinde delectatione carnis, & oculorum curiositate, ac seculi ambitione corrupti, à ligno vitæ, ex quo eis arcendæ mortis, ac salutis continuandæ gratia præstabatur, abscessi sunt. & morbidam qualitatem eorum corpora contraxerunt, vt iuxta sententiam Dei eo die credantur mortui, quo in eis pænalter facta est necessitas moriendi, & per lignum illud, quod scientiæ boni & mali ex causa nomen accepit, à quo se abstinere cum possent, miseri neglexerunt, quid interesset inter bonum, quod amiserant, & malū quod incurrerant, ipsa pœna sua discernere: qui si amisso tãto bono nullū malū incurrerent, quale perdidissent bonū, fortè nescirent. Dulciorem enim sit salus, cum dolor ex cruciat: & sanitatis amissæ dulcedinem, languoris amaritudo cōmendat. ac sic, ad hoc illi malum non discendo, sed experiendo sentire cœperunt, quod melius ignorarēt: vt ex ipsa miseria sua sentirent, quãtā beatitudinē perdidissent: atq; ita quos nō mouerat fortassis boni naturalis amissio, moueret saltem mali pœnalis iusta permissio. Hæc per excessum necessariū dicta sunt nobis de primis hominibus, vt qui nolunt damnationis eorū subire supplicium, caueant prolapsionis exemplum.

Quod omnia bona quæ in Adam corrupti perdidimus, in Christo reparati recipiemus.

C A P V T XX

Quamuis enim ex Adam simus carnaliter nati, non ipsum tamen debemus imitari, sed Christum, in quo renati sumus, & viuimus, quando veterem conuersationem salubriter inuati deponimus. Quid est imitari Adam, nisi pro carnalibus desiderijs ac cōcupiscentijs morte multari? Et quid est imitari Christum, nisi carnalibus concupiscentijs ac desiderijs crucifigi? Sicut aliud non est veterem conuersationem deponere, quàm non secundum carnem, quæ veterascit & moritur, sed secundum Deum viuere, qui solus potest perseverantes in se inuouare perenniter, & beare.

Quapropter, sicut quando in Adam fuimus omnes, ipso cadente * occidimus: ita quia in Christo iam esse cœpimus, qui pro nobis oibus dignatus est mori

Genef. 3.

1. Ioan. 2

Alias * cōcupiscentent.

Genef. 2.

Alias * cecidim.

A mori, & nos peccatis nostris illi commortui, cum illo spiritualiter resurgamus, in illo omnia bona quæ potuimus habere perdidimus, in hoc etiam maiora, & sine fine habenda recepturi sumus, si perseueranter eius vestigia teneamus. Adam nos * sub noxa habuit malis omnibus per propriam culpam, à quibus nos liberauit aduentus Christi per gratiam. Ille in nos culpam suam transfudit, & pœnam: hic, qui culpam nostram suscipere, vt pote conceptus & natus sine peccato non potuit, de susceptione pœnæ nostræ culpam nostram simul aboleuit, & pœnam: & vt totum dicam, Adam nobis eripuit Paradisum, Christus donauit cælum.

Aliàs *
subnoxa
uit: vel,
subuoca
uit: vel,
obnoxia
uit

*Qualiter viuere debeant, qui Christum imitari
desiderant.*

CAPVT XXI

ET ideo si in Deo esse volumus, quod esse debemus, sicut Ioannes apostolus dicit, quomodo ille ambulauit, & nos spiritualiter ambulemus. Quid est ambulare sicut ille ambulauit, nisi cõtènerè omnia prospera quæ contempsit, nõ timere aduersa quæ pertulit, libenter facere quæ fecit, fieri docere quæ * docuit, sperare quæ promisit, & sequi quò ipse præcessit? Quid est enim sequi, nisi præstare beneficia etiam ingratis, non retribuere secundum merita sua maleuolis, & orare pro inimicis, amare bonos, misereri perueris, inuitare auersos, suscipere in charitate conuersos, & æquanimiter pati subdolos ac superbos? Ad hoc etiam pertinet, quod ait sanctus Paulus apostolus. Si resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt querite, vbi Christus est in dextera Dei sedens. Illi resurgunt cum Christo, qui moriuntur sicut ille peccato, ea tamen distinctione seruata, quòd ille mortuus est peccato, non suo, sed nostro. Vnusquisque autem nostrum, non omnium moritur peccato, sed suo. Quid est peccato mori, nisi damnandis operibus omnino non viuere, nihil concupiscere carnaliter, nihil ambire? Vt sicut qui mortuus est carne, nulli iam detrahit, nullum aduersatur aut despicit, nullius pudicitiam callida circumuentione corrumpit, nemini violentus existit, neminem calumniatur aut opprimit, non inuidet bonis, aut insultat afflictis, non luxuriæ carnis inseruit, non vinolentiæ dedit us, in se bibendi sitim bibendo magis ac magis accendit, non odiorum facibus inardescit, non compendia iniusta sectatur, non potentibus aut diuitibus adulatur, non inquieti curiositate rapratur, non domesticæ solitudinis cura distenditur, non officiosis occurrence salutationibus delectatur, nec superbiorum iniurijs fatigatur, non eum superbia inflat, non ambitio ventosa præcipitat, non vana gloria turpiter iactat, non desiderium gloriose opinionis inflammat, non * distentio alieni actus illaqueat, non ad societatem turpium turpitudinis amor inuitat, non rabies insani furoris exagitat, non sumptuosarum deliciarum studium macât, non ardor animosæ contentionis exanimat, non facit impudentem audacia, iniquum iniustitia, serum inclementia, varium inconstantia, pertinacem contumacia, insanum vesania, delitiosum gula, rebellem inobedientia, vanum iactantia, infidelem perfidia, leuem familiaritas, sæuum crudelitas, * manducatorem turpis edacitas, impatientem mobilitas, mobilem instabilitas, vagum spiritualis infirmitas, iracundum

r. Ioan. 2.

Aliàs *
mãdauit

Coloss. 3.

Aliàs *
distidio.

Aliàs *
mãduco.
nẽ turpẽ
edacitas.

animositas, suspiciosum peruersitas, verboſum vanitas, iniurioſum malignitas: qui remotus eſt prorsus à ſecularibus illecebris, remotus ab immundicijs & inimicitijs, remotus ab inſidijs alienis, remotus à rapinis vel occultioribus vel apertis, remotus à mendacijs ſiue periurijs, poſtremo remotus ab omni genere flagitiorum atq; facinorum, quibus carnaliter viuentes Deum offendunt: & mortui peccato non ſeruiunt. Sicut, inquam, carne mortuus nec facere poteſt iſta quæ dixi, nec pati: ita & his, & talibus vitijs omnino non viuunt, qui * viuentes Deo carnem ſuam cum vitijs & concupiſcentijs crucifigunt.

Alias *
vt viuât,

*Quali temperantia vti debeant, qui à voluptate delectabilium,
vel ab immoderata perceptione ciborum communiū,
atque à vini immoderato vſu cupiunt
abſtinere.*

CAPVT XXII.

Membra ſua, quæ ſunt ſuper terram, mortificant, quando in ſolens corpus ieiuniorum continuatione caſtigant: quando intra neceſſarium modum ſuum temperant appetitum: quando non ſolum ſe à delicatioribus cibis moderata diſtinctione ſuſpendunt, ſed etiam in ipſis cõmunibus nihil carni ſuæ pro deſiderio, ſed pro ſuſtinentiã vitæ neceſſitate permittunt: certi quòd nec delitiæ quælibet, ſi abſque deſiderio percipiuntur, officiunt: & viles cibi plerunq; abſtinentiæ profeſtum, ſi appetenter accipiantur, impediunt. Hinc eſt quòd ſanctus Dauid aquæ in ſe concupiſcentiam caſtigauit, atq; eam ſibi à ſuis oblatam, ne deſiderio ſuo ex ea ſatiſſacere videretur, effudit: & ſancto Heliz perceptio carniũ non concupita nõ nocuit. Vnde datur intelligi, quod veraciter abſtinentes eſcarum non naturas, ſed concupiſcentias damnant, ac * voluptates ſuas deſiderati cibi, vel potus abuſione mortificant. Qui autem non ſolum à qualitate, ſed etiã à quantitate ciborum cupiunt abſtinere, nihil aliud ſtudent, niſi vt quantum ſtomacho reſcindo ac fami eximendæ ſatis eſſe videtur indulgeant: nec expleant ſuos appetitus auiditate percipiendi, ſed compriment: atq; eis ſaturitas edendi finem non faciat, ſed voluntas: qui tam à cupiditate pretioſorum ciborum animos, quã à nimia perceptione vilium continebunt: qui cibis nec lautioribus volunt carne luxuriante diſſolui, nec diſtentione ventris onerari, quando abſtinentes viri nec delitioſi ſoleant eſſe, nec auidi. Iam de vino abſtinendo, vel percipiendo quid dicam? Vnde ſanctus Apoſtolus certam fixit regulam, dicens: Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria. Quafi diceret: Luxuriam facit, & nutrit vini perceptio carnalis, nõ natura: & propterea non vti vos vino, ſed inebriari prohibeo: quãdoquidem infirmum ſtomachum moderatus vſus vini confortat, ebrietas animum corpusq; debilitat. Deniq; Timotheo ſuo diſcipulo, qui ſe longa abſtinentiæ diſtinctione iam fregerat, & ſtomachum ſuum aquæ perceptione corruperat, modico vino vti debere præſtipit dicens: Noli adhuc aquam bibere, ſed modico vino vtere propter ſtomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates. Ac per hoc, nihil contra abſtinentiam faciunt, qui vinum non pro ebrietate, ſed tantum pro corporis ſalute percipiunt: nec hoc eis offerre voluntas, ſed permittit in.

1. Reg. 13
1. para. 11
3. Reg. 17

Alias *
voluntates

Ephes. 5.

1. Tim. 5.

Atit infirmitas. Quæ si defuerit, à vino est abstinendum, ne vini perceptio quæ infirmū sustentat, sanum corpus incendat: quandoquidem vino uti, & vsui habere oleū, nullus dixerit esse peccatū. Sed hæc ideo nō debemus carni consideranti præstare, ne cū illi licita concedere cœperimus, poscat illicita: & sibi obsequentes in minimis, in flagitia puniende compellat: ac naturali ordine perturbato, non spiritui corpus, sed spiritus corpori dominantī deseruiat. Huc accedit, quòd & ipsam mentem ab abstinentiæ fructus alacrem facit: carnem quoq; non vsq; ad lassitudinem fatigatam, sed spiritui ordinanti subiectam mobilem reddidit. Sensus etiam quos dicuntur crassos efficere, vel grauare congeste desinit, consuetudo parcitatis exonerat, & velut quadam politura religiosæ exercitationis attenuat.

*Quod vtentes carnibus concupiscentia carniū
polluat, non natura.*

C A P V T XXIII.

Ceterū si à quadrupedibus abstinentes, phasianis altilibus, vel alijs auibus pretiosis, aut piscibus perfruantur, non mihi videntur refecare delectationes sui corporis, sed mutare: nec pro abstinentia, sed velut pro nescio qua immundicia, vel certè, quod verius est, pro stomachi nauseantis teneritudine delicias illas cōmunes ac viles abijcere, quòd possint alijs non solum carnibus, sed etiā delicatioribus, ac pretiosioribus carnium suas voluptates explere: cū, sicut iam suprà patuit, non aliquarum carniū, quæ vsui humano concessæ sunt, nobis naturæ damnandæ sint, quas Deus instituit: sed carnales concupiscentiæ fugiendæ, quas sensui carnis diabolus introduxit. Illi autem qui parciores videri volunt, & gloriam sibi velut de abstinentia districtiore conquirunt, sic ab omnibus animalibus iudicāt temperandū, vt peregrinis pomis, ac forbitiunculis delicatis, cæterisq; alijs cibis immanem sui corporis impleant appetitum: cū spiritualis abstinentia non aliquorū ciborū vsus, sed desiderium suadeat cōpescendum. Et illi magis parsimonix seruire censendi sunt, qui sibi non aliquarum rerum perceptiones, sed delectationes corporis interdiciunt. Illi quoq; qui negata sibi vini perceptione, diuersorum poculorum potionibus inundantur, nequaquam mihi abstinentiā videntur implere: quia ad hoc fortassis à vino se suspendūt vt mercentur ab hominibus laudē: & interdicti sibi vini perceptionē cōpescant suauioribus poculis voluptatum. In vini enim vsu non à vino tantum sed ab omnibus quæ accipientes inebriant, vel ab alijs quæ etsi non ebrietatē, suauitatē certè percepta conciliant, abstinēbit, vt sit veritate abstinentiæ perfectè consummatus: non eius imagine foris splendidus, intus cauus: hominibus velut purus, & Deo simulatē virtutis sordibus plenus. Nec minus à cupiditate possidendi superflua, quàm à voluptate percipiendi nobis est abstinendū: quoniā cū omnia quæ habemus, pro nostris vsibus habeamus, ea quibus uti nolis ardentè habere velle, vel etiam lucris hinc inde quæsitis augere, nihil est aliud, quàm non tolerandæ necessitati, sed intolerandæ cupiditati seruire: nec possum dicere, Vt fit vnde pauperibus cotidie erogaetur, mēa possideo: quando nemo perfectiūs erogauerit eo, qui nihil sibi perfectionis intentione relinquit ex proprio.

M iij

Quam

*Quam utile sit, ieiunio, vel abstinentia, aduenientium charitatē
plerumque præferre.*

C

CAPVT XXIII.

Veruntamen sic abstinere, vel ieiunare debemus, vt non nos ieiunādi vel abstinendi necessitati subdamus: ne iā non deuoti, sed inuiti rem volūtariā faciamus. Si enim quoslibet adueniētes ieiunio intermisso reficio, non soluo ieiunium, sed impleo charitatis officium. Cæterum si propter abstinētiā spirituales fratres, quos noui mea remissione delectari, cōtristo: abstinētia mea non est virtus dicenda, sed vitium: quoniam quidem ipsa abstinētiæ ac ieiuniorum continuatio, nisi fuerit, quando res exigit, prætermisā, & me inflat, & fratrem meum, cui charitas iubet seruire, contristat: vel certē mihi nihil inesse charitatis fraternæ demonstrat, cū sine abstinētia quemlibet hominem catholicum charitas sola periciat. & omnes abstinētia aut perdat sine adiunctiōe charitatis, aut pereat. Quia ergo abstinere aut ieiunare etiam Manichæi, vel quilibet alij hæretici possunt: vt pote, qui omnes carnes non pro abstinētia, sed pro immundicia detestātes, corpora sua panis & aquæ perceptione afficiunt: non pro magno ducamus, quando ab his, quæ illi quoque reiiciunt, abstinemus: sed quando abstinētiā nostram fides commendat, charitasque consummat: quas virtutes illi non habentes occidere se possunt, ædificari autem, aut perfici taliter abstinēdo non possunt. Ipsi vero catholicis Christianis, qui siue non valendo abstinere, siue nolendo, omnia vsui nostro concessa cum gratiarū actione percipiunt, non nos propter abstinētiā præferamus: ne fortē plus humilitatis, aliarumque virtutum habeant illi, vnde nobis iure abstinētibz præferantur. Quocirca si volumus nobis abstinētiā nostram, ieiuniaque nostra proficere, à superbia in primis, quæ aut expellit omnes virtutes, aut minuit, & iactantia cunctis inimica virtutibus, atque ab omnibus vitijs omnino discedamus, vt prosit nobis, quod à cibus delicatioribus abstinemus: quia tūc nobis proderit, quod corpora nostra, vel certē corporum incentiua rigore districtioris abstinētiæ castigamus, si carnalibus desiderijs absoluti, sanctis virtutibus floreamus. Sed iam si nē liber * accipiat, vt de virtutibus ac vitijs, vnde hic pauca tetigimus, latius ac plenius in tertio volumine donante Deo disputemus.

Aliās *
postulat,

FINIS LIBRI SECVNDI.

P R A E F A T I O

LIBRI TERTII.

DE vita contemplatiua, & quantum ab ea differat actualis: vel qualiter possitis ipsius contemplatiuæ virtutis fieri adiuuante Deo participes, in primo volumine absolui. De actuali quoque vita, vbi quæ esset religiosæ in-crepationis vtilitas, ac patientiæ virtus ostensa est: & qualiter tractandæ essent ecclesiæ facultates, vel de dono spiritualis abstinentiæ, quæ dicenda visa sunt, Deo donante, in secundo libro disserui. Nunc superest, vt disputationem de vitijs atq; virtutibus, non ingenio fretus, cuius mihi cõ- scijs non sum, sed orantibus vobis adiuuandus incipiam.

CAPITA LIBRI TERTII.

CAP. I. Quantum à veris virtutibus virtutum similitudines dissent.

Cap. 2. Quod superbia sit malorum omnium causa.

B virtute vincatur, & omnia vitia tunc fugata depereant, si virtutibus cedant.

Cap. 3. Quod superbia, ex qua procedunt omnia mala, humilitatis
Cap. 4. De cupiditate, quæ ita est mixta superbiæ, vt nihil peccati fiat, quod non ex vtraque procedat.

Cap. 5. Quo animi tormento inuidos affligat inuidia.

Cap. 6. In quæ & quanta mala concupiscentia carnis erûpat, si ois mës corrupta consentiat.

Cap. 7. Quod etiam hi, quos ab impudicitia quælibet necessitas vetat, si viuere pudicè consuecant, ad amorem castitatis ascendant.

Cap. 8. Quibus indicijs possit ostendi superbia, quæ vel in perditis aper- ta est, vel in fideis occulta.

Cap. 9. Quibus signis inuidorum declaretur inuidia.

Cap. 10. Quantis malis vanitas vanos inuoluat.

Cap. 11. De vtilitate timoris, & quod efficaciter peccatis obstitat.

Cap. 12. De futuro iudicio, vel æternitate supplicij, ac de qualitate ge- hennæ.

Cap. 13. De laude charitatis.

Cap. 14. Qualiter possint ea, quæ de charitate sanctus Apostolus dixit, intelligi.

Cap. 15. Quantum perfectionis charitas in se fundatis exhibeat.

Cap. 16. De qualitate virtutis, & qualiter sibi consentientes infor- met.

Cap. 17. Quibus gradibus conuersi in culmen perfectionis ascen- dant.

Cap.18. Quæ sit quaternarij numeri credenda perfectio: & quod quatuor virtutes, quæ dictæ sunt principales, ex fide viuentes à Deo collatz iustificent. C

Cap.19. De temperantiz qualitate, vel opere.

Cap.20. Quales esse debeant, quos animi fortitudo nobilitat.

Cap.21. De iustitia, vel fide, quæ ex ipsa procedit.

Cap.22. De æqualitate, quòd ad eandem pertineat humanæ societatis utilitas.

Cap.23. Quod duo sint iniustitiæ genera.

Cap.24. De liberalitate, & qualiter beneficentiz opus debeat exerceri.

Cap.25. De differentia amorum, & quantum ab eis differat perfecta dilectio.

Cap.26. Quid sit, sua cuique tribuere.

Cap.27. Quòd actualem vitam tres virtutes, id est, temperantia, fortitudo, iustitiaq; consumment: & prudètia, quæ & quarta virtus, mèti cognitionem rerum latentium præstet.

Cap.28. De sociali virtute: & quod non rectè faciant, qui cùm possint nihil humanæ societati proficiunt.

Cap.29. Quòd de prudentiz ac sapientiz fonte cognitionem omniũ rerum bibant, qui percipiendæ scientiz feruenter inuigilant.

Cap.30. Quòd prudentes nec alijs noceant, nec sibi noceri permittant: & quòd eis ibi sit sine admixtione alicuius erroris consummata prudentia, vbi erit sine vilo peccato vita perfecta.

Cap.31. De affectionibus quatuor, quòd inter vitia numerari non debeant, si earum vsus ex bona voluntate procedat. D

Cap.32. Quòd hi affectus, sine quibus, in hac vita rectè non viuatur, in illa futura beatitudine non sint, quæ nec timorem habitura est, nec dolorem.

Cap.33. Qualiter virtutes quatuor, quæ dictæ sunt principales, aut in præfenti nos à peccato defendant, aut in æternum nobiscum sine vilo peccato permaneant.

Cap. 34. Vbi se locutor de toto opere excusat.

D. PROS-

A. D. PROSPERI

AQVITANICI DE VITA CON-
TEMPLATIVA LIBER
TERTIVS.

*Quantum à veris virtutibus virtutum simili-
tudines distent.*

CAPVT I.

Væritis quantum à veris virtutibus virtutum similitu-
dines distent. Non dico, quantum à medicamento ve-
nenum : quia medicamentum ita corpus aliquoties fan-
tat, vt id defendere à mortis necessitate non valeat.

Et venenum non auferri facit vitam corpori, quasi au-
ferenda non esset, nisi fuisset acceptum : sed accelerat
corporis mortem, quod erat aliquantò diutius fortè
victurum. Sed planè dico à veris virtutibus tantum similitudines distare
virtutum, quantum distat à veritate mendacium : quia & similitudo virtu-
tis, quæ videtur virtus esse, cùm virtus non sit, nihil est aliud, quàm men-
dacium : & ideo non est virtus dicenda, sed vitium.

B Et vera virtus est
veritas, cui qui amanter adhæserit, à peccati morte resuscitatus, mori
vltrà non poterit : nisi cùm ab ea deprauata voluntate recesserit. Sicut
econtrario virtutis simulatio, quæ est, vt dixi, mendacium veritati con-
trarium, animam separat à Deo, vita sua non interituram, sed in supplicio,
quæ est illius mors, pœnaliter sine fine victuram, scriptura dicente : *Os*
quod mentitur, occidit animam. Ac per hoc, sicut virtus animam, sibi ve-
raciter inhærentem, si fuerit vera, iustificat : ita simulata condemnat. Et
quid iustificatio animæ, nisi eius est vita perpetuè beata, ac beatè perpetua?
Sicut condemnatio animæ pœna eius est sentienda, quæ mors probatur &
ipsa perpetua. Itaque dupliciter rea est anima, si & bonum non faciat, vn-
de spiritualiter viuat : & appetat similitudinem boni, sub qua malè viuat &
lateat. Superbus vult se credi constantem, prodigus liberalem, auarus dili-
gentem, temerarius fortem, inhumanus parcum, gulosus humanum, igna-
uus quietum, timidus cautum. Impudentia fiduciæ sibi nomen adscribit,
procacitas appellationem libertatis * ostendit, eloquentiam fingit verbo-
sitas, & curiositatis malum sub studij spiritualis colore delitescit. Hæc etsi
possunt humano ingenio discerni, tamen sine dono Dei, quantum mihi vi-
detur, nec virtutes possunt appeti, vel haberi, nec earum similitudines, quæ
sunt vitia, virtutes imitantia, declinari in tantum, vt infidelibus nihil pro-
fuisse credamus, etiam si sunt aliquas per corpus operati virtutes : quòd eas
nec à Deo suo se accepisse crediderunt, nec ad eum, qui est finis omnium
bonorum, referre voluerunt. Et quid dico? Nihil eis profuerunt : imò
etiam nocuerunt, dicente Apostolo : *Omne quod non est ex fide, peccatum*
est. Non dixit, Omne quod non est ex fide, nihil est : sed dicendo, Omne,

Sapient. 1.

Aliàs *
obten dit

Rom. 14

quod

quod non est ex fide, peccatum est: declarauit, quòd omnia bona aut ex fide gesta, virtutes sunt, quæ profectò iustificat. aut si fuerint sine fide, non sunt aliqua bona credenda, sed vitia, quæ non inuant suos operarios, sed condemnant, inflatosque præcipitant, atque à finibus æternæ salutis eliminant. Sed quid ego hæc de infidelibus, vnde nullus ambigere videtur, exaggero? cum sanctus Apostolus etiam fideles quosdam, qui credentes in Deum, non secundum Deum, sed secundum hominem viuunt, carnales nominet, dicens: Et ego fratres cum venissem ad vos, non vobis potui loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus: nondum enim poteratis: sed nec adhuc quidem potestis: adhuc enim estis carnales. Et tanquam quereremus, quid carnales velit intelligi, secutus adiunxit: Cum enim sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Quid potest his duabus animi pestibus inueniri deterius, zelo & contentione, quibus carnales, qui secundum hominem viuunt, etiam in hac vita torquentur: cum & contentio hæreticos reddat, & zelus imitatores diaboli Paradisum primis hominibus inuidens efficiat? Ac sic, quando fideles iustitia, pietate, misericordia, mansuetudine, humilitate, innocentia, cæterisque virtutibus gaudent: aut secundum Deum viuunt & virtutes veras habere credendi sunt, quæ spiritualiter viuentes adeptæ sanctificant, & Deo commendant: aut secundum hominem viuunt, & non sunt veræ virtutes, sed virtutum similitudines, quæ nihil carnaliter viuentibus profunt. Quapropter qui religiosè, qui continenter, qui sobriè, qui misericorditer viuunt, si Deo, cuius munere vt bene viuat, adiuuatur, adscribit, secundum Deum spiritualiter viuunt. Si verò omnia quæ bene facit, suis viribus adscribat, quasi etiam sine adiutorio Dei ad bene agendum sibi sufficiat, secundum hominem carnaliter viuunt: & ideo, aut bene non viuunt, aut nihil ei proderit quicquid boni propter homines facit: quia humanis laudibus delectatus, hic iam temporalem mercedem recipit suorum operum, quæ temporaliter fecit. Igitur ille secundum hominem viuunt, qui secundum seipsum viuunt: quia & ipse homo est, & secundum seipsum viuunt, qui si potuerit esse cum quibus vult pergit quò vult, dormit quando & quando vult, loquitur quæ vult, & vbi vult, manducat & bibit quando & quod vult, & quantum vult ridet, & lætatur inter quos vult: postremò quicquid maribus suæ est, quicquid tactui blandum, quicquid oculis delectabile, quicquid cæteris sensibus carnis suæ iucundum, exercet, ac sequitur qualiter vult, qui omnia licita vel illicita carnaliter vult. Qui autem secundum Deum viuunt, non quod eum carnaliter delectat, sed quod edificat spiritualiter facit, & omnia desideria carnis spiritualis desiderij delectatione cõpescit, futura presentibus anteponeit, carnem spiritui subdit, & quicquid cupit aut agit, nõ vult ex sua sed ex deisus voluntate procedere, cui placere totis viribus concupiscit. Itaque, si vteunque iam claruit, quod virtutes veras non videantur habere qui simulant: & illi simulant, qui non ex fide, aut non propter Deum, sed propter homines tantum boni aliquid operantur, elemosynis ac ieiunijs vel abstinentiæ cæterisque bonis operibus seruiendo, non vt boni fiant, sed vt se bonos hominibus fingant, nec ad recipiendam sempiternam mercedem, sed ad comparandam gloriam popularem: videamus nunc quibus præcedentibus causis & subsequenibus incrementis, nasci soleant vitia vel augeri: & quibus adiuuante

A iuante Deo remedijs possint velut quibusdam medicamentis imminui, vel sanari,

Quod superbia sit malorum omnium causa.

CAPVT II.

ESt quidem hoc caput valde perplexum, sed si oretis illum qui dixit: Non vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. & alibi: Dilata os tuum, & ego adimplebo illud: ea quæ mihi vt

Matt. 10.
Psal. 80.

homini impossibilia sunt, illuminante domino, vel docente possibilia fiunt. Consideremus ergo quæ causæ præcedant, quæ vitia subsequantur. Quod vt credibilis videatur, non hoc à me prudentia vestra perquirat, sed vobis, & mihi, vel omnibus scriptura diuina consulta respõdeat: quæ velut si iâ quæreremus ab ea immobilem sententiam protulit, dicens: Initium omnis peccati superbia. Quid potest apertius, quid probabilius dici? Initium, inquit, non alicuius, sed omnis peccati superbia: vt euidenter ostenderet, quod ipsa sit peccatorum omnium causa: quoniam non solum peccatum est ipsa, sed etiã nullum peccatũ fieri potuit, potest, aut poterit sine ipsa. Si quidem nihil aliud omne peccatum, nisi Dei contemptus est, quo eius præcepta calcãtur. Quem contemptum Dei nulla res alia persuadet hominibus, nisi superbia, quæ etiam in ipso diabolo, vt diabolus ex angelo fieret, æternæ perditionis extitit causa. Denique & ipse sciens se per superbiam de cœlestibus corruisse & in hunc caliginosũ aeris carcerem trusum, homini subuertendo, quem Deus fecerat sine vlllo peccato, vitium persuasit serpentina calliditate superbiæ: certus, quod recepta superbia, quæ est malorum omnium causa, facile iam peccata omnia, quæ non nisi superbo concipiuntur animo, perpetraret. Hinc est, quod idem primus homo superbi spiritus elatione corruptus, omnem posteritatem suam, quæ in illo radicaliter fuit, necessitati corruptionis ac mortalitatis addixit: vt corruptibilis & mortalis effectus, corruptibiles mortalesque generaret: atque ita quod in illo egerat puniendã superbia, in omnibus ex illo natis peccati fieret pœna. Et propterea non eo modo iam possumus peccato resistere, sicut ille potuit, cui nihil aliud fuit nõ peccare, quã nolle. Nobis autẽ irreprehensibiliter viuere velle nõ sufficit, nisi ipsum velle nostrum, quod languida possibilitate deficiit, diuina virtus adiuuerit: quia illum ad non peccandum etiam iuuare poterat adhuc sana natura, nos iam * impedit vitiata. & illum peccare fecit sola peccandi * voluptas: nos etiam cogit plerunque peccati iam facta necessitas. Propter quod Deo clamamus, & dicimus, De necessitatibus meis libera me. Ac sic ideo fortassis dicit diuina scriptura, Initium omnis peccati superbia: quod ipsa præcessit in diabolo, & per ipsam subuersus est homo, de quo dicit apostolus: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundũ, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt: Cæterum nos qui primo homine peccante peccauimus, non in nostra separata iam vita, sed in eius natura, in qua fuimus, & corruptionem velut de radice superbiæ morbo conceptam cõtraximus, & in ipsa corruptione nostra omnes peccatorum causas habemus, qui non corruptibiles efficiamur, quia peccamus, sed quia corruptibiles sumus, omne peccatum ex ipsa corruptione nostra

Eccle. 10

Esa. 14.
Lucæ 10

B Deus fecerat sine vlllo peccato, vitium persuasit serpentina calliditate superbiæ: certus, quod recepta superbia, quæ est malorum omnium causa, facile iam peccata omnia, quæ non nisi superbo concipiuntur animo, perpetraret. Hinc est, quod idem primus homo superbi spiritus elatione corruptus, omnem posteritatem suam, quæ in illo radicaliter fuit, necessitati corruptionis ac mortalitatis addixit: vt corruptibilis & mortalis effectus, corruptibiles mortalesque generaret: atque ita quod in illo egerat puniendã superbia, in omnibus ex illo natis peccati fieret pœna. Et propterea non eo modo iam possumus peccato resistere, sicut ille potuit, cui nihil aliud fuit nõ peccare, quã nolle. Nobis autẽ irreprehensibiliter viuere velle nõ sufficit, nisi ipsum velle nostrum, quod languida possibilitate deficiit, diuina virtus adiuuerit: quia illum ad non peccandum etiam iuuare poterat adhuc sana natura, nos iam * impedit vitiata. & illum peccare fecit sola peccandi * voluptas: nos etiam cogit plerunque peccati iam facta necessitas. Propter quod Deo clamamus, & dicimus, De necessitatibus meis libera me. Ac sic ideo fortassis dicit diuina scriptura, Initium omnis peccati superbia: quod ipsa præcessit in diabolo, & per ipsam subuersus est homo, de quo dicit apostolus: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundũ, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt: Cæterum nos qui primo homine peccante peccauimus, non in nostra separata iam vita, sed in eius natura, in qua fuimus, & corruptionem velut de radice superbiæ morbo conceptam cõtraximus, & in ipsa corruptione nostra omnes peccatorum causas habemus, qui non corruptibiles efficiamur, quia peccamus, sed quia corruptibiles sumus, omne peccatum ex ipsa corruptione nostra

Genes. 3.

Alias *
impulsi.
Alias *
voluntas
Psal. 24.
Eccle. 10
Rom. 5.

nostra

nostra committimus. Primus autem homo non ideo peccauit, quia corruptibilis fuit, sed cum incorruptus esset, seipsum peccando corrumpit, & corruptionem suam in nos propagatione tranſiecit: & idcirco ibi nobis auferenda est tota mortalitas, omnisque corruptio, quæ facta est ex peccato, vbi erimus sine vilo peccato, hæc verò vbi non iam sanata est, sed adhuc sanatur per gratiam nostra natura, quæ infirmata est per culpam, pijs conatibus nostris resistit ipsa concupiscètia vitiosa, nõ naturalis, sed naturæ nostræ indita pœnalter & inserta, quæ peccato facta est: & peccatum si vicerit, facit. Quam licet quamdiu mortaliter viuimus, habeamus: non eam tamen studio nostræ voluntatis adiuuemus, & vincimus: quoniam non eam in nobis sentiendo, sed ei consentiendo peccamus: nec ipsa statim vt nos pulsauerit, vincit: sed si mentem nostram (quod absit) de sublimitate propositi sui in cõsensum peccati deiecerit.

Quòd superbia, ex qua procedunt omnia mala, humilitatis virtute vincatur: & omnia vitia tunc fucata depereant, si virtutibus cedant.

CAPVT III.

PROinde si superbia est initiũ omnis peccati, & concupiscètia pœna peccati: non potest aliter vinci concupiscètia vitiosa, nisi prius caueatur humilitatis virtute superbia, quæ eius est inimica. Superba voluntas facit Dei præcepta contemni, humilitas custodi. Superbia ex angelis demones fecit, humilitas homines sanctis angelis similes reddit. Illa rebelles diabolo subditos facit, hæc humiles Christo coniungit. Superbi cupiunt in se, quod non faciunt, prædicari: humiles refugiunt, quicquid boni operantur, agnoscere. Illi vitia sua à se alienando peruersitatem suæ voluntatis excusant, & bona sua suis viribus deputando semetipsos turpiter iactant: isti si qua peccata commiserint, voluntati cõsistendo semetipsos accusant, & omnia bona sua diuino muneri deputando, Deũ iugiter laudant. Quapropter si virtus non habitat in animo vitioso, superbia humilitatis cedit imperio: quia non potest mens regnum habere virtutum, nisi prius iugum excusserit vitiorum. Tunc enim vitia fideliter expulsa discedunt, si virtutibus cedant. Alioquin vel subsidunt ad tempus eiecta, vel redeunt, nisi virtutes in locis vitiorum, quæ fuerint depulsa, successerint. Quapropter pietas in nobis crudelitati resistat, iram patientia fundata coerceat, pudicitia libidinem vincat, animositatem tranquillitas tollat, verbositatẽ taciturnitas moderata cõpescat, delectatio spiritualis desideria carnalia imminuat, abstinentiæ rigor aculeos carnis obtundat, curiositati studium spirituale succedat, sobrietati cedat ebrietas, mansuetudini succumbat immanitas, dominetur leuitati maturitas, Dei & proximi charitate crescẽte cõsumatur tota mudi cupiditas, excludat parcitas vera luxuria, castiget industriæ virtus ignauia, reprimat humilitas profunda iactantia, pellat simplicitas pura vecordiam, non impediatur varietas fucata constantia, emendati mores augeant disciplinam, frangat clementia religiosa stultitiam, & funditus eradicet bonitas acquisita malitiam, vt expulsiõne vitiorum celebretur introductio gloriosa virtutum. Sed de virtutibus in capite sequenti videbimus, nunc de vitijs, vt cœpimus, prosequamur.

A

*De cupiditate, qua ita mixta est superbia, vt nihil peccati
fiat, quod non ex vtraq; procedat.*

CAPVT IIII.

SI vtcunq; iam patuit, qualiter intelligatur, quod scriptura dicit, Initium
omnis peccati superbia: hoc etiam videamus quod sanctus Apostolus
dicit, Radix omnium malorum est cupiditas: cum spiritus sanctus, qui
locutus est per prophetam, per Apostolum quoque locutus sit, nec sibi pos-
sit esse diuersus. Sollicitè considerare debemus, quare ille initium peccati su-
perbiam, hic radicem omnium malorum cupiditatem nominari voluerit.

An fortè sermonem propheticū Paulus Apostolus, vt solet, exposuit? quā-
doquidem siue initium omnis peccati, siue radicem omnium malorum dicas,
vnum idemq; significes. Porrò cupiditas atq; superbia intantum est vnum
malum, vt nec superbus sine cupiditate, nec sine superbia cupidus possit in-
ueniri. Siquidem & diabolus, in quo tenet superbia principatum, propriæ
voluntatis, ac perditionis humanæ cupidus fuit: & ipse homo per appetitū
arboris interdictæ, ac diuinæ similitudinis affectationem, morbosæ affectum
cupiditatis ostendit. De superbia namque nascuntur hæc reses, schismata, de-
tractiones, inuidia, verbositas, iactantia, contentiones, animositates, ambi-
tio, elatio, præsumptio, vanitas, inquietudo, mendacium, periurium, & cæ-
tera eiusmodi. Sed hæc quis dubitet ex cupiditate quoque procedere, cum

Eccle. 10

1. Tim. 6

Aliàs *
potesta-
tis.

B

omnes qui fuerint illis omnibus morbis, quos nominavi, corrupti, habeatur
& cupidi? Item cum gulosos, intemperantes, ebriosos, auidos, rapaces, forni-
carios, adulteros, stupratores, incestuos, flagitiosos, cupiditas reddat, quando
possunt sine superbia tales fieri? Sine qua omnino non possunt Dei præ-
cepta contemni, quibus prohibentur illa omnia mala, quæ superius cõpre-
hendi. Ideoq; si volumus consummare nostri certaminis cursum, caueamus
in primis cupiditatem atq; superbiam, non duo mala, sed vnum, à quo tra-
hant omnes mali actus initium. Nam sine superbia quæ possunt saltem in-
choari peccata, cum dicatur, Initium omnis peccati superbia? Aut sine cu-
piditate, quæ est malorum omnium radix, quæ possunt fieri mala, cum sine
radice omnia, aut nulla deputentur, aut mortua? Deinde si quodlibet pecca-
tum perpetrare non possum, nisi malæ delectationi consentiam, quod cu-
piditatis est proprium, & Dei præcepta contemnam, quod est superbiæ ma-
lum: quomodo non ex cupiditate, quæ est radix malorum omnium, & ex
superbia, quæ initium omnis peccati dicitur, procedit omne peccatum?

Aliàs *
mem

Quo animi tormento inuidus affligat inuidia.

CAPVT V

Inuidus certè, qui alienum bonum, suum facit inuidendo supplicium, nul-
la videtur ad inuidendum concupiscentia prouocari, sed tantum super-
biæ morbo vexari. Sed si animi eius pestem, qua præcipitatur incensus,
subtiliter atq; rimemini, inuenietis eum & perditionis eius cupidine, cu-
ius cupit interitum, & superbiæ malo teneri, quo sibi iugiter ingemiscit me-
liorem

Inuidiæ
perniciis

liorē cui inuidet anteferri. Quis facile potest, quale sit hoc malū, verbis ex-
primere, quo inuidus odio hominis persequitur diuinū munus in homine: C
quum potius amari homo debeat, etiam pro sui meritū sanctitate. Tantos
inuidus habet pœna iusta tortores, quantos inuidiosus habuerit laudatores.
Siquidem inuidiosum facit excellentia meriti, inuidum pœna peccati: nec ei
ab homine potest remedium adhiberi, cuius est vulnus occultum.

*In qua, & quanta mala, concupiscentia carnis erumpat, si
ei mens corrupta consentiat.*

CAPVT VI.

Quid concupiscentiæ carnis addictus? Nunquid non videtur nihil ha-
bere superbiæ, cum præsertim passio ipsa eū videatur humiliare luxu-
riæ? Et tamen nisi prius Deo rebellis existeret, cuius salubre præcep-
tum de pudicitia conseruanda, superbi spiritus præsumptione contemnit,
nulla eum lasciuæ cupiditas prouocaret. In animo eius diu disceptant Dei
contemptus & metus. Sed aut contemptus Dei præponderat, & superbus
animus recepta cupiditate pudicitiam perdit: aut obtinet metus, & animus
Deo subiectus cupiditati simul ac superbiæ contradicit. Plerosque enim gu-
la & abundantia vini turpiter in luxuriam soluunt: alios in iniuriam pudici-
tiæ sordidæ cogitationes incendunt: nonnullos de proposito castitatis oc-
casionibus oblata deiciunt: quosdam sub impudicitæ iugum exempla perdi-
tæ viuientium mittunt. Sunt alij, quorum vitam lingua turpis inflamat, aut
turpem conscientia manifestat, qui prius inuerecundos sermones aut pro-
ferunt libenter, aut audiunt, ac deinde paulatim morbo crescente ab honestate
deficiunt, attritoq; pudore viles effecti, dum indecenter elegantes vi-
deri volunt, passim iam turpibus verbis impudenter insaniunt. Hoc enim lo-
quuntur quique, quod diligunt: & delectabiliter audiunt, quod absiduis cogi-
tationibus voluunt. Cogitatio quippe est, quæ mentem, sicut turpis inquina-
t, ita si fuerit honesta, purificat. Aut si non ex cogitatione facies mentis
existit, sed qualitas cogitationis ex mente, non sordidæ cogitationes men-
tem sordidam reddunt, sed ex mente sordida sordidæ cogitationes existunt.
Quod si ita est, pulehrarum corporum formæ per oculos irrepentes, animū
non mouent in corruptum: & quando corruptibiliter mouent, non corrū-
punt sanum, sed ostendunt propria voluntate corruptum. Turpia quoque
verba per aures ingressa, quid præualent, si non fuerint arbitrio mentis
admissa? Quando autem præualent, non ipsam corrumpunt mentem, sed iā
corruptam sponte reperiunt. Auribus enim castis obsceni sermones cum
sono deficiunt, nec secretum pudici cordis irrumpunt. Quid palpamen-
terum, quod menti iam vitiosæ blanditur? Nunquid potest ad animum
admitti per tactum, si animus in corruptum seruet professionis suæ propo-
situm? Ac sic, prius integritatem sui animus sponte vitiatum amittit, & sic
delectationem tactus admittit. De cibi vel potus cauenda delectatione, iam
dixi sufficienter. vt arbitror, in secundo volumine, vbi quanta potui breui-
tate perfectionem spiritualis abstinentiæ commendavi. Sed & hic hoc bre-
uiter dico, quod per os carnis non irrumpit delectatio gustus ad mentem,
nec

Alias *
exerunt.Cap. 21.
& 22.

A nec erūpit sermo turpis ex mēte, nisi se volūtariē mēs antē corrūpat, quā recipiat aliquid vnde corrūpatur, aut proferat. Cæterū si animus sub Deo suo firmus ipsius Dei sui munere perseueret: nec quibuslibet delictijs lenocinantibus cedit, nec profert aliquid turpe, nec recipit. Iā de odoribus pauca perstringā, vt totā tentationē quinq; partiti sensus verbis includā. Quos odores per aditū nariū aut affectat mēs æ gra, aut diuinitus adiuta repudiat: quæ si se suo creatori subijciat, atq; ei, qui dignitas eius est & salus, amāter inhæreat nō solū nulla eā vitiōrū fœditas decolorat, sed nec delectatio vlla carnalis effceminat. Quōd si à charitate sui cōditoris & illustratoris inflata resiliat, ac se relicto interiōr solidiq; bono, foras in exteriora bona proijciat: quicquid in ea neruorū potest esse, resoluitur: quicquid virium, debilitatur & frangitur: tuncq; ei actio spiritualis efficitur onerosa, & ipsa in carnalibus sit inquietata: ita vt oīa quæ per sensum corporis sentit, nō vitiāda, sed iā vitiata turpiter concupiscat: & quando corpus nihil sensibilem sentit, ipsa sibi delectabiliter recordando, sensarum rerū imagines repræsentat, apud se intūs audit sine voce, quicquid cātilenæ suavis ac iocationis obscenæ per fluxuosos auriū meatus influxit. Ibi ei odor malè suavis corruptibiliter fragrat, qui per patulas nariū cauernas irrepit. Ibi eam sapor oblectat, quæ ad se per illecebrā voluptuosi gustus admisit. Ibi persentit nescio quid molliter blādum, quod ei exterior tactus impressit. Ibi coloris varios & illices formas concupiscibiliter videt, quas ei oculorū curiositas nunciauit. Quæ mēs ita absentibus plerunq; imaginibus corporū delectatur affecta carnaliter, vt nimia sordidæ cogitationis intentione defixa, nō sibi imagines corporū videatur amplexari, sed corpora. Hinc est quōd ille corporis fluxus, qui fit in dormiētibus sine culpa, interdū vigilātibus cōingat ex culpa. Aliud est enim quod in dormiente fit, aliud quod vigilans facit. Ibi naturaliter plenitudo humoris expellitur: hic turpiter cōcupiscentia publicatur. Sed hæc concupiscentia illis vigilantibus hunc elucit fluxum, quibus per fœda colloquia sordidum commouerit appetitū. Hi sunt, quibus vsui est fœminarū descriptio: Illa rudis est, illa dicacula, illa deformis, illa formosa, alterius placet ornatus, gestus alterius, illius etiā laudatur sine forma festiuitas, illius sola formositas. Inde transitur ad mores, & aliam talibus cōmendat taciturnitas moderata, aliā turpē videri facit libertas incondita. Hęc & his similia colloquentes, suggerūt cōcupiscentiæ suæ materiam. Hęc tamē ideo cōcupiscūt, quia aut loquūt libenter, aut audiunt. Qui nisi cōcupiscentiæ morbo corrupti essent, nūquam vel loquerentur talia, vel audirent: quia non eos ista corrumpunt, sed corruptos ostendunt. Ac ne me ista veraciter arguentem quisquam iudicet arguendum, nouerit propter hoc fortē ab antiquis fuisse decretum, nequi adolescentium legerent Genesios librum, ac partem pariter Ezechielis propheta, vel Canticum canticorum, & cætera talia, in quibus generationes, & actus, & nomina quarundam scripta sunt mulierum. Quas licet secundū historiam fuisse credamus, earum tamen nominibus virtutes figuratas accipimus: quoniam sicut illæ non solum viris suis per sanctos mores, sed etiam extraneis sine dispendio sui pudoris ob nimiam pulchritudinem placeuerunt, ita sanctæ virtutes & suos mirabiles omnibus reddunt, & extraneos quadam admiratione sui perstringunt. Hinc est quōd & ipsi, qui vitiōsē viuunt, virtutes vitijs anteponunt: quia aliud est quod faciunt morbo

Lege Hieron. in primo Cōmētariū Ezechielis pœnitio & eundē ad Paulinum de oībus diuinæ historiæ libris.

aliud

Aliàs *
probare.

aliud quod coguntur * placere iudicio. Sed ne fortè hæc spiritualia secundum carnem adhuc carnales acciperent, nec virtutes cogitarent, quas mulieres illæ significant, sed ipsas cogitando carnaliter deperirent, cõsultò iuniores legere sunt illa prohibiti, quæ sicut spiritualiter accepta viuificat, ita carnaliter intelligentibus, ipsa carnalis intelligentia, occasiones carnalis concupiscentiæ subministrat. Earum quisque nomina frequenter habet in ore, quarum desideria vulnerato gestat in corde: aut turpitudinem quã exercere verecundatur in factò, tenet in animo, reus non humano iudicio, sed diuino.

Quod etiam hi, quos ab impudicitia qualibet necessitas vetat, si viuere pudicè consueverint, ad amorem castitatis ascendant.

CAPVT VII.

Tales, pudicos aut temperatio corporum facit, aut timor supplicij temporalis ab impudicitie actione suspendit, aut occasio denegata destituit. Sed licet voluntate sit impudicus, qui necessitate pudicus est. tamen si & ille temperati corporis de beneficio nature suæ, Deo, auctori omnium naturarum gratias agat: & ille, quem timor in bono pudicitie tenet, atque is cui facultatem mæchandi negat occasio, viuere pudicè consueverint, in virtutem plerunque de necessitate proficiunt: & paulatim ipsius pudicitie delectatione crescente, pudici veraciter fiunt, & ita proficiunt, vt iam non sermone, sed virtute sordes impudicitie detestantes, non timore pænæ carnalibus in centuriis obsistant, quod est incipientium proprium, sed execratione peccati refrenent inquietos carnis affectus, quod est castitatis cõsummatæ fastidium: non quòd animus vnquam desinat in hæc carne cum vitijs habere conflictum, sed quòd eum alat ac prouehat, & quantum fieri potest, in præsentis vita perficiat ipsa numerositas triumphorum: si modò non se in corpus sensibile captus delectatione deiiciat. sed execratione delectationum sublimiter roboratus, supra corpus se corporalium victor adtollat, ac Deo suo, sub quo cum viuente desideria repudiata non vincunt, in æternum glorificandus adhæreat.

Quibus iudicij possit ostendi superbia, quæ vel in perditis aperta est, vel in filiis occulta.

CAPVT VIII.

Iam nunc videamus, quibus iudicij possit superbia deprehendi: vt sicut in superioribus claruit, nullum peccatum sine illa posse committi: ita hæc signa eius eluceat, quibus cauenda possit ostendi. Omitto illos, quos etiã ipse habitus, & incessus superbos ostendit: quorum erecta ceruix, facies torua, truces oculi, & sermo terribilis, nudã superbiã clamant. Qui libidine dominandi possessi, quos possunt, violenter sibi subiiciunt, humana iura diuinaque confundunt, honoribus intumescunt, passim cuncta diripiunt, suis criminibus gaudent, & seipfos, superbiæ corrupti morbo, non capiunt. Hoc ergo prætereo, in quibus superbia tam apertè regnat, vt nec dignetur se occultare, non valeat. Illos tantum dolendos ostendo, atque eorum exempla cauenda

A cauenda denuncio, quosiam conuersos & aliquantulum proficientes superbia occultè captiuat, quos in profundum malorum fraudulenta dominatione præcipitat, & ne inde vnquã possint emergere, iugiter caleat. Ipsa in cordibus talium locum diabolo facit. Ipsa ei aduenienti immunitum pectus familiariter pandit. Ipsa introeuntem sulcipit. Ipsa captis ius perditè viuendi constituit. Ipsa * omnes virtutibus exarmat, quos semel inuaserit. Ipsa quicquid in eis remanserit, quod vitijs possit obniti, ne contra se fortè conualescat interimit. Inde est, quòd hî quos superbæ mentis tabes purulenta corruerit, seniorum suorum non obseruant imperata, sed iudicant: de suis negligentis obiurgari, aut rebellant insolenter, aut murmurant: de loco superiori disceptant, præ ferri se etiam melioribus impudenter affectant: simplicitatem spiritualium fratrum irridenter exagitant, suas sententias procaciter iactant: obsequia delata fastidiunt, negata pertinaciter quærunt: natales moribus anteponunt: iuniores suos elati despiciunt, conferri sibi aliquos posse non credunt: æquari senioribus dedignantur, super eos se solo animi tumore constituunt. Non seruant in obsequio reuerentiam, in sermone modestiã, in moribus disciplinam. Habent in intentione pertinaciam, in corde duritiã, in ferocinatione iactantiam: in humilitate fallaces, in iocatione mordaces, in odio pertinaces: subiectionis impatientes, potentie sectatores, omnibus bonis odibiles: ad opus bonum pigri, ad communionem feri, ad obsequium duri, ad loquendum quod nesciunt prompti, ad supplantandũ parati, ad omnia quibus subsistit fraterna societas inhumani: temerarij in audendo, clamorosi in loquendo, fastidiosi in videndo, præ sumptuosi in docendo, efferati deformiter in cachinno, onerosi amicis, infesti quietis, ingrati beneficijs, inflati obsequijs, & imperiosi subiectis. Hæc sunt superbæ grassantis indicia, quibus Deus offenditur, & recedit, ac superba corda destituit. His malis diabolus passus exultat: inuitatur, vt veniat: superbas mentes intrat, vt teneat. erigit, vt elidat: fouet, vt perdat, qui inexplabiliter de ipsa perditorum captiuitate tripudiat, vt captiuos suos quos superbæ viribus sibi subiecit, iure possideat, & omnia illa mala, quæ superius comprehendit, per illos exerceat. Merito igitur per iustum Dei iudicium deseruntur huiusmodi occulto damnati supplicio: quoniam non violenter addicti, sed spontè cedunt superbæ decipientis imperio: cui vtique possunt, si voluerint, repugnare liberæ voluntatis arbitrio: liberati per donum spiritus sancti, & muniti. Veruntamen etiam tales, si ad recipiendam salutem diuinitus animati, spem respicendi concipiant, nec se in peccatis suis desperando contemnunt, poterunt fructuosè satisfactionis medicamento sanari, & superbiam, quæ eos à deo suo tamesactos excusserat, fundatè humilitatis assumptione damnantes, vinculis æternæ damnationis absolui. Quod qualiter fieri possit, supra iam diximus, eum de ipsa superbia, vnde processerit, quò peruenerit, & quid egerit, tractaremus. Nam quia à diabolo processit, ad hominem primum peruenit, & in ipso totum genus humanum velut in radice, fructum naturæ spontè peccati vitiatione corrupit.

Aliàs *
bonis omnibus.

Aliàs *
peccatis.

Quibus signis inuidorum declaretur inuidia.

CAPVT IX.

N.

Ordo

ORdo ipse exigere videtur, vt de inuidia quoque pauca dicamus, quæ in tantum de superbia fonte manauit, vt diabolus qui per superbiam perijt, hominem primum statim, succensus inuidiæ felle, perdidit. namq; à diabolo processit. Proinde, quia idem diabolus superbiendo inuidus non inuidendo superbus apparuit, non superbia fructus inuidiæ fuit, sed inuidia ex superbiæ radice processit. Vnde, quoniam quantum inuidus affligat inuidia, superior iam sermo prodidit, non hic de illius supplicio dicendum videtur, quo suos animos inuidi laniando conficiunt: sed hoc tantum donante domino debemus ostendere, qualiter inuidi sanctè viuentium merita sua faciant inuidendo peccata: & quantum in eis * bonum corrumpat inuidia, qui quicquid boni fieri, vel dici à sanctis audierint, aut omnino nõ credunt, aut res bene gestas in malum malè interpretando conuertunt. Omne malum, quod de illis mendax fama iactauerit, statim, tanquam si ipsi viderint, credunt. Feraliter eis qui illud verum non esse probare voluerint, contradicunt. Omnia suis æmulis fingunt, eorum profectu deficiunt, odia intra se abscondunt, & in suos cruciatus enutrient, proficentibus inuident, peccantibus fauent. De bonorum malis gaudent, de profectibus lugent, de inimicitijs gratuitis ardent, deprehendi pectoris sui malitiam timent, semper amari, nunquam certi. Amici diaboli, inimici etiam sui, omnibus odiosi. Ad gaudenda anxij, ad plangenda læti, vtrobique * dispersi. Inter amicos discordias seminant, discordantes ad tempus, si possunt, in dissensione confirmant. Opinionem bonorum mendacis decolorant: in spiritualibus carnalia laudant, vt spiritualia bona eis deesse persuadeant. Amicitias simulant, vt eos, qui se incautè sibi commiserunt, qua possunt arte decipiant. Odiorum sibi occasiones prauis suspicionibus coaceruant: demones, quorum sectantur facta, lætificant. Sanctos viros quibus sunt noti contristant, velut amici in obsequio, hostes in animo. Continentes in verbo, turpes in facto. Prodigii secretorum, tenaces malorum. Prompti suspitionum malarum, inanes bonorum. Pleni sordium, præditi fraudibus. Aduersarij corde virtutibus, prauis moribus, & insidijs cunctis secum in simplicitate viuentibus. Hæc & his similia sunt, quæ omnes inuidos bonis voto siue animo inimicos ostendunt. In hæc mala deueniunt, qui insectando sectandos, & diligendos abominando, feraliter à communione bonorum omnium seipfos excludunt, vt illud bonum iure non sit in eis, quod persequuntur in bonis. Considerate, obsecro, qualiter inuidos punitura sint mala sua, quos etiam bona puniunt aliena. Vbi isti fieri poterunt boni, qui sunt in bono mali: aut quædo bene malis vsuri sunt, qui male bonis vti non desinunt? Bene malis vsi sunt martyres sancti, in testimonio saluatoris nostri veraces, & in castris spiritualibus strenui bellatores, qui tribulationibus, & damnis, ac varijs cruciatibus affecti, pariter & probati, terrenis cœlestia mutauerunt: & de bono vsu malorum profecti ad gaudia bonorum perennium peruenerunt. Item bonis vti tur inuidus malè, quia omnibus bonis, quæ miser execratur abiunctus, animi sui supplicio relinquetur affligendus. Et quis ei poterit subuenire, qui se sibi exhibet inuidendo carnificem? Aut vnde sibi parabit salutem, qui de salutis materia (bonis malè vtiendo) facit perniciem? Veruntamen si inuidi quoque sicut alij peccatores diuinitus inspirati, in spem recuperandæ salutis adsurgant, ac sibi quales sint, Deo placituri displiceant, si non imitentur

A Cain, qui postquam dominantis inuidiæ furore cæcatus, germano suo vitam per scelus extorsit, & animam suam fraterni corporis morte percussam, supplicio æternæ mortis addixit, consequendæ veniæ desperatione depressus, ait ad dominum: Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear: hoc est dicerè Deo, Indulgeri mihi non peto: quia peccatorum meorum magnitudine indulgentiæ tuæ vincitur magnitudo. Denique nusquam legitur aut pœnituisse de suo scelere, aut veniam meruisse. Si ergo huius adhorrentis exemplum se sibi auferant, & se Deo suo restituant, nec se in profundû malorum salutem desperando projiciant: quis dubitet, imò quis non firmiter credat, eis prioris malitiæ veniam posse conferri, si modò inuidiæ vulnere sanato correcti, amaritudinem sui pectoris dulcedine fraternæ dilectionis expellant, eos simpliciter amando quos oderant, vt ad bonum fraternæ cõmunionis ac pacis, bonorum omnium quorum grauabantur meritis, adiuuentur exemplis?

Genes. 4.

Quantiis malis vanitas vanos inuoluat.

CAPVT X.

HIs itaque super inuidia disputatis, quàm graui malo etiam vanitas vanos inuoluat, consequenter expediã. Quæ vt facilius vitari possit, quid in se corruptionis habeat, breuiter declaremus. Est enim vanitas inflata quædam circa delectationes varias animi languentis affectio, potendi honoris auida, simul & nescia, morbo excellentiæ inanis aiflata, caua, morbida, turbulenta, animorû leuiû domina, malè fundatis omnibus blanda, repugnantibus fumea, capiendis seductoria, captis inuicta, simulatio quædam virtutû, * anima vitiorum, fomes carnaliû delectationum, labes morum, appetitio dignitatum, dulcis miseris, amara perfectis, periculosa dubijs, imperiosa subiectis, infirma fundatis, facillè captiuat, captiuatos oblectat, ambitiones vexat, angustos inflat, inflatos humiliat: cui seruiunt tumidi, sub qua iacet elati, quam inueniunt perdit, ad quam currunt lapsuri, in qua sibi videntur stare iam lapsi. Hæc est vanitas, quæ nõ aliquas virtutes, vt putatur, exantlat: sed licetiam vitiorum, cùm fuerit à vitiosis recepta, corroborat: cæterû mētes virtutum plenas omnino non penetrat. Vacuos ergo, ac nullis fultos virtutibus tentat: & ipsos fastu ruinosæ ambitionis inflatos, in occulta dedecora quadam publicè furendi delectatione præcipitat: sicut vacuum nauim tempestas in diuersa tumidis fluctibus iactat, & in area frumentis sua grauitate manentibus leues ex ea ventus paleas raptat. Quod si ita est, non vitiosos facit vanitas, sed ostendit: quæ illos sui afflatus vento circumfert, ac lubricis circumactos affectibus rotat: qui se ad omnes eius impulsus studio propriæ voluntatis adcommodant: qui se de operibus, quorum sibi conficij non sunt, turpiter iactant: qui se ab omnibus prædicari per nefas affectant: qui sanctos viros sui comparatione depretiant: qui vitio auræ popularis elati, nihil sibi deesse perfectionis existimant. Occurrentium salutationibus gaudent, suis adulatoribus fauent, voluptatibus parent, omnibus turpibus placent. Gestunt docere quod nesciunt: credi de se sublimia volunt, delectabilia grauibus anteponunt: execrantur verbo, quod animo concupiscunt: appellationes virtutum vitijs suis imponunt.

Aliàs *
anuca

Seipfos fallunt, fauentes sibi decipiunt. In promiffione honefta veloces, in exhibitione mendaces. A bono mutabiles, mali tenaces. In verbo graues in animo turpes, vbiq; fallaces. Læti ad profpera, fragiles ad aduerfa. Inflat i ad obfequia, anxij ad opprobria. Immoderati ad gaudia, faciles ad humana, difficiles femper ad honefta. His ergo & fimilibus delinitos vanitas premit, nec eos aut fuu morbū sentire, aut ad medicū venire pmittit. Et quid eft ad medicū venire, nifi infirmū fuas infirmitates agnofcere, nec placere sibi, fed de factis quæ illi videbantur elle gloriofa, cōfundi? Quod certè illi nō faciūt, qui defiderio cōparandæ opinionis incēfi, eis tātū operibus, quibus emitur fauor humanus, inferuiunt, & morū bona contemnuunt: tantumq; eos ardor humanæ laudis inflammat, vt laboriofa opera, quæ populus admiretur, & quibus fama diffunditur, sine labore fufcipiant, & libenter exerceant. Inde eft, quōd ieiunare, abftinere, vigilare, ecclefiā frequentare, vel pfallere, cum hæc omnia sine labore non fiant, etiā cū delectatione illi faciunt, qui ex his hominibus placere cōcupifcūt: non quōd illa & homines Dei non faciāt: fed quōd illi probentur ea Deo magis, quā hominibus exhibere, qui feruentius ftudent etiam moribus sanctis excellere. Cæterum fi quisquam foris, vbi potest magnus credi, resplendeat, & intus vbi Deus solus videt, squaleat: quis non intelligat, quōd illæ omnes abftinentiæ, ac ieiuniorum, vigiliarumque continui labores, quos nobis Dei amor, eis amor humanæ laudis, & inflammata vanitas facit tolerabiles, non sint ornamenta morum, fed velamina vitiorum? Quapropter vera ieiunia, abftinentiæ, vigilæ, cleemofynæ, & cætera huiusmodi, augere debent bonum nostrum, nō velare peccatum: nec pro iustitia, fed cum iustitia Deo sunt exhibenda: quoniam quidem multo attentius debent præcepta perficere, qui ea parati sunt perfectionis opere transcendere. Alioquin si inuidi, si superbi, si elati, si cupidi, hæc & his similia mala pectoris sui non reprimant, & tamen suum corpus ieiunijs, ac labore abftinentiæ, quamuis continuatæ, conficiant: nec illa eos opera impensa vanitati iustificat, & hæc vitia quæ negligunt emendare condemnant. Itaque, licet vbiq; libri huius singulis quisque vitijs absolutis, remedia quoque quibus possint caueri vel emendari, subiecerim: hic tamen compendij gratia generalis quædam regula domino illuminante monstranda est, cui regulæ * veraciter innitentes, omnibus peccatis obstitant. Nulla res sic nos ab omni peccato feruat immunes, sicut timor supplicij, & amor Dei. Sed de charitate, quod dominus, cuius donum charitas ipsa est, donat, postea differemus.

Alias *
velociter.

De vtilitate timoris, & quod efficaciter peccatis obstat.

C A P V T XI.

Alias *
peccatis.

NVnc de timore supplicij pauca dicamus. Ad pœnam, quæ * peccanti debetur, mens antequam peccet, aspiciat: eruciatus, ac dolores, qui solent sequi peccantem, carnalibus incentiuis opponat: & nihil eam peccati oblectat, nec ad peccandum vlla delectatio corporalis inclinat. Denique non ideo cedimus illecebris, ac voluptatibus nostris, quia repugnare non possumus: sed quia securitatem nobis occultandi criminis ipsi promittimus: & dum credimus colorari, vel redimi posse quod facimus, spe præsumptæ

A sumptæ impunitatis illecti, dominationem in nos nostræ voluptati permit-
timus. Cæterum si eo tempore, quo quis peccare deliberat, sana niente consi-
deret, quæ pœna expectet in suis facinoribus ac flagitijs deprehensos, quod
supplicium conuictos excruciet, qui tremor membra quatiat, pallor ora per-
fundat, quantum denique humiliet & execrabiles omnibus reddat: etiã ip-
sum sordidæ opinionis opprobrium, nescio an possit quibuslibet vitijs accõ-
modare consensum. Quid enim mali operis fieri potest, vnde nec erubescant
etiam illi, quos ipsa flagitia sua delectant? Hinc est quòd hi qui bona
sua vanè ac deformiter iactant, dedecora, quibus remordentur, & humili-
antur, occultant. Quid, quòd in peccantè, etiam sine humano iudicio con-
scientiæ iudicantis tormenta defæuiunt, & malè sibi consciam mentem ip-
sæ etiam cogitationes secreti reatus, cruciatoria recordatione conficiunt?

*De futuro iudicio, vel æternitate supplicij, ac de
qualitate gebennæ.*

CAPVT XII.

A Gè iam cùm ad illud vltimum iudicium venerimus, ab eo iudice iu-
dicandi, qui nec falli occultatione criminum potest, nec ad impuni-
tatem promerendam muneris alicuius oblatione corrumpi: cùm
cæperint omnium secreta reuelari, & non solùm actus ac verba, sed etiam
ipsæ cogitationes ostendi: quid faciemus sub tanti iudicis maiestate? quid
B excusationis obtendere poterimus? quæ nos defensionis arte purgabimus?
quæ nobis subuentura est pœnitentia, quam in hac carne contempsimus?
Quæ nos defensura sunt opera bona, quæ in hac vita non fecimus? Ad quos
apostolos, aut ad quos alios sanctos confugituri sumus, quorum exempla si-
mul ac verba despeximus? An fortè aliquos ibi fragilitas corporis excusabit?
Sed excusationi eorum reclamabunt omnium sanctorum exempla, qui cum
fragilitate carnis in carne viuentes fragilitatem carnis in carne vincentes,
quòd fecerunt, vtique fieri posse docuerunt: maxime, quia nec ipsi peccato
sua virtute, sed domini miserantis auxilio restiterunt: qui se & non querentibus,
vt quæ ratur, atq; in eum credatur, ostendit: & credentes in se, ne à pec-
cato vincãtur, inuicta protectione defendit. Quid ergo responsuri sunt, si eis
dominus dicat, Si potuistis, quare non restitistis desiderijs peccatorum: si nõ
potuistis, quare meum contra peccata non quæstistis auxilium? aut vulnerati,
quare pœnitendo non adhibuistis vulneri vestro remedium? Nonne ad hæc
obmutescentes, & quid excusationis referant non habentes, dicit. Ligatè
eos manibus & pedibus, & mittite in tenebras exteriores, ibi erit fletus &
stridor dentium, vbi vermis eorum non morietur, & ignis eorum non ex-
tinguetur? Et quid est, obmutescentes manibus & pedibus ligari, nisi in in-
ferno, vbi Deo nemo cõsitetur, actione priuari: sicut in exteriores tenebras
mitti, nihil aliud erit, nisi à domino, qui est mentui lumen, expelli? Fletus au-
tem & stridor dentium acerrimos eorum dolores ostendunt, qui supplicio
æternæ mortis additi, non videndi sensum habituri sunt, sed dolendi. Quo-
rum continuus gemitus, cruciatus æternus, dolor summus, pœnalis sensus,
torquent animas, nec extorquent, puniunt corpora damnata, nec finiunt.

Matt. 22.
Esa. 66 et
Marci 9.

Ibidem.

Quosideo sibi deputatos ignis inextinguibilis non extinguit, vt permanente sentiendi vita, pœna permaneat, & ad dolendum magis, quam ad viuendum æternis corporibus compeditos habeat, quos in flammis viuacibus immortalitas secundæ mortis occidat. Iam verò quod dicit: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, ad totam refertur damnati hominis pœnam, quem inefficacis pœnitentiæ ignis exurit, & cõsumentis conscientiæ vermis immortaliter rodit. Proinde omnes qui in gehenna dicuntur occidi, non id cum illis agitur, vt maximis consumpti doloribus, aliquando deficiant, sed vt in illis pœnaliter viuant. Hæc & his similia libenter audire vel legere, iugiter ante oculos mentis adducere, futura credere, sine vlla perturbatione metuere, cogitare quale malum sit ab illo gaudio diuinæ contemplationis excludi, beatissima sanctorum omnium societate priuari, fieri patriæ cœlestis extorrem, mori vitæ beatæ, morti viuere sempiternæ, in æternum ignem cum diabolo & angelis eius expelli, vbi sit mors secunda damnatis exilium, vita supplicium, non sentire in illo igne quod illuminat, sentire quod cruciat, exundantis incendij terribiles crepitus pati, Barathri fumantis amara caligine oculos obcæcari, profundo gehennæ fluctuantis immergi, edacissimis in æternum dilaniari vermibus, nec finiri: Hæc & multa similia cogitare, nihil est aliud, quam vitij omnibus repudium dare, & omnia blandimenta carnalia refrænare. Sed nos iam, si videtur, ab his terribilibus malis, quæ fidelium mentes salubri terrore concutiunt, atque ab omnibus vitiosis delectationibus abducunt, & quæ amatores voluptatum suarum tunc suæ damnationis experimento probabunt, quando iam, quod est omni infœlicitate miserius, se emendare non poterunt: ab his inquam terrificis ac tristibus malis ascendamus ad illa sublimia, quibus proficientium mentes in spem promerendæ beatitudinis assurgunt, abiuratisque terrenis, cœlestia concupiscunt: & quoniam proficere cupientes à salubri timore incipiunt, & ad charitatem proficiendo perueniunt, nos quoque sufficere iudicantes, quod de incipientium timore tractauimus, etiam de charitate, quod ipse, cuius munus est, donauerit, disputemus.

De laude charitatis.

CAP. XVIII.

I. Tim. I.

Charitas est, vt mihi videtur, recta voluntas ab omnibus terrenis, ac presentibus prorsus auersa: iuncta Deo inseparabiliter, & vnita: igne quodam sancti Spiritus, à quo est, & ad quem refertur, incensa: inquinamenti omni extranea, corrumpi nescia, nulli vitio mutabilitatis obnoxia, supra omnia quæ carnaliter diliguuntur excelsa, affectionum omnium potentissima, diuinæ contemplationis, auida, in omnibus semper inuicta, summa actionum bonarum, salus morum, finis cœlestium præceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum, anima sanctarum mentium, causa meritorum bonorum, præmium perfectorum. In peccatis suis mortuos suscitatur, languentes sanat, perditos instruat, spem desperatis inspirat, pacificas mentes inhabitat: fructuosa in pœnitentibus, læta in proficientibus, gloriosa in perseuerantibus, victo-

riosa

Ariosa in martyribus, operosa in omnibus omnino fidelibus. Quam fides concipit, ad quam spes currit, cui profectus omnium seruit, ex qua quicquid est boni operis, vivit, sub qua obedientia crescit, per quam patientia vincit, propter quam carnalia blandimenta deuotio religiosa contemnit: sine qua nullus Deo placuit, cum qua nec potuit aliquis peccare, nec potest. Hæc est charitas vera, germana, perfecta, quam excellentiorem viam nominat sanctus Apostolus. Et vere ipsa est via, quæ ducit per se ambulantes ad patriam: quia sicut sine via peruenit nullus quò tendit: ita sine charitate, quæ dicta est via, non ambulare possunt homines, sed errare.

1. Cor. 13

Qualiter possint ea, que de charitate sanctus Apostolus dixit intelligi.

CAPVT XIII.

Itaque iam qualis, & quanta sit hæc charitas, nõ pedum via, sed morum, Apostolo * docente discamus: Si linguis, inquit, hominum loquar, & angelorum, charitatem autem non habuero, factus sum velut ærumentum sonans, aut cymbalum tinniens. Hominum vel angelorum linguis inanem facundiam quorundam significatam debemus accipere, qui omnia quæcunque voluerint, accuratè quidem, atque eloquenter enuntiant: sed quamuis ornatè copiosèq; disserant, tamen si docendi officium vanitate placendi magis, quàm consulendi charitate suscipiant, non vt aliquos doceant, sed vt se doctos ostendant: nec profectum, sed plausum à suis auditoribus querant: si totam conscientiam diligentiam transferant maledicaces ad linguam, & superbius eloquentiam velint curare, quàm vitam: si supercilio vanæ loquacitatis elati, dicta sua magis cupiant laudari, quàm fieri: nec sint de sanctitate operis, sed de sermonis elucubrati venustate solliciti: nuquid non tales mento ærumento sonanti, aut tinnienti cymbalo comparantur, qui in modum tinnientis æramenti, vel cymbali præclara magis quæque appetunt sonare, quàm facere: nec erubescunt à seipsis aliter viuendo, quàm prædicant discipulare: qui vt quoquo modo turpitudinem suæ conuersationis obnubulent, honesta prædicare non cessant: non vt auditores sui eorum prædicatione proficiant, sed vt ipsi videantur curare quæ prædicant. Sed vjdecimus quæ hi. adnectat Apostolus: Si habuero, inquit, prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem, ita vt mōtes transferam: charitatè autè non habuero, nihil sum. Non ad hoc ita dicit, quasi aliqua bona sine charitate habere aliqui non possint: sed quia nihil profint habentibus ea, si à charitate defecerint. Ipsa autè et hic necessaria est, vt omnia bona, summū bonum charitatis habētibus profint: & ibi eis etiam perfectior permanebit, cum omnes perseverantes in se ad visionē Dei perduxerit. Cæterum prophetia, & mysteriorū omnium notitia, vel scientia, necnon & ipsa fides, vel cætera talia, quæ non perfectioni fidelium, sed fragilitati necessaria iudicantur, in illa sancta perfectione sanctorū, quò in charitate radicati peruenire cōtendūt, peruenientibus necessaria esse non poterunt, cum illis incomparabiliter meliora, ac perfectiora successerint: quia nec prophetia tibi opus erit, cum ad illud, quod futurum promittebat, impleta perduxerit: nec scientia, quæ velut lucerna quædam in huius seculi nocte fideles illumina-

7. 1. 1. 1.
Alia *
dicente.
1. Cor. 13.
1. 1. 1. 1.

* 1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1.
Ibidem

nat, cum in illius vitæ die perpetuo Sol virtus iustus effulserit: nec mysterio- C
rum notitia, aut ipsa fides necessaria erit, quando ad ea, quæ per mysterium
significabantur & credebantur, ex fide perfectio Christiana peruenerit. Cha-
ritas verò hæc quidem necessaria est, quæ nos separat a diabolo, purificat, & a quo est
donata, cõiunxerit. Adhuc Apostolus laudem diuinæ charitatis amplificas,
adiungit, & dicit Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas,
& si tradidero corpus meum, vt ardeat: charitatem autem non habeam, ni-
hil mihi prodest. Nec immerito. Si enim non quid, sed propter quid facia-
mus, in illa vltima examinatione querendum est, eleemosynæ, vel traditio-
nes corporis in mortem, quid prodeunt non habentibus charitatem? Ipsa
ergo habenda est, ipsa sectanda, sine qua nec eleemosynæ, nec occisio cor-
poris, nec illa omnia superius dicta, vel alia quæuis bona perducunt aliquos
ad salutem: quia quælibet actio bona vel pascio, nisi ex fide, quæ per dile-
ctionem operatur, exiterit, nobis prodesse non poterit. Quæ propter nihil
eis peccati damnabilis remanere poterit, nec deerit aliquid boni, quibus cha-
ritas, omnis inquinamenti mundatio, & bonorum omnium mater affuerit.
1. Cor. 13. quoniam quidē si charitas patiens est, benigna est, si nõ æmulatur, non agit
perperam, non inſatur, non est ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, non
irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet au-
tem veritati: ſi omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet, &
eo in quibus fuerit, omnibus his bonis quæ habet imperit: quid illis eſſe
potest in hac vita perfectius, qui tantis abundant charitate in ſe regnante
virtutibus? Proinde, quando videmus aliquos patientiæ mole fundatos, D
inconcusſum peccus ſcruientibus malis opponere. abundantia ſanctæ be-
nignitatis affectos, bonum ſuum velle cum omnibus habere commune: non
aliquibus ardentibus inuidiæ ſacibus coqui, non agere perperam, ſed ſim-
pliciter cum omnibus, quibuslibet puritatem exhibere: nullo faſtu pernici-
oſæ vanitatis inſan: nihil eorū quæ ſunt aliena, crimine cupiditatis ambire:
quæ ſua ſunt, piæ communionis bono non quærere: nulli malum, qui-
buslibet irritatõs iniurijs, cogitare: non ſuper alicuius, aut ſui operis iniqui-
tate, ſed de veritate gaudere: omnes inquietos vel inquietudines, fundata
animi tranquillitate, ſufferre: poſt hanc vitam pœnas diuinitus commina-
tas credere metuendo, præmia promiſſa ſperare gaudento, reuelationem
filiorum Dei deſiderare fortiter ſuſtinento. quando ergo videmus hæc, &
talia bona aliquos poſſe, nouerimus, non eos magnitudine virtutis ſuæ poſ-
ſe, quod volunt ardent, & faciunt: ſed de beneficio illius charitatis, quæ
Rom. 13. non eſt ex nobis, ſed diſuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctū, qui
datus eſt nobis,

*Quantum perfectionis charitas in ſe fundatis
exhibeat.*

CAPVT XV.

1. Tim. 1.

ERGO ſi charitatem Deo exhibeamus, & proximo, de corde puro, & cõ-
ſcientia bona, & fide nõ ficta, facilè peccato reſiſtimus, bonis omnibus
abundamus, ſeculi blandimenta contemnimus, & omnia quæ difficilia
ſunt

A sunt humanæ fragilitati, vel aspera, etiam cum * delectatione perficimus: si tamen Deum charitate perfecta, quæ nobis ex illo est, ex toto corde, ex tota anima, & ex totis viribus diligamus. Ex ea enim parte quis peccat, ex qua minus diligit Deum. Quæ si ex toto corde diligamus, nihil erit in nobis, vnde peccati desiderijs seruamus. Et quid est diligere Deum, nisi illi * occupare animum, concipere fruendæ visionis eius affectum, peccati odium, mundi fastidium, diligere etiam proximum, quem ipse in se censuit diligendum, in ipso amore seruare legitimum modum, nec peruertere dilectionis ordinem constitutum? Ordinem dilectionis illi peruertunt, nec modum diligendi custodiunt, qui aut mundum, qui contemnendus est, diligunt, aut corpora sua minus diligenda, plus diligunt, aut proximos non sicut seipfos, aut Deum plus quam seipfos fortè non diligunt. Sed de mundo, quod diligi omnino non debeat, ipsius Dei nostri per sanctum Ioannem Apostolum vox est, dicentis: Nolite diligere mundum. Corpus autem nostrum, quia pars nostri est, ad hoc nobis diligendum, vt saluti eius, ac fragilitati naturaliter consulamus, & agamus quatenus spiritui ordinatè subiectum, ad æternam salutem, accepta immortalitate, & incorruptione perueniat: non suis voluptatibus disfluendo, animæ rigorem sibi cedentis emolliat, puritatem polluat, & totam dignitatem suæ delectationis morbo corrumpat. Proximos autem tunc diligimus sicut nos, si non propter aliquas vtilitates nostras, non propter sperata beneficia vel accepta, non propter affinitates vel consanguinitates, sed propter hoc tantum, quod sunt naturæ nostræ participes, diligamus: quia non eos sicut nos ipsos amamus, quando propter illa superius dicta diligimus. Neque enim ideo proximum tanquam seipsum diligit quisque, quia sibi frater, aut foror, pater aut filius, mater aut filia, nepos aut neptis est: Carnaliter quippe amat, qui taliter amat: quoniam non illi tantum proximi nostri credendi sunt, quos nobis gradus sanguinis iungit, sed proximi nostri credendi sunt, omnes homines naturæ nostræ, sicut dixi, participes. Nam si propinquos nostros, quamuis in compositos, turpes, ac malè moratos plusquam quoslibet sanctos, quos à nobis secundum sanguinem vocamus extraneos, diligamus: non solum carnaliter diligimus, sed etiam grauiter in tali eorum dilectione peccamus. Proinde secundum nos proximos omnes diligimus, quando ad mores bonos, & ad æternam vitam consequendam, sicut nobis saluti eorum consulimus, quando nos in eorum peccatis ac periculis cogitamus: & sicut nobis subueniri optamus, ita eis pro viribus subuenimus: aut si facultas defuerit, voluntatem subueniendi tenemus. Quapropter hæc est proximi tota dilectio, vt bonum, quod tibi conferri vis, velis & proximo: & malum, quod tibi nolis accidere, nolis & proximo. Illi verò plus quam se diligunt Deum; qui pro eius amore suæ ad tempus saluti non parcunt, seipfos tribulationibus ac periculis tradunt, nudari facultatibus proprijs, patriæ suæ extorres fieri, parentibus & vxoribus ac filijs suis renunciare parati sunt, & vt totum dicam, ipsam corporis mortem non solum non refugiunt, sed etiam libenter excipiunt, ambientes à corporis sui vita magis, quam à Deo, vita vitæ suæ, discedere. Iste igitur nobis dilectionis ordo seruandus est, iuxta illud quod dicit Spiritus sanctus: Ordinauit in me charitatem: vt sicut ordinata charitas poscit, Deum principaliter diligamus: & propter ipsum, in ipso ea, quæ diligenda sunt, tantum, quantum ipse præcipit, diligamus. Ipse enim

Aliis *
dilectio
Deut. 6
Matt. 22.
Luc. 10.
Marci 12
Aliis *
copulari
animo.
Matt. 5.
Videatur
Aug. ca.
17. lib. 1.
de doct.
christia.
1. Ioan. 4

Cantic. 2

enim

Leuit. 17. enim præcipit, vt corpora nostra propter nos, proximos sicut nos, & C
 Matt. 22. ipsum plus diligere quam nos, debeamus: ita sanè, vt eis quos nobis coniū-
 ctiores familiaritas facit, si eos fama non reprobat, & vita commendat, nos
 amplius impendamus, omnium profectus nostros esse credamus, & de alio-
 rum peccatis tanquam de nostris misericorditer lugēamus. Sic ergo possunt
 in hac vita illi esse perfecti, qui perfectè diligunt Deum. Et illi perfectè Deū
 diligunt, qui volendo, quod vult Deus, & nolendo, quod non vult, nec vl-
 lis peccatis quibus offenditur acquiescunt: & semper se ad virtutes, quas ip-
 se dignatur donare, diligendas & habendas, extendunt. Hi sunt, qui om-
 nia bona quæ implere potuerint, ab illo se adiutos vt possint, veraciter cred-
 unt: quicquid mali commiserint, vitio suæ voluntatis adscribunt: quic-
 quid boni nõ potuerit implere, ab illo, vt possint, iugiter petūt: cū potuerit,
 illi gratias agunt. Bona eius quæ fuerint consecuti, etiam alijs conferri so-
 cialiter volunt, & usque in suos ininicos dilectionis suæ latitudinem porri-
 gentes, hos omnes cupiant esse quod ipsi sunt. Satis de vitijs, eorumq; re-
 medijs disputatum: nunc iam qualiter vnaquæque virtus possit adquiri,
 breuiter differamus.

*De qualitate virtutis, & qualiter sibi consentientes
 informet.*

C A P V T XVI.

OMnis sancta virtus res est diuina, incorporea prorsus atq; mundissi-
 ma: quam mentes inquinatæ non inquinant, sed ipsa inquinatas emul-
 culat: cuius participatione formantur informia, suscitatur mortua, sa-
 nantur infirma, corriguntur praua, reconciliantur auersa. Hanc non habet
 nisi Deus, & is cui dederit Deus. Quæ in animo habitat, sed animū corpusq;
 sanctificat, ad quam nullus accedit inuitus, quā nullus amittit, nisi propria
 voluntate deceptus. Nemo eā sibi cōferre potest, cum possit auferre: alteri
 autē nec conferre præualet, nec auferre. Itaq; cū talis ac tanta virtus cui-
 libet inter voluptates suas adhuc marcescenti refluxerit, atq; ei ad se concu-
 piscendam desiderium salubre cōmouerit, procius in animo eius duarum
 delectationū contrariarum rixa consurgit: & mentem voluntas aduersum
 se ancipiti delectatione diuisam, in diuersa ducit, ac reducit, modò reprehē-
 dendo quod elegerat, modò quod reprehenderat eligendo: atq; ita in alter-
 utrum latus se cogitationū variat: te versantem, ipsa velut virtutis ac vitij
 tepida medietas, vexat ac lacerat. Quoniā quidē quemlibet hominē, donec
 se in eo quod elegerit certa definitione confirmet, quamdiu modò nõ vult
 quod volebat, nõ dō velle intipit, quod nolebat, velut in quodam delibe-
 rationis incertæ biuio constitutum, discerpit ipsa diuersitas volūtatiū. Hinc
 eum virtus admonet suæ salutis, & vocat: inde consuetudo vitiosa discede-
 re à se volētem remoratur, & reuocat: & paulisper à se auerso, nec ad virtu-
 tem plenè conuerso, vicitata voluptatis admonitione blāditur: & omnes il-
 lecebras, quibus olim perditē fruebatur, ostēdit. Turpia quoq; desideria qui-
 bus vinciatu immittit, ac iā penē fastidienti blandum nescio quid molliter
 insuffurat: & supplicat, ne preponat mollibus dura, latis tristia, certis dubia,
 præsentī voluptati futura: cogitet quā pœnale sit, atque difficile, carere

A carere delitijs, illecebris renunciare carnalibus, abſtinentiæ iugis gratuari laboribus, ieiuniorum ac vigiliarum continuatione torqueri, certa carnis afſiſtione præmium dubiæ remunerationis ambire, contra diabolum decipiendi peritum reſiſtendo arma corripere, inſidias eius ac fraudes vigilantis animi cautione vitare: quàm denique miſerum ſit enormitate tanta aſperitatis euiſtum, ac diabolica fraude deceptum, ad repudiata redire, voluptatibus quas abiecerat frui, & omnibus, quæ incautè laborioſum ſuſcipiendo propoſitum contempſerat, delectari. His & talibus vitioſa conſuetudo, dubium ſanctæ definitionis aſſigit. Virtus contra, quæ continentiæ nominatur, morantem confidenter obiurgat, ad delectationes puras, caſtæſque delitias, quibus fruuntur omnes ſui amatores, inuitat: offert nudo iuſtitiaꝝ veſtimentum: illuminato ſui apparatus demonſtrat ornatum: diſſidenti de ſe protectionis ſuæ promittit auxilium: hortatur & prouocat, vt definitionis ambiguitate depoſita, propoſitum ſpirituale ſuſcipiat: perſeueraturum ſe in ſuſcepto labore propoſiti ſui, non ſua poſſibilitate, ſed domini miſeratione conſidat: nec ſuis viribus, ſed gratiæ omnipotentis fretus auxilio, contra diabolicas impugnationes victricia arma corripit: cogitet quanti, & quantæ potuerunt, & poſſunt, quod ſe poſſe deſperat: vnde illi, vel illæ potuerunt, inde ſe poſſe firmiter credat: certa ſpe ſpiritalia carnalibus, & terrenis cæleſtia, & futura præſentibus anteponat.

Quibus gradibus conuerſi in culmen perfectionis aſcendant.

B

CAPVT XVII.

CVM verò quis perſuaſione ac pulchritudine virtutis illectus aliquantum à priore conuerſatione reſceſſerit, ſtatim ei alia tentatio, contra quam luſtetur, occurrit. Nam quem carnalis voluptas ſuperata dimiſerit, mundi vanitas occupabit: ſicut nobis illi exemplo ſunt, qui delectationem ſibi ſatiæ libidinis interdicut, & venoſe vanitatis licentiæ ſuæ voluptati permittunt: turpitudini concubitus contradicut, & ambitioni ſuccumbunt: vtuntur delitijs ac veſtibus accuratis ad luxuriam, comatulis pueris, ac potentibus equis ad pompam, accipitribus ac ſaginatibus ad venatum, venationibus crebris ad luxum; & ad ambitioſi apparatus iactantiam neceſſarium mentiuntur ornatum: iam ridere effuſè, vocem procacibus cachinnis attollere, turpes iocos libenter audire, aliorum penam, ſuam facere fatigando lætitiæ, vrbanoſque ſolique quamuis turpes, explere delitijs, ſeruos neceſſarijs indigentes abijcere, domos ampliffimas & ornatas extruere, facultates ſuas indeſinenter augere; alienis perſuadendis ſi poſſibilitas patiatur inhiare: non rem cupiditatis, ſed neſcio cuius vtilitatis exiſtimant: vt illa, quæ dixi, vel alia multa ſimilia, non ſolùm libenter exercent, ſed etiam hinc eos obiurgantes irrideant: ineptire credentes illos, qui licita & viſitata nobilibus, crimine ambitionis inſamant. Sed * qui hoc quoque malum diuinitus ad: utus euerit, & ſpirituales continentiaꝝ viribus ſultus omnia, quibus poteſt à perfectione retardari, calcauerit, mentem ſuam ſanctæ virtuti, ſtudio bonæ voluntatis inclinauerit: tunc delectabiliter, ac deuotè nutus omnes reginæ virtutis in ſe reg-

Aliàs *
ſi quis

nantis

nātis obseruat: ac sic cum Deo suo vnus Spiritus factus, nihil aliud agit semper aut cogitat, nisi ynde clarior ac nobilior fiat, & oblectationes vitiorum omnium puris delectationibus vincat.

Quæ sit quaternarij numeri credenda perfectio: & quod quatuor virtutes, quæ dictæ sunt principales, ex fide venientes à Deo collatæ iustificent.

CAP. XVIII.

Videamus nunc, an vera sit philosophorum illa sententiā, qua quatuor virtutes, velut quosdam virtutum omnium fontes: vitia quoque quatuor, velut quasdam origines omnium malorum definiunt. Principales quatuor esse virtutes non solum philosophi sentiunt, sed etiam nostri cōsentiant. Sed quare quatuor, vel quæ sint opera singularum, hoc domino illuminante debemus breuiter demonstrare. Quaternarium numerum perfectioni sacratum, penè nullus ignorat. Siquidem totus orbis Oriente & Occidente, Aquilone & Meridie, quatuor determinari partibus siue angulis inuenitur: & ipse Adam qui est humani generis pater, vel generale nomen, quod dicitur homo, quatuor literis explicatur. Corpus quoque quatuor elementis extructum, quaternarij numeri in se continet sacramentum. Ipsius etiam animæ quatuor esse affectiones, quibus vel ad bona vitimur, vel ad mala, & antiqui subtiliter inuenerunt, & eorum inuenta probantes posteris susceperunt. Sed & quatuor flumina, quæ de Paradisi fonte procedunt, vel quatuor Euangelia, diuini cursus rotæ quatuor, & animalia, D alæ eorum quatuor ac facies, dignitatem numeri huius abudè cōmendant: & ideo virtutes istæ quæ tantum continent perfectionis in numero, sollicitè considerare debemus, quantam sanctitatem conferant animo Christiano, & quàm nihil perfectionis vsquam sit, quod in istis virtutibus non sit. Nam si temperantia facit temperatē, prudētia prudentem, iustitia iustum, fortitudo fortem, eo qui temperanter, & iustè, & prudenter agit ac fortiter, nescio quid possit esse perfectius. Itaque difficile quidem est nobis nomina virtutum, quæ ex illis quatuor, quas principales diximus, oriuntur ostendere: sed cū proprietates, & actus earum cœperint aperiri, ex ipsis affectionibus singularum, quæ virtutes ex quibus existant, forsitan apparebit. Veruntamen hoc in primis nosse, & tenere debemus: quòd istæ quatuor virtutes, vel omnes quæ ex illis existunt, dona sint Dei: & quòd nullus eas habet, habuit, aut habebit, nisi cui Deus, qui est omniū virtutū proprietas & origo, contulerit: quoniam quicumque, quocumque tempore, in quacumque gente in Deum credentes ex fide vixerunt, illius dono temperantes ac prudentes, iusti ac fortes fieri vtique potuerunt. Qui autē nescientes Deū, vel etiam blasphemantes, sine fide vixerunt, nihil earum virtutum à Deo accipere, vel habere potuisse credendi sunt.

De temperantia qualitate, vel opere.

CAPVT XIX.

Sed iam videamus, quæ sit proprietas singularum. Temperantia temperantem facit, abstinentem, parcum, sobrium, moderatum, pudicum, taciturnum,

A citum, ferium, verecundum. Hæc virtus si in animo habitat, libidines frænat, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat, omnia intra nos confusa ordinat, ordinata corroborat, cogitationes prauas remouet, inferit sanctas, ignem libidinosæ voluptatis extinguit, animi teporem desiderio futuræ remunerationis accendit, mentem placida tranquillitate componit, & totam semper ab omni vitiorum tempestate defendit. Temperantia intemperantiam nostram ad honestum modum redigit in cibo ipso vel potu, vt contenti simus appositis, ne poscamos impudenter, quod aut ille, qui poscitur, fortè non habeat: aut alios quod desiderio nostro placet, offendat: aut gulæ nostræ intemperans appetitus appareat: nec iudicemus eos, qui volunt cibis, quos ipsi percipimus, abstinere. nec eis verecundiam faciamus, qui ea quibus ipsi abstinemus, fortè percipiunt, & Deo gratias agunt: certi quod satis miserum sit, aliquos de cibi vel potus perceptione damnare, aut nobis arrogare per abstinentiam sanctitatem. Temperantiæ est quod reuerentiæ senioribus exhibemus, æquales germanitus honoramus, iunioribus gratiã paternæ dilectionis impendimus, quod præstamus loquenti seniori silentium. quod ipsius ad loquendum prætolamus imperium, quod non ad tollimus immoderatum in colloctionibus sonum, quod risui prorumpere non permittimus in cachinnum, quod nulli detrahimus, nec detrahentes æquanimiter sustinemus: scientes, quod tam illi qui detrahunt, quàm illi qui detrahentibus adquiescunt, vanitatis morbo corrupti sunt. Qui ad hoc alios viles videri volunt, vt se commendent eorum comparatione quos carpunt, & videantur ea vitia non habere, quæ malitiosè in alijs reprehendunt: quod malum temperantia tollit, cui qui seruire voluerit, non quod reprehendat in fratribus, sed vnde Deum laudet adtendit. Ac per hoc, ipsius temperantiæ est, quod non solum temperantes in omnium membrorum officijs sumus: sed etiam quod omnia libenter, quæ nos moderatos ac sobrios faciunt, obseruamus. Sed de temperantia hæc dicta sufficiant, vt & de fortitudine disseramus.

Quales esse debeant, quos animi fortitudo nobilitat.

CAPVT XX.

A Nimi fortitudo ea debet intelligi, quæ non solum diuersis pulsata molestijs inconcussa permaneat, sed etiam nullis voluptatum illecebri resoluta succumbat. Alioquin si impetus quidem malorum sequentium frangat: si calamitatibus quibuslibet impactis obstitat: si inter iniuriarum sæua, inter procellas argentium pressurarum, inter inimicitias ac damna præsentia, atque multimodas persecutiones infatigata persistat: & tamen de ipsa se aduersariorum sustinentia iactet, nec de dono Dei, quo illustratur, exultet: sed carnaliter se de vulgi fauore, quo prædicatur, oblectet: plûsq; gaudeat ex eo, quod laudatur, quàm ex eo quod habet vnde laudetur: & per hoc humanam laudem diuinis * munibus anteponat: quis dubitet hanc animi intentionem virtutem dici non posse? Quæ si virtus esset, fortiter etiam blandimentis talibus repugnaret, nec adquiesceret mollibus, quæ adiuuante domino, dura quæque vel aspera superasset. Quosdam nanque insuperabiles asperis passionibus facit mundi cupiditas: in quibus non patientia laudanda est, sed miranda duritia. Eos verò quos ad toleransiam

Aliàs *
operibus

rantiam passionum fortes Dei charitas reddit, nulla delectatio carnis, C
 nulla voluptas malè blanda corrumpit: quoniam si non quid, sed propter
 quid patiamur, plurimum refert, non in eis patientia est, qui equanimiter pa-
 tiuntur argentia, sed in eis tantum, quos fortiter facit sustinere iustitia. De-
 nique dominus non ait: Qui persecutionem patiuntur, & tacuit, sed adiecit,
 Matth. 5 Propter iustitiam: vt euidenter ostenderet, quòd patientiam veram non
 facit pœna, sed causa: & ideo beatitudinem non persecutionem patientibus,
 sed propter iustitiam patientibus repromisit. Quòd si ita est, superandorum
 malorum sustinentia, tunc est vera patientia, si fuerit iusta: & in eis iusta est
 patientia, quorum nec doloribus, nec voluptatibus cedit mèris iniuictæ con-
 stantia. Sed hæc animi fortitudo ab illo est nobis, cui cum propheta canta-
 mus. Fortitudo mea, & laus mea dominus, & factus est mihi in salutem. For-
 titudo nostra est, quia ita nos contra omnia vitia iniuicta protectione corro-
 borat, vt animum nostrum nec blanda dissoluant, nec aduersa deiciant: &
 tunc laus nostra dominus fit, si non nos de muneribus Dei, sed diuina in no-
 bis cupiamus munera prædicari. Nec illi suam possunt iactare virtutem, qui-
 bus dominus factus est in salutem. Is ergo cui dominus est animi fortitudo,
 nullis carnalibus desiderijs cedat, nullis voluptatibus adquiescat, ambi-
 tionem ac popularem gloriam vincat. Non eum pecuniæ amor addicat, non
 acerbitas passionum damnorumque subijciat. Sit illi Deus laus tota, perfecta
 gloria, * delectatio pura, spes certa, securitas firma, possibilitas sana, sanitas
 incorrupta: vt ei quicquid carnalibus placet, in hoc mundo displiceat: quic-
 quid preciosum videtur esse, vilescat: quicquid nitidum, futurorum contem-
 platione sordescat: nec ab his quæ iam per gratiam Dei elisit, se patiatu-
 elidi: quia & turpius videtur animum ab his vitijs vinci, quæ vicerat: & nihil
 ei profit aliqua superasse, si alicui, quod neglexerit superare, subiaceat: quan-
 do non ille fortis haberi solet, qui in aduendis laboribus periculisque clare-
 rit, aut frangendis voluptatibus ac domâdis insisterit: sed ille magnus & sub-
 linis, ille potens atque dignus fortitudinis appellatione censendus est, qui
 nihil sibi vitij rebellare, aut dominari permiserit, modò absit ignauia, ne nos
 id desperemus posse, quod possumus: absit præsumptio vitiosa, ne nobis
 hoc, quod per Dei gratiam possumus, ascribamus: quia siue de munere Dei,
 quo fortes efficiamur, desperemus: siue nos de nostra possibilitate iactemus,
 idonei ad resistendum vitijs esse non possumus. Et vitique animi fortitudo
 tam desperandi ignauiam debet excutere, quàm iactantiæ contraire.

De iustitia, vel fide, quæ ex ipsa procedit.

CAPVT XXI.

HActenus de virtute, cui nomen est fortitudo, disputauimus. Videamus iam quid etiam iustitia nobis afferat in hac vita præsidij, & qualiter ipsa quoque in eorum pectoribus, qui se illi tradiderunt, nullis vitiorum valeat impugnationibus superari. Fides enim, quæ est iustitiæ fundamentum, quam nulla bona opera præcedunt, & ex quo omnia procedunt: ipsa nos à peccatis omnibus purgat, mentes nostras illuminat, Deo conciliat, eunctis participibus naturæ nostræ consociat, spem nobis futuræ remunerationis inspirat: auget in nobis virtutes sanctas, ac nos in earum possessione confirmat.

De qua-

A

*De æquitate: quod ad eandem pertineat huma-
na societatis vtilitas.*

CAPVT XXII.

EX iustitia manat & æquitas, quæ nos facit vt omnium necessitates ho-
minum nostras esse dicamus, nec nobis tantum, sed etiam generi hu-
mano nos natos esse credamus: & quicquid cuiuslibet homini nocere
potest, tanquam si nobis noceat eitemus: quia qui homines sumus, nihil
humani à nobis alienum putare debemus. Siquidem belluarum est, sibi vi-
uere, nec suas vtilitates in commune conferre. A quibus non solum men-
tis prærogatiua, sed etiam seruata iuris æqualitate distabimus, si nos in om-
nium commodis vel incommodis cogitantes, sicut * nostris vtilitatibus, ita
omnium sociorum vtilitate naturæ nostræ viuamus. Deinde si inuicem per-
sequi, lacerare, vel perdere, ferarum est proprium: quis dubitet excellentiæ
humanæ competere, vt se alterutrum iuuent, instruant, ædificent, & vtili-
tatem communem tanquam propriam curent? Vnde datur intelligi, quod
qui opprimendis, ac decipiendis hominibus, homines nati persistunt, in mo-
res ferinos, non naturæ, sed vitæ mutatione degenerent.

Teretius
in Heau-
ton-

Fortè *
in

Quod duo sint iniustitiæ genera.

CAPVT XXIII.

B

DVo sunt iniustitiæ genera: vnum quo iniurias irrogamus, alterum
quo ab alij, irrogatas, cum possumus, propulsare negligimus. Quo-
dammodo enim nos opprimimus, quando oppressos defendere, cum
possumus, ab oppressione, contemnimus. Nec mihi aliquid prodest, quod
non circumuenio aliquem, neque decipio, si decipi, aut circumueniri per-
mitto. Hoc idem de peccatis licet intelligi: quia si peccantem video, & non
solum non arguo, sed etiam ei peccanti consentio, participem me damna-
tionis eius efficiō: & in omnibus peccantibus pecco, quando eos quos scio
peccasse, siue peccare, quadam crudelis animi malignitate non increpo.
Nec verò audiendi sunt illi, qui se dicunt propterea delinquentes obiur-
gare non posse, ne eos qui se emendare noluerint, sibi faciant inimicos. Qui
dum parcunt eorum voluntati, salutem non parcunt. At si non ex iactantia,
sed ex misericordia, & cum quadam pietate compatientis animi castigemus,
& illi nos sentiant non minus peccatis suis moueri, quam nostris, aut in bo-
num statum reformati, nobiscum Deo gratias agunt: aut si eos in peccato
tenet adhuc peccandi dulcedo, & salutem suam nobis curæ esse cernentes,
malum reddere pro bono voluerint, magis malle debemus eorum inimici-
tias, qui noluerint emendari, contrahere: quam Dei offensam, dum peccan-
tes palpamus, incurrare. Sed de his quoniam in libro secundo plura iam dixi-
mus, reliquas iustitiæ partes, vt cœpimus, exequamur.

Cap. 1.
& 1.

*De liberalitate, & qualiter beneficentiæ
opus debeat exerceri.*

CAP. XXIIII.

De iu-

Alias *
patribus

DE iustitiæ adhuc fonte procedunt libera litas, beneficentia, charitas, & cætera eiusmodi, quibus multipliciter iuuari homines possunt. Liberalitas, quæ etiã in eos, qui nihil indigere videtur, exuberat: in qua liberalitate rei familiaris ponitur amplitudo. Beneficentiæ multa sunt opera, quibus necessitati laborantium misericorditer subuenitur, & de terreno censu regni cœlestis hæreditas comparatur: si modò absque vlla ostentatione opus beneficentiæ fiat, nec nos ad misericordiam faciendam turpis amori gloriæ popularis impellat. Inuenti sunt quidam, qui diuersis quidem diuersorum necessitatibus subuenirent, sed aut appetitu comparandæ opinionis impulsu, aut carnali pietate commoti, aut spe recipiendi quod darent, aut reddendi quod acceperint, necessitate constricti. Sunt alij quos ad largiendum aliquid in pauperes sola mouet versuta cupiditas: qui ad hoc aliqua erogant, vt hic maiora recipiant: & quicquid eis velut pauperum * pastoribus datum fuerit erogandum, esurientibus illis, pro quibus sustentandis accipiunt, totum, aut propè totum quod acceperint, in suas voluptates expendunt: & quod est deterius, inter munificos ac misericordes haberi, vel etiam præ illis prædicari, turpiter concupiscunt. Ab his omnibus, & horum similibus, lōgè diuersi sunt illi, qui non se in operibus suis, sed Deum cupiunt prædicari: quos ad opus bonum spes futuræ remunerationis adducit: & ipsum solum volunt habere sui operis testem, à quo se recepturos credunt tota fidei firmitate mercedem.

De differentia amorum, & quantum ab eis differat perfecta dilectio.

C A P V T X X V.

ITaque iam de charitate, vnde plura in hoc libro supra disserui, quia locus exigit, hic quoque pauca perstringam. Taceo de carnali amore, qui incipiens à coniugio manat in filios: quia talem amorem cum peconibus habemus, bestijsque communem. Propinquorum etiam prætereo: quia & ipse adhuc ad carnem pertinere videtur, & sanguinem. Nec de illo aliquid dico, quo etsi amicos amamus, tamen etiam ipse refertur ad aliquod commodum temporale. Non quòd hi amores honesti non sint, cum sint omnibus naturales: sed quòd his omnibus sit ille incomparabili diuersitate præstatio, quo Deum diligimus gratis, & amicum. Cæterum qui amicum propter commodum quodlibet amat, non amicum conuincitur amare, sed commodum. Et vtique qui aliquem propter rem temporalem quamlibet amauerit, cum res ipsa temporalis deserit esse, amare cessabit. Qui autè diligit propter Deum, sicut Deus æternus est, ita in æternū ipsa amici dilectio permanebit. Et ideo Deus, quo nihil est maius aut melius, propter, quid diligatur? Propter seipsum perfectè diligitur. Si verò saltem propter illa quæ præstat, amat, non vtique gratis amat: quia iam illud propter quod diligitur, ei, quod dicta quoque nefas est, antefertur. Ipse quippe est oibus amatoribus suis vita beata, ac salus æterna, & regnum, gaudiumque perpetuum. Hæc accipient qui Deū diligunt: quia solus erit illis omnia, quando ipse fuerit in omnibus omnia.

Quid sit cuique sua tribuere.

C A P V T X X V I.

Quæprop-

Qum paulo festinantior esset typographus, plures locos Sententiarum designandi nobis otium non fuit. Quos tamen post inuenimus non piguit hic annotare, ut & in reliquis colligendis, dum Augustinum euolues, operam adhibeas. Vale.

Prima sumpta est ex ipsius Prosperi commentario ad eum vers. Psal. 100. Deambulabam in innocentia etc. & triginta sex proximè sese sequentes ex eodem commentario in Psalmos sunt collectæ: uti in margine annotatum inuenies. Quadragesima nona ex c. 8. primi libri Aug. de ciui Dei sumitur. 65. ex eodem Prosperi cōmentario ad illud Psal 138. Perfecto odio oderam etc. 70. ex eodem cōment. ad illud Psal. 144. Magnificētiam gloriæ etc. 139. ex Aug. lib. 11. de ciuit. Dei c. 17. 140. ex eiusdem lib. c. 18. 141. ex eiusdem lib. c. 21. 142. ex eiusd lib. cap. 24. 143. ex eiusd. operis lib. 12. c. 1. 144. ex eodem lib. c. 3. 146. ex eiusd. lib. c. 24. 151. ex eiusd. operis lib. 14. c. 6. 153. ex eiusdē lib. c. 13. 154. ex c. 25. eiusd. libri. 155. ex eiusd. operis lib. 15. c. 1. 156. ex c. 2 eiusd. lib. 158. ex eiusd. operis 18. lib. c. 51. 161. ex c. 13. lib. 19. de ciui. Dei. 162. ex c. 14. eiusd. lib. 211. est canon Concilij Arausiacani. 225. est canon 15. eiusd. concilij. 238. videtur sumi ex c. 13. octauæ de Gene. ad literam. 258. ex Aug. lib. de spiritu & lit. c. 27. collecta. 259. ex c. 28. eiusd. libri. 265. ex Aug. lib. 4. c. 5. de doctrina Christ. 269. sumi videtur ex Aug. enchirid. c. 17. 278. ex c. 13. lib. 4 de Gene. ad literam. 279. eod. lib. c. 16. 280. ex c. 5. lib. 5. eiusd. operis. 281. ex c. 21. & 22. eiusd. libri. 282. ex c. 12. lib. 6. eiusd. operis. 283. ex eiusd. lib. c. 13. 284. ex c. 12. & 30. lib. 7. eiusd. operis. 285. ex c. 12. lib. 8. eiusd. operis. 286. ex c. 13. eiusd. libri. 287. ex c. 14. eiusd. libri. 288. ex c. 4. lib. 11. eiusdem operis. 289. ex c. 5. eiusdem lib. 290. ex c. 7. eiusdem libri. 291. ex c. 11. eiusd. libri. 292. ex c. 14. eiusd. libri. 293. ex c. 7. libri 12. eiusd. operis. 311. ex eiusd. Aug. lib. 1. contra 2 epist. Pelag. c. 11. 313. ex eiusdem lib. 3. c. 7 contra eandem epist. 321. ex tractatu 3. in Ioannem. 322. ex eod. tractatu. 323. ex tract. 5. in Ioannem. 324. ex eodem tractatu. 325. in re videtur esse in tract. eodem. 326. ex tract. 8. in Ioannem. 327. ex tract. 9. in Ioan. 328. ex eod. tract. 329. ex eodem tractatu, & repetitur tract. 15. in Ioan. 330. ex tract. 30. in Ioan. 331. ex tract. 11. in Ioā. 332. ex tract. 13. in Ioan. 333. ex tract. 15. in Ioannem colligitur. 334. ex eodem tract. 335. ex tract. 18. in Ioan. 336. ex tract. 19. in Ioan. colligitur. 337. ex eodem tract. Sequens, ex eodem tractatu. Sequens, ex tract. 26. in Ioan. 338. ex eodem tract. 339. ex eod. tract. verbis paululum mutatis. 340. ex tract. 28. in Ioā. 341. ex tract. 32. in Ioan. 342. ex tract. 33. in Ioā. 343. ex tract. 35. in Ioā. 344. ex tract. 36. in Ioan. 345. ex eod. tract. 346. ex tract. eodē. 347. ex tract. 37. in Ioan. 348. ex tract. 39. in Ioan. 349. ex tract. 40. in Ioan. 350. ex eodem tract. 351. videtur collecta ex tract. 50. in Ioan. 352. ex tract. 53. in Ioan. 355. ex tract. 57. in Ioan. 356. ex tract. 58. in Ioan. 357. ex eodem tract. 358. ex tract. 65. in Ioan. 359. ex tract. 66. in Ioan. 360. ex tract. 67. in Ioan. 361. ex tract. 68. in Ioan. 362. ex tract. 73. in Ioan. 365. ex tract. 75. in Ioannem.

Folio 14. a in margine, Lib. 16. etc. Ibidem b sociata personæ etc. Fol. 15. c instantes Aegyptios. Ibidem d In anima patiuntur. Fol. 25. b eidem suo etc. Fol. 30. b instans & flente. Fol. 35. b cum sint cuncta etc. Ibidem: per Esaiam dicit etc. Fol. 39. b iugiter etc. Fol. 40. b lege sic: Paulo, satians. Fol. 46. d manent scel. Fol. 47. c à frat. Fol. 50. c vel noui. Fol. 51. b per Ezech. Fol. 52. c quin potius. Ibidem d per fusa ex. Fol. 59. b sed prophetica. Fol. 60. b in margine: Alia, Enubilanda. Fol. 61. d iam valeat. Fol. 64. a delectationibus spectat. Ibidem c beatitudinis adhaerebit. Fol. 66. b desperatione scedere. Fol. 69. d offendant: &. Fol. 79. a vt nos. Fol. 85. d nec val. Fol. 88. d instaurat, spem. Fol. 94. a. 123. apparet. Fol. 96. c malæ mentis. Fol. 99. b ieiunij &. Fol. 105. b Redemptor mundi dedit pro mundo etc. Fol. 107. b aut plest. Fol. 108. a discens bon. Fol. 119. c obediendi non. Fol. 121. a deficiētis fumi. Fol. 122. b cruori ac. Fol. 124. d in eum qui. Fol. 126. d vnde habeatur. Fol. 127. b nō eum. Fol. 141. a si amatur & habetur, ceteris etc. Eodem b quàm certa est p̄xsciētia. Eodem c esse autem natura. Fol. 144. c qua incolumis. Fol. 149. d odor bonus. Fol. 155. a morbidum, & instit etc. Fol. 74. a qui aut proprijs. Fol. 157. c vnus enim Deus, & vnus est mediator etc. Fol. 160. b est, mutabilitatem. Fol. 162. a charitas Dei etc. Fol. 168. a ausibus illicitis. Ibid. b finis malus est. Fol. 173. b ambitum mundi. Fol. 189. a verentes. Fol. 191. d perfugium. 199. d discernantur merito. Fol. 200. a vesciatque. Fol. 206. d & solitudo. Fol. 209. c vt misereri. Fol. 210. d Apostolus. Fol. 211. a ad gentes. Fol. 214. b viuorum pœna. Fol. 226. a ad patrem. Fol. 230. b inimici eius. Fol. 244. a miseria viuere. Fol. 248. d iudicium quod. Fol. 50. b. est: quia. Fol. 257. c hæreditas. Fol. 287. a exulant volun. Fol. 298. b qua piè. Fol. 301. c sic semper. Fol. 302. d Hæc autem etc. pone in margine Caput 4. Fol. 301. a non aut pec. Fol. 306. b scientiam comprehendere. Fol. 309. b tentatione formidinis.

A *Quòd de prudentiæ ac sapientiæ fonte, cognitionem omnium rerum bibant, qui percipiendâ scientiâ feruenter inuigilant.*

CAP. XXIX.

Prudentiâ, ac sapientiam plerique in indagacione veri, & inuentione constituunt. Credo propterea, quòd nec sapiens ritè dici possit, cui prudentia, nec prudens, cui sapientia desit. Quapropter, si nihil aliud prudentiæ ac sapientiæ munus accipitur, nisi inquisitio & comprehensio veritatis: qui veritatem prudenter quærere, & sapienter inuenire poterit, is prudens, is sapiens iure vocabitur. Hoc idcirco præmiserim, vt quicquid de prudentia fuerit disputatum, id totum etiã de sapientia dictum possit intelligi: quia ita sibi hæ duæ virtutes implicatæ sunt & vnitæ, vt vna quælibet earum sine altera non possit esse: vt nec imprudens sapientia, nec insipiens possit dici prudentia. Si ergo tota humanæ vitæ perfectio in actione & cognitione consistit: sicut * in plerisque actionem temperantia, ac fortitudinis, atque iustitiæ consummatione probauimus: ita cognitionem rerum prouenire consecutione prudentiæ comprobemus. Cognitione rerum, quæ de prudentiæ fonte confertur, spirituales omnes à carnalibus vitijis defecatos illustrat, & ab omni delectatione noxiæ curiositatis auersos desiderio contemplandæ virtutis inflammat, vt humanarum rerum, diuinarumquæ scientiam consecuti, prudentes, ac sapientes veraciter fiant, prospiciant imminentiã mala simul & caueant: nec putent vlla esse mala, nisi ea quæ malos efficiant: nec eis vllæ perturbationes, velut ignaris earum, modestiæ aliquid, aut tranquillitatis excutiant: inter fallentia & solida bona discernant: nihil in hoc mundo casu aut iniuste, sed omnia Deo volente, ac permittente fieri prudenter accipiant: aliter intelligentes: aut doceant sapienter, aut arguant: dolores varios ac diuersas infirmitates, quæ mortaliter viuentes affligunt, non semper peccatis præcedentibus sequi, sed plerunque ex ipsa conditione mortalitatis accidere corruptibiliter natis intelligant: & scientes se non damnari aduersis præsentibus, sed probari ex ipsa tolerantia passionum: occasionem comparandæ sibi patientiæ viriliter agentes arripiant: nec ipsi alijs noceant, nec sibi nocere permittant. Tales dominus in Euangelio fieri præcepit: Estote prudentes, sicut serpentes: & simplices sicut columbæ: quia nec simplices circumuenire aliquos possunt, nec prudentes se circumueniri permittunt. Cæterum si in contractu quolibet, siue in colloquio, vel in alia quaque re, se decipi quisque non sinit, & alium tamen ipse decipiat: iste non habet prudentiam, quæ salutis magis quàm perditionis est causa: sed simulat. Quoniam quidem hæc virtus à vitio distat, quòd illud corrumpit sana, hæc sanat vitij accessione corrupta: ac sic, aut omnibus quibus potest, prodesse festinat veraciter prudens, vt eius meritis omnium, qui per eum Deo adquiruntur, fructus accrescat: aut si cogitat de perditione cuiuspiam, vel de casu pereantis exultat, necesse est vt prius pereat ipse quàm alium perdat: & ab ipso ea perditio, qua perire alium cupit, incipiat.

Quod prudentes nec alijs noceant, nec sibi noceri permittant: & quod eis ibi sit sine admixtione alicuius erroris consummata prudentia, vbi erit sine vlllo peccato vita perfecta.

C

CAPVT XXX.

Alijs * **H**I ergo, qui prudentiæ * participes, prudētes effecti, Deo suo non pe-
 dibus, sed sanctis moribus appropinquant: ex ea parte, qua sunt do-
 no Dei prudentes, nec suo perire possunt, nec alieno peccato. Ex eo
 autem quod necdum ita est eorum perfecta prudentia, sicut in illa vita erit,
 vbi perfectè viuētibz vllus error obrepere omnino non poterit, etiam
 prudentes aliquoties peccatis fallentibus adquiescunt: nō voluntate deprava-
 uati, sed humano errore, vt homines, lapsi, nec adhuc tota prudentiæ ac sa-
 pientiæ perceptione perfecti, sicut ibi erunt, vbi nec ignorare aliquid, nec
 peccare iam poterunt. Hic verò, si potuisset à peccato rectè factum perfectè
 discerni, nunquam ab occultis suis oraret ille mundari, qui ait: Ab occultis
 meis munda me domine: & ab alienis parce seruo tuo. Quibus verbis satis
 ostendit, quòd illi quoque, qui sanctè * secundum donum sancti Spiritus vi-
 uunt, tamen propter aliquas infirmitates humanas quas trahunt, siud sciē-
 tias, siue nescientes, * aliquoties aut suo peccato cedunt, aut alieno consen-
 tiant. In hac igitur vita, vbi aut voluntate, aut errore, aut infirmitate pecca-
 tur, quicumq; diuinitus adiuti voluntate nō peccant, vtique irreprehensibi-
 liter viuunt. Sed quia potest eos error aut infirmitas peccatis inuoluere, ab
 illo se illuminari fideliter postulēt & sanari, cui exultans ille clamabat in spi-
 ritu, dicēs: Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem trepidabo? vt cum
 illuminatione, per donum * prudentiam ac sapientiam collata, detraxerit cæcitate-
 tem, & sanauerit per gratiam Dei salus refusa languorem: tunc mens illumina-
 nata diuinitus & sanata, nec in eis quæ cauenda vel appetēda sunt humanò
 decipiatur errore, vt aut pro veris falsa defendat, aut pro falsis vera reijciat:
 & sine vlllo infirmitatis obstaculo bonum quod elegerit, implere præualeat.
 Sed alia est salus huius vitæ, qua mortaliter viuunt: alia illius, vbi mortale
 nostrum immortalitate donabitur: & aliter salui facti sumus in spe, aliter
 salui erimus in re. Hic ita salui facti sumus, vt adhuc perire possimus: ibi qui-
 cunq; saluus fueris, perire vltra non poteris: ac per hoc, scientia quæ cog-
 nitionem rerum nobis in huius seculi nocte viuētibz præstat, plenitudini
 futuræ collata, pars scientiæ est credenda, non tota: propter quod dicit san-
 ctus Apostolus: Ex parte enim scimus, & ex parte prophetamus: cum autem
 venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Hic euacuari as-
 serit, illic consummari: quoniam quidem pars scientiæ quæ est perficiēda, per-
 fectis non euacuanda est, sed implenda. Proinde ibi erit omnium fidelium
 catholicorū salus plena, corruptibilitas nulla, & immortalitas beata: ibi erit
 prudentiæ ac scientiæ perfectio vera, rerum omnium cognitio tota, quādo
 scientia ad perfectum fuerit partis euacuatione perducta.

Psal. 16.
 * sciētis

1. Cor. 13.

De affectionibus quatuor, quod inter vitia numerari non debeant, si earum vsus ex bona voluntate procedat.

CAPVT XXXI.

Videa-

A V Ideamus nunc, quid diligentia disputationis inueniat etiam de quatuor affectionibus, quas vitia esse stulticia sapientium mundi huius existimat. Nam si timere, ac dolere, cupere, vel lætari omnino non possent nisi peccatores aut perditii, rectè non affectus aliqui possent dici, sed morbi. At cum tales animorum metus inueniantur in sanctis Apostolis & Prophetis, quis ita desipiat, ut eos vitia credat, ex quibus Deo placuerunt illi, qui viuis plusquam ceteri homines resisterunt? Itaque Paulus Apostolus de timore sic loquitur: Timeo autem, ne sicut serpens seduxit Eum suam auitiam, sic & vestri sensus corrumpantur à castitate, quæ est in Christo. Item de cupiditate fiducialiter dicit: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Sed & de tristitia, quam alij dolorem appellant, idem vas electionis & doctor gentium ait: Quia tristitia magna mihi est, & continuus dolor cordi meo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem. Sed & de lætitia ad Romanos scribens, cum dixisset: Vestra obedientia in omnem locum divulgata est: Gaudeo, inquit, de vobis, sed volo vos sapientes esse in bono; & simplices in malo. Hunc timorem, vel dolorem, hanc cupiditatem; hoc gaudium qui reprehendere voluerit, ipsum reprehendit Apostolum, qui per tales affectiones non solum Deo placuit, sed etiam quosdam inter criminosos, quæd essent sine affectu, culpauit. Sed & propheta dicendo: Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, & ex persona domini, Sustinui qui simul mecum contristaretur, & non fuit: talem lætitiã, tristitiãque commendat. Cum verò alius dicit, Timor domini expellit peccatum, & concupiscentia sapientiæ perducit ad regnum: non solum non reprehendit, sed etiam laudat Spirituales

B concupiscentiæ & diuini timoris affectum. Non ergo has affectiones habendi, sed eis malè vtendo delinquimus: quia humanorum affectuum proprietas, hominis indicat * creatorem: qualitas bonam vel malam significat voluntatem: ac sic, motus hi qui in hominibus affectiones sunt, ijde ipsi in bonè vtentibus virtutes, & in malè viuentibus passionis, siue perturbaciones, aut, vt quidam volunt, ægritudines fiunt. Nec audiendi sunt Stoici; qui eas penitus eradicari posse, & debere contendunt: quoniam omnino nullus est sensus, vbi timendi vel dolendi, cupiendi siue gaudendi nullus inuenitur affectus. Denique quasi & ipsos pœniteret suæ sententiæ, excepta tristitia, quam cadere in sapientis animum negant, reliquos affectus nominibus immutabilis inesse sapientibus dicunt, cautionè pro timore, pro lætitiã gaudium, & voluntatem pro cupiditate ponentes: quasi sapientis non timeat, sed caueat: & velit, non cupiat; nec lætetur in hac vita, sed gaudeat. Non autem credunt eius contritari animum, quod tristitia, quæ accidere solet ex commisso peccato sapientem, quem putant nullum habere peccatum, stimulare non possit aliqua recordatione peccati. Quod esse vanissimè dominus Ioster secundum carnem natus ostendit, qui & tristis fuit, & flevit. Nec tamen ea tristitia qua tristis fuit, ei ex peccatis suis accessit, qui sine peccato conceptus & natus, non solum non peccauit, sed etiã peccare non potuit. Vt autè de suis quoque literis istorum reuincantur ineptiæ, qui putant sapientem contristari vel dolere non posse, legant illud quod eorum doctissimus ait: Nam omnino non dolere, non sine magna mercede cõtingit immanitatis in animo, stuporis in corpore. De timore autè, què illi ponunt in malo, scriptura nostra loquitur, dicès: Timor domini sanctus permanens in seculum seculi. Sed quod verè fatèdum est, ab

O ij illo

1. Cor. 12.

Philip. 1.

Rom. 9.

Rom. 16.

Psal. 127.

Psal. 68.

Eccl. 19.

Sap. 6.

Alias *
creaturã,
melius.
Naturã:

Matt. 26

Cic. 3.
Tulcu. 9.
de indo-
lentiã.
Psal. 8.

1. Ioan. 4 illo alio timore pœnali distinguitur, de quo dicit Apostolus: Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem: Quia ille peccare volentes deterret à malo, & inuitos tenet in bono: iste autem de quo dicit Propheta: Qui sine timore est, non potest iustificari: magis incremento * veritatis augetur: & aliter quis timet, ne malum, quo pœniatur, incurrat: aliter, ne bonum quo delectatur, amittat. Non igitur omnis timor haberi debet in vitio, sed ille tantum, de quo scriptum est, Quia timor pœnam habet. Ceterum iste, de quo dicitur, Timor domini expellit peccatum. &, Qui sine timore est, non potest iustificari. &, Timor domini sanctus permanens in seculum seculi: non est inter vitia numerandus, sed potius intelligendus est vitij inimicus. Iam illud quod dicunt, Boni volunt, mali cupiunt: vel, boni gaudent, mali lætantur: quis sanæ mentis admittat? Imò quis sana mente non redarguat, cum & scriptura nostra hominem malæ voluntatis increpet, dicens: Noli velle mentiri omne mendacium. & Tullius orator amplissimus cupiditatem ponat in bono, vbi dicit, Cupio, patres conscripti, me esse clementem. & apud illos Vergilius gaudium vituperet, dicens: Hinc metuunt, cupiuntque dolent, gaudentque, item cum in malum malæ gentis gaudia, & apud nos lætitia ponatur in bonum, Propheta dicente: Lætamini in domino, & exultate iusti? Proinde omnes iusti & tota morum sanctitate perfecti sine aliquâ Stoicorum distinctione super illa timent & cauent, volunt & cupiunt, lætantur & gaudent, contristantur & dolent, Sed interest multum, quid timeant aut caueant, velint aut cupiant, vnde lætentur aut gaudeant, contristentur aut doleant. Metuunt hæreditatem regni cœlestis amittere, cupiunt ad cœlestem patriam peruenire. Dolent, tentati, gaudent de tentationibus liberati: ac per hoc, recta mens rectos habet affectus, peruersos peruersa. Sanctus Augustinus Episcopus acer ingenio, suavis eloquio, secularis literaturæ peritus, in ecclesiasticis laboribus operosus, in quotidianis disputationibus clarus, in omni sua actione compositus, in expositione sua fidei nostræ catholicus, in questionibus absoluendis acutus, in reuincendis hæreticis circumspectus, & in explicandis scripturis canonicis cautus: ipse ergo, quem in his libellis pro possibilitate secutus sum, hanc questionem de qua agitur, hoc modo determinat, dicens. Hi motus, hi affectus de amore boni & de sancta charitate venientes, si vitia vocanda sint, sinamus, vt ea quæ vera vitia sunt, virtutes vocentur. Sed cum rectam rationem sequantur istæ affectiones, quando vbi oportet adhibentur, quis eas tunc morbidas seu vitiosas passiones audeat dicere? Quas affectiones vt ex mortalitatis conditione nobis inesse monstraret, & huic vitæ necessarias, non futuræ, post aliquanta idem Doctor adiungit, & dicit: Etiam cum rectas & secundum Deum habemus has affectiones huius vitæ sunt, non illius quam futuram speramus.

Quod hi affectus, sine quibus in hac vita rectè non viuuntur, in illa futura beatitudine non sint, quæ nec timorem habitura est, nec dolorem.

CAPVT XXXII.

A sic nisi ex cōditione nostræ infirmitatis nobis inessent affectus isti, nunquam plerunque dolendo vel flendo eis crederemus inuiti. Sed idcirco eos huic necessarios vitæ sentimus: quia in hac mortalitate sine eis omnino rectè non viuimus: quando si non timeat quisq; vel caueat, ne aut ipse quamdiu mortaliter uiuit, aut alius quem in Christo diligit, fide sua deficiat, si nec de suo nec de proximi sui peccato contristetur nec doleat; de profectu lætetur aut gaudeat, si nihil boni velit aut cupiat nō solum rectè non uiuit, sed etiam sensum ipsius humanitatis amittit. In illa autem vita beata, ad quam consumpta omni corruptibilitate ac mortalitate perueniunt, quicumque ibi futuri sunt, vbi nec fletus vllus potest esse, nec gemitus, habebunt omnes sancti amorem perfectum, timorem nullum, & gaudium sempiternum. Ibi eis erit voluntas recta, cupiditas nulla, quoniam fruendo cœlestibus bonis, ad quæ peruenire cupiebant, nihil eis deerit quod vltius concupiscant: & in illa regione perpetuæ securitatis ac pacis perfectè beati, nec timoris stimulos passuri sunt, nec doloris. Sed timor ille, non quem charitas foras mittit, sed quæ charitas nutrit, ideo fortassis in seculū seculi permanebit: quia in seculum seculi permanebūt illa, ad quæ timor ipse perduxerit,

Qualiter viuentes quatuor, qua dicta sunt principales, aut in presenti nos à peccato defendant, aut in æternum nobiscum sine vlllo peccato permanent.

CAP. XXXIII.

B Porrò illæ virtutes quatuor, de quibus pauca perstrinxī, etsi ibi erunt, longè tamen alio modo quàm in hac vita sunt, vbi contra vitia sine intermissione configunt, & pro ipso ancipiti dubiæ concertationis euentu, modò negligentes, qui sibi nolunt obedire, desistunt: modò ad alios, quibus displicent sua peccata, vel accedunt Deo miserare, vel redeunt. Nam ibi & si erit temperantia, non vt desideria mala vel vitia reseruet; aut vineat: sed vt eos, quos hic ab intemperantiæ impugnatione defendit, ibi perficiat, vt ex omni parte perfectis præmiij sui beata perceptio perfectè sufficiat. Ibi enim & animi fortitudo, nō vt aliqua mala propulset, aut equanimiter ferat: sed vt sine vllis malis beatos fortiter in æterno contineat. Ibi in omnibus perfectis erit perfecta iustitia, non vt inter virtutes discernat & vitia, vbi nec ipsa erunt iam corpora vitiosa: sed vt perfectis præmia tribuat sempiterna. Quod tunc fiet, quando omni concupiscentia carnali consumpta, nec aduersus carnem spiritus, nec caro aduersus spiritum concupiscet: sed animus Deo subiectus, cum carne sibi subiecta in pace sempiterna regnabit, & creatori suo in æternū sæliciter adhærebit. Iam prudentia, quæ hic quoq; habetur clara, vbi in ænigmate quodam prudentes illuminat, qualis ibi erit, vbi veritatem perfectis, quos hic eius inquisitio delectabat, sine vllis figuris fallentibus demonstrabit, vt prudentiæ ac sapientiæ plenaria perceptio diuinitus illustrati, omnia illa, quæ hic perfectè cupiebant nosse nec poterant, sine vlllo impedimento corruptionis ac mortalitatis agnoscant: & non solum omnium creaturarum rationem, sed etiam ipsam sui creatoris eminentiam facie reuelata conspiciant.

Galat. 5.

ITaque, si placet, huius quoque libelli iam terminus fiat: ne amplius iusto productus, non solum de sui squalore, sed etiam de nimia prolixitate displiceat. Hoc sane omnes, qui hac forte lecturi sunt, contestor, & obsecro, ut quicquid in rebus ipsis, quæ utcumque digestæ sunt, reprehensionis inuenierint, vitio meæ rusticitatis ascribant, & mihi dignanter indulgeant. Quidam studeo præceptum iubentis implere, etiam maiora viribus meis præsumpsi suscipere. Ea autem, quæ secundum fidem catholicam dicta probauerint, deputent Deo, qui dat omnibus affluentem, & non improperat: & pro his omnibus mecum gratias agant. Cæterum de accuratione dictionis elycurata non satago, nec mihi pudoris est, si disputatio mea, quæ forte probatur in rebus, aliquos verborum inanum sectatores horrore incomptæ orationis offendat: quia quod ab homine doctore studendo non didici, id exhibere loquendo non potui. Et tamen cum sententiærum viuacitatem sermo ex industria cultus enervet, & totam vim dictorum splendor elaboratus euacuet, quis non iudicet me affectationem compositionis debuisse cõternere, etiam si eam potuissem velut dicendi peritus implere? Quapropter ea mihi visa est compositio satis ornata, quæ cõceptiones animi cum necessariâ quadam perspicuitate proferret; nõ quæ illecebris aurium deseruiret. Ea est enim, nisi fallor, iudicata latinitas, quæ breuiter & apertè obseruata duntaxat vsitatorum verborum proprietate res intelligendas enunciat: non quæ vernatis eloquij venustate atque amœnitate luxuriat: & prudentibus viris non placent phalerata, sed fortia: quando non res pro verbis, sed pro rebus enunciantis verba sunt instituta.

FINIS LIBRI TERTII D. PROSPERI DE VITA CONTEMPLATIVA.

AD. PROSPERI
AQUITANICI DE GRATIA
ET LIBERO ARBITRIO EPIS-
TOLA AD RVFFINVM.

DOMINO FRATRI DILECTISSIMO IN
CHRISTO, ET MERITO VENERA-
BILI RVFFINO, PROSPER
ÆTERNAM DICIT
SALVTEM.

CCEPI per communem amicum fraternæ erga me sollicitudinis tuæ signa, & curam sincerissimæ charitatis gratulanter agnoui. Ac nequid maligni rumores, in quantum tuis auribus subtrahere nequeunt, formidinis tibi aut anxietatis inferrent, absolue te ab omni scrupulo, quâ tum epistolari licuit sermone, curavi: intantum studēs omnia plenissima veritate tibi pandere, vt quia non potuisti in totum, quæ ab aduersantibus disseminantur, audire: per me ipsum queas, quicquid de nobis ad inanem inuidiam fertur referaturque, cognoscere. Sed insinuanda prius sanctitati tuæ est qualitas quæstionis, de qua ista nascuntur: quò tibi magis pateat falsitas obloquentum: & videas quam lucem quibus tenebris conentur obducere.

PELAGIANA igitur hæresis, quo dogmate catholicam fidem destruere adorta sit, & quibus impietatum venenis viscera ecclesiæ, atque ipsa vitalia corporis Christi voluerit occupare, notiora sunt, quàm vt opere narrationis indigeant. Ex his tamen vna est blasphemia, nequissimum & subtilissimum germen aliarum, qua dicunt, GRATIAM DEI SECVNDVM MERITA HOMINVM DARICVM enim primùm tantam naturæ humanæ vellent astruere sanitatem, vt p solû liberum arbitrium posset assequi Dei regnum: eò quòd tam plenè ipso conditionis suæ præsidio iuaretur: vt habens naturaliter rationalem intellectum, facilè bonum eligeret, malumque vitaret: Et vbi in vtraque parte libera essent opera voluntatis, non facultatem his qui mali sunt ad bonum deesse, sed studium. Cùm ergo, vt dixi, totam iustitiam hominis ex naturali vellent rectitudine ac possibilitate subsistere, atque hanc definitionem doctrina sana respueret, damnatum à catholicis sensum, & multis postea hæreticæ fraudis varietatibus coloratum, hoc apud se ingenio seruauerunt, vt ad incipiendum, & ad proficiendum, & ad perseuerandum in bono necessariam homini Dei gratiã profiterentur. Sed in hac professione, quomodo vasa iræ molirentur irrepere, ipsa Dei gratia vasis misericordiæ reuelauit. Intellectum est enim, saluberrimèq; perspectum, hoc tantum eos de gratia consisteri, quòd quædam libero arbitrio sit magistra, sequæ per cohortationes, per

nes, per legem, per doctrinam, per creaturam, per contemplationem, per miracula, perque terrores extrinsecus iudicio eius ostendat; quo vnusquisq; **C**
secundum voluntatis sue motum, si quesierit, inueniat: si petierit, recipiat: si
pulsauerit, introeat. Quia scilicet gratie ipsius vocatio, hoc primum circa nos
agat, vt nostre facultatis arbitrium admoneat, nec aliud sit gratia, quam lex,
quam propheta, quam doctor, cui circa omnes homines per vniuersum
mundum commune & generale sit studium, vt qui voluerit credat, &
qui crediderint, iustificationem merito fidei & bonę voluntatis accipiant: ac
si gratia Dei secundum hominum meritum tribuatur. Atque hoc modo gra-
tia non sit gratia. Quia si meritis redditur, & non ipsa est bonorum creatrix,
frustra gratia nominatur. Has autem versutias, quibus se filij tenebra-
rum, in similitudinem filiorum lucis transfigurare voluerunt, cum & Ori-
entalium Episcoporum iudicia, & Apostolicae sedis autoritas, & Aphricano-
rum conciliorum vigilantia deprehenderit: beatissimus quoque Augusti-
nus, precipua vtique in hoc tempore portio domini sacerdotum, copiose, &
pulchre, in multis voluminum disputationibus destruxit: vt pote inter multa
Dei dona, quibus illum abundantissime spiritus veritatis impleuit, habens
etiam hanc scientie & sapientie ex Dei charitate virtute, vt non solum istam
adhuc in suis detractionibus palpitantem, sed etiam multas prius hereses
inuicto verbi gladio debellaret. Cui inter tot certaminum palmas, inter tot
triumphorum coronas, ad illuminationem Ecclesie, & ad gloriam Christi,
qua ipse illustratus est, perfulgenti, quida nostrorum (quod de ipsis multum
dolendum est) occultis, sed non incognitis susurrationibus obloquuntur. Et
prout sibi noxias aliquorum aures opportunasq; repererint, scripta eius, **D**
quibus error Pelagianorum impugnatur, infamat: dicentes, eum liberum arbitrium
penitus submouere, & sub gratie nomine necessitatem predicare fatalem.
Adjicientes etiam duas illu humani generis massas, & duas credi velle naturas,
vt scilicet tantę pietatis viro Paganorum & Manicheorum ascribatur im-
pietas. Quę si vera sunt, cur ipsi tam negligetes, ne dicatã impij, sunt, vt tam
abruptam perniciem ab Ecclesia non repellant? tam insanis predicacionibus
non resistant? nec saltem aliquibus scriptis eum, à quo talis emanat doctri-
na, conueniat? Magna enim gloria sua humano generi consuluerint, si Augu-
stinum ab errore reuocauerint: nisi forte è modesti homines, houiq; censores,
magnorũ prius meritorũ seni honorabiliter ac misericorditer parcũt. & secu-
ri, quia libros eius nemo vsquã recipiat, cõquiescũt, atq; ignouerint. Imò no-
uerunt, non solũ Romanã, Africanãq; ecclesiã, & per omnes mundi partes
vniuersos promissionis filios cum doctrina huius viri, sicut in tota fide, ita in
gratie confessione congruere. Sed etiam in ipsis his locis, in quibus aduersus
eum querimonia concitatur, esse, propitio Deo, plurimos, qui ad perceptio-
nem Euangelicę Apostolicęq; doctrinę, saluberrimis eius disputationibus
imbuuntur, & quotidie in membris corporis Christi, in quantum ea ipse mul-
tiplicat, dilatantur: Si recte reprehendimur, cur nõ constanter arguimur? Si
arguendi non sumus, cur occulta obtreccatione mordemur? Sed quis nescit,
cur ista priuatione de stomacho garriant, & publice de consilio conticescant?
Volentes enim in sua iustitia magis, quam in Dei gratia gloriari, molestę fe-
runt, quod his, quę aduersus excellentissimę autoritatis virum, inter mul-
tas collationes asseruere, resũtimus. Nec dubitant, si quã hinc mouerint que-
sitionem,

Astionem, in qualibet frequentia sacerdotum, in qualibet congregatione popu- nes Cas-
 lorum, centenis sibi beatissimi Augustini voluminibus obuiandum. Quæ siani cõ-
 eum cordibus audientiu manifestare cœperint, potentissimâ Christianæ fi- trarie Au-
 dei veritatem, & de fontibus diuini eloquij præsentiu animos inundare, quis gustino.
 fidelium, quis piorum, recognitis & cõmendatis sibi salutis suæ causis, amaritu-
 dinē istâ volēt fumo sæ recipere vanitatis. Ego quidē etiã hoc de diuitijs mi-
 sericordiæ Dei spero, quòd quos nunc libero falli arbitrio suo, & ab humili-
 tatis via patitur euagari, nõ vsquequaq; neq; in finē sit intelligētia fraudatu-
 rus: sed hũc ipsum in lōginquiora progressum, ideo ab eo tardiũs reuocari,
 vt opus gratiæ eius maiore gloria celebretur, cũ sibi etiã aduersantium corda
 subdiderit, quibus de virtutum studio exortum est periculũ, & de morũ pro-
 bitate discrimē. Non quia quisquã carere his debeat, sed quia miserimus eorũ
 vsus est, cũ ex naturali putãtur facultate prodisse, aut ex largitate quidē gra-
 tiæ, sed aliquo vel boni operis, vel bonæ voluntatis merito præcedēte venisse.
 Afferunt quidē hæc quibusdã sanctarũ scripturarũ testimonijs, sed nõ ratio-
 nabiliter adsumptis. Ad defensionē eni alicuius definitionis ea promenda sunt
 quæ alteri intellectui, à quo videtur definitio dissonare, nõ cedant, & eã regu-
 lã, cui sunt aptata, nõ deserãt. Dicitũ ergo aiunt libero arbitrio vtētib; :
 Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiã. Tollite iugũ
 meũ super vos, & discite à me, quoniam mitis sum & humilis corde, & in-
 uenietis requiẽ animabus vestris. Iugũ enim meũ suauē est, & onus meũ le-
 uē. Quod ad omnes homines volũt pertinere, laborãtes in incerto istius vitę
 oneratosq; peccatis: vt qui voluerint mansuetudinē & humilitatē saluatoris
 imitari, & iugũ mädatorũ eius subire, inueniãt requiẽ animabus suis in spe vitę
 æternę. Qui autē hæc facere noluerint, sua culpa careãt salute: quã si voluis-
 sent, potuerint obtinere. Sed audiãt & dicitũ à domino libero arbitrio vtēti-
 bus: Sine me nihil potestis facere. & Nemo venit ad me, nisi pater, qui misit
 me, adtraxerit eum. & Nemo potest venire ad me, nisi datum ei fuerit à patre
 meo. & Sicut pater viuificat mortuos, ita & filius, quos vult viuificari. & Ne-
 mo nouit filium, nisi pater: neq; patrem quis nouit nisi filius, & cui voluerit
 filius reuelare. Quę omnia cũ sint incommutabilia, & nequeãt vlla inter-
 pretatione in sensum aliũ detorqueri, quis ambigat tũc liberum arbitriũ co-
 hortationi vocantis obedire, cũ in illo gratia Dei affectũ credēdi obediēdiq;
 generauerit. Alioquin sufficeret moneri hominem, non etiam in ipso nouã
 fieri voluntatē: sicut scriptum est: Preparatur voluntas à domino. Et sicut
 ait Apostolus: Deus est enim qui operatur in vobis & velle, & perficere pro
 bona voluntate. Pro qua bona voluntate, nisi quã in ipsis operatus est Deus?
 vt quod donauerat velle, donaret & facere. Dicunt etiã ad demonstrandã
 liberi arbitrij facultatem, magnum in Centurione Cornelio extare documē-
 tum: eò quòd ante gratiæ perceptionem timens atq; orans Deum, eleemosy-
 nis & ieiunijs orationi spontaneo studio fuerit intentus. Atq; ob hoc diuino
 testimonio laudatus, donum regenerationis acceperit. Neq; intelligũt omnē
 illam preparationem Cornelij per Dei gratiã fuisse collatã. Siquidem cum
 sanctus Petrus per visionem omne genus animaliu de baptizãdo Cornelio,
 ac perinde de omnibus gentibus doceretur, atque ille immundum & indis-
 cretum cibum Iudaica obseruantia recusaret, trina ad eum vox facta sit, di-
 cens: Quæ Deus mudauit, tu ne commune dixeris. Quo satis apertē osten-
 ditur,

Matt. 11.

Ioan. 15.

Ioan. 6.

Ioan. 5.

Lucæ 10.

Prou. 8.

Philip. 2.

A&. 10.

- ditur, omnia bona opera, quæ in Cornelio præcesserunt, Dei gratia ad emendationem ipsius inchoasse: vt cui dominus iam impertierat hoc donum, non dubitaret Apostolus conferre sacramentum: ne nouæ, & necdum reuelatæ vocationis vacillaret exordium, nisi per ipsa indicia præcedentium studiorum, Deum in adsumendis constaret operatum. Non enim omnium est fides nec omnes credunt Evangelio. Sed qui credunt, Dei aguntur spiritu: qui non credunt, libero auertuntur arbitrio. Conuersio ergo nostra ad Deum, non ex nobis, sed ex Deo est: Sicut Apostolus dicit, Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est: & non ex operibus, ne quis gloriatur. Agnoscat se humana debilitas, & in primo homine vniuersarum generationum damnata successio: & cum mortui viuificantur, cum cæci illuminantur, cum impij iustificantur, confiteantur vitam, & lumen, & iustitiam suam Iesum Christum. Et qui gloriatur, in domino gloriatur, non in se. Qui cum esset impius, & cæcus, & mortuus, à liberatore suo gratis accepit & iustitiam, & lumen, & vitam. Non enim iuste agebat, & aucta est iustitia eius: nec ad Deum gradiebatur, & confirmatus est cursus eius: nec diligebat Deum, & inflammata est charitas eius. Sed cum esset sine fide, ac proinde impius, accepit spiritum fidei, & factus est iustus. Iustus autè ex fide viuic: &, Sine fide nemo potest placere Deo: & Omne quod non est ex fide, peccatum est: vt scilicet intelligat iustitiam infidelium non esse iustitiam: quia sordet natura sine gratia. Amissa quippe naturali innocentia, homo exul ac perditus ambulans sine via, profundiores intrabat errores: sed quæ situs & inuentus & reportatus est, & in via, quæ veritas & vita est, introductus ad dilectionem in Deum, qui illum non diligentem prior dilexit, agnitus est: sicut dicit beatus Apostolus Ioannes: Non quasi nos dileximus Deum, sed quoniam ipse dilexit nos. & iterum: Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos. Et eadem dicit: Charissimi, diligamus inuicem, quoniam charitas ex Deo est. Et omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum. Qui non diligit, non nouit Deum: quia Deus charitas est. Cui beatus Paulus congruit, dicens: In Christo Iesu, neq; circumcisio, neq; præputiū valet aliquid: sed fides quæ per dilectionem operatur. Vnde habetur hæc fides connexa charitati, nisi vnde eam ipse monstrat acceptam: dicens. Quia vobis donatum est pro Christo, non solum vt in eum credatis, sed etiam vt pro ipso patiamini. Quod vtiq; fieri sine magna charitate non poterat. Et iterum: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Sine qua charitate Apostolus, quantam fidem, quantamq; scientiam, quas virtutes, quæ studia, quos labores, nihil professe testatur. Quia scilicet multa laudibilia atq; miranda possunt in homine reperiri, quæ sine charitatis medullis habent quidem peratis similitudinem, sed non habent veritatem. Hoc ergo tanto & tam ineffabili bono, nemo inuentus est dignus. Sed quicumque electus est à Deo, factus est dignus: sicut dicit Apostolus: Gratias agentes patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, qui ripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ. Et idem ad Timotheum: Conlabora, inquit, Evangelio secundum virtutem Dei, qui nos liberauit & vocauit vocatione sancta: non secundum opera nostra, sed secundum suum propositum, & gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora secularia. Et ad Titum: Erasmus,

A mus, inquit, & nos aliquando insipientes & increduli, errantes, & seruientes desiderijs & voluptatibus varijs in malitia & inuidia agentes, odibiles, odiētes inuicem. Cum autem benignitas & humanitas apparuit saluatoris nostri non ex operibus iustitiz quæ fecimus, sed secundum suam misericordiā saluos nos fecit. Gratia igitur Dei quoscunq; iustificat, non ex bonis meliores, sed ex malis bonos facit: postea per profectum, ex bonis factura meliores: non adempto libero arbitrio, sed liberato. Quod donec sine Deo solū fuit mortuum fuit iustitiz, vixitq; peccato. Vbi autem ipsum illuminauit misericordia Christi, eratum est à regno diaboli, & factum est regnū Dei, in quo vt permanere possit, ne ea quidem facultate sufficit sibi, nisi inde accipiat perseuerantiam, vnde accepit * industriam. Quoniam & ipsius sancti Petri ardentissima fides in tentationibus defecisset, nisi pro eo dominus supplicasset: sicut Euangelista manifestat, dicens: Dixit autem Iesus Petro: Simon, ecce Satanas postulauit, vt vos cribraret velut triticum. Ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua: & tu tandem conuersus, confirma fratres tuos, & roga, ne intretis in tentationem. Et vt magis probaretur, liberū arbitrium nihil posse sine gratia: cui dictum fuerat, Confirma fratres tuos, & roga ne intretis in tentationem: quiq; respondit, vtiq; ex libero arbitrio: Domine tecum paratus sum & in carcerem, & in mortem ire: eidem prædicitur quòd prius quàm gallus cantet, ter dominum negaturus sit. Quod quid est aliud, quàm quòd in fide defecturus sit? Certè rogauerat pro eo dominus ne deficeret fides ipsius. Nec vtiq; frustra rogauerat, cuius vnà erat cū eo, quæ

Fortè *
iustitiā.

Lucæ 11.

Lucæ 12

B rogauerat, oratio. Sed ne libero arbitrio videretur stare, qui de se magna promiserat, permittitur periclitari, vt conturbatum ac deficientem ille respiciat & rehiciat, sine quo nemo consistit, nemo persistit. Ab hac autem confessione gratiæ Dei, ideo quidam resiliunt, ne cū eam talem cōfessi fuerint, qualis diuino eloquio prædicatur, & qualis opere suæ potestatis agnoscitur, etiam hoc necesse habeant confiteri, quòd ex omni numero hominum per secula cuncta natorum, certus apud Deum, definitusq; sit numerus prædestinati in vitam æternam populi, & secundum propositum Dei vocantis electi. Quod quidem tam impiū est negare, quàm ipsi gratiæ contra ire Neque enim remotum est ab inspectione communi, quot seculis, quàm innumera hominum milia erroribus suis impietatibusq; dimissa, sine vlla veri Dei cognitione defecerint. Sicut etiam in Actibus Apostolorum, Pauli & Barnabæ verba declarant, dicentium Iconijs: Viri fratres, quid hæc facitis? & nos mortales sumus similes vobis homines, adnuntiantes vobis, vt ab his vanis conuertamini ad Deum viuum, qui fecit cælum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt: qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Et quidem non sine testimonio semetipsum relinquens, be nefaciens eis, de cælo dans pluuiam, & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda eorum. Cum vtiq; si eis vel naturalis intelligentia, vel vsus beneficiorum Dei ad capeffendam vitam æternam sufficere potuisset, nostro etiam tempore rationalis nos contemplatio, & temperies aeris, & fructuum copia ciborumq; salua ret: quia scilicet melius, natura vtentes, creatorem nostrum propter cotidiana ipsius dona coleremus. Sed absit ab animis piorum, & Christi sanguine redemptorum, stulticia nimium & perniciofa persuasio. Naturam humanam non liberat extra vnum mediatorem Dei & homi-

Act. 14

- Psal. 99.** hominum, hominem Christum Iesum: sine illo nemini salus est. Sicut ipse fecit nos, & non ipsi nos: ita ipse refecit nos, & non ipsi nos. Ac ne sibi facultas hominis precium reparationis huius, vel post restitutionem sui, per opera videretur iustitiæ repensare, effuderunt se diuitiæ bonitatis Dei in ipsa quorundam primordia paruulorum: In quibus nec præcedens eligitur, nec sequutura deuotio, non obedientia, nec discretio, non voluntas. De his enim loquor, qui mox vt nati sunt, renascuntur: & rapti ab hac vita æternæ beatitudini deputantur. Cum tamen innumerabilis multitudo, eiusdem naturæ, eiusdem conditionis, infantium, sine regeneratione decedat. De qua dubitari non potest, quòd partem in Dei ciuitate non habeat. Et vbi est illud, quod nobis quasi contrarium, à non intelligentibus semper opponitur: quòd Deus omnes homines velit saluos fieri, et ad agnitionem veritatis venire? Nunquid nò sunt de omnibus hominibus, qui à præteritis generationibus vsque in hoc tempus sine Dei cognitione perierunt? Et si maioribus natu (quod non rectè dicitur) mala opera, quæ libero arbitrio commiserant, obfuerunt, quasi boni, non mali gratia liberentur: inter saluos paruulos & non saluos paruulos, quæ meritorum potuit esse discretio? quid istos introduxit in regnum Dei? quid istos exclusit à Dei regno? Equidem si meritum consideres, non vna pars saluari meruit, sed vtraque damnari. Quia omnibus in Adæ præuaricatione prostratis, nisi quosdam adsumeret misericors gratia, maneret super vniuersos inculcata iustitia. Quæ autem sit discretionis istius in secreto consilio Dei causa vel ratio, & supra facultatem humanæ cognitionis inquiritur, & sine fidei diminutione nescitur: modò confiteamur neminem immeritò perdi, neminem meritò liberari, & omnipotentissimam domini bonitatem omnes saluare, & omnes ad agnitionem veritatis imbuere, quos vult omnes fieri saluos, & ad agnitionem veritatis venire. Nisi enim ipso vocante, docente, saluante, nemo venit, nemo eruditur, nemo saluatur. Quia etsi indifferenter omnibus hominibus iubentur prædicare doctores, & semen verbi vbique disseminare, tamen neque qui plantat, neque qui rigat est aliquid, sed qui incrementum dat Deus. Vnde cum Apostoli gentibus Euangelium prædicare cœpissent, de parte quadam eorum qui audierant, scriptura commemorat, dicens: Audientes autem gentes gauisæ sunt, & glorificabant verbum Dei, & crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam. Et alibi: Cum multæ mulieres audirent Paulum docentem, quædam, inquit, mulier nomine Lydia, purpuraria ciuitatis Tyatirorum, colens Deum, audiuit: cuius dominus aperuit cor vt intenderet his, quæ dicebantur à Paulo. Et rursus eo ipso tempore, quo ad omnes gentes prædicatio Euangelij mittebatur, quædam loca Apostolis adire prohibebatur ab eo, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: multis vtique in illa retardatis atque auersis Euangelij mora, sine agnitione veritatis & sine regenerationis consecratione morituris. Dicit ergo scriptura quod gestum est: Transeuntes autem, inquit, Phrygiam & Galatiæ regionem, vetiti sunt à sancto Spiritu loqui verbum in Asia. Cum venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam, & non permisit illos spiritus Iesu. Quid autem mirum, si inter ipsa Euangelicæ prædicationis exordia, non poterant ire Apostoli, nisi quòd eos spiritus Dei ire voluisset, cum videamus plerasque gentes modò primùm Christianæ gratiæ fieri

A fieri cœpisse participes: alijs autem nullū adhuc odorē boni istius attigisse? An dicendū est, voluntati Dei humanas obfistere volūtates, & tā feros tāq; intractabiles horum hominū mores, vt Euāgeliū ideo non audiāt, quia prædicationi impia corda nō pateant? Et quis istis corda mutauit, nisi qui finxit singillatim corda eorū? Quis huius rigoris duriciem ad obediendū molliuit affectum, nisi qui potens est de lapidibus Abrahæ filios excitare? Et quis dabit prædicantibus intrepidam illæfatūq; constantiam, nisi ille qui ait Paulo: Noli timere, sed loquere, & ne taceas: propter quod ego sum tecū. & nemo apponetur tibi vt noceat te: quoniam populus est mihi multus in hac ciuitate? Puto autem quōd nemo audeat dicere vllam mundi gentem, vllā terrę prætermittendā esse regionē, in qua non sint Ecclesiæ tabernacula dilatāda, dicēte Deo ad filiū: Postula à me, & dabo tibi gētes hæreditatē tuā, & possessionē tuā terminos terræ, et iterū: Remiscentur & conuertentur ad dominū vniuersi fines terræ, et adorabunt in conspectu eius omnes patriæ gentiū. Dicente quoq; ipso domino: Prædicabitur hoc euāgeliū in vniuerso mundo in testimoniu omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Quæcūq; ergo gentes nondū audierūt, audient Euāgeliū, & credēt quotquot ex eis præordinati sunt in vitam æternā. Non enim alij venient in consortiū hæreditatis Christi, quā qui ante constitutionē mundi electi sunt, & prædestinati atq; præsciti, secundū propositū eius qui omnia operatur secundū cōsiliū voluntatis suæ. Cōstitemur igitur opera domini, & glorificemus misericordias eius. Nec impatienter feramus, quōd quæ aut quanta sint electionis vasa non nouimus. Quia & in anterioribus seculis, quando de vnius gētis populo dicebatur: Notus in Iudæa Deus, in Israel magnū nomen eius. satura gentiū latebat electio, & postmodū innotuit, quod reuelatū antè non fuerat: sicut dicit Apostolus, Quod alijs generationibus non est agnitū filijs hominū, sicut nunc reuelatum est sanctis Apostolis eius, & Prophetis in spiritu, esse gentes cohæredes, & cōcorporales, & cōparticipes promissionis in Christo Iesu. Et in Actibus Apostolorū: Obstupuerūt, inquit, ex circumcisione fideles, qui venerant cū Petro, quia & in nationes gratia Spiritus S. effusa est. Si enim hoc cōsiliū vocationis suę dominus, quandiu voluit, abscondit ac distulit, & quando voluit reuelauit, sanctisq; eius ignorātia ista non nocuit: cur spei nostrę obesse credimus, si in quo numero, quibusve hominibus vasa misericordię in gloriam præparantur, occultatur? cum tamen constet regnū cælorum omnes ingressuros bonos, hoc eis donante Dei gratia: & nullos ingressuros malos, hoc ipsorum merente nequitia. Nimiū verō ineptē, nimiūq; inconsideratē ab aduersarijs dicitur, quōd per hanc Dei gratiam libero nihil relinquitur arbitrio. Quamuis enim in parvulis baptisimū transeuntibus, manifestissimē nullum opus nullūq; appetitus eorū voluntatis exiltat: & plerūq; vtentes quidem libero arbitrio, sed auersos à vero Deo, vitamq; in flagitijs exigentes, liberatrix regeneratio in ipso exhalandi spiritus sine sanctificet. tamen si eā filiorū Dei partem, quæ ad pietatis opera referuatur, pio consideramus intuitu, nonne in eis non peremptam inueniemus liberum arbitrium, sed renatū? Quod vtique cum solum esset sibiq; permissum, non nisi in suā perniciē mouebatur. Ipsum enim se excecauerat, & ipsum se illuminare non poterat. Nūc autem idē arbitriū cōuersum est, nō euersum: et donatū est ei aliter sapere, aliter agere, & incolumitatem

Matth. 3.

Act. 18

Psal. 2

Psal. 25

Matth. 24

Psal. 73

Ephes. 3.

Act. 10

scram

suam non in se, sed in medico collocare. Quia necdū tā perfecta vtitur sanitate, vt ea que ei non ocerat, nequeat iam nocere: aut ab insalubribus possit iā viribus suis tēperare. Proinde homo qui in libero arbitrio fuit malus, in ipso libero arbitrio factus est bonus: sed per se malus, per Deū bonus: quē ita in illū initialē honorē alio initio reformauit, vt ei non solū culpā malæ voluntatis & actionis remitteret, sed etiā bene velle, bene agere, atq; in his permanere donaret. Omne enim, inquit apost. Iacobus, datū optimū, & omne donū perfectū desursum est, descēdēs à patre luminū. Qui quale sit liberū arbitriū quod humano spiritu agitur, & quale sit quod à Deo regitur, euidenter ostēdit, dicens: Quod si zelū amarū habetis & cōtētionēs in cordibus vestris, nolite gloriari aduersum veritatē, & mēdaces esse. Non est ista sapiētia de sursum descēdēs, sed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & cōtētio, ibi incōstantia & omne opus prāuū. Quę autē de sursum est sapiētia, primū quidē pudica est, dein de pacifica, modesta, suadibilis, plena misericordię & fructibus bonis, nō dijudicās, sine simulatione. Quicūq; ergo his virtutibus studēt atq; inherēt, nō sua, sed superna sapiētia illustrati sunt: quoniā dominus dat sapiētiā, & à facie eius sciētia & intellectus. Et hęc eorū verissima gloria est, si nō in se, sed in domino gloriantur. Ea autē quę de fato, & de duabus māsīs, duabusque naturis stultissimo mēdacio, intēti viri in iuriz iactitatē, neq; ipsum quidē onerāt, in cuius libris copiosissimē huiusmodi destruuntur errores: nec nos perturbant, qui tales opinionēs cum suis autoribus execramur. Sed videant quomodo se à dedecore istius exuant falsitatis, qui possunt tā inepta cōfingere, si hi quorū abutuntur auribus, aliquantū diligentē ad cognoscēda ea quę pręstantissimū minister gratię disputauit, intenderint: licet omnem istius inquisitionis morā, ipsi, qui hęc loquuntur, pręuenire deberent, proferendo atq; explicando libros, vllamve eorū particulā demonstrādo, quam per dubiū saltē intellectū tali interpretationi obnoxii vir sanctus ediderit. Sed prorsus nihil apud nos tale aujerūt nihil tale legerūt: quia nō fato quicquā geri, sed omnia Dei iudicio nouimus ordinari. Nec ex duabus māsīs, duabusve naturis, sed ex vna māsā, quę est caro primi hominis, vnā scimus omniū hominū creatā, creatiq; naturā: et eādem per ipsius primi hominis liberū arbitriū, in quo omnes peccauerūt, esse proustratā: nec vllō modo ab æternę mortis debito liberā, nisi eā ad imaginē dei secūdę creationis Christi gratia reformauerit, liberūq; eius arbitriū agēdo, * sperādo, auxiliando, & vsq; in finē pręeūdo serauerit. Vnde quia perspicit sanctitas tua (si tamē sermonis mei nō obsistit obscuritas) frustra quosdam de nobis conqueri, & oēs illas ineptas criminationes, ad exasperandos auertendosque animos eorum, quibus aliud volunt persuadere, contēxi: cōfide ergo in virtutē misericordię Dei, quoniam hęc cōtradictio sicut in alijs mundi partibus, ita & in his regionibus conquiescet: vt prædicatio summi hoc tēpore in ecclesijs viri etiā ab his à quibus ad pręsens reuellitur, adiuuetur. Tu autē dilectissimē & venerādisimē mihi frater, si verē de his quęstionib' instrui desideras, sicut disiderare te cōuenit, ipsis beati Augustini disputationibus cognoscendis impende curā, vt in confitēda Dei gratia defecatisimam ac saluberrimā Euangelicę Apostolicęq; doctrinę intelligentiam consequaris. Gratia Dei & pax domini nostri Iesu Christi custodiat te in omni tempore, & per viam veritatis dirigat in vitam æternam.

Videatur
lib. 2. cō-
tra 2. epi.
Pelag. c.
7. l. 4. cō-
tra Iulia.
cap. 8.

Fortē *
inspiran-
do.

Præfatio D. Prosperi in Respon-
SIONES AD CAPITVLA
GALLORVM.

DOCTRINAM, quam sanctæ memoriæ Augustinus episcopus contra Pelagianos, inimicos gratiæ Christi, & liberi arbitrij decompitores, per multos annos apostolicè assèruit, literisq; mandauit: quibusdam visum est aut nõ intelligendo, aut intelligi eam nolendo, reprehendere: Et hoc quasi compendium cognitionis his, qui iudicio eorum ducebantur, afferre: vt quæ in libris prædicti viri damnabilia reperisse iactabant, breuium capitulorum indiculis publicarent: taliq; commento & detestationem eius quem impeterent, obtinerent: & ab his quæ infamassent, curam exterriti lectoris auerterent. Ne ergo hanc persuasionem temerè quis recipiat, & talem putet sensum scriptis catholici inesse doctoris, qualem eum, qui frustra calumniatur, ostentant, singulis capitulis, quæ rationis titulo prænotarunt, breui & absoluta professione respondeo: in nullo recedens à tramite earum definitionum, quæ in sancti viri disputationibus continentur: vt facilè vel tenuis diligen-
gentiæ aduertat inspector, quàm iniustis opprobrijs catholici prædicatoris memoria carpatur: & in quod peccatum cadât, qui aliena investigatione cõmoti, scriptorem celeberrimi nominis promptius habeant culpæ, quàm nosse.

D. PROSPERI^c

AQVITANICI EPISCOPI REGIENSIS
AD CAPITVLA OBIECTIONVM GAL-
LORVM CALVMNIANTIVM

responsiones.

OBIECTIO. CAPITVLVM I.

Quòd ex prædestinatione Dei, velut fatali necessitate, homines ad peccata compulsi, cogantur in mortem.

RESPONSIO.

Eccle. 15.
Psal. 5.

Rædestinationem Dei nullus catholicus negat: fatalem autem necessitatẽ, multi etiam non Christiani refutant. Peccatum ergo ad mortem trahit, sed ad peccandum neminem Deus cogit. Nemini enim mandauit impiè agere: &, Odisti domine omnes qui operantur iniquitatem: perdes eos qui loquuntur mendacium. Proinde qui prædestinationis nomine fatum prædicat, tam non est probandus, quàm qui fati nomine veritatem prædestinationis infamat. Fati enim opinio vana est, & de falsitate concepta. Prædestinationis autem fides, multa sanctarum autoritate scripturarum munita est: cui nullo modo fas est ea, quæ ab hominibus malè aguntur, adscribi: qui in procliuuitatem cadendi uò ex conditione Dei, sed ex primi patris præuaricatione venerunt. De cuius pœna nemo liberatur, nisi per gratiam domini nostri Iesu Christi præparatam & prædestinatam in æterno consilio Dei ante constitutionem mundi.

OBIECTIO. CAP. II.

Quòd ab eis, qui non sunt prædestinati ad vitam, non auferat percepta baptismi gratia originale peccatum.

RESPONSIO.

Omnis homo, qui credens in Patrem & Filium & Spiritum sanctum regeneratur in baptismo, tam à proprijs peccatis, quæ mala voluntate & actione contraxit, quàm ab originali, quod à parentibus traxit, absoluitur. Sed relapsus post baptismum ad infidelitatem & impios mores, qui negat originali peccato fuisse purgatum, tam falsa opinatur, quàm qui eundem adserit, non æterna morte esse damandum. Qui enim recedit à Christo, & alienus à gratia finit hanc vitam, quid nisi in perditionem cadit? Sed non in quod remissum est, recidit, nec in originali peccato damnabitur: qui tamen propter postrema crimina ea morte afficietur, quæ ei propter illa quæ remissa sunt, debebatur. Quod quia Dei præscientiam nec latuit, nec sefellit: sine dubio talem nunquam elegit, nunquam prædestinauit,

A naut, & perituum nunquam ab æterna perditione difcreuit.

OBIECTIO. CAP. III.

Quòd non prædeftinati ad vitam, etiam fi fuerint in Chrifto per baptifmum generati, & piè iufteque vixerint, nihil eis proficit, fed tandiu referuentur, donec ruant & pereant: nec antè eos ex hac vita, quàm hoc eis contingat, auferri.

RESPONSIO.

A Sanctitate ad immundiciam, à iufitia ad iniquitatem, à fide ad impietatem plerofque tranfire non dubium eft: & tales ad prædeftinationem filiorum Dei, coheredum Chrifto, non pertinere, certiffimum eft. Quòd ergo huiufmodi in hæc prolapsi mala, fine correctione pœnitentię defecerunt, nò ex eo neceffitatem pereundi habuerunt quia prædeftinati non funt: fed ideo prædeftinati nò funt, quia tales futuri ex voluntaria præuaricatione præfciti funt. Quòd autè illos non eo tẽpore, quo in fide recta & bonis moribus erant, ab hac vita abstulit: ad occulta eius iudicia, quę tamè nũq̃ funt iniufte, referendũ eft. Quis enĩ nefciat intra vnã conditione mortalitatis humanę, ab vnũs horũ infantia, vfque ad annofiffimam fenectutẽ, exitus morientium, impari ætatis fine variari: neque cuiufquam animam citiũs vel tardius quàm Deus vulerit, à corpore quod viuificat, abfcedere? Si ergo aliquis in vitę fuę longitudine defertit Deum, bono, quod erat ex Deo, malè vfus eft. Nam longæuitas non eft nifi ex Deo. Et quod ex Deo eft, non nifi bonum eft: & quod bonum eft, mali caufa non eft. Non itaque rectè opinatur, qui putat prorogatore m vitę, lapfuris autorem eße peccati: Cũ vtiq̃

B non peccatum fit diu viuere, fed malè viuere: quod etiam in paucorum annorum ætate fieri potefit. Igitur ficut bona opera ad infpiratorem eorum Deum, ita mala ad eos funt referenda qui peccant. Non enim relictĩ funt à Deo, vt relinquerent Deum: fed reliquerunt & relictĩ funt, & ex bono in malum propria voluntate mutati funt. Atque ab hoc licet fuerint renati, fuerint iufificati, ab eo tamen qui illos tales præfcit, non funt prædeftinati.

OBIECTIO. CAP. IIII.

Quòd non omnes homines vocentur ad gratiam.

RESPONSIO.

NON omnes vocari ad gratiam eos, quibus omnibus Euangelium prædicatur, non rectè dicitur, etiam fi funt qui Euangelio non obaudiant: nifi ad eos refpicitur, quibus nondum facramentum crucis Chrifto, & redemptio fanguinis eius innotuit. Quia etiam fi conftaret, quòd iam in vnuerfis nationibus, & omnibus finibus terrę totus mundus Euangelium recepiffet (quòd vtiq̃ futurũ veriffimè prænuntiatum eft) non efferet tamen dubium, à tempore refurrectionis domini vfq̃, ad præfentem ætatem fuiffe homines, qui ab hac vita fine Euangelij cognitione tranfierint: de quibus dici poffit, quòd vocati non funt, quia nec ipem vocationis audierint. Quòd fi quifquam hanc vocationis plenariam generalitatem, ita femper afferit celebratam, vt ab afcenfione domini in cœlum, ne vnus quidem annus effluerit, intra quem non ad omnes prædicatio miffa perueniret, videat

P ij quomodo

- Act. 16.** quomodo tunc Asianos vocatos probet, quando Apostoli (sicut scriptum est) vetiti sunt à Spiritu sancto, loqui verbum Dei in Asia. aut Bithynios, ad quos ijdem Apostoli tentabant ire, & non permisit eos Spiritus Iesu. Videat etiam quomodo tueatur denuntiationem ipsius veritatis, dicentis: Prædicabitur hoc Euangelium in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Nutat namq. (quod dici nefas est) fides verbi, si ante quadringentos annos Euangelio impletus est mundus, & adhuc domini differatur aduentus. Postremò respiciatur etiam inter Christianos populos tot milia paruulorum, quib. ab hac vita sine baptismo trāsierūt, & aliquo modo probetur vocati, quibus nec plātator prædicare, nec rigator potuit subuenire.

OBIECTIO. CAP. V.

Quòd qui vocati sunt, non æqualiter sint vocati: sed alij vt crederent: alij vt non crederent.

RESPONSIO.

- S**I Vocatio in Euangelij tantum prædicatione intelligatur, non veraciter dicitur, quòd alijs atque alijs, aliter atque aliter prædicetur: cum vnus sit Deus, vna fides, vna regeneratio, vna promissio. Si autem ad effectum plantationis & rigationis aspicitur, aliud actum est cum eis, quorum exteriores aures corporali voce pulsate sunt: aliud in eis, quorū interiore sensum Deus aperuit, & in quorū corde posuit fidei fundamentū, dilectionisq. feruorem. Quosdam autem ideo vocatos dicere, vt nō crederent, nimis absurdum est: quasi vocatio eis causa infidelitatis extiterit, & prædicatio fidei fecerit infideles. Quāuis enim dispensatores verbi Dei quibusdā sint (sicut scriptum est) odor mortis ad mortem: Deo tamen bonus Christi sunt odor, qui prædicant Christū crucifixum, Iudæis quidē scandalum, Gentibus autem stultitiam: ipsis autē vocatis Iudæis & Græcis, Christū Dei virtutem & Dei sapientiam. Quòd ergo prædicatus Christus crucifixus, Iudæis erat scandalum, & gentibus stultitia, humanæ voluntatis faciebat auersio, Quòd verò ipsis vocatis Iudæis & Græcis, Christus erat Dei virtus & Dei sapientia, diuinæ gratiæ præstabat operatio.

OBIECTIO. CAP. VI.

Quòd liberum arbitrium in homine nihil sit: sed siue ad bonum, siue ad malum, prædestinatio Dei in hominibus operetur.

RESPONSIO.

Liberum arbitrium nihil esse, vel non esse, perperam dicitur: sed ante illuminationem fidei in tenebris illud & in vmbra mortis agere, non rectè negatur. Quoniam prius quàm à dominatione diaboli per Dei gratiam liberetur, in illo profundo iacet, in quod se sua libertate demersit. Amat ergo languores suos, & pro sanitate habet, quòd ægrotare se nescit, donec prima hæc medela conferatur ægroto, vt incipiat nosse quòd langueat, & possit opem medici desiderare, qua surgat. Iustificatus itaque homo, id est, ex impio pius factus, nullo præcedente bono merito accipit donum, quo medio adquirit & meritum: vt quod in illo inchoatum est

A per gratiam Christi, etiam per industriam liberi augeatur arbitrij, nunquam remoto adiutorio Dei, sine quo nec proficere nec permanere in bono quisquam potest. Præ destinationem autem Dei siue ad bonum, siue ad malum, in hominibus operari, ineptissime dicitur, ut ad vtrūq; homines quædam necessitas videatur impellere: cum in bonis voluntas sit intelligenda de gratia, in malis autem voluntas intelligenda sine gratia.

OBIECTIO CAP. VII.

Quod Deus quibusdam filijs suis, quos regenerauit in Christo, quibus fidem, spem, dilectionem dedit, ob hoc non det perseuerantiam, quia non sunt à massa perditionis præscientia Dei & præ destinatione discreti.

RESPONSIO.

EX regeneratis in Christo Iesu, quosdã, relicta fide & pijs moribus, apostatare à Deo, & impiã vitã in sua auersione finire, multis (quod dolendum est) probatur exemplis. Sed horum lapsus Deo ascribere, immodicè prauitatis est: quasi ideo ruinæ ipsorum impulsor atq; autor est, quia illos virtutes propria ipsorum voluntate præsciuit: & ob hoc à filijs perditionis nulla præ destinatione discreti. Nam quomodo eos haberet præordinata in Christo electio, cum dubium non sit, donum Dei esse perseuerantiam in bono vsq; ad finem: quam istos ex eo ipso, quod non perseuerauerunt, non habuisse manifestum est. Non est calumniandum Deo quare istis non dederit, quod alijs dedit: sed confitendum est, & misericorditer eum dedisse quod dedit, & iuste non dedisse quod non dedit: ne quemadmodum ex libero arbitrio oritur causa habendi, ita ex ipso videatur & standi: cum illud humano fiat opere, hoc diuino impleatur ex munere.

OBIECTIO. CAP. VIII.

Quod non omnes homines velit Deus saluos fieri, sed certum numerum præ destinatum.

RESPONSIO.

SI circa vniuersitatem generis humani saluandam, & in agnitionem veritatis vocandam, ita indifferens per omnia secula asserenda est voluntas Dei, ut vsquequaque neminem hominum prætermisisse monstretur, impenetrabilis iudiciorum Dei altitudo pulsatur. Quare enim in præteritis seculis dimiserit Deus omnes gentes ingredi vias suas, quando Iacob elegit sibi dominus: & non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis: Et cur qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei sit: & quorum aliquando non misertus est, nunc autem misereatur: & vbi dictum est. Non plebs mea vos, ubi vocentur filij Dei viui: &, quare quod quærebat Israel non sit consecutus, electio autem consecuta est, cæteri verò excæcati sunt: impossibile est cõprehendere, & periculose curiositatis est quærere: cum tamen, quod nulla sit apud Deum iniquitas, nemini liceat ignorare: nec alia gratia aut alia fide, quenquam hominum siue ante legem, siue legis tempore iustificatam esse credendum sit, quàm hac eadem, per quam dominus noster Iesus Christus secundum consilium voluntatis suæ, in fine seculorum

foram venit querere & saluare quod perierat. Causas verò operum & iudiciorum Dei, qui ex toto ad humanas voluntates & actiones refert, & tamen in paruulorum adoptione aut abdicatione non inuenit, & dispensationes Dei ex liberi arbitrij vult mutabilitate variari, profitetur sibi scrutabilia iudicia Dei, & vestigabiles vias eius. Et quod doctor gentiũ Paulus non audebat attingere, hic te exilimat referatũ posse vulgare. Quod quæ non minoris impietatis est, ipsam gratiam, qua saluamur, aut bonis meritis docet rependi, aut malis adfirmat arceri. Remoto ergo obscurarum turbine questionum, ad reuelatæ nos gratiæ latitudinem conferamus Dicamusq; cum Apostolo, Quomodo Deus vult omnes homines saluos fieri, & in agnitione veritatis venire. Et iterum dicamus cum Apostolo: Qui est saluator omnium, maximè fidelium Et audiamus dominũ dicentẽ Apostolis suis: Euntes ergo docete omnes gẽtes, baptizates eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docetes eos quæcunq; mandauì vobis. Audiamus quoq; ad Abrahã promissionem Dei, dicentis: In femine tuo benedicentur omnes tribus terræ. Et si filij promissionis sumus, non hæsitemus disfidencia, sed cum patre nostro Abraham demus gloriam Deo, & plenissimè credamus, quoniam quod promissit, potens est & facere. Audiamus Dauid prophetam: Commemorabuntur, & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ, & adorabunt in conspectu eius omnes patrie gentium. Et alibi: Benedicentur in ipso omnes tribus terræ, omnes gentes magnificabunt eum. Et alibi: Omnes gentes quascunq; fecisti, venient, & adorabunt coram te domine, & glorificabunt nomen tuum. Quæ promissiones, quia verissimæ sunt, nec possunt ex vlla parte nutare, in his implentur qui salui sunt per vniuersos fines terræ: quoniam quod promissit Deus potens est & facere. Hæc ergo est illa totius humani generis adsumptio, hæc filiorum Dei adoptio, hæc gentium plenitudo, præscita & prædestinata in Christo ante constitutionem mundi: hæc est Hierusalem, quæ ab initio vsque in finem lapidibus viuus & electis ædificatur, vt ciuitas fundata in ipso angulari lapide Christo Iesu, in quo omnis edificatio constructa, crescit in templum sanctum in domino. De his lapidibus nihil eiicitur, nihil minuitur, nihil rapitur. Veritas enim dicit: Omne quod dat mihi pater, venit ad me, & eum qui venit ad me, non eiiciam foras. Et iterum: Non creditis, quia nõ estis de ouibus meis, Oves meæ vocem meam audiunt, & ego noui illas, & sequuntur me, & ego vitam æternam do illis, & non peribunt in eternũ, nec quisquam rapiet eas de manu mea. Omnium ergo hominum cura est Deo: & nemo est, quem non aut Euangelica prædicatio, aut legis testificatio, aut ipsa etiam natura conueniat. Sed infidelitatem hominum, ipsis adscribamus hominibus. Fidem autem hominum, donum Dei esse fateamur, sine cuius gratia nemo currit ad gratiam. Et cum ducentis quatuordecim sacerdotibus, quorum constitutionem contra inimicos gratiæ Dei totus mundus amplexus est, veraci professione, quemadmodum ipsorum habet sermo, dicamus, gratiam Dei per Iesum Christum dominum, non solum ad cognoscendam, verum etiam ad faciendam iustitiam nos per actus singulos adiuuare: ita, vt sine illa nihil veræ sanctæque pietatis habere, cogitare, dicere, agere valeamus. Neque hæc dona ita ex Deo esse opinemur, vt quia ipse naturæ nostræ autor est, per conditionem iam hæc contulisse videatur. Quia dedit quidem ab initio hanc homini facultatem:

Idẽ dicit
 c. 10. lib.
 cõtr. Col
 latore in.
 Vide Au
 gustini
 epist. 47.
 ex qua
 apparet,
 tres, imò

cultatem:

A cultatem: sed omnes eam in illo amissimus, in quo omnes peccauimus. Unde alia creatione, alioque principio renouari egemus in Christo: in quo sumus noua creatura, nouumque figmentum: & per quem nobis, nullis bonis, & multis malis meritis præcedentibus, donatur, vt simus ex vasis iræ, vasa misericordiz.

quatuor
synodos
in Afri-
ca fuisse
celebra-
tas.

OBIECTIO CAP. IX.

Quòd non pro totius mundi redemptione saluator sit crucifixus.

RESPONSIO.

Nillus omnino est ex omnibus hominibus, cuius natura in Christo domino nostro suscepta non fuerit, quamuis ille natus sit in similitudine carnis peccati: omnis autem homo nascatur in carne peccati. Deus ergo Dei filius, mortalitatis humanæ particeps factus absque peccato, hoc peccatoribus & mortalibus contulit, vt qui natiuitatis eius consortes fuissent, vinculum peccati & mortis euaderent. Sicut itaque non sufficit hominum renouationi, natum esse hominem Iesum Christum, nisi in ipso eodem de quo ipse ortus est, spiritu renascantur: sic non sufficit hominum redemptioni, crucifixum esse dominum Christum, nisi cõmoriatur ei, & conspeliatur in baptismo. Alioquin nato saluatore in carne substantiæ nostræ, & crucifixo pro omnibus nobis, non fuerat necessarium, vt renasceremur, & similitudine mortis eius complantaremur: sed cum sine hoc sacramento, nemo hominum consequatur vitam æternam, non est saluatus cruce Christi, qui

B non est crucifixus in Christo. Non est autem crucifixus in Christo, qui non est membrum corporis Christi, qui non per aquam & Spiritum sanctum induit Christum. Qui ideo infirmitate nostra communionem subiit mortis, vt nos in virtute eius haberemus consortium resurrectionis. Cum itaque rectissime dicatur saluator pro totius mundi redemptione crucifixus, propter veram humanæ naturæ susceptionem, & propter communem in primo homine omnium perditionem potest tamen dici pro his tantum crucifixus, quibus mors ipsius profuit. Dicit enim Euangelista: quia Iesus moriturus erat pro gente, non tantum pro gente, sed etiam vt filios Dei dispersos congregaret in vnum. In sua enim venit, & sui eum nõ receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri: Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Diuersa ergo ab istis fors eorum est, qui inter illos cõsentur, de quibus dicitur: Mundus eum non cognouit, vt possit secundum hoc dici redemptor mundi: dedit pro mundo sanguinem suum, & mundus redimi noluit: quia lucem tenebræ non receperunt. Et tenebræ receperunt: quibus dicit Apostolus: Fustis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Ipse verò dominus Iesus, qui dixit se venisse querere & saluare, quod perierat nõ veni, inquit, nisi ad oues quæ perierat domus Israel. Neque quia sunt semine Abraham, omnes filij, sed in Isaac vocatur tibi semine: id est non qui filij carnis, hi filij Dei: sed qui filij promissionis estimantur in semine. In istis ergo sunt illi, de quibus dictum supra memorauimus: quia Iesus moriturus erat pro gente. nõ tantum pro gente, sed etiam vt filios Dei dispersos congregaret in vnum. Quia non solum ex Iudeis, sed etiam ex gentibus, per eum, qui vocat quæ non sunt, tanquam quæ sunt. & qui

Ioan. 14.

Ioan. 8.

Ephes. 5.

Luc. 19.
Genes. 22

D. PROSPERI RESPONSIONES

disperfos Israel congregat, filij Dei, filij promiffionis in vnam ecclefiam congregentur: vt impleatur quod promiffum eft Abraham: cui dictum eft, quòd in femine eius benedicendæ effent omnes tribus terræ.

OBIECTIO CAP. X.

Quòd quibusdam Euangelij prædicatio à domino fubtrahatur, ne percepta Euangelij prædicatione faluentur.

RESPONSIO.

SI probari poteft, quòd ex quo Euangelij prædicatur, nemo profus fuerit, cui Chriftiana gratia adnuntiata nõ fuerit, nõ rectè dicitur tacitum, quod oftenditur prædicatù. Si autem aliquo modo inueniuntur homines, quibus Euangelium non fuerit prædicatum, non poteft dici fine iudicio Dei factù: quod nefas eft ideo reprehendi, quia nõ poteft comprehendì.

OBIECTIO CAP. XI.

Quòd per potentiam Deus homines ad peccata compellat.

RESPONSIO.

NVllus catholicorum dixit aut dicit, quòd Deus homines piè rectèq; viuentes, per potentiam in peccata compellat, & innocentie humane, potestas diuina vim faciat, vt eam à propofito bonæ conuerfationis excutiat. Non funt Dei opera ifta, fed diaboli: cuius gaudium eft ruina fanctorum: fed alleuat dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes elifos: quibus dat pœnitentiam, vt refipifcant à diaboli laqueis, à quo captiui tenebantur ad ipfius voluntatem. Cum verò aliquos à Deo aut traditos defiderijs fuis, aut obduratos legimus, aut relictos, magnis peccatis fuis hoc ipfos meruiffe profiteremur: quia talia eorum crimina præcefferunt vt ipfi fibi pœnas debuerint, quæ eis etiam supplicium verterent in reatum. Atque ita nec de iudicio Dei quaerimus, quo defert meritis defert: & mifericordie eius gratias agimus, qua liberat non meritos liberari.

Pfal. 144
2. Tim. 2.

Roma. 1.

OBIECTIO CAP. XII.

Quòd quibusdam vocatis, & piè iuftèq; viuentibus, obedientia fubtrahatur vt obedire defiftant.

RESPONSIO.

SI Deus hominem fibi obedientem à pietate deturbat, & bene currentem cadere facit: ergo pro bonis mala retribuit, & iniuftè punit, quod vt fiat impellit. Quid tam peruerfum, quid tam infanum dici aut cogitari poteft? Sed in talem fenfum trahuntur, qui putant in omnibus hoc effe præfcientiam Dei, quod & voluntatem: cum voluntatis eius nunquam velit nifi bona: præfcientia autem & bona nofciat & mala: fed bona quæ aut ipfe faciat, aut etiam vt nos faciamus, impellit: mala autem, quæ omnino ipfe non fecit, neque fieri fuafit, aut impulit. Viros itaque obedientie non ideo cuiquam fubtrahit, quia cum non præftinavit:

Cõfer cù
21. ca. li.
2. de bo-
no perfe-
ue. Aug.

A destinauit. sed quia recessurum ab ipsa obedientia esse præuidit, * ideo sumi non prædestinauit. Hoc *
Ideo eū
non præ-
destina-
uit: vide
tur mi-
hi addē-
dū. Quod
nō imp-
babis, si
conferas
cū 1. 1. 7.
respon-
suprà po-
sitis.

OBIECTIO. CAP. XIII.

Quòd quidam homines non ad hoc à Deo creati sunt, vt vitam adipiscerentur æternam, sed vt habitū tantummodo seculi præsentis ornarent, & ad vtilitatem nascerentur aliorum.

RESPONSIO.

Vniuersos homines non ignoramus à Deo singillatim creati: & de hac vniuersitate alios damnādos cum diabolo, alios regnatos esse cum Christo. Quòd ergo etiam hi creatur, qui æternæ vitæ participes non erunt, nulla est culpa creatoris, qui naturæ autor est, non vitij, quod natura contraxit. Ornari autem etiam talium conditione mundi huius varietatem, qui non intelligat, qui videat studijs & operibus quorundam impiorum tot commoda vitæ præsentis instruetā in inuentione artium, in ex-
structione vrbium, in constitutione legum, in confæderatione populorum?

Quòd si quaeritur an de istis, quos à vera religione impius error auertit, aliquid boni profectibus sanctorum, & incrementis ecclesie prouidentia diuina contulerit, inspiciatur primū ipsa crux Christi: in qua magno scelere Iudæorum misericors voluntas Di, vt pro redemptione nostra vnicus filius eius occideretur, impleta est. Inspiciatur apostolorum gloriosa tolerantia, inter persequentium fremitus hac animi voce ad Deum clamantiū: Conueni-
runt ergo verè in ciuitate ista, aduersus sanctum puerum tuum Iesum quem

B vnaxisti, Herodes & Pontius Pilatus, cū gentibus & populis Israel, vt facerēt quæ manus tua & consiliū prædestinauit fieri. Inspiciatur deniq; innumera-
bilibus martyrum palmæ, quibus de crudelissima infidelium sequitia foelix est collata victoria. Audiatur etiam Apostolus ecclesiam Dei ad perseueratiam pietatis insituens: In nullo, inquit, terreamini ab aduersarijs, quæ est illis causa perditionis, vobis autem salutis, & hoc à Deo. Vobis enim donatum est pro Christo, nō solū vt in eū credatis, sed etiā vt pro illo patiamini. De illis quoq; erroribus cōsulens nobis Dei bonitas sentiatur, quos Deus in ecclesia contra ecclesiam permisit exurgere: Non vtiq; eos creans aut fouens, sed per ipsos diligentiā filiorum suorum ad inquisitionē & custodiam veritatis exercens, dicente Apostolo: Oportet hæreses esse, vt probati manifesti fiant in vobis. Quis autem respiciēs ad tenebras impiorū, & ad illuminationē filiorum, non ad gratias agendas Deo, ex ipsa fiat collatione seruētior: & in ruina pereun-
tium discat, in quæ mala per liberum arbitrium rueret, nisi ei per dominum nostrum Iesum Christum Dei gratia subueniret?

OBIECTIO. CAP. XIII.

Quòd qui Euangelicæ prædicationi non credunt, ex Dei prædestinatione non credant: & quòd Deus ita definit, vt quicumque non credunt, ex ipsius constitutione non credant.

RESPONSIO.

Indelitas non credentium Euangelio, nequaquam ex Dei prædestinatione generatur. Bonorum enim Deus autor est, non malorum. Præ-
destinatio

A. 4.

Philip. 1.

1. Cor. 13.

Pfal. 14. destinatio igitur Dei semper in bono est, aut ad retributionem iustitiæ, aut ad donationem pertinens gratiæ. Vniuersę enim viæ domini misericordia & veritas. Proinde infidelitas non credentium, non ad constitutionem Dei, sed ad præscientiam referenda est. Quæ non ideo necessitatem non credendi intulit, quia falli de ea, quæ futura erat, infidelitate, non potuit. Fides autem & charitatis opera, atq; in eis vsque in finem perseverantia, quia homini per Dei gratiam conferuntur, rectè & iusta, & quæ eis retribuenda sunt, prædestinata dicuntur ex autoritate apostoli, qui ait: Gratia Dei salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est. Nō ex operibus, ne forte quis extollatur. Ipsius enim sumus figmentum, creati in operibus bonis, quæ præparavit Deus vt in illis ambulemus. Tam ergo in errore est, qui infidelitatem impiorum ad Dei constitutionem refert, quàm qui fidei iustitiæque sanctorum, non Deum profitetur autorem. Qui enim quod acceperat perdidit, non inde id recipit vnde perdidit, sed ab illo recipit quod habet, a quo quod amisit acceperat.

Eph. 1.

OBIECTIO CAP. XV.

Quōd idem sit præscientia quod prædestinatio.

RESPONSIO.

Qui præscientiam Dei in nullo ab ipsius prædestinatione discernit, quod tribuendum est Deo de bonis, hoc ei etiam de malis conatur ascribere. Sed cū bona ad largitorem cooperatoremque eorum Deum, mala autem ad voluntariam rationalis creaturæ nequitiam referenda sint, dubium non est, sine vlla temporali differentia Deum & præscisse simul, & prædestinasse, quæ ipso erant autore facienda, vel quæ malis meritis iusto erant iudicio retribuenda. Præscisse autem tantummodo, non etiam prædestinasse quæ non ex ipso erant causam operationis habitura. Potest itaque sine prædestinatione esse præscientia. Prædestinatio autem sine præscientia esse non potest. Quamvis ergo ad omnes obiectiones seu querelę imperitię, seu fallacię inuidiæ, planissime ac plenissime, quantum dominus dedit, exitimem esse responsum, professionem tamen sensus nostri etiam in brevia coarctemus: vt sub paucorum verborum simplicitate, magis magisque appareat, nos, quod de suprascriptis capitulis intelligimus, nulla circumloquendi arte prætexere, sed absolutè ac liberè & praua respuere, & consensum probabilibus non negare.

DE SINGVLIS CAPITV- LIS SINGVLÆ SEN- TENTIAE.

SENTENTIA SVPER I.

Visquis igitur ex prædestinatione Dei, velut fatali necessitate homines in peccata cōpulsos, cogi dicit in mortē, non est catholicus. Nullo enim modo prædestinatio Dei iniquos facit, neque cuiusquam omnino est causa peccati.

SEN.

A SENTENTIA SVPER II.

Item, Qui dicit, quòd ab his qui nò sunt prædestinati ad vitã, non auferat percepta baptisimi gratia originale peccatũ, nò est catholicus. Sacramentũ enĩ baptismatis, quo omnia prorsus peccata delètur, etiã in eis verũ est, qui nò sunt in veritate mäsuri, & ob hoc ad vitam veram non sunt prædestinati.

SENTENTIA SVPER III.

Item, Qui dicit, quòd non prædestinati ad vitam, etiam si fuerint in Christo baptisimato regenerati, & piè iusteq; vixerint, nihil eis proffit, sed tandiu reseruetur, donec ruat: nec antè eos ex hac vita, quàm hoc eis còtingat, auferri, tãquã ad còstitutionè Dei taliũ hominũ ruina referenda sit: non est catholicus. Quia nò ideo Deus tempus ætatis cuiquã prolongauit, vt diu viuèdo corrueret, & à fide recta in sua longæuitate deficeret: cùm inter beneficia Dei numeranda sit ipsa lógæuitas. qua homo melior debuit esse, non peior.

SENTENTIA SVPER IIII.

Item, Qui dicit, quòd non omnes vocentur ad gratiam, si de his loquitur quibus Christus annunciatius non est, reprehendi non debet: quia scimus quidem in omnes fines terræ Euãgeliũ destinatũ, sed non putamus iam in omnibus terræ finibus prædicatum. Nec possumus dicere quòd ibi gratia vocatio, vbi matris ecclesiæ: adhuc nulla est regeneratio.

SENTENTIA SVPER V.

BItem, Qui dicit, quòd qui vocati sunt, non æqualiter vocati sint, sed alij vt crederent, alij vt non crederent, quasi cuiquam vocatio causa fuerit non credendi: non rectè dicit. Quamuis enim hdes non sit nisi ex Dei dono, & hominis voluntate: infidelitas tamen nò est, nisi ex sola hominis voluntate.

SENTENTIA SVPER VI.

Item, Qui dicit, quòd liberũ arbitrium in homine nihil sit, sed siue ad bonum siue ad malum prædestinatio Dei in hominibus operetur: non est catholicus. Arbitrium enim hominis gratia Dei non abolet, sed adolet, & ab errore in viam reuocat ac red:icit: vt quod sua libertate erat prauum, spiritu Dei agente sit rectum. Prædestinatio quoq; Dei semper in bono est: quæ peccatum, sola hominis voluntate commissum, aut remittendum nouit cum laude misericordiz, ac plectendum cum laude iustitiz.

SENTENTIA SVPER VII.

Item, Qui dicit, quòd Deus quibusdam filijs suis quos regenerauit in Christo, quibus fidem, spem, dilectionem dedit, ob hoc perseverantiam non dederit, quia à massa perditionis præscientia Dei, & prædestinatione non sunt discreti: Si hoc vult firmare, quòd Deus huiusmodi homines in bonis quæ donauerat noluerit permanere, & ipse eis causa auersionis extiterit, contra iustitiam Dei sentit. Quamuis enim omnipotentia Dei potuerit vires standi præbere lapsuris: gratia tamen eius non prius eos deseruit, quàm ab eis desereretur. Et quia hoc ipsos volũtaria facturos defectione præuidit, ideo in prædestinationis electione illos non habuit.

SEN.

SENTENTIA SVPER VIII.

Item, Qui dicit quòd nò omnes homines velit Deus saluos fieri, sed certù numerum prædeterminatorum, durius loquitur, quàm loquendum est de altitudine inscrutabilis gratiæ Dei: qui & omnes vult saluos fieri, atque in agnitionem venire veritatis: & volùtatis suæ propositum in eis implet, quos præfictos prædestinavit, prædestinatos vocavit, vocatos iustificauit, iustificatos glorificauit. Nihil amittens de plenitudine gentium, & de omni semine Israël, cui præparatum est in Christo regnum æternum ante constitutionem mundi. Ex toto enim mundo totus mundus eligitur, & ex omnibus hominibus, omnes homines adoptantur. Nec potest vilo modo per infidelitatem atq; inobedientiam multorum, Dei promissio vacillare, dicentis ad Abraham: In semine tuo benedicentur omnes gètes. Quod autem promissit Deus, potens est & facere: vt & qui saluantur, ideo salui sint, quia illos voluit Deus saluos fieri: & qui pereunt, ideo pereant, quia perire meruerunt,

SENTENTIA SVPER IX.

Item, Qui dicit, quòd non pro totius mundi redemptione saluator sit crucifixus: non ad sacramenti virtutem, sed ad infidelitù respicit partem: cum sanguis domini nostri Iesu Christi pretium totius mundi sit: A quo pretio extranei sunt, qui aut delectati captiuitate, redimi noluerunt: aut post redemptionem ad eandem sunt seruitutem reuersi. Non enim cecidit verbum domini, neque euacuata est mundi redemptio. Quia etsi nò cognouit mundus Deum in vasis iræ, cognouit tamen mundus Deum in vasis misericordie. Quæ Deus nullis eorum bonis meritis præcedentibus, eruit de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ.

SENTENTIA SVPER X.

Item, Qui dicit, quòd quibusdam Euangelij prædicatio à domino subtrahatur, ne percepta Euangelij prædicatione saluentur: potest obiectionis inuidiam declinare patrocinio ipsius saluatoris: qui apud quosdã, quos ait fuisse credituros, si mirabilium eius signa vidissent, noluit operari. Et quibusdam populis vetuit apostolos euangelizare: & nunc aliquas adhuc gentes patitur extra gratiam suam degere: cum tamen constantissima fide perceptum habeamus, in omnes mundi partes ecclesiam dilatandam. Nec ante esse hoc seculum finiendum, quàm in vniuersas fines terræ Euangelij dirigatur, et omnis lingua confiteatur, quoniam Iesus in gloria Dei patris est.

SENTENTIA SVPER XI.

Item, Qui dicit, quòd per potentiam Deus homines in peccata compellat, merito reprehèditur. Nec enim Deus, qui iustitiæ & bonitatis auctor est, & cuius omnia statuta & mandata còtra peccatum sunt, quenquã ad peccandum cogere, & ab innocentia in facinora præcipitare credendus est. Si qui autem tam profundæ impietatis sunt, vt extra remedium correctionis habeantur, non à Deo incrementa iniquitatis accipiunt, sed per semetipfos detiores fiunt: quia relinqui à Deo, ac sibi ac deceptoribus suis tradi propter præcedentia peccata meruerunt, vt eis peccatù sit ipsa etiã pœna peccati.

SENTENTIA SVPER XII.

A Tem, Qui dicit, quòd quibusdam vocatis, & piè iusteq; viuentibus, obedientia subtrahatur, vt obedire desistant: malè opinatur de bonitate Dei atq; iustitia, vt videatur ad impietatem pios cogere, & innocentiam bonis adimere: cum ipse sit pietatis atq; innocentia & largitor, & custos. Qui ergo Deo adhæret, spiritu Dei agitur: qui autè à Deo recedit, propria voluntate obedire desistit.

SENTENTIA SVPER XIII.

I Tem, Qui dicit, quòd quidam homines non ad hoc à Deo creati sunt, vt vità adipiscerentur æternâ, sed vt habitū tantummodo seculi præsentis ornarent, & ad vtilitatē nascerentur aliorū: meliùs loqueretur dicēs, quòd Deus, qui creator est omnium, nō frustra etiam eos condidit, quos præuidit vitæ æternæ participes nō futuros: quia etiam in malis hominibus bonū Dei opus est ipsa natura, & laudabilis est in impiorum damnatione iustitia. Non potest autem meritò reprehendi qui dicit, quod etiam talium conditione mundus ornatur: & quòd hi, qui sibi sua iniquitate nocituri sunt, ad vtilitatem nascuntur aliorum: neq; enim quamlibet innumerabilis multitudo impiorum indecora est mundo, aut inutilis Dei regno: cum etiam per ipsorum veniat propaginem regeneranda generatio, & in eis tolerandis ac diligendis, populus Dei fiat illustrior: ducens bonitatem & patientiam ab illo, qui pluit super iustos & iniustos: & Solem suum oriri facit super bonos & malos.

Matth. 5.

SENTENTIA SVPER XIII.

B Tem, Qui dicit, quòd qui Euangelicæ prædicationi non credunt, ex Dei prædestinatione non credant: & quòd Deus ita definiert, vt quicumque non credunt, ex ipsius constitutione nō credant: non est catholicus. Sicut enim fides, quæ per dilectionem operatur, Dei donum est: ita infidelitas cōstitutio Dei non est: quia Deus pœnas criminum nouit ordinare, non crimina. Nec consequens est, vt quod non remisit, ipse commiserit. Prædestinatus itaq; viuunt ex fide sibi donata: non prædestinatus perit infidelitate voluntaria, non coacta.

SENTENTIA SVPER XV.

I Tem, qui dicit, quòd idem sit præscientia quod prædestinatio, in bonis sine dubio operibus nostris, duo ista permiscet. Quæ enim ex Dei munere habemus, & quæ præscita dicuntur, non possunt non esse prædestinata: & quæ prædestinata appellantur, non possunt non esse præscita. In malis autem operibus nostris, sola præscientia Dei intelligenda est.

Quia sicut præsciuit & prædestinauit quæ ipse facit,

& vt faceremus dedit: Ita præsciuit tantum

non etiam prædestinauit, quæ

nec ipse fecit, nec vt

faceremus ex-

egit.

FINIS

Præfatio D. Prosperi in Respon^c
SIONES AD CAPITVLA OB-
IECTIONVM VINCE-
TIANARVM.

VIDAM Christianæ ac fraternæ charitatis oblitæ,
intantum existimationem nostram, quoquomodo stu-
dent lædere, vt suam se euertere, nocēdi cupiditate, non
videant, Contextunt enim, & qualibus possunt senten-
tiji comprehendunt ineptissimarum quarundam blas-
phemiarum prodigiosa mendacia: eaquæ ostendenda &
ingerenda multis publicè priuatimquæ circumferunt:
Afferētes talia in nostro esse sensu, qualia diabolico con-
tinentur indiculo. quæ falso in nos, ad excitandam inuidiam iactitari, facile
& sufficienter subscriptione vnus probaremus anathematis, nisi malignitas
eorum, qui se grauari putant si de nobis bene sentiat, ipsam subscriptionis
nostræ breuitatem suspectam esset habitura. Vnde ne huius querelæ inueni-
retur occasio, necessarium conueniensquæ credidimus, vt siue ad calumnian-
tium animos mitigandos, siue ad eos quorum auribus tale aliquid insonuit in-
struendos, quantum adiuuante domino fieri potuerit, plenè lucidèquæ pand-
mus, quid de peruersis definitionibus iudicemus. Propositis igitur singilla-
tim sedecim capitulis, sub vnoquoque eorum, sensus nostri & fidei quam
contra Pelagianos ex Apostolicæ sedis autoritate defendimus, verba po-
nemus: vt qui paululum se ad legenda hæc dignati fuerint occupare,
euidenter agnoscant, impiarum profanarumquæ opinionum **D**
nullum cordibus nostris inhæsisse vestigium: & blas-
phemias quas perspexerint nostra professio-
ne damnari, in earundem reperto-
ribus censent debere
puniri.

A D. PROSPERI

AQVITANICI EPISCOPI REGIENSIS
AD CAPITVLA OBJECTIONVM VIN-
CENTIANARVM RES-
pofiones.

OBIECTIO PRIMA.

Quòd dominus noster Iesus Christus non pro omnium hominum salute & redemptione sit passus.

RESPONSIO.

B

ONTRA vulnus originalis peccati, quo in Adam omnium hominum corrupta & mortificata natura est, & vnde omnium concupiscentiarum morbus inoleuit, verum & potens ac singulare remediũ est mors filij Dei domini Iesu Christi: qui liberã mortis debito, & solus absque peccato, pro peccatoribus & debitoribus mortuus est. Quod ergo ad magnitudinem & potentiam pretij, & quod ad vnam pertinet causam generis humani, sanguis Christi redẽptio est totius mundi. Sed qui hoc seculum sine fide Christi, & sine regenerationis sacramento pertranseunt, redemptionis alieni sunt. Cum itaque propter vnam omnium naturam, & vnam omnium causam à domino nostro in veritate susceptam, rectẽ omnes dicantur redẽmpti, & tamen non omnes à captiuitate sint eruti, redemptionis proprietas haud dubiẽ penes illos est, de quibus princeps mundi missus est foras, & iam non vasa diaboli, sed membra sunt Christi. Cuius mors non ita impensa est humano generi, vt ad redemptionẽ eius, etiam qui regenerandi non erant pertinerent: sed ita, vt quod per vnicum exemplum gestum est pro vniuersis, per singulare sacramentum celebraretur in singulis. Poculum quippe immortalitatis, quod confectum est de infirmitate nostra & virtute diuina, habet quidem in se vt omnibus prosit: sed si non bibitur, non medetur.

OBIECTIO II.

Quòd Deus nolit omnes saluare, etiam si omnes saluari velint.

RESPONSIO.

CVM veritas dicat: Si vos cùm sitis mali, nostis bona dare filijs Matth. 7
veltris, quanto magis pater vester cœlestis dabit bona petentibus se: qui fieri potest, vt Deus, qui etiam illos saluat, de quibus dici non potest quòd saluari velint, nolit aliquos saluare etiam si saluari velint, nisi ali-
quæ causæ existant, de quibus, quanuis sint nobis incognoscibiles, ita tamen bene iudicat, de quo dici non potest, aliter eum quicquam facere debuisse,
quã

D. PROSPERI RESPONSIONES

quàm fecerit? Remota ergo hac discretione, quam diuina sciētia intra *secr-*
etum iustitiæ suæ continet, sincerissimè credendum atque profitendum est, C
Deum velle, vt omnes homines salui fiant. Siquidem Apostolus, cuius ita
sententia est, sollicitissimè præcipit, quod in omnibus ecclesijs pijsimè custo-
ditur, vt Deo pro omnibus hominibus supplicetur: ex quibus quòd multi
pereunt, pereuntium est meritum: quòd multi saluantur, saluantis est donū:
vt enim reus damnetur, inculpabilis est Dei iustitia; vt autem reus iustificetur, ineffabilis Dei gratia est.

1. Tim. 2.

OBIECTIO III.

Quòd Deus maiorem partem generis humani ad hoc creet, vt illam perdat in æternum.

RESPONSIO.

OMnium quidem hominum Deus creator est: sed nemo ab eo ideo creatus est vt periret: quia alia est causa nascendi, & alia est pereundi.
Vt enim nascantur homines, conditoris est beneficium: vt autem pereant, præcaricatoris est meritum. In Adam quippe, in quo omnium hominum præformata natura est omnes peccauerunt: eadēq; sententia quam ille excepit, obstricti sunt. Neque ab hoc vinculo, etiam si proprijs peccatis careant, resoluuntur, nisi in sacramento mortis & resurrectionis Christi per spiritum sanctum renascantur. Nimis ergo impius & indoctus est, qui vitium naturæ non discernit ab auctore naturæ: à quo profusus alienū est quicquid in vnoquoque damnandum est. Creat enim homines vt sint homines: nec multiplicandis generationum successionebus opificium suum subtrahit, secū-
dum consilium bonæ voluntatis suæ reparaturus in multis quod ipse fecit, D
puniturus in multis quod ipse non fecit. Sicut per inobedientiam vnus hominis peccatores constituti sunt multi, ita & per vnus hominis obedientiam iusti constituuntur multi.

Rom. 5.

Roma. 5.

OBIECTIO. IIII.

Quòd maior pars generis humani ad hoc creetur à Deo, vt non Dei, sed diaboli faciat voluntatem.

RESPONSIO.

In sanum omnino & contra rationem est, dicere, voluntatem Dei ex Dei voluntate non fieri: & damnatorem diaboli eiusque famulorum, velle vt diabolo seruiatur. Sed hoc catholicis Pelagiani consequenter se obijcere existimant, qui Adæ peccatum transisse in omnes dissententur. Quoniam si primam nauitatem originalis culpa non obliget, non sint obnoxij diabolo paruuli: nec indigeant erui de potestate tenebrarum, qui nūquam à suo auctore discesserint. Nos autem, qui omnes in Adam perisse profiteamur (venit enim filius quærere & saluare quod perierat) nec dicimus ideo creati quæntiam quam hominem vt diaboli faciat voluntatem: & agnoscimus omnem hominem non redemptum, diabolo esse captiuum. Præuaricatio enim hominum, dispositæ à seculis creationis ordinem turbare non potuit, & merito creatura peccatrix pœnalem dominationem illius patitur, cui relicto ve-
ro do-

Luc. 19.

Aro domino, sponte se vendidit. Hæc quippe seruitus non institutio est Dei, sed iudicium, quo fraus deceptoris diaboli facta est decepto & malè credulo homini pœna peccati. De qua nemo eruitur, nisi per mediatorem Dei & minimum hominem Christum Iesum, cuius gratuita gratia & multorum malis meritis non tribuitur, & nullorum bonis meritis præuenitur.

OBIECTIO V.

Quòd peccatorum nostrorum autor sit Deus, eò quòd malam faciat voluntatè hominù, plasmet substantià quæ naturali motu nõ possit nisi peccare.

RESPONSIO.

Huius quoque obiectionis vanitas de illa procedit schola, in qua natura humana immunis à peccato Adæ, & illaesa defenditur, vt quia omnes homines præuaricationis reos & damnationi obnoxios nasci, periturosque nisi in Christo renascantur asserimus, eundem videamur dicere autorem culpæ, quem profiteamur conditorem esse naturæ. Quod nos à sensu nostro penitus abdicamus, qui Deum iustum, bonù, sic humanæ substantiæ & interiorum exteriorumque sensuum nouimus creatorem, vt prorsus ab illo sit quicquid pertinet ad naturam, & prorsus non ab illo sit quicquid contra naturam est. Peccatum autè contra naturam est, de quo mors & omnia quæ sunt mortis oriuntur. Quibus malis tunc se homo induit, quando illum fide obedientiaque priuatù, in suas promissiones diabolus à Dei lege tradidit, omniaque sibi postritatis eius germina, per conditorem depravatæ stirpis, obstrinxit. Vnde si qua in Christo noua creatura est, libera sit diabolo, et subijciatur deo reformata à deformitate sua ad imaginem eius qui creauit eam. Quod nisi fiat, remanet in illo, in quo omnes moriuntur, non habens fortè in eo, in quo omnes viuificantur. Non igitur cuiusquæ peccati autor est, sed naturæ creator est. Quæ cum potestatem haberit non delinquendi, sponte deliquit, & deceptoris suo propria voluntate se subdidit. Nec naturali, sed captiuo motu versatur in vitio, donec moriatur peccato & viuat Deo: quod sine gratia Dei facere non potest: quia libertatem quam libertate perdidit, nisi Christo liberante non recipit. Non est enim aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat saluos fieri.

Act. 4.

OBIECTIO VI.

Quòd Deus tale in hominibus plasmet arbitrium, quale est dæmonum: quod proprio motu nihil aliud possit, vel velit, nisi malum.

RESPONSIO.

Totus quidem mundus, sicut ait Ioannes apostolus, in maligno positus est: & multorum hominum talis est malitia, qualis & dæmonum. Qualibus dicebat dominus: Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? & Vos de diabolo patre nati estis, & concupiscèntias patris vestri facere vultis. Sed hoc inter malos homines distat & dæmones, quod hominibus etiam valde malis super est, si Deus miseretur, reconciliatio: dæmonibus autem nulla est in æternum seruata conuersio. Sicut ergo præuaricatoribus angelis non Deus indidit illam, quæ in veritate non

1. Ioan. 5

Mart. 3.

Ioan. 8.

Q stetur

D. PROSPERI RESPONSIONES

Ioan. 8. **f**letit, volūtātē: ita nec hominibus hūc affectū, quo diabolū imitaretur, inseruit. Mendax enim de proprio loquitur & liber à mendacio nō erit, nisi eum veritas liberauerit.

OBIECTIO VII.

Quòd hæc sit voluntas Dei, vt magna pars Christianorum salua esse nec velit, nec possit,

R E S P O N S I O.

SI de his hoc dicitur, qui pietatem Christianæ conuersationis & fidei deserentes, in prophanos errores, aut in damnabiles mores irreuocabiliter transferunt, non dubium est, quòd talem voluntatem habentes salui esse nolunt: & quandiu salui esse nolunt, salui esse non possunt. Sed nullo modo credendum est huiusmodi homines, in hanc desperationem ex Dei voluntate cecidisse, cum potius alleuet dominus omnes qui corruunt, & erigat omnes elisos. Nemo enim nisi illius gratia erigitur, nemo nisi illius gratia stabilitur. Dei ergo voluntas est, vt in bona voluntate maneatur: qui & prius quam deferatur neminē deserit: & multos desertores sæpe cōuertit.

Psal. 144

OBIECTIO, VIII.

Quòd nolit Deus, vt omnes catholici in fide catholica perseuerent, sed velit vt magna ex inde pars apostatet.

R E S P O N S I O.

Non est dissimilis blasphemie huius impietas, à præcedēte sentētia: quod ergo ad illā, hoc etiā ad istā, quæ in nullo est diuersa responsum sit.

D

OBIECTIO. IX.

Quod velit Deus, vt magna pars sanctorū à sanctitatis proposito ruat.

R E S P O N S I O.

Nec huius definitionis insania aliud sonat, quā gemina obiectio prælocuta est. Vnde mirandum est, obijcientem tertio repetisse, quod semel dixisse suffecerat: sed vt res est, numerum criminationis augere voluit, quia sensum variare non potuit.

OBIECTIO. X.

Quòd adulteria & corruptelæ virginum sacrarum ideo contingant, quia illas Deus ad hoc prædestinauit vt caderent.

R E S P O N S I O.

Detestanda & abominanda opinio, quæ Deum cuiusquam malæ voluntatis, aut malæ actionis credit autorem: Cuius prædestinatio nūquam extra bonitatem, nunquam extra iustitiam est: Vniuersæ enim viz domini misericordia & veritas. Adulteria enim maritatarum, & corruptelas virginum non instituire nouit sancta diuinitas, sed damnare: nec disponere, sed punire. Quæ mala homines cum admittunt, suis concupiscentijs & cupiditatibus seruiunt, quæ ab illa prima volūtariæ præuaricationis labe traxerunt: cum autem declinant à malo, & faciunt bonum, à domino gressus homi-

Psal. 144

Psal. 36

A fus hominis diriguntur, & viam eius volet. Propter quod dicit Apostolus: 2. Cor. 13
 Oramus autem ad dominum, vt nihil mali faciatis: non vt nos probati appareamus, sed vt vos quod bonum est faciatis. Non ergo casus ruentium, nec malignitatem iniquorum, neque cupiditates peccantium prædestinationio Dei aut excitauit, aut sua sit, aut impulit: sed planè prædestinauit iudicium suum, quo vniciq;, retributurus est prout gessit, siue bonum, siue malum. Quod iudicium futurum omnino non esset, si homines Dei voluntate peccarent. Erit autem manifestissimè. Et omnis homo quem discretio diuinæ scientiæ in sinistra constituerit parte, damnabitur: quia non Dei sed suam executus est voluntatem.

OBIECTIO XI.

Quòd quando incestant patres filias, et matres filios: vel quando serui dominos occidunt, ideo fiat, quia ita Deus prædestinauit vt fieret.

RESPONSIO.

S I diabolo obijceretur, quòd talium facinorum ipse auctor, ipse esset inventor, puto quòd aliqua ratione exonerare se hac posset inuidia, & taliù scelerum patratorem de ipsorum voluntate vinceret: Quia etsi delectatus est furore peccantium, probaret tamen se nò intulisse vim criminum. Qua ergo insipientia, quæue dementia definitur ad Dei referendum esse consilium, quod nec diabolo in totum ascribi potest, qui in peccantium flagitijs illecebrarum adiutor, non voluntatum credendus est esse generator? Nihil ergo taliù negotiorù Deus prædestinauit vt fieret: nec illà animà nequiter, turpiterq; victurà, ad hoc, vt taliter viueret, præparauit: sed talem futurà nò ignorauit, & de tali iustè se iudicaturù esse præsciuit. Atq; ita ad prædestinationè eius nihil aliud referri potest, nisi quòd aut ad debità iustitiæ retributionem, aut ad indebitam pertinet gratiæ largitatem.

OBIECTIO XII.

Quod Dei prædestinatione efficiantur de filijs Dei filij diaboli, & de templo sancti spiritus templa dæmonù, & de membris Christi mèbra meretricis.

RESPONSIO.

P Rædestinatio Dei, etsi apud nos, dum in præsentis vitæ periculis versamur, incerta est, apud illum tamen, qui fecit quæ futura sunt, incommutabilis permanet: nec quæ illuminauit, obæcat: nec quæ ædificauit destruit: nec quæ plantauit, euellit. Sine pœnitentiâ enim sunt dona & vocatio Dei: & firmù fundamētù Dei stat, habès signaculù hoc: Cognouit dominus qui sunt eius. Nullo igitur modo prædestinatio Dei facit, vt aliqui ex filijs Dei filij sint diaboli: aut ex téplo sancti spiritus, tépla sint dæmonum: aut ex membris Christi, fiant mèbra meretricis, sed potius prædestinatio facit, vt ex filijs diaboli, fiât filij Dei: & ex téplo dæmonù, téplù sit spiritus sancti: & ex mèbris meretricis, mèbra sint Christi. Quia ipse alligat fortè, & vasa eius rapit; eruens ea de potestate tenebrarum, & transferens de cõtumelia in gloriã. Rom. 11.
1. Tim. 2.
Mar. 13.

1. Ioan. 7. Hi autē de quibus dicitur, Ex nobis exierunt, sed nō fuerūt ex nobis: si enim fuissent ex nobis, mansissent utiq; nobiscū: voluntate exierunt, voluntate ceciderūt. Et quia præciti sunt casuri, nō sunt prædestinati. Essent autē prædestinati, si essent reuersuri, & in sanctitate ac veritate mansuri. Ac per hoc prædestinatio Dei, multis est causa stādi, nemini est causa labendi.

OBIECTIO.

XIII.

Quod omnes illi fideles & sancti, qui ad æternā mortē prædestinati sunt, quando ad vomitū suū relabuntur, vitio quidē suo hoc facere videntur: sed ipsius vitij causa est diuina prædestinatio, quæ illis latēter subtrahit bonas volūtates.

RESPONSIO.

Idem blasphemiarum spiritus perseverat, & à præcedētibus mēdacijs subsequēs impietas nō recedit: quā prorsus vera ratio reprobatur, & incunctāter sana doctrina cōdēnat. Quia omnibus quidē à fide ad infidelitatem, à sanctitate ad turpitudinem relapsis, & ante finē vitæ nulla emēdatione purgatis, nihil aliud quā mors æterna debetur: sed nefas est Deo ascribere causas talium ruinarū. Qui etsi ex æterna scientia præcognitum habet, quid vnus cuiusq; meritis retributūrus sit, nemini tamen per hoc quōd falli non potest, aut necessitate, aut voluntatem intulit delinquendi. Si ergo à iustitia & pietate quis deficit, suo in præcepto fertur arbitrio, sua concupiscentia trahitur, sua persuasione decipitur. Nihil ibi pater, nihil filius, nihil agit spiritus sanctus: nec tali negotio quicquam diuinæ voluntatis interuenit: cuius opere multos scimus, ne laberentur, retentos: nullos autem, vt laberentur, impulsos.

OBIECTIO.

XIII.

Quōd pars magna illa Christianorū catholicorū fidelium, atq; sanctorum quæ ad ruinā & perditionē prædestinata est, etiam si petat à Deo sanctitatis perseverantiam, nō impetrabit: eō quōd mutari non potest diuina prædestinatio, quæ illos præordinauit, præparauit, præaptauit vt caderent.

RESPONSIO.

Ad præuaricationem legis, ad neglectum religionis, ad corruptelam disciplinæ, ad desertionem fidei, ad perpetrationem qualiscunq; peccati, nulla omnino est prædestinatio Dei. Nec fieri potest, vt per quē à talibus malis surgitur, per eum in talia decidatur. Si ergo in sanctitate viuatur, si in virtutem proficitur, si in bonis studijs permanetur, manifestum munus est Dei, sine quo nullius boni operis fructus acquiritur. Si autē ab his receditur, & ad vitia atq; peccata transitur, nihil ibi Deus malæ tētationis immittit, & necessarū non deserit antē quā deserat: & facit plerunq;, ne deserat, aut etiā si discessit, vt redeat. Quis autē illū retineat, illū nō retineat: nec possibile est comprehendere, nec licitū vestigare, cum scire sufficiat, & ab illo esse quōd statuit, & non ab illo esse quōd ruitur.

OBIECTIO XV.

Quod omnes illi fideles & sancti qui ad æternam mortem prædestinati sunt, posteaquam ceciderint, sic à Deo dispensentur, ne possint vel velint per penitentiam liberari.

RES-

RESPONSIO.

Non veraciter, nec sapienter hoc dicitur. Qui enim à fide & sanctitate exciderunt, sicut volutate prolapsi sunt, ita volutate non surgunt: & dominatum concupiscentiarum, quibus succubuerunt, sponte patiuntur. Si qui autem captiuitatem suam genuerunt, & iudicantes semetipsos, ad misericordiam Dei mutato corde confugiunt, non sine spiritu diuinæ visitationis hæc faciunt. Hæc enim mutatio dexteræ excelsi: qui innumeris lapsis dat poenitentiam, ut resipiscat à diaboli laqueis, à quo captiui tenebatur ad ipsius volutatem. Nemi- ni autem Deus correctionis adimere vis, nec quæquam boni possibilitate dispo- liat. Quia qui se à Deo auertit, ipse & velle quod bonum est, & posse sibi sus- tulit. Non est ergo consequens, licet putat qui talia obijciunt, ut Deus, qui- bus poenitentiam non dederit, resipiscentiam abtulerit: & quos non leuauerit, alliserit: cum aliud sit in fontem in crimen egisse, quod alienum est à Deo: aliud criminoloso veniam non dedisse, quod de peccatoris est merito.

Psal. 76.

OBIECTIO XVI.

Quod magna pars illa fidelium atque sanctorum, quæ ad æternam mortem præ- destinata est, quando dicit Deo in oratione dominica: Fiat voluntas tua: ni- hil aliud, quam contra se petat: id est, ut cadant & ruant: quia voluntas Dei hæc est, ut æterna morte pereant.

RESPONSIO.

Non hoc veritas dicit, quod hæc sit voluntas Dei, ut fideles & sancti à fide atque innocentia ruant, & pereant in æternum: sed veritas dicit: Hæc est voluntas eius qui me misit patris, ut omne quod dedit mihi, non per- dā ex eo quicquam, sed resuscitem illud in nouissimo die. Quod ergo pater si- lio dedit, filius omnino non perdit. Idem enim dicit: Omne quod dat mihi pater, venit ad me, & non eijciam foras. Quod si per generalitatem vocatio- nis, & per abundantiam bonitatis Dei etiam non perseveraturi perseveraturi ad- mixti sunt, hi cum à pietate deficiunt, non ex Dei opere, sed ex sua voluntate deficiunt: nec impelluntur ut cadant, nec eijciuntur ut deserant: casuri tamen & recessuri ab eo, qui falli non potest, præsciuntur. Quando itaque in ora- tione dominica dicunt: Fiat voluntas tua: non hoc contra se petunt, quod Deus nullo modo vlla ratione facturus est: id est, ut cadant & ruant. Hoc enim ipso- rum nequitia, ipsorum est eorum summatura libertas. Sed planè illud contra se petunt, quod diuinæ voluntatis esse non dubium est: ut scilicet, eum venerit filius ho- minis in maiestate sua, & sederit super thronum gloriæ suæ, congregentur ante eum omnes gentes, & separet eos ab inuicem, alios ad dextram, alios sta- tuens ad sinistram: & audiāt eum dextri dicentem: Venite benedicti patris mei, possidete regnum paratum vobis à constitutione mundi. Audiant & sinistri: Dis- cedite à me maledicti in ignem æternum, quem parauit pater meus diabolo & angelis eius. Igitur qui facturi non sunt voluntate Dei, & petunt ut fiat voluntas Dei, in eo quod Dei voluntate faciendum est, audiuntur, ut imitatores diabo- li cum diabolo iudicentur. Qui enim voluntatem Dei spreuerunt inuitant & voluntatem Dei sentient vindicantem.

Ioan. 6.

Ioan. 6.

Matt. 25.

FINIS

Q. iij.

D. PROSPERI^c

AQUITANICI EPISCOPI REGIENSIS
AD EXCERPTA, QUÆ DE
GENVENSIV CIVITATE SVNT
missa, responsiones.

CAMILLO ET THEODORO VENE-
RABILIBVS PRÆSBYTE-
RIS, PROSPER.

N Libris beatæ memoriæ Augustini Episcopi, quorū titulus est de prædestinatione sanctorum, quædã sanctitatē vestrã vel insolita aut minus clara mouerūt. quæ ad humilitatē meã, de contextu disputationis excerpta, misistis: vt quo intellectu, vel quo iudicio ea acceperim, noscens: quasi plus in me, quàm in vobis ad hæc introspicienda esset ingenij: ac nõ magis in hoc examine vestrę facultatis debueritis exercere mensuram: & si aliqua vos morabatur obscuritas, decurrere ad patrē lu-

Jacob. 1. minum, à quo descendit omne datum optimum, & omne donum perfectum & à quo datur spiritus sapientiæ & intellectus: verūtamen præceptis vestris **D**
Psal. 18. obsequium meum non subtraham, & adiuuante domino, qui sapientiã præstat paruulis, de capitulis istis, quid cum sanctis & eruditis fratribus sentiam, breuiter indicabo, petens, ne vbi est simplicitas obedientiæ, præsumptionē esse putetis doctrinę. De excerptis itaque hæc prima proposuistis: in quibus verba sunt sancti Augustini Episcopi.

DVBIVM I.

Aug. li. 7. de præd. Sanct. c. 3. Rom. 9. **I**acob dilexi, Esau odio habui. Ad hoc perduxit ratiocinationem, vt dicerem: Non ergo elegit Deus opera cuiusquam quæ ipse daturus sit, sed fidem elegit in præscientia. Vt quem sibi crediturum esse præsciret, ipsum elegerit, cui sanctum spiritum daret: vt bona operando etiã vitam æternã consequeretur. Nondum diligentius quæsieram, nec adhuc inueneram, qualis esset electio gratiæ.

Idē ibidē

DVBIVM II.

In verbis eiusdem

AC deinde subiunxi: Quod ergo credimus, nostrum est: quod autem bona operamur, illius est, qui credētibus dat spiritum sanctum: quod profectò non dicerem, si iam scirem etiã ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ datur in eodem spiritu, vtrunque nostrum est propter arbitrium voluntatis: vtrunque tamen datum est propter spiritum fidei & charitatis.

1. Cor. 12

DVBIVM III.

In verbis eiusdem.

Ac per

A C per hoc, quod etiam postea dixi: Quia neque velle possumus, nisi vo- Au. ibidē
cemur: & cum post vocationem voluerimus, non sufficit voluntas
nostra & cursus nostre, nisi & Deus vires credentibus præbeat, & du-
cat quod vocat. Ac deinde subiunxit: Manifestum est ergo non volentis, ne-
que currentis, sed miserētis Dei esse quod bene operemur. Omnino verissi-
mum est, sed parum de ipsa vocatione disserui, quæ sit secundum propositū
Dei. Non enim omnium qui vocantur talis est, sed tantum electorum.

RESPONSIO AD HÆC TRIA.

In his tribus capitulis, licet diuisa sint à disputatione corpora, & eo ipso
obscuriora sint facta, quod & præcedentibus, & medijs, & subsequenti-
bus non coherent: intelligo tamen quod vnam atque eandem causam scrip-
tor exequitur: de eis loquens, qui dicebant eum primo conuersionis suæ
tempore meliora sensisse, quando æstimabat, quod fides qua Christiani sumus,
non esset ex gratia, nec ex dono haberetur Dei, sed esset ex ipso homine
& ex arbitrij libertate: Modò autem errare eum, quia assereret ipsam etiā fidē,
Dei esse donum: & ad hanc quoque pertinere quod dictum est: Quid autem
habes quod non accepisti: neque recte eum nunc electionem Iacob ad pro-
positum Dei referre, quam prius ad præscientiam retulisset. Ad hanc ergo
obiectionem respondet, se, antequam cognosceret gratiæ veritatem, & antequam
regendæ præponeretur ecclesiæ, in hac opinione ignoranter er-
rasse: sed in ipso episcopatus sui exordio, sanctæ memorię Simpliciano Me-
diolanensī antistite, de Iacob electione & de Esau reiectione consulto, totam

r. Cor. 4.

B quæstionem ad hos geminos pertinentē, sagaciore diligentia ventilasse: & omnibus ratiocinādī viribus hoc indubitāter agnouisse, quod electio nē gra-
tiæ nulla merita humana præcedat: & quod fides, vnde incipiūt omnia meri-
ta, donū sit Dei: ne gratia non sit gratia, si aliquid eam, propter quod triu-
atur, anteuenit. Itaque in eo quod dictum est, Iacob dilexi, ostensum esse quid
homini donaretur: & in eo quod dictum est, Esau autem odio habui, ostensum
esse quid homini deberetur. Hoc autem se in libro Retractionum se-
cundo suo opere studiose recoluisse. Et eum omnes opiniones suas censu-
ria grauitate discuteret, istam, quam obtrectatores eius eligunt, improbasse,
quam ante Pelagianæ hæresis ortum futuro errori amicam esse præiudicā, &
reuelata sibi gratiæ veritate reiecit. Quæ igitur ratio est, vt hanc viri huius
professionem non approbemus, qua nos ad castigandas opiniones nostras
si quas fortē imprudenter incidimus, exemplo suæ correctionis instituit: &
qua docet à Deo nos accipere, quod vt accipiamus iubemur orare? Si enim
consideremus Pelagianæ argumenta perfidie, quid magis nititur obtinere,
quàm vt videatur gratia Dei secundum merita nostra dari, vt in eo ipso
in quo gratiam necessariam constitetur, meritis eam humanæ voluntatis
eneruet? Quam peruersitatem omnino incurrit, qui fidem ad Dei munera
non putat pertinere: Aut ideo eam se iactat ad Deum referre, quia ab
ipso sit creata natura, cui rationabilem inseruit libertatem, per quam
vniuersusque & credere & non credere in sua habeat potestate. Et de hoc
naturali bono qui nullis præcedentibus meritis, cum crearetur, accepit,
cetera dona mereatur. Hoc autem qui asserit, fatetur (credo) nobiscum
quod in primo Adam omnium hominum natura vitata sit: nec negat

Rom. vi.

eam in illo lapsu, suas amisisse virtutes, quas nisi per gratiam recipiat, habere non possit. Quid est autem quoddam eidem naturæ solam fidem non vult esse præceptam, quam nisi primam amisisset, cæteris bonis omnibus non careret? Credendo enim Adam diabolo, non credidit Deo & cum spiritu superbiæ inebriatus esset, discessit à domino cor eius: & factus est servus apostatæ, dū liber vult esse iustitiæ. Cùm itaq; non haberemus continentiam, nisi Deus daret: nec haberemus dilectionem sanctam, nisi charitas Dei diffunderetur in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis: cùm postremo nemo haberet sapientiam & intellectum, consilium & fortitudinem, scientiam & pietatem ac timorem domini, nisi has virtutes spiritus sanctus daret, quomodo fides in Adam perditam, in quoquam filiorum eius inueniretur, nisi eam idem spiritus, qui omnia in omnibus operatur, infunderet? Unde si quod Adam perdidit, posteritas non amisit, ipsum solum læsit peccatum eius, & non genus humanum. Sed omnes in vno peccauerunt, & prævaricationis merito, tota eius propago damnata est. Omnes igitur quod Adam perdidit, perdidit. Perdidit autem primitus fidem, quam omnes, quia primam potuimus amittere, primam habemus accipere. Placeat ergo nobis hæc gratiæ prædicatio, qua fides donum Dei esse defenditur, & in nullo nobis potuerit Pelagianus error illudere: qui, ut gratiam persuadeat debitam, fidem non vult esse donatam. Quia ergo nec iusta, nec rationabilis intelligitur eorum fuisse persuasio, qui huius vici scienciam tot incrementorum profectibus ædificatam, tot annorum studij expolitam, ad adolescentiæ rudimenta reuocabant, ut magis suffragaretur hæreticis, quod inter initia conversionis suæ imperite senerat, quam prodesset catholicis, quod pontificali diligentia veritas reuelarat: merito illos hoc præiudicio yentes, & in his, quæ dudum abdicata fuerant, immorantes, pij doctoris gravitas notat: quod qui curauerunt omnes sensus ipsius indagare, noluerint cum eius eruditione proficere. Sed iam cõsideremus quale sit, quod de subsequenti adnotastis.

DVBIUM III.

Non quia credere vel non credere, non est in arbitrio voluntatis humane, sed in electis præparatur voluntas à domino.

RESPONSIO.

Ingamus quod sequitur, ut quod propositum est, de connexo sermone sit clarius: Ideo ad ipsam quoque fidem [quæ in voluntate est] pertinet. Quis enim te discernit? quid autem habes quod non accepisti? Multi audiunt verbum veritatis, sed alij credunt, alij contradicunt. Volunt ergo isti credere, nolunt autem illi. Quis hoc ignoret? quis hoc neget? Sed cùm alijs præparetur, alijs non præparetur voluntas à domino, & discutiendum est utique, quid veniat de misericordia, quid de iudicio. Quod quærebat Israel, hoc non est consecutus: electio autem consecuta est, cæteri verò excæcati sunt, sicut scriptum est: Dedit illis spiritum computationis, oculos ut non videant, & aures ut non audiant vsque in hodiernum diem. Et David dicit: Fiat mensa eorum in laqueum, & in venationem, & in scandalum, & in retributionem illis; Obscurentur oculi eorum, ne videant, & dorsum eorum semper incurva. Ecce misericordiam & iudicium:

Sap. 8.
Roma. 5.
16. 11.

1. Cor. 12

Rom. 5.

Huiusdem
lib. ca. 5.

Eod. c. 5.
1. Cor. 4.
Huiusdem
lib. ca. 6.

* discernendam
Rom. 11.
Esaie. 6.

Psal. 68.

A dicium: misericordia in electione, quæ consecuta est iustitiam Dei: iudicium verò in cæteros, qui excæcati sunt: & tamen illi quia voluerunt crediderunt illi, quia noluerunt, non crediderunt. Misericordia igitur & iudicium, in ipsius voluntatibus facta sunt: electio quippe istis gratiæ est, non vtique meritorum. Superius enim dixerat: Sic enim in hoc tempore reliquiæ per electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Si autem gratia, iam non ex operibus: alioquin gratia, iam non est gratia. Gratis ergo consecuta est quod consecuta est electio. Non præcessit eorum aliquid quod priores darent, & retribuereetur illis. Pro nihilo enim saluos fecit eos. Cæteris autem qui excæcati sunt (sicut ibi non tacitum est) in retributione factum est. Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Inuestigabiles autem sunt viæ ipsius. Inuestigabilis igitur misericordia qua gratis liberat, & veritas qua iustè iudicat. Hæc omnia apud pium catholicumque lectorem, quid offensionis pariunt? quid contradictionis incurrunt? Nunquid falsum est, quod præparatur voluntas à domino? Nunquid nõ quotquot spiritu Dei aguntur, hi filij Dei? Nunquid hominem ab homine natura discernit, ac non potius gratia ab infideli fidelè? Nunquid potest vllus dicere habere se, quod non accepit? aut quasi de non accepto, sed proprio gloriari? quod si non accepisset, vtique non haberet. Nunquid dubium est, cum verbum veritatis prædicatur, alios voluntate credere, alios voluntate non credere? Sed cum illorum cor Deus aperuerit, illorum autem non aperuerit discernendum est quid veniat de misericordia, quid de iudicio. Post commemorationem autem Apostolicæ sententiæ, quam prophetis testimonijs astruit, quod iustitiam Dei, quam Israël querens consecutus non est, electio sit consecuta per gratiam, cæteris ex retributione cæcis, nunquid non verisimè dictum est: Ecce misericordia & iudicium: misericordia in electione, quæ consecuta est iustitiam Dei: iudicium verò in cæteris, qui excæcati sunt? Et paulò post: Gratis ergo cõsecuta est, quod cõsecuta est electio. Non præcessit aliquid eorum quod priores darent, & retribuereetur illis: pro nihilo saluos fecit eos. Cæteris autem qui excæcati sunt (sicut ibi non tacitum est) in retributione factum est. Quis hic locus querimoniæ, nisi apud inimicos gratiæ: qui nisi ad retributionem referatur quod gratis datur, ad iniquitatem volunt pertinere quod redditur? Deinde quod de Prophetis intulit verbis: Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas: quis negavit? Aut quod de Apostolico adnexuit sensu: Inuestigabiles sunt autem viæ ipsius? Inuestigabiles igitur sunt, & misericordia qua gratis liberat, & veritas qua iustè iudicat. Non est ergo sanarum mentium ista reprehendere: & inuestigabiles vias domini, hoc est, dona misericordiæ & iudicia veritatis, Pelagianorum elationi penetrabilis deputare. Quia secundum ipsos non latet consilium Dei, nec in occulto est diuinæ ratio voluntatis, si erga omnem hominem tam gratia Dei, quàm & ira meritò est.

DVBIUM V.

POST hæc posuistis quod infrà dictum est: Fides igitur & inchoata, & perfecta, donum Dei est. & hoc donum quibusdam dari, quibusdam non dari non dubitet, qui non vult manifestissimis sacris literis repugnare.

RESPON.

RESPONSIO.

C

- Abac. 1.** **H**oc qui non recipit, cuius videtur esse sententia, nisi dicētis: fides per quam iustificor, ex me est: & hoc bonum, ex quo iustus uiuit, nō accipit per gratiā, sed habeo per naturā? Si ergo fides donū Dei non est, frustra & Ecclesia pro non credentibus orat ut credant, & sufficit impijs magisterium legis adhiberi: de qua dictū est: Si ex lege est iustitia, ergo Christus gratis mortuus est: quod similiter dici potest etiā de natura. Frustra etiā apostolus gratias agit Deo pro his qui Euangelium receperunt: cū hoc secundū Pelagianos nō Dei sit præstitū muneris, sed ex sola habeatur hominū voluntate. Et frustra quibusdā precatur idē Apostolus, ut sit eis pax & charitas cum fide à Deo patre & domino. Iesu Christo: ut iā nō solū de fide, sed etiam pace & charitate, superbia hæreticorū conuincatur, dicere de proprio se has habere virtutes. Quod si hæc ex homine sunt, quid obest ut non ex semetipso habeat & cætera bona quæ inferiora sunt, cū audeat sibi deputare quæ summa sunt, & sine quibus alia, quamuis multa & clara, nō prolunt? Non potest itaque merito refutari quod dictum est: Fides igitur & inchoata & perfecta, donum Dei est: quia eadem & Apostoli vox est, dicentis: Gratia salui facti estis per fidē, & hoc non ex uobis: Dei enim donū est, non ex operibus: ne fortē quis extollatur. Et, Vobis donatum est pro Christo, non solū ut in eum credatis, sed etiā ut patientiam pro eo. Et iterū, Per patientiam curramus ad propositū nobis certamen, aspicientes in autorem fidei, & cōsummatorem Iesum. Quibus, & plurimis alijs testimonijs diuinarū scripturarum, indubitanter agnoscitur: quoniam, sicut ab hoc viro definitum est, fides & inchoata & perfecta, donum est Dei: & hoc donum, inquit, quibusdā dari, quibusdā non dari, omnino non dubitat, qui non vult manifestissimis sacris literis repugnare. Non putemus hoc veraciter dictum, si omnes homines fideles sunt: sed cum alij credant, alij vtro non credant, dicatq; Apostolus: Non enim omnium est fides: quis non videat fidem, quam acceperunt qui habent, non accepisse qui non habent?

DVBIUM VI.

- Eodē li. ca. 9.** **Rom. 7.** **D**einde ait. Cur autem non omnibus detur, fidem mouere non debet, qui credit ex vno omnes esse in condemnationem sine dubitatione iustissimam: ita ut nulla esset Dei iusta reprehensio, etiam si nullus inde liberaretur. Vnde constat, magnam esse gratiam quod plerique liberantur, & quid sibi deberetur, in eis qui non liberantur agnoscūt: ut qui gloriantur, non in suis meritis, quæ paria vident esse damnatis, sed in domino gloriantur. Cur autem iustum potius quam illum liberet: inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuelligabiles viæ ipsius. Melius enim & hic audimus [aut dicimus]: O homo, tu quis es qui respondeas Deo? quàm dicere eudeamus, quasi nouerimus quod occultum esse voluit, qui tamen aliquid inuultū vel le non potuit.

RESPONSIO.

- Prosper** **H**æc oīa si nō rectē dicta sunt, scrutabilia sunt iudicia Dei, & vestigabiles viæ eius. Nec occultū est, quare ille potius quā iste saluatur, & in se nō in domino gloriabitur, qui alijs vitio suo percūtibus electione dignus inuen-

Aiuuentus est. Ac sic iustitia quidem erit quod plurimi damnantur; sed non erit gratia quod plurimi liberantur. Absit hæc à catholicis cordibus, absit talis impietas, ut quonquam putemus meritis suis erui de potestate tenebrarum, & in regnum filij Dei debita: non gratuita adoptione transferri. Magno peccato perijt Adam, & in illo omnes perierunt. Quia omni homini à nata natiuitate genito, hoc in Adà debetur ut pereat. Et sicut non possumus conqueri de eo quod in præteritis seculis dimisit omnes gentes ingredi vias suas: ita iustà non haberemus quærelâ, si cū eis, cū quibus nobis fuit causâ cōmunis, cessante adhuc gratia periremus. Quæ tamen sicut tunc de omni mundo eruit paucos: ita nunc de vniuerso genere hominum saluat innumeros: non secundū opera nostra, sed secundū suū propositū, & gratiam quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora æterna.

1. Tim. 2

DVBIUM VII.

Subnexiuit etiam, quod post multa differens ait: Est ergo in malorum potestate peccare: ut autē peccādo hoc vel hoc illa malicia faciant, non est in eorum potestate, sed Dei, diuidentis tenebras, & ordinantis eas: ut hinc etiam quod faciunt contra voluntatem Dei, non impleatur nisi voluntas Dei.

Aug. li. 8
prædest.
Sanctorū
cap 16.

RESPONSIO.

Quod cum sit apertissimæ veritatis, miror inter obscura decerptum: quasi non ex coherentibus potuerit omnis hæsitatio lectoris absolui. Inspicite ergo quod sequitur: Legimus, inquit, in Actibus apostolorum; quod cū dimissi à Iudeis apostoli venissent ad suos, & indicassent quæta eis sacerdotes & seniores fecerunt, leuauerunt illi vocē vnanimes omnes ad dominum, & dixerunt: Domine tu es qui fecisti cælū & terram, & omnia quæ in eis sunt, qui per os patris nostri David sancti pueri tui dixisti: Quare tremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania. Altiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum, aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Conuenerunt enim in veritate, in ciuitate ista aduersus sanctum puerum tuum Iesum quem vaxisti, Herodes & Pilatus & populus Israel, facere quanta manus tua & consilium prædestinauit fieri. Si ergo quæ per os patris nostri David spiritus sanctus prophetabit, aliter intelligi vilo modo quam ab apostolis sunt intellecta non possunt, & Herodes ac Pilatus & populus Israel fecerūt quæta manus Dei & cōsiliū prædestinauit fieri, quid inconueniens ait admirabilis disputator? est, inquit, in malorum potestate peccare: ut autem peccando hoc vel hoc illa malicia faciant, non est in eorum potestate, sed Dei diuidentis tenebras & ordinantis eas: ut hinc etiam quod faciunt contra voluntatem Dei, non impleatur nisi voluntas Dei. Malè enim velle facilimum est malis & eorum damnabilem voluntatem non dubium est à Dei potestate concludi, ut effectum cupiditatis suæ, nisi ille permiserit, habere non possint. Vti autem sapientiam & iustitiam Dei etiam malorum operibus, quæ ex ipsorum procedunt appetitu, ad implenda consilia & iudicia sua, nullus, vel tenuiter secundum pietatem doctus, ignorat: qui videt Dei patris optimam voluntatem, non patris tantis filio suo, sed pro nobis omnibus tradentis eum, pessima traditorum

Act. 4

Psal. 4

s. col. 10

rum

Ioan. 19. **n**um Iudæ & Iudeorum voluntate completam: Et qui in Euangelicis paginis legit, dicente Pilato ad Iesum: Mibi non loqueris? nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimitte te? respondisse dominum: non haberes in me potestatem ullam, nisi esset tibi data desuper. Diuidit itaque Deus inter lucem & tenebras: nec ideo inculpabiles sunt tenebræ, quia eis bene utitur Deus, qui etiam de opere ipsorum, quod filijs lucis in bonum procederet, ordinauit: tantum progredi sine malicia nocere cupientium, quantum eam sanctis suis vel castigandis nouit uilem vel probandis: ut hinc etiam quod faciunt contra voluntatem Dei, non impleatur nisi uoluntas Dei.

DVBIVM VIII.

August. de bono perfeuer. lib. 2. c. 14. **S**equitur deinceps quod in libro inuenitur secundo: An quisquam dicere audebit, Deum non præcisse quibus esset daturus ut crederet, aut quos daturus esset filio suo, ut ex eis non perderet quenquam? Quæ utique præcinit, profectò beneficia sua, quibus nos dignatur liberare, præcinit. Hæc prædestinatio sanctorum, nihil aliud est, quam præcinita scilicet & præparatio beneficiorum Dei, quibus certissimè liberantur quicumque liberantur. Ceteri autem, ubi, nisi in massa perditionis iusto diuino iudicio relinquantur, ubi Tyrij relictis sunt & Sidonij, qui etiam credere potuerunt, si mira illa Christi signa uidissent? Sed quoniam ut crederent, non eis erat datum, etiam vnde crederent est negatum.

RESPONSIO.

QVI istis resistunt, hoc sentire apertissimè probantur, quod fides non sit donum Dei, & quod gratia non præueniat liberum arbitrium, sed sequatur, & quod gratia Dei secundum merita nostra detur. Nam si aliquid conferri homini per gratiam consentitur, & id non accipit nisi fides, quæ accepta non est, in ipsa est meritum, cui non donum datur, sed debitum redditur. In hac sententia positi, consequenter sapiunt, eos esse prædestinatos in vitam æternam, quos per liberæ voluntatis arbitrium fideles futuros præcinit Deus, ut ipsa electorum prædestinatio non sit nisi retributio. Atque ita, in his qui prædestinati sunt secundum propositum eius qui vniuersa operatur, non operetur Deus fidem: nec vlla sint hominis merita, si Deus operatur vniuersa. Verè qui ista sentiunt, fidem non acceperunt: aut quam acceperant perdidit, sequendo vanissimam Pelagianorum superbiam, & in se, & in domino gloriando, qui operatur omnia in omnibus, bona profectò, non mala. Et si omnia bona, utique & fidè, sine qua nemo potest placere: & quæ est virtutum omnium fundamentum. Quale est autem, ut, cum Dei sit ædificatio: Et nisi dominus ædificauerit domum, in vanum laboret qui ædificat eam: aut nolint isti fundamentum ad ædificium pertinere, aut se velint inchoare, quod dominus possit extruere? Non erit ergo illis principium filius Dei, non fundabuntur in ipso angulari lapide Christo Iesu: nec de eisdicitum est: Firmum autem fundamentum Deistat: quia totam electionem suam solubilitate & succiduo cineri superponunt. Agnoscamus itaque sapienter, pieque, fateamur, præcisse incommutabiliter Deum quibus esset daturus ut crederent, aut quos daturus esset filio suo, ut ex eis non perderet

2. Cor. 1.
Psal. 116

1. Tim. 2

A deret quenquam. Et si hæc præsciuit, beneficia sua illum, quibus nos dignatur liberare, præscisse. Et hanc esse prædestinationem sanctorum, præscientiam scilicet & præparationem gratiæ Dei, qua certissimè liberantur. Cæteros autem quicunque non liberantur, quos à generali perditione humani generis gratia non exemit, iusto nouerimus iudicio non exemptos: & quid tibi remissum sit, in eis discamus, de quorum queri damnatione non possumus. Non est enim iniquitas apud Deum, neque quisquam sub iudicio eius innocens perit. Sicut enim hic ipse insignis gratiæ prædicator alibi ait: Reddet omnino Deus & mala pro malis, quomodo iustus est: & bona pro malis, quomodo bonus est: & bona pro bonis, quomodo iustus & bonus est: tantummodo mala pro bonis non reddit, quomodo iniustus non est. Reddit ergo mala pro malis, pœnam pro iniustitia: & reddit bona pro malis, gratiam pro iniustitia: & reddit bona pro bonis, gratiam pro gratia. cum aliqui pereunt, non dubitemus ipsorum meritis deputari quod pereunt: quos utique posset Deus misericorditer liberare, si vellet. Et cum aliqui liberantur, non audeamus definire, quod digni fuerint liberari: quos utique posset Deus iuste damnare si vellet. Quare autem non omnes, aut quare illos potius quam illos liberet, nec necessarium est querere, nec possibile reperire: cum omnis discretio istius causis scire sufficiat, quod nec misericordia iustitiam, nec iustitia aufert misericordiam apud eum, à quo nemo nisi iuste damnatur, nemo nisi misericorditer liberatur. De Tyrijs verò & Sidonijs quid aliud possumus dicere, quam non esse eis datù vt crederent, quos etià credituros fuisse ipsa veritas dicit, si talia, qualia apud non credentes facta sunt, virtutum signa vidissent? Quare autem hoc eis negatù fuerit, dicat, si possunt, qui calumniantur: & ostendant, cur apud eos dominus mirabilia, quibus profutura non erant, fecerit. Nos etiam si rationem facti, & profunditatem iudicij eius penetrare non possumus, manifestissimè tamen scimus, & verum esse quod dixit, & iustù esse quod fecit. Et non solum Tyrios & Sidonios, sed etiam Corazin & Bethsaida potuisse conuerti, & fideles ex infidelibus fieri, si hoc in eis dominus voluisset operari. Neque enim vlli falsum videri potest quod veritas ait: Nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datù à patre meo: Et, Vobis datum est nosse mysteriù regni cœlorum, illis autè non est datù: Et, Nemo nouit filium nisi pater, neque patrem quis nouit, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare: Et, Sicut pater viuificat mortuos, ita & filius quos vult viuificat: Et, Nemo potest dicere dominum Iesum, nisi in Spiritu sancto. His diuinarum vocum autoritatibus eruditi gratias agamus Deo, qui dedit nobis spiritum fidei & virtutis, continentie & charitatis, sapientie & intellectus, consilij & fortitudinis, scientie & pietatis ac timoris sui. Quæ bona si non dedisset nobis, qui omnia operatur in omnibus, profusus non haberemus in nobis: & cum his, qui non cognouerunt dominum, aut cum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt: sed hoc ipsum suæ sapientie deputates, stulti facti & obscurato corde euanuerunt in cogitationibus suis: Cù his, inquam, sederemus in tenebris & in umbra mortis, nec querelam habentes de pœna, nec excusationem de ignorantia, nec præsidium de natura.

D V B I V M X.

B Vnc iam quod sequitur, quale sit videamus: Sed aiunt, vt scribitis, neminem posse correctionis stimulus excitari, si dicatur in conuentu Eccle.

2. Par. 16

August. cap. 21. li. de gratia & libero arb. Et re eandem habet conuentione 7. i Psal. 118

Matth. 11 Luc. 10

Ioan. 6. Luc. 8. Matth. 11 Luc. 10. Ioan. 5. 1. Cor. 13.

1. Cor. 12. Rom. 2.

Aug. lib. 2. cap. 15. de bono perseuer.

Ecclesie audientibus multis: Ita se habet de predestinatione definita scientia voluntatis Dei, vt alij ex vobis de infidelitate accepta obediendi voluntate veneritis ad fidem, vel accepta perseverantia permaneat in fide. Ceteri vero qui in peccatorum delectatione remoramini, ideo nondum surrexistis, quia necdum vos adiutorium gratie miserantis erexit. Veruntamen si qui estis nondum vocati, quos gratia sua predestinauerit eligendos, accipietis eandem gratiam qua velitis, & sitis electi. Et si qui obeditis, si predestinati estis reijciendi, subtrahentur obediendi vires, vt obedire cessetis.

RESPONSIO.

Stupeo sanctitatem vestram obiectionem calumniantium, a persona de-
 Ssenioris gratie non potuisse discernere, & verba obtrectantium ei ipsi, qui obrectatoribus suis respondet, aptasse. Hæc enim de doctrina catholici viri quidam nequiter & nugatorie iactitabant, quod qui talem Dei gratiam predicaret, vt fides & obedientia, cæteræq; virtutes, & in eis vsque in finem perseverantia, non nisi ex dono Dei habere posse credantur, consequens esse, vt talibus verbis vteretur ad populū, & huiusmodi denunciationibus omnē liberi arbitrii vitaret industria. Quod quia pijsissimus doctor literis eorum, ad quos scribit, agnouerat, ideo ait Sed aiunt, vt scribitis: & postea: Ita cura dicunt. Ex hoc ergo potuistis aduertere non ipsum hæc dicere, sed eos, de quibus dixit, Sed aiunt, vt scribitis: &: Ita cum dicunt. Quod similiter Apostolus ait: Sicut aiunt nos quidam dicere, faciamus mala, vt veniat bona. Infernus autē ubi plenus ad ista respōdet, multo manifestius patet, quā hæc ab ipso nunquam taliter dicta sint, & quantum ei huiusmodi prædicationis forma displiceat. Quam corrigens & mundās atq; emendans, tolerabiliorem audientibus facit: quæ vera sunt temperans, quæ falsa sunt rescans, & post multa adiciens: Iam verò quod illis verbis connectitur, miror si vllō modo potest in populo Christiano quisquam infirmus patiēter audire, cum dicitur eis: Et si qui obeditis, si præsciti estis reijciendi, subtrahentur obedientie vires, vt obedire cessetis. Hoc enim dicere, quid videtur aliud esse, quā malè dicere, aut mala quodam modo prophetare? Et post hæc cum diceret, qualiter de his loquendum esset in populo, proprij sensus verba connexuit dicēs:

Rom. 3.

De bono
perseuer.
cap. 11.Eodem
cap. 21.

Iacobi 1.

Heic. 17
Psal. 117.
Psal. 1.

Prosper.

Illum etiam modū, quo vtendum esse in predestinationis prædicatione nos diximus, loquenti ad populū non existimo debere sufficere, nisi hoc, vel ali-
 quid huiusmodi addat, vt dicat: Vos itaque etiam ipsam obediendi perseue-
 rantiam a patre luminum, a quo descendit omne datum optimum, & omne
 donum perfectum, sperare debetis, & quotidianis orationibus poscere: atq;
 hoc faciendo considerare, non vos esse a predestinatione populi eius alienos:
 quia etiam hoc, vt faciatis, ipse largitur. Absit autem a vobis ideo desperare
 de vobis: quoniam spem vestram in ipso habere iubemini, non in vobis. Ma-
 dictus enim omnis qui spem habet in homine: & bonum est cōsidere in do-
 mino, quā cōsidere in homine: quia beati omnes qui cōfidunt in eum. Et
 hanc spem tenentes, Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore,
 quoniam de vita æterna, quam filijs promissionis promissit nō mendax Deus
 ante tempora æterna, nemo potest esse securus, nisi consummata fuerit ista
 vita, quæ tentatio est super terram, sed faciet perseuerare in se vsq; ad huius
 vitæ finem, cui quotidie dicimus: Ne nos inferas in tentationem. Videtisne
 obsecro,

- A** obsecro, quantum distet hic sermo ab eo, quem composuit malignitas obloquentium: qui studuerunt etiam ea quæ rectè dicit, exquisita verborum fraude corrumpere? De quo idem doctor rectissimè ait: Dolosi autem vel imperiti medici est, etiam vtile medicamentum sic alligare, vt aut nõ proficit, aut obfit. Et iterum de simili ineptia: Nempe, inquit, hoc verissimè est: ita sanè, sed improbilissimum, importunissimum, incongruentissimum: nõ falsum eloquio, sed non salubriter valetudini humanæ infirmitatis appositum. Non igitur necesse est de his rationem reddere, quæ & ab alijs dicta, & ab ipso ostendimus improbata: ita tamen, vt nihil sibi per falsorum admixtionem præripi pateretur ex veris. Quamuis enim nunquam tam insipienter locutus sit ad populum Christianum, & id quod mendax obtestatio ineptissimè finxit, horruerit: pia tamen, constantique doctrina abundanter probauit, prædicandam esse Ecclesiæ prædestinationem, in qua est gratiæ præparatio: & gratiam in qua est prædestinationis effectus: & præscientiam Dei, qua ante seculæ ternæ collaturus sua dona, præsciuit. Cuius prædicationis quisquis est impuglator, apertissimus est Pelagianæ elationis adiutor. Hoc autem quod in fine posuisti, superiori capitulo, vbi Tyriorum & Sydoniorum mentio facta est, debuit copulari: quia etiam in libri corpore, eadem causæ, sine cuiusquam diuersæ disputationis interiectione, conexum est. Vnde & responso, quam præcedentibus subdidi, potest etiam ad istas sufficere in quibus nulla est obsecritas, si de fide prædestinationis & gratiæ Dei, ex qua est omnium bonorum origo perseverantiæ: meritorum, hoc teneatur, quod habet veritas.
- B**

FINIS.

Aliquid
posuerat
quod hic
nõ poni-
tur ex c.
14. lib 2.
de bono
perseue-
rantiæ Au-
gustini:
& hoc sic
incipie-
bat: Ex
quo appa-
ret habe-
re quos-
dã in ip-
so inge-
nio etc.

LIBER SANCTI^c

Est colla-
tio 11.
Abbatís
Chere-
monis.

PROSPERI DE GRATIA DEI ET
LIBERO ARBITRIO, PRO DEFENSIONE
DIVI AURELIJ AVGVSTINI HIPPONENSIS

Episcopi contra Casiani Presbyteri librum, qui
titulo: De protectione Dei, præ-
notatur.

CAPVT PRIMVM.

Matth. 7.

Aliás *
fazus

GRATIAM Dei, qua Christiani sumus, quidam dicere audēt à sancte memoriz Augultino Episcopo non rectē esse defensionē, librolque eius contra errorem Pelagianum conditos, immoderatus calumnijs impetere non quiescunt. Quorum intus interitrepēs domestica malignitas nō minus spernenda esset, quā foris latrans hæretica loquacitas: nisi eiectis extra ouile dominicum lupis, sub nomine ouium suffragaretur, essentque eiusmodi vt nec ordo eorum in Ecclesia, nec ingenia despicienda videantur. Siquidem habentes speciem pietatis in studio, cuius virtutem diffidentur in sensu: trahunt ad se multos ineruditos, & non habentia spiritum discretionis corda conturbant: atque in eum statum deducere causam Ecclesie moluntur, vt dum nostros affirmant non veraciter pro gratia locutos, inimicos gratie persuadeant iniuste damnatos esse. **D** Non ergo negligendum est hoc malum, quod ab occultis, * prauis que seminibus augetur quotidie, & ab ortu suo latius longiusque distenditur: sed studendum est, in quantum dominus adiuuat, vt fallacium calumniatorum hypocrisis detegatur: qui ex ipsa iniurie magnitudine, quam in vno cunctis, ac precipue apostolicæ sedis Pontificibus intulerunt, & in doctis & parum cautis, excellentioris scientie iudicantur, & misero peruersoque successu facilem mendacio consensum eliciunt, quia reuerentiam sibi præsumptione pepererunt. Nec enim, cum sint bonæ opinionis viri, creduntur villo modo tarditate intelligentie, aut temeritate iudicij, in superflue querele conclamationem potuisse prorumpere: ac non potius magno ingenio ac vehemēti studio laborasse, vt subtilissimi tractatoris disputationibus comprehensis, censura nunc distinctior & inspectio sagacior inueniret, quod antea securus fauor, & benignitas incuriosa nō viderat. Vnde ergo hæc diligentia tan seueri emerit examinis? Vnde in hanc austeritatē supercilij tā tetricæ frōtis se armavit, vt mensuras sensuū, pōdera locutionū, numeros syllabarū insidiosus scrutator euentilet, magnumque se aliquid conficere presumat, si catholico prædicatori notam erroris affigat: quasi incognitum aliquod opus, & quod hætenus latuerit impetatur: ac nō illa his moribus doctrina lanietur, quæ nouorum hæreticorum commenta dissecit, & diabolicum tumorem
Pela-

A Pelagianæ elationis elisit. Viginti amplius annis contra inimicos gratiæ Dei catholica acies, huius viri ductu pugnat, & vincit. Vincit, dico, quia non patitur respirare quos vicit, & in quorum excidium, vnam cunctorum sacerdotum manu sententiã scripsit. Pulsi pontificio, & communione priuati, querantur quasi de felicitate nostræ victoriæ, & arment in nos linguas suas qui exulare à veritate, quàm ciues esse ecclesiæ maluerunt: nostri autem cõ corporales, ac participes gratiæ Christi, cur de his armis quibus communis fides est defensata, causantur? Cur bellum confectum retractant, & munitiones securæ dudum pacis infirmant? An victores displicent, & victi placeant? tantaq; insolentia damnati fouentur errores, vt prauitatis inuidia, & autores nostri pulsentur & iudices? An verò ita se nouorum cõforum norma exactior temperauit, vt & nulla eorum quæ excisa sunt, asserat, & quæ dã ex his quæ defensa sunt, respuat? Ecce salua catholicæ pace victoriæ, salua indissolubilium reuerentia decretorum, parati sumus patronos doctrinæ emendatioris audire, & circuncisas ab omni errore lineas subtilissimæ discretionis agnoscere constituatur in medio quod de nouis emerisit ingenijs.

Ne ad obscurandam scientiam doctiorum ea exagitate videamur, quæ vulgus ignobile, & procax ineptorum loquacitas intemperanter effundit, vnus potissimum definitiones, quem non dubium est illis omnibus in sanctarum scripturarum studio præstare, referemus. Quas etiam ob hoc solum interim in disceptatione oportet adsumere, quia vtrum ita se habeant, non potest dubitari. Scriptæ enim sunt, & autoris sui editio-
ne publicatæ: nec iam, an sint, quærendum est: sed quid doceant, demonstrandum. Igitur in libro cuius prænotatio est, De protectione

Caput. 2.

B Dei, vir quidam sacerdotalis ordinis, qui disputandi vsu inter eos, quibus cum degit, excellit, abbatem quendam introducit de gratia Dei & libero arbitrio differentem, cuius se ostendit per omnia probasse, ac suscepisse sententiã. Vt iam non cum illo nobis sit negotium, qui fortè tales opiniones suas aut negando refutaret, aut corrigendo dilueret: sed cum illo, qui ad instrumentum inimicorum gratiæ Dei, talem studuit proferre doctrinam. Quæ tamen inter initia disputationis, à veritatis pietate nõ dissonat, & iusto honorari præconio mereretur: nisi præcipiti leuòq; progressu, ab inchoata reſtitutione deuiaret. Nam post comparationem agricolæ, cui formam sub gratia ac fide viuientis aptauit: & cuius infructuosum esse dixit laborem, nisi per omnia Dei auxilio iuaretur, intulit definitionem catholicissimam dicens:

Est coll. 13. abbat. Chere monis.

Cap. 3.

Quibus manifestè colligitur, non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium: qui nobis & initia sancta voluntatis inspirat, & virtutem atq; opportunitatem eorum quæ rectè cupimus, tribuit peragendi. Omne enim datum bonum & omne donum perfectum de sursum est, descendens a patre luminum. qui & incipit quæ bona sunt, & exequitur, & consummat in nobis, dicens Apostolo: Qui dat semen seminanti, & panem ad manducandum: præstabit, & crescere faciet, fructus iustitiæ vestra.

Calsiani verba collationis citata c. 1. Iacob. 1. 2. Cor. 9.

Hic, ne quis putaret nihil superesse, quod per liberum ageretur arbitrium, non irrationabiliter adiecit quò probaret non auferri illud his donis, sed po-

Propter

R tius

Vel si le- tius roborari: nisi * reuolutū ad iniquitates suas, ab auxilio Dei se malit auer- C
gas i mal- tere:

culino
genere.
adde *
homo
A. ſu. 7
Hierc. 8.

Noſtrum verò eſt vt quotidie attrahentem nos gratiam Dei humiliter ſubſequa-
mur: ne dura ceruice & incircuncifis auribus eidē reſiſtentes, per Hieremiam merea-
mur audire: Nunquid qui cadit, non reſurget? aut qui auerſus eſt, nō reuertetur? Quare
ergo auerſus eſt populus iſte in Hieruſalem auerſione contentioſa? Indurauerunt cer-
uices ſuas, & noluerunt reuerti.

Et infrā, cūm omnia virtutum ſtudia Dei gratia indigere docuiſſet, pro-
babiliter addidit dicens:

*Qua omnia, ſicut deſiderari à nobis iugiter abſq; diuina inſpiratione non poſſunt:
ita ne perſici quidem ſine eius auxilio vllatenus queunt.*

Nunc id
habetur
cap. 8

In ſeptimo autē capitulo, generalē volēs oſtēdere gratiā Chriſti, quæ nul-
lū vſquequaq; hominū p̄termittat, & rebelles quoq; aduerſoſq; nō deſerat:

*Adeſt (inquit) inſeparabiliter nobis ſemper diuina proteſtatio, tantūq; eſt erga crea-
turam ſuam pietas creatoris, vt non ſolum comitetur eam, ſed etiam præcedat iugiter
providentia.*

In quo poteſt videri ob hoc comitem dixiſſe providentiam, quia etiam
deſerentes ſe plerunq; non deſerat: vel quia omnes quos præuenit, eoſdem
etiam ſubſequatur. Sequitur autem dicens:

*Qui cūm in nobis ortum quendam bonæ voluntatis inſpexerit, illuminat eā cōſe- D
ſſim, atq; cōfortat & incitat ad ſalutem: incrementū tribuens ei, quā vel ipſe plan-
tauit, vel noſtro conatu viderit emerſiſſe.*

Et hic poteſt adhuc dicere, illius ſe ortum bonæ volūtatis ſignificaffe, cu-
ius à Deo ſint plantata vel inſpirata principia: quia ab illuminatiſiā cordibus
poſſunt ſalubres prodire conatus, qui ideo ipſius hominis proprij eſſe dicū-
tur, quia iā bonorū conatuū acceperit facultatem, & eorū ſemina ad ſuū re-
ferantur autorem. Sed capitulo nono ſubdit & dicit:

Cap. 4.

Blā. 65.

*Vnde non facili humana ratione diſcernitur, quem admodum dominus petentibus
tribuat, à querentibus inueniatur, apertatq; pulſantibus: Et ruruſus inueniatur à non
querentibus ſe, palam appareat inter illos, qui illum non interrogabant. Tota die ex-
tandat manus ſuas ad populum non credentē ſibi & contradicentē: reſiſtentes ac tōgē
poſitos vocet: inuitos attrahat ad ſalutem. Peccare cupientibus, explenda copiam ſub-
prahat voluntatis: ad nequitiam propertantibus, benignus obſiſtat.*

Iam hic quaſi per inſcrutabilē diuerſitatē introducit definitio, qua do-
cetur multos ad gratiā venire ſine gratia. & hūc affectū petēdi, querēdi, atq;
pulſandi habere quoſdā de vigilātia liberæ volūtatis. Quæ tamē in alijs tā-
ta auerſione obæcata perhibetur, vt nullis cohortationibus ſit reuocabilis,
niſi per vim trahētis inuita ducatur: quaſi nō toto multiformis gratiæ opere
hoc in omniū agatur animis, vt ex nolētibus fiat volētes: aut quiſquā ex his
qui iā iudicio rationis vtuntur, poſſit fidem niſi voluntate ſuſcipere. Vnde tā
inep-

A ineptum est dicere, quòd quisquam ad participationem gratiæ tendat inuitus, quàm asserere quòd vllus ad eam non spiritu Dei veniat incitatus. Citò ergo hic disputator præmissæ definitionis oblitus est, citò à sententia sua instabilitate & leuitate discessit. Dixerat enim, regulariter, non solùm actiù, verù etiã cogitationù bonarum ex Deo esse principium. Et ne hoc de doctrina extrinsecus adhibita deberet intelligi, vigilanter addiderat:

Qui nobis & iniitiis sancta voluntatis inspirat, & virtutem atq; opportunitatē eorū quæ rectè cupimus, tribuit peragendi. Omne datum optimū, & donum perfectum de sursum est descendens à patre luminum: qui & incipit quæ bona sunt, & exequitur & consummat in nobis.

Cap. 3

Doctòr catholice, cur professionē tuã deseris? cur ad famosam falsitatis caliginē relictā serenissimę veritatis luce deuolueris? Quod in petētibus, querētibus, pulsantibusq; miraris, cur nō eidē gratiæ, quæ desideratur, adscribis? Vides bonos conatus, pia studia, & dubitas esse Dei dona? Latuerit opus gratiæ donec fides insita cogitationis clauderetur arcano: at vbi supplex oratio, vbi diligens inquisitio, vbi apparet crebra pulsatio: quare nō ex qualitate operis sumministratiōe intelligis incitantis? Et satis te contra Pelagianorū calumnias præcauere existimas, si quod in vniuersitate vocatorū sentiendum est, id nobis in portione concedas? Sed nec cum hæreticis tibi, nec cum catholicis plena concordia est. Illi in omnibus iustis hominū operibus, liberę voluntatis tuentur exordia: Nos bonarū cogitationū ex Deo semper credimus prodire principia. Tu informe nescio quid tertium, & vtriq; parti inconueniens reperisti, quo nec inimicorū cōsensum acquireret, nec in

Cap. 5

Cap. 6

Matt. 7

Ioan. 6

Psal. 24

Cap. 7

Esa. 1

Rom. 9

Matt. 16

Philip. 2

B nostrorū intelligentia permaneres. Quo modo autem non aduertis, te in illud damnatum incidere, quod velis nolis conuinceris dicere, Gratiam Dei secundum merita nostra dari, cum aliquid præcedere boni operis ex ipsis hominibus, propter quod gratiam consequantur, affirmas? Nō enim nullius meriti haberi potest petentis fides, querentis pietas, pulsantis instantia: præcipuè cum oēs eiusmodi, & accipere, & venire, & intrare dicantur. In quo superfluum, imò impium est, sic velle meritis ante gratiam existentibus locū facere, vt non ex toto verū sit, quod ait dominus: Nemo venit ad me, nisi pater, qui misit me, attraxerit eum, si cuiusquam hominis sine Dei illuminatione esset credenda cōuersio: aut vllò modo se voluntas hominis ad Deum sine Deo posset extendere, qui eum vocatum ad filium trahit: non resistentē, inuitumq; compellit: sed ex inuito volentē facit, & quibuslibet modis infidelitatē resistentis inclinat: vt cor audientis, obediendi in se delectatione generata, ibi surgat, vbi premebatur: ibi discat, vbi ignorabat: inde fidat, vnde diffidebat: inde velit, vnde nolebat. Etenim dominus dabit suauitatē, & terra nostra dabit fructum suum. Sed videamus qualia subsequantur:

Cui autē facile pateat, quo modo salutis summa nostro tribuatur arbitrio? De quo dicitur: Si volueritis, & audieritis me, quæ bona sunt terræ māducabitis. Et quomodo non volētis, neq; currentis, sed miserentis est Dei. Quid etiã sit illud, quòd Deus reddi vniciq; secundum opera eius. Et: Deus est, qui operatur in vobis & velle, & persicere, pro bona voluntate: & hoc non ex vobis, sed Dei donum est: non ex operibus vt ne quis gloriatur.

Et cœtera quæ collecta de scripturis, quasi alterno sibi sensu aduersa colle- **C**
git, vt donis gratiæ studium humanæ committat industriæ: & hominum om-
nium diuisione facta, alij sint quos gratia Dei saluet, alij quos lex & natura
iustificet. Sed lex potest, ne quid mali fiat, iubere: à malo autem non potest
liberare. Notum facit mandatum, sed obediens non præstat affectum: nisi
quod est occidens per imperium literæ fiat viuificans per spiritum gratiæ.

Cap. 8. Post hæc concludit, dicens:

Ibid. *Nisi quod in his omnibus & gratia Dei, & libertas nostri declaratur arbitrij. &
quia etiam suis interdum motibus homo ad virtutum appetitus possit extendi, semper
verò à domino indigeat adiuuari.*

Et vbi est, quod regulari definitione præmissum est, Non solum actum,
verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium, qui & incipit
quæ bona sunt, & exequitur, & consummat in nobis. Ecce hic etiam si bo-
nis cœptis necessarium Dei fateris auxilium: ipsos tamen laudabiles motus
appetitusq; virtutum, remota gratia Dei nudæ libertati adscribis arbitrij:
vt boni salubresq; conatus nequeant quidem proficere, nisi Deus adiuuet:
possunt tamen, etiam si non à Deo inspicientur, incipere. Deinde vt euiden-
tius definias, quid homo ex libero arbitrio habeat, quid sumat ex gratia Dei,
addis, & dicit.

*Nec enim cum voluerit quis, sanitate perfruitur: aut de aegritudinis morbo pro ar-
bitrij sui desiderio liberatur.*

Doces ergo, non posse quidem hominem per semetipsum apprehendere
sanitatem, sed habere eum à semetipso desiderium sanitatis. Et sua tantum spõ- **D**
te venire ad medicum: non etiam hoc ipsum medici esse, quod veniat. Qua-
si verò anima ipsa non langueat, & corpori suo remedium sana prospiciat.
Atqui totus homo ex ipsa & cum ipsa in profundum miseræ suæ decedit, vbi
eam prius quam à medico notitiam suæ calamitatis accipiat, iacere delectat,
amantem semper errores suos, & amplectentem falsa pro veris. Cuius salus
prima est, vt sibi incipiat displicere, & vetustatem suæ debilitatis odisse. Se-
quens verò est, vt & sanari desideret, & à quo sananda sit, nouerit. Quæ
curationem ipsius sic præcedunt, vt ei ab illo, qui ægram sanaturus est, inse-
rantur. Ne, cum ei vllò modo hæc inesse possint, merito videatur saluata, nõ
gratia. Deinde adijcijs:

Sic & in
respõ. ad
6 obiect.
Gallorù.

*Vt autem euidentius clareat, etiam per nature bonum (quod beneficio creatoris
indultum est) nonnunquam bonarum voluntatum prodire principia: qua tamen, nisi à
Rom. 7. Deo dirigantur, ad consummationem virtutum peruenire non possunt, Apostolus testa-
tur, dicens: Velle enim adiacet mihi: perficere autem bonum non inuenio.*

Falsò ergo secundum hanc definitionem antè dixisti, Non solum actuum
verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium: qui & incipit
quæ bona sunt, & exequitur, & consummat in nobis. Sed hoc nullo modo
ex aliqua parte potest esse falsum. Cui nequaquam inferri contraria debue-
runt: vt, quod rectè professus es ex gratia incipere, id postea confirmari
per nature bonum, & per liberum arbitrium nos habere. Dixit quidem bea-
tus Apostolus: Velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non inue-
nio.

Rom. 7.

nio.

A uenio. Sed idem dixit: Nō quōd idonei simus, cogitare aliquid ex nobis ipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Et idem dixit: Deus est enim, qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate. Non ergo Apostolus sibi contrarius est. Sed cū donatum nobis fuerit bonum velle, non statim inuenimus & facere, nisi quærentibus, petentibus, atq; pulsantibus qui dede desiderium, præstet effectum. Vox nanque ista dicentis: Velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum, non inuenio: vocati est, sub gratia constituti: qui condelectatur quidem legi Dei secundū interiorem hominem: sed videt aliam legem in membris suis, repugnantem legi mentis sue, & captiuariem se in legem peccati. Et quamuis acceperit scientiam recte volendi, virtutem tamen in se non inuenit eorum quæ optat operandi: donec pro bonæ voluntate, quā sumpsit, mereatur inuenire qui faciat. Post hæc ponis plurima testimonia, quibus nunc validum, nunc infirmum liberum arbitriū demonstratur. Quasi quidam sint, qui proprijs viribus impleant, quod alij facere Deo non adiuuante non possunt: aut ob aliud homo accipiat præceptū, nisi vt diuinum quærat auxilium. Concludis ergo, & dicis.

1. Cor. 3

Philip. 1.

Rom. 7.

Cap. 9.

Et ita sunt hæc quodammodo indiscretè permista, atq; confusa, vt quid ex quo prædeat, inter multos magna questione voluatur. Id est: Vtrum, quia initium bonæ voluntatis præbuerimus, miseretur nostri Deus: an quia Deus miseretur, consequamur bonæ voluntatis initium. Multi enim singula hæc credentes, ac iusto amplius asserentes, varijs, sibiq; contrarijs sunt erroribus inuoluti.

B Ecce, vt tibi videtur, quæ permista erāt, discreta sunt: & quæ explicari nō poterant, absoluta. Duos enim esse contrarios sibi definitos error es, quibus qui inter liberum arbitriū & gratiā, quid tenendum sit nesciunt, implicentur. Et in vno constitus eos qui dicunt, ideo nostri misereri Deū, quia ex nobis præbita sunt bonæ initia voluntatis, significans sine dubio Pelagianī dogmatis sectatores, qui dicunt gratiā Dei dari secundū merita nostra: in alio autē illos ponis, qui dicunt, ex misericordia Dei bonarū voluntatū prodire principia eos intelligi volēs, qui inimicos gratiæ debellārūt. Si ergo error est, initia bonæ voluntatis non adiuto diuinitus homini a describere, & error est, confiteri quoniā preparatur volūtas à domino, quō dirigēdi sumus, vt vtrūq; vitemus? Si vtrunq;, iniquis, sequamur, nos nulli errori acquiescemus. Tu nos subdis duobus, & geminis, sicut intelligis, prauitates: diuidendo damnas, miscendo iustificas. Hac lege ac regula poteris prædicare, quōd tam errent qui dicunt, semper esse fallēdum: quā qui definiunt, Nunquam esse fallēdum. Sed vt in neutro peccetur, vtrumq; sectandū: quia nec semper declinanda falsitas nec semper negligenda sit veritas. Fallit te prorsus opinio tua: De duobus malis vnum fieri bonū nō potest: Vnā virtutē duo vitia nō gignunt: Vnum verū duo falsa nō faciunt. Quæ enim paria sunt merito, non minuuntur coeundo, sed cresunt. Non itaque oportuit eos qui bonarū voluntatū initia, ex Dei asserunt inspiratione generari, ea sententia reprehendi, qua arguuntur qui ad hæc liberū arbitriū putant sibi sine ope gratiæ posse sufficere. Harum enim definitionum vna ab ecclesia expugnata est, alia defensa. Nec eis vllō modo huius noui fœderis cōgruit pactū, quo catholica sit corruptio, quā Pelagiana correctior. Multi, inquis, singula hæc credentes, ac iusto

Proffer.

Notatur

17. colla.

Calsians

in qua

docet

quodq;

esse licitū

mctū

11.

Cap. 10.

amplius afferentes, varijs sibiq; contrarijs sunt erroribus inuoluti. Placet igitur tibi, cū hæreticis catholicis, cū victis dānare victores: & eos erroris nota adurere, qui errorē ab ecclesia depulerūt? Secundū quippe tuā censurā, qua sanctarū & fidelīū voluntatū alleris non in omnibns hominibus ex Deo esse principiū (quasi multū gratiæ tribuas, si hoc eā in quorundā operari mētibus adquiescas) errauit Papa Innocentius & Petri sede dignissimus, qui cū de istis loqueretur, qui in libero arbitrio gloriantur: Nam quid, inquit, nos de eorū post hæc rectū mentibus exultimemus, qui sibi reputant deberi, quōd boni sunt? Et iterū cum de primi hominis scriberet lapsu: Liberum enim, inquit, arbitrium olim ille perpeffus, dum suis inconsultius vtitur bonis, cadens in præuicationis profunda demersus, nihil quēadmodum exinde surgere posset, inuenit: suaq; in æternū libertate deceptus, huius ruina iacuisse oppressus, nisi eū post Christi pro sua gratia releuasset aduentus. Errauerunt Orientales episcopi, in quorū iudicio Pelagius, eos qui dicunt gratiā Dei secundum merita nostra dari, vt catholicus posset videri, anathematizare cōpulsus est. Errauerūt Africana episcoporum concilia, quæ decretis suis cōstitūere, vt trunq; Dei donum esse, & scire quid facere debeamus, & diligere vt faciamus: vt ædificante charitate scientia non possit inflare, quia sicut de Deo scriptum est: Ille est qui docet hominē scientiā: ita scriptū est, Caritas ex Deo est. Errauerūt ducenti quatuordecim sacerdotes, qui in epistola quā suis constitutionibus prætulerunt, ita apostolicæ sedis antistitem beatū Zosimum sunt allocuti: Constituimus, in Pelagium atq; Celestium per venerabilem episcopum Innocentium de beatissimi apostoli Petri sede prolatā manere sententiā, donec apertissima confessione fateantur, gratia Dei per lesum Christum dominum nostrum, non solū ad cognoscendam, verum etiā ad faciendam iustitiā, nos per actus singulos adiuuari: ita vt sine illa nihil * veræ sanctæq; pietatis habere, cogitare, dicere, agere valeamus. Errauit sacrosancta beati Petri sedes, quæ ad vniuersum orbē Papæ Zosimi sic ore loquitur: Nos tamen instinctu Dei (omnia bona enim ad autorem suum referenda sunt, vnde nascuntur) ad fratrum & coepiscoporum nostrorum conscientiam vniuersa retulimus. Errauerunt Africani episcopi ad eundem Papam Zosimum retribentes, eumq; in sententiæ huius salubritate laudātes cum aiunt: Illud verō, quod in literis tuis, quas ad vniuersos curasti esse mittendas, posuisti, dicens: Nos tamen instinctu Dei (omnia enim bona ad autorem suū referenda sunt, vnde nascuntur) ad fratrum & coepiscoporum nostrorū conscientiam vniuersa retulimus: sic accepimus dictum, vt illos qui cōtra Dei adiutorium extollunt humani arbitrij libertatem, districto gladio veritatis, velut cursim trāsens amputares. Quid enī tā libero fecisti arbitrio, quā quōd vniuersa in nostræ humilitatis conscientiam retulisti? & tamen instinctu Dei factum esse, fideliter, sapienterq; vidisti, veraciter fidenterq; dixisti. Ideo vtiq;, quoniam preparatur voluntas à domino, & vt boni aliquid agant, paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda filiorū. Quo quot enim spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei, vt nec nostrum sentiamus deesse arbitrium, & in bonis quibusque ac voluntatis humanæ singulis motibus, magis illius valere non dubitemus auxilium. Videsne regulas tuas inuictarum constitutionum soliditate con fractas, & in fidei structura prauas ruinosasq; iuncturas, velut Hierichontinos muros ad sacerdotium turbarum

Epist. 97.
inter epi
sto. Aug.

Vide epi
sto. Aug.
106; Mi-
leuita-
bum &
Cartha-
ginensē
cap. 4.
Psal. 91.
1. Ioan. 4

Idē ref-
pon. ad
ost. capi-
tulū Gal-
lorum.

Rom. 8.

Io. iuc. 6.

D

A barum ruisse concentum? Cum enim de sanctarum origine voluntatum, & fidei charitatisque principijs, inter nostros & Pelagianos quæstio versaretur, non ancipiti victoria, nec dubio diremptum est sine certamen vt adhuc nobis de iniquissima huius fœderis tui pace tractandum sit. Prostrata est inimica acies, bellum contractum est, victores sumus per illum qui fecit potentiam in brachio suo, qui dissipauit superbus mente cordis ipsorum: Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles: Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Per illum, qui faciens misericordiam cum patribus nostris, memor fuit testamenti sancti sui, & iuristurandi quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis, vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus ipsi in sanctitate & iustitia in conspectu eius omnibus diebus nostris. Per illum, qui dedit nobis victoriam per **I E S V M C H R I S T V M** dominum nostrum. Per illum, à quo non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Quid de elisarum argumentationum ratiunculis fracta studes arma colligere? Quid cineres extincti dogmatis refouendo, deficientes furni nidorem iu reuiuam flammam conaris accendere? Non est periculum liberi arbitrij ex gratia Dei, nec voluntas auferitur, cum in ipsa bene velle generatur. Nam si deo non putanda est nostra, quia formatur, regitur, ordinatur, imbuitur: spoliatur libertate filij Dei qui aguntur spiritu Dei: perdunt vigorem rationalis animi, & omni voluntariæ deuotionis laude priuantur, quibus datur spiritus sapientiæ & intellectus, consilij & fortitudinis, scientiæ & pietatis, ac timoris domini. Prorsus qui his reformationibus se non putant indigere, de veteris morbi consuetudine in phrethesim transseunt: respuentes remedium, clamant, insanient, reluctantur. Sed si repromissionis sunt filij, quiescent & sanabuntur. Sed iam videamus quid inferat sobrietas disputantis: qui vt vitium vitio pelleret, & errorem errore curaret, contrarias sibi definitiones noua arte confudit: vtque hoc compositionis suæ poculum securis auditoribus propinaret, exemplis voluit colorare quod nescuit. ait enim.

Si enim dixerimus, nostrum esse bonæ voluntatis principium: quid fuit in persecutore Paulo? quid in publicano Mattheo? Quorum vnus creatori ac supplicij innocentum, alius violentijs ac rapinis publicis incubans, attrahitur ad salutem? Sin verò gratia Dei semper inspirari bonæ voluntatū principia dixerimus: quid de Zachariæ? quid de illius in cruce latronis pietate dicemus? qui desiderio suo vim quandam regni caelestibus inferentes, specialia vocationis monita prauenerunt:

Per istam ergo quorundā principiorū dissimilitudinē probare nititur, hoc posse quosdā per liberū arbitriū sine adiutorio Dei, quod quidā nisi Deo cooperante, non possint. Et hoc vult de quorundā tardiore obedientia & quorundam sequaciorē consensu intelligi. Quasi vbi dura infidelitas Deo subditur, & Euangelio quod diu impugnauit, repenti succumbit, ibi mutationem hominis dextera operetur excelsi: Vbi autem post tranquillam cohortationem solum, veros mores, sine vlla hæsitacione diffidentij docilis

Cap. 11.

Lucæ 1.

1. Cor. 15.

1. Cor. 2.

Cap. 12.

Rom. 8.

1. Cor. 13.

Aliis *

traferunt

Cap. 13.

Psal. 76.

- auditor amplectitur, bonum talis conuersionis humanæ sit tantummodo uoluntatis. Quasi uerò potentia gratiæ Dei eos tantum ad filium attrahat, quos aut uoce increpauerit, aut pœna obtruerit, aut terrore tremefecerit. Illorū autem mentibus nihil suæ uirtutis admoueat, qui ad promissiones redemptoris sui, spe alacri, & auido desiderio cucurrerunt. Sed ueritas dicit: Nemo uenit ad me, nisi pater, qui misit me, attraxerit eum. Si ergo nemo uenit, nisi attractus: omnes, quocumque modo ueniant, attrahuntur. Trahit igitur ad Deum contemplatio elementorum, omniumque quæ in eis sunt ordinatissima pulchritudo. Inuisibilia enim eius, à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Trahit rerum gestarum cognitio, & diuinorum operum relaturæ animum audientes inflammât, narrantes laudes domini & uirtutes eius, & mirabilia eius quæ fecit. Trahit timor: Principium enim sapientiæ timor domini. Trahit laetitia: quoniam, Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domū domini ibimus. Trahit desiderium quoniâ, Cōcupiscit & defecit anima in atria domini. Trahit delectatio lectionis: Quam dulcia enim faucibus meis eloquia tua, super mel & fauū ori meo. Quis perspicere aut enarrare possit, per quot affectus uisitatio Dei animum ducat humanum, ut quæ fugiebat, sequatur: quæ oderat, diligat: quæ fastidiebat, esuriat: ac subito commutatione mirabili, quæ clausa ei fuerant, sint aperta: quæ onerosa, sint leuia: quæ amara, sint dulcia: quæ obscura, sint lucida. Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout uult. Quoniam Deus qui dixit de tenebris lumen splendescere, illuxit in cordibus nostris ad illuminationē scientiæ claritatis Dei in facie Christi Iesu: id est, in manifestatione filij sui, qui est in sinu patris. Qui ergo illuxit in corde Matthei publicani & Pauli tunc ecclesiā persequentis, ipse & in corde Zachari, & in corde crucifixi latronis cum domino, illuxit: nisi domini uox fortè otiosa fuit, cum Zachæum, qui quærebat uidere eum quis esset, compellere dignatus est, dicens: Zachæe festina, descende, quoniam hodie in domo tua oportet me manere. & non præparauit sibi eius animum, cuius elegit hospitium. Denique, cum murmurarent omnes, quod ad uirum peccatorem introisset hospitari: Zachæus iam pœnitentiam agens, dimidio bonorum suorum in pauperes erogato, redditurum se in quadruplum cum fraudata promitteret, dominus ait: Hodie salus huic domui facta est, quia & hic filius est Abraham. Et ne lateret causa huius salutis, adiecit, Venit autem filius hominis saluum facere & querere quod perierat. Vtique agnoscebamus saluum factum, sciremus à querente præuentum. In latronis quoque iustificatione, etiam si nulla operantis gratiæ intelligerentur indicia, nonne cum omnibus credentibus etiam ipsum acciperemus attractum: Dicente domino: Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Et: Cum exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me. Inter omnia autem, hunc uel traditum esse, uel tractum, etiam ipsius confessio docet: qui cum aliquandiu blasphemasset in IESVM CHRISTVM, repente est mutatus, & dixit: Domine memor esto mei, cum ueneris in regem tuum. Sed unde in vno hominē tantā compugnantium uocum sit orta diuersitas, instruat nos Apostolus, & dicat: Nemo in spiritu Dei loquens, dicit anathema Iesu. Et: Nemo potest dicere dominum Iesum, nisi in spiritu sancto: Ut non dubitemus in eisdem hominis uoluntate, & de proprio fuisse quod blasphemam-

Aphemaui, & de Spiritu sancto quod credidit. Frustra igitur disputator iste, inscrutabilem vnius gratiæ varietatem, ad argumentum definitionis suæ voluit aptare, vt portio iustificatorum, solius voluntatis suæ motibus ad Christum venire credatur: portio autem reluctans trahatur, & inuicta compellatur, cum Deus sit qui operatur omnia in omnibus, siue alios sic, alios autem sic at trahere velit: ad quem nemo, nisi aliquo modo trahatur, venit.

1. Cor 13

Post hæc subiicit testimonia sacre hitorie, quibus ostendit, obseruatiam mandatorum Dei, consummationemq; virtutum diuinæ gratiæ deputandam: quod & nos promptissimè confitemur. Et commemoratis exemplis de Balaam, quem volentè Israëlitis maledicere, Deus in benedictionis verba transtulerit: & de Abimelech, qui peccare non permisus sit in Stratâ: & de Ioseph à fratribus venditio: quorum malani voluntatem in bonum Deus venterit: recurrit ad confirmationem definitionis suæ: vt liberum arbitrium, quod gratiæ se dicit iungere, à parte quadam humani generis, quantum in ipso est auferat: & in quadam parte constituat, dicens:

Cap. 15.

Num 12.
Gene 10
& 17.

Hæc enim duo, id est vel gratia Dei vel liberum arbitrium, sibi quidem inuicem videntur aduersa: sed vitæq; concordant. Et vitæq; nos pariter debere suscipere, pietatis ratione collegimus: ne vnum horum homini subtrahentes, ecclesiastica fidei regulam excessisse videamur.

Ecclesiastica regula est prædicante Apostolo: Nemo potest dicere dominum Iesum, nisi in spiritu sancto. Ecclesiastica regula est: Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti quid gloriaris, quasi non acceperis?

1. Co. 12.
2. Co. 4.

BEcclesiastica regula est: Gratia Dei sum id, quod sum: & gratia eius in me vacua non fuit, sed plûs omnibus illi laboraui. Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Et: Misericordiam consecutus sum, vt fidelis essem. Ecclesiastica regula est: Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, vt sublimitas sit virtutis Dei, & non ex nobis. Ecclesiastica regula est: Gratia saluati estis per fidem: & hoc nõ ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis extollatur. Ecclesiastica regula est: In nullo terreamini ab aduersarijs, quæ est illi causa perditionis, vobis autè salutis, & hoc à Deo: quia vobis datum est per Christum, non solum vt in eum credatis, sed etiam vt patiamini pro eo. Ecclesiastica regula est: Cum tremore & timore veltrâ ipsorum salutem operamini. Deus enim est qui operatur in nobis, & velle & operari pro bona voluntate. Ecclesiastica regula est: Non quia idonei sumus cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis ipsis, sed sufficiens nostra ex Deo est. Hanc regulam firmat Deus dicens: Nemo potest venire ad me, nisi datum fuerit ei à patre meo. Et: Omne quod dat mihi pater venit ad me. Et: Sine me nihil potestis facere. Et: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Et: Nemo nouit filium, nisi pater, neque patrem quis nouit, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Et: Sicut pater viuificat mortuos, ita & filius quos vult viuificat. Et: Beatus es Simon Bariona, quoniam caro & sanguis non reuelauit tibi: sed pater meus, qui in cælis est. Hæc regula nulli hominum auferatur voluntas: quia virtus gratiæ, nõ hoc in voluntatibus operatur vt non sint: sed vt ex malis bonæ, & ex infidelibus sint fideles: & qui ex semet ipsis erant tenebræ, lux efficiatur in domino. quod mortuū erat, viuificetur: quod iacebat, erigatur: quod perierat, inueniatur. Hoc in omnibus prorsus hominibus, qui eruantur

1. Cor. 7

1. Cor. 7
1. Cor. 4
Ephes. 2

Philip. 1

Philip. 2

1. Cor. 3

Ioan 6
Ioan. 15
Lucæ 10
Ioan. 5

Matt. 16

de po.

A sicut nō falsō ipsa veritas ait: Venit filius hominis querere & saluare quod perierat. Naturæ enim humanæ, in illa vniuersalis præuaricationis ruina, nec substantia erepta est nec voluntas, sed lumen decusq; virtutum, quibus fraude inuidentis exuta est. Perditis autem per quæ ad æternā atq; inamissibilem corporis animæq; incorruptionē poterat peruenire, quid ei remāsit, nisi quod ad temporalē pertinet vitā, quæ tota est dānationis & pœnæ. Propter quod, natos in Adā renasci oportet in Christo, ne in illa quis inueniatur generatione, quæ perijt. Nam si posterī Adæ in illis virtutibus naturaliter agerent, in quibus Adam fuit ante peccatū, nō essent natura filij iræ. nō essent tenebræ, nec sub potestate tenebrarū: saluatoris deniq; gratia nō egerēt: quia nō frustra boni essent, nec iustitiæ præmio fraudarentur: habētes ea bona, quorum amissione primi patres de Paradiso exulare meruerunt. Nunc autē, cū sine sacramento regenerationis æternā mortē nemo possit euadere: nōne ex ipsius remedij singularitate apertissimē patet, in quā profundū malū totius humani generis natura demersa sit, illius præuaricatione, in quo omnes peccauerunt, & quicquid ille perdidit, perdidērunt? Perdidit autē primitus fidē, perdidit continentīā, perdidit charitatē, spoliatus est sapiētia & intellectu, cauit consilio & fortitudine. & impiē altiora sectando, à veritatis scientia, & obedientiæ pietate deiectus est. nec ipso saltē timore sibi reliquo, vt ab interditiis vel metu cauere pœnæ, * qui abstinere amore iustitiæ. Liberū ergo arbitriū, id est, rei sibi placitæ spōtaneus appetitus, vbi vsum bonorū quæ acciperat fastidiuit, & vilescētibus sibi fœlicitatis suæ præsidijs, insanā cupiditatē, ad experiētā præuaricationis intendit, bibit omnīū vitiorū venenū, &

B totā naturam hominis intēperatæ suæ ebrietate madefecit. Inde, priusquam edēdo carnem filij hominis, & bibēdo sanguinem eius lethalem digerat cruciatatē, labitur memoria, errat iudicio, nutat incessu: neq; vllō modo idoneus est ad illud bonum eligendū & concupiscendū, quo se sponte priuauit. Quia nō, sicut potuit Deo nō impellēte corrūere, ita potest Deo nō erigēte cōsurgere. Non igitur rectē dictū est: Non enim talē Deus homine fecisse credendus est, qui nec vel. t. vnq̄, nec possit bonū. Quasi nos istā hominis debilitatē à creatore dicam cōditā, & nō peccati merito ab homine cōtractā. Qui ergo putat cōsequēs esse, vt si liberū arbitriū obcæcatū esse dicatur, obcæcatio ipsa ad naturæ referatur autorē, vult persuadere, quōd tā sanū sit in Adæ posteris liberū arbitriū, quā in Adā fuit ante peccatū: quod satis alienū à catholica fide ducimus. Quid enim peccato lesū est, si id lesū nō est, vnde peccatū est? Nisi fortē dicatur in Adæ posteros pœnā trāsisse, nō culpa: quod omni modo falsō dicitur, & ob hoc fortē nō dicitur. Nimis enim impiū est, hoc de Dei sentire iustitia, quōd à præuaricatione liberos, cū reis voluerit esse dānatos. Patet ergo culpa, vbi nō latet pœna, & societas peccati cōiungitur de cōmunione supplicij: vt quod est humanæ miseræ, non de institutione creatoris, sed de retributione sit iudicis. Illud etiā ineptē positū est, & cōtra sensum oīm tractatorū, quod ad probandā liberi arbitrij incolumitatē cōnexuit dicēs: Et quo modo itabit illa domini post præuaricationē primi hominis illata sentētia: Ecce Adā factus est sicut vnus ex nobis, sciēs bonū & malum? Quasi diabolus Adæ vera promiserit, & Adā trāsgridiēdo mādātū Dei profecerit in similitudinē Dei, et hoc ei fuisse collatū pronunciauerit Deus: cū in his verbis significatū sit potius, quid non fuerit assecutus, qui superbie ingressus

Lucā 11
Iud ca. 17
filius perierat & inuentus est.
Luc. 19.

Ephef. 2
Ephef. 7
Coloſ. 1.

Rom. 5.

Aliās *
qui non abstinere amore iustitiæ.

Cap. 20.

Cap. 21.

Genes. 1.

gressus viam, quod habebat amisit, dum quod non acceperat concupiscit. Non minus autem in ipsa huius sensus conclusione peccatum est, dum dicitur: Concepit ergo Adam post præuarcationem quam non habuerat conscientiam mali: boni verò, quam acceperat, scientiam non amisit. Scientiam boni Adam tunc habebat, quando bonum sanctumque mandatum Dei fidei corde seruabat, & erat iuitus manens in imagine creatoris sui, legitiq; eius non obliuiscens. Postquam autè se, hoc est, imaginem & templum Dei deceptoris suo subdidit, perdidit boni scientiã, quia perdidit bonã conscientiam. Iustitiam enim iniquitas depulit, humilitatè superbia destruxit, continentiã concupiscentia elisit, infidelitas rapuit fidem, captiuitas abstulit libertatem: nec potuit illi vlla portio residere virtutũ, quò tãta irruerat turba vitiorũ. Nemo enim potest duobus dominis seruire. Et: Qui facit peccatũ, seruus est peccati. Et: A quo quis superatus est, ei seruus additus est. Nemo autè seruus nisi cũ aliqua libertate: & nemo liber est, nisi cum aliqua seruitute, dicente Apostolo: Cum enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Quem ergo fructũ habuistis tunc, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est. Nunc autem liberi à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum in sanctificationem, finem verò vitam æternam. Qui itaque seruit diabolo, liber est à Deo. Qui autem liberatus seruit Deo, liber est diabolo: vt appareat malam libertatem potuisse haberi ex humanæ voluntatis defectu: bonã autem libertatem non potuisse recipi, sine liberatoris auxilio. Sed ne hæc primi hominis calamitas in progeniem eius transisse videatur: quã integro sit omnium hominum natura iudicio, exemplo gentium probaturus hic doctor addidit, & dixit:

Denique non amisse genus humanũ post præuarcationẽ Adæ sciẽtiã boni, etiã Apostoli sententiã euidentissimè declarat, qui dicit: Cũ enim gẽtes que legẽ nõ habet, naturaliter qua legis sunt, faciunt: hi lege nõ habentes, ipsi sibi sunt lex, qui oĩdũt, opus legis scriptũ in cordibus suis, testimoniũ reddite eis cõscientia ipsorũ, et inter se inuicẽ cogitationib; accusantib; aut etiã defendentib; in die qua iudicabit Deus occulta hominũ.

Si de his Apostolus loquitur, qui ex præputio sunt vocati, & cũ essent longè, facti sunt propè, credentes in eum. Qui quorũ aliquando nõ misertus est, nunc miseretur, & iustificans circumcisionem ex fide, & præputiũ per fidem, duos condidit in se net ipso, destructoq; pariete inimicitie Iudeorũ & gentium, in vno nouo homine fecit pacem: concludens omnia in incredulitate, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur creditibus. Si, inquam, de his Apostolus loquitur, in quorũ cordibus digito suo Deus, id est, Spiritu sancto scribit nouum testamentum, vt legis plenitudinem & opera charitatis naturaliter exequantur, reformata scilicet renouataq; natura: quid hinc superbissimi sensus nouitas adiuuat, eum reconciliatio inimicorũ non possit nisi gratiæ mediatoris adscribi? Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius. Ergo gratia, gloria Dei est, non meritum liberai. Quis enim prior dedit ei, vt retribuere tur illi? Nihil boni operis ex mortuis, nihil iustitiæ procedit ex impijs: tota ipsorũ salus, gratia est. Et ideo gloria Dei est, vt qui gloriatur, in illo, cuius gloria eguit, gloriatur. Si autem (quod magis vult hic disputator intellegi) de illis ista dicatur, qui alieni à gratia Christiana, quædam ad similitudinem legalium mandatorum pro-

rum pro-

A rum proprio iudicio fanciebant, intelligentes, mores ciuitatum cōcordiamq; populorum non posse aliter contineri, nisi vt rectè factis præmia, & peccatis pœnæ decernerentur: quis ambigat, hanc sapientiã humano generi ad temporalis vitæ vtilitatem, ex naturæ à Deo cōditæ superesse reliquijs? Si enim nec ad ista terrena ordinanda rationalis animi vigeret ingenium, non vitia- ta esset, sed extincta natura: Quæ tamen etiamsi excellentissimis artibus, & cunctis mortalium eruditionum polleat disciplinis, iustificari ex se non potest, quia bonis suis malè vtitur, in quibus sine cultu vèri Dei impietatis immunditæq; conuincitur, & vnde se defendi existimat, accusatur. Cum ergo Paulus definiat, quòd non ex operibus legis iustificatur omnis caro: & quoniam in Christo neque circumcisio, neque præputium valeat aliquid, sed noua creatura: quid iste impiam infidelium libertatem naturalibus instruit bonis, & propijs vult iustificare principijs? Quid ad renouationem miseræ vetustatis, idoneam definit præuaricatoris scientiæ nuditatem? Quasi ista scientia vel ex naturæ opibus residua, vel ex legalis doctrinæ eruditione quesita, possit sui perceptione præstare, vt quod faciendum nouerimus, etiam facere diligamur: aut villos sit bonæ voluntatis motus, nisi quem creauerit diffusæ per Spiritum sanctum charitatis afflatus. Sine fide enim impossibile est placere Deo. Et. Omne quod non est ex fide, peccatum est. Et: In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quæ per dilectionem operatur. Post hæc in conclusione testimoniorum quibus probare voluit, quòd hi qui per increpationem prophetiam surdi appellantur & cæci, possint ex facultate naturæ & aures suas aperire ad audiendum, & oculos suos ad videndum (quasi non de iisdem dicat dominus: Et dabo eis cor aliud, & spiritum nouum dabo eis, & euellam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum, vt in præceptis meis ambulent, & iustificationes meas obseruent, & faciant eas) addidit, & dicit:

Rom. 3.
Galat. 6.

Hebr. 11.
Rom. 14
Galat. 5
Cap. 23.

2. 2. 7. 8
21. 1. 4
Ezech. 11
& 36.

B Denique vt possibilitatem boni eis inesse designaret, increpans Phariseos dixit: Quid autem ex vobis ipsis (inquit) etiam non iudicatis quòd bonum est? Quòd vtiq; non eis dixisset, nisi eos iudicio naturali, quòd æquum est, scisset posse discernere.

Luc. 12.

Iam non solum voluntatem boni, sed etiam possibilitatem libero adscribit arbitrio: Tanquam ideo ab eis exigatur intelligètia, ideo iustitia reposcatur, quia possint hæc sine Dei donis, de naturæ proferre bonis: Imperatur autem ista homini, vt ex ipso præcepto Dei quo ei hoc quòd accepit, indicitur, agnoscat id se suo vitio perdidisse, & non ideo iniquam esse exactionem, quia ad reddendum quòd debet idoneus non est. sed à litera occidente confugiat ad spiritum viuificantem, & facultatem quam antè nõ inuenit in natura, querat ex gratia. Quòd si facit, magna est misericordia dōmimi: si non facit, iusta est pœna peccati. Deinde ad plenitudinem præmissæ dispositionis, regulari sententia pronuntiat, dicens:

Cap. 24.

Vnde canendum nobis est, ne ita ad dominum omnia sanctorum merita referamus, vt nihil nisi id quòd malum atq; peruersum est, humana ascribamus natura.

Quid euidentiùs, quid expressiùs secundum Pelagij Celestijque commentum ab vilo discipulo potuit definiri? Illi dicunt, gratiam Dei secundum merita nostra dari: & * ideo dicunt, gratiam Dei nõ ad singulos actus dari.

Alibi *
ijdem.

Hic

Hic intra vnam sententiam blasphemiam vtrinq; conclusit, dicens, Cauendum nobis esse, ne ita ad Deum omnia sanctorum merita referamus, vt nihil nisi quod malum atque peruersum est, humanæ adscribamus naturæ. Vult ergo esse multa propria hominum merita, quæ non sint gratiæ largitate collata, quibus ad augenda naturales quædam de sursum munera debeatur. Vult nos gratiæ Dei non ad singulos actus accipere: ac proinde non pro omni bono opere semper orare. Atq; ita cōsequens erit, vt in Dei muneribus nullū meritū esse credendum sit: quādoquidē sine merito sit, quæ Deus in omnib; semper adiuuerit: aut si etiā in his quæ Deus tribuit, aliqua merita collocatur, cōitet etiam ipsa acquiri propria facultate potuisse, & ideo in aliquibus oporteat nos iuari, vt possibile fiat per gratiā, quod nō erat impossibile per naturā. Ecce iā in ista paucorū breuitate verborū, nō duarū tantū, sed multarū impietatū numerosa connexio est. Quæ si scrupulosior diligētiz discretionē tractetur, in nullo à dammati erroris catena absoluta monstrabitur. Sed ne suspicionibus agere videamur, & latebras sensuum vltra verba rimari, quid accrescat cognitis, doceat quæ sequuntur. Qui ergo inter principia disputationis suæ dixerat, Non solum actuum, verum etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principiu: qui nobis & initia sanctæ voluntatis inspirat, & virtutē atque opportunitatē eorum quæ rectē cupimus, tribuit peragendi: nunc volens probare, quod religiosæ cogitationes & sancta consilia, nulla Dei inspiratione concepta de naturali possunt prodire sapientia, ponit verba Solomonis, dicentis: Voluit Dauid pater meus ædificare domū nomini domini Dei Israel. Et ait dominus ad Dauid patrem meum: Quod cogitasti in corde tuo ædificare domū nomini meo, bene fecisti, hoc ipsum mente pertractans. Verum tamen non tu ædificabis domum nomini meo. Deinde vt ostendat, quomodo intelligendum sit, insert ipse tractator:

Hec ergo cogitatio, atque iste tractatus regis Dauid, vtrumne bonus ex Deo, an malus & ab homine fuisse dicendus est? Si enim bona & ex Deo fuit illa cogitatio, cur ab eo, à quo inspirata est, eidem negatur effectus? Si autē mala, & ex homine fuit, cur laudatur ab domino? Restat ergo vt & bona, & ex homine fuisse credatur: in quem modum etiam nostras quotidie cogitationes possumus iudicare. Neque enim aut soli Dauid bonum ex semetipso cogitare concessum est, aut nobis ne quid boni vnquam sapere, aut cogitare possimus naturaliter, denegatur.

Nullo modo hoc testimonio atque argumento probare potest, quod piæ cogitationes ex solo libero arbitrio, & non ex Dei inspiratione nascantur. Non enim ideo voluntas Dauid, quæ vtique bona erat, non ex Deo fuisse credenda est, quia templum sibi dominus non ab eo ædificari, sed à filio ipsius voluit. Quærendum ergo est, de quo spiritu processerit affectus ipsius voluntatis, nempe de illo in quo dicebat. Si introiero in tabernaculum domus meæ, si ascendero in lectum stratus mei: Si dederō somnum oculis meis, aut palpebris meis dormitationem, aut requiem temporibus meis, donec inueniam locum domino, tabernaculum Deo Iacob. Quod cum propheta concupisceret, non ignorabat verū illud, perfectūq; templū ab illo esse cōdendū, qui cum esset filius Dei, factus est etiam filius Dauid: quiq; cum videret templum à Solomone constructū, dicebat: Soluite templū hoc, & in triduo suscitabo illud. Dicebat autem de templo corporis sui. Vt ergo hoc templū præ-

figura-

Cap. 25.

3. Reg. 6

1. Par. 28

Psal. 131

Iohan. 1

A figuraretur, quod in Christo & in Ecclesia disponebatur, merito ad extructionem eius non Dauid eligitur, sed filius Dauid: vt per filiū hominis significaretur filius Dei & hominis, & per templū dissolubile, indicaretur tabernaculum incorruptibile, ad cuius condendam imaginem & voluntas Dauid probata est, & opus in eum translatum est, cuius persona magis eidem imagini congruebat. Atque ita & ex Deo erat hoc velle Dauid: & ex Deo erat, hoc facere Solomonem. Quod vt exemplis magis lucefcatur, requiramus vbi fieri Deus noluerit, quod homines facere Deo volente voluerunt. Dominus Apostolis suis præcepit, dicens: Euntes ite, & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & docentes eos seruare quæcunque mandauit vobis. Quod cum Apostoli audirent, sine dubio non verba nuda per corporales sonos exterioribus tantum auribus acceperunt, sed virtute * iubentis verbi accensa est in cordibus eorū inextinguibilis flamma charitatis, qua ardentissime vellent Euangeliū Christi omnibus gentibus prædicare: Sed cum vetiti sunt loqui verbū in Asia, & cum tentarent ire in Bithyniam, prohibiti sunt à spiritu Iesu. nunquid nō ex Deo hanc voluntatem habebant, quod etiam istorū optabant ad fidē corda conuerture, quos occulto iudicio Deus Euangelium tunc nolebat audire? Aut quod Ecclesia quotidie pro inimicis suis orat: id est, pro his qui nondum crediderunt, nunquid non ex spiritu Dei facit? Quis hoc dixerit, nisi qui hoc non facit, aut qui putat fidem non esse donum Dei? Et tamen quod pro omnibus peccatoribus, non pro omnibus obtinetur. Nec est iniquitas apud Deum, qui sæpe postulata non tribuit, quæ postulare donauit. Bonam igitur voluntatem, eam scilicet qua adhæretur Deo, nec negandum est hominis esse propriā, & confitendū est Deo inspirante conceptā. Nam cum nemo sit bonus, nisi solus Deus, quale erit bonū, quod auctore nō habet bonū? Naturæ quippe humanæ, cuius creator est Deus, etiā post præuocationem manet subtilantia, manet forma, manet vita, & sensus, & ratio, cæteraque corporis atq; animi bona, quæ etiam malis vitiosisque non defunt: sed non in illis veri boni perceptio est, quæ mortalē vitam honestare possint, æternam autem conferre, non possunt. Neque enim ignotū est * quantū Græciæ scholæ, quantum Romana eloquentia, & totius mundi inquisitio circa inueniendū summum bonum, acerrimis studijs, excellentissimis ingenijs laborando nihil egerint: nisi vt euanescerent in cogitationibus suis, & obscuraretur cor insipienti eorū, qui ad noscendam veritatem semetipsos ducibus utebantur. Si ergo quis de ærumnosis vanitatibus & insanijs fallacibus erubescēs, tenebras esse & mortem, quicquid pro lumine ac vita amplectebatur, intelligit, & ab his se conatur abstrahere: non est ab ipso, quamuis non sine ipso sit, ista conuersio: nec propria virtute ad principia salutis enititur: sed agit hoc occulta & potens gratia Dei, quæ dimotis terrenarum opinionum & operum mortuorum fauillis, torrem obruti cordis exagitat, & desiderio veritatis inflammat: non vt inuitum hominem subigat, sed vt subiectionis cupidum faciat: nec vt ignorantem trahat, sed vt intelligentem, sequentemque præcedat. Mansens enim liberum arbitrium, quod vtique cum ipso homine Deus condidit, à vanitatibus & cupiditatibus suis, in quas neglecta Dei lege defluxit, non à seipso, sed à creatore mutatur, vt quicquid in eo in melius reficitur, nec sine illo sit qui sanatur, nec nisi ab illo sit qui medetur, cuius

Matt. 18

Alijs *
viuentis

Act. 16

Cap. 26.

Luc. 18

Alijs *
quod

Rom. 12

sumus

Ephes. 1. sumus noua creatura, nouumque figmentum, creati in Christo Iesu in ope. C
 Cap. 27. ribus bonis, quæ præparauit Deus, ut in illis ambulemus. Nunc iam vi-
 deamus quò disputantis progrediatur intentio:

¶ Dubitari ergo (inquit) non potest, inesse quidem omnì animæ naturaliter virtutum
 femina, beneficio creatoris inserta: Sed nisi hæc opitulatione Dei fuerint excitata, ad
 incrementum perfectionis non poterunt peruenire, quia secundum beatum Apostolum
 neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Adia-
 cere autem homini in quamlibet partem arbitrii libertatem, etiam liber ille, qui dici-
 tur Pastor, apertissime docet, in quo duo angh vnicique nostrum adherere dicun-
 tur: id est, bonus & malus. In hominis verò optione consistere, ut eligat quem sequatur.
 Et idcirco manet in homine liberum semper arbitrium, quod gratiam Dei possit vel
 negligere, vel amare.

¶ Si dubitari non potest, inesse omnì animæ naturaliter virtutum femina
 beneficio creatoris inserta: solus Adam præuaricatus est, & in peccato eius
 Rom. 5. nemo peccauit: in nullis iniquitatibus concepti sumus, & in nullis nos ma-
 Psa. 50. tres nostræ peperere delictis: non fuimus natura filij iræ, nec fuimus sub po-
 Ephes. 1. testate tenebrarum: qui manentibus in nobis naturaliter virtutibus, filij po-
 Colof. 1. titius nati sumus pacis & lucis. Absit ab animis piorum fallacis doctrinæ insi-
 diosa deceptio. Virtutes cum vitijs habitare non possunt: quæ enim partici-
 a. Cor. 6. patio, inquit Apostolus, iustitiæ cum iniquitate: aut quæ societas lucis ad te-
 1. Cor. 2. nebras? Virtus nanque principaliter Deus est: cui non aliud est habere virtu-
 tem, quàm esse virtutem. Huius cum participes sumus, habitat Christus in
 nobis, qui est Dei virtus & Dei sapientia: habitat fides, spes, charitas, conti-
 nentia, intellectus, consilium, fortitudo, & terq̃ue virtutes. Cum verò ab
 hoc bono recedimus, omnia nobis è contrario oriuntur ex nobis: discedente
 enim pulchritudine, quid succedat nisi deformitas? abeunte sapientia, quid
 D resideat nisi insipientia? non regnate iustitia, quid dominetur nisi iniquitas?
 Virtutum itaque femina, quæ beneficio creatoris inserta sunt, præuaricatione
 primi parentis euerfa sunt: nec haberi queunt, nisi eo rellituente qui dederat.
 Reformabilis enim est natura humana formatori suo, & eorum bonorum
 quæ habuit capax est: ut per mediatorem Dei & hominum hominem Iesum
 Christum, in eo ipso quod ei remansit, possit recuperare quod perdidit. Re-
 mansit autem ei rationalis animus, qui non virtus, sed virtutis habitaculum
 est. Ex participatione enim sapientiæ & iustitiæ & misericordiæ, non sapien-
 tia, neque iustitia, neque misericordia: sed sapientes & iusti & misericordes
 sumus. Quæ bona, quamuis rationale nostrum vitijs occupatum sit, & præ-
 uaricantibus nobis Dei téplum spiritus immundus inuaferit, possunt tamen
 rursus in ipsum rationale confluere, per eum qui mundi principem foras mit-
 tit: & ligans fortem, vasa eius rapit, fugatoque mundi huius spiritu, largitur
 nobis spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis, qui
 autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Puto autem istum
 verisimilitudine decipi, & in specie falsarum errare virtutum, dum ea bona,
 quæ non possunt nisi ex Dei munere haberi, etiam in impiorum animis exi-
 stimat reperiri: ideo scilicet, quia multi eorum sint iustitiæ, temperatiæ, con-
 tinentiæ, & beneuolentiæ sectatores: quæ omnis non frustra quidem, neque
 inutiliter habent, multumque ex eis in hac vita honoris & gloriæ cosequan-
 tur. Sed

Joan. 12.
 Mar. 1.
 1. Cor. 2.
 Rom. 8.
 Cap. 28.

A tur. Sed quia in ijs studijs non Deo, sed diabolo seruiunt, licet habeant temporalem de vana laude mercedem, ad illam tamen beatarum virtutum non pertinent veritatem. Et ita manifestissimè patet, in impiorum animis nullam habitare virtutem: sed omnia opera eorum immunda esse, atque polluta, habentium sapientiã non spiritalem sed animalem, non cœlestem sed terrenam. non Christianam, sed diabolicam, non à patre luminis sed à principe tenebrarum, dum per ea ipsa quæ non haberent nisi dante Deo, subduntur ei qui primus recessit à Deo. Qui ergo dicit, sine vlllo opere gratiæ naturaliter omni animæ semina inesse virtutum: quid laborat ostendere, nisi de istis seminibus quædam germina præcedentiũ Dei gratiã pullulare meritorum? Denique, vt videre iur aliquid gratiæ tribuisse, Ad perfectionis, ait, incrementum semina hæc peruenire nõ poterit, nisi opitulatione Dei fuerint excitata: vt scilicet opitulatio Dei sit cohortatio atque doctrina: mens autem, quæ virtutum est opulenta seminibus, vtatur facultate quam possidet: ad hoc tantum iuuanda, vt eruin virtutum adprehendat culmina, quarum sibi scit inesse principia. Igitur secundum * istud humana anima sic ædificabitur in Dei templum, vt non accipiat fundamentum, præter quod aliud nemo potest ponere, quod est Christus Iesus. Quando autem hoc fundamentum incipitur, nisi quando fides in audientis corde generatur? Quæ si naturaliter inerat, non cœptum ibi est aliquid, sed superinstructum. Superfluò ergo infidelis videbatur, qui fidem habebat antequam crederet. Hoc autem & de aliarum virtutum principijs potest dici, quas gratia augere debeat quia sunt, non donare quia desunt. Sed aliud nos omnia sanctarum scripturarum eloquia docet Legimus principium esse sapientiæ timorem domini. Et legimus donum Dei hæc esse virtutem. Timor domini, inquit, super omnia se superposuit. Beatus [homo] cui donatum est habere timorem domini. Cùm ergo timor Dei principium sit sapientiæ, quæ virtus haberi potest sine sapientiã, cuius ex timore principium est? Beatus Petrus apostolus, Gratia vobis, inquit, & pax adimpleatur in recognitione domini nostri Iesu Christi, qui nunc omnia nobis diuina virtute sua, quæ ad vitam & pietatem pertinent, donauit. Nunquid ait, Qui virtutum semina, quæ naturaliter habebamus in terra, opitulatione sua excitauit in nobis? sed ait: Qui nunc omnia nobis quæ ad vitam & pietatem pertinent donauit. Quod dicendo, cuius virtutis initiũ in natura posuit, quod nõ ab eo collatum sit qui cuncta donauit? Propter quod & beatus Paulus: Quid enim habes inquit, quod nõ accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi nõ accepisti? Ergo omnia quæ ad vitam & pietatem pertinent, non per naturam, quæ variata est, habemus: sed per gratiã, qua natura reparatur, accepimus. Nec ideo existimare debemus, in naturalibus thesauris principia esse virtutum, quia multa laudanda reperiuntur etiã in ingenijs impiorum, quæ ex natura quidem procedunt: sed quoniam ab eo, qui naturam condidit, recesserunt, virtutes esse nõ possunt. Quod enim verò illuminatum est lumine, lumen est: & quod eodem lumine caret, non est. Quia sapientia huius mundi stultitia est apud Deum. Ac sic, vitiũ est quod putatur esse virtus: quando quidem stultitia est, quod putatur esse sapientia. Quomodo autem fieri potest, vt is qui in naturalium virtutum seminibus exuberare se putat, * quas ipse magnificas esse gloriatur, ipsas virtutes suas ei doctrinæ subijciat prouehendas, quæ dicit: Si quis videtur inter vos sapiens esse, stultus fiat, vt sit sapiens: & Quia in sapientiã Dei nõ cognouit hic

Cap. 29.

Alias *

istum

1. Cor. 3

Proo. 1.

& 0.

Eccle. 27.

1. Pet. 2

1. Cor. 4

1. Cor. 3

Alias *

quæ iste

magnificas

gloriatur.

1. Cor. 3

1. Cor. 2

S

mundus

mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stulticiam prædicationis saluos facere credentes? Quid illa scientia scientiæque præsumptio magis ineptum esse censeat, magisque ridendum, nisi spiritus Dei aspersionem subegerit superbiorum: rationesque illas, quæ ignotæ virtuti, canina facundia repugnabant, gratiæ suæ virtute destruxerit: vt semen verbi præfulcata cordis terra concipiat, & dignos æternis horreis fructus Dei agricultura producat?

Cap. 30.

Post illud autem nullius autoritatis testimonium, quod disputationi suæ de libello Pastoris inseruit, & quo ostendere voluit, inter boni & mali contrarias suasiones, ita omnem hominem naturali iudicio & propriæ discretioni esse commissum, vt ei non plus à Deo præsidij, quam à diabolo sit periculi, addidit definitioni suæ regulam, dicens: Et idcirco manet in homine liberum semper arbitrium, quo gratiæ Dei possit vel negligere, vel amare. In qua sententia etiam hoc quod ait, manere in homine liberum semper arbitrium, ex aliqua parte non constat. Siquidem multa milia infantium in regnū Dei adsumptorum, aut à regno Dei extraneorum, sine vllius suæ voluntatis arbitrio gratiam Dei aut accipiant, aut amittant, Multique exordes ad omnia profus, & fatui, per sacramentū regenerationis ab æternæ mortis vinculis eruantur. Accipiamus tamen ita hoc dictū, vt ad eos propriè pertineat hæc definitio, qui vti possunt libera voluntate. Itane libera est ista libertas, vt quantum ex se habeat fastidij vt negligat gratiā Dei, tantū ex se habeat delectationis vt diligat? Itane illum vetustæ infidelitatis glacialē rigore nullus meridiani caloris spiritus relaxauit, & torpor mentis obstrictē de suo algore concaluit: vt dicente domino, Ignem veni mittere in terram, nulla ad cor frigidum scintilla peruenerit, & cinis mortuus à semetipso in flāmā charitatis exarserit? Nihil tale in istius gratiæ damnatoribus factum est, quale illi ex-

Ier. 13.

Luc. 14.

Act. 16.

1. Cor. 13.

Rom. 7.
Ephes. 6.

1. Io. 4.

1. Cor. 4.

perti sunt, qui dicebant: Nonne cor nostrū erat ardens, cum essemus cum illo in via, & aperiret nobis scripturas? Sed nec illud in eis factum est, quod de Lydia, ciuitatis Thyatirorum purpuraria, quæ inter mulieres, quibus illic Apollolus prædicabat, sola tunc ostēditur credidisse: Cuius, inquit, cor aperuit dominus, vt intenderet his quæ à Paulo dicebantur. Et tanta est secundum istū liberi arbitrij vel incolumitas, vel facultas, vt charitatē, quæ in omnium arte virtutū est, non ex Dei munere, sed ex sola habeat voluntate. Quid ergo in anima à suo ædificatore parabitur? aut qua largitate gratiæ fiet oratio, si illa sunt ei propria, sine quibus non possunt prodelle donata? Sed Apollolus, qui proficitur sine charitate non operationes miraculorū, nō scientiam, non fidē, non prophetiam, non erogationes diuitiarū, non ipsam seuisimorum suppliciorū, prodelle tolerantia: vnde ipsa charitas non tacet. Quoniam charitas, inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritū sanctū, qui datus est nobis. Et: Pax, inquit, fratribus cum charitate & fidē à Deo patre & domino Iesu Christo. Sanctus etiam Ioannes Apollolus instruat nos, vnde huius boni ceperimus esse participes, Charissimi, inquit, diligamus inuicem, quia dilectio ex Deo est. Et ne possimus opinari, ideo dilectionem dictam ex Deo, quia in natura hominis hic satus esset affectus, paulo post ait: Non quod nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse dilexit nos. Et iterum: Nos diligamus Deum, quia prior dilexit nos. Agnoscat ergo humana egestas, hoc quod de quibuslibet bonis recte dicitur, multo rectius sibi dici de eo, sine quo bona cuncta non profunt: Quid enim habes quod non accepisti?

A accepisti? si autē accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Post hæc *Cap. 31.*
autem, cum tantum homini tribuisset ante gratiam, quantum ei fuerat fru-
ctuosissimum habere per gratiam, addidit quædam perplexè, atque confusa
ad vigorem liberij arbitrij demonstrandum, & de his quæ iam donatis sibi *Aliàs **
* viribus facit, vult illa munire quæ ei naturaliter inesse definit, vt quod est *virtutib'*
per adiutorium Dei perfecisse, hoc sit per arbitrij libertatem cœpisse. Verùm
hæc vt tolerabilia transeamus: quia & nos liberum arbitrium ideò dici-
mus, bonæ voluntatis affectum fideique principium operante gratia conce-
pisse, vt per hæc quæ illi nullo merito præeunte donata sunt, ea quæ opera-
turis sunt promissa mereatur: ab illo semper petens posse aliquid boni facere,
qui ait: Sine me nihil potestis facere. His itaque prætermisiss, id quod de *Ioan. 19*
sancti Iob passioibus posuit, retractemus. ait enim: *Cap. 32.*

*Quod etiam in Iob probatissimo athleta suo, cum eum diabolus expetisset ad sin-
gulare certamen: diuinam legimus prouidissè ussitiam. Si enim contra inimicum non
sua virtute, sed Dei solus fuisset gratia protegente congressus, & absque vlla virtute
patientis sua diuina tantum opitulatione sussultus, multiplices illas, ac tota inimici
crudelitate quasitas tentationum moles & extia pertulisset: quomodo non illam ca-
lumniosam diabolus, quam prius emiserauero, aduersus eum iustis iterasset: Nun-
quid Iob gratia colet Deum? nonne tu vallasti eum ac domum eius & vniuersam sub-
stantiam eius per circuitum? Sed aufer manum tuam, hoc est, sine eum suis mecum
viribus decertare, nisi in faciem tuam benedixerit tibi. Sed cum nullam huiusmodi
querimoniam calumniosus hostis post consultum audeat iterare, non Dei, sed illius se
victum viribus consistetur: Licet etiam gratia Dei non in totum illi desuisse credenda
sit, que tantam tentatori tribuit potestatem, quantam & illum resistendi nouerat
habere virtutem, non enim ab illius impugnatione sic protegens, vt nullum virtuti hu-
mana relinqueret locum, sed hoc tantum procurans, ne violentissimus inimicus ani-
mam eius amentem faciens, & impotem sensu, impari eum atque iniquo certaminis
pondere prægraueret.*

*Quis hæc prædicari à catholicis inter catholicos crederet, nisi quæ in col-
luctationibus domesticis sæpe defensa sunt, etiam scripta loquerentur? Itane
in omnibus hominibus intelligentiæ caligat obrutus, & à cunctis ecclesiæ fi-
lijs spiritus scientiæ & pietatis abscessit, vt non erubescant ingerere se iudi-
cijs legentium tam inhonesto mendacio? Vir grauis, doctor sapiens, verax
magister, redde nobis catholicam definitionem, qua inter imitia disputationis
ruæ aures nostras mentesque cepisti Pronuntiaueras fidē Christianam voce
ecclesiastica, non solum actum, verum etiā cogitationū bonarū ex Deo esse
principium: qui nobis & initia sanctæ voluntatis inspirat, & virtutē atq; op-
portunitatem eorū, quæ rectè cupimus, tribuit peragēdi. Omne enim datum *Iacob. 1.*
optimū, & omne donum perfectum de sursum est, descendens à patre lu-
minum, qui & inspirat quæ bona sunt, & exequitur & consummat in nobis,
& huius sententiæ soliditate omnia hostilium reliquiarū machinamēta con-
frēgeras. Cur professione mutata, quod destruxisti, ædificas: quod tueba-
ris, impugnas? Cur inuictissimæ veritatis arce deserta, gradatim ad præcipi-
tia Pelagiana decurras? Qui enim desinueras, neq; sanctarum cogitationum,*

neq. piarū voluntatum, neq. bonorū actuum ex nobis esse principia: sed inspiratione Dei, gratiazq. eius auxilio bona in nobis cūcta generari, & ad perfectum, perfectione nūque perducī. paulo post cœpisti donis gratiaz liberi arbitrij æquare conatus: vt principia, quæ Deo adsignaueras, posse hominē à se metipso habere mōstrares, dicendo: Quia etiā suis interdum motibus homo ad virtutum appetitū posset extēdi. semper verò à domino indiget adiuuari. Et iterum dicendo, Etiā per naturæ bonū, quod beneficio creatoris indultū est, nonnunquam bonarum voluntatum prodire principia: quæ tamē nisi à domino dirigantur, ad cōsummationē virtutū peruenire nō possint. Et post hæc, vt quosdā præueniri à gratia ostenderes, in quorundā autē præuentibus meritis causam percipiendæ gratiaz collocares, dixisti quid ex quo pēdeat dubitari: id est, vtrum, quia initiū bonæ voluntatis præbuerimus, misereatur nostri Deus: an quia Deus misereatur, consequamur bonæ voluntatis initium. Quas duas regulas ne in ambiguo relinqueres, vtrāque exēplis vt tibi visum est idoneis munire curasti: vnam de Pauli & Matthei coactitia conuersione confirmans: alterā de Zachæi & Latronis voluntaria fide roborans, quorum desiderium tam violentum dicis fuisse, vt ad inuadendum regnum cælorum specialia vocationis monita præuenirent. Deinde progressu disputationis, vt incolumitatē interioris hominis patefacias, ipsum Adam concepissem quidem, quam nō habebat sciētiam mali: sed quam acceperat, boni sciētiam nō amisisse confirmas. Cumque hoc etiam ex comparatione impiorum probare voluisses, in id vsque prolapsus es, vt proclamares, cauendum nobis esse, ne ita ad Deum omnia sanctorum merita referamus, vt nihil nisi quod malum est, humanæ adscribamus naturæ. Et ne hanc naturam vllas in præuaricatione Adæ crederemus amisisse virtutes, desinisti, tam incolumes esse omnium hominum animas naturaliter, quam fuit primi hominis ante peccatum, dicendo: Dubitari ergo, non potest, inesse omnium animæ naturaliter virtutum semina beneficio creatoris inserta. Consideratis ergo his definitionibus tuis, non est occultum, quantum ab illius sententiæ sanitate desieris: in qua quod tribuendum erat gratiaz, fallaciter prædicando, catholicarum tibi aurium iudicia conciliare voluisti, quibus de præmissæ professionis fronte securis, facile sequentia irreperent, si prima placuissent. Sed hætenus ne in totum videreris à præfixa regula discrepare, ita virtutum meritorumque principia ad liberum arbitrium à gratia transtulisti, vt ipsos bonorum desideriorum voluntarios motus sine auxilio Dei nec prouehi patereris posse, nec perfici. Nunc verò remoto longius Deo, & à sustentatione hominis se arato, tantam libero arbitrio potentiam tribuis, vt non solum amissionem multiplicium facultatum & totius simul familiæ ac necessitudinum acerbissimum finem constanter æquanimitèrque suscipiat. sed ipsius quoque corporis proprii ineffabiles cruciatus proposito nudæ voluntatis euincat. Et vt dubitari hinc disputante te nequeat. sancti Iob contituis exemplum, qui aduersus illam insignem diabolicæ sæuitiæ crudelitatem sine Dei præsidio decertaret: & argumento probare niteris, quod ipse cruentissimus inimicus confessus sit, non domini, sed Iob se virtute superatum, in eo, quod sibi in grauiore consuetu gratiam Dei obtulisse non dixit: quasi vir ille in damnis, atque orbitatibus deberet superna protectione circumtegi, in carnis autem suæ animæque tormentis non egerit adiuuari. Si ergo hac magnitudine animi, quam illata

Cap. 34.
 Alias *
 à libero
 arbitrio:
 sed textus
 magis
 placet.

A per singulos omnesque artus tot mortium pœna non superat, nihil inter sanctorum palmas memorabilius, nihil inuenitur illustrius: eamque adseris, ex humana tantum virtute subsistere: quid erit laudis ac meriti, quod inter studia quietis ac pacis nequeat arbitrij obtinere libertas, quam in tanti sine certaminis de suis viribus coronasti? Quæro igitur abs te, videaturne tibi vir iste, cum illis quæ legimus supplicij probaretur, habuisse in se Spiritum sanctum? Si habuisse dicis: certum est quia Deus, quem non deseruit, adiuuit: Si autem recessisse ab eo Spiritum sanctum dixeris: propheticus te eiusdem sermo conuincit, dicentis: Scio enim quod redemptor meus viuat, & in nouissimo die de terra surrecturus sim: Et rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea video Deum: quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspexituri sunt, & non alius. Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Quod si de incarnatione domini nostri Iesu Christi, ac resurrectione eius, qui est primitiæ dormientium, & de spe redemptionis, quæ in ipso reposita est omnibus sanctis, rectè intelligitur prophetatum: manifestè apparet, non discessisse à templo suo gratiam Dei: & fecisse iam tunc dominum in hoc sancto suo, quod postea in Apostolis & martyribus suis spondebat esse faciendum, dicens: Cum autem tradent vos, nolite cogitare, quomodo, aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Quid cum idem sanctus ineptis consolatoribus responderet, nonne in Dei fidebat auxilio, dicens: Qui deridetur ab amico suo, sicut ego, inuocabit dominum, & exaudiet eum? Aut nesciebat ex illo se habere quod habebat, de quo ait:

Iob. 19

Mat. 10

Iob. 12

B Apud ipsum sapientia & fortitudo, ipse habet consilium & intelligentiam. & quod dicit, In cuius manu anima omnis viuentis, & spiritus vniuersæ carnis hominis. Et iterum: Expecto, inquit, donec veniat immutatio mea: vocabis, & ego respondebo tibi: Operi manuum tuarum porriges dexteram: Tu quidem gressus meos dinumerasti, sed parcis peccatis meis: Signasti quasi in sacculo delicta mea, sed curasti iniquitatem meam. Non ergo deseruerat dominus, quem curabat: neque opem suam abstulerat ab eo, cui purificatoria remedia, quibus clariùs nitesceret, admouebat. Ad hanc passionum tolerantiam, in qua hic sanctus emicuit, etiam ille erat præparatus à domino, qui dicebat: Nam etsi ambulem in medio vmbre mortis, non timebo mala, quoniam tu tecum es. Et illud: Salus iustorum à domino, & protector eorum est in tempore tribulationis. Ad hanc tolerantiam etiam ille erat paratus à domino, qui & credere in Christum, & pro Christo pati referebat ad Christum, dicens: Iustificati igitur ex fide, pacem habemus ad Deum per dominum nostrum Iesum Christum: per quem & accessum habemus in gratia ista, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei: Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus: scientes, quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem, spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis: Et iterum: Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die, exstimati sumus ut oues occisionis. Sed in his omnibus superamus per eum qui dilexit nos. Huius tolerantie fortitudo vnde

Ibidem

Iob. 14

Cap. 35.

Psal. 22

Psal. 36

Rom. 5.

Rom. 8

Psal. 43

- Luc. 11 descenderet, beatus Petrus, & in illo omnis Ecclesia veritatis ipsius voce C
discebat, dicentis: Ecce Sathanas postulat ut cerneret vos velut triticum: ego autem rogavi pro te Petre, ne deficiat fides tua. Quisquis igitur in tribulatione non deficit, ab illo se non dubitet adiuvare, ad quem quotidie corda uniuersorum fidelium clamant: Ne inferas nos in tentationem, sed libera nos à malo: quoniam custodit Deus animas sanctorum suorum, de manu peccatorum liberabit eos. Quòd autem dicis, gratiam Dei ab Iob ex eo intelligendà nõ penitus recessisse, quòd tentatori eius tantà Deus tribuit potestatem, quantam & illum resistendi nouerat habere virtutem: Nonne rectius veraciusq; loquereris, si ubi dixisti, Quantam & illum resistendi nouerat habere virtutem: diceres potius, Quantam & illi resistendi nouerat se dedisse virtutem? Vnius enim verbi correctio totà istam gloriã, quam humanis viribus assignare voluisti, sobrietate aliqua temperasset, ut illa mirabilis in tanta afflictione patientia, & Dei adiutorio & libero hominis adscriberetur arbitrio. Sed veritus es naturæ humanæ minuere laudem, si ei profitereris à Deo datam esse virtutem. Itaque confictus illius atque victoriæ non vis credi cooperatorẽ Deum fuisse, sed tantummodo spectatorem: ut cui persuadere poteris, per naturalem arbitrij facultatem tam arduum certamen cuiusdam, dubitare non audeat in leuioribus causis multò liberiores esse bonæ voluntatis effectus: atque ita in illius damnatæ sententiæ foueam cadat, qua dicitur, ideo nobis gratiam iustificationis dari, ut quod facere per liberum iubemur arbitrium, facilius possemus implere per gratiam, tanquam & si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possemus etiam sine illa implere diuina mandata. Quod quia catholici Pontifices dignum anathemate censuerunt: utendum nobis est eo, quo vsi sunt testimonio, dicentes: De fructibus enim mandatorum dominus loquebatur, ubi non ait: Sine me difficilius potestis facere: sed ait: Sine me nihil potestis facere. His autem definitionibus tuis, quas credidisti idonea autoritate munitas, tanquam de consensu legentium securus adiungis, Solere internum Deum ad fidem nostram probandam plus offerre quàm sufficit, ut quàm infirma sit credendum fides, possit agnosci: & hoc exemplo illius Ceterionis ostendis, qui cum pueri sui posceret curationem, dominusq; se ad domum eius iturum esse promitteret, respondit: Non sum dignus, ut intres sub tectum meum: sed dic tantum verbo, & sanabitur puer meus. In quo eum dominus tali admiratione laudauerit, ut pronuntiare non se inuenisse tantam fidem in Israël. At exigua cõclusionem penè totũ tu Pelagianũ dogma confirmas dicendo: Nullius enim laudis esset ac meriti, si id in eo Christus, quod ipse donauerat, prætulisset. Falso ergo scriptũ est: Quia nemo potest esse continens, nisi Deus det. Falso prædicauit Apostolus, cum de eadem virtute loqueretur, dicens: Volo autem omnes homines esse sicut me ipsum: Sed unusquisq; proprium habet donum à Deo: alius sic, alius autem sic. Falso docuit & ille qui dixit: Si quis indiget sapientia, postulet à Deo, & dabitur ei. Nec secundum veritatem dictum est: Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est descendens à patre luminum. Et: Nemo potest accipere quicquam, nisi datum fuerit ei de cælo. An dicendum est, Omnes quidem virtutes inter Dei dona numerandas: sed in illis hominem, quas de proprio habuerit, esse laudabile? & ibi esse merita, ubi Dei dona non fuerint? Igitur secundum regulam tuam
- Mileuita Concil. & Carthag. capitulo 5. Ioan. 17 Cap. 36.
- Matth. 8.
- Sap. 8. & Cor. 7.
- Iac. 1.
- Ibidem. Ioan. 3.

A tuam, quibus donatum est, vt non solum crederēt in Christum, sed etiam vt paterentur pro ipso, & laudem & meritum perdiderunt: nec habent veram gloriam, qui non in se, sed in domino gloriantur. Sed rectius audimus prophetam dicentem: Maledictus homo qui sp̄e habet in homine, & firmat carnem brachij sui, & à domino discedit cor eius. Et illum, qui ait: Diligam te domine virtus mea. Et: In domino laudabitur anima mea. Et: Fortitudo mea, & laudatio mea dominus: vt manifestissimè nouerimus, nec laudē eos vllam habere nec meritum, in quibus non inueniuntur, quæ nisi dominus dederit non habentur. Sic autem putasti de testimonio laudatæ fidei præiudicium donis gratiæ posse generari: quasi fides, vbi ostenderetur laudata, non doceretur esse donata. Laudat Apostolus Romanorum fidem, & pro hoc bono agit gratias Deo, dicens: Primum quidem gratias ago Deo meo per Iesum Christum vobis: quia fides vestra adnūtiatur in vniuerso mundo. Ad Corinthios quoque simili scribit affectu dicens: Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Iesu: quia in omnibus diuites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientia Nunquid agendo gratias Deo, credentibus sustulit laudem? aut laudando credentes, meriti negauit autorem? De Ephesiorum etiam fide quid sentiat, audiamus. Propterea, inquit, & ego audiens fidem vestram, quæ est in domino Iesu, & dilectionem in omnes sanctos, non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis, vt Deus domini nostri Iesu Christi pater gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ & reuelationis, in agnitionem eius illuminatos oculos cordis vestri. Habebant ergo isti fidem, ha-

Hier. 17

1. sal. 33

Psal. 117

Rom. x

1. Cor. x

Ephes. 1

B bebant & opera charitatis, quæ nec laude poterant carere, nec merito: sed pro his virtutibus Apostolus gratias Deo agere non cessat, sciens à patre luminum hæc dona venisse: à quo se etiam petere protestatur, vt quibus dedit fidem, quæ per dilectionem operatur, det spiritum sapientiæ & intellectus: vt inde se Ephesij nouerint accepisse quod habebant, à quo discunt & sperare quod non habent. Pro Philippenisibus quoque similes Deo gratias agit, & meritum eorum laudemque non supprimit, dicens. Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, semper in cunctis orationibus meis prædicationibus vobis, cum gaudio deprecationem faciens super communicationem vestram in Euangelio, à prima die vsque nunc, confidens hoc ipsum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vsque in diem Christi Iesu. Cuius humanæ laudis ac meriti non hic causa suspensa est: quid virtutis ac pietatis exceptum est, quod non ex gratiæ fonte profuxerit, vbi ab initio vsque ad finem & inchoatio, & perfectio boni operis domino reputatur: cui canitur de sanctis suis: Domine in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iustitia tua exaltabuntur, quoniam gloria virtutis eorum tu es.

Philip. 1

Psal. 88

Cap. 37.

Considerandum sanè est in hac sententia tua, quantum adiuues eos qui dicunt, Gratiam Dei secundum merita nostra dari: quos, vt catholicæ fidei defenderis vmbraculo, profanæ opinionis esse profiteris, dicens:

Nemo autem existimet hæc à nobis ob hoc fuisse prolata, vt nitamur adstuerere, summam salutis in nostræ fidei ditione consistere, secundum quorūdam profanam opinionem, qui totum libero arbitrio deputantes, gratiam Dei dispensari secundum meritum vniuscuiusque desinunt.

- Sed miror valde quomodo non vides, aut ab alijs existimas non videri, C
quòd te ipsum tus ore condemnas. Dicendo enim quòd Centurio, cuius
fides domini voce laudata est, nullius laudis esset ac meriti, si id in eo Deus,
quod ipse donauerat, prætulisset: definisti Centurionem illum non donatam
fidem habuisse, sed propriam, ac perinde nihil eius principijs collatum fuisse
per gratiã: in eadem autem fide causam fuisse & laudis & meriti, quorũ neu-
trum haberet, si id, cui & laus debetur, & meritum, dominus contulisset.
- Rom. 1 Frustra ergo vt inuidiam damnati erroris euadas, summam salutis ne gas in
fidei nostræ ditione consistere: cum omnino salus nisi ex fide esse non possit.
- Abac. 1 Iustus enim ex fide viuit. Quoniam veritas dicit: Amen amen dico vobis,
Ioan. 5 quoniam qui audit verbum meum, & credit in eũ qui me misit, habet vitam
æternam, & in iudicium non veniet, sed transibit de morte ad vitam. Et iterum:
Ioan. 6 Hęc est voluntas patris mei, vt omnis qui videt filium & credit in eum
habeat vitam æternam: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Et iterum:
Ioan. 17 Hęc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem
misiisti Iesum Christum. Cũ vtique huic fidei, quam ideo meritis & laudi-
bus honorasti, quia maus eam inter liberij arbitrij bona, quàm inter Dei do-
na numerari, æternã beatãq; vitã constet esse partã: quomodo hoc vulnus
declinabis, quo te ipsum configis, pronuntiando eos profanos, qui gratiam
dispensari secundũ merita humana definiant: & asserendo, quod nec lau-
dem constet habere, nec meritum eos, qui ex dono gratiæ sint fideles. Quo-
quouersum ergo te conferas, à temetipso & vinciris, & vinceris. Si enim gra-
tiam merita non præcedunt, & fides nõ potest esse sine meritis: fides gratiam
nõ præcedit, & omni modo ex gratia habetur, quicquid illud est ex quo me-
ritum nascitur, quod ante gratiam non habetur. D
Ut igitur definitionum
tuarũ absurditas non sibi repugnare videatur, inconuenientia miscere con-
aris, & vnitate mēbrorũ corporis Christi in duobus generibus fidelium noua
præsumptione constituis: in vno scilicet, ad quod pertineat illud, quod in-
ter principia dixisti, Non solum actuum, sed etiã cogitationũ bonarũ ex Deo
esse principium, qui & incipit quæ bona sunt, & exequitur, & cõsummat in no-
bis. In alio autẽ cui congruat regula ista, qua dicis, Centurionẽ nec laudẽ vl-
lam habiturum esse, nec meritum, si id in eo dominus, quod ipse donauerat,
prætulisset. Et licet totum disputationis tuæ textum ad has duas formulas,
quæ nullo modo cõformes possunt esse, produxeris, nunc tamen distinctiũs,
atque expressiũs quid volueris firmare, pronuncias, dicens:

*Per hac igitur exempla, quæ de Euangelicis protulimus monumentis, euidentif-
simẽ poterimus aduertere, diuersis atque innumeris modis, & inscrutabilibus vijs
Deam salutem humani generis procurare: & quorundam quidemvolentium ac fi-
tientium cursum ad maiorem incitare flagrantiam: quosdam verò etiam nolentes in-
uitosque compellere. Et vunc quidem, vt impleantur ea, quæ vtiliter à nobis desi-
derata conspexerit adiunare: nunc verò etiam ipsius sancti desiderij inspirare princi-
pia, & vel initium boni operis, vel perseverantiam condonare. Inde est quod orantes,
non solum protectorem ac saluatorem, sed etiam adiutorem ac susceptorem domi-
num proclamamus. In eo enim, quod prior aduocat, & ignorantes nos, atq; inuitos at-
trahit ad salutem: protector atque Saluator noster est: In eo autem, quod admi-
tentibus*

A rentibus nobis opem ferre, refugientesq; suscipere ac munire consuevit, susceptor ac refugium nominatur.

Hac ergo discretione præscripta erit, vt definitis, in vna ecclesia ista diuersitas, vt dominus noster Iesus Christus (de quo dictum est, Et vocabis nomē eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Et de quo dictum est: Nec enim est aliud nomē sub cælo datū hominibus, in quo oportet saluos fieri) non omniū Christianorū, sed quorundā saluator, quorundam verò susceptor sit: vt hi tantū saluati, quos ad percipiendam gratiam Deus auersos, reluctantēsq; compulerit: hi autē suscepti sint, qui vocationē spontanei cursus seruire præuenerint: Et illis quidem conferatur gratuitū donum, istis verò debitum præmium rependatur. Illi nullius sint laudis ac meriti, qui nihil boni habeant nisi quod acceperint: illi autem & gloria abundant, & remuneratione ditescant, qui propria facultate deuoti, quod non acceperant obtulerunt: atq; ita Iesus Christus alios liberos inuenerit, alios liberarit: & nō ad oēs pertineat quod ait, Nō vos me elegistis, sed ego elegi vos: si sunt, à quibus cū eos nō elegisset, electus est: Nō ad oēs pertineat, Nemo venit ad me nisi datū fuerit ei à patre meo: si sunt, qui nō dāte patre ad filium venire potuerūt: Non ad omnes pertineat, quod ait Euāgelista, Erat lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientē in hunc mundū si sunt, qui aut ita in hunc mundum venerunt, vt non essent tenebræ: aut ita lux esse cœperunt, vt illuminatione veri luminis non egerent: Nec de omnibus ad opertum accipiendum sit, quod ait Apostolus, Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis sue: si quidem ipsi rumpunt vincula sua, & iugo veteris captiuitatis excusso, à dominatione diaboli, in regnum Dei libera alacritate transcurrunt Hæc si possunt intra vnā ecclesiā prædicari, vt neutra opinio alteri cedat, sed inuicē sibi vtraq; succubat: potest fieri, vt recipiamus quod Pelagiani tenēt, & Pelagiani recipiāt quod tenemus Sed hoc modo nō tā illi catholici, quā nos erimus (quod absit) Pelagiani: Contrariorum enim permixtio meliorū defectio est: quia cum virtus vitium recipit, non à vitio, sed à virtute disceditur. Nullo igitur modo Christiana corda suscipiunt, quod persuadere conatus es, Eos qui gratia Dei sunt quod sunt, nec laudem vllam habere, nec meritum: & ab eo, qui venit saluare quod perierat, partem Christianorum saluatam, partem verò esse susceptam: quoniam discipuli Euangelicæ Apostolicę doctrinæ, non alia sapientes, sed humilibus consentientes, insaniam superbæ elationis horrescūt. In toto quippe ecclesiæ corpore, atq; in singulis membris, quod mortuum erat, viuificatū est: quod captiuum fuerat, redemptum est: quod cæcū erat, illuminatū est: quod perierat, quæsitū est: quod errauerat, inuentum est. Nec secundum nouam partitionem aliorum saluator, aliorum susceptor: sed omnium vsquequaq; fidelium & saluator, & susceptor est Christus. Nec merito ac laudē priuantur, qui vnde æterna bona mereantur accipiunt: tantoq; beatiore sunt, quanto pauciora habuerint, quæ ipsorū sunt: & quanto plura, quæ Dei sunt. Non enim conturbat nos superbientium incepta querimonia, quia liberum arbitrium causantur auferri, si & principia, & profectus, & perseverantia in bonis vsq; in finem Dei dona esse dicantur: quoniam opitulationes diuinæ gratiæ, stabilita sunt voluntatis huma-

Matt. 1.
Lucæ 1.
Act. 4.

Ioan. 15.

Ioan. 6
Ioan. 1

Coloss. 1.

B nanz. Vo-

Rom. 8. n̄. Volentes oramus: & tamen misit Deus spiritū in corda nostra clamante, Abba pater. Volentes loquimur: & tamen si piū est quod loquimur, non
 Matt. 10. sumus nos loquentes, sed spiritus patris nostri, qui loquitur in nobis. Volentes operamur salutē nostrā: & tamen ipsum velle atq; operari Deus est, qui
 Mar. 3. operatur in nobis. Volentes diligimus Deum, & proximū: & tamē charitas
 Philip. 2. ex Deo est, diffusa in cordibus nostris per spiritū sanctū, qui datus est nobis.
 1. Ioan. 4. Hoc de fide, hoc de tolerantia passionū, hoc de pudicitia coniugali, hoc de cōtinētia virginali, omnibusq; virtutibus sine exceptione profitemur: quod
 Rom. 5. nisi donata essent nobis, nō inuenirentur in nobis. Et quod liberū arbitriū, naturaliter hominī inditū, maneat in natura: sed qualitate & cōditione mutata per mediatorē Dei & hominū, hominē Christū Iesum, qui ipsam volentē ab eo quod peruersē volebat auertit, & in id quod ei bonū esset velle conuertit: vt delectatione affecta, fide mundata, spe erecta, charitate accēsa liberalē susciperet seruitutē, & seruilē amitteret libertatem.

Cap. 39.

Referatis igitur definitionibus, quas hactenus quædā prætermittendo discussimus, non obscurū, neq; ambiguū est, quid de gratia Dei sentiant, qui syncerissimis eius defensoribus obloquuntur: & pacē victricis ecclesie, resumptis de damnatorum schola quæstionibus, inquietant: quas si, vt audiuius, retexamus, fiet sermonis nostri immoderata prolixitas: cum de his quæ ipsorum scholē innotuerunt, facillē pius lector intelligit, ad quæ præcipitā perueniatur hisce callibus, & in istam lutulentorum riuorū cœnosam vliginem, cuius voraginis humor exudet. Necessarium sanē existimo ante conclusionē voluminis, ea quæ ostendimus nō congruere catholicæ veritati, breuiter cōiunctimq; digerere: vt quæ interiectis responsionibus nostris possunt recordationem legentium effugere, fidelius simul recurfa recolantur,

Prima ergo definitione dictum est:

Non solum actuum, veram etiam cogitationum bonarum ex Deo esse principium, qui nobis & initia sancta voluntatis inspirat: & virtutem, atq; opportunitatē egrū, qua rectē cupimus, tribuit peragendi. Omne enim datū optimū & omne donū perfectū desursum est, descendens à patre luminis: qui & incipit qua bona sunt, & exequitur, & consummat in nobis.

Quod & nos amplectimur, catholicumq; esse confitemur.

Secunda definitione dictum est:

Adest igitur inseparabiliter nobis diuina protectio: tantaq; est erga creaturā suam pietas creatoris, vt non solum comitetur eam, sed etiā præcedat iugiter prouidentia, quam expertus Propbeta consuetur, dicēs: Deus meus misericordia eius proueniet me. Qui cum in nobis ortum quandam bonæ voluntatis inspexerit, illuminat eam, atque confortat, & incitat ad salutem, incrementum tribuens ei, quam vel ipse plantauit, vel nostro conatu viderit emersisse.

Iam hic à præmissa definitione disceditur, & quod totum gratiæ datum fuerat, ex parte nunc libero arbitrio deputatur.

Tertia

Tertia definitione dictum est.

A Nisi quod in his omnibus, & gratia Dei, & libertas nostri declaratur arbitrij, qua etiam suis interdum motibus homo ad virtutum adpetitus possit extendi, semper vero à domino indigeat adiuuari. Nec enim cum voluerit quis, sanitate perfruitur, aut de aegritudinis morbo pro arbitrij sui desiderio liberatur.

Quasi medicus noster non iam etiam hoc donet morbidis, vt veram desiderent sanitatem.

Quarta definitione dictum est:

Vt autem euentius clareat, etiam per natura bonum, quod beneficio creatoris indultum est, nonnunquam bonarum voluntatum prodire principia, qua, tamen nisi à domino dirigantur, ad consummationem virtutum peruenire non possunt, Apostolus testis est, dicens: Velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio.

Quasi Apostolus naturali affectu, & non ex gratiae dono bonam habeat voluntatem, & confitetur ex Deo sibi esse sufficientiam etiam cogitandi. 1. Cor. 3.

Quinta definitione dictum est:

B Et ita sicut haec quodammodo indiscretè permixta atq; confusa, vt quid ex quo pendeat, inter multos magna quaestione voluatur: id est, vtrum quia initium bonae voluntatis praebuerimus, misereatur nostri dominus: an quia Deus misereatur, consequamur bonae voluntatis initium. Multi enim singula haec credentes, ac iusto amplius adserentes, varijs sibi contrarijs sunt erroribus inuoluti. Si enim dixerimus, nostrum esse bonae principij voluntatis, quid sinit in persecutore Paulo? quid in publicano Matthaeo? quorum vnus cruori ac supplicijs innocentum, alius violentijs ac rapinis publici incubans, trahitur ad salutem. Sin vero gratia semper inspirari bonae voluntatis principia dixerimus, quid de Zachaei fide? quid de illius in cruce latronis pietate dicemus? qui desiderio suo vim quandam regni caelestibus inferentes, specialia vocationis monita praenerunt.

In errore esse dicitur & is, qui ex gratia nasci bonam asserit voluntatem: & is, qui dicit gratiam ex bona voluntate pendere: & tamen vtraq; sententia suscipienda decernitur, dum vnus in Paulo & Matthaeo, alterius in Zachaeo & latrone forma praefigitur.

Sexta definitione dictum est:

Hac ergo duo, id est, gratia vel liberum arbitrij, sibi quidem inuicè videntur aduersa, sed vtraq; concordat, & vtrūq; nos pariter debere suscipere pietatis ratione colligimus: ne vnū horū bonū subtrahentes, ecclesiasticae fidei regulam excelsis videamus.

Quasi ita vtrūq; recipi sit, vt in alijs hominibus voluntas gratia, in alijs gratia prauehatur voluntas: & non ita, vt in omnibus voluntas gratia subsequatur. Quonia secundū ipsos, si aufertur liberū arbitrij cum à gratia prauehatur, aufertur gratia cum à libero arbitrio prauehatur.

Septima definitione dictum est:

Conceptit ergo Adam post praenauicationem, quam non habuerat, scientiam mali boni vero, quam acceperat, scientiam non amisit.

Cum

Cum vtrunque sit falsum, quia & à quanto malo Adam cauere deberet, Deo monente prædidit: & in quanto bono esset constitutus, dum diabolo credidit, oblitus est. Sicut autem pessima scientia mali est, malum esse: ita pessima ignorantia boni est, bonum non esse.

Octava definitione dictum est.

Vnde cauendum nobis est, ne ita ad Deum omnia sanctorum merita referamus, vt nihil nisi id quod malum est, humane adscribamus nature.

Quasi natura ante gratiam non sit in damnatione, non sit in cæcitate, nõ sit in vulnere: aut nõ gratis iustificati sunt, quorum inde sint merita, vnde iustitia.

Nona definitione dictum est:

Dubitari ergo non potest, inesse omni animæ naturaliter virtutum semina, beneficio creatorum inserta: sed nisi hac opitulatione Dei fuerint excitata, ad incrementum perfectionis non poterunt peruenire.

Quasi de spiritualibus nihil Adam præuaricando perdidit: & virtus nõ vt habeatur danda, sed vt facilius perfectionem apprehendat, hortanda sit.

Decima definitione dictum est:

Quod etiam in Iob probatissimo athleta suo, cum eum diabolus expetisset ad singulare certamen, diuinam legimus prouidisse iustitiam: si enim contra inimicum non sua virtute, sed Dei solius fuisset gratia protegente congressus, & absq; vlla virtute patientis sue, diuina tantum opitulatione suffultus, multiplices illas, ac tota inimici crudelitate quesitas tentationum moles, & exita pertulisset: quomodo non illam calamitosam diabolus, quam prius miserat, vocem aduersus eum iustius iterasset? Nūquid Iob gratis colet Deum? Nonne tu vallasisti eum & vniuersam substantiam eius per cinerem? Sed aufer manum tuam, ad est, sine eum suis mecum viribus decertare nisi in faciem tuam benedixerat tibi. Sed cum nullam huiusmodi querimoniam calamitosus hostis post consuetum ausit iterare, non Dei, sed illius se victum viribus confitetur. Licet etiam gratia Dei non in totum illi defuisse credenda sit, quæ tantam tentatori tribuit potestatem, quantam & illum resistendi nouerat habere virtutem.

Si ipse Deus sciuit tantummodo quod Iob posset, non etiam donauit vt posset: restitit patientiæ eius, non auxiliator fuit. Et in quo erit necessarium gratiæ adiutorium, si humanis solû viribus tanta illa est parva victoria?

Vndecima definitione dictum est de Centurionis fide:

Miratur eum dominus, atque eum laudat, cunctisq; illis, qui ex Israël. populo crediderant, præfert, dicens: Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israël. Nullius enim laudis esset ac meriti, si id in eo dominus, quod ipse donauerat, præuulserat.

Impius

A Impius sensus, qui putat beatiorē esse hominē, cui Deus nihil dederit quā cui vniuersā contulerit.

Duodecima definitione dictum est.

Inde est, quod orantes non solum protectorem, sed etiam susceptorem dominum proclamamus. In eo enim quod prior aduocat, & ignorantes nos, atq; inuitis attrahit ad salutem, protector atq; saluator est: in eo autem, quod admirantibus nobis opem ferre, resurgentesq; suscipere, ac munere consuevit, susceptor, ac refugium nominatur.

Huic sententiæ is potest præbere consensum, qui se à Christo non vult esse saluatum.

His itaq; definitionibus hoc docetur, hoc scribitur, hoc editis disputationibus prædicatur: quod A dam peccante, anima eius læsa nō fuerit, sanumq; in eo manserit vnde peccauit. Si quidē scientiā boni, quā acceperat, non amiserit, nec potuerint posteri eius id perdere, cuius dānum nec ille pertulerit. In esse autē omni animæ naturaliter virtutū semina beneficio creatoris inserta, vt possit qui voluerit, indicio naturali Dei gratiā præuenire, & adiutoriū eius, quò facilius ad perfectionē perueniat, promereri: quia nullius sit laudis ac meriti, qui donatis bonis, non proprijs adornatur, Cauendum quoq; esse, ne ita ad Deum omnia sanctorū merita referantur, quasi per se nihil boni possit agere ipsa humana natura: cū tanta sit viriū eius integritas, vt contra ipsum diabolum, sæuitiamq; eius vsq; ad extrema supplicia, sine auxilio Dei valeat dimicare. Hanc autem possibilitatē in omnibus esse hominibus naturalem, sed nō omnes ingeneratis sibi vti velle virtutibus: tantā autē circa vniuersos homines bonitatē esse creatoris, vt alij ab eo, quia sponte veniant, suscipiantur laudati: alij quia resistunt, attrahantur inuiti: atq; ideo volentium susceptor, nolentium verò saluator sit. Et cū pars ecclesię ex gratia, pars autem ex libero iustificetur arbitrio, gloriosiores sint, quos natura prouexerit, quā quos gratia liberārit: quia ad omne opus bonū tā libera sit volūtas in Adæ posteris, quā in A dam fuit ante peccatū.

EN cuius dogmatis sunt magistri, qui vt catholicarū mentium castitatē gratiæ defensoribus calumniando corrumpant, præcipuū nostro tempore in doctrina ecclesiastica virum rabido ore discernunt, creduntq; se omnia autoritatū munimina posse conuellere, si hanc pastoralis speculæ validissimam turrim crebra Pelagiani arietis illusione pulauerint: Firmum quidem fundamentum Dei stat, sed congruenter illi non desunt partibus suis. Dignum quippe est, vt quorum sequuntur sententiam, imitentur insaniam: Nec enim alia possunt dicere, quā quæ damnatorū querelis, & proacissimis Iuliani sunt vulgata conuictijs. Paria sunt vnus seminis germina, et quod latebat in radicibus, manifestatur in fructibus. Non ergo cum illis noua acie dimicandum est: nec quasi contra ignotos hostes specialia sunt inuenta certamina: tunc istorū machinæ fractæ sunt, tunc in superbiæ socijs ac principibus corruerunt, quando beatę memorię Innocentius nefandi erroris capita apostolico mucrone percussit: quando Pelagium ad proferendam in se suosq; sententiā, Palæstinorum Episcoporum Synodus coartauit: quando Africanorū Conciliorū decretis beatę recordationis Papa Zosimus sententię suę robur adne xuit, & ad impiorum detrūcationem gladio Petri

A dotes, contra Pelagij & Celestij d quaestiones, & ad beatæ memoriæ Pæpam Hônifaciū libri quatuor explicentur. Ac sic in omnibus operibus, multisq; alijs quæ enumerare longū est, idē doctrinæ spiritus, eadem prædicationis forma præcessit. Agnoscant calūniatores, superfluo se obijcere, quod his libris nō speciale, neq; discretū testimoniū sit perhibitū, quorū in cunctis voluminibus norma laudatur. Apostolica enī sedes, quod à præcognitis sibi nō discrepat, cum præcognitis probat: & quod iudicio iungit, laudē nō diuidit. Qui ergo hos proximē libros refutant, anterioribus acquiescant, & is quæ pro gratia christiana prius sunt scripta, cōsentiāt. Sed nō faciūt: sciūt enī omnia Pelagiana sibi esse contraria, & nihil sibi posse cōpetere ad cōsequentiū resolutionē, si cōstentnr in præcedentibus cōsistere veritatē. Igitur hū iusmodi hominū prætlati nō tā disputationum studio, quā auctoritatē privilegio est resistendū: vt de prostrati dudū dogmatis corpore nullū membrū linatur assurgere. Quia notū est, ita se falsitatis istius habere versutias, vt si eis liceat prætentæ correctionis imagine aliquid sibi fauētū radice suæ germē excipere, totā se possit in exigua sui parte reparare. Vbi enī nō aliud habet summa quā portio, nō est deuotionis dedisse propē torū, sed fraudis retinuisse vel minimum. Quod ne hypocritarum obrineatur insidijs, cōfidimus domini protectione præstandū, vt quod operatus est in Innocētio, Zozimo, Bonifacio, Cælestino, operetur & in Xisto: & in custodia dominici gregis hæc sit pars gloriæ huic referuata pastorī, vt sicut illi lupus abegere manifestos: ita hic depellat occultos. Illo auribus suis doctissimi senis infonante sermone, quo collaborantē secū hortatus est, dicens: Sunt enim quidā iulsiuimē dānati, qui impietates adhuc liberius defendendas putant: & sunt qui occultius penetrāt domos: & quod in aperto clamare iā metuūt, in secreto seminare nō quiescunt. Sunt autē qui omnino silauerunt, magno timore compressi: sed adhuc corde retinentes, quod ore iam præferre non audent: qui tamen esse fratribus possunt ex priorē ipsius dogmatis defensione notissimi. Proinde alij seuerius sunt coercendi, alij vigilantiū inuestigandi: alij tractandi quidē lenius: sed nō segnius sunt docendi: vt si non timent, ne perdant, non tamen negligantur ne pereant.

PERORATIO.

Sufficienter, vt arbitror, demonstratū est, reprehenses sancti Augustini & vana obijcere, & recta impugnare, & praua defendere: perē perorāq; armis intellinū bellum mouentes, dictis diuinis, atq; humanis cōstitutionibus rebellare. Quorum tamē dum adhuc non sunt à fraterna societate diuisti, toleranda magis est intentio, quā desperanda correctio: vt donec dominus per ecclesiæ principes, & legitimos iudiciorum suorum ministros, hæc quæ per paucorum superbiam, & quorundam imperitiam sunt turbata: cōponat nobis Deo adiuuante sit studium quieta modestaq; patientiā odijs dilectionē reddere: & ineptorum vitare cōlictus: veritatē nō deserere, nec cū falsitate certare: semperq; à Deo petere, vt in oibus cogitationibus in oibus voluntatibus, in omnibus sermonibus, atq; actionibus nostris, ipse teneat primatū: qui dixit se esse principū. Quoniā ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia: ipsi gloria in secula seculorum. Amen.

FINIS.

D. PROSPERI^c

AQVITANICI SENTENTIARVM
EX OPERIBVS D. AVGVSTI
NI EXCERPTARVM

LIBER.

Sentētia
in re ha-
berur ad
id Pſalm
100. Am-
bulabam
innocen-
tia etc.
Pſal. 10.
Vide c. 6
li. 14. ciu.
Dei.

Que sit vera innocentia. I.
Innocentia vera est, quæ nec sibi, nec alteri nocet. Quoniam
qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Et nemo non prius
in se, quàm in alterum peccat.

De hominibus diligendis.

Sic diligendi sunt homines, ut eorum non diligantur errores: quia aliud
est amare quod facti sunt, aliud odisse quod faciunt. II.

De vera æternitate.

Aliàs *
immor-
talitas
Aliàs *
perfectū

Vera æternitas, & vera * immutabilitas non est, nisi in diætate trinitatis:
cui quod est esse, * perpetuū est: quia natura initio carēs, incremento nō in-
digens, sicut nullum finem, ita nullā recipit mutabilitatem. Creaturæ autem
illæ, quibus Deus æternitatem dedit, vel daturus est, non penitus omnis fi-
nis alienæ sunt, quia non sunt extra commutationem: dum finis illis est, &
temporalis institutio, & localis motio, & ipsa in augmētū sui mutatio facta. III.

De patientia.

Erec. 18.
* eruditio
tudo dēni
tudinis
est obla-
tio corre-
ptionis,
hic legit
codex
scriptus,
qui est
Louvainj
in Car-
thuf. Idē
notabis
fol. 127.

Patientia Dei, qua parit cōtemptus, parit etiam negatus: & magis vult
vitam peccatoris quàm mortem, * eruditio est pœnitudinis, & oblatio cor-
rectionis: nec vlla ipsius opera misericordia vacant: quando homini & in-
dulgentia consulit & flagello. IV.

De vltione Dei.

Diuina bonitas ideo maximè irascitur in hoc seculo, ne irascatur in futu-
ro: & miseroorder temporalē adhibet seueritatem, ne æternam iustè in-
ferat vltionem. V.

De vera Dei laudatione.

Vera cōfessio est benedicens, cum idem sonus est & oris & cordis. Be-
ne autē loqui, & male viuere, nihil aliud est, quàm sua se voce damnare. VI.

De

A

De virtute charitatis.

VII.

Dilectio Dei & proximi propria & specialis virtus est piorū atq; sanctorum, cum cæteræ virtutes & bonis & malis esse possint communes.

De doctrina apostolica.

VIII.

Doctrina apostolica salubris, atq; vitalis est, vt pro capacitate vrentium neminem sui relinquat exortem. Quia siue paruuli, siue magni, siue infirmi, siue fortes habent in ea vnde alantur, & vnde fatientur.

De querendo Deo.

IX.

Deum querens, gaudiū querit. Sic ego querat, vt nō in se, sed in domino gaudeat. Accedendo enī ad Deū illuminatur ignorantia, & corroboratur infirmitas, data sibi & intelligentia qua videat, & charitate qua serueat.

De fastidio spiritali.

X.

Sicut corpori noxium est, escam corpoream non posse percipere: ita animę periculosum est, spirituales delicias fastidire.

De malorum, & bonorum finibus.

XI.

B Nunquam multi sunt qui ad non esse tendunt: Quid enim tam est obnoxium paucitati, quā quod est debitum perditioni?

De tranquillitate vltionis Dei.

XII.

Non concupiscit Deus pœnam reorum, tanquam saturari desiderans vltione, Sed quod iustum est, cum tranquillitate decerit, & recta voluntate disponit: vt etiam mali non sint inordinati.

De bono intellectu.

XIII.

Bonum intellectum habet, qui quod faciendū est, rectē intelligit & facit. Alioqui talis est sine opere intelligentia, qualis sine timore sapientia: cū scriptum sit: Initium sapientiæ timor domini, Eccles. 1
1^a sal. 110

De requie adhuc in carne viuētis.

XIII.

Habet & in hac vita requiem suam anima quæ de morte infidelitatis exempta est: & non ab operibus iustitiæ, sed ab iniquitatis & abstinet actione: vt viuens Deo, & mortua mundo, in humilitatis & mansuetudinis placite tranquillitate requiescat,

De vouendo Deo.

XV.

De

T

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

Lucę 20. Quisquis bene cogitat, quę Deo voueat, & quę vouendo perfoluat, se-
ipsum voueat & reddat. Hoc exigitur, hoc debetur. Imago Cęsarıs reddat-
tur Cęsarı: imago Dei reddatur Deo. Sed sicut videndum est, quid, & cui
offerat: ita etiam considerandum est vbi offerat. Quia veri sacrificij extra
catholicam ecclesiam locus non est.

De iustitia & gratia.

XVI.

Sumpta videtur sententia ex conc. 7. Ptal. 116. & infra eisdem ver- sum Pta. illius: & tribue seruo etc Ptal. 108.

Dux sunt retributiones iustitię: cum aut bona pro bonis, aut mala red-
duntur pro malis. Tertia est retributio gratię: cum per regenerationem re-
mittuntur mala, & retribuuntur bona. Atque ita manifestatur, quia vniuersę
vię domini misericordia & veritas. Illam autem retributionem impiorum,
qua pro bonis mala restituntur, Deus nescit: qui nisi retribuere bona pro
malis, non essent quibus retribuere bona pro bonis.

De superna patria ciuibus.

XVII.

Omnis qui ad supernam pertinet ciuitatem, peregrinus est mundi: & dū
temporali vtitur vita, in patria viuunt aliena: vbi inter multa illecebrosa, &
multa fallacia Deum nosse, & amare paucorum est, quibus sit præceptum
domini lucidum, illuminans oculos, vt nec in Dei, nec in proximi charitate
fallantur.

De carnis cupiditate vincenda.

XVIII. D

Sapi. 9. Nemo est cuius animam corruptibile corpus, & inhabitatio terrena non
aggrauet. Sed anniten-dum est, vt carnis cupiditates spiritus vigore superē-
tur. & interior homo, qui semper sibi sentit resisti, semper se diuino auxilio
expectet adiuuari.

De angusta vite via.

XIX.

Math. 7. Angusta est via quę ducit ad vitā: & tamen per ipsam, nisi dilatato corde
non curritur. Quia iter virtutum, quo gradiuntur pauperes Christi, amplū
est fidelium spei, etiam si arctum sit infidelium vanitati.

De premio religionis Christianę.

XX.

Hoc affectu & desiderio colendus est Deus, vt sui cultus ipse sit merces.
Nam qui Deum ideo colit, vt aliud magis, quā ipsum promereatur: non
Deum colit, sed illud quod assequi concupiscit.

De occultis non indicandis.

XXI.

Ex epist. 1. Zephe- rini papę De occultis cordis alieni temerē iudicare peccatum est: & cum, cuius
non videntur opera nisi bona, iniquum est ex suspitione reprehendere.
Cum

A Cùm eorum, quæ homini sunt incognita, solus Deus iudex sit iustus, qui & inspector est verus.

De adiutorio Dei.

Diuini est muneris, cùm & recta cogitamus, & pedes nostros à falsitate, & iniustitia continemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum, vt operemur operatur. XXII. Est cano
9. cōciliij
Araus. 2.

De passionibus sanctorum.

Iusto iudicio Dei datur plerunq; peccatoribus potestas, qua sanctos ipsius persequantur: vt qui spiritu Dei iuuantur & aguntur, fiant per laborum exercitia clariore. XXIII.

De scientia boni.

Non est vera scientia boni, nisi ad hoc comprehendatur, vt agatur. Non enim vtiliter meditatur legem Dei, qui laborat vt memoria teneat, quod actione non implet. XXIIII.

De amore legis.

Qui legem Dei diligit, probat se in hominibus iniquis id, quod contra legem est, odisse, non homines. XXV.

De scrutandis mandatis Dei.

Mandata Dei scrutari, nisi quieta mens non potest. Vt ergo religiosum exerceatur studium, abigenda sunt iurgia malignorum. XXVI.

De proficiendo.

Nemo tam eruditus, nemo tam doctus est, qui superna illustratione non egeat. Non enim ita vlla diuinorum bonorum augmenta sufficiunt, vt non semper superfit, quod mens rationalis, & intelligendū desideret, & gerendū. XXVII.

De duplici opere Dei.

Si omnes homines simul cōsideremus, quorū alij misericordia salui sunt, alij veritate dānantur. vniuersæ viæ domini, id est, misericordia & veritas, suo sine distinctæ sunt. Si aut̄ solos sanctos intueamur, nō discernūtur hæ viæ domini. Indiuidua enī ibi est & à misericordia veritas, & à veritate misericordia: quia beatitudo sanctorum & de munere gratiæ est, & de retributione iustitiæ. XXVIII.

De obseruantia paci.

Christianæ perfectionis est, pacificum esse, etiam cum pacis inimicis, spē XXIX.
T ij. cor-

correctionis, non consensu malignitatis: vt si nec exemplum, nec exhortationem dilectionis sequantur: causas tamen non habeant, quibus odisse nos debeant.

De custodia Dei.

XXX.

Custodit nos dominus ab omni malo, non vt nihil patiamur aduersi, sed vt ipsis aduersitatibus anima non lædatur. Cùm enim tentatio adest, fit quidam in id, quod nos impugnat, introitus. Et cùm bono fine, id est, sine vulnerere animæ, tentatio consummatur: ad æternam requiem de profundo temporalis laboris exitur.

De adiutorio Dei.

XXXI.

Ad cœlestis Hierusalẽ nõ ascẽdũt cõfortiũ, nisi qui toto corde profitentur, nõ proprij operis, sed diuini esse muneris, quod ascendunt.

De odijs mundi in Christianos.

XXXII.

2. Tim 3.

Omnes qui in Christo piẽ volũt viuere, necesse est, vt ab impijs & dissimilibus patiantur opprobria: & despiciantur tanquã stulti & infani, qui præsentia bona perdant, & inuisibilia sibi, ac futura promittant. Sed hæc despectio, & irrisio, in impijs retorquebitur: cùm & abundantia eorum in egestatem, & superbia transferit in confusioẽ.

De patientia fidelium.

XXXIII.

Tota fidelium salus, tota patientiæ fortitudo, ad eũ, qui in sanctis suis est mirabilis, referenda est: quia nisi in illis dominus esset, furori impiorum fragilitas humana succumberet.

De obsequijs debitis.

XXXIII.

Ita & à plebibus principes, & à seruis domini sunt ferẽdi, vt sub exercitatione tolerantie sustineantur temporalia, sperentur eterna. Auget enim merita virtutis, quod propositum non violat religionis.

De toleranda varietate mundana.

XXXV.

Recti corde de præceptis Dei & constitutionibus non queruntur: quia iustum est omnia æquanimiter accipi, quæ iudicaturus voluit tolerari.

De adificatione domus Dei.

XXXVI.

Omnis sancti ædificij status, sicut Deo operante proficit, ita Deo custodiẽ cõsistit. Quoniã tũc utilis præpositorũ custodia est, cũ spiritus Dei populo suo præsidet. & non solum greges, sed etiam ipsos dignatur custodire pastores.

De

A

De aternis gaudijs.

XXXVII.

Aeternæ ciuitatis æterna sunt gaudia, & stantium dierum perpès infinitas nec variabitur, nec labetur. quia incommutabili pace potientur, quorû omnium erit bonum, quod fuerit etiam singulorum.

De lege Charitatis.

XXXVIII.

Lex Christi perfectio charitatis est, qua Deus proximusq; diligitur, & per quam dicitur conditori legis, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Bene enim expectat promissionem Dei, qui mandata eius exequitur: nec frustra sperat parcendum peccatis suis, qui ignoscit alienis.

habeshic
infià ad
versum
Psal. 129.
Quonia
apud te
etc.
Matth. 6

De iustionibus Dei.

XXXIX.

Nihil Deus iubet quod sibi proficit, sed illi cui iubet. Ideo verus est dominus, qui seruo non indiget, & quo seruus indiget.

De temporali scientia.

XL.

Id quod in tempore nouum est, non est nouum apud Deum, qui condidit tempora, & sine tempore habet omnia, quæ suis quibusq; temporibus pro eorum varietate distribuit.

B

De prouidentia Dei.

XLI.

Mutabiliû dispositione immutabilis ratio continet, vbi sine tempore simul sunt, quæ in temporibus non simul fiunt: quia tempora non simul currunt.

De impunitate peccantium.

XLII.

Nihil infelicius est felicitate peccatum, qua poenalis nutritur impunitas, & mala voluntas velut hostis interior roboratur.

De legis litera.

XLIII.

Legis litera, quæ docet non esse peccandû, si spiritus viuificans desit, occidit. Scire enim peccatû facit potius quàm cauere: & ideo magis augeri quàm minui: quia male concupiscentiæ etiâ præuaticatio legis accedit.

Exc. 7. li.
de spirit.
& litera.
Idè habetur c.
14. lib.
eiusdem

De lege & gratia.

XLIII.

Lex data est, vt gratia quæreretur: gratia data est, vt lex impleretur. Neque enim suo vitio non implebatur, sed vitio prudentiæ carnis: quod vitium per legem demonstrandum, per gratiam sanandum fuit.

Exc. 19.
de spirit.
& litera.

De promissione Dei.

XLV.

T iij

Hoc

c. 14. lib. de spirit. & litera. Hoc promittit Deus, quod ipse facit: non enim ipse promittit, & alius facit: quod iam non est promittere, sed prædicere. Ideo non ex operibus, sed ex vocante: ne ipsorum sit, non Dei: & merces non imputetur secundum gratiam, sed secundum debitum: atque ita gratia iam non sit gratia. C

De fidelium culpis, & infidelium bonis.

c. 27. lib. de spirit. & litera. Sicut non impediunt ab æterna vita iustum quædam peccata venialia, sine quibus hæc vita non ducitur: sic ad salutem æternam nihil profunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficilime vita cuiuslibet pessimis hominis inuenitur. XLVII.

De male voluntatis effectu.

Exc. 30. l. de spir. & litera. Cum voluntas mala potestatem accipit ut efficiat quod cupit, ex iudicio Dei venit, apud quem non est iniquitas. Punit enim etiam isto modo: nec ideo iniuste, quia occulte. Cæterum iniquus puniri se ignorat, nisi cum manifesto supplicio senserit nolens, quantum mali sit quod perpetravit volens. XLVIII.

De superbia.

Exc. 27. l. de nat. & gratia. & epi. ad Dioscorum. Omnia vitia in malefactis tantummodo valent: sola superbia etiam in recte factis cauenda est. XLVIII.

De impare vsu fortune.

Interest plurimum qualis sit vsus, vel earum rerum quæ prosperæ, vel earum quæ dicuntur aduersæ. Nam bonus temporalibus nec bonis extollitur nec malis frangitur. Malus autem ideo huiusmodi infelicitate punitur, quia felicitate corrumpitur. L.

De morte sanctorum.

Exc. 11. l. 1. de ciu. Dei. Mala mors putanda non est, quam bona vita præcesserit. Non enim facit malam mortem, nisi quod sequitur mortem. Non itaque multum curandum necessarium morituris quid accidat ut moriantur, sed moriendo quoque ire cogantur. L.

De puritate quam non perdit inuitus.

Exc. 18. li. 1. de ci. Dei. Ita non amittitur corporis sanctitas manente animi sanctitate, etiam corpore oppresso, sicut amittitur sanctitas corporis violata animi puritate, etiam corpore intacto. LI.

De fortitudine tolerantia.

Exc. 22. li. 1. de ci. uit Dei. Maior animus merito dicendus est, qui vitam ærnosam magis eligit ferre, quam fugere: & humanum iudicium, maximeque vulgare, quod plerumque caliginis erroris inuoluitur, præ conscientie luce ac puritate contemnere. LII.

A

De humilitate iustorum.

LIII.

Iustus quicquid malorū ab iniquis dominis irrogatur, nō pœna est criminis, sed virtutis examē. Nā bonus etiā si seruiat, liber est: malus autē, etsi regnet, seruus est: nec vnus hominis, sed, quod grauius, tot dominorum, quot vitiorum.

Ex c. 1. li. 4. de ciu. Dei.

De oblatione votorum.

LIII.

Nemo quicquam domino rectē voueret, nisi ab ipso acciperet quod voueret.

Ex c. 4. l. 17. de ciu. Dei & est canō

De essentia deitatis.

LV.

Omnis substantia quę Deus nō est, creatura est, & quę creatura non est, Deus est. Nulla ergo differentia est in deitate trinitatis: quoniā quod Deo minus est, Deus non est.

11. secūdi concil. Arausic.

Quales nos diligit Deus.

LVI.

Tales nos amat Deus, quales futuri sumus ipsius dono: non quales sumus nostro merito.

Est canō 11. secūdi concil.

De temporali opere Dei.

LVII.

Ordo temporum in æterna Dei sapientia sine tēpore est, nec aliqua sunt apud illum noua, qui fecit quę futura sunt.

Arausic. idē habetur in epist. August. 105. quid enim diligebat etc.

B

De principali rerum omnium causa.

LVIII.

Volūtas Dei est prima & summa causa omnium corporaliū, spiritualiumq; motionū. Nihil enim fit visibiliter & sensibiliter, quod non de inuisibili & intelligibili summi imperatoris aula, aut iubeatur, aut permittatur, secundū ineffabile iustitiā præmiorū, atq; pœnarū, gratiarum, & retributionū, in ista totius creaturæ amplissima quadam immensaq; republica.

De superbia diaboli & Christi humilitate.

LIX.

Diabolus superbus hominē superbientē perduxit ad mortē Christus humilis hominē obedientē reduxit ad vitā. Quia sicut ille elatus cecidit, & deiecit cōsentientē: sic iste humiliatus surrexit, & erexit credentem.

De spiritalibus augmentis.

LX.

In rebus spiritalibus cū minor maiori adhæret, sicut creatori creatura, illa fit maior quā erat, nō ille: & hoc est maius esse, quod est melius esse: quia adhærens creatura creatori, nō mole auctior, sed virtute fit maior.

De ineffabili excellentia deitatis.

LXI.

Excedit supereminentia deitatis non solum vsitati eloquij nostri, sed etiam intelligentiæ facultatem. Verius enim cogitatur Deus, quā dicitur.

T iij

tur, et

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

tur, & verius est, quàm cogitatur. Non parua autem notitię pars est, si antequam scire possimus quid sit Deus, possimus scire quid non sit. C

De vera beatitudine.

IXII.

Omnes beati habent quod volunt, quãuis nõ omnes qui habent quod volũt, cõtinuo sint beati. Cõtinuo autẽ sunt miseri, qui vel nõ habent quod volunt, vel id habent quod nõ rectẽ volũt. Propior ergo beatitudini volũtas recta, etiã nõ adeptã quod cupit, quàm prava, etiã si quod cupit obtinuit.

Quid sit esse cum Deo?

IXIII.

Magna hominis miseria est, cũ illo nõ esse sine quo non potest esse. In quo est enim, sine dubio sine illo non est: & tamen si eius non meminit, eumque non intelligit neq, diligit, cum eo non est.

De incarnatione verbi Dei.

IXIIII.

Diuinitas verbi æqualis patri, facta est particeps mortalitatis nostrę, non de suo, sed de nostro: vt & nos efficeremur participes diuinitatis eius, nõ de nostro, sed de ipsius.

Qui odio odiendũ sunt mali.

IXV.

Perfectum odiũ est, quod nec iustitia, nec sciẽtia caret: id est, vt nec propter vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas. Rectẽ ergo in malis odimus malitiã, & diligimus creaturã: vt nec propter vitii natura dãnetur, nec propter naturam vitium diligatur.

De labore fingentium mendacia.

IXVI.

Difficilia & laboriosa sunt figmenta mendacij, Qui autem verum vult dicere, non laborat: quietiores enim sunt boni, quàm mali: & absolutiora sunt verba * veracium, quàm commenta fallacium.

Alijs *
veridico-
rum.

De diuinis scripturis.

IXVII.

Bonę sunt in scripturis sanctis mysteriorum profunditates, quę ob hoc teguntur ne vilescant: ob hoc quęrentur, vt exerçant: ob hoc autem aperiuntur, vt pascant.

De oratione domini.

IXVIII.

Orans cum sudore sanguineo dominus Iesus Christus, significabat de toto corpore, quod est ecclesia, emanaturas martyrum passiones.

De sacramentorum perceptione.

IXXIX.
Sacra-

A Sacramentum pietatis in iudicium sibi sumit indignus. Bene enim esse non potest malè accipienti quod bonum est.

De laudando Deum.

Qui laudat Deum in miraculis beneficiorum, laudet & in terroribus vitionum. Nam & blanditur, & minatur. Si non blandiretur, nulla esset exhortatio; Si non minaretur, nulla esset correctio.

De acceleranda conversione.

Remedia conversionis ad Deum, nullis sunt cunctationibus differenda: ne tempus correctionis pereat tarditate. Qui enim penitenti promisit indulgentiam, dissimulanti diem crastinum non spondit.

De humilitate orandi.

Rectus est, & bene Inuocat Deum, qui in omnibus malis quæ patitur, se accusat, non Deum: & in bonis quæ facit, non se laudat, sed Deum. Sicut enim repellit Deus peccata sua defendentem, sic recipit confitentem.

De admiratione creaturarum.

B Mirabilis est fabrica mundi, sed mirabilior fabricator. Et malè occupatur creatis, qui à creatore discedit: qui si hæserit superiori, inferiora calcabit: ne quod dilexeris contra naturam, convertatur in poenam.

De anima inordinata.

Anima rationalis superioribus inferiora preponens, nõ potest regere quod regebat: quia regi noluit, à quo regebatur.

De pena peccati.

Corpus carnis nostræ ornamentum nobis fuit: peccauimus, & cõpedes inde accepimus, vt vinculis mortalitatis omnis humanarum actionum cursus præpediretur.

De ratione psallentium.

Rectè in Dei laudem psallit, cuius opera cum voce concordant. Nam finito carmine, vox tacet: vita autem in bonis actibus permanens, nunquã reticet eius gloriam, quem in se gaudet operari.

De timore.

Omnia quæ timentur, rationabiliter declinantur: Deus sic timendus est, vt ab ipso ad ipsum confugiatur.

Apud Augu. ex enarratione verus illius Psal. 142. Eripe me de inimicis etc.

Alias * ab autore.

De recta sollicitudine.

LXXVIIII.

Sicut præpostera securitas in periculum impellit: ita ordinata sollicitudo securitatem parit.

De virginitate.

LXXX.

Virginitas carnis, corpus intactū: virginitas animæ, fides incorrupta.

De modo habendi.

LXXXI.

Multa nos in facultatibus nostris superflua habere probabimur, si necessaria sola retineamus. Nam vana querentibus nihil sufficit, & alienorū quodammodo retentor est, qui profutura pauperibus inutiliter habet.

De cogitationibus.

LXXXII.

Quomodo aures nostræ ad voces nostras, sic aures Dei ad cogitationes nostras. Non potest autem fieri, ut in mala opera exeant cogitationes bonæ: quoniam hoc actione promitur, quod corde concipitur.

De cantico nouo.

LXXXIII.

Sicut veteris hominis vetus canticū ad temporalia, sic noui hominis nouū canticū pertinet ad æterna: & ita vnusquisq; cantat, ut viuat. Nouum autem canticum, carmen est fidei quæ per dilectionem operatur.

De vera humilitate.

LXXXIIII.

Vera fidelium humilitas est, in nullo superbiere, in nullo murmurare: nec ingratus esse, nec querulus, sed in omnibus Dei iudicijs gratias Deo agere, Deūq; laudare, cuius omnia opera aut iusta sunt, aut benigna.

De desperantibus.

LXXXV.

Nimis miser est, qui non sperat in Deo, & de se sibi secunda promittit: cum ex eo ipso quod non querat Dei auxiliū, ab omni spe veræ salutis exciderit.

De diuitijs.

LXXXVI.

In magna egestate sunt, qui de iniquitate sunt diuites, iustitiæ opes, & sapientiæ thesauros non habet: qui autē domino seruiunt, ea bona acquirunt, quæ perire non possunt.

De vera bonitate.

LXXXVII.

Non sufficit abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est: & parum est nemini nocere, nisi studeas multis prodesse.

De

A

De mali impunitate.

I XXX VII.

Peccator qui peccat, non ideo à domino non videtur, quia malè agentis pœna differtur: grauius autem in eum decernitur, cui etiam ipsa correctio denegatur.

De bono humilitatis.

I XXX VIII.

Non acceditur ad altitudinē Dei, nisi per humilitatē: & cui propinquat subditus, longè ab eo recedit elatus.

De sepultura.

I XXX IX.

Sicut peccatoribus diuitibus nihil profunt exequiæ sumptuosæ: ita nihil nocent aut viles, aut nullæ sanctorum pauperum sepulturæ.

De gaudio recto.

XC.

Non potest vnquã fraudari delectationibus suis, cui Christus est gaudiũ, Æterna enim exultatio est, quæ bono lætatur æterno,

Quid hominem Deo iungat.

XCI.

Deo, qui vbiq; est, non locis, sed actionibus, aut longinqui, aut proximi sumus: quia sicut separat dissimilitudo, ita nos illi coniungit imitatio.

B

De bono prelio.

XCII.

Humanæ egreditur in carne mortali delectationē habere peccandi: sed discipulus amatorq; virtutũ, nõ pacē huic cõcupiscētix tribuere, sed bellum debet indicere.

De spe fidelium.

XCIII.

Non te terreat Christiane, quòd credita differuntur: licet in abscondito sit promissio, in spe tamen perseueret oratio. Exercere operibus, cresce virtutibus. Dum fidei constantia probatur, gloria retributionis augetur.

De temporibus.

CXIII.

Omne tempus malorum pusillũ est. Quid enim tã exiguũ, quàm quod in hoc tendit, vt non sit?

De charitatis augmento.

XCV.

Crescit semper charitatis facultas, dum vsu maior, & largitate fit ditior.

De defectu malorum.

XCVI.

Malorũ impietatē perire necesse est, aut proprio iudicio, aut sentētia Dei. Nulla enim iniquitas permanet, cui finē aut correctio, aut damnatio facit.

Vnde

Vnde adhaereatur Deo.

xcvii.

Adhaerens Deo & semper eius faciens voluntatem, nunquam à suo habitatore deseritur: & si quaedam dura atq; aduersa patiat, non relinquitur, sed probatur.

De iustitia.

xcviii.

Tota iustitiae ratio est, vt declinetur mala, & fiant bona: cuius obseruantiae inter quaslibet aduersitates forma seruanda est: quia hoc solum nunquam amittitur, quod operi pietatis impenditur.

De tolerantia.

xcix.

Tolerentur praesentia mala, donec veniat beatitudo promissa. Sustineatur à fidelibus infidelis, & exortorū inter frumenta zizaniorum auulsio differatur, quam tumlibet seuiant impij. Melior est etiam in hoc tempore causa iustorum, qui quanto acrius impetuntur, tanto gloriosius coronantur.

Quid sit clamor ad Deum.

c.

Clamor ad Deum est intentio cordis, & flagrantia dilectionis: quia semper petitur, quod semper optatur. Hoc autem Deo absconditum non est, quoniam ad ipsum redit, quod ab ipso processit.

De confitendo peccato.

ci.

Bona est peccati confessio, si & curatio consequatur. Nam quid prodest detegere plagam, & non adhibere medicinam?

De perfectione.

cii.

In hac vita, quae tota tentatio est, etiam in sublimissimis sanctis non apprehenditur illa perfectio, cui non superfit ascensio.

De laboribus praesentis vitae.

ciii.

Dum praesentis vitae cursus agitur, etiam si valde proficiat cuius exterior homo corrumpitur, & interior renouatur: necesse est tamen, vt dum conditioni subiacet mortis, labores toleret vetustatis.

Quod imago Dei homo sit nunc obnoxia vanitati.

ciii.

Imago quidem Dei est homo: & qui per iustitiae ambulat vias, ad similitudinem sui tendit auctoris, & tamen dum in hac vita degit, conturbationes vanitatis incurrit.

De

A

De eruditione diuina.

C V.

Prima diuini muneris gratia est, vt erudiat nos ad nostrę humilitatis confessionem, & agnoscere faciat, quod si quid boni agimus, per illum possumus, sine quo nihil possumus.

Quod tota infidelium vita peccatum sit.

C VI.

Omnis infidelium vita peccatum est: & nihil est bonum sine summo bono. Vbi enim deest agnitio æternę & incommutabilis veritatis, falsa virtus est, etiam in optimis moribus.

De fundamento spiritali.

C VII.

Sicut fundamentum corporeę fabricę in imo est, ita fundamentum fabricę spiritalis in summo est. Terrena ædificatio à terra incipit, cœlestis extractio à superno crescit exordio.

Quod recordatio vel obliuio non cadant in Deum.

C VIII.

Tunc dicitur Deus meminisse, quando facit: tunc obliuisci, quando non facit. Nam neque obliuio cadit in Deum, quia nullo modo mutatur: neque recordatio, quia nihil obliuiscitur.

Qui Dei miracula videant.

C IX.

Hi vident mirabilia Dei, quibus profunt. Nam quod non intelligitur, vel vnde non proficitur, non videtur.

De misericordia & veritate iungendis.

C X.

Non auferat veritas misericordiam, nec misericordia impediatur veritatem. Si enim pro misericordia iudicaueris contra veritatem, aut quasi rigida veritate oblitus fueris misericordiam, nõ ambulabis in via domini, in qua misericordia & veritas obuauerunt sibi.

De tentatione & imitatione Christi.

C XI.

Tentatio Christi, eruditio Christiani est. Imitatores enim magistri debent esse discipuli: non in faciendis miraculis, quę nemo exigit: sed in custodienda humilitate, atque patientia, ad quę nos dominus suo inuitauit exemplo.

De cupiditate & charitate.

C XII.

* Quomodo radix omnium malorum cupiditas est, sic radix omnium bonorum est charitas.

* Aug.
ser. 1. in
Psal. 90.
idē habet
tur c. 20.
li. de gra-
tia Chri-
sti.

De gan-

Christiano rectè gaudendi causa non præsens seculum, sed futurum est. Et ita est vtendum temporalibus, ne obliuiscant æternis: vt in via, qua peregrini ambulant, hoc placeat quod ducit ad patriam. CXIII.

De sabbato.

Malè celebrat sabbatum qui ab operibus bonis vacat. Ocium autem ab iniquitate debet esse perpetuum: quia bona conscientia non inquietum, sed tranquillum facit. CXIIII.

Bonum cum gaudio est faciendum.

Cum bonum operaris, hilaris operare: Nam si quid boni tristis feceris, sit de te magis quam facis. CXV.

Quod non homines, sed hominum sit fugienda peruersitas.

Si in mores malorum non transeant boni, etiã inter cohabitantes magna diuisio est. Non ergo homines, qui meliorum exemplo corrigi queunt, sed hominum est fugienda iniquitas. CXVI.

Quod sint vitanda peccata non timore pœna, sed amore iustitiæ.

Similia
legas apud
Aug lib.
de spirit
& litera,
c. 8. & 14
& l. de na
tu, & gra
tia c. 57.
& l. 2. cõ-
tra 2. epi.
Pela. c. 9.
& l. 3. c. 4

Eam Deus innocentiam probat, qua homo non metu pœnæ fit innocens, sed amore iustitiæ. Nam qui timore non peccat, quãuis non nocet cui vult nocere, sibi tamen plurimum nocet: & abstinens ab iniquo opere, sola tamen reus est voluntate. CXVII.

De phariseo & publicano.

Melior est in malis factis humilis confessio, quam in bonis superba gloriatio. CXVIII.

Quod iniqui malitia profit bonis.

De malitia mali flagellatur bonus: & de seruo emendatur filius. CXIX.

De mundana iniquitate.

Sicut stellas cœli non extinguit nox: sic mentes fidelium, ad hærentes firmamento sanctæ scripturæ, non obscurat mundana iniquitas. CXX.

De propria facultate.

Ad peccandum homo abundat propria facultate: ad agendum autem bonum, non sibi sufficit, nisi ab illo iustificetur, qui solus iustus est. CXXI.

De contrariis moribus.

CXXII.
Magnus

A Magnus bonorum labor est, mores tolerare contrarios: quibus qui non offenditur, parum proficit. Tantum enim torquet iustum iniquitas aliena, quantum recedit à sua.

Qualiter accedatur, vel recedatur à Deo.

CXXIII.

Non locorum interuallis acceditur ad Deum, vel receditur ab eo: sed similitudo facit proximum, dissimilitudo longinquum. Et nimia miseria est, ab eo bono longè esse, quod vbique est.

De vera libertate.

CXXIII.

Libera semper est seruitus apud Deum, cui non necessitas seruit, sed charitas.

De tolerantia.

CXXV.

Qui ideo neminè vult hominè pati, quia multum, vt arbitratur, proficit per hoc ipsum, quòd alios nò tolerat, ostendit quòd potiùs non proficit.

De artifice summo.

CXXVI.

B Totum bonum quod habemus, ab artifice nostro habemus. Sed si hoc in nobis est, quod ipsi fecimus, inde damnabimur: si autem hoc, quod Deus fecit, inde coronabimur.

De verbo Dei.

CXXVII.

Verbum Dei, per quod facta sunt omnia, tempus præordinauit, quo susciperet carnem: non tempori cessit, quo verteretur in carnem. Homo quippe Deo accessit, non Deus à se recessit.

De fide & intellectu.

CXXVIII.

Intellectui fides viam aperit, infidelitas claudit.

De homine vitio.

CXXIX.

Quo primùm vitio superatus est homo, hoc vltimum vincit. Cùm enim omnia peccata superauerit, manet periculum, ne benè sibi mens conscia, in se potius, quàm in domino gloriatur.

De perfectione desideriorum.

CXXX.

Finis curarum perfectio est desideriorum: & in id quisque tendit ac nititur, vt ad illud perueniat quo delectatur. Sapientis ergo est, hoc appetere, quod bonum facit: non id amare quod decipit.

Do

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

De duobus donis gratiæ.

CXXXI.

Sicut duo sunt officia medicinæ, vnum quo sanatur infirmitas, aliud quo custoditur sanitas: Ita duo sunt dona gratiæ, vnum quod aufert carnis cupiditatem, aliud quod facit animi perfeuerare virtutem.

De laboris fine.

CXXXII.

Nô poterit hominis labor finire, nisi hoc diligat, quod ei nô possit auferri.

De iniquitatis lesione.

CXXXIII.

Impossibile est, vt iniquitas prius lædat hominem iustum, in quem tendit, quâ cor iniustum vnde procedit.

De miraculū.

CXXXIIII.

Visibile miraculum ad illuminationem vocat: inuisibile autem eum, qui vocatus venit, illuminat. Omnia ergo narrat mirabilia Dei, qui credens visibilibus, ad intelligenda inuisibilia transitum facit.

De fugientibus diabolum.

CXXXV.

Melior causa est eorum, qui diabolum persequentem fugiunt, quàm qui præeuntem sequuntur: quia vtilius est, eum hostem habere quàm principem.

De prauis cupiditatibus.

CXXXVI.

Omnes prauæ cupiditates sunt portæ inferi, per quas itur in mortem: cuius dominatum subit, qui adeptum se ad, persequendum lætatur, quod perditè concupiuit.

De adulatione.

CXXXVII.

Adulantium linguæ alligant animas in peccatis: delectat enim ea facere, in quibus non solum non metuitur reprehensor, sed etiam laudatur auditor.

De male conscio animo.

CXXXVIII.

Animus malè sibi conscius dum videtur sibi nullam pœnam pati, credit quia non iudicet Deus. cum abuti patientia Dei, & non intelligere parentis benignitatem, iam sit magna damnatio.

Quòd prior sit natura, quàm vitium.

CXXXIX.

In creatura, quæ arbitrio suo peccat, prior est natura quàm vitium. Quod ita contra naturam est, vt non possit nisi nocere naturæ. Non itaq; esset vitium recedere à Deo, nisi natura (cuius hoc vitium est potius) cõpeteret esse eù Deo.

De an-

A

De angelis & hominibus.

CXL.

Nullum Dens vel angelorum, vel hominum crearet, quem malum futurum esse præscisser, nisi pariter nosset quibus eos bonorum vñibus commendaret: atque ita ordinem seculorum, quasi pulcherrimum carmen, etiam ex quibusdam antithetis honestaret.

De conditione creaturæ.

CXLI.

Tria quædam nobis maxime scienda de conditione creaturæ oportuit intimari: Quis eâ fecerit, per quid fecerit, quare fecerit. Dixit Deus, inquit, Fiat lux, & facta est lux: & vidit Deus lucem quòd bona esset. Si ergo quærimus, quis fecerit: Deus est. Si, per quid fecerit: Dixit, Et facta est. Si, quare fecerit: quia bona est. Nec autor excellentior est Deo, nec ars efficacior Dei verbo: nec causa melior, quàm vt bonum crearetur à bono. Genes. 1.

De bono & malo amore.

CXLII.

Est amor, quo amatur & quod amandum non est: & istum amorem odit in se, qui illum diligit, quo amatur quod amandum est. Possunt enim ambo esse in vnum hominem: & hoc bonum est homini, vt illo proficiente, quo bene viuimus, iste deficiat quo malè viuimus, donec ad perfectum sanctetur, & in bonum commutetur omne quòd viuimus.

De bono creaturæ.

CXLIII.

Creaturæ rationalis vel intellectualis bonum, quo beata fit, non est nisi Deus: quod ei non ex seipsa est: quia ex nihilo creata est: sed ex illo, à quo creata est. Hoc enim adeptio fit beata: quo amisso, misera.

De vitio naturæ.

CXLIIII.

Vitium esse nec in summo potest bono, nec nisi in aliquo bono. Sola ergo bona alicubi esse possunt: sola autem mala nusquam: quoniam naturæ etiam illæ quæ ex malæ voluntatis initio vitiatæ sunt, in quantum vitiosæ sunt, malæ sunt: in quantum autem naturæ sunt, bonæ sunt.

Quid credi debeat.

CXLV.

Non est phas credere, aliter affici Deum cum vacat, aliter cum operatur: quia nec affici dicendus est, tanquam in eius natura fiat aliquid, quod antè non fuerit. Patitur quippe qui afficitur: & mutabile est omne quod patitur. Non ergo in Deo aut pigra vacatio, aut laboriosa cogitetur industria: quia nouit & quiescens agere, & agens quiescere: & quod in operibus prius quidem est, aut posterius, non ad facientem, sed ad facta referendum est. Et: rna enim est & incommutabilis voluptas eius, nec consilio alternante variatur: in qua simul est quicquid in rebus creandis vel ordinandis, aut præcelsit, aut sequitur. Vide de ciu. Dei. li. 12. c. 17.

V

Quòd

Quòd Deus tantum est creator.

C

CXLVI.

Nullius,quamuis minimè naturæ,nisi Deum creatorem credi aut dici licet ab aliquo. Quia etiam si angeli iussi vel personi adhibeant operationem suam rebus,quæ gignuntur in mundo,tam non sunt creatores animalium,quàm nec agricolæ frugum atque arborum.

De prima conditione mortis.

CXLVII.

Aug. lib. De prima corporis morte dici potest,quòd bonis bona sit,malis mala. Secunda verò sine dubio,sicut nullorum bonorum est,itã nulli bona.

17. de ciu.

Dei ca. 1.

De morte piorum.

CXLVIII.

Ex ca. 5. Mors etiam piorum,pœna peccati est. Sed ideo bona ipsis dicitur, quia illa bene vtuntur, quibus finis est ad mala temporalia, & transitus ad vitam æternam. Sicut enim iniustitia malè vtitur, non tantùm malis, verumetiam bonis. ita etiam iustitia bene vtitur, non tantum bonis, verumetiam malis.

eiusdè li.

De martyribus non baptizatis.

CXLIX.

Aug. lib. Qui etiam non percepto regenerationis lauacro pro Christi confesione moriuntur, tantum eis valet ad abolenda peccata, quantum si abluerentur fonte baptismatis.

Aug. lib.

iam cita-

to c. 7. &

epist. 108

Quòd omne peccatum sit mendacium.

D

CL.

Videtur Cum homo secundum se viuit, non secundum Deum, similis est diabo-
ex c. 4. li- lo: quia nec angelo secundum angelum, sed secundum Deum viuendum fuit,
14. de ci- vt staret in veritate, & veritatem de illius, non de suo mendacio loqueretur.
uit. Dei. Vnde non frustra dicitur, omne peccatum esse mendacium: quia non pec-
sum. catur, nisi ea voluntate, quæ contraria est veritati, id est, Deo.

Videtur

ex c. 4. li-

14. de ci-

uit. Dei.

sum.

De diuersa voluntate affectionum.

CLI.

Diuersitas humanæ affectionis, ex diuersitate est voluntatis: quæ si praua est, peruersis erit moribus inquieta. Si autem recta, non solum non culpabilis affectio hominis, sed etiam laudabilis erit.

De arbitrij libertate vera.

CLII.

De ciuit. Arbitrium voluntatis tunc est verè liberum, cum vitijs peccatisque non
Dei li. 14 seruit. Tale datum est à Deo, quod amissum, nisi à quo potuit dari, non po-
cap. 11. test reddi. Vnde veritas dicit: Si vos filij liberauerit, tunc verè liberi eritis.

De ciuit.

Dei li. 14

cap. 11.

Quòd cor ad Deum sit habendum.

CLIII.

Bonum est sursum habere cor, non tamen ad seipsum, quod est superbiz: sed ad

Bonum est

sursum

habere

cor,

non tamen

ad seipsum,

quod est

superbiz:

sed ad

A sed ad Deum, quod est obedientiæ. Plus autè appetendo minus est, qui dum se sibi sufficere confidit, ab eo qui verè ei sufficit, deficit.

De vita beata.

CLIIII.

Beata vita si non amatur, non habetur. Porrò si amatur, habetur. Cæteris omnibus rebus necesse est vt excellentius diligatur: quoniam propter hoc amandum est, quicquid aliud est amandum. Quia verò beatus esse non potest, nisi qui eam, vt dignum est, amat: consequens est, vt eam æternam velit: quæ tunc verè beata erit, quando terminum non habebit.

Ex c. 27.
lib. 15. de
ciuit. Dei

Solus Deus bonus.

CLV.

Non omnes quidem mali in hoc proficiunt vt sint boni: nemo tamen est, nisi ex malo, bonus.

De ciuibus terrenis.

CLVI.

Ciues terrenæ ciuitatis parit peccato vitata natura, qui sunt vasa iræ. Ciues verò cœlestis patriæ parit a peccato naturam liberans gratia, qui sunt vasa misericordiæ.

De ira Dei.

CLVII.

B Ira Dei non perturbatio est eius, sed iudicium, quo irrogatur pœna peccato. Cogitatio verò ipsius, & recogitatio, mutandarum rerum est incommutabilis ratio. Neque enim sicut hominem, ita Deum cuiusquam facti sui pœnitet, cuius de omnibus omnino rebus tam fixa sententiâ, quàm certa est pœsentia.

Ex c. 27
lib. 15. pe
ciuit. Dei
1. Reg. 17

De persequentibus ecclesiam.

CLVIII.

Inimici ecclesiæ quolibet errore cæcentur, vel malitia depræuentur: si accipiant potestatem corporaliter affligendi; exercent eius patientiam: Si tantummodo malè sentiendo aduersantur, exercent eius sapientiâ: Et vt etiam inimici diligantur, exercent eius beneuolentiâ: quia Deus his, qui eum diligunt, omnia cooptatur in bonum.

De fine boni & mali.

CLIX.

Finis boni est, non quo consummatur vt non sit, sed quo perficiatur vt plenum sit. Et finis mali est, non quo esse desinat, sed quousque nocendo perducatur. Vnde vnum est summum bonum, aliud autem summum malum. Illud propter quod appetenda sunt bona cætera, ipsum autem propter se ipsam: hoc, propter quod declinanda sunt mala cætera, ipsum autem propter summum.

Ex c. 1. lib.
19. de ci-
uit. Dei.

De natura.

CLX.

V ij. Est na-

Ex c. 17. Est natura in qua nullū malum est, vel etiam nullum malum esse potest. C
lib. 19. de Esse autem naturam, in qua nullum bonum sit, non potest.
ciu. Dei.

De animi aequitate.

CLXI.

Melior est animi æquitas, quàm corporis sanitas: & conuenientiùs iustus dolet in supplicio, quàm lætatur est in delicto.

De præcepto charitatis.

CLXII.

In præcepto charitatis tria inuenit homo quæ diligit: Deum, & se, & proximum. Et quia ille in sui dilectione non errat, qui Deum diligit: consequens est, vt proximo ad diligendum Deum consulat, quem iubetur diligere sicut seipsum.

De concordia & obedientia.

CLXIII.

Ex cap. 24. lib. 19. de ciuit. Dei. Pax domestica, est ordinata cohabitantium imperandi, obediendiq; concordia. Imperant enim qui consulunt: sicut vir vxori, parentes filijs, domini seruis: Obediunt autem quibus cōsultur: sicut mulieres maritis, filij parentibus, serui dominis. Sed in domo iusti viuentis ex fide, & ab illa adhuc ciuitate peregrinantis, etiam qui imperant, seruiunt eis quibus videntur imperare: quia non dominandi cupiditate imperant, sed officio consulendi: nec principandi superbia, sed prouidendi beneficentia.

De conditione seruitutis.

CLXIII.

Ex c. 27. lib. 19. de ciu. Dei. Ioan. 8. Nomen, & conditionem seruitutis culpa genuit, non natura: & prima huius subiectionis causa peccatum est, quia sicut scriptum est, Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Vnde melior eius status est, qui famulatur homini, quàm qui suæ seruiti cupiditati.

De pralatis.

CLXV.

Ex c. 16. lib. 19. de ciu. Dei. Veri patresfamilias subditis suis, tanquam filijs, ad colendum & promouendum Deum consulunt, desiderantes venire ad coelestem domum, vbi imperandi necessarium non sit officium: quò donec veniatur, magis debent patres quòd dominantur, quàm serui tolerare quòd seruiunt.

De regimine populi.

CLXVI.

Ex c. 19. lib. 19. de ciu. Dei. Locus superior, sine quo regi populus nō potest, etiam si ita sit tenendus, atq; administrādus, vt decet: tamen indecēter appetitur. Vnde otium sanctum quærit dilectio veritatis: negotium iustum suscipiat necessitas dilectionis.

De vita anime.

CXLVII.

Sicut

A Sicut non est à carne, sed supra carnem, quod eam facit viuere; sic non est ab anima, sed supra animâ, quod eam facit beatè viuere; quia vt vita carnis anima est, ita beata vita hominis Deus est.

Ex c. 27.
lib. 19. de
ciu. Dei.

De venia.

CLXVIII.

Iustitia nostra quamuis vera sit, propter verum boni finem, ad quem refertur, tamen tanta est in hac vita, vt potius remissione peccatorum conset, quàm perfectione virtutum.

Ex c. 27.
lib. 19. de
ciu. Dei.

De plena pace.

CLXIX.

Quandiu vitijs repugnatur, plena pax non est: quia & illa quæ resistunt, periculoso debellantur prælio: & illa quæ victa sunt, nondum securo triumphantur ocio, sed adhuc sollicito premuntur imperio.

Ex c. 27.
lib. 19. de
ciu. Dei.

De prima & secunda morte.

CLXX.

Prima mors animam nolentem pellit è corpore, secunda animam nolentem tenet in corpore. Ab vtraque morte communiter id habetur, vt quod non vult anima, de suo corpore patiat.

Ex cap. 7.
li. 21. de
ciu. Dei.

De causis incogniti.

CLXXI.

Incognitis causis operum diuinorum non nihil nouimus, cum scimus non sine ratione omnipotentem facere, vnde infirmus humanus animus rationem non potest reddere.

Ex ca. 7.
lib. 27. de
ciu. Dei.

De negligentjs.

CLXXII.

Frustra sibi homo post hoc corpus promittit, quod in hoc corpore comparare neglexit. Nemo inuitus bene facit, etiam si bonum est quod facit: quia nihil prodest spiritus timoris, vbi non est spiritus charitatis.

Simile
est En-
chir. 110.

De humana societate.

CLXXIII.

Sicut in potestatibus societatis humanæ maior potestas minori ad obediendum præponitur: ita Deus omnibus.

De diligendo Deo.

CLXXIII.

Beatus qui diligit Deum, & amicum in Deo, & inimicum propter Deum. Solus enim nullum chari amittit, cui omnes in illo chari sunt, qui nunquam & non dimittente amittitur.

De non corrupendis.

CLXXV.

Manifestum est, quoniam bona sunt quæ corrumpuntur, quæ neq. si summa bona

ma bona essent, corrumpi possent: quia si summa bona essent, incorruptibilia essent: si autem, nulla bona essent, quid in eis corrumpeter non esset.

De incommutabili Deo.

CLXXVI.

Cum Deus incommutabiliter bonus, omnes creaturas fecerit bonas, nec ulla omnino, nisi ab ipso sit creata natura, nulla est sublimitas mali: quia quod autorem Deum non habet, non est: ita vitium corruptionis nihil est aliud, quam inordinata vel desiderium vel actio voluntatis.

Quod iustitia iniquis odiosa sit.

CLXXVII.

Sicut palato non sano poena est cibus, qui sano suavis est: & oculis ægris odiosa lux, quia incolumis gaudet obtutus: ita displicet iniquis iustitia Dei, cui si subijcerentur, non conturbarentur.

Atque mi
neretur

De aegritudine animi.

CLXXVIII.

Ægritudo animi rationalis est, cum bonis inferioribus delectatus, superiora ex parte appetit, & ex parte non appetit. Ideoque in duas diuiditur voluntates: cumque una est, tota non est: & hoc adest vni, quod deest alteri.

De homine religioso.

CLXXIX. D

Homini benigno parum esse debet inimicitias aliorum non excitare vel argere male loquendo: nisi eas etiam extinguere bene loquendo studeat.

De veritate odiosa.

CLXXX.

Beata vita est gaudiū de veritate, quod Deus est: sed multis veritas odiosa est, quam audire nolunt docentem: & nolentes falli, volunt mendacia sua veritatem videri. Quibus iuste retribuitur, ut ipsi veritatem non lateant, ipsos autem lateat veritas.

De forti patientia.

CLXXXI.

Nemo quod tolerat amat, etiam si tolerare amat: quia aliud est fortis patientia, aliud secunda felicitas. Nec eiusdem est temporis labor pugnae, & beatitudo victoriz.

De copiosa egestate.

CLXXXII.

Ideo plerumque in sermone copiosa est egestas humanæ intelligentiæ: quia plus loquitur inquisitio, quam inuētio: & longior est petitio, quam impetratio.

De aternitate.

CLXXXIII.

Veræ aternitas Dei est, qui solus habet immortalitatem: quoniam ex nulla specie

A specie motiue mutatur, nec temporalis est voluntatis. Non enim immortalis est voluntas, quæ alia, & alia est.

De non desperandis peccatoribus.

CLXXXIIII.

Non est desperandum de malis, sed pro ipsis, vt boni fiant, studiosius supplicandum: quia numerus sanctorum de numero semper est auctus impiorum.

Qualiter pax à Deo queratur.

CLXXXV.

Querens à Deo pacem, sit sibi ipse pacatus, ne aliud in professione oris, aliud sit in cordis arcano. Nihil enim prodest hoc esse in corde quod verum est, si hoc dicitur voce, quod falsum est: quia veritas & credenda est, & loquenda.

Ne iuste flagellatus doleat.

CLXXXVI.

Non conqueratur homo, quando in his, quæ iuste habet, patitur aliquas aduersitates: per amaritudinem enim inferiorum docetur amare meliora: ne viator tendens ad patriam, stabulum pro domo diligit.

Vt peccator sibi displiceat.

CLXXXVII.

B Bene currit ad remissionem peccatorum, qui displicet sibi. Apud iudicem enim iustum & misericordem, qui se accusat, excusat.

De querendis præsijs.

CLXXXVIII.

In tranquillitate pacis comprehendenda est doctrina sapientiæ, quæ inter tribulationum turbines difficulter agnoscitur. Nec facile inueniuntur in aduersitate præsijs, quæ non fuerint in pace quæsitæ.

De altari Dei.

CLXXXIX.

Ad altare Dei inuisibile, quod non accedit iniustus, ille peruenit, qui ad hoc præsens iustificatus accedit. Inueniet enim illic vitam suam, qui hic discreuerit causam suam.

De lege.

CXC.

Finis legis Christus est, in quo lex iustitiæ non consumitur, sed impletur. Omnis enim perfectio in ipso est: vltra quem non est, quod se spes fidei & charitatis extendat.

De mala conscientia.

CXCI.

Nullæ pænæ grauiores sunt, quam malæ conscientia: in qua cum Deus non habetur, consolatio non inuenitur: & ideo inuocandus est liberator, vt quem tribulatio exercuit ad confessionem, confessio perducat ad veniam.

V iij De

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

De agro.

CXCII.

Quid grauius peccato ægri, quàm medici interfectio? Sed cum in baptifmo hoc dimittitur, quid non dimittitur?

De ruminante verbum Dei.

CXCIII.

Auditor verbi fimilis debet eſſe animalibus, quæ ob hoc quia ruminant, munda eſſe dicuntur: vt non fit piger de his cogitare, quæ in aluo cordis accepit: & cùm audit, fit fimilis edenti: cùm vèro audita in memoriam reuocat, fit fimilis ruminanti.

De anima rationali.

CXCIII.

Rationalis anima domina eſt corporis ſui, quæ inferiori non bene imperabit, niſi ſuperiori ſe Deo tota charitatis ſubiectione ſeruerit.

De miſericordia Dei.

CXCV.

Sicut terra de cælo expectat pluuiam, & lucem: ſic homo ex Deo debet expectare miſericordiam, & veritatem.

De bonis eccleſiæ filijs.

CXCVI. D

Gaudendum eſt bonis eccleſiæ filijs, quòd in diſcretionem eorum non fallitur diuina iuſtitia. Sed non temerè diuidant congregatos: quia ipſorum eſt velle colligere, domini ſeparare.

De terreno amore.

CXCVII.

Dominus eſt rerum quas habet, qui nulla cupiditate irretitur. Nam qui terrenorum amore obſtringitur, non poſidet, ſed poſidetur.

De hereditate Chriſti.

CXCVIII.

Hæreditas, in qua cohæredes Chriſti ſumus, non minuitur multitudine filiorum, nec fit anguſtior numeroſitate cohæredum. Sed tanta eſt multis, quanta paucis: tanta ſingulis, quanta omnibus.

De felicitate.

CXCIX.

Nunquam debet ſecura eſſe felicitas, quia periculoſiora ſunt animo ſecunda, quàm corpori aduerſa: prius enim corrumpunt proſpera, vt inueniãt aduerſa quod frangant.

De remedijſ penitentia.

CC.

Prima ſalus eſt, declinare peccatum: ſecunda eſt, non deſperare de venia.
Nam

A Nam ipse se in æternum perimit, qui apud misericordem iudicem ad pœnitentiæ remedia non recurrit.

De bonis oculis sanctorum.

CCI.

Boni latent, quia bonum ipsorum in occulto est, nec visibile enim est, nec corporale, quod diligunt: & tam merita eorum sunt in abscondito constituta, quam præmia.

De inimicis bonorum.

CCII.

Nullus bonorum inimicum habet, nisi malum: qui ideo esse permittitur, vt aut corrigatur, aut per ipsum bonus exerceatur. Orandum est ergo pro inimicis, vt aut obtineatur eorum conuersio, aut in nobis diuinæ bonitatis inueniatur imitatio.

De vigore fidei Christiane.

CCIII.

Vigor fidei Christianæ tribus temporibus initiatur: vespere, manè, & meridie. Vespere enim dominus in cruce, manè in resurrectione, meridie in ascensione. Vnum ad patientiam occisi, aliud ad vitam resuscitati, tertium ad gloriam pertinet maiestatis in patris dextera confedentis.

B

De purgandis electis.

CCIII.

Ad hoc exagitantur homines tribulationibus, vt vasa electionis euacuentur nequitia, & impleantur gratia.

De bonis, quæ nemo amittit inuitus.

CCV.

Potest homo inuitus amittere temporalia bona, nunquam verò, nisi volens, perdit æterna.

De fine fidelium.

CCVI.

Finis fidelium Christus est, ad quem cum peruenerit currentis intentio, non habet quod possit amplius inuenire, sed habet in quo debeat permanere.

De tristitia.

CCVII.

Melior est tristitia iniqua patientis, quam lætitia iniqua facientis.

De peccatis præteritis.

CCVIII.

Reuocandus est animus à recordandis cum quadâ delectatione præteritis, ne surrepente concupiscentia redeamus corde in Ægyptum.

De

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

De veritate.

CCIX.

Bonum est à veritate vinci. Ad correptionem superet veritas volentem. Nam & inuitum ipsa superabit.

De impunitate peccatorum.

CCX.

Peccata siue parua, siue magna, impunita esse non possunt: quia aut homine pœnitente, aut Deo iudicante plectuntur. Cessat autem vindicta diuina, si conuersio præcurrat humana. Amat enim Deus confitentibus parcere: & eos, qui semetipsos iudicant, non iudicare.

De misero.

CCXI.

Nullus miser de quantacunque miseria liberatur, nisi qui Dei misericordia præuenitur.

De remedijs tribulationum.

CCXII.

Fideliter supplicans Deo pro necessitatibus huius vitæ, & misericorditer auditur, & misericorditer non auditur. Quid eni infirmo sit vtile, magis nouit medicus quàm ægrorus. Si autem id postulat, quod Deus & præcipit & p̄mittit, fiet omnino quod poscit: quia accipit charitas, quod parat veritas.

De prouectu bonorum.

CCXIII.

Prouectus fidelium sine tentatione non euenit: nec sibi quisquam innotescit, nisi probationis examine. Nec coronabitur, nisi qui vicerit: nec vincet, nisi qui certauerit. Quis autem certat, nisi inimicum habens, & tentationi resistens?

De prophetijs implendis.

CCXIII.

Ex c. 31. lib 10. de ciui. Dei vel enarratione fol 62.

Stultus est, qui non credit denuntiationibus prophetarum in paucis quæ restant, cum videat tam multa completa, quæ tunc non erant, quando prædicebantur implenda.

De idolis.

CCXV.

Sic sunt qui colunt idola, quomodo qui in somnis vident vana. Si autem euigilet anima ipsorum, intelligit à quo facta sit, & non colit quod ipsa fecit.

De corporibus humanis.

CCXVI.

Omnia corporis nostri, quæ discernpta, vel putrefacta, vel etiam concrementata

A mata, in quasdam dissoluuntur fauillas, Deo perire non possunt. In illa enim elementa mundi eunt, vnde sumpta sunt illa manu, quæ tenet omnia.

De siti bona.

CCXVII.

Qui Deo sitiunt, tota sua debent sitire substantia, id est, & anima & carne: quia & animæ Deus dat panem suum, id est, verbum veritatis: & carnâ necessaria Deus præbet: quia vtraque, ipse facit, qui vtraque fecit.

De meditatione fidelium.

CCXVIII.

Qui otiosus, & quietus non cogitat Deum: quomodo inter actus multos, & laboriosa negotia de illo poterit cogitare? Meditetur ergo quæ Dei sunt fidelis, cum vacat: & bene operandi substantiam quærat, ne in actione deficiat.

De simulata innocentia.

CCXIX.

Simulata innocentia, non est innocentia. Simulata æquitas, non est æquitas: sed duplicatur peccatum, in quo est & iniquitas, & simulatio.

De lumine.

CCXX.

B Anima recedens à luce iustitiæ, quanto magis quærit quod inueniat contra iustitiam, tanto plus repellitur à lumine veritatis, & in tenebrosa demergitur.

De duabus ciuitatibus.

CCXXI.

Duas in toto mundo ciuitates faciunt duo amores: Hierusalê facit amor Dei: Babyloniam, amor seculi. Interroget ergo se quisque quid amet, & inueniet vnde sit ciuis.

De præcepto Dei.

CCXXII.

Omne præceptum Dei leue est amanti. Nec ob aliud intelligitur dictum Onus meum leue est. nisi quia dat spiritum sanctum, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, vt diligendo liberaliter faciamus: quod qui timendo facit, seruiliter facit. Nec est amicus recti, quando mallet, si fieri posset, id quod rectum est, non iuberi.

Mart. ii.
Rom. 5.

De charitate.

CCXXIII.

Plenitudo legis charitas est, quia per charitatem lex impletur, non per timorem: in tantum enim fiunt mandata iustitiæ, in quantum adiuuat spiritus gratiæ.

Rom. 13.

De operibus bonis.

CCXXIIII.

Non

Idē c. 26. Non sunt bona opera, nisi quæ per fidem, & dilectionem fiunt: quia al- C
 li, de gra- terum sine altero nullius virtutis fructum parit.
 tia Chri-
 sti.

De lapsu Adam.

CCXXXV.

Ab eo quod formati sunt Deus, mutati sunt Adam, sed in peius per iniqui-
 tatem suam. Ab eo quod operata est iniquitas, mutantur fideles, sed in me-
 lius per gratiam Dei. Illa ergo mutatio fuit prævaricatoris primi, hæc mu-
 tatio dexteræ est excelsi.

Gal. 76.

De temporalibus delictis.

CCXXXVI.

In præfenti vita & delictis temporales dulces sunt, & tribulationes
 temporales amaræ sunt. Sed quis non bibat tribulationis poculum, me-
 tuens ignem gehennarum? Et quis non contemnat dulcedinem seculi, in-
 hians bonis æternæ vitæ?

De trinitate.

CCXXXVII.

In trinitate diuina tanta est substantiæ vnitas, vt æqualitatem teneat, plu-
 ralitatem non recipiat.

Nullam male esse naturam.

CCXXXVIII.

Omnia per verbum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Cùm itaque D
 vniuersæ naturæ per verbum Dei factæ sunt, iniquitas per ipsum facta non
 est, quia iniquitas nulla substantia est: & peccatum non natura est, sed vitii
 naturæ, id appetentis quod non est ordinis sui.

Joan. 7.

De iniquitate diaboli.

CCXXXIX.

Sublatum est diabolo iniquitate sua victo, non quod habebat propriū,
 sed quod rapuerat alienum. Auferendo enim Christus quæ de magna eius
 domo perierant, non furtum fecit, sed furtum recepit.

De profunditate iniquitatis.

CCXL.

Tunc hominem concludit profunditas iniquitatis, quando non solum
 immerfus peccatis iacet: sed etiam volens ea defendere, perdit aditum con-
 fessionis.

De auxilio Dei.

CCXXLI.

Cùm Deus permittit, aut facit, vt aliqua tribulatione vexemur, etiam
 tunc misericors est: quia excitans fidem, & differens opem, non auxiliū ne-
 gat, sed desiderium mouet.

De Christianis.

CCXXLII.

Diui.

A Diuites Christiani, si veri Christiani sunt, prorsus pauperes sunt: & in cō-
parationem cœlestium bonorum, quæ sperant, omne aurum suum arenam
deputant: quia ibi quisque habet diuitias suas, vbi delectationem.

De fide Abraha.

Fides Abrahæ, semen est Abrahæ. Proinde qui pertinent ad credulitatis
similitudinem, ipsi pertinent ad hæredum promissionem. CCXXXIII.

De perseverantia in bono.

Nemo fidelium quamvis multū profecerit, dicat, Sufficit mihi. Qui enim
dixerit, remansit, & hæsit in via ante finē, qui nō perseverabit vsq; in finem. CCXXXIII.

De Deo.

Nullus in Deo locus est, nec est quō fugiatur ab ipso, nisi ad ipsum. Qui
vult euadere offensum, confugiat ad placatum. CCXXXV.

De duabus vitis.

B Dux vitæ sunt, vna est corporis, altera animæ. Sicut vita corporis, anima:
ita vita animæ, Deus. Et quomodo si anima deserat, moritur corpus: sic ani-
ma moritur, si deserat Deus. CCXXXVI.

De homine.

A quo habet homo vt sit, apud illum habet vt ei bene sit. CCXXXVII.

De obedientia.

Perfectè Deus, euidenterq; monstrauit, quantū sit bonū obedientia: cū
hominem in paradiso positum, ab ea re prohibuit, quæ non erat mala. Sola
ibi obedientia potuit tenere palmā: sola inobedientia incidit pœnam. CCXXXVIII.

Quomodo erudiantur boni.

Interdum Deus per malos erudit bonos, & per temporalem potentiam
damnandorum exercet disciplinam liberandorum. CCXXXIX.

De confessione.

Apud misericordiam Dei plurimum valet confessio pœnitentis, quem
facit peccator confitendo propitium, quem negando non facit nescium. CCXL.

De scientia.

CCXLI.
Humil.

Humilium virtus est, de scientia non gloriari: quia communis est omnibus sicut lucis, ita participatio veritatis.

Qualiter regantur corpora:

Non caret regia potestate qui corpori suo nouerit rationabiliter imperare. Verè dominator est terræ, qui carnem suâ regit legibus disciplinæ.

De pena & iustitia.

Quantum ad opera attinet quæ forinsecus aguntur, & qui timet pœnam & qui amat iustitiam, non facit contra mandatum: & ideo pares quidè sunt manu, sed dispares corde: similes actione, dissimiles voluntate.

Quid diligatur.

Hoc ab homine colitur, quod diligit. Vnde quia Deus omnibus rebus maior & melior inuenitur, plus omnibus diligendus est, vt colatur.

De corde.

Rectum cor cum Deo est, quando propter Deum quæritur Deus.

De beneuolentia.

De beneuolentia est, non de malitia, cum lætatur iustus in impijs processisse vindictam: quia non peccatoris exitium placet, quem voluit corrigi sed iustitia ei, qua scit multos posse conuerti.

De simulatione.

Non vincit in bonis malum, qui in superficie bonus est, & in alio malus: opere parcens, corde feruens: manu mitis, voluntate crudelis.

De amore & timore.

Ad omne opus bonum amor ducit, & timor Dei. Ad omne peccatû amor ducit, & timor mundi. Vtergo apprehendatur bonum, & declinetur malû, discernendum est, quid & diligere debeat, & timere.

De felicitate.

Nulla infelicitas frangit, quem felicitas nulla corrumpit.

De diuite paupere.

Diues qui talis est, vt contemnat in se quicquid illud est, vnde inflari superbia solet, pauper est Dei.

A *De gradibus pietatis.*

CCL I.
 Ascensionum ad Deum sunt gradus pietatis affectus. Iter tuum voluntas tua est: amando accedis, negligendo recedis: constitutus in terra Deo iungis, quia quæ Deo chara sunt diligis.

De petitionibus contrarijs Deo.

CCL II.
 Deus cū aliquid malè poscitur, dando irascitur, non dando miseretur.

De mendacio.

CCL III.
 Incredible est nō mentiri hominē ne capiatur, qui mentitur vt capiat.

Item de mendacio.

CCL IIII. Ex c. 10. l. contra mendaciū
 Quamvis omnis qui mentitur, velit celare quod verum est: non tamen omnis, qui vult celare verum, mentitur. Plerunque enim verum non fallēdo occultimus, sed tacendo. Neque enim mētītus est dominus cū ait, Multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modò.

B *De libero arbitrio.*

CCL V.
 In primo homine patuit, quid hominis arbitrium valeret ad mortem. In secundo autem, quid Dei adiutorium valeret ad vitam. Primus enim homo non nisi homo: secundus verò homo, Deus & homo. Peccatum ergo factū est relicto Deo, iustitia non fit sine Deo.

De lege & peccato.

CCL VI. Ex c. 5. li. de spirit. & litera.
 Legis litera quæ docet non esse peccandum, si spiritus viuificator desit, occidit. Scire enim peccatum potius facit, quàm cauere: & ideo magis auge-ri, quàm minui: quia malæ cōcupiscentiæ etiā præuaricatio legis accedit.

De mandato Dei & timore.

CCL VII. Ex c. 14. l. de spirit. & litera.
 Mandatum Dei si timore fit poenæ, non amore iustitiæ, seruiliter fit, non liberaliter: & ideo nec fit. Non enim bonus fructus est, qui non de charitati radice procedit.

De lege.

CCL VIII. Rom: 8
 Lex Dei secundū naturā est, & cū homines quæ legis sunt faciūt, natura liter faciunt, superato vitio, quod nec præsidium legis abstulerat. Cū itaque per gratiā lex Dei in cordibus scribitur, quæ legis sunt naturaliter fiūt: non quia per naturā præuenta sit gratia, sed quia per gratiā reparata natura.

De gloria non habēda nisi in Deo.

CCL IX.
 Nemo

I. Cor. 4. Nemo ex eo quod videtur habere gloriatur, tanquam non acceperit: aut ideo putet se accepisse, quia litera extrinsecus, vel ut legeretur apparuit, vel **C**
Galat. 2, ut audiretur insonuit. Nam si per legem iustitia, ergo Christus gratis mor-
Plal. 6. tuus est. Porro autem si non gratis mortuus est, Ascendens in altum capti-
 uam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Inde habet, quæcunque
 habet. Quisquis autem inde habere se negat, aut non habet, aut id quod ha-
 bet, auferetur ab eo.

De homine, & superbia.

CCLX.

Homo factus erat immortalis. Deus esse voluit, non perdidit quod homo
 erat, sed perdidit quod immortalis erat: & de inobedientiæ superbia con-
 tracta est pœna naturæ.

De laude fidei.

CCLXI.

Laus fidei est, non visa credere: præmium erit, creditorum adeptione
 gaudere.

De sapientia.

CCLXII.

Sicut lac non transit, nisi per carnem, ut paruulum pascat qui panem ede-
 re non potest: sic nisi sapientia Dei, quæ panis est angelorum, ad homines
 dignaretur venire per carnem, nemo ad verbi contemplandam diuinitatem
 posset accedere. Quia ergo lux à tenebris non poterat comprehendi, ipsa
 lux mortalitatem subijit tenebrarum, & per similitudinem carnis peccati,
 participationem dedit luminis veri. **D**

De bona fama.

CCCLXIII.

Ordo bonus fama bona est, quam quisque bonæ vitæ operibus haurit:
 dum Christi vestigia sequitur, pedes quodammodo eius pretiosi vnguenti
 odore perfundit.

De cupiditate.

CCCLXIII

Non est in carendo difficultas, nisi cum est in habendo cupiditas: & ideo
 id solum recte diligitur, quod nunquam bene amittitur.

De eloquentia insipientis.

CCCLXV.

Quia affluit insipienti eloquentia, tanto magis cauendus est, quanto ma-
 gis ab eo in his, quæ audire inutile est, delectatur auditor: & eum quem or-
 natè dicere audit, etiam verè dicere existimat.

De ingenio.

CCCLXVI.

Bono-

A Bonorum ingeniorum clara est indoles, in verbis differentium verū amare, non verba. Quid enim prodest clavis aurea, si aperire quod volumus nō potest? aut quid obest lignea, si hoc potest? quando nihil quærimus nisi patere quod clausum est.

Lib. 4. de
doc. chri
stia. c. 12.

De homine peccatore.

cclxvii.

Omnis peccator in quantum peccator, non est diligendus: & omnis homo in quantum homo diligendus est propter Deū: Deus vero propter seipsum à quo habet omnes qui eū diligunt, & quod sunt, & quod eū diligunt.

Lib. 1. de
doc. chri
stia. c. 27

De incommutabili bono.

cclxviii

Dominus ait, Ego sum via veritas & vita. Hoc est, per me venit, ad me peruenitur, in me manetur. Cum enim ad ipsum peruenitur, etiam ad patrem peruenitur: quia per æqualem ille, cui æqualis est, cognoscitur, vincitur atque glutinante nos spiritu sancto, ut in summo atque incommutabili bono sine fine maneamus.

De mendaciq & fallacia.

cclxix

B Multos inuenimus, qui fallere velint: qui autem falli, neminem. Cum vero hoc alius sciens faciat, alius nesciens patitur: satis apparet, in vna eademque re, illum qui fallitur, eo qui mentitur esse meliorem, quando quidem pati melius est iniquitatem, quam facere.

De dilectione æternorum bonorum.

cclxx.

Inter temporalia atque æterna hoc interest, quod temporale plus diligitur antequam habetur, vilescit autem cum aduenerit. Non enim satiat animum, nisi incorruptibilis gaudij vera & certa æternitas. Æternum verò ardentius diligitur adeptū, quā desideratū. Nemo enim plus de illo æstimat, quā de se habet, ut fiat vilius, quia speratū est amplius. Sed tanta est ibi excellentia, ut multo plus adeptura sit charitas, quā vel fides credidit, vel spes desiderauit.

De fame & inedia spiritali.

cclxxi.

Qui in scripturis sanctis non inueniunt veritatem quam quærunt, fame laborant: qui autem non quærunt quod in promptu habent, fastidij languore marcescunt, & par utrorumque periculum est, dum sapientiæ cibum & illis obæcatio, & his inedia subtrahit.

Idem ha
bes ca. 6.
l. 2. de do
ctri. chri.
stiana.

De laboribus peccatorum.

cclxxii.

Non sunt condignæ passionēs huius temporis ad superenturam gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Sæuiat & fremat mundus, increpet linguis coruscet armis: quicquid feceris, quantillum erit ad illud quod accepturi sumus.

X

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

mus? Appendo quod patior contra id quod spero: hoc quidem sentio, illud spero: & tamen incomparabiliter maius est quod speratur, quam quod inferitur. Quicquid est quod contra Christi nomen sœuit, si potest vinci, tolerabile est. si non potest, proficit præmio citius consequendo, & finis temporalis mali transit in perceptionem æterni boni.

De Charitate.

cclxxiii.

Cum duobus præceptis charitatis tota lex pendeat & prophetez, quantum magis est euangeliũ, quo lex nõ soluitur, sed adimpletur: & de quo dominus dicit, Mandatũ nouum do vobis, vt vos inuicem diligatis? Caritas enim inuouat homines: & sicut malignitas veteres, ita dilectio novos facit.

De flagello.

cclxxiiii.

Alias *
nõ eligit

Quando corripit Deus genus humanũ, & flagellis pie castigationis exagitat, exercet ante iudiciũ disciplinã, & plerunq; * diligit quem flagellat, nolens inuenire quem dānet. Flagellat autem simul & iustos & iniustos, quia nemo est, qui possit gloriari cæcum se habere cor, aut mūdum se esse à peccato. Ita de gratia misericordiz eius veniunt etiam coronæ iustorum.

De passionibus fidelium.

cclxxv.

Laboriorũ exercitatio est, non damnatio. Nec enim conturbari debemus, cum aliquis sanctus grauiã & indigna perpetitur, si oblitus non sumus, quæ pertulerit iustorum sanctusq; sanctorum: cuius passio omnes superat passiones: quia cum autore vniuersitatis nulla cuiusquam est comparatio creaturæ.

De originali peccato.

cclxxvi.

Miseria generis humani, cuius nullum hominum ab exortu vsq; ad obitũ videmus alienum, non pertineret ad iustum omnipotentis iudicium, si non esset originale peccatum.

De prouidentia Dei semper operantis.

cclxxvii

Li. 4. c. 11
de Gene.
ad litera.

Creatoris omnitenentis omnipotentia causa est subsistendi omni creaturæ: quæ virtus si ab eis, quæ condidit, regendis aliquando cessaret, simul omnium rerũ species & natura cõcideret. Proinde quod dominus ait, Pater meus vsq; nũc operatur: cõtinuatione quandã operis eius, qua simul omnia continet atq; administrat, ostendit. In quo opere etiã sapientia eius perseverat de qua dicitur, Pertingit à fine vsq; in finem fortiter, & disponit omnia suaviter. Idẽ etiã Apostolus sentit, cum Atheniensibus prædicans ait, In quo viuimus, mouemur, & sumus. Qui si opus suũ rebus creatis subtraheret, nec viueret, nec moueri, nec esse possemus. Et ideo sic Deus intelligendus est requiescisse ab omnibus operibus suis, vt iam nullam nouam conderet creaturam, non vt condita continere, & gubernare cessaret.

De

A

De vero sabbato.

CCLXXVIII.

Observatione sabbati, quæ vacatione vnius diei figurabatur, ablata, perpetuū sabbatū obseruat, qui spe futuræ quietis, sanctis est operibus intentus: nec ipsis bonis actibus suis quasi de proprijs, & de his quæ non acceperit, gloriatur: illū in se operari cognoscens, qui simul operatur & quietus est.

De requie Dei.

CCLXXIX.

Requie Dei rectè intelligētibus ea est, quæ nullus indiget bono. Et ideo certa requie nobis in illo est, quia beatificamur bono quod ipse est: non ipse eo quod nos sumus. Nam & nos aliquid bonum ab ipso sumus, qui fecit omnia bona valde, in quibus fecit & nos. Porro alia res bona præter ipsum nulla est, quam ipse non fecit: ac per hoc nullo bono alieno eget, qui bono quod fecit, non eget.

De initio temporum.

CCLXXX.

Factæ creaturæ motibus cœperunt currere tempora. Vnde ante creaturam frustra tempora requiruntur, quasi possint inueniri ante tempora. Motus eni si nullus esset vel spiritalis, vel corporalis creaturæ, quo per præteritis futura succederent, tēpus nullū omnino esset. Moueri autē creatura vtiq; nō posset, si nō esset. Potius ergo tēpus à creatura, quam creatura cœpit à tempore: vtrunque autem ex Deo. Ex ipso enim, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.

B

Omnia Dei arbitrio regi.

CCLXXXI.

Cū saluator dicit, vnū passerē nō cadere in terrā sine voluntate Dei, & quod frænū agri, quod post paululū mittendū est in elibanū, ipse tamen formet, ac vestiāt: nonne confirmat, non solum istā mundi partem rebus mortalibus & corruptibilibus deputatā: verū etiā vilissimas eius, abiectissimasq; particulas diuina prouidentia regi: ne fortuitis perturbari motibus ea, quorum causas comprehendere non possumus, æstumemus?

De anima rationali.

CCLXXXII.

Anima rationalis in ea debet erigi, quæ in spiritaliū natura maximè excellunt: vt quæ sursum sunt sapiant, non quæ super terram.

De miraculis naturalibus.

CCLXXXIII.

Naturarū cōditor Deus nihil in miraculis contra naturā facit, nec quod nouū est cōsuetudine, repugnās est rationi. Nobis ergo videntur cōtra naturā insolita, quibus aliter naturæ cursus innotuit, nō autē Deo, cui hoc est natura quod fecerit.

De incommutabili ratione operum Dei.

CCLXXXIII.

X ij

Omne

D. PROSPERI AQUIT. LIBER

Ex c. 10. lib. 7. de Genesi ad litera. Omne corpus in omne corpus posse mutari credibile est: quodlibet autē corpus in animā rationalem posse conuerti, credere absurdū est. Quoniam Deus sic est omnipotens, vt nunquā suæ rationis instituta conuellat.

De merito voluntatis.

cclxxxv.

Sicut aer ex præsentē lumine non factus est lucidus, sed fit: quia si factus esset, non autem fieret, etiam absente lumine lucidus permaneret. Sic homo Deo præsentē illuminatur, absente autem tenebatur: à quo non locorum interuallis, sed voluntatis auersione disceditur.

Deo obediendum.

cclxxxvi.

Magna est utilitas hominis, iubenti Deo, etiam incognita iussione ratione seruire. Iubendo enim Deus vtile facit, quicquid iubere voluerit: de quo metuendum non est, ne non profutura præcipiat: nec fieri potest vt voluntas propria non grandi ruinæ pondere super hominem cadat, si eam voluntati superioris extollendo præponat.

De bono humana natura.

cclxxxvii.

Quam excellens bonum sit natura humana, hoc maxime apparet, quod datum ipsi sit vt possit summi & incomutabilis boni adhærere naturæ. Quod si noluerit, bono se priuat, & hoc ei malū est. Vnde per iustitiā Dei etiā cruciatus consequitur. Quid enim tam iniquū, quàm vt bene sit desertori boni? Aliquando autem amissi superioris boni non sentitur malum, dum habetur quod est amatū inferius bonū. Sed diuina iustitia est, vt qui voluntate amittit quod amare debuit, amittat cum dolore quod amauit, & naturarū creator vbiq; laudetur. Adhuc enim bonū est, quod doler amissum bonū. Nā nisi aliquid bonū remansisset, in natura, nullius amissi boni dolor esset in pœnā

De potestate nocendi.

cclxxxviii.

Nocendi cupiditas potest esse à suo cuiq; animo praua. Non est autē potestas nisi à Deo, & hæc abdita, altiq; eius iudicia, quoniam non est iniquitas apud Deum.

Quale bonum sit Deus?

cclxxxix.

Quantum, & quale bonum sit Deus, etiam ex hoc euidenter ostenditur, quod nulli ab eo recedenti bene est: quia & qui gaudent in mortiferis voluptatibus, sine doloris timore esse non possunt. Et qui omnino malum desertionis suæ maiore superbiz stupore non sentiunt: alij, qui hæc discernere nouerunt, quanta miseria premantur apparet: vt si nolint recipere medicinam, talia deuitandi valeant ad exemplum quæ possunt habere.

Quod

Quod nulla creatura mala sit in natura.

C C X C.

Sicut vera ratio docet, meliorem esse creaturam quam profusus nihil delectat illicitū ita eadē ratio docet, etiam illā bonā esse, quæ in potestate habet illicitā delectationē ita cohibere, vt non solum de cæteris licitis, recteq; factis, verum etiā de ipsius prauæ delectationis coërcitione lætetur.

De magnis operibus domini.

C C X C I.

Magna opera domini exquisita in omnes voluntates eius. Præuidet bonos futuros, & creat: præuidet futuros malos, & creat: seipsum adfruendum præbens bonis, multa munerū suorū largiens etiā malis, misericorditer ignoscens, iustē vlciscens: itemq; misericorditer vlciscens, iustē ignoscēs: nihil metuens de cuiusquā malitia, nihil indgens de cuiusquam iustitia: nihil sibi consulens de operibus bonorū, & bonis consulens etiā de pœnis malorū.

De superbia.

C C X C I I.

Cum superbia sit amor excellentiæ propriæ, inuidentiā verò sit odiū felicitatis alienæ, quod vnde nascatur in promptu est. Amando enim quisq; excellentiam suam, vel paribus inuidet, quòd ei coæquentur, vel inferioribus ne sibi coæquentur, vel superioribus quòd eis non coæquetur. Superbiendo ergo quisq; inuidus, non inuidendo superbus est.

De plenitudine diuinitatis in Christo.

C C X C I I I.

Plenitudo diuinitatis in Christo dicta est corporaliter habitare: nō quia diuinitas corpus est, sed quia sacramenta veteris testamenti appellatur vmbre futuri. Propter vmbrearū comparationē corporaliter dicta est in Christo plenitudo diuinitatis habitare, quòd in illo impleantur omnia, quæ illis vmbreis figurata sunt. Ac sic quodammodo vmbrearū præcedentiū ipse sit corpus: hoc est, figurarum, & significationum illarū ipse sit veritas.

De vitij expugnandis.

C C X C I I I I.

Actio in hac vita pia est, Deum colere, & in eius gratia contra vitia internā pugnare, eisq; vsq; ad illicita instigantibus, cogentibusve non oedere: & vbi ceditur, indulgentiā, atq; vt non cedatur adiutoriū Dei, affectu religiosæ pietatis exposcere. In paradiso autē si nemo peccasset, non esset actio pietatis expugnare vitia: quia felicitatis esset permanſio, vitia non habere.

De fortitudine Christiana & gentium.

C C X C V.

Fortitudinem gentium mundana cupiditas, fortitudinem autem Christianorum Dei charitas facit, quæ diffusa est in cordibus nostris, non per voluntatis arbitrium, quod est à nobis: sed per spiritum sanctum, qui datus est nobis.

c. 17. l. de patient.

Vitium nisi in aliquo bono esse non potest.

C

Enchiri-
dij 17. res
eadē imō
serē &
verba ha
bentur.
Est canō
18. conc.
Arauf. 2.

Non potest esse vllum malum, nisi in aliquo bono: quia non potest esse nisi in aliqua natura. Omnis autem natura inquantum natura, bona est.

CCXCVI.

Nullus meritis gratiam praueni.

CCXCVII.

Debetur merces bonis operibus, si fiant: sed gratia, quæ non debetur, præcedit vt fiant.

De circuncisione & baptismo.

CCXCVIII.

Circuncisio carnis lege præcepta est, quia non posset melius, per Christū significari regenerationis autorem tolli originale peccatum. Cū præputio quippe omnis homo nascitur, quemadmodū cū originali peccato. Et octauo die lex circūcidi carnē præcepit: quia Christus die dominico resurrexit, qui post septimū sabbati octauus est. Et circuncisus præputiatū gignit, traiciens in illū, quo ipse iam caruit: sicut baptizatus in filium quē generat carne, reatum tamen traiecit originis, à quo ipse iam liber est.

De Adam primo & secundo.

CCXCIX.

Primus homo Adā sic olim defunctus est, vt tamē post illū secūsus homo sit Christus, cū tot hominū milia inter illū & hunc orta sint: & ideo manifestū est, pertinere ad illū omnē, qui ex illa successione propagatus nascitur: sicut ad illū pertinet omnis, qui gratiæ largitate in illo renascitur. Vnde fit, vt totū genus humanū quodammodo sint homines duo, primū & secūsus.

De iudicijs Dei.

CCC.

Nullo modo iudicijs hominū comparāda sunt iudicia Dei: quæ non dubitādū est, esse iustū, etiā quādo facit quod hominibus videtur iniustum.

De natiuitate iustorum.

CCCI.

Aliās *
regenera
ti.

Iustus ex Deo, non ex hominibus nascitur: quoniam renascendo, nō nascendo fit iustus. Vnde etiam * renati filij Dei vocantur.

De natura humana qualitate.

CCCI.

Natura humana etsi mala est, quia vitiata est, non tamen malum est, quia natura est. Nulla enim natura, inquantum natura est, malum est: sed prorsus bonum, sine quo bono vllum esse non potest vitium: quamuis sine vitio possit esse vel nunquam vitiata, vel sanata natura.

De morte peccatorum.

CCCII.

Iustum

A Iustum Dei iudicium est, vt peccato suo quisque pereat, cū peccatum Deus non faciat, sicut mortem nō fecit: & tamē quem morte dignum sensit, occidit. Vnde legitur: Mors & vita à Deo est. Quæ duo inter se nō esse cōtraria profecto videt, quisquis ab operib' diuinis iudicia diuina discernit: quia aliud est creando non instituisse mortalem, aliud iudicando plectere peccatorem.

De pœna peccati.

CCCIII.

Deus quidē mundū fecit, & corpora prorsus omnia. Sed vt corpus corruptibile aggrauet animā, & caro concupiscat aduersus spiritū, non est præcedens natura hominis instituti, sed consequens pœna peccati.

Sap. 9.

Aliis
danath

De opere in quacunque natura.

CCCV.

Quāuislibet vitij turpetur quæcunq; natura, institutio eius semper est bona. Nam sicut institutio corporis bona est, etiam quando nascitur morbi: & institutio animi bona est, etiam quādo nascitur fatuus: sic institutio ipsius dus: hominis bona est, quando nascitur peccati originalis obnoxius.

De abolitione peccati.

CCCVI.

B Sicut quidā parentes aggrauāt originale peccatū, ita quidā releuant: sed nullus tollit, nisi ille, de quo dictum est, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mūdi: cui nullū bonum hominis impossibile, nullū malū est insanabile.

De gratia Dei.

CCCVII.

Non ad merita hominū, sed ad Dei misericordiā pertinet, cū ex illa massa primi hominis, cui meritō mors debetur, quisq; liberatur. Non est enim iniquitas apud Deū: quia neq; remittendo, neq; exigendo quod debetur, iniustus est. Et ibi gratuita est indulgentia, vbi iusta posset esse vindicta.

Ex epist.
Aug. 106

Neminem, nisi Deo miserante, saluari.

CCCVIII.

Natura humana, etiam si in illa integritate, in qua est condita, permaneret, nullo modo seipsam, creatore suo non adiuuante, seruaret. Vnde cū sine Dei gratia salutem non posset custodire quam accepit: quo modo sine Dei gratia potest recuperare quam perdidit.

Ex eadē
epistola.

Nihil excusationis competere peccatori.

CCCIX.

Inexcusabilis est omnis peccator vel reatu originis, vt additamento etiā propriæ voluntatis: siue qui nouit, siue qui ignorat, siue qui iudicat, siue qui non iudicat: quia & ipsa ignorantia in eis qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est: in eis autem qui non potuerunt, pœna peccati. Ergo in vtrisque non est excusatio, sed iusta damnatio.

Ex epist.
eiusdem
105.

De his qui spiritu Dei aguntur.

CCCX.

Plus est proculdubio agi, quã regi: qui enim regitur, aliquid agit: & ideo regitur, vt recte agat. Qui autem agitur, agere ipse aliquid vix intelligitur. Et tamen tantum præstat voluntatibus nostris gratia saluatoris, vt non dubitet Apostolus dicere, Quotquot spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt. Nec aliquid in nobis libera voluntas melius agere potest, quã vt illi se commendet, qui mala agere non potest.

De resurrectione.

CCCXI.

Liberari à corpore mortis huius, omni sanato languore concupiscentiæ carnis, est non ad pœnam corpus recipere, sed ad gloriam.

Nil hominem posse sine Deo.

CCCXII.

Aug. li. 2
contra
duas epi,
Pela. c. 8.

Multa Deus facit in homine bona, quæ non facit homo: nulla verò facit homo, quæ non Deus facit vt faciat homo.

De vera iustitia.

CCCXIII.

Iustitia, secundum quam iustus ex fide vivit, quoniam per spiritum gratiæ homini ex Deo est, vera iustitia est: quæ licet non immerito in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate perfecta dicatur: parua tamen est ad illam magnam, quã capit æqualitas angelorũ: quã qui nondũ habebat, & propter illam quæ iã inerat, perfectũ: & propter istã quæ adhuc deerat, imperfectũ, se esse dicebat. Sed planè minor ista iustitia facit meritũ: maior illa facit præmium. Vnde qui istam non sequitur, illam non assequetur.

De mortalitate Christi secundum carnem.

CCCXIII.

Ex c. 4 l.
4. contra
duas epi.
Pelag. &
est canõ
2. secũdi
concil.
Arauf.

De vno solo mediatore Dei & hominũ homine Christo Iesu fides catholica nouit, quod p nobis mortẽ, id est, peccati pœnã sine peccato subire dignatus est. Sicut enim solus ideo factus est hominis filius, vt nos per illum Dei filij fieremus: ita solus suscepit sine malis meritis pœnã, sicut nos per illũ sine meritis gratiam. Quia sicut nobis non debebatur aliquid boni, ita nec illi aliquid mali. Commendans ergo dilectio nem suã in eos, quibus daturus erat indebitam vitam, pati pro eis indebitam mortem voluit.

De natura & gratia.

CCCXV.

Ex c. 17. l.
de gratia
& libero
arb. & est
canõ 21.
secũ. cõ-
cil. Arauf.

Sicut eis, qui volentes in lege iustificari, à gratia exciderunt, verissimè dicit Apostolus, Si ex lege iustitia est, ergo Christus gratis mortuus est: sic eis, qui gratiam quam commendat & percipit fides Christi, putant esse naturam, verissimè dicitur: Si per naturam iustitia est, ergo Christus gratis mortuus est. Iam hic enim erat lex, & non iustificabat: iam hic erat & natura, & non iustificabat. Ideo Christus non gratis mortuus est, vt & lex

Alex per illum impleteretur, qui dixit: Non veni solvere legem, sed adimplere: & natura per Adam perditam, per illum repararetur, qui dixit, venisse se quæ-
rere & saluare quod perierat.

CCCCXX

De misericordia & iudicio.

Posse habere fidem, sicut posse habere charitatem, naturæ est hominum. Habere autem fidem quæadmodum habere charitatē, gratiæ est fidelium. Sed cum voluntas credendi alijs præparetur, alijs non præparetur à domino, discernendum est, quid veniat de misericordia eius, quid de iudicio. Vniuersæ enim viæ domini misericordia & veritas. Inuestigabiles autem sunt viæ ipsius. Inuestigabiles igitur sunt & misericordia, qua gratis liberat, & veritas, qua iuste iudicat.

CCCCXVI.

CCCCXVI.

Ex lib. 2.

de præde-

stina san-

cti. c. 7.

Ex cap. 6.

CCCCXVI.

CCCCXVI.

De auxiliando.

Nemo erigit quicquam ad id, in quo ipse est, nisi aliquantum ad id, in quo est ille descendat.

CCCCXXI

De contemnda mundi gloria.

CCCCXVII.

CCCCXVIII.

Quas vires nocendi habeat humanæ gloriæ amor, non sentit, nisi qui ei bellum indixerit: quia etsi cuiquam facile est laudem non cupere, dum negatur: difficile est ea non delectari, cum offertur.

In epist.

ad Aure.

64.

De temporalibus bonis relinquendis.

Omnes mundi opes contemnit, qui non solum quantum potuit, sed etiam quantum voluit habere contemnit. In quo cauendum est, ne surrepat elatio: Vtilius enim terrena opulentia humiliter tenetur, quam superbe relinquitur.

Epist. ad

Paulinū

quæ est

34.

De cohibenda ira.

Nulli irascenti ira sua videtur iniusta. Vnde ab omni indignatione cito redeundum est ad mansuetudinis lenitatem. Nam pertinax motus facile in eius odium transit, cui non celeriter ignoscitur.

CCCCXX.

De lege & gratia.

Qui dedit legem, ipse dedit & gratiam: sed legem per seruum misit, cum gratia ipse descendit: ut quia lex ostendit peccata, non tollit: volentes legem suis viribus exequi nec valentes, cogantur ad gratiam, quæ & impossibilitatis morbum, & inobedientiæ aufert featum.

CCCCXXI.

Ex ser. 11

de verb.

apost. vt

apparet.

De sabbato.

Verum sabbatum Christianus obseruat, abstinens ab opere seruili, id est,

Ioan. 8.

est, à

est, a peccato: quoniam qui facit peccatum, seruus est peccati.

C

De his qua hominum propria sunt.

CCCXXIII.

Est 11. ca non cita
ti cōsiliij
sumpt.
ni fallor,
ex prolo-
gō libro-
rum de
doctrin.
christ.
Roan. 10.

Nemo habet de suo, nisi mendacium & peccatum. Si quid autem habet homo veritatis atque iustitiz, ab illo fonte est, quē debemus sitire in hac eremo: vt ex eo quasi quibusdam guttis irrorati, non deficiamus in via.

De inseparabili opere patris & filij.

CCCXXIII.

Quod pater cum Christo facit, Christus facit: & quod Christus cum patre facit, pater facit: nec seorsum aliquid agit inseparabilis charitas, maiestas, potestas. Sicut ipse dominus dicit: Ego & pater vnum sumus.

Cui proficit baptismi sacramentum.

CCCXXV.

Regenerationis gratiam ita etiam hi non minuunt, qui eius dona non seruānt: sicut lucis nitorem loca immunda non polluunt. Qui ergo gaudes baptismi perceptione, viue in noui hominis sanctitate: & tenens fidem quæ per dilectionem operatur, habe bonum quod nondum habes, vt proficit tibi bonū quod habes.

Gal. 5.

.si qd nō
est a be
p d

De veritate.

CCCXXVI.

Sic est veritas Christus, vt totum verū accipiatur in Christo: verum verbum Dei Deus, æqualis patri: vera anima: vera caro, & verus homo: verus Deus: vera natiuitas: vera passio: vera mors: vera resurrectio. Si aliquid horum dixeris falsum, intrat putredo: de veneno serpentis nascuntur vermes mendaciorum, & nihil integrum remanebit: quia vbi fuerit falsi alicuius corruptio, ibi veritatis integritas non erit.

Et si qd
analog:
sic aut
p d

De charitate.

CCCXXVII.

Quanta est charitas: quæ si desit, frustra habentur cetera: si asit, habentur omnia.

Quomodo Christus reliquerit patrem & matrem.

CCCXXVIII.

Philip. 1.

Reliquit Christus patrem: quia cum in forma Dei esset, non rapinā arbitratus est, esse se æqualem Deo: sed semetipsum exiit aniuu, formā serui accipiens. Hoc est enim, Reliquit patrem: non quia deseruit, & recessit à patre, sed quia nō in ea forma apparuit hominibus, in qua equalis est patri. Reliquit autem matrem, relinquendo synagogā Iudæorum, de qua secundū carnem natus est: & inhærendo ecclesiæ, quam ex omnibus gentibus congregauit.

De comparatione primi Adam & secundi.

CCCXXIX.

Dormit Adam, vt fiat Eua: moritur Christus, vt fiat Ecclesia. Dormiente Adam,

Adam,

A Adam, fit Eua de latere. Mortuo Christo, lanæa perforatur latus: vt profluant sacramenta, quibus formetur Ecclesia. Vnde merito Apostolus ipsum Adam dicit formam futuri. Quia sicut omnes in Adama moriuntur; ita & in Christo omnes viuificabuntur. Rom. 7.
1. Cor. 15.

De incarnatione verbi.

CCCXXXX.

Deus homo factus est: quid futurus est homo, propter quem Deus factus est homo? *De duabus natiuitatibus hominum.*

CCCXXXI.

Vna est natiuitas de terra, alia de celo: vna est de carne, alia de spiritu: vna est de æternitate, alia de mortalitate: vna est de masculino & femina, alia de Deo & ecclesia. Sed ipsæ duæ singulares sunt. Quomodo enim uterus non potest repeti, sic nec baptismus iterari.

De diuersitate honorum.

CCCXXXII.

Si visibilia attendas, nec panis est Deus: nec aqua est Deus: nec lux ista est Deus: nec vestis est Deus: nec domus ista est Deus. Omnia enim hæc visibilia sunt, & singula sunt. Quod enim est panis, non hoc est aqua: & quod est vestis, nõ hoc est domus: & quod sunt ista, non hoc est Deus: visibilia enim sunt. Deus autem totum tibi est, quod rectè desideras, & omniũ bonorũ varietas vno fonte profunditur. Quoniã cum sua tribuit, seipsum sub diuersis munerum suorum nominibus impertit.

De intellectu.

CCCXXXIII.

Anima carnalia appetens sceminæ cõparatur non habenti rectore virum, qui est intellectus, cuius eam oportet sapientia gubernari: non quasi aliud sit quàm anima: sed quia obtutus quidam occultus sit animæ. Sicut enim exteriore oculi quiddam sunt carnis: ita mens quiddam est animi, quod in eo secundum participationem diuine rationis excelsit. Et tunc omnibus motibus suis bene præsidet, cum superna luce radiatur, vt sit in ea lumẽ verum; quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

De loco orationis.

CCCXXXIIII.

Qui supplicaturus Deo locum aptum & sanctum requiris, interiora tua munda, & omni inde mala cupiditate depulsa, præpara tibi in cordis tui pace secretum. Volens in templo orare, in te ora: & ita age semper, vt Dei templum sis. Ibi enim Deus exaudit, vbi habitat.

De homine interiore.

CCCXXXV.

Sensus corporis corporalia nuntiant cordi. Et non omnium facultas eadem: quia non inde videtur, vnde auditur: nec vnde sapor, inde & odor capitur. Nec hi ministri sine tactu ad læuia & aspera, calida & frigida, humida & sicca,

& sicca, discernēda sufficiunt. In corporea verò animus suo tantū sensu dijudicat, & omnes varietates vno motu attingit: & quicquid discretionis inter bona & mala iusta & iniusta rationabiliter inuenit, vnum est intentionis affectus. Vt ibi imago Dei appareat, vbi vnum idemq; est quod mens potest, quantum potest.

De vita filij Dei.

CCCXXXVI.

Dei filius Deus vitam habere in semetipso, sicut habet pater, non participando adeptus est, sed nascendo. Vitam enim genuit pater vita, nec differt in aliquo essentia gignentis & geniti: cum sic ex patre sit filius, vt consempiternitatis æqualitatis non vna quidem persona, sed vna sit deitas.

De iudicio.

CCCXXXVII.

Al. * fuerunt.

Quamuis nunquam recedat à filio pater, ad iudicandos tamen viuos & mortuos non ipse dicitur, sed filius affuturus: quia ibi nec patris, nec filij deitas, sed illa forma videbitur filij, quam sibi per sacramētum incarnationis vniuit. Ipsa ergo erit iudex, quæ sub iudice stetit. Ipsa iudicabit, quæ iudicata est, vt videant impij eius gloriā, in cuius mansuetudinem fremuerunt. Talis ergo apparebit iudex, qualis videri possit, & ab eis quos coronaturus, & ab eis quos damnaturus est. Pater autem non apparebit: quia forma serui non est indutus: sed filius, qui etiam homo factus est, dedit iudicij potestatem.

De voluntate Dei & hominis.

CCCXXXVIII.

Suam voluntatem homines faciunt, non Dei, quādo id agunt quod Deo displicet. Quando autem ita faciunt quod volunt, vt diuinæ seruiant voluntati, quamuis volentes agant quod agunt: illius tamen voluntas est, à quo & preparatur, & iubetur quod volunt.

De doctrina patris per verbum.

CCCXXXIX.

Si illum docet pater, qui audit verbum eius: quare quid sit Christus, & inuenies verbum eius. In principio erat verbum: nō autem in principio Deus fecit verbum: sicut in principio Deus fecit cælum & terram. Verbum enim Dei Deus est, non creatura: nec factum inter omnia, sed per quod facta sunt omnia. Vt ergo ad talis verbi doctrinam homo in carne constitutus possit accedere: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis.

De corpore Christi.

CCCXXXVIII.

Caro Christi fidelium vita est, si corpus ipsius esse non negligant: fiat ergo corpus Christi, si volunt viuere de spiritu Christi: de quo non viuunt, nisi corpus Christi.

Qui edunt corpus Christi.

CCCXXXIX.

Escaam vitæ accipit, & æternitatis poculum bibit, qui in Christo manet, & cuius

A & cuius Christus habitator est. Nam qui discordat à Christo, nec carnē eius manducat, nec sanguinem bibit: etiam si tantæ rei sacramētum ad iudicium suæ præsumptionis quotidie indifferenter accipiat.

De malorum felicitate.

cccxi.

Vellet mundana sapientia, vt nunquā permitteret Deus eos qui mali sunt esse fœlices, quod vtique non sinet: sed ideo mali cum habent quod volunt, felices putantur: quia quid sit felicitas, ignorant.

De mutatione cordis.

cccxi.

Aliud est migrare corpore, aliud corde. Migrat corpore, qui motu corporis mutat locum: Migrat corde, qui motu cordis mutat affectum. Si aliud amas, aliud amabas: non ibi es, vbi eras.

De chrismate.

cccxlvi.

Christi nomen à chrismate est, id est, ab vnctione. Quia ideo omnis Christi- Tract. in
 stianus sanctificatur, vt intelligat, se non solum sacerdotalis & regis dignita- Ioannē,
 tis esse consortem, sed etiam contra diabolum fieri luctatorem.

B

De lumine.

cccxliii.

Sequamur Christum lumen verum, ne ambulemus in tenebris. Tenebræ Ibidem:
 autem metuendæ sunt morum, non oculorum: & si oculorum, non exteriorum, vnde discernitur non album & nigrum, sed iustum & iniustum.

De incarnatione verbi.

cccxliv.

Catholica fides dominum Iesum Christum & verum Deum, & verum hominem credit, & prædicat. Vtrunque enim scriptum est, & vtrunque verum est. Qui Deum tantummodo asserit Christum, medicinam negat, qua sanatus est. Qui hominem tantummodo asserit Christum, potētiam negat, qua creatus est. Vtrunque ergo anima fidelis ac recta suscipit: & Deus Christus est, & homo Christus est. qualis Deus Christus, equalis patri, vnum cum patre: qualis homo Christus virginis filius, trahens de homine mortalitatē, non trahens iniquitatem.

De missione verbi.

cccxlv.

Missus est dominus Christus à patre, non recessit à patre. Missio eius incarnatio fuit, & inuisibili deitati hoc fuit, in hunc mundum venire quod apparere. Quod si citò caperetur, non opus erat, vt crederetur. Credendo ergo capitur, quod nisi credatur, nunquam intelligitur.

De patre & filio.

cccxlvi.

Vt recte

Ioan. 10.

Vt rectè credatur pater & filius, ipse filius audiendus est, dicens, Ego & pater vnum sumus. Duobus enim verbis duæ simul hæreses detruncantur. Nam per id quod ait, vnum, Arrium percussit: per illud quod ait, sumus, Sabellium stravit: quia nec, sumus, de vno: nec, vnum, diceret de diuerso.

De Deo & homine Iesu Christo.

CCCXLVII.

Vtrunque oportet nouerimus in Christo: & vnde æqualis patri est: & vnde illo maior est pater. Illud verbum est, illud caro: illud Deus est, illud homo. Sed vnus est Christus Deus & homo.

De vnitæ diuine trinitatis.

cccxlviij.

Multorum hominum multæ sine dubio animæ, & multa sunt corda: sed vbi per dilectionem fidemque adhæreant Deo, fiunt omnes vna anima, & cor vnum. Si ergo charitas Dei, quæ diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, tantam vnitatem multarum animarum, & multorum cordium facit. quanto magis certiusque in patre & filio & spiritu sancto æterna & incommutabilis vnitatis manet: vbi indifferens trinitas, vnus Deus est, vnum lumen, vnumque principium?

De doctrina patris ad filium.

ccccliix.

Non sic docuit pater filium, quasi indoctum genuerit, & scientiam contulerit nescienti: sed temporalis doctrina est intemporalis essentia: & hoc est à patre doceri, quod est à patre generari: quia simplici veritatis naturæ esse & nosse, non est aliud atque aliud, sed ipsum.

De fide & veritate.

cccl.

Fides semper præuenit visionem. Credimus enim, vt cognoscamus: non cognoscimus, vt credamus. Fides ergo est, quod non vides, credere: veritas, quod credidisti, videre.

De bono odore Christi.

cccli.

Al. mo-
sibus

Bonus Christi odor est prædicatio veritatis, quo odore vitam capit, qui Euangelio bonis * operibus seruit & congruit. Mortem autem incurrit, cuius ab his, quæ benè loquitur, vita dissentit: quæ cõditio etiam auditores obstringit, cum recta prædicatio ab alijs per incredulitatem auditur in mortem: ab alijs per fidem suscipitur in salutem.

De facultate credendi.

ccclij.

Fides Christi est, credere in eum, qui iustificat impium: credere in mediatorem, sine quo nullus reconciliatur Deo: credere in saluatorem, qui venit querere, & saluare quod perierat: credere in eum qui dixit: Sine me nihil potestis.

A potestis facere. Sed hanc fidem non apprehendit, qui ignorans Dei iustitiam, qua iustificatur impius, suam vult constituere, qua conuincatur superbus. Talia enim sentientes sua elatione obdurantur, & excecantur; quia negando Dei gratiam non adiuuantur.

De vera dilectione.

CCCLIII.

Charitatem habens, quæ est de corde puro & conscientia bona & fide non ficta, diligit Deum et proximum sicut seipsum. Amator enim Dei, amator est sui: & non diligens Deum, non diligit proximum: quia non diligit seipsum. Pro hac autem dilectione patiēter etiam mundi odia sunt toleranda: necesse est enim vt nos oderit, quos videt odisse quod diligit.

De bipartita mundi significatione.

CCCLIIII.

Duo hominum genera sub vno mundi nomine nuncupantur. Sicut enim dicitur mundus in impijs, ita dicitur mundus in sanctis. Vnde cum totus à se metipso & in odio, & in amore discordet, nos eū & odisse iubemur, & amare, cum dicitur nobis. Nolite diligere mundum: & cum dicitur: Diligite inimicos vestros: vt quorum execramur iniquitatem, optemus salutem.

1. Ioan. 2
Matth. 5

B *De vitanda scientia gloria.*

CCCLV.

Ad vitandam tentationē vanæ gloriæ, melior est discēntis conditio, quàm docentis. Tutius enim auditur veritas, quàm prædicatur. Quoniam cum doctrina recipitur, humilitas custoditur. Cum autem disputatio placet, vix est vt differētem non pulset quantulacunque iactantia.

Tract. in
Ioannē.

De laude qua se prædicat Deus.

CCCLVI.

Periculosum est homini sibi placere, cui cauendum est superbire. Deus autem quantumcunque se laudet, non se extollit excelsus, nec vult se sua videri maiestate maiorem. Sed cum homini loquitur potentiam suam: nō hoc agit, vt gloriosior ipse, sed vt ille melior fiat, & doctior. Nobis enim prodest autorem nostrum agnoscere: & ei, qui est super omnia, subiacere: ne de quo non possumus comprehendere quid est, possumus sentire quod non est.

De remittendis peccatis.

CCCLVII.

Christiana obseruatiō ad perfectæ pietatis profectum per mutuā maximē peruenit indulgentiam peccatorum, dante nobis domino suæ bonitatis exemplum. Nam si ille, in quo nullum omnino fuit peccatum, interpellat pro peccatis nostris: quanto magis nos inuicē pro proprijs orare debemus? Amplectenda quippe est homini, qui non omni potest carere peccato, tam benigna conditio: vt dimittendo delicta aliena, diluat sua.

De aternitate sanctorum.

CCCLVIII.

Iusto.

Iustorum desideriorum societati tunc nihil deerit, quando Deus omnia in illis omnibus erit. Ad quam beatitudinem hi perueniunt, qui huic seculo ante separationem animæ carne moriuntur. nec in eis inueniuntur cupiditatus, quas sola superat dilectio Dei. Vt & id patiat iniquitas, quod elegit: eo bono fruatur iustitia, quod amauit.

De confitendo homine Iesu Christo.

CCCLIX.

Qui sic confitetur Christum Deum, vt eundem hominem neget verum: habentem scilicet vnitam sibi nostræ carnis animæque naturam: non est pro illo mortuus Christus: quia secundum hominem mortuus est Christus. Non reconciliatur per mediatorum Deo: & vnus mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, non iustificatur per ipsum: quia sicut per inobedientiam vnus hominis peccatores constituti sunt multi: ita per obedientiam vnus hominis iusti constituentur multi. Non resurget in resurrectione vitæ: quia per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur. Nec vllus se beati Petri defendat exemplo, qui se multis lachrymis & accusauit, & lauit: vt principem suum Ecclesia non negationis, sed pœnitentiæ imitatione sequeretur.

De æternitate.

ccc l x.

In quibusdam æternis potest aliqua esse distantia. Ipsa autem æternitas absque diuersitate mensuræ est. Multæ quippe mansiones in vna vita, variaz meritorum significant dignitates. Sed vt Deus omnia in omnibus erit, fiet etiam in dispari claritate per gaudium, vt quod habent singuli, commune sit omnibus. Quoniam per connexionem dilectionis, à gloria capitis nulla erit aliena pars corporis.

De fide.

ccc l x i.

Fides eorum qui Deum visuri sunt, quod non videt credit: nam si videt, non est fides: credenti * pollicetur meritum: videnti redditur præmium.

De petitione contraria.

ccc l x i i.

Male vsurus eo, quod vult accipere, Deo potius miserante non accipit. Proinde si hoc ab eo petitur, vnde homo exauditus lædatur: magis metuendum est, ne quod possit Deus non dare propitius, det iratus.

De dilectione.

ccc l x i i i.

Qui diligit me, inquit dominus, diligetur à patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Quid est, diligam? tanquam tunc dilecturus sit, & nunc non diligit? Absit. Quomodo enim nos pater sine filio, aut filius sine patre diligeret: cum inseparabiliter operentur, quomodo separabiliter

A diligentes? Sed ad hoc diligam eum, ad quod sequitur, & manifestabo ei meipsum. Diligam & manifestabo, id est, ad hoc diligam, vt manifestem. Nunc enim ad hoc dilexit, vt credamus, & * mādātū eius teneamus. Tunc ad hoc diliget, vt videamus, & ipsam visionē mercedē fidei capiamus. Quia & nos nunc diligimus credendo quod videbimus: tunc autem diligemus videndo quod credidimus.

Al. * mā
darū 6.
dei etc.

De palmitibus vitis.

CCCLXIII.

Ita sunt in vite palmites, vt viti nihil conferant, sed inde accipiāt vnde viuūt. Sic quippe vitis est in palmitibus, vt vitale alimentum subministrēt eis, nō sumat ab eis. Ac per hoc & manēt in se habere Christū, & manere in Christo, discipulis prodest vtrunque non Christo. Nam præciso palmite potest de vna radice alius pullulare: qui autē præcisus est, sine radice nō potest viuere.

Tract. 81
in Ioan.
Est & ca-
non 24.
concilij
Arausic.

De humana iustitia modo.

CCCLXV.

Diuinitus dictum est: Noli esse iustus multum: quoniam non est iustitia sapientis, sed superbia præsumptis. Qui ergo fit nimis iustus, ipso nimio fit iniustus. Quis est autem qui se facit iustum, nisi qui dicit se nō habere peccatum?

Eccle. 7.

De simplicitate.

CCCLXVI.

B Nullius, etiam in corporeæ creaturæ, verè simplex substantia est, cui non hoc est esse, quod nolle: potest enim esse, nec nolle: at illa diuina non potest, quia id ipsum est quod habet. Ac per hoc non sic habet scientiam, vt aliud sit illi scientia qua scit, aliud essentia qua est, sed vtrunque vnum: quamuis non vtrunque dicendum sit, quod verisimè simplex & vnum est. Habet enim pater vitam in semetipso: nec aliud est ipse quàm vita, quæ in illo est: & dedit filio habere vitam in semetipso: Hoc est, genuit filium, qui & ipse vita est. Sic itaque debemus accipere, quod de Spiritu sancto dictum est: Non enim loquetur à semetipso, sed quæcunque audierit loquetur: vt intelligamus, non eum esse à semetipso. Pater quippe solus de alio non est. Nam & filius de patre natus est: & Spiritus sanctus de patre procedit. Pater autem nec natus est de alio, nec procedit. Nec ideo sanè aliqua disparitas in summa illa trinitate cogitationi occurrat humana: quia & filius ei de quo natus est, & Spiritus sanctus ei de quo procedit, æqualis est.

Ex tract.
99. in 10.

Ioan. 18.

De intemporalitate deitatis.

CCCLXVII.

Quamuis natura incommutabilis non accipiat, fuit & erit, sed tantum, est: ipsa enim vera ceter est: quia aliter quàm est, esse nō potest: tamen propter mutabilitatē tēporū, in quibus versatur nostra mortalitas & nostra mutabilitas, non mendaciter dicimus, & fuit, & est, & erit: fuit in præterito: est in præsentibus: erit in futuris. Fuit quippe, quia nunquā defuit: erit, quia nunquam deerit: est, quia semper est. Neque enim velut qui iam non sit, cum præteritis occidit: aut cum præsentibus, tanquam non maneat, labitur: aut cū futuris tanquam non fuerit, orietur. Proinde cū secundū volumina tēporū locu-

Ad illud
16. Ioan.
Quæcūq;
audiet
etc. 112.
statu 99.

tio humana variatur: qui per nulla esse potuit aut potest aut poterit tēpora, C
vera de illo dicuntur cuiuslibet tēporis verba. Semper itaq; audit Spiritus san-
ctus, quia semper scit: & scire, & audire, hoc illi est, quod semper esse. Semper
Ioan. 5. verò illi est esse, de patre procedere. Nemo autem potest dicere, quòd nò sit
vita Spiritus sanctus: cū vita pater, vita sit filius. Ac per hoc sicut pater cum
habeat vitam in semetipso, dedit & filio habere vitam in semetipso: sic Spiritus
sanctus dedit vitam, procedere de illo, sicut procedit & de ipso.

De dilectione qua diligimus Deum.

Trac. 102
in Ioan.
Est canō
25. citat
antē cō-
cilij.
Rom. 5.

Prorsus donum Dei est, diligere Deum. Ipse vt diligeretur dedit, qui nō
CCCLXVIII.
dilectus dilexit: displicētes amati sumus, vt fieret in nobis vnde placeremus.
Diffudit enim charitatem in cordibus nostris spiritus patris & filij, quem
cum patre amamus & filio.

De pace Christi.

Trac. 104
in Ioan.
1. Cor. 6.

Pax Christi finem temporis non habet, & ipsa est omnis piæ intentionis,
CCCLXIX.
actionisq; perfectio. Propter hanc sacramentis eius imbuimur: propter hanc
mirabilibus eius operibus & sermonibus erudimur: propter hanc Spiritus
sancti pignus accepimus: propter hanc in eū credimus, & speramus, & amore
ipsius, quantum donat, accendimur: propter hanc denique omnem tribula-
tionem fortiter toleramus, vt in ea feliciter sine tribulatione regnemus. Ve-
ra enim pax vnitatem facit: quoniā qui adhæret Deo, vnus spiritus est.

De temporibus.

Trac. 104
in Ioan.
Al. * ef-
ficientes
Ioan. 13.

Omne tempus ab illo est dispositum, qui temporis subditus non est. Quo-
CCCLXX.
niam quæ futura erant per singula tēpora, in Dei sapientia habent * effi-
caces causas, in qua nulla sunt tempora. Non ergo credatur hora passionis
domini fato vrgente venisse, sed Deo potius ordinante. Non enim sydereā
necessitas Christo intulit crucem: nec sydereæ cœgerunt mori syderū con-
ditorem: qui intemporalis cum patre, sic tēpus quo carne moreretur, quem-
admodum & quo de matre nasceretur, elegit.

De vnitāte Trinitatis.

Trac. 105
in Ioan.
Ioan. 17.

In eo quod dicitur, Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum
CCCLXXI.
verum Deum, & quem misisti Iesum Christum: ordo verborum est: vt te,
& quem misisti Iesum Christum, cognoscant solum Deum verum. Conse-
quenter enim intelligitur & Spiritus sanctus: quia spiritus est patris & filij,
tanquam charitas substantialis & consubstantialis amborum. Quoniam non
duo dii, pater & filius: nec tres dii, pater & filius & Spiritus sanctus: sed ipsa
trinitas vnus solus verus Deus. Nec idem tamē pater, qui filius, nec idē filius,
qui pater: nec idem spiritus sanctus qui pater aut filius: quoniam tres sunt,
pater, & filius, & spiritus sanctus: sed ipsa trinitas vnus est Deus.

Quid dedit: pater filio.

CCCLXXII.
Quicquid

A Quicquid Deus pater Deo filio dedit, gignendo dedit. Ita enim dedit filio pater, sine quibus filius esse non possit, sicut ei dedit ut esset. Nam quomodo verbo verba daret aliqua, in quo ineffabiliter dixit omnia? Ex tract. 106, in Ioanem.

De custodia Dei qua suos seruat.

CCCLXXIII.

Custodiam circa nos Dei, non tam carnaliter debemus accipere, velut vicissim nos seruent pater & filius, amborum in nobis seruandi alternante custodia: quasi alius alio discedente succedat. Simul enim custodiunt patrem & filium & spiritus sanctus, qui est vnus verus Deus. Sed scriptura nos non leuat, nisi descendat ad nos. Sicut verbū eāo factum descendit, ut releuaret: non cecidit, ut iaceret. Si descendente cognouimus, cum leuante surgamus: & intelligamus, cum ita loquitur, personas eam distinguere, non separare naturas. Ex tract. 107 in Ioanem.

De gratia Dei, qua omne hominis meritum praenimitur.

CCCLXXIIII.

Si naturam cogitemus, in qua creati sumus, cum omnes veritas creauerit, quis non est ex veritate? Sed non omnes sunt, quibus ut audiant veritatem, & credant, ex ipsa veritate praestatur, nullis proculdubio praecedentibus meritis, ne gratia non sit gratia. Si enim dixisset, Omnis qui audit vocem meam: ex veritate est: ideo dictus ex veritate putaretur, quia obtemperat veritati. Non autem hoc ait: sed, Omnis, inquit, qui est ex veritate, audit vocem meam. Ac per hoc, non ideo est ex veritate, quia eius audit vocem: sed ideo audit, quia ex veritate est: id est, quia hoc illi donum ex veritate collatum est: quod quid est aliud, quam, donante Christo credit in Christum? Trac. 115 in Ioanem. Ican. 28.

De amore, quo Deum amare debemus.

CCCLXXV.

Quisquis seipsum, non Deum amat, non se amat. Et quisquis Deum, non seipsum amat, ipse se amat. Qui enim non potest viuere de se, moritur utique amando se. Cum verò ille diligitur, de quo viuatur, non se diligendo magis diligit, qui propterea se non diligit, ut eum diligit, de quo viuat. Ex tract. 113 in Ioanem.

De indiuiso patris & filij opere:

CCCLXXVI.

Quicquid illud est quod oportet patrem agere ad filium, non fit nisi per eundem filium: ad ipsum scilicet, quia filius hominis est, & factus est inter omnia: per ipsum autem, quia filius Dei est, & per illum fiunt à patre omnia.

De subiectione filij.

CCCLXXVII.

Non est mirum dicere Apostolum, etiam in futuro seculo patri filium subiectum futurum, ubi ait: Tunc & ipse subiectus erit ei, qui illo subiecit omnia. Quandoquidem in filio forma humana mansura est, qua semper maior est pater. Quamuis non defuerint, qui illam tunc filij subiectionem ipsius humanae formae in diuinam subitantiā commutationē intelligendam putarunt, tanquam hoc cuius rei subijciatur, quod in eam veritur & mutatur. 1 Cor. 15.

Y ij Sed

Sed intelligi potest, ideo magis dixisse Apostolum, etiam tunc patri filii subiectum futurum, ne quis in eo putaret spiritum & corpus humanum conuersione aliqua consumendum: ut sit Deus omnia, non tantum in illius forma hominis, sed in omnibus, quando capitis gloria vniuersum corpus implebit.

Nihil in quibuscumque creaturis à creatore inordinatum relinqui.

CCCLXXVIII.

Ex c. 17.
lib. 1. de
lib. arbit.

Quantacunque bona, quamuis magna, quamuis minima, nisi ex Deo esse non possunt. Quid enim maius in creaturis, quam vita intelligens: aut quid minus potest esse, quam corpus? Quæ quantumlibet deficient, & in id tendant ut non sint, tamen aliquid formæ illius remanet, ut quoquo modo sint. Quicquid autem formæ cuiuspiam rei deficientis remanet, ex illa forma est, quæ nescit deficere: motusque ipsos rerum deficientium vel proficientium excedere numerorum suorum leges non finit. Quicquid igitur laudabile aduertitur in rerum natura, siue exigua, siue ampla, quod laude dignum iudicetur, ad excellentissimam & ineffabilem laudem referendum est conditoris.

Quod præscientia Dei neminem peccare compellat.

CCCLXXIX.

Ex ca. 4.
lib. 1. de
lib. arbit.

Neminem Deus ad peccandum cogit: præuidet tamen eos, qui propria voluntate peccabunt. Cur ergo non vindicet iustus, quæ fieri non cogit præscius? Sicut enim nemo memoria sua cogit facta esse, quæ præterierunt: sic Deus præscientia sua non cogit facienda, quæ futura sunt. Et sicut homo quædam quæ fecit meminit, nec tamen omnia quæ meminit facit: ita Deus omnia quorum ipse autor est, præscit, nec tamen omnium quæ præscit, ipse autor est. Quorum autem non est malus autor, iustus est vltor.

De cognoscendis creaturis, quæ non videntur.

CCCLXXX.

Ex cap. 5.
lib. 3. de
lib. arbit.
* fieret

Humana anima naturaliter diuinis ex quibus pendet cõnexa rationibus, cum dicit, melius * fieri hoc quam illud: si verum dicit, & videt quod dicit, in illis supernis rationibus videt. Credat ergo Deum fecisse, quod recto intellectu ab eo faciendum fuisse cognoscit: etiam si hoc in rebus factis non videt. Qui etiam si cælum oculis videre non posset, & tamen ratione vera tale aliquid faciendum fuisse colligeret, credere debuit factum fuisse, quamuis id oculis non viderit. Non enim cogitatione cerneret factum fuisse, nisi his rationibus, in quibus facta sunt omnia. Quod autem ibi non est, tam nemo potest vera cogitatione videre, quam non est.

Quo remedio vulnera humana curentur.

CCCLXXXI.

Aug lib.
3. de lib.
arb. c. 10.

Quid tam dignum misericordia, quam miser? & quid tam indignum misericordia, quam superbus miser? Ex quo factum est, ut illud Dei verbum, per quod facta sunt omnia, & quo fruitur omnis angelica beatitudo, usque ad miseriam nostram porrigeret clementiam suam: & verbum caro fieret, & habitaret in nobis. Sic enim posset panem angelorum homo manducare nondum

A nondum angelis adæquatus, si panis ipse angelorum hominibus dignaretur æquari. Nec sic descendit ad nos, ut illos delereret: sed simul integer illis, integer nobis: illos intrinsecus pascens, per id quod Deus est: nos forinsecus admonens, per id quod nos sumus: & idoneos facit per fidem, quos per speciem pascat æqualiter.

Nullum natura vitium ab autore esse.

CCCLXXXII.

Dubium non est, contra naturam esse omne vitium, etiam eius rei cuius est vitium. Quapropter quoniam in quacunque re non vituperatur nisi vitium, ideo autem vitium est, quia contra naturam eius rei est, [cuius est vitium] nullius rei rectè vituperatur vitium, nisi cuius natura laudatur. Nò enim in vitio displicet, nisi quod corrumpit quod in natura placet.

Ex 17. ca.
lib. 3. de
lib. arb.

De pœna peccati.

CCCLXXXIII.

Omni peccanti animæ duo sunt pœnalia, ignorantia, & difficultas. Ex ignorantia * depravat error: ex difficultate cruciatus affligit. Sed approbare falsa pro veris, ut erret inuitus, & resistente repugnatione carnalis vinculi, non posse ab illicitis operibus temperare: non est natura instituti hominis, sed pœna damnati.

Ex c. 18.
lib. 3. de
lib. arb.
De quib.
& li. 2. re-
trac. c. 9.
* deho-
nestat

De varietate remediorum.

CCCLXXXIII.

B Ut ars medicinæ cùm eadem maneat, neq; vllò modo ipsa mutetur, mutat tamen præcepta languentibus: quia mutabilis est nostra valetudo: ita diuina prouidentia, cùm sit ipsa omnino incommutabilis, mutabili tamen creaturæ variè subuenit: & pro diuersitate morborum alijs alia iubet, aut vetat: ut à vitio, vnde mors incipit, & ab ipsa morte ad naturam suam, & essentiam ea quæ deficiunt, id est, ad nihilum tendunt, reducat & firmet.

Ex c. 17.
lib. de ve-
ra relig.

De prima hominis præuacatione.

CCCLXXXV.

Primum animæ rationalis vitium est, voluntas ea faciendique vetat summa & intima veritas. Ita homo de paradiso in hoc seculum depulsus est, id est, ab æternis ad temporalia, à copiosis ad egenâ, à firmitate ad infirma. Non ergo à bono substantiali ad malum substantiale, quia nulla substantia malum est: sed à bono æterno, ad bonum temporale: à bono spiritali, ad bonum carnale: à bono intelligibili, ad bonum sensibile: à bono summo, ad bonum infimum. Est igitur quoddam bonum, quod si diligit anima rationalis, peccat, quia infra illam ordinatum est: quare ipsum peccatum malum est, non ea substantia, quæ peccando diligitur.

Ex c. 10.
lib. de ve-
ra relig.

De magistra omnium artium veritate.

CCCLXXXVI.

Lex omnium artium cùm sit omnino incommutabilis, mens verò humana, cui talem legem videre concessum est, et mutabilitatè pati possit erroris, & i-

Ex lib. de
vera re-
lig. c. 10.
& 11.

¶ iij. facio

fatis apparet supra mentē nostram esse legē, quę veritas dicitur. Nec iam illud **C**
ambigendū est, incōmutabilē naturā, quę supra animā rationalē sit, Deū esse:
& ibi esse primā vitā, & primā essentiam, vbi est prima sapientia. Nam hæc est
illa incōmutabilis veritas, quę lex omniū artiū rectē dicitur, & ars omni-
pōtētis artificis. Itaq; cū se anima sentiat, nec corporū speciē motumq; iudicare
secundū seipsam: simul oportet cognoscat, præstare suā naturā ei naturę, de
qua iudicat: præstare autem sibi eam naturā, secundū quam iudicat, & de qua
nullo modo iudicare potest.

Quo incitetur cor ad discendum.

CCCLXXXVII.

Ad discendū necessariō dupliciter ducimur, autoritate atq; ratione. Tem-
pore autoritas, re autē ratio prior est. Aliud est enim quod in agēdo antepo-
nitur, aliud quod plaris in appetendo æstimatur. Quia ergo principium sa-
piētię timor domini, & per humilitatē ad sublimia gradus est, incedat huma-
na ignorantia per fidem, vt mereatur fides videre quod credit.

De diuitijs.

CCCLXXXVIII.

Diuitijs flores, & maiorum nobilitate te iactas, & exultas de patria, & pul-
chritudine corporis, & honoribus qui tibi ab hominibus deferuntur: respice
teipsum, quia mortalis es: & quia terra es, & in terrā ibis. Circumspice eos, qui
ante te similibus splendoribus fullere. Vbi sunt quos ambiebant ciuium po-
tentatus? Vbi insuperabiles imperatores? Vbi qui cōuentus disponebant, &
Al * nu festi? Vbi equorū splendidi * inuectores? Exercituum duces? Satrapę, Ty- **D**
tritores? ranni? Non omnia puluis? non omnia fauilla? non in paucis osibus eorum
vitę memoria est? Respice sepulchra, & vide quis seruus, quis dominus,
quis pauper, quis diues. Discerne si potes vinētum à rege, fortem
à debili, pulchrum à deformi. Memor itaque naturę,
non extollaris aliquando. Memor autem
eris, si teipsum respexeris.

A. D. PROSPERI

AQVITANICI, EPISCOPI RE-
GIENSIS, EX SENTENTIIS
S. AVGVSTINI.

* * *

EPIGRAMMATON LIBER.

V M sacris mentem placet exercere loquelis,

Caelestiq; animum pascere pane iuuat:

Quosdam, ceu prato, libuit decerpere flores,

Distinctisque ipsos texere versiculos:

Vt proprias canerent epigrammata singula causas,

Et pars quaeq; suo congrueret titulo.

Nec * nostrum hoc opus est, sed ab illo sumitur bicor, * nostrum hoc opis

Qui siccam rupem fundere iussit aquas,

Vt quod in affectum cordis pietate magistra,

Venerit, hoc promat carmine lata fides.

QVAE SIT VERA INNOCENTIA.

Innocentia vera est, quae nec sibi, nec alteri nocet. Quoniam qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Et nemo non prius in se, quam in alterum peccat.

Perfecte bonus est, & vere dicitur insons,

Nec sibi, nec cuiquam, quod noceat, faciens.

Nam quicumque alium molitur ledere, primus

Ipsum se iaculo percutiet proprio,

Et, cum forte animum non sit secutura facultas,

Non dubium in cordis viscere vulnus habet.

Nec fugit infecti sceleris mens prava reatum,

Cui nimis hoc solum, quod voluit, nocuit.

DE HOMINIBVS DILIGENDIS.

Sic diligendi sunt homines, ut eorum non diligantur errores: quibus aliud est amare, quod facti sunt: aliud est odisse, quod faciunt.

Natura quisquis propria non spernis honorem,

In quocunque hominum, quae tua noscitur, ama:

Sic tamen, ut prauos vinet concordia mores,

Nullaq; sint pacis fœdera cum vitijs.

Nanque, quod artificis summi fecit manus, vnum est,

Quaeq; aut ore bono condita sunt, bona sunt.

Dinum in nullo figmentum despicatur.

Sola malis studijs addita non placeant.

DE VERA AETERNITATE.

3 Vera æternitas, & vera immortalitas non est, nisi in deitate Trinitatis: cui, quod est esse, perfectū est: quia natura initio carens, incremento non indigens, sicut nullum finem, ita nullam recipit mutabilitatem. Creaturæ etiam illæ, quibus Deus æternitatem dedit, vel daturus est, non penitus omnis finis alienæ sunt: quia non sunt extra commutationem, dum illis finis est, & temporalis institutio, & localis motio, & ipsa in augmentum sui facta mutatio.

*Aeternus verè est solus Deus omniceator,
Vista in se vivens permanet esse quod est.
Hoc pater, hoc verbum patris, hoc est spiritus almus,
Quorum natura est vna, eademq; trium.
Non cœptum, aut auctum, non huic mutabile quicquam est
Quod subeat leges temporis, aut numeri.
Virtus præteritis prior, vltiorq; futurus,
Nil recipit varium, nil habet occiduum.
Nam quas, vt voluit, rerum sapientia fecit,
Multis vita quidem est præstita perpetua.
Sed quodcunque potest sese amplius, aut minus esse,
Quodam sine, ipsi quod fuerat, moritur.
Sic nihil æternum, quod commutabile factum est,
Quod cunctū superest, semper idem Deus est.*

DE PATIENTIA DEI.

4 Patientia Dei vera est, qua parcit cōtemptus, parcitq; negatus: & magis vult vitæ peccatoris, quàm mortē: eruditio est pornicitudinis, & oblatio correctionis. Nec vlla ipsius opera misericordia vacant, quando homini & indulgentia consulit, & flagello.

*Multa diu summi differt patientia regis,
Suspendens æqui pondera iudicij.
Et, dum plectendu parcit clementia factū,
Dat spatium, quò se crimine purget homo.
Denique committunt homines mala crimina semper,
Dat spatium, vt pereant crimina, non homines:
Verberet nonnunquam castigans corde paterno,
Ne cito consumant seua flagella reos.
Sic pietate Dei terrarum non vacat orbis,
Et nihil est, quod nos non trahat ad veniam:
Cum rex saluandū ipsa quoque consulit ira:
Vt curat medicus vulnera vulneribus.*

DE VLTIONE DEI.

5 Diuina bonitas ideo maximè irascitur in hoc seculo, ne irascatur in futuro: & misericorditer adhibet temporalem seueritatem, ne æternam iustitiam inferat vltionem.

Cum Deus exerta peccantes verberat ira,

- A** *Vt norint homines, quid mercantur, agit.*
Nam, dum mort. alii peraguntur tempora carnis,
Auxilium miseris ipsa flagella serunt.
Et vindicta brevis sic noxia crimina finit,
Ne sine fine habeat debita poena reos.

DE VERA DEI LAUDATIONE.

Vera confessio est benedictis: cum idem sonus est & oris, & cordis: bene autem loqui, & male viuere, nihil est aliud, quam sua se voce damnare.

- Laus vera in dominum depromitur ore precantis.*
Si que voce fluunt, intima cordis habent.
Non prodest cuiquam solis bona dicere verbis,
Ni pia mens habeat, quod bene lingua sonat.
Nam sari recte, miserum est, & viuere prauè.
Damnat nota malum regula iustitia.

DE VIRTUTE CHARITATIS.

Charitatis Dei & proximi propria & specialis virtus est piorum, atque sanctorum: cum ceteræ virtutes & bonis & malis possint esse communes.

- B** *Plurima sanctorum bona sunt communia multis,*
Et quiddam recti consistat inesse malis.
Sed pia pars summa tendens virtutis ad arcem,
Omne opetum meritum vincit amore Dei:
Quo pariter quemcumque hominum sic diligit, vt se.
Hoc optans alijs, quod cupit ipse sibi.
Vnde istis geminis virtutum qui caret alijs,
Calorum ad regnum, non habet, vnde volet.

DE DOCTRINA APOSTOLICA.

Doctrina apostolica tam salubris tamque vitalis est, vt pro capacitate videntium neminem sui relinquat exortem. Quia siue sint paruuli, siue magni, siue infirmi, siue fortes, habent in ea & vnde alantur, & vnde fatientur.

- Exueret Deus vt tetra caligine mundam,*
Doctrina accendit lumen apostolica:
Que nullis animis, nullis non congruit annis.
Lacte rigans pueros, pane cibans validos.
Non tempus, non sexus huic, non causa refficit,
Omnes curat, alit, iustificat, vetegat.
Sumite que magna apposuit sapientia mensæ,
Et varijs pascis discite delictis.
Quarum pars, totum est epulum, quo quisque iudatur.
Iude capis vitam, quam parit vna fides,

D. PROSPERI AQUIT.

DE QVAERENDO DEO.

Deum quaerens, gaudium quaerit: sic ergo quaerat, ut non in se, sed in domino gaudeat. Accedendo enim ad Deum, illuminatur ignorantia & corroboratur infirmitas, data sibi & intelligentia qua videat, & charitate, qua se uiuat.

Scire Deum cupiens, gaudere, & uiuere querit,
Si verum & summum nōrū amare Deum,
Cui tribuat, quicquid recte sapit, optat, agitq;
Et sine quo carnis gloria puluis erit.
Non ergo in quoquam sua munera deserit autor,
Perq; suum dominus se manifestat opus.
Inq; illu habitat diues penetralibus hospes,
Quae gaudent hoc * se, cuncta quod ipse dedit.

* se cōp-
ta.

DE FASTIDIO SPIRITALI.

Sicut corpori noxium est, corpoream escam non posse percipere: ita animae periculosum est, spirituales delicias fastidire.

Vt perdunt propriam mortalia corpora vitam:
Si nequeunt escas sumere corporeas:
Sic anima, nisi desitijs rationis alantur,
Dum verbi aeterni pane carent, pereunt.
Nam quid erit, quod dira procul fastidia pellat,
Cum se ipso refugit mens saturare Deo?

DE MALORVM ET BONORVM FINIBVS,

Nunquam multi sunt, qui ad non esse tendunt. Quid enim tam obnoxium paucitati, quam quod est debitum perditioni?

Esse Deo verum, & proprium est, cui quisquis adhaeret,
Aeterni in regni lumine semper erit.
Nam qui iustitiam spernant, non esse laborant,
Inq; nihil tendunt, & nihil esse queunt.
Non ergo illorum poterit pars multa videri,
Quorum in sanctorum nullus erit numero.
Sed verè magni, & multi sine fine manebunt,
In Christo, quorum gloria perpes erit.

DE TRANQVILLITATE VLTIONIS DEI.

Non concupiscit Deus poenā reorū, tanquā saturari desiderans vicio-
ne. Sed quod iustū est, cū tranquillitate decernit, & seclā voluntate dis-
ponit: ut etiam mali non sint inordinati.

Nulla Deum oblectat miserorum poena reorum;
Nec scelerum vindex ira mouet placidum.
Omnipotenti enim rella & tranquilla voluntas.

Quae

A *Quicquid decerni conuenit, hoc statuit:
Vt nullis pateat regis censura querelis,
Cum iuste accipiet debitus ordo reos.*

DE BONO INTELLECTU.

Bonū intellectū habet, qui quod faciendū rectē intelligit, facit Alio-
qui talis est sine opere intelligentia, qualis est sine timore sapientiarū
initium sit sapientie timor domini.

Scriptorum domini plenè videt omne profundum.

** Implet qui factis cognita verba pijs.*

Nam nimis ascensu doctriue deuius errat,

Si, que curauit scire, fugit facere.

13
Pial. 110.

* Qui fa-
ctis im-
plet.

DE REQVIE ADHVC IN CARNE VIDENTIS

Habet iā in hac vita requiē suā anima, quę de morte infidelitatis ex-
empta est: & nō ab operibus iustitię, sed ab iniquitatis se abstinet actio-
ne. Vt viuens Deo, & mundo mortua, in humilitatis & mansuetudinis
placida tranquillitate requiescat.

Est & in hac vita requies multu data sanctis,

B *Quorum animas mundus non tenet occiduis:*

Quos desiderijs nullis peritura satigant,

Et quibus omne bonum est Christus, & omnis honor:

Vtuntur terra, vt celo, fugientia temunt:

Quod credunt, quod amant, quod cupiunt Deus est.

DE VOVENDO DEO.

Quisquis benè cogitat, quid Deo voueat, & quę vota persoluat, seip-
sum voueat, & reddat, Hoc exigitur, hoc debetur: Imago Cęsarıs, red-
datur Cęsari: imago Dei, reddatur Deo. Sed sicut videndū est, quid, &
cui offeras: ita etiam considerandū est, vbi offeras. Quia veri sacrificij
extra catholicam ecclesiam locus non est.

Quid voueat domino, quisquis bene corde voluat,

Ipsam se totum pręparet, & voueat,

*Maior enim * offerri nequit hostia mentis in ara,*

Nec Christi ex templo suauior exit odor,

Quam cum homo castorum profers libamina morum,

Et de virtutum munere sacra litat.

Sic tamen, vt nōrit, qui reddit vota Tonanti,

Vnum diuinis cultibus esse locum

In toto mundo, quem vera ecclesia prębet,

Et sine quo nullum iustitię est meritum.

15
Lucę 10.

* nequit
offerri.

DE IUSTITIA ET GRATIA.

16

Dux sunt retributiones iustitiæ, cum aut bona pro bonis, aut mala redduntur pro malis. Testis est retributio gratiæ, cum per regenerationem remittuntur mala, & retribuuntur bona: atque ita manifestatur, quia uniuersæ vig dominæ misericordia, & veritas. Illam autem impiorum retributionem, qua pro bonis mala restituunt, Deus nescit: qui nisi retribuere bona pro malis, non essent, quibus retribuere bona pro bonis.

Psal. 14.

*Iustitia merces gemina est, vel cum bona rectis,
Vel prauis dignè cum mala restituit.
Saluatricem autem cunctorum gratis Christi
Non pensans meritum, diluit omne malum:
Credentesq; omnes renouans baptisate sacro,
Dat bona, que propter det meliora bonis.*

DE SUPERNÆ PATRIÆ CIVIBVS.

17

Omnis, qui ad supernam pertinet ciuitatem, peregrinus est mundi: & dum temporali utitur vita, in patria uiuit aliena: ubi inter multa fallacia, & multa illecebrosa Deum nosse, & amare paucorum est, quibus præceptum domini sit lucidum illuminans oculos, ut nec in Dei, nec in proximi charitate fallantur.

Psal. 103.

*Calessem ad patriam Christo redimente vocatus,
* præsentia vitam * labentis temporis hospes agit:
Dumq; ad promissam requiem non per sua tendit,
Mundana patitur multa pericula via:
Que nunc obsessa aduersis, nunc plena secundis,
Aut frangit trepidos, obligat aut dubios:
* vera Inter quos laqueos currentem ad gaudia * vita
Non capet mundus, cui via Christus erit.*

DE CARNIS CUPIDITATE VINCENDA.

18

Nemo est scius animum corruptibile corpus, & inhabitatio terræ non aggrauet. Sed annitendum est, ut cupiditates carnis, spiritus vigore superentur: & interior homo, qui sibi semper sentit resisti, semper se diuino expectet auxilio adiuuari.

Nulla anima est, que non mortali carne grauetur,

Nec qua corporea conditione gemat.

Sed confirmare inualidam, & frenare rebellentem,

Legitimum & proprium est uentis opus domina.

Qua vis natura, ut moderamine temperet aquas,

Et subdat sceptri noxia quæq; suis,

Auxilium à domino, & vires petat, ut valeat se

Vincere, nec sensus incitet ipsa suos.

Nam nullus famula poterit conspescere motus

Ni fueris Christi semper amore potens.

A

DE ANGVSTA VITAE VIA.

Angusta est via, quae ducit ad vitam. Et tamen per ipsam, nisi dilatato corde non curritur: quia iter vitae, quo gradiuntur pauperes Christi, amplum est fidelium spei, etiam si arctum sit infidelium vanitati.

Arcta via est, verae quae ducit ad aeternam vitam,

Nec recipit carnis gaudia mentis iter,

Amplius incedit spatium terrenae voluptas,

Angusto virtutis limite celsa petit.

Et tamen bis calles, quos mundi vana pauescunt,

Quaedam magnificis aequora sunt animis.

*Difficilisque nimis per dura, per * ardua gressus*

Commendat fidei, quod tolerare iuvat.

DE PRAEMIO RELIGIONIS CHRISTIANAE.

Hoc affectu, & desiderio colendus est Deus, ut sui cultus ipse sit merces. Nam, qui Deum ideo colit, ut aliud magis quam ipsum promereatur, non Deum colit, sed id quod assequi concupiscit.

Hac desiderij Deus est pietate colendus,

Iustitia ut merces tota sit ipse Deus.

Nam sperans alio se munere posse beari,

Non, quod poscit, amat: sed quod habere cupit.

B

DE OCCVLTIS NON IVDICANDIS.

De occultis cordis alieni temere iudicare peccatum est: & eum, cuius opera non videntur, nisi bona, reprehendere ex suspitione, iniquum est, cum eorum, quae homini sunt incognita, solus Deus iudex sit iustus qui & inspector est verus

Culpae in quoquam, quae non sunt nota, malignum est,

Præsertim, quae sunt cognita, si bona sunt.

Non pateant faciles sauis rumoribus aures,

Quae nescire iuvat, credere non libeat.

Linquantur secreta Deo: qui, si quid opertum est,

Inspicit, & nullis indiget indicij.

DE ADIVTORIO DEI.

Diuini est muneris, cum & recta cogitamus, & pedes nostros à falsitate & iniustitia continemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis, atque nobiscum, ut operemur, operatur.

Non dubie nostri Deus est, & rector, & autor,

Cum toto affectu, quae bona sunt, gerimus.

Ex operum specie clarebunt intima cordis:

** Quae hominis mentem spiritus intus * alit.*

Sanctus enim sanctos facit: & de lumine lumen

Exoritur: nullus sit bonus absque Deo.

* Quisq;
* agat

D. PROSPERI AQVIT.

DE PASSIONIBVS SANCTORVM.

Iusto iudicio Dei datur plerunq; peccatoribus optata potestas, qua sanctos ipsius persequantur, vt qui spiritu Dei iuantur & aguntur, fiant per laborum exercitia clariores.

Quod plerunq; mali in sanctos sauire sinuntur.

*Quodq; bonis prauis sepe nocere queunt,
Absque Dei nutu non fit, qui corda suorum
His etiam bellu gloriofanda probat.*

* Vincuntur
at Tem-
nuntur.
Crescunt virtutum palma, crescuntq; corona,
* Mutantur mundi praelia pace Dei.

DE SCIENTIA BONI.

Non est vera scientia boni, nisi ad hoc cõprehendatur, vt agatur. Nõ enim vtiliter meditatur legẽ Dei, qui laborat vt memoria teneat, quod aõtione non implet.

*Scit legem, doctõq; tenet iussa omnipotenti,
Qui quod nonit agens, diligit id quod agit.
Non satis est domini preceptum voluere lingua,
Is meminit legis, qui memor est operis.*

DE AMORE LEGIS.

Qui legem Dei diligit, probat se in omnibus iniquis id, quod contra legem est, odisse, non homines.

*Legem spernentes odit cum legis amator.
Non homines odit, sed reprobat quod agunt.*

DE SCRVTANDIS MANDATIS DEI.

Mandata Dei scrutari, nisi quieta mens nõ potest. Vt ergo religiosum exerceatur studium, abiagenda sunt iurgia malignorum.

*Scrutari legem possunt vtunque quiesci,
Si mundi à strepitu libera corda vacent.
Vt mens ergo pijs studijs intenta inuetur,
* Prælia diuinis carnea vincat amor.*

* iurgia
Et
Nam templum domini per sacra filentia crescit,
Et iaculis struitur non ruitur a domus.

DE PROFICIENDO.

Nemo tam eruditus, nemo tam doctus est, qui superna illustratione non eget. Non enim ita vlla diuinorũ bonorũ augmenta sufficiunt, vt non semper superbit, quod mens rationalis & intelligendum desideret, & geendum.

*Doctrina domini penetrat a tempore in isto.
Ad plenum nulli peruis sunt homiu.
Semper enim sanctus superest, quo crescere possint,*

Et per-

A *Et perfectorum gloria, principium est.
Virtutem virtus pariat, de lumine lumen
Prodeat, atque omnis palma gradum faciat.
Nam cui non cupidè mens quarat, qua Deus offert,
Cui, danda vi rectè posceret, ipse dedit?*

DE DVPLICI OPERE DEI.

Si oēs homines simul cōsideremus, quorū alij misericordia salui fiunt
alij veritate dīnantur: vniuersæ viz domini, id est, misericordia & ve-
ritas, suo sine distinctæ sunt: si autem solos sanctos intueamur, nō dis-
cernuntur hæ viz domni. Individua enim ibi est & à misericordia ve-
ritas, & à veritate misericordia: quia beatitudo sanctorum & de mōstre
gratiæ est, & de retributione iustitiæ.

Omnibus in rebus geminum est opus omnipotentis,

*Totum iustitia est quod gerit, aut pietas
Que simul in * terris descendunt lucis ab arce,
Ne cuiquam parti desit vtrunque bonum.*

*Et quoniam cuncti auxilio miserantis egemus,
Præcedit semper gratia iustitiam.*

*Damnantem elatos, saluantem iustificatos,
Quos Deus & donis auxerit, & meritū.*

B DE OBSERVANTIA PACIS.

Christianæ perfectionis est, pacificum esse, etiā cū pacis inimicis, spe
correctionis, non consensu malignitatis: vt si nec exemplum, nec co-
hortationem dilectionis sequantur, causas tamen nō habeant, quibus
odisse nos debeant.

Moribus in sanctis pulchra est concordia pacis,

*Cum multis vnum conuenit, atque placet.
Sed * tantum hoc toleranda modo sunt fœdera amoris,
Vt solu pax hæc sit tribuenda bonis.*

*Iniustus etiam præstetur iusta voluntas,
Nec quenquam spernant vota benigna hominem.*

*Non, vt amicitia virtus socientur iniquis,
Adsit: sed prauis vt medicina animis.*

*Quæ si pace sua non sedat turbida corda,
Nobis non possit nostra petire quies:*

DE CVSTODIA DEI.

Custodit nos dominus ab omni malo, non vt nihil patiamur aduersi
sed vt ipsis aduersitatibus anima nō lædatur. Cū enim tētatō ad est
fit quidam in id quod nos impugnat introitus: & cum bono fine, id est,
sine vulnere animæ tentatio consummatur, ad æternā, requiem de pro-
fundo temporalis laboris exitur.

*Sape quidem dominus sic cuncta aduersa repellit,
 Vt nullo attingi vulnere possit homo,
 Sed mirabilior tunc est manus omnipotentis,
 Illata afflictum cum mala non sperant,
 Laudetur custos, virtutem dans toleranti,
 Intima corrumpat ne furor exterior.
 Nam non certanti nulla est speranda corona.
 Palmam, qua capitur gloria, finis habet.*

DE ADIVTORIO DEI.

31 Ad cœlestis Hierusalem consortium non ascendent, nisi qui toto corde profitentur, non proptij operis, sed diuini esse muneris quòd ascendent.

*Cœlestem ad patriam tendens cognosce vocantem,
 Cuius proueberis, si bene curris, ope.
 Nam si te virtute tua ad cœlestia credis
 Scandere, de superis pulsus ad ima * cades,*

DE ODIIS MVNDI IN CHRISTIANOS

32 Omnes, qui in Christo volunt piè viuere, necesse est, vt ab impijs, & dissimilibus patiantur opprobria: & despiciantur tanquam stulti, & insani, qui presentia bona perdant, & inuisibilia sibi, ac futura promittant. Sed hæc despectio, & hæc irrisio in ipsos retorquetur, cum & abundantia eorum in egestatem, & superbia transierit in confusionem.

*Impia pars mundi parti est infecta piorum,
 Nec tolerare potest dissimile animos:
 Ridens nolentes opibus presentibus vri,
 Sperantesq; sibi credita posse dari.
 Sed spernenda hæc sunt populis opprobria sauldis,
 Qua stultè iaciunt corda aliena Deo.
 Nam spes nostra ex hoc visu sit certior omni,
 Quod spondens, quicquid credimus, hoc Deus est.*

DE PATIENTIA FIDELIUM.

33 Tota fidelium salus, tota patientiæ fortitudo ad eum, qui in sanctis suis est mirabilis referenda est: quia nisi in illis Deus esset, turori impiorum fragilitas humana succumberet.

*Cum constans anima aduersis non frangitur vllis,
 Et fidei virtus intemerata manet,
 Nōrit inesse sibi dominum patientia fortis,
 Inq; eius domum, quod si erit, reserat.
 Nam quod non cecidit, proprijs si viribus apras,
 Hoc ipso, quo se stare putat, cecidit.*

DE OBSEQUIIS DEBITIS.

A Ita & à plebibus principes, & à seruis domini sunt ferendi, vt sub
exercitatione tolerantiae sustineatur temporalia. sperentur æterna. Au-
get enim meritum virtutis, quod propositum non violat religionis. 34

Reddendum est, quicquid mundi bene postulat ordo,

Propositumq; pia non violat fidei.

Mitibus, & sanctis nulla est spernenda potestas:

Aequum seruire est regibus, & dominis:

Vt Christi famulus ad verum proficit honorem,

Dilexisse bonos, & tolerasse malos.

DE TOLERANDA VARIETATE MVNDANA.

Recti corde de præceptis Dei, & constitutionibus non queruntur: 35
quia iustum est æquanimiter omnia accipi, quæ iudicaturus voluit to-
lerari.

Dum mutabilium decurrunt tempora rerum,

Dumq; suis mundus motibus atterritur,

Rectorum est aduersa pati, & tolerare modestè,

Nec querula in quoquam voce mouere Deum.

B Cuius iudicio nulli parceret iniquo,

Et perpes iustos gloria suscipiet.

DE AEDIFICATIONE DOMVS DEL

Omnis sancti ædificij status, sicut Deo cooperante proficit, ita Deo 36
custodiente consistit. Quoniam tunc utilis præpositorum custodia est,
cum spiritus Dei populo suo præsidet, & non solum greges, sed etiam
iplos dignatur custodire pastores.

Dum lapides vni pacis compage ligantur,

Inq; pares numeros conuenit vna domus:

Claret opus domini, qui totam construit aulam,

Effectumq; pijs dat studijs hominum,

Quorum perpetui decoris structura manebit,

Si perfecte autor protegat, atque regat.

DE AETERNIS GAUDIIS.

Aeterna ciuitatis, æterna sunt gaudia, & stantium dierum perpes 37
infinitas: nec variabitur, nec labetur: quia incōmutabili pace potiētur,
quorum omnium erit bonum, quod fuerit etiam singulorum.

Semper erunt, quod sunt, æterna gaudia vita,

Gaudendi quoniam causa erit ipse Deus.

Nec varios pariet motus diuersa voluntas.

*Vnum erit in cunctis lumen, & vnus amor,
Inq, bonis summis posita experientia salix,
Nec volet angere, nec metuet minui.*

C

DE LEGE CHARITATIS.

38. *Lex Christi perfectio charitatis est, qua Deus proximusq; diligitur:
& per quam dicitur conditori legis, Dimitte nobis debita nostra, sicut
& nos dimittimus debitoribus nostris. Bene enim expectat promissionem
Dei, qui mandatum eius exequitur: nec frustra sperat parcendum
peccatis suis, qui ignoscit alienis.*

*Verus amor Christi vera est custodia legis,
Et mandata Dei complet amans homines:
Quorum ignoscens culpis sua crimina soluit,
Quodq, alijs tribuunt, hoc sibi prospiciunt.
Det peccatori veniam peccator, & aqua
Concilet dominum conditione sibi,
Cuius iudicium de nostro examine pendet,
Quod serimus metimus, quod damus accipimus.*

DE INVISSIONE VS DEI.

39. *Nihil Deus iubet, quod sibi prodest, sed illi cui iubet. Ideo verus est
dominus, qui seruo non indiget, & quo seruus indiget.*

D

*Non ideo quicquam mandat Deus, vt sibi prodest,
Nec serui officio verus eget dominus.
Cuius preceptu augetur, qui famulatur,
Fitq, minor, quisquis negligit imperium.*

* Ipse sibi summū perpetuuq; bonum. & habet,
*Nam Deus omnipotens, simul omnitenensq; potestas
* Nil perdit proprium, nil * capit occiduum.
Nunquam non habuit quod habet, dans quicquid haberi
Proderit, & sumens non nisi quod dederit.*

DE TEMPORALI SCIENTIA.

40. *Id quod in tempore nouum est, non est nouum apud Deum qui co-
didit tempora, & sine tempore habet omnia, quæ suis quibusq; tempo-
ribus pro eorum varia ætate distribuit.*

*Insoluitum si quid labentia tempora promunt,
Hoc mirum mundus dicit, habetq, nouum.
Sed rerum auctori nullus non cognitus ordo est,
Cernenti quicquid secula cuncta ferunt.
Quæ non incerto voluunt magna agmina motu,
Sed sub iudicio stantq, fluuntq, Dei.
Vt nihil existat natura in partibus vllis,
Quod non ille suo temperet arbitrio.*

DI

DE PROVIDENTIA DEI.

A Mutabilium dispositionem immutabilis ratio Dei continet, vbi si-
no tempore simul sunt, quæ in temporibus non simul sunt: quia tē-
pora non simul currunt.

*Lex aeterna Dei stabili regit omnia natu,
Nec mutat vario tempore consiliunt.
Vt loci praesens simul est Deus omnibus vnus,
Sic rerum metas secum habet, & numeros.
Nec serum, aut properum sibi sentit in ordine rerum,
Cui cuncta assistunt acta, & agenda simul.*

DE IMPVNITATE PECCANTIVM.

Nihil est infelicitus felicitate peccantium, qua poenalis nutritur im-
punitas, & mala voluntas, velut hostis interior roboratur.

*Qui se peccatis gaudet feliciter vitis,
Infelix nimis est prosperitate sua.
Dumq; caput miseros effectus prava voluntas,
A vera semper luce fit exterior,
Sumens pestifera de consuetudine robur,
Et sua complectens vincula mortis amor.
Deficiant potius vana oblectamina mundi,
Subdanturq; pio colla domanda iuga.*

B Inq; putres fibras descendat cura medentis,
Vt *blandum morbum pellat amica salus.

* causas
morbi.

DE LEGIS LITERA.

Legis litera, que dicit non esse peccandum, si spiritus viuificans de-
sit, occidit: scire enim peccatum facit potius, quam cauere. Et ideo ma-
gis augeri, quam minui: quia malæ concupiscentiæ etiam præuarica-
tio legis accedit.

*Index peccati lex est, pleitenda vetando,
Que, nisi cor mundet spiritus, interimit.
Nullus enim est insons sola formidine poena,
Qui sanctum & iustum non amat imperium.
Hunc tamen effectum non lex, sed gratia confert,
Quodq; iubet legu littera, velle facit.*

DE LEGE ET GRATIA.

Lex data est, vt gratia quaeretur: & gratia data est, vt lex imple-
tur. Neque enim suo vitio non implebatur, sed vitio prudentiæ carnis:
quod vitium per legem demonstrandum, per gratiam sanandum fuit.

*Non seruit iusu legu prudentia carnis,
Peccati stimulos nec superare potest.
Sed quia mens anceps patitur mala corporis ægri,
Quære diuinum cognitur auxilium.*

Lex igitur facit, ut poscatur gratia Christi,
 Ardua qua legis iussa queant fieri.
 Nec iam non valeant carnales vincere sensus,
 Quos iusta legis conditor ipse iuuat.

C

DE PROMISSIONE DEI.

45. Hoc promittit Deus, quod ipse facit, Nō enim ipse promittit, & alius facit: quod iam non est promittere, sed prædicere. Ideo nō ex operibus, sed ex vocante: ne ipsorum sit, non Dei: & merces non imputetur secundum gratiā, sed secundū debitum, atque ita gratia iam non sit gratia.

Quod Deus omnipotens promittit, perficit ipse;
 Nec proprium externis viribus implet opus.
 Hinc securā fides sperat, quod credit, amatq;
 Autorem, qui quod spondet, id efficiet.
 Nam, si qua dominus promittit, non operatur,
 Sed solum humanum prauidet arbitrium:
 Non hæc dona eius, sed sunt prædicta vocanda,
 Ceu quisquam ex proprio sit bonus absque Deo.
 Quod quia non recipit pietas, verōq; repugnat,
 Gratia nos reparet, gratia iustificet:
 Quæ sic in cunctis implet sua dona vocatis,
 Ut quorum dux est, fiat & ipsa comes.

D

DE FIDELIUM CULPIS, ET INFIDELIUM BONIS.

46. Sicut non impediunt ab æterna vita iustum quædam peccata venia-
 lia, sine quibus hæc vita non ducitur: sic ad salutem æternam nihil
 profunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficillime vita cuiusli-
 bet pessimi hominis inuenitur.

Vt quedam tenues macule in splendore piorum,
 Maior virtutum quas vacuat numerus,
 Æternæ donis nequeunt obsistere vita,
 Nec merita obscurat grandia culpa leuis:
 Sic aliquid plerunq; boni pars impia gestat,
 Magni mole mali quod facile obruitur.
 Nec prodest quiddam recti sapuisse malignis,
 Si verum, & summum non coluere Deum.
 Vna fides igitur, spes vna est, atque amor vnus,
 Quo fiat iustus, sitq; beatus homo.
 Nam bona, quæ prauis natura ex dote supersunt,
 Augent peccati pondera, non minuunt.

DE MALÆ VOLUNTATIS EFFECTV.

47. Cum voluntas mala potestatem accipit efficiendi quod cupit, ex iudicio Dei

dicio Dei

diſcio Dei venit, apud quem non eſt iniquitas. Punit enim etiam iſto modo, nec ideo iniuſtè quia occultè. Cæterum iniquus puniri ſe ignorat, niſi cùm manifeſto ſupplicio ſenſerit nolens, quantum mali ſit, quod perpetravit volens.

A

Cum datur iniuſto peccandi optata poteſtas,
Vt mala mens, præuè quod cupit, efficiat,
Ira Dei magna eſt, qua multos ſic quoq; punit,
Vt quibus exultant, criminibus pereant.

Creſcit enim occultè cum longo pœna reatu,
Auſibus illitū ſi nihil obſtiterit.
Et magis, erranti ne parcant ſtagra, timendum eſt,
Quam ne non ſiat, quod voluiſſe nocet.

DE SUPERBIA.

Omnia vitia in malefactis tantummodo valent, ſola ſuperbia etiam in rectè factis cauenda eſt.

Omne genus vitij proprio tantum valet actu,
Et peccata ſuam queq; gerunt ſpeciem,
Sola eſt innumeris armata ſuperbia telis,
Cui poſſunt vires, & bene geſta dare.

B

DE IMPARI VſU PORTVNÆ.

Intereſt plurimum, qualis ſit vſus, vel earum rerum quæ proſpere dicuntur vel earum quæ dicuntur aduerſæ. Nā bonus temporalibus nec bonis extollitur, nec malis frangitur. Malus autè ideo huiusmodi inſelicitate punitur, quia felicitate corrumpitur.

In rebus mundi non idem eſt omnibus vſus,
Nec cuncti paribus cuncta ferunt animis.
Namq; bonos non blanda inflant, non aſpera frangunt:
Sed ſidei inuicta gaudia vera inuunt.
Terra autem, & ſumi breuiter florentis amator,
Seu caret optatis ſeu fruitur, miſer eſt.

DE MORTE SANCTORVM.

Mala moſis putanda non eſt, quā bona vita preceſſerit. Non enim facit malam mortem niſi quod ſequitur mortem. Non itaq; multum curandum neceſſariò morituris quid accidat vt moriantur, ſed, morièdo quò ire cogantur.

Cuncta bonis proſunt, quos & mors ipſa beatos.
Efficit, vt ſumant præuè principium.
Ille igitur ſinu malus malus eſt, quem pœna ſequetur,
Et qui perpetui porta doloris erit.
Non quo * aſſumuntur lachryma, cunctiq; labores,
Vt veteris pereant omnia ſigna mali.

51. DE PURITATE QUAM NON PERDIT INVITVS. C

Ita non amittitur corporis sanctitas manente animi sanctitate, etiã corpore oppresso: sicut amittitur sanctitas corporis violata animi puritate, etiã corpore intacto.

*Mens illasa nihil violato corpore perdit,
Inuitam carnis vulnera non maculant.
Nec crimen facti recipit non mixta voluntas,
Velle magis facinus, quàm tolerare nocet.
Sic autem ad cordis penetralia cuncta recurrunt.
Vt plerunq; animus sit sine carne Deus.*

* sub-
motum, Dum, quod ab in: scto * semotum est corpore, solus
Concipit, & testis motibus intus agit.

DE FORTITVDINE TOLERANTIAE.

52. Maior animus meritò dicendus est, qui vitam ærumnosam magis potest ferre, quàm fugere: & humanum iudicium, maximèq; vulgare, quod plerunq; caligine erroris inuoluitur, pte cõscientiæ luce, ac puritate continete.

*Qui valet aduersis oneratam ducere vitam,
Et tolerare magis vult mala, quàm fugere,
Maioris multo est animi, quàm ferre pauescens.
Indocti iniustum iudicium populi.*

▷ Mens etenim recta, & puri sibi conscia cordis
Hoc plus sspendescit, quo magis atteritur.

DE HVMLITATE IVSTORVM.

Iustus quicquid malorum ab iniquis dominis irrogatur, non pœna est criminis, sed virtutis examen. Nam bonus etiam si seruiat, liber est. Malus autem etiam si regnet, seruus est, nec vnius domini, sed quod est grauius, tot dominorum, quot vitiorum.

53. Oppressus quoties iustus dominantur iniqui,
Non est puniti supplicium meriti.

Sed virtus fidei sub tali examine crescit,

* seruiat
malè Nec seruile grauat libera corda iugum.

Solus peccator * male seruit, qui licet amplo
Vtatur regno, ser miser est famulus:

Cum mens carnalis, nimium dominante tyranno,
Tot seruit sceptris, dedita quot vitijs.

DE OBLATIONE VOTORVM.

54. Nemo quicquã domino rectè voueret, nisi ab ipso acceperit, quod voueret.

* Optima vota Deo, quorum est dator ipse, vouentur.
Hoc sursum dignum est ire, quod inde venit.

DE ESSENTIA DEITATIS.

Omnis substantia, quæ Deus non est, creatura est : & quæ creatura non est, Deus est, Nulla igitur differētia est in deitate Trinitatis, quoniam quod Deo minus est, Deus non est.

Natura omnipotens vna est, quæ cuncta creauit,

Et proprie quod sunt, omnibus esse dedit.

Quodq; Deo minus est, non est Deus, à patre natum

Verbum, & qui amborum spiritus est, Deus est.

Vna eademq; trinum quoniam est essentia, quæ se

Nunquam vel maior, vel minor esse potest.

QVALES NOS DILIGAT DEVS.

Tales nos amat Deus, quales futuri sumus ipsius dono: non quales sumus nostro merito.

Tales à domino, quales formamur, amamur:

Non quales nostris extitimus meritis.

Sanctificet, doceat, plantet, riget, excolat, ornat.

Et sibi perpetuo quod placeat, faciat.

Nam nihil est hominis, quod digne possit amari,

Perficiat proprium ni bonus auctor opus.

B

DE INTEMPORALI OPEKE DEI.

Ordo temporum in æterna Dei sapientia sine tempore est, nec aliqua sunt apud illum noua, qui fecit, quæ futura sunt.

Artifice in summo sine tempore temporis ordo est,

Inq; Deo rerum non variat series.

Æterno auctori simul adsunt omnia semper,

Cum quo in factorum est ordine, quicquid erit.

DE PRINCIPALI RERVM OMNIVM CAUSA.

Voluntas Dei est prima, & summa causa omnium corporalium, spiritaliumq; motionum. Nihil enim sit visibilis ac sensibiliter, quod nõ de inuisibili, atq; intelligibili summi imperatoris aula aut iubeatur, aut permittatur secundum ineffabilem iustitiam præmiorum atq; poenarum, gratiarum, & retributionum in ista totius creaturæ amplissima quadam immensaq; republica.

Principium Deus est mundi, quo cuncta mouentur,

Et quæ permittit, vel iubet, auctor agit.

Hinc mutabilium rerum immutabilis ordo,

Æterni seruit legibus artificis.

Inq; suos fines procedit quæq; voluntas,

Nec varijs meritis arbiter æquus adest,

Corda regens, vires tribuens, peccata remittens,

Mitis subiectis, implacidus tumidis.

59. *¶* Nec pœna malum quœquam, nec gloria iustum
 Suscipiat, nisi cum laude & honore Dei.

DE FINIBVS BONORVM MALORVMQVE.

- Scire volens, in qua verum sis parte locandus,
 Disce, quid timeas, quidue sit id quod metas.
 Nam cuncti hoc gemino nascuntur fomite motus,
 Respondentiq; suis germina principijs.
 Et quod quisque bonum sibi tempore duxit in isto,
 Hoc summi regis iudicio capiet.
 Angelicos ciues & Christi in membra renatos,
 Non trahat ad veterem carnis origo hominem.
 Multa quidem in nostros mundus bona procreat vsus,
 Et pleno tellus seruit opima sinu.
 Sed terra hospitibus, cœli super astra vocatis,
 Virtutis palma est spernere blanda soli:
 Et sic presentis spatium percurrere vita,
 Ipsa peregrinis ne via sit laqueus.
 Nam declinantes pro summis ferre laborem,
 Terrenorum audios infirma suscipient.

DE INEFFABILI EXCELLENTIA DEITATIS.

60. Excedit supereminentia deitatis non solum vsitati eloquij nostri, sed
 etiam intelligentiæ facultatem. Verius enim cogitatur Deus, quàm
 dicitur, & verius est quàm cogitatur. Non paruè autem notitiæ pars est,
 si ante quàm scire possumus quid sit Deus, possumus scire quid nò sit.

Nulla quidem mens est mortali in corpore viuens,
 Qua plena videat cognitione Deum.
 Sed miris operum signis ostenditur autor,
 Rectoremq; suum condita quæq; canunt.
 Vnde licet sancti vires, animiq; vigorem
 Vincat, & excedat gloria lausq; Dei:
 Nos tamen officio cordis gaudemus, & oris,
 Et tanto oblectat succubuisse bono.
 Hinc fidei virtus, hinc flammis oriatur amoris.
 Quod latet, exercet, quod superat, reparat.

DE SVPERBIA DIABOLI, ET CHRISTI
 HVMLITATE.

61. Diabolus superbus hominem superbientem seduxit ad mortem:
 Christus humilis hominem obedientem reduxit ad vitam. Quia sicut
 ille elatus cecidit, & deiecit consentientem: sic iste humiliatus surrexit,
 & crexit credentem.

A *Letifer * immodico natura elatus honore
 Angelus, inde hominem subruit, vnde ruit.
 Sed Christus miserans deceptum fraude maligni,
 In se illi ad vitam posse redire dedit,
 Si caueat pactis hostis seruire superbi,
 Sectari & studeat formam humilis domini.
 Qui patris in deitate manens Deum omnificator.
 Verus de sacra virgine natus homo est.
 Sic nostrum assumens matris de corpore corpus,
 Esset vt assumpta carnis origo Deus:
 In quo per lauacrum fidei virtute renata
 Caeleste accipiet gens noua principium:
 Nil hominis primi retinens, sed plena secundis
 Splendore * in capitis glorificanda sui.*

* im-
modicè

* &

DE VERA BEATITVDINE

Omnes beati habent quod volunt, quamuis non omnes qui habent
 quod volunt, continuo sint beati. Continuo autem miseri, qui vel non
 habent quod volunt, vel id habent quod non rectè volunt. Propior ergo
 est beatitudini, voluntas recta, etiam non adeptas quae cupit, quam
 praua, etiam si quod concupiuit obtinuit.

62.

B *Non semper verè est felix impleta voluntas,
 Cum saepe iniustus sint mala vota animis.
 Recta igitur cupiens, etiam si non sit adeptus,
 Persistendo tamen velle bonum, bonus est.
 At prauus, quod fert animo, si non habet actum,
 Tam miser est, quam si, quod cupit, obtineat.*

QVID SIT ESSE CVM DEO.

Magna hominis miseria est cum illo non esse, sine quo non potest
 esse. In quo enim est, sine dubio sine illo non est: & tamen si eius non me-
 morat, eumque non intelligit neque diligit, cum illo non est.

63.

*Maiestate Dei concluditur omne quod vsquam est
 Qua sine nil rerum stare, vel esse potest.
 Huic homo si rectè famulatur, proximus haeret:
 Si resistit, misero degit in exilio.
 Omnia sic dominus discriminat ordine iusto,
 Quo sint summa bonis, ima parata malis.*

DE INCARNATIONE VERBI DEI.

Diuinitas verbi aequalis patri, facta est particeps mortalitatis nostrae
 non de suo, sed de nostro: vt & nos efficeremur participes diuinitatis
 eius, non de nostro, sed de ipsius.

64.

Omnipotens

Omnipotens genitor, natusque, & spiritus almus,

Vna in personis, par tribus est deitas:

Quæ genus humanum prostratum fraude maligni

Ad vitam hac fecit posse redire via,

Natura vt nostra Christus causæq; redemptor

Mortalis fieret, non iminuens quod erat:

Perq; habitum seruis, vacuaret iura tyranni,

Et lethum letho vinceret * innocuo.

* imme-
rito.

Hinc verbum carni insertum, carnemque receptans,

Nec se confundit corpore, nec gemmat.

Sic naturam hominis virtute augente superna,

Effet vt in vero lumine lumen homo.

Qui vires mortis per vitam absorbit haussum.

Factum est æternum, quod fuit occiduum-

Quisquis consilio æterno contraria sentis,

Et verbum in nostra carne manere negas,

Diuine pietatis opus dissoluere quaris,

Spæque sua mundum dissipare cupis.

Nam quis ventura quæquam saluabit ab ira?

Quisve hominis primis crimine liber erit,

Si deitas verbi non nostra est insita carni,

Aut Christus falsi corporis vmbra fuit?

Qui genitus puer est intactæ virginis aluor

Quæ natura annis creuit, & aucta cibis?

In qua prole patrem mundi se credidit Abram?

Quæve eius stirps est omnia sanctificans?

Quod regale genus simul est & pontificale?

Quisve idem Dauid filius & dominus?

Peccati seruis, & mortis compede vincis

Vnam est dignatus ferre redemptor opem.

Qui nostri generis carnem cum morte receptans

Nostri, hostis, vt nobis vinceret, opposuit.

Et carne exuta dominantem percussit hostem,

Vt caperet palmam prædæ vetusta nouam-

QVO ODIIO ODIENDI SVNT MALI.

65.

Perfectum odium est, quod nec iustitia, nec scientia caret: id est, vt nec propter vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas. Recte ergo in malis odimus malitiam, & diligimus creaturam, vt nec propter vitium natura damnetur, nec propter naturam vitium diligatur.

Recta volens animus sapiens, & amator honesti,

Quosdam

A Quosdam odio dignos iudicat esse suo.
 Nec tamen hos toto depellit fœdere, gnarus
 Naturam errantem diuidere à vitij.
 Sic generi indulgens proprio, vt peccata recidit
 Optet, & vt damnet crimina, non homines.

DE LABORE FINGENTIVM MENDACIA.

Difficilia & laboriosa sunt figmenta mendacij. Qui autem verū vult
 dicere, non laborat. Quietiores enim sunt boni, quàm mali: & absolu-
 tiora sunt verba veridicorum, quàm commenta fallacium. 66.

§ Fallaces curis semper torquentur amaris,
 Et mala mens nunquam gaudia pacis habet:
 Lubrica dum trepido mendacia plasmate fingit,
 Consumens totum tempus in arte mali.
 At simplex animus, commenti & liber iniqui,
 Nil amat iniustum, nil gerit implacidum.
 Sectator veri potestur luce serena,
 Est quoniam mendax, noxque, dolorque sibi.

§ Ad patriam vita noctis de valle vocati
 Virtus: un gradibus scandite lucis iter.

B Arduus, atque arctus fert ad coelestia callis:
 Deuexa ad mortem ducit, & ampla via:
 Qua fallax tumidi incedit sapientia mundi,
 Commentisque suis ludificata ruit.
 Et mala corporei sequitur dum gaudia sensus
 Exulat à vero lumine ceca procul.
 Nec falsarum habitu virtutum ornata iuuatur,
 Perdit mens veri nescia, quicquid agit.
 Nouerit ergo Deum sapiens, totisque medullis
 Diligat, inq̄, ipso se quoque amator amet.
 Sit bonus & iustus, sit verax atque benignus,
 Sit forma & speculum, lux & imago Dei.
 In Christo factus nouus, & iam carne vetusta
 Exutus, vilem mente relinquat humum.
 * Vt sacri templi quacunq; in parte locetur,
 Magnum erit, in capiti corpore quicquid erit.

* Et

DE DIVINIS SCRIPTVRIS.

Bonæ sunt in scripturis mysteriorum Dei profunditates, quæ ob
 hoc teguntur ne vilescant: ob hoc quærentur, vt exerceant: ob hoc
 aperiantur, vt pascant. 67.

Qu. annis in sacris libris, quos nosse laboras,
 Plurima sint lector clausa, & opaca tibi,
 Inuigilare tamen studio ne desine sancto,
 Exercent animum dona morata tuum.
 Gravior est fructus, quem spes productior edit,
 Vltro obiectorum vilius est pretium.
 Oblectant adoperta etiam mysteria mentem,
 Qui dedit, vt queras: addet, vt inuenias.

DE ORATIONE DOMINI.

Orans cū sudore sanguineo dominus Iesus Christus significabat de toto corpore suo, quod est ecclesia, manaturas martyrum passiones.

69. Ferre parans Christus pœnam, mortemq̄, propinquam,
 Inuicemq̄, suis ingenerare fidem:
 Cum prece sanguineas funderet corpore guttas,
 Et precium mundi sudor erat domini.
 Nec crucis asperitas poterat terrere volentem,
 Qua regnatura gloria carnis erat.
 Sed cruor ille pates sanctis spondebat honores,
 Orturis toto corpore martyribus.
 Nam, cum sacra seges terrarum impleuerit orbem,
 Omnis ab hoc vno semine mesu erit.

DE SACRAMENTORVM PERCEPTIONE.

Sacramētum pietatis in iudiciū sibi sumit indignus: bene enim esse non potest, malè accipienti quod bonum.

70. Magnum praesidium est sacro libamine pasci,
 Si cor participis crimina nulla premunt.
 Nam geminat sibi met peccati pondera quisquis,
 Qua bona sunt, sumit, qua mala, non refugit.

DE LAVDANDO DEVM.

Qui laudat Deum in miraculis beneficiorū, laudet etiā in terroribus vltionum. Nam & blanditur, & minatur. Si non blandiretur, nulla esset exhortatio: si non minaretur, nulla esset correctio.

71. Qui laudat dominum de mundi conditione,
 Et rerum in speciem pradicat artificem,
 Laudet & aeternam mortem flammæque minantem.

Et iussu

A Et iusti regis iudicium metuat.
 Spes de promissu nihil ambigat, omne dabit rex,
 Quod parat, & meritis gratia maior erit,
 Si properent fontes peccati abrumperé nodos,
 Ante diem mortis, dum locus est venia.

DE ACCELERANDA CONVERSIONE.

Remedia conuersionis ad Deum nullis sunt cunctationibus differenda, ne tempus correctionis pereat tarditate. Qui enim penitenti indulgentiam promissit, dissimulanti diem crastinum non spondit.

Conueriti ad mores rectos, & viuere sanctè
 In Christo meditans, quod cupit acceleret.
 Cedant virtuti vanarum obstracula rerum,
 Ne perdat voti tempora lenta fides.
 Quid inuat in longum causas producere morbi?
 Cur dubium expectat cras hodierna salus?
 Scimus correctis veniam non esse negandam,
 Sed nulli nostrum est vltima nota dies.

DE TIMORE.

B Omnia, quæ timentur, rationabiliter declinantur. Deus sic timendus est, vt ab ipso ad ipsum confugiatur.

Vtile prudenti est mundana aduersa cauere,
 Et quod vitandum est, prospiciat fugere.
 Sed cum peccati merito, manus omnipotentis
 Omnia concludens arctat vbique reum,
 Vnum profugium tutum est. Deus ipse timenti,
 A quo discedens, ne pereat, redeat.
 Conueriti namque ad dominum certissima vita est,
 Et pacem offensi querere sola salus.
 Qui terret, parcat: qui percussit, ipse medetur.
 Viuere vis? illi subdere, quem metuis.

DE VIRGINITATE.

Virginitas carnis, corpus intactum: virginitas animæ, fides incorrupta.

Carnis virginitas intacto corpore habetur:
 Virginitas animæ est inemerata fides:
 Quæ sine corporei nil prodest cura pudoris:
 Sed mentis pietas augeat vtrunque bonum.

DE MODO HABENDI.

Multa nos in facultatibus nostris habere superflua probamur, si necessaria sola retineamus. Nam vana quærentibus nihil sufficit: & alie-

norum

norum quodammodo retentor est, qui profutura pauperibus inutiliter habet.

Magnum peccatum est amor immoderatus habendi;

Et plus, quam vita sufficiat, cupiens.

Nam quod nos vestit, quod pascit, cura salutis;

Si vanis sit mens libera, non onerat.

Si qua igitur superant, quorum non indiget usus,

Debitibus profint, atque iuuent inopes.

* expen-
denda. *Quisquis enim cupide non *expedienda recondit,
Quae nullis tribuit pauperibus rapuit.*

DE DIVITIIS:

76. In magna egestate sunt qui de iniquitate sunt diuites, iustitiae operes, & sapientiae thesauros non habent. Qui autem domino seruerunt, ea bona acquirunt, quae perire non possunt:

Terrenis opibus cum diues gaudet iniquis,

Verus se miserum nescit egere bonis.

Nam quid erit, quod non momento temporis uno

Perdere mundana conditione queat?

Cui licet, aduersis cessantibus, omnia parcant,

Lege tamen mortis sit faciendus inops.

* At bona iustorum nulli obnoxia damnis,

Hosies, furta, ignes, & mare non metuint.

Indemni proprium seruat sapientia censum,

Nec perdunt meritum pacis, fidesq, suum.

Omni virtutum semper substantia salua est,

Inuitu Christi munera nemo rapit.

DE VERA BONITATE.

77. Non sufficit abstinere a malo nisi fiat quod bonum est: Et parum est nemini nocere, nisi studeas multis prodesse.

Dignus Laude quidem est, vitam sine crimine ducens.

* Scit, al.
Sint. *Et quaecunque sibi *sunt nocitura, cauens.*

Sed non hoc pietas contenta est lignite claudis,

* iusto *Nec *iustus, vetitis abstinuisse, sat est.*

* Maior curi boni est, fratrem releuare labores,

Et ferre operatum tristibus auxilium:

Pascere ieiunos, nudos vestire, ligatos.

Soluere, discordes conciliare sibi:

Et quaecunque homines miseri solatia quaerunt,

* hzc **Hoc, ut possibile est, promerz corde pio.*

Ut recti vere cupidos, vereq, benignus,

Quae mala sunt, fugiat: quae bona sunt, faciat.

A

DE MALI IMPVNITATE.

Peccator cum peccat, non ideo à domino non videtur, quia male agentis pœna differtur: grauius autem in eum discernitur, cui etiam ipsa correctio denegatur. 78

Gaudet trãgressor, peccato impunè potitus,
 Si non infertur debita pœna reo,
 Ceu nulla offendant hominum commissa Tonantem,
 Aut aliqua excessi notitiam lateant.
 Sed vitiorum audiu grauior tunc ira timenda est,
 Cum sese remouent verbera iustitia.
 Nam quid erit morbi, quod non dominabitur illi,
 Cui supera auxilium iam medicina negat?

DE GAUDIO RECTO.

Non potest vnquam fraudari delectationibus suis, cui Christus est gaudium. Aeterna enim exultatio est, quæ bono lætatur æterno. 79.

Felices verè faciunt, semperq; beatos
 De vero & summo gaudia nata bono.
 Nam mundi ex opibus breui ac peritura voluptas
 Edita perpetue semina mortis habet.
 Non placeat vanis animum submittere rebus,
 Pessiferisq; audiam mentem onerare cibis.
 Cor mundum, & sapiens fruãu virtutis alatur,
 Et Christi in nostro pectore regnet amor:
 Quo semel impletus, nunquam vacuabitur illor:
 Æterna æterni sumina fontis erunt.

QVID HOMINEM DEO IUNGAT.

Deo, qui vbiq; est, non locis, sed actionibus aut longinquis, aut proximis sumus: quia sicut separat dissimilitudo, ita nos illi coniungit imitatio. 80.

* Ambis mundi totum] Deus implet, & ambit,
 Nec præsens vlli desinit esse loco:
 A quo longinquus multum est, nimiumq; remotus,
 Quisquis sincera luce caret fidei:
 Cuius si radijs dupulsa nocte niteat,
 Diuino impletus lumine lumen erit.
 Non igitur terrarum orbis, non aquora pontis
 Inuita, circuitu sunt obeunda vago,
 Vt possit rerum dominator & autor adiri.

* Omne
 habitum
 mundi
 totus.

Quem

Quem templo in cordis mens pia semper habet.

A quo ut dissimilis petra in deserta recedit,

Sic vita merito proximus est similis.

QVOD TOTA INFIDELIVM VITA
PECCATVM SIT.

81. Omnis infidelium vita peccatum est: & nihil est bonum sine summo bono. Vbi enim deest agnitio æterna, & incommutabilis veritatis, falsa virtus est, etiam in optimis moribus,

Quamuis multa homini post vulnera prima supersint,

Quæ vitam hanc faciunt laudis habere decem:

Si tamen ingenio claro, & probitatis amori

Fons desit, fidei subdita corda rigans,

Cunctarum frugum marcescit inutile germen,

Nec fruiur vero lumine falsus honor.

82. *Ignoratus enim Deus, & non credita virtus,*

Quæ vera ad summum prouehit arte bonum,

Non finit eniti regna ad cælestia mentem

Obstructam vani, occiduiusq; grauem-

Perq; omnes calles errat sapientia mundi,

Et tenebris addit, quæ sine luce gerit.

DE SABBATO.

82. Malè celebrat sabbatum, qui à bonis operibus vacat: ocium autem ab iniquitate debet esse perpetuum. Quia bona conscientia nō inquitum, sed tranquillum facit,

Non recto seruat legalia sabbata cultu,

Qui pietatis opus credit in his vetitum.

Nulla dies actus hominum non damnat iniquos.

Omnia conueniunt tempora iustitia.

Nec corrumpuntur virtutibus oia sancta.

83. *Tantum à peccatis libera corda vacent.*

DE VERA LIBERTATE.

83. *Libera semper est seruitus apud Deum: cui non necessitas seruit, sed charitas.*

Libertas nulla est melior, maioris potestas,

Quàm seruire Deo, cui bene seruit amor.

Absque ingo posita est ditionis amica voluntas,

Quæ viget affectu, non gemit imperio.

DE SUPERBIA.

84. *Quo primum vitio superatus est homo, hoc vltimum vincit. Cum*

A enim omnia peccata superauerit, manet periculum, ne bene sibi mens
conscia, in se potius quam in domino gloriatur.

*Qua primum in mortem est homo pulsus fraude maligni,
Hanc illi extremam bella peracta mouens,
Sublimes ut cum palmas, clarasque coronas
Sumpserit, etque hostem subdiderit pedibus,
Virtuti propria velis assignare triumphum,
Non domino, cuius munus, opusque fuit.
In quo vno semper superat, qui non superatur,
Quo dignante manum subdere, nemo cadit.
Ancipitū vita qui vult superare labores,
Dilige, quod semper verus amator habet.
Insunt terreni infesta pericula rebus.
Feruent pro damnis prelia, proque lucris.
Et nihil est inter carnalia vota quietum,
Nec pax sollicitū, nec modus est cupidū.
In solo est mens tuta Deo, quem linquere volens,
Nunquam erit aeterno non opulenta bono.*

85.

DE ADVLATIONIS VITIO.

B Adulantium linguæ alligant animas in peccatis. Delectat enim ea
facere, in quibus non solum non metuitur reprehensor, sed etiam lau-
dator auditur.

86.

*Lingua assentatrix vitium peccantium acervat,
Et delectatum crimine laude ligat.
Nulla sit ut lapsa reparanda cura salutū,
Blanditur fonti dum male suasus honor.
Libera sit potius vox correctoris amici,
Serpere nec sibi ceca venena sinat.
Nec credens modici verba fallacibus eger,
Noxia laudata vulnere pestis amet.*

DE MARTYRIBVS NON BAPTIZATIS.

Qui etiam non percepto regenerationis lauacro pro Christi con-
fessione moriuntur, tantum eis valet ad abolenda peccata, quantum si
abluerentur fonte baptismatis.

87.

*Si mundo moritur diuino fonte renascens,
Fitq; nouus vita, qui sepelitur aqua.
Fraudati non sunt sacro baptismate Christi,
Fons quibus ipsa sui sanguinis vnda fuit.
Et quicquid sacri fert mystica forma lauacri,
Ad totum impleuit gloria martyrii.*

A B D E

88.

Iustitia nostra quamvis vera sit propter verum boni finē, ad quem refertur, tamen tanta est in hac vita, ut potius remissione peccatorum constet, quàm perfectione virtutum.

Magna quidem in multis est excellentia sanctis,
 Quorum animos superi gratia roborat.
 Sed dum mens quadam patitur mala corporis aegri,
 Et pugnam interius exteriora mouent,
 Nunquam ita perfecto capitur victoria bello,
 Vera ut securus pace fruatur homo.
 Inter discordes motus contagia serpunt,
 Ipsa, virtutum gaudia vulnus habent,
 Ut faciat notum longa experientia cunctis,
 Non esse hoc plenam tempore iustitiam:
 Ni dominus miserando lauet delicta suorum,
 Et dans virtutum munera, det veniam.

DE CAUSIS INCOGNITIS.

89.

Incognitis causis operum diuinorum non nihil nouimus, cum scimus non sine ratione omnipotentem facere, vnde infirmus humanus animus rationem non potest reddere.

Diuinorum operum secretas noscere causas
 Humano non est possibile ingenijs.
 Nec nullo tamen intuitu speculatur operta,
 Qui, multa ut lateant, scit placuisse Deo.
 In quo mens imbuta fide simul omnia discit,
 Perque operum speciem suscipit artificem,
 Fingentem rebus formas, loca, tempora, motus,
 Mensuris, numeris, ponderibusque suis.
 Scrutari nec cura procax obstrusa labore,
 Cui cuncta in Christo nosse, & habere datur.

DE NON DESPERANDIS PECCATORIBVS.

90.

Non est desperandum de malis, sed pro ipsis, ut boni fiant, studiosius supplicandum. Quia numerus sanctorum de numero semper est auctus impiorum.

Ut morbo oppressis praestanda est cura medendi,
 Donec in agroto corpore vita manet:
 Sic prauis multa vitiorum mole grauatis,
 Sanctarum pietas est adhibenda precum,
 Et dum possibile est mutari corda malorum,
 Horrescat noctis denia lucis amor.
 Conuersis, nouam mentem det gratia Christi,
 Qua sunt homines insipientes boni.

A

DE QVAERENDIS PRAESIDIIS.

In tranquillitate pacis comprehendenda est doctrina sapientiae, quae inter tribulationum turbines difficulter agnoscitur: nec facile inueniuntur in aduersitate praesidia, quae non fuerint in pace quaesita.

91.

Dum non perturbant animuni discrimina mundi;

Dumq; diem pacis praesidia nulla mouent,

Exercere fidem diuini conuenit armis,

Consilioq; omnes anticipare minas.

Tranquillam & curis vacuam sapientia mentem

Imbuet, & placidi pectoris hospes erit.

Nam, quod non fuerit conceptum corde quieto,

Acquiri in saeuo turbine non poterit.

DE BONIS, QVAE NEMO AMITTIT INVITVS

92.

Potest homo inuitus amittere temporalia bona. Nunquam vero nisi volens perdit aeterna.

Omne bonum mundo concretum, & tempore partam,

Quacunque amitti conditione potest.

Et quamuis damnis vigilanter cura resistat,

Saepe tamen proprijs dispulsatur homo.

At bona, quae verè bona sunt nec sine tenentur;

B *Semper habet, quisquid semper habere capit.*

Nec vim ferre potest Christo subnixus voluntas,

In quo persistens omnia vincit amor.

DE REMEDIIS TRIBVLATIONVM

93.

Fideliter supplicans Deo pro necessitatibus huius vitae, & misericorditer auditur, & misericorditer non auditur. Quid enim infirmo sit vtile, magis nouit medicus, quam aegrotus. Si autem id postulat quod Deus praecipit & promittit, fiet omnino quod poscit. Quia accipit charitas, quod parat veritas.

Inter mundana mala consistantia vita,

Saepe quidem domini corripitur populus:

Qui tempestatum varia sub clade laborant,

Noscant se iusti ferre flagella Dei,

Atque ipsum toto gemitu, planctuq; precantur,

Vt, quae scit, miseris auxilietur ope.

Non etenim proprio arbitrio curabitur aeger;

Nec vero leges ipse dabit medico.

Morbida rimetur penetrata dextra salutis,

Et depressa graui viscera peste leuet.

Absque dolore quidem nequeunt mala sucta repelli,

- Sed quod laeserunt dulcia, amara mouent.*
 Paniteat morum, & vitij virtute sugati,
 Regnum peccati respuat aula Dei.
 Ad veniam tendunt inisi pia verbera regis.
 Ira breuis rectu gaudia longa dabit.
- 49 ¶ *Nunquam bella bonu, nunquam discrimina desunt.*
 Et cum quo certet, mens pia semper habet.
 Que carnem oblectant, sancto sunt noxia cordi.
 Contra animi legem prelia corpus habet.
 Pulsant exterius diuersis motibus hostes.
 Intrus ciuile est, & sociale malum.
 Vt possit mundi illecebris, vitijq, resisti,
 Vt est corporei mortificanda hominis.
 Sed que mens recto famulam sub iure tenebit,
 Edomite vt regnet carnis in officijs:
 Excelso nisi que seruit bene subdita regi,
 Vnde est facta volens, fiat & inde valens?

NULLAM MALI ESSE NATVRAM.

Omnia per verbum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Cū itaq; vniuersę naturę per verbum Dei factę sunt, iniquitas per ipsum facta non est. Quia iniquitas nulla substantia est, & peccatum nō natura est, sed vitium naturę, id appetentis, quod non est ordinis sui.

- 59 *Per verbum omnipotens Deus omnia condidit vnus,*
 A quo natura est nulla creata mali.
 Et quod non fecit diues sapientia verbi,
 Non habet in rerum conditione locum,
 Nulla igitur vitij substantia, nullaq; vita est,
 Que vetet corpus, materiaq; suam.
 Sed cum libertas discedit ab ordine recto,
 Nec seruant proprium, que bona sunt, modulum,
 In culpa & vitio est vagus in contraria motus,
 Fitq; malum veram deseruisse viam.
 In quam si toto properet quis corde reuerti,
 Nullus neglecti limitis error erit.
- * delecti. Totaq; * debent peccati pena peribit,
 Condita in integrum restitute Deo.

DE PETITIONIBVS CONTRARIIS DEO.

- 60 Deus, cū aliquid malē poscitur, dando irascitur, non dando miseretur,
 Cū Deus effectum precibus non prestat iniquis,
 Multum concedit, quod nocitura negat.
 Errantes voto non vult delinquere factis.

- A** Iratus sineret, quod prohibet placidus.
 Discat felici supplex gaudere repulsa:
 Incipiatque animo pelleret, quod voluit.
 Parcentemque Deum noscat sibi, cum ruiturus
 Non exaudiri, ne rueret, meruit.

DE IUDICIIS DEI.

Nullo modo iudicij hominum comparanda sunt iudicia Dei, quem non dubitandum est esse iustum, etiam quando facit quod hominibus videtur iniustum.

97.

- Iudicium humanum, quod falli sepe necesse est,
 Non semper recipit regula iustitia.
 At domini in cunctis aqua est, veraxque potestas,
 Aspectum cuius nulla remota latent.
 Talis laudetur iudex; timeatur, ametur,
 Qui verè iustus permanet, atque bonus:
 * Aduersos reuocant, conuersis cuncta remittens,
 Atque mæris veniam dando bonos faciens.
 Non ergo audacter mens veri nescia culpet,
 Quod placuit summi iudicij arbitrio.*
- B** Sed subdat sese iusto ignorantia regi,
 Qui nunquam, qua sunt non bona, velle potest.

* Auer-
fos

DE COHIBENDA IRA,

Nulli irascēt ira sua videtur iniusta: vnde ab omni indignatione et redēdū est ad mansuetudinis lenitatem. Nam pertinax motus facile in eius odium transit, cui non eeleriter ignoscitur.

98.

- Nemo sua mentis motus non estimat aequos.
 Quodq; volunt homines, se bene velle putant:
 Vnde animus coleri pace est reuocandus ab ira,
 No robur sauis tempora dont odijs.
 Offensas sibi met parcentia corda remittant.
 Nam nemo est, qui non indigeat venia:
 Quam nostri memoras, mundi inter vana vicissim
 Omnibus in causis & damus, & petimus.
 Cultor iustitia, & diuina pacis amator,
 Quem vocat ad summum vita beata bonum,
 Scandere constanter dextros adnitere calles,
 Despiciens leuia noxia plana via.
 Tuius est, luros mundi tolerare labores,*

99.

* In-
fidelis

Inſeſſiq; hoſtium prælia ſæua pati.

Quam vicium officijs animum ſubmittere blandis,

Captag; ſervili ſubdere colla iugo.

Tempore in occiduo non longi eſt uſus honoris.

Et celeri lapſu gaudia falſa ſiunt.

Finem igitur proprij ſapiens ſpeculabitur æui,

Et via qua currit, quo ſeruat, aſpiciet.

Nam mundo innexis pars eſt cum principe mundi.

At ſeruus Chriſti, gloria Chriſtus erit.

100. ¶ Corporeos inter ſenſus, moribusq; membra,

Mul'a animus patitur carnis ab hoſtium:

Qua vita, de qua uiuit, contraria quaerens,

Legem uult mentis ſoluere lege ſua.

Sed prudens præſul famulam ſeruariæ rebellem

Æterni regis diſcat ab imperio:

Et verum accipiens ſupero de lumine lumen,

Noctem peccati cordis ab aë ſuget.

Nam qua cuncta Deus bona condidit, ipſaque noſtri

Exilij regio eſt pulchra decore ſuo.

Auditus, uſus, guſtus, contactus, odorque,

Præberi gaudent undique, quod placeat.

Et que nocens homini præſentis temporis uſus,

Si captum blandu inferiora ligant.

Mens igitur ſapiens ſuperas admittit ad arces,

Et ſummu fieri ſueſce, beata bonis.

Deditus iam nunc promiſſi concipe regni,

Virtute atque fide, quod cupiſſe, tene:

Neve ad ſpem dubiam fruſtra te currere credas,

Natura in Chriſto præſpice liba tua.

A quo ſuſceptum ſi te non ambiguiſſe,

Totus homo in capitis corpore ſemper eris,

Tantum ut niſſa uelut nati obſeruari docentis,

Qui, quod ait uerbo, præuenit auxilio.

101. ¶ In dentate gradus, meſſura, & tempora non ſunt,

Et quod idem eſt, maius non habet, atque minus.

Corporea moles longè formaq; recedant,

Virtus ſumma caret ſinibus, & ſpatiis.

Quod pater, hoc uerbum patris eſt, ſimul hoc utriuſque

Spiritus, hic Deus eſt vnus, & vna fides.

Per quam rerorum ſpes non incerta bonorum

Sublimem ignito ſcandit amore uiam:

Et præguſtata ſuperi dulcedine toris,

Doctrinis paſci gaudet apoſtolicis.

A Tu, qui ergo indignas non vis incurtere curas,
Innecti vana, occidui; que caue.

Mortalis vita breuitas non multa requirit,
Paucorum exigui temporis vjvs eget.

¶ Esse volens gaudere optans, scire abdita quarens,
Vt te non teneant infima, summa pete.

Delectare Deo rege, in caelestibus esto,
Et que spe sequeris, credita amore tene.
Nulli in te maneant hominis vestigia primi,
Nec formam veteris gestet imago noui.

Exulta agnoscens te verbi in carne renatum,
Cuius si pars es, pars tua Christus erit.

Qui, ne dammandi legeres mala gaudia mundi,
Promissum ad regnum se tibi fecit iter.

¶ Cum pater in verbo sit semper, & in patre verbum,
Sitq; idem verbi spiritus, atque patris.

Sic de personis tribus est tibi non dubitandum,
Vnum, vt docta fides, confiteare Deum.

Corde patris genitum creat, & regit omnia verbum,
Nec tamen est aliquid, quod sine patre gerat.

Vnus eni amborum motus, ratio vna volens est.
Par virtus, idem spiritus, vnus amor.

¶ Sic Deus est magnus, de se valet, & manet in se,
Cui summum & proprium est, semper id esse quod est.

Splendet enim verum vero de lumine lumen,
Vt genitum agnoscens nouerit ingenitum.

Vna trium deitas, vna est essentia ab vno.
Idem est & verbi spiritus, atque patris.

Nullum opus abunclum, nulla est non aequa potestas,
In cunctis vnum sunt tria principium.

¶ Cum pia mens in laude Dei superata labores,
Gaude, quod tantum te bene vincit opus.

Teg; aliquid superi cogno'sce hausisse vigoris,
Si tibi non satum est, quod cupis atque sapi.

Quare bonum sine sine, bono & persiste reperto,
Querere non habeant t' alia vota modum.

Nam qui se nullo iam munere credit egere,
Crescere non cupiens, perdit adepti tepens.

Metrum anacreontium, quod & colopon dicitur, recipit
anaj æstum, duos iambo's, & vnã syllabam, vt,
agè iam, precor, meã, tam.

* Agè iam precor mearum
Comes irremota rerum,

102.

103.

104.

* Vt
tur esse
carmen
Iulius,
postea
Nolent
episcopi,
ad yacod

D. PROSPERI AQUIT.

Trepidam, breuemq; vitam
 Domino Deo dicemus.
 Celeri vides rotatu
 Rapidos dies meare,
 Fragilūq; membra mundi
 Minui, perire, labi.
 Fugit omne quod tenemus,
 Neque fluxa habent recursum.
 Cupidas, vagasq; mentes
 Specie trahunt inani.
 Vbi nunc imago rerum?
 Vbi sunt opes potentum,
 Quibus occupare captas
 Animas fuit * voluntas?

C

* volup
 cas.

Qui centum quondam terram vertebat aratri,
 Aესivas, vt geminos possit habere boues.
 Vectus magnificas carpentis saepe per vrbes,
 Rus vacuum sefusu eger adit pedibus.
 Ille decem celsis sulcans maria alta carinis,
 Nunc lembum exiguum scandit, & ipse regit.
 Non idem status est agris, non vrribus vllis,
 Omniaq; in finem precipitata ruunt.
 Ferro, peste, fame, vinclis, algore, calore,
 Mille modis miseris mors rapit vna homines.

D

* omnis
 furor he
 licat ar
 mis.

Vndique bella fremunt, * hominis furor excitat, armis
 Incumbunt reges regibus innumeris.
 Impia confuso sauit discordia mundo.
 Pax abijt terris, vltima quaeque vides.
 Et si concluso superessent tempora seculo,
 Vt posset longos mundus habere dies,
 Nos tamen occasum nostrum observare deceret,
 Et finem vita quemq; videre sua.
 Nam mihi quid prodest, quod longo flumina cursu
 Semper in exhaustu prona feruntur aquis?
 Multa quod annose vicerunt secula siluae,
 Quodq; suis durant florea rura locis?
 Ista manent, nostri sed non mansere parentes:
 Exigui vitam temporis hospes ago.
 Non ergo sumus hic nequicquam in secula nati,
 Quae perent nobis, & quibus occidimus:
 Sed vitam eternam vita vt mereamur in ista,
 Vt subeat requies longa, labore breui.
 Et tamen iste labor sit sorte rebellibus asper.

Ac rigidas leges essera corda putent:

A *Non tamen hec gravis est mansueti sarcina dorso:*

Nec ledit blandum mitia colla iugum.

S *Tota mente Deus, tota vi corda amari,*

Precipitur, vigeat cura secunda hominis.

Quod sibi quis nolit fieri, non inferat vlli,

Vindictam laesus nesciat exigere.

Contentus modici, vitet sublimis haberi.

Sperni non timeat, spernere non libeat.

Parcus, vera loquens, & mente & corpore castus,

In fontem vitam pacis amator agat.

*De * proprio cunctis, quos cernit egere, benignus.*

Non sua non cupiat: quae sua sunt tribuat.

S *Quid rogo mandatis durum censetur in istis?*

Aut quid erit, quod non possit obire fides?

Qui credunt sacros verum cecinisse prophetas,

Et qui non dubitant verba manere Dei,

Qui Christum passum pœnas crucis, vltima mortis,

In toto excelsi patris honore vident,

Quiq; ipsum multa cum maiestate tremendum,

Expectant pingui lampade perugiles,

B *His sardent terrena, patent caelestia, nec se*

Captiuos seruos temporis huius agunt.

Non illos fallax cepit sapientia mundi,

Nec curas steriles inferuere polus.

Imperia, & fasces, indocti munera vulgi,

Quasq; orbis scelerum semina fecit opes.

Calcarunt sancta caelum ambitione petentes

Suffragijs Christi, & plausibus angelicis.

Nec labor bos durus vincit, nec blanda voluptas,

Querere nil cupiunt, perdere nil metuunt.

S *Omnia non Christi, qui Christi est, odit, in illo*

Se statuens, in se qui gerere optat eum.

Ille Deus caeli, rerum, terraq; creator,

Me propter sacra virgine natus homo est.

Flagris dorsa, alapis maxillas, ora salinis

Præbuit, & sigi se cruce non renuit.

Non vt tanta Deo quicquam patientia ferret,

Cuius nec crescunt, nec minuantur opes:

Sed quod erat vicium in me, vt superaret in illo,

Factus sum Christi corporis ille mei.

Me gessit moriens, me victa morte resurgens,

Et secum ad patrem me super astra tulit.

* Et pro
prio pas-
cat locu-
lo quos
nōne
egentes

Quid

Quid nam igitur tanta pro spe tolerare recusami
aut quid erit, quod me separet à domino?

Ignem adhibe, rimare manu mea viscera torror,
Effugient penas membra soluta tuas.

Carcere si ceco claudat, neq; arg, carenus,
Liber in excessu mentis adibo Deum.

Si mucrone paret ceruicem abscindere licet,
Impavidum inueniet mors cita, pax breuis.

Non metuo exilium, mundus domus omnibus vna est.
Sperno famem, domini sit mihi sermo cibus.

Nec tamen ista mihi de me fiducia surgit,
Tu d. s. Christe loqui, tuq; pati tribui.

In nobis nihil audemus, sed fidimus in te,
Quas pugnare iubes, & superare facis.

Spes igitur mea sola Deus, quem credere vita est,
Qui patria ciuem me dedit alterius.

Sorte patrum occiduam iussus transcurrere mundum,
Sub Christi sacris, aduena miles eo.

Nec dubius me iure breui terrena tenere,
Sic ut ar proprijs, ceu mea non mea sint,

Non mirabor opes, nullos sectabor honores,
Pauperiem Christo diuite non metuam.

Qua stetero aduersis, hac ut ar mente secundis:
Nec mala me vincent, nec bona mo capient.

Semper agam grates Christo, labo semper honores.
Laus domini vigeat semper in ore meo.

Tu modo fida comes mecum isti accingere pugnae,
Quam Deus infirmo prauit auxilium.

Sollicita elatum cohibe, solare dolentem.
Exemplum vitæ simus vterque piæ.

Custos esto tui custodis, mutua redde.
Erige labentem, surge leuantu ope.

Vt caro non eadem tantum, sed mens quoq; nobis
Vna sit, atque duos spiritus vnus aliat.

FINIS EPIGRAMMATON
D. PROSPERI

De Prouidentia diuina

OPVSCVLEVM.

PROLOGVS.

Maxima pars lapsis abiit iam mensibus anni,

Quo scripta est versu pagina nulla tuo.

Quae tam longa ubi peperere silentia caue?

Quisue dolor maximum comprimit ingenium?

Quaerquam & iam grauius non absint carmina curis,

Et proprios habeant tristitia corda modos.

Ac si te fracti perstringunt vulnera mundi,

Turbatumq; una si rate fert pelagus,

Inuictum deceat studijs seruare vigorem:

Cur man'ura pauent si tutura cadunt?

O felix cui tanta Deo tribuente facultas

Contigit, vi tali tempore libet agat:

Quem non concutiat vicina strage ruina,

Intrepidum flammis inter, & inter aquas.

Nos autem tanta sub tempestate malorum

Inualidi passim cadimur, & cademus.

B *Cumq; animum patrie subit simantis imago,*

Et stetit ante oculos quicquid ubique perit,

Frangimur, immodicis & fetibus ora rigamus:

Dumq; pius agimus, vertimur in quoruq; uoluntatem.

Nec paruum quidam turbatam incesse mentem,

Linguarum & iaculis faucibus corda perunt.

Dic' aiunt causas, qui rerum hominumq; labores

Arbitrio credis stare, regiq; Dei:

Quo scelere admissio, pariter perire tot vrbes

Tot loca, tot populi, quid meruere mali?

Si totus Gallos sese effudisset in agros

Oceanus, vastis plus superesset aquis.

Quod sane de sumt pecudes, quod semina frugum,

Quodq; locus non est vitibus, aut oleis:

Quod fundorum ades vis abstulit ignis, & imbria,

Quarum stare aliquas tristius est vacuas.

Si toleranda mali labe heu cede decenni,

Vandalicis gladijs sternimur & Geticis.

Non castella petris, non oppida montibus altis

Imposita, aut vrbes amnibus aequoreis:

Barbarici superare dolos atque arma furoris:

Eualuere omnes, vltima pertulimus.

Prosper
no vide-
tur car-
men hoc
sed cuius
pia haud
integre
gratiam
Christi
explicat
tis.

Nec

Nec querat extinctam nullo discrimine plebem,
 Mors quoque primorum cesset ab inuidia.
 Maiores anni ne forte & nequior aetas,
 Offenso iulerint qua meruere Deo:
 Quid pueri infantes: quid commiserit puella,
 Nulla quibus deherat crimina vita breui?
 Quare templi Dei licuit populi erier ignis?
 Cur violata sacri vasa ministerij?
 Non honor inhuptas deuota virginitatis,
 Neq; texit viduas religionis amor.
 Ipsi deserti qui vitam ducere in antris
 Suerant laudantes nocte dieque Deum,
 Non aliam subiere necem, quam quisque prophanus:
 Idem turbo bonos sustulit, atque malos.
 Nulla sacerdotes reuerentia nominis alma
 Discreuit miseri supplicij populis:
 Sic duris casti flagris, sic igne perussi,
 Inclusa vincula sic genuere manus.
 Tu quoque puluereus planstra inter & arma Getarum
 Carpebas duram non sine fasce viam:
 Cum sacer ille senex plebem, vsta pulsus ab urbe,
 Ceu pastor lacerus duceret exal oues.
 Verum hoc sub belli fileantur turbine gesta,
 Confusus quoniam non fuit ordo malis.
 Forte etenim placidas res mundi, & tempora pacis,
 Arbitra dignetur cernere cura Deum.
 St cunctos annos veterum recolamus auroium,
 Et quicquid potuit nostra videre dies,
 Maximis iniectis locus inuenietur in orbe,
 Oppressus autem pars propè nulla bonis.
 Qui fuerit violentus, atrox, versutus, auarus,
 Cuius corde fides cesserit, ore pudor,
 Hunc omnes mirantur, amant, reuerentur, honorant:
 Huic summi fasces, huic tribuuntur opes.
 Quid si quis iustum castum, & sine crimine vitam,
 Disimuli studio ducere maluerit:
 Hic in honoris, inops, odium iuuenumque senumque,
 In totis mundi partibus exal agit.
 Impius exultat: at maris integer annis
 Carpere non cessant vlcera dira piuum.
 Falsa valent in iudicij, & vera laborant:
 Infantes sequitur poena, salisque reos
 Ignorata pijs illudis adultera sacri:

A Blasphemus templi limina tutus adit,
 Quæ si cura Dei celsa spectaret ab arce,
 Resq; ageret nostras sub ditione suas,
 Aut non esurgerent vitrices crimina panas,
 Aut virtus terris sola reperta foret.
 Talia cum facili vulgus stergantur in aures,
 Quam multis rudibus lingua maligna nocet?
 Nec tantus dolor est Scythicus consumiet armus,
 Quantum ab insidus cordibus ista feri.
 Prome igitur sanctis cælestia tela pharetris,
 Et medicis hostem confice vulneribus.
 Fortè aliqui poterunt errorum euadere nocem,
 Inq; vnam visa luce referre pedem,
 Ac ne sermo moram patiatur ab impare versu,
 Heroi numeris porrige pentametrum:

Sta quidem melius diuinis edita libris
 Cognoscenda forent, vbi legis in aquore aperto
 Promptum esset ventis dare libera vela secūdis:
 Sed quoniã rudibus metus est intrare profundū,
 In tenui primùm discant procurtere riuo,

B Quà iacet extremo tellus circumdata. ponto,
 Et quæ gens hominum diffusa est corpore mundi.
 Seu nostros annos, seu tempora prisca reuoluas,
 Esse omnes sensere Deum: nec defuit vlli
 Autorem natura docens: & si impius error
 Amisit, multis tribuens, quod debuit vni.
 Innatum est cunctis genitorem agnoscere verum.
 Hic autore carens, & tempore permanet idem
 Semper, & immensum nec secula nec loca claudunt.
 Hic nullis mundi causis extantibus, in se
 Quicquid vellet habens, cum visum est omnia solus
 Condidit vt voluit formas, numerosq;, modosq;,
 Et genera, & vitas, si aueus & semina rebus.
 Quicquid inest celo, quicquid terraq;, mariq;,
 Quicquid quocunque est in corpore, siue animatum
 Siue expers anima, calida, humida, frigida, sicca,
 Ino extant autore Deo: qui diuine verbo
 (Quod Deus est) rerum naturas, atque elementa
 Protulit, & summis opifex intentus & imis.
 Quod verò aduersis compugnant condita causis,
 Atq; alijs alia obsistunt: contraria discors
 Omnia motus alit: dumq;, illi occurrunt illo,

Vitalem capiunt cuncta exagitata vigorem:
 Quae vel pigra situ, vel prono lubrica lapsu,
 Aut cursu instabili, stabili aut torpore perirent.
 Mollia sic duris, sic raris densa resistunt,
 Et liquidis solida, & tardis velocia, claro
 Obscurum obiectum, & dulci contendit amarum:
 Nec mihi fas dixisse aliquid non rite creatum:
 Aut vllas ausim mundi reprehendere partes:
 Cum sator ille operum teneat momenta suorum,
 Et carptim varios in totum temperet vsus,
 Denique quicquid obest, aut causa, aut tempore verso:
 Prodest: & gemino subsistunt cuncta periclo.
 Frigora perpeffus, solem cupit: vitus ab aestu,
 Inter Hyperboreas manuit algere prunas:
 Iniusto pluviam metuit sub fasce viator:
 Quam possit votis frienti rusticus agro.
 Caruleos angues timor isti est visere: at illi
 Intrepida excoctis oneratur mensa chelydriū.
 Quod si forte lupos, lyncasq;, vrsosq;, creatos
 Displicet, ad Scythia proceres regesq;, Getarum
 Respice: quis ostro contempto, & vellere Serum:
 Eximius decor est tergis horrere ferarum:
 Singula sectari longum est: sed munere Christi
 Scire datum, quod alit tellus; quod in aquore viuit,
 Quicquid in arboribus, quicquid variatur in herbis.
 In laudem auctoris, certis subsistere canis:
 At qua sola nocent, eadem collata meteri.
 Est igitur Deus: & bonus est, & quicquid ab illo
 Effectum est, culpa penitus vacat, atque querela.
 Omnem autem hanc molem mundi qui condidit, ipse:
 Et regit. vtrq;, nihil non * ortum sumpsit ab illo:
 Sic nihil est quod stare queat factore remoto.
 Nam qui pigra Deo dant otia, credo verentur
 Ne cure intentum vigiles duriq;, labores
 Consciant, & tanta simul non explicet vnus.
 O mersi in tenebras, diuiniq;, ignis inanes,
 Et plus corporeis oculis quam mente videntest:
 Qui vestra aeternum natura & conditioni,
 Audetis conferre Deum: cui si quid amatis
 In laudem prauis adijcitis, vestriq;, beatum:
 Creditis esse boni, aut vlla incommoda ferre:
 An quia cum magnas vrbes, populosq;, tenetis.
 Sub vestro imperio, miserum est insonnibus agrau

* hōrum

Partiri:

Partiri curis in multa negotia mentem:

A Cumq; graues trepidu incumbans vndique causa,
 Non fert vrgentes industria vicia labores:
 Et si animis agris depulsa est sollicitudo,
 Blanda voluptatem requies creat otia vallis:
 De domivo hoc sentire pium est, quem semper eundem
 Nil grauat, ex toto nil occupat, effluit etas
 Ac venit, & spectant genita & gignentia finem:
 Ille manet, simul acta tenens & agenda: futuris
 Vltior, tum prateritis prior: omnibus vnus
 Praesens: & solus sine tempore, tempora condens.
 Vtq; cui spatia ac numeros praecedit & exit,
 Sic nullo immensus cohibetur sine locorum.
 Nilq; adeo est magnum, quod non certus modus arcet:
 Et caelum, & terram, & totum denique mundum
 Limes habet: meta est altis, & meta profundis.
 Sed nusquam non esse, Dei est: qui totus vbique,
 Et penetrat mundi membra omnia liber, & ambit.
 Hac igitur via sala potest moderamina rerum
 Diuidere, & placidus eadem persistere curis:

B Quam non effugiant, cita, nec remorantia tardent:
 Quae nunquam ignara, nunquam longinqua, nec vllis
 Tran?ata accedens regionibus, absit ab vllis:
 Nec de noscendis egeat * manifesta doceri.
 Hac testis rerum tacita audiat, abdita cernat:
 Det vitas, adimatq; datas, per euntia saluet,
 Deiecta attollat, praeamat ardua, proterget annos
 Et minuatur, mutet corda, & peccata remittat.

* manifesta, pro
 Certa.

Sed qui virtutem concedunt omnipotenti,
 Fortè voluntatem demant: & magna regentem,
 Curam hominū renūisse putent, in tempora natū
 Exigua, & varia sub tempestate relicti.
 Quo vos sponte iuuat cadere, oblitōsque parentis
 In pecudum genus, & sortem transire serarum?
 Incomperta latent natura exordia nostra?
 Aut spem propositam in Christo praesentia turbant?
 Parcite sublimes aeternae gentis honores
 Degeneri violare metu: potiusque relictum
 Immortale decus, superato apprehendite caelo.
 Nota via est, Christo cunctis referante magistro,
 Qui vocat, & secum nos deduciturus, & in se.
 Ac ne vaniloqui spondere incerta putemur,
 Res monet à primis aperire parentibus ortum

Status
iã creati
mundi.

Humani generis: causasque euoluere vita
Amisse, & rursus Christo donante recepta.
Dispositis rebus, totum iam conditor orbem
Fecerat, & pulchra vernabat origine mundus.
Iam sol dimensis in tempora cursibus ibat,
Lunãque cum stellis præbebat lumina volãti:
Iam pecudes tellus, iam pisces pontus aiebat,
Et liquidum volucres innabant aera pennis:

Homini
creatio.

Sed quod diuina posset ratione potiri,
Nondum erat in terris animal: dedit optimus autor
Hoc homini speciale decus, cumq; omnia verbo
Conderet, hunc manibus, quò plus genitoris haberet.
Dignatur formare suis. substantia duplex.
Iungitur, inq; vnã cõcunt contraria vitam.
Nanque anima ex nullis, vt cetera gignitur: experta
Interitus, nisi quòd domino cruciabilis vni est.
Et rea, ferre potest panam, sub nomine mortis,
Terrenãque illapsa domum, dat viuere secum
Consortem, & pariter diuinum haurire vaporem:
Nec quia distimili rerum natura duarum est,
Dispar conditio est: manet exitus vnus vtrunq;
Seu potior iuxta subdatur posterioris,
Seu se maioris virtuti infirmior aequet.
Est etenim ambarum vincit & vincere posse:
Proficere, & minui: regnare, & perdere regnum.
Non quia plus cuiquam, minus aut in origine causa
Nascendi attulerint, aut vlla externa creatas
Vis premat, ignarõsque agat in discrimina morum:
Sed quia liber homo, & sapiens, discernere rectis
Præua potest, in se intus habens discrimina rerum;
Iusque voluntatis, quo temperat arbitrium mens.
Si tamen ancipiti cæca inter prælia vita,
Non de se tumeat: sed votis tuta modelitis,
Inde putet totum posse, vnde accepit & esse:
Insita sic nobis patriæ virtutis imago est,
Longo iustitiæ qua multum exercita cultu
Ceu speculo lumen diuinum imitata referret.
Cumque bonis positum transisset in artibus æuum.
Aeternam victrix arcem mansura teneret.
Totãque res effecta Dei, iam nulla subiret
Prælia, nec trepidè secum decerneret in sci:
Nec vellet quod mox nolet, voluisse, timere:
Ignorare, optare, pati iam nescia: nullu.

A Crescere egens cumulis, nullusq; obnoxia damnis.
 Et quò promissus adsit fiducia magnis,
 Ac spes propofita fit non incerta corone:
 Munere presentis vita, documenta futura
 Sumit homo, & dandū confidere discit adeptis.
 Huic cæli volucres, & cuncta animalia terra
 Subiecta: & pisces quos nutriti pontus & amnes.
 Hinc Solis, Lunaq; vices, & sidera noctis
 Nosse datum: numerisq; dies comprehendere & annos:
 Scire potestates herbarum, & nomina rebus
 Indere: & ingenium variis augere per artes.
 Hunc potiore vnum cunctis spirantibus, vno
 Subiectum seruire Deo: nec corporea vi,
 Sed rationis ope, praesortibus imperitare

Quòd si quis non totus homo hac extendere verbis
 Me putat, & nondum sese cognouit in istis:
 Audiat à primis distare parentibus actum
 Per delicta genus, multa & rubigine morum
 Corrupti exiguum semen superesse vigoris.
 Vig, suæ tantum natura discat honorem,
 In summum sancti generis redeat caput, & se

B Aestimè à manibus domini, afflatuq; regente:
 Qualis Adam, nondum terram damnatus in istam,
 Et liber culpe paradisi diuitis orbem
 Cultarum locuples virtutum fruge tenebat.
 Cui cum tanta Deus largitus dona fuisset,
 Viperei populi princeps inuidit, & alta
 Delectus regione poli (quia summa tenère
 Non nisi pura potest bonitas) maiora nocendū
 Concepit verso mutatus corde venena.
 Qui possessorem tantarum deliciarum
 (Mandato exclusum quia nouerat arbore ab vna)
 Perpulsi à vetitis pomum decerpere ramis,
 Quis inerat recti & prauis experientia maior
 Tunc ditioe hominis: quia nondum acceperat hanc vim,
 Quæ posset vitanda suo sine nosse periclo.
 His illata dolis, hoc crimine nata subegit
 Mors hominem, culpa in cunctos narrantes minores.
 Quæ semel antiqua pullos virtutis ab arce,
 Non vno tantum transuaso errore parentum
 Implicuit: sed cum populus nascentibus aucta,
 Multiplicem læta porrexit strage ruinam.
 At quamquam iniussa regnaret morte preceptor,

Diaboli
 inuidia
 a. iuer. ho
 minis

Status
iā creati
mundi.

Humani generis: causasque euoluere vita
Amissa, & rursus Christo donante recepta.
Dispositis rebus, totum iam conditor orbem
Fecerat, & pulchra vernabat origine mundus.
Iam sol dimensus in tempora cursibus ibat,
Lunaque cum stellis præbebat lumina nocti:
Iam pecudes tellus, iam pisces pontus alebat,
Et liquidum volucres innabant aëra pennis:

Homini
creatio.

Sed quod diuina posset ratione potiri,
Nondum erat in terris animal: dedit optimus auctor
Hoc homini speciale decus, cumq; omnia verbo
Conderet, hunc manibus, quod plus genitoris haberet.
Dignatur formare suis, substantia duplex
Iungitur, inq; vnam coeunt contraria vitæ.
Nanque anima ex nullis, vt cætera gignitur: exæra
Interitus, nisi quod domino cruciabilis vni est.
Et rea, ferre potest panam, sub nomine mortis,
Terrenamque illapsa domum, dat viuere secum
Consortem, & pariter diuinum haurire vaporem:
Nec quia dissimilis rerum natus a duarum est,
Disspar conditio est: manet exitus vnus vtriusque,
Seu potior iuxta subdat posterioris,
Seu se maioris virtuti inscribit æquet.
Est etenim ambarum vincis, est & vincere posse:
Proficere, & minui: regnare, & perdere regnum.
Non quia plus cuiquam, minus aut in origine causa
Nascendi attulerint, aut vlla externa creatos
Vis premat, ignarosque agit in discrimina morum:
Sed quia liber homo, & sapiens, discernere rectis
Præua potest, in se intus habens discrimina rerum:
Iusque voluntatis, quo temperat arbitrium mens.
Si tamen ancipiti, cæca inter prælia vite,
Non de se tumeat: sed votu tuta modellu,
Inde putet totum posse, vnde accepit & esse:
Instita sic nobis patria virtutis imago est,
Longo iustitiæ que multum exercita cultu:
Ceu speculo lumen diuinum imitata referret.
Cumque bonis positum transisset in artibus æuam,
Aeternam victrix arcem mansura teneret.
Totaque res effecta Dei, iam nulla subiret
Prælia, nec trepidè secum decerneret in se:
Nec vellet quod mox no^o et, voluisse, timere:
Ignorare, optare, pati iam neficia: nullu

A Crescere egens cumulis, nullusq; obnoxia damnis.
 Et quò promissus adsit fiducia magnus,
 Ac spes propòsite sit non incerta corona:
 Munere presentis vita, documenta futura
 Sumit homo, & dandù considerare discit adeptis.
 Huic celi volucres, & cuncta animalia terra
 Subiecta: & pisces quos nutrit pontus & amnes.
 Huic Solis, Lunaq; vices, & sidera noctis
 Nosse datum: numerisq; dies comprehendere & annos:
 Scire potestates herbarum, & nomina rebus
 Indere: & ingenium variis augere per artes.
 Hunc potiore m vnum cunctis spirantibus, vno
 Subiectum seruire Deo: nec corpore a vi,
 Sed rationis ope, praefortibus imperitare

Quòd si quis non totus homo hac extendere verbis
 Me putat, & nondum sese cognouit in illis:
 Audiat à primis distare parentibus actum
 Per delicta genus, multa & rubigine morum
 Corrupti exiguum semen superesse vigoris.
 Vig, sua tantum natura discat honorem,

B In summum sancti generis redeat caput, & se
 Aestimè à manibus domini, afflatuq; regente:
 Qualis Adam, nondum terram damnatus in istam,
 Et liber culpa paradisi druit orbem
 Cultarum locuples virtutum fruge tenebat.
 Cui cum tanta Deus largitus dona fuisset,
 Viperei populi princeps inuidit, & alta
 Detectus regione poli (quia summa tenere
 Non nisi pura potest bonitas) maior a nocendis
 Concepit verso mutatus corde venena.
 Qui possessorem tantarum deliciarum
 (Mandato exclusum quia nouerat arbore ab vna)
 Expulsi a vetitis pomum decerpere ramis,
 Quies inerat recti & prauis experientia maior
 Tunc ditione hominis: quia nondum acceperat hanc vim,
 Qua posset vitanda suo sine nosse periclo.
 His illata dolis, hoc crimine nata subegit
 Mors hominem, culpa in cunctos manante minores.
 Qua semel antiqua pulso virtutis ab arce,
 Non vno tantum transfuso errore parentum
 Implicuit: sed cum populis nascentibus aulis,
 Multiplicem lata porrexit strage ruinam.
 At quamquam inmissa regnaret morte peremptos,

Diaboli
 inuidia
 a-luer. ho
 miné 2.

- 20 Nulla tamen placitos domino non edidit aras:
 20 Cunctaq; diuersos habuerunt secula iustos.
 20 Quos licet ob meritum vita bona multa manerent,
 20 In mortem vitata tamen natura traheret,
 20 Non prius à primi vinclo abfoluenda parentis,
 20 Quàm maiestate incolumi generatus in ipsa
 20 Destrueret lethi causas & semina Christus.

Cuius perpetuam cunctis assistere curam
 Promptum est exemplis ab origine nosse petiit.
 Non laiet hanc sanctis onerans altaria sacris
 Iustus Abel, qui primitijs ouium grege lectis
 Conuertit domini sincera in munera vultum:
 Nec fallit specie deuota religionis
 Dona Chaim reprobanda dicans. cui virus amarum
 Inuidia in fratrem succenso felle coquebat.
 Nec reuocare serum dominus sermone benigno
 Abstinet: quantumq; nefas strueretur ab ipso
 Ingescit formamq; dedit, qua vincere sese
 Posset, & insana regnaret fortior ira.

Sed concepta semel facinus crudele peregit
 Impietas, scelere immenso primordia mundi.
 At nunquid placitum sibi iustum à cade nefanda
 Non potuit seruare Deus? sed finis acerbi
 Occasum, potior vita & tribuenda corona,
 Immodico aeterni superabant pendere honoris.

Quid? cum viuentem de terris transtulit Enoch,
 Spernebat terrena Deus: namq; omnibus illud
 Proderat exemplum, quo mortis terror abiret,
 Spemq; inconcussam caperet substantia carnis.
 Sic alio post multa euo documenta minores
 Proposita in Christo meruerunt sumere vite,
 Cum raptum ignitis per inane iugalibus Helim
 Scandentem rutilo viderunt eibera curru.

An aberat tum cura Dei, cum effusa per omnes
 Gens hominum culpas, penitus pietate relicta
 Diræ toris vetitis generaret monstra gigantas?
 Illa quidem mundi exitium prefata futurum
 Tempora larga dedit, queis in meliora deductis
 Mortales, scelerum seriem virtute piarent.

Cumq; nefas placitum toto persisteret orbe,
 Nec nisi diluuiio deleri crimina possent,
 Sola Noë seruat a domus: qua libera cladis
 Conclusis paribus spirantum de genere omni,

A Unde forent vacuis reparanda animalia terris,
 Illæsa mundo pereunte superfuit arca.
 Non quia non alios populos Deus edere posset,
 Sed multus fractus morbis, vt semine ab ipso
 Idem homo in Christi corpus nascendo veniret:
 Vtq; Deo iusto meritorum iudice, partiam
 Nossemus requiem sanctis in clade malorum.
 Nonne etiam in nostram domini iam tum misericentis
 Progeniem tendebat amor, cum credulus Abram,
 Multorum, pariente fide, genitor populorum,
 Promissum genus innumeris censebat in astris?
 Aut cum in Pentapolim descenderet igneus imber,
 Nonne prius multo dilata examine venit
 Iudicis ira Dei? qui promptus parcere, nullas
 Inuenit causas venia: deq; omnibus vnum
 Dissimilem Sodomis incesta in plebe repertum
 Exemit: paruiq; dedit dominum oppidulis Loth.
 Cum vero Aegyptum Chanaanq; regna teneret
 Dira fames, totos septem toleranda per annos,
 Præstruitur certè patriarchis causa mouendis:
 Et domus externos inter placitura paratur,

B Quæ blandè foueat populi incrementa futuri.
 Mystica dum Ioseph prodentem somnia fratres
 In seruum vendunt pretio, falluntq; parentem:
 Dum casum domina petulantia carcere damnat:
 Dum rex obscuri narrato enigmate somni,
 Exemptum vatem dignatur honore secundo:
 Dumq; p̄is traducta dolis Hebræa iuuentur
 Gaudet adoratum venia cognoscere fratrem:
 Qui cum multa insons ferret mala, nonne remotum
 Resq; hominum de dignantem potuisset incepto
 Incusare Deum questu, nisi cuncta profundis
 Iudice sub iusto scisset decurrere cauis?
 Quæ licet infidas soleant confundere mentes,
 Non possunt turbare piæ: quia tempore in isto
 Hac posita est virtus, vt libertate potitos
 Exiguo in spatio, iusti patiantur iniquos,
 Quos Deus ipse modo dilata susinet ira.
 Sic gens chara Deo, & seuo suspecta tyranno,
 Iniustum imperium regis tolerabat acerbi:
 Mæstarum & matrum fatu potiore necato,
 Condensas iustos lateres præbebat ad vrbes,
 Vt durus labor, & seua inclementia mortis,

Omnes terribilis populi consumeret annos.
 Sed non isti: Deo patribus illata remoto
 Ipse docet, curamq; sibi probat esse suorum:
 Nam iubet electum Pharaoni edicere Moſen,
 Vt ſinat AEGYPTO domini diſcedere plebem:
 Ni faciat, multis plectenda ſuperbia plagis,
 Sentiet excitam qua regni vis habet iram.
 Ille quidem, quoties patitur caeleſtia tela,
 Cedit, & obſequium ſimulat: ſed clade remota,
 Duratur parcente Deo: cauſas pereundi
 Impius inde trabens, quo poſſet habere ſalutem.
 Donec vi victus laxat ſera iura tyrannus.
 Ditia barbaricis & Moſes agmina gazis
 Promouet, inſigni ſulco monſtrante columna
 Per deſerta viam, qua formam in tempus vtrunque
 Temperat, alterna vt tribuat vice commoda caſtris,
 Luce tegens, & nocte regens, eadem ignis & vmbra,
 Diſcutiens ſtammis tenebras, & nube calores.
 Quid loquar? & trepidis patribus cum incumberet hoſtis
 Diuiſum pelagus, ſolidoq; rigore ligatas
 Inſtar montis aquas, vacuo ceſſiſſe profundo,
 Quaſq; gradum ille ſe tulerant tot millia plebis,
 Oppreſſum Aegypti populum coeuntibus vndis.
 Omnis enim autori ſeruit natura potenti,
 Quaſq; ad opem cedunt, eadem ſamulantur ad iram.
 Sed mihi nec vacuum cunctas percurrere formas
 Virtutum: & geſtis oris non aqua ſacultas.
 Nam quis tantarum euoluat miracula rerum?
 Manna imbrem, & cunctos in caeli pane ſapores,
 Siccæ rupis aquam, & dulcorem fontis amari:
 Aut inter deſerta actos denos quater annos,
 Nec membris nocuiſſe auo, nec veſtibus vſu.

Legis in exemplum iuuat ire, & querere ab ipſis
 Qui curam domini remouent, an tempore ab ipſis
 Coeperit humanas in viſta ſædera mentes
 Informare Deus: nec per tot ſecula mundi
 Permotus vitijs, tunc ius perſcripſerit æquum?
 Ite ipſi in veſtre penetrat illa mentis, & intus
 Inciſos apices, ac ſcripta volumina cordis
 Inſpice, & genitam vobiſcum agnoſcite legem.
 Nam quis erit (modo non pecus agri aut bellua ponti)
 Qui vitijs adeo ſtolidè oblectetur apertis,
 Vt quod agit, velit ipſe pati? mendacia fallax,

A Furta rapax, furiosum atrox, homicida cruentum
Dannat, & in mæchum gladios distringit adulter.

» Vnus enim pater est cunctorum: & semine reâs

» Nemo caret: similitq; omnes produxit origo.

» Vnde etenim nondum descripta lege suerunt

» Qui placidum sanctis agerent in moribus auum:

» Nec summi patris ignari, nec iuris egeni.

» Ergo omnes vna in vita cum lege creati

» Venimus, & fibrus gerimus qua condita libris.

» Nec noua cura fuit nostris, cum tradita Mosi

» Littera prasenti damnaret crimina pœna.

» Sed superadiecta est generi custodia sancto;

» Qua memor in patria fidei perstaret honore,

» Et promissorum domini succederet heres.

» Cùm tamen & quoscunque eadem sub sacra liceret

Ire, nec externos arcerent limina templi,

Cumq; Dei monitu canerent ventura propheta,

Sape etiam ad varias gentes sint multa locuti.

Sic regina Austri cupidis Salomonis ab ore

Auribus eloquium domini venerata trahabat.

Sic Niniue monitis Iona sub tempore cladis

B Credidit: & tribus in luctu ieiuna diebus

Promeruit morum excudio consisteri regno.

Verùm ne longa sermone moremur in istis,

Quæ sparsim variegatis suis sunt edita seclis:

Nèue quod in parte est, in toto quis neget esse,

Dum solidam domini diuisa negotia curam

Velant, & nulla accipitur qua rara videtur:

» Dicite quem populum, qua mundi in parte remotum,

» Quosve homines, cuius generis, vel conditionis

» Neglexit saluare Deus: vir, saxamina, seruus,

» Liber, Indæus, Gæcus, Scythæ, Barbarus: omnes

» In Christo sumus vnum: non persona potentis,

» Nec domini, regisve prior, distantia nulla

» Luminis vnus speculi nisi discrepet vsus.

Nanque velus speculum mens est: qua quo magis tersa est.

Exposcente fide, radisq; intentâ supernis,

Hoc magis confesit resplendet imagine Christi:

Qui cum patre Deo semper Deus: inq; paternâ

Maestate manens, miscetur conditioni

Humana: & verbum caro fit, rerumq; creator.

Nascitur, atque annis succedit conditor aui.

Hoc etenim lex, hoc veneranda volumina vatum,

Hoc patriarcharum spes non incerta tenebat:
 Vltima cum mundi finem prope curreret aetas,
 Venturum ad terrena Deum, qui morte perempta
 Solueret inferni leges: longamq; ruinam
 Humani generis, meliore attolleret ortu.

Contra
 Euuicem

Sed tu qui geminam naturam hominisq; Deiq;
 Conuenisse vides angusti in tramitis ora,
 Firma tene cautus vestigia, ne trepidantem
 Alterutram in partem, propellat deuius error:
 Si cernens operum miracula diuinorum
 Suspicias sine carne Deum: cumve omnia nostri
 Corporis agnoscas, hominem sine numine credas.
 Nulla etenim soli vita est mihi: morsq; subactus
 Detinet, & non est quo victus vincere possim,
 Si non vera Dei virtus mihi consociata est,
 Aut me non vera saluator carne recepit:
 Cuius maiestas stabilis non hoc violatur
 Quo redimor: neque se minor est, dum mutor in illo:
 Sed mortale meum subit: vt quia morte teneri
 Vita nequit pereat mihi mors: & non ego iam in me
 Vitam sed Christus, qui se mihi miscuit in se.
 Victus enim terrenus Adam, transfudit in omnes
 Mortem homines, quoniam cuncti nascuntur ab illo,
 Et transgressoris decurrit causa parentis.
 Sed nouus è caelis per sacra virginis aluum
 Natus homo est: aliudq; bonus mortalibus in se
 Fecit principium, carnemq; resusus in omnem,
 Et vita sanctos naturam participando
 Edidit, & viuos vitam mutando creauit.
 Vtq; illos veterum complexa est gratia solos
 Qui Christum videre fide: sic tempore nostro
 Non renouat quenquam Christus, nisi corde receptus.
 En homo quanta tibi est gratis collata potestas
 * Filius esse Dei, si vis, potes, omnipotens te
 * Spiritus umbratum verbi virtute creauit.
 * Nec te corporeo patrum de semine natum
 Lam reputer: pereant captiua exordia carnis.
 Nil veteris coniunge nouo. non hic tibi mundus,
 Non hac vita data est: nulla hic tua, nec tuus ipse es,
 Emptus enim es, pretiumq; tui resoluere fas est,
 Quo * potes vt soluens sis ditior, & tibi crescant
 Quae dederis, cedatq; tibi pars ipse redemptor.
 Dic te difficulti nunc obseruantia legis

* Q^{ue}

A Sub durum iubet ire iugum: mens libera sanctorum
 Obsequium ratione ferat, quam spiritus
 In tabulis cordis describat sanguine Christi.
 Qui nobis quicquid sermionibus insinuaunt,
 Condidit, exemplo factis præcepta coequans:
 Rex ille, & rerum dominus: sed pauperis egit
 In specie, nec veste nitens, nec honore superbus.
 Infirmis sortis, rex seruus, diues egenus:
 In iustitia iniustus cedit, sapientia brutus.
 Sacrilegis manibus percussus, non parat ictum
 Reddere: nulla refert auida conuitia lingua.
 Damnatur iudex, verbum tacet: inspuitur lux.
 Ipse ministerium sibi pæna est: felix, & acetum
 Dulcius ille fauis hauris: sanctus maledictum
 Fit crucis, & moritur Christus, viuente Barabba.
 Impia gens, tantum ausa nefas, sentitne furorem
 Iam mundo damnante tuum? sol fugit ab orbe:
 Et medio nox facta die est: concussaq;, tellus
 Intremuit: mortemq;, Deo subeunte, sepulchris
 Excita sanctorum sumpserunt corpora vitam,
 Velum etiam templi discissum est, ne quid opertum

B In sacris aditis, iam plebs indigna teneret:
 Sanctaq;, pontifices sugerent offensa cruentos.
 Te verò extincta calcantem spicula mortis.
 Et de carne nouum referentem carne trophæum,
 Tertia discipulis Iesu dedit attonitis lux.
 Nec dubijs dominum licuit cognoscere signis,
 Cum documenta fides caperet visusq;, manusq;,
 Rimans clauorum vestigia, vulnus & hasta.
 Cumq;, quater denis firmans promissa diebus,
 Conspicuis multis, saepe & tractabilis esset.
 Hactenus in nostris te, Iesu, nouimus: ex hinc
 In tua nostra abeunt: nec iam diuersa, sed vnum
 Sunt duo: dum vita in vita est, in lumine lumen,
 Augmento, non sine hominis: quo glorificato.
 Sic homo, sic Deus es, vt non sis alter & alter:
 Nosq;, ad te ire iubes sursum, tecumq;, potris
 Luce tua: si calle tamen curramus eodem,
 Edocti, non posse capi nisi de cruce cælum.

- » Iamne Dei compertus amor, diffusaq;, in omnes
- » Cura patet: notum & cunctis astare salutem?
- » Et tamen, heu, rursus querulis homo garrula verbis
- » Bella moues: iaculusq;, tuis tua viscera figis.

- » Cur non sum bonus? hoc non vis. cur sum malus? hoc vis.
 » Cur volo, quæ mala sunt? & cur quæ sunt bona nolo?
 » Liberè sed cùm recta quævis discernere prauis,
 » Deteriora legis, placitūq; inprovidus hares:
 » Erro, ais: & vellem non posse errare. duobus
 » Subiacet hac votis sententia: nam penitus te
 » Aut esse exanimū cupis, aut rationis egenū.
 Error enim est eius, qui cęsit limite recti,
 Quiq; potest ad iter Cbristo ducente reuerti.
 At quem nulla viæ suscepit linea, nusquam
 Declinat: nullūq; timent non stantia casum.
 Nunquid cura Deo de bobus? nunquid ad vllas
 Fit verbum domini volucres? num lege tenentur
 Monstra maris? qua cum faciunt iussa omnipotentis,
 Ignorant sese facere: affectūq; volendi
 Sumunt, & quod agunt alijs sibi cedere credunt.
 Sic etiam quæ non spirant sunt semper in illo,
 In quo sunt formata modo: non plana tumescunt
 Collibus, aut celsi sternuntur in aquora montes:
 Non veniunt alpes in pontum, aut pontus in agros:
 Saxa iacent, amnes decurrunt, stantq; paludes:
 Es tamen bis nihil est mercedis, quæ sine sensu
 Dispositos in se præbent viuentibus vsus.
 Quod si horum prestare tibi natura videtur,
 » Iam boue mutari velles, vel rupe, vel amne.
 » Deterior nollem fieri: potior voluissem,
 » Nunquid qui domino placuerunt moribus alnis,
 » Displicere sibi? nunquid non semine ab vno
 » Venimus, aut alia est hominum natura bonorum?
 » Non aliter diues quàm pauper nascitur: vnum est
 Principium seruis & regibus: optimus ille
 Non plus accepit, quàm pessimus: aqua creantis
 Mensura est, vno qui lumine lūminat omnes.
 Sed mundum ingressi varijs rerum speciebus
 Suscipimur, mentemq; adeunt quæcunque videntur,
 Iudicio censenda hominis: stant vndique forma
 Innumera, possuntq; omnes spectando probari.
 Quædam etiam patulus intrant stipata per aures,
 Errores veterum studiorum, & vana parentum
 Dogmata, cum quodam suco ostentantia veri.
 Hac modulata sono veniunt, hac leuia tactu,
 Hac blandis latè funduntur odoribus, illa
 Conciliant varijs in mille saporibus escas,

Magno ergo hac homini sunt discernenda periclo:

A Ne nimum trepidus nullum procedat in equor:
 Neu vagus effusus sine lege feratur habens.
 Est etenim sanctus rerum vsus, quem cobidentes
 Intra modum numeri & momentum ponderu aqni,
 Pro cunctis salu domino reddemus honorem.
 Omnia quæ fecit bona valde, vt non vitiorum
 Incentiua, sed vt superas caperemus in illis
 Hic decerto virtutis agone coronas.
 An tibi cœlestes illi, quos protulit orbis
 Fertq; viri, non hac eadem tolerasse videntur,
 Quæ patimur? motus animi, affectusque rebelles,
 Et circumiectis vitia oppugnantis castris?
 Sed gladio verbi fideiq; vmbone potenti
 Vincebant arcus tenebrarum, & spicula mortis:
 Cumq; opus hoc mundi magnum pulchrumq; viderent,
 Non mare, non cœlum, non ignem, aut sidera cœli
 (Quæ numero subiecta sibi, visusq; tenebant)
 Suspexere Deos: vnum, ratione magistrâ,
 Autorem & dominum rerum, non facta, colentes.
 At tu nobilius qui factum te voluisses,

B Nunquid in angelico satas ordine, non quereretur?
 Nam cum ille excelsis deiectus Lucifer axe
 Conciderit, rueritq; illo pars tertia pulso
 Astrorum, quaro in quam tunc parte fuisset?
 Clara Dei semper bonitatis imago maneres?
 An castra inuidie sequereris & agmina noctu?
 Sed quò te præceps rapit orbita? vs bonus esse
 Absque labore tuo: credis hoc cedere posse,
 Si tibi mutantur natalia sidera, quorum
 Te prauum decursus agit, quid vana vetustis
 Persugia erroris Chaldaei quarum in astris?
 Quamuis sollicitis adeas cœlestia curis,
 Et penitus causas rerum scrutatoris apertas,
 Non renuis magis nosse Deum quam cuique elemento
 Naturam dederit, qua pontum lege moueri
 Iusserit, aut teneris quam vim consenerit auris,
 Sydereosque ignes in que momenta creârit:
 Qui cum sincerus sit fons aqniq; bonique;
 Immitem iusis legem præscripsit iniquis,
 Si prius ipse dominum mores constrinxerat astris.
 Nanque aduersa sibi sunt hæc, nimumq; repugnant,
 Exigere infontes altus, delictaq; parnis.

Contra
 μαθισιν

Afflicere,

Afficere, & cunctos eadem ad promissa vocare:
 Contra autem natus violentum affigere Sydas,
 Quod nec velle homini cedat, nec posse: sed omnes
 Desuper ignaros & virtus ducat, & error.
 Ergo aut aethereus nullum est ius ignibus in nos,
 Aut si quid nostri retinent, amittere possunt:
 Cum mihi progenito ad vitam, mandata salutis:
 Et cordi insinuet bonus autor & auribus, ac me
 Currentem mercede vocet, terrore morantem.
 Solum, inquit, venerare Deum, soliq; memento
 Servire: externas & despice religiones.
 Hoc operis sectare boni, hoc fuge cautus iniqui.
 Vita beata isto paritur, mors editur illo.
 Coram adsunt aqua servatrix, populator & ignis:
 Ad quod vis extende manum, patet aqua facultas.
 Quod legis monitus, & vatum scripta piorum,
 Et Deus ipse suo nequaquam promeret ore,
 Arbitrium nostrum si vis externa teneret.
 Verum si quid obest virtuti, animisq; retardat,
 Non superi pariunt ignes, nec ab aethere manat,
 Sed nostris oritur de cordibus: ipsaque bellum
 Libertas mouet, & quatinus civibus armis:
 Otia cum mollis complexa ignava voluptas.
 Difficili negat ire via, brantioq; potitos
 Ardua quaq; piget pro spe tentare latenti.
 Cumq; hec intus agi prospexit callidus hostis,
 De studijs vestris vires capit: vig; parentis
 Auertat veri cultum, persuadet ab astris.
 Fata feri, frustra que homines contendere dixit:
 Hinc vario vite dominos mercantur honore.
 Error abi, procul error abi, satius agnita prisca
 Sunt commenta doli: monitos quibus omnipotens nos
 Elaqueat, cultusque docet vitare profanos.
 Scimus enim quanta steterit mercede quibusdam
 Sydas adoratum Rempham: venerataq; coeli
 Militia: & cultus Soli Lunaq; dicatus.
 Nec latet hac verbis homini subsistere iussa
 Ad vocem servisse mora: noctisque repulsa
 Temporibus creuisse diem. cum lux famulata
 Nesciret nisi quem sacerot victoria finem.
 Nouimus & caelo praescriptas condiciones
 Arbitrio quondam sancti mansisse propheta:
 Cum positum ad tempus clausos sitientibus agris

Non licuit torare polos: ipsumq; vocata

A Partibus è superis in sancta altaria flamma,
 Quem dederat sacris, ignem immisisse profania.
 Cuius vis etiam Christi delapsa fuisse
 Discipulis, pœnam hosti: hî exactura negati,
 Ni patiens dominus venia prauerteret iram.
 Nullum ergo in nos permissum est ius elementû,
 In que ius hominis: nec possunt condere legem,
 Que legem accipiunt. solus Deus omnipotens rex,
 Omnia qui nostra dispensat tempora vita,
 Nec seruire aëtri vult, quos super aëtra locauit.
 Nam quos unque sacro renouauit spiritus amne,
 In Christo gentios mortali ex stirpe recisos
 Jam sedes cœlestis habet, nec terrea necesse
 Progenies, templum in domini corpûsque redactos.
 Quod si quis cursu aëtrorum essectuz, notato,
 Contendit naturam hominû vitamq; videri:
 Quero quid hac trepidis mortalibus asserat arte?
 Hic (inquit) felix, miser hic erit, hunc rapiet mors
 Impubem, hic senio transcendet Nestoris, annos.
 Falsum hoc, aut verum est? si stant prædicta canentiû,

B Nec misero superest spes, nec formido beato.
 Et que sideribus danda est, reuerentia fixis,
 Si que ferre queunt, nequeunt decreta mouere?
 Dent sese scelerum potius torrentibus omnes:
 Fallant, diripiant, iugulent, fas omne nefasque
 Confundant: persistet enim nihilominus aëtrum.
 Cuius ab effectû firmato cardine rerum,
 Vt mala non poterunt sancta probitate repelli,
 Sic bona non fugient peruersas debita moret.
 At si prædicta fortis mutabilis ordo est,
 Et declinari possunt ventura, soluta est
 Omnis, ab ancipiti casu vis pendula fati.
 Scrutatus igitur stellarum motibus, hoc est
 Artis opus, totam subuertere religionem:
 Dum nullum curare Deum mortalia suadet:
 Aut dum posse docet votis elementa moueri,
 Innumeram miseris plebem insinuare Deorum.

Sed quia detectis laqueis iam fraudis aperte,
 Quo captos vanis studijs deduceret error
 Compertum: superest nunc respondere querelis,
 Que mundi rebus diuinam absistere curam
 Obijciunt, dum sepe bonos labor anxius urget,

Contra
 Epicu-
 reos.

Et tran-

Et tranquillâ fluit laborum vita malorum.
 Dic age, qui nullis dominis moderantis habenis
 Humana res ire putas, quid ab ordine cessat
 Natura? quæ bella movent elementa? quid vsquam
 Dissidet à præscio diuisum fœdere rerum?
 Sic intersecta Sola reuocatur in ortum
 Noctæ dies: idem est Luna astrorumq; recursus
 Et relegunt notas subeuntia tempora metas.
 Non aliter venti spirant: ita nubibus imber.
 Lata negant seruantq; genus trudentia flores
 Semina quæq; suum: nec abest ab origine verum
 Ordo manens, isdem subsistunt omnia causis.
 Quæ nisi perpetui solers prudentia regis
 Astrueret, molemq; omnem spirando fouereto
 Conciderens subita in nihilum redigenda ruina
 Et cum hæc peruigili cura omnipotentis agantur;
 Quæ certum ad finem deuexo limite vergunt:
 Quis neget in nostram gentem specialius aequum
 Partiri sua iura Deum? cui perpetui æui
 Spem tribuit, propria largitus imaginis instar
 At qui nec prænam iniustus, nec præmia sanctis
 Restitui ad præsens quereris: velle sine per omnia
 Vlticem culpas descendere indicis iram?
 Et quo magnanimi clemens patientia regis
 Distaret saeva immittis feritate tyranni?
 Aut quæ pars hominum peccati nescia mundum
 Possessura foret? vel sancta quis locus esset
 Virtuti in terris? cui si præsentia dona
 Affluerent, cælo potius sublata maneret
 Sic mundi metæ abruptis properata fuisset
 Temporibus: neque in sobolem generanda venires
 Posteritas, pariter cum iustos atque nocentes
 Aut promissus honos, aut pœna auferret ab orbem
 Nunc verò & generis nostri profunda propago
 Tenditur: ac duplici succedit origine pæbes
 Nata patrum membris, & Christi fonte renata
 Et pia dum populis domini patientia parcat
 In lucem multos de tetra nocte reuersos
 Ac posita claros peccati labe videntur
 Ille per innumeros vultus, & mille per arces
 Barbato leuesque Deos inuenesque senesque
 Vt quondam fecere, colens, iam errore parentum
 Abiecto, solum vnigenam summissus adorat.

*Hic sophicas artes Græcorum, & vana secutus
Dogmata, iam Christo sapere, & brutescere mundo,
Gaudet apostolico doctus cælestia ludo.*

*Quam multos procul à portu rationis in altum
Dedecorum turbo abtuleraſt, quos aquore toto
Lactatos, niuiumq; vagi erroribus actos
Nunc reduces inuat excipere, amplexuq; paterno
Conſotos nuſquam ſtatione abſcedere vita:
Quos ſi multa inter morum delicta priorum
Pleſiſſet propterè rigor inſplacabilis ira,
Intercepta forent melioris tempora vite,
Nec ſtandi vires licuiſſet ſumere lapſis.*

*Mortem (inquit dominus) peccanti nolo, nec vllum
De pereunte lucrum eſt: redeat magis, inq; relictum
Mutatus referatur iter, vitæq; fruatur.*

*Et quia virtutum ſimiles vult eſſe ſuarum
Quos genuit, Vindictam (inquit) mibi cedite: reddam
Iudicio qua digna meo detur locus ira.*

*Sic dum multorum diſſertur pœna malorum,
Nonnulli plerunq; probos renocantur in actus,
Ac ſit quiſque ſibi index, vltorq; ſeuerus,*

*Quod fuerat prius interimens, aliuſque reſurgens.
At qui perſiſtunt errori incumbere longo,
Quamuis in multuſ vitijſ impudè ſeneſcant,*

*In ſeuum ſinem venient: ibi non erit vlla
Spes veniæ, minimo ad pœnam quadrante vocando.
Nos etenim quoties cauſa quacunq; mouemur,
Vindictam celerem cupimus: quia rara facultas*

*Non patitur, laſis tempuſ tranſire nocendi.
At vero æternum nil eſſugit, omniſque adſunt
Salua Deo: nihil eſt illi tarduſ, citoſq; cituſque:*

*Nec dilata vnquam, nec feſtinata putemus:
Quæ veniunt noſtris mutantur tempora rebus.*

*Nam quod vbiq; agitur, quod geſſim eſt, quodq; gerèdū eſt,
Ante oculos domini puncto ſubſiſtit in vno.
Vna dies cui ſemper adeſt, cras, atque heri noſtrum.*

*Sed quanquam examen Deus omnia ſeruet in illud,
Quo, qua nunc occulta latent, reſerata patebunt:
Multa tamen mundum per ſecula cuncta regentiſ
Iuſtitia documenta dedit: dum maxima belli*

*Regna quatit, dum ſape vrbes, populofque potentes
Exhaurit morbuſ, cremat ignibuſ, obruit vndiſ:
Dumq; inopes ditat, deiectos eleuat, anctos*

Imminuit, soluit vinclos, subigitq̄, superbos.
 Nec verò hoc nisi cum magna ratione putandum est
 Accidere, vt quoties iram experiuntur iniqui,
 Supplicia in fontes videantur obire nocentum.
 Multa quidem semper mundo communia in isto
 Indignos dignosque manent: sol omnibus idem est,
 Idem imber: pariter subeuntur frigora & ætus.
 Viḡ, indiscreta est cunctis aqua, lumen, & aura,
 Sic iniustorum iustos mala ferre necesse est:
 Vt dum multa malis in fontes compatiuntur,
 Sint quorum merito populus parcat iniquis,
 Et qui conuersos virtutis imagine ducant.
 Sed cum perdendus, indemutabilis instat
 Finis: non eadem incumbit sententia sanctis.
 Sunt quos deliniam mundi non obruas, & quos
 Arsurus liceat Sodomis euadere. nòr. at
 Angelus Aegypti vastator limina signat
 Scripta cruce, sacro remouens à sanguine plagam
 Nec virilo mulier decepta est velle, cuius
 Sola domus tanta pereunte superfuit vrbe.
 Fit mare per tumidum sancti via, sitq̄, per annem:
 Et per inane pijs gradus est: cibus alte serua
 Suggestur, perditq̄, auidus sua fercula messor.
 Viḡ, Dei seruus nihil obstit, vertitur ordo
 Nature, vinclos labentia vincula soluunt:
 Carcer sponte patet, fera non tenet obice valus:
 Deficit humor aquis, ignes calor, ira leones.
 Non autem dubium est, in magnæ turbine cladis
 Inuolui teneros annos, & more parentum
 Crimini expertes aliena occumbere culpa.
 Nam cum homines pontus tegetet, deleta per orbem
 20 Multa puellarum & puerorum misera notumvest.
 20 Nec tamen iniuste terris exempta videtur
 20 Progenies auctura maior: cui multus in ipso
 20 Exitio est collatus bonos, quod crimine patrum
 20 Occidit antè sua caderet quàm noxia culpa.
 Quod si & iustum aliquem complexa est pena malorum,
 Ne dubites placuisse Deo: nec enim mala mors est
 Vlla bonis, quibus è vario longosq̄, labore
 Quilibet in requiem patet exitus, aspera vitam:
 Dat via, nec campo capitur, sed sine corona:
 Verum nos blandius capti, offensiq̄, seueris.
 Nec bona iudicio spectamus nec mala vero:

A Dum non nostrarum curanda negotia rerum
 Suscipimus, propriisq; iuuant aliena relictis.
 Nec quemquam vitis miserum, aut virtute beatum
 Censentes, frustra externis culpamq; decusque
 Iungimus, & caelo ascripti terrena fouemus.
 Felices dici mos est, quos blanda potestas
 In summos apices tumidorum euexit honorum:
 Quos magni quasi ditarunt, & quibus amplos
 Congessit reditus totum res susa per orbem.
 Laudantur vestes pretiosa, & pulchra supellex,
 Magne ades, famuli innumeri, vigilisque clientes,
 Et quicquid non est nostrum: quodque ut clare quiniis
 Vna dies, sic vna potest auferre: nec illud
 Quod speciale bonum est homini, nullamq; timet vim,
 Amplexi, miseros, quibus hac perdentia desunt,
 Et per mille modos pereuntia, credimus, ac si
 Iustitiam durus labor virgeat, & dolor agri
 Corporis, & mortes natorum, & turpis egestas:
 Non quantas pariat constans tolerantia palmas,
 Nec quò pugna breuis sit processura videmus:
 Sed calicem crucis ac vite libare vertentes,
 Viperem obducto potamus melle venenum.
B Dulcia sunt etenim gustu, specieque decora,
 Qua morbos mortemque anima generantque, fouentq;
 Canceris & ritu languentia viscera carpunt.
 Cumque Deus medicam caelo demittere curam
 Dignatur, penitusque putres abscindere fibras,
 Incuramus opem teneri, & tabescere morbo
 Malumus, antidoti quàm vim tolerare seueri.
 Non igitur mala sunt, qua nos mala luicimus: & cum
 Vlceribus diris non parcat dextra medentis,
 Amplectenda salus, non exacuenda querela est.
 Iam quos peccantes Deus arguit, hos etiam nunc
 Diligit, & patrio vult emendare flagello.
 Meq; istis potius societ, quam congreget illi,
 Quos iam summoto permisit verbere cursu
 Ire voluntatis, propriaq; libidine ferri.
 Hi sunt verò illi, quos inter crimina tutos
 Et scelerum dices fructu, impanita senectus
 Extrema turpis vita produxit in oras:
 Hi instum iniustus odijs prescère: per istos
 Bella excita pijs, & flagra medentia tardis,
 Namque eadem cunctos exercent tela fideles,

Sub dupliçi causa: dum quo torquentur iniqui,
 Hoc sancti creant: & quod pœnam attulit illis
 Pro culpa, hoc istis dat pro virtute coronam.
 Denique si quicquid mundanis rebus acerbum
 Accidit, excusatis, totum iam spon: e videbis.
 Anticipasse Dei famulos gemit ille talenti
 Argenti atque auri amissis: hunc rapta supellex,
 Perq; nurus Geticis diuisa monilis torquent:
 Hunc pecus abductum, domus vasa, potaq; vina
 Afficiunt, tristes nati, obscœnq; ministri.
 Sed sapiens Christi seruus, nil perdidit horum,
 Quæ spreuit, cœloque prius translata locauit.
 Ac si quid mundi sub tempestate laborum
 Incidit, intrepide subiit: * manifestus honoris
 Promissi, & cupidus victo certamine solus.
 At tu, qui squalidos agros, desertaq; desles
 Atria, & exusta proscenia diruta ville,
 Nonne magis proprijs posses lachrymis dare damnis,
 Si potius vastata tui penetralia cordis
 Inspiceres: multaq; obtectum sorde decoris?
 Grassantesque hostes captiuæ mentis in arce?
 Quæ nisi per cunctas patuisset dedita portas,
 Inq; suam cladem facibus somenta dedisset,
 Hæc etiam quæ facta manu speciosa fuerunt,
 Denoti meritum populi testata minuerent.
 Sed cum deformi iaceant prostrata ruina,
 Obijciant nobis casus nostrosque, suosque.
 Hos igitur cineres templorum, hæc busta potentum,
 Quæ congesta iacent, populati cordis in aula
 Plangamus captiuæ manus, nos splendida quondam
 Vasa Dei, nos almæ aræ, & sacraria Christi.
 In quibus argentum eloqui, virtutis & aurum,
 Et sceptrum captum est crucis, & diadema decoris.
 Nec rabidus iustam moueamus questibus iram,
 Iudicium culpando Dei, quod mentis & oris
 Officium multa transcendit manus abyssos.
 Quamuis exiguo hoc fugientis tempore vitæ
 Inuisi tumeant, & tuta pace suorum
 Latentur scelerum: nonq; illos vinea fallat,
 Non ager: & noceant illasi, & crimine crescant:
 Nos, quibus in Christo sunt omnia, non capiant res
 Occiduae: quas nec nobiscum inueximus orti,
 Nec discessuri mundo exportabimus ista.

manife-
 st * pro
 certus

D

- A** Sed si quis superest animi vigor, excutiamus.
 Peccati seruire iugum:ruptisque catenis
 In libertatem & patriæ redeamus honorem.
 Impia non oberunt cum sauo pacta tyranno
 Captiua conscripta manu.resolubile Christo est
 Hoc fixus,quod iure potest subuertere iusto:
- » Auerfos reuocans,& suscipiens conuersos,
 » Sanguine quos proprio quaesuit prodigus emptor.
 » Si tamen assertoris opem festina voluntas
 » Praueniat,fletu dominum motura fideli.
 » Nam vt nemo inuitus,somnoye quietus in alto
 » Fit saluus,nec vi petitur qui sponte recessit,
 Sic pulsata patent redeuntibus atria vite,
 Et recipit caelis seruatos curia ciues.
 Cuius spem uena firmato corde fouentes,
 Implorate Deum,pugnâsque relinquitte fratres
 Verborum,& lites de prauis sensibus ortæ.
 Nec quia procidimus fusi certamine primo,
 Stare & consultum vere amur inire secundum.
 Cuncta licet varijs terroribus impleat hostis,
 Et vigili clausus obsidat milite portæ:
- B** Cum victo tamen est bellum,si carne vetusta
 Exuti,in Christi renouemur corpus,& omnem
 Vincendi nobis vim de victore petamus.
 Qui dum nostra suis sociat,iunxit sua nostris:
 Vt non humanis fidens homo,totus in illum
 Se referat:sine quo non stant,qui stare videntur:
 Et per quem sparsi coiunt, stratiq; resurgunt.
 Hac sat erit paruo rudibus scripsisse libello:
 Qui cum sincerum viuo de fonte liquorem
 Gustarint,ipsi profundent flumina ab aluo
 Cordis,& irriguus præbebunt fratribus vrna.

FINIS LIBRI DE PROVIDENTIA DEI.

Cc IN OB.

LIBER
IN OBTRACTATOREM
AVGVSTINI EPISCOPI.

Pelagius
Brito.
Julianus
Căpanus

Contra Augustinum narratur serpere quidam
Scriptor, quem dudum liuor adu'st edax:
Qui caput obscuri cōteſtum vtcunq; cauernis,
Tollere humo miſerū perpulit anguiculum.
Aut hunc fruge ſua equorei pauēre Britanni:

Aut huic Campano gramine corda tument.
Qua concepta fouet, promat: qua parturit, edat:
Seu vetere armatur dogmate, ſiue nouo.
In quoſcunq; ſinus, ſpirarum torqueat orbes,
Et fallax multa contegat arte caput:
Currentem attritos ſuper aſpidas & baſiliſcos
Declinare ſenem vipera non poterit.

ITEM IN EVNDEM.

Quidam docti loqui libros ſenis Auguſtini
Carpere, & aduerſum condere fertur opus.
Vſque ad eone bonum ingenium, & ſacundia diues
Oſtentare artem non aliter potuit,
In noua proſtratas acies niſi bella cieret,
Impiaq; extinctū hoſilibus arma daret?
Hac pugna, in centor, mors eſt tua: te ſtylus iſte
Conſcicit, & verbiu perderi ipſe tuis.
Dumq; doces quantum valeat mens libera, monſtras
Velle tuum tibimet ſufficere vt pereas.
Verte gradum, fuge perniciem: ſtratōſque rebelles
Oriū apoſtolici fulmine vbique vide.
Nec te mutato deſendi nomine credas.
Sed paſtorem onium ledere viū, lupus eſ.

EPI.

A
 EPITAPHIUM NESTORIA:
 RIANÆ ET PELAGIA:
 NAB HÆRESION.

Nestoriana lues successi Pelagiana,
 Quæ tamen est vterò prægenerata meo.
 Infelix misera genitrix & filia nata,
 Prodiit ex ipso germine quod peperit.
 Nam fundare arcem meritis prior orsa superbi,

De capite ad corpus ducere opus volui.
 Sed me a dum proles in summa armatur ab imis,
 Congrua bellandi tempora non habui:
 Et consanguinea post tristia vulnera fraudis,
 Aspera conserui prælia sine pari.
 Me tamen vna dedit victam sententia leto,
 Illa volens iterum surgere, hui cecidit.
 Mecum oritur, mecum moritur, mecumq; sepulcrum
 Intrat, & inferni carceris ima subit.
 Quid nos præcipites insana superbia nersit,
 Exut. ut donis, & tumidus meritis?

B Nam Christum pietate operum & mercede, volentes
 Esse Deum, in capitis fœdere non stetimus:
 Sperantesque animi de libertate coronam,
 Perdidimus quam dat gratia iustitiam.
 Quisque igitur gemine miserarum busta ruina,
 Ne nostro exitio consociare caue.
 Nam si qua domini data munera serò fatemur,
 Hac homini credui debita, noster eris.

Præfatio in librum
 DE INGRATIS.

Vnde voluntatis sanctæ subsistat origo,
 Vnde animus piet. ut insit, & vnde fides:
 Aduersum ingratos, falsa & virtute superbos,
 Centenis decies versibus excolui.

Quos si tranquilla fuisse, ut cognoscere cura,
 Tutus ab aduerso turbine lectior eris.
 Nec libertate arbitrij rapiere rebellis,
 Vlla nec audebis dona negare Dei,
 Sed bona quæ tibi sunt, operante fatebère Christo,
 Non esse ex merito sumpta, sed ad meritum.

A Sponte sua in vires proprias natura rediret:
 Quoq; per errores esset spoliata vigore,
 Hunc seruare semel posset purgata receptum.
 Tam diues verò hoc donum baptismatis esset,
 Et tam multa homini conferri fœdere in isto,
 Vt paruis, etiam vitioq; carentibus omni
 Congruat, vt qui sunt geniti bene sint meliores,
 Naturaq; bonum adiecto illustretur honore.
 Nullum autem ex cunctis exortem muneris huius,
 Iudicio genitum esse Dei: sed quemq; mereri
 Libertate sua, vt capiat promissa vocantis:
 Quæ sint auerfis indebita, debita rectu.

Talia cum demens latè diffunderet error,
 Commentisque rudes traheret lethalibus aures,
 Adfuit exhortante Deo prouisa per orbem
 Sanctorum pia cura patrum, non dispare motu
 Consiciens diros iaculis coelestibus hostes,
 Hisdem nanque simul decretis spiritus vnus
 Intonuit. pestem subeuntem prima recidit
 Sedes Roma Petri: qua pastorali honoris
 Facta caput mundo, quicquid non possidet armis,

B Religione tenet non segnior inde Orientis
 Rectorum cura emicuit: captumq; nefandis
 Dogmatis autorem constrinxit lege benigna
 Commentum damnare suum, nisi corpore Christi
 Abiungi, & sancto mallet grege dissociari.
 Lene quidem hoc, nimiumq; malos tolerasse videtur
 Iudicium: sed sancta fides examine in illo
 Vicit oborturam diro de semine prolem.
 Prospectum nanque est, diuino & munere cautum,
 Vt licet instantem declinans bestia panam,
 Perfidia secum sensus tenuisset eosdem:
 Ipsa tamen proprium germen damnando necaret:
 Ore malam extinguens sobolem, quam protulit ore.
 Tunc etiam Bethlei praclari nominis hospes,
 Hebraeo simul & Graio, I.atioq; venustus
 Eloquio, morum exemplum, mundi q; magister
 Hieronymus libris valde excellentibus hostem
 Dissecuit: nosciq; dedit, quo turbine veram
 Vellent exorta lucem obscurare tenebra.
 Quid loquar? & curam magna quam gessit in urbe
 Constantinopoli docto bonus ore sacerdos
 Atticus, antiqua Legatos haereticorum

Cap. 2.

Sedes
Petri.
Palaestina
Synodus

Hierony.

Atticus.

Consutando fide: de qua tunc impia corda
 Quisuis se obducta tegerent velamine forma,
 Iudicij & tacita tulerant tormenta repulse.
 Prater eo quanto fuerit bene mota tumultu
 Clara Ephesos, non passa suis consistere telis
 Vasa tra, & morbi status, & semina mortu:

Ephesus.

Sicilia. Quaque fide tellus etiam Trinacria feruens,
 Agmen vipereum proprijs exegit oris.

Africa. Tu causam fidei flag: antius Africa nostra
 Exequeris: tecumq; suum iungente vigorem
 Iuru apostolici solio, fera viscera belle
 Conficis, & lato prosterne limite victos.

Conuenere tui de cunctis vrbibus almi
 Pontifices, geminoq; senum celeberrima cœtu,

Dicernis quod Roma probet, quod regna sequantur.

Nec sola est illic synodorum exerta potestas,

Ceu quos non possent ratione euincere nostri,

Vi premerent: discussa artes, virisque retectum est

Hæretici sensus: nullumq; omnino relictum,

Docta fides quod non dissolueret argumentum.

Condita sunt, & scripta manent, quæ de cataractis

Aeterni fontis fluxere vndante meatu,

Et tercentenis procerum sunt edita linguis:

Sic moderante suam legem bonitate seuera,

Us qui damnato vellet de errore reuerti,

Acceperent pacem, pulsus que prava tenerent,

An alium in finem posset procedere sanctum

Concilium, cui dux Aurelius ingeniumq;

Augustinus erat: quem Christi gratia cornu

Vberiore rigans, nostro lumen dedit ano,

Accensum vero de lumine: nam cibus illi,

Et vita, & requies, Deus est: omnisque voluptas

Vnus amor Christi est, vnus Christi est honor illi:

Es dum nulla sibi tribuit bona, sit Deus illi

Omnia: & in sancto regnat sapientia templo.

Cap. 3.

Illius ergo inter cunctos, qui de grege sancto

Insanas pepulere feræ, industria maior:

Maius opus, totum præstantius imbuat orbem.

Nam quocunque gradum conuertit callidus hostis,

Quique per ambages anceps iter egit opertas,

Huius ab occurso est præuentus, mille viarum

Insidijs aditum non reperientibus vllum.

Cumq; foris rabies auidorum exclusa luporum

Dux Cy-
 nodi Afri-
 canæ cõ-
 tra Pela-
 gium.
 At vide
 quæ in
 margine
 g. obiect.
 Gallorū
 annota-
 uimus.
 Vide ref-
 pō. ad g.
 obie. Gal.
 & c. 10. li.
 contra
 Collat.
 Aurelius
 August.

A *Frēderat, inq̄, omnes mendacia verteret artes,
Ne mentes villarum ouium corrumpere posset,
Neu dubia obliquū turbat et corda querelū,
Iūlius ore viri fecit Deus: iūlius ore
Flumina librorum mundum effluxere per omnem,
Qua mites humilēque bibunt, campisque animorum
Certant vitales doctrina immittere riuos.*

*Iamque procellose disiecto turbine noctū,
Heu noua bella, noui partus oriuntur in ipso
Secura matrū gremio: qua crescere natū
Visa sibi, discors borret consurgere germen;
Degeneres pauitans inimico ex semine sortus:
In quibus ante diu, specie fallente, benignus
Errarat genitricis amor, cum obducta decorū
Moribus, externae stirpū tegetetur origo.
Sic verū subeunt falsa, & discrimine ceco
Fronte placent, qua sine latent, sic laudis amor,
Virtutum studium corrumpitur: atque ab honesto
Principio in vitium exitur plerūque tumorū:
Quo quidam insistant nunc turpiter, atque perempti
Dognati extinctas tentant animare sanillas:*

Cap. 4.

B *Dum libertatem arbitry, affectūq̄, volendi
In naturalis motus virtute locantes,
Tam bona quēque docent sectari posse suoque
Ingenio, quān posse subesse cuique in mala ferri.
Quod qui confirmas, qui nam distabu ab illū,*

Cap. 5.

*Qui dicunt nullo peccati vulnere laesum
Naturale bonum, cumq̄, illo lumine nasci
Nunc omnes homines, quod primū ingeneratum est?
An verō excerptis quedam, que parte recisa
Suscipias, cordisque sinu purgata recondas?
Dic igitur quidnam indo probes, quid verō refutes,
Et de damnatis quid sit, quod crimine soluas.
An de xtram pacis palam dare te pudet hostiū?
Nec tutum est vlla pulsos ex parte tueri
Simpliciter? Quos non dubitas excludere templo,
Pelle animo: noua te discordia diuidit abs te.
Corde foues, quod ore premis, coniungere amicis
Mentibus, & tecum cupidus componere fidus:
Lege tua iam parco mihi, & congrue pactū.*

Cap. 6.

*Ecce pererratū terrarum sinibus adsunt,
Implentēque tuas lacrymosis questibus aures
Incipiunt: Pulsi mundo, nullaq̄, recepti*

Sede vagi, tandem fama exhortante redimus,
 Quæq; placent vobis amplectimur. edita nobis
 Doctrina vestra est pietas: nihil inficiando
 Discutimus: liceat vobiscum iungere sensum.
 Immortalem hominem factum si creditis, & nos
 Credimus: inciderit mortem peccando, suamq;
 Progeniem culpa & letho detinuerit omnem,
 Nullus non egeat sacro baptisinate Christi,
 Insantesque etiam purgantur fonte lauari:
 Dni nostri decus arbitrij, lumenq; creatum
 Principio, quod sponte potest insilere recti,
 Manserit illesum, nec viribus absit ab illis
 Quæ condente Deo generaliter omnis in Adam
 Suscepit natura hominis, nec suppetat vlli
 De non accepta arbitrij virtute querela:
 Cum sine delectu seu lex seu gratia Christi
 Omnem hominem saluare velit: donumque vocantis
 Sic sit propositum, vt nullus non possit ad illud
 Libertate sua proprioq; vigore venire:
 Sitq; salus dignis saluari ex fonte volendis.

fortè *
 bonos.
 Cap. 7.

Hac si vestra fides, vestra est doctrina, remotis
 Quæ vestro exemplo reieciimus, addite sanctis
 Nos gregibus, tandemq; * bonis defendite vestros.

Talia submissus si desit hostis apud te
 Quid referes? quo te affectu comperta mouebunt?
 Consultas, trepidas, nutus, cunctarius, & bares:
 Quove anceps se precipitet sententia volui.
 Iniustum est animis cognatis non dare pacem:
 Et quos vna fides, eadem sapientia nedit,
 His communem aditum sanctorum ad Sancta negare:
 Iungere sed foedus cum talibus, & violare
 Sanctorum decreta patrum regunq; piorum
 Scriptæ lege Dei leges contemnere, multum
 Hostile est, nimiumq; audax & perniciosum.

Cap. 8.

Ergo Petri solum Romam & Cathaginis alta
 Concilium repetant humiles: eademq; perirent,
 Quæ frustra hic trepido sunt deplorata fauori.
 Sed cum mille senum prudentia peruigil olim,
 Perspectum notumq; tenens, quod tota nefanda
 Hæreseos summa, exigua sub parte tegatur,
 De qua plena mali labes renouetur, & omne
 Commenti corpus per singula membra resurgat:
 Antiquas adhibentem artes reiecerit hostem,

Limiti-

Limitibusq; suis steterit censura salubris

A Nunquid non iustus poterit dolor abdita cordis
 Rumperé, & in tales miseros excire querelas,
 Ut dicant: *Quanam ista patres in cordibus alma*
Iustitia est? quo sine graues, quo sine feueri,
Claudere terrarum nobis perfisit orbem?
Nosne sumus toto mundo, quorum vndiq; vobis
Sit suspecta fides, quos non tolerare queatis?
Si nostra à vestro vel syllaba dissonet ore,
Non verbis iam nos argumentisve tuemur.
Iudicium extemplo petimus. Quod pace manente
Libera multorum vox adstruit, hoc sine bello
Cedatur nobis. non nostra inuenta fouemus,
Nec primis studijs infisimus. ecce recisum est
Vnde olim certamen erat: vestrisq; reuersi
Cedimus, & quaecunq; illis placuere probamus.
Quid superest culpe, quo nos decet vsque repelli?
Si verò hæc etiam, qua nos pia ducimus, absant
A veris, & vestra illu bene cura repugnat:
Cur extra inuidiam, penamq; erroris habentur
Qui damnata docent, & per clara oppida tuti

B His magnos implent populos, qua nos perhibentes
 Plectimur, & nulla sinimur consistere terra?

Hæc in Pontificum sancto deprompta senatu,
Quam curam exigent, & qua decreta mouerent,
Perspicis? an quoniam culpa securus operta
Non premeris synodo, nec te pœna metus vrget,
Spernis propositi speciem terroris, & is hæc,
Plena velut vanis simulachris somnia rides?
Ergo gerendorum euentu, & sine remoto,
Hæc tantùm in medium qua iam sunt gesta vocemus:
Vt faciliè ex illis, quale hoc sit discutiatur,
Quod disceptantes dudum in diuersa mouemus.

Inter multa suis qua tradidit hæresiarches,
Quod cognoscis, ait, naturam qua bona facta est,
Nullis cum vitijs in quoquam omnino creari,
Nec cuiquam primi culpam nocuisse parentis:
Et quoniam tales nascantur nunc quòque, qualis
Ille fuit nostri generis pater ante reatum:
Posse hominem sine peccato decurrere vitam,
Si velit: vt potuit nullo delinquere primis
Libertate sua. Nempe hæc damnata fateris
Concilijs, mundi q; manu. Conneçit & illud

Cap. 9

Idem

Idem autor, quod lex ita sanctos miserit olim
 Caesorum in regnum, sicut nunc gratia mittit.
 Hoc quoque iudicio sancto scis esse peremptum.
 Obiectum est aliud, ipsum dixisse magistrum
 Quod meritis hominum tribuatur gratia Christi,
 Quantum quisque Dei donis se fecerit aptum.
 Sed nimis aduersum hoc fidei, nimiumq; repugnans
 Esse videns, dixit se non ita credere, & illos
 Damnari dignos quorum mens ista teneret.
 Quo cernis, cum iudicibus damnantibus ista,
 Concessisse reum: nec quenquam hac posse tueri
 Que tamen ipse suis rursus excoluisse libellis
 Detegitur, reprobum in sensum fallendo reuersus.

Cap. 10.

Nunc igitur, quoniam quid nostris displicuisse
 Offensum est: quam sana fides sit vestra pateat.
 Gratia qua Christi populus sumus, hoc cobibetur
 Limite vobiscum, & formam hanc adscribitis illi:

Sup. fol.

284. B

Vt cum cunctos vocet illa quidem, inuitetq; nec vllum
 Prateriens sineat communem adferre salutem
 Omnibus, & totum peccato absoluerit mundum.
 Sed proprio quenque arbitrio parere vocanti,
 Iudicioq; suo, mota se extendere mente
 Ad lucem oblatam, que se non subtrahat vlli,
 Sed cupidos recti iuuet illustretq; volentes.
 Hinc adiutoris domini bonitate magistra
 Crescere virtutum studia, vt quod quisque petendum
 Mandatis didicit, iugi seletur amore.

Sup. fol.

285. D.

Esse autem edoclis istam communiter equam
 Libertatem animis, vt cursum explere beatum
 Persistendo queant: finem, effectumq; petitem
 Dante Deo, ingenijs qui nunquam desit honestis.
 Sed quia non idem est cunctis vigor, & variarum
 Illecebru rerum trahitur dispersa voluntas:
 Sponte aliquos vitijs succumbere, qui potuissent.
 A lapsu reuocare pedem, si abilesq; manere.

Cap. 11.

Sup. fol.

284. B

Iam quia summatum, vt potuit, sententia vestra
 Decursa est: Dic vnde probes, quod gratia Christi
 Nullum omnino hominem de cunctis qui generantur
 Frater eat, cui non regnum vitamq; beatam
 Impertire velit: nec enim vel tempore nostro.
 Omnibus in terris iam certum est insinuatam.
 Christi Euangelium: ne dicam, exordia doni
 Non potuisse simul toto decurrere mundo.

Mat. vii.

A Illa quidem ad cunctos ferri (vni iussa: sed vno
 Tempore non agitur, quod tempore dicitur vno.
 Dumq; suis aditus domino pandent: e ministris
 Crescunt primi: i. e. fuerint omnino necesse est
 Quaedam terrarum partes, vbi gratia nondum
 Corda hominum tenebris absorpserat impietatis,
 Et dura innueneri demerfi nocte peribant,
 Cum multa accepto fulgerent lumine mentes.

Cap. 12.

An bonitas diuina quidem non desinit omnes
 Velle vocare homines, sed non simul apta fuerunt
 Corda, quibus possent conferri dona salutis:
 Dum morum obsistit feritas truculenta magistris,
 Difficilesq; aditu transcurrit gratia gentes,
 Vt quoniam lucem offerri voluisset, & ipsi
 Demonstrare Deus: sua quemque aduersa voluntas
 Arguat, & culpa obsistat: quia lumine primo
 Per vitia oppresso, sit facta indigna secundo?
 Quod si firmatur, * nequicquam plectimus illos,
 Qui nullum * illatum vitium nascentibus aiunt,
 Incoluntq; omnes cum libertate creari,
 Gratia quos Christi meritorum examine iusto
 Eligat, & dignos vita vocet accipiatq;.

* pro fru
 Stra
 * innatū

B Namq; vtrunq; simul sapitis, qui dicitis, omnes
 Omnibus oblatum potuisse apprehendere munus:
 Natura quoniam non sit detracta facultas:
 Nec sine iustitia pereant, qui mentis honorem
 Sordibus obruerint vitiorum: vt lumen ab alto
 Emissum, indigna nollet requiescere sede:
 Sic, quod nascendo est vnum, distare, volendo:
 Vt meritum ad paucos, natura spectet ad omnes

Sup. fol.
 185. D
 Cap. 13.

Sed tamen hac aliqua si vis ratione tueri,
 Et credi tam stulta cupis: iam pande quid hoc sit,
 Quod bonus omnipotensq; Deus, non omnia subdit
 Corda sibi, pariterq; omnes iubet esse fideles?
 Nam si nemo vsquam est, quem non velit esse redemptum:
 Haud dubie impletur quicquid vult summa potestas.
 Non omnes autem saluantur, magnaq; pars est
 Quae sedet in tenebris mortis, nec viuificatur.
 An varij motus animorum talia gignunt?
 Libertasq; facit causam non omnibus vnā?
 Ergo hominis valida arbitrio diuina voluntas,
 Aut etiam inualida est, operis cui finis in illo est.
 Quem frustra iuuisse velit, nisi praeferat ille

Psal. 119.

Affectum

Affectum, cuius comitetur gratia cursum.

At si dimota certandi nube, serenis

Qua sunt vera oculis mecum intueare modestè:
Et vetera exemplis manifestis plena videbis
Secula, & in nostro cognosces tempore multa,
Qua doceant, virtute Dei conuersa malorum
Corda, quibus recti nihil vnquam infederat, & qua
Nullum iustitia signum sensumve gerebant.
Namq; vt nunc seuas gentes & barbara regna,
Ignoti prius aut sprete noua gratia Christi
Attrahit, & terra templum sibi condit in omni:
Sic prius, immites populos, vrbesq; rebelles
Vincente obstantes animos pietate, subegit:
Non hoc consilio tantum hortatuq; benigno
Suadens atq; docens, quasi normam legis haberet
Gratia: sed mutans intus mentem, atq; reformans,
Vasq; nouum ex fracto fingens, virtute creandi.
Non istud monitus legis, non verba propheta,
Non praestat a sibi praestat natura: sed vnus
Quod fecit reficit. Percurret at apostolus orbem,
Praedicet, hortetur, plantet, riget, increpet, inflet,
Quaq; viam verbo reseratam inuenerit, iniret:
Vt tamen his studijs auditor promoueatur,
Non doctor, neque discipulus, sed gratia sola
Efficit: inq; graues adolet plantaria fructus.
Hac semen fidei radicem adfigere mentis,
Eg; sinu cordis validum iuber edere gerimen.
Hac maturandam segetem seruatq; fouetq;
Ne lolium & tribuli & vana dominantur auenae:
Ne ventus frangat, torrens trahat, & flus adurat:
Ne cum se nimium lata, & praefortis in atram
Extulerit, turpi procumbat strata ruina.

Et nos ista, inquit, sentimus de bonitate:

Ac virtute Dei: quae ni foueatq; regatq;
Quos vocat, & tutos peccato praestet ab omni.
Non sua seruabit quenquam prudentia, nos se
Percipiet solis naturae viribus vllus.
Sed quia iam in nobis & velle & nollo creatum est,
Arbitriq; sui quò vult intendere motus
Libertas accita potest, patuit per aurem
Iudicio cordis, quo mundum proposuisset
Consilio seruare Deus: mens excita longum
Excusiat somnum, seq; illi subdat & aperit.

A Qui cupidam & fidam promissa in gaudia ducat.

Hoc est nobiscum quod te sentire serebas?

Hac sincera fides: hac Christi gratia tecum est!

Cuius opus fixo distinctum limite totum,

Extra hominem statuis clausa penitus * fore mentis,

Vixq; Deum sensus carnis permittis adire,

Per quos sumpta foris, animus dii iudicet intus:

Seq; ferat, quoquò librata examina pondus

Presserit arbitry, veluti cum voce loquens,

Aut rerum actarum species quas vidimus, aut quas

Legimus, exoritur secreta cordis in aula

Nunc amor aut odium, nunc spes, metus, ira, dolorq;:

Nec tamen hos motus scriptor, narrator, & autor

Inseuere animo (quamuis sorte hoc quoque vellem)

Sed de perceptis mens iudex sponte mouetur,

Et pro more suo, quantum se exercuit isis,

Transit in affectum quem confirmauerit ex se,

Ille volendo sequens, istu nolendo resistens.

At verò omnipotens hominem cum gratia sa luat,

Ipsa suum consummat opus: cui tempus agendi

Semper adest que gesta velit, non moribus illi

Fit mora, non causis anceps suspenditur vllis.

B Nec quod sola potest, cura officioq; ministri
Exequitur, samulisve vicem committit agendi:

Qui quamuis multa admoueant mandata vocantis,

Pulsant, non intrant animas. Deus ergo sepultos

Suscitat, & soluit peccati compede vinclos.

Ille obscuratus dat cordibus intellectum:

Ille ex iniustis iustos facit, induit amorem

Quo redametur amans: & amor quem conferit ipse est.

Hunc itaque affectum, quo sumunt mortua vitam,

Quo tenebra fiunt lumen, quo immunda nitescunt,

Quo stulti sapere incipiunt, acriq; valescunt,

Nemo alij dat, nemo sibi non litera legis,

Nec naturalis sapientia: que semel acta

In praeceptis, labi nouit, consergere nescit.

Et licet eximias studeat pollere per artes,

Ingeniumq; bonum generosis moribus ornet:

Ceca tamen finem ad mortis per deuia currit,

Nec vite aeterna veros acquirere fructus

De sal'a virtute potest: vnsmq; decoris

Occidit speciem, mortali perdit in euo.

Omne etenim probitatis opus, nisi semine vera

fore *
est abla-
tius calus

Sic Ang.
l. de præ-
dest San.
c. 8. item
contra
colla. c. 6

Cap. 16.

Exoritur

Exoritur fidei peccatum est, inq̄, reatum
Vertitur, & sterilis cumulat sibi gloria p̄nam.

Cap. 17. Vsq̄ue aded donum est quod credimus: & data gratis

Gratia, non merita datat mercede vocatos:
Nec iustorum operum discernit facta, sed omnes
Sola ex immundis mundos facit: vtq̄, legentem
Lectus amet, non hoc studio, sed munere sumit.
Nam si spectatrix meritorum est gratia, & illis
Se tribuit, quorum est animus purgator, & quos
Per libertatem arbitrij sibi reperit aptos:
Infantes tantum iustosq̄, adsumere solos
Debit, & veri cupidos, ac recta volentes.
Peruersos autem, & scelerum assuetudine turpes,
Deturbare procul: lucemq̄, negare tenebris.
Atqui saluator mundi non premia iustis
Soluere, nec sanis venit conferre medelam:
Sed quod dispersum exciderat, fractum atque iacebat,
Querere: & inuentum reparare, ac reddere cura.

Cap. 18. Deniq; ne quisquam ex morum splendore putetur

Censeri, aut fidei merito ad bona summa vocari,
Ceu non diuino sit munere mentibus ipsa
Inspirata fides: recole innumerabile vulgus
Retrò senum & inuenum, qui caca turpiter vsq̄
Libertate animi, per cultus daemioniorum,
Per magicas artes, per amorem rapta tenendi,
Per supra, per cades vitam duxere nefandam:
Et tamen incumbente obitu, iam limite in ipso
Extremi status, miserantem nocte remota
Cognouere Deum: purgatorisq̄, lauacri
Munere, nulla mali linquentis signa prioris,
Exempti mundo mutarunt tartara caelo.

Qua merita hic numeras? si precedentia cernas,
Impia: si queris post addita, nulla fuerunt.

Cap. 19. Si verò merito ascribis, voluisse renasci.

Nempe vtero fidei parta est tam recta voluntas.
Porro fidem quis dat, nisi gratia? sic, bene velle
Gratia dat tribuendo fidem qua credit a postulat,
Quaq̄, voluntatis meritum creet, ipsaq̄, solo
Nascatur spirante Deo, mentemq̄, reformans,
De cinere argenti sopitum suscitet ignem.
Ergo voluntatis genitrix, operumq̄, creatrix
Non est ex merito: quoniam quod non sit ab illa,
Non bene fit: quem non recto via limite ducit,

Quanto

A Quanto plus graditur, tanto longinquius errat.
 Sive igitur meritum, credens exsistere posse
 Ante fidem, donas virtutibus impietatis:
 Sive illam vis esse tuam, non munere dantis
 Sumptam, sed genitam de libertate volendis:
 Nullam habet in vobis saluatrix gratia sedem,
 Inflato exclusa arbitrio, quod fronte superba
 Erigitis, spatio vt grauius maiore ruatis.

Idē lib. 2
de voca.
gen. c. 6.

Diuinorum operum quod pontis in redimendis
 Principium? Mandata Dei facere ante lauacrum,
 Nosse & amare Deum, promissu credere Christi,
 Querere, pulsare, & petere, proprium omnibus esse
 Afferitū, qui se studeant aptare vocanti.

Cap. 20

Annē ab aquis diuina manus renouare receptos
 Incipit: & vita causa est sua cuiq̄, voluntas:
 Vt merces operum sit gratia, iudiciūq̄,
 De pretio, quo, quod donum perhibetur, ematur?
 An verò auxilium verbo Deus inchoat, & se
 Voce ministrorum mundo declarat in omni:
 Vt pulsante aures sermone illecta voluntas
 Iudicio praecurrat opem, nec gratia iam sit

Idē lib. a
pec mer.
& rem.
c 7.

B Gratia: qua legi surgens vice, iure momentis
 Solum agat: atque agro cum plantatore ministret,
 Terraq̄, seminibus det, non Deus, incrementum:
 Vbere ceu gleba subsistat, & arte colentis
 Exortura seges: neque quicquam cordis in aruo
 Praesulcet diuina manus, quo temperet aquor
 Edomitum, faciatq̄, satis gaudere nouales?
 Talibus adsumptis inimico ex dognate, nonne
 Perspicuum est quantum damnatos consoneatis,
 Dum cuique ad vere capienda exordia vita
 Naturam affectum fidei conferre docetū:
 Dumq̄, aliud non est vobiscum gratia, quàm lex,
 Quàmq̄, propheta monens, & quàm doctrina ministrū
 Scilicet vt tale arbitrium generaliter insit
 Semine damnato genitis in corpore mortis,
 Quale habuit nondum peccati lege subactus
 Prunus homo: & nullum in prolem de vulnere vulnus
 Transierit, nisi corpoream per conditionem:
 Qua sic exterius respondeat, vt nihil intus
 Imminuat, teneatq̄, suum substantia mentis
 Splendorem, & nulla pœnalis nocte prematur.

Addite quod superest tumidi, ruiturq̄, vani

Cap. 21.

Congr.

Congerite, & causis causas aptate sequentes.

Et quia nil prima perijt virtutis apud vos,

Dicite ab illa animis procedere veram

Iustitiam, regno dignam celoq; locandam:

Galat. 2. Et frustra Christus sit mortuus edite; multos

Arte & sponte sua sanctos ab origine mundi

Abſque Deo placuisse Deo: decretaq; legis.

Sup. foli. Tunc data, cum peior mos & corruptior atas,

188.a Terrore instanti & formidine mortis egeret.

Dicite pleitentes apices mortuq; ministros

Hoc expleſſe operis, quod gratia viuificatrix:

Nunc agite, & quoniam fuerit sine lege voluntas

Libera, quam scripti munibat pagina cordis:

Sic vitam aternam adquire potuisse, vacante

Hac ope que legem supereminet, vt sine lege

Ex naturali potuit virtute capeſſi:

Nunc autem, studijs vergentibus in mala multa,

Creniſſe auxilium: non quo ceſſante, salutem

Non caperet per difficiles natura labores,

Sed quo conatus operum affectuſq; iuuante,

Propoſitam citius ferret mens libera palmam.

Dicite, cum infantes renouantur, non renouari

Sup. fol. In fontes anim. u: & sola carne renasci

188.d. Exterius lotos, non exiſtentibus illis

Interioribus maculis: quoniam licet edere recta

Signa voluntatis nequeant, tamen hoc magis omnino

Sorde vacent, super auctoris quod conditionem

De proprio nihil addiderint, quod fons aboleret.

Cap. 22. Hac si non vestris spirant de cordibus, & vos

Non cum damnatis eadem ratis extulit alto

Mergendos pelago, summittite vela tumoris,

Nobiscumq; humiles placido consistite portu.

Edite constanter natura vulnera victa,

Exuat virtute animam, cacataq; cordis

Lumina, & in penam propriam iaculis * superatis

* super- Armatum arbitrium nunquam conſurgere poſſe:

zantis Inq; nouos lapsus semper nitendo reuoluit:

Cui sua sit Laqueus sapientia, morsq; subactum

Detineat, nisi vera salus ex munere Christi

Adſit, & oppreſſam dignetur gratia mentem.

Cap. 23. An vestrum sublimem animum pudet ista fateri,

Ne sub tam multis morbis sit vilitor ager?

Cum nihil ex omni maiorum dote superſit,

A Quo medici mereatur opem, & mercede valeat?

Ergo in castra gradum reuocate hostilia, & illis
Addite vos, quorum ingenio & fallacibus armis
Luditis, eiusdem vibrantes spicula lingua.

Exultate bonis natura, & mentis honorem

Omniibus à seclis * illapsum stare docete.

Neu vos in totum retegatis dogmate nudo,

Corporeo tantum decurrere tramite poenam

Peccati perhibete, animis nihil imminuentem:

Valnere transfixos absoluite crimine, & ipsam

lulitiam accusate Dei, transire sinentis

Supplicium, quò non vultis transire reatum.

Sed non iniustus Deus est, manifestaq; Pauli

Vox docet, vno omnes homines cecidisse ruente:

In quo tota simul series prostrata nepotum

Deperi, nec habet quisquam quo surgere possit

Ad vitam, sacro nisi rursum nascitur ortu.

Quotquot enim summo iustos numeratis ab auro,

Hac ope non dubium est saluatos, quam modo toto

Latius omnipotens exercet gratia mundo.

Hac, sicut dictum est, non iudex est meritum:

B Qua nisi plena malis non inuenit: & nisi donet

Qua bona sunt, nihil efficiet bene caca voluntas.

Hac ut cuiusquam studio affectuq; petatur,

Ipsa agit, & cunctis dux est vementibus ad se:

Perq; ipsam nisi curratur, non itur ad ipsam.

Ergo ad iter pariter ferimur, sine lumine lumen

Nemo videt, vitam sine vita inquitete mors est.

Hic vanam insano profertis corde querelam.

Omne opus arbitrij sublatum vociferantes,

Currere currentum si non & velle volentum est:

Nec vitij poenam deberi, aut praua laudi,

Si vel naturam obscuram mala velle necesse est,

Vel nostro ascribi nequeunt bene gesta labori.

Nunquid non eadem sapiunt, eademq; petorant

Vestri illi, quorum ructatis verba, magistri?

Sed quia consimili cognata superbia questus

Proflis, & vobis nunc respondetur & illis.

Inviolata Dei quondam & sublimis imago

In primo cuncti sumus patre, dum nemore almo

Degit, & edicto parens cauet arbore ab vna.

At postquam rupta mandati lege, superbum

Consilium mixtum inuicta de fonte recepit,

* illcū

Sic cōtra

Col. c. 20

Cap. 24

Rom. 5.

Sup. fol.

Cap. 25.

Idē ad g.

obi Gal.

Cap. 26

Cap. 27.

Idē cōtra
Col. c. 19.

Corruit, & cuncti simul in genitore cadente
Corruimus: transcurrit enim viro, a per omnes
Peccati ebrietas, corrupti & cordis in alio
Persistit, cruda feruet carbunculus esca.
Hinc animi vigar obtusus, caligine tetra
Induitur, nec fert diuina fulgura lucis
Lumen iners; hinc arbitrium per deuia lapsum
Claudicat, & cecis conatibus inq̄, ligatis
Motus inest: non error abest. manet ergo voluntas
Semper amans aliquid quo se ferat: et labyrintho
Fallitur, ambages dubiarum ingressa viarum.
Vana cupit, vanis tumet & timet: omnimodaq̄,
Mobilitate ruens, in vulnera vulnere surgit.

Cap. 28.

Hoc itaque arbitrium cum sanat gratia, tollit
Dicis, & perimū vita aspirante putatis.
Quid mirum rabido si corde phreneticus eger
Morbū amat, & pellit medicum? cognoscite tandem
Antiqui commenta doli: & desuescite captas
Aures vipereo rursū præbere susurro.
Parcite de fractis præcerpere noxia poma
Arbitrii ramis. non hæc vos esca reformat,
Nec speciem angelici nutrit cibus iste decoris.
Sed vitiorum avidos, & tetra bile tumentes;
De fastidita procul abripit arbore vite:
Huius ope & fructu vescendum est, vt reualescens
Languida mens, etiam proprijs bene viribus vti
Posat: & in Christo inueniat, quod perdidit in se.

Cap. 29.

Non igitur, quisquis terreni veste parentis
Exueris, priscum nature perdu honorem,
Sed recipis: sic adqurens quibus antè carebas,
Vt tua sint, si collatis vtare modestè,
Et quod habes, hoc te acceptum fatearis habere.
Fons igitur meriti est, lucis pater: inde quod in nos
Fluxerit, hoc nobis maiorum est causa bonorum,
Dum largitori sua reddimus: eiq̄, relatis
Augemur, nostrumq̄, bonum sit gloria dantis.

Cap. 30.

Sed qui iudicium arbitrii meritumq̄, tueris,
Quiq̄; hominum studijs ascribis dona vocantis:
Infantum discerne animos, & disserere quales
Affectus qualesq̄, habeant hæc pectora motus.
Da teneris mores, & libertate volendi
Instrue, vix aure tenuis lactisq̄, capaces.
Nulla tibi arbitrii respondent signa, nec vllis

A Dissociare pares meritis potes: omnibus vna est
 Natura, & pariter nequeunt bona vel mala velle.
 Et tamen ex istis miseratrix gratia quosdam
 Eligit, & rursus genitos baptismate transfert
 In regnum aeternum, multis in morte relictis.

Quorum causa fuit similis de vulnere eodem

Nec meritis istud poteris aptare parentum:

Ceu pia profuerit redimendus cura bonorum,

Absuleritq; alijs aliena ignavia vitam:

Cum videas multos sanctis genitoribus ortos,

Nullo saluari studio potuisse suorum.

Expositisq; alijs ob turpia crimina matrum,

Missam externorum curam, qua stercore raptos

Per fontem vitae, caelesti traderet aula.

Quid si diuersum hunc finem, quo gratia Christi

Vnum alio pereunte legit, donatq; salute,

In geminis etiam videas? quod diuidis vno

Tempore conceptos atque vno tempore natos,

Non vllos potes arbitry pretendere motus.

Cessat opus, cessat meritum, nihil editur impar.

Sed Deus & tales discernit, quo magis Christi

B Excellat bonitas, qua sola est causa vocatis

Et fidei & meriti: quoniam sapientia diues

Hoc etiam tribuit multis, vt sancta operatis, ..

In finire vitae, fiet de munere merces.

Non autem rectè, nec verè dicitur, illos, ..

Qui sunt exortes diuini muneris, & quos

Gratia neglexit degentes mortis in vmbra, ..

Peccati non esse reos quia recta gerendi

Non data sit virtus: natura compe de vinclos

Prociubuisse negant, nec ab vno germine credunt

Omnigenam prolem cum pœna & crimine nasci:

Quod qui non renuit, videt huius pondera culpa

Tam valida paviter miseris incumbere mole,

Vt si nulla etiam cumulent mala, sit tamen vnum hoc

Sufficiens scelus, ad mortem nascendo luendam.

Hanc igitur legem, quam per se nemo resoluit,

Si merito & iniuste positam impositamq; fatemur,

Cur querimur quod non omnes saluamur ab illa?

Cum si progeniem super omnem irrupta maneret,

De cunctis iustè damnatis non quereremur.

An quod de toto ferretur, non toleratur

De parte? & melius foret omnia debita cogi,

Dd ij

Quam

Cap. 31.

Sap. 4

Cap. 33.

Idem in
 epist. ad
 Ruf. & ad
 6. dubiū
 Genuen.

Quàm summa ex solida clementer multa remittis?
 Quis verò exemptus squallenti carcere pulset
 Invidia miserantis opem, quia non simul omnes
 In lucem veram tenebris eduxerit ipsdem:
 Cum penam qua meritus erat, non experiatur,
 Quam miserè ferat addictus, nisi liber ab illa?

C

Cap. 33. Denique tunc illum socialem mente benigna
 Concipit affectum, quo * cum summa prece Christum
 * sum- Conciliet miseris, sucta qui nocte grauati
 missa. Nulla gerunt vota: effugij tantum nocet error

Idē ad 6. Vt inuēt errare: & veteris contagia morbi

obi. Gal. Tam blandè obrēpunt, vt quo languetur ametur.
 Vnde ergo hæc oritur querimonia, non mouet illos
 Talis cura: quibus necdum est sua pœna dolori,
 Et qui se nulla credunt à luce relictos,
 Qui verò tenebris exempti in lumine viuunt,

Idē ad 11. Gaudēt: & quantum sibi sit bonitate vocantis
 obi. Gal. Dimissum, ex illis discunt qui debita soluunt

& ad 8 du Vos igitur soli queruli, soli, superbi:

biū Gen. Vos soli ingrati quos vrit gratia: cuius

Cap. 34. Omne opus arbitrio vultis subsistere vestro:

Et quod non cuncti mortales a tria vita
 Ingrediuntur, ita ex ipsis pendere putatis,
 Vt tam ex iudicio constet cuiusque quod intrat,
 Quàm quod non intrat: cen par in vtrunq; facultas
 Suppetat: vt tam sit proprium bona quàm mala velle.

I procul insana impietas, artesq; malignas

Aufer, & autorem comitare exclusa Britannum:

Nos humiles tennesq; sumus, grex paruus, & altis

2. Cor. 1. Inniti metuens: quia sufficientia nostra

Ex Christo est, si quid recti sapimus volumusq;.

Illi debemus: qui vincula nostra resoluit,

Proq; malis bona restituit, non inueniendo

Quod meritò legeret, sed donans quo legeretur,

Vt de perceptis prodiret causa merendi:

Deq; datis in danda gradus, industria crescens

Scanderet, atque bonum fieret Deus omnibus vnum.

Cap. 35. Cur verò humani generis de germine toto
 Pars quedam in Christo rursum generanda legatur,
 Pars peveat, cum causa eadem simul implicet omnes:
 Nec discernatur merito, qui munere distant:
 Non satis audemus scrutari, nec per opertas
 Ire vias, callesq; gradu pulsare remotos,

Multa

D

A Multa etenim bene testā latent, nesciat aq̄, profunt:
 Dum mansueta fides quaedam dilata modestē
 Sustinet, & nullo ignorat non edita damno. ...
 Sic quando electum ex cunctis populum Deus vnus
 Lege, sacris, templo, vnguento, signisq̄, fouebat,
 Quod fuit occultum, mundi q̄, in fine reiectum est,
 Non oberat nescire, omnes quandoq̄, vocandas
 In regnum aeternum gentes, totumq̄, per orbem
 Donandum, quod spes parua tunc plebis habebat.

Sic postrēma dies qua mundi clauditur aetas,
 Notitia nostrae non est data: nec tamen huius
 Secreti impatiens sanctorum turba laborat.

Ipsa quoque humani generis carnalis origo,
 Quam multas vario circumtegit ordine causas
 Cumq̄, omnes de fermento producat eodem
 Vna manus, nec diuersis elementa parentum
 Principijs cōant: lmo * procedat ab vno
 Disspat opus, mutat numeros per vascula fictor;
 Materiamq̄, vnā discernit iure creatis.

Ergo eadem natura anima, natura q̄, carnis
 Diuersis mundum subconditionibus intrat.

B His regnare datum est: illos seruire necesse est.
 Hos decor, & vires valida, viridisq̄, senectus
 Suscipit: hos species inhonora, & doabile corpus:

Hū viget ingenium praeclarū artibus aptum
 Horum tarda premit gelidus prae cordia sanguis.
 Quosdam nec licitus calor incitat ad generandum:

Ast alij insanum nequeunt frenare furorem.
 Hunc mitem & placidum tranquilla modestia comit.

His & mille modis semen variantibus vnū,
 Imparites subeunt distincta exordia formas.

Nec tamen hac inter tam compugnantis quisquam
 Arguit autorem, qui secum continet hūis

Legem operis, dum iudicio placita explicat aequo,
 Et rerum causas obscurat iusta potestas.

Si terrenum igitur signum, addit aq̄, mortis
 Progenies, ita dissimili producitur ortu,

Vt cum operis species pateat, tamen edita non sit
 Norma voluntatis de qua venit hic modus impari-

Quid mirum si consilij super omnia magni
 Arcanum latet, & placido subducitur alto?

Quod dum vana stans mundi, dum in corpore mortis
 Viuitur, & posus expletur certamen agomis,

Mar. 17.

Rom. 7.

Cap. 17.

Rom. 12.

* procedit

Rom. 9.

Aug. lib.

4. contra

Iulian. c. 3

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

Non cognoscendum textit Deus: vtilisq;
Duxit, ad examen quadam velare piorum.

Non ergo instamus clausis, nec aperta procaci
Vrgemus curaj: jatis est opera omnipotentis

Cernere, & autorem cunctorum nosse bonorum:

Quo sine nil rectum mens inchoat, audeat amens

Impietas tumido arbitrio subnectere causas

Diuinorum operum: nos cum manifesta videmus

Dona Dei, quorum est fons vnus, summa voluntas,

Rom. 11. Cum Paulo tremuisse iuuat, stupidumq; modeste.

Iniunctum ad solium Christi suspendere numum:

Cuius iudicium sic inscrutabile & altum

Dicimus, vt verax profus fiteamur & equum.

Rom. 7 Nam meritum ad mortem subeundam sufficit vnum:

Ad vitam, nisi quod donari gratia, nullum.

Cap. 37. Tu vero o noua gens veteris qua stirpe oleastri

Rom. 11. Velleris, & sacra ramis inolesciu oliuae,

Querere formata sentis te frondis honorem

Non studio capisse tuo, sed iure potentis.

Agricola insertam secundo viuere ligna:

Vince superborum status, & vana furentum:

Turbinitibus stabili fortis pietate resistes.

Nec tibi fallacis subrepat imago decoris.

Nullum ex his errare putes: licet in oruice, visum

Ducant, & iugi afficiant sua corpora mortes.

Abstineant opibus, sint casti, sintq; benigni,

Terrenisq; serant animum super: astra relinquitis:

Si tamen hec propria virtute capefcere quonquam

Posse putant, sitve vt dignus labor iste iuuari,

Ingenium meruisse aiunt bona vera petentis:

Crescere quo cupiunt, minuuntur: proficiendo,

Deficiunt: surgendo, cadunt: currendo recedunt.

Vnde etenim v. r. frustra splendescere querunt;

Inde obscurantur, quoniam sua, laudis amore,

Non qua sunt Christi, querunt: nec fit Deus illis

Principium: & capiti non dant in corpore regnum.

1. Cor. 3. Non borum templo est Christus petra fundamentum;

Sed super instabilem arbitri nutantis arenam

Affurgunt, saxa lapsuri mole tumoris.

Isti, quem quidam reprobantur edificantes,

A. 4. Nunc etiam reprobant lapidem: pariesq; fixe ipso

Psal. 117. Tertius esse volens, quem nullo fudere neciat

Eph. 1. Angulus, & quem nulla habeat compago ligatum;

A Hi tbalanium ad sponfi non perducuntur, & intrans
 Libertate sua, que Christi gratia confert,
 Non acceperunt, & habent non attrahit illos
 Vis patris ad verbum, sed sponte & prapete cursus
 Praueniunt cessantis opem: nec ad omne gerendum
 Eius egent, sine quo sibi plurima posse videntur,

Quid prodest verbis commentum Pelagianum

Respuere, & sola damnatos plectere voce?

Cum paucis squalida sublatis de cute neruis;

Intima viperei foueantur viscera sensus?

O bene quod diri erroris malus ille magister.

Nulla praeleuit letibalia pocula melle:

Sed non ambigua insectum seritate venenum

Protulit, & gnstu virus detexit amaro.

Nam si argumenti primordia non dnerasset

Hu, que discipuli dempserunt callidiores,

Innumerus dubio cepisset plasmate memes:

Qua dum multa vident informia limine in ipso,

Horrida terrifica declinant atria mortis,

Nec tam illis possunt attriti illudere fures;

Quorum quo tendant artes, atque vnde oriuntur.

B Non dubijs promptum est cuius cognoscere signis.

Non igitur cum damnatis sentire videntur,

Cum dicunt mortem in cunctos transisse per vnam

Primum hominem, cuius crimen resperferit omnes.

Nec quinquam in vitam aeternam, nisi fonte renatum

Venturum: insantesq, reos hoc munere solui,

Quos prima ad mortem generaliter edat origa.

Sed cum damnatis sapiunt, damnataq, promunt

Cum dicunt nihil esse animis per vulnus autum

Detractum illecoris, splendoremq, omnibus illum

Nunc talem imasce, qualis fuit ante ruinam.

Hinc libertatem arbitrij discernere sano

Posse oculo cordis, quicquid sit rite gerendum;

Nec solum ad vita praesentis commoda solers

Sufficere ingenium, quo se tueatur & ornet:

Sed summis etiam mentem aptam percipiendis,

Aeternisq, bonis, sponte ad caelestia ferri:

Perq, viam ad Christum, quam fecerit ipsa, venire.

Hinc hominem multa recti assuetudine firmum

Posse repugnare aduersis, nec cedere pacis,

Quas superanda animae per carnem admoerit hostis,

Auxilio abscedente Dei, qui deserat apud,

Matt. 22.

Ioan. 6

Ioan. 17

Cap. 38.

Cap. 39.

Vititerq; suos, vt de certamine agoni
 Quasi. u referant palmas: ne nulla piorum
 Sint merita, & vere priuentur laudis honore:

Fortè *
 Si quod
 natura
 sensu.

* Sicut natura sensum noluntq; voluntq;
 Præceptisq; tenent legalibus insinuatim,
 Diuini auxiliij manus hoc operetur in illis:
 Ceu solu Christi famulis virtute carere
 Sit dignum, & non posse probos apprehendere mores,
 Quos plerunque habeant etiam simulachra colentes.

Cap. 40

Talia lingua procax cum verbis fundit ineptis,
 Effuge tu noua gens, hostiles effuge sensus,
 Et procul à laqueis sapiens abiungere mortis.
 Christus enim tua iustitia est, quo te duce oportet
 Currere: ne cursus, Christo sine, sit vagus error.
 Nemo etenim nemo est, qui non cum vulnere primi
 Sit patris genitus: quo vulnere mens prius intus
 Percussa est, quam membra foris: cum mente receptum est
 Quod regione poli disiecta superbia suafit.
 Sic animus cui lumen erat de lumine summo,
 Arbitrium inuoluit tenebris: & luce relicta
 Consilio legit tetra nigrescere noctis.
 Nec iam captiuos oculos extollere in altum
 Sponte potest: quoniam hoc etiam spoliante tyranno
 Perdidit, vt quanto iuceat sub vulnere nôrit.

Cap. 41.

Si quid enim de principijs felicibus illi
 Et vitæ exilij superest prudenter agenda,
 Hoc sanum, & quo nil fuerit sublimius in se
 Credit: amatq; suum mundi sapientia sensum,
 Innumeras sese claram mirata per artes,
 Quod coniecturis sublimibus abdita querit,
 Quod meminit rectè, sapit acriter, æstimat aptè,
 Quod studium sancti excoluit, quod legibus vrbes
 Instituit nirosq; feros ratione recidit,
 Vt pæna metus officio certarit amoris.
 Iam cum exercetur numeris, ad sidera cæli
 Per cursus noscenda suos: & scire videtur

Fortè *
 effectus.

Defectus Solis varios, Lunaq; labores,
 Quam speciosa sibi est: & quam vanescit in ipsis?
 Que licet ex primo natura habeantur honore,
 Non tamen ad veram possunt perducere vitam.
 Denique ab his præceptis in multis religiones
 Decidit, & factu hasit fastore relicto.
 Nam si nunc etiam illæsis vigor ille maneret,

Cap. 42

A In quo infans natura fuit: sua quæque voluntas
 Concurrere Deo: pœnæq; absoluerè possèt:
 Ne quicquam Christi: us mortem moriendo * paret:
 Peccatum & mundis sanguis non tolleret agni:
 Nec genus humanum generari rursus egeret
 Conditione noua. quoniam sapientia sana,
 Sana fides, sanum arbitrium, mens libera morbo,
 Vitam agerent dignam summorum participatu.

* ligaret
 Ioan. 1.
 Ioan. 3.

Sed prostrata semel, quanto natura profundo

Cap. 43.

Immersa, & quante fit mole oppressa ruina?
 Verbum homo fit, rerumq; sator sub conditione
 Seruili forma dignatur virgine nasci:
 Inq; infirmorum cunctos descendere sensus.
 Vexatur virtus, sapientia ludificatur:
 Injustitia iniustos tolerat, clementia sauos:
 Gloria contemptum subit, & tormenta potestas:
 Inq; crucis pœnam nulli violabili vsquam,
 Vita agitur cuius perimatur morte peremptor,
 Iusto vt pro iniustu effuso sanguine, fit niors
 Vnus infantu multorum vita reorum.

Hoc igitur pretio captiui cum redimuntur,

B Agnoscant quali conclusi carcere, quoue
 Obsessi fuerint morbo: quibus eripiendus
 Succurri haud aliter potuit, quam morte medentis.
 Et quia de magnis opibus nonnulla supersunt,
 Quæ dei orent nudos, & quæ solemur egenos:
 Non ita pro summo oblectent vltima lapsos,
 Vt de supplicio tumeant: atque ordine verso
 Quo sunt effecti miseri, sint inde superbi.
 Aut cum hebetes visus, longa ex caligine tandem,
 Natura hoc potius libertatiq; volendi,
 Quam Christo tribuant: ne scilicet euacuetur
 Arbitrij virtus, si desit recta legenda.

Hoc patribus primis mortis sator insinuat
 Consilio est: hac arte omnes prostrauit in vno:
 Dum suadet multo prestantius esse, quod ipsis
 (Non tribuente licet domino) sponderet habendum
 Prudens libertas, vetitoq; instructa cupido:
 Quæ nunc per veteris serpens vestigia fraudis,
 Deceptos simili studet inflammare furore:
 Vt quoniam pulchrum est verum impendere curam,
 Iustitiaq; audios bona nosse & velle, salubre est:
 Suadeat ingenio cuiusque hoc lucis inesse,

Vt nata-

Fortè * Vt naturalis mens viuida * mobilitate,
nobilitate, Non spirante Deo, Christi exardescat auore.

Vtq; ita saluatricis nil gratia conferat istis,
Sed referat: pretioq; bonos, non munere detet.

Hic de feminibus multo iam plura oriuntur,
Et frumenta inter primo turgentia lacte,
Spinus fulta subit seges horrida zizaniarum.

Cap. 44 Sed nos qui domini semen sumus, agricolarumq;

1. Cor. 3. Stamus ope, & super a perflati viuimus aura:

Viperi calicis gustum procul excutiamus,
Diuiniq; operis constantiter confitemur

Ephes. 1. Figmentum nos esse nouum: quod prorsus ab illa

Stirpe vetustatis discretum est, atque recisum.

Et iam sit penitus carnalis originis exors,

Ephes. 4 Qui membrum est Christi, capitiq; in corpore viuunt

Ioan. 15. A quo subiectos vigor omnis manat in artus:

Et sic quæq; suo vegetantur in ordine partes,
Vt quod agunt, & dispositis quod motibus explent,

Colo. 1. Ex illo possint, qui summa atque vltima pacans,

Vt nos infereret summus, se miscuit unis.

Cap. 45. Conticeant igitur, qui dicunt esse cauendum,

Ne desit sanctis sumenda causa coronæ,

Si non ipsorum bona repperiantur in illis.

Hoc etenim tumida nimis impietate docentes,

Quid nisi iustitiam, & virtute Deaq;

Dispoliare volunt: ne lux in nocte coruscer,

Languida ne in vires redeant, ne mortua viuant?

Sed nobis summo verorum à fonte bonorum

Haurire hac, supero & semper splendore nitere;

Gloria sit: non spes in fani flore caduco.

Ioan. 15. Sicut enim palme nullo valet edere fructus

Non in vite manens, qua de radice ministrat

Succum agat in frondes, & musto compleat vinas:

Sic infecundi virtutum, & fruge carentes.

Perpetuus cibis ignis erunt: qui vite relicta

Audent effusa de libertate comarum

Fidere, ne Christi sint vbertate seraces:

Et magis se credunt proprijs excellere posse,

Quam si virtutum placitarum sit Deus autor.

Viles ergo putent se, deformeque futuros,

1. Cor. 15. Cum transformatus fiet Deus vnica sanctis

Gloria: corporei nec iam pressura laboris

Canteret incertos, sed in omnibus omnia semper

A *Christus erit. quod si pulchrum, & super omnia magnum est:
 Cur pudet hac etiam fletus in valle potentes
 Esse Deo, minimūq; operū mortaliū habere,
 Quod non est nisi peccatum, quo discrucietur
 Libertas: ad quam solam male gesta recurrunt?
 Et tamen in sanctos animum cum intendimus actus,
 Cum desiderijs carnis mens casta repugnat,
 Cum tentatori non cedimus, & per acerbās
 Vexati pœnas, ille so d'orde manemus,
 Libertate agimus: sed libertate redempta
 Cui Deus est rector, summiq; ex lumine lumen;
 Vita, salus, virtus, sapientia: gratia Christi est,
 Qua currit, gaudet, tolerat, cauet, eligit, inflat,
 Credit, sperat, amat, mundatur, iustificatur.*

*Si quid enim recti gerimus, Domine, auxiliante
 Te gerimus: tu corda moneatū vota petentis
 Qua dare vis, tribuū: seruans largita creansque
 De meritū merita, & cumulans tua dona coronū.
 Non autem hoc curam minui, studiūq; resoluī
 Virtutum, aut opū ingenij torpēre putandum est,
 Quod bona sanctorum tua sunt: & quicquid in illū
 Aut sanum aut vtilidum est, de te vigeat: vt videatur*

B *Nil actura hominis, te cuncta gerente, voluntas.
 Qua sine te quid agit: nisi quod procul exulet à te,
 Precipites semper calles, & deuia motu
 Ingressura suo: nisi fessam tu bone & agram
 Suscipias, reseras, soneas, tue arū, honestes.
 Tunc fiet cursus velox, oculiq; videntes,
 Libera libertas, sapiens sapientia, iustum
 Iudiciū, & fortis virtus, & sana facultas.
 Huius opū semper pater indigeamus: ab ipsa
 Prodeat arbitrium nostrum, nihil, hac sine, sensus
 Corporei possunt, opus vs serule quiescat.
 Et tua dum in nobis agitur, non nostra voluntas,
 Legitima in sanctū ducamus sabbata fecitis.*

FINIS.

ARGV-

ARGUMENTA CAPITVM
CARMINIS PROSPERI

C

DE INGRATIS.

Proximum.

- Caput 1. Dogma Pelagij proponitur
Caput 2. Summa cura Pelagij doctrinam fuisse reiectam ratione, & auctoritate, à Sede Apostolica, Concilij & Patribus.
Cap. 3. Augustini in primis eruditione illam fuisse confutatam.
Cap. 4. De defensoribus reliquiarum illius hæresis, rectè volèdi affectum dicentibus homini tam naturalem quàm malè volèdi.
Cap. 5. Illos à Pelagianis non discrepare: & proinde publicam pacem cum illis inire debere.
Caput 6. Inducit Pelagianos verbis querulosis eos interpellantes, quò in gratiam recipiantur ab eis, vt quorum probent sententiam.
Caput 7. Quomodo reliquiarum defensores suspensi sint & anxij auditis eiusmodi querelis.
Caput 8. Pelagianos rationabiliter posse petere, sic de se iudicari, vt vel in Ecclesiam recipiatur, quodque illi docèt docere permittantur: vel etiam illi vnà secum foras pellantur.
Caput 9. Aduersario ostendit, quam Pelagij doctrinà Patres damnarint.
Caput 10. Quæ & quàm sana sit fides aduersarij.
Caput 11. Eam confutaturus, primùm ostendit, Deum non semper voluisse omnes saluos facere. D
Caput 12. Responderi non posse: Deum quidem nunquam destruisse omnes vocare etc. sed gratiæ vocanti plurimos restituisse sera voluntate qui per se potuerint acquiescere: primò, quia tunc verum esset, naturam humanam non esse læsam etc.
Caput 13. Secundò, quia sequeretur Dei voluntatem esse infirmam.
Caput 14. Ostendit, gratiæ & virtute Dei omni tempore còuersa esse pessima corda quibus nihil recti vnquam infederat: & hanc conuersionem non esse expectandam ex legis monitis, nec ex prophetæ aut Apostoli cohortatione.
Caput 15. Per gratiam Dei non tantùm nos protegi in virtute, sed & ipsum primum bonum affectum accipere, idque nulla ei facta mora: nec hoc vel ex naturali sapientia vel lege contingere.
Caput 16. Natura per se nõ valet vitæ æternæ fructus edere: quinimò peccatum esse etiam quod probè videtur sic gerere.
Caput 17. Ipsum Credere, donum est gratiæ: quæ sola ex immundis mundos facit, nec spectat quos se dignos inueniat, sed ipsa dignos facit.
Caput 18. Idem confirmat, quòd perceptus baptisimus in vitæ ultimo multos flagitiosissimos ad cælum mittit.
Caput 19. Illis ipsi gratia Dei inspiratum esse baptisimi desiderium, ac fidem quò tam salubre quid poscerent: sine qua etiam longinquius errent, quo plus gradiantur.

Caput

- A** Caput 20. Supradictos errantes, nullum aliud Deo assignare principiū reparacionis humanæ naturæ, quàm quòd per legem & prædicatores humanæ insinuat voluntati quæ facere eā oporteat.
- Caput 21. Eisdem pari posse ratione dicere, veram virtutem ab illis animis sine Christo prodire: multos sua sponte Deo placuisse ab origine mūdi sine Deo: quod præstatur gratia, id terramentis legis præstitum (quæ etiam data sit in remedium, cum corruptior esset ætas) & inualescentibus malis legi gratiā demum superadditam, nō quasi sine ea salutem naturam consequi non posset, sed vt facilius id posset: atq; ita, infantes infantes esse, & corpore non animo per baptismum ablui.
- Caput 22. Errantes eisdem hortatur, vt timore deposito naturam sic vulneratam confiteantur, vt nunquam per liberum arbitrium conseruare possit: sed nitendo, etiam in nouos lapsus semper reuoluat, sua sapientia laqueata.
- Caput 23. Eos, si hæc confiteri recusent, Pelagianis pacem negare nō posse: & Deum iniustitiæ arguere, sinentem eō transire supplicium, quò negant transire reatum.
- Caput 24. Deum non esse iniustum: quoniam ruente Adā omnes etiam sic ceciderint, vt ad vitam postea resurgere nisi Christi gratia nemo potuerit.
- Caput 25. Gratia Dei nulla inuenit bona hominis merita: dat sui desiderium, & dux est ad se venientibus.
- B** Caput 26. Quæruntur aduersarij hac prædicatione gratiæ auferri liberum arbitrium.
- Caput 27. Liberam voluntatem remansisse in humana natura: tamen si eadem natura, quæ ante peccatū imago Dei erat, per peccatum sit errore, vano timore, ac timore inebriata.
- Caput 28. Suadet ne in vigore arbitrij confidant, sed in Christo arbore vitæ, quæ languidam mentem & reualefcere facit, & proprijs viribus bene vti.
- Caput 29. Gratia Christi non perdimus, sed recipimus priscum naturæ honorem: qua gratia quod facimus & nostrum est, & maiorum causa bonorum.
- Caput 30. In paruulis à baptismo mox hinc migrātibus, maximè lucere, gratiam Dei non dari secundum humanæ voluntatis studia.
- Caput 31. Eorundem salutem baptismo concessam non esse in primis parentum sollicitudini: nec damnationem ignauæ ascribendam, maximè cū etiā in geminis diuersum hunc euentū cernamus.
- Caput 32. Peccati reus rectè etiam eos dici, quos gratia neglexit in vna bra mortis: nec excusari quia rectè agendi negata est virtus, cū etiā si nemo à dānatione liberaretur, iustè nemo cōquereretur.
- Caput 33. Consideratione iustæ totius generis humani condemnationis, pios ad Deo gratias agendas excitari, concipereq; affectum precandi Christum vt miseri reconcilientur ei, qui de sua ipsorum captiuitate non dolent.
- Caput 34. Non esse homini tam proprium bona quàm mala velle: sed si quid

- quid recti sapimus volumusve, ex Christo esse.
- Caput 35. Scrutandum non esse, cur de toto humani generis germine pars vna eligatur altera reiecta, quã eadẽ caula totũ genus humanum implicet: eò quod id ignorare nõ obfit, sicut nec oberat nescire omnes gentes fore ad fidem vocandas: nec nunc, quando mundus finietur, vel quæ sit tantæ in genere humano varietatis causa, vt licet eadem omnium sit natura, vnus tamen regnet alter seruiat etc.
- Caput 36. Consilio diuino nõ perspecto agnoscatur interim vnus cunctorum autor bonorum: sine quo nil rectum mens inchoet, & sine cuius gratia nullum ad vitam meritum, omnibus verò vnus ad mortem suppetat.
- Caput 37. Aduersarios optat non falli imagine vel specie virtutũ Pelagianorum: quòd illi hisce virtutibus, si partes putet sola liberi arbitrij libertate, non crescant, sed minuantur, non proficiant, sed deficient etc. eo quòd ædificij spiritualis fundamentum & lapis angularis Christus esse debeat.
- Caput 38. Ab illis vocetenus dånari Pelagium: & quòd Pelagius innumeros seduxisset, si doctrinæ suæ poculum aliquo melle præliuisset, quosdam errores suos minus planè tradendo.
- Caput 39. Quid ab istis de Pelagiano dogmate & dånetur & retineatur.
- Caput 40. Nemo nascitur sine primi parentis vulnere, quo prius mēs intus est læsa quàm corpus foris. & hinc, cursus sine Christo est vagus error, inuoluto arbitrio tenebris, vt nec quidem oculos mentis sponte possit in altum attollere.
- Caput 41. Quòd si quid ei superfit de primi honoris ac felicitatis reliquijs, falso putat id sanum, eoquẽ nihil vnquã in se fuisse sublimius, hinc suam amans fatuitatem, sesequẽ vehementer demirans.
- Caput 42. Ex reliquijs legis naturæ hominem non perduci ad salutem: & non necessarium fuisse mediatorem, si illæ la fuisset natura humana post peccatum Adæ.
- Caput 43. Ex ineffabili Dei humilitate, qua homo miser fieri dignatus est, vt hominem redimeret: agnoscat homo captiuus quo carcere clausus, quòve morbo obsessus sit: cui eripiendo non nisi morte medicifuccurri potuit: nec quibus decoratur nudus, aut solatium caput egenus, his tumeat, quasi va bene ei sit, ex vna arbitrij libertate pendeat.
- Caput 44. Nos, qui fideles sumus, consiteamur nos nouum esse signum, discretum prorsus à vetustatis Adami radice per Christũ, per quem vnus possumus, quicquid possumus.
- Caput 45. Sanctis non auferri causam obtinendę coronæ, si in eis non reperiuntur bona quæ solis suis viribus fererint: nec studium virtutum resoluat, aut opus ingenij torpere, si eorum bona, Christi dona sunt.

A. D. PROSPERI

AQVITANICI PSALMORVM A
CENTESIMO VSQVE AD
CL. EXPOSITIO.

PSALMVS C.

Misericordiam, & iudicium cantabo tibi domine.

PSALMVS iste de primo versu toto intelligendus est corpore, & cōsistendū Deo, quoniā vniuersæ viæ eius misericordia & veritas: vt quælibet se nostris cogitationibus de rerum veritate ingerant causæ, non in aliquam moueamur querelam: sed misericordiam & iudiciū domino pia cōfessione cantemus. Ad resoluēdas enim vniuersas quæstiones, quas contra prouidentia Dei exercere audeat mundi huius stulta sapiētia, inuictissima est ratio,

per quam intelligitur, inter præsentis viæ inæqualitates nec à iustitia Dei misericordiā, nec à misericordia abesse iustitiā, donec per actūs tēporalibus iusto iudicio fiat vtraq; perpetua, cū pro qualitate gesturū dextros gloria, sinistros pœna susceperit.

Mat. 25.

B

Psallam, & intelligam in via immaculata: quando venies ad me.

In hac, inquit, confessione boni intellectus ero, & per immaculatam conuersationis meæ viam ad me venire te sentiam: cū enim sine te bonus esse non possim, si recta sunt quæ ago, te mihi inesse non dubito.

Deambulabam in innocentia cordis mei in medio domus meæ.

Innocentia vera est, quæ nec sibi, nec alteri nocet: Quoniā qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Deambulare in latitudine animæ suæ, id est, in habitaculo cordis sui, non potest, quem angustat reatus, & vita illicitæ actionis accusat. Pia autē, & impolluta conscientia liberis intra se vtitur spatijs: & quæ integros habet suæ ædificationis recessus, in appetitus nō euagatur alienos.

Sentēt. 2
in libro
Sentētia.
Psal. 10.

Non proponebam ante oculos meos rem malam.

Ante oculos habemus, quæ diliguntur: & in quibus delectatur animus, in his moratur aspectus. Are ergo mala oculos auertere, est quicquid Deo displicet non amare.

Facientes prauaricationes odio habui

Diligēdi sunt homines, vt odio habeātur prauaricationes: quia aliud est, amare quod facti sunt: aliud, odisse quod faciunt.

Sentētia
est 2.

Non adhasi tibi cor prauū declināte a me malignū non agnoscebam.

Præu, inquit, cordi consensum non præbui: & ab immaculata via declinā:

A

PSALMVS CI.

PSalmi huius titulus est, Oratio inopis cūm angeretur, & in conspectu domini effundit precem suā. Iste ergo pauper Christus est, qui formam serui accipiens, nostra indutus est paupertate: & cūm sit mediator Dei & hominum, homo Christus le- 1. Tim. 3
sus, idem est in humilitate corporis, qui est in gloria patris: vt quorum suscepit naturam, exequatur & causam.

Exaudi domine orationem meam, & clamor meus ad te perueniat.
Ne auertas faciem tuam à me: in quacunq; die tribulor, inclina ad me aurem tuam.

Quod est, Exaudi orationem meam: hoc idem est, Et clamor meus ad te perueniat. Sed geminata petitio ostendit petentis affectum. Ne auertas, autem, faciem tuam à me, dicit pro humilitate membrorum. Nam quando pater à filio, quando Deus auerteretur à Christo? Et ideo petit se, in quacunq; die tribularetur, exaudiri: quia pietas capitis cum omni corporis portione compatitur: & labor omnium, qui & locis & temporibus variatur, nunquam sine illo est, qui omnium miseretur.

In quacunq; die inuocauero te, velociter exaudi me.

B

Cito obtinentur, quæ bono desiderio postulantur: nec differuntur preces, quæ hoc petunt, quod vult ille qui petitur. Velox itaque exauditio est, cūm ipsa primitus exauditur oratio: nec tardat auxilium, qui dedit votum.

Quia defecerunt sicut fumus dies mei:

Dies primi hominis, quem suscepit secundus, fumo in sua elatione deficienti aptissimè comparantur. Et quia nemo in nouitatem Christi nisi ex Adæ vetustate transfertur, gemit in his, quos reparat ipse reparator.

Et ossa mea sicut in frictoriolo confixa sunt.

Ossa dicuntur hi, qui sunt in Christi corpore fortiores, quorum firmitate omnium compago membrorum munitur: dicente osse fortissimo Paulo, Quis scandalizatur, & ego non vror? 1. Cor. 12.

Percussum est sicut saxum, & aruit cor meum.

Omne humanum genus in Adam, à quo est vniuersalis propago, percussum est: & de illius vulnere gemunt, qui spe saluantur in Christo, non sine Rom. 8.
miserijs mortalitatis inde contractis.

Quoniam oblitus sum manducare panem meum.

Acceperat primus homo panem verbi in lege mandati: sed vetitum ci-
Eo bum

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Ioan. 6. **Ioan. 6.** bum fumens, panis illius de quo viuebat oblitus est: & ob hoc, sicut percussus sum foenum, cor eius exaruit. Modò ergo reuiuifcat, & edat panem quem fuerat oblitus, qui iam in corpore est dicentis: Ego sum panis uiuus, qui de celo descendi.

A voce gemitus mei adhaferunt ossa mea carni meae:

Rom. 17. **Rom. 17.** A voce, inquit, gemitus mei, non à voce gemitus illorum: de quibus gemo quòd non rectè gemunt, quòd carnalia cupiunt, quòd corporalia concupiscunt. Sed quia non desunt validiora membra, quae curam habeant infirmorum, nec ab affectu capitis discrepent, voce gemitus mei erudiuntur ossa: id est, fortiora corporis, vt adhaereant carni meae, id est, infirmioribus meis, secundum quod scriptum est, Debemus enim nos firmi infirmitatem infirmorum portare.

Simili factus sum pellicano solitudinis: factus sum sicut nycticorax in parietinis.

Vigilauit, & factus sum sicut passer singularis in tecto.

Matt. 10. **Matt. 10.** Omnis strenuus & deuotus Euangelij prædicator, his tribus quae commemoratae sunt, a uibus comparabilis inuenitur, secundum eorum formam, quibus verbum veritatis adnuntiat. Si enim infidelibus loquitur, in solitudine est tanquam pellicanus, nec fastidit deserta & inculta: quia etiam in talibus facit sibi Spiritus sanctus habitaculum. Si autem his prædicat, qui acceptam gratiam perdididerunt, fit quodammodo nycticorax in parietinis, non deserens eos qui corruunt, vt ædificij bene fundati & stabilitatem recipiant & decorem. Si verò eos cohortatur, qui cum videantur fideles, tepidi tamen sunt atque carnales, fit sub tecto positus, id est, sub carnis infirmitate uiuentibus qui iam passer, increpans eos atque incitans, vt in tecto sint potius quam sub tecto: hoc est, vt sibi etiam sibi carnem habeant, non vt ipsi ei subiciantur. Qui enim in tecto est, non descendat tollere aliquid de domo. Et quod in aure auditis, prædicate super tecta. Sed harum affectionum sedulitatem nemo magis, quam dominus Iesus Christus uoluntarius pauper exequitur: qui ueniens peccatores saluos facere, omnium labores infirmitatesque suscepit. Quia Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi: vt & sollicitudo gentilis acciperet notitiam ueritatis: & obcaecatis Iudæis, ac sua præuentione ruinosus, & lux & stabilitas præstaretur: dum ille qui tenebrarum illuminator est, per Apostolum dicit, Fuiſtis aliquando tenebrae, nunc autem lux in domino. Idem uerò à tenebris, quas dilexit, occisus uigilauit: id est, surrexit, & factus est sicut passer singularis in tecto: id est, in celo, quò adhuc nemo ascendit nisi qui de celo descendit, qui est primitiae dormientium, & primogenitus ex mortuis.

Ioan. 1.
1. Cor. 15.
Colof. 1.
Apo. 1.

Tota die exproprabant mihi inimici mei: & qui laudabant me, aduersum me iurabant.

Ea significantur, quae in tempore passionis gesta sunt. Exprobratur domino,

Amino, quòd qui alios saluat, seipsum supplicio eruere non possit: & qui fuerant falsi laudatores, in occisione ipsius conspirabant. *Mat. 17.*

Quoniam cinerem sicut panem manducabam: & potum meum cum lachrymis miscebam.

Ostenditur sacramentum misericordiz Saluatoris, qui etiam eos membra sua facit, quibus talis congruit medicina: & personæ suæ eorum copulat causam, in quibus se cinerem dicit sicut panem manducasse, & potum cum lachrymis misceuisse: quod quidem infideles opprobrio deputant, dicentes spem remissionis fomitem esse peccandi.

A facie ira tue, & indignationis tue, quoniam eleuans allisisti me.

Ipsa est ira, quam Adam meruit, & in qua omnes nati sumus, secundum quam dicit Apostolus, Erasmus natura filij iræ sicut & cæteri, non ex conditione Dei, sed ex iudicio. Et ideo natura filij iræ dicimur, quia ita ipsis nostris principijs infedit, vt ab illa, præter dominum nostrum Iesum Christum, nullius hominis natura sit libera. Eleuatus est autem homo quia rationalis & ad imaginem Dei factus est. Elisus verò est, quia suæ dignitatis oblitus est, sicut scriptum est, Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus se. *Ephes. 2. Psal. 48.*

Dies mei sicut umbra declinauerunt: & ego sicut scænum exarui.

B Recessi ab æterno die per peccatū, & in dies transitorios decidi per iudiciū. & quia sicut scænu arui, per eū qui inter mortuos liber est, spe saluus fio. Sicut enim in Adā omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabūtur. *1. Cor. 15.*

Tu autem domine in æternum permanes, & memoriale tuum in generatione & generationem.

Temporalem, inquit, seruet æternus: non enim quia cecidi, tu senuisti: qui eras ad me humiliandum, ipse es ad me liberandum: & promissionum tuarum non obliuisceris.

Tu exurgens misereberis Sion: quia tempus vt miserearis eius.

Quod tempus, nisi de quo dicitur, Cum autem venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret? *Gal. 4.*

Quoniam beneplacitum habuerunt seruis tui lapides eius, & pulueris eius miserebuntur.

In Sion multi sunt lapides, & plerique sunt puluis. In lapidibus gaudium sanctorum est, in puluere miseratio. De Sion sancti patriarchæ, sancti Apostoli, & prædicatores euangelij: hi omnes lapides electi, & probati: Cæteri

Eccl. 17. autem.

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

autem qui istis non sunt connexi, puluis sunt, quos auferet ventus à facie ^C terræ, nisi agnoscant se, & dicant, Memmento domine quòd puluis sumus.

Et timebunt gentes nomen tuum domine, & omnes reges terra gloriã tuam.

Hoc fundamento posito in Sion, & hac misericordia pulueri eius impensa venit etiam de gentibus alius paries, qui angulari lapidi coaptetur, & duo in vno condantur, qui facit vtraque vnum.

Quoniam edificauit dominus Sion, & videbitur in gloria sua.

Crescit quotidie ecclesia in templum Dei, & ab ipso capite totum corpus extruitur. Et apparebit Iesus Christus in gloria sua, cùm venerit iudicare mundum, à dextris & sinistris alios assumpturus in regnum, alios in supplicium detrusurus.

Matt. 25.

Respexit in orationem humilium dominus, & non despexit precẽ eorum.

Hęc est ædificatio Sion, & structura eius: sic viui lapides instruuntur: quia ad compagem decoris eius non nisi per humilitatem & orationẽ, per gemitus & lachrymas peruenitur: ne perfecta & dedicata domo frustra pulset, qui secus aduenerit.

Scribantur hæc in generatione altera: & populus qui creabitur laudabit dominum.

D

Scribuntur hæc in veteri testamento per prophetiam pertinẽtem ad noui testamenti generationem, hoc est, ad populum qui creandus erat in Christo, de quo Apostolus dicit, Si qua igitur in Christo noua creatura, vetera transierunt, ecce facta sunt noua. Omnia autem ex Deo, hoc est, vetera & noua, quoniam per vnam fidem vterque populus accepit iustificationem.

2. Cor. 5.

Quoniã prospexit ex alto sancto suo, dominus de celo in terram prospexit.

Vt videret gemitus compeditorum: vt solueret filios mortificatorum.

Prospiciẽte in terram Deo: hoc est, misericordiã suã hominibus tribuẽte, tam fortia facta sunt vincula charitatis, vt ea non potuerit vincere violentia persecutionis: per timorem enim Dei superaerunt martyres timorẽ mundi: & compedes fidei cõtinuerunt eos ab excessu trãsgressionis, qui labor perseverãtiæ transijt in libertatẽ gloriæ: vt gemitus verteretur in gaudia, & compedes in coronas. Soluuntur autem etiam filij mortificatorum, id est, martyrum, qui eadem inflammata fide secularium cupiditatũ vinculis liberati possunt dicere, Disrupisti vincula mea: tibi sacrificabo hostiam laudis.

Psal. 115.

Vt adnuncietur in Sion nomen Domini: & laus eius in Hierusalem.

Vt solutis vinculis peccatorũ libera charitas seruiat Deo, & laus domini multi-

multi-

A multiplicetur in Sion, id est, in specula, quæ est Ecclesia, quæ non presentis diligens, sed futura prospiciens, in spe promissionum lætatur.

In conueniendo populos in vnum, & regna vt seruiant domino.

Factum est sanguine martyrum & gemitibus compeditorum, vt exauditis illis qui erant in gemitibus & pressura, hanc nostris temporibus haberet ecclesia libertatem, qua omnium gentium populi in fidei coeant vnitatem: & regna quæ persequebantur Christianos, iugo Christi subiecta sint.

Respondit ei in via fortitudinis sua.

Sive Sion sive Hierusalem, quæ est ecclesia, in qua laus domini celebratur, respondit ei, quem per fidem laudat, per spem, per charitatem. Nam vocationi eius respondere, est credere atque obedire, & in præceptis ipsius ambulare. In via fortitudinis: quia ab ipso est vt perseueretur inter omnes illecebras & labores.

Exiguitatem dierum meorum adnuncia mihi.

Exiguum est omne quod finitur, & transit: vita enim temporalis in comparatione æternitatis exigua est: cuius dies ideo sibi adnunciare ecclesia postulat, vt nouerit se vsque in finem seculi esse mäsura, donec veniant illi dies, qui nec numerum poterunt habere, * nec terminum.

Al. * nec imminuunt

Ne renoces me in dimidium dierum meorum.

Non imminuantur, inquit, dies mei, quousque in consummationem seculi spondidisti, donec plenitudo gentium introeat, & omnis Israel saluus fiat.

Rom. 11

In generatione & generationem anni tui.

Ab initio vsque ad consummationem sanctos Dei diuersa secula alios & alios protulerant: quorum iustificatio non est nisi in Christo, per quem omnium generationum vna generatio est, quam Deus æternitatis facit esse participem: vt absque commutatione sit omnia in omnibus.

1. Cor. 10.

Principio domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli:

Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent,

Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.

Vera æternitas, & vera immortalitas non est nisi in deitate trinitatis, cui quod est esse, perpetuum est: & neque per initium, neque per incrementum, neque per defectum vllam recipit mutabilitatem. Creaturæ autem, etiam

Sententia est 3.

Ee liij illu

Hiæ quibus æternitatem creator dedit vel daturus est, non penitus carebunt fine, dum illis finis est ipsa in augmentum facta mutatio. Et terra ergo quam tu domine fundasti, & cœli qui opera sunt manuum tuarum, sicut vestimentum & opertorium veterascent & peribunt: non ut non sint, sed ut aliter sint: nouatione scilicet substantiæ, non defectione naturæ. Tu autem idem ipse es, nec ab alio in aliud transis: quia tu es qui verè es, & qui in gloria tua nec minor potes esse, nec maior: dans filijs seruorum tuorum, ut ad nõ deficientes annos tuos valeant peruenire.

Filij seruorum tuorū inhabitabunt, & semen eorum in seculū dirigitur.

Eph. 7. Filij seruorum Dei, sunt filij iustorum, filij patriarcharum, prophetarum, apostolorum, & martyrum: filij postremo totius Ecclesiæ; quæ corpus est Christi, & quæ mater est omnium patrum omniumque filiorum. Hi ergo in æternitate annorum Dei habitabunt, & semen eorum in æternum dirigitur. Semen autem eorum rectè intelligitur, opus iustitiæ ipsorum, quod debet vnumquemque præcedere: quoniam sterilem & infructuosum illa æternitatis beatitudo non recipit.

PSALMVS CII.

Benedic anima mea dominum: & omnia interiora mea nomē sanctum eius.

Eph. 7. **T**OTA Ecclesia cū suo capite, quod est Christus, vnus est homo: cuius proprium officium est in omni tempore benedicere dominum: sequè in laudem eius; quem ex tota virtute sua diligit, cohortari. Interiora autem eius sunt ratio intelligentiæ, spes in dei, humilitas timoris, fortitudo charitatis: & si quæ sunt aliæ affectiones; quibus mens in admirationem sui autoris erigitur.

Benedic anima mea dominum: & noli obliuisci omnes retributiones eius.

Iterata cohortatio docet, nunquā à Dei benedictione cessandum. Erit autem perseverans benedictio, si retributionum eius nulla vnquam subrepat obliuio: quæ retributiones non secundum merita humana sunt factæ. Nam damnatio peccatoribus debebatur: sed gratia præstita est malis, & salus perditis: Quoniam filius hominis venit querere, & saluare quod perierat: & non venit vocare iustos, sed peccatores. Benedicendus ergo est, qui non solum non plebit malos, sed etiam bona pro malis reddit, & bonos facit.

Qui propitius fuit omnibus iniquitatibus tuis: qui sanat omnes linguas tuas.

Qui redimet de corruptione vitam tuam, qui coronat te in misericordine & misericordia.

Qui satiat in bonis desiderium tuum: renouabitur sicut aquila iuuentus tua.

A Enumeratio retributionum Dei ostendit per quos gradus gratiæ anima humana saluetur. Qui propitius sit, inquit, omnibus iniquitatibus tuis. Non ait, Omnibus virtutibus tuis: quæ utique nullæ ei inessent, nisi fieret remissio peccatorum. Quæ ne rursus exurgant, Sanat, inquit, omnes languores tuos. Qui autem sunt isti languores, nisi concupiscentiæ malæ, desideria carnalia, & morbi omnium vanitatum: de qua corruptione redimitur vita infirmorum: quia corpus mortis nostræ corpus factum est ipsius vitæ, vt coronaret nos in miseratione & misericordia: sicut scriptum est, Miserebor, cui misertus ero: & misericordiam præstabo, cui misericordiam præstitero: vt intelligamus, per eandem misericordiam dari coronas meritum, per quam data sunt merita coronarum. Deinde additur: Qui satiat in bonis desiderium tuum. His enim curationibus perducta est anima ad desideria bona, vt spreto & abiectis carnalibus, atque terrenis, spiritalia, & celestia concupiscat: quoniam beati qui esuriunt iustitiam, quia ipsi satiabuntur. Renouabitur ergo sicut aquilæ iuuentus tua: hoc est, à vetustate in nouitatem, & in iuuentam à senectute mutaberis, ad similitudinem aquilæ, quæ depositis alis rostroque mutato, in nouas vires rediuiuo vigore iuuenescit.

Rom. 9.

Math. 9.

1. 17.

Faciens misericordias dominus, & iudicium his, qui iniuriam accipiunt.

B Nouit dominus, quod in hac vita serui ipsius laboribus iniuriisque subiecti sunt: sed vult eos esse mites, esse patientes: quia sicut misericors est ad liberandum, ita etiam iustus ad iudicandum. Dicens enim omnibus iniuriam accipientibus, Mihi vindictam, & ego retribuam: non denegat opem qui denunciat ultionem. Facit ergo dominus misericordiam: facit & iudicium. Sed perfectiorum est, etiam his qui iniuriam fecerint, misericordiam magis quam optare vindictam.

Rom. 12.

Notas fecit vias suas Moysi, filijs Israël voluntates suas.

Magnum mirandumque mysterium est, ideo datam legem, vt crescente peccato humiliarentur superbi, humiliati confiterentur, confessi sanarentur. Istæ sunt viæ occultæ quas notas fecit Moysi, per quem legem dedit: quia peccatum non haberet, vt superabundaret gratia: quam utique viri Israëlites intellexerunt, & à Deo reuelante viderunt quæ ratio dispositionum, quod consilium diuinarum fuerit voluntatum.

Rom. 5.

Gal. 3. 01

Miserator & misericors dominus: longanimis, & multe misericordiae.

Quid tam longanimū, quid tam abundans quam Deus, qui in misericordia pluit super iustos & iniustos: & solem suum oriri facit super bonos & malos. Parcit contemptus, parcit negatus: & mauult vitæ peccatoris quam mortem. Quoniā omnis longitudo patientiæ eius, eruditio est pœnitentiis, & oblatio correctionis: nec vlla operam ipsius misericordiam vacant: quando homini & mansuetudine consulit, & flagello.

Math. 9.

Senten.

est 4.

Eo iij. Non.

Non in finem irascetur: neque in aeternum indignabitur.

C

Senten-
tia est s. Divina bonitas ideo irascitur, ne irascatur: & misericorditer adhibet tem-
poralem severitatem, ne æternam referat ultionem.

*Non secundum peccata nostra fecit nobis: neque secundum iniquitates
nostras retribuit nobis.*

*Quoniam secundum altitudinem cæli à terra confirmavit dominus
misericordiam suam super timentes se.*

Sicut cælum, inquit, protegit terram, sic timentes se protegit Deus.

Quantū distat Oriens ab Occidēte, longè fecit à nobis peccata nostra,

Tit. 3.

Regenerationis hæc virtus est, quæ homines exuit peccatis: & gratiæ in-
duit donis: vt vetustas occidat, & veritas oriatur. Facta enim mutatione sta-
tus, innocentia constituitur in Oriente, peccata remanent in Occasum.

Sicut miseretur pater filiorū, ita misertus est dominus timentium se.

Quia ipse cognovit signentium nostrum: memento quod pulvis sumus.

Qui personam suscipere dignatus est patris, nihil circa filios non miseri-
corditer facit: flagellet adoptatos potius quàm deferat abdicandos. Nouit
autem ipse quod nos fecerit, & de quo lapsu in quem statim reformauerit, D
quantumque nos pulvis terrenæ fragilitatis infirmet. Petitur ergo Deus, vt
meminerit conditionis humanæ: id est, vt miseri ipsius perseveret. Quoniam
non ipse obliuiscitur: sed vt nos gratiæ eius non obliuiscamur, facit.

Homo tanquam fœnum dies eius: & sicut agri flos ita florebit.

Ioan. 1.

Non superbiat homo, cuius dies sunt sicut fœnum paululum florens, &
mox arefcit: sed nō desperet homo, cuius infirmitas à Dei virtute suscipitur.
Verbū enim caro factū est, vt flos qui in Adam erat caducus, in Christo esse
seternus.

*Misericordia autem domini à seculo & in seculum super timentes
eum: & iustitia eius in filios filiorum.*

Timentibus dominum æterna gaudia promittuntur: & quia timor obe-
dientiam parit: obedientia autem mandatorum gignit effectus: ideo iustitia
Dei, hoc est, retributio super filios filiorum: qui melius intelliguntur in ger-
mine bonorum operū, quàm in prole natorum: quos multi iusti nō habuisse
noscuntur: & qui habuerunt, non omnes sunt aut in omnibus gloriantur.

Custodiētibus testamētū & memoria retinentibus mandata eius, vt faciūt ea.

Mat. 23.

Ille mandata Dei memoriter tenet, qui, quod mandatis Dei continetur,
operatur: nec falli potest in latitudine præceptorum, cum in duobus man-
datis tota lex pendeat & prophetæ.

Domi-

A

Dominus in celo parauit thronum suum: & regnum eius, omnium dominabitur.

Quid aliud significatur, nisi domini descensio & ascensio, & adsumpti hominis in paterna sede confessio: cui genu omne flectitur cœlestium, terrestrium, & inferorum, & omnis lingua confitetur quoniam dominus Iesus Christus in gloria patris est. Philip 2

Benedicite dominum omnes angeli eius, potentes virtutes, faciētes verbum eius, ad audiendam vocem sermonum eius.

Potentes sunt verbo, qui Verbi famulantur imperio: quia ipse implentur virtute, cui seruiunt.

Benedicite dominum omnes virtutes eius, ministri eius facientes voluntatem eius.

Vera est confessio benedictis, cū idem sonus est oris & cordis. Bene autem loqui & malè viuere, nil aliud est quàm sua se voce damnare. Benedicendus ergo est dominus ipsis maximè operibus, quibus sic debet vti conscientia, vt de ipsis in domino gloriētur. Sententia est 6.
1. Cor. 1.

Benedicite dominum omnia opera eius, in omni loco dominationis eius.

B

Sicut nullus est locus, qui nō dominationi eius subijciatur: ita nullus est locus, in quo eius debeat cessare benedictio.

Benedic anima mea dominum.

Ipsa versu Psalms conclusus est, quo inchoatus: vt intelligamus, perseuerari in Dei benedictione debere: quæ verè continuatur, si sine cessatione bene viuatur.

PSALMVS CIII.

Benedic anima mea dominum.

Sicut in præcedente Psalmo, ita etiam in isto qui sequitur, vox est membrorum corporis Christi. Vnus est homo, & curus in vna fide vnum cor & anima vna est, cohortans & excitans se in laudem Dei: vt in contemplatione creaturarum magnificetur creator.

Domine Deus meus magnificatus es vehementer.

Magnitudini Dei nec accedere aliquid, nec decedere post: qui quod est, incommutabiliter semper est. magnificatur ergo non sibi, sed nobis: tanto vehementius, quanto magis se intellectui nostro innotescere facit, vt non illius gloria, sed admiratio nostra proficiat.

Confessio-

Confessionem & decorem induisti.

C

Induit se dominus Deus noster confessionem & decorem, id est, induit se ecclesiam, quæ per confessionem desposuit seditatem, & accepit decorẽ: ipsa enim confessio peccatorum, decus est rectè factorum.

Circumamictus lumine, sicut vestimentum.

Ephes. 5. Ipsa est vestis eius, non habens maculam neq; rugam, & splendida facta per gratiam, quæ & lux vocatur: dicente Apostolo, Fuit aliquando tenebrę: nunc autem lux in domino.

Extendens cælum, sicut pellem.

Si facturam cæli secundum literã cogitemus in similitudinem pellis extensæ, celeritas quædam demonstrata est, qua sine vlla difficultatis mora opus suũ creator explicuit. Dixit enim, Fiat firmamentũ inter aquã, & aquã: & factũ est sic. Quoniã verbo domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorũ. Si autẽ figuratã significationẽ adnitamur inspicere, inuenimus extendisse Deũ cælũ sicut pellẽ: cum intelligimus sanctã scripturam cælũ appellatã, cuius autoritatem primò quasi firmamentũ in ecclesia suã posuit: & quam super omnẽ orbẽ terrarũ per ministeria predicantium quasi pellẽ extendit. Pellis autem nomine significata est mortalitas ministrorũ, manente ipsorum opere, per quod vbiq; veritas innotescit, & inuisibilit̃ Dei per visibilia literarum elementa intellecta conspicitur.

Qui protegit in aquis superiora eius.

D

Et hoc secundum literam bene intelligitur: quia iussit Deus, vt fieret firmamentũ inter aquas & aquas, factũq; est sic: & pars aquarũ refedit in terrã, pars autẽ est cælo superposita, remota ab aspectu nostro, & fidei cõmẽdata. Secundũ verò figurã, qua scripturã sanctã diuina autoritate firmamentũ cælum accepimus, quod super orbẽ terræ sicut pellis per samã prædicationis extenditur: superiora cæli protegi aquis in eo intelligamus, quòd in hoc cælo, id est, in eloquijs, præceptisq; diuinis, nihil est sublimius charitate: quæ inter Dei oia dona supereminet. Diffusa est enim in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Quæ diffusio aquas sonat, de quibus dicitur: Et in plateis tuis discurrent aquæ. Nemo alienus communicet tibi. Hęc quippe aqua, id est charitas Dei & proximi, propria & specialis virt̃ est piorũ atq; sanctorũ: cum cæteræ virtutes & bonis & malis possint esse cõmunes. Superiora itaq; cæli his aquis proteguntur: quia præceptum charitatis super omnes cælus, id est, super omnes libros est. cui militat omnis lingua & omnis doctrina sanctorum. Protectio autem huius aquæ, subiectum cælum scripturarum non erat, sed suspendit: quia in gemino charitatis præcepto, tota lex pendet & prophete.

Qui ponit nubes ascensum eius.

Ad. 1. Impletum est hoc visibiliter, cum in conspectu discipulorũ dominus nube susceptus, ascendit in cælum, & de resurrectione apostolis loquens, dicit: Deinde

A Deinde nos qui viuimus, simul cum illis rapiemur in nubibus obuiam Christo, & ita semper cū domino erimus. Sed videndum est quæ sint illæ nubes, quibus in cœlū diuinarū scripturarū ascēditur. Prædicatores utiq. veritatis, qui corda audientiū à terrenis sensibus erigūt, & ad sublimitatē cœlestis intelligentiæ subuehunt. Ab istis nubibus verbū Dei diffundentibus, vinea domini sabaoth, quæ est ecclesia, fœcundatur: vt accepta pluuia edat fructum, & edat vvas, non spinas: & nō sit talis vinea de qua dicit dominus per prophetam, Mandabo nubibus meis ne pluant super eam. Et qualis illa, cui dixerunt apostoli: Ad vos missi eramus: sed quia repulistis verbum Dei, imus ad agentes.

1. Thef. 4

Esa. 5.
A. 8. 13

Qui ambulat super pennas ventorum.

Potest ad literā ita accipi, vt velocitatē verbi omnia peruagantis in hoc intelligamus, quod super ventorū pennas dicitur ambulare: quia velocius nihil nouimus ventis, quorum celeritas significata est nuncupatione pennarum: sed his perniciosior est veritatis adiunctio, quæ attingit à fine vsq. ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Per figuratam autem significationem ventorum nomine non absurdè animæ intelliguntur: non quia eiusdē naturæ sint, sed quia similiter inuisibiles. Quarum pennæ sunt duo præcepta charitatis, quibus ad dominum tendunt. Sed quia maior & sublimior est Dei charitas qua dilexit nos, quā in eundem nostra dilectio: ideo super pennas ventorum, hoc est, super charitatem animarum dicitur ambulare: quia charitatem nostram supergreditur charitas Dei: qui ipsam charitatem

Sap. 8

Matt. 23

Rom. 5

B qua diligimus, diffudit in cordibus per spiritum sanctum, qui datus est nobis.

*Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem *
ventem.*

Alias *
flagrantē.

Secundum literam nō dubitamus esse spiritus nobis inuisibiles, ministros Dei: qui ab officio quod agunt, angeli nuncupantur. Spiritus enim naturæ nomen est, angelus actionis. Hos itaq. ministros suos Deus facit etiam ignē ventē siue flagrantem: sicut legimus ignem in rubo apparuisse, & missum ignem desuper, & implese quod præceptum est, ministerio executionis angelicæ. Figuratè verò spirituales qui, in ecclesia spiritus appellantur: qui sūt angeli, cū fiunt prædicatores & nuntij veritatis. Idemq. sunt ignis, cum feruent spiritu, & eos quos exhortantur accendunt: duplicem habentes efficientiam, vt & illustrent animas & adurant, cū eadem vi & ardorem virtutis iniiciunt, & peccatorum spinas tribulosq. consumunt.

Exod. 1.

*Fundauit terram super firmitatem eius: non inclinabitur in seculum
seculi.*

De terra ista laboriose adseritur, quod non inclinanda sit in seculum seculi, cum dictum sit, Cælum & terra transibunt. Nam fundatam eam super firmitatem suam, possumus ita intelligere, vt illa vis qua sustentatur & continetur, firmitas ipsius dicta sit. quæ licet abscondita à nobis sit, ta-

Matt. 24.

Hebr. 1.
& 1.
Colof. 1.
1. Cor. 3.

fit, tamen rectè creditur in sapientia & virtute creatoris, qui omnia in se firmavit, in quo & omnia condidit. Mystico verò intellectu accepimus terram ecclesiam, cuius firmitas & fundamentum eius, super quod fundata est terra, Christus est. Fundamentum autem nemo potest ponere, præterquam quod positum est, quod est Christus Iesus. A quo fundamento non recedens non inclinabitur in seculum seculi. C

Abyssus sicut vestimentum amictus eius: super montes stabunt aquæ.

Terræ nomine ecclesiam intelleximus prophetatâ, quæ Christû habens fundamentum, non inclinabitur in seculum seculi. Veruntamè diluuiio persecutionû (quæ abyssi & aquarum nomine præsignantur) ita circumtegenda indicatur, vt quasi vestimento ab impugnantibus operienda sit populis: intantum persecutione crescente, vt etiam super montes, id est, eminentissimos quosque sanctorum, attollenda sit oppressio persequentium.

Ab increpatione tua fugient: à voce tonitrus tui formidabunt.

Factum est hoc, quum Deus conterruit gentes increpationis suæ tonitru. cessauerunt enim impij ecclesiâ premere: & montes Dei, quorum sublimitas aquis superstantibus obtegebatur, iisdem aquis recedentibus, receperunt eminentiam: tonante enim domino formidauerunt aquæ, & montes à diluuiio exuti sunt.

Ascendunt montes, & descendunt campi, in locum quem fundasti eis. D

Montes elationes aquarû sunt, id est, fluctus persequentium populorum, qui cû squerent, môtēs erât: sed increpati quieuerunt, & cãpi facti sunt, fundato ipsi loco in quo cohiberentur. Qui locus intelligitur quædã mësura formidinis, intra quã scruentium corda conclusa sunt: vt etiã si adhuc retinèt infidelitatis suæ amaritudinè, super dulces tamen aquas, id est, fideles populos nequeant eleuari. neq; reuertentur tegere terrâ fluctus illi magni & amari. acceperunt modum, quem non transgredientur: neque poterunt ecclesiæ inferre diluuium.

Qui emittit fontes in conuallibus.

Ioan. 7

Super humilem & quietum requiescit spiritus Dei: & qui credit in me (inquit) flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Conualles ergo humilitatem significant, quæ nunquam sine fonte gratiæ est. Non est autem insolens, vt qui môtēs sunt propter sancti spiritus magnitudinem, conualles sint propter sui spiritus humilitatem: sicut apostolus Paulus mons erat, dicendo: E

1. Cor. 15.

Non autem ego, & habebat fontem, dicendo: Sed gratia Dei mei mecum.

Inter medium montium pertransibunt aquæ.

Montes sunt prædicatores magni, qui de humilitatis conuallibus aquas veri-

A veritatis emittunt: de qua abundantia nihil sibi adscribunt, nihil quasi proprium vendicant: sed communis, & media est emanatio spiritalium fluentorū. Aut de aquis, id est, de prædicatione, nulla sit discordia montiū: sed pax consensionis & societas charitatis faciat vnum, & commune quod profluit.

Potabunt omnes bestie sylue.

Vidimus quidem hoc etiam in ista creatura, bestias syluæ bibere de fontibus, & de riuis inter montes currentibus: sed quia per hæc quæ omnibus nota sunt, quædam significantur abscondita, quibus inuentis studia spiritalium gaudeant, bestias syluæ, gentes intelligimus: quoniam sæpe inueniuntur in scripturis sanctis gentes indicatæ nomine bestiarum. Sicut congregatæ in arca Noë totius generis bestiar: & discus quatuor lineis in visione Petri apostoli, demissus de cælo omnium plenus animalium, non aliud declaratur, quàm vniuersi generis homines in vnitate ecclesiæ congregados. De his ergo aquis in medium montium pertransēutibus, id est, de doctrina apostolica in medio fluente, propter concordiam communionis omnis bestiar: Omnes enim erant in arca, omnes in discō. Pertransēutes autē sunt aquæ istæ: quia omnis doctrina, quæ in hoc tempore dispensatur, transit: dicente Apostolo, Et scientia destruetur, & prophetia euacuabitur. Ex parte enim scimus, & ex parte prophetamus. Cū autem venerit quod perfectū est: quod ex parte est, euacuabitur.

Genē. 7.

Act. 10.

1 Cor. 13.

Suscipient onagri sitim suam.

In onagris maiores fortioresq; bestiar: nominantur, quæ de aquis prætereuntibus tantum suscipiunt, quantum sitiunt. Sunt enim aquæ istæ ita susficientes, vt & parua & magna animalia, quantum ex eis desiderauerint, hauriant. Doctrina quippe apostolica, tam salubris tamq; vitalis, vt per capacitatem ventium, neminem sui dimittat exortem: quia siue paruuli siue magni, siue infirmi siue fortes, habent in ea vnde alantur, vnde fatientur.

sent, est

8.

Super illos volatilia cæli inhabitabunt: de medio petrarum dabunt vocem suam.

Sunt quædam volatilia, quæ non habitant nisi super montes: & horum nomine spiritalis animæ significantur, aëre libero, & cæli serenitate gaudetes: quibus tamen habitatio & pastus in montibus est. Montes enim sunt prophetæ, montes apostoli, montes omnes prædicatores veritatis, & sublimes quique, doctores, à quibus qui spiritalis est non aberrat, sed in eis & cibū sumit & requiem. Tales ergo aues in montibus, in quibus habitant, inueniunt petras, firmamenta quædam præceptorum. Sicut enim vna illa petra Christus verbum Dei: sic multa verba Dei, multæ petræ: de quarum medio dāt vocem suam, & illis sonantibus respondent & resultant petræ, cūm disputationibus consonant testimonia scripturarum.

1 Cor. 10

Rigant montes de superioribus suis.

Montes

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Môtes isti, quicquid de cōuallibus suis aquarū fundūt, quicquid uocum de medio dāt petrarā, desuper acceperūt, & diuina gratia sunt rigati, vt & aq̄s & uocibus abūdārēt: quibus & sitiētes implerēt, & audientes delectarent, ea proferētes quæ uiciniq; secundū mensurā capacitatis suæ congruerent.

*De fructu operum tuorum satiabitur terra.
Producing fraxinum iumentis, & herbam seruituti hominum.*

Nemo gloriatur in operibus suis, quasi de proprio habeat quod habet: **1. Cor. 1.** sed qui gloriatur, in domino gloriatur: quia nō meritorū suorū, sed gratiæ fructus est unde satiatur. Terra igitur iustificata, & supernis rigationibus sc̄e cūdata, producit sc̄enū iumentis, & herbā seruituti hominū: vt agri domini cultoribus semē uerbi seminantibus necessaria præbearur: & qui euāgelium adnuntiant, de Euāgelio uiuant. Perceptores enim spiritalium, debitorum sunt carnaliū, quæ sc̄eni & herbæ nomine significata sunt. Nam quis unquā militat suis stipendijs? aut quis plantat uineā, & de fructu eius non edet? vel quis pascit gregē, & de lacte gregis nō percipit? Præbenda ergo serui sunt. Et qui suscipit iustum in nomine iusti, mercedē iusti accipiet. Qui suscipit prophetam in nomine prophete, mercedem prophete accipiet: & qui dederit calicem aquæ frigidæ uni ex his minimis, tantum in nomine discipuli: amen dico uobis, non perdet mercedem suam.

Vt educat panem de terra: & uinum latificet cor hominis.

Terra sc̄enū producit, vt panē de terra producat, plebes scilicet sanctæ pietate seruientibus sibi seruiūt: & præbētes carnalia, accipiūt spiritalia à prædicatoribus uerbi Dei, qui est panis qui de cælo descendit: per quos adhuc in terra ambulātes, & terrenū corpus portātes (propter quod & ipsi terra dicuntur) calix præclarus & inebrians ministratur, vt bibentes sancti spiritus lætitia repleantur.

Vt exhilararetur facies in oleo:

Gratia quædam, quæ est hominum ad homines, præcipua ad conciliandū sanctum amorem, oleum dicitur, in nitore diuino, quo totum ungitur corpus Christi, qui principaliter unctus & fons huius est olei,

Et panis cor hominis confirmat.

Manifestauit de quo pane loqueretur. Panis enim uisibilis ventrem satiat, stomachūq; cōfirmat. Iste autē cibus, cordis est & animæ fortitudo, de **Ioan. 6.** quo ipse dominus dicit: Ego sum panis uiuus, qui de cælo descendi.

Saturabuntur ligna campi.

De ista gratia saturabuntur ligna campi, id est, plebes Iudæorum.

Et cedri libani, quas plantasti.

Satur.

A Satiabuntur hac gratia, non solū humiles huius mundi, sed etiam nobiles atq; sublimes: qui propter excellentiam suā dicuntur cedri: sed quas plantauit dominus, qui etiam de diuitibus & illustribus, multos iustificauit.

Illic passerēs nidificabunt: fulicæ domus dux est eorum.

In istis cedris Libani, quas gratia Dei plantat & satiat, nidificabūt passerēs, hi scilicet qui elegerunt humilitatē, & relictis quæ habebant, aut uēditis, nihil sibi in hoc seculo reseruarūt: sed diuitum Christianorū domibus agrisq; suscepti, necessarijs solatijs adiuuātur. Qui tamē licet in cedrorū altitudine requiescant, nō ipsis cedris ducibus vtuntur, sed fulicæ domus dux est eorū. Domus autē fulicæ, quæ marina est auis, non est in terræ foraminibus, neq; in ramis arborum, sed in petra, quæ aquis sit circumdata. Petra verò intelligitur Christus, qui exemplum patiētiae præbuit humilibus & passeribus: quorū ipse est fortitudo, vt circumfremētib; fluctibus non moueantur: & si quid in cedris Libani offenderit, fulicæ domum sequantur. 1. Cor. 10

Mantes alifissimi ceruus, petra refugium ericij.

Cerui sunt magni & præcipui spiritales, qui mandatorū Dei sublimissima quæq; sectantur, & in mōtib; habitāt scripturarū. Sed & qui excelsa tenere non possunt, habēt humilitatis suæ refugium: ac licet sint minutis quibusdam peccatis hispidi & spinosi (quod significatū est ericiorū nomine) tamen & ipsi suscipiuntur à petra, quæ siue in mōibus, siue in mari, siue in cōuallibus, omnium est ubiq; præsidium.

Fecit lunam in tempore.

Fundauit dominus ecclesiā, quæ per temporalia trāsit ad æterna: & quāuis ad claritatē destinata sit perpetem, mutationibus tamen, dum hīc degit, obnoxia est.

Sol cognouit occasum suum.

Christus agnouit passionē suā. Occasus Christi, passio Christi est. Sed nūquid sol sic occidit, vt nō oriatur? nunquid qui dormit, nō adiciet, vt resurgat? Quid est autem, Agnouit occasum suum: nisi, placuit ei vt moreretur. Voluntate enim suscepit crucē & mortē: & sicut aliena sunt ab eius notitia, quæ ipsi non placent: ita ea quæ voluntati ipsius congruūt, nouit atq; cognoscit. Psal. 40.
16. 33.

Posuisti tenebras, & facta est nox:

Cum passus esset dominus, conturbata sunt tenebris formidinis corda apostolorum: & quædam illic nox facta est, cum occisus esset qui redemptor omnium videbatur. Lucæ. 24

Ibi pertransibunt omnes bestia syluæ.

Catuli leonum rugientes vt rapiant, quarentes à domino escam sibi.

In hac nocte desperationis, & in his tenebris ignorantie insidiabantur bellæ syluæ, id est, maligni spiritus, & catuli leonū, hoc est, sequiores qui que da mo-

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

dæmonum, furentes ad rapiendos in escam suam, quos in tenebris infidelitatis inuenerint. Quibus tamen nihil noxiè inferre possunt, nisi Deus permiserit: & ideo ab ipso petunt rapiendi potestatem, cuius iudicio homo inimicis suis aut castigandus traditur, aut probandus.

Aliàs *
cubabūt

*Ortus est sol, & congregati sunt: & in cubilibus suis * collocabuntur.*

Ortus est sol, quia occidit sol: id est, Christus mortuus resurrexit, & uniuersum mundum claritatis suę manifestatione impleuit: & quamuis in cordibus infidelium tenebrę perseuerent, ecclesia tamen toto orbe terrarū, cui sol est ortus, in lumine est. Vnde illi spiritus, qui ad persequendos Christianos impiorum animos incitant, in tanta luce ubiq; receptę veritatis seuire non audent, in sua cubilia congregati, intra infidelium corda cohibentur.

Exiit homo ad opus suum, & ad operationem suam vsque ad vesperam.

Quia modò in pace ecclesię homo Dei, iustitię Dei seruiens, liberè agit, & ad profutura sibi opera securus egreditur vsq; ad vesperam. In fine enim mundi erit quędam contenebratio persecutionis externa.

Quam magnificata sunt opera tua domine? omnia in sapientia fecisti.

Admiratio hæc, qua magnificentia stupetur operum diuinorū, ad utrāq; conditionem pertinet: id est, & mundi huius & ecclesię: quia temporalium pulchritudo gloriam significat æternorum: & per visibilia, ea quę non apparent, intellecta conspiciuntur. Omnia autem in sapientia fecisti, id est, in Christo facta sunt, qui est Dei virtus & Dei sapientia.

Roma. 1.
Heb. 1. &
1.
Coloss. 1

Repleta est terra creatura tua.

Latè oculis apparet, & multipliciter spectabilis est pulchritudo mundana, quę sapientiã & virtutē sui testatur autoris. Sed illam magis creaturã debemus attendere, de qua dicit Apostolus, Si qua igitur in Christo noua creatura: vetera trāsierūt, ecce facta sunt noua. Venit enim qui renouaret opus suum, qui constaret & argentum suum: qui formaret monetam suam. Et videmus plenam terram Christianis in eum credentibus: & ad spem noui seculi, relicta præterita vanitate currentibus.

1. Cor. 5.

Hoc mare magnum, & spatiosum: illis repentia, quorum non est numerus.

Licet ad nouum seculum noua creatura pertineat, in hac tamen vitę peregrinatur, & non potest ad patriam suam, nisi per hoc magnum & inquietū mare inter pericula nauigare: insidiante innumerabiliu repētium dolo, hoc est, multarum tentationum incursu: à quibus cauendum est, ne dum

A dum repunt, subrepant: & non recedendū à ligno crucis, in quo hoc saxum mare sub Christi gubernaculis transeat.

Animalia pusilla & magna. illic naues commeabunt.

In hoc mari sunt infideles, & inter aquas amaras sterilesque versantur. Pusilli & magni, id est, & infirmi & primates istius seculi: qui licet christianæ religioni aduersentur: tamen inter ipsos tutus est nostrorum nauium commeatus: hoc est, inter procellas & fluctus maris gubernante Christo ecclesiarum tutus est cursus.

Draco iste, quem formasti ad illudendum ei:

In mari isto magno, ubi sunt repentia, quorum non est numerus, ubi animalia pusilla & magna, ubi etiam nostrarum nauium commeatus: ibi est & draco, qui de summis in ima deiectus iudicio Dei, ad hoc ex angelo diabolus factus est, ut malitiæ & nequitie ipsius à sanctis illuderetur. Qui etsi indefinenter habet nocendi cupiditatem, nemini tamen plus tentationum potest inferre, quàm sinitur.

Omnia à te expectant domine, vt des illi cibum in tempore opportuno.

Dante te illi colligent:

B Vniuersis repentibus cunctis animalibus, atque ipsi draconi non suppeditibus, nisi quem dominus dederit. Quamuis enim draco semper sit cupidus ad vorandum, vorare tamen non potest, nisi quod Deus iustus ciborum omnium distributor esui eius addixerit. Est autem esca ipsius terra. Non igitur edendus dabitur, qui terra non fuerit: hoc est, qui non se terrenis cupiditatibus acerbisque dederit.

Aperiente te manum tuam, vniuersa replebuntur bonitate.

Auertente autem te faciem tuam, turbabuntur.

Apertio manus Dei, reuelatio est Christi: manus enim domini, Christus est, & brachium domini cui reuelatum est: quod cui reuelatur, illi aperitur, & cui aperitur, bonitate impletur. Utque hanc bonitatem desuper accepisse se nouerit, nonnunquam dominus auertit faciem suam: & qui videbatur plenus bonitate, turbatur: ut per subitam inopiam intelligat illam boni abundantiam non sibi fuisse de proprio. 162. 32.

Auferes spiritus eorum, & deficient: & in puluerem suum reuertentur.

Qui in se gloriabantur, docentur detumescere: auferitur ab eis spiritus superbiæ, ut conuertantur in puluerem suum, agnoscentes quod terræ sint, & penitentes quod superbiierint, ut rursus bonitate resplendant.

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Emitte spiritum tuum, & creabuntur: & renouabis faciem terra.

C

Eph. 1

Ipsius enim sumus figmentum, dicit Apostolus, creati in operibus bonis, quæ præparauit Deus ut in illis ambulemus. Ab spiritu Dei accepimus gratiam, ut iustitiæ viuamus. Deus enim iustificat impium, & renouat faciē terræ, condens in toto mundo nouam creaturam per spiritum gratiæ, ut deposito vetere homine, in nouitate vitæ ambulemus.

Sit gloria domini in æternum: Letabitur dominus in operibus suis.

Deo ergo sit gloria, Deus lætetur in operibus suis: quia si quid laudandum, si quid lætandū ab homine agitur, opus Dei est, & munus gratiæ eius, qui aufert spiritum superbum, & dat spiritum sanctum.

Qui afficit terram, & facit eam tremere: qui tangit montes, & fumigabunt.

Hæc opera Dei conuertentis auersos, ut aspiciat ad terram præfidentem sibi, ac de suis viribus præsumētē, & faciat eā tremere, & hanc sibi esse causam tremoris agnoscat: quia Deus in ipso operatur ut bona sit, quo se auertente defecerat. Eodem autem opere tanguntur & mōtes, id est, sublimiores quidam, & potentiores huius seculi: & fumigabunt. id est, dabunt Deo cōfessionē, & preces ipsorū ad Deū, qui illos tetigit, quasi fumus ascendit.

Cantabo domino in vita mea: psallam Deo meo quamdiu sum.

D

Omnia, inquit, ad laudem Dei referam, & dominum in omnibus suis sine fine laudabo.

Suavis sit ei disputatio mea: ego autem iocundabor in domino.

Suavis est domino disputatio illius, qui per humilē cōfessionem se indicat scienti Deo, & cui se indicat nesciēti Deus. De hac autem tali disputatione oritur delectatio: quia cōfessio nō in se gloriantis, in agnitiōē Dei proficit.

Deficient peccatores à terra, & iniusti, ita ut non sint.

Iracundiæ & odij videtur esse vox ista, sed est præcipuē charitatis: hoc enim ait quod & supra, ut auferatur spiritus superbiorum, & deficient: & mittatur in illos spiritus Dei, ut fiat noua creatura, deficiente malitia, nō pe-reunte substantia. Qui enim, cū esset impius, iustificatus est, non erit impius, sed erit iustus.

Benedic anima mea dominum.

1. Cor. 1
Benedicat anima fidelis in omnibus Deo, & qui gloriatur, in domino glorietur.

PSAL-

A PSALMVS CIIII.

Prius hic Psalmus prænotatur Alleluia: quod est, laudate dominum. ideo à laude cœpit.

Confitemini domino, & innocate nomen eius.

Laudate, inquit, dominum. & innocate: semper enim inuocatione debet præire laudatio, quæ hic dicta Confessio est.

Adnuntiate in gentibus opera eius.

Euangelistis hoc dicitur in propheta, vt vniuerso mundo Christus adnuncietur.

Cantate ei, & psallite ei:

Hoc est, verbo & opere prædicare: quoniam ore canitur, manibus autem psallitur.

Narrate omnia mirabilia eius.

Laudamini in nomine sancto eius.

Opera, inquit, Dei confitendo narrate: & in operibus vestris sic estote laudabiles, vt Deus laudetur in vobis.

B

Latetur cor quærentium dominum.

Quærite dominum & confirmamini:

Dominum quærens, gaudium quærit: sic ergo quærat, vt non de se, sed Deo gaudeat & confortetur. Accedendo enim ad dominum & illuminabitur ignorantia, & corroboratur infirmitas: data sibi & intelligentia qua videat, & charitate qua ferueat. Sen. est 9

Quærite faciem eius semper.

Facies pro præsentia ponitur, sicut facies venti, & facies ignis. Præsentia ergo Dei semper quærenda est: & perseveranti studio agendum, vt qui præsentem se tribuit, non recedat. Hoc autem in ista vita fides quærit, spes inuenit, charitas verò obtinet in vita æterna, vbi amor veræ præsentie nec minuitur, nec finitur,

Mementote mirabilium eius quæ fecit: prodigia eius & iudicia oris eius:

Semen Abraham serui eius: filij Iacob electi eius,

Quia multum est paucisque possibile est, secundum id semper Deum quærere, quod ipse de se ait, Ego sum qui sum: secundum id saltem à paruulis est quærendus, quod ipse ait: Ego sum Deus Abraham, & Deus Exo 2 3

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Isaac, & Deus Iacob. hoc mihi nomen est in æternū. Mementote ergo mirabilem eius quæ fecit, qui semen estis Abraham, & filij eius Iacob, quem elegit Deus: ut si aliū Deum non potestis desiderare, vel secundū ea quæ cū patribus vestris operatus est, præsentiam ipsius expectatis.

Ipse dominus Deus noster in omni terra iudicis eius.

Rom. 9. Manifestavit, quod hi essent filij Abraham, qui essent filij promissionis, dicendo, In omni terra iudicia eius: quia in toto mundo fuerant filij Abraham, quos nunc sermo propheticus cohortatur, ut meminerint mirabilem Dei.

Memor fuit in seculum testamenti sui, verbi quod mandavit in mille generationes:

Quod disposuit Abraham: & iuramenti sui ad Isaac.

Et statuit illud Iacob in præceptum, & Israel in testamentum æternum.

Dicens, Tibi dabo terram Chanaan succulum hæreditatis vestre.

Per ea quæ transierunt, significantur ea quæ manebunt: & per imaginem veteris testamenti, confirmata est promissio hæreditatis æternæ, per verbum quod mandavit Deus in mille generationes: hoc est, in omnes. Nam ut nihil vacui præmitteret, eum numerū posuit generationū, quæ constat nec ab ipso Adam vsque ad finē mundi posse cōpleri, donec omnes generationes finiantur, quæ ex abundanti millenario numero cōprehensæ sunt. Verbū mandati permanet. id est, verbum fidei, cui promissa est hæreditas æterna. Quod enim ait, Tibi dabo terram Chanaan non mandatum est, sed promissum. Mandatum autem est, ut iustus ex fide viuat, cui patria æterna promittitur nomine cuiusdam terræ. cuius dum non est perpetua possessio, certum est quia alia significatur.

Gene. 12.
Abac. 1.
Rom. 1.
Heb. 11.
Heb. 11.

Cum essent numero breui, paucissimi & incola in ea.

Id est, in terra Chanaan.

Transferunt de gente in gentem, de regno in populum alterum,

Non reliquit hominem nocere illis, & corripuit pro eis reges.

Nolite tangere Christos meos. & in prophetis meis nolite malignare.

Quando, inquit, in terra Chanaan habitauerunt patres Abraham, & Isaac & Iacob, peregrini erant illic priusquam illam acciperent in hæreditatē: & cū essent paucissimi, transferunt de gente in gentem sine noxa. Non enim permisit Deus, ut quisquam illis noceret: ita ut ipsa protectio Dei dicere videtur, Nolite tangere Christos meos, & cætera. Quæ verba etsi non sunt in historia, fuerunt tamen in ipso rerum effectu: cū diuinitus hoc ageretur in cordibus alienigenarum, ut electi Dei essent illæsi. Qui ideo iā tunc Christi dicti sunt, cū adhuc in vsu chrisma non esset: quia & ipsi in ea vivebant fide, quæ erat nouissimis temporibus reuelanda. Ab initio enim omnibus sanctis non nisi in Christo, iustificatio fuit.

Et vo-

A Et vocatis famem super terram, & omne firmamentum panis contriuit.
Misit ante eos virum: in seruum venundatus est Ioseph.

Per hanc dispositionem factum est, vt transirent de gente in gentem, de regno in populum alterum. Quod autem vocauit famem, non sic accipiendum, quasi fames aliqua persona sit, vel res substantialis & viuens, quæ imperio vocantis acta sit: cùm fames nihil aliud sit, quàm ex inedia cõtra pernicies: sed vocata, dictum est, pro facta. Vocat enim Deus quæ non sunt, tãquam quæ sint: quæ non ideo vocata sunt quia erant, sed ideo erunt quia vocata sunt: id est, existere iussa sunt per eum qui fecit quæ futura sunt. In eo verò, quod misit ante eos virum, in seruum venundatus est Ioseph: diligens inspectio necessaria est, qua videamus, quomodo malis operibus hominum bene vtatur: cùm homines bona opera Dei ad instrumentum malitiæ suæ transferant.

Rom. 4

Humiliauerunt in compedibus pedes eius: ferrum pertransiuit animam eius

Donec veniret verbum eius: eloquium domini inflammauit eum.

Compedes quidem Ioseph accepisse non legimus, sed dubitandũ nõ est de eo: quod licet historia prætermiserit, tamen propheta non tacuit. In ferro autem, quod pertransiisse animam eius, dixit, tribulationem duræ necessitatis debemus accipere: quæ tribulatio tã diu mansit, donec implerentur somnia quæ verbo ipsius fuerant interpretata, & per quæ commendatus est Regi, vt etiam ipsi futura prædicaret. Ne quis autem hæc homini tribueret, non gratiæ Dei, congruenter adiectum est, Eloquium domini inflammauit eum: vt etiam ipse intelligatur sancto spiritu feruisse.

Misit rex, & soluit eum: princeps populorum, & dimisit eum.

Ipse est rex, qui princeps populorum. soluit eum compeditum, dimisit inclusum.

Constituit eum dominum domus suæ, & principem omnis possessionis suæ.

Vt erudiret principes eius sicut semetipsum: & seniores eius prudentiam doceret.

Ne hoc quidem in illa sublimitate Ioseph historia refert, quod Ægyptios senes sapientia imbuerit spiritalis. Sed qui fieri posset, vt vir tantus, vnus veri Dei cultor, alendis tantummodo Ægyptiorum corporibus, & solis terrenis rebus prospiciendis esset intentus: non autem curaret, vt eorum quos habebat subditos, etiam animos erudiret?

Et intrauit Israël in Ægyptum: & Iacob accola fuit in terra Cham.

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Quod est Israël, hoc est Iscob: & quod est Ægyptus, hoc terra Cham. **C**
De semine enim Cham filij Noë, exorta est gens Ægyptiorum: apud quos peregrinati sunt Israëlitiæ. Si autē queritur, quomodo de regno in populū alterum transfisse dicantur, cum terrā Chanaā necdum in regnū accepissent: potest per anticipationē, id est, prolepsim, sic dictum accipi, vt quod futurū erat, quasi factum dictum sit.

Et auxit populum suum vehementer, & firmavit eum super inimicos eius.

Quod breuiter præmissum est, Firmavit populum suum super inimicos eius: tanquam quereremus, quomodo factum sit, incipit dicere, donec id etiā narrando determinet.

Et conuertit cor eorum, vt odissent populum suum: vt dolum facerent in seruos eius.

Cor Ægyptiorum non Deus deprauauit à recto, sed cū sponte mali essent, & tales vt possent inuidere felicibus, in odium illos Hebræorum cōuertit beneficētia sua, qua populum suum multiplicabat: beneficiēdo autē suis Ægyptios ad eorum inimicitias incitauit: non ipsos malos faciendo, sed illis bona, quæ malos vrerent, largiendo.

Misit Moysen seruum suum, & Aaron, in quem elegit ipsum.

Posuit in eis verba signorū suorum, & prodigiorū in terra Cham. **D**

Multa sine vllis verbis facta sunt, vel virga, vel manu extenta, vel fauilla in cælū missa: sed quia illa ipsa sine verbo facta sunt, non erant ab aliquibus significationibus vacua, sicut verba quæ loquitur. Ideo etiam ipsa dicta sunt verba, non vocum & sonorum, sed signorum & prodigiorum.

Misit tenebras, & obscurauit: & non exacerbauerunt sermones eius:

Id est, Moysen & Aaron Ægyptij, quamuis essent durissimi, patienter tulerunt, donec omnia quæ Deus facere disposuerat, complerentur.

Conuertit aquas eorum in sanguinem, & occidit pisces eorum:

Dedit terra eorum ranas in penetratibus regum ipsorum.

Hyperbolicos dictū est, tanquā ipsam terram eorum conuertisset in ranas.

Dixit, & venit cymonia, & cimfes in omnibus sinibus eorum.

Si queritur quando dixerit: in verbo eius erat antequam fieret, & sine tēpore ibi erat, quo tempore fieret.

Posuit pluias eorum grandinem: ignem comburentem in terra ipsorum.

A *Et percussit vineas eorum, & ficulneas eorum: & contriuit lignum finium eorum.*

Hoc vi grandinis, & fulminibus factum est: Vnde & ignem dixerunt cōburentem.

Dixit, & venit locusta & bruchus, cuius non erat numerus.

Vna plaga est locustę, & bruchi: quoniam altera est parens, altera fœtus.

Et comedit omne fœnum terra eorum.

Etiā fœnum fructus est, sicut loqui scriptura consuevit, quę etiam segetes frugum fœnum appellat.

Et percussit omnem primogenitum in terra eorum: primitias omnis laboris eorum.

Hęc plaga nouissima est, excepta morte in mari rubro: quę plagę cūm sint decem, nec omnes commemoratę sunt, nec eodē ordine quo in Moyse leguntur: libera est enim prophetica laudatio à lege narrationis historice.

Et eduxit eos in argento & auro.

B Dolus quidem, quo Ægyptij decepti sunt, vt argentū & aurū Hebręis Exod 12. discedentibus darent, non ad præceptum nec ad inspirationē Dei referendus est, sed ad permissionem tantū, qua carnales quoq; hac decipi cupiditate pateretur. Veruntamen habeat aliquid fraus ista iustitię, quę ab iniquis hoc quodammodo abstulit, quod pro mercede multorum operum debebatur.

Et non est in tribus eorum infirmus.

Etiā hoc magnum beneficium Dei fuit, vt in illa profectioe nullus esset infirmus, corpore scilicet, non animo.

Letata est Ægyptus in profectioe eorum: quia incubuit timor eorum super eos.

Intelligendum, quod hoc tunc factum sit, quādo oppresso aquis Pharaone cum exercitu suo, residui Ægyptiorum timere potuerunt, ne ad delendos eisdem, Hebręi reuenterentur: quibus profectis in longinquiora, causas habuerunt lætandi.

Expandit nubem in profectioe eorum: & ignem, vt luceret eis per noctem.

Petierunt, & venit corurnix:

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Quę utiq; caro est: quę petitio non querulorum, sed electorum præstita est, ad carnalium munera comprimenda. Quoniam hic Psalmus non de eis loquitur, in quibus non est beneplacitum Deo. sed de fide filiorum promissionis, propter quos etiam illi iuabantur.

Et pane cęli saturavit eos.

Id est, manna.

Disrupit petram & fluxerunt aque: abierunt in sicco flumina.

His omnibus beneficijs Dei, fidei Abrahamę meritum commendatur.

Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod locutus est ad Abraham puerum suum.

Et eduxit populum suum in exultatione, & electos suos in letitia.

Et dedit illis regiones gentium: & labores populorum possederunt.

Tanquam quęreremus, cui bona ista data sint: ne hoc ipsum putaretur summum bonum, quod ista felicitas temporalium rerum data est, continuo eam ad aliud retulit, ubi summum bonum oportet inquiri.

Vt custodiant iustificationes eius: & legem eius requirant.

Ergo intelligendū est, Dei seruos, & electos filios promissionis, imitantes fidem Abrahamę, propterea ista bona terrena sumere à domino, ut nō in eis luxu distulit, siue peruersa securitate torpescat: sed ideo habeat hæc omnia ex diuina misericordia præparata, in quibus querendis possent negotiosissimis laboribus occupari: ut ad hoc vacet, vnde bonū eternū possit acquiri. hoc est, ut custodiant iustificationes eius, & legem eius requirant.

PSALMVS CV. ALLELVIA.

Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculū misericordis eius.

DVo isti Psalmi, id est, cxi. i. & cv. ita inter se coniuncti sunt, ut in vno eorū, qui præcedit, cōmendatur populus Dei in electis eius, de quibus nulla querela est, & in quibus beneplacitū est domino: in isto autē qui sequitur, hi cōmemorantur, qui in eodem populo amaricauerunt. Nec tamen etiam ipsis misericordia Dei defuit. Dicuntur autē ista ex eorum persona, qui veniā conuersi precantur: & exēpla cōmemorantur illorum, in quos etiam peccatores diues apparuit misericordia Dei. Incipit ergo iste Psalmus, sicut ille, Confitemini domino: sed ibi sequitur, Et inuocate nomen eius: hic autem, Quoniā bonus, quoniā in seculū misericordia eius. Confessio igitur peccatorum habet laudationem Dei: quoniam qui indulgentiam petit, cum spe debet orare, & cum laude eius misericordię quam credit eternam.

Quis

A *Quis loquetur potentias domini: auditas faciet omnes laudes eius?*

Quis enarrabit opera omnipotentis misericordiz Dei, vel poterit facere, vt omnes laudes ipsius audiantur? quia quod ore promitur, & quod opere agitur, in laudem Dei dicendum est, atque faciendum.

Beati qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore.

Iustitia & iudicium tam similia sibi sunt atque vicina, vt quodlibet eorum pro altero poni possit: veruntamen si proprietates eorum diligentiùs seruanda sit, iudicium custodire dicendus est, qui rectè iudicat: Iustitiam verò facere, qui rectè agit.

Memento nostri domine in beneplacito populi tui:

Id est, vt in eis simus, in quibus beneplacitum est tibi: quia non in omnibus illis beneplacitum est Deo.

1. Cor. 10

Visita nos in salutari tuo.

Hoc est, in Christo tuo, in quo peccata dimittuntur, & animz sanantur, vt custodiant iudicium, faciantque iustitiam.

B *Ad videndum in bonitate electorum tuorum: ad letandum in lætitia gentiù tuarum:*

Visita nos, inquit, ad videndum: id est; illumina nos, ne simus cæci, & extra bonitatem electorum tuorum. Quoniam oculi interiores recta vident, æquitatem vident, bona concupiscunt. In hac ergo bonitate fac & nos videre, & lætari in lætitia populi tui, quæ non est præter te: quia omnes tui non gaudent nisi de te.

Vt lauderis cum hereditate tuâ.

Id est, vt omnia bona hæreditatis tuæ, quam elegisti & adoptasti, ad tuam gloriam laudemque referantur. Quia quos visitas in salutari tuo, laudari nisi in tua laude non possunt, qui eos laudabiles facis.

Peccauimus cum patribus nostris, iniuste egimus, iniquitatem fecimus.

Dupliciter intelligi potest, quòd peccauerint posteri cum patribus suis, tanto antiquioribus: siue quia in lumbis patrum erant, quando illi in Aegypto fuerunt: quia & Leui cum Abraham decimatus est: siue quia imitatores Hebr. 7, fuerunt per similitudinem contumaciz, & cum illis peccauerunt, quos suis moribus retulerunt.

Patres nostri in Aegypto non intellexerunt mirabilia tua: non fuerunt memores multitudinis misericordiz tuæ.

Et intel-

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Et intellectum redarguit, & memoriam: intellectu quippe videre debuerunt, ad quorum bonorum æternitatem, per illa temporalia vocarētur. Memoria verò ad hoc saltem instrui debuerunt, vt mirabilium Dei non obliuiscerentur: cum ad confirmationem eorum multum posset valere beneficiorum Dei fidelis recordatio.

Et irritauerunt ascendentes in mare, in mare rubrum.

Ascendentes, dictum est, pro terræ positione: quæ talis est, vt descensio dicitur in Aegyptum de terra Chanaan, & in eam de Aegypto ascensio.

*Et saluauit eos propter nomen suum: vt notam faceret potentiam suam.
Et increpuit mare rubrum, & siccatum est:*

Non legitur vlla vox facta, qua siccaretur mare: potentia ergo qua id factum est, increpatio dicta est.

Et eduxit eos in abyssu, sicut in deserto.

Quia siccitate factum erat sicut desertum, vbi fuerunt abyssi.

Et saluauit eos de manu odientium: & redemit eos de manu inimici.

Quid pretij datum est in hac redēptione? an prophetia est, quòd in figura baptisimi hoc factū sit, vbi redimimur de manu diaboli magno pretio, quod est sanguis Christi? Vnde cōuenienter hoc magis mari rubro figuratum est.

*Et operuit aqua tribulantes eos: vnus ex eis non remansit.
Et crediderunt in verbu eius: & cantauerunt laudem eius.*

Talis locutio est, cum dicitur, hanc seruitutem seruiuit: aut, talem vitam vixit. Laudem verò Dei illam dixit, quæ cantico Exodi continetur.

Cito fecerunt, obliuisci sunt operum eius: non sustinuerunt consiliu eius.

Festinauerunt beati fieri temporalibus rebus, & magis concupierunt presentia, quàm futura: cum debuerint de tantis erga se beneficijs intelligere, quòd ad aliquam sine fine beatitudinem vocarentur.

Concupierunt concupiscentias in deserto: & tentauerunt dominum in iniquo.

Talis locutio est, Concupierunt concupiscentiam: qualis est superior, Laudauerunt laudem.

Et dedit eis petitiones eorum: & misit saturitatem in animam eorum.

Animam hoc loco, non secundum quòd rationalis est, dixit: sed secundum

A dūm id quòd animatum corpus anima facit: ad cuius animalis sustentationem pertinet cibus & potus.

Et irritauerunt Moysen in Castris, & Aaron sanctum domini.

Et aperta est terra, & deglutinit Dathan: & operuit super congregationem Abiram.

Quod est deglutit, hoc est, superoperuit: amborum autē vna erat causa, ob impium schisma.

Et exarsit ignis in synagoga eorum: & flamma combusit peccatores.

Licet iusti quoque & laudabiliter viuentes, non sint absq; peccato, scriptura tamen peccatores non leuium culparum homines, sed multorum facinorum, & profundæ iniquitatis, hoc nomine appellare consuevit.

Et fecerunt vitulum in Choreb: & adorauerunt sculptile.

Et mutauerūt gloriam suam in similitudinem vituli comedētis fœnum.

Deus erat gloria eorum, si eius consilium sustinerent: cui dicitur, Gloria Psal. 10 mea, & exaltans caput meum. Istam gloriam suam, id est, domini, immutauerunt in similitudinem vituli comedentis fœnum, vt ab eo comederentur, à quo comeduntur qui sapiunt secundū carnem: Omnis enim caro fœnum. Esa. 40.

Obsti sunt Deum, qui liberauit eos: qui fecit magna in Aegypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro.

Quæ sunt mirabilia, eadem terribilia. Nulla quippe est admiratio sine quadam formidine.

Et dixit desperdere eos, si non Moyses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius.

Non ita dixit. In confractione, quasi vt confrangeret iram Dei: sed in plaga, qua erant illi conterendi in qua Moyses obiecit seipsum pro eis. Et demonstratum est, quantum pro nalis valeat apud dominum sanctorum intercessio.

Vt auerteret iram eius, ne disperderet eos: & pro nihilo habuerunt terram desiderabilem, nec crediderunt verbis eius.

Nullo modo isti culparentur, quia pro nihilo habuerunt terram, cuius temporale regnum etiam nos pro nihilo habere debemus: nisi terra illa, quæ dicebatur fluens lac & mel, magni sacramenti habuisset significationem: quod non intelligentes nec desiderantes, sed in terrenis tantum felicitatem suam constituentes, non crediderunt verbis Dei: & pro nihilo habuerunt terram desiderabilem: id est, æternam atque cœlestem.

Et mur:

Et murmurauerunt in tabernaculo suo: non exaudierunt vocem domini.
 Et eleuauit manum suam super eos, vt prosterneret eos in deserto.
 Et deieceret semen eorum in nationibus: & dispergeret eos in gentibus.
 Et consecrati sunt Belphegor: & manducauerunt sacrificia mortuorum.
 Et irritauerunt eum in aduersionibus suis: & multiplicata est in eis ruina.

Suspensa fuerat ira iustitiæ, & in peccatores dilata vindicta: sed postea quam consecrauerunt se idolis, & manducauerunt sacrificia mortuorum, id est, quæ mortuis hominibus immolabant: fornicationi quoque alienigenarum mulierum miscuerunt, multiplicata est in eis ruina, vt ob augmentum criminum grauius vastarentur in qua vastatione dominum Phinees sacerdos placauit: quia masculum & foeminam, in complexu adulterino deprehensos, pariter interemit: & deputatum est hoc ei ad iustitiã: quia vidit Dominus, quod hoc totius populi charitate fecisset.

Et stetit Phinees, & placauit: & cessauit quassatio.

Et reputatum est ei ad iustitiam in generatione & generationem, vsq[ue] in sempiternum,

Et irritauerunt eum ad aquã contradictionis, et vexatus est Moyses propter eos, quia exacerbauerunt spiritum eius: & disinxit in labijs suis.

Sanctus Moyses perturbatus murmure populi, non tenuit fiduciam quam debuit, & dubitanter petra virga percussit, distinguens hoc miraculum à cæteris, quasi non posset qui cætera fecerat, etiam istud efficere. Hinc ergo meruit prior mori, quam terram repromissionis intraret. Cui tamen Deus, tanquam electo suo, etiam post mortem, bonum perhibet testimonium: vt intelligamus, cum huius tantum hæreditatis priuatione mulctatum: nõ autem illius æternæ, quam significabat temporalis & terrena possessio.

Non disperdiderunt gentes, quas dixit dominus illis.

Commixti sunt cum gentibus, & didicerunt opera eorum: & seruiuerunt sculptilibus eorum, & factum est illis in scandalum.

Illud, quod gentes non disperdiderunt, & quod eis permixti sunt, factum est illis in scandalum.

Et immolauerunt filios suos & filias suas demonijs.

Et effuderunt sanguinẽ innocentem, sanguinem filiorum suorum et filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan.

Historia quidem talium sacrificiorum non meminit: sed nemo dubitet, psalmum vera narrare.

Et interfecta est terra in sanguinibus: & contaminata est in operibus eorum:

Tropica locutio est, qua significatur per id quod continet, id quod continetur: sicut

A tur: sicut dicimus, malam domum, in qua mali habitant: & bonam, in qua boni. Interfecta ergo terra in sanguinibus, cum ipsi, qui eam habitant, interfecti sunt in animam, & contaminati in operibus suis.

Et fornicati sunt in adinventionibus suis.

Non sic dictæ sunt adinventiones ipsorum, quasi ab ipsis repertæ, nullo præcedente, quod sequerentur, exemplo. sed in eo dictæ sunt ipsorum, quia illas suas imitando fecerunt.

Et iratus est furore dominus in populum suum:

Perturbatio iræ in Deum non cadit: sed consuetudine loquendi, potentia vindictæ indeclinabilis hoc vocatur.

Et abominatus est hereditatem suam:

Et tradidit eos in manus gentium: & dominati sunt eorum, qui oderunt eos.

Et tribulauerunt eos inimici eorum: humiliati sunt sub manibus eorum.

B Quando eos hereditatem Dei vocat, non ad perditionem, sed ad disciplinam hæc abominatio fuit.

Sæpe liberauit eos: ipsi autem exacerbauerunt eum in consilio suo:

Perniciosum consilium est hominis ipsi homini, quo ea quærit quæ sua sunt, non quæ Dei: & ideo exacerbat consilium Dei, qui se ipsum suis promittit hereditatem, vt non temporalibus beati fieri cupiant, sed æternis.

Et humiliati sunt in iniquitatibus suis.

Et vidit cum tribularentur, cum audiret orationem eorum:

Et memor fuit testamenti sui: & pœnituit eum secundum multitudinem misericordiæ suæ.

Pœnituit, dictum est, quia sententiam, qua eos puniturus videbatur, in misericordiam vertit: quod Deus sine commutatione consilij sui facit. Quia etsi apud nos quædam ipsius iudicia & opera variantur: apud ipsum tamen, omnium rerum exitus præscientem, nihil noua dispositione agitur: qui fecit quæ futura sunt. Cum ergo pœnituit eum secundum multitudinem misericordiæ suæ: hoc fecit, quod disposuerat, vt concederet, quod se concessurum esse præscierat.

Et dedit eos in misericordias, in conspectu omnium qui cœperant eos.

Bene hoc ad omnes filios promissionis refertur, qui redimuntur per sanguinem, & eruuntur de potestate tenebrarum: vt respiciat de diaboli laqueis: a quo captiuati tenentur, ad ipsius voluntatem. 1. Tim. 3.

Saluos

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

*Saluos fac nos domine Deus noster: & congrega nos de nationibus:
Vt confueamur nomini sancto tuo: & gloriemur in laude tua.
Benedictus dominus Deus Israël, à seculo, & vsque in seculum.*

C

- Psal. 83.** Id est, ab æterno vsque in æternum: quia sine fine laudabitur ab eis, de quibus dicitur, Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te. Tunc enim perficietur quod in primordio Psalmi huius oratum est, Memento nostri domine in beneplacito populi tui: visita nos in salutari tuo. Ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum in lætitia gentis tuæ, vt lauderis cum hæreditate tua. Non enim de gentibus solas congregat oues, quæ perierunt domus Israël: sed etiam illas, quæ non sunt de hoc oili: vt sit vnus grex, vt dictum est, & vnus pastor. Iudæi verò computant ad suum regnum visibile istam pertinere prophetiam: quia spe inuisibilium bonorum gaudere nõ nõrunt, in laqueo illius ruituri sunt, de quo dominus ait, Ego veni in nomine patris, & non suscepistis me: alius veniet in nomine suo, hunc suscipietis.
- Ioan. 10.**
- Ioan. 5.**

Et dicet omnis populus:

Id est, omnis electio præ destinatorum, omnes filij promissionis, qui sunt ex circuncisione, & in præputio gens sancta, populus adoptionis.

Fiat fiat.

PSALMVS CVI.

D

Consitemini domino quoniam suavis est: quoniam in seculum misericordia eius.

onsiteri potest suauitatẽ domini, qui gustauit. Nam quomodo dicit suaue esse, quod nescit? Accedat ergo ad gustandum, vt possit ructare ad confitendum. In seculum autem, id est, in æternum, est misericordia eius: quia æterni erunt, quorum in hoc tempore miseretur.

*Dicant qui redempti sunt à domino, quos redemit de manu inimicorum,
de regionibus congregauit eos,
Ab oriente & occasu, ab aqnilone & mari.*

Redemptus quidem videtur Israël de terra Aegypti, de domo seruitutis: sed hic hi vocantur redempti, qui in toto orbe terrarum, de magna & lata Aegypto, quasi per mare rubrum baptismũ sacramentũ Christi sanguine liberantur. Dicant ergo Christiani, qui vocati sunt de vniuerso mũdo, quoniam suavis dominus, & in seculum misericordia eius.

Errauerunt in solitudine, & in siccitate: viam ciuitatis habitacionis non inuenierunt.

Esurien-

A *Eſurientes & ſitientes, anima eorum in ipſis deſecit.
Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de neceſſitatibus
eorum liberauit eos.
Et duxit eos in viam rectam, vt irent in ciuitatem habitacionis.
Conſiteantur domino miſericordiam eius, & mirabilia eius filijs ho-
minum.*

Quater in hoc Pſalmo repetuntur hi verſus: & miſerationum domini to-
ties facta confeſſio, ſignificat vnumquemq; redemptorum, vt perueniat ad
perfectam pacem, quatuor tentationum periculis liberari. Nam primū peri-
culum eſt, deuium à veritate hominem, in ignorantie ſolitudine atque erro-
re verſari, & carentem cibo potuq; ſapientie, fame, ſitiq; deficere. Sed cum
hoc labore fatigatus exclamauerit ad Dominū, deducitur ad viam fidei, per
quam incipiat pergere ad ciuitatem quietis, & conſiteatur domino miſeratio-
nes eius, & mirabilia eius filijs hominum.

*Quoniam ſatiauit animam inanem: & animam eſurientem impleuit
bonis.*

*Sedentes in tenebris & in vmbra mortis: compeditos in mendicitate, &
in ferro.*

*Quoniam exacerbauerunt eloquia Dei: & conſilium altiſſimi irrita-
uerunt.*

B *Et humiliatum eſt in laboribus cor eorum: infirmati ſunt, nec fuit qui
adiunxerit eos.*

Sicut prima tentatio fuit erroris & famis, in ignorantia veritatis ita poſtea
quàm quis agnouerit viam Chriſti, & noſſe cœperit quid ſibi credendum,
quidve faciendum ſit, laboribus ſecundæ tentationis excipitur: vt cum vult
quasi viribus ſuis contra peccata cor ſtigere, inueniat cupiditatum diſſiculta-
tibus præpeditum, & non poſſe viam quam didicit, propter comædes am-
bulare. Exclamet ergo & in hac tribulatione, & de gratia Dei poſcat auxi-
lium, vt ruptis vinculis impoſſibilitatis ſuæ, ad rectè agendum accipiat facul-
tatem, quam vtiq; poſſet dominus, remotis obſtaculis, ſponte præuenire,
niſi vtile eſſet homini, experiri infirmitatem ſuam: & de bonis operibus, non
in ſe, ſed in domino gloriari, vt nouerit conſiteri domino miſerationes eius,
cuius munera accipit, vt cupiditates ſuas poſſit euincere.

*Et clamauerunt ad dominum cum tribularerentur: & de neceſſitatibus eo-
rum ſaluauit eos.*

Et eduxit eos de tenebris & vmbra mortis: & vincula eorum diſrupit.

*Conſiteantur domino miſericordiam eius: & mirabilia eius filijs ho-
minum.*

Quia contriuit portas areas, & velles ferreos conſregit.

*Suſcepit eos de via iniquitatu eorum: propter iniuſtitias enim ſuas hu-
miliati ſunt.*

Quia priuſquam à dominatione peccati per gratiam liberarentur, ſuam Rom 10.
volebant

D. PROSPERI A QUIT. EXPOSITIO

volebant iustitiam cōstituere, ignorantes Dei iustitiam. humiliati ergo sunt per experimenta impossibilitatis sue, & inuenerunt se sine Dei adiutorio nihil posse. Sed tertia eos tentatio suscipit, quę infert fastidium verbi Dei: Ple- runque enim, quos ignorantia & concupiscentia non extinxit, inedia & tæ- dium, & fastidij languor occidit: nisi fortè non est periculum, quando nec in lectione, nec in oratione est delectatio.

Omniem escam abominata est anima eorum: & adpropinquauerunt vsq; ad portam mortis.

Sentent. Sicut corpori noxium est corporalem escam non posse percipere: ita ani-
est 10. mę periculosum, spirituales delicias fastidire.

*Et clamauerunt ad Dominum cum tribularentur: & de necessitati-
bus eorum liberauit eos.*

*Misit verbum suum, & sanauit eos: & eripuit eos de corruptela
eorum.*

Quædam mentis corruptela est, cum salubria & suauia non amantur: er- go & de hoc liberari malo, plurimum bonum est.

*Confiteantur domino miserationes, & mirabilia eius filijs hominum.
Et sacrificent sacrificiū laudu: & adnuent opera eius in exultatione.*

Non cum tædio, non cum mœrore, non cum anxietate: sed in exultatio- ne Verum superest quarta tentatio, & quæ ad præsidentes, & ad subditos pertinet: quoniam cum gubernator tempestate vrgetur, omnes qui simul nauigant, eodem periculo premuntur, & simul in portu sedata tempestate saluantur. Denique sequitur:

*Qui descendit in mari in nauibus: faciētes operatiōē in aquis vultu.
Ipsi viderunt opera Domini, & mirabilia eius in profundo.*

Quorum ergo opera est vt populos regant, hi de profundo cordis hu- mani tempestates seditionum & dissensionum frequenter exortas, quæ na- tiem possint perturbare, patiuntur & agnoscunt, ideo Deū sinere vt hæc fiat, vt probati manifestiores sint: & vt ipse in pressuris à fidelibus inuocetur.

Dixit, & stetit spiritus procella:

Id est, permansit & perdurauit, vt turbati vehementiùs supplicarent.

Et exaltati sunt fluctus eius.

*Ascendunt vsque ad celos, & descendunt vsque ad abyssos: anima eorum
in malis tabescebat.*

*Turbati sunt & moti sicut ebrius: & omnis sapientia eorum
exorta est.*

A Qui sedent ad gubernacula, & nauem fideliter amant, vim huius perturbationis agnoscunt. Quoniam plerunque talibus scandalis exagitur ecclesia, vt præidentium corda deficiant. Et quid restat, nisi quod sequitur?

Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur: & de necessitatibus eorum eduxit eos.

Et imperavit procella, & stetit in auram: & siluerunt fluctus eius.

Et letati sunt quoniam siluerunt, & deduxit eos in portum voluntatis eorum.

Constituteantur domino miserationes & mirabilia eius filijs hominum.

Vbique omnino confiteantur domino, non merita nostra, non vires nostræ, non sapientia nostra, sed miserationes eius: ille ametur in omni nostra liberatione, qui est inuocatus in omni tribulatione.

Exaltem eum in ecclesijs populi: & in cathedra seniorum laudent eum.

Iam ergo dubium non est, quòd omnes supradictæ tentationes, tribulationes, liberationes, in ecclesia agantur: quid ergo in hac ecclesia operatus est dominus, nisi vt superbis resisteret, humilibus autem daret gratiam? qui Iudæos extollentes se de genere Abraham, & de legis eloquijs, spreuit: & amputatis naturalibus ramis, oleastrum oleæ inseruit, & de omnibus gentibus Abraham, spiritale semen elegit.

Iac. 4.
1 Pet. 5.
Rom. 11.

B *Posuit flumina in desertum: & exitus aquarum in sitim.*

Terram fructiferam in salinis, à malitia inhabitantium in ea.

Propter hanc superbam malitiam Iudæos deseruit gratia, & facta est terra eorum sterilis atque deserta quia omnis prophetia, omne sacrificium, omnia ibi sacramenta cessarunt, & ad humilitatem gentium transierunt.

Posuit desertum in stagna aquarum: & terram sine aqua in exitus aquarum.

Et habitare fecit illic esurientes:

Opera gratiæ narrantur, quæ effusa est in nationes immundas prius, atque desertas, & à cultu veritatis alienas.

Act. 10.

Et constituerunt ciuitatem habitationis.

Quoniam cælestem Hierusalem iam sponse obtinet, qui fide iustificatus est.

Et seminauerunt agros, & plantauerunt vineas: & fecerunt fructum frumenti.

De quo gaudet ille operarius, qui dicit, Non quia quæro datum, sed re-
quiro fructum.

Philip. 4.

Et benedixit eos, & multiplicati sunt nimis: & iumentorum eorum non sunt diminuta.

Tumenta & pecora dicuntur in ecclesia, simpliciter ambulancia, sed vitia non multum docta, sed fide plena. Ergo & spirituales & carnales benedixit Deus, & multiplicauit, ita ut non minuerentur.

Et pauci facti sunt, & vexati sunt à tribulatione malorum & dolorum.

Ecclesia catholica in electis suis, præcognitis à Deo, filijs promissionis, membris corporis Christi, non minuitur, nec ad paucitatem redigitur: quia ipsi verè sunt: aut cum lapsi fuerint, reparantur ac permanent: & semper multi sunt, quia de numero eorum nihil perit. Qui ergo in hanc soliditatem æternæ multitudinis, aut non introierunt, aut cum videretur introisse, ab eadem recesserunt, ipsi pauci facti sunt: quia ab illa, quæ permanet, multiplici vnitatem diuisi sunt. Nunquam enim multi sunt, qui ad non esse tendunt. Et quid tam obnoxium paucitati, quam quod est debitum perditioni?

Benedictio
est it.

Effusus contemptus est super principes.

Hæretici & Schismatici ab Ecclesia reprobati: & ideo magis contempti, quia principes esse voluerunt.

Et seduxit eos in inuium, & non in viam.

Illi qui ad ciuitatem habitationis tendebant, directi sunt & deducti: isti autem ciuitatem sanctam, id est, ecclesiam catholicam deserentes, per erroris sui inuium abire permisi sunt, & suæ sunt traditi voluntati. Deus enim non deceptionis malignitates educit, sed iudicij veritate discernit.

Et adiuuit pauperem de mendicitate:

Pauper & mendicus est ille, qui nihil sibi tribuit, sed totum de misericordia Christi expectat, ante dominicam ianuam cotidie clamans, & pulsans, ut ei aperiatur, & ut eius nuditas vestiatur.

* patriam

*Et posuit sicut oues * familias.*

Hunc quasi vnum pauperem, & vnum mendicum adiuuit Deus, eumque in familias multiplicauit: id est, vnam ecclesiam, vnam plebem, vnam ouem in latitudinem totius orbis extendit.

Videbunt recti & iocundabuntur: & omnis iniquitas oppilabit os suum.

Iniquitas illa gariens contra vnitatem, conuicta à veritate, obstruet os suum, non habens quod loquatur.

Quis

A *Quia sapiens & custodiet hac, & intelligens miserationes domini?*

Quid custoditurus est sapiens, nisi vt sit pauper, non diues: id est, non sit superbus, non sit inflatus: quia hæc custodiens intelliget miserationes domini, non merita sua, non vires suas: sed miserationes domini, qui errantem & egentem in viam deduxit, & pauit: qui pugnantem aduersum difficultatem peccatorum, & colligatum vinculis sollicitudinis soluit & liberauit: qui fastidio languentem & penè morientem, missa verbi suauitate recreauit: qui periclitantem inter naufragia scandalorum, à discrimine maris in portum deduxit tranquillitatis: qui eum denique constituit in eo populo, vbi humilibus dat gratiam: non in illo, vbi superbis resistit. Et fecit eum suum, vt intus manens multiplicaretur, non vt foras exiens minueretur.

PSALMVS CVII.

Psalmus autè ceterimus septimus prætermisus est, quia in postremis quinquagesimi sexti, & in quinquagesimi noni videtur expositus. Itaque incipit.

PSALMVS CVIII.

D *Eus laudem meam ne tacueris: quia os peccatoris, & dolosi super me apertum est.*

B *Psalmum istum de Christo habere prophetiam, quisquis Actus Apostolorum fideliter legit, agnoscit: vbi euidenter ostenditur, de Iuda traditore domini prophetatū quod hic scriptum est, Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter. Sed si de vno illa omnia, quæ hic in malo dicta sunt, conemur accipere, expositionis ratio vacillabit. Melius ergo vniuersa clarebūt, si quædam ad omne genus inimicorum Christi, quorum Iudas primatū gerit: quædam autem ad ipsum Iudam propriè pertinere intelligatū. Vox ergo domini est: Deus laudem meā ne tacueris. Laus verò ipsius vera & maxima est, qua hoc ipsum quod est vnigenitus Dei filius, prædicatur. Contra quem os dolosi peccatoris erupit, cum virtus mea infirmitatis carne tegeretur.*

Locuti sunt aduersum me lingua dolosa:

Tunc utique, quando eum tanquam magistrum bonum captiosa adulatione laudabant.

Et sermonibus odij circumdederunt me: & expugnaverunt me gratis

Illi qui dolose antea loquebantur, postea in me aperti odij vocibus seuerunt gratis: quia causam inimicitiae non habuerunt, nisi iniquitatem suam: & nullo sibi proposito commodo gratuito, maligni & crudeles fuerunt.

Pro eo vt d. ligerent me, detrahebant mibi:

Non paruum aliquid putari debet, quia non ait, Pro eo vt diligenter me, interficiebant me: sed, Detrahebant mihi. Ideo quippe interfece-
 Marth. 9. runt, quia detraxerunt, negantes filium Dei, & dicentes quod in principe
 Ioan. 10. dzemoniorum eijcit dzemonia: & , Dzemonium habet & insanit: quid eum
 Mat. 11. auditis? & cætera talia: qua detractiõne auertebant ab eo, quorum conuer-
 sionem ille quærebat: quod nocentius erat, quàm quòd mox resurrecturum
 parabant occidere.

Ego autem orabam.

Non quidem dixit, quid orabat: sed illud intelligimus, quod in cruce pen-
 Luc. 13. dens ait: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Quàm bene intelli-
 Luc. 12. gitur pro discipulis suis orasse, quod etiam ante passionem suam dixit, ne
 deficeret fides eorum: quãdo ipse fixus in ligno, non vtebatur potentia sua,
 sed patientiæ præbebat exemplum: ne inimicos suos diuinâ potestate delen-
 Prou. 16. do, ad hoc nos ædificaret, vt impatiẽter festinaremus de his, quos malos pa-
 timur, vindicari: cùm scriptum sit, Melior est patiens, quàm fortis.

*Et posuerunt aduersum me mala pro bonis: & odium pro dilectione
 mea.*

Quamuis voluntaria sit pœna patientis, hoc est tamen maximum perfe-
 quentium crimen, quòd bonitati malitiam, & dilectioni odia reddiderunt:
 pro qua impietate quid recepturi sint, optantis similitudine incipit prophe-
 tare. Non autem pœnam reorum concupiscit Deus, tanquam exaturari de-
 Sententia est 11. siderans vltione: sed quod iustum est, cum tranquillitate disponit, vt etiam
 mali non sint inordinati.

Constitue super eum peccatorem, & diabolus stet à dextris eius.

Cùm superiùs querela de pluribus fuerit, nunc de vno loquitur Psalmus,
 & in vnus intellectam personam vltio futurâ disponitur: non quia illi extra
 supplicium sint futuri: sed quia in caput sceleris bene fertur sententia, quæ
 consortes impietatis non omittit in vltione, quos damnat in principe. Quid
 est ergo, Constitue super eum peccatorem: nisi, vt ei diabolus præsit, cui ipse
 se subdidit: & ipsum in dextris habeat, quem elegit? Quia vnicique, siue
 in bono, siue in malo, hoc fiet dextrum, quod omnibus præfert.

Cum indicatur, exeat condemnatus: & oratio eius fiat in peccatum.

Iudas non potuit orare per eum, quem vendidit. Oratio quæ non fit
 per Christum, non solùm non potest delere peccatum, sed etiam ipsa sit ad
 peccatum.

Fiant dies eius pauci:

Id est, dies apostolatus eius.

Et epif.

A *Et episcopatum eius accipiat alter.*

Hoc ita factum esse, vt prophetatum est, Actus Apostolorum lo- Añ. 2.
quantur.

Fiant filij eius orphani, & vxor eius vidua.

Mortuo ipso vtrunque factum est.

Nutantes transferantur filij eius, & mendicent:

Nutantes, incerti quò eant.

Eijciantur de habitationibus suis.

Hoc est quod suprà dixerat, Transferantur.

Scrutetur fuxerator omnem substantiam eius, & diripiant alieni labores eius.

Non sit illi adiutor: nec sit qui misereatur pupillis eius.

Id est, nec adiutorem habeat, nec tutorem.

B *Fiant nati eius in interitum: in vna generatione deleatur nomen eius.*

Id est, vt quod de eo generatum est, iam non generet, & citò transeat.

In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu domini: & peccatum matris eius non deleatur.

Si Iudas maneret in eo, ad quod vocatus est, nullo modo ad eum vel sua præterita, vel parentum iniquitas pertineret. Quia autem non tenuit adoptionem in familia Dei, sed iniquitatem potius vetusti generis elegerit: reddijt iniquitas patrum eius in conspectu domini, vt in eo etiam ipse puniretur: & peccatum matris eius non est in eo deletum.

Fiant contra dominum semper: & dispareat de terra memoria eorum.

Fiant contra dominum, dixit, non vt domino aduersentur; sed vt sint in conspectu domini, ne vlla meriti ipsorum fiat obliuio. Dispareat autem memoria eorum in eo, vt nomen ipsorum, nulla succedente generatione, deficiat. Si autem quæritur, an credibile sit, miseras viuendum posterorum ad penam mortui pertinere: sequestrata omni disputatione, quæ de hac multiplex oritur, rectè credimus, hæc quæ per Spiritum sanctum prophætata sunt, accidisse: ac si possit adferi, quòd defunctos vrorum poena non cruciet: in Iudam tamen sceleratissimum eam damnationem esse prolatam, vt inter supplicia sua etiam suorum miseria infelicior fieret, & generationis suæ

semper doleret interitum. Hæc sanè omnia quæ in Iudam dicta sunt, etiam C
 in Iudæorum populum prophetata intelliguntur. Quia & super ipsum con-
 stitutus est peccator, id est, diabolus, cui se subdidit: & idem stat à dextris
 eius, quem prætulit saluatori: & ipse in iudicio condemnabitur, quia perse-
 uerando in impietate, thesaurizet sibi iram in die iræ. Et oratio eius fiat in
 Rom. 2. peccatum: quia non fit per mediatorem Dei & hominum, hominem Chri-
 1. Tim. 2. stum Iesum, & sacerdotem in æternum, secundum ordinem Melchisedech.
 Psal. 109. Et facti sunt dies eius pauci: quod de regno ipsorum accipiendum est: quia
 non diu mansit post crucem Christi. Et episcopatum eius accipiat aliter:
 Math. 17. quoniam Christum, qui non venerat nisi ad oves perditas domus Israel, res-
 Math. 8. puerunt. Facti sunt quoque filij eorum orphani: de quibus dictum est, Filij
 autem regni ibunt in tenebras exteriores: qui utique Deum patrem bene in-
 1. Ioan. 2. telliguntur omisisse. Qui enim filium non habet, ait veritas, nec patrem ha-
 bet. Et vxor eius vidua. Vxor regni, plebs intelligi potest, quæ amisso ipsa
 regno vidua facta est. Nutantes translati sunt filij eius, & mendicant. Nu-
 tantes quippe periculis debellati sunt filij ipsius regni, qui ostenduntur
 mendicare: quia non dubium est, eos ad alienam misericordiam viuere.
 Eijciantur, inquit, de habitationibus suis: ita factum est: Seruetur scenera-
 tor omnem substantiam eius: vt scilicet omnis vita eorum, quæ substantiæ
 nomine significata est, inquiratur: & nullius debiti, id est, peccati eorum,
 remissio fiat: quia illum respuerunt, in quo solùm est abolitio peccatorum.
 Et diripiant alieni labores eius. Diabolus, & angeli eius, rapiat fructus ope-
 rum sibi impensorum. Non sit illi adiutor: à quo enim iuari potest, qui non
 habet Christum? Nec sit qui misereatur pupillis eius: Quia amisso Deo D
 patre, cuius filium persecuti sunt, non habent qui eorum misereatur: non
 ad temporalem vitam sumendam, vel sustentandam: sed ad veram vitam,
 id est, æternam. Fiant nati eius in interitum: utique sempiternum. In gene-
 ratione vna deleatur nomen eius: Quia generati sunt, non regenerati:
 ideo in vna generatione deleatur. In memoriam redeat iniquitas patrum
 eius in conspectu domini. vt reddat eidem populo dominus, perseveranti
 in malitia, etiam patrum iniquitatem. Peccatum matris eius non deleatur:
 Peccatum in Hierusalem, quæ seruit cum filijs suis, quæ interficit prophe-
 tas, & lapidat missos ad se. Fiant contra dñm semper: iniquitas & pe-
 ccatum eorum à conspectu domini non auferatur, Deo in æternū vindi-
 cante. Et dispereat de terra memoria eorū. Terra Dei, ager Dei, Ecclesia
 Dei est, de qua terra perijt memoria eorū: quia cum essent rami naturales,
 Rom. 11. propter incredulitatem fracti sunt.

Pro eo quod non est recordatus facere misericordiam.

Sive Iudas, sive ille populus: sed melius de populo accipitur, qui recor-
 dari potuit pœnitendo, quod occiso Christo, saltem in discipulos & mem-
 bra eius scire non debuit.

Quia persecutus est hominem pauperem & mendicum:

1. Cor. 8. Non enim dedignatus est dominus pauper fieri, cum diues esset, vt illius
 pauper-

A paupertate nos ditaremur. Mendicum autem, in eo intelligi potest, quod Samaritanæ mulieri dixit, Da mihi bibere: vel quod in cruce ait, Sitio: quæ verba tanquam indigentis sunt.

Et compunctum cordo mortificare.

Cordis compunctio, quæ proprie ad conuersos à peccatis pertinet, non conuenit Christo, qui solus exiit absque peccato: in membris itaque suis pœnitentiam agentibus, & ad caput suum cum compunctione redeuntibus, ipse quoque erat compunctus corde: quia non aberat à capite, quod gerebatur in corpore, in quo vsque in finem patitur persequentes.

Et dilexit maledictionem, & veniet ei.

Quamquam & Iudas maledictionem dilexerit, vendendo atque tradendo ipsum benedictionis autorem: apertius tamen ille populus maledictionem dilexit, quando dixit: Sanguis huius super nos, & super filios nostros. Mat. 17.

Et noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.

Et Iudas quidem benedictionem abiecit in Christo: sed apertius eam populus refutauit, quando illi illuminato dicenti, Nunquid & vos discipuli eius vultis fieri? respondit, Tu sis discipulus eius. Et longè facta est ab eo benedictio, quia transiuit ad gentes. Ioan. 9.

Et induit maledictionem, sicut vestimentum:

Sive Iudas, siue ille populus.

Et intrauit sicut aqua in interiora eius:

Ergo & foris, & intus: foris, sicut vestimentum: intus, sicut aqua: quoniam in eius incidit iudicium, qui potest & corpus, & animam occidere in gehennam. Matt. 10.

Et sicut oleum in ossibus eius.

Ostendit impium hominem, vel populum, cum voluptate mala facere: & iniquitate intus, quasi aqua: & foris, quasi oleo delectari. Quæ actio ideo maledictio dicitur, quia talibus Deus æterna tormenta denunciat.

Fiat ei sicut vestimentum quo operietur:

Apertior malitia est: qua se peccator quasi pallio tegit, & inde opertus videtur, vnde etiam in oculis hominum gloriatur: malum se dissimulans, sed ostentans.

Et sicut zona, qua semper praeingitur.

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Maledictione se præcingit, quia malum non repentinum, sed dispositum C
aggreditur: & ita discit malè facere, vt semper paratus sit.

Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud dominum:

Hi sunt qui detrahunt Christo, ipsi quem lex domini & prophetæ præ-
nuntiârunt.

Et qui loquuntur mala aduersus animam meam.

Ioan. 10 Negâdo eum posse resurgere, cum dicat, Potestatem habeo ponendi ani-
mam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam.

Et tu domine, domine fac mecum:

Quidam subaudiendum putârunt, misericordiam: quidam & addide-
runt. Sed emendatiores codices sic habent: Et tu domine domine fac me-
cum, propter nomen tuum. Vnde intelligendum est. ideo dixisse filium patri,
Fac mecum: quia eadem sunt opera patris, & filij. quod etiam misericordia
sentiri potest. sequitur enim,

Quia suavis est misericordia tua.

Quia misericordiam rectè intelligimus & patrem & filium simul facere in D
Rom. 9. vasa misericordiæ. Potest autè & sic intelligi quod ait, Fac mecum: ac si dixisset,
Adiuua me. pater quippe adiuuat filium, in quâ tum Deus hominè, prop-
ter formam serui. Nam in ea forma, in qua æqualis est patri, non indiget ad-
iuuari: quia vtriusq; vnum opus est, & par atq; inseparabilis potestas. Egestas
& paupertas susceptæ infirmitatis est, ex qua crucifixus est.

*Libera me, quia egenus & pauper sum ego: & cor meum turbatum est
in me.*

Secundùm illud quod propinquantè passione ait, Tristis est anima mea
vsque ad mortem.

Sicut umbra, cum declinat, ablatu sum:

In hoc ipsam mortè significauit: Sicut enim ex umbra declinante fit nox,
ita mortali carne fit mors.

Excussus sum sicut locustæ.

Iam hoc in membris eius conuenientiùs intelligimus. Excussi enim, id
est, fugati sunt à persecutoribus fideles eius: quorum vel multitudinem
significare voluit nomine locustarum, vel quòd transierunt de loco in
locum.

A *Genus me infirmata sunt pro ieiunio: & caro mea immutata est propter oleum.*

Propter oleum, propter gratiam spiritalem: quia cum caro eius mutata esset per gloriam resurrectionis, cumque ascendisset patrem, misit spiritum sanctum ad vngendos credentes: quorum stabilitas, que ablato sibi pane, id est, Christo, quasi ieiunio fuerat infirmata; accepto dono spiritus sancti valida effecta est: ut in suis afflictionibus non vinceretur, que in domini passione defecerat.

Et ego factus sum opprobrium illis:

Per mortem crucis. Christus enim nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.

Viderunt me, & mouerunt capita sua.

Quia viderunt in ligno pependisse, & non viderunt de sepulchro resurrexisse.

Aduua me domine Deus meus: saluum me fac propter misericordiam tuam.

B Hoc & ad caput referendū est, propter formā serui: & ad corpus, propter seruos. Potuit enim & in ipsis dicere domino, Aduua me, & saluum me fac: in quibus Saulo dixerat, Quid me persequeris? Quod autem ait, Secundum misericordiam tuam, gratuitam gratiam commendauit.

Et sciant quia manus tuae haec: & tu domine fecisti eam.

De eis dixit, sciant, pro quibus scruentibus & orauit: quia inter illos erāt etiā hi, qui in eum postea crediderunt. Manus autem Dei Christus est, sicut dictum est, Et brachiū domini cui reuelatum est? Hęc ergo manus erat, & fecit eū: Quia in principio erat verbum, & verbum caro factum est.

Maledicent illi, & tu benedices.

Vna est ergo maledictio filiorum hominum, diligentium vanitatem, & querentium mendacium. Deus autem cum benedicit, facit quod dicit.

Qui insurgunt in me, confundantur.

Qui se aduersus me proficere arbitrantur, cum exaltatus fuero super cęlos, & effusa fuerit super omnem terram gloria mea, confundentur.

Seruus autem letabitur.

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Siue in dextera patris, siue in suis membris: & nunc in spe, & pōst in æternum.

Induantur qui detrahunt mihi pudore:

Id est, pudeat eos detraxisse mihi, sed hoc potest bonum esse correctis.

Et operiantur sicut diploide confusione sua.

Diploidis palliū duplex est, per quod inimicis Christi duplex denuntiatur cōfusio: hoc est, intus & foris, coram Deo scilicet, & coram hominibū,

Confitebor domino nimis in ore meo: & in medio multorum laudabo eum.

Mat. vii.

In medio multorū laudabo eū: accipi potest Christus, quia ipse in ecclesia præsens est, vsq; ad consummationē seculi. In medio autē esse dicitur, cui præcipuus honor præbetur. Si verō cor hominis quasi medium eius est, rectissimē intelligitur quōd in multorū cordibus, id est, in multorum mediis laudaturus sit dominum. Habitat enim Christus per fidem in cordibus nostris: & ideo ait, In ore meo: id est, in ore cordis mei, quod est ecclesia.

Aphe. j.

Qui adstitit à dextris pauperis, vt saluam faceret à persecuentibus animam meam:

e. 5. A

De Iuda dictum erat: Et diabolus stetit à dextris eius: qui suas diuitias volebat augere Christo vendito: hic autem dominus adstitit à dextris pauperis vt diuitiis eius sint ipse dominus. Salua fiet autem à persecuentibus anima, si non eis cōsentiat ad malū: non autē eis consentitur, cū dominus adstitit à dextris pauperis, ne ipsa paupertate, id est, infirmitate succumbat.

e. 1. 3

e. 1. 3

e. 1. 3

PSALMVS CIX.

Dixit dominus domino meo. Sede à dextris meis:
Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.

Mat. 1. 2.

Dominus noster Iesus Christus cū à Iudeis quereretur, cuius filium esse dicerent Christum, & respondissent David: cōtinuō illis respondētibus ait, Quomodo ergo David in spiritu dicit eum dominū, Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis? Si ergo in spiritu vocat eū dominū, quomodo filius eius est? Iudei sub hac interrogatiōne tacuerunt: ipsū quoque esse dominum, & filium David non agnouerunt, nec agnoscere voluerunt: & maluerunt inflata taciturnitate dirumpā, quā humili confessione eruditionem mereri. Nos autem Euangelio ipsius veritatis edocti, nouimus Iesum Christum & dominum esse David, secundū quōd in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum:

Ioan. 1

A verbum hoc erat in principio apud Deum: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et filiu esse David, secundu quod verbu caro factu est, & habitavit in nobis. Nouimus dominum David, quia cum esset in forma Dei, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Et nouimus filiu David, quia semetipsum exinaniuit formã serui accipiens. Hoc ergo. & David ipse in spiritu videns, initio Psalmi huius effatus est. dicens, Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos scabellu pedu tuoru. Sedet autẽ Christus ad dexterã patris post resurrectionem à mortuis, & ascensionem in cælo. Vnde etiam eo ipso quo erat Christus filius David, factus est dominus David. Illud enim quod natum est ex semine David, ita honoratu est, vt ei cum esset filius, esset & dominus: secundu hãc enim dispensationẽ, etiã ab Apostolo de Christo dicitur, Propter quod eum exaltauit à mortuis, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestriu, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quoniam dominus Iesus, in gloria Dei patris est. Sedet autem dominus ad dextram patris, & inimici eius subiiciuntur sub pedibus. Omnis enim qui ei aduersatur, erit eius subditus, aut per correctionem, aut per cõdensationem. Nam necesse est, vt omnis aut adoptatus, aut virtus sub pedibus eius sit, siue per gratiam, siue per pœnam.

Ioan. 1.
Philip. 2.
Philip. 2.

Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion:

B Quæ est Sion, ipsa est Hierusalem: ex qua prænuntiatur emittenda virga virtutis Christi, id est, regnum potentie eius: quod regnum incipit à Christianis, & non habet finem. Nam secundum quod est verbum patris, vnus deitatis & omnipotentie, semper cum patre regnauit. Hoc ergo regnu quod mediator Dei & hominum, homo Christus acquirit, incipit ab Hierusalem: quia inde in totu mundum virtus & potestas Euangelicæ prædicationis emissa est.

Dominare in medio inimicorum tuorum.

Tu, inquit, fili David, & domine David, in medio paganorum, in medio Iudæorum, in medio hereticorum, & in medio fratrum falsorum dominare: quod fieri quotidie videmus, donec impleantur tempora gentium. Cæcitas enim ex parte in Israel facta est, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret, & dominaretur Christus in medio inimicorum suorum.

Rom. 11.

Tecum principium in die virtutis tuæ.

Dominus, interrogantibus quis esset, respõdit, Principium, qui & loquor vobis: hoc est, Ego qui loquor vobis, principium sum. Est autem & pater principiu, in quo principio erat verbum, & verbum erat apud Deu. Nunquid ergo quia pater principium, & filius principium, duo sunt principia: absit. Sicut enim pater Deus, & filius Deus: pater autẽ & filius nõ duo dij, sed

Ioan. 8

sed vnus est Deus: sic pater principiu, & filius principiu. pater autē & filius non duo principia, sed vnū principium. Tecum ergo principium in die virtutis tuę, in die qua videbitur quomodo creditur. Quamuis enim etiam in forma ferui, ipsa illa nostrę infirmitatis susceptio, non caret virtute diuina, quando & infirmū tuū fortius est hominibus, & in virga virtutis tuę dominaberis in medio inimicorū tuorū: veniet tamen dies ille, quo omnibus dispensationibus temporalibus peractis atq; finitis, manifestabis te sanctis tuis, & in illa eis apparebis gloria, in qua æqualis es patri, vt videant tecū principium, in die virtutis tuę.

1. Cor 1

In splendoribus sanctorum.

Præfens vita sanctorū, quamuis gratia floreat, quamuis moribus niteat, nō est in splendore, quia nondū exēpta est à corruptione. Cū ergo apparuerit Christus, vita sanctorū, tūc & ipsi apparebūt cum illo in gloria. Tūc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui, id est, in vita æterna.

Ex vtero ante luciferum genui te.

Si de illa generatione hoc dictū est, qua ex patre Deo genitus est Deus filius, ex vtero significat, ex secreto, ex occulto, de ipso patre, de substantia patris. Ante luciferū verō, ait, ante tēpora. Per luciferū enim, vtpote per solgentissimū sydus, tanquam à parte totū, omnia sydera significata sunt, in hoc facta sunt, vt sint in signis, & tēporibus, & in diebus, & annis. Quod est ergo ante luciferū, hoc est ante sydera: & quod est ante sydera, hoc ante tempora, atq; ideo ex æternitate. Si verō hoc ex persona prophetę dictū est, qui ait, Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis: non est dubiū illam natiuitatē significatam, qua dominus Dauid, filius est Dauid. Potuit enim dicere Dauid propter propaginem; qua de ipsius stirpe Maria virgo descendit, Ex vtero genui te: hoc est, ex vtero virginali, ex vtero quō masculus nō accessit. In quo sola fuit conceptio matris, sine semine genitoris. Et conuenienter dictum est, Ante luciferum: quia ante exortum diei natus est dominus, hoc indicantibus testimonijs pastorum, qui vigilias exercebant super gregem suum.

Gene 1

Luc 1

Iurauit dominus, & non pœnitebit enim: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.

Si natū ex vtero virginis ante luciferū intelligimus saluatorē, exinde, pœn-
dubio sacerdos est in æternū, secundū ordinē Melchisedech. Nā secundū quōd dominus natus ex patre est, gignēti cœternus & æqualis, nō est sacerdos. Iurauit ergo dominus: hoc est, cū cōstitutione promisit. Et non pœnitebit eū: hoc est, nō mutabit cōsiliū, non aliud faciet, nec vnquā ei hæc sentētia displicebit. Tu es sacerdos in æternū: hoc est, non finitur sacerdotium tuū: nec sicut Aaron ordo cessauit, ita etiā tuū pontificium commutabitur. Sacerdotij tui non erit finis: sed secundū ordinē Melchisedech, hoc est secundū mysteria quę per eum declarata sunt, in æternum permanebit.

Domi-

A Dominus à dextris tuis, conquassavit in die iræ suæ reges.

Ad ipsum dominum, qui dixit domino, Sede à dextris meis, propheta sermo directus est: Ipse, inquit, domine cui iurasti, tu es sacerdos in æternum. dominus à dextris tuis, qui conquassavit in die iræ suæ reges: illos de quibus dictum est, Adstiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnũ aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Quicumq; enim talium, qui Christianum nomen oderunt, in sua impietate persistunt, iam quidem conquassati sunt, nec poterunt efficere quod volebant: sed in die iræ, id est, retributione iusti iudicij Dei, penitus conterentur.

Iudicauit in gentibus, repleuit ruinas:

Qui in superbiam eriguntur, & in sua elatione persistunt, sic destruentur vt non ædificentur. Non enim desinunt destrui, qui non desinunt eleuari. Qui autem per humilitatem cadunt & se prosternunt, vt fiant sub pedibus eius cui dixit dominus, Sede à dextris meis, donec ponã inimicos tuos scabellum pedum tuorum: reparabuntur in integrum: quia non damnauit has ruinas dominus, sed repleuit: quod fit in hoc tempore, cum vniesis gentibus ruinarum reparationem Christus operatur.

B Conquassauit capita in terra multa.

Multorum capita, in hac vita conquassata, Christus inelinat, dum è superbis humiles facit.

De torrente in via bibit: propterea exaltabit caput:

Sicut torrens pluuiaribus aquis collectus, redundat, perstrepat, currit, & currẽdo decurrit, id est, cursum finit: sic est omnis iste cursus mortalitatis humane: nascuntur homines, viuunt, atq; moriuntur, rursusq; morientibus alij oriuntur, succedunt, accedunt, decedunt. De hoc ergo torrente, de hoc strepitu transeunte, de hac mortalitate bibit filius Dauid, dominus Dauid dignatus propter nos nasci & mori: & ita bibit de torrente in via, quod in via peccatorum non stetit. Propterea ergo exaltabit caput: quia humiliatus est, & factus est subditus vsq; ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod exaltauit eum à mortuis, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quoniam Iesus Christus in gloria est Dei patris.

PSALMVS CX. ALLELVIA.

C Onfitebor tibi domine in toto corde meo:

Non semper confessio peccatorũ est, sed etiã laus Dei deuotione confessionis exprimitur. Illa luget, hæc gaudet: illa medico vulnus ostendit, hæc de sanitate grauas agit.

In con-

D. PROSPERI A QVIT. EXPOSITIO

In concilio rectorum & congregatione.

C

Matt. 19. Eorum, sine dubio, qui sedebunt super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israel. A quorum concilio & congregatione, omnis hypocrita segregatus, omnis erit tentator exclusus.

Magna opera domini: exquisita in omnes voluntates eius.

Scrutare, exquirere, vestiga, si potes, omnes voluntates domini, in omnibus semper magna opera eius inuenies. Nulla enim voluntas potentior est ipsius voluntate: contra quam cum aliquid fieri sinit, misericordiâ suâ iustitiâq; demōstrat. Sicut enim vult, vt homo nō peccet, ita vult peccanti parcere vt reuertatur & viuat: ita etiâ vult in peccatis perseuerantē punire, vt iustitiæ potentiâ contumax non euadat. Ac sic quicquid elegeris, ô homo, non deerit domino, vnde suâ de te compleat voluntatē. Siue ergo iustificet impium, siue arguat pigrum, siue expectet auersum, seu deserat puniendum: semper misericors est, semper iustus, semper omnipotens.

Confessio & magnificentia opus eius: & iustitia eius manet in seculum seculi.

Rom. 7 Magnificentia domini circa nos in eo appareat, quōd nullis præcedentibus meritis consentem iustificat peccatorem: vt vbi abundauit peccatum superabundet gratia, per quam excitata est etiam ipsa confessio: vt nemo in se extollatur, sed qui gloriatur, in domino gloriatur: quia & confessio **D**
1. Cor. 10 peccatoris, & magnificentia iustificationis, opus domini est: apud quem iniquitas non est, etiam si nos iudicia eius non comprehendimus. Quoniam iustitia eius manet in seculum seculi.

Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors & miserator dominus: escam dedit timentibus se.

In omni quidē creatura Dei mirabilia eius & quotidiana & magna sunt, sed quia parum ea consuetudo miratur, quædam dominus signa & prodigia certis temporibus promenda disposuit, vt per inusitata & noua, humana excitaretur intentio, & nutriretur in ea de inuolitis utilis timor, cui tamen misericors dominus daret escam virtutis & vitæ: panem scilicet illum incorruptibilem qui de cælo descendit, vt verbum Dei esset esca hominum, sicut cibus est angelorum.

Joan. 6 *Memor erit in æternum testamenti sui, virtutem operum suorum adnuntiavit populo suo.*

Impleuit dominus promissiones suas, qui est virtus & fortitudo sanctorū, quoniam quæ hominibus difficilia sunt, Deo facilia sunt, & ipse operatur **1. Cor. 11** omnia in omnibus.

Vt det

A *Vt det illis hereditatem gentium:*

Id est, quam præparauit omnibus gentibus.

Opera manuum eius, veritas & iudicium.

Hoc est, vt veritas iudiciumque seruetur: manus enim operatur, hoc est, vt non separet à Christo tribulatio, angustia, fames, nuditas, gladius.

Fidelia omnia mandata eius, confirmata in seculum seculi,

Qui dedit mandata, & dedit promissa: quæ fideliter retribuit confirmata in æternum, nec vnquam defectura.

Facta in veritate & iudicio.

Hoc enim verum, & iustum, vt hic laboretur, ibi requiescat.

Redemptionem misit populo suo.

Ciues, & hæredes cœlestis Hierusalem, ab huius peregrinationis captiuitate redimuntur.

B *Mandauit in æternum testamentum suum.*

Testamentum suum, vtique nouum, quod æternum promisit: non illud vetus, cuius transitorie promissiones fuerunt.

Sanctum & terribile nomen eius.

Sapientia vera est, nosse & diligere Deum: sed ad hunc gradum de timore conscenditur: quia sicut desideranda sunt eius munera, sic metuenda iudicia.

Initium sapientia timor domini.

Intellectus bonus omnibus facientibus eum:

Is bonum habet intellectum, qui quod faciendum rectè intelligit, facit: quia talis est sine opere intelligentia, qualis sine timore sapientia. Sententia est 24.

Laudatio eius manet in seculum seculi.

Nemo ergo quicquam suæ iustitiæ adscribat, nemo de suis quasi proprijs meritis exultabit: sed in Dei laudem & gloriam, omnis sanctorum beatitudo in æternum refertur.

Eph. 1

ITVLVSPsalmi est reuerfionis Aggei, & Zachariæ, qui post euerfionem templi Hierufalem, & tranfmigrationē in Babylonia, n. completis sub Dario LXX. captiuis atis annis, propheta re cœperunt ea, quæ ad relaxationem captiuitatis, & reparationem templi pertinerent. Sed quia quæ corporaliter tunc gerabantur, cerum futurarum indicia præferebant, per illam captiuitatis remiffionem, & templi reftitutionem, fpiritualiter figurabatur fabrica ipfius templi, cuius Chriftus est fundamentum: in quo etiam angulari lapide, viuis lapidibus coaptatis, cœleftis edificij ftructura cōfurgit, vt ex ruina vetere, quæ facta est in Adam, nouum Dei templum eum reparatione omnium gētium reformetur. Ad hoc ergo templum pertinet prophetatio Aggei & Zachariæ qui in Pfalmi titulo præferuntur: vt qui hoc facramentum intelligit, & qui cupit in huius ædificij compage solidari, fciat reuerfionis & renouationis fuę in timore Dei effe principium.

Beatuſ vir qui timet dominum: in mandatis eius volet nimis.

Beatitudo viri iuſti, timore incipit domini, & proficit in defiderium mādatorum Dei, quibus templum eius efficitur.

Potens in terra erit ſemen eius.

D

Gal. 6.

Semen futuræ meſis opera effe miſericordiæ. Apoftolus teſtis eſt, dicens: Bonum autem facientes non deficiamus: tempore enim proprio metemus. Quid autem potētius hoc ſemine, cuius impendio comparatur regnū cœlorum, & vita æterna?

Generatio rectorum benedicetur.

Id eſt, opera eorum qui recto ſunt corde, non turbantur propter promiſſorum dilationem: nec tranſeuntia carnaliter appetunt, ſed manſura fideliter, patienter expectant.

Gloria & diuitia in domo eius, & iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi.

Qui talis eſt in domo ſua, id eſt, in corde ſuo, ubi templum Dei eſt, gloriam & diuitias habet: quia ſpe non dubia futura iam poſidet, & regnum Dei intra ipſum eſt. Huius iuſtitia manet in ſeculum ſeculi, quia ipſa eſt gloria atque diuitiæ.

Exortum eſt in tenebris lumen rectis corde:

Merito

A Meritò dirigunt cor in dominũ suũ, meritò ambulat recti cum domino suo, qui cùm essent in tenebris, lucẽ viderunt magnam, & meminerunt fuif-
se se aliquando tenebras, nunc autem lucem in domino. Epe. 5.

Misericors & miserator & iustus dominus,

Qui miseretur vt misereatur, & iustus est in retributione, quia nulli faciet iudicium sine misericordia.

Suauis homo qui miseretur & commodat,

Hunc suauẽ & mitẽ atq; iocundũ, non euomit Deus ex ore suo, tãquam mali odoris, aut fastidiendi saporis: tota autem suauitas eius in eo est, qui miseretur & commodat, remittendo scilicet peccata, & largiẽdo beneficia, quibus duobus benignitatis officijs, omnia pietatis opera continentur, dicente Luc. 6.
domino, Dimittite, & dimittetur vobis: date, & dabitur vobis.

Disponet sermones suos in iudicio: quoniam in æternum non commouebitur:

Qui hæc facit, disponit sermones suos in iudicio. Facta enim quædã verba sunt testiũ, quibus in iudicio defenderetur. Quia in æternũ non commouebitur, qui ad dexterã segregatus audiet, Venite benedicti patris mei: percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Matt. 25.

B *In memoria æterna erit iustus, ab auditu malo non timebit.*

Non timebit audire quod dicitur sinistris: Ite in ignem æternum, qui præparatus est diabolo, & angelis eius. Matt. 25.

Paratum est cor eius sperare in domino:

Quia non sua quæsiuit, sed quæ Iesu Christi, & promissa eius confidenter expectat,

Confirmatum est cor eius, non commouebitur, donec videat super inimicos suos.

Inimici eis præsentia concupierunt, & cùm eis inuisibilia promitterentur, dicebant, Quis ostendit nobis bona? Illi voluerunt videre bona hominum in terra morientium: hic credidit videre bona domini, in terra viuentium. Non ergo commouebitur cor eius, nec transitoria malorum felicitate turbabitur, donec videat, non dorsum, quod inimici eius, sed fursum, super inimicos suos: quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quod præparauit Deus diligentibus se. 1. Cor. 2.

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Dispersit, dedit pauperibus; iustitia eius manet in seculum seculi:

C

Dispersit visibilia, vt inuisibilia compararet: dedit temporalia, accepturus æterna.

Cornu eius exaltabitur in gloria.

Eccator videbit, & irascetur:

Sap.

Irascitur peccator: cui magis quàm sibi? sed sera illa atq; infructuosa pœnitidine, cùm dicit: Quid nobis profuit superbia, aut quid diuitiarum factio contulit nobis?

Dentibus suis frendet, & non reirescet.

Sicut feret, si opportuno sum tempore pœniteret: sed tunc frendet, quãdo desiderium peccatorum peribit.

PSALMVS CXII. ALLELVIA.

Laudate pueri domini: laudate nomen domini.

2. Cor. 14

Xhortatio hæc non ad pueriles tantum annos, sed ad omnem profertur ætatem: omnibus enim Apostolus dicit, Nolite effici pueri mentibus, sed malitia paruuli estote, vt mentibus, perfecti sitis. Qua malitia, nisi superbia? ipsa enim de vana granditate præsumens, nõ sine hominem ambulare per arctam viam & intrare per angustam portam. Puer, autem facillè intrat per angustam: & ideo nemo, nisi conuersus fuerit vt puer, intrat in regnum cœlorum. Puerorum ergo nomine, non ætas infantium, sed animorum humilitas compellatur: quia non laudant nomen domini, qui se magnos putant, & suam iustitiam volentes cõstituire, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Non enim sunt pueri: & dum prædicari se volunt, non laudant nomen domini.

Luc. 4.

Rom. 10.

Sit nomen domini benedictum, ex hoc nunc & vsque in seculum.

A solis ortu vsque ad occasum, laudate nomen domini.

Vt scilicet nomen domini semper benedicatur, & vbique laudetur.

Excelsus super omnes gentes dominus: super cœlos gloria eis.

Non solum super omnes gentes maiestas domini, sed etiam super cœlos gloria eius excelsa est.

Quis sicut dominus Deus noster, qui in altis habitat: & humilia respicit in cœlo & in terra?

Per

A Per Esaiam spiritus ita loquitur: Hæc dicit altissimus in excelsis habitans in æternum, nomen ei dominus altissimus, in sanctis requiem habens. Meritoq; cœlū intelliguntur, qui habitantur à domino: qui cū sint sancti, atq; ideo excelsi, iidem tamen sunt humiles, neque aliunde, nisi de humilitate sublimes. In altis itaq; dominus habitat: id est, in sanctis, & spiritualibus, atque celestibus. Et humilia respicit: id est, ipsos sanctos, nunquam in se, sed semper in domino gloriantes. Delectatur enim altitudine humilium, & humilitate celsorum in cœlo: & in terra: hoc est, quorum conuersatio in cœlis est, licet mortali sint carne circumdati. Si verò alia sunt, quæ dominus noster in cœlo humilia respicit, alia, quæ in terra, possunt cœlū hi intelligi, quos vocatos, & sanctificatos iā inhabitat. Terra autē, quos vocat, vt habitat in eis. Sed absolutior sensus est, si cœlos dictos accipiamus eos, qui sedebunt super duodecim thronos, & cū domino iudicabunt. Terræ autem nomine, ceteram multitudinem sanctorum, qui constituentur ad dexteram, vt per opera misericordiæ collaudati recipiantur ab eis in tabernacula æterna, quos amicos sibi de mammona iniquitatis in huius vitæ mortalitate fecerunt. Et hos ergo & illos humiles respicit Deus, quia meminerunt vtrique quid fuerint per suam malitiam, & quid facti sint per Dei gratiam.

Esa 54

Matt. 19.

Luc. 16

*Qui erigit de terra inopem, & de stercore exaltat pauperem.
Vt colloct eum cum principibus, cum principibus populi sui.*

B Non itaque dedignetur esse humilia capita excellorū sub manu domini. Quāuis enim collocetur fidelis dominicæ pecuniæ dispensator cū principibus populi Dei, quāuis sessurus sit in duodecim sedibus, & angelos quoque iudicaturus, à terra tamen inops erigitur, & de stercore pauper exaltatur: quia donum Dei est omnis celsitudo sanctorum.

Matt. 19.

1. Cor. 6.

Qui habitare facit sterilens in domo, matrem filiorum latantem.

Ecclesiā enim antea sterilē Dei gratia fecundauit, vt in multis filiis lætaretur: in qua dominus, qui in altis habitat & humilia respicit in cœlo & in terra, habet ex semine Abraham & sublimem sanctitatem sicut stellas cœli in supernis sedibus collocandam, & sicut arenam in ora maris, misericordē atque innumeram multitudinem, à sinistris fluctibus & ab impia amaritudine segregandam.

Isa 54

Psal. 112.

Matt 25.

PSALMVS CXIII. ALELVIA.

IN exitu Israel ex Aegypto, domus Iacob de populo Barbaro;
Facta est Iudæa sanctificatio eius: Israel potestas eius.
Mare vidit & fugit: Iordanis conuersus est retrorsum.

PRÆTERITORVM gestorū recolit videtur historia: & quædam modū populū Israel, q̄ est domus Iacob, de iugo Aegyptiæ dominationis
H h ij eductus

eductus sit, in memoriam reuocari. Sed per propheticum eloquium, magis **C**
 futura indicantur, quàm præterita retexuntur. Et ideo quedam aliter hic di-
 cuntur quàm ibi acta sunt: vt vigilantè intelligatur prophetia, vbi nõ con-
 stat historia. Primum enim Iordanem ipsum non reuersum esse retrorsum,
 sed stetitisse legimus, ab ea parte qua desuper influebat: deinde, montes exul-
 tasse & colles gestisse non legimus: quæ sic addidit, vt omnia ista etiam re-
 peteret. Intelligendum ergo est, quia illa facta figuræ nostræ fuerunt. Et
 ideo de eis aliter quid dicitur, vt quibus temporibus congruat agnoscat. Si
 enim gratiam Dei, quæ data est nobis, firmo corde retineamus, nos sumus
 Israel semen Abraham: qui non carnaliter circumcisi genti tantummodo fa-
 ctus est pater. sed & omnium qui sequuntur vestigia fidei Abraham: qui cum
 Rom. 4.
 Gen. 15.
 Gen. 12.
 Apoc. 11.
 Iohan. 1.
 Iam hic recordetur vnusquisque, qui sub dura dominatione diabolicis in hoc seculo operibus subditus labora-
 bat, quomodo ab hoc iugo liber effectus sit: quomodo inter dissuadentium
 retinacula, & obstantium impedimenta, ad viam libertatis & ad spem eter-
 næ hereditatis euaserit. Mare ergo vidit & fugit cum obstacula seculi, ver-
 bo Dei tremefacta cesserunt. Iordanis conuersus esse retrorsum: quoniam
 qui auersus à principio suo, creatorem suum deserit, tanquam fluuius in ma-
 re labitur, cui bonum est vt retrorsum conuertatur, & rediens ad autorem,
 retro sibi faciat mare, id quod antè tendebat: & sic Iordanis conuertatur
 retrorsum, cum illi conuertuntur ad dominum qui gratiam baptismi per-
 ceperunt.

Montes gestierunt velut arietes: & colles velut agni ouium.

Fideles dispensatores verbi veritatis, sancti Apostoli, sancti Euangelistæ
 r. Cor. 4.
 Psal. 28.
 In Christo Iesu, per Euangelium ego vos genui. De quibus dicitur, Afferte
 domino filios arietum, qui montium pabulis opimantur, & sub arietu prin-
 cipatu exultantes reguntur.

*Quid est mare quod fugisti? & tu Iordanis, quia conuersus es retrorsum?
 Montes quia gestisti velut arietes: & colles velut agni ouium?*

Quid

A Quid est, inquit, o seculum, quod tua impedimenta cesserunt? Quid est, quod tot milia fidelium, toto orbe huic mundo renuntiantium, conuertimini? quid est quod gaudetis? quibus in fine dicitur: Euge bone serue, quonia in paucis fidelis fuiti, supra multa te constituam. Quid est quod gaudetis? quibus in fine dicitur: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi.

Luc 19

Matt 25.

A facie domini commota est terra: a facie Dei Iacob.

Quid est, A facie domini, nisi, ab eius presentia qui dixit, Ecce ego vobiscum sum, vsque ad consummationem seculi. Ipse ergo commouet terram, ipse pigra & inertia corda conuertit.

Matt. 28.

Qui conuertit petram in stagna aquarum, & rupem in fontes aquarum.

Ista est spiritalis petra, id est, Christus, qui doctrinam suam, quae prius dura & rigida videbatur, in multa fluuenta conuertit, & misso de caelis spiritu sancto, sermonem suum fecit esse potabilem, quem discipulis insinuat, incipiens a Moyse per omnes prophetas, quia sic oportebat Christum pati.

1. Cor. 10

Luc. 24

B *Non nobis domine non nobis: sed nomini tuo da gloriam.*

Gratia praedicatur, quae aquam regenerationis de petra, quae est Christus emisit, nullis hominum praecedentibus meritis: quoniam Christus pro impijs mortuus est, ne vllus nisi in domino gloriaretur.

Rom. 5.
1. Cor. 1.

Super misericordia & veritate tua:

Duo haec, Misericordia, & Veritas, in scripturis sanctis penè semper iuncta inueniuntur. In sua quippe misericordia Deus vocauit impios: & in veritate iudicauit eos qui venire noluerunt.

Nequando dicant gentes, Vbi est Deus eorum?

In nouissimo enim manifestabitur misericordia & veritas. Nec dicent impij, Vbi est Deus eorum? cum apparere signo filij hominis in caelo, & instate iudicio, non adhuc praedicabitur credendus, sed ostendetur tremendus.

Deus autem noster in caelo sursum, & super terram: omnia quaecunque voluit fecit.

Non in caelo, vbi solè & lunavidet, qui creaturam colit: sed in caelo sursum, quod transgreditur oia corpora caelestia & terrestria. Quanquam nec in ipso ita sit, vt sine ipso esse non possit: quonia in quibus est, ipse ea tanquam indigentia continet, qui in caelis & in terra omnia quaecunque voluit fecit. hoc est, &

H h iij in superio-

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

In superioribus & inferioribus populi sui voluntariâ gratiâ suâ constituit, ne quis de operû meritis gloriatur. Quia siue montes gelati, velut arietes: siue colles, velut agni ouium, à facie domini commota est terra: ne in terrenis fordidis permaneret.

Simulachra gentium argentum & aurum.

Habent quidem & ærea & lignea & fictilia simulachra, & alterius alteriusque materiæ: sed pretiosum eorum maluit commemorare spiritus sanctus: quia cum in eo quisque eruberit quod illi carius est, multo facilius auertitur à veneratione viliorum: vt intelligat etiam in auro & argento nihil aliud esse quàm terram.

Os enim habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt.

Aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt.

Manus habent & non contrahunt: pedes habent, & non ambulabunt: non clamabunt in faucibus suis.

Similes sunt illis omnes, qui faciunt ea: & omnes qui confidunt in eis.

Videant ergo impij apertis & sentientibus oculis: & adorent clausis & mortuis mentibus, nec videntia simulachra nec viuentia.

Domus Israel sperat in domino: adiutor eorum & protector eorum.

Rom. 8. Spes enim quæ videtur non est spes: quod enim videt quis quid sperat? si autem quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus. Sed vt perduret vsq; in finem ipsa patientia, adiutor & protector est dominus.

Domus Aaron sperauit in domino: adiutor eorum, & protector eorum est.

Philip. 1. Ergo etiam sublimiores quique, atq; in summo excellentes gradu, etiam ipsi perseueranter currat, donec adprehendat in quo adprehensi sunt, & cognoscant sicut & cogniti sunt: adiutorio & protectione domini muniuntur.

Qui timent dominum, sperauerunt in domino: adiutor eorum, & protector eorum est.

Dominus memor fuit nostri: & benedixit nos.

Omnes, inquit, timentes dominum, & sperantes in domino, auxilio ipsius perficiuntur. Non enim nostris meritis præuenimus misericordiam domini, sed dominus memor fuit nostri, & benedixit nos.

Benedixit domum Israel: benedixit domum Aaron.

Benedixit omnes timentes dominum:

Hoc est, & superiores & inferiores: quia vtrique timent dominum. Si ergo quæ-

Ago quæris, quos utrosque, benedixerit: respondetur, pusillos cum maioribus: hoc est, domum Israel, & domum Aaron.

Adjiciat dominus super vos, super vos & super filios vestros.

Et ita factum est. Accesserunt enim etiã de lapidibus suscitati filij Abraham. Accesserunt oves quæ non erant de hoc ovili: ut fieret vnus grex, & vnus pastor. Accessit fides omnium gentium, & creuit numerus, non solum sapientium antistitum, sed etiam obedientium populorum, adijciente domino, non solum super patres, sed etiam super filios eorum, qui patrum piæ vestigia sequerentur.

Matt. 3.
Ioan. 10.

Benedicti vos domino, qui fecit cælum & terram.

Tanquam diceret: Benedicti vos domino, qui vos fecit.

Cælum cæli domino, terram autem dedit filijs hominum.

B Non ergo istud visibile cælum plenum luminaribus fecit vos: sed multò excellentius, in quo sibi præparauit habitaculum, quod sunt sublimiores purioresque mentes: in quarum comparatione, quicquid cernitur terra est: quamuis possunt & parui in ecclesia terre nomine nuncupari, qui proficiendo futuri sunt cælum: & in ipsa spe lacte nutriuntur à magnis. Sed tamen quia illi iam non ab homine, neque per hominem, sed per ipsum dominum carpunt sinceritatem vbertatemque sapientiæ, acceperunt paruulos futuros quidem cælum, ut cælum cæli esse seiant: adhuc tamen terram, cui dicant, Ego plantavi, Appollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Ipsis enim filijs hominum, quos fecit cælum, terram dedit in qua operentur, qui nouit terræ prouidere per cælum. Maneant igitur cælum & terra in domino suo qui fecit ea, & viuant ex eo, confitentes ei & laudantes eum. Nam si ex se velint viuere, morientur: sicut scriptum est, A mortuo, quasi qui non sit, perit confessio.

1. Cor 3

Eccl. 17.

Non mortui laudabunt te, neque omnes qui descendunt in infernum.

Clamat enim alio loco scriptura sancta, Peccator cum venerit in profundo malorum, contemnit. Prou. 18.

Sed nos qui vivimus, benedicimus dominum: ex hoc nunc & vsque in seculum.

PSALMVS CXIII. ALLELVIA

Dilexi, quoniam exaudiet dominus vocem orationis meæ:

H h iij

Cantet

Luc. 15.

Ante hoc anima quæ peregrinatur à domino: cantet hoc ovis
 illa quæ errauerat: cantet hoc filius ille, qui mortuus fuerat &
 resurrexit: perierat & inuentus est. Quis est enim, Dilexi, quo-
 niã exaudiet dominus: nisi, dilexi, quoniã in hac spe sum positus,
 vt exaudiendum esse me credã. Non enim frustra hoc spero.

Quoniam inclinauit aurem suam mihi:

Rom. 8.

Ideo ergo exaudiet, quia inclinauit aurem suam mihi. Nam si quæramus,
 vnde crediderit anima, quòd ad eam aurem dominus inclinãrit: nonne res-
 pondebit. quia prior dilexit nos, & filio proprio non pepercit, sed pro nobis
 omnibus tradidit eum? Quod mihi cum annuntiaretur, quomodo non cre-
 derem inclinasse dominum aurem suam mihi, tanta misericordia præueniẽ-
 tem, tanta uocatione pulsantem?

Et in diebus meis inuocaui.

In diebus scilicet miserie meæ, in diebus mortalitatis & præuaricationis,
 qua deserui Deũ, & merui carcerẽ, id est, tenebras ignorantie, & compedes
 difficultatis accepi. In his igitur diebus

Circumdederunt me dolores mortis: pericula inferni inuenerunt me.

Quæ nisi aberrantem abste, non inuenient me. Ego autem illa non in-
 ueniebam: id est, nõ aduertebam. Amabam enim deceptiones meas, & gau-
 dens falsis prosperitatibus seculi, veris periculis demergebar inferni. Sed cũ
 mihi illuxit gratia tua, & causas tribulationis meæ ac doloris inueni, & no-
 men domini inuocaui.

O domine erue animam meam,

Rom. 7.

Tanquam diceret: Et inter aduersitates, & inter prosperitates huius se-
 culi miserum me esse cognoui: quia illa premunt, ista decipiunt. Quis ergo
 me liberabit de corpore mortis huius, nisi gratia Dei per Iesum Christũ do-
 minum nostrum?

Misericors dominus & iustus, & Deus noster miserebitur.

Misericors primò, quia inclinauit aurem suam mihi: Iustus, qui facit me
 agnoscere vnde contereret: & rursus misericors, quia ad hoc vt inuocetur
 & misereatur.

Custodiens paruulos dominus, humilitatus sum: & liberauit me:

Custodit paruulos, quos vult esse perfectos, & in seruitutem per super-
 biam lapsos, per humilitatem facit liberos.

Conuer.

A *Conuertere anima mea in requiem tuam, quia dominus benefecit tibi.*

Conuertere, inquit, anima mea, quia conuersionis facultatem ab illo habes, qui benefecit tibi.

Quia exemit animam meam de morte:

Exempta est à morte anima, etiam mortali adhuc carne circumdata, quæ ex infideli fidelis effecta est: & præter illam perfectam, æternam à cunctis laboribus requiem, quam adipiscitur pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius: habet etiam in hac vita requiem suam anima quæ de morte infidelitatis exempta est, & quæ non ab operibus iustitiæ, sed ab iniquitatis abstinet a actione. Talis autem anima, quæ iam uiuit domino & mortua est mundo, quæ spiritali industriz vigilanter intenta, in humilitatis & mansuetudinis non pigra, sed quieta tranquillitate requiescit: pro adeptis iam habet, quicquid non dubia spe patienter expectat. Et ideo addit, & dicit,

Oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu.

Hæc bona non temporalis vitæ sunt, sed æternæ: nec obtinere possunt mortali carne circumdati, vt non fleant, non gemant, & nulla tétatione pulsentur. Spes ergo sanctorum, qui secundum id quod spiritu Dei aguntur, iam in carne nõ sunt, meritò de his gaudet & gratias agit, quæ sibi à veritate promissa sunt. Denique vt hæc se non iam habere, sed sperare monstraret.

Placebo (inquit) domino, in regione viuorum.

Non ergo ad plenum domino, qui adhuc est in regione mortalium: nec potest talis esse in vita occidua, qualis futurus est in æterna.

PSALMVS CXV. ALLELVIA.

C *Redidi, propter quod locutus sum:*

A M reprobi sunt, qui verum quod credunt non loquuntur, quàm qui verum quod loquuntur non credunt. Perfecta ergo huius fides est, qui dicit non tantum credidisse, sed & propter hoc locutum esse quia credit.

Ego autem humiliatus sum nimis.

Cur addidit, Ego autem, cum possit dicere, Locutus sum & humiliatus sum: nisi, quia homo veritatem prædicans, humiliari potest ab his qui veritati contra dicunt, non ipsa veritas: quam qui credit, eloquitur. Ego credidi propter quod locutus sum.

Ego autem dixi in extasi mea, Omnis homo mendax.

Extasis,

Extasis, hic pauor intelligitur, quoniam martyrum vox est, instante cruciatu vel morte trepidantium, & agnoscentium non esse virium suarum, vt que inferuntur euincant: atque ideo mendacem inueniri humanam infirmitatem, quæ non possit non fallere, præsumens de viribus suis: cum fortitudo patientiæ ex Deo sit, qui & constantiam dat non timenti, & fiduciam reparat formidanti: quoniam verax est dicens, Cum autem tradent vos, nolite cogitare, quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Dicitur autem extasis, etiam cum mens non pauore alienatur, sed aliqua inspiratione reuelationis adsumitur.

Matt 10.

Qui retribuam domino pro omnibus qua retribuit mihi?

Hoc dicens, profitetur sibi aliud retributum à domino, quàm merebatur: id est, pro malis recepisse se bona: & quærit quid ipse reddat pro bonis: nec aliud inuenit nisi quod dominus ipse donauit, & dicit,

Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo.

Mat. 10.

Quis istum dat calicem, nisi qui ait, Potestis calicem bibere, quem ego bibiturus sum? & dans exemplū patiendi, contulit donū, redimens ipsam infirmitatem suorum sanguine suo: & dans pretium imitationis ipsorum, vt fieret

Pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius.

1. Ioan. 3.

Emit enim eam sanguine suo, quem fudit dominus pro seruis: vt & serui pro domino suo fundere non timerent: Cum tamē & domini mors, & seruorum, seruis esset profutura, non domino.

O domine ego seruus tuus: ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ.

Tanquam diceret, Multi se martyres dicunt, multi seruos tuos se profiterentur, quia nomen tuum habent in varijs hæ resibus & erroribus: sed quia præter ecclesiam tuam sunt, non sunt filij ancillæ tuæ: ego autem, & seruus tuus, & filius ancillæ tuæ.

Dirupisti vincula mea: tibi sacrificabo hostiam laudis.

2. Cor. 11.

Tu me, inquit, seruum tuum, tu fecisti filium ancillæ tuæ, qui captiuitatis meæ vincula dirupisti: & ideo laudis tibi hostiā debeo, quia tua gratia sum: quod sum, & in tua est mihi gloria glorandum.

Vota mea domino reddam:

Benedictio

est 17.

Matt. 23:

Quisquis bene cogitat quid voueat domino, & quæ vota reddat, se ipsum voueat, se ipsum reddat. Hoc exigitur, hoc debetur. Imago Cæsaris, reddatur Cæsari. Imago Dei, reddatur Deo. Sed sicut videndum est, quid

A quid offeras: ita etiam considerandum est ubi offeras.

In atrijs, inquit, domus domini:

Quæ autem domus domini, nisi populus eius? Ideo sequitur,

In conspectu omnis populi eius:

Quid est autem populus eius, nisi quod addit?

In medio tui Hierusalem.

Hierusalē verò interpretatur visio pacis. Tunc ergo quod offeretur gratum est, si de pace atque in pace reddatur. Qui autem non sunt filij huius ancillæ, bellum quàm pacem potius amauerunt.

PSALMVS CXVI. ALLELVIA.

Laudate dominum omnes gentes: laudate eum omnes populi.

B N sine superioris Psalmi, ne in Hierusalem Iudæi gloriarentur, & hanc dignitatem sibi Israël etiam carnalis adsumeret, qui sint Israëlité & in quibus sit Hierusalem, Psalmi huius principio demonstratur: omnes, scilicet, gentes, & omnes populi, qui per imitationem fidei, facti sunt filij Abraham, & spiritale semen Israël.

Rom. 4.
Galat. 3.

Quoniam confirmata est super nos misericordia eius: & veritas domini manet in æternum.

Confirmata est misericordia domini super nos, cùm eius nomini, per quod liberati sumus, inimicarum gentium rabida ora cesserunt: & quem negando blasphemauerunt, credendo laudauerunt. Veritas autem domini manet in æternum: siue in his quæ promisit iustis: siue in his, quæ minatus est impijs.

PSALMVS CXVII. ALLELVIA.

Confitemini domino quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia eius.

S Ed hic confessio non pœnitentium est, sed laudantium dominum: quibus per gratiam præstitum est, vt eruerentur de tenebris, & potestate tenebrarum, & transferrentur in regnum filij Dei: ob hoc solum, quia Deus bonus est, & ea misericordia miseretur, quæ permanet in æternum.

Colos. 1.

Dicit

Extasis, hic pavor intelligitur, quoniam martyrum vox est, instante cruciatu vel morte trepidantium, & agnoscentium non esse virium suarum, vt que inferuntur euincant: atque ideo mendacem inueniri humanam infirmitatem, quæ non possit non fallere, præsumens de viribus suis: cum fortitudo patientiæ ex Deo sit, qui & constantiam dat non timenti, & fiduciam reparat formidanti: quoniam verax est dicens, Cum autem tradent vos, nolite cogitare, quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Dicitur autem extasis, etiam cum mens non pauore alienatur, sed aliqua inspiratione reuelationis adsumitur.

Matt. 10.

Qui retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi?

Hoc dicens, profitetur sibi aliud retributum à domino, quàm merebatur: id est, pro malis recepisse se bona: & quærit quid ipse reddat pro bonis: nec aliud inuenit nisi quod dominus ipse donauit, & dicit,

Calicem salutæ accipiam, & nomen domini inuocabo.

Mat. 10.

Quis istum dat calicem, nisi qui ait. Potestis calicem bibere, quem ego bibiturus sum? & dans exemplū patiendi, contulit donū, redimens ipsam infirmitatem suorum sanguine suo: & dans pretium imitationis ipsorum, vt fieret

Pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius.

D

1. Ioan.]

Emit enim eam sanguine suo, quem fudit dominus pro seruis: vt & serui pro domino suo fundere non timerent: Cum tamē & domini mors, & seruorum, seruis esset profutura, non domino.

O domine ego seruus tuus: ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ.

Tanquam diceret, Multi se martyres dicunt, multi seruos tuos se profiterentur, quia nomen tuum habent in varijs hæresibus & erroribus: sed quia præter ecclesiam tuam sunt, non sunt filij ancillæ tuæ: ego autem, & seruus tuus, & filius ancillæ tuæ:

Dirupisti vincula mea: tibi sacrificabo bostiam Laudis.

2. Cor. 11]

Tu me, inquit, seruum tuum, tu fecisti filium ancillæ tuæ, qui captiuitatis meæ vincula dirupisti: & ideo laudis tibi hostiā debeo, quia tua gratia sum quod sum, & in tua est mihi gloria gloriamdum.

Vota mea domino reddam:

Beneficia

est 15.

Matt. 23:

Quisquis bene cogitat quid voueat domino, & quæ vota reddat, se ipsum voueat, se ipsum reddat. Hoc exigitur, hoc debetur. Imago Cæsaris, reddatur Cæsari. Imago Dei, reddatur Deo. Sed sicut videndum est, quid.

A quid offeras: ita etiam considerandum est ubi offeras.

In atrijs, inquit, domus domini:

Quæ autem domus domini, nisi populus eius? Ideo sequitur,

In conspectu omnis populi eius:

Quid est autem populus eius, nisi quod addit?

In medio tui Hierusalem.

Hierusalẽ verò interpretatur visio pacis. Tunc ergo quod offeretur gratum est, si de pace atque in pace reddatur. Qui autem non sunt filij huius ancillæ, bellum quàm pacem potiùs amauerunt.

PSALMVS CXVI. ALLELVIA.

Laudate dominum omnes gentes: laudate eum omnes populi.

B N sine superioris Psalmi, ne in Hierusalem Iudæi gloriarentur, & hanc dignitatem sibi Israël etiam carnalis adsumeret, qui sint Israëlitæ & in quibus sit Hierusalem, Psalmi huius principio demonstratur: omnes, scilicet, gentes, & omnes populi, qui per imitationem fidei, facti sunt filij Abraham, & spiritale semen Israël.

Rom. 4.
Galat. 3.

Quoniam confirmata est super nos misericordia eius: & veritas domini manet in æternum.

Confirmata est misericordia domini super nos, cum eius nomini, per quod liberati sumus, inimicarum gentium rabida ora cesserunt: & quem negando blasphemauerunt, credendo laudauerunt. Veritas autem domini manet in æternum: siue in his quæ promisit iustis: siue in his, quæ minatus est impijs.

PSALMVS CXVII. ALLELVIA.

Confitemini domino quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia eius.

S Ed hic confessio non pœnitentium est, sed laudantium dominum: quibus per gratiam præstitum est, ut eruerentur de tenebris, & potestate tenebrarum, & transferrentur in regnum filij Dei: ob hoc solum, quia Deus bonus est, & ea misericordia miseretur, quæ permanet in æternum.

Coloss.

Dicat

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Dicat nunc domus Israël quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia eius.

Dicat nunc domus Aaron quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia eius.

Joan. 10. Domus Israël & domus Aaron, ipsi sunt omnes qui timent dominum: pusilli scilicet atque maiores. Ex quibus, siue Iudæis, siue Gentibus, vnus factus est populus, concurrens in vnum gregem, ad vnum pastorem Iesum Christum: quæ societas in eius gratia facta est qui bonus est, & cuius misericordia æterna est & æternos facit.

In tribulatione inuocaui dominum, & exaudivit me in latitudine.

Qui tribulatur, in angustia est: sed qui exauditur, latitudinis infinitate suscipitur.

Dominus mihi adiutor est: non timebo quid faciat mihi homo.

Ephes. 6 Apostolus dicit, Non aduersus carnem & sanguinem nobis, quod est homo iniquus: sed aduersus principes & rectores tenebrarum, esse certamen. Quarum autem tenebrarum, nisi hominum diabolo subditorum: non ergo metuit quid ei faciat homo, qui ipsius inuentorem Dei vincit auxilio.

Dominus mihi adiutor est: & ego despiciam inimicos meos.

Siue ex malis hominibus, siue ex malis angelis, despiciet inimicos is, cui adiutor est dominus.

Bonum est confidere in domino: quàm confidere in homine.

Etiam si bonus homo, aut bonus angelus adiuuet, non in eis, inquit, confidam: sed in domino, qui me per illos iuuat.

Bonum est sperare in domino, quàm sperare in principibus.

Rom. 12 Principes & homines & angeli possunt intelligi: sed in neutris spes collocanda est: quia potestas non est nisi à Deo.

Omnes gentes circumdederunt me: & in nomine domini vltus sum eos.

Circudantes circumdederunt me: & in nomine domini vltus sum eos.

Circudederunt me sicut apes: & exarserunt, sicut ignis in spinis: & in nomine domini, quia vltus sum in eos.

Ipsium dominum caput ecclesiæ intelligimus, circumdatum à persecutoribus, sicut circumdant apes fauum. Sed mysticè significatum est, quòd concursus ad persequentes, fauus autem ad credentes pertineret. Quoniam impij, nescientes quid facerent, dulciorem cruciando fecerunt: vt gustemus & vi-

A & videamus quàm suavis est dominus. Quòd autem exarserunt, sicut ignis in spinis: ad totum corpus Christi, id est populum eius, melius refertur. Omnes gentes circumdederunt me: quia ex omnibus collectus est gentibus, & vbique in eum exarserunt persecutionis incendia. Sed vltus est persequentes: quia extincta malitia, facti sunt Christiani. Siue quia omnes qui pertinaciter infideles fuerunt, quem spreuerunt vocantem, lentient iudicantem.

Impulsus euersus sum, vt caderem: & dominus suscepit me.

Tanquam cumulus arenæ versatus sum vt caderem, & dominus suscepit me. Multitudinem fidelium in vnitatem fidei congregatam persecutione gentium non habuit quò impelleret. Et quâuis multum vexando versaret, conuellere tamen ac projicere non præualuit: quia ab omnibus simul in eum creditum est, quia & singulos & vniuersos vbique suscepit.

Fortitudo mea & laudatio mea dominus: & factus es mihi in salutem.

Qui sibi sua fortitudo, & sua volunt esse laudatio, cadunt. Quorù autem fortitudo & laudatio est dominus, tam non cadunt, quàm non cadit Dominus. Et ideo eis factus salus: non quia ipse aliquid cœperit esse, quod non erat, sed quia salutem in eo, quam auersi non habuerant, cœperunt habere conuersi.

B

Vox exultationis & salutis in tabernaculis in florum.

Sæuitia persequentium spem sanctorum internis gaudijs priuare non poterat: nec valebant impij eorum auferre lætitiã, quorum nequibant expugnare patientiam. Vnde & Apostolus dicit: Quasi tristes, semper 1. Cor. 6. autem gaudentes.

Dextera domini fecit virtutem, dextera domini exaltauit me: dextera domini fecit virtutem.

Magna virtus exaltare humilem, deificare mortalem, præbere de infirmitate perfectionem, de subiectione gloriam, de passione victoriam. Sed quia non homo se exaltauit, non homo se perfecit, non homo sibi gloriam dedit, non homo vicit, nec ipse sibi salutem salutem fuit: pijsima confessione laudẽ Dei repetit: Dextera domini fecit virtutem.

Non moriar, sed viuam: & narrabo opera domini.

Vox Ecclesiæ est, non in se, sed in domino gloriantis. Extinguendum Dei populum persecutores arbitrabantur: sed aucta est Ecclesia, & vbique Christus martyrum gloria est: in quorum passionibus Domini opera prædicantur.

Castigans castigauit me dominus: & morti non tradidit me.

Non

D. PROSPERI A QUIT. EXPOSITIO

Non ergo quicquam viribus suis licuisse arbitretur fremitus impio-
rum: non haberent istam potestatem, nisi desuper daretur. Sæpe filios
suos paterfamilias per nequissimos seruos emendari iubet: cum illis hæredi-
tatem, his compedes præpararet. Quæ est ista hereditas? auri est, & argenti?
an gemmarum? an fundorum, amœnorumque prædiorum? Vide quâ in-
tretur, & cognosce quid sit.

Aperite mihi portas iustitiæ, & ingressus in eas confitebor domino:

Psal. 83. Intra portas iustitiæ, vox est confessionis & exultationis. Beati enim qui
habitant in domo domini, in secula seculorum laudabunt eum.

Hæc porta domini, iusti intrabunt per eam:

Hæc porta illius est Hierusalem, quam nemo incircuncisus, nemo intrat
iniustus, ubi dicitur, Canes foras.

*Confitebor tibi domine, quoniam exaudisti me: & factus es mihi in
salutem.*

Confessio hæc laudis est, non vulnera medico ostendens: sed de percepta
sanitate gratias agens ei, qui ipse est salus.

*Lapidem quem reprobaerunt adificantes, hic factus est in caput
anguli.*

Ephes. 2. Ut duos conderet in semetipsum in vnum nouum hominem, faciens pa-
cem, & reconciliaret vtrosque in vno corpore Deo: circuncisionem scilicet
& præputium.

A domino factus est:

Quamuis enim non esset lapis angularis, nisi passus esset: non tamen hoc
ab eis, à quibus passus est, factus est. Nam illi qui ædificabant, reprobaue-
runt: sed in eo quod dominus occultè ædificabat, fecit in caput anguli, quem
reprobaerunt.

Et est mirabilis in oculis nostris.

In oculis interioribus hominis: in oculis credentium, sperantium, di-
ligentium.

*Hæc dies est quam fecit Dominus: exultemus & iocundemur
in ea.*

Dies quo mihi salutem dedit: dies quo ille mediator Dei & hominum,
factus est in caput anguli.

O domi-

A *O domine saluum me fac, domine bene prospera:*

Saluum fac quia dies salutis est, prospera iter à peregrinatione redeuntibus, quia tu nobis factus es via.

Benedictus qui venit in nomine domini.

Maledictus ille, qui venit in nomine suo, quem suscipient qui Dei filium Ioan. 5. non receperunt.

Benediximus vos de domo domini:

Vox ista magnorum est ad pusillos: eorum scilicet magnorum, qui verbum Dei Deum, sicut in hac vita possunt, mente contingunt, & tamen sermonem suum propter paruulos temperant.

Deus dominus, & illuxit nobis.

Illuxit nobis mediator Dei ille & hominum, homo Christus Iesus, qui & 1. Tim. 2. Deus æqualis patri, quod fecit credi, fecit intelligi.

B *Constituite diem festum in frequentationibus: vsque ad cornu altaris.*

Id est, vsque ad interiorem domum Dei, de qua nos benediximus, vbi sunt altaris excelsa, vbi spiritale sacrificium laudis perpetuæ: Vbi est sacerdos æternus, & altare sempiternum: ad quod non tepidè, neque segniter, sed in frequentatione currendum est, vt de filio Deo, qui nos propter caro factus est: non iam humiliter secundum carnem, qua conformis nobis Ioan. 1. esse dignatus est, sed sublimiter secundum diuinitatem, quæ patri æqualis est, sentiendum.

Deus meus es tu, & constitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te.

Constitebor tibi domine, quoniam exaudisti me, & factus es mihi in salutem.

Non strepitu ista verborum dicentur in illa domo ad quam vt intremus hortatur, sed dilectio inhærens Deo, ipsa erit vox laudationis æternæ.

Constemini domino quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia eius.

Iisdem verbis Psalmus quibus inchoauerat, claudit: quia ab initio vsque in finem debet in nobis laudationum Dei perseverare confessio.

D. PROSPERI AQUITANI EXPOSITIO
PSALMVVS CXVIII. ALEPH.

Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini.

BEATI esse non possunt, nisi immaculati: Immaculati autem non sunt, nisi qui in via ambulant: via verò non est, nisi lex domini. Quærens ergo beatitudinem, immaculatus in via sit: & in lege domini, quæ beatorum via est, ambulet: id est, non sit otiosus.

Beati qui scrutantur testimonia eius: in toto corde exquirunt eum.

In via domini hi sine dubio ambulant, qui scrutantur testimonia eius: sed quia multi volunt habere scientiam sine operibus, meritò addidit: In toto corde exquirunt eum. Tum enim rectè quæritur Deus, si non per ipsum alia, sed per omnia ipse quæretur. Beatitudo autem quærentium dominum, in huius vitæ laboribus non potest esse perfecta. Sed beati iam dicuntur, qui hoc sine dubio sunt futuri, quia in via ambulant immaculati, & scrutantes testimonia legis domini, in toto corde exquirunt eum. Spe ergo beati sunt, quia talibus beatitudo promissa est.

Non enim qui operantur iniquitatem, in vijs eius ambulauerunt.

Hic quæritur, cum iniquitas peccatum sit, & non operentur peccatū qui ambulant in vijs domini: quomodo illi sancti in vijs domini ambulauerunt, **D** qui dicunt: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, **1. Ioan. 1** & veritas in nobis non est? Ergo & peccatum habuerunt, & in vijs domini **Rom. 7.** ambulauerunt, secundum Paulum dicentem, Si quod nolo, ego hoc facio: non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Itaque nec operantur peccatum, qui ambulant in vijs domini, & tamen non sunt absque peccato: quia iam non ipsi operantur illud, sed quod habitat in eis peccatum. Non autem ipsi operantur illud, quando illicitis desiderijs consensum non accommodant voluntatis. Verantamen cum omnes sancti, in carne degentes, veraciter dicant, Dimitte nobis debita nostra: Quomodo intelligitur, **Math 6.** Immaculatos eos in via domini ambulare, quos oportet quotidiana oratione remissionem postulare peccatorū? nisi quia verum est, ambulantes in via domini nullis consentire criminibus, & tamē quibusdam cogitationum carnalium obreptionibus titillari, & ob hoc eis necessariā quotidianam remissionem, vt fiant immaculati: quoniam & hoc ipsum, ad viam pertinet domini, de qua non recedit, qui se immaculari semper exposcit.

Tu mandasti mandata tua custodire nimis.

Nimis, siue ad mandantem, siue ad custodientem referas, non pro eo, quod est plus quam oportet, accipiendum est: sed pro, valde. Valde enim mandatur, & valde custodienda sunt præcepta diuina.

A *Viam dirigantur via mea ad custodiendas iustificationes tuas.*

Dedisti, inquit, mādatus, & custo diri illud prācepisti: sed utinā prābeas & auxilium, vt possim facere te iuuante, quod faciendum didici te docente.

Tunc non confundar, cūm perspicio in omnia mandata tua.

Cūm, inquit, directæ fuerint viæ meæ per gratiam tuam, tunc inspectio-
ne mandatorum tuorum non confundar, quæro non vtilis auditor, sed Rom 1.
efficax factor.

*Confitebor tibi domine in directione cordis: in eo quod didicerim iudi-
cia iustitiae tuæ.*

Si directum fuerit iter meum & cor meum, & prādicabo domine te, lau-
dabo, & tui esse hoc operis confitebor.

Iustificationes tuas custodiam.

Hoc est, faciam quod iubes, si me adiuueris.

Non me derelinquas vsquequaque.

B Non ita accipiendum, quasi in aliquo se relinqui velit: sed hoc petit,
ne penitus deferatur, & ita potius, vt ab eo nunquam & nusquam diuinum
abscedat auxilium.

BETH.

*In quo corrigit adolescentior viam suam? In custodiendo sermo-
nes tuos.*

Interrogatio est, in quo iunior viam suam corrigit: & responderetur, quod
correctio eius hæc sit, vt Dei verba custodiat. Sed quæritur quis iste sit iu-
nior, cuius ista correctio est? cūm & senes multi conuertantur ad dominum,
per quamlibet seram obseruantiam mandatorum. Bene ergo ille iunior in-
telligitur populus nouus, per Christi gratiam renouatus, qui ab erroris vete-
ris via, verbum fidei custodiendo, corrigitur.

In toto corde exquisiuit te: ne repellas me à mandatis tuis.

Fecisti, inquit, vt toto corde meo exquirerem te: fac vt in mandatis tuis
maneam: quæ vt mihi possibilia sint adiuua me, & noli me ab eis repellere: id
est, noli mihi auxilium tuum subtrahere.

In corde meo abscondi eloquia tua: vt non peccem tibi.

Benedictus es domine: doce me iustificationes tuas.

Quid adhuc eloquia domini quærit discere, quæ iam abscondit in corde?
Ii Quod

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Quod utiq; non fecisset, nisi ea didicisset. Vt quid addit, & dicit, Doce me ^C iustificaciones tuas: nisi quia eas vult faciēdo discere, & operādi notitia cōprehendere, nō loquēdi tātum facilitate & memorię recordatione retinere?

In Labijs meis enuntiani omnia iudicia oriū tui.

Nihil, inquit, iudiciorum tuorum tacui, sed omnia prorsus in labijs meis enuntiani: ea scilicet, quę mihi ore tuo, id est, eloquiorum tuorum prædicatione dixisti.

In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs.

Colof. 1. Via testimoniorum Dei Christus, in quo sunt omnes thesauri sapientię & scientię absconditi. In hac ergo via, quasi in omnibus diuitijs delectatur, qui videt per illum multa erga nos testimonia diuinę dilectionis impleta: & non dubitat, quę expectantur implenda.

In mandatis tuis exercebor: & considerabo vias tuas.

Psal. 24. Vniuersę vię domini, misericordia & veritas: quarum plenitudo inuenitur in Christo, in quo omnis Ecclesia, contra inimicos fidei Christianę, copiosis disputationibus exercetur.

In iustificationibus tuis meditabor: non obliuiscar sermones tuos.

Idēo utiq; meditabor, vt non obliuiscar sermones tuos: meditabor, vt non obliuiscar: meditatio enim non obliuiscendi, est perseuerantia operandi, propter quod postulauit adiutorium gratię, dicens: Benedictus es domine, doce me iustificaciones tuas, vt quod sermone nouerat, etiā opere completeret. D

G I M E L.

Retribue sermo tuo, viuifica me: & custodiam sermones tuos.

Quatuor sunt retributiones: aut enim mala pro malis retribuntur, sicut Deus ignem æternum retributurus est impijs: aut bona pro bonis, sicut regnum æternum retributurus est iustis: aut bona pro malis, sicut Christus per gratiam iustificat impijs: aut mala pro bonis, sicut Iudas per malitiam persecutus est Christum. Harum quatuor retributionum, duę priores pertinent ad iustitiam, vt retribuantur mala pro malis, bona pro bonis. Tertia pertinet ad misericordiam, vt retribuantur bona pro malis. Quartam Deus nescit. Nulli enim malum pro bono retribuit. Hęc autem quę tertio loco posita est, primitus necessaria est. Nisi enim Deus retribuērit bona pro malis, nullo modo essent quibus retribuērentur bona pro bonis. Qui ergo dicit, Retribue sermo tuo: & addit, Viuifica me, & custodiam sermones tuos: scit iustum ex fide viuere, quę operatur pro dilectione. Et quia mortuus erat per suam iustitiam, petit sibi vitam per Dei gratiam: quam profectō nō peteret, si om-

Sentētia est 16.

Abac. 1.
Gal 5.

si om-

A si omnino non crederet, id est, omnino non viueret. Sed quia id quod accepit ad desiderandum, non sufficiebat ad obediendum, poscit se viuificari: hoc est, eam in se fidem, quam accepit, augeri: vt viuificetur per omne diem, qui renouatur de die in diem.

Reuela oculos meos: & considerabo mirabilia de lege tua.

Da, inquit, mihi intellectum, quo possim mirabilia tuæ legis inspicere, & virtutem præceptorum tuorum videre.

Incola ego sum in terra: ne abscondas à me mandata tua.

Ibi quisq; est peregrinus, vbi absens est à patria sua. Iste ergo qui supernæ Vide sen-
ten-17. Hierusalem, cuius adscriptus est, peregrinū se profitetur in terra: quia certus est de hæreditate promissa. Sed quia tentatio est vita humana super terram, Iob 7. petit ne in tempore tribulationis & difficultatis, abscondantur ab eo mandata Dei: quæ vtiq; in medio cõstituta sunt, & possunt etiã ab impijs sciri. Nam quem later breuissimum plenissimumq; mandatum, Diliges domium Deum Matth. 22. tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: Et Diliges proximum tuū sicut teipsum? In quibus duobus mandatis, tota lex pendet, & prophetæ. Quomodo ergo hic terræ incola orat, vt ab eo nō abscondantur, quæ penè neminem latent, nisi quia dominum nosse paucorum est, & consequens est vt ei mandatū dilectionis sit abscõditū; quia aliud pro alio diligit: & qui errat in dominii amore, errat etiam in proximi charitate? Rectè B itaq; qui incola est in terra, & qui terrena non diligit, postulat sibi mandatorum Dei scientiã reuelari: ne vel in Dei, vel in proximi dilectione fallatur.

Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore.

Concupiui, inquit, iustificationum tuarū desiderium habere vsq; in finem. Tu enim me iustificas, tua me facit gratia iustum & bonum: mihi est semper hoc desiderare, & in hoc tuo præsidio delectari. Alioquin iustus non ero, si aut defuerit mihi gratia tua, aut inflauerit me superbia.

Incepisti superbos maledicti qui declinant à mandatu tuis.

Ille increpatio hic intelligenda est, quã primi hominū genitores sua transgressione meruerunt, declinantes à mandato Dei per superbiam, quã concupiuerant, non quod Deus diligendum præcepit, sed quod diabolus inuidedo persuasit. Omnis itaque superbus, huic increpationi subiectus est, siue hæreditario, siue voluntatis arbitrio.

Aufer à me obprobrium & contemptum: quia testimonia tua exquisiui.

Vox ista Ecclesiæ est, iam diligentis inimicos suos, & orantis pro persecutoribus suis. Dicat itaque omnis Christianus: dicat omnia membra corporis Matth. 5
Christi;

Christi: Aufer à me obprobrium, quod ideo audio: & contemptum, quod ideo contemnor. Quia testimonia tua, id est, martyria tua, exquisiui: vt inimici nostri inde venerentur, vnde contemnunt, cum quos persequēdos putauerunt, intellexerint honorandos.

Etenim sederunt principes, & aduersus me loquebantur.

Inde persecutio grauis erat, quia eam sedentes, id est, iudicialiis sedibus eminentes, principes decernebant: quod & in ipsum caput, & in corpore eius actum esse non dubium est.

Seruus autem tuus exercebatur in tuis iustificationibus.

Qualis exercitatio hæc fuerit, sequentia docent.

Nam & testimonia tua meditatio mea est: & consilium meum iustificationes tue sunt.

Sic ergo exercebatur seruus Christi, vt contra persequentes dilectione certaret. Consilium sedentium principum fuit, inuentos martyres perdere: consilium patientium martyrum fuit, inimicos perditos inuenire: red debāt illi mala pro bonis, isti bona pro malis. Quid ergo mirum, si isti occidendo defecerunt, illi moriendo vicerunt?

Adhesit pauimento anima mea: viuifica me secundum verbum tuum.

Qui se viuificari petit, quoniam adhæsit pauimento anima eius, videtur hoc poscere, vt à terrenis cupiditatibus eruat. Sed non talia verba præmissa sunt, vt de eo qui dicebat, Nam & testimonia tua meditatio mea, & consilium meum iustificationes tuæ: credendum sit, quod terrenæ magis cōuersationi inhæserit quàm cælesti. Non ergo à cōcupiscentijs mundi auelli, nec à carnis societate separari, sed ab affectibus carnalibus optat abiungi: vt illa concupiscentia quæ concupiscit aduersus spiritum, magis comminuatur: & concupiscentia quæ concupiscit aduersus carnem, perleuerantibus profectibus augeatur. Nemo est enim, cuius animam corruptibile corpus & inhabitatio terrena non aggrauet, donec corruptibile hoc induatur incorruptionem, & verbum Dei, quo vita æterna promittitur, impleatur.

Sentētia
est 18.
Sap. 9.
1. Cor. 17

Vias meas enunciaui, & exaudisti me: doce me iustificationes tuas.

Peccata, inquit, mea confessus sum, & exaudisti me: enuntiaui vias meas, & delesti eas: doce me tuas. Non ergo eas iustificationes vult discere, in quibus exercebatur. sed ab illis ad illas desiderat peruenire.

Viam iustificationū tuarū insinua mihi: et exercebor in mirabilibus tuis.

Hæc petens, magis profectibus concupiscit augeri. Sunt autem quædam iustifica-

A iustificaciones tam sublimes, atque mirabiles, vt hi qui experti non sunt, putent ad eas humanam infirmitatem peruenire non posse.

Dormitauit anima mea pro tadio: confirma me in verbis tuis.

Fatigor namque ex infirmitate, & relabor ex tadio: confirma me in promissionibus tuis: atque per ea quae dediti, enitor ascendere, vt doemians in infirmitatibus meis exciter, atque inciter in verbis tuis.

Viam iniquitatis amoue à me: & de lege tua miserere mei.

Ne lex factorum, per quam abundauit peccatum, ad iniquitates me addu. Rom. 5. cat infirmum. Lege, inquit, tua, hoc est, lege fidei, miserere mei, vt per gratiam tuam faciam, quod per meipsum non valeo,

Viam veritatis elegi, iudicia tua non sum oblitus.

Adhaesi testimonijs tuis domine: noli me confundere.

Viam veritatis elegi, vbi currerem: iudicia tua non sum oblitus, vt currerem Adhaesi testimonijs tuis, cum currerem domine, noli me confundere. Quomodo quò curro, pertendam: quò tendo, perueniam? Non enim va. Rom. 9. lentis, nec currentis: sed miserentis est Dei.

B

Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatastis cor meum.

Cordis dilatatio, veritatis est dilectio: quod Dei munere fit, vt ei non timore poenae, sed amore iustitiae seruiatur, cum charitas Dei diffunditur in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Ideo ergo iste Rom. 9. viam mandatorum Dei cucurrit, quia cor eius dominus dilatauit.

Legem pone mihi domine viam iustificationum tuarum: & exquiram eam semper.

Qui viam mandatorum Dei se dilatato corde cucurrisse iam dixerat, quomodo nunc legem sibi postulat poni? nisi quia proficiens loquitur, & donum Dei nouit esse quòd proficit: & vt magis magisque proficiat, quod habet, à quo accepit, poscit augeri. Ergo & cucurrit hanc viam, & currere cupit: exquirit & exquirere amat, donec perfectum sit gaudium sine periculo amittendi, quòd vt apprehendat semper exquirat.

Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam: & custodiam illam in toto corde meo.

Ergo altitudinem & profunditatem legis nemo penetrat, nisi qui intellectum acceperit. Cum autem plenitudo legis sit dilectio, & ille legem intel. Rom. 13. ligat, qui opera mandatorum eius exequitur: profecto hic illam sibi charitatem multiplicari potest, qua Deus proximusque diligitur, vt huius duplicis

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Mat. 23. mandavi, de quo pendet tota lex & prophetæ, perfectam habeat scientiam, C
eamque toto corde custodiat.

Deduc me in semita mandatorum tuorum: quoniam ipsa volui.

Sententia
est 19.
Matth. 7

Quam prius dixit viam iustificationum, eandem dicit semitam mandatorum: quia angusta via est, quæ ducit ad vitam: Et cum sit angusta, nisi dilatato corde non curritur. Sed quoniam adhuc proficit & adhuc currit, ideo diuinum quo deducatur querit auxilium.

Inclina cor meum in testimonia tua: & non in auaritiam.

Sententia
est 20.

Qui cor suum inclinari in aliquid petit, plenius & perfectius id, quam vult, velle desiderat. Volebat enim cum diceret, Deduc me in semita mandatorum tuorum, quoniam ipsa volui: Et orat vt velit, cum dicit, Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam. Orat ergo vt in ipsa voluntate proficiat, & cor non in auaritiam sed in testimonia Dei habeat inclinatum: quæ testimonia hoc insinuant, hoc docent, vt Deus gratis colatur. Quia si cor non in auaritiam sit declinatum, Deum non colimus nisi propter Deum, vt Dei cultus ipse sit merces. Nam qui Deum ideo colit, vt aliquid aliud promereatur quam ipsum: non quæ colit, diligit: quia non ipsum, sed aliud concupiscit.

Auerte oculos meos ne videant vanitatem: in via tua viuifica me.

D

Ioan. 14.

Auerte, inquit, oculos meos, non corporeos: quorû intuitus etiam nolens multas vanitates videt: sed cordis oculos, ne intenti sint vanitati, ne humanam gloriam querant, nec cum boni aliquid appetunt, nõ dilectione ipsius summi boni, sed amore præsentis vtilitatis aut laudis hoc faciant: ne postremo iustitiam suam ad se magis quam ad dominum referat, & in se magis quam in domino glorientur. Hanc ergo vanitatem perhorrescens, merito adiecit, In via tua viuifica me, id est, in Christo, qui est contrarius vanitati: & non solum via est, sed & vita & veritas.

Statue seruo tuo eloquium tuum in timore tuo.

Stabile sit eloquium Dei in corde nostro, cum sit quod eodẽ iubetur eloquio, & auellitur, cum contrariu opus agitur. Petit ergo seruus Dei, vt in eo confirmetur obediencia perseverans, quæ de statu suo nullo malæ actionis moueatur impulsu: quod nõ habetur nisi per spiritum & castum timorem, quo cauetur ne offendatur charitas: non quo metuitur, ne damnetur impietas.

Amputa obprobrium meum quod suspicatus sum: quia iudicia tua suauia.

Sententia
est 21.

De occultis cordis alieni temerè iudicare, peccatû est: & cum cuius non videtur opera nisi bona, ex suspitione reprehedere. Hoc ergo obprobrium, hoc suspitionis vitium, hic, qui vult esse perfectus, à se optat auferri. Quoniam
eorum

A eorum quæ ihcognita homini sunt, solus Deus iustus inspector est: & iudicia eius suaui sunt, quoniam vera.

Ecce concupiui mandata tua: in tua iustitia uiuifica me.

Fecisti me, inquit, cupidum mandatorum tuorum, fac & efficacem: adiuta ut faciam quod commendas, dona ipse quod mandas. Quia in me vnde morerer habui: vnde autem viuam, non inuenio nisi in te, qui homini tuo omnem æquitatem in tua & proximi dilectione posuisti.

Y A V.

Et ueniat super me misericordia tua domine: salutare tuum secundum eloquium tuum.

Quid poscit, nisi ut mandata quæ concupit, per eius misericordiam faciat, quæ mandauit? Et quæ est misericordia, nisi Christus? Et secundum quod eloquium, nisi secundum verbum promissionis, quo vocata sunt ea, quæ non erant, tanquam essent? Quia & quibus promissum est, etiã ipsi promissi sunt, ut totum corpus Christi dicat, Gratia Dei sum, quod sum. Rom. 4.
1. Cor. 15

Et respondebo exprobrantibus mihi verbum: quia speraui in sermonibus tuis.

B Verbum, Exprobrantibus, an verbũ, Respõdebo, ambiguum est: sed vtrunq; Christus sonat: ipsum enim nobis exprobrat, à quibus est crucifixus, vel scãdalũ, vel stultitiã: ignorantes quia verbum caro factũ est, & habitauit in nobis. Quod verbũ in principio erat, & apud dominum erat. Sed & si ipsi exprobratores non verbum exprobrant, quod eos latet: quia diuinitas eius ab eis non cognoscitur, à quo infirmitas in cruce contemnitur: nos tamen omnibus exprobrantibus verbum respondeamus. Parum est enim in corde habere Christum, nisi quod corde credimus, ore profiteamur. Sed hoc ita demum fieri poterit, si in promissis Dei spes fuerit firma credentis. 1. Cor. 2.
Ioan. 1.
Rom. 10.

Et ne auferat à me verbum veritatis vsque valde:

Hoc est, non ita conturber sub persecutionis flagello, ut à me penitus auferatur confessio veritatis: quia multi qui ad horam negando defecerunt, postea pœnitendo reparati sunt, & palmam quã perdiderant, resumpserunt,

Quia in iudicijs tuis supersperaui.

Id est, quia iudicia tua, quibus me corripis & flagellas, non solum mihi non auferunt spem, sed etiam augent: dum quem diligis, corripis: flagellas autem omnem filium quem recipis. Et ideo plerunq; cum, qui sibi fortis videbatur, infirmari sinis: ut præsumptio auferatur, & perseuerantiæ virtus ex tua opulatione reparetur. Hebr. 12.

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Et custodiam legem tuam semper in seculum, & in seculum seculi.

Rom. 17. Quod dixit, semper, ne ad omne istius vitæ tempus tantummodo referretur, adiecit, Et in seculum seculi. Lex autem, quam perpetuò custodire desiderat, charitas accipienda est: quia ipsa est plenitudo legis: & cessantibus cæteris mandatis, sola permanet in æternum.

Et ambulabam in latitudine: quia mandata tua exquisivi:

Et loquebar de testimonijs tuis in conspectu regum: & non confundebar.

Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi valde:

Et leuavi manus meas ad mandata tua, quæ dilexi: & exercebar in iustificationibus tuis.

Rom. 5. Superiores versus precationem habuerunt, qua adiutorium gratiæ postulatum est. Hi autem narrationem habent, qua ostenditur quid gratia petita contulerit: tanquam diceret, Hæc cum orarem, exaudisti me, & ambulabam in latitudine, id est, ambulabam in charitate, quæ diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Hic est ille spiritus, in quo clamamus, Abba pater, ac per hoc ipsius est quod mandata Dei exquisiuit: qui acceptus etiam hoc agit, ut largius accipiendus petendo, quærèdo, pulsando quæratur. Per hunc itaque dilectionis spiritum, confirmatus est, ut in conspectu regum non confunderetur, ut in mandatis Dei cogitationem suam exerceat, & valde eadem mandata diligeret: eleuans manus suas, non ad terrena opera, sed ad cœlestia, exerceatur in iustificationibus Dei.

Z A I N.

Memento verbi tui seruo tuo: in quo mihi spem dedisti.

Hæc me consolata est in humilitate mea: quia verbum tuum viuificauit me.

Iacob. 4. Cum dicitur Deo, memento, orantis desiderium, quo promissum accelerari poscit, ostenditur: non Deus, quasi id ei à recordatione exciderit, admonetur Memento ergo, inquit, verbi tui seruo tuo: hoc est, imple promissum tuum, in quo mihi spem dedisti: hoc est, in quo verbo me sperare fecisti. Hæc me consolata est in humilitate mea. Hæc scilicet spes mea consolata est, quæ data est humilibus, dicente scriptura, Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Quia verbum tuum viuificauit me: quia fecit me in te sperare, & non deficere in tribulatione.

Superbi iniquè agebant vsque valde: à lege autem tua non declinaui.

Superbos intelligi voluit persecutores humilium, hoc est, impios persecutores piorum: & ideo subiecit, A lege autem tua non declinaui: quia hoc eum facere persecutio compellebat.

Memor fui iudiciorum tuorum à seculo domine: & consolatus sum.

A seculo, inquit, ex quo genus hominum sumpsit exordium, memor fui iudicio-

A fui iudiciorum tuorum: & quia probavi, quod omnes viæ tuæ misericordia & veritas: consolationem accepi in auxilio gratiæ tuæ: & per ipsa quoq; vasa iræ, intellexi diuitias gloriæ tuæ, in vasa misericordiæ.

*Tadium detinuit me à peccatoribus delinquentibus legem tuam.
Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ, in loco incolatus mei.*

Quamvis tadium pateretur à peccatoribus, cum quibus cum præsentis vitæ peregrinatio detinebat: tamen cantabiles ei erant iustificationes Dei, quia peregrinantem gratia solabatur.

Memor fui in nocte nominis tui domine: & custodiri legem tuam.

Nox est in æternum. Nam mortalitatis nox in superbis iniquè agētibus: nox in tædio peccatoribus delinquentibus Dei legem: nox est postremò in loco peregrinationis huius, donec veniat dominus, & illuminet abscondita tenebrarum. In hac ergo nocte memor debet esse homo nominis domini, vt legem eius custodiat, & hoc ipsam ad gloriam Dei referat: quoniam adiutorium nostrum in nomine domini. 1. Cor. 4.

Hæc facta est mihi: quia iustificationes tuas exquisiui.

B Iustitias vtique tuas, quibus iustificas impium, non meas, quæ non pium faciunt, sed superbum. Quæ est ergo de qua dicit, Hæc facta est mihi? nõ enim lex intelligenda est, quam masculino genere Græcus enuntiat, cum melius accipiat de nocte: quia superius dixerat, Memor fui in nocte nominis tui: Quæ facta est mihi, id est, vt prodesset mihi: quoniam hæc ipsa humilitas, in loco peregrinationis huius, quæ merito nox intelligitur, prodest eis, qui salubriter exercentur in ea, vt discant non superbire, propter quod malum in istam noctem pulsus est homo.

THETH.

Portio mea domine, dixi, custodire legem tuam.

Nisi quia ita erit portio cuiusque dominus, cum legem ipsius custodierit. Sed quia hoc non fit sine adiutorio Dei, quid præcipiat obtineri ostendit, adiungens,

Præcatus sum faciem tuam in toto corde meo: miserere mei secundum eloquium tuum.

Quid autem hac prece obtinuerit, & in quem profectum peruenerit, consequenter, ostendit, dicens:

Cogitavi vias meas: & auerti pedes meos in testimonia tua.

Auerti, inquit, pedes meos à vijs quæ mihi displicuerant, vt irent in testimonia

D. PROSPERI A Q V I T . E X P O S I T I O

monia tua, atq; ibi haberent viam. Quòd autem hic positum est, Auerti pedes meos. in nonnullis legitur, Auertisti pedes meos: vt hoc Dei potiùs gratiæ **C** tribuatur: sed siue hoc, siue illud sit, dubitari non potest, diuini esse muneris & cum rectè cogitamus, & pedes nostros ab errore reuocamus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis atq; nobiscum, vt operemur operatur.

Sent. est 21. & ca. nō 9. Scūdi cōci. Arau-

Paratus sum, & non sum turbatus: vt custodiam mandata tua.

Confitetur humiliter, ad custodienda mandata constantem se factū esse per gratiam.

Funes peccatorum circumplexi sunt me: & legis tue non sum odistus.

Peccatorum, non ab eo quod sunt peccata declinatū est: sed ab eo quod sunt peccatores: Funes itaq; peccatorum, impedimenta sunt inimicorū, siue spiritualium, siue carnalium: qui sanctos, pro Dei lege vsque ad sanguinē decertantes, quibuslibet difficultatibus implicare conantur: quibus eos à constantia patiendi, quasi funibus ac restibus retrahebant. Sed si implicat corpus, non implicat animum: in quo iste legis Dei non est oblitus, quia sermo Dei non est alligatus,

Media nocte surgebam ad consistendū tibi, super iudicia iustitiæ tue.

Media nox, profunda tribulatio est, quia non sic affligebatur, vt surgere non valeret. Surgebat autem, vt confiteretur Deo, iusto iudicio eius datam peccatoribus potestatem qua sanctos Dei persequeretur, quos adiuuat gratia Dei, vt huiusmodi exercitia facerent clariore. **D**

Sent. est 23.

Particeps sum ego omnium timentium te: & custodientium mandata tua.

Vox ista, propriè ipsius capitis intelligenda est: nō enim efficeremur particeps diuinitatis Christi, nisi ipse mortalitatis nostræ particeps fieret: per hāc autem participationem, eius nobis gratia ministratur, vt castè timeamus Deum, & custodiamus mandata eius. Ideo quippe Deus hominum, immortalis mortalium, suscepit naturam, & participando suam fecit, vt granum caderet in terra, mortificatumq; multum fructum faceret.

Joan. 11.

Misericordiā tuā domino plena est terra:

In eo vtique, quòd iustificatur impius, in cuius ineffabilis gratiæ scientia, vt proficiatur, adiungit:

Et iustifications tuas doce me.

T H E T H .

Bonitatem fecisti cum seruo tuo domine, secundum verbum tuum.

Feci-

A Fecisti, inquit, domine vt me delectaret bonum, quod vtiq; magnum est tuum donum. Secundum verbum tuum, hoc est, secundum promillum tuum vt firma sit promissio omni semini. Rom. 4

Suauitatem, & eruditionem, & scientiam doce me, quia in mandatis tuis credidi.

Augeri sibi ista poscit, & perficit ei gratia Dei, magis magisque in omni dulcedine bonitatis. Docet autem Deus suauitatem, inspirando dilectionem: docet disciplinam, temperando tribulationem: docet scientiam, insinuando cognitionem. Quia mandatis tuis credidi, hoc est, credidi quod tu illa mandaueris, qui donas vt fiant: non autem homo, qui etsi potest notum facere preceptum obedientie, tamen tribuere non potest donum. Doce disciplinam, docendo patientiam: doce scientiam, illuminando intelligentiam: quoniam te credidi illa mandasse, qui Deus es, & homini donas vnde possit facere quod mandas.

Prinquam humiliter ego deliqui: propterea eloquium tuum ego custodiui.

Propter primum, inquit, delictum humiliatus sum: & ne rursus humiliarer, eloquium tuum custodiui: ita per gratiam tuam profuit experiri poenam, vt adquirerem obedientiam.

Suavis es tu domine: & in tua suauitate doce me iustificationes tuas.

B Verè vult facere iustificationes Dei, quando eas in eius suauitate vult discere.

Multiplicata est super me iniquitas superborum:

Eorum scilicet, quibus non profuit, quod postea quam deliquit humiliata est humana natura.

Ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua.

Quantalibet, inquit, abundet iniquitas, non refrigescet in me charitas: ad hoc enim mandata tua amas scrutor, vt perfectius ea faciendo cognoscam. Matt. 24

Coagulatum est, sicut lac cor eorum: ego autem legem tuam meditatus sum.

Cor, inquit, superborum obduratum est: ego autem legis tue meditatione didici, quia superbis resistis, & humilibus das gratiam. 1. Pet. 5

Bonum est mihi, quod humiliasti me: vt discam iustificationes tuas.

Poenam conuertisti mihi ad disciplinam, & humiliationem ad eruditionem: quia iustificationes tuas ita cupio nosse, vt faciam. Non enim est vera scientia boni, nisi ad hoc cognoscatur, vt agatur. Pars est sen. 24

Bonum

D. PROSPERI A QUIT. EXPOSITIO

Bonum mihi lex oris tui, super milia auri & argenti.

C

Vt ampliùs diligat charitas legem Dei, quàm diligit cupiditas milia auri & argenti.

I O D.

Manus tuæ fecerunt me & plasmauerunt me:

Manus domini, sunt potestas Dei, quæ efficit opera voluntatis suæ vt nihil de Deo per nuncupationem manus corporeæ cogitemus. Quod si pluralis numerus mouet, accipiantur manus Dei virtus, sapientia: quod vtrûq; vnus est Christus, qui & brachium domini dicitur. Accipiantur postremò manus Dei, filius & spiritus sanctus, qui & spiritus sanctus cooperator est patris & filij, tantum vt in natura incommutabilis deitatis nulla forma corporea sentiatur. Quod ergo ait, Manus tuæ fecerunt me, & sinxerunt, siue plasmauerunt me: nõ incongruè ita discernitur, vt, fecerunt, ad animam: sinxerunt verò, ad corpus pertineat. Licet soleant hæc indifferenter posita reperiri. Hoc autem opus Dei, non solum in primi hominis conditione præcessit, in quo omnes seminaliratione sunt conditi: sed etiam in quotidiana singulorum hominum creatione perficitur: quia si operatoria illa Dei potentia, ab hoc se opere contineret, cuncta deficerent.

1. Cor. 1.
Isa. 53.
Ioan. 12.

Vide sen
ten. 277.

Da mihi intellectum, vt discam mandata tua.

D

Nunquid ita condita est humana natura, vt careat intellectu? Quid igitur sibi dari postulat, quod accepit, nisi quod peccati vitio ipsum primitus rationale corruptum est, & gratiæ munere formandum est? Non enim sufficit nature quod ei remansit, nisi recipiat à reparatore quod perdidit. Dominus ergo Iesus in hoc Psalmo per prophetam tanquam sibi petiuit intellectum dari à Deo corpori suo, quod est ecclesia. Cû ipso enim vita corporis eius, hoc est, populi eius abscondita est in domino, & ipse in eodẽ corpore suo indigentiam patitur, & per id quod membris suis est necessarium.

Epe. 7.
Colof. 1.

Qui timent te videbunt me, & iocundabuntur: quoniam in verba tua speraui.

Præsens vita sanctorum, timoris est, & laboris: sed habent spem lætitiæ & iocunditatis æternæ. Quia ergo adhuc timet ecclesia, & nondum se videt in eo regno, vbi secura gaudebit, ipsa est quæ videbitur: quoniam inter præsentis tentationes, in promissa Dei sperare non deficit.

Cognoui domine quoniam iusta iudicia tua: & in veritate tua humilias me.

Eiat autem misericordia tua, vt consoletur me: secundum eloquium tuum seruo tuo.

Quam-

A Quamuis graue iugum sit super filios Adam, quo creatura humana de- Eccl. 40.
 primuitur: cognoui tamen, quod iusta sunt iudicia tua, & secundū veritatem
 humiliatus est homo. Fiat ergo misericordia tua secundum promissionē tuā,
 de presentibus muneribus accipiat mortalis vita solatium, & futura æterni-
 tatis bona patienter expectet.

Veniant mihi miserationes tuae, & viam:

Tūc verē viam, quando non timebo ne moriar. Ipsa est enim vera vi-
 ta. quæ sine vilo additamento dicitur, quasi aliud ibi non sit viuere, quā si-
 ne vilo sine, & sine vlla miseria videre.

Quia lex tua meditatio mea est.

Hæ meditatio, nisi esset in fide quæ per dilectionem operatur, ad vitam Gal. 5.
 non perueniret æternam. Non ergo vtiliter meditatur legem Dei, qui labo- Pars alte
 rat, vt memoria teneat, quod * actione non implet. ra sen. 14

*Confundantur superbi, quia iniuste iniquitatem fecerunt in me: ego au-
 tem exercebor in mandatis tuis*

Aut *
lectioe

B Quamuis sciant superbi, & iniquitatem operentur in sanctos: cha-
 ritas tamen piorum non refrigescit, & à mandatorum Dei exercitatione
 non desinit.

Conuertantur ad me qui timent te: & qui cognoscunt testimonia tua.

Non est quisquam hominum qui possit hoc dicere, præter illum qui cum
 sit Deus vniuersitatis, naturam sibi vniuit humanam: ad quem conuertentur
 timentes dominum, & cognoscentes compleri testimonia Dei, quæ de
 illo per prophetas tantò antè prædicta sunt.

*Fiat cor meum immaculatum in tuis iustificationibus: vt non
 confundar.*

Redit ad vocem corporis, hoc est, membrorum suorum, quorum cor sit
 immaculatum per ipsum corporis caput, hoc est, per gratiam Dei, in gene-
 rationis lauacro, vbi abluta sunt omnia peccata præterita, in adiutorio spi-
 ritus, quo concupiscimus aduersus carnem, ne eius cupiditate vincamur, in Match. 6
 dominicæ orationis effectu, qua dicimus, Dimitte nobis debita nostra. Ita
 donata nobis regeneratione, fusa precatione, fit cor nostrum immaculatum
 vt non confundamur: quia & hoc ad iustificationes Dei pertinet, quando
 inter alia eius madata præcipitur, Dimittite, & dimittetur vobis: date, & Luc. 6.
 dabitur vobis.

CAPH.

Defecit in salutare tuum anima mea: & in verbum tuum semper speraui.

Non

D. PROSPERI A QUIT. EXPOSITIO

Non ait, defecit salutaris tuo: sed, defecit in salutare tuum, hoc est, ad salutare tuum, anima mea. Bonus est ergo iste defectus: indicat enim desiderium boni, nondum quidem adepti, sed avidissimè concupiti: quo desiderio inflammati sunt omnium temporum sancti. Quia sicut nunquam defuerunt, qui incarnationis Christi aduentum desiderarent: ita postquam ascendit in cœlos non defunt, qui manifestationem ipsius, qua ad iudicandos viuos & mortuos venturus est, concupiscunt. Defecit ergo in salutare tuum anima mea, & in verbum tuum supersperavi. Hæc enim spes promissi tui, fecit vt quod nondum video, & vehementer desiderem, & patienter expectem.

Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, dicentes, Quando consolaberis me?

In oculis interioribus, idem defectus desiderij eius ad Dei eloquia, id est, promissa, tendentis: cui speratarum consolationum longe sunt moræ. Quia etiam quod subuenienti breue est, longum videtur optanti.

Quoniam factus sum sicut vter in pruina: iustificationes tuas non sum obtutus.

Per vterem, carnem mortis huius: per pruina verò cœleste beneficiū vult intelligi, quo carnales concupiscentiæ, velut frigore cohibente torpescant: & hinc fit, vt iustificationes Dei de memoria non labantur.

Quot sunt dies serui tui: quando facies de persequentibus me iudicium?

Apoc. 6. Et in Apocalypsi est ista vox martyrum, & discipuli ad dominum indicari sibi diem finis exposcunt. Sed illis patientia indicitur, & istis constitutio secreta non panditur. In his ergo Psalmi verbis, bene intelligitur hæc ipsa ecclesiæ inquisitio propherata.

Narrauerunt mihi iniqui delectationes: sed non vt lex tua domine.

Fabulas vanarum opinionum, delectabilis eloquij arte compositas, ab iniquis sibi dicit esse narratas: sed nihil se in eis vtile reperisse, sicut in lege domini, in qua est omnis veritas.

Iniuste persequuti sunt me, adiuua me.

Mendaciorum, inquit, fabulis veritatis mandata præposui: & ob hoc me iniuste persecuti sunt falsitatis amatores. Ergo adiuua me, vt possim vsq; ad mortem pro veritate certare.

Paulominus consummauerunt me in terra: ego autem non dereliqui mandata tua.

A Strage martyrum facta, dum confitentur & prædicant veritatem, quam à te adiutus non deserui.

*Secundum misericordiam tuam viuifica me: & custodiam testimonia
eris tui.*

Martyres enim, quia misericordia Dei adiuti & viuificati sunt, veritatem, quæ vita est, non negantes, pro eadem moriendo, vicerunt.

L A M B D.

In æternum domine permanet verbum tuum in celo.

Permanet verbum in angelis custodientibus sine defectione æternam militiam.

In generatione & generatione veritas tua: fundasti terram, & permanet.

Post cælestem Hierusalem, respexit & filiam eius ecclesiam, quæ in hoc mundo conuerfatur, & dixit, In generatione & generatione veritas tua. Hac autem repetitione vel omnes generationes significauit à quibus non defuit veritas Dei: vel duas intelligi voluit, vnam scilicet ad legem & prophetas, alteram verò ad Euangelium pertinentem, supra fundamentum æternum, quod est Christus. & terra hæc permanet, quæ tali fundamento con-

Pfal. 109.

Ordinatione tua perseverat dies, quoniam omnia seruiunt.

Omnia, scilicet, de quibus loquebatur, & quæ ad æternum pertinet diem.

Nisi quia lex tua meditatio mea est: forsitan perissem in humilitate mea.

Lex ista, fidei est quæ per dilectionem operatur: in cuius meditatione permanens, auxilium gratiæ promeretur, vt in tribulationum humilitate non pereat.

Gal. 5.

In æternum non obliuiscar iniquificationem tuarum: quoniam in ipsis viuifica sibi me.

Ecce vnde factum est, vt non periret in humilitate sua: quoniam vnde est iustificatus, inde est viuificatus.

Tuus sum ego, saluum me fac domine: quoniam iniquificationes tuas exquisiui.

Non voluntates meas exquisiui, quibus fui meus: sed iustificationes tuas vt essem iam tuus,

Me

D. PROSPERI A QUIT. EXPOSITIO

Me expectauerunt peccatores, vt perderent me: testimonia tua intellexi.

C

Non hic morte corporis perire metuebat, quæ erat pro veritate subeunda. Expectabant ergo peccatores, vt eis consentiret ad mala, tunc enim cum perderent. Sed ideo non preualuerunt, quia testimonia Dei intellexit: id est, quia veritatem confitens, etiam si oporteret, non periret.

Omnis consummationis vidi finem: latum mandatum tuum valde.

Qui intellexit testimonia, & sciuit sibi vsque ad mortem pro veritate certandum, non ignorauit omnem exitum piorum quam beatus finis exceperit. Mandatum autem Dei valde latum, charitas intelligenda est, qua diligere Deus iubetur & proximus, quo quid esse latius potest, cum ibi pendeat tota lex & prophetæ?

Matt. 23,

M E M.

Quomodo dilexi legem tuam domine: tota die meditatio mea est.

Sic, inquit, dilexi legem fidei quæ per dilectionem operatur, vt tota die, id est, omni tempore, meditatio mea sit.

Super inimicos meos sapere me fecisti mandato tuo: quoniam in æternum mihi est.

Rom. 10.
Rom. 3

Finis legis Christus est ad iustitiam omni credenti, vt iustificetur gratis per gratiã ipsius, in quem inimici huius non crediderunt. Hic autem, qui iustitiam non suam quæsiuit, sed quæ ex Deo est, quem supra inimicos suos sapere Deus fecit, ipsum mandatum sibi inuenit in æternum, quoniam non temporalia pro eo præmia concupiuit. Diligentis enim remuneratio est ipse dilectus.

D

Super omnes docentes me intellexi:

Ioan. 6.
Vide 85.
ben. 343

Super omnes doctores intellexit, quem pater docuit: quod ex persona vbi difficile intelligitur, nisi quis vt cunq; capere valeat, id esse filium à patre doctum esse, quod genitum. A quo enim ei est esse, ab ipso & simul doctum esse. Ex persona verò hominis, vbi formam serui accepit, facilius intelligitur à patre didicisse, quæ dixit. In qua forma puerum putauerunt homines maioris ætatis docendum. Sed ille quem pater docuit, vltioris erat intelligentiæ quam docentes.

Lucæ. 3.

Quia testimonia tua meditatio mea est.

Ideo super omnes docentes se intelligebat, quia testimonia Dei meditabatur, quæ de se prænuntiata ipse melius nouerat & implebat.

Super senes intellexi: quia mandata tua exquisiui.

Mandata

A Mandata tua, non mandata hominum. mandata tua, non mandata fer-
 niorum: qui volentes esse legis doctores, non intelligunt neque quæ dicunt, 1. Tim. 2.

Ab omni via mala prohibui pedes meos: ut custodiam verba tua.

Membrorum est vox ista, non capitis. Non enim ipse saluator, corporis
 nostri vllis concupiscentijs pulsabatur, vt ei necesse esset pedes suos à via ma-
 lignæ cupiditatis inhibere. Nostros ergo motus, nostros cohibet appetitus,
 vt in praua itinera noxijs desiderijs non trahamur.

A iudicijs tuis non declinasti: quoniam tu legem posuisti mihi.

Perseueranter, inquit, iudicijs tuis credidi: quia tu mihi legem in corde
 posuisti, tanquam digito tuo scriberis: vt eam, non tanquam seruus sine amo-
 re metuerem, sed tanquam filius casto timore diligerem. Iere. 31.
 Psal. 18.

Quam dulcia faucibus meis eloquia tua: super mel & sanum ori meo.

Hæc est illa suauitas quam dominus donat, vt terra nostra det fructum
 suum: & vt bonum verè bene, id est, non mali carnalis formidinae, sed boni
 spiritualis delectatione faciamus. Psal. 84.

A mandatis tuis intellexi:

B Spiritualium membrorum Christi vox ista est. Hoc enim rectè dicti cor-
 pus Christi in eis, quibus mandata seruantibus, propter ipsam custodiã mã-
 datorum præbetur vberior doctrina sapientia.

Propterea odio habui omnem viam iniquitatis.

Necesse est enim, vt oderit omnem iniquitatẽ amor iustitiæ, qui augetur &
 inflammatur. Ideoq; obtemperat Deo, & in mandatis eius intelligit.

Lucerna pedibus meis verbum tuum domine: & lumen semitis meis.

Verbum hic intelligendum est, non illud quod est æquale gignenti, &
 quod est verum lumen, illuminans omnem hominem: sed verbum quod factum
 est ad prophetas, vel quod prædicatum est per Apostolos, verbu scilicet
 Christi, de quo scriptum est: Fides ex auditu, auditus autem per ver-
 bum Christi. Nam & verbum propheticum lucernæ comparans apostolus
 Petrus. Habemus, inquit, certiore propheticum sermonem, cui benefaci-
 entis, intendentes velut lucernæ in obscuro loco. Quod itaque hic ait, Lu-
 cerna pedibus meis verbum tuum domine, & lumen semitis meis; verbum
 est quod scripturis sanctis omnibus continetur. Non itaq; sermo deitas, sed
 sermo dietatis. Ioan. 1.
 Rom. 10.
 1. Pet. 2.

Iuravi, & statui custodire omnia iudicia iustitiæ tuæ.

Hoc appellavit iuramento, quod statuit præter sacramentum : quia ita debet esse mens fixa in custodiendis iudicijs iustitiæ Dei, ut sit omnino pro ratione quod statuit.

Humiliatus sum usque valde domine, vivifica me secundum verbum tuum.

Pro eo quod iuravit & statuit custodire iudicia iustitiæ Dei, persecutionem maximam passus est : & ne in tanta humiliatione deficeret, vivificari se, secundum verbum promissionis, exposcit. Quia in nocte tribulationum lucerna est pedibus, & lumen semitis ipsa promissio.

Voluntaria oris mei fac beneplacita domine, & iudicia tua doce me.

Voluntaria oris, quæ ad probari petit, sacrificia sunt laudis, confessione charitatis, non timore necessitatis oblata. Iudicia autem Dei doceri se cupit, non quia ignorat, sed ut proficiat.

Anima mea in manibus tuis semper : & legem tuam non sum oblitus.

Ita dictum, tanquam ad non obliuiscendam legem Dei, memoria eius illius manibus adiuvetur.

Posuerunt peccatores laqueum mihi, & à mandatis tuis non erravi.

Vnde hoc, nisi quia anima eius, in manibus Dei semper est.

Hæreditatem adquisivi testimonia tua in æternum, quia exultatio cordis mei sunt.

Ut testis, inquit, tuus esse cuperem, tu donasti : & ut pro veritate mori non metuerem, tuæ hæreditatis, tuæ est gratiæ quod mihi donum in æternum est, quia non est in eo gloria temporalis, propter quod, etsi corpore afflictus sum, tamen corde lætatus sum.

Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum, propter retributionem.

Qui dicit, Inclinaui cor meum, ipse iam dixerat, Inclina cor meum in testimonia tua : ut intelligamus, simul hoc esse & diuini muneris, & propriæ voluntatis. Faciat autem hoc propter retributionem, ut quia iustificationes Dei dilectione sectatur, in æternum mereatur habere quod diligit.

SAMECH.

Iniquus odio habui, & legem tuam dilexi.

Qui

K Qui legem Dei diligit, probat, se in hominibus iniquis id quod contra legem est odisse, non homines. Sent. est 25.

Adiutor meus & susceptor meus es tu: & in verbum tuum super speravi.

Adiutor & susceptor, ad mala euadenda.

Declinate à me maligni, & scrutabor mandata Dei mei.

Mandata Dei scrutari, nisi quieta mens non potest: ut ergo exerceatur hoc studium, abigenda sunt studia malignorum. Sent. est 26.

Suscipe me secundum eloquium tuum, & viam: & non confundas me ab expectatione mea.

Poscit magis magisque suscipi à domino is, qui sperat intentus: ut tum deum, cum illa adeptus fuerit, se sciat esse victurum: quia presentia mortis sunt similiaiora quam vite.

Adiuua me, & saluus ero: & meditabor in iustificationibus tuis semper.

Ut viam, ut non confundar, ut in tuis iustificationibus semper exercear. Adiuua me, inquit, & saluus ero: quia ad promissiones tuas, nisi tuo auxilio non venit.

Ad nihilum deduxisti omnes discedentes à iustificationibus tuis, quoniam iniusta cogitatio eorum.

Omnia opera, vel bona, vel mala, à cogitatione procedunt: qui ergo corde iniquus est, ad nihilum deducitur, qui à Dei iustificationibus iniusta cogitatione discedit.

Præuaticatores existimauit omnes peccatores terræ, ideo dilexit testimonium suum.

Cum præuaticator dici non possit, nisi qui legis mandata transgreditur: quæritur, quomodo omnes peccatores terræ præuaticatores debeant existimari, quorum multos constat sine lege peccatores: & inuenitur, omnes quidem gentes præter populum Israël extra legem fuisse: sed omnem hominem teneri lege naturæ: ut quod pati non vult, sciat alij non esse faciendum. Quamuis ergo multo amplius præuaticator sit, qui non solum naturalis, sed etiam diuinæ transgressor est legis: nullus tamen, nisi transgressione peccator est: quia etiam quem non condemnat iura, arguit conscientia. Inter hos etiam paruuli congruè deputantur, propter originalis vincula peccati. Quia etiam ipsi in similitudine præuaticatoris Adæ, ad illam præuaticationem pertinere monstrantur, quæ in paradiso Rom. 5

prima commissa est. Cum ergo omnes peccassent, & egerent gloria Dei, nec cuiquam in sua iustitia salus esset, restabat, vt per gratiam saluatoris donata à Deo fidei iustificatio subueniret. Vnde ait Apostolus: Per legem cognitio peccati. Cognitio, non abolitio. Nunc autem sine lege, inquit, iustitia Dei manifestata est, testificata per legem & prophetas. Merito igitur adiecit: Propterea dilexi testimonia tua: tanquam diceret: Quoniam: lex siue in paradiso data, siue naturaliter insita, siue literis promulgata, prauaricatores fecit omnes peccatores terræ: propterea dilexi testimonia tua, quæ sunt in lege tua de gratia tua.

Confige clavis à timore tuo carnes meas:

Gal. 6. Quid in his verbis vult intelligi, nisi quod ait Apostolus: Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo? Et iterum: Christo confixus sum cruce. Vt uero autem iam non ego: uiuit uero Christus in me.

Gal. 2. *A iudicijs, enim tuis timui.*

Si is timuit vel timebat, cur adhuc ut à timore suo Deus crucifigeret carnes eius orabat, nisi quia addi sibi volebat timorem, qui sufficeret mortificandis concupiscentijs affectibusque carnalibus? Aliter quoque ita intelligitur: Confige clavis à timore tuo carnes meas, à iudicijs enim tuis timui: hoc est, à timore tuo casto, qui permanet in seculum seculi, carnalia à me desideria comprimatur, à quibus me iudiciorum tuorum formido frenauit. Cum ergo uoluntatem tuam facere, & rectè uiuere non metuerem, sed iustitiam amore desiderarem, da hunc ergo castum & liberum timorem, ad quem petendum me tanquam pædagogus legis ille perduxit, quo à iudicijs tuis timui.

Feci iudicium & iustitiam, non trahas me nocentibus meis.

Quisquis timore Dei casto, crucifixas habet carnes suas, & nulla carnali corruptus illecebra facit iudiciū opusque iustitiæ, orare debet ne aduersantibus tradatur, id est, ne timendo perpeti mala, ad facienda mala persequentibus cedat. à quo enim accipit uictoriam, ne concupiscentiæ uoluptate superetur, ab illo etiam robur patientiæ, ne dolore frangatur. Quoniam de quo dicitur, Dominus dedit suauitatem, de illo etiam dicitur, Ab illo est patientia mea.

Psal. 84.
Psal. 70.

Suscipe seruum tuum in bonum, ut non calumnientur mihi superbi.

Id est, ne illum impellant ut cadam in malum, tu suscipe in bonum. Illi calumniantur in superbia; tu humilitate defende, & non tibi nocent calumnie superborum.

Oculus meus defecerunt in salutare tuum, & in celsitudinem iustitiæ tuæ.

In clo-

A In eloquium iustitię Dei, hoc est, in promissionem Christi, defecisse dicit oculus cordis sui: non quia intentio desiderantis animi victa succubuerit: sed quia in expectationem gratię Dei, toto mentis ardore transferit. Iustitia 1. Cor. 1. autem Dei, Christus est, qui iustos facit.

Fac sum seruo tuo secundum misericordiam tuam:

Non utique secundum iustitiam meam.

Iustificaciones tuas doce me:

Illas proculdubio, quibus facit iustos, non ipse se.

Seruus tuus sum ego:

Neque enim bene mihi cęsist, quādo esse volui liber meus, nō seruus tuus.

Da mihi intellectum, vt discam testimonia tua.

Nemo tam intelligens, nemo tam doctus est qui hac postulatione non Sent. est
egeat. Non enim horum donorum ita vlla augmenta sufficiunt, vt non sem- 27.
per supersit quod & intelligi desideretur, & sciri.

B *Tempus faciendę domine, dissipauerunt superbi legem tuam.*

Quid est, Dissipauerunt legem tuam? si pręuacationis iniquitate, integritatem eius nō custodierunt. Dissipata ergo lege, tempus fuit vt per vnigenitum filium Dei, misericordia mitteretur. Lex enim subintravit, vt abū. Rom. 5
daret delictum, quo delicto lex dissipata est: & opportuno iam tēpore Christi aduenit, vt vbi abundauit delictum, superbundaret gratia.

Ideo dilexi mandata tua super aurum & topazion.

Id agit gratia, vt mandata Dei dilectione impleantur, quę impleri timore non poterant. Diliguntur autem super aurum & topazion, id est, super ea quę pretiosa habentur in terra, quando in obseruantia mandatorum, non aliquod temporale pręmium queritur, sed ipsa iustitia: quia nihil est melius Matth. 5.
eo bono, quo ipse homo fit bonus.

Propterea ad omnia mandata tua dirigebar:

Quia illis rectis, vt etiam ipse rectus essem, dilectione cohęrebam.

Omnem viam iniquitatis odio habui.

Vnde enim fieri poterat, vt iniquam viam non odisset diligens rectum?

Mirabilia testimonia tua: propter hoc scrutata est ea anima mea.

Gal. 1.
Roma. 3.
* &

Omnia quidem opera Dei, testimonia sunt maiestatis & bonitatis eius: nihilq; eorum est, quod non stupendum sit atque mirandum. Sed multa mirabilia sunt testimonia legis ipsius: quorum utilitas & iustitia altissimè latent, cum quæritur, quare data sit lex quæ viuificare non possit, & ex qua non iustificaretur omnis caro coram Deo. Merito ergo hanc altitudinem scrutatus est, qui intellexit, per legis difficultates id egisse misericordiæ Dei, vt qui legem implere non poterant, conuerterentur ad gratiã: * sed diuina opẽ adprehenderent, quod proprijs vitibus adsequi non valebant.

Manifestatio verborum tuorum illuminat, & intelligere facit paruulos.

Gal. 3.

Scrutando hoc intellexit hic paruulus, quod & apostolus Paulus, ideo datam legem quæ viuificare non posset, quia conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus: Huius ergo mysterij manifestatio illuminat, & intelligere facit paruulos. Non enim hoc secretum gratiæ, nisi humilibus infirmisq; referatur: qui cõfugientes ad adiutorium Dei, viribus suis se iustificari non posse profitentur.

Os meum aperui, & abstraxi spiritum, quoniam mandata tua desiderabam.

Desiderabat mandata diuina vt faceret, sed non erat vnde faceret infirmus fortia, paruulus magna. Aperuit os, confitens quod facere per se ipse non posset.

Respice in me, & miserere mei, secundum iudicium diligentium nomen tuum.

Id est, secundum iudicium quod in eos fecisti qui diligunt nomen tuum: quoniam, vt diligerent te, prius dilexisti eos.

Gressus meos diriges secundum eloquium tuum, & non dominetur mei omnis iniustitia.

Quid orat, nisi vt Dei præcepta, quæ imponit iubendo, impleri faciat adiuuando?

Redime me à calumnijs hominum, & custodiam mandata tua.

Tu, inquit, age infuso spiritu tuo, ne me calumniæ hominum terroribus vincant, & à tuis mandatis, ad sua malefacta traducant. Si enim me hoc modo redemeris, vt mihi inter persecutiones calumniantium constantiam dones atque patientiam, custodiam mandata tua.

A *Faciem tuam illumina super seruum tuum, & doce me iustificaciones tuas:*

Præsentiam, inquit, tuam subueniendo & opitulando manifesta: & ita me iustificaciones tuas doce, vt mihi eas didicisse, fecisse sit.

Exitus aquarū descenderunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam.

Descensio oculorum per effusionem lachrymarum, humilitatem indicat pœnitentis. Cur autem non custodita lege sic fletur, nisi vt impleretur gratia, quæ confitentis delet iniquitatem, & credentis adiuuat voluntatem?

ZADICH

Iustus es domine, & rectum iudicium tuum.

Mandasti iustitiam testimonia tua, & veritatem nimis,

Idem affectus pœnitentiæ perseuerat, reddens rationem cur multum flere debuerit: quia nisi ipse se condemnaret, rectissimè plecteretur. Magna est ergo in vtroque iustitia Dei, rectumq; iudicium, quo & pœna peccatori decernitur, & pœnitenti iustificatio non negatur.

Tabescit me zelus domus tue: quia oblitus sum verba tua inimici mei.

B Zelus iste, amoris est, non liuoris: sancta enim emulacione inimicos suos vult esse correctos, dolens & tabescens quod oblitus sint verborum Dei.

Ignitum verbum tuum valde, & seruus tuus dilexit illud.

Diligens diuinum eloquium, ea charitate seruebat, vt ad amorem Dei, etiam inimicos suos vellet accendi.

Iunior ego sum & contemptus, iustificaciones tuas non sum oblitus.

Bene hic duorum populorum intelligitur significatio, qui etiam in Rebeccæ vtero luctabantur: quado nõ ex operibus, sed ex vocatè dictū est: Maior seruiet minori. Cõtẽptū ergo se dicit hic iunior: & ideo factus est maior, quia ignobilia & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt tanquã sint: vt quæ sunt, euacuentur: id est, vt superbi destruantur, & humiles iustificetur.

Iustitia tua iustitia in eternum, & lex tua veritas.

Quomodo enim non veritas lex, per quam cognitio peccati, & quæ testimonium perhibet iustitiæ Dei? Roma. 2.

Tribulatio & necessitas inuenerunt me: mandata autem tua meditatio mea est:

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Sc̄p̄tia inimicorum infert huic iuniori tribulationem, sed non admittit, C
charitatem. Meditatio enim ipsius mandata sunt Dei, ex quibus his qui eum
oderunt, dilectionem rependit.

Iustitia testimonia tua in aeternum, intellectum da mihi & viam.

Intellectum postulat iunior hic qui supra seniores se intellexit, in tribula-
tione, in necessitate: ut intelligat quā sit contemnendum, quod ei auferri
potest, qui propter æternam iustitiam Dei temporalia negligens, vitam spe-
rat æternam.

C O P H.

*Clamavi in toto corde meo, exaudi me domine, iustificationes tuas
exquiram.*

Clamor cordis, est silenti sono vocis magna cogitationis intentio: qua
ad hoc iste toto corde clamavit, & hoc sibi desideravit à domino exaudiēte
præstari, ut iustificationes eius exquirat: quas non solum scientia compre-
hendat, sed etiam opere exercent.

Clamavi ad te, saluum me fac, & custodiam testimonia tua.

Salus animæ facit, ut pro custodiendis testimonijs Dei, vita corporis cō-
temnatur: etsi hoc flagitat extrema tentatio, ut vsq; ad mortem pro verita-
te certetur. D

Praueni in tempesta nocte, & clamavi, & in verbis tuis speravi.

Nox in tempesta, tēpus est noctis mediae, rebus quæ per diem aguntur incō-
gruū: quo significatur quoddam obstaculū præsentis seculi, quod in cōpa-
ratione futuri seculi nox vocatur: & quo promissiones Dei, donec æternæ
Lucis veniat manifestatio, differuntur. In hoc ergo tempore in tempeste no-
ctis clamat ad dominum, tempus retributionis desiderio suo præuenit, qui
promissa Dei vigilanter exposcit. Quod etiā ad illa referri tempora potest,
quibus ecclesia prophetici vocibus Christi postulabat aduentum, & spera-
bat implendum ut in semine Abraham benedicerentur omnes gentes.

Praenerunt ad matutinum, ut meditarer eloquia tua.

Ita. 9.

Matutinum factum est ecclesie, quando qui sedebant in tenebris & in
umbra mortis, lux orta est eis. Quod matutinum spes credentium præbe-
bat. Et meditabatur eloquia Dei, quæ in lege ac prophetis, hanc lucem præ-
nuntiabant.

*Vocem meam exaudi domine secundum misericordiam tuam: & secun-
dum iudicium tuum vivifica me.*

A Prius enim Deus secundum misericordiã aufert à peccatoribus pœnam, eisque postea iustis secundum iudicium dabit vitam : quia nõ frustra illi hoc ordine dicitur : Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine.

Psal. 100.

Adpropinquauerunt persequentes me iniquitate, à lege autem tua longe facti sunt.

Tunc adpropinquant qui persequuntur, quando vsque ad carnem cruciantdam perimendamve pereunt. Sed quanto viciniores sunt persequendis istis, tanto longinquiores sunt à lege iustitiæ.

Propè es tu domine, & omnes via tua veritas.

Etiam in tribulationibus suis, quòd eas non immerito patiantur, Deo tribuere veritatem, sanctorum est vsitata confessio. Sed quæri potest, quomodo hoc dictum sit: Omnes viæ tuæ veritas, cum in alio Psalmo legatur: Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Si ergo omnes homines consideremus, quorum alij misericordia liberantur, alij à veritate damnantur: vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Si autem solos sanctos intueamur, non discernuntur hæ viæ. Indiuidua enim ibi est & à misericordia veritas, & à veritate misericordia, quia beatitudo sanctorum est & de munere misericordiz, & de retributione iustitiæ.

Psal. 14.
Sententia
est 28.

B *Ab initio cognoui de testimonijs tuis, quia in æternum fundasti ea.*

Quæ sunt ista testimonia, nisi quibus testatus est Deus, daturum se regnum suis filijs sempiternum? & ideo ipsa testimonia in æternũ fundata, quia id quod promisit, æternum est: qui, quia fundamentum promissionis est Christus, in quo huius spei testimonia vera sunt: quæ hic ab initio cognouisse se dicit, quia verbis Ecclesiz loquitur, quæ ab initio humani generis exorta, nullis generationibus defuit.

R E S.

Vide humilitatem meam, & eripe me, quia legem tuam non sum oblitus.

Vox ista totius Ecclesiz est, & omnium membrorum corporis Christi. Hoc autem loco, vbi ad liberandam humilitatem dominus inuocatur, nullam Dei legem conuenientius intelligimus, quàm illam qua immobiliter fixum est, vt omnis qui se exultat humilietur, & omnis qui se humiliat, exaltetur. Superbus ergo malis, vt humilietur, iocundatur: Humilis à malis, vt exaltetur, eripitur.

Luc. 14.

Iudica iudicium meum & redime me: propter eloquium tuum vivifica me.

Eiusdem sensus repetitio est: hoc est enim, Iudica iudicium meum, quod, Vide

D. PROSPERI A QUIT. EXPOSITIO

Vide humilitatem meam: & hoc est, Redime me, quod, Eripe me. Nec aliud **C**
sonat, Propter eloquium tuum, quàm illud, Quia legem tuam non sum ob-
litus. Tantundem est, viuificari humilem, quantum & exaltari: quia sancto-
rum exaltatio, vita æterna est.

Longè à peccatoribus salus: quia iustificationes tuas non exquisierunt.

Longè est à superbis salus, quia non exquisierunt gratiam tuam, quæ sola
iustificat, & non de te tibi, sed de se sibi, placere voluerunt.

Miserationes tuæ multa domine:

Etiā hoc, inquit, quòd exquirimus iustificationes tuas, pertinet ad mi-
serationes tuas.

Secundum iudicium tuum vinifica me.

Noui enim, quia & iudicium tuum, sine miseratione non erit super me.

*Multi persequentes me, & tribulantes me: à testimonijs tuis non de-
clinavi.*

Psal. 113. Vox ista est ecclesie in martyribus suis, qui inter tormenta & multiplica-
ta supplicia, persequentibus non cesserunt, & quorum exemplis gloriosissi- **D**
mis totus mundus illustris est: qui tamen victoriam suam non sibi, sed Deo
tribuunt, dicentes in alio Psalmo: Nisi quòd dominus erat in nobis, forsitan
vivos deglutissent nos.

Vidi non seruantes pactum, & tabescebam:

Qui sunt qui pactum non seruauerunt, nisi qui tribulationes multorum
persequentium non ferentes, à Dei testimonijs declinauerunt? Hos ergo, in-
quit, cum viderem, tabescebam, dolens eos à tanta gloria decidisse,

Quia eloquia tua non custodierunt.

Hoc erat pactum non perseverare, promissa Dei perdere.

Vide quoniam mandata tua dilexi.

Ipsa est fructuosa tolerantia, quæ sæuitiam persequentium dilectione sus-
cipit mandatorum.

Domine in tua misericordia vinifica me.

Cuius misericordia obtinuit palmam, eius misericordia poscit & vitam.

A Principium verborum tuorum veritas, & in æternum omnia iudicia iustitia tua.

Iudicia iustitiæ Dei sunt, quibus prænuntiatur in æternum vita iusto, pœna impio.

S I N.

Principes persecuti sunt me gratis: & à verbis tuis formidavit cor meum.

Terreni reges Ecclesiam Christi gratis persecuti sunt, quia nullam causam persecutionis habuerunt, cum eos Christiani in nullo læderent, & ipsi Christianis negationem veritatis extorquere non possent. Habuerunt ergo verba minacia, intulerunt sæva supplicia: sed me tua potius verba terruerunt: Nolite timere eos qui corpus occidunt, & postea non habent quid faciant: sed eum timete, qui habet potestatem & corpus & animam perdere in gehennam. Ab his ergo verbis formidavit cor meum: & sperans in æternum præmium, contempsit temporale supplicium. Mat. 10.

Exultabo ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa.

Per ipsa verba vicit, quibus formidavit. Victis enim spolia detrahuntur: & multa spolia capta sunt, quando etiam per se custodes plurimi admirati patientiam martyrum, in eum in quem sæuierant, crediderunt.

B *In iustitiam odio habui, & abominatus sum: legem autem tuam dilexi.*

Lex, eloquia sunt Dei, quæ sic timuit vt amaret. consequens enim erat vt diligeret iustitiam, qui oderat prauitatem. Timor ergo ille verborum Dei à quibus formidavit, non fuit à charitate dissentiens, sed metuens ab eo quod amabat, velli:

Septies in die laudem dixi tibi, super iudicia iustitia tua.

Quod ait Septies, significat semper: hoc enim numero omnes explicantur dies, & tempora vniuersa voluntur. Ecclesia ergo nullis persecutionibus superata, in isto tribulationum die, semper patientiæ & perseverantiæ suæ laudat autorem: quia cum tempus esset, vt iudicium inciperet à domo Dei, in omnibus tentationibus atque pressuris, non infirmitate, sed coronis martyrum gloriata est. 1. Petr. 4.

Pax multa diligentibus legem tuam, & non est eis scandalum.

Ipsa lex diligentibus se scandalum non est: an diligentibus eam nullum est vndeconque scandalum? Sed vtrunq; rectè intelligitur. Qui enim diligit Dei legem, etiam quod in ea nõ intelligit honorat, & in profunditate quam non penetrat, magnum aliquid ac mysticum latere non dubitat. Et item qui Dei legem diligit, si eam non ex mutabilibus hominum moribus pendit, nullum

D. PROSPERI A QUIT. EXPOSITIO

nullum scandalum patitur: quia etiam si bonæ professionis homines propo- **C**
situm suum deserant, legis tamen iustitia perseverat.

Expectabam salutare tuum domine, & mandata tua dilexi.

Colof. 3. Omnes quidem sancti, ante incarnationem Christi, eiusdem semper ex-
pectauerunt redemptionem: sed potest hæc prophetia etiam eorum conue-
nire personæ, qui ex quo reuelata gratia Euangelium prædicatur, diligentes
mandata Christi, aduentum eius expectant: vt cum Christus apparuerit, vi-
ta nostra, tunc & nos cum ipso appareamus in gloria.

Custodiuit anima mea testimonia tua, & dilexit ea valde.

2. Cor. 13. Custodiuntur Dei testimonia, dum non negantur: sed quia pro testimo-
nijs Dei, etiam flammis concremari, sine charitate non prodest, ideo addi-
dit, Et dilexit ea valde.

*Custodiui mandata tua & testimonia tua: quia omnes viæ meæ, in con-
spectu tuo domine.*

Plerunq; dum mandata Dei custodiuntur, fiunt inimici qui eadem man-
data contemnunt: & necessarium est vt tunc pro testimonijs Dei forriter
stetur. Quod hic ideo fecisse se dicit: Quia omnes viæ eius in domini conspe-
ctu fuerunt, tanquam diceret: Si auertisses à me faciem tuam domine, **D**
conturbatus fuisset, nec tua mandata, nec testimonia custodissem. Nunc autem
ideo vtraque seruaui, quia vias meas conspectus tui lumine direxisti.

T A V.

*Appropinquet oratio mea in conspectu tuo domine: secundum eloquium
tuum da mihi intellectum.*

Psal. 139. Appropinquat oratio, quæ recipitur: quoniam propè est dominus his, qui
tribulato sunt corde: & dat intellectum, secundum promissum suum, qui
ait, Intellectum dabo tibi.

*Intret postulatio mea in conspectu tuo domine: secundum eloquium tuum
eripe me.*

Repetiuit quodammodo quod petiuit. Nam qui & intellectum accipit,
eripitur, ne non intelligens subruatur.

*Eruclabunt labia mea hymnum, cum docueris me iustificationes
tuas.*

Laudabo, inquit, dominum, & gloriabor in te, cum docueris me illa do-
ctrina tua, qua quod iubes fieri, auxiliaris vt fiat.

A *Pronunciavit lingua mea eloquia tua: quia omnia mādta tua iustitia.*

Spondet se prædicatorem futurum eloquiorum Dei, quia etsi Deus dat ^{1. Cor. 3.} incrementum, tamen à ministris verbi, & plantandum est, & rigandum.

Fiat manus tua vt saluum me faciat: quia mandata tua elegi.

Vt pronuntiaarem eloquia tua, mandata tua elegi, & constantem me fecit dilectio veritatis. Fiat ergo manus tua, vt saluum me de manu faciat aliena: non ita, vt carnem persecutor non perimat: sed ita, vt animam tormenta non vincant.

Concupiui salutare tuum domine: & lex tua meditatio mea est.

Salutare Christus haud dubium est, & ipsum se concupisse, iusti antiqui veracissimè confitentur. Ipsum concupiuit ecclesia venturum de visceribus matris: Ipsum concupiscit ecclesia venturum à dextra patris. Legis autem meditatio nutrit & firmat hoc desiderium, dum testimonijs suis pronunciat Christum.

Viuu anima mea, & laudabit te: & iudicia tua adiuuabunt me.

B Illa sunt hæc iudicia, quæ & tempus erat, vt inciperent à domo domini. ^{1. Petr. 4.} sed his Ecclesia semper adiuta est, quia Deo dante victoriam, passionibus suis creuit.

Erravi sicut ouis, quæ perijt: quare seruum tuum, quia mandata tua non sum oblitus.

Hæc est ouis propter quam pastor eius non aginta nouem dimisit in montibus, & eam quæ res, Iudaicis laceratus est verberibus, verberibus: sed ex parte ^{Matt. 18. Luc. 15.} inuenta, adhuc quæritur: ex ea namque parte qua iste dicit, Mandata tua non sum oblitus, inuenta est: sed per eos qui mandata Dei eligunt, colligunt, diligunt, adhuc quæritur, & per sui pastoris sanguinem tusum atque dispersum in omnibus gentibus inuenitur.

PSALMVS CXIX.

Pænotatio tituli, canticum graduum indicat inchoari. Nominè verò graduum significatur ascensio, qua proficientes quique, à temporalibus ad æterna, à terrenis ad cœlestia prouehuntur. Idem autem gradus & ascensionum sunt & descensionū: non quia deficient qui profecerant, sed quoniā qui se humiliat exaltabitur: & præcipuā sublimium virtus est, compati cum infirmis, & ad eos qui insipientes sunt, hoc est, ad paruulos inclinari, vt omnes quæ sursum sunt sapiant, & frater fratrem adiuuans exaltetur. Habent enim omnes fideles formam descensionis ipsum dominum Iesum Christum, qui manens in gloria

^{Luc. 14. Rom. 15. 1. Cor. 9.}

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

gloria sua, quæ æqualis est patri, naturam & similitudinem serui recepit: vt quibus gradibus ad nostra ima descendit, ipsis possemus ad eius summa conscendere.

Ad te Domine cum tribularet clamavi, & exaudisti me.

2 Tim. 3
Ioan. 15.

Omnis cogitans ingredi viam domini, & in mandatis ambulare diuinis, necesse est vt multis tribulationibus incipiat laborare: cui nihil est vtilius quàm eius auxilium ad quem tendit, expetere, qui ait: Sine me nihil potestis facere.

Domine libera animam meam à labijs iniquis, & à lingua dolosa.

Religiosæ voluntati, & piam vitam agere disponenti, amatores huius sæculi cōtraducunt, & dolosis verbis sanctum propositum cupiunt deterrere: quorum iniqua labia difficillimum est euadere, dum per quendam affectum videntur consulere, & ab aspero labore tanquam parcendo reuocare: vt videatur pia esse sollicitudinis, quod est nocentissimæ suasionis.

Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam?

Vis, inquit, virtutum gradus scandere? vis dolosæ linguæ officia fraudulenta superare? Dic quid auxiliij concupiscas, vt si capax es eruditionis superæ, eo ipso quo vtilia poscis, ascendas.

Sagitta potentis acuta, cum carbonibus desolatorijs.

Sagittæ acutæ, verba sunt Dei: quæ cum animos fidelium penetrant, inflammant corda, non fauciant. Vt autem mens, superno amore transfixa ab omni cōtraria cupiditate sit libera, spiritalium carbonum petitur ignis purgatio, per quam noxiorum germinum cōgregatione vilitata, fiat in homine saluifera desolatio, si interiora eius vacua sunt ab hospitalitate vitiorum.

Neu me quia incolitus meus prolongatus est: habitauit cum habitantibus Cedar:

Gal 4.

Gemitus iste totius ecclesiæ est, omniumque sanctorum, qui per fidem specularantes supernæ patriæ bona, inter longinqua peregrinationis aduersa suspirant, quia spiritales cum carnalibus habitant, & ad cœlestia proficientibus molesti sunt, terrena sectantes. Vnde & secundum Apostolum in duo genera diuiditur vnum semen Abraham: & alij sunt pertinentes ad Ismael filium ancillæ: alij ad Isaac filium liberæ. Tabernacula autem Ismael, appellata sunt Cedar, vt intelligantur nō esse in lumine, qui nō sunt in hæreditate.

Multum peregrinata est anima mea:

Ne peregrinationem corporalem intelligeres, animam dixit peregrinari corpus

A corpus enim absentatur loco, anima peregrinatur affectu: & ideo cauendum est, ne longè simus ab illo, cui appropinquare debemus mentis ascensu.

*Cum eis qui oderant pacem, eram pacificus: cum loquebar illis, impug-
nabant me gratis.*

Christiana perfectio est, pacificum esse etiam cum pacis inimicis, spe cor-
rectionis, non consensu malignitatis: Vt si nec exèplum nec cohortationem Sententia
est 19.
sequuntur: causas tamen non habeant, propter quas odisse nos debeant.

P S A L M V S C X X .

L *Euauit oculos meos ad montes, vnde veniet auxilium mihi.
Auxilium meum à domino, qui fecit cælum & terram.*

Ingressus viam virtutum, in qua sunt gradus ascensionum ad
montes, id est, ad sublimes quosque sanctorum, oculos cor-
dis attollit, & per ipsos Dei postulat auxilium, qui fecit cælum
& terram. Terram scilicet, de qua cupit surgere. & cælum, quod
optat ascendere. Quis enim sicut dominus Deus noster, qui in
altis habitat, & humilia respicit?

B *Non det in commotionem pedem tuum: neque dormitet qui custodit te.*

Ipsa sibi fidelis anima ex Dei inspiratione respondet, & desideratè pro-
fectus contra superbiam munit: quæ & angelo & homini prima fuit causa la-
bendi. Det igitur tibi custos tuus perseverantiam humilitatis, ne vlla elatio-
ne mouearis: ne cum tu non habueris vigilantiam standi, protegens te dor-
mitare videatur.

Ecce non dormitabit, neque obdormiet, qui custodit Israël.

Si vis, inquit, habere custodem non dormitantem, esto Israël, id est, vidēs
Deum. Vide igitur Deum primò per fidem, vt postea possis videre per 2. Cor. 5.
Exod. 33.
speciem. Sicut enim Moysi dictum est à domino, Non poteris videre fa-
ciem meam, posteriora mea videbis. Ita & tu vide quæ posteriora sunt, vt
possis videre quæ prima sunt. Prima autem sunt, In principio erat verbum,
& verbum erat apud Deum. Posteriora sunt, Et verbum caro factum est, &
habitauit in nobis. Vnde quia hac fide corda mundantur, beati mundo cor-
de, quia ipsi Deum videbunt. Ioan. 1.
Act. 15.
Matth. 5

*Dominus custodit te: dominus protectio tua, super manum dexte-
re tuæ.*

Frequens insinuatio inculcat auditui, quod principaliter in Dei prote-
ctione fidendum est. Dextera autem est hominis, amor Dei, & eorum quæ
Deo sociant appetitus: & huius dexterae manus est, potestas quam dedit

Dcus

D. PROSPERINA QVIT. EXPOSITIO

Deus cre Jentibus, vt possint esse filij Dei, abstinentes à sinistris, & dextris inhærentes. Vnde per omnia in domino confidendum est, in domino gloriantur: quia possibilitatem in dextris proficenter perseuerandi ipse dedit, ipse custodit.

Per diem sol non vret te; neque luna per noctem:

In Sole, significatur Christus, lumen verum: & Luna significatur ecclesia illuminatione lux facta. Quia ergo omne scâdalum quo homo aut infirmatur, aut vritur, ex duabus nascitur causis: cum aut in confessione deitatis erratur, aut ab ecclesie vnitate disceditur, hoc præstat protectio Dei, vt in fide & charitate, quæ ipsius dona sunt, nulla tentatione superemur.

Dominus custodit te ab omni malo: custodiat animam tuam dominus.

Dominus custodiat introitum tuum, & exitum tuum, ex hoc nunc & vsque in seculum.

Sententia est, o.

Custodit dominus ab omni malo, non vt nihil patiamur aduersi, sed vt ipsis aduersitatibus anima non lædatur: cum enim tentatio adest, fit quidam in id quod impugnat introitus, & cum bono fine, id est, sine vulnere animæ tentatio consummatur, ad æternam requiem de profundo tentationis exitur: sicut Apostolus dicit, Fidelis Deus, qui non permittit vos tentari supra id quod potestis ferre, sed faciet cum tentatione etiam exitum, vt possitis sustinere.

2. Cor. 10

PSALMVVS CXXI.

Lætatus sum in his que dicta sunt mihi: in domo domini ibimus.

Omnis homo fide illuminatus & promissionum Dei cupidus, merito exultat & gaudet in his, quæ à prophetis dicta, quæ quoque ab Apostolis prædicata, & vtriusque testamenti paginis declarata sunt de vocatione Dei, quæ diligentibus dominum & proximum, æternam domus Dei spondet habitaculum:

Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem.

Mat. 12

Non in ista Hierusalem, quæ occidit prophetas, & lapidauit ad se missos, quæ ob impietates multas stare non potuit: sed in illa cœlesti Hierusalem, quæ est sanctorum omnium mater, filij ipsius se stare lætatur: qui licet in via sint, & adhuc illò tendant: ita tamen quasi peruenierint gaudent, quia de adipiscendis fides firma non dubitat.

Hierusalem que aedificatur vt ciuitas:

In illius, inquit, atrijs Hierusalem, fidei nostræ firmitas stabat, quæ nõ mox saxorum, sed virtutum soliditate confurgit, & sanctorum societate, quæ nunquam dissoluetur, extruitur.

Cuius

A *Cuius participatio eius in idipsum.*

Patuit quòd de æternæ ædificatione Hierusalem, nihil deberet carnale sentiri. quandoquidē participatio eius, id est connexio, in idipsum est. Quid autem est in idipsum, nisi quod verè & sempiternè est: neque vlla varietate mutatur deitas, scilicet trinitatis, quæ nunquam non fuit quod est, nihil dissimilitudinis recipiens, nihil inæqualitatis admitens, cui per incarnationem verbi vnitur humana natura, vt liberata à commutationibus temporalibus, incommutabili æternitate potiatur.

Illuc enim ascenderunt tribus, tribus domini, testimonium Israël, ad confitendum nomini domini.

Ascendisse dicuntur ad æternam Hierusalem tribus, id est, populi per suas familias distributi: sed de toto pars intelligenda est: quia in omni genere hominum alij iusti, alij inueniuntur iniusti. Nec omnes aut persecutores sunt, aut discipuli veritatis. Ad concordiam itaque cœlestis Hierusalem non ascendunt, nisi tribus domini, quibus testimonium fides perhibet, quòd sint Israël, id est, videns Deum, & sine simulationis dolo donum gratiæ præferentes. Ille enim verè ascendit, qui confitetur non proprij operis, sed diuini esse muneris quòd ascendit.

Sententia est j.

Quia illic federunt sedes in iudicio, sedes super domum Dauid.

B Sublimiores quiq̃ue sanctorum throni sunt Dei, sicut scriptum est, Anima iusti thronus sapientiæ est. Et dicit apostolis suis dominus: Sedebitis super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israël. Tota ergo domus Dauid, id est, tota ecclesia, quæ in Christo semen Dauid, & semen Abraham, veniet in iudicium: cum & ipsi qui sedebunt, sedes erunt Dei: & per examen iudicantium, omnes dilectores Dei & proximi, in vnitatem adsumetur corporis Christi.

Mat. 19.

Regate quæ ad pacem sunt Hierusalem, & abundantia diligentibus te.

Ad ipsas sedes Dei propheticus sermo dirigitur, & ait: Vos qui iudicaturi estis, per quos fiet conscientiarum interrogatio, quiq̃ue estis ipsa Hierusalem, discernite à superbis humiles, ab implacidis separate pacatos: & fiat vnitas & abundantia diligentium te. Quia qui tecum habet pacem, tuis in æternum diuitijs abundabunt.

Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis.

Virtus tua, ô Ecclesia, ô Hierusalem, charitas est, qua & diues & fortis es. in hoc fiat pax filiorum tuorum, hoc abundet tuarum turrium celsitudo: vt vnde ipsa magna es, inde tui participes augeantur.

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

*Propter fratres meos & proximos meos, loquebar pacem de te.
Propter domum domini Dei nostri, quæ sui bona tibi.*

C

Prædicator pacis tuæ, non propter me, sed propter fratres meos extiti:
Nec meum honorem, sed aliorum quæ sui salutem: non ut mea crederet
gloria, sed ut tua dilaretur hæreditas. Nam ipse apud te minueret, si non
profectibus laborarem.

PSALMVS CXXII.

Ad te leuavi oculos meos, qui habitas in cælis.

Colof. 3.

Mat. 14.

MENS proficiens & ascendens, quæ sursum sunt sapit, non quæ
super terram: & ideo dirigit cordis aciem quò peruenire desi-
siderat, non corporeis gressibus, sed proficiendum ascensione
virtutum. Habitatio autem Dei, non hoc cælum intelligendum
est quod videtur, & de quo dicitur, Cælum & terra transibunt:
sed de illa Hierusalem quæ ædificatur ut ciuitas, non tantum in sanctorum
angelorū sublimitate, sed etiã in totius ecclesiæ glorificatione, quæ in Chri-
sto fundata, vnum est cum supernis potestatibus Dei-templum.

Ecce sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum.

*Et sicut oculi ancilla in manibus domine sue: ita oculi nostri ad domi-
num Deum nostrum, donec misereatur nobis.*

D

Quæ humilitas, qualisve subiectio scandala ostendit, cum inter tentatio-
num molestias & eruditionum plagas, gemetium oculos ad Deum dicit esse
conuersos, donec misereatur & parcat, à cuius iudicio venit quicquid inferri
aut iubetur, aut finitur. Quia sicut serui & ancillæ in potestate sunt domini-
rum suorum atque dominarum: ita sancti modum castigationum suarum,
ex Dei sententia pendere nouerunt.

Miserere nostri domine, miserere nostri:

Iob 7.

Vox vapulantis est, & intelligentiam inter flagella postulantis: quia om-
nis hæc vita plena tentationum est, plena plagarum.

Quia multum repleti sumus despectiōe.

*Et multum repleta est anima nostra, obprobrium abundantibus, & des-
pectio superbis.*

Sententia
est 3.
1. Tim. 3.
Alias &
perdant,

Omnes qui secundum Christum piè volunt viuere, necesse est, ut ab im-
pijs & dissimilibus patiantur obprobria, & despiciantur tanquam stulti &
insani, qui presentia bona & sperant, & inuisibilia sibi ac futura promittunt:
sed hæc despectio & irrisio in ipsos retorquetur, cum & abundantia eorum
in egestatem, & superbia transierit in confusionem.

PSAL.

PSALMVS CXXIII.

A

Nisi quòd dominus erat in nobis, dicat nunc Israël, nisi quòd dominus erat in nobis.

ORPVS Christi, quod est Ecclesia, ita distributum est, Ephes. vt alia membra eius pericula tribulationum iam euaserint, alia iisdem adhuc laboribus atterantur. Sed quia & præcedentium, & subsequen-
tium sanctorum vnus est liberator, vna est omnium exultatio, & illorum qui iam aduersa vicerunt, & horum qui sperant se præsentibus periculis liberandos: & promissione Dei firmam dante constantiam, vno vtuntur cantico, quia vno muniuntur auxilio, dicentes: Nisi quòd dominus erat in nobis, persecutionum nos magnitudo superasset: sed illo præsidente cordibus nostris, illo dante tolerantiam, illo consummante victoriam, habitantis in nobis simus gloria, non hostium præda.

Cùm insurgerent homines in nos, forsitan viuos deglutissent nos.

Tota ergo fidelium salus, tota patientum fortitudo ad Deum qui in *Sententia* sanctis est mirabilis referenda est: quia nisi in illis Dominus esset, furori *est 32.* impiorum fragilitas humana succumberet. Dicat ergo Israël, dicat populus redemptus, populus regeneratus, populus adoptitus: nisi quia dominus erat in nobis, cùm insurgerent homines aduersum nos, forsitan viuos deglutissent nos. Viui autem deglutuntur, qui persecutione superati, in foecietatem transeunt impiorum, & amore exiguae vitæ, in profundum ruunt mortis æternæ.

Cùm irasceretur furor eorum super nos, forsitan viuos absorbuissent nos.

Viui absorbentur, qui fidem quidem suam in conscientia sua retinent, sed metu pœnæ adquiescunt idolorum culturæ. viuunt itaque tenentes fidem, sed dum contra fidem faciunt, adorantes quod nihil esse nouerunt, non occiduntur & pereunt.

Torrentem pertransiuit anima nostra, forsitan pertransiuit anima nostra aquam intolerabilem.

Vel sine substantia magnitudo periculi, quod hi quibus dominus inerat, euaserunt, facit eosdè qui liberati sunt mirari, quòd tanta oppressi tentatione non fuerint. Ideo enim verbum dubitationis ponitur, vt id superatũ demonstretur, quòd humana vinci facultate non potuit. Per vim autè aquarũ, significauit populorum furorem, & ideo ista aqua sine substantia dicitur, quia peccatum nullius substantiæ est: & qui diligit iniquitatem, odit animam *Psal. 10.* suam, eo plenam quod non erit, & quod egentem facit.

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Benedictus dominus, qui non dedit nos in venationem, vel in captionem, dentibus eorum.

Fidelis anima, nō in suis viribus, sed in Dei exultat auxilio: ideo enim venantium euasit insidias, quia dominus fecit irrita omnia genera captionum.

Anima nostra sicut passer crepta est de laqueo venantium.

Laqueus vel muscipula venantium, amor est istius vitæ, cuius dolos passeres, id est, humiles quicquid, fidelium, præsidio supernæ protectionis effugiunt,

Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.

1. Ioan. 1 Præterit enim figura huius mundi, & omnes præsentium vanitatum illecebræ conterētur, cū liberati passeres, id est, humiles, à contitione temporalium, dicent exultantes atque gaudentes.

Adiutorium nostrum in nomine domini, qui fecit cælum & terram.

Merito ergo non sunt capti à venatoribus istius mundi, qui adiutorium quaesierunt in nomine domini, qui cælum & terram creauit.

PSALMVS CXXIII.

Qui confidunt in domino sicut mons Sion, non commouebitur in æternum, qui habitat in Hierusalem.

INTER mundi scandala, & rerum temporalium varietates, non discedere à domino, sed in charitate eius ac proximi ita biem permanere, tam clarum atque sublime est, vt qui in hac firmitate consistunt, montis Sion instar obtineant. Ipsi enim fide & spe habitant in Hierusalem, non hac terrena, sed in ista celesti & æterna, quæ ædificatur vt ciuitas.

Montes in circuitu eius:

Montium nomine significantur prædicatores veritatis siue angeli, siue Apostoli, siue prophetæ: qui splendorem veritatis quem de supernis accipiunt, in inferiora diffundunt:

Et dominus in circuitu plebis sue,

1. Cor. 11 Quicquid ergo est lucis in montibus, ipse est, qui splendere montes facit, & quicquid per ministros auxilij venit, illius est, qui operatur omnia in omnibus.

Ex hoc nunc & vsque in seculum.

Vt à

A Vt à temporalibus transferantur ad æterna.

Quia non derelinquitur virga peccatorum super sortem iustorum: vt non extendant insi ad iniquitatem manus suas.

Sæpe in hoc seculo peccatores mundanam potentiam cõsequuntur, cum & ipsi sint iniqui, publicarum tamen legum sunt ministri: quorum potestas etiam fidelibus honoranda est, propter vtilitatem dispositæ disciplinæ: sed si in id prorumpant, vt iustos veri Dei cultu conentur auertere, nulla eis obedientia, nulla est præbenda consensus. Quia non derelinquet dominus virgam peccatorum super sortem iustorum, quorum fors ipse Deus est, qui iustis suis eam perseuerantiam dabit, vt imperia sæuientium non metuant impiorum, & ab omni opere iniquæ actionis ablineant. Ita ergo & à plebis principes, & à seruis domini sunt ferendî: vt sub exercitatione tolerantia sustineantur temporalia, sperentur æterna. Auget enim meritum virtutis, quicquid propositum non violat religionis.

Benefac domine bonis & rectis corde.

Recti sunt corde, qui de præceptis Dei & constitutionibus non queruntur, nec varietate rerum temporalium deprauantur: quia iustum est æquanimiter ferri, quod iudicaturus voluit tolerari.

B *Declinantes autem in obligationem adducet dominus cum operantibus iniquitatem:*

Impias, inquit, querelas, à fidei limite deuiantes, & in imitationem multorum scelerum transcentes, adducet dominus ad iudicium retributionis, paribus conscientiarum vinculis obligatos, vt quem non crediderunt iudicem, experiantur vltorem.

Pax super Israël.

Hierusalem interpretatur visio pacis: & Israël, videns Deum. Qui ergo videt Deum, pacem videt, & pax super ipsam est, cui Deus semper placet, & in nullo ab ipsius voluntate discordat.

PSALMVS CXXV.

C *VM auerteret Dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati.*

Propheticus Psalmus ad ascensionem pertinet graduum, quibus bene currétium crescit profectus. Sub appellatione vnius vrbi & populi, ea quæ de vniuersa ecclesia sunt intelligendæ significat. Sion quippe in toto mundo est sanctorum omnium corpus, & ciuitas, à captiuitate Babylonis, quæ confusio interpretatur,

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Eccl. 40. pretatur,educta: ab ipso enim Adam totum genus humanum iugum subiit **C** feruitutis, per quem omnia mundi secula, & generalis captiuitas, à filiis adoptionis aueritur, & quicumque ad redemptionem pertinent sanguinis Christi in spem non dubie salutis, habent gaudium consolationis.

Tunc repletum est gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatione.

Gaudium quidem propriè animi est, sed quia ore promitur, quod corde concipitur, ipsam linguam exultatione dixit impletam, cuius se ministerio in æstionem gratiarum, abundantia mentis effundit: quod etiam tacete lingua fieri potest, quia & interior homo habet os inuisibile, & linguam secretam, cum quo tacito sono clamat affectu,

*Tunc dicent inter gentes, magnificauit dominus facere cum eis.
Magnificauit dominus facere nobiscum, facti sumus latantes.*

Inter omnes gentes sunt ciues Sion, qui redemptione ac pretio sanguinis Christi de captiuitatis iugo quotidie liberantur, & dicunt: Magnificauit dominus facere nobiscum, qui nos per magnificentiam gratiæ suæ, cœlesti patriæ reformauit. Latantes, quia spei manifestæ vera sunt gaudia.

Conuerte domine captiuitatem nostram, sicut torrens in austro.

Vita præsens multis tentationibus impugnatur, vt etiam redempti capti- **D** uitate mala metuant, & indefinenter opem redemptoris implorent: petentes, vt in via domini per ascensionem gradus, absoluti cursus habeant libertatem. Et sicut aquæ, quæ gelu fuerint ligatæ, austro flante laxantur: ita ipsi per Spiritum sanctum resoluta glacie peccatorum, veloci ad patriam reditu ferantur more torrentium.

*Qui seminant in lachrymis, in gaudio metent.
Euntes ibant & stebant, mittentes semina sua.
Venientes autem venient in exultatione, portantes manipulos suos.*

1. Tim. 3. **Eccl. 3.** **Galat. 6.** Omnes qui volût in Christo piè viuere, persecutionem patientur: & molestia laborum sanctarum est causa lachrymarum. Sed tempus flendi, tempus est seminandi: quia opera charitatis, quæ releuandis hominum miseris adhibentur, æternorû messem pariunt gaudiorum. De fructu enim bonorû operum pij coronabuntur agricolæ: & cû manipulis gloriæ, id est, meritis actionum, aduentui domini saluatoris exultanter occurrent.

PSALMVS CXXVI.

3. Reg. 11

Psalmi huius titulus est, Canticum Salomonis. Et mirum est quòd ascensionis canticum eius nomine prænotatur, quem notum est ab his virtutum gradibus decidisse. Sed illo cadente si quæ per ipsum dicta sunt deleterentur, exultaretur quòd quæ spiritus Dei loquutus est ipse dixisset,

A dixisset, & repudiari quasi eius propria debuissent. Nunc autem, sequestrato hominis merito, quod à Deo factum est non racetur, & doctrina spiritalis fecernitur à præuacatione doctoris. Manet ergo autoritas prophetæ, quæ non humana est sed diuina: & quia templum Dei, non nisi ipsius opere ædificetur ostendit. 1. Petr. 2.

Nisi dominus edificauerit domum, in vanam laborauerunt edificantes eam.

Apostoli vox est, dicentis populo fideli, Dei ædificatio estis, Dei agricultura estis. Qua voce etiam propheta vtitur, protestans vanum laborem esse ædificantium domum, nisi auxilio domini opus ædificij inchoatum fuerit & effectum. Quod vtique de tota ecclesia intelligendum est, quæ est Hierusalem, in omnium compage sanctorum vna domus, & vnū tēplum, & vna ciuitas: cuius extractio, ab initio vsque in finem, domino ædificante, consurgit: sine cuius gratia nihil est solidum, nihil firmum, sed vana omnia atque ruitura. 1. Cor. 3.

Nisi dominus custodierit ciuitatem, in vanum laborauit qui custodit.

Omnis sancti ædificij status, sicut domino operante proficit, ita domino custodiēte consistit: quoniam utilis Præpositorum custodia est, cum spiritus Dei populo præsidet, & non solum gregem, sed etiam ipsos dignatur custodire Pastores. Sententia est 36.

In vanum est vobis ante lucem surgere:

Præsumptionis spiritus increpatur, cui vanum est suis viribus releuari: cum gloriæ Christi particeps esse non possit, nisi qui fuerit humilitatis eius verus imitator, & amator. Si ergo quis ante lucem surgere, & obscurum noctis vult effugere, fallitur. Inordinata quippe excellendi cupiditas, cui humilitate crescendum fuerat, dum præproperè leuatur, in profunda demergitur.

Surgite posteaquam sederitis, qui manducatis panem doloris.

Cum dicitur, Surgite, proijciendæ sublimitatis hortatio est: cum autem dicitur, Postquam sederitis, prius humilitati studēdum esse mōstratur: quoniam qui se humiliat, exaltabitur. Et ne dubitaretur penes quos esset hoc meritū, Qui mādueatis panem, inquit, doloris: hoc est, qui propter iustitiam patimini, & in lachrymis tribulationum tēpus vitæ præsentis exigitis: vt qui de corpore estis domini, viā capitis ambuletis, seruantes participationē tolerantie vsq; in finē: quoniā spes vobis in Christo certa est, & gloria resurgēdi. Luc. 14.

Cum dederit dilectis suis somnum:

Electi Dei sunt sancti eius, quorum mortem similem facit somno, de quo

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Christus surrexit à mortuis: ita surgent & hi, qui membra sunt ipsius: sequentes enim præuiam lucem, post labores humilitatis, introibunt in consortium glorificationis.

Ecce hereditas domini filij, merces fructus ventris.

Hæditas domini filij sunt Ecclesiæ: in quibus & merces est fecunditatis, & gaudium de fructu ventris sui, quoniam vtero fidei ipsa eos cõcepit, parturiiuit, & peperit: simul quidem cum reprobandis ventre gestatos, sed postmodum pro sui qualitate discretos, transacto somno, quem dilectis suis dominus dedit, vt sessionem resurrectionis consequatur.

Sicut sagitta in manu potentis, sic filij excussorum.

Filij excussorum intelliguntur apostoli, filij prophetarum, quorum prophetia multis fuit tegminibus obumbrata, quam prædicatores Euangelij excutiendo referarunt. De prophetis ergo postea orti Apostoli excusserunt patres suos, & secreta eorum ventilando * eruerunt: vt essent tanquam sagittæ missi in vniuersos fines terræ, arcu dominicæ iussione.

* ruminati sunt

Beatus qui implebit desiderium suum ex ipsis.

Beatitudinis Apostolicæ sit particeps, qui ea concupiscit, quæ illi desiderando adepti sunt, & adipiscendo docuerunt. Ex ipsis ergo impleri dicitur desiderium, quia imitatione ipsorum ad eadem gaudia peruenitur.

Non confunditur, dum loquitur inimicis suis in porta.

Quis est qui loquitur in porta, nisi qui euangelizat in Christo: quoniam ipse est ianua intrantium Dei regnum. Inimici autem eorum sunt, qui prædicationi veritatis resistunt: & dum deitati incarnationis domini contradicunt, ab ingressu portæ merentur excludi.

PSALMVS CXXVII.

BEsti omnes qui timent dominum, qui ambulant in vijs eius.

Multi homines malæ conscientie timent dominum, agnoscentes quæ operibus suis retributio debeatur: sed cum permanent in peccatis, quorum delectatione superantur, non medelam capiunt ex suo timore, sed pœnã. Igitur timor, beatitudinis particeps est, * qui in Dei vias ambulat, & metuunt ne quid de bono quo beatificantur amittant, spe gaudentes, & in tribulatione patientes.

Adde *
in ijs
Rom. 8.

Labores fructuum tuorum manducabis, beatus es, & bene tibi erit.

1. Cor. 10
& 12.

A plurali numero ad singularem propheta translatus est: quia omnes in Christo

A Christo vnum sumus: ex multis membris vnum corpus efficitur, dum suo pluribus, siue in singulis vnus est Christus: quia & caput in compage, & cōpago omnis in capite. Ille ergo timens dominum, & in vijs eius ambulans, quomodo fructum laborum sit manducaturus, inquiritur: & inuenitur, quod iusti non solum fructibus laboris sui, sed etiam ipso illo, quo ad fructū tendunt, labore pascuntur, dum priusquam præmia pij laboris accipiet, sit eis tolerantiz amor, futuræ portio voluptatis.

Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ.

Cum multi sanctorum non habuerint coniugia neque filios, quomodo accipientur huius benedictionis fuisse participes: nisi harum affectionum societas in totius ecclesie corpore intelligatur: per illud scilicet spiritale coniugium, quo viro suo Christo, id est, sponso sponsa cōnectetur. Sacramentum verò illius copulæ, multis nominibus significatur, vt qui adhærent capiti, nunc membra eius, nunc mater & fratres, nunc vxor & filij, nunc templum & vinea nuncupentur: dum per has necessitudinum species illa indiuidua vnitas fidei, & spei, & charitatis ostenditur: & quicquid Christo subiungitur, sibi quoque inuicem colligatur, vt totius domus latera fecundæ vitis abundantia vestiantur.

Filij tui sicut nouella oliuarum, in circuitu mensæ tuæ.

B Qui vxoris vocabulo appellati sunt, ijdem commemorantur nomine filiorū, de fructu pacis nouellis oleis comparati: quoniā pacifici filij Dei vocabuntur, qui mēsam dominicā sacramentorū atq; doctrinæ cū vnanimitate circundant, vt quod inde percipitur, nulla dissensione violetur.

Matt. 5.

Ecce sic benedicetur omnis homo, qui timet dominum.

Caput & corpus, Christus & ecclesia vnus homo, vnus est Christus, qui in suis atque in se habens benedictionem & sumit & confert.

Benedixit te dominus ex Sion, & videas quæ bona sunt in Hierusalem omnibus diebus vitæ tuæ.

Non humana hæc, sed diuina benedictio est, nec terrænæ, sed cœlestis Hierusalem bona incorruptibilia promittuntur. Quamuis enim etiam temporalia commoda dona sint Dei, non ea tamen spondet propriè sanctis, quæ communiter largitur & reprobis. Eternæ igitur ciuitatis æterna sunt gaudia, & stantium dierum perpes infinitas nec variabitur, nec labetur. Ibi videbuntur filij filiorum, id est, fructus sanctorum operum, & perpetua iustitiæ præmia, quæ pacis nomine vniuersaliter exprimuntur: quia omnis illa beatitudo Hierusalem incommutabili pace gaudebit, & erit bonum omnium, quod fuerit singulorum.

Sentent.
est 37.

Et videas filios filiorum tuorum, pax super Israel.

Omnis

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Omnis promissio ætornorum bonorum, pacis nomine comprehensa est: **C**
 quæ specialiter ad eos pertinet, qui sunt Israel, id est, videntes Deum: de quibus dicitur, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.
 Matth. 5.

PSALMVS CXXVIII.

Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, dicat nunc Israel:
 Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea:

Prophetia spiritus ecclesiam Dei ad perseverantiam cohortatur, ut de superatis persecutionibus in domino gloriatur. Ab initio enim in sanctos, qui sunt Israel, impij sæuierunt: sed ecclesia, siue in iuuentute sua, siue in ætate maiore, siue in senectute vltimi iâ seculi, nullis oppressionibus, nullis est victa supplicijs, cui per passiones & mortes suorum, coronæ semper triumphiq; creuerunt.

Etenim non potuerunt mihi.

Super dorsum meum fabricauerunt peccatores: prolongauerunt iniquitatem suam.

Omnia malorum intentio contra bonos, hæc est, ut eos similes sui faciât, & in consensum iniquitatis suæ à fide ac probitate traducant. Quod cum **D** obtinere non possunt, obproprijis & criminationibus impetunt innocentium vitam, constuentes super dorsum eorum congeriem falsitatum: quia peccatorum fidelium est, etiam tales & iniustorum odiorum onera sustinere, etiam si prolongent iniquitatem suam, & nulla correctione mutantur: quæ pertinacia malorum longè ab innocentibus separatur, & qui est rectus, nulla eorum societate polluitur.

Dominus iustus concidet ceruices peccatorum:

Generale quidem nomen est Peccatorum, quod nec sancti quidem à se existimant alienum. Sed aliud est quod quotidie aufertur, aliud quod semper augetur. Vnde ex ipsa vltionis specie, quales hic peccatores commemorantur ostenditur: cum dominus non manus peccatorum, sed ceruices concisurus denuntiatur. Per ceruices enim superbia significata est eorum, qui in nullo se reprehendi volunt, & Dei verba tanquam delirameta cõtemnunt.

Consundantur & teneantur retrorsum omnes qui oderunt Sion.

Oderunt Sion, qui oderunt ecclesiam, & qui Dei præcepta contemnunt. Sed quia super dorsum fabricauerunt, quid faciet ecclesia, nisi tales spe correctionis ipsorum toleret vsque in finem: veniet enim quod sequitur.

Fiant sicut fennum telorum, quod priusquam euellatur, atrescit.

A De quo non implebit manum suam qui metit, & sinum suum, qui manipulos colligit.

Contemptores eloquiorum Dei & amatores mundi, sc̄no quod super tecta & super parietes nascitur comparantur: qui ante tempus messis arefcunt, & cum videntur stare, ceciderunt: nec inueniunt messores, id est, angeli quod de eis dominicis horreis inferatur, quia igni deputabitur, quicquid arebit substantia charitatis.

Et non dixerunt qui prateribant, benedictio domini super vos.

Superbi & vani in agro domini nihil operati sunt, nec meruerunt ab eis qui per temporalia ad æterna transibunt, gratiam benedictionis accipere. Omnes enim prophetæ & Apostoli vniuersique sancti, bene viuentibus benedixerunt in nomine domini, non in suo, sed in illius cuius gratia erant quod erant, & cuius pollicitationes bonis & fidelibus promittebant.

PSALMVS CXXIX,

De profundis clamaui ad te domine, domine exaudi vocem meam.

B Vi profunditatem malorum vite huius intelligit, & à terrenis erui cupit, iã de his est qui ad ascensionem pertinet gradus, & qui superno auxilio cupiunt adiuuari, vt per virtutum profectus ab imis ad summa conscendant. Clamandum ergo est voce desiderij sperantis ad dominum, vt non de vno tantum, sed de multis profundis humanarum miseriarum eruat laborantes: quia etiam qui valde profecerunt, habent vsque in finem de quibus cupiant liberari, etsi magnorum & fidelium ista conditio est, vt quandiu in seculo mundani maris profunda patiuntur, quæ extremitas demersos habet eos, qui ipsis imis profunditatibus delectantur, & tãto magis sunt miseri, quanto se putant esse fideles.

*Fiant aures tue intendentes, in vocem deprecationis mee.
Si iniquitatem obseruabis domine, domine quis sustinebit?*

Quia qui venit soluere opera diaboli: hoc est, peccata: & venit querere quod perierat, dedit sp̄e etiã in vltimo profundo iacenti, per quã se ad opem saluantis erigeret: & ideo quantalibet mole malæ consuetudinis peccator oppressus, habet in Psalmi huius forma quod sequatur implorationis exẽplũ ne de sua liberatione desperet: quia si diuina iustitia hoc hominibus in hac vita redderet quod merentur, nemo posset retributionis sustinere iudiciũ. 1. Ioan. 3.
Luc. 19.

Quid ergo spei sit confitenti, aperit sermo qui sequitur:

Quoniã apud te propitiatio est, & propter legẽ tuã sustinui te domine.

Quæ est propitiatio, nisi sacrificium? & quod sacrificiũ, nisi occisio illius agni, qui tulit peccatum mundi, & venit vt legem veteris testamenti, noua Sentent.
est 38.
lege Euangelicæ veritatis impleret? Lex autem perfectio charitatis est, quæ Deus

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Matt. 6. Deus proximūsq; diligitur, & per quam dicitur conditori legis: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Bene enim sustinet promissiones Dei, qui mandatum eius exequitur: nec frustra sperat parcendum peccatis suis, qui ignoscit alienis, dicente Apostolo, Inuicē onera vestra portate, & sic adimplebitis legem Christi.

Suscepit anima mea in verbum tuum:

Expectationis, inquit, meæ substantia Christus est, & verbi tui promissione non fallor, quia ipse est veritas qui pronisit.

Sperauit anima mea in domino.

A vigilia matutina vsque ad noctem: a vigilia matutina speret Israel in domino.

Spes fidelium, expectatioque sanctorū, non vnus diei concluditur fine, eū etiā intra breuia tēpora iltius vitę, multorū dierum ortus atq; occasus sepe renouentur. Virtus igitur patientiæ, de illa sumenda est vigilia matutina, in qua dominus Iesus Christus, in nostrę nature carne surrexit à mortuis, vt quod præcessit in capite, hoc in se sperarent omnia membra faciendum que spes nullis terrenis aduersitatibus, nullis terroribus obscuranda, sed vsque in finem præsentis vitę, vbi nox quædam mortis interuenit, fortiter custodienda est, vt omnis Israel quousque de hac vita exeat, hoc quod in domino factum est, in se quoque faciendum sperare nō desinat. Hęc enim spes propria est Israelitarum spiritualium, quorum desiderium non vana neque temporalia cōcupiscit, sed à vigilia matutina resurrectionis Christi, vsq; in noctem finis sui eō currit, eō tendit, quō iam in præcedente peruenit.

Quoniam apud dominum misericordia est, & multa apud eum redemptio est.

Fiducia sperantium, misericordia Dei est: nec ideo quisquam debet decessenda domini promissione dubitare, quia se participatione eius nouit indignum: cum ipsa confessio per commutationem actionis & mentis indulgentiam mereatur, & multiplex sit redemptio eius, qui nihil donorum suorum correctis negat, & vnuerla vincula captiuitatis abrumpit.

Et ipse redimet Israel ab omnibus iniquitatibus eius.

Non ergo timeat aliquas iniquitates accessurus ad dominum, tantū vt toto corde se voueat, & ea in quibus etiam sibi displicet agere ac velle desinat: nec dicat quōd illa fortē iniquitas remittenda sit, illa autem pro sua qualitate plebenda: sed clamet de profundis, & à vigilia matutina speret vsque in noctem, quia redemptor sine peccato ideo pro iniustus pretiosum sanguinem sudat, vt omnium in se credentium omnia peccata deleat.

A

PSALMVS CXXX.

Domine non est exaltatum cor meum, neq; elati sunt oculi mei.
Neque ingressus sum in magnis, neque in mirabilibus.

Superbiam cuiuslibet spiritalis Israelitæ; in qua totum Christi corpus ostenditur, sanctæ humilitatis veritas commendatur. Et hanc Psalmi vocem omnes ecclesię filij suam esse cognoscunt: quorum temperantia nihil humanæ glorię concupiscit, neque optat de operum mirabilibus gloriari, vt pro ostentatione virtutum pretium laudis acquirat. cum omnis gratia Dei, quę in quocunque fidelium dignatur operari, à nullo membro corporis Christi possit abungi: & suum quisq; faciat bonum, quod per alium gaudet effectu.

*Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui axillam meam.
Sicut ablactatũ est super matrem suã, sic retributio in animã meam.*

Mens perfectę humilitatis delectat à proposito, intrepidè de hac se lege cõstringi, vt cuidam maledictioni fiat obnoxia, si alta sapere, & de aliquibus miraculis voluerit superbire. Sicut ergo malè agitur cum infante nondũ idoneo ad perfectionem solidioris cibi, si à matris vberibus auferatur, cum substantia alimonie eius in matre sit: Ita, inquit, retribuatur animæ meę, vt cum panem angelorum edere non valeam, potum materni lactis amittam: & cũ ea quę supra me sunt, adprehendere non queam, humilitatis bono caream, in quo salubrius est proficere, quàm timere.

Speret Israel in domino ex hoc nunc, & vsque in seculum.

Verus ergo Israel, quę sibi sint in domino præparata prospiciens, totam spem suam confirmet in domino, & quę sursum sunt sapiat, non quę super terram: non temporalem quærat gloriã, sed æternam: ne dum bona fallacia amat, vera non capiat,

PSALMVS CXXXI.

Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius:

Ongruit quidem personę beati Dauid, vt apud dominum memoriam haberi cupiat mansuetudinis suę. cuius obseruantissimus fuit, & de qua secundũ historiam testis est ordo gestorũ. Sed altiore intellectu sermo propheticus accipiendus est, vt scilicet ad illũ hominẽ, q. in capite & in corpore, id est, in Christo & ecclesia vnus homo est, hæc verba referatur quibus plenè vitur tota Dei ciuitas, & omnis cõpago sanctorũ, mansuetudine potentium, & humilitate sublimium, huiusq; propositi votum offerentium Dẽo, vt tabernaculum ip-

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

lum ipsius efficiantur, & templum, quod anima omnis fidelis quodam infolubili iuramento profitetur & sancit, cupiens se in æternum à domino profiteri, & habitaculum esse spiritus sancti. C

Sicut iuravit domino, votum venit Deo Iacob:

Si introiero in tabernaculum domus meæ, si ascendero in lectum stratus mei:

Si dederò somnum oculis meis, aut palpebris meis dormitationem,

Et requiem temporibus meis, donec inueniam locum domino, tabernaculum Deo Iacob.

In his omnibus voti perseverantia, & fidei feruor ostēditur. Vt enim quis locus sit domino & tabernaculum Deo Iacob, à propria utilitate ad bonum debet cōmune trāsire: nō in se requiescere, nec in suis delectationibus dormire: quod faciunt, qui sua querunt, non quæ Iesu Christi: quæ autem sunt Iesu Christi, nō singulorū mēbrorū, sed totius corporis bona sunt, & nullus nō habet, de quibus nemo non gaudet. Fit ergo locus domini & tabernaculū Dei Iacob, qui ecclesiæ coaptatur, qui corpori Christi per spiritū charitatis vnitur, nec vsquā alibi beatus fieri cupit, nisi in illa domo, de qua dicitur:

Mat. 18. Beati omnes qui habitant in domo tua, in secula seculorū laudabunt te.

Ecce audiuiimus eam in Effrata, inuenimus eam in campis syluæ.

Effrata nomen Hebræum interpretatur Latine speculū, in quo prophetiæ significationis imago præcessit: per speculum enim prophetiæ, adnuntiata hæc sedes vel habitatio Dei, de qua dicitur, Ecce audiuiimus eam in effrata, id est, in eloquijs prophetarum. Inuenimus eam in campis syluæ: hoc est, in altitudine gentium, in quibus fuerunt vepres idololatriæ & concretiones errorum, & syluestres incultarum mentium feritates. Quod ergo audiuiimus ex libris Iudæorum, manifestum est in fide gentium. D

Intrabimus in tabernacula eius, adorabimus in ioco vbi steterunt pedes eius.

Qui intrant vt inhabitent, ipsi sunt qui vt inhabitentur intrantur: & hi sunt in domo Dei, qui sunt domus Dei, vt verè in regno Dei sint quibus dici potest, Regnum Dei intra vos est. Adorant ergo itti in loco vbi steterunt pedes, vel ipsius domus permanentes in domino: vel ipsius domini, qui domus perseverantis habitator est. Sicut autem non est locus adorandi, nisi in ecclesia catholica: ita nemo potest dicere dominum Iesum Christum, nisi in spiritu sancto. Luc. 17. 2. Cor. 12.

Exurge domine in requiem tuam, tu & archa sanctificationis tuæ:

Ecclesia, id est, corpus Christi, capiti suo dicit: Dormisti per conturbationem crucis: surge in requiem æternitatis, tu & archa sanctificationis tuæ: vt

A vt gloria resurrectionis, non solum in capite membrorum, sed etiam in membris capitis impleatur: quæ membra archa sunt sanctificationis Deo, siue per incarnationis veritatem, siue per gratiæ electionem: vt in persona mediatoris Dei & hominis hominis Christi Iesu intelligatur, & altare propitiationis, & archa sacrificij, & archa doctrinæ.

Sacerdotes tui induantur iustitia, & sancti tui latentur.

Te, inquit, resurgente à mortuis, & eunte ad patrem, regale illud sacerdotium induatur fide, quia iustus ex fide viuit: & accepto pignore spiritus sancti, latentur membra spe resurrectionis quæ præcessit in capite. Abac. 2.

Propter David seruum tuum, non auertas faciem Christi tui.

Hoc Deo patri dictum est ab ecclesia, supplicante vt meminerit promissionum suarum in domum Dauid: ne omne Israeliticum genus pereat, propter facinus impiorum: qui licet receperint, & recipiant quod merentur, multa tamen ex ipsis milia iustificata sunt per fidem, & inde apostoli, inde doctores, inde tot martyres, & primogeniti, totius adoptionis electi, vt frumeta discernentur à paleis, & reliquæ saluæ fierent. Pro quibus & dominus in cruce orabat dicens: Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. Rom. 11.
Luc. 23.

B *Iurauit dominus Dauid veritatem, & non penitebit eum.*

Sicut iuramenti nomine, in Deo constitutio significatur incommutabilis veritatis ita penitentia appellatione, conuersio sententiæ demonstratur. Vnde ideo dicitur dominus non penitere, quod statuit nunquam immutare: quo quid aliud, quam æternitas donorum, & iudiciorum eius ostenditur?

De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.

Dauid, in quo persona est capitis & corporis, id est, Christi & ecclesiæ, hanc promissionem accepit, quod fructus ventris eius super sedem ipsius esset ponendus, cuius regnum manet in æternum: qui ideo fructus ventris dicitur, quia saluator secundum carnem virginis matris est filius conceptus, non per virilem coitum, sed per spiritum sanctum.

Si custodierint filij tui testamentum meum, & testimonia mea hac quæ docebo eos:

Et filij eorum vsque in æternum sedebunt super sedem tuam.

Custodibus testamenti, hæreditas pollicitationum & æterni regni beatitudo promittitur, qua non solum filij Dauid, sed etiam filiorum eius filij ditabuntur: sed hanc gloriam, semen fidei, non carnis propago consequuntur, & in toto mundo qui sunt in fide sanctorum patrum, ipsi in honore numerantur hæredum.

Quo-

D. PROSPERI A QUIT. EXPOSITIO

Quoniam elegit dominus Sion, praelegit eam in habitationem sibi.

C

Sion ipsa est ecclesia, & ipsa est Hierusalem caelestis, ad cuius pacem currunt, qui etiam nunc peregrinantur: ipsa est ciuitas Dei, quae ex meliore sui parte, semper cum autore suo mansit: & partem, quae per Dei gratiam quotidie ab exilio reuocatur, expectat, vt simul tota sit sui habitatoris edificatio.

Hac requies mea in seculum seculi: hic habitabo, quoniam praelegi eam.

Apparet quam ineffabi dilectione ecclesiam suam diligit Deus, quando eam requiem, qua ipsam facit requiescere, suam dicit. cum in demutabilem deitatis tranquillitatem nullius vnquam laboris perturbatio fatigaret. Huius vero tanti muneris quae principalis causa sit, plenissime demonstratur, cum dicit, Quoniam praelegi eam: secundum quod in Euangelio dominus

Ioan. 37. ait: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos.

Vidua eius benedicens benedicam: pauperes eius saturabo pambus.

Tota ecclesia Dei, in dominum sperans, & humilitate proficiens, formam

2. Tim. 7. viduae gerit, quae, quonia consolatione huius mundi non habet, instat oratione nocte & die, & solo & diuino fuit auxilio. Pauperes quoque hi significantur,

Matt. 5. de quibus dicitur: Beati pauperes spiritu. Et: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur: Cibo utique gratiae & pane iustitiae, D

Ioan. 6. vt educant illum, qui dicit: Ego sum panis, qui de caelo descendi. Viduitas igitur & paupertas, non in solis mulieribus maritorum consortio destitutis, neque in eis tantum qui inopia laborant intelligatur: sed in omnibus membris corporis Christi. Quia aliud est quod tolerat labor necessitatis, aliud quod elegit amor religionis.

Sacerdotes eius induam salutaris: & sancti eius exultatione exultabunt.

Salutaris, id est, salutem adferens, Christus est, quo quisque regeneratus induitur, dicente Apostolo: Quotquot in Christum baptizati estis, Christum induistis. Et hoc vniuersa ecclesia sub nomine adsequitur sacerdotum: quia totus populus Christianus sacerdotalis, atque regalis est. Verum plenus hoc ipsi rectores plebis accipiunt, qui specialius summi pontificis & mediatoris personam gerunt.

Gal. 3.

Illic producam cornu David:

In cornu altitudo significatur, non in se, sed in domino gloriantium: quia sublimitas cornuum, mensuram totius carnis excedit.

Paxnis lucernam Christo meo.

Id est,

A Id est, præmissi ante ipsum prophetiam, cuius lumine vterentur, qui erant in ignorantie tenebris constituti. Vnde & beatus Petrus Apostolus dicit: *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis intendentes quasi lucernæ luceti in caliginoso loco. Et ipse dominus ait de Baptista Ioanne, Ille erat lucerna ardens & lucens. Merito ergo sancti exultatione exultabunt, quia non in se, sed in domino glorificantur.* 1. Pet. 3
Ioan. 9

Inimicos eius in tuam confusione: super ipsum autem florebit sanctificatio mea.

Apertè significatum est, quid debeat inimicis gratiæ Christi, & quæ in ipso sancti gloria præparetur, cum Christus in toto suo corpore resurget, & erit dominus omnia in omnibus. 1. Cor. 15

PSALMVS CXXXII.

Ecce quàm bonum, & quàm iocundum habitare fratres in vnum.

Bona & iocunda habitatio est, quæ inter filios adoptionis efficit vnitatem, & præter corpoream ac localem habitationem, fraternos animos fidei pace connectit: quod tunc verè impletur, cum in vnum caput, totius corporis Christi, omnia fidelium membra concurrunt.

B Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam illius Aaron.

Per Aaron sacerdotem ille indicatur sacerdos, qui veri pontificis sacramentum, non in alieni generis hostia, sed in oblatione corporis & sanguinis sui solus implevit. idem sacerdos, idem victima, propitiator, & propitiatio, omniumque mysteriorum quibus nuntiabatur, effector. qui mortuus sepultus, resuscitatus, ascendit in cælos, naturam humanam super omne nomen exaltans & mittens spiritum sanctum, cuius unctio vniuersam ecclesiam penetraret. A capite enim, id est, à Christo, manans benedictio, non solum in barbam, sed etiam in ora vestimenti eius, id est, vsque ad infima membra descendit. In barba autem, quæ unguentum fluens à capite prima suscepit, Apostoli significantur & martyres, in quibus virtus capitis & sacramento eminet, & exemplo.

Quod descendit in ora vestimenti eius, sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion.

Rosis descensio, supernæ gratiæ significatio est, quæ sanctorum est origo meritorum. Hermon autem interpretari dicitur flum. exaltatum, quod intelligitur Iesus Christus, qui ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Ab ipso enim in Sion, id est, in ecclesiam, veniunt pluvia charismatum, exoritur ex tota compage fructus benedictionum, & fortitudo virtutum. Psal. 67
Eph. 4

D. PROSPERI A QUIT. EXPOSITIO

Quoniam illic mandauit dominus benedictionem. & vitam vsq; in aternū.

Gratia roris Hermon ibi descendit, vbi per vnitatem charitatis habetur participatio benedictionis: ipsi enim in vnum habitant, qui in Christo concorditer viuunt: & in diligendis non solum fratribus, sed etiam inimicis seruant praeceptum, quo pro persecutoribus suis iubentur orare: quando pro inimicis suis est mortuus dominus, qui eos facit participes eternitatis, quos imitatores habuerit dilectionis.

Matth. 5.

Rom. 5.

PSALMVS CXXXIII.

Ecce nunc benedicite dominum omnes serui domini:
Qui statis in domo domini, in atrijs domus Dei nostri.

Nunc, inquit, id est, in hoc tempore tribulationum & angustiarum, in tempore persecutionum & lachrymarum, benedicite dominum, omnes qui in vno corde, & vno spiritu, in confessione, & in laude domini permanetis: stantes, id est, perseverantes in latitudine fidei & spei et charitatis.

In noctibus extollite manus vestras in sanctis, & benedicite dominum.

In aduersitatibus, ait, quae diem vitae huius obscurant, nolite deficere, sed manus vestras in opere sanctitatis extollite, vt benedictiones quae voce promuntur, in conuersationis vestrae pietate videantur.

Benedicat te dominus, ex Sion, qui fecit caelum & terram.

Plures hortatus est vt benedicerent dominum, & ipse vnum benedicit, quia ex pluribus vnum fecit, vt omnis ecclesia, cuius corpus vnum, & anima vna, benedictionem tanquam homo vnus accipiat.

PSALMVS CXXXIIII.

Laudate nomen domini, laudate serui dominum:
Qui statis in domo domini, in atrijs domus Dei nostri,

Bona cohortatio & utilis, qua in domini laudem serui ipsius incitantur, cum vtique hoc non egeat Deus, cuius gloria, nec minor se potest esse, nec maior, Sed quia tali officio proficiunt laudatores, & discunt eum timere atque amare quem laudant, perillat fidelis deuotio in diuinarum confessione virtutum, vt obseruantia consuetudinis fiat sacrificium voluntatis. Quales autem esse debeant praedicatores Dei consequenter ostenditur, cum dicitur. Qui stat in domo domini, in atrijs domus Dei nostri: id est, qui in praeceptis Dei infatigabiles permanetis, ex hoc ipso quod in domini domo statis, ipsi gra-

tas

A tias agitis, qui soluit compeditos, illuminauit cæcos, erexit elisos, & dedit vobis spiritum intelligentiæ, qui vos in dilectionem & in laudem eius accenderet. Psal. 148

Laudate dominum, quoniam bonus dominus: psallite nomini eius, quoniam suavis est.

Laus domini nec verius significari, nec plenius potest, quam cum dicitur bonus: verum hoc non cum cæteris bonis, quæ non sunt nisi per ipsum, sed præ omnibus singulariter intelligendum est: quia aliud est bonum omnia bona faciens, & autorem sui non habens: aliud quod nisi fieret, esse non posset. Vnde dicitur: Nemo bonus, nisi vnus Deus. Nec est vlla creatura comparabilis creatori, quæ si quid boni habet, non est ei proprium, sed acceptum. Hoc itaq; summum & incommutabile bonum, laudatoribus suis participationem suæ suauitatis impertit, per hoc quod æqualis patri filius Dei factus est, mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Ipse est enim secundum quod verbum caro factum est. patris hominũ, qui descendendo ad nos, per nos, nobis ad se, per se fecit ascensum. & bibendo calicem nostræ infirmitatis, fecit nos calicem suæ gustare virtutis: vt agnosceremus & confiteremur quoniam suavis est dominus. Mar. 10.
1. Tim. 2.
Ioan. 1.

Quoniam Iacob elegit sibi dominus, Israel in possessionem sibi.

B Tota suauitas bonitatis Dei in gratia ipsius demonstratur: quia Iacob elegit sibi dominus, & Israel in possessionem suam fecit: excipiens illam sibi domum, quam specialius eligeret & ornaret. Quamuis enim omnes gentes ipse condiderit, hanc tamen non sicut aliam commisit angelis, sed suo nomini propriè deputauit, ita disponens sacramentum vocationis suæ, vt electio Israel ad salutem omnium gentium pertineret promissionis filijs, in æternam hæreditatem, non ex carnis propagatione, sed ex regenerationis adoptione venturis.

Quoniam ego cognoui quia magnus est dominus, & Deus noster super omnes Deos.

Contemplatio prophetica altiora operũ Dei secreta cõspiciens, Ego, inquit, cognoui quam magnus est Deus, & quod propositum eius atq; cõsiliũ nullo explicatur eloquio: sed quia super omnẽ potentia excellit omnipotens, neq; vlla natura est super quam non creator eius emineat: commemorentur de conditis, per quæ intelligantur mirabilia conditoris.

Omnia quæcumq; voluit dominus fecit in celo & in terra: in mari, & in omnibus abyssis.

Quicquid creaturarum est in celo, & in terra, in mari, & in abyssis Deus fecit: nec est vlla natura, vllæue substantia, quæ non præcepto eius extiterit. In creanda autem vniuersitate rerum atq; formarum, nõ ope-

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

ratio fuit laboris, sed ratio voluntatis: quam nullum præcessit tempus, nullus est moratus effectus. Hanc potentiam, homo totius mundi consideratione cognoscens, confiteatur: quia cum in agro cordis sui, aliquid boni nascitur, de opere & munere est cœlestis agricolæ, qui ea quæ instituit per naturam, & corrupta sunt per inobedientiam, dignatur reparare per gratiam.

Suscitans nubes ab extremo terra, fulgura in pluuiam fecit.

Qui producit ventos, de thesauris suis.

Hæc omnia in toto mundi corpore, Dei nutu & Dei aguntur arbitrio: quæ utique cum multa admiratione laudanda sunt, & in eis intelligendū est, quæ operetur Deus in ipsis hominibus, quos ad imaginem & similitudinem suam fecit, & refecit.

Qui percussit primogenita Aegypti ab homine vsque ad pecus,

Primogenita hominum, sunt principia bonæ & probabilis vitæ, quæ initium sumit ex fide. Cum igitur aliqui Christiani aut schismata, aut hæreses mouent, & ecclesiam Dei quibus possunt afflictionibus impetunt, sicut Aegyptij, quorum nomen interpretatur afflictio populi Dei: & percutiuntur in primogenitis suis, id est, in fide, quæ dum à charitate ecclesie descendit, extinguitur. Hæc autem pessima plaga in homines. Percutiuntur & peiora, hoc est, qui sapientium, doctorumque speciem gerunt: & hi qui pro causa stultitiæ & imperitiæ possunt pecoribus comparari.

Immisit signa & prodigia in medio tui Aegyptie, in Pharaonem & omnes seruos eius.

Nihil habent bonæ significationis eorum nomina, in quos iram suam dominus effundit: nam & Phare dissipationem: & Aegyptijs afflictionem sonat. Afflictio regem habet dissipationem, quia illi qui adfigunt ecclesiam, dissipati adfigunt, & regi suo sua primùm euerfione famulantur.

Qui percussit gentes multas, & occidit reges fortes.

Seon regem Amorrhæorum, & Og regem Basan, & omnia regna Chanaan.

Interfectiones quidē regū, & gentiū aduersantiū populo Dei, ita ut narratur impletæ sunt: sed quia propheticus est textus historix, nō carēt figuris scriptorū nominū qualitates, ut per interpretationū significationē cognoscat ecclesia, quorū maximē hostiū cæde saluetur. Interpretatur nāq; Seō tentatio colorū, & Amorreï interpretantur, amaricatēs. Cū itaq; tentatio colorū nō sit nisi mendaciū, quod ut facilius obrepat, colorē sibi veritatis adsumunt, quid mirū si amaricatēs, mēdacis regis simulatione ducuntur? quoniam & ipse mēdacij pater diabolus, trāsfiguratur se in angelū lucis: & tentatio colorū cōtrarios veritati faciat esse, quos decipit: sed hi homines spiritaliter occiduntur, cum moriuntur diabolo, ut uiuant Deo: & qui crediderant mendacio, credant

A dant potius veritati. Manus autem Dei quæ succisiones, & viuificationes facit, Og regem, & Basan, populû eius interimit. Og enim interpretatur conclusio: & Basan interpretatur confusio. Talis quippe conclusio intercludit viâ, quæ ducit ad dominû, & interceptos ad confusionem perducit, & iniquos modò concludit, ne credant in Christum: quando Christus apparuerit, confundetur, nisi nunc gratia conuertente mutentur. Chanaan verò, interpretatur Paratus humilitati. Quæ humilitas pœnalis intelligenda est, quæ paratur superbis, qui modò non in humilitate, sed in elatione sunt positi, & præordinantur in id quod retribuendum est vanitati.

Et dedit terram eorum hereditatem, hereditatem Israel populo suo.

Fit hoc quotidie: nam quod alij per meritû suû perdunt, alij per gratiæ munus acquirût: quoniam Iacob elegit sibi dominus Israel in possessionem sibi: & habenti dicitur: Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Apoca. 3.

Dominus nomen tuum in æternum: & memoriale tuum in generatione & generationem.

B Id est, virtutum tuarum miracula non cessabunt, & quæ operatus es significando, operaberis indefinenter implendo. Memoriale autem domini in eo intelligitur, quod non obliuiscitur promissionum suarum, sed omnino efficit quod sponndit, & hoc fit à generatione in generationem: quia alia est generatio hominum qua nascuntur mundo, alia qua renascuntur Deo: Sed in vtraque sub altissimo iudicio Dei, & opus naturæ impletur & gratiæ.

Quoniam iudicabit dominus plebem suam, & in seruis suis deprecabitur.

Excepto iudicio futuro iam iudicata est plebs Iudæorum. Quid est, iudicata? separati inde sunt iusti, & remanserunt iniusti. Audi dominum dicentem, In iudicium veni in hunc mundum, vt qui non vident, videant, Ioan. 9. & qui vident cœci fiant: excæcati enim sunt superbi, illuminati sunt humiles: & in hoc vno populo, qui & Iacob & Israel generaliter appellatur: vna enim persona est domus Iacob & domus Israel: vna gens, vna plebs: hanc inuitat, & hanc dimittit, mites à ferocibus, credentes ab infidelibus separando. In seruis suis igitur deprecabitur dominus: id est, inuocabitur vel exorabitur, & in omnibus nationibus erunt homines Israeliticæ dignitatis, cum Iudæi ex maxima sui parte erunt impij, & veritatis inimici: sed quia spiritalis Iacob ex omni gente adsumitur, idolorum cultoribus infidelitatis cœcitas exprobratur.

Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum.

Omnes ex quacunque natione verum Deum nescientes, & Christi euangelio resistentes, idolorum cultores sunt. et cum in cordibus suis fallitatum

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

dogmata fabricantur, id quod fixerint, simulachrum est: & si quid ratio- C
nando minuerint, id argenteum videtur, aut aureum: qui ita humanæ sa-
pientiæ argumentis & eloquio coloratur, ut reuerentiam sibi pro mēdacio-
rum arte conciliet. In huiusmodi ergo figmentis, opera sunt maruum ho-
minum, quæ humanus error excogitauit, non doctrina veritatis instituit.

*Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non vident:
Aures habent, & non audiunt: nares habent, & non odorabunt:
Manus habent, & non operantur: pedes habent & non ambulabunt.
Non clamabunt in gutture suo: nec enim est spiritus in ore eorum.
Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.*

Propriè quidem hæc de paganis dici videntur: sed etiam hæreticos cō-
prehendunt, qui dum falsis inhereant, & impia hominum commenta sectan-
tur, omnia rationalis vitæ officia perdiderunt. Nam quid est habere oculos,
& non videre, quàm in errorum nocte versari? Habere aures, & diuinę ino-
bedire doctrinæ? Habere nares, & bonum Christi odorem non capere? Pe-
des habere, & vocantem non sequi gratiam? Habere linguam, & non lo-
qui veritatem? Habere manus & sine opere esse iustitię? Quia omne quod D
Rom. 14 non est ex fide, peccatum est. Mendaces igitur conformabuntur mendacio:
& quo magistro fidunt, cum eodem confundentur: & tamen ex ipsis quoti-
die commutantur per miracula Dei: quotidie aperiantur oculi cæcorum,
& aures surdorum: inspirantur nares insensatorum: resoluuntur ora muti-
rum: fiunt operarię manus paralyticorum: diriguntur pedes claudorum: ex
lapidibus excitantur filij Abrahæ, quibus omnibus simul dicatur.

*Domus Israel benedicite dominum: domus Aarow benedicite dominum:
Domus Leui benedicite dominum:*

Quia omnes hos gradus, quos vna gens habuit, per ipsam fidem, qua illa
iustificata est, totus mundus obtinuit: & in cunctis iam nationibus inueni-
tur Abraham credentium pater.

*Qui timetis dominum, benedicite dominum.
Benedictus dominus ex Sion, qui habitat in Hierusalem.*

Habitatio Dei, non est illa Hierusalem, quæ cæcidit: sed est in cordibus
fidelium, atq; sanctorum, ex quibus ædificatur æternum templum Dei cum
compagne angelorum, qui nunquam à domino recesserunt. Benedicit ergo
ecclesia dominum, ex Sion, id est, de specula, ex qua promissiones Dei pro-
spicit venturas in Hierusalem, id est, in visionem pacis, ubi iam nullum peri-
culum infirmitatis, nulla erit aduersitas tentatoris.

PSALMVS CXXXV.

Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.

Psalms iste laudem continet Dei, & eodem modo in omnibus suis versibus terminatur, vt quicquid operum Dei percurritur, ideo intelligatur effectum, vt bonitatis & misericordiae eius manifestaretur aeternitas. Quamuis enim post iudicium, quo in fine seculi, viui & mortui iudicandi sunt, misis iustis in vita aeterna, impijs autē in ambullione aeternam, non sint deinceps futuri, qui diuinæ gratiae dispensatione saluandi sint: rectè tamen intelligi potest, in aeternum futuram misericordiam eius, quam suis sanctis fidelibusq; largitur, quoniam ea beatitudo, quæ ex Dei misericordia cōsequetur, nulla vnquam tentatione pulsabitur: sed in aeterna pace & gloria, incommutabilis permanebit: quod opus ineffabilis pietatis, quia in sempiterno Dei proposito atque consilio fuit, vt per temporalia præordinarentur aeterna: mirè totius mundi elementorumq; conditio propter hanc misericordiam dicitur instituta, cui perficiendæ omnium rerum ordo seruisset.

Matt. 27

Confitemini Deo deorum, quoniam in aeternum misericordia eius.

Confitemini domino dominorum, quoniam in aeternum misericordia eius.

Deorum nomen cum in bono positum reperitur, secundum gratiam intelligendum est, non secundum naturam, dicente Apostolo: Nam etsi sunt, qui dicuntur Dij, siue in cælo, siue in terra: quemadmodum sunt dij multi, & domini multi: sed nobis vnus Deus pater, ex quo omnia, & nos per ipsum. Qui ergo sunt filij Dei, & per adoptionis sacramentum diuinæ sunt consortes naturæ, habent huius nominis donum: quia vni Deo seruiunt, vni domino voluntaria subiectione famulatur. Dij autē gentium: dæmonia, quæ quoniā gaudēt se ab erratibus coli, in æternū ignē eū suis cultoribus dānabūt.

I. Cor. 8.

Qui facit mirabilia magna solus, quoniam in aeternum misericordia eius.

Possunt ea mirabilia accipi à Deo solo facta, quæ neq; per angelos, neq; per homines sunt effecta: sed sola Dei operante virtute: quamuis enim ipse operetur omnia in omnibus, naturas tamē eundarū creaturarū, cælū & cœlestia, terrā & mare, cum vniuersis quæ in eis sunt, solus instituit: nō quod sine filio suo verbo aut spiritu sancto aliquid fecerit pater: sed quia trinitas vnus Deus est, qui creaturas nō per creaturā fecit, sed sola potētia Deitatis. Quod autem in secundis dicitur, Quoniam in seculum misericordia eius: ad reparationem humani generis referendū est, quod Dei misericordia per sacramentum regenerationis vitæ reddit æternæ.

Qui fecit cælos in intellectu: quoniam in seculum misericordia eius.

In intellectu facti sunt cæli, ad erudiendam eam creaturam, quæ ad cogniti-

M m iij.

nouem

A *Qui diuisit rubrum mare in diuisiones.*

Rubri maris diuisione significatur baptisumus Christi, in quo fiunt diuisiones, vt vna res alijs sit in vitam, alijs in mortem: in vitá fidelibus, in mortem persecutoribus.

Et eduxit Israël de medio eius.

Et educit populum suum dominus innouatum per lauacrum regenerationis.

Et excussit Pharaonem, & virtutem eius in mare rubrum.

Perit in aquis rex peccati: & baptizatis reatus excutitur.

Qui traduxit populum suum in deserto.

Traducit & nos per huius mundi ariditatem & sterilitatem, ne in ea pereamus.

Qui percussit reges magnos, & occidit reges fortes.

B Percutit, atq; occidit etiam per nos diabolicas & noxias potestates, quod dat victoriam per dominum nostrum Iesum Christum.

Seon regem Amorreorum.

Germen inutile, quod interpretatur Seon: & regē Amorreorum, quod interpretatur Amaricantium, percutit per ecclesiam suam dominus.

Et Og coaceruantem Basan.

Hoc est, confusionis: quid enim coaceruat diabolus nisi confusionem?

Et dedit terram eorum hereditatem, hereditatem Israël populo suo.

Dat etiam, quos diabolus possidebat, hereditatem semini Abrahamæ, quod est Christus.

Quia in humilitate nostra memor fuit nostri, & redemit nos ab inimicis nostris.

Redemit nos sanguine vnigeniti sui.

Qui dat escam omni carni.

Hæc est esca, de qua dominus dicit: Caro mea vera est esca, quæ datur Ioan. 6. omnibus

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

omnibus gentibus. Quia nullus renatorum fidelium ab esu eius excipitur. C

Confitemini domino cæsi, confitemini domino dominorum: quoniam in æternum misericordia eius.

Quod hic ait, Domino cæli, hoc videtur superius dixisse, Deo deorum: & quod ibi subdidit, hoc etiam hic connexuit: Confitemini domino deorum: ut si sunt qui dicantur dij, & domini, siue in cælo, siue in terra, nobis tamen vnus sit Deus pater, ex quo omnia, & nos in ipso: & vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum, cui confiteamur quoniam in æternum misericordia eius.

PSALMVS CXXXVI.

S*uper flumina Babylonis illic sedimus, & fleuimus, cum recordamur Sion.*

Prophetia Psalmi non solum hoc denuntiat, quod secundum gerendarum rerum ordinem ad Israëliticum populum proprie pertinebat, sed etiam quod in omni Ecclesia Dei, quæ in toto mundo est, agitur & impletur: vniuersi enim fideles, qui ciues sunt Hierusalem, & in hoc seculo peregrinantur, apte his vocibus & congruenter vtuntur, vt dicant quod Psalmi verba pronuntiant. Nam qui fide iustificati sunt, & spe salui facti, ad patriam cælestem angelicamq; desiderant, recordantes promissionis Dei: flet & gemunt de habitatione terrena, quæ in quacunq; sui parte Babylonia est, & flumina eius sunt omnes illecebræ temporales siue in moribus, siue in opinionibus, quas sibi quisque delegent, in quibus nihil stabile, nihil firmum est, sed omnia fluida, & in maris profunda ducentia. Qui autem quæ sursum sunt sapiunt, non quæ super terram, sedent quidem super mundi flumina atque torrentes, sed tamen cursu aquarum labentium non trahuntur, nec miscntur confusio (quam interpretatur, Babylon) sed recordâtes Sion, (quæ exprimitur, specula) in quod Deus promisit intendunt, & à temporali bus ad æterna proficiunt.

Rom. 1.
Rom. 8.

Colof. 3.

In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra.

Habent organa sua ciues Hierusalem, scripturas, Dei præcepta, & promissa Dei, & meditationem quandam futuri seculi: sed cum agunt in medio Babyloniae, organa sua in salicibus eius suspendunt. Ligna autem Babylonis fluminibus rigata, & nullum fructum afferentia, similitudinem gerunt hominum sterilium, qui mundanis pascuntur illecebris, & nulla sunt virtute fecundi, nec possunt eis vlla diuinarum semina scripturarum inseri, quia capaces non sunt præceptorum Dei: & merito in eis differendo suspenditur, quod pro sua insipientia audire non possunt.

Quia illic interrogauerunt nos, qui captiuos duxerunt nos, per verba canonicorum:

Et qui

A *Et qui adduxerunt nos, Hymnum cantate nobis de canticis Sion.*

Omnes homines prima transgressione à diabolo captiuati sumus: quoniam qui facit peccatum, seruus est peccati: sed ab hac captiuitate redemit nos suo sanguine Iesus Christus. Pars ergo quæ captiuatoribus suis volens seruit, & eis delectatur quæ hostibus placent, præbet se ministram ad impugnandos redemptos, & per ipsam diabolus quicquid contra sanctos audet exequitur: vt merito ipse agere dicatur, quod per homines sibi subditos gerit. Interrogant ergo Christianos pagani, & impij eorum quorunque dogmatum sectatores, quæ nobis religionis sit ratio, quæ utilitas in fide Christi, quæ ve sit fructus? & interrogatio eorum non veritatem vult discere, sed credentium corda turbare: vnde à talium auribus suspendenda sunt organa: nec canticorum, hymnorumque nostrorum sacramenta pandenda: nec sanctum detur canibus, & iaciantur margaritæ ante porcos. Volentibus igitur de confessione fidei nostræ instruere calumnias suas, respondendum est quod ait Psalmus:

Ioan 8.

Math. 7

Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena?

Homo deditus carni, deditus mundo, seruiens vanitatibus, plenus erroribus, terra aliena est: in qua feri sacra semina, quæ sunt diuina cantici verba, non possunt: quia nisi in Sion, id est in Ecclesia, non congruè celebratur diuina laudatio. Ne ergo per alienorum contagia quædam cælestis patriæ irrepant obliuio, quodam iureiurando confirmanda est fides, & dicendum:

Si oblitus tui fuero Hierusalem, obliuiscatur me dextera mea.

Dextera nostra est vita æterna, sinistra est vita temporalis: illa plena spe beatitudinis, hæc plena periculo perditionis. Quicquid sit propter vitam æternam, dextera operatur: sinistrum verò est quicquid propter gaudia transitoria aut optatur, aut agitur: & in obliuionem venit dextera sinistræ, quum virtutis amor, & consuetudo superauerit. His ergo, qui ab Hierusalem charitate discedunt, hoc contingit, vt obliuiscatur eos dextera eorum. Vita enim æterna in se manet: illi autem remanent in delectatione mortifera, amplectentes mala pro bonis, falsa pro veris, sinistra pro dexteris.

Adhereat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui, si non præposuero Hierusalem in principio letitiæ meæ.

Obmutescam, inquit, nisi tui meminero. Quid enim loquitur, aut quid sonat, qui cantica Sion in laude non sonat? Eloquium linguæ nostræ est Hierusalem canticum. Os autem carnalia loquens, & secularia canens, mutum est & obstruatum: quia inde delectatur, vnde confunditur. Verus ergo Hierusalem amator & ciuis, hac se lege constringit, vt huius pænæ subeat damnationem, si non omnibus iucunditatibus præposuerit cælestis patriæ charitatem.

Memento

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Memento domine filiorum Edom in die Hierusalem.

C

Homo Israëlita inter alienigenas constitutus precatur dominum, vt meminerit, quia inter filios Edom, id est, Esau, & inter filios Iacob concordia esse non possit: & illæ inimicitæ maneant, quas iam in matris vtero significabat nondum natorum lucta geminorum: & post ita discreuit præscientia creatoris, vt diceret: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Vnde omnes filij promissionis personam gerunt Iacob: Esau verò nomine tota pars infidelium figuratur. Petit igitur, vt meminerit Deus, quomodo Esau insurrexerit in Iacob: meminerit etiam diem laborum Hierusalem, quæ superbiam toleret impiorum: vel diem felicitatis eius, quæ à seruitute captiuitatis quotidie eruitur: & ad æternæ patriæ bona vera perducatur.

Malac. 1.
Rom. 9.

Qui dixerunt, exinanite, exinanite vsque ad fundamentum in ea.

Persecutoribus populi Dei nõ sufficit qualiscunq; vastatio, nisi etiam fides, quæ sancti est ædificij fundamentum, sæua exinanitione subuertant.

Filia Babylonis misera.

Ipsa est eadem, quæ Babylon: quæ in propagine sua & mater, & filia est: mater generando: filia succedendo: infelix vtiq; & misera, quæ ad perditionem & generatur, & generat.

Beatus qui retribuit tibi retributionem tuam quam retribuisti nobis: beatus qui tenebit & allidet paruulos tuos ad petram.

D

Omnes primo ortu in Babylonia geniti sumus, & ab ipso carnali exordio paruulos nos accepit mundana confusio, nec aliud nobiscum egit hoc seculum, quàm vt per varias opiniones & diabolicas artes diuersis implicemur erroribus. Sed de hoc generali malo innumeros eruit Dei gratia, & adhuc inter oblectamenta Babylonis morantes iam inter Hierusalem computat ciues, quos qui beatus est & beatos facit, eruit de tenebris & de potestate tenebrarum, vt sint filij lucis & regni, allisi ad petram Christum, vt moriendo mundo, viuerent Deo, deiecti & erecti, destructi & ædificati, in puluerem comminuti & in petra petra instaurante solidati.

Colo. 1.

PSALMVS CXXXVII.

Confitebor tibi domine in toto corde meo: quoniam audisti omnia verba oris mei.

Rom. 1.

Psalmi titulus sub nomine Dauid eum significat, qui est ex nomine Dauid secundum carnem, ad quem prophetica est directæ confessio, quæ laudis est diuinæ, non iniquitatis humanæ: cõfessionis enim nomine solet indicari cõfessio pœnitentis. sed hic manifestatur gratulatio laudatoris, quæ toto corde fertur: quia nulla illi alia affectio sociatur: & ideo exaudita sunt verba

q. 218.

A oris eius: cuius oris, nisi cordis, unde sumunt ipsa verba principium? ea tibi auribus Dei vox mentis auditur:

*In conspectu angelorum psallā tibi, adorabo ad templum sanctum tuum,
& confitebor nomini tuo.*

Super misericordiam tuā, & veritatem tuā,

Si in vera exultatione cordis spiritualiter Deo psallimus, coram angelis psallimus: quia non terrena, sed cœlestia sapimus: in quo pietatis officio beatitudo excellit angelica: nam carnalia desideria non psallunt nisi corā hominibus, quorum se animi supra terrena non erigunt, & qui sanctorum gaudijs interesse non possunt: quia nec adorant ad templum sanctum Dei, quod est Hierusalem, vñā simul & mater & filia: mater in angelis, filia in hominibus, quibus dicitur: Templū Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis 1. Cor. 3. fessio autem religiosa veritatem & misericordiam Dei prædicat: veritatem in iudicando, misericordiam in subueniendō. Non enim aliæ sunt viæ, quibus ad nos venit, aut aliæ quibus nos ad se prouehit.

Quoniam magnificasti super nos nomen sanctum tuum.

B Magnificauit dominus super omnes nomen sanctum suum, super Abraham, & Isaac, & Iacob, super duodecim tribus Israël, quas erutas de iugo seruitutis introduxit in terrā promissionis, & super vniuersas nationes, de quibus tanquam de lapidibus suscitatur quotidie filios Abraham, vt in nomine domini Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Matth. 7. Philip. 2.

In quocunque die inuocauero te, velociter exaudi me.

Quare velociter? quia ipse dixisti: Adhuc loquente te dicam, Ecce adsum. Esa. 58.
Quare velociter? quia non in diuersa tendo, nec superflua concupisco: sed quod docuisti peti, hoc mihi concupisco præstari.

Multiplicabis me in anima mea, in virtute multa.

Expressum votum secundum desiderium, & ab omni carnali cupiditate purgatum. Si, Multiplicabis me, tantummodo diceret, videri poterat terrena aliqua conceptio: sed cum addidit, in iustitia, nihil est quod possit plenius & perfectius postulari, quia summi boni significatio est in appellatione virtutis.

*Confiteantur tibi domine omnes reges terre: quoniam audierunt omnia
verba oris tui.*

Vbiq; Euangelium prædicabitur, vbiq; apostolica doctrina discetur: In Mat. 24. omnem enim terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Psal. 18. Confiteantur ergo tibi domine omnes reges terræ: & quia non habent necessi-

D. PROSPERI A QUIT. EXPOSITIO

necessitatem sublimiora cupiendi, laudent te de excellentia, quam dedisti: quia latere eos iam non potest, quòd eorum sceptrà, tua dona sunt.

Et cantent in vjs domini: quoniam magna gloria domini.

Psal. 14. In quibus vjs, nisi de quibus dicitur: Vniuersæ viæ domini, misericordia & veritas: vt dum omnia opera Dei in his consummantur, nemo nisi in ipsius gloria gloriatur.

Quoniã excelsus dominus, & humilis respicit, & alta à longè agnoscit.

Psal. 11.
Plal. 118. Sub oculis domini est & humilis, & elatus: sed humilem, quia placet, proximus videt: superbum, quia displicet, longinquus agnoscit: & cum iuxta sit his qui tribulato sunt corde, longè tamen est à peccatoribus salus.

Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me.

Si præsentia, inquit, non amauro, & si ad promissiones tuas tendens terrenis illecebris non inhæsero, viuificabis me, & citò exaudies, quia tribulationem mihi adferent temporalia, quem spes inuitat æterna.

Super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, & saluum me fecit dextera tua.

Proteccio, inquit, brachij tui defendit me ab inimicis meis, & vt aduersitatibus non vincerer, fecit dextera tua, quæ me à sinistris omnibus liberavit.

Domine retribue pro me.

2. Cor. 15. Ego, inquit, debitor sum, & conditione proprii debiti liber esse non possum: tu domine pro me retribues, qui nihil debes: & qui mortem, dum moreris, occidis, soluens mea, vt sequar tua.

Domine misericordia tua in æternam: opera manuum tuarum ne despicias.

Illam, inquit, misericordiam quæro, qua temporalibus eruis, & ad æterna perducis, domine: opera manuum tuarum ne despicias, quia siue in eo quòd homines sumus, siue in eo quòd ex nostra impietate mutati & iustificati sumus, tuarum manuum sunt opera, quibus nos & coadis & renouas.

PSALMVS CXXXVIII.

Domine probasti me: & cognouisti me: ita cognouisti sessionem meam: & resurrectionem meam.

A **Q**uod in prophetia psalmi verba sunt ipsius domini Iesu Christi, qui secundum dei aatem confor. nis & æqualis sit patri: tamen se- Ioan. 16.
Ioan. 14.
cundum quod verbum caro factum est, & habitum formæ ser-
uilis accepit, dicit patri, Domine: qui ei & pater & dominus
est: pater formæ Dei, dominus formæ serui. Probasti, & cogno-
uisti me: non quia nos nouerat, sed quia notum alijs fecerat. Sedere autem
est humiliari: surgere, exaltari: vnde sedit dominus in passione, resurrexit in
resurrectione. Quod inquit, tu voluisti domine, approbasti: & ideo factum
est, quia sic tibi placuit. Qui autem vocē capitis ex persona corporis maule
accipere, confessionem intelligat pœnitentium, qui sedent per humilitatem
pœnitudinis, & surgunt per iustificacionem remissionis.

*Intellexisti cogitationes meas de longè semitã meam, & litem meum
inuestigasti, & omnes vias meas prauidisti.*

Agnoscamus hic vocem illius filij minoris, qui dissipata substantia patris
in longinqua disceserat, & personam gerens gentium quæ defluerant in
idolorum culturam, tandem respiciens ait: Surgam, & ibo ad patrem Luc. 15.
patrem: & cui reuertenti occurrit pater, quia intellexerat cogitationes eius
de longinquo. Semitam igitur, inquit, meam qua discessi: & litem meum,
quousque perueni, inuestigasti: quia desertorem tua præsentia vbique con-
cludebas: ideo sine me laborate vias meas, vt si perpetuo miser esse nollem,
redirem ad vias tuas.

Quoniam non est dolus in lingua mea.

Confiteor, inquit, quod mihi discedenti à te ceteri miseris vtile fuit: Nam
subeque mihi esset sine te, nollem forsitan redire ad te.

Ecce domine tu cognouisti omnia nouissima & antiqua.

Antiquum peccatum, quo in primis parentibus ruimus: nouissimam pec-
nam, quam omnes per multos labores communi immortalitatis conditione
dependimus.

Tu fructu me, & posuisti super me manum tuam.

Omnes in vteris matrum Deo plasante finguntur, sub ea lege quam su-
perbie merito humanum genus sustinet superposita diuinæ potentie ma-
nu, quæ vt humiles erigat, elatos premit.

Mirificata est scientia tua ex me inualuit, non potero ad eam.

Mea, inquit, superbia & discessione factum est, vt obscuraretur cor meum, ne
possent mihi tua patere iudicia: dum enim mee potestatis libertate delector,
factus sum egentior, atq; teherior: ex me mihi ista difficulas copuluit, ex me
extra lumen scientiæ tuæ factus sum, ad quod nisi ex te redire non potero.

Quod

D. PROSPERI AQUITANI EXPOSITIO

Quò ibo à spiritu tuo, aut quò à facie tua fugiam?

Vide Sē-
ten. 1, f.

Discedenti à spiritu Dei nullus inuenitur locus, qui eius præsentia, & potestate sit vacuus: nemo iram eius fugit, nisi qui ad iratum confugit.

Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero ad infernum; ades.

Si ad cælum extollar elatus, te inuenio resiltentem: si ex quæ infra me sunt eligam, te experiar persequentem: quia sicut malum mihi est præsumptione erigi, ita malum est desperatione demergi.

Si sumpsero pennas meas in directum, & habitauero in postremis maris.

Iam bono consilio utitur, qui pennas suas, geminæ scilicet præsidia charitatis, quibus in directum uolet, meditatur assumere: & in ultimis maris: id est, in fine seculi huius habitare, ut tota intentio animi & temporalis uitæ conclusionem sollicita non iam vanis occupetur cupiditatibus, sed ad promissionem Dei de hoc seculo ualeat euolare. Verum hoc ipsum quis efficit suis uiribus, nisi adiuet ille qui iubet? Propter quod sequitur, & dicit:

Eteuim illuc manus tua deducet me, & adducet me dextera tua.

Considerans autem longinquitatem uitæ, & de laboris exitu timens, addit:

Et dixi, fortasse tenebræ contulcabunt me:

Hoc est, forsitan superabor aduersis, & magis magisque tenebrabor, si perfeuerantia finem non apprehendero.

Et nox illuminatio in delicijs meis.

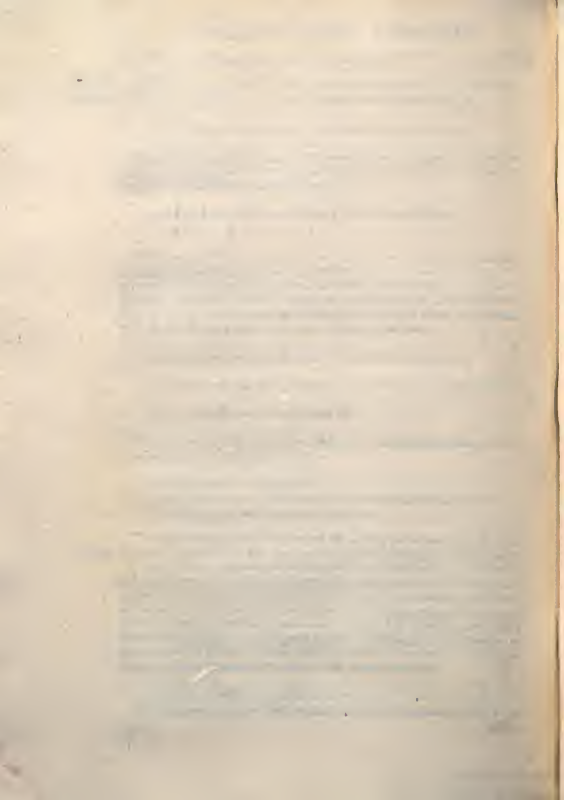
Quoniam tenebra non obscurabuntur à te, & nox sicut dies illuminabitur: sicut tenebra eius, ita & lumen eius.

Tempus, inquit, laboris mei tempus est noctis, quam tamen gratiæ tuz splendor illuminat: Verbum enim tuum lucerna factum est gressibus meis, ut quæ mihi erant tenebræ, inciperet esse deliciæ: quia tenebræ quæ à semetipsis obscurantur, à te lumen accipiunt. Qui ideo agētes opera tenebrarum flagellas, ne temporalium deliciarum oblectatione cæcati, bona non desideremus æterna. Nocte autem nobis lucere soles, & tanquam diem facis; quum per aultera remedia ad vitam nos uocas, ut dulcia sint flagella patris, ne sit amara sententia patris. Quia ergo & aduersa uitæ istius, & secunda non carent tentatione, quæ aut eleuamur, aut premimur, utrunque sit nox, si desit illa lux, quæ nec superbire nos sinat, nec desperare permittat.

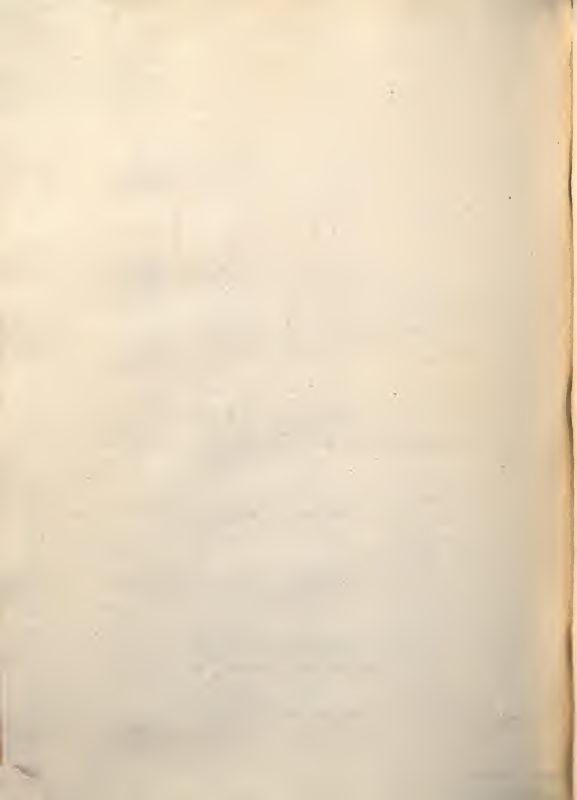
Quoniam tu possedisti renes meos domine:

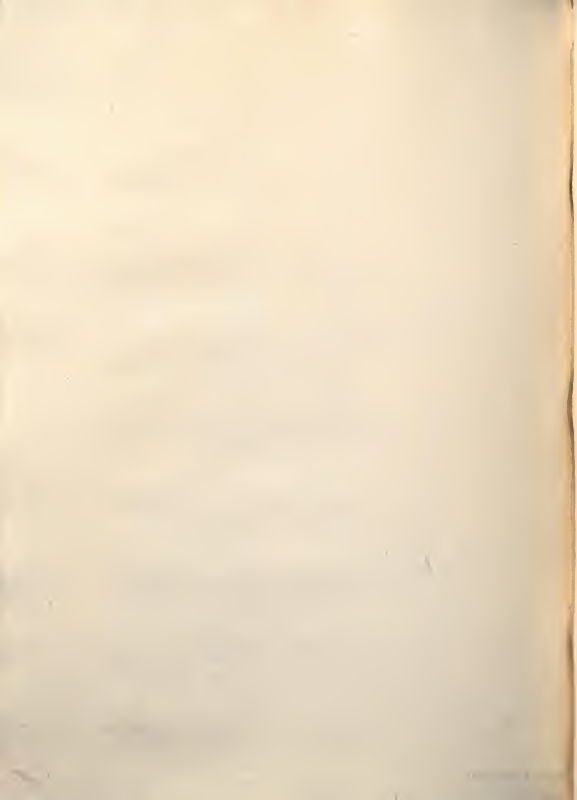
Tu, inquit, domine non solum cor meum, sed & renes meos possides: &

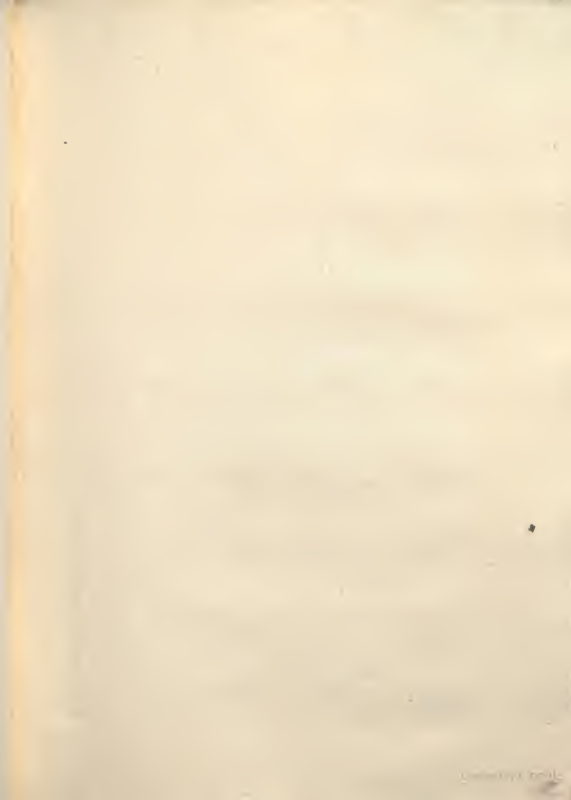
te ha-

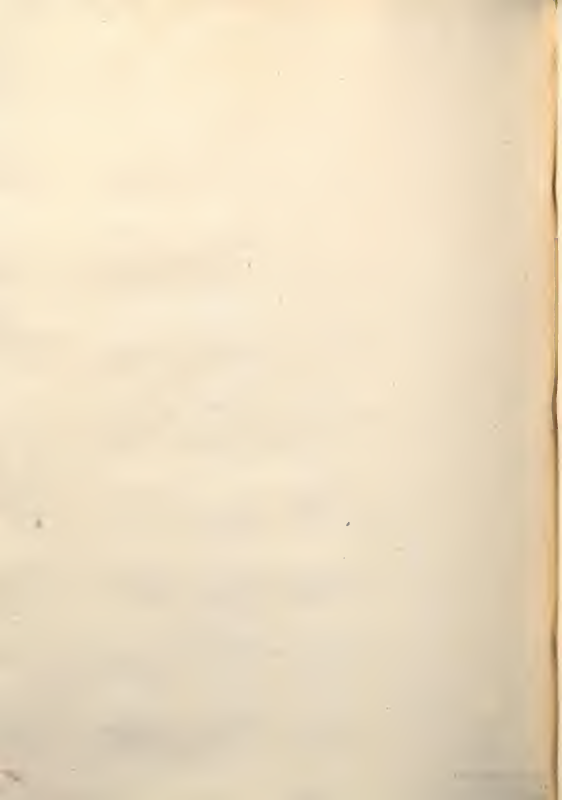

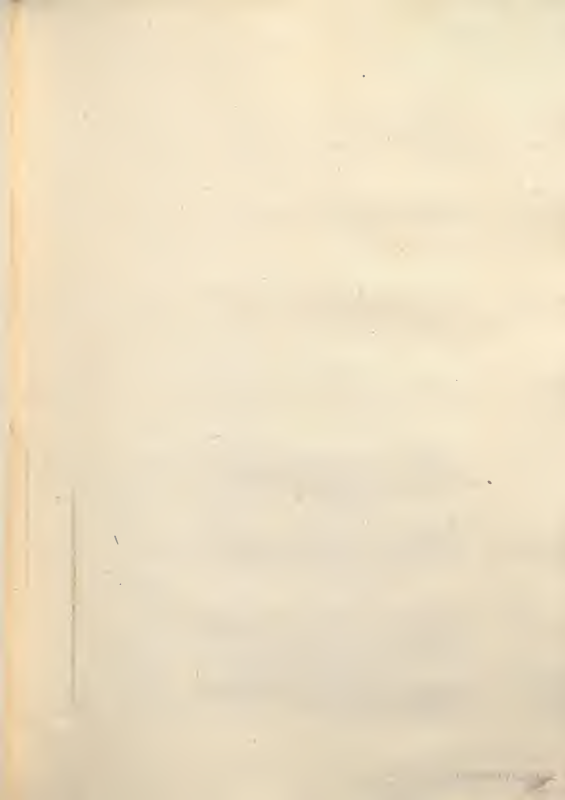

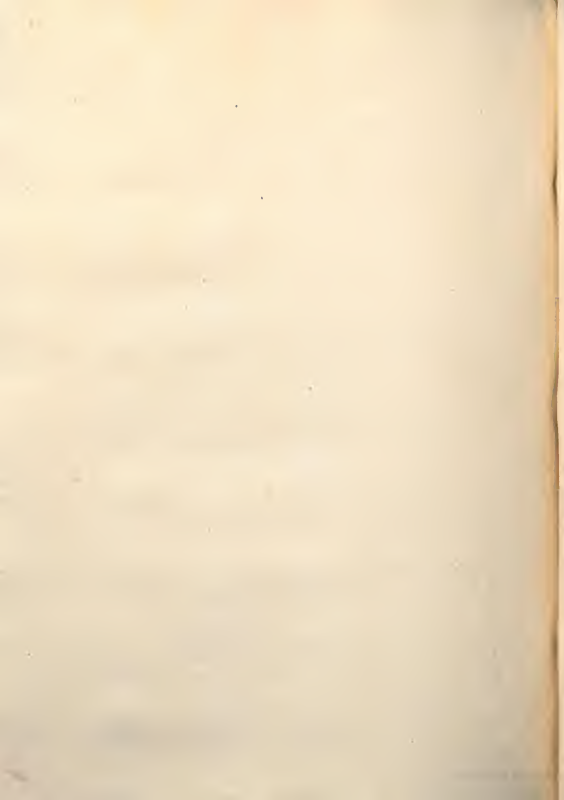

ROYAL SOCIETY OF LONDON

AND OF THE
ASSOCIATION OF SCIENTISTS
AND ARTISTS
IN GREAT BRITAIN
AND IRELAND
FROM 1660 TO 1800

BY

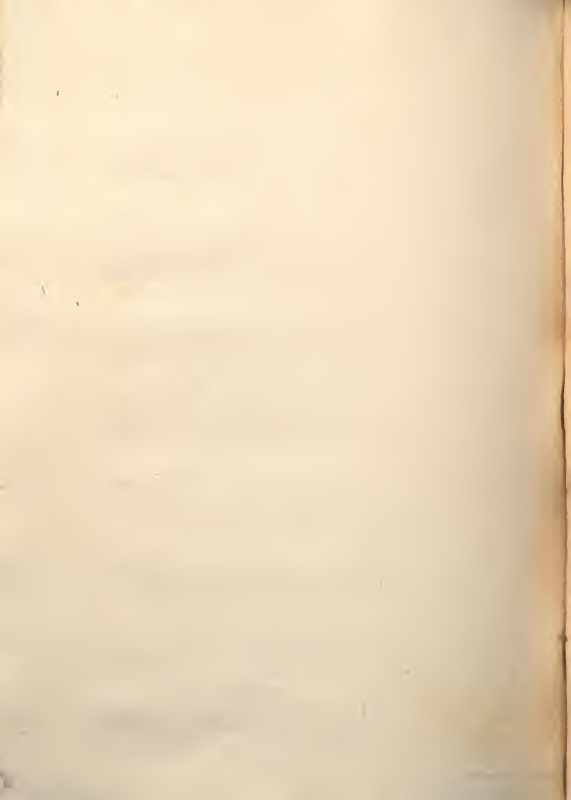
JOHN VAN DER HAEGHE
M.A., F.R.S.

OXFORD

CLarendon Press

1965

Year	Event
1660	Restoration of the Royal Society
1662	First meeting of the Royal Society
1663	First meeting of the Philosophical Club
1664	First meeting of the Royal Society of Arts
1665	First meeting of the Royal Society of Medicine
1666	First meeting of the Royal Society of Natural History
1667	First meeting of the Royal Society of Agriculture
1668	First meeting of the Royal Society of Music
1669	First meeting of the Royal Society of Law
1670	First meeting of the Royal Society of Religion
1671	First meeting of the Royal Society of Education
1672	First meeting of the Royal Society of Commerce
1673	First meeting of the Royal Society of Industry
1674	First meeting of the Royal Society of Science
1675	First meeting of the Royal Society of Art
1676	First meeting of the Royal Society of Literature
1677	First meeting of the Royal Society of History
1678	First meeting of the Royal Society of Geography
1679	First meeting of the Royal Society of Astronomy
1680	First meeting of the Royal Society of Mathematics
1681	First meeting of the Royal Society of Philosophy
1682	First meeting of the Royal Society of Theology
1683	First meeting of the Royal Society of Jurisprudence
1684	First meeting of the Royal Society of Medicine
1685	First meeting of the Royal Society of Natural History
1686	First meeting of the Royal Society of Agriculture
1687	First meeting of the Royal Society of Music
1688	First meeting of the Royal Society of Law
1689	First meeting of the Royal Society of Religion
1690	First meeting of the Royal Society of Education
1691	First meeting of the Royal Society of Commerce
1692	First meeting of the Royal Society of Industry
1693	First meeting of the Royal Society of Science
1694	First meeting of the Royal Society of Art
1695	First meeting of the Royal Society of Literature
1696	First meeting of the Royal Society of History
1697	First meeting of the Royal Society of Geography
1698	First meeting of the Royal Society of Astronomy
1699	First meeting of the Royal Society of Mathematics
1700	First meeting of the Royal Society of Philosophy

A *Oves eorum satosa, abundantes in egresibus suis: boues eorum crassi.
Non est ruina maceria: neque transitus, neque clamor in plateis eorum.*

Hæc abundantia atq; prosperitas communis est & malis, & bonis: sed à malis in dextera habetur: à bonis autem in sinistra reputatur: non quia & ipsa non Dei dona sunt: sed quia terrenis & temporalibus cœlestia, & æterna supereminent: & sicut vtuntur sancti præsentibus tanquam non vtantur, sintq; habentes quasi non habentes. Flij autem alienigenæ, qui dextram sibi in transitorijs bonis, & in lubrica felicitate constituunt, non de opulentiâ arguuntur, sed de peruerso rerum amissibilem amore culpantur: cuius & vanitas, & iniquitas eius sententiæ est, vt neque fide neque spe, neq; charitate, quæ sursum sunt sapiant, sed infirma & caduca præmia diligant, quæ defecerunt, & à quibus defecerunt.

Beatum dixerunt populum cui hæc sunt.

Vanitate pleni, fide vacui, iniquitate armati, & à sorte æternæ hæreditatis alieni in hoc proruperunt, vt dicerent beatum populû cui hæc sunt. Sed dicant filij promissionis.

Beatus populus, cuius est dominus Deus ipsius.

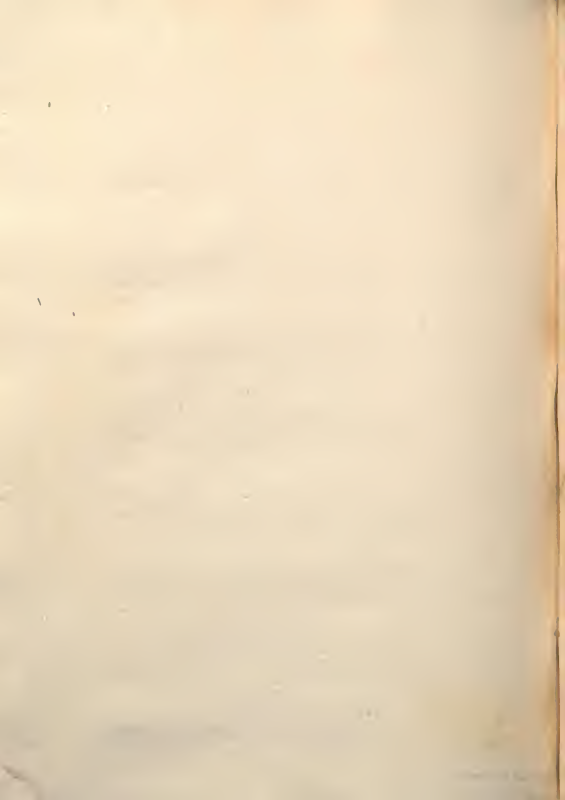
PSALMVS CXLIIII.

B *E* *Xaltabo te Deus meus rex, & benedicam nomen tuum in seculum, & in seculum seculi.*

T Otus Psalmus Dei laude contextur: & cum in titulo Psalmi David sit prænotata laudatio, euidenter ille ostenditur prædicari, qui est secundû deitatem dominus creatorque David: & secundum quod verbum caro factum est, filius David est: & non duplex persona, sed vnus est Christus; qui est super omnia Deus benedictus in secula. Huius ergo laudatio etiam in presenti tempore continuanda est, quæ in æternitate mansura est: à quo officio qui in hoc seculo alienus est, futura laudationis Dei gaudia non intrabit.

Per singulos dies benedicam te, & laudabo nomen tuum in æternum, & in seculum seculi.

Dubium non est, ad præsentem quæque vitam pertinere Dei laudem: quædoquidem per singulos dies benedictio Dei celebranda disponitur, nõ obstante rerum mutabilium varietate: quia siue lætus de secundis: siue tristis de aduersis ducatur dies, nunquam à Dei laude cessandum est: qui enim nunquam tentatur, nunquam probatur: & melius est cum tribulatione exerceri quam cum prosperitate puniri.

*Oves eorum satosa, abundantes in egresibus suis: boues eorum crassi.
Non est ruina maceria: neque transitus, neque clamor in plateis eorum.*

Hæc abundantia atq; prosperitas communis est & malis, & bonis: sed à malis in dextera habetur: à bonis autem in sinistra reputatur: non quia & ipsa non Dei dona sunt: sed quia terrenis & temporalibus cœlestia, & æterna supereminet: & sicut vtuntur sancti præsentibus tanquam non vtantur, sintq; habentes quasi non habentes. Flij autem alienigenæ, qui dextram sibi in transitorijs bonis, & in lubrica felicitate constituunt, non de opulentiâ arguuntur, sed de peruerso rerum amissibilem amore culpantur: cuius & vanitas, & iniquitas eius sententiæ est, vt neque fide neque spe, neq; charitate, quæ sursum sunt sapiant, sed infirma & caduca præmia diligant, quæ deserunt, & à quibus deseruntur.

1. Cor. 7.

Beatum dixerunt populum cui hæc sunt.

Vanitate pleni, fide vacui, iniquitate armati, & à sorte æternæ hæreditatis alieni in hoc proruperunt, vt dicerent beatum populû cui hæc sunt. Sed dicant filij promissionis.

Beatus populus, cuius est dominus Deus ipsius.

PSALMVS CXLIIII.

E *Xaltabo te Deus meus rex, & benedicam nomen tuum in seculum, & in seculum seculi.*

T Otus Psalmus Dei laude contextitur: & cum in titulo Psalmi David sit prænotata laudatio, euidenter ille ostenditur prædicari, qui est secundû deitatem dominus creatorque David: & secundum quod verbum caro factum est, filius David est: & non duplex persona, sed vnus est Christus; qui est super omnia Deus benedictus in secula. Huius ergo laudatio etiam in presenti tempore continuanda est, quæ in æternitate mansura est: à quo officio qui in hoc seculo alienus est, futura laudationis Dei gaudia non intrabit.

Ioan. 1.

Per singulos dies benedicam te, & laudabo nomen tuum in æternum, & in seculum seculi.

Dubium non est, ad præsentem quæque vitam pertinere Dei laudé: quæ quidem per singulos dies benedictio Dei celebranda disponitur, uo obstante rerum mutabilium varietate: quia siue lætus de secundis: siue tristis de aduersis ducatur dies, nunquam à Dei laude cessandum est: qui enim nunquam tentatur, nunquam probatur: & melius est cum tribulatione exerceri quam cum prosperitate puniri.

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Magnus dominus, & laudabilis valde: & magnitudinis eius non est finis.

C

Sentētia

Nullo sine laudatio eius concluditur, cuius magnitudinis nullus terminus inuenitur: & in cuius prædicatione quicquid laudator poterit cogitare, non sufficit. Qui ergo omni laude semper est maior, sine fine laudetur: ex hoc ipso homo spem suæ æternitatis accipiat: quia nunquā nō erit qui dominum laudare non desinit.

Generatio, & generatio laudabit opera tua, & virtutem tuam adnunciabunt.

Mat. 19.

Omne humanū genus generatio repetita significat, quæ ab initio, sui vsque in finē per considerationem creaturarum rationabiliter intelligit vniuersitatis autorem, vt de his quæ vi Jere possibile est, & in quibus tanta admirationum materia est, ea quæ cerni nequeant, æstimentur: & ille omnem aciem mentis exuperet, de quo parum dignè sentit, qui putat sufficere quod intelligit. Potest autem per vnā generationem prima significari vita mortaliū: per alteram, verò generationem resurrectio accipi: quia & ipsa regeneratio nuncupatur: secundū quod dictum est: In regeneratione autem cum sederit filius hominis in maiestate sua. Laudatur ergo in hoc seculo, & multo magis laudabitur in futuro: Nam si nunc hoc faciūt compediti, quomodo non ampliūs facient coronati?

Magnificentiam gloriae sanctitatis tue loquentur, & mirabilia tua enarrabunt.

D

Et virtutem terribilium tuorum dicent, & magnitudinem tuam enarrabunt.

Memoriam abundantiae suauitatis tue eruclturbunt, & iustitiam tuam exultabunt

1. Cor. 11.
Sentētia
est 70.

Veri laudatores Dei nihil operum eius iudiciorumq; non laudant, & sic omnia facta mirantur, vt mirabilior sit ipse qui fecit: quia quicquid in creatura laudabile reperitur, ad illius recurrit gloriam, qui operatur omnia in omnibus: vnde & terribilia eius, laudis honore sunt plena: Non enim blanditur, & non minatur: si non blandiretur, nulla esset correctio: ministri igitur eloquiorum Dei & misericordiam eius, & iustitiam prædicabunt. & sicut regnum æternum, ita regnum perpetuum non tacebunt, vt in via, qua ad retributionem tenditur, constituti, sciant quid eligere debeant quid cauere. Magnitudinem autem Dei, quæ non habet finem, quomodo enarrabunt, nisi quia semper hoc prædicabunt, quod finis eius nequeat inueniri: ineffabilem enim nullas eloquentior est narrator, quàm qui fatetur inexplicabilia esse que loquitur. Hi ergo, inquit, narratores magnitudinis tuæ memoriam abundantie suauitatis tuæ eruclturbunt, quia non es oblitus nostri, nosq; tui meminisse facis. Doctrina itaq; sana hoc de abundantia suauitatis diuinæ rucltatur, facitq; erucltari, vt oēs boni Dei gratia se regi, Dei gratia nouerint custodiri, & per ipsam sibi, vt de illa possint gaudere, præstari,

Miseri-

A *Misericors, & miserator dominus, longanimus, & multum misericors.
Suavis dominus vniuersis: & miserationes eius super omnia opera eius.*

Misericordia & gratia, bonitas & patientia Dei per omnia declaratur: & nemo desperet, nemo presumat: quia sicut suavis est lenitate, ita iustus est vltione: & nihil longanimitati eius perit, quem & conuersus benignum & obduratus experitur seuerum. miserationes enim eius in omnia opera eius: quia in his qui saluabuntur, damnauit aliena.

Constituantur tibi domine omnia opera tua, & sancti tui benedicant te.

Quæcunque sunt in vniuersitate rerum à summis vsq; ad infima, opera vtique sunt Dei: & quamuis rationales tantum intellectualesq; creaturæ diuinæ laudis affectione moueantur, non frustra tamen ad conuictendum Deo omnia opera ipsius incitantur: quia nihil est tam exiguum, tamq; à sensu remotum, in quo non mirabilis sit creator: quem cum angeli, & homines confitentur & laudant, ipsæ infinitæ mundi partes, & species, atq; naturæ suam semper loquuntur autorem: & vtilitate ac pulchritudine sua immensam dat materiam laudatoribus: & videntur laudantia, quæ sunt laudabilia, dū quod non possunt loqui, faciunt non taceri.

*Gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur:
Vt notam faciant filijs hominum potentiam tuam, & gloriam magnificentia regni tui.*

B Omnis species, & virtus, & pulchritudo creaturæ regnum est Dei, quia diuersorū ipse est autor & dominus: sed ab his quæ videntur, distinguuntur & ea quæ nondum innotuerunt: & intelligitur ex decore visibilium quantum excellent, & in qua gloria emineant quæ regnum Dei specialius nominantur: vnde quotidie dicimus, Adueniat regnum tuum: cuius nec magnitudinem, nec gloriam, nec decorem vlla possunt corda concipere: sed quia sicut pronittitur, ita creditur, certissimo desiderio, donec adsit, expetitur. Math 6

Regnum tuum regnum omnium seculorum, & dominatio tua in omni generatione, & progenie.

Repetitio generationis, & præsens seculū indicat & futurum: quia & resurrectio generatio dicitur, quæ sanctos ad in corruptionem beatæ æternitatis creauit.

Fidelis dominus in verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.

Multa dominus, & magna promisit, & quædam credita impleuit: quædam seruanda seruauit, vt secunda esset expectatio, cui vires tot præcepta præberent.

Confirmat dominus omnes, qui decidunt, & eriget omnes elisos.

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Septies cadit iustus, & resurgit: impij autem infirmabuntur in malis. Ali-
ter ergo sancti, aliter decidunt infideles: & horum nunc fit commemoratio,
quorum nullus confirmatur à domino: ruisse enim quodammodo videntur
cùm omnibus temporalibus carent, & inhonori ac pauperes spernuntur à
potentibus mundi, & inter abiecta quæq; reputantur: Sed Deus superbis re-
sistit, humilibus autem dat gratiam,

Iacob. 4

Oculi omnium in te sperant, & tu das escam illis in tempore opportuno.

Sicut bonus medicus nouit qua esca ægrotus, & quo tempore sit ciban-
dus: ita dominus seruos suos opportunè salubribus cibis reficit: & quid cuiq;
congruat, ineffabilis scientiæ benignitate discernit, vt subiectio fidelium de
omnibus proficiat, quæ illi adhibenda censuerit, siue aspera, siue blanda, vt
in nullo murmurent egri, sed quodlibet curationis genus æquanimiter ab
autore suæ salutis accipiant, dicentes, quod ad eruditionem patientiæ no-
stræ ipse saluator dignatus est dicere: Pater si fieri potest, transeat à me
calix iste. verùm non quod ego volo, sed quod tu vis: pater fiat voluntas tua.

Mar. 16.

* omne
animal

*Aperit tu manum tuam, & implet * omnem animam benedictione.*

Ex Dei largitate est quicquid benedictionis adsequitur: quia nemo eam
concupisceret, nisi ad incitandum ipsum desiderium manum suæ bonitatis
speriret.

Iustus dominus in omnibus vijs suis, & sanctus in omnibus operibus suis.

Psal. 14

Vniuersè, inquit, viæ domini, misericordia, & veritas, siue circa nos seue-
rior, siue sit mitior: quia qui etià flagella meditatur, ideo castigat, vt parcat.

*Prope est dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus qui inuocant
eum in veritate.*

Multi non in veritate inuocant dominum, aliud ab illo quàm ipsum de-
siderantes: à quibus longè abest: quia diuersum & remotum est ab ipsius
voluntate, quod cupiunt. Si autè id concupiscunt quod præcipit, iustus, &
bonus, propinquus omnino est his, quos inspirauit affectibus. & timentium
se voluntatem facit: quia quæ erat domini, esse cœpit & serui.

*Voluntatem timentium se faciet, preces eorum exaudiet, & saluos
faciet eos.*

Cusodit dominus omnes diligentes se, & omnes peccatores disperdet.

Quos omnes peccatores, nisi perseverantes in peccatis, & quotidie con-
tra Deum disputantes, Pars autem dextera, cui nullum est cum sinistra par-
te consortium, quia semper illi iudicia Dei vniuersa placuerunt, quid in æter-
num sit factura profitetur, & dicit:

A

*Laudem domini loquetur os meum, & benedicat omnis caro nomen
sanctum eius in aeternum, & in seculum seculi.*

PSALMVS CXLV.

Lauda anima mea dominum, laudabo dominum in vita mea:
psallam Deo meo quamdiu sum.

Sancta, & spiritalis anima ipsa se ad laudandum dominum co-
hortatur: excellentiore sui parte ea quæ in se minora sunt,
incitat. Non enim alia est quæ dicit, & alia cui dicit: aut
carnis hæc vox est, quæ ab anima & vitâ sumit, & sensum: nec
sine anima aliquid potest velle, & non velle. Quia verò ipsius
animæ duplices actiones sunt, & alio officio erigitur ad dominum, alio in-
clinatur ad carnem: si bene spiritui seruit, bene præsidet carni: & per id
quod adhæret Deo, id etiam, quod adhæret corpori, ad superiores inuitat
affectus, vt rationali dominatu tantum subditis tribuat, quantum ad salutem sat est:
ne si Deo non est subiecta, minuatur. Mens itaque summa quædam pars ani-
mæ semetipsam in omnibus suis incitans conatibus, dicit: *Lauda anima mea
dominû: nò quia hoc nò faciat quãtũ potest, sed quia parũ est, quod infirmĩ-
tate corruptibilis corporis potest, ad illã perfectã & æternã laudationẽ pro-
ficere concupiscit: & memor præsentis conditionis, in qua desiderij sui non
inuenit vires, quantum hoc per se factura, respondit, dicẽs: Laudabo dominũ
in vita mea, psallã Deo meo quãmdiu sum. Nunc enim quãuis fide & spe &
charitate roboremur, tribulationibus tamen & scandalis ac mœroribus non
caremus: & inter innumera mortalitatis obstacula, & æternę vitę officia nò
implemur: Quoniam corpus, quod corruptitur, aggrauat animã, & terrena
inhabitatio deprimit sensum multa cogitantẽ. In vita igitur meam, quam
nulla ægritudo infirmat, nulla egestas facit inquietam, laudabo dominum
tota mei libertate atq; virtute, & psallam Deo meo quãmdiu sum: quia sicut
esse erit mihi æternum, ita erit mea in domino æterna laudatio.*

Gene. 4.

*Nolite considerare in principibus: neque in filiis hominum, in quibus non est
salus*

Qui in defensione principum & hominum præsidio gloriantur, in vani-
tate confidunt: solus enim Deus, de quo speranda sit salus: & bene ab eo ex-
pectatur, quo ipse non indiget. Nam quid sit filius hominis, breuiter in eo,
quod sequitur, demonstratur.

*Exibit spiritus eius, & reuertetur in terram suam: in illa die peribunt
omnes cogitationes eorum.*

Totum ergo quod in hoc mundo agitur, temporale est & transitorio: &
nemo veraciter spondet alteri, quod præstare non potest sibi: mortalis enim
est emissio spiritus, in terram suam terrena carne redeunte: quicquid disposuit
quicquid cogitauit, interdicit.

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius, spes eius in domino Deo ipseus, qui fecit cælum, & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt.

C

Beatus, inquit, homo cui adiutor est Deus: non ille quem sibi ignorantia humana cõngit, sed Deus Iacob, qui ipsum Iacob Israel fecit, vt fide & intellectu videat vniuersitatis autorem.

Qui custodit veritatem in seculum, facit iudicium iniuriarum patientibus:

Et timendum Deum commendauit & amandum: timendum, quia iniqua facientes veritate damnauit: amandum, quia pro iustitia laborantes misericordia coronauit.

Dat escam esurientibus.

Dominus soluit compeditos, dominus sapientes facit cecos.

Dominus erigit elisos, dominus diligit iustos.

Dominus custodit aduenas.

Matth. 5. Omnibus quidem animantibus prouidentia Dei constituit & præstat alimoniam: sed hominibus non terrenum tantum, sed & spiritalem cibum præbet, quem hi accipiunt qui desiderant, de quibus dicitur: Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam saturabuntur. Talis ergo est & compeditorum absolutio, qui mortalitatis compedes æternitate ad adoptionis euadent. Talis & illuminatio cæcorum, qui sapientes ex insipientibus fiunt. Talis quoque elisorum eleuatio, qui voluntaria humilitate prostrati ad altitudinem cælestium prouehuntur. Dominus enim diligit iustos, quoniam ipse est iustitia eorum: et ipse custodit aduenas, qui omnes gētes in Christo vnū facit, et in Abraham filios lapidea corda conuertit.

D

Pupillum, & viduam suscipiet, & viam peccatorum exterminabit.

Regnabit dominus in æternum, Deus tuus Sion, in generatione & generatione, in seculum seculi.

Istis quidem pupillis, qui mortuis patribus indefensi remanent, Deus opitulatur, & omnes viduas Deus protegit. Sed hic illos orphanos, & illas viduas melius intelligimus, quibus in hoc nullum est præsidium, nulla est cõsolatio, sed spes eorum in domino Deo. Ipsorum anima ergo, quæ in bonis temporalibus non fudit, sed mundi istius peregrina est, supernum patrem & supernam desiderans matrem, merito pupilla appellatur & vidua: quæ donec & patrem videat & sponsum, nunc videtur esse longinqua. Via verò peccatorum exterminabitur, cum omnium iniquitatum defecerint actiones, & vanitas in latitudine ambulantium in supplicia æterna mergetur. In hunc autem finem prouentibus malis, quid audiet ciuitas Sion, quid adqueatur ciuitas Dei? Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Quoniam tu Sion in ecclesia regnum eris æternum domini Dei tui, & regnante ipso sine fine regnabis.

Matth. 25.

PSALMVS

A

PSALMVS CXLVI.

Laudate dominum, quoniam bonus est Psalmus, Deo nostro
 secunda Laudatio.

Bonum est dominum laudare, in gloriam Dei psallere, non voce tantum, quæ incessabiliter canere non potest, sed multo amplius modulatione rationabilis vitæ, quæ nullo tēpore omit-tenda est: Quoniam in conuersationem spiritualium seruorum Dei, quicquid domi forisq; agitur, laus illius est, cuius & doctrina & munere ita viuatur, vt nihil actiohum non Dei laude sit digum: dicitur Apostolo: Siue māducabitis, siue bibitis, siue [aliud] quid facitis, omnia in gloria Dei facite: quod qui faciunt, nunquā à Dei laudibus silēt: & à bonis operibus ipforum, semper Deo est iucunda laudatio. 1. Cor. 10

Aedificans Hierusalem dominus, & dispersiones Israel congregans.

Exstructio Hierusalem, quæ ædificatur vt ciuitas, pace consurgit: omnem Israel pax ad soliditatem colligit vnitatis. Non ergo ab operibus vox, nec à voce debent opera dissonare: & laus quæ voce promitur, de bona conscientia proferatur. Nam non est firma compago, si in officio laudis non vnus sonus est cordis, & vocis. Vide sentent. 6.

B

Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum.

Ecce quomodo colliguntur dispersiones Israel, vt sanentur contrito corde: quoniam cor contritum & humiliatum Deus non spernet: vt humilitas sanet quod superbia vulnerauit. Per alligationes autem contritionum, significatur diuersitas remediorum, quæ summus medicus misericorditer & scienter apponit: quia multarum elisionum non est curatio vna. Psal. 50

Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eius nomina vocans.

Non est præcipuū in laudibus Dei stellas cæli habere numeratas, cui capilli capitū numerati sunt. De illis ergo stellis dignius intelligitur hoc dictū, quæ in ecclesia Dei ad cōsolandā præsentis tēporis noctē, bonæ cōuersationis exemplo & cælestis doctrinæ luce resplendent: quibus dicat Apostolus, In ista natione praua & peruersa, in quibus apparetis tanquam luminaria in mundo, verbū vitæ habentes. Has ergo stellas Deus numerat in æternam prælectas gloriā, & nominatim ex omnibus gentibus aduocatas. Nouit enim dominus qui sunt eius, cum quibus non computabuntur quibus dicitur: Discedite à me operarij iniquitatis, non noui vos. Matt. 10.
Philip. 2.
1. Tim. 2
Lucæ 17.

Magnus dominus, & magna virtus eius, & sapientia eius non est numerus.

Multa in natura magna sunt, & multarū naturarū magna sunt, & multarū naturarū magna virtus est: sed in cōparationē Dei nihil verè maghū. O o iij. nihil

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

nihil verè dicitur potès: & in illo vera est magnitudo, & magna virtus. Vni-
uerfa ergo excellentia habent limites suos: & intra modum sibi posium na-
tura quæ que subsistit. Deus autè magnitudine gloriæ suæ excedit vniuersa:
Rom. 11. & omnipotentia sapientiæ eius nullo numero comprehenditur: quoniã ex
ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.

*Suscipiens mansuetos dominus, humilians autem peccatores vsque ad
terram.*

Non accedunt ad cognitionem Dei humiles atq; mansueti, qui etiã quod
nondum intelligunt, credunt: & reuelationem occultorum expectant. Hos
erudiendos suscipit dominus, & doctrinæ suæ capaces facit, quorum deside-
ria delectatione exercuit, & accedit. Peccatores autem humiliat vsq; ad ter-
ram: eos vtiq; peccatores, qui ad promendum scripturarum intellectu man-
suetudine carent: & ea quæ introspicere nequeunt, tanquam superflua &
vana contemnunt. Horum contumaciam Deus in terrena demergit, cum
ipso tradit insipientiæ, vt qui spreuerunt gratiam illuminationis, subeât sup-
plicium cæcitatæ.

Præcinite domino in confessione: psallite Deo nostro in cithara.

Desiderantibus intelligentiam sacramentorum à confessione incipien-
dum est, vt semetipso accusantes, & sibi adscribentes caliginem & tarditatè
suam radium supernæ lucis accipiant. Nec sit eorum otiosa confessio: sed
psallant Deo in cithara: id est, in quadam bonarum actionum conscientia:
Sap. 9. vt misericordiam quam confitendo querunt, operando mereantur: & quod
rectè offerunt, rectè diuidant.

Qui aperit cælum nubibus, descendit in terram sitientem pluuia gratiarum.

Ad hoc enim Deus obscurauit dicta prophetica, vt obumbratio pararet
imbrem: imber verò & fructum gigneret, & operiret serenum.

Qui producit in montibus fœnum, & herbam seruituti hominum.

Vtilitas pluuiæ spiritualis non solùm valles, sed & montes vberes facit: in
montibus fœnum, & herbam seruituti hominum. Montes autem intelli-
guntur sublimes montes quiq; hominum secularium, qui ita sæpe superioribus
opimantur, vt vnde fructuosæ sunt valles, inde altitudines etiam montium
sint feraces. Producit ergo Dei gratia in montibus fœnum: & potentes ac
diuites accepto semine charitatis præbèt pro futura pauperibus: & ministrat
herbam seruituti hominum, qui famulatum deuotionis suæ Deo ecclesiæq;
dependunt.

Dat iumentis escam ipsorum, & pullis cornuorum innocantibus eum.

Iumentorum & pecorū nomine significatur multitudo plebis, quæ neces-
sario

A sario cibo non fraudatur: & dum spiritualium est particeps, fit minister carnalium, vt impleatur illud Apostoli: Quis pacit gregem, & de lacte gregis non percipit? Dispensatio igitur misericordię Dei nõ tantum ad Israëliticum genus, sed ad omnium quoque gentium propaginem pertinet. Patres enim idola venerantes coruorum habuere figuram, mortua & immunda sectantes: quorum pulli, id est, filij Deum verum inuocant, & sancti spiritus pascuntur alimonia: quia parentibus non inuocantibus Deum, sed in sua obduratione manentibus, credidit posteritas, quod ignorauit antiquitas.

1. Cor. 9.

Non in fortitudine equi voluntatem habebit, nec in tabernaculis viri beneplacitum est ei.

Beneplacitum est domino super timentes eum, & in eos qui sperant in misericordiam eius.

In equi potentia superbiz indicatur elatio, quz Deo semper odiosa est. Tabernacula quoque sublimia & magnifica diuitiarum manifestant tumorem, in quibus nihil approbat Deus: qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam: non enim illi placent nisi mites & pauperes spiritu, ad hoc timentes dominum, vt speret in misericordiam eius. Ille est enim utilis timor, qui spe erigitur, non qui desperatione demergitur.

Iacob. 4.

PSALMVS CXLVII.

B *Lauda Hierusalem dominum, lauda Deum tuum Sion.*

VM in titulo Psalmi Aggei & Zacharię prophetarum nomina pręnotentur, quos in Babylonia cū populo suo captos esse nõ dubiũ est, & reparationẽ eius ciuitatis Hierusalẽ preuidisse, ac sicut facta est denuntiasse: intelligitur cohortatio Psalmi ista ad vniuersam ecclesiã pertinere, vt omnes ciues & filij Hierusalem in præsenti vita quadã se victos captiuitate cognoscant, & consolationem de spe futurę libertatis accipiant. Nemo enim sanctorũ sine laboribus ac molestijs potest præsens tempus exigere: & in quadam captiuitate se esse sentiunt, cū exurgentibus scandalis & manentibus inter spiritũ carnemq; discordijs, non omnia quę volunt, faciũt, & multa aduersa patiuntur. Recte ergo spe futurorum bonorum ipsam Hierusalem hortatur vox prophetica in laudem & gloriam Dei, vt cum sanctis angelis, quorum adipiscitur indiuisam societatem, in gaudijs æternę pacis exultet.

Galat. 7.
Rom 7.

Quoniam confortauit seras portarum tuarum.

Conclusio Hierusalem & serarum eius confirmatio securitatem indicat incommutabilem gaudiorum: quia nullius mali ad bona patebit introitus, neque inde vllus iustorum timebit excludi.

Benedixit filios tuos in te.

D. PROSPERI A Q V I T . E X P O S I T I O

Extra Hierusalem nulla benedictio est: quia non sanctificatur, nisi qui ecclesiae, quae est Christi corpus, vnitur. C

Qui posuit fines tuos pacem, & adipe frumenti satiat te.

Nulla eam ciuitatem bella perturbant, quae pacis est septa limitibus, nec aliquid patitur inquietum, in qua nihil est à Dei voluntate diuersum. Ne autem tranquillitas istius pacis aliqua indigentiae necessitate turbetur, huiusmodi panis indeficiens ministratur, vt iustitiae cibus sit in epulis, qui fuit in desiderijs. Beati enim qui esuriunt & sitiunt iusticiam, quoniam ipsi saturabuntur. Mat. 5.

Qui emittit verbum suum terra: velociter currit sermo eius.

Verbi missio Christi est incarnatio, cuius Euangelio corrente per omnem terram omnium gentium sit vocatio, praeueniente gratia Dei credentium fidem. Nihil est velocius & scientia, & opera Dei: qui quae futura sunt & nouit, & fecit: & quae non dum sunt orta, iam apud illum sunt praedeterminata.

Qui dat niuem sicut lanam: nebulam sicut cinerem spargit.

Valent quidem ista ad opimandam terram, secundum literae superficiem: quia & nubes decedentes habent vellera speciem: & nebularum ros non aliter quam cinis spargitur atque ex eo terra pinguescit: sed sublimius in his gratiae Dei opera sentiuntur, per niuium vellera vocatione gentium figurata: quae ad conficiendum vestimentum Christi, quod est ecclesia, in vnum confluit, & in idipsum tota contexitur, non habens maculam aut rugam, sed in illa puritate mansura, quae aeterna glorificatione resplendat, sitque in ea compage, de qua dicitur, Dominus amictus lumen sicut vestimentum. ad quod significandum pertinuit, quod vestis Christi transfigurati in monte, sicut nix legitur resulsisse. Per nebulam autem caligo ignorantiae, quae ad poenitentiae cinerem confugit, indicatur. Non enim quicumque ante vocationem dici iustus potest: quoniam filius hominis non venit iustos eligere, sed peccatores, & impios saluos facere. Psal. 103
Mat. 17.
Mat. 9.
Rom. 5.

Qui mittit crystallum suum sicut frustra panis: ante faciem frigoris cinis subsistet.

Niues antiquius obduratae conuertuntur in crystallum: quo significantur lapidea corda infidelium, quae gelu nimiae vetustatis obstricta nullum calorem sancti Spiritus receperunt: sed tam potens est gratia Dei, vt tam annosam glaciem faciat superno igne feruescere: & eos qui crystallino frigore fuerant obdurati, afflatu suo faciat concalescere, vt etiam ipsi qui vitae cibum nesciebant, panem verbi incipiant ministrare, sicut in beato Paulo factum est: qui cum esset credentium persecutor, factus est Euangelij praedicator. Quis autem poterit subsistere, quem ab hoc frigore non liberauit Christus? qui venit ignem mittere in terram, & ad feruorem fidei, quod gelu infidelitatis obtorpuerat, excitare. Luc. 12.

Emittet

A *Emitte verbum suum, & liquefaciet ea: sicut spiritus eius, & fluent aqua.*

Verbo Euangelicæ prædicationis obduratio infidelium soluitur, vt fiat hoc quod alibi dictum est: Rupit petram, & fluxerunt aquæ. Flante autem Psalm. 104. spiritu calor charitatis emittitur, vt terram sitiëtem flumina rigent, & in aridis cordibus fiat fons aquæ salientis in vita æterna.

Adnuntians verbum suum Iacob, iustitias, & iudicia sua Israel.

Dans scilicet intellectum vocatis, & iustificatis: quia omnes ex quibuslibet gentibus electi, Iacob & Israel nuncupantur, & discunt omnia Dei iusta esse iudicia: nec aliquid ab eo fieri, vnde possit ignorantia humana causari: quia abundantem etiam circa iustos causæ vltionum, nisi iustitiam suam misericordia temperaret.

Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.

Altitudinem diuitiarum sapientiæ suæ nulli genti Deus voluit esse perspicuam, neque cuiquam nationi iudiciorum secreta patuere: sed ex omnibus gentibus vna est gens, vnus est populus, qui se ab æterna perditione nõ suis meritis, sed Dei gratia intelligit liberari, & vnumquenque fidelium ministrum misericordiæ Dei, vt quod in ipsis factum est, etiam in alijs fiat, & in vniuersa B confluat vniuersa dispersio.

PSALMVS CXLVIII.

Laudate dominum de cælis: laudate eum in excelsis.

Populus Dei cuius conuersatio est in cælis, & cuius spes in domino Deo ipse, ad supernam Hierusalém pertinens, & de æterna sanctorum angelorum societate iam gaudens, exultat in spiritu Dei, & vniuersam creaturam in laudem accendit creatoris. Nõ quia omnia irrationabilia & sensu carëtia possunt Deum propria confessione laudare: sed quia nihil est in vniuersitate rerum à summis vsque ad infima, quod nõ sua equalitate naturæ potentiæ sui protestetur autoris. Duarum proprie creaturarum est tota ista laudatio, angelicæ scilicet & humanæ: quæ hunc affectum ex totius mundi consideratione cõcipiunt: vt cum laudatoribus Dei ipsa laudis materia Deum laudare dicatur. Quia ergo in hoc officio cœlestia obtinent principatum, meritò ipsis primitus dicitur, vt de excellentia dignitatis ac pulchritudinis suæ in domino gloriantur.

*Laudate eum omnes angeli eius: laudate eum omnes virtutes eius:
Laudate eum sol, & luna: laudate eum omnes stelle, & lumen:
Laudate eum cæli calorum: & aquæ, quæ super cælos sunt, laudent
nomen domini.*

Nihil

D. PROSPERI A QUIT. EXPOSITIO

Nihil est in sublimitate cœlesti, quod non pulchrum atque mirandum sit: & quia omnia in creatoris sui concinunt laudem, non quasi cessantibus ab inferioribus dicitur vt in confessionem diuinæ laudis exurgant, sed vt homo inspiratus ostendat sibi placere quod faciunt, & eo se per spem fidei delectari, ad quod per exhortationes promissionum Dei etiam ipse prouehetur. Cum autem dominus Iesus Christus verbum sit Dei, in nullo patris laude discernitur, dicente P'salmo:

Quoniam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt.

Quod enim Deus dicit, verbo dicit: & verbum, per quod facta sunt omnia, mandatum dicentis exequitur.

Statuit ea in æternum, & in seculum seculi: præceptum posuit, & non præteribit.

Colof. 1. Omnia quæ ad cœlestem beatitudinem sunt creata, hanc plenitudinem sui officij susceperunt, vt in Dei laudatione permaneant: cui operi etiam natura humana sociatur, propter quod Apostolus dicit: Quæ sursum sunt sapientia, non quæ super terram. Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedes. Bene ergo spiritalis quisque deuotioni se cœlestium iungit, & in consideratione totius creature laudat artificem, vt pro modulo suo iam faciat, quod sine fine factura est.

*Laudate dominum de terra dracones, & omnes abyssi.
Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procelle, qui faciunt verbum eius.*

Terræ nomine appellantur, quæ vicina sunt terræ: & quicquid hoc nubilo aere aut humidum in rore, vel pluuijs, aut in niue, & gradine glaciale, aut in procellis turbidum, vel in conuulsionibus apparet ignitū, terræ, & abyssi appellatione perstringitur: quorum nihil fortuitis motibus subiacet, & singula quæque eius legibus seruiunt, qui vt vult, de omnibus atque in omnibus secundum causas occultæ rationis operatur.

*Montes, & omnes colles: signa fructifera, & omnes cedri.
Bessie, & omnia pecora, serpentes, & volucres pennate.*

Nihil horum non in magna sapientia factum est: & ideo quædam perstringuntur, vt vniuersitatis creator in omnibus prædicetur.

*Reges terra, & omnes populi: principes, & omnes iudices terra:
Iuuenes, & virgines, seniores cum iunioribus laudent nomen domini:*

In multitudine hominum diuersitas est graduum, differentia sexuum, & dissimilitudo meritorum: sed in Dei laudibus omni ordini atque ætati vna materia est. Tota enim in Christo ecclesia vnum corpus est: & quod rectè agit quælibet portio, tota sibi bene vindicat plenitudinem.

A

*Quoniam exaltatum est nomen eius solius.
Confessio eius super cælum, & terram: & exaltauit cornu populi
sui.*

Super omnia enim * & omnium conditor, & vnus autoris laus est quic. Fortè *
est
quid in vniuersitate laudabile est: quod ipsa rerum pulchritudo multiformi
confitetur ornatu. Ab ipso ergo est honor sanctorum eius, & ipso exaltat
cornu populi sui. Quoniam qui magna cõtulit per naturam, ipse dat maiora
per gratiam.

*Hymnus omnibus sanctis eius: filijs Israël, populo appropinquanti
sibi.*

Hymnus est canticum, quo laudatur Deus, & quo vtuntur omnes sancti
eius, omnẽsque filij Israël, non illi qui frustra carnali semine gloriantur: sed
qui per illam, qua Abraham placuit, fidẽ nati, veri sunt filij Israël, appropin-
quantes Deo per ipsum qui est via, veritas, & vita.

Ioan 14

PSALMVS CXLIX.

B

*Cantate domino canticum nouum: laudatio eius in ecclesia
sanctorum.*

BENE laudantes dominum canticum nouum cantant, non
in vetustate carnis, sed in spiritus nouitate viuentes, vt laus
Dei in sanctorum ecclesia celebretur: quæ sibi ex fide & mori-
bus & charitate concordat. Nam sine hac parilitate nulla est
canentium suauitas, nec est modulatio concinens, vbi est fides
ac vitæ dissentiens.

*Letetur Israël in eo qui fecit ipsum: & filij Sion exultent super regem
suum.*

Qui sunt veri Israëlitz ipsi sunt filij Sion, siue Hierusalem. Vtrunq; enim
nomen vnus est ciuitatis, quæ constat ex angelis & hominibus, ad eandem Hebr. 12.
societatem per fidem, & spem, & charitatem de longinqua peregrinatione
tendentibus. Qui ergo spe credit, spe gaudeat: quia Deus est noui populi &
creator, & redemptor, & rector.

Laudent nomen eius in choro, in tympano, & psalterio psallant ei.

Chori nomine concordia significatur laudantium, quorum voces nisi
fuerint consonæ, placere non possunt. Rationalis itaque cantus, eius tota
est in fide & charitate modulatio, neq; in moribus, neq; in confessione disi-
deat: sed bene vtatur psalterio & tympano diligens Deũ, diligens proximũ:
& in tympano & psalterio manus concinat voci, & impleatur opere quod
ore cantatur. In tympani autem & chordarum extensione crucifixio carnis
accipitur:

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

accipitur: quia nerui quanto plùs fuerint extenfi, tanto acutiùs fonant. C

Quia beneplacitum est domino in populo suo: & exaltabit mansuetos in salutem.

Quid tam benignum quàm est dominus in populo suo; quem dignatur conuertere auersum, suscipere correctum, iuuare pugnantem, coronare vincentem? Dabit enim exultationem humilibus: & inde eriguntur mansueti, vnde premuntur elati.

Exultabunt sancti in gloria: lætabuntur in tubilibus suis.

Exultatio sanctorum non in diuitijs, non in honoribus, neque in vlla est prosperitate terrena: sed in cubilibus suis: id est, in conscientia bona, quam tamen non sibi, sed gratiæ Dei ascribunt, ne sint de hominibus sibi placentibus, sed sint de his qui in Christo gloriantur.

Exultationes Dei in faucibus eorum: & gladij accipites in manibus eorum.

Gratias agentes Deo de omnibus profectibus suis ipsum exaltant, & ad ipsum referunt quod ei placere nouerunt, habentes in manibus sermones Dei, qui est gladius bis acutus, efficax & carnales affectus diuidere, & peccata reseccare. D

Ad faciendam vindictam in gentibus: obiurgationes in populis.

Potestas verbi, quo infidelium corda feriuntur, non solum præsentibus data est, sed omnibus etiam discipulis veritatis, qui possunt arguere errantes, & increpatione sua deuios reuocare.

Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in vinculis ferreis.

Potentes mundi & reges ac nobiles nisi Deum timeant, quem timobunt? sed prædicatur illis Euangelium Christi, & percutiuntur framea bis acuta: annunciatu illis iudicium, & auditis æternis supplicijs sistrorum ligantur, & compedes sapientiæ ab initio amoris accipiunt, vt dura præcepta molliant voluntatem, & sit obedientibus blandum, quod asperum videbatur auersis.

Vt faciant in eis iudicium conscriptum: gloria hæc est omnibus sanctis eius.

Omnium sanctorum gloria hæc est, vt totus mundus subiiciatur Deo, & diuinis legibus, quarum iustitia vniformiter vbique conscripta est, simili obseruantia seruiatur. Ad hoc enim vtuntur in omnia gentibus spiritus potestate,

A testate, vt vbique canetur canticum nouum, & omnis lingua confiteatur, quoniam dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Philip. 2.

PSALMVS CL.

Laudate dominum in sanctis eius:

AD Confessionem pertinet gratiæ, dominum in sanctis suis laudare, cuius habent sanctificatione quòd sancti sunt. Vnde & in alio Psalmo dicitur: Mirabilis Deus in sanctis suis: vt quicquid in illis virtutum atque meritorum est, totum ad Dei gloriam referatur. Psal. 67.

Laudate eum in firmamento virtutis eius.

Laudate eum in potentatibus eius: laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius,

B Omnia ista instrumenta laudum Dei ipsi sancti sunt, per quos ad Deum multiplex sonus concinentis confessionis emittitur: & ideo in omnibus eorum officijs laudatur Deus: quia omnis canentium motus, eius spiritu quem prædicat, animatur.

Laudant igitur eum in sono tube.

Propter excellentissimam Euangelij in Christo declarationem: in omnem enim terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.

Laudant eum in psalterio & cithara.

De superioribus scilicet & inferioribus, tanquam eum qui fecit cælum & terram: vt psalterio cælestia, cithara autem terrena laudentur: quia cauum illud lignum, supra quod chordarum resultat extensio, in psalterio superius, in cithara habetur inferius.

Laudent eum in tympano & choro.

Dum ad similitudinem tympani, quod de sicco extensoque fit corio, ad confessionem Dei sensus mutæ carnis aptantur, & ad speciem chori societas canentium in omni modulatione concordet, vt nihil diuersum de eo cui canitur, sentiantur.

Laudate eum in chordis & organo.

Id est, in quolibet instrumento musico, quod vel pulsū potest sonare, vel flatu.

Laudent

D. PROSPERI AQUIT. EXPOSITIO

Laudent eum in cymbalo bene sonantibus.

C

Dum vnusquisque honoratur à proximo , non à se ipso . Cum autem dicitur:

Laudate eum in cymbalis iubilationis.

Euidenter ostenditur per omnia opera musica non corporeos sonos, sed affectus animi designatos: siquidem nulla ratio sinat, vt iubilatio esse possit in cymbalis, nisi ipsa cymbala ad motus animi transferat: cum enim mens-
cœptas Dei laudes verbis non potest explicare, admiratio eius similis sit iu-
bilationi, quæ in eo miratur sono, qui nullis syllabarum comprehendi-
tur articulis. Nihil ergo extra ipsos sanctos, quibus laus Dei in-
dicatur, cogitetur, nec vile aliquid spiritalibus offi-
ciji sentiat: & quia sapere secundum
carnem mors est,

Rom. 8.

Omnis spiritus laudet Dominum.

ALLELUIA.

E. I. N. I. S.

D

A. D. PROSPERI

AQVITANICI, REGIENSIS EPIS.

COPI, DE VOCATIONE OM-

NIVM GENTIVM,

LIBER PRIMVS.

Proponit hoc libro tractanda: & non sanè sentire eos, qui putant gratia prædicatione negari liberum arbitrium.

CAPVT I.

NTER Defensores liberi arbitrij, & prædica- Caput 1.
tores gratiæ Dei, magna & difficilis dudù quæritur quæstio. Quæritur enim, Vtrum velit Deus omnes homines saluos fieri. Et quia negari hoc non potest, cur voluntas omnipotentis non impleatur, inquiritur. Cumque hoc secundum voluntates hominum fieri videatur, gratia videtur excludi: quæ si meritis redditur, constat eam non donum esse, sed debitum. Vnde iterum quæritur, Cur hoc donum sine quo nemo saluus est, ab eo

B qui omnes saluari vult, non omnibus conferatur? Atque ita, contrariarum disputationum nullus terminus reperitur, dum non discernitur quid manifestum, quid sit occultum. De hac igitur compugnatiã opinionũ, qua mensura & temperantia sentiendum sit: quãtum dominus adiuerit, annitar inquirere, exercens atque discutens modulum facultatis meæ in his quæ cordi meo sobriè (quantum arbitror) in hæserũt, vt si in eas regulas processerit stylus, quæ nihil offensionis, nihil habeant prauitatis, non solum nobis, sed & alijs vtile sit, ad aliquem nos limitem peruenisse, quem non debeamus excedere. Primitus itaque de voluntatis humanæ motibus & gradibus disputandum est. Inter quam & gratiam Dei quorundam non sana discretio est, existimantiam quòd prædicatione gratiæ liberum negetur arbitrium; nec aduertentiam eadem regula sibi posse obijci, quòd gratiam negent, cum eam humanæ voluntatis non ducem volunt esse, sed comitem. Si enim tollitur volũtas, vbi ipsa est verarum origo virtutum? Si tollitur gratia, vbi est ipsa bonorum causa meritorum?

Omni anima humane naturaliter inesse qualemcumque voluntatem: quæ aut sensualis, aut animalis, aut spiritalis est.

CAPVT II.

S Ed iam auxiliante Christo, quod tractandum concepimus, inchoemus. Caput 2.
Omni animæ humanæ quantum intelligere atque experiri datur, naturaliter

turaliter qualiscunq; inest voluntas, qua aut appetitur quod placet, aut declinatur quod displicet. Huius voluntatis (quantum ad naturale pertinet motum, ex vitio primæ præuaricationis infirmum) genera sunt duo, secundum quæ voluntas hominis, aut sensualis aut animalis est. Sed cum adest gratia Dei, accedit ei per donum spiritus tertium genus, ut possit fieri spiritalis: & per hunc excellentiorem motum, omnes affectus vndeconque nascentes, supernæ rationis lege dijudicet.

De voluntate sensuali.

CAPVT III.

Sensualis igitur voluntas, quam & carnalem possumus dicere, non erigitur supra eum motum, qui de corporis sensibus nascitur, qualis est in animis paruulorum: qui licet nullo iudicio rationis vtantur, ostendunt tamen aliquid se velle, aliquid nolle, cum videndo, audiendo, odorando, gustando, tangendo, & ea quibus delectantur, amant: & ea quibus offenduntur, oderunt. Quid autem est amare, nisi velle? aut quid est odisse, nisi nolle? Habent, ergo etiã ipsi voluntatem suam, quæ etsi prouidendi & consulédi impos atque ignara sit, in his tamen amat agere, quæ carnis sensibus blâdiuntur, donec vigor rationalis ingenij per maturiora ministeria corporis excitetur, & ad famulâtium sibi membrorum vsum, non alieno motu, sed sua lege moueatur.

De voluntate animalis: qua nihil supra mercedem temporalis gloria acquiritur, etiam si dono Dei in ea sublimius sapiatur.

CAPVT IIII.

A hoc ergo sensuali appetitu, in quo remanent hi, quos etiã in annis maioribus excordes videmus & fatuos, ad animalé surgitur voluntatem, quæ priusquam spiritu Dei agatur, etiam si supra sensuale motu sese attollere potest, tamé sine sui * amoris participatione in terrenis occiduisq; versatur. In hac humana etiam ingenia, si corporeæ voluptati non turpiter seruiant, & cupiditates suas iustitiæ atq; honestatis legibus temperent, nihil supra mercedem gloriæ temporalis acquirunt. Et cum præsentem vitam decenter exortent, æternæ tamen beatitudinis præmium non habent, quia rectas actiones & bona studia sua, non ad eius laudem atque honorem referunt, à quo acceperunt ut in ipsa animali discretionem sublimius, saperent, & excellentius cæteris eniterent. Cum enim quidam non solum ad instituta vtilissimarum artium, & doctrinas liberalium disciplinarum, sed etiam ad inquisitionem summi boni aciem mentis intenderint, & inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspexerint: nõ agentes gratias tamen Deo, nec confitentes illum sibi esse huius facultatis autorem, sed dicentes se esse sapientes; hoc est, non in Deo, sed in semetipsis gloriantes, quasi ad veritatis inspectionem suis studijs atque rationibus propinquassent, euauerunt in cogitationibus suis: & quod illuminante Dei gratia inuenerant, obcæcante superbia perdidierunt, relapsi à superna luce ad tenebras suas, hoc est, ab incommutabili atque æterno honore ad mutabilem corruptibilemque naturam. Cum ergo tales in

* .i. Dei

Rom. 1.

amo-

A amorem sui recidunt, & ita sibi met placent, vt totum quod in se laudabile iudicant, non ad dona Dei referant, sed sibi vendicēt, & studio propriæ voluntatis aferibant, procul ab illa spiritali exultant voluntate, & nihil in se habent quo ad vitam prouehantur æternam, incipientes in semetipsis etiam illa temporalia Dei dona corrumpere, & à bono eorum vsu in cōsuetudinem innumerabilium transire vitiorum.

Omnes gentes in elementis accepisse præcepta legalia, vt inexcusabiles sint in idololatria.

CAPVT V.

Quamuis enim scriptū sit, quod cum disperseret excelsus Deut. 32. gētes, quemadmodum dispersit filios Adam, statuit terminos gentium secundū numerum angelorum Dei, & facta est portio domini populus eius Iacob, funiculus hæreditatis eius Israël: & scriptum sit, dominū dicere ad Leuit. 19. Israël, Eritis mihi sancti, quia ego sanctus sum dominus Deus vester, qui segregavi vos ab omnibus gētibus esse

mihi. Et quamuis scriptum sit in libro Hester, dicente Mardocheo, Gratias Hest. 10. tibi domine, quoniam fecisti noua signa & prodigia, qualia non sunt facta in gentibus, diuidēs omne seculum in fortes duas, elegisti vnā tibi populi tui, In 70. relinquens aliam gentibus. Et Paulus & Barnabas dicant, Et nos mortales Interpr. sumus similes vobis homines, annunciātes vobis conuerti ad Deum viuum, A. 14. qui fecit cælum & terram & mare & omnia quæ in eis sunt, qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Quamuis ergo hæc

B & multa similia veritatis scriptura pronūciat, secundū ipsam tamē credimus & pijsimè confitemur, quod nunquā vniuersitati hominū diuinæ prouidētiæ cura defuerit. Quæ licet exceptum sibi populum specialibus ad pietatem direxerit institutis, nulli tamē nationi hominū bonitatis suæ dona subtraxit, vt propheticas voces & præcepta legalia conuincerentur in elementorum obsequijs ac testimonijs accepisse. Vnde & inexcusabiles facti sunt, quia deos sibi Dei dona fecerunt: & quæ creata erant ad vtēdum, vœerati sunt ad cō-

Quod absque diuina gratia voluntas tanto citius propinquat iniquitati, quanto acrius intēditur actioni, quia nō in gloriā Dei viuūt.

CAPVT VI.

Nquam impietatem etiam illa gēs, quam sibi ab omnibus gentibus dominus segregauit, tota transisset, nisi misericordię suæ propositū sustentandis electorū lapsibus prætēdisset. Nā plenæ sunt paginæ veteris testamēti de Israeliticæ defectiois relictur: vt apertè appareat diuinæ semper fuisse gratiæ, quod nō omnis ille populus discessit à domino. Ita humana natura in primis hominis præuaricatione vitata, etiam inter beneficia, inter præcepta & auxilia Dei, semper in deteriorem est procliuior voluntatem, cui committi non est aliud quàm dimitti. Hæc itaque voluntas vaga, incerta, instabilis, imperita, infirma ad efficiendum, facilis ad audendum, in cupiditatibus cæ-

ca, in honoribus tumida, curis anxia, suspicionibus inquieta, gloriæ quàm virtutum audior, famæ quàm conscientiæ diligentior, & per omnem sui experientiam inferior fruendo his quæ concupiuerit, quàm carendo: nihil in suis habet viribus, nisi periculi facilitatem: quoniam voluntas mutabilis, quæ non ab incommutabili voluntate regitur, tanto citius propinquat iniquitati, quanto acrius intenditur actioni. Quam diu ergo hominea plantent quæ Deo displicent, voluntas eius animalis est: quia etiam si in bonis moribus agat, malè adhuc viuít, si non in Dei gloriam viuít. Hoc est enim proprium & præcipuum piorum, vt in domino glorientur, nec se nisi in Deo diligant. Bene enim se amant, qui in se opera Dei amant. Nam & Deus hoc amat in nobis, quod ipse fecit: & hoc odit, quod ipse non fecit. Si ergo opus Dei amamus in nobis, bonam voluntatem rectè amamus in nobis, quæ vtique si opus Dei non esset, amanda non esset. Quis autem homo (nisi malæ voluntatis fuerit) bonam in se non amat voluntatem, quæ supèri agricolæ prima plantatio est? Dicente enim veritate, Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cælestis, eradicabitur: Quicquid non est eradicandum, manifestum est à patre esse plantatum. Bona autem voluntas, omnium virtutum germen est primum. Quæ innixa origini suæ in illa æterna & incommutabili voluntate requiescit, vt verè sit spiritalis: quoniam qui adhæret Deo, vnus spiritus est, dum per communionem illuminantis & illuminati, iustificantis & iustificati, regentis & subditi, omnis actio ad vnum refertur: & quod ad vnum refertur, vtriusque est. Quia nec à Deo alienari potest quod dedit, nec ab homine quod accepit.

Mat. 15.

1. Cor. 6.

In homine, cum ad pietatem redit, non aliam in eo creari substantiam, sed eandem que fuerat labefacta, reparari, nec aliud ab eo auferri nisi vitium, priore voluntate correctâ.

D

CAPVT VII.

Caput 3.

HIC tractandum videtur: Vtrum cum bonæ voluntatis esse homo incipit, eadem quæ in ipso erat corrigatur voluntas, an alia ei quam nõ habebat, & quæ priori repugnet, detur. Quod vt euidentius appareat, altius id non pigeat inquirere. Omnes homines in primo homine sine vitio conditi sumus, & omnes naturæ nostræ incolumitatem, eiusdem hominis præuaricatione perdidimus. inde tracta mortalitas, inde multiplex corporis animique corruptio, inde ignorantia & difficultas, curæ inutiles, illicitæ cupiditates, sacrilegi errores, timor vanus, amor noxius, iniusta gaudia, prænitenda consilia, & non minor miseriarum multitudo quàm criminum. His ergo atque alijs malis in naturam humanam irruentibus, fide perditâ, spe relicta, intelligentia obsecrata voluntate captiua: nemo in se vnde repararetur inuenit. Quia etsi fuit qui naturali intellectu conatus sit vitij relictari, huius tantum temporis vitam steriliter ornauit, ad veras autem virtutes æternamque beatitudinem non profecit. Sine cultu enim veri Dei, etiam quod virtus videtur esse, peccatum est, nec placere illi Deo sine Deo potest. Qui verò Deo non placet, cui nisi

A nisi sibi & diabolo placet. A quo cum homo spoliaretur, non voluntate, sed voluntatis sanitate priuatus est: quia nec detrudi ab innocentiae statu posset, nisi voluntate peccaret. Quae ergo natura erat bona, qualitate facta est mala, & ille animi motus, qui nunquam potest sine aliquo esse amore, hoc est, sine aliqua voluntate, non perdidit appetitum, sed mutauit affectum id recipiens desiderio, quod debuit refutare iudicio. Cum igitur homo ad pietatem redit, de quo ideo dictum est, Spiritus vadens & non rediens: **Psal. 77.** quia nisi illum Deus conuerteret, non rediret: non fit nouum figmentum, nouaque creatura, non alia in eo creatur substantia, sed eadem quae fuerat laesa & tuta, reparatur. Nec aliud ab eo auferitur, nisi vitium quod natura non habuit.

*Gratiam sic reparare opus Dei, vt liberum arbitrium non auferat:
sed potius per ipsummet illud sanet.*

CAPVT VIII.

Hic enim in Adam natura sine vitio, qui per voluntatis inobedientiam mala multa contraxit, & in posteros magis magisque multiplicanda transfudit. Quae vt vincantur atque in nihilum deducantur, non effecit nisi gratia saluatoris, qui opus suum opere suo reparat. Sicut enim dicit Ioannes Apostolus: In hoc apparuit filius Dei, vt soluat opera diaboli. Et sic rumpit vincula captiui, sic vultit nuditate spoliat, sic sanat vulnera sauciati: vt quod in ipso agit, etiam per ipsum geratur. Cui vtique contra hostem suum non expedit sine protectore configere. Cum illo enim habet certamen. a quo aliquando superatus est. Non ergo fidat de viribus suis, quae etiam cum essent integrae, non steterunt: sed per illum quaerit viam, qui solus non est victus & omnibus vicit. Et si quaerit, non dubitet quaerendi affectum ab illo se accepisse quem quaerit. Nec quia spiritu Dei agitur, ideo se putet liberum arbitrium non habere: quod ne tunc quidem perdidit, quando diabolo voluntate se dedit, a quo iudicium voluntatis deprauatum est, non ablatum. Quod ergo non interfectum est per vulnerantem, non tollitur per medentem: vulnus sanatur, non natura remouetur. Sed quod in natura perijt, non restituitur nisi ab autore naturae.

**I Ioan. 3
Mar 3.
Luc. 10.**

Rom. 8.

**Idē c. 16.
contra
Collat.**

*Quod scriptura, siue de bonis, siue de malis loquatur, siue de electis,
siue de reprobis, ita meminit vnus partu, quasi ne-
minera hominum praetermittat.*

CAPVT IX.

DICIT Dominus: Et disponam domui Israel, & domui Iudae Hier. 31
testamentum nouum, non secundum testamentum quod disposui patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, vt educerem illos de terra Aegypti: quia ipsi non perseuerauerunt

runt in testamēto meo, & ego eos neglexi, dicit Dominus, quia hoc est testa- **C**
mentum quod disponam domui Israel post dies illos dicit dominus, Dabo
leges meas in sensu ipsorū, & in corde ipsorū scribā eas, & ero illis in Deum,
& ipsi erunt mihi in populum. Et nō docebit vnusquisq. proximū suum, &
vnusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce dominum, quia omnes cog-
noscent me à puſillo eorum vsque ad magnum, quia propitiuſ ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum memor non ero. Et alabo illis viam alte-
ram & cor aliud, vt me timeant omnes dies in bonum ipsis & filijseorū post
eos, & constituam illis testamētum æternum, quod non auertam post eos:
& timorem meum dabo in cor eorum, ne discedant à me, & visitabo eos, vt
bonos eos faciam. Per Esaiam quoque de gratia sua dominus, qua ex omni-
bus hominibus nouam creaturam facit, eadem prænunciat, dicens: Ecce
faciam noua quæ nunc orientur, & cognoscetis ea, & faciam in deserto
viam, & in sicca terra flumina. Benedicent me bestię agri, sirenæ & filię
struthionum quod dederim in deserto aquam, & flumina in sicca terra ad
potandum genus meum electum, populum meum quem mihi acquisiui, vt
enarrat virtutes meas. Et iterum: Per me ipsum iuro, nisi exibit de ore meo
iustitiã, & verba mea non auertentur, quia mihi flectetur omne genu, &
confitebitur omnis lingua Deo. Si ergo impossibile est ista non fieri, quia
nec incerta præscientia Dei est, nec mutabile consilium, nec inefficax vo-
luntas, nec falsa promissio, omnes isti de quibus hæc prædicta sunt, sine
cuiusquam exceptione saluantur. Dat enim leges suas in sensum ipsorum,
easque in cordibus eorum digito suo scribit, vt agnitionem Dei, non do-
ctrinæ humanæ opere, sed magisterio summi eruditoris accipiant. Quia **D**
neque qui plantat, neque qui rigat est aliquid, sed qui incrementum dat
Deus. Omnes hi à puſillo vsque ad magnum cognoscūt Deum, quia vt ve-
nirent ad Christum, à patre audierunt atque didicerunt, omnes educti ab
errore, diriguntur in viam vitæ, omnibus corde mutato recta sapere & recta
velle donatur, omnibus timor, quo in mandatis Dei erudiantur inseritur.
Fit in deserto via, & terra arida fluminibus irrigatur, vt qui prius ad confi-
tendum Deum os non aperiebant, & velut muta atque irrationabilia ani-
malia in feritatem transferant bestiarum, diuinorum eloquiorum fontibus
mundati, benedicunt & laudant Deum, enarrant virtutes & mirabilia mi-
sericordiæ eius, qui elegit eos, & in filios adoptauit, ac noui testamenti fecit
hæredes. Si autem (vt Apostolus loquitur) hominis confirmatum testamen-
tum nemo spernit aut superordinat, quomodo fieri potest, vt ex vlla parte,
diuina promissio resoluat? Manet prorsus & quotidie impletur quod
Abrahæ dominus sine conditione promisit, sine lege donauit. Quia etsi qui-
dam quibus hæc prædicata sunt, non crediderunt, incredulitas eorum fidem
Dei non euacuauit. Est enim Deus verax, omnis autem homo mendax. Et
illi quidem qui audito euangelio credere noluerunt, inexcusabiliores facti
sunt, quàm si nullum præconium veritatis audissent. Sed certū est, eos apud
præscientiam Dei Abrahæ filios non fuisse, nec in illorum sorte numeratos,
de quibus dictum est, Benedicentur in semine tuo omnes tribus terræ. Cre-
dituros enim promisit qui dixit, Et non docebit vnusquisque proximum
suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce dominum, quia om-
nes cognoscent me à puſillo eorum vsque ad magnum. Reconciliados pro-
misi,

Hier. 32
in 70.

Esa. 43

Esa. 45

1. Cor. 5

Galat. 3.

Rom. 3.

Genes. 16

Hier. 31.

A misit, qui dixit, Propitius ero iniquitatibus eorū, & peccatorum eorum memor non ero. Obediuros promisit qui dixit, Dabo illis viam alteram, & cor aliud, vt timeat me omnes dies. Perseueraturos promisit qui dixit, Timorem meum dabo in cor eorum, ne discedant à me, & visitabo eos, vt honos eos faciam. Postremo, omnes sine cuiusquam exceptione * promisit qui dixit, Per memetipsum iuro, nisi exibat de ore meo iustitia, & verba mea non auertentur, quia mihi flectetur omne genu, & confitebitur omnis lingua Deo. Hic si dicamus non fieri quod Deus iurauit esse faciendum, falsitatem Deo (quod absit) & mendacium ascribimus veritati. Si autem, vt pietas fidesque persuadent, Dei verba non excidunt, & sit omnino quod statuit: quomodo nobis veracis promissionis firmitas apparebit, cum multa adhuc hominum milia dæmonijs seruiant, & idolis genu flectant? Nisi huiusmodi denuntiationes Dei secundum illam incommutabilem scientiam editas nouerimus, in qua apud illum iam vniuersitas humana discreta est, & siue de bonis siue de malis loquatur, ita vnius partis meminit, quasi neminem hominum prætermittat. Nam cum dicit Apostolus, Vetera transferūt, ecce facta sunt omnia noua: nunquid non omnes homines videtur dixisse renouatos? Aut cum dicit: Quia in ipso complacuit omnem plenitudinem habitare, & per ipsum reconciliari omnia in ipso: nunquid non ita loquitur, quasi neminem velit exortem huius reconciliationis intelligi? Aut cum ait, Nouissimis istis diebus locutus est nobis in filio, quem constituit hæredem vniuersorum: nunquid aliud sonat forma sententiæ, quam omnes homines in Christi hæreditate à patre esse transcriptos, secundum prophetiam Dauid, dicentis: Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ? Dicente enim domino: Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me: nonne vniuersorum videtur promissa conuersio? Aut cum de ecclesia prophetatur & dicitur: Omnis vallis replebitur, & omnis mōs & collis humiliabitur, & erunt praua in directa, & aspera in vias planas: nunquid vllus hominum videtur omissus, qui non significatus sit Christo esse subdendus? Quid cum dicitur, Et venit omnis caro in cōspectu meo, vt adorēt in Hierusalem, dicit Dominus? Aut illud: Et erit in diebus illis: Effundata de spiritu meo super omnem carnem? Aut illud: Alleuat dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos? Nunquid non ita pronuntiatum est quasi ab hoc Dei munere nemo discretus sit? Habet ergo populus Dei plenitudinem suam. & quamuis magna pars hominum, saluantis gratiam aut repellat aut negligat, in electis tamen & præscitis, atque ab omnium generalitate discretis, specialis quædam censetur vniuersitas, vt de toto mundo totus mundus liberatus, & de omnibus hominibus omnes homines videantur assumpti. Sicut etiam cum de impijs sermo est, ita locutionem suam diuinus stylus ordinat, vt ea quæ de quadam parte dicuntur, ad omnes homines pertinere videantur. veluti est illud quod ait Ioannes Baptista: Qui de cælo venit, super omnes est, quod vidit & audiuit, testificatur, & testimonium eius nemo accipit. Aut illud Apostoli: Omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesæ Christi. Aut illud quod Psalmus Dauidicus canit: Dominus de cælo prospexit super filios hominum, vt videat si est intelligens, aut requirens Deum. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est

Esa. 45.

* Foris sibi obsecuturos.

Vide Roman. 14. Philip. 2

1. Cor. 9

Colos. 2

Hebr. 1

Psal. 2

Ioan. 12

Esa. 40

Esa. 66.

Ioel. 2.

Psal. 144

Ioan. 3.

Philip. 7.

Psal. 13.

vsque ad vnum. His igitur & alijs documentis quæ possunt ab inquirentibus numerosiora proferri, non dubiè demonstratur, interdum & pro parte terræ omnem terram, & pro parte munditotum mundum, & pro parte hominum omnes homines nominari. Quorum tamen discretionem plerunque scriptura citò aperit, vt sensus legentis ab vniuersitatis appellatione ad partem quæ intelligenda est, transferatur. Sicut est illud Apostoli dicentis: Prædicamus Iesum Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis verò vocatis Iudæis atq; Græcis Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. Nunquid ipsis Christus virtus quibus scandalum, aut ipsis sapientia quibus stultitia? Sed quoniam quidam ex eisdem iustificabuntur fide, quidam autem sua impietate obdurabuntur: vnum credentium & non credentium genus sub vocatorum appellatione discreuit, vt quos à fide significabat alienos, eos quamuis audissent euangelium, ostenderet vocationis extraneos.

Quod scriptura, de electis & reprobis eiusdem populi loquitur tanquam de isleem.

CAPVT X.

Esa. 42.

Esa. 43.

HAC regula per Esaiam promittit sermo diuinus, dicēs: Educam cæcos in viam quam non nouerunt, & semitas quas nesciunt calcabunt. Et faciam illis tenebras illucescere, & prauam in directum. Hæc verba faciam, & non derelinquam eos. Sed quod sequitur: Ipsi autem cōuersi sunt retro, ad partem quandam generis ipsorum referendum est, non ad eos quibus ait: Non derelinquam eos. Iterum dicit dominus ad Iacob: Noli metuere, quia tecum sum. Ab Oriente adducam semen tuum, & ab Occasu colligam te. Dicam Aquiloni, adduc: & Africo, noli vetare, adduc filios meos de terra longinqua, & filias meas à summo terræ, omnes in quibus vocatū est nomē meum. In gloriam enim meam paraui illum, & sinxi & feci illum. Quod autem sequitur: Et produxi plebem cæcam, & oculi eorum sunt cæci, & surdas aures habent: non potest eis vlla ratione congruere, quos in gloriam suam parasse se dicit. In his quippe omnibus verbis, quæ de vno hominum genere dicuntur, alijs personis priora, alijs posteriora conueniunt. Apud Apostolum quoque quod in parte populi agitur, sub totius populi nuncupatione narratur, & in reliquis plenitudo censetur. Cum enim de Iudæorum obsecratione disliceret, & quosdam ex ipsis gratia saluos fieri demonstraret, Dico ergo, inquit, Nunquid repulit Deus populum suum? Absit. Nam & ego Israëlita sum, ex semine Abraham de tribu Beniamin. non repulit Deus plebem suam quam præsciuit. Plebs ergo præscita, plebs non repulsa, hi sunt qui in Christo iustificati sunt. Et quod de omni Israele dici videtur, in his tantum quos sibi gratiæ electio reliquos fecit, ostenditur, sicut sequentia Apostolici sermonis enarrant. Adiungit enim & dicit. An nescitis in Elia quid dicit scriptura, quemadmodum interpellat Deū aduersus Israel? Domine, prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, & ego relictus sum solus, & quæerunt animam meam. Sed quid dicit illi respon-

A responsum diuinum. Reliqui mihi septem milia virorum, qui non curauerunt genu Baal. Sic ergo, inquit, & in hoc tempore reliquæ per electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia. Non ergo omnis Israel reprobatus, nec omnis electus est, sed partem cæcitas voluntaria auertit, partem sibi illuminationi gratuita reseruauit, & tamē ita de eis sermo habetur, vt et in his qui pereunt, & in his qui salui fiunt, nulla totius generis videatur facta discretio. Nam cū legitur, Secundum euangelium quidem inimici propter vos, secundum electionem autem dilecti propter patres: ita locutio sonat, tanquam eosdem dicat dilectos, quos dixit inimicos. Sed hanc caliginem Apostolus ipse detestit, dicendo: Quia cæcitas ex parte in Israel contigit, vt vnum genus in duas species intelligeremus esse diuisum, & omnem hominem, omnem plenitudinem, omnem Israelem non semper ad vniuersitatem, sed plerumq; ad partem esse referendum.

Quod scriptura de diuersorum temporum hominibus loquitur, quasi de eiusdem temporis generatione.

CAPVT XI.

B Inter has autem formulas locutionum, etiam illa in scripturis dictionem debemus aduertere, quæ id quod ad diuersorum temporum homines pertinet, ita promittitur, quasi de vna eiusdem ætatis generatione dicatur. Sic est quod sanctus Petrus Apostolus scribens sui & futuri temporis gentibus, ait: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, vt virtutes annuncietis eius, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum, qui aliquando non populus nunc autem populus Dei, qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti. Nunquid cum prædicarentur hæc, adhuc illi homines permanebant, quos omnes Deus in præteritis generationibus dimiserat ingredi vias suas, & iidem ipsi qui prius traditi fuerant voluntatibus suis, nunc de tenebris in lumen admirabile vocabantur? Nonne illi iam defecerant, iam in hoc mundo non erant, nec ab errore ad veritatem reditus olim mortuis suppetebat? Et tamen quod post multa secula gratia in posteris impiorum sit, loquendi consuetudo perstrinxit, vt ipsi videantur nunc eligi, qui prius fuerant derelicti. Pertinent autem hæc non ad eosdem homines, sed ad eiusdem gentis homines, & vocatio quæ illuxit prope mundi finem, ad præteritam non recurrit ætatem. ita modo quodam & ipsi & non ipsi sunt, de quibus & quibus ista dicuntur, dum in aliquo speciali à generalibus non diuiduntur, in aliquo verò à communibus separantur.

Quod illud Apostoli: Vult omnes homines saluos fieri, de omni genere hominum intelligitur.

CAPVT XII.

Sed

Caput 4.

1. Tim. 2

Ibidem.

Ed cum legerint hæc vel audierint, qui amant calumniosa certamina, dicent nos per huiusmodi disputationes Apostolo contradicere diffinienti quod Deus omnes homines velit saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Quam particulam verborum Apostoli, ita nos integrè pleneq; suscipimus, vt nihil ei de præcedentibus siue subiectis, quæ ad ipsam pertinent; subtrahamus. Quoniam vt cætera diuinorum eloquiorum testimonia sequestremus, hic locus sufficit ad euacuandum quod caluniose obijciunt, & ad defendendum quod impiè dissentent. Scribens itaq; ad Timotheum Paulus apostolus, ait: Obsecro igitur primò omnium fieri obsecrationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt: vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Hoc enim bonum est & acceptum coram salutari nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Vnus enim Deus, & vnus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. De hac ergo doctrinæ apostolicæ regula, qua ecclesiæ vniuersalis imbuitur, ne in diuersum intellectum nostro euagemur arbitrio, quid in ipsa vniuersalis ecclesiæ sentiat, requiramus: quia nihil dubium esse poterit in præcepto, si obedientia concordet in studio. Præcepit itaq; Apostolus, immo per Apostolum dominus qui loquebatur in apostolo, fieri obsecrationes & postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, ac pro his qui in sublimitate sunt. Quæ legè supplicationis ita omnium sacerdotum & omnium fidelium deuotio concorditer tenet, vt nulla pars mundi sit, in qua huiusmodi orationes non celebrentur à populis Christianis. Supplicat ergo vbiq; ecclesiæ Deo, non solum pro sanctis & in Christo iam regeneratis, sed etiã pro omnibus infidelibus & inimicis crucis Christi, pro omnibus idolorum cultoribus, pro omnibus qui Christum in membris ipsius persequuntur, pro Iudæis, quorum cecitati lumen euangelij non refulget, pro hæreticis & schismaticis, qui ab vnitæ fidei & charitatis alieni sunt. Quid autem pro istis petit, nisi vt relictis erroribus suis conuertantur ad Deum, accipiant fidem, accipiant charitatem, & de ignorantia tenebris liberati in agnitionem veniant veritatis? Quod quia ipsi præstare sibi nequeunt, malæ consuetudinis pondere oppressi, & diaboli vinculis alligati, neq; deceptiones suas euincere valent, quibus tam pertinaciter inhæserunt, vt quantum amanda est veritas, tantum diligant falsitatem: misericors & iustus dominus pro omnibus sibi vult hominibus supplicari, vt cum videmus de tam profundis malis innumeros erui, non ambigamus Deum præstitisse, quod vt præstaret oratus est: et gratias agentes pro his qui salui facti sunt, speremus etiã eos, qui nodum illuminati sunt eodem diuinæ gratiæ opere eximendos de potestate tenebrarum, vt in regnum Dei priusquam de hac vita exeant, transferantur.

Secreti illius profunditas, quo Dei saluantis gratia aliquos pro quibus ecclesiæ orat, præterit, nobis in hac vita patere non potest.

CAPVT XIII.

Quod si aliquos (sicut videmus accidere) saluantis gratia præterierit, & pro eis oratio ecclesiæ recepta non fuerit, ad occulta diuinæ iustitiæ iudicia

A iudicia referendū, & agnoscendum est secreti huius profunditatē nobis in hac vita patere non posse. Ex parte enim scimus, & ex parte prophetamus, & videmus nunc per speculum in ænigmate. Nec sapientiores aut scientiores beatissimo Apostolo sumus, qui cū de grātie potētia disputaret, magnorū mysteriōrū ingressus arcānū, ijs quæ impossibile erat enarrare, succubuit. Cū enī dixisset: Nolo vos ignorare fratres mysteriū hoc, vt non sitis vobis ipsi sapientes, quia cæcitas ex parte in Israel contigit, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret, sicut scriptum est: Veniet ex Sion qui eruat & auertat impietates ab Iacob, & hoc illis à me testamentum, cum abstulero peccata eorum. Secundū euangelium quidem inimici propter vos, secūdu electionē verō dilecti propter patres, sine pœnitentia enim sunt dona & vocatio Dei. Sicut enim aliquando & vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter illorum incredulitatem. ita & isti nunc non crediderūt, in vestra misericordia, vt & ipsi misericordiam consequantur. Concluserit enim Deus omnia in incredulitate, vt omnium misereatur. Cum ergo hæc diuinorum operū mysteria supra mensuras humanæ intelligentiæ excellentia, quodā mentis suæ profundisset excessu, totam expositionis rationem transtulit ad stuporem, & admirator eorum quæ protulerat, exclamauit & dixit: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quā incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius? Quis enim cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit, aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniā ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia. Ipsi gloria in secula seculorū, Amen. Præmissa enim docentis assertio locum dabat nultimodē quæstioni, vt variatē per tot populos ac tempora grātie Dei causā quæreretur, Cur scilicet anterioribus seculis dimissæ essent omnes gentes ingredi vias suas, vno tantū Israele (qui diuinis eloquijs erudiretur) excepto, & ad cognitionem veritatis electo, cuius infidelitas locum tandem saluandis gentibus fecerit, tanquam si vnus populus in fide sui generis permaneret, misericordia Dei cæteris se nationibus præstare non posset? Cur denique ipsi quorum diminutio salus gentibus est, ab obcæcatione sua non liberentur prius quā ingrediatur gentium plenitudo, quasi illuminari cum omnibus nequeant, qui omnes facta omnium gentium adoptione saluandi sunt? Aut quomodo omnis Israel sublata obcæcatione saluandus sit, cuius innumerabilis multitudo in sua infidelitate deficiens, ad tempora saluandis promissa non peruenit? Vel quomodo ipsarum gentium (quarum prius non est facta vocatio) dicatur nunc ingredi plenitudo, cum tot promiscuæ ætatis & conditionis hominum milia in omnibus nationibus quæ sunt sub cælo, sine Christi iustificatione moriantur? Sed horum mysteriorum iudiciorūque causas pius & doctus magister maluit ad altitudinem diuitiarum sapientiæ Dei scientiæque suspendere, quā in iustissime veritatis & misericordissimæ bonitatis subtractum ab humana cognitione secretum temeraria inquisitione discutere, nihil omittens de his quæ non oportet ignorari, nihil contrectans de his quæ non licet sciri.

1. Cor. 13

Rom. 11.

Isaïx 59.

Rom. 11.

Caput 5.

Act. 14.

Rom. 11.

Multi esse in dispensatione operum diuinorum, quorum, causis latentibus, soli monstrantur effectus.

CAPVT XIIIIL

Multi enim sunt in dispensatione operum diuinorum, quorum causis latentibus, soli monstrantur effectus, vt cum pateat quod geritur, non pateat cur geratur, negotio in medium deducto, & in occultum ratione subducta, vt in eadem re & de inscrutabilibus præsumptio comprimatur, & de manifestis falsitas refutetur. Neque enim si nescio cur ille Græcus creetur, hic barbarus, ille in diuitijs, ille in egestate nascatur: hunc valida proceri corporis pulchritudo sublimet, illum debiliū membrorum exilitas contracta deformet, iste à catholicis editus, in veritatis cunabulis nutriatur, ille hæreticorum progenies, cum ipso lacte matris hauriat virus erroris: si deniq; mille alias differētias in habitu corporum, in qualitatibus animorum, in conditione temporum, in more regionum, diiudicare non possum: ideo quòd omnium horum Deus sit conditor atq; ordinator ignoro. Qui vtiq; singulorum hominum ita & corpora creauit & spiritus, vt præter illam securam ex vnus cuiusque studio voluntariam diuersitatem, ipsa conditionis exordia dissimillima numerositate variaret. Turbarent autem nos, & in diuersum distraherent multæ vaniloquorum opinionēs, qui de incognoscibilibus deuenire in incōueniētia præsumperunt, & has originales inæqualitatēs fetis (quæ nulla sunt) & sideribus deputarunt: nisi certissima notitia teneremus, Deum creatore de elementis naturalibus prout vult vas vnūquodque formare, & vnā naturam animarum, & vnā naturam corporum, placitis sibi temperare mensuris. Quæ vtiq; opera Dei, humanæ intelligentiæ cognoscibilia essent, si innotescere debuissent: & manifestaretur cur ita quiddam fieret, nisi quòd ita fieret, scire sufficeret. Dicit Dominus ad Moysen: Quis dedit os homini, & quis fecit murum & non audientem, videntem & cæcum? nonne ego dominus Deus? Et per Isaiam: Nonne ego fecundū & sterilem feci, dicit dominus? In libro Ecclesiastico legitur. Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas à Deo sunt. Et Iob dicit. Abundant tabernacula prædonum, & audacter prouocant Deum, cum ipse dederit omnia in manibus eorum. Et idem de omnium rerum humanarum profectu & defectu disputans, omnesq; mutationes ad iudicia Dei referens. Apud ipsum est (inquit) sapientia & fortitudo; ipse habet consiliū & intelligentiam. Si destruxerit, nemo est qui ædificet: si incluserit hominem, nullus est qui aperiat: si continuerit aquas, omnia siccabuntur: si emisit eas, subuertent terram. Apud ipsum est fortitudo & sapientia: ipse nouit & decipientem, & eum qui decipitur: adducit consiliarios in stultum finem, & iudices in stuporē. Baltheum regū dissoluit, & præcingit funo renes eorum. Ducit sacerdotes in gloriosos, & optimates supplātat. cōmutans labiū veraciū, & doctrinam senū auferens, effundens deflectionē super principes, & eos qui oppressi fuerant, releuans. Qui releuat profunda de tenebris, & producit in lucem vmbra mortis. Qui multiplicat gentes & per-

Exod. 4.

Isaix 66

Ecl. 11.

Iob. 12.

Ibidem.

A & perdit eas, & subuerfas in integrum restituit. Qui immutat cor principum terræ, & decipit eos, vt frustra incedant per inuium. Palpabunt quasi in tenebris, & non in luce, & errare eos faciet quasi ebrios. Et iterum idem, dicens voluntatem Dei irritam esse non posse: Ipse enim (inquit) solus est, & nemo auertere potest cogitationem eius: & anima eius quodcumq; uoluerit, hoc fiet. Iob. 23.

Quòd pars hominum liberatur, ascribi non potest meritis voluntatum: veluti bonos elegerit gratia, malos praterterit.

CAPVT XV.

Liberatur pars hominum, parte pereunte: & si hoc uoluntatum meritis uelimus ascribere, vt malos neglexisse gratia, bonos autem elegerit gratia, relinquit nobis innumerabilium causa populorum, quibus per tot secula nulla a caelestis doctrinae annunciatio choruscauit. Nec meliores fuisse eorum posteros possumus dicere, de quibus scriptum est: Gentium populus qui sedebat in tenebris, lucem uidit magnam, & sedentibus in tenebris & umbra mortis, lux orta est illis. Et ad quos apostolus Petrus dicit. Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, vt virtutes annuntietis eius qui de tenebris uos uocauit in tam admirabile lumen suum: qui quòdam non populus, nunc autem populus Dei, quorum aliquando non est misertus, nunc autem miseretur. Non ergo meritis minorum tribuitur quod non meruere maiores. Par enim impietas & patres accusabat & filios, eademque ignorantia & cecitas omnes simul in eisdem mergebat errores. Sed cur illorum non misertus & horum misertus sit Deus, quæ scientia comprehendere, quæ potest inuestigare sapientia? Latet discretionis ista ratio, sed non latet ipsa discretio. Non intelligimus iudicantem, sed uidemus operantem. Quid calumniatur iustitiæ occultæ, qui gratias debemus misericordiae manifestæ? Laudemus & ueneremur quod agitur, quia tutum est nescire quod tegitur.

Ex eo quòd parium paruulorum alij ad æternam uitam, alij ad mortem æternam ante intelligentiæ usum hunc migrent, ostenditur inscrutabilitas diuinorum iudiciorum.

CAPVT XVI.

Respice autem & ad uniuersalem multitudinem paruulorum, in quibus, excepto illo, quo in damnationem nascitur gēs humana, delicto, nec præterita possunt merita, nec futura censerit. Omnes enim de quibus nunc loquimur, ante ullum intelligentiæ usum, ante liberum uoluntatis arbitrium, alij ad æternam beatitudinem regenerati, alij ad perpetuam miseriam transeunt non renati. Si originalem culpam fateris, omnis numerus in reatu est: Si moralem innocentiam quæris, omnis summa sine uitio est. Non inuenit quod discernat humana iustitia, sed habet quod eligat inenarrabilis gratia Dei. In abscondito est consilium, sed non latet donum: opus erexit pietas

pietas, causam obscurat potestas. Sed tam indubitabile est quod non videtur, quam quod videtur: quia auctori manifesti operis negari cōfessio, etiam incognitæ, non potest æquitate.

Ex impjjs qui in extremis conuersi saluantur, ostenditur & gratia sine merito dari, & inscrutabile esse Dei iudicium.

CAPVT XVII.

 Vñ si & ad illos dirigas mentis intuitum, qui longam agentes in flagitijs & sceleribus ætatem, sacramento baptismatis Christi in ipso vitæ sine renouantur, & sine villo suffragio bonorū operū in regni cœlestis cōfortiū trāsferuntur, quo intellectu diuinū iudicium comprehendēs: nisi vt indubitanter agnoscas gratuita esse Dei munera: et sicut nulla sunt tam detestanda facinora, quæ possunt gratiæ arcere donum, ita nulla posse tam præ clara opera existere, quibus hoc quod gratis tribuitur, per retributionis iudicium debeatur. Vilesceret enim redemptio sanguinis Christi, nec misericordiæ Dei humanorū operū prærogatiua succūberet, si iustificatio quæ sit per gratiā, meritis præcedētibz deberetur, vt nō munus largiētis, sed merces esset operātis. Vnde autē posset præbāri, quōd ad euacuandū originale peccatū nulla idonea esset indulgentia: nisi & impij & facinorosi per lauacrū Christi assumerentur in regnū, agnoscerentq; qui in sua iustitia gloriāntur, quā nihil dignū agere possint adoptione filiorū Dei, si ad regenerationis nō perueniūt sacramentu, cū eadē qua selestissimi peccatores cōditione teneātur, pares futuri in sanctificatione, si asserit regeneratio, simul perituri, si cessauerit ablutio. Si ergo etiā ex nequissimis in ipso vitæ exitu gratia inuenit quos adoptet, cū tamē multi etiā qui miris nocētes vidētur, doni huius alieni sunt: quis hoc aut sine dispensatione Dei fieri, aut sine profunda dicat æquitate decerni? Quod vtiq; non ideo iniquū est, quia occultū est, sed ideo æquū est, quia iudiciū Dei esse non dubium est. Quod enim ab illius pendet arbitrio, qua sententia iudicari debeat priusquam iudicetur; incertum est. Cum autem res ad finem suam venerit, nemini liberum est de exitu conqueri: quia certissimum est, nihil aliter Deū facere debuisse quā fecerit. Qui multimodē vocationis varietatē, ad vñā gratiā pertinētem etiā illa regula euangelicæ cōparationis adstruxit, qua ostendit patrē familias diuerso tēpore conducentē operarios vineæ sub pactione denarij, quo vitæ eternæ significatur æqualitas. Vbi sine dubio hora vñdecima intromissi in vineā, totius diei operarijs exæquati, istorū, de quibus nunc loquimur, præferunt sortē, quos ad cōmendandā gratiæ excellentiā in defectu diei & cōclusionē vitæ, diuina indulgentia numeravit; nō labori pretiū soluens, sed diuitias bonitatis suæ in eos, quos sine operibus elegit, effundens: vt etiā hi qui in multo labore sudarūt, nec amplius quā nouissimī acceperunt, intelligant, donum se gratiæ, non operum accepisse mercedem. Vnde si & nos aduersum patrē familias marmuremus, eo quōd nouissimē vocati totius diei operarijs cōæquentur, nec amplius multa opera quā penē nulla mereantur, dicetur nobis quod vni eorum responsum est: *Tolle quod tuum est & vade. Volo autem & huic nouissimo dare sicut & tibi.*

Mat. 10.

Aut

A Aut non licet mihi de re mea facere quod volo? Aut oculus tuus nequā est quia ego bonus sum? Certē huic calūniatori iniusta videbatur hęc largitas, et quid eruditionis retulit? quid rationis accepit? nō est ei dispēnsationis huius reuelata iustitia, nec ad inspectionē secreti latētis admissus est, sed vt à discutiendīs Dei iudicijs abstineret, opposita est ei bonitas miserantis, & volentis potestas, quasi illi & ab Apostolo diceretur: O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Nunquid dicit figmentū ei qui se finxit, *Quare me fecisti sic?* Rom. 9.

Gratia sine qua bona merita esse nequeunt, non accipitur à quoquam, nisi ex Dei voluntate sine meritis

CAP. XVIII.

Meritis ergo hominibus cuiuslibet generis, cuiuslibet cōditio- nis & ætatis, causa percipiendæ gratiæ voluntas Dei est, apud quam ratio electionis abscondita est, ab ea gratia incipientibus meritis quā accēpere sine meritis. Quæ si possent bona esse sine gratia, non diceretur: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spi- ritu sancto, nō intrabit in regnū colorū. Et, nisi manducauerit carnē filij hominis, & biberit sanguinē eius, nō habebitis vitā in vobis, sed diceretur: Nisi quis fuerit iustus & bonus, beatus in æternū esse non poterit. Nec opus esset per aquā & spiritū renasci, si per mandatū sufficeret erudiri. Et eucurare fides, quæ credit per baptismū omnia peccata dimitti, si gratia nō malis & impijs, sed bonis & rektis doceretur impendi. Origo itaq; veræ vitæ, & iustitiæ in regenerationis est posita sacramēto, vt vbi homo renascitur, ibi etiā ipsarū virtutū veritas oriatur. Et incipiunt ad perpetuā gloriā proficere per fidē, qui vix ad tēporalē vanę laudis poterant peruenire mercedem. Siue enim ludæus legis scientia tumens, siue Græcus studio sapiētię naturalis in- flatus, priusquā iustificetur per fidē Christi, cōclusus est sub peccato. Et si in sua infelicitate perititerit, ira Dei manet super eū, illa scilicet in Adæ præ- uaricatione contracta, de qua apostolus loquitur, dicens: Et vos cum essetis mortui delictis & peccatis vestris, in quibus aliquando ambulastis secundum seculū mūdi huius, secundū principē potestatis aeris huius, spiritus qui nunc operatur in filiis diffidentię, in quibus & nos aliquādo cōuersati sumus in desiderijs carnis nostræ, faciētes volūtātē carnis & cogitationū, & eramus natura filij iræ, sicut & ceteri. Et iterū. Qui eratis illo tempore sine Christo alienati à cōuersatione Israel, & hospites testamentorū, promissionis spem non habentes, & sine Deo in mundo. Et iterū. Eratis aliquādo tenebræ, nūc autē lux in domino. Et iterū: Gratias agētes patri, q̄ dignos nos fecit in partē fortis sanctorū in lumine, qui eripuit nos de tenebris et potestate tenebrarū, & trāstulit in regnū filij dilectionis suæ. Et iterū: Eramus enim & nos aliquādo insipientes, increduli, errātes, seruientes desiderijs & voluptatibus varijs, in malitia & inuidia agētes, odibiles, odiētes inuicē. Cū autē benignitas & humanitas apparuit saluatoris nostrī, nō ex operibus iustitiæ quę fecimus nos, sed secundū suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum saluatorem nostrū, vt iustificati gratia ipsius, hęredes simus secundū spem vitæ æternæ.

Ioan. 3.

Ioan. 6.

* infide-
litate

Ephē. 2.

Ibidem.

Ephē 5.
Colof 1.

Titum 1

Qua-

Capit. 6.

H ut brevissimè pateat, qualis sit natura humana sine gratia, dicat Iudas Apostolus quid agat vel ignorantia imperitorum, vel doctrina sapientium: Hi autem (inquit) quæcunque quidem ignorant, blasphemant: quæcunque autem naturaliter ut muta animalia norunt, in his corrumpuntur. Dicat etiam sub verbis Zachariæ euangelista Lucas, ante illuminationem gratiæ in qua humanum genus nocte verferetur, & de quibus ignorantia tenebris Dei populus eruatur: Et tu (inquit) puer propheta altissimi vocaberis, præibis enim ante faciè domini parare vias eius, ad dandâ scientiâ salutis populo eius in remissionem peccatorû ipsorû, propter viscera misericordiæ domini, in quibus visitavit nos Oriens ex alto, Lucere his qui in tenebris & in vmbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

Luc. 1.

Viscera misericordiæ Dominus ad omnium nationum impendit salutem, omnesq; saluat: & tamen etiam verum est, quòd testimonium eius nemo accipit.

Ioan. 11.

Matt. 11.

Ioan. 3.

Ioan. 1.

Hæc autè viscera misericordiæ dominus non ad vnius tantû populi redemptionè, sed omnium nationû impedit salutem, dicente euangelista: **Q**uia Iesus mortuus erat pro gente, non tantû pro gète, sed etiâ ut filios Dei dispersos congregaret in vnum. Hoc enim agit illa vox domini, quæ per quandam pietatis tubam toto terrarum orbe resonantem, omnes homines & inuitat & conuenit. Nam cum dixisset: Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis, Itè pater, quoniam sic beneplacitum est ante te, addidit: Omnia mihi tradita sunt à patre meo, & nemo nouit filium nisi pater, neq; patrem quis nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Et deinde adiecit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue est. Ioannes verò Baptista in Euâgelio Ioannis prophetico spiritu protestatur dicēs: Qui de cœlo venit super omnes est, quod vidit & audiuit, testificatur, & testimonium eius nemo accipit, Qui accipit testimonium eius signauit quoniam Deus verax est. Igitur quantum attinet ad humani generis excitatè, lōga ignoratiq; & superbiq; nocte contractam, venit in hunc mundum creator mundi, & mundus eum non cognouit. Lux lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderunt. Qui super omnes est, quod vidit & audiuit testificatur, & testimonium eius nemo accipit. Sed quia non frustra Deus Dei filius venit in mundum, & dedit semetipsum pro omnibus: mortuus est, non tantum pro gente, sed etiam ut filios Dei dispersos congregaret in vnum, & vniuersis dicit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis,

A estis, & seruato sibi incognoscibilis electionis arbitrio, dat sui patrisq; notitiam, quibus eum voluerit reuelare. Omnes filij lucis, filij promissionis, filij Abrahæ, filij Dei, genus electum, regale sacerdotium, veri Israelitæ, præcogniti & præordinati in regnum Dei (qui eos vocauit non solum ex Iudæis sed etiam ex gentibus) testimonium eius qui de cælo venit, accipiant, significantes quia Deus verax est, id est, expresse significantes in sui saluatione quoniam Deus verax est, implens & perficiens quod promisit Abrahæ omnium gentium patri, qui pollicente Deo quod hæres futurus esset mundi non hæsitauit dissidentia, sed confortatus est fide dans gloriam Deo, & plenissime sciens, quoniam quod promisit, potens est & facere. Quis autem tam alienus est à fide Abrahæ, quis tam degener ab vniuersarum gentium patre, qui promissionem Dei aut non impleri, aut ab alio præter eum qui promisit, dicat impleri? Ille quidem erit mendax, Deus autem est verax. & omnis qui accipit testimonium eius, hoc signat, hoc indicat, quod per lucem illuminantem factus est videns, factus est obediens, factus est intelligens, sicut Ioannes euangelista testatur dicens: Scimus quia mundus totus in maligno positus est, & scimus quia filius Dei venit, & dedit nobis sensum vt cognoscamus verum Deum, & simus in vero filio eius.

Rom. 4.

1. Ioan. 5

Non esse scrutandum, cur Deus alios eligit, alios non eligit: sicut nec, cur antea omnibus gentibus prætermisisset, vnum Israellem elegit.

CAP. XXI.

B

SI verò quæritur, cur saluator omnium hominum non omnibus dedit hunc sensum, vt cognoscerent verum Deum, & essent, id est, permanerent in vero filio eius: quamuis credamus nullis hominibus opem gratiæ in totum fuisse subtractam (de quo plenius in sequentibus disseremus) tamè ita fortè hoc veratum sit, sicut illud absconditum est, cur antea, omnibus gentibus prætermisisset, vnum populum sibi quem ad veritatis cognitionem eradiret exceperit. de quo iudicio Dei si non est conquerendum, multo minùs de hoc quod cum electione omnium gentium geritur, murmurandum est. Quæ enim Deus occulta esse voluit, non sunt scrutanda: quæ autem manifesta fecit, non sunt neganda, ne & in illis illicitè curiosi, & in istis damnabiliter inueniamur ingrati. Non autem ignoramus esse quosdam tam inconsideratè præsumptionis, & tam superbe arrogantæ, vt quod præcipuus magister gentium, non ab hominibus neque per hominem, sed diuinitus eruditus, supra mensuram scientiæ suæ longè & altè remotum esse confessus est, audeant falsi nominis temerare doctrina, & nihil illic occultum, nihil velint esse secretum, vbi Apostolus non quid sentiendum esset aperuit, sed quid non scrutandum esset, ostendit. Nullis etenim (quod

Capit. 7.

Rom. 11.

sem erudiebat, innumerabiles populos impiorum illuminare distulerit, & nunc eundem Iſraelem, donec vniuerſitas gentium introeat, obſecatam eſſe patiat, pereuntem in tot milibus naſcentium atq; morientium, & ſaluandum in eis quos mundi ſinis inuenerit. Quo myſterio toto ſcripturarũ corpore dilatato, innotuit quidem nobis quid factum ſit, quid fiat, quidue faciendum ſit: ſed quare ita fieri placuerit, ab humanæ intelligentiæ contemplatione ſubtractum eſt.

Eos qui diſcretionem qua Deus alios eligit, alios non eligit, ad merita referunt voluntatis humanæ, docere, neminem gratis, ſed ex retributione ſaluari: & ex paruulis apertè conſutari.

CAP. XXII.

IſTI autem qui neſcire aliquid erubeſcant, & per occaſionem obſcuritatis tēdunt laqueos deceptionis: omnem diſcretionem qua Deus alios eligit, alioſque non eligit (multi enim ſunt vocati, pauci autem electi) ad merita humanæ voluntatis, docentes ſcilicet neminē gratis, ſed ex retributione ſaluari, quia naturaliter omnibus ſit inſitum, vt ſi velint, poſſint veritatis eſſe participes, eiſque affluere gratiam, à quibus fuerit expetita. Quæ diſſinitio vt interim de gratiæ veritate taceatur, de his videtur aliquam oſtentare ratiunculam, qui libero vtuntur arbitrio. De paruulis verò, quibus ſine vllò bonæ voluntatis merito in originali vulnere cum cæteris mortalibus cauſa cōmunis eſt, nihil poteſt expolitionis afferri, qua doceatur cur iſti ſalvi fiant renati, illi pereant non renati, ſubtilius prouidentia & omnipotentia, in cuius manu eſt anima omnis viuentis, & ſpiritus vniuerſæ carnis hominis. Et cui dicitur: Breues dies hominis ſunt, numerus dierum eius apud te eſt. Non autem puto iſtos voluntatum patronos, ſimplicitate illorum tam impudenter uſuros, vt aut fortuito iſta dicant accidere, aut non renatos aſſerant non perire. Apertè enim aut cum Paganis conuincerentur ſentire de fato, aut cum Pelagianis tranſuſum in poſteros Adæ negare peccatum. Fato autem non baptizari paruulos, nec Pelagiani potuerunt dicere: ſed quia eos liberos à peccato auſi ſunt proſiteri, meruere damnari. Cr̄ autē de diſcretionē orationum hominum quæſtio ventiletur, & ab omnibus hominibus paruuli nequeant ſeparari, ſimulque de totius ætatis hominibus veritas dixerit: Filius hominis venit quærere & ſaluare quod perierat: fruſtra profunditatem inſcrutabilis gratiæ per liberum arbitrium conantur aperire, qui cauſam electionis in eorum conſtituunt meritis qui eliguntur. Et cum multa de maiorum voluntate ac iudicio inepta & falſa protulerint, in paruulorum tamen diſcretionē deſciant, nec poſſunt de eius quæſtionis ratione reddita gloriari, quæ de omnibus hominibus tractatur, & non de omnibus expeditur.

Omne bonū hominis meritum ab initio fidei vſq; ad perſeuerantiæ conſummationem donum eſſe diuini, & primum hoc oſtenditur de iude.

CAPVT XXIII.

Multifor.

A Multiformitas autem & magnitudo diuinæ gratiæ, probat istos contra veritatē, etiam quod de maiorum volūtatibus loquuntur, altruerē, eorumque persuasione diuinorum eloquiorum testimonio repugnare. Quæ si omnia sermone nostro velimus annūtere, modus non erit differendo. Quæ tamen si se recordationi offerunt, non omittentur, vt, quantum satis est, manifestetur omne hominis bonum meritum ab initio fidei vsque ad perseverantiæ consummationem, donum atque opus esse diuinum. Igitur fides, quæ bonæ voluntatis & iustæ actionis est genitrix, quo ipsa fonte nascatur, Apostolus Paulus exponat, qui pro Romanorum fide Deo gratias agit, dicēs: Primum quidem gratias ago Deo meo per Iesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annūciatur in vniuerso mundo. Ad Ephes. quoque scribens: Propterea (inquit) & ego audita fide vestra quæ est in domino Iesu, & dilectione in omnes sanctos, non cesso gratias agere pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis, vt Deus domini nostri Iesu Christi patris gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ & reuelationis in agnitionem eius, illuminatos oculos cordis vestri, vt sciatis quæ sit spes vocationis eius, quæ diuinitæ gloriæ hæreditatis eius in sanctis. De fide etiam Colossensium similiter Deo gratias agens: Gratias agimus (inquit) Deo & patri domini nostri Iesu Christi, semper pro vobis orantes audientes fidem vestram in Christo Iesu, & dilectionem quam habetis in sanctos omnes, propter spem quæ reposita est vobis in cælis. Et vt alia bona ab eodem bonorum autore percipiant, cedit pro eis ore enarrans: Ideo (inquit) & nos ex qua die audiui-
mus, noui quid pro vobis orantes, & postulantes, vt impleamini agnitione voluntatis eius, in omni sapientiâ & intellectu spiritali, vt ambuletis dignè, Deo placentes, in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei, in virtute confortati secundum potentiam claritatis eius, in omni patientiâ & longanimitate cum gaudio. Item ad Thessal. qui spiritu dei dilectionisque seruiebant: Gratias agimus (inquit) Deo semper pro omnibus vobis memoriam facientes in orationibus nostris sine intermissione, memores operis fidei vestræ & laboris & charitatis & sustinentiæ spei domini nostri Iesu Christi ante Deum & patrem nostrum. Et infra: Ideo & nos gratias agimus Deo sine intermissione, quoniam cum accepissetis à nobis verbum auditus Dei, accepistis non vt verbum hominum, sed sicut est verè verbum Dei, qui operatur in vobis qui credidistis. Potuit ne plenius aut euidentiùs demonstrari, Dei esse donum credentium fidem, quam vt ideo agerentur gratiæ Deo, quoniam hi quibus verbum Dei per homines prædicabatur, non quasi de hominum sermone dubitârunt, sed tanquam Deo loquenti per homines crediderunt, qui in ipsis est operatus vt crederent: In secunda quoque ad eosdem Thessalon. epistola, de fide in Christo proficientium ita Apostolus loquitur: Gratias agere debemus Deo semper pro vobis fratres, ita vt dignum est, quoniâ supercrevit fides vestra, & abundat charitas vniuscuiusque vestrum in inuicem, ita vt & nos ipsi in vobis gloriemur in Ecclesijs Dei pro patientiâ vestra & fide in omnibus persecutionibus vestris & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, vt digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini. Petrus quoque Apostolus ex Deo haberi fidem prædicans, ita scribit: Scien-

Cap. 8.

Rom. 1.

Ephes. 1.

Colos. 1.

1. Thess. 1.

1. Thess. 2.

1. Thess. 3.

1. Pet. 1.

- tes quod non corruptibilibus auro & argento redempti estis de vana con-
 uersatione vestra paterna traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni in-
 contaminati & immaculati Christi Iesu, praeogniti quidem ante constitu-
 tionem mundi, manifestati autem nouissimis temporibus propter vos, qui
 per ipsum fideles estis in Deum, qui suscitauit eum a mortuis, & gloria ei de-
 dit, ut fides vestra & spes esset in domino. Item idem in secunda epistola de
 fidei perceptione sic loquitur: Simon Petrus seruus & apostolus Iesu Chri-
 sti, his qui coequali nobis adepti sunt fidem per iustitiam domini & saluatoris
 Iesu Christi. Vnde autem habeatur spiritus fidei, Iohannes apostolus ma-
 nifestissimè docet dicens: Omnis spiritus qui confitetur Iesum in carne ve-
 nisse, ex Deo est, & omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est
 antichristus. Itè dicit, ab eo recipi euangelium, in quo est spiritus veritatis: Nos
 (inquit) ex Deo sumus. Qui nouit Deum audit nos: qui non est ex Deo, non au-
 dit nos. In hoc cognoscimus spiritum veritatis, & spiritum erroris. Itè in actibus
 apostolorum Petrus apostolus fidem esse per dominum Iesum pronuncians: Huc
 (inquit) quem videtis & nostis, confirmauit nomen eius, & fides quae per eum est,
 dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrum. De fide quoque Lydiae,
 cuius inter alias mulieres quae euangelium pariter audiebant, dominus cor aperuit
 ita in eadem narratur historia: Die autem sabbatorum egressi sumus extra portam iux-
 ta flumen, ubi videbatur esse oratio, & sedentes loquebamur mulieribus quae
 conuenerant: & quaedam mulier nomine Lydia, purpuraria ciuitatis Thyati-
 rorum, colens Deum audiuit, cuius dominus cor aperuit, ut intenderet his quae
 dicebantur a Paulo. Non autem ex humana sapientia esse fidem, sed ex inspi-
 ratione diuina, ipsius veritatis voce firmatur. dicente enim domino ad disci-
 pulos suos: Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit: D
 Tu es Christus filius Dei uiui. Respondens autem Iesus, dixit ei: Beatus es
 Simon bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui
 in caelis est. Paulus uero apostolus hanc ipsam fidem secundum mensuram dari pro ar-
 bitrio largientis ita praedicat: Dico enim per gratiam quae data est mihi, omni-
 bus qui sunt inter vos, non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sob-
 rietatem, sicut unicuique diuisit Deus mensuram fidei. Itè idem unitatem recte fidei,
 & consensionem in honorem Dei a Deo esse commendans: Deus autem (inquit) patien-
 tiae & consolationis det vobis id ipsum sapere in alterutrum secundum Iesum Chri-
 stum ut unanimes vno ore honorificetis deum & patrem domini nostri Iesu Chri-
 sti. Et infra: Deus autem spei repleat vos omni gaudio & pace in credendo, ut
 abundetis spe in virtute spiritus sancti. Quo testimonio non solum fides, sed
 etiam gaudium & pax & abundantia spei, docentur nisi in virtute sancti spiritus
 non haberi. Ad Ephesios uero scribens Apostolus de diuitijs gratiae, pro
 malis bona retribuentis, & de fide quae non ex nobis, sed ex Dei dono habe-
 tur, haec loquitur: Deus autem qui diues est in misericordia, propter nimiam suam
 charitatem qua dilexit nos, & cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos
 Christo, cuius gratia salui facti sumus, & coresuscitauit & consedere fecit in
 caelestibus in Christo Iesu. gratia enim estis saluati per fidem, & hoc non ex vo-
 bis, Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis gloriatur. Ipse enim sumus
 figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quae praeparauit
 Deus ut in illis ambulemus. Proprium ergo hoc habet noua creatura per gra-
 tiam, ut qui figmentum Dei sunt, qui natiuitate caelesti conduntur in Christo,
 non

A non otio torpeant, nec desidia resoluantur, sed de virtute in virtutem proficiant per viam bonorum operum ambulando: hoc est enim fingi, hoc de vetere creatura nouum fieri, hoc de imagine terreni hominis ad imaginem celestis hominis reformari. Quod totum siue palam per cooperatores gratiæ, siue occulte per subministratorem spiritus, ille inchoat, ille auget & perficit, cuius agricultura, cuius ædificatio, & cuius figmentum sumus.

Omne bonum in homine esse ex gratia, & fidem dari non petitam, vt ipsius petitionibus cetera bona consequamur.

CAPVT XXIIII

Bunde, quantum arbitrator, his testimonijs (quamuis & alia documenta aggregari potuerint) demonstratum est, fidem quam iustificatur impius, nisi ex Dei munere non haberi, eamque nullis meritis præcedentibus tribui, sed ad hoc donari, vt principium possit esse meritorum, * & cum ipsa data fuerit non petita, ipsius iam petitionibus bona cetera consequantur. Vnde itaque, quædam de plurimis assumenda sunt testimonia, quæ in diuersitate donorum ostendant gratiæ largitatem. Ex Deo itaque esse, vt homo vite Dei eligat, & vt fergat à lapsu, psalmus Dauidicus canit dicens: A domino gressus hominis dirigentur, & viam eius volet. Cum ceciderit, non collidetur, quia dominus supponit manum suam. Itè idè quod dicitur Deo veniat ad Deum: Emitte lucem tuam & veritatem tuam, ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua. Itè quod in domino sit hominis fortitudo, & Dei voluntas præueniat liberandum: Fortitudinem (inquit) meam ad te custodiam quia Deus susceptor meus: Deus meus, voluntas eius præueniet me. In Proverbia quoque legimus de sapientia & intellectu: Quoniam dominus dat sapientiam, & à facie eius scientia & intellectus. Item in eodem libro de dispensationibus sapientiæ Dei, sine qua nullæ rectæ sunt actiones, ita dicitur. Meum consilium & mea tutela, ego prudentia, mea autem virtus. Per me reges regnant, & tyranni per me obtinent terram. Item alibi, quod nemo possit recte cedere nisi domino dirigente: A domino corriguntur gressus viri, mortalis autem quomodo intelligit vias suas? Itè alibi: Omnis vir videtur sibi iustus, dirigit autem corda dominus. Et infra: Preparatur voluntas à domino. Itè ibidem de cogitatione atque consilio: Multæ cogitationes in corde viri, consilium autem domini obtinet. In libro verò Ecclesiastice dicitur, quod & habere necessaria, & eis bene uti, donum sit Dei: Non est, inquit, bonum homini, nisi quod mandat & bibat, & ostendat animæ suæ bonum in labore suo. Et quidem hæc vidi ego, quia à manu Dei est. Quoniam quis manducabit aut pascat absque illo? Item in eodem libro legitur, quod corda & opera iustorum in manu sint Dei, & tractum in studijs suis proficiant, quantum ille donauerit: Quantumcumque laborauerit homo vt querat, non inueniet: & quodcumque dixerit sapiens vt sciat, non poterit inuenire: quia vniuersum hoc dedit in cor meum, & cor meum vniuersum hoc vidit, quia & iustus & sapienter & operationes eorum in manu Dei. In libro autem Sapientiæ de eodem gratiæ operere dicitur: Quonia ipse & sapientiæ dux est & sapientum emenda

Caput 9.

Al. * vt

Psal. 36.

Psal. 42.

Psal. 58.

Prou. 2

Prou. 8

Prou. 20.

Prou. 21.

Prou. 8.

in 70.

Prou. 19.

Eccl. 9.

Eccles. 9

Sap. 7.

- tor. In manu eius enim & nos & sermones nostri, & omnia sapientie & C
operum scientie & disciplinæ. De continentia quoque quod ex Dei ha-
beat munere, eadem scriptura sic loquitur: Ut sciui, quia aliter non pos-
sum esse continens, nisi Deus det: & hoc ipsum erat sapientie, scire cuius es-
set hoc donum. Cuius sententie Pauli Apostoli doctrina concordat in prima
I. Cor. 7 ad Corinthios hæc scribens: Volo autem omnes homines esse sicut meip-
sum, sed vnusquisq; proprium habet donum ex Deo, alius sic, alius verò sic.
Matt. 19. Dominus verò in euangelio secundum Mattheum hæc de continentie dono
insinuasse narratur. Dicentibus namque discipulis suis, Si ita est causa veri cū
vixore, nõ expedit nubere: dicit illis Iesus, Non omnes capiunt verbum istud
sed quibus datum est à patre meo. De timore Dei & sapientia ita in Eccle-
siastico legitur: Corona sapientie, timor domini: vtraque autem dona sunt
Eccl. 2. Dei. Item in eodẽ, Timor domini super omnia se superposuit, beatus cui do-
natum est habere timorem domini. Isaias quoq; de diuitijs spiritualibus, qua-
rum autor est dominus, ita loquitur: In thesauris salus nostra aduenit, sapien-
tia & pietas & disciplina à domino. hi sunt thesauri iustitie. Itẽ de altitudine
diuitiarum sapientie & sciẽtiæ Dei, cuius bonitas nullius merito præuenitur,
Isa. 40. hæc dicit: Qui mensus est manu aquam, & cælum palmo & vniuersam ter-
ram pugillo, qui statuit montes in libra, & rupes in statera. Quis cognouit
sensum domini, aut quis eius fuit consiliarius, qui instruit eum, aut quem cõ-
sultuit, & instruxit eum, vel quis ostendit ei iudicium, aut viam prudentie
quis ostendit ei, vel quis prior dedit ei, & retribuetur illi? Vnde & in libro
Iob. 41 secundum eundem sensum leguntur domini verba dicentis: Quis antẽ
dedit mihi, vt retribuam illi? Omnia quæ sub cælo sunt, mea sunt. Ieremias D
Iere. 10. verò quod à Deo sit homini recta sapiẽtia, sic profatur: Sicut, domine, quia
non est in homine via eius, nec viri est vt dirigat iter suũ. Itẽ quod ad Deum
Iere. 14. conuersio cordis ex Deo fit, per ipsum dominus protestatur & dicit: Resti-
tuã illos in terrã istã, & reedificabo, & nõ destrua, & plãtabo eos & nõ euel-
lam, & dabo illis cor vt sciant me, quia ego sum dominus, & erunt mihi in po-
pulũ, & ego ero illis in Deũ, quia conuertentur ad me ex toto corde suo. Itẽ
idẽ prædicans quod vt Deus cognoscatur, ex Deo fit: Et sciẽt, inquit, quia
ego dominus Deus illorum, & dabo illis cor cognoscendi me, & aures au-
diendi. Quod autem omne verbum bonum, & omne opus sanctum sub-
ministratio sit spiritus sancti, sine quo nihil rectẽ agatur, in prima ad Co-
r. 12. rinthios Paulus apostolus docet, dicens: Ideo notum vobis facio, quod
nemo in spiritu Dei loquens dicit anathema Iesu. Et nemo potest dicere do-
minum Iesum, nisi in spiritu sancto. Diuisiones verò gratiarum sunt, idem
autem spiritus: & diuisiones ministracionum sunt, idem autem dominus: &
diuisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in om-
nibus. Vnicuiq; autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatẽ. Alij quidẽ per
spiritum datur sermo sapientie, alij autẽ sermo scientie secundũ euandẽ
spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alij gratia sanitatum in vno spiritu, alij
prophetatio, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpreta-
tio sermonũ. Hæc autẽ omnia operatur vnus atq; idẽ spiritus, diuidens sin-
gulis prout vult. Tantũ verò vnusquisq; habere gratie, quantũ dominus
Ephe. 4. donauerit, idẽ apostolus ad Ephesios ait: Vnũ corpus, & vnus spiritus, sicut
vocati estis in vna spe vocationis vestræ, vnus dominus, vna fides, vnũ bap-
tisma

A tisma, vnus Deus & pater omnium, qui super omnes est, & super omnia, & in omnibus nobis. Vnicuique autē nostrū data est gratia secū dū mensurā donationis Christi, propter quod dicit: Ascēdens in altū, captiuā duxit captiuitatē, dedit dona hominibus. Itē idē in secūda ad Corin. dicit, quōd ne ad cogitādū quidē quod spiritale est, idonei simus nisi per gratiā Dei: Fiduciā autē talē habemus per Christū ad Deū, nō quōd sufficientes simus aliquid cogitare à nobis, quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nobis ex Deo est, qui & idoneos fecit nos ministros noui testamēti nō litera, sed spiritu. Litera enim occidit, spiritus autē viuificat. & iterum in eadē epist. docens bonorū operū effectū & sufficiētiā à Dei gratia ministrari: Potēs est autē, inquit, deus omnē gratiā abundare facere in vobis, vt in oībus per omnia sufficiētiā habentes abūdētis in omne opus bonū, sicut scriptū est: Dispersit, dedit pauperibus iustitia eius manet in aeternū. Qui autē ministrat semen seminanti, & panē ad manducādū prætābit, & auget incrementa frugū iustitiæ vestræ, vt in omnibus locupletati abūdētis in omnē simplicitatē. Ad Ephe. verō scribēs apostol. docet quōd oīa bona quib⁹ placetur Deo, dona sint Dei, & quōd ab ipso peti oporteat, vt ea nō habētibus tribuat: Huius rei, inquit, gratia, flecto genua mea ad patrē domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur, vt det vobis secū dū diuitias gloriæ suæ virtutē corroborari p̄ spiritū eius in interiore homine, habitare Christū per fidē in cordibus vestris, in charitate radicati & firmati, vt possitis cōprehēdere cū omnibus sanctis, quæ sit latitudo & lōgitudo, sublimitas & profundū, supereminētē scientiæ charitatē Christi, vt impleamini in omnē plenitudinē Dei. Ei autē qui potēs est omnia facere superabundantiū quā petimus aut intelligimus, secū dū virtutē qua operatur in nobis, ipsi gloria in ecclesiā & in Christo Iesu, in oīa secula seculorū, amē. Omnis autē boni Deū esse autōrē, cuius dona nec incerta sint nec mutabilia, sed ex æterna volūtatē veniētia, Iacobus apost. ita loquitur: Nolite errare fratres mei dilecti, Omne datū optimū, & omne donū perfectū desursum est, descēdēs à patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Volūtariē enim genuit nos verbo veritatis, vt simus initiū aliquod creature eius. Cui & Zacharias propheta concinit, dicens: Saluabit dominus in die illo sicut oues populū suū, quoniam lapides sancti voluntur super terram ipsius. Quia si quid bonū, ipsius est, & si quid optimū, ab ipso est. In euāg. verō secū dū Matt. quōd sciētīæ & intellectū dona sint Dei, quæ quibus voluerit largiatur, ita dicitur: Tūc accēdēs discipuli eius, dixerūt: Quare in parabolis loqueris ad eos? At ipse respōdēs, ait illis: Quia vobis datū est nosse mysteria regni cœlorū, illis autē nō est datū. Ioānes quoq; euāgelista pronūciat, neminē aliquid boni habere, nisi quod desursum acceperit, dicēs: Nō potest homo accipere quicquā, nisi fuerit ei datū de cœlo. In eiusdē verō euāgelio doctrina est ipsius veritatis, quōd nemo veniat ad filiū nisi ait actus à patre, quia venturū Deus & intelligētē & obediētē facit: Nemo, ait, potest venire ad me nisi pater qui misit me, attraxerit eū, & ego resuscitabo eū in nouissimo die. Scriptū est enī in prophetis: Et erūt oēs docibiles Dei. Omnis qui audiuit à patre & didicit, venit ad me. Et infrā: Propter hoc dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi datū fuerit ei à patre meo. In fide autē & in operibus bonis proficere ac perseuerare vsq; in finē, muneris atq; auxiliij esse diuini, sanctarum scripturarum

1. Cor. 3.

2. Cor. 9.

Psal. 111.

Ephes. 3.

Iacob. 1.

Zach. 9.

Matt. 13.

Ioan. 3.

Ioan. 6.

- Philip. 1.** cōfirmat autoritas. Etenim scribēs Paulus Apostolus Philippēsisibus ait: Cō-
 fidens hoc ipsum quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vsque in diē
 Christi Iesu. Huius autem testimoniij virtutē quidā volens ad sui sensus pra-
 uitatē conuertere, ita quod dictum est: Qui cœpit in vobis, volebat intelli-
 gi, quasi dictū esset: qui cœpit ex vobis, vt & initiū & consummatio operis
 non ad Deum, sed ad hominem referretur, qui & incipere, & perficere vo-
 luisse. Sed hanc infanissimam superbiam, in eadem epistola excellentissimam
 gratiæ prædicator elidit dicens: In nullo terreamini ab aduersarijs, quæ est
 illis causa perditionis, vobis autem salutis, & hoc à Deo. Quia vobis dona-
 tum est pro Christo, non solū vt in eū credatis, sed etiā vt pro illo patiamini.
- Philip. 2.** Et iterū: Cum metu (inquit) & tremore vestram salutē operamini, Deus est
 enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Item in
 1. ad Thessa. docet ex Deo esse principium & profectum, consummationēq;
 virtutum, dicens: Ipse autem Deus & pater noster, & dominus Iesus dirigat
 viam nostram ad vos, vos autē dominus multiplicet, & abundare faciat cha-
 ritatē in inuicē & in omnes, quēadmodū & nos in vos ad confirmandā cor-
 da vestra sine querela in sanctitate vitæ ante Deū, & patrē nostrū in aduentu
 domini nostri Iesu Christi cum omnibus sanctis eius. Ad Corinth. quoque
 scribens, & omnium virtutū proficiētē perseuerantiam Dei donū esse cō-
 mendās: Gratias (inquit) ago deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ
 data est vobis in Christo Iesu, quia in omnibus diuites facti estis in illo, in
 omni verbo & sapientia, sicut testimoniū Christi confirmatū est in vobis, ita
 vt nihil vobis desit in vlla gratia, expectātibus reuelationē domini Iesu Chri-
 sti, qui & cōfirmabit vos vsq; ad finē sine crimine, in diē aduētus domini Iesu
 Christi. Itē ad Romanos de charitate Christi, qua eos quos diligit, in separa-
 biles facit, id est, vsq; in finē perseuerātes. Nā quid est aliud perseuerare, quā
 tētatione nō vinci? Quis nos (inquit) separabit à charitate Christi? Tribula-
 tio? an angustia? an persecutio? an fames? an nuditas? an periculum? an gla-
 dius? sicut scriptū est: Quia propter te mortificamur tota die, & estimati sumus
 sicut oves occisionis, sed in his oibus superamus per eū qui dilexit nos.
- 1. Cor. 15** Itē ad Corin. de victoria, quam perficit Christus: Stimulus (inquit) mortis
 peccatum est, virtus verò peccati lex. Deo autē gratias, qui dedit nobis vi-
 ctoriam per Iesum Christum dominum nostrum. Item ad Thessalonicenses
 de perseuerantia quam Deus tribuit: Ipse autem (ait) Deus pacis sanctifi-
 ciet vos per omnia, vt integer spiritus vester & anima & corpus sine que-
 relā in aduentum domini nostri Iesu Christi seruetur. Fidelis est qui vocauit
 vos, qui etiā faciet. Itē ad Thessa, quod omnia bona nostra, siue in operādo,
 siue in loquendo, & in eis perseuerantia, donā sint Dei, ita prædicat, dicens:
- 1. The. 2** Ipse autē dominus noster Iesus Christus, & Deus pater noster, qui dilexit
 nos, & dedit cōsolationē æternā & spē bonā in gratia, exhortetur & corda
 vestra, & confirmet in omni opere & sermone bono. De cætero fratres ora-
 te pro nobis, vt sermo domini currat & clarificetur, sicut & apud vos, & vt
 liberemur ab importunis hominib; & malis. Nō enī omniū est fides. Fidelis
 autē Deus est, qui & cōfirmabit vos & custodiet à malo. Petrus quoq; apo-
 stolus, vnde esse virtutē perseueratiōis doceat, audiamus: Deus autē (inquit)
 omnis gratiæ, qui vocauit nos in æternā suā gloriam in Christo Iesu, modicū
 passōs ipse perficiet, confirmabit, solidabitque, cui est virtus & potestas in se-
 cula

Acula seculorum. Ioanes verò Apostolus, quòd victòria sanctorum opus Dei sit, habitantis in sanctis, ita loquitur: Vos ex Deo estis filii, & vicistis mundum, quoniam maior est qui in vobis est, quàm qui in mudo. Itè idem: Omne quod natum est ex Deo, vincit mundum, & hæc est victòria, quæ vincit mundum, fides nostra. In Evangelio autem secundùm Lucam, Deum dare vt in fide perseueretur, ita promittitur: Dixit autem Iesus Petro: Simon Simon, ecce Satanas postulauit vt vos * cerneret sicut triticum. Ego autem rogavi pro te Petre, ne deficiat fides tua, & tu cõuersus cõfirma fratres tuos, & roga ne intretis in tentationem. In Evangelio quoq; Ioannis, de ouibus Christi quæ de manu ipsius à nullo rapiuntur, hæc legimus dicere veritatem: Sed vos non creditis, quia non estis de ouibus meis. Oues meæ vocem meam audiunt, & ego noui illas, & sequuntur me, & vitã æternã dõ illis, & nõ peribunt in æternum, nec quisquã rapiet eas de manu mea. Item in eodẽ Evangelio, de his quos pater dat filio, qui & omnes veniunt ad filium, & quorum nullus perit, hæc ipsius domini ore dicuntur: Omne quod dat mihi pater, venit ad me: & euni qui venit ad me, non eiiciam foras, quia descendit de cælo, non vt faciã voluntatẽ meã, sed voluntatẽ eius qui misit me patris, vt omne quod dedit mihi, nõ perdã ex eo quicquã, sed resuscitẽ illud in nouissimo die.

1. Io. 4.
1. Ioan. 9

Luc. 11.
cernere
* pro, cernere,
cibare

Ioan. 10.

Ioan. 6.

Questionem, cur potius hic quàm ille accipiat gratiam, esse impenetrabilem, nec posse ex libero arbitrio solui.

CAPVT XXV.

Bvltã sunt alia in canonicarum serie scripturarum, quæ vitandę prolixitatis studio præterimus, quoniam quæ assumpsimus, nec pauca sunt, nec obscura, nec leuia: quibus plenissimè declaratur, omnia quæ ad promerendam vitam æternã pertinent, sine gratia Dei nec inchoari, nec augeri posse, nec perfici: & contra omnem electionem de libero arbitrio gloriantem, illã inuictissimè reniti sententiam dicentis Apostoli: Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Igitur profunditas illius quæ stonis, quam secundum admirationem Apostoli impenetrabilẽ cõstemur, per liberi arbitrij velle & nolle nõ soluitur: quia licet insit homini bonum nolle, tamen nisi donatum non habet bonũ velle: & illud contraxit natura per culpam, hoc recipit natura per gratiam. Sed quid illud sit, quòd hæc eadem natura in omnibus hominibus ante reconciliationẽ malã, in omnibus misera, nõ in omnibus iustificatur, & à pereütibus quada sui parte discernitur ab eo qui venit quærere & saluare quod perierat, humano sensu prorsus nõ potest indagari. Quãtũlibet enim impiorũ malignitas accusetur, resistẽs gratiæ Dei, nunquid probabũtur eĩ, quibus est collata, meruisse? aut illa virtus gratiæ, quæ sibi quos voluit, subdidit, cõuerture eos qui inconuertibiles permansere, non potuit? Tales fuerunt qui sunt atracti, quales hi qui in sua duritia sunt relictĩ. Sed illis tribuit gratia stupenda quod voluit, istis tribuit veritas iusta quod debuit, vt iudiciũ Dei magis in scrutabile sit in electione gratiæ, quàm in retributione iustitiæ. Veritãtẽ ne illa pars fidei, quã piẽ credimus Deũ velle, vt omnes homines veritatis agnitione saluentur, per hoc quod de effectibus gratiæ euidenter ostenditur, infirmata videatur,

1. Cor. 4.

Nota.

Luc. 19.

deatur, annitendū est auxiliāte Christo, vt nobis stabilitas huius diffinitionis appereat. Sed quia necessarię inquisitionis negotiū nō leuē operā sibi poscit impendi, securam disputationē ab exordio alterius voluminis inchoemus.

D. PROSPERI

AQVITANICI, REGIENSIS EPISCOPI, DE VOCATIONE OMNIUM GENTIVM,

LIBER II.

Tria esse in hac quæstione certa, Deum velle omnes saluos fieri, cognitionem veritatis et salutē esse ex gratia, et iudicia Dei esse impenetrabilia.

CAPVT PRIMVM.

Caput I.

Emotis abdicatisque omnibus concertationibus, quas intemperantiū disputationū gignit animositas, tria esse perspicuū est, quibus in hac quæstione de qua secundū volumen incipimus, debeat inhereri. Vnū, quod profutendū est, Deū velle omnes homines saluos fieri, & in agnitionē veritatis venire: Alterum, quod dubitandū non est, Ad ipsam cognitionē veritatis et perceptionē salutis, nō suis quenguā meritis, sed ope atque opere diuinę gratiæ peruenire: Tertium, quod cōstendū est, Altitudinē iudiciorū Dei humanę intelligentiæ penetrabilē esse non posse: & cur non omnes saluet, qui omnes vult saluos fieri, nō oportere disquiri: quoniā si quod cognosci non potest, non quærat, inter primā ac secundam definitionem nō remanebit causa certaminis, sed secura ac tranquilla fide vtrumque prædicabitur, vtrumque credetur. Deus quippe, apud quē non est iniquitas, & cuius vnuerse vię misericordia & veritas: omnium hominum bonus conditor, iustus est ordinator, neminem indebitē damnans, neminē debitē liberans, nostra plectēs cum punit noxios, sua tribuens cum facit iustos, vt obstruatur os loquentiū iniqua, & iustificetur Deus in sermonibus suis, & vincat cum iudicatur. Nec damnati iusta querimonia, nec iustificati verax est arrogantia, si vel ille dicat non meruisse se pœnam, vel iste asserat meruisse se gratiam.

Rom. 9.
1. Par. 19
Psal. 14.
Psal. 61.
Ezal. 50.

Scriptura docet Deum velle omnes homines saluos fieri.

CAPVT II.

Sicut autem ea quæ ad manifestationem gratiæ ex diuinis profertur eloquijs nulla possunt ratione dissidendi arte violari, vt perspicuę cōsonatēsque in tāta numerositate sententię ad aliquod prauę interpretationis trahātur incertū. ita etiā quod de saluatione omnium hominū in eodē scripturarum corpore reperitur, nulla cōtraria argumētatione temerandū est, vt quāto hoc ipsum difficiliore intellectu

A intellectu capitur, tãto fide laudabiliore credatur. Magna enim fortitudo est confessionis, cui ad sequendã veritatẽ autoritas sufficit, etiã latente ratione. Proinde vigilanter consideremus, prædicatoribus Euangelij quid à domino iubeatur. Secundùm Mattheum quippe sic ait: Data est mihi potestas omnis in cœlo & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizãtes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunq; madaui vobis. Et ecce vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad cõsummationẽ seculi. Secundũ Marcũ verò eisdem Apostolis ita dicitur: Ite in orbẽ vniuersum, prædicatẽ Euangelium vniuersæ creaturæ: & qui crediderit & baptizatus fuerit, ipse saluus fiet: qui verò nõ crediderit, damnabitur. Nunquid hac præceptione vllarum nationum vllorũve hominũ facta discretio est? Neminem merito exceptit, neminem separauit genere, neminem conditione distinxit. Ad omnes profus homines missum est Euangelium crucis Christi. Et ne prædicantiũ ministeria humano tantũ viderentur opere peragẽda, Ecce ego (inquit) vobiscũ sum omnibus diebus vsq; ad cõsummationẽ seculi, id est, cum sicut oues introieritis in mediũ luporum, nolite de vestra infirmitate trepidare, sed, de mea potestate confidite, qui vos vsq; ad consummationem seculi in omni hoc opere non derelinquam: non ad hoc vt nihil patiamini, sed quod multo maius est, præstiturus vt nulla sæuientium crudelitate superemini. In mea enim potestate prædicabitis, & per me fiet, vt inter contradicentes, inter furentes, Abrahæ filij de lapidibus suscitentur. Ego insinuabo quod docui, ego faciam quod promisi. Tradent enim vos in concilijs, in synagogis suis flagellabunt vos, & ante reges & præsidẽs stabitis propter me in testimonium illis & gentibus. Cũ autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Tradet enim frater fratẽ in morte, & pater filium, & insurgent filij in parentes, & morte eos afficient, & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meũ. Qui autem perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Apparuit ergo (vt Apostolus ait) gratia salutaris Dei omnibus hominibus, & tamen ministri gratiæ odio erant omnibus hominibus. Et cũ alij essent qui oderat, alij qui odijs persequentiũ premebatur, neutra tamẽ pars nũcupatione omniũ hominũ priuabatur, habetẽ quidẽ salutis suæ dãnũ, rebellĩũ portione, sed obtinẽte plenitudinis cẽsum, fidelium dignitate. Dicit enim Ioãnes Apost: Sed & si quis peccauerit, aduocatũ habemus apud patrem Iesum Christum iustũ, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantũ, sed etiam pro totius mundi.

Inferuntabile esse cur Deus iudicãrit quorundam vocationem differendam.

CAPVT III.

Magni autem & inenarrabilis sacramenti mysteriũ est, quod prædicatoribus, quibus dictũ est, Ite in orbẽ vniuersum & prædicatẽ euãgeliũ vniuersæ creaturæ, iisdẽ prius dictũ fuerat: In viam gentiũ ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorũ ne introieritis, sed potius ite ad oues quæ perierũt domus Israel. Quãuis enim ad omniũ hominũ vocationẽ euãgeliũ dirigeretur, omnesq; dominus saluos fieri & in agnitionẽ veritatis vellet venire, nõ tamen sibi dispensationũ suarum ab-

Matt. 28.

Mar. 16.

Mat. 28.

Mat. 10.

Mat. 3.

Mat. 10.

Tit. 2.

1 Ioan. 2.

Mar. 16.

Mat. 10.

1 Tim. 2.

rum ab-

rum abstulerat potestatem, vt aliter quàm occulto iustorū iudicio statuerat, C
 consilij sui ordo decurreret. Vnde locum nō habent contumaciū murmura
 querelarū, quia quod Deus fieri voluit, cōstat non aliter fieri debuisse quàm
 voluit. Posteriorē verō tēpore, cum iam dominus Iesus in Dei patris gloria
 consideret, & prædicatores verbi suscepto negotio deseruirent, volētes apo-
 stoli euangelizare verbum in Asia, vetiti sunt ab spiritu sancto, & disponētes
 ire in Bithyniam, prohibiti sunt ab spiritu Iesu, non vtique negata illis populis
 gratia, sed, quantum apparuit, retardata. nam postea etiam apud ipsos fides
 Christiana conualuit. Quæ autem fuerit differendæ vocatiōis causa, non
 claret, & tamen rei gestæ docemur exemplo, quod inter generalia, vel pro-
 missa, vel opera, vel præcepta, quæ dā Deus à cōmunibus excepta causis, oc-
 cultiore nouit ordinare ratione. Credo vt interpositis quibusdam obum-
 brationibus, ea quæ secretiūs micant, mirabiliūs innotescant, ne negli-
 gentior fiat acies de facilitate cernendi, & quodammodo dormitet as-
 luetis, si nō excitetur insolitis. Has autem incognoscibiles illuminationū di-
 lationes, inter quas vtique multi in infidelitate deficiunt, nō solūm in populis
 remotioribus impiorum, sed etiam in ciuitatibus fidelium per plurimas domos
 ac familias nouimus fieri, dum Christianæ fidei etiam qui Christiani futuri
 sunt, aduersantur. Multi enim quod oderunt, amabunt, quod non recipiunt
 prædicabunt. Et quis inter hæc querulis aut curiosis notum faciet, cur ad-
 huc Sol iustitiæ quibusdam gentibus non oriatur, & à tenebrosis cordibus,
 etiam nunc radios suos veritas reuelanda contineat? Cur corrigēdi tam diu
 sinantur errare, & quod senibus in fine præstandū est, per tam longā nō tri-
 buatur ætatem? Cur filijs iam in Christū credentibus, necdū credāt parētes? D
 Et rursus, à religiosis parentibus soboles praua discordet? Cum tamē Deo
 (qui initiorum fidei, incrementique largitor est) secundum ipsius præcep-
 tum quotidie pro omnibus supplicetur, vt etsi exaudiat, nota sit gratia mis-
 rationis: & si non exaudit, intelligatur iudicium veritatis.

*In præteritis seculis semper admonuit diuina bonitas homines sui cultus per
 elementa: sicut populum Israël, peculiariter per legem & prophetas.*

C A P V T I I I I.

ED ne in præteritis quidem seculis hæc eadē gratia, quæ post
 domini nostri Iesu Christi resurrectionē vbiq; diffusa est, & de
 qua scriptum est: Illuxerunt conuulsiones tuæ orbi terræ, de-
 fuit mundo. Quamuis enim specialis cura atq; indulgentia Dei
 populum Israëliticum constet electum, omnēsque aliæ natio-
 nes suas vias ingredi, hoc est, secundum propriam permissæ sint viuere vo-
 luntatem, non ita se tamen æterna creatoris bonitas ab illis hominibus auer-
 tit, vt eos ad cognoscendum se atque metuendum, nullis significationibus
 admoneret. Cælum quippe ac terra & mare, omnisque creatura quæ
 videri atque intelligi potest, ad hanc præcipuè disposita est humani ge-
 neris vtilitatem, vt natura rationalis de contemplatione tot specierum, de
 experimentis tot bonorum, de perceptione tot munerum, ad cultum &
 dilectionem sui imbueretur auctoris, implēte omnia spiritu Dei, in quo viuimus
 mouemur & sumus. Quoniam & si longè est à peccatoribus salus, præsen-
 tia tameq; salutis ipsius ac virtute nihil vacuum est. Igitur, sicut dicit
 propheta

Act. 16.

Malac. 4.

Eap. 5.

Psal. 76.

Act. 14.

Act. 17.

Psal. 118.

A propheta, misericordia domini plena est terra: quæ nullis vnquã seculis, nullis generationibus defuit, eamq; prouidentiam, qua vniuersitatem rerũ administrat & continet, regendis alendisq; naturis semper impendit, dispositum habens ex incommutabilis æternitate consilij, quibus quidq; temporibus distribueret, & multiformis gratiæ suæ inscrutabiles inuestigabileq; mensuras, per quæ dona ac sacramenta variaret. Sicut enim ista gratiæ largitas, quæ in omnes gentes nouissimè effluxit, nõ euacuat eã, quæ super vnum Israel sub lege rorauit, nec præsentis diuiniæ fidem præteritæ abrogat parcitati: ita nec de illa cura Dei, quæ patriarcharũ filijs propriè præsidebat, conijciendũ est gubernacula diuinæ misericordiæ cæteris hominibus fuisse subtracta. Qui quidem in cõparatione electorum videtur abiecti, sed nunquam sunt manifestis occultisq; beneficijs abdicati. Legimus enim in Actis apostolorum, Paulum & Barnabam apostolos Lycaonijs dicere: Viri, quid hæc facitis? Psal. 32. Nos mortales sumus similes vobis homines, annunciantes vobis ab his vanis conuerti ad Deum viuum, qui fecit cælum & terram & mare, & omnia quæ in eis sunt, qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens, de cælo dans pluuias & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda vestra. Quod est autem hoc testimonium, quod semper domino deseruiuit, & nunquam de eius bonitate ac potestate conticuit, nisi ipsa totius mundi inenarrabilis pulchritudo, & inenarrabilium beneficiorum eius diues & ordinata largitio, per quæ humanis cordibus quædam æternæ legis tabulæ præbeantur, vt in paginis elementorũ, ac voluminibus temporum, communis & publicæ diuinæ institutionis doctrina legeretur? Cælum ergo cunctaq; cœlestia, mare & terra, omniaq; quæ in eis sunt, consono speciei suæ ordinationisq; concentu protestabantur gloriam Dei, & prædicatione perpetua maiestatem sui loquebantur autoris. & tamen maximus numerus hominum, qui vias voluntatis suæ ambulare permissus est, non intellexit, nec secutus hanc legem est, & odor vitæ, qui spirabat ad vitam, factus est ei odor mortis ad mortem, vt etiam in illis visibilibus testimonijs disceretur, quod litera occideret, spiritus autem viuificaret. Act. 14. Quod ergo in Israel per constitutionem legis & prophetica eloquia gerebatur, hoc in vniuersis nationibus totius creaturæ testimonia & bonitatis Dei miracula semper egerunt. 2. Cor. 2. 1. Cor. 3. Cap. 2.

*Qui inter gentes Deo placuerunt, spiritu fidei
& gratia sunt discreti.*

CAPVT V.

SED cum in illo populo (cui vtraque eruditio præfuit) nemo nisi gratia iustificatus sit per spiritum fidei, quis ambigat eos, qui de quibuscunq; nationibus quibuslibet temporibus Deo placere potuerunt, spiritu gratiæ Dei fuisse discretos? Quæ etsi parcior antea atque occultior fuit, nullis tamè seculis se negauit virtute vna, quantitate diuersa, consilio incommutabili, opere multiformi.

Nam

Non omnibus, etiam nunc, eadem mensura gratia confertur.

C A P V T V I.

M A M & in his diebus quibus totum mundum ineffabilem donorum flumina rigant, non idem modus omnibus, nec eadem mensura confertur. Quibus enim per ministros verbi & gratie Dei eadem cunctis veritas predicetur, eadem cohortatio adhibeatur, Dei tamen agricultura est, dei edificatio, cuius virtus inuisibiliter agit vt incremento proficiat quod edificatur aut colitur. Sicut attestatur Paulus Apostolus, dicens: Quid igitur est Apollo? quid vero Paulus? ministri eius cui credidistis, & unicuique sicut dominus dedit: Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit. Itaque, neque, qui plantat est aliquid, neque, qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Qui plantat autem & qui rigat, vnum sunt. Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. Dei enim sumus adiutores, Dei agricultura estis, dei edificatio estis: Agricultura ergo huius atque edificationis intantum quisque adiutor & operarius ac minister est, inquam vnicuique dominus dederit. Et hi qui ministrorum labore excoluntur: ad eum proficiunt modum, ad quem illos incrementi auctor exerit. In agro enim domini non vniformis, nec vna plantatio est. Et quamuis in vnum decorem totius templi structura conueniat, non idem tamen locus est, nec idem vsus omnium lapidum, sicut & in vno corpore non omnia membra eundem actum habent, dicente Apostolo: Nunc autem posuit Deus membra, & vnumquodque eorum sicut voluit.

2. Cor. 3

2. Cor. 11

Cum omne bonum ex gratia Dei sit, imparitas meritorum nec in liberum arbitrium est referenda, nec in querelam est vocanda.

C A P V T V I I.

H Ec verò membra vnde apta, vnde vtilia, vnde sint pulchra: idem doctor exponit, dicens: Ideo notum vobis facio, quod nemo in spiritu Dei loquens, dicit anathema Iesu. Et nemo potest dicere dominum Iesum nisi in spiritu sancto. Diuisiones verò gratiarum sunt, idem autem spiritus, & diuisiones ministratorum sunt, idem autem dominus, & diuisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatem, alij quidem per spiritum datur sermo sapientie, alij sermo scientie, secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alij operatio virtutum, alij prophetatio, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Hæc magistro gentium tanta luce, tanta euidencia predicante, qua ratione, qua causa dubitandum est, An omnium nobis virtutum germen ex Deo sit? vel quis nisi insipientissimus de differentia diuinatorum munerum conqueratur, Aut imparibus ascribendum meritis arbitretur, quod non equaliter de superna liberalitate confertur? Si enim hæc distributio secundum præcedentium operum merita proveniret, non ipsorum donorum catalogum tali conclusione apostolus terminaret, vt diceret: Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus diuidens singulis prout

Ibidem.

1. Cor. 12

A prout vult. Vbi utiq; si meritorū causas voluisset intelligi, diceret: Diuidens singulis prout merentur, sicut planatoribus aut rigatoribus præmiū deuotionis spondit, dicens: Vnūquisque autē propriam mercedē accipiet secundum suum laborem. 1. Cor. 3

Vnicuique sine merito datur, vnde tendat ad meritū: & à gratia iam donato expectatur, vt id quod accepit, augeat per illum qui dat incrementum.

CAPVT VIII.

Datur ergo vnicuique sine merito, vnde tendat ad meritū, & datur ante vllū laborē vnde quisque mercedē accipiat secundū suū laborem. Quod ita esse, etiam euangelicæ ventatis testimonio agnoscitur, vbi per cōparationē dicitur, quod homo peregrē proficiscens vocauit seruos suos, & tradidit illis substantiā suā, & vni dedit quinq; talenta, alij autē duo, alij verò vnum, vnicuique secundum propriam virtutē, id est, secundū propriā & naturalē possibilitatem: nō autē secundū propriū meritū, quia aliud est posse operari, aliud operari, & aliud est posse habere charitatem, aliud habere charitatem, & aliud est capacem esse continentię, iustitię, sapientię, aliud verò esse continentem, iustū, atque sapientem. Non itaque, omnis reparabilis reparatur, nec omnis sanabilis sanatus est: quia reparabilem & sanabilem esse, de natura est, reparatum autem & sanatum esse, de gratia est. Denique isti quibus secundū modulū capacitatis suę, quem in eis distributor substantię præuidebat, dispar creditus est numerus talentorum, non meriti remunerationem, sed operis accepere materiam. In qua duorum seruorum vigilantissima industria non solū gloriosis laudibus honestatur, sed etiam in æterna domini sui gaudia intrare præcipitur. Tertij verò pigrum otium, & desidiosa nequitia sic punitur, vt & vituperationis dedecoretur opprobrio, & portione quam acceperat, exuatur. Dignus enim erat perdere inutilem fidem, qui non exercuerat charitatem. Vnde & in subsequenti sermone, quo apertissimē declaratur futuri forma iudicij, sedente filio hominis in sede maiestatis suę, antequam facta congregatione omnium gentium, alij ducuntur ad dexteram, alij ad sinistram constituendi, laudatis dextris de operibus charitatis: nihil aliud sinistris obijcitur, quam misericordię beneuolentięque neglectus. Acceperat ergo etiam isti fidem, sed non sectati fuerant dilectionem. Nec de non seruato, sed de non aucto munere damnabuntur. Quamuis enim omnia bona, dona sint Dei, à Deo tamen quædam etiam non petita tribuuntur, vt per ipsa quæ accepta sunt, ea quæ nondum sunt donata quærantur. Semen quippe quod iacitur in terram, non ob hoc feritur vt ipsum solum maneat, sed vt fructum afferendo, multiplex atque numerosum sit. Qui quidem profectus ab illo est, qui dat incrementum: sed terra viuens, & de gratiæ iam imbre fecunda, habet quod ab ipsa expectetur ad id quod accepit, augendum.

Matt. 25.

Matt. 25.

Ioan. 12.

1. Cor. 3.

His re.

Variata per diuersa tempora gratia causa à nobis non est inuestiganda.

C

CAPVT IX.

Cap. 3.

Rom. 11.

HIS rectè (vt arbitror) quantum dominus tribuit pertractatis, ad id vnde digressa est disputatio, reuertamur: Ad considerationem scilicet differentiarum, quibus diuinæ gratiæ opera ac dona variata sunt: Altitudo quippe diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, cuius inscrutabilia sunt iudicia & inuestigabiles viæ, sic per misericordiam suam & iudicium temperauit, vt secretissima æterni cõsilij voluntate, noluerit in omnibus super omnes generationes, aut super omnes homines, æquales donorum suorum esse mensuras. Siquidem aliter eos iuuerit, quos ad cognoscendum se, cœli & terræ testimonijs conueniebat: aliter illos, quibus non solum elementorum famulatu, sed etiam doctrina legis, prophetarum oraculis, miraculorũ signis, & angelorum cooperationibus consulebat: & multo magis aliter misericordiam suam vniuersis hominibus declarauerit, quando filius Dei factus est filius hominis, vt inueniretur ab eis qui eum non quærebant, & appareret his qui illum non interrogabant, & non in vno tantum populo Israelitiæ stirpis excelleret, sed in omni gente quæ est sub cœlo, multiplicatum Abrahæ semen oriretur: in quam hæredum successiõnem non filij carnis, sed filij promissionis intraret: & quanta in præteritis seculis super ceteras nationes, tanta nũc esset in gente Iudæa paritas gratiæ, cum tamen introducta plenitudine gentium, etiam ipsorum ariditati earundem rigationum inundatio spondeatur. Quæ itaque causæ sint harum sub eadem gratia dissimilitudinum, quæue rationes, sanctis scripturis non loquentibus quis loquetur? Et cum in eis scientia Pauli Apostoli à disputatione transeat ad stuporem, cuius erit tanta præsumptio, quis hæc differendo existimet aperienda potius quàm silentio miranda?

Esa. 65.

Act. 14.

Rom. 11.

Ibidem.

Omnibus seculis misericordia Dei & corpora aluit, & mentes iuuat.

CAPVT X.

Act. 14.

Mat. 5.

Patenter igitur & æquanimitè ignoretur tam remotũ ab humana cogitatione secretum. Nec tamen gratia nequeunt clausa penetrari, ideo etiam referatorum est prætereundis introitus. Manifestauerunt enim diuinorum eloquiorum multæ auctoritates, & continua omnium seculorum experimenta docuerunt, iustam Dei misericordiam misericordemque iustitiam nec alendis vnquam corporibus hominum, nec docendis iuuanisque eorum mentibus defuisse. Semper etenim pluit super bonos & malos, semper solem suum oriri fecit super iustos & iniustos, semper vitales auras præbuit, semper diei & noctis vicissitudines ministravit, vbertatem agris, multiplicationem seminibus, fecunditatem generandis hominibus semper impedit. Et si quãdo aliquid horum minuit, benignis correptionibus auersionem desideriamque malè vntium castigauit, vt miserationes eius quærent in aduersis, cuius iustitiam non timuerant in secundis. Denique si ad ipsa mundi exordia recurramus, inueniemus, omnium sanctorum qui diluuium præcesserunt, Dei spiritum fuisse

A fuisse rectorem, propter quod & filij Dei nominati sunt: quoniam, sicut ait Rom. 8. Apostolus, quicumque spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei. Et cum iidem neglecta obseruantia patrum, illicitis se reproborum cōnubijs miscuissent, atque ob nefariam societatem digni exterminio iudicaretur, dominus ait: Non Genes. 6 permancbit spiritus meus in hominibus istis, quoniā caro sunt. Vnde appareret quōd iste populus, cuius generationes discreto ordine cum annorum numero digeruntur, spiritalis antea fuit, ea utique voluntate cui Spiritus sanctus præsidebat: sic impendens moderaminis sui regimen, vt declinandi ad vitia non adimeret potestatem: qua potestate hic populus si non vteretur, non relinqueret Deum, nec relinqueretur à Deo, esseque ille de quo dictū est: Felix Eccles. 31 qui potuit transgredi, & non est transgressus. Quamdiu ergo apud Deum mansit, ea voluntate māsit, quam Deus inspirauit & rexit. Præparatur enim (sicut scriptum est) voluntas à domino. Proou. 8. secundum 70.

Homini bus serē paulatim & particularim accrescūt, quod superna largitas eis dare decreuit.

CAPVT XI.

SED huius præparationis nō vnus semper prouectus, nec vnā mensura est. Quoniā multis modis, & innumerabilibus differentijs gratiæ opera & dona variantur, in quibus ipsis singulis generibus munerum dissimiles sunt gradus & impares quantitates. Sicut enim in germinibus herbarum atque lignorum quæ terra producit non vnā species, nec vnū in omnibus genus est, sed singula quæque in sui seminis forma, & in suæ stirpis qualitate gignuntur, plenum autem decorem non statim vt eduntur accipiunt, sed certis & ordinatis prouehuntur augmentis, donec ad perfectam sui habitus quantitatem per succedentia sibi incrementa perueniant: ita & semina charismatum plantarumque virtutum, non in omni agro cordis humani totum hoc pariter, quod sunt futura, nascuntur: nec facile reperitur in exordio maturitas, & in inchoatione perfectio. Exerit quidem frequenter potens & misericors Deus mirabiles istos suæ operationis effectus, & quibusdam mentibus nō expectata profectuum mora, totum simul quicquid collaturus est, inuehit. In Abrahæ lumbis Leui sanctificatur, & simulcum eo domus Aaron & sacerdotalis ordo benedicuntur. In Isaac de repromissione concepto, & contra spem steriliū senu nato, omnium gentium vocatio, & tota Christi forma præconditur. Iacob nullo merito suffragante dilectus, priusquam nascatur, eligitur. Hieremiæ dicitur: Priusquam te formarem in utero, noui te: & priusquam exires de vulua, sanctificauī te. Ioannes intra Elizabeth matris viscera Spiritu sancto repletus exultat, & vt nullus inter natos mulierum maior sit, prius sentit initia gratiæ quam naturæ. Sed cum & alia similibus documentorum exempla non desint, quæ breuitatis studio præterimus, multo tamen crebrior multoque numerosior pars illa hominum est, cui particularim quicquid superna largitas donat, accrescit, vt conferendorum munerum causæ, de his quæ sunt collata, pariantur. Quidam accepta fide, diffidentia non carent, quam utique inesse sibi nouerat, qui dicebat: Credo domine, adiuua incredulitatem Mar. 9. R r meam.

- meam. Quam nec illi abesse penitus à suis animis sentiebant, qui dixerunt: **C**
Luc. 17. Domine, auge nobis fidem. Quidam quod credunt, non intelligunt, & mul-
 ti eorum diu in suæ simplicitatis modulo detinentur. Multi verò citò in-
 tellectus lumen accipiunt. Ipsa autem intelligentia non in omnibus eun-
 dem habet vigorem, aut similem facultatem. Et plurimi cum & fide & in-
 tellectu videantur ornati, laborant tamen indigentia charitatis, & his quæ
 fide & intellectu vident, nequeunt inhærerere, quoniam perseverari in eo
 non potest, quod non toto corde diligitur. Donum quoque ipsius charita-
 tis non semper eiusmodi est, ut quicquid ad plenitudinem ipsius pertinet, si-
 mul à percipiente sumatur. Est enim amor qui potest alio amore superari.
 & sæpe dilectio Dei ex mundi dilectione marcescit, nisi ad eum fervorem
 Spiritu sancto inflammante profecerit, qui nullo extingui frigore, nullo pos-
 sit tepore languere. Cum itaque in hoc inenarrabili dono Dei, omnium
 summa donorum & quædam sit cunctarum vita virtutum, ad hoc cætera
 conferuntur, ut habeat animæ fidelis intentio per quæ ad perfectam chari-
 tatem possit eniti. Quæ quoniam non solum ex Deo, sed etiam Deus est,
 stabiles & perseverantes atque insuperabiles facit, quos flumine suæ volup-
 tatis impleverit. Qui autem istarum aquarum dulcedinem nesciunt, & ad-
 huc de mundi huius torrentibus bibunt, aut etiam si aliquid primoribus la-
 bris de vitæ fonte gustauerunt, inebriari tamen aureo Babylonis calice de-
 lectantur, suo prorsus decipiuntur arbitrio, sua voluntate labuntur, & si in
 hac desidia perseverant, ipsi se his quæ accipere dispoliant. Facile enim quæ-
 libet bona sine charitate possunt perire, quæ nõ possunt sine charitate pro-
 desse.

D

*Divina constitutionis non est nostra à Deo aversio, sed propria voluntas
 tu: ideoq; meriti hominis esse si steterit, quia caetera potuit.*

CAPVT XII.

HÆC autem summam breviterque perstricta, ad id va-
 leant, ut certissimè noverimus nullum fidelium à Deo
 non discedentem relinqui, neque cuiusquam ruinam ex
 divina esse constitutione dispositam: Sed multis qui iam
 iudicio rationis utuntur, ideo liberum esse discedere, ut
 non discessisse sit præmium: & ut quod non potest nisi
 cooperante spiritu Dei fieri, eorum meritis deputetur,
 quorum id potuit voluntate non fieri. Quæ voluntas in
 malis actionibus sola esse potest, in bonis autem sola esse non potest. Quævis
 enim secundum naturam sit homini, ut bonæ sit voluntatis, vitium tamen
 quod per malam voluntatem irrui in naturam, non naturæ superatur vir-
 tute, sed gratia.

*Bonitatem Dei non solum sanctis, sed & impijs instituen-
 dis assuisse ante deluuium.*

CAP. XIII.

Regeba-

A Regebatur ergo primus ille populus Dei spiritu Dei, & à maledicti ac prædarnati populi societate ac moribus per eruditorem sancti Spiritus ablinebat, custodiens discretione suam à permixtione carnalium: quorum mala tam diu sustinuit patientia Dei, quoadiu boni per id quod eos non imitabantur, placere potuerunt: vbi verò etiã boni malorũ imitatione corrupti sunt, & per voluntatis defectum in eandem nequitiam conspirauit vniuersitas: quos (excepta Noe domo) vna impietas prophanauit, sententiã vna deleuit. Bonitas autem Dei ne illi quidem partem fuit, quæ in charitate non stetit, & ab initio sui veneno diabolici liuoris infecta fuit. Principem enim gentis impię, sancti fratris meritis inuidens, cædem eius pernicidali corde meditantem, dignatur dominus paterno mitigare colloquio, dicens ad Cain: Vt quid tristis factus es? ut quid Gen. 4. concidit vultus tuus? si recte offeras, recte autem non diuidas, peccasti? quiesce. Ad te enim terra conuersio eius, & tu dominaberis eius. Depone (inquit) ortam de inuidiæ amulatione tristitiam, & flamma odij crudelis extingue. nihil tibi Abel nocuit, nec mihi placendo te læsit. Despexi munera tua meo iudicio, non illius voto. Opus enim bonum negligenter egisti, recta fuisset oblatio tua, si fuisset recta discretio. scis cui offerres, scire debueras quid voueres. Non dignè inter me & te diuisisti, quoniam tibi electiora seruasti. Tuus ergo hic error est, tuumq; peccatũ, quiesce, & noli in insontem fratrem moueri, ad te potius tua culpa reuocetur. Noli peccato regnum in te dare, sed tu potius in ipsum sume dominatũ. Pœnitendo enim nec in maius facinus progredieris, & ab eo in quo te doles displicuisse, mundaberis. Cum ergo talia ad Cain loqueretur Deus, nunquid ambiguum est voluisse eum, & (quantum ad illũ) medendi modum sufficiebat) egisse, vt Cain ab illo impietatis furore resipisceret? sed malicia pertinax inde facta est inexcusabilior, vnde debuit esse correctior. Et vtique præsciebat Deus, ad quem finem insanientis esset progressura conceptio. Neque ex eo quod falli scientia diuina non poterat, necessitate peccandi vrgebatur facinus voluntatis. A cuius vtique intentione atque effectu potuit incolumitas Abel illæsa defendi, nisi placuisset Deo cum magna laude patientiæ suæ, vt temporalis furor impij fieret perpetuus honor iusti. Postens verò istius fratricidæ, quamuis in progenitoris sui moribus viuerent, nunquam se diuinam bonitatem negasse, quis non facile aduertat, si consideret quantum eis prodesse potuerit tam longa patientia Dei, tam diues bonorum temporalium copia, & multiplicatæ fecunditatis tam numerosa propagatio? Quæ beneficia licet obduratis nihil remedij & emendationis attulerint, probant tamen auersionem eorum non diuinæ fuisse constitutionis, sed propriæ voluntatis.

In diluuió, & postea vsque ad Christum reuelata sunt opera diuinæ gratiæ, & Christianæ gratiæ miracula præsignata: est abundantia gratiæ qua nunc mundum rigat, parã largitate non fluxit.

CAPVT XIIIIL

Rr ij

In con.

IN conseruatione autem Noë filiorumque eius & nuruum, in quibus omnium gētium seminarium disponebatur, quanta diuinæ gratiæ opera reuelata sint, sancta scriptura manifestat, dū in illa mirandę capacitatis arca, vniuersi generis animalium quantum reparationis aderat, receptrice, congregatura ad se omne hominum genus ecclesia figuratur: dum per lignū & aquam redēptio crucis Christi, & ablutio regenerationis aperitur: dum in his qui ex illa mūdi vastatione saluati sunt, omnium gētium plenitudo benedicitur: dum donum fecunditatis iteratur, & solo esu suffocatorum & sanguinis interdicto, libertas edendi quod placuerit, augetur, salutisque securitas in testimonio versicoloris arcus, hoc est, in signo multiformis gratiæ consecratur. Quæ vtique mysteria atque sacramenta non vnus tantum familiæ paucissimos tunc homines, sed in ipsis omnes eorum posteros imbuebant, vt quod eruditioni impendebatur parentum, proficeret scientiæ filiorum. Iam verò procurrente humanæ propagationis augmento, cum ipsa mortalium numerositas de suis multiplicationibus super biret, & secundum elationis suæ altitudinem, celo cuperet molem immodicæ instructionis inserere: quā mirabilis erga cohibendam hanc insolentiam fuit diuinæ censura iustitiæ? Quæ vnā illorum populorum loquelam notis sibi inuicem significacionum consonantem, septuaginta & duarum linguarum varietate confudit, vt & inter dissōnas voces operantium pereunte concordia, insanæ molitionis machina solueretur, & habitando orbi terrarum daret incolas malæ congregationis opportuna dispersio. In isto autem opere prouidentię Dei præordinabantur miracula gratiæ Christianæ, quæ omnem hanc dispersionem in illius ædificationis erat vocatura compagem, in qua omne genu flectitur Deo, & omnis lingua confitetur quoniam Iesus in glōria Dei patris est. Hanc latitudinem gratiæ, in plenitudine dispositorum temporam reuelandæ, facta ad Abrahamā promissio Dei, signis iam luculentioribus indicabat, quando duplex eius successio (filij scilicet carnis, & filij promissionis) multitudine arenarum comparabatur & siderum, & vir senex per annosam vxoris sterilitatem, ab spe iam prolis alienus, credebat laudabili fide per germen vnus filij patrem futurum esse se mundi, prospiciens illum in semine suo, imō conspiciens, qui dixit: Abraham diem meum vidit, & gauisus est. Quæ fide Abraham cum iustificaretur, nondum mandatam circumcisionis acceperat, sed cum esset in præputio naturali, reputata est fides eius ad iustitiam. Et eadem fides signaculum circumcisionis acceperat in eo corporis membro, per quod semen procreationis peruenturum erat ad eam carnem, in qua sine carnali semine Dei filius Deus, verbum caro fieret, ac de Abrahæ filia Maria virgine nasceretur, assumptis omnibus in huius natiuitatis consortium, qui in Christo per Spiritum sanctum regenerati, quod Abraham credidit, credidissent. Hæc autem fides antequam veniret, hoc semen de quo Abrahæ dictum est: In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ, intra vnus stirpis populum continebatur, vigente apud veros Israelitas spe redemptionis nostræ. Quoniam etsi fuerunt ex alienigenis, quos tēporibus legis veritas illustrare dignata sit, tamē tā pauci fuerunt, vt vix cognoscatur an fuerint. Neque ob hoc excusabiles sint nationes quæ alienatæ à conuersatione Israel, spem non habentes, & sine Deo in

A hoc mundo sub ignorantie tenebris perierunt, quia hæc abundantia gratiæ quæ nunc vniuersum mundum rigat, pari antea largitate non fluxit.

Meliora non nasci nunc ingenia, quàm ante Christi aduentum. quinimò tempore aduentus Christi inuenta est iniquitas robustior, vt gratia Dei manifestaretur.

CAPVT XV.

Adhibita enim semper est vniuersis hominibus quædam supernæ mensura doctrinæ, quæ etsi parcioris occultiorisque gratiæ fuit, sufficit tamen sicut dominus iudicauit, quibusdam ad remedium, omnibus ad testimonium: vt non dubiè, sed euidenter appareat, quòd nisi vbi abundauit peccatum, superabundaret & gratia, nunc quoque vniuersum genus humanum similis obcæret impietas. An fortè (vt plerique garrunt) meliora quàm veterum ingenia nostris seculis orta sunt, & aptiores diuinis donis animas tempora extrema pepererunt? Quod etiam si ita esset, ad bonitatem id referendum esset auctoris, qui vocandis ad vitam æternam populis, ea quæ non reniterentur, corda finisset. Sed nihil prorsus nouatum est in generatione carnali, nec generosior auis minorum orta successio, est, cum potiùs in hominibus illius temporis quo mundi redemptor aduenit, quanto erat propago tardior, tanto sit iniquitas inuenta robustior. Probauit hoc Iudaici furoris impietas. Et quàm apta Euangelio Christi fuerit illa generatio, non solum populi, sed etiam scribarum & principum ac sacerdotum corda docuerunt. Quibus parum fuit in agnum Dei tollentem peccatum mundi, contra testificationem legis, contra oracula prophetarum, contra diuinarum experimenta virtutum, seditionibus, contumelijs, sputis, alapis, colaphis, lapidibus, flagris, & ad postremum erucis atrocitate sæuisse, nisi etiam testes resurrectionis eius eadem persequerentur insania. Quam Apostoli quando à Pontificibus flagellati sunt, ostenderunt in Psalmo Dauidico prophetatam, dicentes: Domine, tu es qui fecisti cælum & terram & mare & omnia quæ in eis sunt, qui Spiritu sancto per os patris nostri Dauid pueri tui dixisti: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Altiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Conuenerunt enim verè in ciuitate ista aduersus sanctum filium tuum Iesum (quem vnixisti) Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Israel, facere quæ manus tua & consilium decreuerunt fieri. Igitur ad manifestandam gratiam Dei, quæ ex æterno eius incommutabilique consilio in salutem omnium gentium disponebatur, non priora quæsi incapacia declinata sunt tempora, sed ista electa, quæ tales populos ediderunt, quorum ferox & voluntaria iniquitas non consulendi affectu, sed intentione sæuendi persisteret facere quæ manus Dei & consilium decreuerunt fieri, vt mirabilior esset gratia & potentia Dei, quæ de tam duris animis, tam tenebrosis mentibus, tam inimicis cordibus fecit sibi populum fidelem, subditum, sanctum, qui non per sapientiam huius mundi peruenit ad lumen sapientiæ Dei, sed per illius donum, de quo testatur Ioannes Apostolus, di-

Rom. 7.

Ioan. 8.

A. R. 4.

Psal. 2.

Rr ij cens:

- 1. Ioan. 5.** cœns: Scimus quia filius Dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus **C**
Colof. 1. verum Deum, & simus in vero filio eius. Cui testimonio Apostolus Paulus
Titum 3. consonat dicens: Gratias agentes patri, qui dignos nos fecit in partem
fortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de tenebris & de potestate tene-
brarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ. Et iterum idem: Era-
mus enim (inquit) aliquando insipientes, increduli, errantes, seruientes de-
siderijs & voluptatibus varijs, in malicia & inuidia agentes, odibiles, odien-
tes inuicem. Cum autem benignitas & humanitas apparuit Saluatoris no-
stri, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus uos, sed secundum suam miseri-
cordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis Spiritus sancti, quem
effudit in vos abundè per Iesum Christum Saluatorem nostrum, vt iustifi-
cati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ. Potuitne pleni-
tius, luculentius, verius explicari, quæ merita hominum Christus inuenerit,
& quos sibi mores subiocerit, quæ ad se corda conuerterit, quando ve-
nit mederi non sanis, sed malè habentibus, & vocare non iustos, sed pecca-
tores? Quoniam gèntium populus, qui sedebat in tenebris, lucem vidit mag-
nam, & sedentibus in tenebris & vmbra mortis, lux orta est illis. Fremebant
gentes, irascebantur populi, sæuiebant reges, & potestates contradicebant,
superstitiones & totius mundi reluctabantur errores. Sed de resistentibus,
furentibus, persequentibus, populum suum Christus augebat, & per vincu-
la ac supplicia mortisque sanctorum roborabatur fides, vincebat veritas,
per quæ vniuersum mundum dominici agri segetis multiplicabatur vber-
tas. Tanta enim desuper præbebatur constantia fidei, fiducia spei, fortitudo
tolerantiæ, vt ille ignis dilectionis, quem in cordibus fidelium Spiritus san-
ctus accenderat, nullo modo ab opprimentibus posset extingui: cum & qui
cruciabantur, vehementius inardescerent, & qui sæuiebant, eandem quam
persequerentur, flammam sæpe conciperent, qua beatus Apostolus Paulus
Rom. 5. ignitus, fidenter seruenterque dicebat: Iustificati igitur ex fide pacem ha-
beamus ad dominum nostrum Iesum Christum, per quem & accessum ha-
bemus fide in gratiam istam in qua stamus, sed & gloriamur in spe gloriæ fi-
liorum Dei. Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes
quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem,
probatio verò spem, spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est
in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Et iterum: **D**
Rom. 8. Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia, an persecutio,
Psal. 41. an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Sicut scriptum est: Quia
propter te mortificamur tota die, existimati sumus sicut oues occisionis.
Sed in his omnibus superamus per eum qui dilexit nos. Certus sum enim,
quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque instanta,
neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque
creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu
domino nostro. Hæc charitas diffusa per Spiritum sanctum, fecit vt mun-
dus fidelium mundum vinceret impiorum. Hæc Neronis crudelitatem, Do-
mitiani furorem multorumque post eos principum, glorioso innumerabili-
um martyrum sine confudit, donante Christo imitatoribus suis, de perse-
cutionibus regum æternarum stemmata coronarum.

A

Quòd Christus pro omnibus impijs mortuus fuit.

CAPVT XVI.

Nulla igitur ratio dubitandi est, Iesum Christum dominum nostrum pro impijs & peccatoribus mortuum, à quorum numero liberinuentus est. * Non est pro omnibus mortuus Christus: Sed prorsus pro omnibus mortuus est Christus. Nemo ergo omnium hominum ante reconciliationem, quæ per Christi sanguinem facta est, non autem peccator aut impius fuit, dicite Apostolo: Si enim Christus cum adhuc infirmi essemus, iuxta tēpus, pro impijs mortuus est: vix enim pro iusto quis moritur, nam pro bono forsità quis audeat mori: commendat autem suam charitatem Deus in nobis, quoniam si cū adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, multo magis iustificati sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati salui erimus in vita ipsius. Idem autem Apollolus in secunda ad Corinth. ait: Charitas enim Christi vrget nos, iudicantes hoc, quoniam si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, & pro omnibus mortuus est, vt & qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit. De seipso verò quid pronunciat, audiamus: Fidelis (inquit) sermo, & omni acceptione dignus, quia Christus venit in hunc mundum peccatores saluos facere, quorum primus ego sum: sed ideo misericordiam consecutus sum, vt in me primo ostenderet Christus Iesus omnem patientiam, ad informationem eorum qui credituri sunt illi in vitam æternam. Siue ergo circumciso, siue præputium, peccato vniuersaliter concludebatur, vnusque omnes reatus obtrinxerat, & inter magis minusque impios nemo erat qui posset absque Christi redemptione saluari: quæ redemptio vniuerso sese intulit mundo, & omnibus hominibus indifferenter innotuit: quandoquidem in die quinquagesimo ab illo Pascha, in quo se hostiam Deo verus agnus obtulerat, cum Apostoli & qui cum eis vnanimes erant, repleti Spiritu sancto linguis omnium gentium loquerentur, conueniebat excita miraculo diuersi generis hominum multitudo, vt Euangelium Christi in eis qui aderant, totus mundus audiret. Confluxerant autem (sicut scriptum est) Parthi & Medii, Elamitæ, & qui inhabitant Mesopotamiam, Iudæam & Cappadociam, Pontum & Asiam, Phrygiam & Pamphyliam, Ægyptum & partes Libiæ, quæ est circa Cyrenen; & aduenæ Romani, Iudæi quoque, & Profelyti, Cretes & Arabes, audientes eorum linguis prædicari magnaia Dei: quorum testificatio etiam in eas gentes quæ remotiores sunt, longè lateq; procurreret. Ad cuius rei effectum credimus prouidentia Dei, Romani regni latitudinē præparatā, vt nationes vocandæ ad vnitatē corporis Christi, prius iure vnus consociarētur impietatis: quāuis gratia Christiana nō contenta sit eosdē limites habere quos Roma, multiq; iam populorum scepro cruci Christi illa subdiderit, quos armis suis ista non domuit. Quæ tamen per apostolici sacerdotij principatum amplior facta est arce religionis, quāni folio potestatis.

Nationes quibus nondum gratia Saluatoris illuxit, disposito tempore vocandas esse ad Euangelium.

CAPVT XVII.

Rr iij

Quòd

* quod non volunt,

Tēpore Prosperi ad Christū venēre Scoti, opera Cęlestini: vt in fine libri cōtra Collatorē legitur Colof. 1.

VOD si fortē, quemadmodum quasdam gentes, * quod C antē non nōrunt in consortium filiorum Dei nouimus adoptatas, ita etiam nunc in extremis mundi partibus sunt aliquę nationes, quibus nondum grātia saluatoris illuxit: non ambigimus, etiam circa illas occulto iudicio Dei tempus vocationis esse dispositum, quo euangelium quod nondum viderunt, audiant atque suscipiant. Quibus tamē illa mensura generalis auxiliij, quę desuper omnibus semper hominibus est prębita, non negatur: quāuis tam acerbo natura humana vulnere sauciata sit, vt ad cognitionem Dei neminem contemplatio spontanea plenē valeat erudire, nisi obumbrationem cordis vera lux discusserit, quam inscrutabili iudicio Deus iustus & bonus, non ita pręteritis seculis quemadmodū in nouissimis diebus effudit. Vnde & beatus Apostolus Paulus scribens Colossensibus, ait: Mysterium quod absconditum fuit ā seculis & generationibus, nunc autem manifestatū est sanctis eius, quibus voluit Deus notas facere diuitias glorię sacramēti huius in gentibus, quod est Christus in nobis.

Prioribus seculis absconditam fuisse Gentibus gratiam Christi, non tamen Prophetis.

CAPVT XVIII.

Cap. 7.

Vnquid hoc mysterium etiam prophetis incognitum fuit? & illi per quos Spiritus sanctus loquebatur, ea quorum ab ipsis fiebant denunciationes, nesciebant? Non ita planē intelligendum puto, sed, ipsis gentibus absconditum fuisse mysterium, quod dominus quādo voluit & quibus voluit, reuelauit. Nam de vocatione gentium, quę non erant populus Dei, & quibus prius non miseratus est, nunc autem miseretur, in Deuter. ita dicitur: Et vidit dominus & zelauit, & iratus est propter iram filiorum suorum & filiarum, & dixit: Auertam faciem meam ab eis, & ostendam quid erit in nouissimo, quia generatio peruersa est filijs, in quibus non est fides in illis. Ipsi in zelum compulerunt me in hoc quod non est Deus, irritauerunt me in idolis suis, & ego in zelum incitabo eos in eis qui non erant gens, super gente insipiente irritabo eos. Et Dauid hęc de adoraturis Deum omnibus gentibus pręcinit: Omnes gentes quascunque fecisti, venient & adorabunt coram te domine, & glorificabunt nomen tuum. Et iterum idem: Et adorabunt eum omnes reges terrę, omnes gentes seruient ei. Et iterum: Benedicētur in ipso omnes tribus terrę, omnes gentes, magnificabunt eum. Esaias quoq; similia annunciat dicens: Quoniam erit in nouissimis diebus manifestus mons domini, & domus Dei in cacumine montium, & exaltabitur super colles, & venient ad eum omnes gentes. Et iterum idē: Et faciet (inquit) dominus Sabaoth omnibus gentibus, in monte isto bibent in iucunditate vinum, vngentur vnguento in monte isto, tradet hęc omnia gentibus: hoc enim consilium super omnes gentes. Et iterum idem: Et reuelabit dominus brachium suum sanctum in conspectu omnium gentium, & videbunt omnes gentes terrę salutem quę ā domino est. Et iterum: Ecce aduenē ad te per me accedent, & ad te fugient. Et infra: Gentes quę te non cognouerunt, inuocabunt te: &

Rom. 9
Deut. 32.

Psal. 85.

Psal. 71.
Ibidem.

Esa. 1.

Esa. 25.

Esa. 51.

Esa. 54.

Esa. 55.

A te: & populi qui te nesciunt, ad te confugient. Osee quoq; paria prophetat Osee. 7.
 dicēs: Et erit in loco in quo dictū est eis, Non populus meus vos, ibi voca-
 buntur filij Dei viui, & cōgregabūtur filij ludæ & filij Israel in idipsum. Et Osee. 13.
 iterū: Miserebōr nō dilectæ, & dicā nō populo meo, populus meus es tu: &
 ipse dicit, Deus meus es tu. Sub apostolis verō, cū ij qui in Critū ex circūci-
 sione crediderāt, eos qui gētiles erāt, dicebanturq; præputiū, iustificationum
 gratiæ arbitrarētur participes esse non posse, docet beatus apost. Petrus quā
 indiscretus apud Deū vterq; sit populus, si in vnitatē fidei ambo cōuenierint.
 Cū autē (inquit) cōpesssem loqui, decidit spiritus sanctus super eos, sicut & in Act. 11.
 nos in initio. Recordatus sum autē verbi domini, sicut dicebat: Ioānes qui-
 dē baptizauit aqua, vos autē baptizabimini spiritu sancto. Si ergo eādē gratiā
 dedit illis Deus sicut & nobis qui credidimus in dominū Iesum Christū, ego
 quis erā qui possem prohibere Deū? His auditis tacuerunt, & glorificauerūt
 Deū dicentes: Ergo & Gentibus Deus penitentiā ad vitam dedit. Iacobus Act. 15.
 quoq; apostolus de hac vocatione gentiū dicit: Viri fratres audite me, Simō
 narrauit quēadmodū primū Deus visitauit sumere ex gentibus populū no-
 mini suo. & huic cōcordāt verba prophetarū, sicut scriptū est: Post hęc reuer-
 tar, & rex edificabo tabernaculū Dauid quod cecidit, & diruta eius edificabo, Amos. 9.
 & erigā illud, vt requirāt cæteri hominū dominū, & oēs gētes super quas in-
 uocātū est nomē meū, dicit dominus faciens hæc. notū à seculo est domino
 opus suū. Symeō quoq; ille cui respōsum erat à spiritu sancto, nō eū visurū
 mortē priusquā videret Christū domini, de salute omniū gentiū quę in Chri-
 sto reuelabatur, hæc dixit: Nunc dimitte seruū tuū domine, secundū verbū Luc. 2.
B tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuū, quod parasti ante faciē
 omniū populorū: Lumen ad reuelationem gētiū, & gloriā plebis tuę Israel.
 His & alijs testimonijs scripturarū non dubiē demonstratur, istam dirisimā
 potentissimā, benignissimā gratiā, qua in nouissimo mundi tempore omnes
 gentes in regnum Christi vocantur, prioribus seculis in occulto Dei absco-
 ditam fuisse consilio.

Deus pro omni tempore vult omnes homines saluos fieri, aut generalibus donis, aut etiam peculiaribus.

CAPVT XIX.

Fur hac manifestatione qua nunc vniuersis nationibus inno-
 tescit, antea reuelata nō fuerit, nullā posse cōprehēdere, nullam
 intelligētis penetrare, cū tamē illud quod de bonitate Dei pijs-
 simē creditur, quia oēs homines velit saluos fieri, & in agnitio- 1. Tim. 2.
 nē veritatis venire, nō oporteat nisi perpetuū æternūq; sentiri,
 secūdū eas mēsuras quibus Deus dona generalia specialibus nouit cumulare
 muneribus: vt & qui exortes gratiæ fuerint, de sua nequitia redarguantur:
 & qui eius lumine enituerint, non in suo merito, sed in domino glorientur.

Obiectio ex parulis contra illud: Qui vult omnes homines saluos fieri.

CAPVT XX.

In hoc sanē angusto quidē, sed tamen recto intelligentiæ tramite, nō parū
 difficultatis opponit cōsideratio paruulorū qui nullo iudicio rationis vē-
 tur, quo

Cap. 3.

tur, quo autoris sui beneficia sentientes, ad agnitionem valeant veritatis accedere, nec videntur de neglectu opitulantis gratiæ iustè argui, in illa ignorantia naturaliter constituti, quam dubium non est nullam recipere scientiam, nullam sentire doctrinam. Vnde cum omnes homines velit Deus saluos fieri, quid est quòd alienatur à salute perpetua tanta infantum multitudo, totque in his ætatibus hominum milia extra vitam relinquuntur eternam: quasi ad hoc tantum conditi sint ab eo qui neminem odiens ereavit, vt quia in hunc mundum cum peccati carne venerunt, insolubilis culpæ vincula sine reatu propriæ æctionis inciderent? quid hoc profundius, quid mirabilius esse potest? Neque credi fas est, eos qui regenerationis non adepti sunt sacramentum, ad vllum beatorum pertinere consortium. Et magis stupendum, magisque sit mirum, quòd vbi actio non offendit, vbi arbitrium non resistit, vbi eadem miseria, similis imbecillitas, causa communis est, non vnum esse de tanta paritate iudicem, & quales reprobat abdicatio, tales adoptat electio.

Iustè agi cum paruulis pereuntibus, tam in hoc seculo quam futuro, propter originale peccatum.

CAPVT XXI.

Veruntamen de hac altitudine discretiõnis Dei non conturbabitur cor nostrum, si firma & stabili fide omne iudicium Dei iustū esse credamus, si appetamus habere cognitū, quod voluit esse secretū, vt vbi inuestigari non potest quare ita iudicet, sufficiat scire quis iudicet. Quanquā non ita incognoscibilis ista sit quæstio, vt nihil sit quod de ea eruditionis possimus acquirere, si ad contemplandum id quod videri potest, tranquillus sobrii eordis adhibeatur intuitus. Cum enim consideramus inter paganos, inter Iudæos, inter hæreticos, inter ipsos catholicos Christianos, quàm multiplex pereat numerus paruulorum, quos quantum ad proprias pertinet voluntates, neque bonum aliquid, neque malum constat egisse, discimus super eos illam manere sententiam, quam humanum genus præuaricatione primi parentis excepit, cuius sententiæ rigor, dum etiam circa tales non resoluitur, quàm magnum illud peccatum fuerit, demonstratur. Nemo autem putaretur non innocens nasci, nisi etiam talibus esset noxium non renasci. De immaturitate verò mortis non est ratio eonquerèdi, cum semel in naturam nostram per peccatum ingressa mortalitas, obnoxium sibi omnem vitæ nostræ fecerit diem. Esset enim, quoniam secundum aliquè modum immortalis dici homo posset, si esset tempus intra quod mori omnino nõ posset. Sed nunquā corruptio ita incorruptionis est particeps, vt non semper obnoxium sit defectiõni, quod debetur occasui. Vitæ huius principium mortis exordium est, nec prius incipit augeri ætas nostra, quàm minui. Cui si quid adijcitur spatij temporalis, non ad hoc accedit vt maneat, sed in hoc transit vt pereat. Quod ergo ab initij sui die mortale est, qualibet occidat die, nõ cõtra legè mortalitatis occumbit, nec vnquam ei vicinius esse viuere, quàm posse deficere. Quamuis autè ex vna causa omnium hominum sit orta mortalitas, non in vnam tamè, sed in multipl-

ccm im-

Acem imbecillitatem corruptibilis natura distrahitur. Et siue morbis, siue debilitatibus siue vulneribus, non solum anni aut menses vel dies ætatis humanæ, sed & omnes horæ, omniaq; momenta subiecta sunt. Nec est aliquod mortis genus, aut vllus obeundi modus, qui non intra vniuersitatem mortalium in aliquam incidat portionem. Manet enim graue iugum super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, in diem sepulturæ in matrem omnium. Eccle. 40

Diuina iustitia cuiuslibet mensuram & modum miseria ordinat.

CAPVT XXII.

SED huius asperissimi iugi pondera, non ita in Adæ filiis irruerunt, vt diuina iustitia nihil eis suæ dimensionis adhiberet, quæ defectuum legibus ita defectura subiecit, vt ab eis moderationum suarum non auerteret potestatem. Ideo omnia omnes inciderent mala, quia per communem conditionem omnes omnibus subiacerent: sed vt generali necessitate variata, causas sibi dominus indulgentiæ correptionisq; seruaret, essetq; in vno omnium debito, quod & misericors remitteret, & iustus exigeret. Cum igitur iusta & omnipotens prouidentia Dei incessabiliter vniuersa diiudicet, & nemo in hunc mundum veniat, neque ab hoc mundo exeat, nisi eo ortu atque discessu, quem

Brerum arbiter secundum altissimam scientiam suam sapientiamq; decernit, sicut scriptum est in libro Iob: Quis ignorat quod omnia hæc manus domini fecerit, in cuius manu anima omnis viuentis, & spiritus vniuersæ carnis hominis? Et iterum: Breues dies hominis sunt, & numerus dierum eius apud te est. Quis audeat causas operum & consiliorum eius inquirere? Inscrutabile enim est, valdeq; secretum, cur tantis differentijs conditio humana variata sit. Illum ab infantia vsque in senectutem longæua carpit infirmitas, nec inter perseuerantes dolores statutz deficit tempus ætatis. Illum integris valentem viribus annosissimus vigor vegetat. Huic in pueritia finis est, illi in adolescentia. Huic vltra iuuentutem non licet progredi, illi impossibile est vsque ad loquendi rudimenta grandescere. Quas vitæ metas multiformiter inæquales, minus acerbas experiretur caduca mortalitas, si præsentis tantum seculi detrimenta pateretur, & non in æternas miseras caderent, qui hinc sine lauacro regenerationis exissent.

Iob 11.

Iob 14.

Parnulis perentibus generalis gratia tribuitur, dum ea parentibus datur.

CAPVT XXIII.

SED cum inscrutabilis sit causa tam donorum quæ gratia tribuit, quam miseriarum quas natura promeruit, ipsa nos intelligentiæ difficultas ad nostrum remittit autorem. Et cum quærimus: Quomodo omnes homines saluos fieri velit, qui non omnibus illud tempus impertit. 1. Tim. 2
in quo

in quo per voluntariam fidem percipiendę gratiæ sint capaces? Nō irreligiosè arbitror credi, neq; incōueniēter intelligi, quōd isti paucorū dierū homines ad illā ptineant gratiæ partē, quę semper vniuersis est impēsa nationibus: quā utiq; si bene eorū vterentur parentes, etiam ipsi per eisdē iuuarentur. Omnium namq; exordia paruulorū, totaq; illa principia necdum rationalis infantię, sub arbitrio iacent voluntatis alienę, nec vllō modo eis nisi per alios consuli potest: & consequens est, illos ad eorū pertinere consortium, quorū vel recto vel prauo aguntur affectu. Sicut enim ex aliena confessione credūt, ita ex aliena infidelitate aut dissimulatione non credunt. Et cū ipsi nec pręsentis vitę desiderium habuerūt, nec futurę: quā ipsorū factū est nasci, tā ipsorum efficitur nō renasci. Sicut autem circa maiores pręter illā generalem gratiā parcius atq; occultius omnium hominum corda pulsantē, excellentiore opere, largiore munere, potentiore virtute vocatio specialis exeritur: ita etiā circa innumerōs paruulos eadē manifestatur electiō. Quę quidē nec illis qui renati nō sunt, in parentibus defuit, sed ijs qui renati sunt, prę parentibus affuit: ita vt multis sepe quos suorum impietas deseruit, alienorum cura seruiert, & ad regenerationē venerint per extraneos, quę eis non erat prouidenda per proximos.

Non esse iustam querelam ex discretionē parium paruulorum, sed magnam diuina iustitia & gratia Christi commendationem.

CAPVT XXIIII.

In quo opere gratiæ quis nisi arrogantisimus atq; vanissimus de diuina iustitia cōqueratur, quōd nō omnibus paruulis similis prouidētia cōsulat, omniaq; pericula quę morituroꝝ regenerationē prohibere possunt, aut potestate submoueat, aut miseratione pręueniat? Quod utiq; erga omnes ita fieret, si ita fieri omnino deberet. Non autē latet, quantum cordibus desiderię gigneretur, si in baptizandis paruulis nihil de cuiusquam negligentia, nihil de ipsorum esset mortalitate metuendum: quādoquidem vt tales baptismo fraudarentur, nullo modo posset accidere. Hac verō tam inamissibili felicitate infantium, vehementissimē opinio illius roboraretur erroris, qui gratiam Dei secundum merita hominū dari, audet contra fidem catholicā prędicare. Videretur quippe inculpabili innocentię hoc tota æquitate deberi, vt neminē eorū adoptio pręteriret, quos nullus reatus perstringeret: nec impiē à quodam de paruulorum baptismo dictū fuisset, Habet gratia quod adoptet, non habet vnda quod diluat. Sed hęc detestabiliter prędicatū omnes discipuli veritatis intelligunt: & inde manifestum est, eos qui salui fiunt, non merito, sed gratia liberari, quia sine baptismo mortuos, perisse non dubium est. Qui utique nisi grauissimi peccati essent participes, non perirent. Nunc autē occulta quidem Dei discretionē, sed iusta, sic ostenditur & quid conferat gratia, & quid pręuaricatrix mereatur natura: vt nec contra donum eleuetur superbia, nec contra periculum cesset industria.

A Deum ob generalem gratiam omni tempore velle omnes saluos fieri:
at peculiari gratia, quosdam tantum.

CAPVT XXV.

Sue igitur nouissima contemplantur secula, seu prima, seu media, rationabiliter & piè creditur, omnes homines saluos fieri Deum velle, semperq; voluisse: & hoc nõ aliunde monstratur, quàm de ijs beneficijs eaque prouidentia Dei, quam vniuersis generationibus communiter atq; indifferenter impendit. Fuerunt enim ac sunt huiusmodi dona ita generalia, vt per ipsorum testimonia ad querendum verum Deum possent homines adiuuari: quibus donis autorem suum per omnia secula protestantibus, specialis gratiæ largitas superflua est. Quæ licet copiosius nunc quàm antè præstetur, causas tamen distributionum suarum dominus apud scientiam suam tenuit, & intra secretu potentissimæ voluntatis occultuit: quæ si omnibus vniiformiter affluerent, non laterent. Et quàm nulla est ambiguitas de benignitate generali, tam de speciali misericordia nihil quod stupendum esset existeret, ac proinde illa esset gratia, ista non esset. Deo autem placuit & hanc multis tribuere, & illam à nemine submouere, vt ex vtraq; appareat non negatum vniuersitati, quod collatum est portioni, sed in alijs præualuisse gratiam, in alijs resiliuisse naturam.

Quod in omnibus iustificacionibus gratia quidem principaliter præeminet, sed voluntas ei subiungatur, quia gratia primò sibi, tanquam receptricem & famulam donorum suorum, preparat voluntatem.

CAPVT XXVI.

HANC quippe abundantio rem gratiam ita credimus atq; experimur potentem, vt nullo modo arbitremur esse violètam, quò quicquid in saluandis hominibus agitur, ex sola Dei voluntate peragatur, cum etiam ipsis paruulis per alienæ voluntatis subueniatur obsequium. Gratia quidem Dei in omnibus iustificacionibus principaliter præeminet, suadendo exhortacionibus, monendo exemplis, terrendo periculis, iucitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium, corq; ipsum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo: sed etiam voluntas hominis subiungitur ei atq; coniungitur, quæ ad hoc prædicti est excitata præsidij, vt diuino in se cooperetur operi, & incipiat exercere ad meritum quod superno semine concepit ad studium, de sua habens mutabilitate si deficit, de gratiæ opitulacione si proficit. Quæ opitulatio per innumeros modos, siue occultos siue manifestos, omnibus adhibetur, & quòd à multis refutatur, ipsorum est nequitie: quòd autem à multis suscipitur, & gratiæ est diuinæ, & voluntatis humanæ. Siue igitur initia, siue profectus fidelium, siue vsq; in finè perseverantiu cogitemus genus, nulla

Capus 9.

D. PROSPERI A QUIT.

nulla species cuiusquam virtutis occurrit, quæ vel sine dono diuinæ gratiæ, **C** vel sine consensu nostræ volûtatis habeatur. Ipsa enim gratia hoc omni genere medendi atq; auxiliandi agit, vt in eo quem vocat, primam sibi receptricè & famulam donorû suorum præparet voluntatem Nam virtus nolentium nulla est, nec potest asseri vel fidem, vel spem, vel charitatem eis inesse, quorum ab his bonus consensus alienus est.

Consensum voluntatis per gratiam gigni, non solum ex doctrina & illustratione, sed etiam ex terrore & metu.

C A P V T XXVII.

Hinc autem consensum non solum cohortatio prædicantium & incitamenta doctrinæ, sed & metus gignit, propter quod scriptum est, Principium sapientiæ timor domini. Qui quantilibet terroribus inferatur, non aliud agit, quam vt quem fecerit timentem, faciat & volentem, nec solum volentem, sed etiam sapientem. Vnde & illud scriptum est: Beatus cui donatum est habere timorem Dei. Quid enim tam beatificum, quam hic timor, qui genitor eruditorque sapientiæ est? In cuius vtique deuotione deuota est & voluntas, quæ autore gratiæ eodem præficit timore quo cæpit. Cum ergo hic timor etiam per quandam vim magni terroris immittitur, non ibi ratio extinguitur, nec intellectus aufertur, sed illa potius quæ mentem premebat caligo discutitur, vt voluntas deprauata prius atq; captiua, recta efficiatur & libera. Vnde sicut animus nihil virtutis capit, nisi radiû veri acceperit luminis **D** ita gratia nihil ei quæ vocat cõfert, nisi oculos in eo aperuerit volûtatis. Quæ in plerisque (sicut superius disputatum est) ab ipso initio sui ardētissima sitis & magnis ditatur augmētis: in plerisque autē tardè cūctatèrque, proficiēs, vix ad ea incrementa prouehitur, quæ idonea ad perseverandum habeat firmitatem.

Ioan. 6. Dicit quidem dominus: Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me, attraxerit eum. Sed hoc ideo dictum est, vt illam fidem, sine qua nemo ad Christum venit, ex patris haberi munere nouerimus, secundum illud quod apostolo dicitur: Beatus es Simon bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Qui in cordibus trahendorum hoc egit vt crederent, hoc effecit vt vellent. Non enim esset vnde traherentur, si sequaces fide & voluntate non essent: quoniam qui non credunt, nec trahuntur omnino, nec veniunt, neque accedunt qui dissentiunt, sed recedunt. Qui ergo veniunt, amore ducuntur, dilecti enim sunt, & dilexerunt, quæsi sunt & quæsierunt: & quod eos voluit Deus velle, voluerunt.

Pose eos qui gratia Dei in Christum credunt, non credere, & eos qui perseverant, à Deo recedere.

C A P V T XXVIII.

Qui ad obediendum sibi, ipsum velle sic donat, vt etiam à perseveraturis illam mutabilitatem quæ potest nolle, non auferat. Alioquin nemo vnquam

A vnquā fidelīū recessisset à fide, neminē cōcupiscētia vinceret, neminē tristitia elideret, neminē iracūdia debellaret, nullius charitas refrigereret, nullius patientia frāgeretur, & collatā sibi gratiā nemo negligeret, sed quia hæc possunt fieri, & in cōsensum taliū tētationū facilis nīmiū procliuisq; descēsiō est, nūquā debet in auribus fidelium vox illa domini nō sonare, qua apost. dicitur: *Vigilate & orate ne intretis in tēntationem.* Vbi si de vigilando tantum, non etiā de orādo discipulos admoneret, solas liberi arbitrij vires videretur hortatus. Sed cum addidit: *Et orate,* satis dōcuit, superni futurum muneris, vt eos etiam vigilantes tēntationis procella nō vinceret. Tale est & illud quod ait: *Simon Simon, ecce satanas ex postulauit vt vos cerneret velut triticum,* ego autem rogauī pro te, ne deficiat fides tua, & tu tandem conuersus, confirma fratres tuos, & roga ne intretis in tēntationem. Si ergo defectura erat fides tāti apostoli, nīlī pro eo Christus oraret, inerat ei proculdubio mutabilitas, quæ possit in tēntatione nutare. Et non ita iam perseverantia fuerat virtute solidatus, vt nullis periculis esset obnoxius. Siquidem tam grauis eum perturbatio etiam post ista cōcussisset, vt in Caiphæ domo vnus ancillæ interrogatione pauescētus, vsq; ad trinam negationem Christi (cui moriturum se sponderat) constantia deficiente perductus sit. Qui ergo tunc conturbatum cor apostoli non humanis, sed diuinis conueniēt oculis, & ad largos pœnitudinis fletus potenti incitauit aspectu: potuit hanc firmitatem animi præcipuo conferre discipulo, vt sicut ipsum Dominum nihil ab explendæ pœnitionis proposito deterrebat, ita nec beatum Petrum vlla tunc formido superaret. Sed hæc stabilitas illius tantummodo propria fuit qui solus verè potenterque dicebat: *Potestatem habeo ponere animam meam, & potestatem habeo iterum sumere eam.* In cæteris verò hominibus donec caro cōcupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, & donec spiritus quidem promptus est, caro autem infirma, incommutabilis animi fortitudo non potest reperiri, quoniam non huius sed alterius vitæ est verè perfecta & segura felicitas. In præsentis autem agonis incerto, vbi tota vita tēntatio est, & ab insidiantī superbia nec ipsa est tuta victoria, mutabilitatis periculo non caretur. Et licet innumeris sanctis suis donet virtutem perseverandi vsque in finem diuina protectio, & nullis tamen aufert quod ipsis repugnat ex ipsis: vt in omnibus studijs eorum atque conatibus semper inter se velle & nolle deceret. Quam compugnantiā idem beatissimus Petrus etiam in ipsa palmarum omnium consummatione perpelessit. Si quidem hoc ipse dominus protelle- tur & dicat: *Amen Amen dico tibi, quando iuuenis eras, præcingebas te & ambulabas vbi volebas: cum autem senueris, extendes manus tuas, & alius te præcinget, & ducet quò tu non vis.* Hoc autem dixit, significans quia morte glorificaturus esset Deum. Quis ergo ambigat, quis ignoret hanc fortissimam petram, quæ ab illa principali petra communionem & virtutis sumpsit & nominis, hoc desiderium semper habuisse, vt ei moriendi pro Christo constantia donaretur? Veruntamen ita inevitabilis erat oblectatio trepidationis, vt vir martyrij audissimus, adepturus quidem denunciaretur victoriam pœnitionis, sed non sine tēntatione sortidinis. Meritò igitur non solum ab incipientibus, verumetiam à prouectissimis sanctis vniformiter Domino supplicatur & dicitur: *Ne nos inducas*

Matt. 16.

Luc. 11.

Ican. 10.

Gal. 5.

Matt. 16.

Iob. 7.

Ioan. 11.

Matt. 16.

Matt. 6.

inducas

D. PROSPERI A QUIT.

inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Vniuersis enim qui in fide & dilectione permanent, ab ipso donatur ne in tentatione superentur, vt qui
 1. Cor. 1. gloriatur, in domino gloriatur. Ipsamq; gloriam iisdem quibus eam impertit adscribit: vt quamuis auxilio Dei steterint, tamen quia in se habebant vnde caderet, ipsorum sit meritum quod steterunt. Igitur sicut qui crediderunt, iuuatur vt in fide maneat: sic & qui nondum crediderunt, iuuatur vt credat. Et quem admodum illi in sua habet potestate vt exeat: ita & isti in sua habet potestate ne veniant. Et quod manifestum quod diuersis atq; innumeris modis omnes homines vult Deus saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire, sed qui veniunt, Dei auxilio diriguntur: qui non veniunt, sua pertinacia reluctuntur.

Promissio benedictionis omnium gentium ita completur quotidie, vt nec pereuntibus sit excusatio iusta, nec saluatis de sua iniustitia gloriatio.

C A P V T XXIX.

1. Sa 40. **Q**uamuis autem multi amantes tenebras suas, splendorem non recipiant veritatis, & multi qui illuminati fuerant, tenebescant, verbum tamen Dei manet in æternum, & de promissionis veritate nihil excidit. Intra quotidie præscita & promissa gentium plentudo, & in Abrahamæ semine omnis gens, omnis tribus, omnis lingua benedicuntur. Quod enim pater filio dedit, filius non amittit, neque quisquam potest de manu eius eripere quod accepit. Firmum fundamentum Dei stat, & mansuri in æternum templi ædificatio non vacillat, præsentia super omnes veritate & misericordia Dei: à quo quod & nemini negatur, & nulli debetur, in ijs quos promissit efficitur. Ipse enim operatur omnia in omnibus. Sed omnia proculdubio iusta & bona. Vniuersæ enim viæ domini misericordia & veritas. Qui sicut præsciuit ante secula, quanta totius mundi hominum multitudo, vel communibus vsa donis, vel specialibus adiuta præsijs, declinans tamen ab itinere veritatis & vitæ, ingressura esset latitudinem erroris & mortis: ita semper præcognitum habuit quantus piorum numerus per opem gratiæ, & per seruitutem obedientiæ ad æternam beatitudinem pertineret: vt nullo existente de plenitudine promissorum, qui nec prouectu erat fallendus, nec auxilio defuturus, eos glorificaret præ omnibus, quos eligit ex omnibus. Vniuersitati quippe hominum (quod abunde probauimus) ita multiplex atque ineffabilis bonitas Dei consuluit semper & consulit, vt neque ulli pereuntium excusatio suppetat de abnegato sibi lumine veritatis, neque cuiquam sit liberum de sua iniustitia gloriari, cum & illos propria nequitia demergat ad pœnam, & istos Dei gratia perducatur ad gloriam.

Repetitio primi capitis libri secundi.

C A P V T XXX.

Capit 10 **Q**uod itaque in principio secundi huius voluminis insinuauimus, hoc nunc iterum commendamus, vt cum de gratiæ profunditate & altitudine disputatur, tribus illis saluberrimis & veracissimis definitionibus si-

Abus finis innixi, Quarum vna profiterur æternum & proprium diuinæ esse bonitatis, vt omnes homines saluos fieri velit, & in agnitioem veritatis venire. Alia simul prædicat, omnem hominem qui saluus fit, quique in agnitionem veritatis venit, Dei auxilio iuari & regi, vtque in fide quæ per dilectionem operatur, permaneat, custodiri. Tertia verò temperanter & sobriè protestatur, non omnem voluntatis Dei comprehendere posse rationem, & multas diuinorum operum causas ab humana intelligètia esse subductas: vt cum in temporibus, in nationibus, in familijs, in paruulis, in nondum natis & genitjs quædam aut variè aut insigniter gesta noscuntur, non ambigimus ea ex illis esse quæ iustus & misericors Deus in hoc transituro seculo noluit fieri. Quod quidem ad vtilitatem nostram dispositum sentiendum est, vt quoniam salui facti sumus, cui præparauit Deus quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, sicut constanter credimus videndum quod nondum videmus, ita patièter expectemus intelligèdum quod nondum intelligimus. Si ergo cesset insidiosa malignitas, si insolens præsumptio cõquiescat: his rectè (vt arbitror) pertractatis, nullius superest causa certaminis, neq; vltra necesse est nos interminabilibus quæstionibus occupari.

1. Tim 2
Galat. 5.

Omnibus seculis adfuisse omnibus hominibus generalem Dei bonitatem: sed tantum saluandis peccatorem gratiam.

CAPVT XXXI.

B Laboratum est enim quantum dominus adiunxit, vt non solum in nouissimis diebus, sed etiam in cupèijs retro seculis probareretur, gratiam Dei omnibus hominibus adfuisse, prouidentia quidem pari & bonitate generali, sed multimodo opere diuersaque mensura: quoniã siue occultè siue manifestè, ipse est (vt Apostolus ait) saluator omnium hominum, maximè fidelium. Quæ sententia subtilissimæ breuitatis & validissimi roboris, si tranquillo consideretur intuitu, totam hanc (de qua egimus) controuersiam dirimit. Dicendo enim: Qui est saluator omnium hominum: confirmauit bonitatem Dei super vniuersos homines esse generalem. Adijciendo autem, Maximè fidelium; ostendit esse partem generis humani, quæ merito fidei diuinitus inspiratè, ad summam atque æternam salutem specialibus beneficijs prouehatur. quod vtique nulla iniquitate agitur iustissimi & misericordissimi Dei, cuius iudicium in his dispensationibus non cum arrogantia discutiendum, sed cum tremore laudandum est.

1. Tim. 4

Inter fideles varios esse gradus munerum Dei, idq; non ex meritis eorum, sed iusto & latenti Dei iudicio.

CAPVT XXXII.

Siquidem in ipsis quoque fidelium populis (quod iam superius ostensum est) non eadem omnibus, nec paria conferantur, & ante vlla humanorum pondera meritorum, dissimillima diuinorum mensura sit munerum,

Sf. nerum,

nerum. Si enim de parentum carnalium iudicijs conuerti non audemus, cum aliquos filios suos ante vlla morum examina, ante aliqua pietatis obsequia, indulgentiore amplectuntur affectu: in dominis quoque erga famulos libera est dispositio, nec iuste à quoquam reprehenditur, qui de vniuersi conditionis familia quosdam sibi quos benignius honestaret, & quos liberius erudiret, elegit: nunquid de summi patris & veri domini benevolentissima æquitate causandum est, quòd in magna domo eius innumeris differentijs vniuersa variatur? Cumque nemo aliquid boni habeat, quod non ille donauerit, non omnes tamen iisdem virtutibus micant, aut eadem charismatum dote ditantur. Nec possumus hanc diuersitatem graduum causis aptare meritorum, cum totius boni meriti principalis causa sit gratia, de cuius opibus sumitur quicquid in singulis probabile reperitur.

Nemo perit, qui perire non debet: sed omnes ab aeterno electi, salui sunt.

CAPVT XXXIII.

SICVT ergo de ijs quæ intra ecclesiam multiformiter Spiritus sanctus operatur, impium est vllam querelam corde concipere: ita etiam de illa prouidentia quæ infidelibus præsidet, nullatenus murmurandù est. Quoniam & iustus & bonus arbitrer nec voluntatis iniquæ est, nec discretionis incertæ, vt sub immensa omnipotentis Dei misericordia atq; iustitia putemus quòd quisquã pereat, qui perire non debeat. Nulla pars mudi ab euangelio vacat Christi. Et licet illa generalis vocatio non quiescat, tamen etiam ista specialis iam vniuersis est facta communis. Ex omni gente, ex omni conditione adoptantur quotidie milia senù, milia iuuentù, milia paruulorù: & effectibus gratiæ Christianæ, etiam ipsa quibus mundus atteritur, arma famulantur. Quàm multos enim qui in tranquillitate pacis sacramentum baptismatis suscipere differrebant, ad aquam regenerationis confugere instantis periculi metus impulit, & lentis tepidisque animis quod diu cohortatio quieta non suasit, minax subito terror extorsit? Quidam ecclesiæ filij ab hostibus capti, dominos suos Christi Euangelio manciparunt, & quibus conditione bellica seruiebant, eisdem fidei magisterio præferunt. At alij barbari dum Romanis auxiliantur, quod in suis locis nosse non poterant, in nostris didicere regionibus, & ad sedes suas cum Christianæ religionis institutione remeârunt. Ita nihil obfistere diuinæ gratiæ potest, quo minus id quod voluerit, impleatur, dum etiam discordiæ ad vnitatem trahunt, & plagæ in remedia vertuntur, vt ecclesia vnde metuit periculum, inde sumat augmentum. Ad quoslibet igitur rerum humanarum exitus se nostra conuertat inspectio, nulla secula, nulla negotia, nullos generationum ortus atque decensus ab æternis & inscrutabilibus iudicijs Dei vacare reperiet. Omnes varietatum compugnantia, & vniuersæ dissimilium prouentuum causæ, quas inuestigare & discernere non valemus, in illa æterna scientia simul notæ simulque dignæ sunt. Et nihil ibi inordinatum est, etiam de necdum existentium qualitibus actio: Quoniam non est in Deo accidens motus, aut noua voluntas,

A Fontas, aut temporale consilium, nec cogitatio eius, cum rerum mutabilium inæqualitate variatur, sed cuncta pariter tempora & temporalia, sempiterna ac stabili comprehendit intuitu, & omnibus omnia iam retribuit, qui quæ sunt futura, iam fecit. Hinc illud est beati Pauli Apostoli scribentis ad Ephesios: Benedictus Deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in caelestibus in Christo: sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate. Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum dominum nostrum, secundum propositum voluntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ, & cætera quæ sub eiusdem sensus prædicatione connectit, docens donum atque opus gratiæ in æterno semper Dei mansisse consilio, omnésque adoptionis filios non solum in eo tempore quo iam existentes vocati sunt, sed etiã prius quàm mundus conderetur, electos. In qua electione quicquid hominum in Christo præcognitum non est, nulla eidem ratione sociabitur. Omnes enim qui in regnum Dei de cuiuslibet temporis vocatione venturi sunt, in ista quæ secula cuncta præcessit, adoptione signati sunt. Et sicut nullus infidelium in hac sorte numeratus, ita nullus piorum ab hac sorte discretus est. De plenitudine quippe membrorum corporis Christi, præscientia Dei, quæ falli non potest, nihil perdit, & nullo detrimento minui potest summa præcognita, atque in Christo ante secula æterna præelecta, sicut ad Timotheum scribens Apostolus, dicit: Collabora Evangelio secundum virtutem Dei, qui nos liberavit & vocavit vocatione sancta, non secundum opera nostra, sed secundum suum propositum & gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora æterna.

Non frustra laborari ad acquirenda bonorum operum merita, vel orationibus insisti: quamvis incommutabile sit Dei propositum super salute electorum.

GAP. XXXVIII.

Contra hanc inuictæ veritatis splendidissimam lucem solent quidam non sobriè dicere, superfluo ad acquirenda bonorum operum merita laborari, frustra etiam orationibus quibus Deus exorandus speratur, insisti, si ex incommutabili proposito eius Christianæ gratiæ subsistit electio, nec aliter quicquam procedere potest, quàm omnipotentis voluntate dispositum est. Sed qui se ingeniosè hoc arbitrantur opponere, non intelligunt scientiam Dei, quæ & præterita, & præsentia, & futura complectitur, tempore non teneri, & tam in conspectu eius altare ea quæ gerenda sunt, quàm illa quæ aut geruntur, aut gesta sunt. Quod cum verissimum sit, non indiget mora cernendi & discernendi illa virtus quæ perpetuo veroque contuitu creata & creanda, orta & oritura, acta & agenda simul aspicit: & quicquid in vniuersitate rerum per secula præfinita, voluitur, ac multimodis varietatibus explicatur, id totam in eo iam ordiè comprehendit, quem ex ipsius summo illo perfectoque iudicio mundi

Si ij huius.

huius finis accipiet. Hæc autem æterna & semper tranquilla cognitio, nulla nos vrget necessitate peccandi, nec inde manat iniquitas vnde iustitia. Quia cum bonus Deus omnia bona fecerit, & mali nulla sit omnino natura, à liberis voluntatibus, quas vti que bonum fuit liberat fieri. Spontanea est orta transgressio, & natura mutabilis, cuius incolumitas ab incommutabili pendeat essentia, à summo se bono, dum proprio peruersè delectatur, abruptis, cui nunc ruinae medetur gratia Dei.

*Gratia datur electis, non vt ostentur vel à nullo hoste impetantur:
sed vt bene operantur, & hostem vincant.*

CAPVT XXXV.

1. Ioan. 3.

Rom. 5.

Ephes. 2.

Mat. 15.

Psal. 1.

2. Tim. 3.

T propterea Iesus Christus venit in hunc mundum, vt soluat opera diaboli: quæ vti que sic soluantur, vt in destructione eorum etiam ab ijs quibus succurritur, laboretur, quoniam & hoc à saluante donatur. Ideo beatus Apostolus: Non solū autē, inquit, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio autē spem. spes autē non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Itemq; idem ad Ephesios: Gratia, inquit, saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donū est, non ex operibus, ne quis gloriatur. Ipsi enim sumus figmentum, creati in Christo in operibus bonis, quæ preparauit Deus vt in illis ambulemus. Deus ergo his quos eligit sine meritis, dat vnde ornentur & meritis. Et frustra dicitur, quod ratio operandi non sit in electis, cum etiam ad hoc operentur vt electi sint. Virtutum quippe munerā otiosa esse non possunt: quoniam, sicut veritas ait, omni habenti dabitur, non habenti autem, etiam quod habet aufertur ab eo. Non igitur ad hoc datur continentia, vt concupiscentijs non repugnet. Nec ideo cuiquam tribuitur sapientia & intellectus, vt non die ac nocte in domini lege meditetur. Quid agit donum dilectionis, si beneuolentia sollicitudo non vigilat? Quis fructus est patientiæ si non habet fortitudo quod toleret? Aut quomodo in Christo piè viuere ostēditur, qui nulla persecutione pulsatur? Vel pax quæ est à Deo & cum Deo, nunquid bene quæta est, si non discordat à mundo? Aut amor Dei poterit sine diaboli inimicitijs obtineri? Neminem prorsus Dei gratia intentabilem facit. Neque ob hoc celestium armorum præsidia à dextris & sinistris instruit Christiana militia, vt nullo cum hoste conflagat: cum laudabilis sit atque feliciter pugnantem non potuisse vinci, quàm desiderem non potuisse sentari.

Electio non tollit vrandi studium, sed eius effectus per orationem & bona opera completur.

CAPVT XXXVI.

Rationum verò sollicitudinem diuinæ electionis propositio non resolutus, vno testimonio euadentes probabo, vt cætera studio breuitatis omittam. In huiusmodi Tobie ad filium eius Tobiasi Raphael angelus

A angelus dicit: Memor esto mādatorum patris tui, quoniam præcepit tibi accipere debere vxorē de genere patris tui. Et nunc audi me frater, noli conſutare dæmonium illud, ſed poſtula eam. Et ſcito quoniam dabitur tibi hæc nocte vxor, & cum intraueris in cubiculum, tolle de iecore piſcis illius, & impone ſuper carbones, & odor manabit, & odorabitur illud dæmonium, & fugiet, & non apparebit circa illam omnino in perpetuum. Et cum cœperis velle eſſe cum illa, furgite primum ambo, & deprecamini dominum cæli, vt detur vobis miſericordia & ſanitas. Et nolite timere: tibi enim deſtinata eſt ante ſecula, & tu eam ſanabis. Quamuis ergo quod ſtatuit Deus, nulla poſſit ratione non fieri, ſtudia tamen non tolluntur orandi, nec per electionis propoſitum liberi arbitrij deuotio relaxatur: cum implendæ voluntatis Dei ita ſit præordinatus effectus, vt per laborem operum, per inſtantiam ſupplicationum, per exercitia virtutum fiant incrementa meritum: et qui bona geſſerint, non ſolùm ſecundum propoſitum Dei, ſed etiam ſecundum ſua merita coronentur. Ob hoc enim in remotiſſimo ab humana cognitione ſecreto, præſinitio huius electionis abſcondita eſt.

Tob. 6

De nullo ante ſinem vite huius pronūciari poteſt, quōd in electorum gloria ſit futurus: & nullus lapſi eſt deſperanda reparatio.

CAPVT XXXVII.

B **T** de nullo ante ipſius ſinem pronūciari poteſt, quōd in electorum gloria ſit futurus, vt perſeuerantem humilitatem vtilis merus ſeruet, & qui ſtat, videat ne cadat: & ſi fortē aliqua vitia tentatione corruerit, non abſorbeat triftitia, nec de eius miſeratione diffidat, qui alleuat omnes qui ruunt, & erigit omnes eliſos. Dū enim in hoc corpore viuatur, nullius eſt negligenda correctio, nullius eſt deſperanda reparatio. Oret itaque ſancta eccleſia: & pro ijs qui crediderunt gratias agens, proficientem eis perſeuerantiam petat: pro ijs autem qui extra fidem ſunt, poſcat vt credant. Nec ideo ab obſecrationibus ceſſet, ſi pro aliquibus exaudita non fuerit. Deus enim qui omnes vult ad agnitionē veritatis venire, non poteſt quenquam ſine iuſtitia reſutare.

1. Cor. 10

Pſal. 144

1. Tim. 2

FINIS.

Sf iij

D. PROS.

D. PROSPERI

AQVITANICI, REGIENSIS EPISCOPI,
AD SACRAM VIRGINEM DEMETRIADEM,

MAGNIS PRAECONIIS VERAE HUMILITATEM

*exaltantis, aduersantemq; illi superbiam digna vituperatione confunden-
dentis, ac per hoc ipsam ad elationem cauendam & praesidio
sincerae humilitatis armandam persuadentis.*

EPISTOLA.

Prosper Episcopus sacrae virgini Demetriadi. Cū splendidissimae sanctimoniae tuae sublime propositum super humilitatis fundamenta cōsistere, piē & sapienter intelligis: in hoc vsque, o sacra virgo Demetrias, dignationem tuae dignitatis inclinas, vt prouectiones tuas etiam meo stilo exigas adiuari. Quod ego, ad tenuitatem facultatis meae respiciens, omnibus modis recusarem: neq; tam maturo & erudito animo cohortaciunculas meas

adhibere praesumerē, nisi fiduciam efficiendi id quod iubetur, à iubente conciperem: & tuis meritis atque orationibus considerem esse praestandum, vt oriatur in deserto aqua: & fiant in sicca terra flumina. Vnde collatorandum tibi mecum est, vt qui sapientiam praestat paruulis, & linguas mutorum facit disertas: iubeat de cordis mei ariditate profluere, quod sitis tua dignē possit haurire. Quae ergo materia stylo dabitur? & vnde loquendi tecum causa sumetur? Si laudes tuas scribere aggrediar, & maiorum seriem quae per te multum illustratur, euoluam: onerosum me fortē & impudentem videri posse arbitror, qui vel humanae tibi gloriae tentationem adulando ingeram, vel tuis ac tuorum praedicationibus ingenium meum par esse praesumam. Si verō de commendando virginitatis bono disseram: superflua erit eius nunc propositi insinuatio, quod tu à primo aetatis tuae flore sine humanis cohortationibus elegisti: & de quo inter ipsa principia multi qui tūc in ecclesia praeminebant, meritō non siluerunt. Valde enim mirabile erat, & inter praecipua diuinæ gratiae exempla numerandum: quōd virgo anicia super omnes fastigium trahens beatæ nobilitatis euecta, de cuius fecunditate auis atque atavis responsura posteritas, & familiae votis expectabatur & patriæ: conuerso repēte animo desiderio cœlestium nuptiarum declinasti mortale coniugium: & vt omnē profapiam tuā etiam huius virtutis titulo consecrasses, primā stirpis tuae perpetuā & virginē filio virginis spopōdisti. Illā ergo aetatem tuā & illa principia rationabiliter doctissimi viri suis adhortationibus incitauerunt. Et licet plantationi suae summus agricola valida ad profectū tuū incrementa praebet: cooperatores tamen gratiae Dei opportunē piā adhibere culturā, vt germen tenerū fortitudinis robur acciperet, & dignos generositate sua fructus propositi tui arbor afferret. Nostri autē paginis quid erit loci? & post ornatissima scripta excellentiū magistrorum quid vtilitatis in eo quem indicere dignata es sermone reperies: nisi fortē, quia & illorum in doctri-

Psal. 104.

Psal. 119.

Sapient. 10.

11.

D

A in doctrinis & tuis studijs ad sublimiores gradus virtutū consuetudo proficit, cauendā te elationis admoneā, & humilitatis tibi sinceritatē fida suggestionē cōmendem, vt in omnibus actionibus in quibus tibi es bene conicia, nunquam audeas esse securā. De hoc igitur congruentissimo tibi & saluberrimo bono quod dominus donauerit differamus: vt inspectioni nostræ non tantūm visibilia eius, sed etiā occulta referentur. Est enim multiplex virtutis istius qualitas: & licet in exterioribus quoque pulchra sit, in intus tamē suis multo est speciosior multoq; luculentior: vbi nihil obscurū, nihil turbidū, nihil est inquietum: quia pax multa diligentibus legem Dei, & non est illis scandalum. Accessuri autem ad beatæ humilitatis intuitum: omnē illā * abiectionem, quæ ignauos & inconstantes animos deprimit, repellamus. Nec generale nomen ita nos à iudicio discretionis excludat: vt omnes quoquomodo humiles putemus esse laudabiles. Imitatur quidē plerunq; necessitas voluntatē, & ab imagine modestiæ parū differt forma genicic. Sed aliud est quod grauat, aliud quod exercet: nec in eundem finē venit labor indeclinabilis miseriz, & expetitæ fortitudo patientiæ. Vnum est paupertatis vocabulū, sed non vna mens pauperū: quia non idē est gaudere bene expensis diuitijs, quod aut gemere de non acquisitis, aut dolere de perditis. Timoris etiam quo Deus metuitur, nulla est in appellatione distinctio. Sed aliud est timere quia peccaueris: aliud timere ne pecces, et ibi est formido de supplicio: hic sollicitudo de præmio. Ob hoc enim de illo seruli metu dicitur quia perfecta charitas foras mittit timorē. De hoc verō liberali: Timor domini manens in seculū seculi. Remota itaque illa specie humilitatis quæ tota sine fructu est: voluntarios tantūm pendantū affectus. Qui etiā in gradibus meritorū inueniuntur impares, non sunt tamē ab ipsa virtute discordes.

B Prima ergo humilitatis ratio in cōmunis vitæ versatur officijs: quibus & diuina clementia conciliatur, & societas humana connectitur. Multū enim ad roborandū dilectionē valet: cum secundū doctrinā Apostolicā inuicē se homines honore præueniunt: & alter alterū superiorē exultantes amant seruire subiecti, & nesciunt tumere prælati: cum & pauper diuitē non sibi dubitat anteferre, & diues pauperē sibi gaudeat æquare: cū & sublimes non superbiunt de claritate profapiz, & pauperes non extolluntur de cōmunionē naturæ. Cum denique non plus tribuitur magnis opibus quā bonis moribus, nec maior ducitur phalerata iniquorum potentia quā rectorum in honora iusticia. Ab hoc æquo & modesto iure concordiz, in quo nullū est de gradu superiore certamen, nec fœlicitas aut inflat propria, aut vrit aliena: pulchrē & mirabiliter à plerisque proficitur ad illā humilitatis fortitudinē, quæ & se extra omnē constituit dignitatē, & mauult apta esse iniurijs accipiendis quā idonea repellendis, vt impleatur quod ait dominus: Qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuā tollere: dimitte ei & pallium. Et quicumque te angariauerit mille passus, vade cū illo & alia duo. Illud quod Apostolus docet dicens: Quare non magis iniuriā accipitis? quare non magis fraudē parimini? Tales enim multum ad imitationē ipsius domini nostri & Saluatoris accedunt: qui cum diues esset, pauper factus est: & cum malediceretur, non maledicebat: & percutienti se non cōminabatur: & quoniam dixerat, Diligite inimicos vestros, benefacite ijs qui vos oderunt: vt huiusmodi beniuolentiā cōfirmaret exemplo, ipse pro ijs à quibus crucifigebatur,

Psal. 118.
* obiectionem

1. 105
Psal. 118.

Rom. 12.

Mat. 9.

1. Cor. 6.

1. Cor. 9.

1. Petr. 2.

Mat. 5.

orabat. Qui ergo fideliter & scienter intelligunt quo opere saluati, & quo **C**
 precio sint redempti: nolunt de mundi huius sapiētibus, nolunt esse de for-
 2. Cor. 1. tibus: quoniam sicut ait Apostolus, Quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, vt
 confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia: &
 ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus: & quæ non sunt, vt ea quæ
 sunt destrueret: vt non gloriatur omnis caro in conspectu eius, id est, vt ne-
 mo se placere Deo per mundi sapientiam putet, quæ tota carnalis est, & à
 vera sapiētia cum omni sua vanitate destruitur. Dominus enim nouit cogi-
 1. Gal. 9. tationes sapientium, quoniam vanæ sunt. Cum itaque discipuli veritatis hu-
 manam gloriam fugiunt, & à temporalium amore desciscunt, vt quæ Dei
 sunt sapiant, non quæ hominū: proficiunt sensibus non deficiunt: neque vi-
 gorem cordis amittunt, sed excellentissimæ intelligētix lumen accipiunt, vi-
 uentes quidem in hoc mundo, sed omnes mundi strepitus relinquentes: vt
 redimant tempus, quia dies mali sunt. Quo autem precio quies huius tem-
 poris aptius comparatur: quàm vt ipsi mundo omnes diuitiæ, omnes digni-
 tates & vniuersarum cupiditatum materiæ refundantur, & sancto beatoq;
 cōmercio ematur christiana libertas, fiantq; filij Dei de paupertate diuites, de
 patiētia fortes, de humilitate sublimes? Non enim, vt dilectores huius seculi
 putant, prauis cordis aut segnis est animi terrenas opes spernere, honores oc-
 ciduos fastidire, nec ibi gloriam quærere, vbi laudatur peccator in desiderijs
 1. Gal. 9. animæ suæ, & qui iniqua gerit, benedicitur. Vnde si verè intelligatur, con-
 temptus iste rerum præsentium ad quæ tendat, & qualia cōcupiscat: nihil hu-
 iusmodi mentibus rectius, nihil inuenietur electius, quæ sacratissimis deside-
 rijis vniuersa transcendunt, neq; ad vllam creaturâ quamuis potentem atq;
 mirabilem, sed ad ipsum omnium visibilium & inuisibilium ansibulum creato-
 rem: cui appropinquare clarescere est, quem timere gaudere est, cui seruire
 regnare est. Sed hæc virtus, quæ temporalis copiæ & patientiæ negligens, ad
 vitam æternam augusta & ardua mittitur, non debet voluntarios pauperes
 in consortium christianæ humilitatis admittere: eos autem à societate boni
 huius excludere, qui ampla prædia, magnifica patrimonia, & multas in hoc
 seculo possidēt facultates: cum in populo Dei multi semper qui diuitijs be-
 ne vterētur extiterint, nec vlllo modo vel dici vel cogitari liceat quòd Abra-
 ham & Isaac & Iacob, quorum se esse Deum dominus protestatus est: ideo
 vera humilitate caruerint, quia pauperes non fuerunt. Aut quòd vir sacra-
 tissimus Melchisedech, domini & Saluatoris nostri præferens formam, non
 fuerit perfectè humilis, quia & sacerdotio eminebat & regno. Vel quòd bea-
 1. Job 1. to Iob de quo Deus pronunciat, dicens: Nunquid considerasti seruū meum
 Iob quòd non sit ei similis in terra, homo simplex & rectus, & timens
 Deum, & recedens à malo: ideo virtus ista defuerit, quia erant (sicut scrip-
 tum est) in possessione eius septē milia ouium, & tria milia camelorum, quin-
 genta quoq; iuga bouum, & quingentæ asinæ, ac familia multa nimis. Eratq;
 vir ille magnus inter omnes orientales. Quasi tunc istius gratiæ particeps fa-
 ctus est: quando omnibus facultatibus perditis, vniuersa quoque familia fi-
 lijsq; priuatus, & percussus vulnere pessimo à planta pedis vique ad verti-
 cem capitis, testa sanie radebat, sedens in stercore, ad imaginem elationis
 postmodum reuocatus est: quado corporis incolumitate renouata, septem
 rursus filiorum triumq; filiarum factus est pater, & duplo in vniuersam
 substan-

- A** substantiam est ditatus augmento. Absit autem ab animis fidelium tam irreligiosa persuasio: vt cuiquam sanctorum quibus Deus & diuitias est largitus & honores, ad capiendum veræ humilitatis meritum credatur vel opulencia offuisse, vel dignitas: cum eis ad huius virtutis prouectum vtraque profuerint. Quamuis enim tota vita hominis tentatio sit super terrâ, & tã abundantia quã inopia materia soleant esse peccati: cum vel diues extollitur ad superbiam, vel pauper prosilit ad querelam: extiterunt tamen in omni tempore, & in nostra quoque ætate non desunt, sicut & boni pauperes, ita & boni diuites. Nec frustra beatus Apostolus Paulus Timothæum admonet, dicens: Diuitibus huius seculi præcipe, non superbè sapere, nec sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum: bene agere, diuites fieri in operibus bonis, facillè tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum: vt apprehendant veram vitam. Quod vtiq; fieri in vniuersa ecclesia quæ per totum mundum est diffusa, non dubium est, & pauperes Christi non eorum tantum facultatibus sustineri, qui vt expeditiores dominum sequerentur, simul se omnibus suis opibus exuerunt: sed eidem operi etiam illorum substantias deseruire, qui possessionibus suis non alter quã rebus pauperum præsent: vt ecclesiasticæ vtilitati sub quadam procuratione famulentur, elaborantes singuli pro suarum virium portione, vt ad victum atque vestitum familiæ Dei necessaria conferatur, & simul prospicientes vt in domibus ipsorum sub iusto sanctorum moderamine omnes & benignitas foueat, & disciplina contineat: dicente Apostolo, Si quis autem suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit: & est infideli deterior. Cum itaque Ecclesia Dei quæ est corpus Christi, ita sit multimoda varietate contexta, vt in vnum decorem etiam quæ nõ sunt paria, cõcurrat: & de omni genere hominum, & de omni gradu officiorum, de omni mēsurâ operum, de omni qualitate virtutum fiat totius ædificationis inseparabilis cõnexio, & indifferens pulchritudo: nec desit soliditati quod non defuerit portioni, tantaque ibi sit pax tantaque cõcordia, vt non possit esse nisi omnium quod est etiam singulorum: indubitãter apparet, copulatricem quandam esse virtutem, qua sibi consæderatur & concinit multiplex sanctorum vnitas, & speciosa diuersitas. Hæc autem virtus vera humilitas est, quæ inter quoslibet meritorum gradus nunquam sui potest esse dissimilis. Nam et in officiorum vicissitudine, et in mansuetudinis lenitate, et in voluntariæ paupertatis electione, inuenitur multa distantia, et alter altero in proposito sui deuotione aut maior aut minor est. In vera autem humilitate nihil diuisum, nihilque non solidum est: et ideo, omnes participes suos vnum facit, quia inæqualitatem ipsa non recipit. Huius igitur boni proprietatis in confessione est gratiæ Dei: quæ tota repellitur, nisi tota suscipitur. Sicut enim alienus est à numero fidelium et à sorte sanctorum qui in aliquo à catholica veritate dissentit: ita extra gratiam efficitur qui aliquid de eius plenitudine disfitetur: quasi homo auxilio Dei in quadam actionum suarum parte egeat, in quadã autẽ parte nõ egeat. siquẽ vllũ tẽpius vliũve momẽtũ quo pnciosum illi esse nõ possit, si ab eo Spiritus sanctus defuerit. qui vtiq; secundũ veræ deitatis essentia, vbiq; totus est, et omnia cõprehendit: sed ab illis modo quodã intelligitur recedere, quos desititit gubernare. Cessatio quippe auxiliij eius p absentia accipitur, quã sibi insanissimè vilẽ putat qui in
ijs quæ

Job. 7.

Tit. 6.

1. Tit. 5.

ijs quæ rectè gesserit, se magis quàm Deum gaudet operatum. Plenè ergo & C
 veraciter confitenda est gratia Dei: de cuius hoc primum munere est, vt au-
 xiliù ipsius sentiat. Propter quod dicit Apostolus: Nos autem nõ spiritum
 mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est: vt sciamus quæ à Deo dona-
 ta sunt nobis. Vnde si quis est qui aliqua se habere existimat bona, quorum
 non Deus largitor sit, sed ipse sibi auctor existat: manifestum est, hunc non
 Dei spiritum habere, sed mundi, & de illa secularis sapientiz tumere doctrina,
 de qua dicit dominus: Perdam sapiètiã sapientiũ, & prudentiã pruden-
 tium reprobabo. Vbi sapiens? vbi scriba? vbi conquisitor huius seculi? nõne
 stultam fecit Deus sapiètiã huius mundi? secundum quam (sicut ait Apo-
 stolus) quidam cùm cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt,
 aut gratias egerunt: sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratũ est
 cor insipiens eorum: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Vidèno
 qualia superbis retributio debeatur, & quali mercede repleantur, qui si quo
 modo ad cognitionem veritatis accesserint, suæ hoc sapientiz tribuunt, &
 de naturali ingenio gloriuntur, tanquam Deum non Dei munere, sed pro-
 prii intellectus facultate cognouerint? Omnia quidem elementa mundi &
 vniuersæ creaturarum naturæ, hoc ipsa sui exigunt specie, vt intusibilia Dei
 per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciantur: & in pulchritudine cœli &
 terræ quædam sunt paginæ ad omniũ oculos semper patentes, & auctorem
 suum nunquã tacentes: quarũ protestatio doctrinã imitatorum magistrorum,
 & eloquia scripturarũ. Sed quid illud est quo corporeorũ sensu exteriora
 pulsantur in agro cordis cui impenditur ista cultura, nec radicem potest fi-
 gere nec germen emittere, nisi ille summus & verus agricola potentiam sui
 operis adhibuerit, & ad vitalè profectũ ea quæ sunt plaiata, perdixerit? Siue D
 enim contemplatio creaturarum, siue sacrorum series voluminum, siue
 scientia differentium, sincero & assiduo testimonio prædicet veritatem:
 neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui in cremetum dat Deus.
 Inter omnes igitur lapsus hominũ, inter omnia commissa peccantium, nulla
 est grauior quàm superbiorum ruina: maximè cùm ipsa elatio in Dei tendit
 iniuriã. Nam aliter instantur qui cupiditate extollentiz singularis omnibus
 appetũ anteferri, aliter verò intumescũt qui Dei auxiliũ refutantes, quæ fieri
 sine ipsius opere non possunt, ex sua perfici virtute contendunt, & spem
 suam à domino auferunt, atque ad se trãserunt, vt adimpleatur in eis quod
 scriptũ est: Maledictus homo qui spẽ habet in homine, & firmat carnẽ bra-
 chij sui, & à domino discedit cor eius. Hæc superbia à diabolo sumpsit exor-
 dium: qui quoniam sua quam à creatore acceperat, potètia & dignitate sibi
 placuit, sequè auctoris sui gloriæ comparauit, cum ijs angelis quos in con-
 sensu impietatis suæ traxerat, à cœlesti sublimitate deiectus est. Et ideo pri-
 mis hominibus nocere potuit: quia illis malè credulis per mendacia venena-
 ta persuasit, vt meliores se futuros putarent, si in libertate sui arbitrij profissi-
 rent, quàm si in legis datæ custodia permanerent. Siue itaq; in lapsu diaboli,
 siue in præuacatione hominis, initium peccati superbia est: quæ cõgruen-
 ter & auaricia nominatur, quia vtraque appellatio eum significat appeti-
 tum, qui & suam mèsuram concupiscat excedere, & non dignetur diuè esse
 nisi proprijs: tanquam habeat hoc simile Deo, vt bonorum suorum ipse sibi
 fons, ipse sibi sit copia. Hæc autem elatio de peruerso vsu donorum Dei nasci-
 tur.

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

Rom. 1.

Rom. 1.

1. Cor. 3.

Hier. 17

Cap. 43.
carminis
de ingra-
uis.

A citur Nam si conditor naturarū nulla pulchra, nulla sublimia naturis rationabilibus contulisset: vnde se extollerent non haberent. Nemo enim de ijs quæ non accepit superbit, nec inflari quisquam de eo potest quod à participatione eius alienum est. Nunquam gloriatur de sobrietate * temulentia, neque de beniuolentia inuidus, aut de lenitate sæuus, vel de castitate extollitur impudicus. Ipsa se à virtutibus vitia secernūt: & cum in peccatis agitur, non insita per naturam, sed ex mala voluntate concepta & propria diliguntur, quia sicut scriptum est, Mendax de proprio loquitur. Cum autem in bonis & rectis actib' laudabilis vita ducitur: Dei est quod geritur, Dei est quod amatur. Omne enim datum optimum, & omne donū perfectum de sursum est, descendens à patre luminū. Vnde quia inter vitia aut nulla est, aut rara iactantia, & facile spernitur qui de opprobrio gloriatur: malū superbie maxime virtutibus est cauendū, quia nullis opportuniùs insidiatur quàm quibus laus iusta debetur. Cum ergo per ineffabilem misericordiā Dei captiuus libertas, perditis salus, mortuis vita reparatur: cū in sacramentū crucis & resurrectionis Christi ad nouitatem redit vetustas, & ad innocentiam regeneratur impietas: antiquus hostis malignus fremit & acriùs inardescit, & cum innumeris nocendi artibus humanū genus nitatur euertere, serens discordias, incitans iras, acuens cupiditates, suadens turpia, falsa cōmentans & errorum laqueos per opinionum cōmenta multiplicans: plus vitur de virtute stantium, quàm lætetur de fragilitate labentium. Multi enim seruientes Deo, & in lege eius die ac nocte meditantés, crucifixerunt carnem suam cum desiderijs & concupiscentijs, omniumq; illecebrarum incentiua domuerunt, non damnis victi, nō persecutionibus fracti, non prosperitatibus deprauati, mundum istum nec duxere obsequentem, nec timere terrentem. Tantam itaq; firmitatem, & tam sublimē propositum qua impugnatione diabolus posset adoriri, nisi vt quibus non potuerat persuadere vitiorum amorem, immitteret laudis cupiditatem: & inde nouissima instrueretur tentatio, vnde nocuit prima deceptio. Non itaque desidijs & tepidis, neque inertibus & inculcis, sed magis quibusdam animis sedulis & bonorum actuum probitate lulentis, per gloriam irrepit humanam: & quos impulsione non mouit, elatione deiecit. Quanto enim clariores erāt meritis, tanto eos aptiores suis inuenit insidijs. In paradiso namque Ecclesie constitutos, & virtutum delitijs abundantes, ad confidentiam liberi incitauit arbitrij: vt profectus suos in se constituerent, & ad arborem propriæ voluntatis manum præsumptionis extenderent. Restiterūt quidem huic impietati recta innumerabilia corda sanctorum, & non solum docti quique pontifices, verum etiā vniuersales ecclesie plebes apostolicæ sedis exemplo insaniam noui dogmatis horruerunt: sed inuenerunt quosdam viperina consilia quibus doctrinæ suæ virus infunderent, & quorum lingua per dolos falsæ rationis ararent. Hinc illa erat naturæ humanæ fraudulenta laudatio, & illæxæ per omnes homines originalis defensus dignitatis. Hinc Adz peccatum exēplo posteris asferebatur nocuisse, non transitu: & quàm illi possibile fuerat non violare mandatum, tam liberum esse vnicuique declinare delictum. Hinc euacuatio baptismatis paruulorum: qui sola adoptione donari, nullo autem reatu dicebantur absolui. Hinc postremò diuinæ gratiæ simulata & insincera confessio: quæ secundum merita daretur, non ex qua merita nascerentur, quam

partem

partem superbx prædicationis quidam sibi cum cætera abnuerent, seruauerunt. Sed hoc eos aut nimis imperitè aut valde nequiter fecisse nõ dubium est: vt omnium hominum generalem ruinam, meritorũ priuilegio subleuant: & cum inter nostros originalis peccati vulnera faterentur, inter suos tamen hoc tenere ostenderent, quòd primorum hominum præuaricatio solis imitatoribus offuisset: Naturalem autè facultatem, nihil sui in alieno amississe peccato, cui & possibile esset & liberum per voluntariam deuotionem promereri gratiæ largitatem. Verum istam damnati dogmatis portionè catholicæ mentes faciliè intelligunt, & merito detestantur. Dicente enim domino Iesu: Non est opus sanis medicus, sed malè habètibuz. Non enim veni vocare iustos, sed peccatores: cõuincuntur isti in superbia etiã sine voce clamare: Sani sumus, opus medico non habemus. Quæ nobis expectanda sunt præsidia de ope gratiæ, quibus snppetūt vires de incolumitate naturæ? Non autem frustra Ioannes protestatur & dicit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatũ mundi. Nec frustra scriptũ est: Nemo mundus à sordè, nec infans cuius vnus diei vita est super terrã. Et quis poterit facere mudũ de immundo conceptum semine? nonne tu qui solusos? Propter quòd sicut nunc in Ecclesia manet constitutio Saluatoris dicentis: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum: Ita sacratissimè erat in lege præcautum, vt natus puer, nisi die circuncideretur octauo exterminaretur anima eius de populo suo: nullum in hæreditate Israel habitura consortiũ. Quæ omnia & multo plura documenta non tanta cura sacris paginis Spiritus sanctus inseruisset: si talis esset natura in filijs Adam qualis in ipso est principaliter instituta. Sed quia filius Dei venit vt solueret opera diaboli, & vt quæreret ac saluaret quod perierat: manifestum est, omnes in

1. Ioan. 3
Luc. 19.

Adam damnationi obnoxios esse nascendo, nisi in Christo liberati fuerint renascendo. Vnde vigilanter nobis considerandum est, in ipso regenerationis munere quid geratur. Quamuis enim ad vnũ concurrant omnes eiusdem mysterij portiones, aliud tamen est quod visibiliter agitur, aliud quod inuisibiliter celebratur. Nec idem est in sacramento forma quod virtus: cum forma cum humani ministerij adhibeatur obsequio, virtus autem per diuini operis præstetur effectum. Ad cuius vtique potentiam referèdum est, quòd dum homo exterior abluatur, mutatur interior: & fit noua creatura de veteri, vasa iræ in vasa misericordiæ transferuntur, & in corpus Christi conuertitur caro peccati. De impijs iusti, de captiuis liberi, de filijs hominũ fiunt filij Dei. Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt. Quod quia indubitanter accipimus: verissimum est quòd Apostolus docet dicens, Quicumque enim spiritu Dei aguntur, ij filij sunt Dei. Vnde videant cuius se haberi filios velint, qui desierint omnes homines voluntate propria regi: cum idè Apostolus protestetur & dicat, Qui spiritũ Christi nõ habet, hic nõ est eius. Refutata igitur superborũ impia vanitate quibus in peccatum etiam illa quæ in eis videntur laudanda vertuntur: nos illam humilitatè, cui virtus & gloria Dei est, eligamus, scientes prophetam Dauid cecimisse de sanctis, Domine in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in tua iusticia exultabuntur, quoniã gloria virtutis eorum tu es. Qui & alibi pijsimè cõfiteretur dominum in sanctis suis esse laudandũ, dicens: Mirabilis Deus in sanctis suis: Deus

Ioan. 1

Rom. 8.

Ibidem.

Psal. 88.

Psal. 67.

Israël

A Israel ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ. Huic etiam Hieremias concordat, & dicit: Hæc dicit dominus, Non gloriatur sapiens in sapientia sua, & non gloriatur fortis in fortitudine sua, & non gloriatur dives in diuitijs suis: Sed in hoc gloriatur qui gloriatur, intelligere & scire quia ego sum dominus. Ipse verò intellectus & scientia vnde habeatur: pandunt proverbialia Salomonis, & dicunt, Quoniam dominus dat sapientiam, & à facie eius scientia & intellectus. Vnde in Ecclesiaste libro ipsius legitur, quod & corda & opera iustorum in manu Dei sint: & tantum in studijs suis proficiant: quantum eos ille prouerit. Quátumcunque, inquit, laborauerit homo vt quærat, non inueniet. Et quodecunque dilexerit sapiens vt sciat, non potest inuenire: quia vniuersum hoc vidit cor meum, quia iusti & sapientes & operationes eorū in manu dei. Tale est quod apostolus prædicat dicēs: omne verbum bonū, & omne opus sanctū donū est Spiritus sancti, sine quo nihil rectè agatur. Ideo, inquit, notū vobis facio quòd nemo in spiritu Dei loquēs dicit anathema Iesu. Et nemo potest dicere, dominus Iesus: nisi in Spiritu sancto. Diuisiones verò sunt gratiarum, idem autem spiritus: & diuisiones ministratorum sunt, idem autem dominus: & diuisiones operationum sunt, idem verò Deus qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Alij quidem per spiritū datur sermo sapiētiæ, alij autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum: alteri fides in eodē spiritu: alteri operatio virtutum: alij prophetia: alij discretio spirituum: alij generalia linguarū: alij interpretatio sermonū. hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus diuidens singulis prout vult. Sunt & alia innumerabilia testimonia, quæ ex paginis & noui & veteris testamenti quadam conclamatione confirmant, hanc esse veræ humilitatis excellentissimam dignitatem, vt omnia quæ hominem faciunt Christianum, ad diuinæ gratiæ donum referantur. Sed tantam multitudinem sententiarum in vnum cōgerere, immodicum fuit: præsertim cum mihi sermo esset ad sanctimoniam tuam, cui ex formula eorum quæ cōmemorauimus, omnia se aut recordanti offerent, aut legenti: licet quædam etiam breuissima tantæ sint plenitudinis, tantæq; virtutis, vt nullo aduersanti ingenio possint in sensum alium detorqueri. Nam quæ contradictio admitti potest in eo quòd ipsa veritas discipulis suis per Euangelium Ioannis dixisse narratur? Sic palmes, inquit, non potest facere fructum nisi manserit in vite: sic nec vos nisi in me manseritis. Ego sum vitis: vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum: quia sine me nihil potestis facere. Nonne conuincitur palmes elatus quòd omni fertilitate vacuatur, si vitis vbertate non alitur? Quis enim sine auxilio gratiæ fructum potest afferre iusticiæ? Aut quis audeat dicere se à Christo non diuidi, qui Christum in se diffusetur operari? An fortè verendum est ne liberum tollere videamur arbitrium, cum omnia per quæ propitius Deus, ad ipsum dicimus esse referenda? Quod nequaquam esse consequens veritatis ostenditur. Operante enim spiritu Dei iuuatur arbitrium, non aufertur: & hoc agit gratia, vt voluntas peccato corrupta, vanitatibus ebria, seductionibus circumseptæ, difficultatibus impedita, non remaneat in languoribus suis: sed per opem miserentis medici curata reualescat, & gaudeat se non interrogantem edoctam, & non quærentem esse quæsitam. Quia impletur quotidie quod Esaias propheta prædixit: Quibus non est annunciatum de

Hier. 9.

Prou. 2.

1. Cor. 12.

Ioan. 15.

Esa. 53.

co. vi.

1. Ioan. 5. eo, videbunt. & qui non audierunt, intelligent. Quomodo autem hoc fiat, Ioannes Apostolus ducet dicēs: Scimus quia ex Deo sumus: & mundus totus in maligno positus est. Et scimus quoniam filius Dei venit & dedit nobis sensum: ut cognoscamus verum Deum, & simus in vero filio eius. Quod
- Mat 28. utique nunc eadem potentia dominus indefinenter operatur qui ait: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad cōsummationem seculi. Vt ergo
- Exod 33. misericordiā Dei queramus, Dei misericordia est: qui ait, Miserebor cui misertus ero, & misericordiā præstabo cui misericordiam præstitero. Vnde mirè per Hieremiam idem dominus manifestat quod Deus gratiam præueniat merito suo: sed propter dilectionem qua Deus diligit, etiam auersos ad misericordiam trahi. Dilectione, inquit, æterna dilexite: propterea traxite ad miserationē: quia ædificabote, & ædificaberis virgo Israël. Cui sententiæ
1. Ioan. 4. Ioannes quoque Apostolus congruit, dicens: Non quasi nos dilexerimus Deum: sed quoniā ipse dilexit nos. Et infra: Nos ergo diligamus, quoniam Deus prior dilexit nos. Paulus quoque Apostolus in eadē est sententia, dicens in epistola ad Timoth. secunda: Collabora Euangelio secundū virtutem Dei qui nos liberauit, & vocauit vocatione sancta: non secundum opera nostra, sed secundū propositū suū & gratiā quæ data est nobis ante tēpora æterna. Ad Titum etiā scribens docet, nullo bono hominis merito. Dei gratiam præueniri. Eramus, inquit, & nos insipientes aliquādo, increduli, errantes, seruientes desiderijs & voluptatibus varijs, in malicia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicē. Cum autē benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri: non ex operibus iusticiæ quæ fecimus nos, sed secundū suam misericordiā saluos nos fecit, per lauacrū regenerationis Spiritus sancti: quē effudit abūdē in nos per Iesum Christū Saluatorē nostrū, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundū spē vitæ æternæ. Omnis igitur illuminatarū mentiū pius motus, alienari quidē non potest à propria hominis voluntate: Siquidē nihil reitō faciet nisi quod volens egerit: sed vt ad id quod æquū & vtile est, animi tendat intentio, de illius æternæ & incōmutabilis voluntatis inspiratione concipitur. Et sicut arte medici fit in oculis caligantibus, vt possint videre quod non vident, nec tamen non ipsorum est visio quā medicina contulerit: ita in cordibus tardis & hebetibus, per Spiritū sanctum acies obducta tergitur, & de vero lumine tenebrose iam & deficientes lucernæ lumen accipiunt, nec tamen nisi ipsarum erit quicquid fulgoris acciperint. Vnde dicit dominus: Ignem veni mittere in terram: & quid volo nisi vt ardeat? Et idē iubet, lucernæ nostræ sint semper ardentes: vt scilicet superno igne accensus animus non tepescat, sed studeat semper ardere: ac si vigorem eius aliqua turbarit aduersitas, vnde cœpit infāmari, inde poscat igni. Proinde quia manifestissimè, & prophetica, & euangelica, & apostolica doctrina, nec superbos nos vult esse nec desides: cooperatores nos esse oportet gratiæ Dei, vt illā excitantē, iuuantē, locupletantē, & quotidie prouehentem, vigilatè & sobriè subsequamur: nunquā cessantes ab actione gratiarū, quia intersecunda vitæ istius & aduersa, quibus gemina semper tentatione pulsamur, si proficimus, inde alimur: si stamus, inde subsistimus: si recidimus, inde reparamur. Dicit enim spiritus per Prophetam Dauid: A domino gressus hominis dirigentur, & viā eius volet. Cum ceciderit non collidetur: quia dominus supponit manum suā. Non itaq; frustra præcipitur vt. boni simus,
- cum

A cum dicitur: Declina à malo & fac bonum. Sed nec frustra per Hieremiam dicit dominus: Timorem meum dabo in cor eorū: & visitabo eos, vt bonos eos faciā. Nec superflua erat præceptio Pauli Apostoli ad Romanos dicens: Noli vinci à malo, sed vince in bono malo: cum Corinthijs dicat, Oramus autē ad Deum, vt nihil mali faciatis. In omnibus enim monitis Dei atq; mandatis vna eademq; ratio est & diuinæ gratiæ, & humanæ obediētiæ. Nec ob aliud vnquam datur præceptum nisi vt quæratur præcipientis auxilium. Voces enim docentium & litteræ paginarum quæ ad eruditionem audientium vel legentium Deo seruiunt, nō carēt eius virtute cui seruiūt: & quādo id quod iubetur, ab obediente perficitur, tunc effectus diuini operis declaratur. Vigilāt autē tentatoris insidiæ, vt vbi proficit deuotio, surrepat elatio, & vt homo de bono opere in se potius quā in domino gloriatur. Sed sollicitudo nos Apostoli contra hoc periculum monet, dicens: Cum timore & tremore vestram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Quāto ergo excellentius in mādatis Dei quiq; prohiūt, tanto maiores habēt causas formidinis & tremoris: ne de ipsis prohibitatis augmentis mens sibi conscia, & laudis auida, in superbix rapiatur excessus, & fiat immunda vanitate, dum sibi videtur clara virtute. Sed contra hoc periculum quid beatus Petrus in prima epistola prædicet, audiamus: Si quis, inquit, loquitur, tanq; sermones Dei: si quis ministrat, tanquam ex virtute quam administrat Deus: vt in omnibus honorificetur Deus per Iesum Christum, cui est gloria & imperiū in secula. Item idem in epistola secunda: Gratia, inquit, vobis adimpleatur in recognitione domini nostri Iesu Christi: qui nunc omnia nobis diuina virtute sua quæ ad vitæ & pietatem pertinent, donauit per agnitionem suam: qui vocauit nos propria gloriæ virtute, per quā maxima nobis & preciosa promissa donauit, vt per hæc efficiamini diuinæ consortes naturæ, fugientes eius quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem. Si ergo omnia quæ ad vitam & pietatem pertinent, Deus nobis diuina sua virtute donauit: nihil magis fugiendum est quā appetitus huius concupiscentiæ: quæ virtutē negat diuini operis, amore propriæ dignitatis. Et cum aliæ cupiditates ea tantū bona quibus aduersantur imminuāt: hæc dum omnia ad se trahit, simul vniuersa corrumpit. Cum itaq; totius superbix generale nomen odiosum sit: siue illa de honore suo, seu de nobilitate, vel de immodicis opibus intumescat: hæc parsipisus omnibus tentationibus nocētior inuenitur, quæ videtur ijs quas perditas cupit, amica esse virtutibus. Sed quia sublimiora quæq; grauius corrūit: gaudet princeps superbix, eos quos potuerit sua impulsione prosternere, ad celsiora creuisse. Huic autē malo firmissimū bonū humilitatis occurrit. Quā ideo diximus verā: quia omnium virtutū inexpugnabilis fortitudo, & quædam suorum est vita membrorum. Discernimus enim illam ab ijs officijs quæ potest etiam cum mundi sapientibus habere communia. & in eo proprietatem ipsius definimus, quod per omnia Deo subditur. Nec potest quicquā de meritis suis perdere, quorū causas atq; prouectus non in se, sed in suo auctore cōstituit. Dignum quippe est, vt imago Dei Deo splēdeat, & inde pulchra, inde sit cōpta, dicēs: Signatum est super nos lunæ & vultus tui domine. Alioquin adnata est, & à diuino aliena conuigio: si alterius cuiusquam decorem in speculo sui cordis ostentat, aut vllis alijs modis acquiescit ornari, nisi illis quæ de thesauris

Psal. 36
Hierem. 32Rom. 12
1. Cor. 13

Philip. 2

1. Pet. 4

1. Pet. 4

Psal. 4

spōsi

sponsi per sancti Spiritus pignus accepit. Si autem quælibet anima christiana huius debet continentię soliditate muniri: quia omnes nuptiale sacramentum in quocunque vocationis suę ordine susceperunt: quanto magis personę tuę dignitas præsidio huius virtutis armanda est, cui de opulētissimis gratię Dei donis tam multiplex se ingerit materiā gloriandi. Quamuis enim cōmunis tibi sit cum multarum virginum puritate virginitas, nō tam facily reperitur quę possit tibi magnificentia domus & splendore antiquissime familię comparari. De quibus vt non superbias, nec tibi hoc ipsum quod eis Christū præposueris ascribas: ipsa est vera humilitas, vera charitas, vera virginitas. Ab omni quippe contaminatione mens libera est, quę siue in se, siue in proximo nihil diligit, nisi quod ex Deo esse nouit. Nā amare aliquid quod non ex opere & spiritu Dei sit: non est casta dilectio. & sufficit tētatori sublimes & claras animas hac illusionē violasse, vt quas ad illicita non impulit, placendi sibi ad elationem deiecerit. De hac charitate sine dubio Apostolus loquebatur, & istius proprietatem subtilissimis discretionibus eliquabat, dicens: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem nō habeam: factus sum velut cęsonans aut cymbalum tintniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & habuero omnem fidem ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatē autē non habuero: nihil mihi prodest. In quarum definitionum formula multo laboraremus * obscuro, nisi sequentia demonstrarent quę esset species istius charitatis, cui soli tot oporū labores, tot virtutum merita non perirent. Esto enim vt multiplex loquēdi peritia quę non solum ad omnem humanę facundię artem, sed etiā ad angelici eloquij peruenerit facultatem, si charitate careat, inutili æris sono & tintinui sit cōparabilis cymbalorum. Esto vt habens prophetiam, scientiam, habens fidē dæmonibus imperantē nihil sit quia charitate sit vacuus, vt etiam ille ab hac esse possit alienus qui in alimoniam pauperū suas distribuerit facultates, vel qui corpus suū igne torrendū pro Christi cōfessione tradiderit: incredibile videretur, nisi beatus Paulus hoc diceret, qui tamē cum eiusdem charitatis mēbra describeret, doceretq; qualis esset hæc virtus, sine qua nullę possint prodesse virtutes: Charitas, inquit, patiens est, benigna est, charitas nō æmulatur, nō agit perperam, nō inflatur, nō est ambitiosa, nō querit quę sua sunt, & reliqua. Instatio ergo & ambitio, & propiorū bonorū superba defensio possunt destruere eleemosynas, possunt euacuare martyria: si & magnas opes amore quis humanę laudis effundat, & sæta supplicia non ea fortitudine quam Deus tribuit, sed ea quam de se præsumpsit excipiat. Hoc est enim propria fiducia inflari: hoc vanam gloriam quibuslibet ambire dispēdis: hoc postremō est nolle habere quę Dei sunt: & ibi suū constituere meritum, vbi diuinum cessarit auxilium, hæc superbia omni peccato nocetior, omni genere est elationis infanior. A quibuslibet enim lapsibus delictorū facile surgitur, quando opem à reparatore suo possit elisus: Huic autem ruinę nihil subuenit, quia aut difficile peccatum suum superbus agnosuit, aut etiā si intellexerit, nō currit ad medicū, sed de se sibi remediū pollicetur: nec vniquā ibi proficit cura, vbi morbus est ipsa medicina. Hunc autē corruptissimū pestilentię ipsius statum spiritus verę humilitatis & verę charitatis excludit. In

A nullo enim hæc virtutes ab inuicē diuidūtur, & ambarū tā in discreta cōnexio est, vt qui in vna earū cōstruitur, simul vtraq. potiatur. Sicut enim pars charitatis est humilitas, ita pars humilitatis est charitas. Et si illa recolamus quæ sine bono charitatis infructuosa esse Apostolus definiuit: inueniemus, eadē similem habere charitatē, si eis humilitas vera defuerit. Quæ enim fructum habebit aut cum inflatione scientia, aut cum humana gloria fides, aut cura iactatā largitas, aut cum elatione martyrium? Vnde quia in distractione superbiæ & humilitas tendit & charitas: de vtraque habeatur dictū, quicquid de vna est disputatum. Superest nunc sacratissima Dei virgo vt sobrio castoque iudicio sancti cordis tui arcam discutias, & aculeo totius elationis obruto, inuestiges in te atque dinumeres quæ & qualia tibi sponsus tuus dona contulerit: quæ à me non oportuit recenseri, ne aut plura cōtulerem, aut pauciora percurrerem. Verecundia enim tuæ onerosa foret etiam vera laudatio, & ipse contra disputationem meam facerem, si cui ab humana gloria continentiam suasissem, ad eandem te tua præconijs incitarem. Ipsa ergo aulam tuæ mentis ingredi, & in secretario purissimæ conscientie tuæ qualia tibi reposita sint ornamenta circumspece: & quicquid ibi splendidum, quicquid pulchrum preciosumque reppereris, diuini operis & muneris esse ne dubites: ita vt in omnibus bonis opulentia tuæ & gratiam donatoris & ius proprietatis agnoscas. Accepisti enim quæ habes: & quicquid tibi diligentia tui laboris accreuit, per ipsum tibi est augmentum, per quem fuerat inchoatum. Itaque vtendum tibi est ijs quæ largitus est Deus: & ab eodē semper est petendum, vt donis eius fideliter & scienter vtaris. Quid enim nobis boni potest esse sine ipso, quandoquidem etiam vt rectè oremus, ex ipso est: dicente Apostolo, Nam quid oremus sicut oportet, nescimus, sed ipse

B spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret spiritus: quoniam secundum Deum postulat pro sanctis. Et ne dubiū esset de quo spiritu loqueretur, iam supra dixerat, Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timorem, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba pater. Itaque ipse spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quoniā sumus filij Dei. Si autē filij: & hæredes, hæredes quidē Dei, cohæredes autem Christi: si tamē cōpatimur vt cōglorificemur. Implet igitur Spiritus sanctus organū suum: & tanquā fila chordarū tægit digitus Dei corda sanctorū. Qui ideo cū die Petecostes in apostolorū plebēq. credētiū, sicut à domino fuerat promissus, in fluxerit: in specie linguarū apparuit ignearū, & loquelis omnium nationū eos super quos infederat, fecit affari: vt dubiū non esset, per ipsius inspirationē, vtilē affectū, rationabilē sermonē, animis fidelium ministrari. Sicut ipse dominus discipulis suis insinuauit, & dixit: Cum autem tradēt vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: Dabitur enī vobis in illa hora quid loquamini. Nō enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris qui loquitur in vobis. Quod non in solo magnarum tribulationū tēpore credamus fieri, sed etiam in pace præstari. Audiamus Apostolū definientem quid ipse quoq. cogitationes nostræ nisi à Deo nobis insitæ fuerint, rectæ esse non possint. Induciam, inquit, talem habemus per Christum ad Deū: non quod sufficētes simus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Vnde cū sanctorū animis ex Deo sit vt illis meditatio iusta, petitio efficax, actio ex Deo sit, in

Rom 8.

Mat. 10.

2 Cor. 3

fide firmitas, in tribulatione patientia, in persecutione victoria, magna est in
 vera humilitate foelicitas, cui Deus dilectio, Deus sapietia, Deus consilium, C
 Deus fortitudo est. Nec dubie ista subiectio iam ex magna parte in illius fu-
 1. Cor. 15. turæ beatitudinis est constituta consortio: vbi Deus erit omnia in omnibus.
 Quod ideo in hac vita ad plenum non potest obtineri, quia nondum mor-
 Gal. 5. tale nostrum induit immortalitatem, nec corruptio transijt in incorruptionem:
 Rom. 7. caro adhuc contra spiritum, & contra carnem spiritus concupiscit: nec in-
 1. Ioan. 1. uenitur in vilo hominum tanta concordia, vt legi mentis lex quæ membris
 est insita, non repugnet. Propter quod ex omnium sanctorum persona acci-
 1. Ioan. 3. pitur quod Ioannes Apostolus ait: Si dixerimus quoniam peccatum non ha-
 bemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Cum tamen idem ipse
 dicat: Qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in
 in eo manet: & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. Vtrunq; ergo
 verum est: quia & nemo sine peccato est: in eo quod nemo est sine lege pec-
 1. Pet. 4. cati: & qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quia per legem mentis, id est,
 per charitatem, quæ Dei semen est, peccatum non facit. Charitas enim ope-
 rit multitudinem peccatorum, & sine qua nullum prodest bonum, per quam
 Sap. 9. deletur omne peccatum. Dum igitur corpus quod corrumpitur aggrauat ani-
 mam, & deprimat terrena inhabitatio sensum multa cogitantem: non quidem
 Iacobi 1. obtinetur vt iam anima in omnibus Deus sit, quia nullus est sine tenta-
 tionis stimulo & sine mutabilitatis incerto: sed quia omne datum opti-
 mum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens à patre lu-
 minum: sine dubio inde habetur virtutum omnium portio, vnde habebi-
 tur plenitudo: & tanto quisque est beator deoq; coniunctior, quanto
 plus in eo fuerit gratiæ diuinæ quàm actionis humanæ. Be.
 D
 1. Gal. 33. nedic itaq; domino in omni tempore, & laus eius in
 tuo ore sit semper. Anima autem tua non acquies-
 cat nisi in domino laudari. Superbi qui-
 dem refragabuntur: sed man-
 sucti hæc audient &
 lætabuntur.

E I N I S.

A. D. PROSPERI
AQUITANICI, REGIENSIS EPIS-
COPI, EPISTOLA AD AVGVSTI-
NUM DE RELIQUIIS PE-
lagiana heresios.

Omino beatissimo Pape, ineffabiliter mirabili, incomparabiliter honorado, prazstantissimo patrono, Augustino Profer. Ignotus quide tibi facie, sed iam aliquatenus si reminiscaris, animo ac sermone compertus: nam per sanctu fratrem meum Leontium diaconu misi Epistolas & recepi: nunc quoque beatitudini tue scribere audeo, nu solum salutationis vt tunc studio, sed etiam fidei, qua ecclesia viuit affectu. Exebante enim pro vniuersis

membris corporis Christi vigilantissima industria tua, & aduersus hereticarum doctrinarum insidias veritatis virtute pugnante, nullo modo mihi vrendu putavi, ne onerosus tibi, aut importunus essem in eo, quod ad multoru salute, ac perinde ad pietate tuam pertinet: cum potius reum: futuru esse me credere, si ea que valde perniciofa intelligo, ad speciale patronu fidei non referrem. Multi ergo seruorum Christi qui in Mafiliensi vrbe consistunt, in sanctitatis tue scriptis que aduersus Pelagianos hereticos condidisti, contrarium putant patrum opinioni & Ecclesiastico sensui, quicquid in eis de vocatione electorum secundu Dei propositu disputalti. Et cum aliquada tarditatem suam, culpae maluerint, quam in intellecta reprehendere, quidamq; eorum lucidiorum super hoc atque aptiorem beatitudinis tue expositionem voluerint postulare: euenit ex dispositione misericordie Dei, vt quum quosdam intra Aphricam similia mouissent, librum De correptione & gratia plenum diuine autoritatis emitteres. Quo in notitiam nostram insperata opportunitate delato, putauimus omnes querelas resistentium sopiendas: quia vniuersis queztionibus, de quibus consulenda erat sanctitas tua, tam plene illic absoluteq; responsum est, quasi hoc specialiter studueris, vt que apud nos erant turbata componeres. Recensito autem hoc beatitudinis tue libro, sicut qui sanctam atque Apostolicam doctrinez tuze autoritatem antea sequebantur, intelligentiores multo instructioresq; sunt facti: ita qui persuasionis suze impediabantur obscuro, auersiores quam fuerant recesserunt. Quorum tam abrupta dissensio primu propter ipsos metuenda est, ne tam claris tamq; egregijs in omnium virtutu studio viris spiritus Pelagiane impietatis illudat: ne simpliciores queque apud quos horu magna est de probitatis contemplatione reuerentia, hoc tutissimum sibi aestiment, quod audiunt eos quorum autoritate sine iudicio sequuntur, asserere. Hec enim ipsorum definitio ac professio est: omnem quidem hominem Adam peccante, peccasse, & neminem per opera sua, sed per Dei gratiam regeneratione saluari: vniuersis tamen hominibus propiciationem que est in sacramento sanguinis Christi, sine exceptione esse propositam, vt quicumque ad fidem & ad baptismum accedere voluerint, salui esse possint: qui autem cre-

dituri sunt, quæ in ea fide quæ deinceps per Dei gratiam fit iuanda, man-
 sari sunt, præscisse ante mundi constitutionem Deum, & eos prædestinasse
 in regnum suum, quos gratis vobætos, dignos futuræ electiōne, & de hac vi-
 ta bono sine excessibus esse præiudicabit. Ideoq; omnia hominem ad creden-
 dum & ad operandū diuinis institutionibus admoneri, vt de apprehendēda
 vita æterna nemo desperet, cum voluntariæ deuotioni remuneratio sit pa-
 rata. Hoc autem propositum vocationis Dei quod vel ante mundi initium,
 vel in ipsa conditione generis humani, eligendorum & reiiciendorum dici-
 tur facta discretio; vt secundū quod placuit creatori, alij vasa honoris, alij
 vasa contumeliæ sint creati, & lapsis curam resurgēdi adimere, & sanctis oc-
 casionem * torporis afferre: eo quod in vtrāq; partem superfluus labor sit,
 si neq; reiectus vlla industria possit intzare, neq; electus vlla negligētia pos-
 sit excidere. Quoquo enim modo se egerint, non posse aliud erga eos quàm
 Deus definiuit accidere, & sub incerta spe cursum nō posse esse constantem:
 cum si aliud habeat prædestinantis electio, cassa sit annitentis intentio. Re-
 moueri itaq; omnem industriam, tolliq; virtutes, si Dei constitutio humanas
 præueniat voluntates: & sub hoc prædestinationis nomine, fatalē quandam
 induci necessitatem: aut diuersarum naturarum dici dominum conditorem
 si nemo aliud possit esse quàm factus sit. Atque vt breuius ac plenius quod
 opinatur exponam: quicquid in libro hoc ex contradicentium sensu, sancti-
 tas tua sibi opposuit, quicquid etiam in libris cōtra Iulianum ab ipso sub hac
 quæstione obiectum potentissimè debellasti, hoc totum ab istis sanctis in-
 tenūssimè conelamatur. Et cum contra eos scripta beatitudinis tuæ, va-
 lidissimis & innumeris testimonijs diuinarum scripturarum instructa profes-
 rimus, ac secundū formam disputationum tuarum, aliquid etiam ipsi quo
 concludatur assuimus, obliuationem suam vetulitate defendunt: vt ea,
 quæ de Epistola Apostoli Pauli Romanis scribentis, ad manifestationē di-
 uinæ gratiæ, præuenientis electorū merita proferuntur, à nullo vnquā Ec-
 clesiasticorum ita esse intellecta vt nunc sentiuntur, asserunt. Cumq; vt
 ipsi ea exponant, secundum quorum velint sensa deposcimus, nihil se profi-
 tentur inuenisse quod placeat, & de his taceri exigunt, quorum altitudinem
 nullus attigerit. Eō postremō peruicacia tota descendit, vt fidē nostram edi-
 ficationi audientium contrariam esse definiat, ac sic etiani si vera sit, nō pro-
 mendam: quia & perniciosè nō * recipiēda tradatur, & nullo periculo quæ
 intelligi nequeant, conticeantus. Quidam verō horum intantum à Pelagianis
 semitis non declinant, vt quum ad cōstendam eam Christi gratiam quæ
 omnia præueniat merita humana cogatur, ne si meritis reddatur, frustra gra-
 tia nominetur: ad conditionem hanc velint vnuscuusq; hominis pertinere,
 in qua cum nihil prius merentem, quia nec existentem liberi arbitrij, & ra-
 tionalis gratia creatoris instituat, vt per discretionē boni & mali & ad cog-
 nitionem Dei, & ad obedientiam mādatorum eius possit suam dirigere vo-
 luntatem: atq; ad hanc gratiam qua in Christo renascimur, peruenire per na-
 turalem scilicet facultatem, petendo, quærendo, pulsando: vt ideo accipiat,
 ideo inueniat, ideo introeat, quia bono nature bono vsus, vt ad istā saluantē
 gratiam, initialis gratiæ ope meruerit peruenire. Propositum autem voca-
 tis gratiæ in hoc omnino definiunt, quod Deus constituerit nullum in reg-
 num suum, nisi per sacramentum regenerationis assumere, & ad hoc salutis
 donum

* teporis

* intel-
legenda.

A donum omnes homines vniuersaliter, siue per naturalem, siue per scriptam legem, siue per Euangelicam prædicationem vocari: vt & qui voluerint sicut filij Dei, & inexcusabiles sint qui fideles esse noluerint: quia iustitia Dei in eo sit, vt qui non crediderint pereant: bonitas in eo appareat, si neminē repellat à vita, sed indifferenter vniuersos velit saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Iam hic proferunt testimonia, quibus diuinarum scripturarum cohortatio ad obediendum incitat hominum voluntates, qui ex libero arbitrio, aut faciant quæ iubentur, aut negligant: & consequens putant, vt quia præuaricator ideo dicitur non obedisse, quia noluit: fidelis quoque non dubitetur ob hoc deuotus fuisse, quia voluit: & quatum quisque ad malum, tantum habeat facultatis ad bonum: pari quæ momento animum se vel ad vitia, vel ad virtutes mouere, quem bona appetentem gratia Dei foueat, mala sectantem damnatio iusta suscipiat. Oumque inter hæc innumerabilium illis multitudo obijcit paruulorum, qui vti que, excepto originali peccato, sub quo omnes homines similiter in primi hominis damnatione nascuntur, nullas adhuc habentes voluntates, nullas proprias actiones, non sine Dei iudicio discernuntur: vt ante discretionem boni ac mali de vsu vitæ illius auferendi, alij per regenerationem inter cœlestis regni assumantur hæredes: alij sine baptismo inter mortis perpetuæ transeant debitores: tales aiunt perdi, talesque saluari, quales futuros illos in annis maioribus si ad actiuam seruarietatem, scientia diuina præiuderit. Nec considerant se gratiæ Dei, quæ comitem, non præuiam humanorum volunt esse meritorum, etiam illis voluntatibus subdere, quæ ab ea secundum suam phantasiam, non negant esse præuentas. Sed in tantum quibuscunque, cõmentitijs meritis electionem Dei subiiciunt, quia præterita quæ non extant, futura quæ non sint futura conspiciant, nouoque apud illos absurditatis genere, & non agenda præscita sint, & præscita non acta sint. Hanc sanè de humanis meritis præscientiam Dei, secundum quæ gratia vocantis operetur, multo sibi rationabilius videntur astruere, cum ad earum nationum contemplationem venitur, quæ vel in præteritis seculis dimissæ sunt ingredi vias suas, vel nunc quoque adhuc in veteris ignorantie impietate depereunt, nec vlla eis aut legis aut Euangelij illuminatio coruscavit: cum tamen in quantum prædicatoribus ostium apertum est, & via facta est, gentium populus qui sedebat in tenebris & in umbra mortis, lucem viderit magnam: & qui quondam non populus nunc autem populus Dei sit, & quorum aliquando non miseratus est, nunc autem misereatur: præmissos inquit à domino credituros: & ad vnamquamque gentem ita dispensata tempora ac ministeria magistrorum, vt exortura erat bonarum credulitas voluntatum. Nec vacillare illud, quod Deus omnes homines velit saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire: quando quidem inexcusabiles sint, qui & ad vniuersi Dei cultum potuerint instrui intelligentia naturali. & Euangelium ideo non audierint, quia nec fuerant recepturi. Pro vniuerso autem humano genere mortuum esse dominum nostrum Iesum Christum, & neminē prorsus à redemptione sanguinis eius exceptum, etiam si omnem hanc vitam alienissima ab eo mente pertranseat: quia ad omnes homines pertineat diuine misericordie sacramentum: quod ideo plurimi non renouentur, quia quod nec renouari vtile habeant prænoscantur. Itaque quantum ad Deum pertinet, omnibus paratam vitam æternam: quantum autem ad arbitrij libertatem, ab

his eam apprehendi, qui Deo sponte crediderint, & auxilium gratiæ merito **C**
 credulitatis acceperint. In istam verò tali gratiæ prædicationem hi, quorum
 contradictione offendimur, cum prius meliora sentirét, ideo se vel maximè
 contulerunt, quia si profiterentur ab ea omnia bona merita præueniri, & ab
 ipsa vt possint esse donari, necessitate concederent Deum secundum propo-
 situm & consilium voluntatis suæ, occulto iudicio, & opere manifesto, aliud
 vas condere in honorem, aliud in contumeliam: quia nemo nisi per gratiam
 iustificetur, & nemo nisi in præuaricatione nascatur. Sed refugiunt istud fa-
 teri diuinòque ascribere operi sanctorum merita formidant, nec acquiescunt
 prædestinatam electorum numerum, nec augeri posse, nec minui: ne locum
 apud infideles ac negligentes cohortantium incitamenta non habeant: ac
 superflua sit industriæ ac laboris indictio, cuius studium cessante electione
 frustrandum sit. Ita demum enim posse vnumquemque ad correctionem, aut
 ad profectum vocari, si se sciat sua diligètia bonum esse posse, & libertatem
 suam ob hoc Dei auxilio iuuandâ, si quod Deus mādât, elegerit. Ac sic, cum
 in his qui tempus acceperunt liberæ voluntatis, duo sint quæ humanâ ope-
 rentur salutem, Dei scilicet gratia & hominis obedientia: priorem volunt
 obedientiam esse quàm gratiam, vt initium salutis ex eo qui saluatur, non ex
 eo credendum sit stare qui saluat: & volūtas hominis diuinæ gratiæ sibi pa-
 riat opem, non gratia sibi humanam subijciat voluntatem. Quod cum per-
 uersissimum esse reuelante Dei misericordia, & instruente nos tua beatitu-
 dine nouerimus, possumus quidem ad non credendum esse constantes, sed
 ad auctoritatem talia sentientium non sumus pares: quia multū nos & vitæ
 meritis antecellunt, & aliqui eorum adepto nuper summo sacerdotij hono-
 re supererminent: nec facile quisquam præter paucos perfectæ gratiæ intrep- **D**
 idos amatores, tantis superiorū disputationibus ausus est cōtraire. Ex quo
 non solum hi qui eos audiunt, verumetiam ipsis qui audiuntur, cum digni-
 tatibus creuit periculum: dum & multos reuerentia eorum, aut inutili co-
 hibet silentio, aut incurioso ducit assensu: & saluberrimum ipsis videtur,
 quod penè nullius contradictione reprehenditur. Vnde quia in istis Pela-
 gianæ prauitatis reliquijs non mediocri virulentæ fibra nutritur, si princi-
 pium salutis malè in homine collocatur: si diuinæ voluntati impiè voluntas
 humana præfertur, vt ideo quis adiuuetur quia voluit, non ideo quia adiu-
 uatur velit: si originaliter malus receptionem boni non à summo bono, sed
 à semetipso inchoare malè creditur: si aliunde Deo placetur, nisi ex eo quod
 ipse donauerit: tribue nobis in hac causa Papa beatissime, pater optime, quā-
 tum donante domino potes diligentiam pietatis tuæ obsecro, vt quæ in istis
 quæstionibus obscuriora, & ad percipiendum difficiliora sunt, quàm lucidif-
 simis expositionibus digneris aperire. Ac primū, quia plerique non putant
 Christianam fidem hac dissensione violari, quantum periculi sit in eorum
 persuasione patefacias. Deinde quomodo per istam præoperantē & coope-
 rantem gratiam liberum non impediatur arbitrium. Tum vtrū præscien-
 tia Dei ita secundum propositum maneat, vt ea ipsa quæ sunt proposita sint
 accipienda præscita: an per genera causarum & species personarum ista va-
 riantur: vt quia diuersæ sunt vocationes, in his qui nihil operaturi saluantur,
 quasi solum Dei propositum videatur existere: in his autē qui aliquid boni
 acturi sunt, per præscientiam possit stare propositum: an verò vniiformiter,
 licet

A licet diuidi præscientia à proposito tēporali distinctione nō possit, præscientia tamen quodam ordine sit subnixæ proposito : & sicut nihil sit quorumcunque negotiorum, quod non scientia diuina præuenerit : ita nihil sit boni, quod in nostram participationem non Deo auctore defluerit. Postremò quemadmodum per hanc prædicationem propositi Dei. quo fideles fiunt qui præordinati sunt ad vitam æternam, nemo eorum qui cohortandi sunt impediatur, nec occasionem negligentiz habeat, si se prædestinatos esse deserent. Illud etiam qualiter diluatur, quæsumus patienter insipientiam nostram ferēdo demonstrēs, quod retractatis priorū de hac opinionibus, penè omnium par inuenitur & vna sententia, qua propositū & prædestinationem Dei secundum præscientiam receperunt: vt ob hoc Deus alios vasa honoris, alios contumeliæ fecerit, quia finem vniuscuiusque præuiderit, & sub ipso gratiæ adiutorio in qua futurus esset volūtate & actione præsciērit. Quibus omnibus enodatis, & multis insuper quæ altiore intuitu ad causam hanc pertinentia magis potes videre discussis: credimus & speramus, non solū tenuitatem nostram disputationum tuarum præsidio roborandam, sed etiam ipsos quos meritis atque honoribus claros caligo istius opinionis obscurat, defecatisimum lumen gratiæ recepturos. Nam vnum eorum præcipuæ auctoritatis & spiritualium studiorum virum, sanctum Hilariū Arelatensem Episcopum, sciat beatitudo tua admiratorem sectatoremq; in alijs omnibus tuæ esse doctrinæ: & de hoc quod in querelam trahit, iam pridem apud sanctitatem tuam sensum suum per literas velle conferre. Sed quia vtrum hoc facturus, aut quo fine sit facturus incertum est, & omnium nostrum fatigatio providente hoc præsentī seculo Dei gratia, in tuæ charitatis & scientiæ vigore sperat, adde eruditionem humilibus, adde increpationem superbis. Necessarium & vtile est etiā quæ scripta sunt scribere, ne læue existimetur quod non frequenter arguitur. Sanum enim putant esse quod non dolet, nec vulnus superducta cute sentiunt: sed intelligāt peruenturum ad sectionem, quod habuerit perseverantem tumorem. Gratia Dei & pax domini nostri coronet te in omni tempore, & ambulātem de virtute in virtutem.

glorificet in æternum domine Papa beatissime, ineffabiliter mirabilis, incomparabiliter honorande, præstantissime patrone.

CÆLESTINI^c

PAPAE PRO PROSPERO ET
HILARIO, DE GRATIA DEI EPIS.

TOLA AD QVOSDAM GAL-
liarum Episcopos.

1-Cor. 10

Dilectissimis fratribus Venerio, Mario, Leontio, Auxonio, Arcadio, Philitatio, & cæteris Galliarum Episcopis Cælestinus Episcopus. Apostolici verba præcepti sunt: Apud Iudæos atque gentiles sine offensione nos esse debere. hoc quisquis Christianus est, tota animi virtute custodit. Quod cum ita sit, non parum periculi illum manere poterit ante Deum, qui hoc detractat etiam fidelibus exhibere. Nam qualiter nos, qui neminem perire volumus, ista

Mat. 18.

contristent, quæ auctoribus Christianis percellunt animos Christianos, dominicus in Euangelio sermo testatur. Ait enim ipse Saluator, quod expediat scandalizanti unum de pusillis, in maris profunda demergi. Et ideo quæ sit eius iam poena quæramus, cui tale supplicium legimus expedire.

De Prospero & Hilario. CAPVT L

Filii nostri præsentis Prosper & Hilarius, quorum circa Deum nostrum sollicitudo laudanda est, tantum nescio quibus presbyteris illic licere, qui dissensionem Ecclesiarum studeant, sunt apud nos profecuti, ut in disciplinatas quæstiones vocantes in medium, pertinaciter eos dicant prædicare aduersantia veritati. sed vestræ dilectioni iustius imputamus, quando illi supra vos habent copiam disputandi. Legimus supra magistrum non esse discipulum, hoc est, non sibi debere quenquam ad iniuriam Doctorum vindicare doctrinam. Nam & hos ipsos à Deo nostro positos nouimus ad docendum, cum sit, dicente Apostolo, eis certius locus intra Ecclesiam deputatus. Quid illic spei est, vbi magistris tacentibus hi loquuntur, qui si ita est, discipuli non fuerunt? Timeo ne conuiuere sit hoc tacere. timeo ne magis ipsi loquantur, qui permittunt illis taliter loqui. In talibus causis non caret suspitione taciturnitas, quia occurreret veritas, si falsitas displiceret. Merito namque causa nos respicit, si cum silentio faueamus errori. Ergo corripiantur huiusmodi, non sit his liberum habere pro voluntate sermonem. Desinat, si ita res sunt, incessere nouitas vetustatem. desinat ecclesiarum quietem inquietudo turbare. Conantur sæpe naufragio mergere, quos intra portum stantes statio facit fida securos. Fida quippe est omnium statio, quorum perfectis gressibus vestigia non mouentur. Recurrerunt ad apostolicam prædicti sedem, hæc ipsa nobis quæ tentat perturbatio, conquerentes. Habetote fratres charissimi pro catholica plebis pace tractatum. sciant se, si iam nesciunt presbyterij dignitate, vobis esse subiectos, sciât omnes qui malè docent, quod sibi magis discere cõpetat, quam docere. Nam quid in Ecclesijs vos agitis, si illi summam teneant prædicandi? Nisi forte illud obstat, quod non autoritate, non adhuc ratione

Luc. 5.

1-Cor. 12.

A ratione colligitur, vt aliqui è fratrum numero, nuper de laicorum consortio in collegium nostrum fortassis admissi, nesciât, quid sibi debeant vindicare? Super his multa iam dicta sunt eo tempore, quo ad fratris Tuentij dedimus scripta responsum, nunc tamen repetêtes sapius admonemus, vt vitetur huiusmodi, qui laborant per terras aliud quàm ille noster iussit agricola seminare, nec tamen mirari possumus, si hæc erga viuêtes hi nûc tentare audent, qui nituntur etiam quiescentium fratrum memoriam dissipare.

De sancto Episcopo Augustino mira laudis adserio.

CAPVT II.

Avgustinum sanctæ recordationis virum pro vita sua, atque meritis in nostra communiõne semper habuimus, nec vnquã hunc sinistra suspitionis saltem rumor asperfit, quẽ tantæ sciẽtiæ olim fuisse meminimus, vt inter magistros optimos etiã à meis semper præcessoribus haberetur. Bene ergo de eo omnes in commune senserunt, vtpote qui vbiq; cunctis & amori fuerit, & honori. vnde resistẽdũ talibus, quos malè crescere videmus. Nefas est hæc pati religiosas animas, quarum afflictione, quia membra nostra sunt, nos quoque conuenit macerari, quamuis maneat hos beatitudo promissa, quicunq; probãtur persecutionem propter iustitiam sustinere, quibus quid promittat dominus in futurum, sequens sermo declarat. Non est agentium causa solorum vniuersalis ecclesia, quacunque nouitate pulsatur, intelligamus hæc ipsa vobis, quæ nobis non placet, displicere. Quod ita demum probare poterimus, si imposito improbis silentio, de tali re in posterum quærela cessauerit. Deus vos incolumes custodiat fratres charissimi.

Sedis Apostolicæ episcoporum auctoritates de gratia Dei.

CAPVT III.

Quia nonnulli qui catholico nomine gloriantur, in damnatis autem hæreticorum sensibus seu prauitate siue impericia demorantes, pijsimis disputatoribus obuiare præsumunt, & cum Pelagiũ atq; Cælestium anathematizare non dubitent, magistris tamen nostris, tantũ necessarium modum excelsierint, obloquuntur, eaq; tantummodo sequi & probare profitetur, quæ sacratissima beati Apostoli Petri sedes cõtra inimicis gratiæ Dei per ministeriũ præsulũ suorũ sanxit & docuit: necessarium fuit diligenter inquirere, quid Rectores Romanæ Ecclesiæ de hæresi de heresi, quæ eorũ temporibus exorta fuerat, iudicarint, & cõtra nõ eẽtissimos liberi arbitri defensores quid de gratia Dei sentiẽdũ esse cõsuerint, ita vt etiã Africanorũ cõciliorũ quisdã sententiã iungeremus, quas vtiq; suas fecerũt apostolici antistites, dũ illas cõprobarẽt. vt ergo plenius, qui in aliquo dubitãt, instruãtur, cõstitutiones sanctorum patrum compendioso manifestamus indiculo, quo si quis nõ nimiũ est contentiosus, agnoscat omniũ disputationum connexionẽ ex hac subditarum auctoritatum breuitate pendere, nullamq; sibi contradictionis superesse rationem, si cum catholicis credat & dicat.

Quod Adam omnes homines leserit, nec quenquam nisi Christi gratia, posse saluari.

CAP. IIII.

IN præuaricatione Adæ omnes homines naturalem possibilitatem, & innocentiam perdidisse, & neminem de profundo illius ruinæ per liberum arbitrium posse confurgere, nisi eum gratia Dei miserentis erexerit, pronunciantie beatæ memoriæ Papa Innocentio, atq; dicente in epistola ad Carthaginense concilium. Liberum enim arbitrium ille perpeffus, dum suis inconsultius vtitur bonis, cadens in præuaricationis profunda, demersus est, & nihil, quemadmodum exinde surgere posset inuenit, suaque in æternum libertate deceptus huius ruina iacuillet oppressus, nisi eum post Christi pro sua gratia releuasset aduentus, qui per nouæ regenerationis purificatione omne præteritum vitium sui baptismatis lauacro purgauit.

Quòd nemo sit bonus suis viribus, nisi participatione eius qui solus bonus est. CAPVT V.

NEminem esse per semetipsum bonum, nisi participationem sui ille donet, qui solus est bonus, quod in eisdem scriptis eiusdem pontificis sententia protestatur dicens, Nam quid nos de eorum posthac relictum mentibus ætitemus, qui sibi se putant deberi quòd boni sunt, nec illum considerant cuius quotidie gratiam consequuntur, qui sine illo tantum se adsequi posse confidunt.

Quòd nisi gratia Dei continua inuenimur, insidias diaboli superare non possumus. CAPVT VI.

NEminem etiam baptismatis gratia renouatum idoneum esse ad superandas diaboli insidias, & ad euincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum adiutorium Dei perseuerantiam bonæ conuersationis acceperit, quod eiusdè antistitis in iisdè paginis doctrina confirmat dicens: Nam quanuis hominè redemerit à præteritis ille peccatis, tamen sciens illum iterum posse peccare, ad reparationem sibi, quemadmodum posset illum & post ista corrigere, multa seruauit, atque quotidiana præstat ille remedia, quibus nisi freti, confisi que nitamur, nullatenus humanos vincere poterimus errores. Necesse est enim, vt quo auxiliante vincimus, eo iterum non adiuuante vincamur.

Quòd per Christum libero bene vtatur arbitrio. CAPVT VII.

QUòd nemo, nisi per Christum, libero bene vtatur arbitrio, idè magister in epistola ad Mileuitanum concilium data prædicat, dicès: Aduerte tandè ò prauissimarum mentium peruersa doctrina, quòd primùm hominem ita libertas ipsa decepit, vt dum indulgētius frenis eius vtitur, in præuaricationem præsumptione cōcideret, nec ex hac potuit erui, nisi ei prouidentia regenerationis statum pristinæ libertatis Christi domini reformasset aduentus.

Quòd omnia sanctorum merita dona sint Dei. CAPVT VIII.

A QVod omnia studia, & omnia opera ac merita sanctorum ad Dei gloriam laudēq; referenda sint, quia nemo aliunde ei placeat, nisi ex eo, quod ipse donauerit. in quam nos sententiā dirigit beatæ recordationis Pape Zosimi regularis autoritas, cum scribens ad totius orbis episcopos ait. Nos autē instinctu Dei (omnia enim bona ad auctorem suum referenda sunt, vnde nascuntur) ad fratrum, & coepiscoporum nostrorum cōscientiam vniuersa retulimus. Hunc autem sermonem syncerissimæ veritatis luce radiantem tanto Afri episcopi honore venerati sunt, vt ita ad eundē virum scriberēt. Illud verò quod in literis, quas in vniuersas provincias curasti esse mittendas, posuisti dicēs, Nos tamē instinctu Dei, etc. sic accepimus dictum, vt illos, qui contra Dei adiutorium extollunt humani arbitrij libertatem, districto gladio veritatis, velut cursim transiens amputares. Quid enim tam libero fecisti arbitrio, quàm quod vniuersa in nostræ humilitatis conscientiam retulisti, & tamen instinctu Dei factum esse fideliter, sapienterq; vidisti, veraciter, fidenterq; dixisti? Ideo vtiq;, quia præparatur voluntas à domino, & vt boni aliquid agant paternis inspirationibus suorum ipse tangat corda fidelium. Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt: vt nec nostrum deesse sentiamus arbitrium, & in bonis quibusq;, voluntatis humanæ singulis motibus magis illius valere non dubitemus auxilium.

Rom. 8.

*Quod omnis sancta cogitatio, & motus pie voluntatis
ex Deo fit.* CAPVT IX.

B QVod ita Deus in cordibus hominum, atq; in ipso libero operetur arbitrio, vt sancta cogitatio, pium consilium, omnisq; motus bonæ voluntatis ex Deo fit, quia per illū aliquid boni possumus, sine quo nihil possumus. Ad hanc enim nos professionem idem doctor instituit, qui cura ad totius orbis episcopos de diuinæ gratiæ opitulatione loqueretur. Quod ergo, ait, tēpus interuenit, quo eius non egeamus auxilio? In omnibus igitur actibus, causisq; cogitationibus, motibus adiutor, & protector orādus est. superbū est enim, vt quicquā sibi humana natura præsumat, clamante Apostolo, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed contra principes, & potestates aëris huius, contra spiritalia nequitiae in cælestibus. Et sicut ipse iterum dicit, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum dominū nostrum. Et iterum, Gratia Dei sum. Ad quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit, sed plus illis omnibus laboraui, non ego autem, sed gratia Dei mecum.

Ephes. 6

Rom. 7.

1. Cor. 15.

Quod gratia Dei non solum peccata dimittat, sed etiā adiuuet ne committantur, & prestet vt lex impleatur, non sicut ait Pelagius, scilicet, quasi sine gratia Dei difficilius possit impleri. Cap. X.

Illud etiam, quod intra Carthaginensis synodi decreta cōstitutū est, quasi proprium apostolicæ sedis amplectimur, quod scilicet tertio capitulo definitum est, vt quicumq; dixerit gratiam Dei, qua iustificamur per Iesum Christum dominum nostrū, ad solam remissionē peccatorū valere quæ iam commissā sunt, nō etiam ad adiutoriū, vt nō cōmittātur, anathema sit. Et iterum quar-

rum quarto capitulo, Vt quisquis dixerit, gratiam Dei per Iesum Christum propter hoc tantum nos adiuuare ad non peccandum, quia per ipsum nobis reuelatur, & aperitur intelligentia mandatorum, vt sciamus quid appetere, aut quid vitare debeamus, non autem per illam nobis prestari, vt quod faciendum cognouimus, etiam facere diligamus atque valeamus, anathema sit. Cum enim dicat Apostolus, Scientia inflat, charitas vero edificat, valde impiu est, vt credamus ad eam quae inflat nos habere gratiam Christi, & ad eam, quae edificat, non habere, cum sit vtrunque donum Dei, & scire quid facere debeamus, & diligere vt faciamus, vt edificata charitate scientia non possit inflare. Sicut autem de Deo scriptum est: Qui docet hominem scientiam, ita etiam scriptum est, Caritas ex Deo est. In quinto capitulo, vt quisquis dixerit, ideo nobis gratiam iustificationis dari, vt quod facere per liberum iubeamur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam, tanquam si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa implere diuina mandata, anathema sit. de fructibus enim mandatorum dominus loquebatur, vbi non ait, Sine me nihil difficilius potestis facere, sed ait, Sine me nihil potestis facere.

1. Cor. 8.

Psal 97.
1. Ioan. 4.

Ioan. 15.

Quod sedis Apostolica omnes orationes Christi gratiam resonant, qua genus humanum ab aeterna damnatione reparatur. CAPVT XI.

Propter beatissime & apostolicę sedis inuiolabiles sanctiones, quibus nostrissimi patres pestiferę nouitatis elatione deiecta, & bonę voluntatis exordia & incrementa probabilium studiorum, & in eis usque in finem perseverantiam ad Christi gratiam referre docuerunt, obsecrationum quoque sacerdotalium sacramenta respiciamus, quę ab Apostolis tradita in toto mundo atque in omni catholica ecclesia vniformiter celebrantur, vt legē credendę lex statuat supplicandę. Cum enim sanctarum plebium principes mandata simimet legatione fungantur apud diuinam clementiam, humani generis agunt causam, & tota secum ecclesia congemiscente postulant & precantur, vt infidelibus donec tur fides, vt idololatrę ab impietatis suę liberentur erroribus, vt Iudęis ablato cordis velamine lux veritatis appareat, vt hæretici catholice fidei perceptione respiscant, vt schismatici spiritum rediuuę charitatis accipiant, vt lapsis poenitentię remedia conferantur, vt denique catechumenis ad regenerationis sacramenta perductis cęlestis misericordię aula referatur. Hęc autem non perfunctorie neque inaniter a domino peti rerum ipsarum monstrat effectus, quandoquidem ex omni errorum genere plurimos Deus dignatur attrahere, quos erutos de potestate tenebrarum transferat in regnum filij charitatis lux, & ex vasis irę, faciat vasa misericordię, quod adeo totum diuini operis esse sentitur, vt hęc efficienti Deo gratiarum semper actio, laudisque confessio pro illuminatione talium, vel correctione referatur.

Colos. 1.
Rom. 9.

Quod gratiam Dei etiam baptizandorum testetur instituta purgatio, cum exorcismis & exufflationibus spiritus ab eis abigitur immundi. CAPVT XII.

Illud

A Illud etiam quod circa baptizandos in vniuerso mundo sancta Ecclesia vniformiter agit, non ocioſo contemplerur intuitu: cū ſiue paruuli, ſiue iuuenes ad regenerationis veniunt ſacramentā, non prius fontem vitæ adeunt, quàm exorcismiſ, & exufflationibus clericorum ſpiritus ab eis immundus abigatur, vt tunc verè appareat quomodo princeps mūdi huius mittatur foras, & quomodo prius alligetur fortis, & deinceps vaſa eius diripiuntur, in poſſeſſionem trāſſata victoris, qui captiuā ducit captiuitatē, & dat dona hominibus. His ergo eccleſiaſticis regulis, & ex diuina ſumptis auctoritate documentis, ita adiuuante domino conformati ſumus, vt omnium bonorum affectuum atq; operum, & omnium ſtudiorum, omniumq; virtutum, quibus ab initio fidei attenditur, Deū profiteamur auctorē, & nō dubitemus ab ipſius gratia omnia hominis merita præueniri, per quem fit vt aliquid boni & velle incipiamus, & facere: quo vtiq; auxilio & munere Dei nō auferatur liberum arbitrium, ſed liberatur, vt de tenebroſo lucidū, de prauo reſtū, de languido ſanum, de imprudente fit prouidum. Tanta enim eſt erga omnes homines bonitas Dei, vt noſtra velit eſſe merita, quæ ſunt ipſius dona, & pro his quæ largitus eſt, æterna præmia ſit donaturus. Agit quippe in nobis, vt quod vult, & velimus, & agamus, nec ocioſe eſſe in nobis patitur, quæ exercenda, non negligenda donauit, vt & nos cooperatores ſimus gratiæ Dei, ac ſi quid in nobis ex noſtra viderimus remiſſione languere, ad illum ſollicitè recurramus, qui ſanat omnes languores noſtros, & redimit de interitu vitam noſtram, et cui quotidie dicimus, Ne inducas nos in tentationem, ſed libera nos à malo.

Ioan. 12.
Mat. 12.
Marci 3.
Pſal. 67.

Matt. 6.

B *Quod profundiores queſtiones nec contemnenda ſint, nec penitus adſerenda.*

Profundiores verò, difficilioreſque partes incurrentium queſtionum, quas latiùs pertractarunt qui hæreticis reſtiterunt, ſicut non audemus contemnere, ita non neceſſe habemus aſtruere. Quia ad conſtitendā gratiam Dei, cuius operi ac dignationi nihil poſitus ſubtrahendum eſt, ſatis ſufficere credimus, quicquid ſecundum prædictas regulas apoſtolicæ ſedis nos ſcripta docuerunt, vt
 • proſus nō opinemur catholicum, quod apparuerit præfixis ſententijs eſſe contrarium.

CANONES CONCILII

ALTERIVS ARAVSICANI,
CIRCA TEMPORA LEONIS

Papa Primi.

De libero arbitrio vel diuersis conditionibus, & de rebus necessarijs per capitula requirendis.

CAPVT I.

Um ad dedicationē Basilię quā illustrissimus Prefectus & Patricius filius noster Liberius in Arausica ciuitate fidelissima deuotione cōstruxit, deo propiciate & ipso inuitate cōuenissemus, & de rebus quę ad ecclesiasticā regulā peinēt, inter nos fuisse spiritualis oborta collatio: peruenit ad nos, esse aliquos, qui de gratia & libero arbitrio minus cautē, & non secundū fidei catholicę regulā, sentire uolint. Vnde & nobis secundum auctoritatem & admonitionem sedis Apostolicę, iustum & rationabile uisum est, ut pauca capitula, ab Apostolica nobis sede trāsmisā, quę ab antiquis patribus de certis scripturarum uoluminibus in hac præcipuē causā collata sunt, ad docendos eos, qui aliter quā oportet sentiunt, ab omnibus obseruāda proferre, & manibus nostris subscribere deberemus. Quibus lectis, qui hucusque non sicut oportebat, de gratia & libero arbitrio credidit, ad ea quę fidei catholicę conueniunt, animum suum inclinare non differat.

Ezec. 18.

Rom. 6.

1. Pet. 2.

Ex cap. 4.

lib. 4. cō-

tra duas

epistolas

Pelag.

Rom. 5.

Esa. 65.

Rom. 10.

Pro. 8.

Philip. 1.

1. Si quis per offensam præuaricationis Adæ non totum, id est, secundū corpus & animam, in deterius dicit hominē commutatum, sed animi libertate illæsa durante, corpus tantummodo corruptioni credit obnoxium, Pelagij errore deceptus aduersatur scripturę dicenti: Anima quę peccauerit, ipsa morietur. Et, Nescitis quoniam cui exhibetis uos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obeditis? & A quo quis superatur, eius & seruus addicitur.
2. Si quis soli Adæ præuaricationem suam, non & eius propagini asserit nocuisse, aut certē mortem tantū corporis (quę pœna peccati est) non autem & peccatum, quod mors est animę, per unum hominem in omne genus humanum transisse testatur: iniustitiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicenti: Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt.
3. Si quis inuocatione humana gratiam Dei dicit posse conferri, non autem ipsam gratiam facere, ut inuocetur à nobis, contradicit Esaię prophetę, vel Apostolo idem dicenti: Inuentus sum à non querentibus me: palām apparui his, qui me non interrogabant.
4. Si quis, ut à peccato purgemur, uoluntatem nostram Deum expectare contendit, nō autem ut etiam purgari uelimus, per sancti Spiritus infusionem & operationem in nobis fieri confitetur, resistit ipsi Spiritui sancto, per Salomonem dicenti: Præparatur uoluntas à domino, & Apostolo salubriter prædicanti: Deus est qui operatur in nobis & uelle & perficere pro bona uoluntate.

5. Si

- A** 5. Si quis, sicut augmentum, ita etiam initium fidei ipsūmq; credulitatis affectum, quo in eum credimus qui iustificat impium, & ad regenerationem baptismatis peruenimus, non per gratiæ donum, id est, per inspirationē Spiritus sancti corrigentem voluntatem nostram ab infidelitate ad fidē, ab impietate ad pietatē, sed naturaliter nobis inesse dicit: apostolicis dogmatibus aduersarius approbatur, beato Paulo dicente: Confidimus quia qui cœpit in vobis bonum opus, perficiet vsque in diem domini nostri Iesu Christi. Et illud: Vobis datū est pro Christo, nō solum vt in eum credatis, sed etiā vt pro illo patiamini. Et, Gratiæ salui facti estis per fidē, nō ex vobis: Dei enim donum est. Qui enim fidem, qua in Deum credimus, dicunt esse naturalē, omnes eos qui ab ecclesia Christi alieni sunt, quodāmodo fideles esse diffiniunt.
6. Si quis sine gratiā Dei, credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus, studentibus, petentibus, quærentibus, pulsan- tibus nobis misericordiam dicit conferri diuinitus, non autem vt credamus, velimus, vel hæc omnia sicut oportet agere valeamus, per infusionem & inspirationem sancti Spiritus in nobis fieri cōstitetur, & aut humilitati, aut obedientiæ humanæ subiungit gratiæ adiutorium, nec vt obedientes & humiles simus ipsius gratiæ donum esse cōsentit, resistit Apostolo dicenti: Quid habes quod non accepisti? Et, Gratiæ Dei sum id quod sum.
7. Si quis per naturę vigorem bonū aliquod quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare vt expedit, aut eligere, siue saluari, id est, euangelicæ prædicationi consentire posse confirmat absque illuminatione & inspiratione Spiritus sancti, qui dat omnibus suauitatem in consentiendo & credendo veritati, hæretico fallitur spiritu, non intelligens vocem Dei in Euangelio dicentis: Sine me nihil potestis facere. Et illud Apostoli: Non quod idonei sumus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.
8. Si quis alios misericordia, alios verò per liberū arbitrium, (quod in omnibus qui de præuaricatione primi hominis nati sunt, constat esse vitiatum) ad gratiam baptismi posse venire contendit, à recta fide probatur alienus. Is enim non omnium liberum arbitrium per peccatum primi hominis asserit infirmatum, aut certè ita lesūm putat, vt tamen quidam valent sine reuelatione Dei, mysterium salutis æternæ per semetipsos conquirere. Quod quàm sit contrarium, ipse dominus probat, qui non aliquos, sed neminem ad se posse venire testatur, nisi quem pater attraxerit. Sicut & Petro dicit: Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Et Apostolus: Nemo potest dicere dominum Iesum Christum, nisi in Spiritu sancto.

Vide lib. de præd. san. vsq; ad c. 5.

Philip. 2. Ibidem

Ephes. 2.

1. Cor. 4. Ibid. 17.

Vide August. cap. 26. lib. de gratia Christi.

Ioan. 15. 1. Cor. 3.

Ioan. 6. Mat. 16.

1. Cor. 13

De adiutorio Dei.

9. Diuini est muneris, cum & rectè cogitamus, & pedes nostros à falsitate & iniustitia tenemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum, vt operemur, operatur.

10. De adiutorio Dei. Adiutoriū Dei etiam renatis ac sanctis semper est implorandum, vt ad finem bonum peruenire, vel in bono possint opere perdurare.

Scten. e. R. apud Pro spe. 12. & ad ver. Cogitauit vias meas. Psal. 118.

De ob.

De obligatione votorum.

C

De cluit.
Dei lib.
17. cap. 4
Sentent.
verò 54.
1. Par. 29

11. Nemo quicquam domino rectè vouerit, nisi ab illo acceperit, sicut legitur: Quæ de manu tua accepimus, damus tibi.

Quales nos diligit Deus.

Sententiã
est 56.

12. Tales nos amat Deus, quales futuri sumus ipsius dono, non quales sumus nostro merito.

De reparatione liberi arbitrii.

Li. 14. de
ciuit. Dei
cap. 11.
Joan. 8.
Sententiã
est 217.
Psal. 78.
Psal. 58.
Sententiã
est 225.
Psal. 76.
1. Cor. 4.
De spiri.
& li. c. 18
Gal. 2.
Eph. 4.
Psal. 67.
Mat. 25.

13. Arbitrium voluntatis in primo homine infirmatũ, nisi per gratiã baptismi, non potest reparari. Quod amissum, nisi à quo potuit dari, non potest reddi. Vnde ipsa veritas dicit: Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis.

14. Nullus miser de quantacunq; miseria liberatur, nisi qui Dei misericordia præuenitur, sicut dicit Psalmista: Citò anticipet nos misericordia tua domine. Et illud: Deus meus, misericordia eius præueniet me.

15. Ab eo quod formauit Deus, mutatur Adam, sed in peius per iniquitatem suam: ab eo quod operata est iniquitas, mutatur fidelis, sed in melius per gratiam Dei. Illa ergo mutatio, fuit præuicatoris primi: hæc, secundum Psalmistam, mutatio dexteræ excelsi.

16. Nemo ex eo quod videtur habere, gloriatur, tanquã nõ acceperit: aut ideo se putet accepisse, quia litera extrinsecus, vel vt legeretur, apparuit, vel vt audiretur, insonuit. Nã sicut apostolus dicit, Si per legẽ iustitia, ergo Christus gratis mortuus est, porro autẽ si nõ gratis mortuus est: Ascendẽs in altum captiuã duxit captiuitatem, dedit dona hominibus, Inde habet, quicunq; habet. Quisquis autem inde se habere negat, aut verè non habet, aut id quod habet, aufretur ab eo.

De fortitudine christiana.

Vide Sc̃.
ten. 295.
Rom 5.
Rom. 4.

17. Fortitudinẽ gẽtilium mūdana cupiditas, fortitudinẽ christianorũ Dei charitas facit, quæ diffusa est in cordibus nostris, nõ per volũtatis arbitrium, sed per Spiritũ S. qui datus est nobis, nullis meritis gratiam præuenientibus.

18. Debetur merces bonis operibus si fiant, sed gratia, quæ non debetur, præcedit vt fiant.

Neminem nisi Deo miser ante saluari.

August.
epist. 106

19. Natura humana, etiam si in illa integritate, in qua est cõdita, permaneret, nullo modo seipsam, creatore suo non adiuuante seruaret. Vnde quum sine gratia Dei, salutem non possit custodire quam accepit, quomodo sine Dei gratia poterit reparare quod perdidit?

Nil boni hominem posse sine Deo.

Cõtra 2.
epist. Pe-
lag. lib. 2.
cap. 8.

20. Multa in homine bona fiunt quæ nõ facit homo: nulla verò facit homo bona, quæ non Deus præstet, vt faciat homo.

De natura & gratia.

21. Sicut eis qui volentes in lege iustificari, à gratia exciderunt, verissimè dicit

A dicit Apostolus: Si ex lege iustitia est, ergo Christus gratis mortuus est: sic et his qui gratiā quā cōmēdat, & percipit fides Christi, putant esse naturā, verisimilē dicitur, si ex natura iustitia, ergo Christus gratis mortuus est: iā hic enim erat lex, & nō iustificabat: iā hic erat & natura, & nō iustificabat: ideo Christus nō gratis mortuus est, vt & lex per illū impleteretur qui dixit: Nō veni legē soluere, sed adimplere: & natura per Adā perditā, per illū repararetur, qui dixit, venisse se quzrere & saluare quod perierat.

Gal. 2.
De grat.
& lib. ar.
cap. 13

Matt. 5.

Luc. 19

De his que hominum propria sunt.

22. Nemo habet de suo, nisi mendacium & peccatum. Si quis autem habet homo veritatē atq; iustitiā, ab illo fonte est quē debemus sitire in hac eremo, vt ex eo quasi guttis quibusdā inrorati, non deficiamus in via.

Extract.
5. in Ioā.
nē & est
sentē. 123

De voluntate Dei & hominis.

23. Sūā voluntatē homines faciunt, nō Dei, quando id agunt quod Deo displicet. Quando autē ita faciūt quod volūt, vt diuinę seruiant voluntati, quamuis volētes agāt quod agunt, illius tamen voluntas est à quo pręparatur & iubetur quod volūt.

Ex tract.
19. in Io.
annem.
In sentē.
tij Prof.
peri. 136

De palmibus vitis.

24. Ita sunt in vite palmities, vt viti nihil conferant, sed inde accipiant, vnde viuunt. Sic quippe vitis est in palmitibus, vt vitale alimentū subministraret eis, non sumat ab eis. Ac per hoc & manentē in se habere Christum, & manere in Christo, discipulis prodest & non Christo. Nam pręciso palmite, potest de viuā radice alius pullulare. Qui autem pręcisus est, non potest sine radice viuere.

Ioā. 15.
Ex Aug.
super Io.
annem
tract. 82.

B

De dilectione, qua diligimus Deum.

25. Prorsus donum Dei est, diligere Deum. Ipse, vt diligeretur, dedit, qui non dilectus diligit. Displicentes, amati sumus, vt fieret in nobis vnde placeamus. Diffundit enim charitatem in cordibus nostris spiritus patris & filij, quem cum patre amamus & filio. Ac sic secundū suprascriptas sanctarū scripturarum sententias, vel antiquorum patrum diffinitiones, hoc Deo propiciante & prędicare debemus & credere, quōd per peccatum primi hominis ita inclinatum & attenuatum fuerit liberum arbitrium, vt nullus postea aut diligere Deū sicut oportuit, aut credere in Deū, aut operari propter Deum, quod bonum est possit, nisi gratia eū & misericordia diuina pręuenierit. Vnde Abel iusto, & Noē & Abrahā & Isaac & Iacob, omniq; antiquorum sanctorum multitudini, illam pręclaram fidem quam in ipsorum laudem prędicat Apostolus Paulus, non per bonum naturę, quod prius in Adam datum fuerat, sed per gratiam Dei credimus fuisse collatam: quam gratiā, etiam post aduentū domini, omnibus qui baptizari desiderant, non in libero arbitrio habere, sed in Christi nouimus simul & credimus largitate conferri, secundū illud quod iam suprà dictum est & prędicat Paulus Apostol. Vobis donatum est pro Christo, non solum vt in eum credatis, sed etiā vt pro illo patiamini. et illud: Deus qui cepit in vobis bonum opus, perficiet vsque in diem domini nostri. Et illud: Gratia salui facti estis per fidem,

Trac. 102
in Ioan.
Ioan: 4.
Ioā. 14.
Rom. 5.

Heb. 12.

Phil. 2.

Ibidem
Eph. 2.

Vv & hoc

1. Tim. 1. & hoc nō ex vobis, dei enim donū est. Et quod de seipso ait apostol: Misericordiam cōsequutus sum, vt fidelis essem. Non dixit, quia eram, sed vt essem: C
 1. Cor. 4. Et illud, Quid habes quod non accepisti? Et illud: Omne datum bonum, &
 Iaco. 1. et omne donū perfectum, deforsum est, descendens à patre luminum. Et illud:
 Ioan. 3. Nemo habet quidquā boni, nisi illud illi datum fuerit desuper. Innumera-
 bilia sunt sanctorum scripturarum testimonia, quæ possint ad probandā gra-
 tiam proferri, sed breuitatis studio prætermittā sunt, quia & re vera, cui pau-
 ca non sufficiunt, plura non proderunt. Hoc etiam secundum fidem catho-
 licam credimus, quod accepta per baptismū gratia, omnes baptizati, Christo
 auxiliante & cooperante, quæ ad salutē pertinet, possint & debeant, si fideliter
 laborare voluerint adimplere. Aliquos verō ad malū diuina potestate præ-
 destinatos esse, nō solū non credimus, sed etiam, si sunt qui tantum malū cre-
 dere velint, cum omni detestatione illis anathema dicimus. Hoc etiam salu-
 briter profiteamur & credim⁹, quod in omni opere bono non nos incipimus,
 & postea per Dei misericordiam adiuuamur: sed ipse nobis nullis præcedē-
 tibus bonis meritis, & fidem & amorem sui prius inspirat, vt & baptismi sa-
 cramenta fideliter requiramus, & post baptismum cum ipsius adiutorio ea
 Luc. 13. f. quæ sibi sunt placita, implere possimus. Vnde manifestissimè credendum est,
 Act. 10. a. quod & illius latronis, quem dominus ad paradisi patriā reuocauit, & Cor-
 Luc. 19. a. nelij centurionis, ad quem angelus domini missus est, & Zachæi, qui ipsum
 dominum suscipere meruit, illa tam admirabilis fides non fuit de natura, sed
 diuinæ largitatis donum. Et quia definitionem antiquorum patrū, nostrāq;
 quæ suprā scripta est, non solūm religiosi, sed etiam laici, medicamentum
 esse & desideramus & cupimus: placuit ergo vt etiam illustres ac magnifici D
 viri, qui nobiscum ad præfatam festiuitatē conuenerunt, propria manu sub-
 scriberent. Cæsarius in Christi nomine Episcopus, constitutionem nostram
 relegi, & subnotans subscripsi, quinto Nonas Iulij, Decio iuniore viro cla-
 rissimo consule. Iulianus episcopus subscripsi. Constantius episcopus subscripsi.
 Cyprianus episcopus subscripsi. Eucherius episcopus subscripsi. Hera-
 clius episcopus subscripsi. Principius episcopus subscripsi. Philagrius episco-
 pus subscripsi, Maximus episco. subscripsi, Prætextatus episco. subscripsi. Ale-
 tius episco. subscripsi. Lupercianus episco. subscripsi. Vindemialis episco. sub-
 scripsi. Petrus Marcellinus, Felix, Liberius viri clarissimi & illustres Præfecti
 prætorij Galliarum atque Patricij, consentientes subscripserunt. Sya-
 grius vir clarissimus conf. subscripsit. Opilio vir clarissimus
 conf. subscripsit. Pantagathus vir clarissimus conf.
 subscripsit. Deodatus vir clarissimus cōf.
 subscripsit. Cariatto vir clarissimus conf.
 subscripsit. Marcellus vir cla-
 rissimus conf. sub-
 scripsit.

FINIS.

INDEX

A INDEX SCRIPTV

RARVM QVAS EXPLICAT VEL CL

tat D. Prosper iuxta ordinem librorum atque capitulorum

vtriusque testamenti.

EX VETERI TESTAMENTO

EX GENESI.

1 **D**ixit Deus lucem à tenebris, ad Genues. dubium 7.
 Ecce Adam factus est quasi vnus ex nobis, sciens bonū & malū li. contra Collatorem cap. 11.

4 Iuxta 70. interpret. Nonne si rectè offeras, rectè aut nō diuidas, peccasti lib. 1. de vocat. gen. cap. 13.

Quiesce, à te enim erit couersio eius, & tu dominaberis eius. ibid.

6 Videntes filij Dei etc. lib. 1. de vocat. gent. cap. 10.

Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt, ibid.

Historia arce lib. 1. de vocat. gent. cap. 14.

11 Turris Babel. ibid.

11 In semine tuo benedicetur omnes gentes. ibid.

17 In Isaac vocabitur tibi semen. li. 1. de voc. gent. cap. 11.

Masculus cuius præputij caro circumcisa non fuerit, peribit anima illa de populo suo in epist. ad Demetriadem.

26 Benedicentur in semine tuo. lib. 1. de vocat. gent. cap. 9.

EX EXODO.

4 Quis dedit os homini & quis fecit mutum & non audientem? lib. 1. de vocat. gent. cap. 14.

33 Miserebor cuius miserebor. in epist. ad Demetriadem.

EX LEVITICO.

29 Segregauit vos ab omnibus gentibus lib. 1. de vocat. gent. cap. 5.

EX DEUTERON.

31 Iuxta 70. Cū dispertiret altissimus lib. 1. de voc. gent. cap. 5.

Iuxta 70. Et dedit dominus & zelauit & iratus est propter iram filiorum suorum etc. lib. 1. de vocat. gent. cap. 18.

Generatio peruersa est filij, in quibus non est fides in illis, ibidem

Ego in zelum incitabo eos, etc. ibi: EX I. PARALIPM.

18 Quòd cogitasti in corde tuo ædificare domum nomini meo, bene fecisti hoc ipsum mète pertadās, lib. contra Cass. Colla. de protect. Dei cap. 15.

EX II PARALIPOM.

19 Non est iniquitas apud Deum, ad obiect. Gallorum & lib. Sent. 107.

EX TOBIA.

6 Iuxta 70. interp. Surgite primum ambo, & deprecamini dominum cæli, vt detur vobis misericordia etc. lib. 1. de vocat. gen. cap. 16.

EX HESTER.

10 Iuxta 70. Diuidens omne seculum in fortes duas. lib. 1. de vocat. gen. cap. 7.

EX IOB.

1 Nunquid considerasti seruum meū Iob, in epistola ad Demetriadem.

11 Abundat tabernacula prædonum, & zudaster prouocant eum, cum ipse dederit omnia in manibus eorum lib. 1. de vocat. gen. cap. 14. Si destruxerit, nemo est qui ædificet etc. ibid.

Adducit consiliarios in stultum finem etc. ibid.

In cuius manu est anima omnis uiuentis, & spiritus vniuersæ carnis hominis, de vocat. gen. 22. & contra Cass. coll. cap. 14.

Qui deridetur ab amico suo sicut ego etc. li. contra Coll. cap. 14.

Apud ipsum est fortitudo & sapientia ibid.

14 Breues dies hominis sunt, numerus dierū eius apud te est 1. de vocat. gent. 22. & li. 1. de voc. gent. cap. 22.

V v ij Iuxta

INDEX SCRIPTVRARVM

- Iuxta 70. Nemo mundus à forde, nec infans cuius est vultus diei, in epistola ad Demetriadem
- Secundùm Hieronymum: Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine, ibidem
- Especto donec Veniat immutatio mea, lib. contra Cals. colla c. 34
- 19 Scio quod redemptor meus viuit, & in nouissimo etc. Ibidem
- 23 Anima eius quodcunque voluet hoc fiet. de vocat. gen. 14
- 41 Quis ante dedit mihi vt retribuam illi. de voc. gen. 14
- EX PSALMIS
- 1 Dabo tibi gentes hereditatem tuam, 1. de vocatione gentium 9. & in epistola ad Rufinum.
- 5 Odisti omnes qui operantur iniquitatem, ad 1. cap. Gallorum
- 13 Oes declinauerunt, 1. de vo. gentium 9
- 17 Diligam te domine virtus mea, contra Cals. colla, c. 36
- 18 Timor domini sanctus permanes in seculum seculi, in epist. ad Demetr.
- 21 Conuertentur ad dominum vniuersi fines terrarum, epist. ad Rufinum
- 22 Si ambulem in medio vmbrae mortis etc. contra Cals. coll. cap. 37
- 24 Vniuersa via domini misericordia & veritas, in respon. ad c. Gall. c. 14 & ad obiect. Vin. c. 10. & ad Genuens. dubium 4
- 31 Misericordia domini plena est terra, 1. de vocat. gen. 4
- 36 A domino gressus eius dirigetur, & viam eius volet, 1. de voc. gen. 14 & epist. ad Demetriadem
- Cum ceciderit non collidetur, quia dominus supponit manum, ibidem
- Salus iustorum à domino, contra Cals. collat. cap. 37
- 41 Emitte lucem tuam & veritatem tuam, ipsa me deduxerunt etc. 1. de voc. gen. 14
- 58 Fortitudinem meam ad te custodiam, ibi.
- Voluntas eius praeueniet me, ibidem
- 67 Deus Israel ipse dabit virtutem & fortitudinem etc. in epi. ad Demetriadem
- 75 Et adorabunt eum oes reges terrae etc. 1. de voca. gen. 18.
- Benedicentur in ipso omnes tribus terrae etc. ibid.
- 73 Notus in Iudaea Deus, epi. ad Rufin.
- 76 Illuxerunt choruscationes tuae orbi terrae, 1. de vocatione gentium 4: Hæc est mutatio dexterarum excelsi, ad obie. Vin. c. 17
- 77 Spiritus vadens & non rediens, 1. de voc. gen. 7
- 81 Concupiscit & deficit anima mea in atriâ domini cõ. Cals. c. 14.
- 84 Dominus dabit benignitatem & terra nostra etc. cõ. Cals. à ca. 6. vsq; 8.
- 85 Oes gentes quascunq; fecisti, venient & adorabunt te etc. 1. de vo. gen. 18
- 88 Gloria virtutis torum tu es ad Dem. Domine in lumine vultus tui ambulabunt, cõ. Cals. coll. c. 36
- 93 Dominus nouit cogitationes sapientium quonia vanæ sunt, ad Demetr.
- 96 Custodit Deus animas sanctorum suorum, contra Cals. coll. cap. 37
- 118 Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, contra Cals. coll. cap. 14
- 121 Lætatus sum in his quæ etc. ibidem
- 126 Nisi dominus ædificauerit donum, ad Genuens. dubium 8
- 131 Si introiero in tabernaculum etc. contra Coll. c. 17
- 144 Alleuat dominus eos qui corrumpunt, 1. de vo. gen. 9: et ad cap. Gallo. c. 21 & ad obiect. Vin. c. 7
- EX PROVERBIIIS
- 1 Initium sapientiae timor domini, contra Cals. Coll. cap. 14 & 19
- 2 Iuxta 70: Dominus dat sapientiam & à facie eius scientia etc. li. 1. de vo. gen. c. 24: & epi. ad Dem. & ad Ruf.
- 8 Iuxta 70: Meum consilium & mea tutela 1. etc. 1. de voc. gen. c. 14
- Iuxta 70 Præparatur voluntas à domino, ibid. & 1. de voc. gen. ca. 10
- Et epist. ad Rufinum
- 9 Principium sapientiae timor domini, 1. de voc. gen. 17
- 19 Iuxta 70: Multae cogitationes in corde viri, & consilium etc. 1. de vo. gen. 14
- 20 Iuxta 70: A domino corriguntur gressus viri, mortalis aut quomodo poterit intelligere etc. ibidem
- 21 Omnis vir videtur sibi iustus, dirigit autem corda dominus, ibidem
- EX ECCLESIASTE
- 2 Iuxta 70: Non est bonum homini, nisi quod comedit & quod bibit & hoc vidi ego quod à manu Dei est, 1. de voc. gen. 14

- A** 8 Iuxta 70: Quantumcūq; laborauerit homo ut querat nō inueniet etc. ibidem. Et in epist. ad Demetriadem
- 9 Iuxta 70 Sunt iusti & sapientes & opera eorū in manu Dei, 1 de voc. gen. 24. Et ad Demetriadem
- EX SAPIENTIA**
- 1 Deus mortē nō fecit etc. lib. Sēt. 303
- 4 Raptus est, ne malitia mutaret etc. in carmine de ingratis c. 31
- 7 In manu illius & nos & sermones nostri, & omnis sapientiē & operū scientia, 1 de voc. gen. 24
- 8 Sciu quod aliter non possem esse continens nisi Deus det, ibidem: Et contra Cass. coll. cap. 36
- 9 Corpus quod corrūpitur aggrauat animā, in epist. ad Demetriadem
- EX ECCLESIASTICO**
- 1 Corona sapientiē timor domini, vtraq; aut sunt dona dei, 1 de vo. gē. 24
- 7 Noli esse iustus multū, Sēt. 365
- 15 Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas à Deo sunt, 1 de vo. gen. 14: & Sēt. 303
- 15 Nemini mandauit impiē agere, ad cap. Gall. c. 1
- B** 25 Beatus cui donatū est habere timorē domini, 1 de voc. gen. c. 27: Et contra Cas. coll. cap. 19
- 31 Qui potuit transgredi & nō est transgressus, 1 de voc. gen. cap. 10
- 40 Grate iugū super filios Adā à die exitus etc., 1 de voc. gen. cap. 11
- EX ESAIA**
- 2 Erit in nouissimis dieb⁹ manifestus mons domini, & veniet ad eum omnes gentes, 1 de vo. gen. 18
- 9 Gentium populū qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam, 1 de vo. gen. 15, Et 1 de vo. gen. 15
- 31 Iuxta 70: In thesauris salus nostra aduenit, sapientia & pietas & disciplina à domino, hi sunt thesauri iustitię, lib. 1, de vo. gen. cap. 14
- 27 Iuxta 70: Et faciet domin⁹ Sabaoth omnibus gentibus in monte isto viuent in lætitia, 1 de vo. gen. 18
- 33 Quis cognouit sensum domini, aut quis eius consiliarius fuit etc., 1 de vo. gen. 24
- 40 Omnis vallis replebitur, li. 1 de vocatione gent. cap. 9
- 41 Non derelinquam eos, ipsi autē cō-
- uerfi sunt retro, 1 de voc. gen. 10
- 43 Faciam in deserto viam, libro, 1 de voc. gen. c. 9
- Benedicent me bestię agri, ibidem
- In gloriam meam parauit illum, & perduxit plebē cęcā, 1 de vo. gē. 10
- 45 Mihi sestetur omne genu, 1 de vo. gentium 9
- 51 Reuelabit dominus brachium sanctorum suum in conspectu omnium gentium, 1 de vo. gen. 18
- Quibus non est annunciatum de eo videbunt, in epist. ad Demetriadem.
- 54 Ecce aduenx ad te per me accedēt, 1 de vo. gentium 18
- 55 Gentes quę te non cognouerunt inuocabunt, ibidem
- 66 Iuxta 70: Et veniet omnis caro in conspectu, 1 de vo. gen. 9
- Iuxta 70: Nonne ego fecundum & sterilē fecit de vo. gen. 14
- EX IEREMIA**
- 1 Priusquam exires de vulua, sanctificauit te, 1 de vo. gen. 11
- 9 Non gloriatur sapiens in sapientia etc. in epist. ad Demetriadem
- 10 Scio domine quia non est in homine via eius, nec viri est ut dirigat iter suū, 1 de vo. gen. 24
- 17 Maledictus homo qui confidit in homine, in epist. ad Demet. Et cōtra Cas. cap. 36
- 34 Erunt mihi in populū, & ego ero in illis in Dēū quia conuertentur ad me, 1 de vo. gen. 24
- 31 Iuxta 70: Dabo leges meas in sensum ipsorum, li. 1, de vo. gen. c. 2, 9
- Omnes cognoscent me à pusillo eorum, ibidem
- Propitius ero iniquitatibus eorum, ibidem
- Dilectione xterna dilexi te, propterea traxi te ad miserationem, Ad Demetriadem
- 31 Iuxta 70: Dabo eis viam alteram & cor aliud 1. de vocatione gentium 9
- Timorem meum dabo in cor eorū ne discedant à me, ibidem: Et ad Demetriadem.
- EX EZECHIELE**
- 11 Spiritum nouum dabo eis, & euellā cor lapideum etc. contra Cassian. coll. cap. 23

INDEX SCRIPTVRARVM.

EX OZBE.

1 Et erit in loco in quo dictum est eis, non populus meus vos etc. 1. de voc. gent. 18.

2 Miserebor non dilectæ, ibidem

EX IOHEL

3 Effundam spiritum meum super omnem carnem. lib. 1. de vocatio. gent. cap. 9

EX HABACVC

4 Iustus ex fide viuuit li. contra Cas. colla. cap. 37.

EX ZACHARIA.

9 Iuxta 70. Quia si quid bonum ipsius est, & si quid optimum, ab ipso est, 1. de voc. gent. 14.

EX MALACHIA

1 Iacob dilexi. lib. 1. de vocat. gent. cap. 11.

EX NOVO TESTAMENTO

EX MATTHAEO.

1 **I**psæ saluum faciet populum suū à peccatis eorum etc. contra Cas. colla. cap. 38.

3 Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham, in epistola ad Ruffinum.

7 Pluit super bonos & malos & solē suū oriri facit etc. 2. de yo. gen. 10

Qui vult tecum iudicio contendere & tunicam tuam tollere, in epi. ad Demetriadem.

Non veni soluere legem etc. Sententia 375.

6 Ne nos inducas in tentationem lib. 2. de voc. gen. cap. 28.

Ne inferas nos etc. cōtra Cas. c. 37

Dimitte nobis debita etc. Sent. 38. & epigrammate 38.

Diligite inimicos vestros, in epist. ad Demetriadem.

7 Si vos tūm sitis mali, nostis data dare filiis etc. ad obiect. Vincent. cap. 2

Omnis qui petit accipit, cōtra Cas. à cap. 6. vsque ad 8.

Angusta & arcta est via etc. Sen. 19 & epigrammate 19

8 Non inueni tantam fidem in Israel contra Cas. colla. cap. 36

9 Nō opus est sanis medicus sed male habentibus 2. de vocat. gent. 15.

Et ad Demetriadem.

Non veni vocare iustos sed peccatores, ibidem vtroq; loco

10 Eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum li. 2. de voc. gent. cap. 3

In viam gentium ne abieritis & in ciuit. samarit, ne intraueritis 2. de voc. gent. 3.

Dabitur vobis in illa hora quid loquamini, in epist. ad Demetriadē. Et contra Cas. coll. cap. 34

Vnus ex illis non cadet etc. hb. Sentent. 281.

11 Consteor tibi pater, domine cœli & terræ lib. 1. de vocat. gent. ca. 10

Omnia mihi tradita sunt à patre meo. ibidem

Venite ad me omnes qui laboratis ibidem

Onus meum leue lib. sentent. sentent. 111

Neq; patrem quis nouit nisi filius & cui voluerit filius reuelare, in epist. ad Ruffinum

31 in Tyro & Sidone factę essent virtutes etc etc. in sententijs super capit. Gallorū sententia tot. Et ad Gentien. dubium 8

13 Vobis datum est nosse mysteria regni cœlorum 1. de vocat. gent. cap. 14

Quomodo potestis bona loqui cū sitis mali, contra Cassian. cap. 6

17 Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur lib. 1. de vocatio. gent. ca. 6.

Non veni nisi ad oues quę perierunt domus Israel, ad obiect. Vin. cap. 1 vel contra Cassia. coll. cap. 9

16 Caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus. 1. de vocat. gen. 23. Et 2. de voc. gent. 17

Tu es Petrus & super hanc Petram etc. lib. 2. de voc. gen. ca. 28

19 Non omnes capiunt verbū istud sed quibus datum est lib. 1. de vocat. gen. cap. 14

20 Circa vndecimam verò horā exiit li. 1. de voc. gent. cap. 17

Acceperunt singulos denarios ibi. Amice non facio tibi iniuriam ibi.

Multi sunt vocati, pauci verò electi li. 2. de voc. gen. cap. 11

Prædica.

- A** 14 Prædicabitur hoc euangeliū regni in vniuerso mundo, in epistola ad Ruffinum, Et ad capit. Gallo. ca. 4
- 27 Vni dedit quinque talenta, alij duo alij verò vnum 2. de vocat. gent. 8
Tollite ab eo talentum, ibidem
Alios quidem statuit à dextris, alios verò à sinistris, ibidem
Omni habenti dabitur lib. 2. de vocat. gent. cap. 37.
- 16 Vigilate & orate, ne intretis in tentationem 1. de voc. gent. 18
- 18 Docete omnes gentes, baptizantes eos etc lib. 2. de voc. gen. cap. 2
Eccc ego vobiscum sum omnibus diebus etc. ibidem: Et ad Demetriadem.
Euntes docete omnes gentes li. cōtra Casia. colla. cap. 25.
EX MARCO
- 9 Credo domine, adiua incredulitatem meam lib. 2. de vocatio. gent. cap. 11
Prædicare euangelium omni creaturæ 2. de voc. gen. 1. & 3
- EX LVCA
- B** 1 Lucere ijs q̄ in tenebris & in vmbra mortis sedent lib. 1. de vocat. gen. cap. 19
Exultauit infans in vtero meo li. 2. de voc. gent. cap. 11
Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis ipsorum, contra Colla. ca. 21
Memor fuit testamenti sui sancti, & iurisiurandi quod etc. ibidem
- 2 Quod parasti ante faciem omnium populorum lib. 2. de vocat. gent. cap. 18
- 6 Nemo potest duobus dominis seruire, contra Casia. colla. cap. 11
- 8 Vobis datum est nosse mysterium regni cœlorum, illis non est datum, ad Genuen. dubium 8.
- 10 Omnia mihi tradita sunt à patre meo, contra Casian. coll. cap. 14
- 11 Ignem veni mittere in terram, in epistola ad Demetriadem, Et contra Casi. coll. cap. 30
Quid ex vobis istis non indicatis quod bonum est, contra Casi. col. cap. 21
- 17 Domine auge nobis fidem lib. 2. de voc. gent. cap. 21
- 19 Venit filius hominis querere & saluare quod perierat lib. 1. de voc. gent. cap. 21, Et contra Casi. colla. cap. 14 & Sententia 117
Zachee festinans descende, contra Casi. coll. cap. 14
- 21 Ego pro te rogavi Petre, ne deficiat fides tua 1. de voc. gent. 14
Simon Simon, Ecce Sathanas expostulauit vt vos teneret sicut triticum: ego autem rogavi pro te lib. 2. de voc. gent. cap. 28: Et epist. ad Ruffinum & contra Casi. coll. cap. 37
Conuersus dominus respexit Petrum 2. de voc. gen. 28
Tecum paratus in carcerem, in epist. ad Ruffinum
Ter me abneges ibidem
- 23 Memento mei cum veneris in regnum tuum lib. contra Casi. coll. cap. 14
- 24 Nonne cor nostrum ardens erat in nobis? contra Casianum collato. cap. 30
- EX IOANNE
- 1 Lux in tenebris lucet & tenebræ eā non comprehenderunt, 1. de voc. gen. 10
Mundus eum non cognouit ibidē
Ecce qui tollit peccata mundi, in epistola ad Demetriadem
Qui non ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, ibidem
In sua venit & sui eum non receperunt, ad capit. Gall. cap. 9
- 2 Soluite templum hoc, contra Casi. colla. cap. 25.
Testimonium eius nemo accipit 1. de voc. gen. 9
Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, 1. de vocat. gent. 18. Et ad Demetriadem
Ira Dei manet super eum lib. 1. de voc. gent. cap. 18
Qui accipit testimonium eius, signauit quia Deus verax est 1. de vocat. gent. 20.
Non potest homo quicquam accipere nisi fuerit ei datum de celo 1. de voc. gent. 24. Et contra Casi. coll. cap. 36
Filius quos vult viuificat, in epist. ad Ruffinum

INDEX SCRIPTVRARVM.

- Qui credit ei qui misit me, habet
vitā æternam contra Casſi. coll.
cap. 37
- Pater meus, vsque modò etc. lib.
Senten. 277
- 6 Nisi manducaueritis carnem filij
hominis etc. li. 2. de voc. gent. c. 18.
Nemo potest venire ad me, nisi
pater qui misit me, attraxerit eum
1. de voc. gent. 24. Et 2. de voc. gen.
27: Et ad Ruffinum: Et contra
Casſi. colla. à cap. 6. vsque ad 8, &
capite. 84
- Nemo potest venire ad me nisi fue-
rit ei datum à patre meo, 1. de vo-
cat. gen. 24 & ad Ruffinum, & ad
Genuensium dubium 8.
- Omne quod dedit mihi non perdā
ex eo quicquam, 1. de voc. gent. 24
- Hæc est voluntas patris mei, vt om-
nis qui credit etc. contra Casſia.
collat. cap. 37.
- 8 Abraham diem meum vidit & ga-
uifus est, li. 2. de voc. gent. cap. 14
- Vos de patre diabolo nati estis, ad
obiect. Vinc. cap. 6
- Mendax de proprio loquitur, ibidē
- Qui facit peccatum, seruus est pec-
cati, contra Casſia. colla. cap. 21
- 10 Non rapiet quisquam oues meas
de manu mea, lib. 2. de voc. gent.
cap. 14.
- An nescis quia potestatem habeo
ponere animam meam & potesta-
tem sumere eam, 2. de voc. gen. 28
- Ego & pater vnus etc. Senten. 346.
- 11 Iesus moriturus erat pro gēte & nō
tantum pro gente etc. de vocat.
gent. 20. Et ad obiect. Vinc. cap. 2.
vel ad Gallo. cap. 9
- Sciens Iesus quia venit hora eius,
Sent. 370
- 12 Omnia traham ad me ipsum, lib. 1.
de voc. gen. cap. 9: Et contra Casſi.
coll. cap. 14.
- Ego sum via, veritas etc., Sententia
268
- 13 Sicut palme non potest ferre fructū
nisi manserit in vite, in epistola ad
Demetriadem
- Sine me nihil potestis facere, con-
tra Casſia. collat. cap. 31. & 35
- 16 Exiui à patre etc. Sentent. 328
- 17 Hæc est vita æterna, vt cognoscāt
verum te Deū, contra Casſi. c. 17.
- 18 Non enim loquetur à semetipſo,
Senten. 366
- 19 Non haberes potestatem aduersum
me vllam, nisi tibi datum esset de-
super, ad Genuensium dubium 7.
- 21 Extendes manus tuas, & alius te
præcinget & duces quò tu nō vis,
2. de voc. gent. 28
- Ois qui est ex veritate etc. Sent. 374
- EX ACTIS APOSTO,
- 1 Parthi & Medi & Elamitæ etc. lib. 2.
de voc. gent. cap. 16
- 3 Fides quæ per eum est, dedit inte-
gram sanitatem 2. de voc. gent. 23.
- 4 Connenerunt verè in ciuitate ista
aduersus sanctum filium etc. 2. de
voc. gent. 25
- Quæ nianus tua & consilium tuum
decreuerunt fieri, ibidem: Et ad ca-
pit. Gallorum 27. & ad Genuens.
dubium 7
- Nec aliud est nomen sub celo datū
hominibus etc. eōtra Casſi. cap. 38.
- 10 Obstupuerunt ex circumcisione fi-
deles qui venerant cum Petro, in
epistola ad Ruffinum.
- Quæ Deus mundauit tæ commune
ne dixeris, ibidem
- 11 Cum coepissem loqui, decidit spiri-
tus sanctus super eos, lib. 2. de voc.
gent. cap. 38
- 12 Crediderunt quotquot erāt præor-
dinati ad vitam æternam, in epist.
ad Ruffinum
- 14 Qui in preteritis generationibus di-
misit oēs gētes, 1. de voc. gē. 5. Et ad
Ruffinum
- In quo viuim⁹ mouemur & sumus,
2. de vocatione gentium 4
- Non sine testimonio semetipsum
reliquit, ibidem
- 15 Simon narrauit quæ admodū primū
Deus, 2. de voc. gentium 18
- 16 Lydiæ dominus cor aperuit, 1. de vo-
catione gentium 25; Et ad Ruffinū
Et contra Casſi. coll. cap. 30
- Vetiti sunt à spiritu sancto. loquit
verbum Dei in Asia, lib. 2. de vo-
cat. gen. cap. 3. Et ad Ruffinum &
ad capit. Gallo. 3
- Tentabant ire in Bythiniam & nō
permisit eos spiritus Iesu, contra
Casſia. coll. cap. 25

- 28 Noli timere sed loquere & ne taceas quia ego tecum sum, epistola ad Ruffinum
- EX EPISTOLA PAV-**
li ad Romanos.
- 1 Dicentes se esse sapientes, lib. 1. de voc. gen. cap. 4. Et epistola ad Demetriadem. Et ad Genuens. dubium 8
- Gratias ago Deo meo per Iesum Christū pro omnibus vobis quia fides etc. 1 de vo. gen. 23. Et contra Coll. cap. 16
- Iustus ex fide vivit, in epistola ad Ruffinum
- Inuisibilia Dei p ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, contra Cassi. coll. cap. 14
- Euanuerunt in cogitationibus suis, contra Cassian eoll cap. 26
- 2 Naturaliter quæ legis sunt faciunt, contra Cassi. coll. cap. 22
- 3 Nunquid incredulitas illorum fidē Dei euacauit. de voca. gentium cap. 9
- Omnes peccauerunt & egent gloria Dei, contra Cassi. coll. cap. 22
- 4 Plenissimè sciēs quoniā quod promisit Deus potens est & facere, 1 de voc. gen. 20
- 5 Gloriamur in tribulationibus, lib 2 de voc. gen. cap. 17
- Christus pro impijs mortuus est, 2 de voc. gen. 16
- Cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, ibidem.
- Tribulatio patientiam operatur, patientia probationem etc. 2. de voc. gen. 35. & contra Cassi. cap. 37
- Charitas Dei diffusa est in cordibus vestris etc. in epistola ad Ruffinum: Et contra Cassi. coll. cap. 30
- Qui est forma futuri, Sent. 329
- 6 Cum serui essetis peccati, contra Cassi. coll. cap. 21
- 7 Velle adiacet mihi, perficere bonū non inuenio, contra Cassi coll. à cap. 6. vsq; ad cap. 8
- Quis me liberabit. etc. Sent. 327.
- 8 Quis non separabit à charitate Christi. lib. 1. de voc gen cap. 24. Et lib. 2 cap. 17
- Non sunt condignæ etc lib. Sentē-

- tia, 171
- In his omnibus superamus per eum qui dilexit nos, 1. de voca. gen. 24. & contra Cassi. coll. cap. 35
- Quicunq; spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei, lib. 2. de voc. gentiū cap. 10. & ad Demetriadem, & Sent. 310
- Qui spiritum Christi nō habet hic non est eius, in epistola ad Demetriadem.
- Quid oremus sicut oportet nescimus ipse spiritus etc. ad Demetriadem
- In quo clamamus, abba pater, ibid.
- 9 O homo tu quis es qui respondeas Deo! lib. 1. de voc. gent. cap. 17. Et ad Genuens. dubium 6
- Nō qui filij carnis sed qui filij sunt promissionis æstimantur in semine cap. 1. ad obiect. Vincent. & ad 9. capit. Gallor.
- Miserebor cui miserebor etc. ad ver. su. Psal. 102: Qui propitius fuit etc
- 11 Non respuit Deus plebem suā quā præsciuit, lib. 1. de voca. gentium cap. 10
- Sic ergo & in hoc tēpore reliquæ per electionem gratiæ etc. 1 de vo. gentiū 10: Et ad Genuensium dubium 4
- Secundū euāgelium inimici propter vos, secundum electionem dilecti. 2. de voc. gen. 10.
- Gracitas ex parte contigit in Israel, 1. de voc. gen. 10
- Nolo vos ignorare fratres mysterium hoc etc, 1. de vocatione gentium 13
- Sicut enim & vos aliquando non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter illorum incredulitatem etc, lib. 2. de voc. gen. 17
- 0 altitudo diuitiarum, lib. 2. de vocat. gen. cap. 17. & lib. 1. de voc. gē. cap. 9. Et ad Gallo. cap. 8. Et ad Genuens. dubium 4.
- Cum introierit plenitudo gentium sic omnis Israel saluus erit. 2. de voca. gen. 9
- Sine penitentia sunt dona Dei & vocatio, ad obiect. Vinc. cap. 12
- Electio consecuta est, ceteri verō

- excitati sunt, ad Genu. dub. 4
- 12 Vnicuique Deus diuisit mensuram fidei, li. 1. de voc. gen. cap. 13
 Mihi vindicta etc. ad vers. Psal. 101.
 Facias misericordiam
 Honore iniquem praeuenientes, in epistola, ad Demetriadem
 Vince in bono malum, ad Demetriadem
- 13 Plenitudo legis, charitas. Sent. 117.
- 14 Omne quod non est ex fide, peccatum est, in epistola ad Rufinum.
 Et contra Cas. coll. cap. 11
- 15 Deus patientiae & consolationis det vobis id ipsum sapere, 1. de vocat. gen. 13
 Deus spes repleat vos omni gaudio & pa. lib. 1. de vocat. gen. cap. 13
- EX PRIORIBUS EPISTOLIS**
 1a ad Corinthios.
- 1 Ipsis vocatis iudeis atque Graecis Christum Dei virtutem, 1. de vocat. gen. 9,
 Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, 1. de vocatione gentium 14. Et contra Cassia. cap. 16.
 Confirmabit vos usque in finem sine crimine, 1. de voc. gen. 14
 Quae stulta sunt mundi elegit Deus, in epistola ad Demetriadem
 Perdam sapientiam sapientum, Ad Demetriadem
 Praedicamus Christum crucifixum, gentibus stultitiam, iudeis scandalum. Ad Gall. cap. 5.
 In sapientia Dei non cognouit mundus per sapientiam Deum contra Cas. col. cap. 19.
- 2 Non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est. Ad Demet.
- 3 Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, ad Demetriadem. Et 1. de voc. gen. 9: & ad Rufinum
 Vnicuique sicut Deus dedit, ego plantaui, Apollo rigauit sed Deus incrementum dedit, 1. de vo. gē. 6.
 Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem, 1. de voc. gen. 7.
 Dei agricultura estis, Dei cultura estis, 1. de voc. gen. 6.
- Dei edificatio estis, ad Genuen. dubium 8
 Sapientia huius mundi stultitia est apud deum, contra Coll. cap. 19
 Si quis videtur inter vos sapiens esse stultus fiat ut sit etc. cot. Caf. 19
- 4 Quis te discernit quid habes quod non accepisti? Ad. Gallorum. dub. 4: Et contra Caf. cap. 15. & 19- & 30 & 1. de voc. gen. 15
- 6 Quare non magis iniuriam accipitis, in epist. ad Demetr.
 Qui adhæret Deo, vnus spiritus est 1. de voc. gen. 6
- 7 Vnusquisque proprium donum habet ex Deo, 1. de vocat. gen. 14: & contra Caf. cap. 16
 Misericordiam consecutus sum ut fidelis essem, contra Cassia. coll. cap. 15
- 11 Oportet haereses esse, ut qui probati sunt manifesti etc. ad Gallorum cap. 13
- 12 Nemo potest dicere, dominus Iesus, nisi in spiritu sancto, lib. 1. de voc. gen. cap. 14. Et ad Demet. & contra Cas. 14. & 15, cap.
 Qui operatur omnia in omnibus, 1. de voc. gen. 14
 Nunc posuit deus membra, & vnūquodque eorum sicut voluit 1. de voc. gen. 6.
 Diuisiones gratiarum sunt, id est autē spiritus etc. 1. de voc. gen. 7
 Diuidens singulis prout vult, 1. de voc. gen. 7
 Haec omnia operatur vnus atque idem spiritus, in epistola ad Dem. & contra Caf. cap. 14
- 13 Ex parte cognoscimus, ex parte prophetamus, 1. de voc. gen. 13
 Si linguis hominum loquar etc. in epist. ad Demet.
 Si tradidero corpus meum ita ut ardeam, ad Demet.
 Caritas patiens est etc. ad Demetriadem.
 Si habuero omnem fidem ita ut montes transferam, in epist. ad Rufinum, & contra Caf. cap. 16
- 15 Deo autē gratias qui dedit nobis victoriam per Iesum, etc. 1. de vo. gē. 14
 Gratia Dei sum id quod sum, contra Cassia. coll. cap. 15

Tunc & ipse subiectus etc. Sententia. 377.

EX POSTERIORE
ad Corinthios.

- 2: Alijs odor mortis in mortō, lib. 2. de vo. gē. 4. Et ad Gallorum. cap. 7
- 3: Non quodd sufficiens sumus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis 2. de vo. gen. 14. Et ad Demetriadem, Et contra Casl. à cap. 6. vsq; 8, & de ingratis c. 34.
- 4: Litera occidit lib. 2. de voc. gen. c. 4
- 4: Deus qui dixit de tenebris lumen splendescere, contra Casl. col. c. 14
- Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus. vt eminentia sit virtutis Dei, contra Casl. cap. 27
- 5: Ecce facta sunt omnia noua, lib. 1. de voc. gen. cap. 9
- Si vnus pro omnibus mortuus est, ergo mortui sunt, 2. de voc. gen. 16
- 6: Quæ participatio iustitiæ. cum iniquitate. contra. Casl. coll. cap. 17
- 8: Cum diueses sit, propter vos pauper factus est, in epist. ad Demetriadem.
- 9: Potens est Deus omnem gratiã abũdare facere etc. 2. de vocatione gē. tium 14.
- 17: Oramus ad Deum vt nihil faciat mali, in epistola ad Demetriadem. & ad obiect. Vlt. cap. 10

AD GALATAS

- 1: Si ex lege iustitia, ergo gratis Christus mortuus est, Ad Genuensium dubium 5.
- 5: Fides quæ per dilectionem operatur in epist. ad Ruffinum,
In Christo Iesu neq; circũcisio aliquid valet etc. sed fides quæ per charitatē, contra Casl. col. cap. 22.

AD EPHESIOS.

- 1: Ego audita fide vestra quæ est in domino Iesu, nõ cesso gratias agere pro vobis, memoriã vestri faciens in orationibus meis vt Deus det vobis spiritũ sapientiæ etc lib 1. de vo gen. cap. 21. & contra Casl. ca 16
- Prædestinauit nos in adoptione filiorum, lib 2. de voc. gen. cap. 31
- 2: Erasmus natura filij iræ, lib 2. de vo. gen. cap. 18
- Etate illo in tempore sine Christo, 2. de voc. gen. 28.

Deus qui diues est in misericordia propter nimiam charitatem suam etc. 1. de voc. gen. 27.

Dei donum est, non ex operibus: 1. de voc. gen. 27. Et ad Ruffinum.

Ipsius enim sumus signentũ, creati in Christo Iesu in operibus bonis, 1. de vo gen. 21. & li. 2. cap. 35. Gratia salui facti estis per fidem, ad Gall cap. 14. Et ad Genuensiu. dubium 5.

3: Huius rei gratiã flecto genua mea, & vt det vobis secundum diuitias etc. 1. de voc. gen. 24.

Quod alijs generationibus non est agnitum filijs hominum, in epist. ad Ruffinum,

5: Eratis aliquando tenebræ, lib. 1. de de voc. gen. cap. 18

Vnicuique nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi, lib. 1. de voc. gen. cap. 24

6: Pax fratribus & charitas cum fide à Deo patre, ad Genuens. dubium 5. & contra Casl. cap. 30

AD PHILIPPENS.

1: Qui cepit in vobis opus bonum etc li. 1. de voc. gen. cap. 24

Vobis donatum est pro Christo, nõ solum vt in eum credatis, in epist. ad Ruffinum: & ad ad Genuensiu dubium 5.

2: In nullo terreamini ab aduersarijs quæ illis est causa perditionis. Ad Gall cap. 11

Gratias ago Deo meo, in omni memoria vestri, contra Casl. collat. cap. 16

2: Deus est qui operatur in vobis & velle & perficere, lib. 1. de vocat. gen. cap. 24: & ad Ruffinu, & contra Casl. à cap. 6 vsq; ad 8

Alter alterũ superiores sibi inuicẽ arbitantes, in epistola ad Demetriadem

Cum timore & tremore. Ad Demetriadem

AD COLOSSENS.

1: Reconciliati omnia in ipso, lib. 1. de voc. gen. cap. 9

Eripuit nos de potestate tenebrarum, 1. de voc. gen. 18

Gratias agimus Deo, audientes fidẽ vestram, 1. de voc. gen. cap. 31

- Non cessamus pro vobis orantes & postulantes vt impleamini, 1 de voc. gen. 23
- Dignos nos fecit sortis in partem sanctorum in lumine, 2 de vocat. gent. 19: Et in epistola ad Ruffinū, Mysterium quod absconditum fuit à seculis etc. 2. de voc. gēt. cap. 17
- I** In ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis etc. lib. Sentent. 293
- EX PRIORE EPISTOLA**
Ad Thesalonicenses.
- 1** Gratias agimus Deo memores operis fidei etc. lib. 1 de vo. gē, cap. 13
- 2** Nos gratias agimus Deo quoniam cum accepissetis à nobis verbum, 1 de vo. gent 23
- 3** Qui operatur in vobis qui credidistis etc. 1 de voc. gent. 23
- 4** Vos dominus multiplicet & abundare faciat charitatem in inuicem etc. lib. 1 de vocat. gent. cap. 24
- 5** Ipse Deus pacis sanctificet vos per omnia, 1 de vo. gen. 14
- EX POSTERIORE AD**
Thesalonicenses
- 1** Gratias agere debemus, quoniam supercreuit fides vestra etc. lib. 1 de voc. gen. cap. 23
- 2** Ipse dominus noster Iesus Christus & deus & pater noster qui dilexit nos etc. 1 de voc. gen. 24
- 3** De cætero fratres orate pro nobis vt sermo domini currat, 1 de vocat. gentium 24
- 4** Fidelis Deus est qui & confirmabit vos & custodiet à malo, ibidem
- Non omnium est fides, ad Genuē- sium dubium 5
- EX L AD TIMOTH.**
- 1** Christus venit in hunc mundū peccatores saluos facere, quorū primus ego sum lib. 2 de vo. gen. c. 16
- 2** Deus vult omnes homines saluos fieri, lib. 1, de vocat. gen. cap. 12, & lib. 2 cap. 2, 19, & 25: Et ad Ruffinum & ad Gall. cap. 8
- Obsecro primū omnīū fieri obsecrationes & pro oībus hominibus 1. de voc. gen. 12.
- 4** Qui est saluator oīm hominū, maxime fidelīū ad capir. Gall. cap. 5.
- 5** Si quis suorum & maxime domesticorum, in epist. ad Demetriadem
- 6** Diuitibus huius seculi præcipe, ibi. 2. A D. TIMOTHEVM
- 1** Non secundū opera nostra, sed secundū propositum suum vocauit nos, in epistola ad Demetriadē item ad Ruffinū
- Secundū suū propositum & gratiam quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora æterna, lib. 2. de vo. gen. cap. 33
- 2** Firmum firmitermentum Dei stat etc. super Gall. cap. 12: Et ad Genuens. dubium 8
- A D TITVM.**
- 3** Erasmus nos infideles etc. in epistola ad Demetriadem: & lib. 1, de voc. gentium cap. 18.
- Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, in epist. ad Ruffinū
- EX EPIST. PAVL. AD**
Hæbreos
- 1** Quem constituit hæredem vniuersorum lib. 1 de voc. gentium cap. 9.
- 7** Leui cum adhuc in lumbis esset Abraham, lib. 2. de vocatione gent. cap. 11.
- 11** Sine fide impossibile est placere Deo, in epistola ad Ruffinū: Et contra Cas. coll. cap. 12
- 12** Aspicientes in autorem fidei, & consummatorem Iesum, Ad Genuens. dubium 5
- EX EPIST. IACO, APO.**
- 1** Omne datum optimum lib. 2. de vo. gen. cap. 14: & in epistola ad Demetriadem: & contra Cas. cap. 36 & ad Ruffinū.
- Si quis indiget sapientia, postulet à Deo, contra Coll. cap. 36
- 3** Non est ista sapientia de sursum descendens, sed terrena, animalis etc. in epistola ad Ruffinū.
- EX I. EPISTOLA B.**
Petri
- 1** Per ipsum fideles estis in Deo, lib. 1, de voca. gen. cap. 23
- 2** Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei, lib. 1, de voca. gen. cap. 17. & 15
- Cum malediceretur non maledicebat, in epistola ad Demetriadē.
- 4** Si quis loquitur tanquam sermones Dei etc. ad Demetriadem
- Charitas operis multitudinē peccato-

INDEX SCRIPTVRARVM.

catorem, ad Demetriadem

- 5 Deus omnis gratiæ qui vocauit nos in æternam gloriam, in Christo Iesu modicū passos ipse perficiet 1, de voc. gen. 14.

EX 2. EPISTOLA B.

Petri

- 1 Ijs qui coequalem nobis adepti sunt fidem per iustitiam domini & saluatoris Iesu Christi, 1 de vo. gē. 21. Omnia nobis diuina sua virtute quæ ad vitam & pietatem pertinent donauit, Ad Demetriadem: Et contra Cals. cap. 19

- 2 A quo quis superatus est, huic & seruus additur est, contra Cals, coll. cap. 11

EX I. EPISTOLA, B.

Ioannis,

- 1 Ipse est propitiatio pro peccatis nostris & totius mundi, lib. 2. de vo. gen. cap. 2

Ex nobis exierunt sed non erant ex nobis, Ad obiect. Vin, cap 11

- 3 In hoc apparuit filius Dei vt dissoluat opera diaboli, lib. 1. de voc. gen. cap. 8. Et lib. 2. cap. 35

- 4 Vos ex Deo estis filioli, & vicissit mundum quoniam maior est qui in vobis est, 1 de vocatione gentium 24

Omnis spiritus qui confitetur deum in carnem venisse, ex Deo est lib. 1 de vo. gen. 39p. 23

Nos ex Deo sumus, lib. 1 de vocat. gen. 13

Perfecta charitas foras mittit timorem, in epistola ad Demetriadem. Deus prior dilexit nos, ad Demetr. & ad Ruffinum, & contra Cals. coll. cap. 10

Omnis qui diligit, ex deo natus est, charitas ex deo est, in epistola ad Ruffinum. Et contra Cals. cap. 10.

- 5 Scimus quia filius Dei venit & dedit nobis sensum vt cognoscamus verum Deum, 1. de vo. gen. 10, & lib. 2. cap 17, & ad Demetriadem

Simus in vero filio eius, 1 de voc. gen. 10

Omne quod natum est ex Deo, vincit mundum: & hæc est victoria quæ vincit mundum etc lib. 1. de voc. gen. cap. 14.

Mundus totus in maligno positus est. Ad obiect, Vin. cap. 6

EX EPIST. IV DAB.

Quæcunque quidem ignorant blasphemant, quæcunque aut naturaliter etc. lib. 1 de vocatione gentiū cap. 19

INDEX RERVM

Aron adiutor Moysi cuius gesserit figuram, 14. d

Abel Christi gessit figuram, 4. a

Abraham quando cœperit esse fidelis 5, d. Abraham Deum pro mercede sequebatur, 6, b

Abraham pater multarum Gentium etc. 7, a 303, d

Abraham fides, eius est semen, 148. a

Ei facta promissio, ostenditur impleri 309. c

Abstinentia animo & corpori est necessaria, 77. c. 87. d

Omnibus 77. d

Quænam sit perfecta 77. d

Religiosis tamen debet esse familiarior, ibidem

Abstinerè à malo, non satis esse, 138. d. 172. d

Adam ante peccatum dormiens, figura erat Christi, 155. a

Eius ob peccatum condemnatio 3. c. Status eius ante peccatum 78. a. 112. d

Videritne Deum ante peccatum? 78. a

Quæ bona peccato perdidit aut in se corrupit, 78. 112. d. etc. 113. c. 110. a

Affectauit fieri quod Deus est. 78. c. 84. a. 113. a. c. 149. c. 139. b

Magno peccato periit, & in illo periimus omnes 115. a. 113. d. 198. c. 187. d. 314. d

Virtutes quas non perdidit, nec nos perdidimus. 132. a.

Talis erat creatus, qui ex se meriti posset. 112. d

Adulationis malum, 141. d. 174. b

Aduentus Christi secundo præcursorij testes erunt Enoch, & Helias 4. b.

Adulteri puniebantur legibus humanis etiam tempore beati Prosperi 15. d.

AEquitatis officia. 93. a

Aeternitas vera. 133. c

Affectiones animi quatuor: timere, etc. non esse vitia 96. a.

- Vitæ tamen istius sunt, non futuræ
96. a
- Affectio[n]um humanarū varietas pro-
uenit à voluntate, 141. d
- Affectus orandi, eidem gratiæ quæ pe-
titur, est ascribendus, 118. d. 179. c,
288. b
- Ægyptij de Cham sunt orti 116. c
- Amator Dei, amator est sui, 157. a. 159. b
- Amare, idè est ac velle. 186. c. 288. a
- Ambitiosi deseribuntur, 87. b. c
- Amor qui est naturalis, 93. d
- Amores bonus & malus 141. a. 147. b.
- Amor amore superatur 301. c
- Amore migramus vel ad cælū, vel etc.
156. a
- Quales nos amet primus Deus, 137. a
- Anna vxor Helchanæ quid figuratè fe-
ceit, 11. a. etc.
- Angeli quales sint creati, 61. b
- Quòd boni perseverarint, ex ipso-
rum prouenit voluntate, 62. b,
- Iidem iam nec possunt nec volū[n]tate
fieri beatiores, ibidem, c
- Vnde factum sit, vt aliqui caderent?
61. b
- Angelus, nomen est actionis, 111. b
- Animalia in lege quæ munda & immū-
da 21. a
- Animæ cuiuslibet humane naturaliter in-
est qualiscunq; voluntas, 286. c
- Anima cuiusque aggregatur corrupti-
bili corpore. 134. d. 138. b. 153. b. 163.
d. 239. a
- Remedium cōtra hoc malū. 134. d
- Animæ ægritudo 22. d. 119. b. 144. c. 221. c
- Animæ rationalis primum vniu. 160. b
- Eadem quandōnā sit inordinata, 138.
b. 145. c. 155. b. 176. d
- Animus fortis 136. d. 168. d.
- Animi equitas sanitate corporis est me-
lior, 143. c
- Anima vnde quæat beatè viuere, 144. a.
148. b
- Ab animi puritate hominis puritas pro-
cedit, 168. c.
- Ipe suo tātū sensu diiudicat incor-
porea, 155. c
- In animis omnium primò agitur, vt
ex nolentibus fiant bene volentes
118. d
- Animus quibus delectatur, in ijs pro-
ræat aspectus 205. b
- Apostoli cum Christus pateretur, sunt
obtenebrati. 213. b. 170. b
- Aquilæ proprietates 209. a
- Arca Noe erat figura Ecclesiæ 305. c
- Arce Noe fabrica, 4. b
- Audiendi verbi Dei ratio, 145. c.
- Augustini laudes, 96. d. 98. c. 101. d. 118. a
111. b. d. 191. d. 321. a
- Eius error de fide. initio. conuersio-
eius, 113. a
- Censoria grauitate omnes opiniones
suas discussit, 113. b
- Hac in re quoque est imitandus, ibi-
dem
- Ipe gratiam Christi copiosè, idq[ue]
in plurimis li. suis docuit 131. d. etc
- Ei obrectates, in vno cunctis, & præ-
cipuè sedis apostolicæ Pontifici-
bus, iniurijs fuere 117. d
- Obrectatores hi. carmine notantur,
190. c. d.
- Augustini maior fuit quā cæterorum
industria in Pelagia. debellandis,
191. d
- Aures easte quales, 84. d
- Auxilium Dei, quod habet Sancti. 88. b
- Auxilium Dei est cuius homini neces-
sariū ad omne bonū. 314. b. 315. b.
- Babylonicæ turris extectio. 5. b.
- De Balaam propheta 24. d
- Baptismus exus hominū peccatis, 109. c
- Baptismi vtilitas, 165. c.
- Quam sit necessarius, 105. a. 109. b. 113.
a. 152. b. c
- Pec ipsum remittitur quoduis pec-
catorum, 145. c
- A quocunq; conferatur, effica est,
154. c.
- Iterari non potest. 155. a
- Eius vices supplet martyrium, 141. c.
174. b
- Vnde habeat operadi virtutem, 115. d
- Beati, qui sunt, 137. c. 170. a
- Beatorum inæqualis quidem erit beati-
tudo, sed nullus non erit suū sorte
contentus, 61. d. 166. c
- Benedictio Iacob & Esau 9. a. etc.
- Beneficentia, 91. c
- Bona temporalis non vt præmium, sed
vt solatium iusti accipiunt, 76. a.
158. b
- Æterna bona nunquam inniti per-
dimus, sed temporalia, 146. b. 175. a
- Bonifacius papa, cōmēdatur 132. c
- Boni cur lætant, 146. a.

INDEX RERVM.

- Bonorum labor, mores tolerare malorum, 141. a 154. d
- Bonum summum desiderarunt quidem huius seculi sapientes noscete, sed non inuenierunt, 125. b
- Idque quia semetipsis duobus ad hoc utebantur, ibidem
- Qui autem inuenere, illuminare Dei gratia inuenierunt 156. d. 314. c
- Boni quis sit finis 141. b
- Summum bonum, vnum, ibidem
- Hoc autem tantum erit multis ac paucis, 145. d
- Bonum creaturæ rationalis, 141. d. 142. b. 151. d 147. a. 164. a 85. a
- Bonum quamlibet exiguum, in Deum autorem est referendum, 158. c
- Bonum hominis illud est maximū, quo ipse sit bonus 148. b
- Bonus solus De' quomodo dicitur 163. a
- Bonus nemo est, qui nō fuerit mal' 143. a
- Bonus nemo sit absq; Deo, 164. b. 122. c
- Nemo autem frustra talis est, 123. a
- Bonum quomodo bene fiat, 140. c 146. a
- Bonus temporalibus nec bonis extollitur, nec malis frangitur 136. d. etc. 168. b
- Bonum velle non habet homo nisi gratia Dei ei donetur, 128. b
- Botrus ab exploratoribus terræ promissus allatus, 12. a
- Cain peccatum. 87. a. 303. a
- Cur sacrificium eius reprobetur, 4. a
- Bellandi intra instituit 4. a
- Figuram gessit Iudaici populi ibidem
- Cantica Canticorum, & etc. cuius non licuit legere tempore legis 87. b
- Caro spiritui nō subdatur, nisi ipse Deo prius subdatur, 177. c. 176. c
- Carnem suam domans ac regens, quid laudis consequatur, 148. c
- Hoc à nemine sit sine auxilio Christi 114. d. 63. d.
- Catholicus quis dicendus sit, 52. b
- Casu nihil accidit, 96. b. 254. d
- Calsiani fraudes 118. b. c. 112. a
- Errores 118. d. 110. b. c. d. 127. c. 128. d
- Constitutur Pontif. & concil. autoritate 120. c. d
- Calsiano nec cum hæreticis, nec cum catholicis cōcordia plena fuit, 119. a
- Quibus scripturæ testimonijs errores suos conatus sit astruere 82. d.
124. b. d. 127. b. 129. b. d. 118. d. 127. c. 127. a. 123. d
- Tota eius erronea doctrina summam reperitur 127. c. 121. a. etc
- Eius collationes cōtrariæ sunt Augustino 98. d
- Celestinus papa præclarus fidei cōtra hereses Pelæ. & Nestor. defensor. 123. c
- Chaldæi, astronomiæ dediti. 6. a
- Charitatis descriptio 88. d
- Ipsa est spiritus S. donū 88. d. 158. c. 126. d. 116. b. 302. c. 323
- Quā necessaria ad salutē 89. a. 126. 302. c
- Apostoli verba de ea, 1. Cor. 13. explicatur 89. a. 327. d
- Vnde augeatur, 119. b
- Cur dicatur plenitudo legis. 147. b
- Vnde colligatur, excellens qd esse 154. d
- Eā habēs, diligit deū & proximū 157. a
- Non omnibus datur integra, 302. c
- Christus qui dicitur. primitiæ dormiētium. 46. c. 206. d
- Sine eo nemini salus 100. c
- Sudore sanguineo quē fudit sub passionē quid designauit, 117. d. 171. c.
- Vesperti in cruce, mane in resurrectione meridie in ascensione 146. a
- Eū & Deum & honore vera fides cōfitemur 156. b
- Ipsa est via veritas etc 150. a
- Passio eius excedit cuiusvis martyris passionem, 150. d (d)
- Quo sensu dicatur Patrē reliquisse 145
- Non ipsi sua profuit humilitas, sed nobis 178. b
- In eo solo mons inuenit quod perdidit, 198. d
- Confiteri eum hominem esse, quāam sit necessarium 157. c
- Per eum, neq; aliter, antiqui iustificati sunt, 15. d
- Patientia sua quē nobis profuit 213. c
- Solus ipse exiit absq; peccato 215. a
- Incarnatio eius semper fuit optata 144. c
- Etiā puer, intelligentiæ vterioris, erat quāam senes etc. 245. d.
- Nullis pulsabatur cōcupiscētijs 246.
- Christi nomen à christinate 156. a
- Circuncisio data Abraham 7. a
- Cur in præputio, non autē in alio membro, ibidem
- Ciues patriæ cœlestis 134. c. 163. d
- Claudicatio Iacob patriarchæ. 10. b.

- Peccatū originale, sicut baptisimus auferabat, 171 c
 Clamor ad Deū. 139. c
 Ex cogitatioe facies mētis existit 84. d
 Cogitationes nostræ per opera se produnt, 138. c
 Bonarū initia, semper ex Deo esse credēdū, 119. b. 121. b. 122. c. 135. a. 197. a. 118. b
 Cognoscere Deum, donum est Dei 196. d. 114. c. 104. b. 105. c
 Communio sanctorum, 14. b.
 Conciliorū decretis inhæreatur, nec retractentur 118. a. 131. c.
 Concupiscentia carnis quā malā, 16. a
 Non est naturalis, sed vitiosa 83. c
 Concupiscentia praua, nisi ei assentiaris non est peccatum. 83. c. 137. d.
 Concup. seu cupiditates prauæ, labe primæ præuaricationis naturam humanam sunt ingressæ, 109. a. 110. d. 123. a. 125. c
 Confessio peccati est utilis, 148. b
 Quæ sit illa, 139. d
 Confessio peccatorum apud Sacerdotem. 73. d
 Humilis de malis cōfessio melior quā de bonis superba gloriatio, 140. d.
 Confitenda est ore veritas, non tantum corde credenda, 134. b. 141. b
 Cōscientiæ omnium, in die iudicij patefient 62. c. 88. b
 Cōscientiæ stimuli, sunt poenæ grauisimæ 88. a. 145. b. 105. b
 Consilium Dei quis aperiat? 61. a.
 Constitutiones Dei non vocandæ in querelam, 135. d. 199. c.
 Consuetudo vitiosa quā, ægrè deseratur, 90. d
 Conuersio ad Deum, est accelerāda 138. a. 171. a.
 Donum est dei, 196. d
 Conuersio ficta, 61. c
 Continentia est dei donum, 196. c
 Contemplatiuæ vitæ etiam hic haberi posse portionem. 63. b. 69. b.
 Contrariorum permissio, meliorum est defectio. 130. b
 Eor quālibet durū gratia Dei cū vult emollit 101. a. 182. d. 292. c.
 Cordi conuertendo aut emolliēdo, quālitercunque sit affectum, non sufficit tranquilla cohortatio. 121. b. 295. c.
 Cor hominis tangit Deus paternis inspirationibus, vt ille boni aliquid agat, 99. b. 119. b. 120. d
 Cordis in agro cum homini aliquid boni nascitur, de opere & munere est coelestis agricolæ 165. c.
 Cor & os concordent inter se, vt sit pax 145. a. 181. a
 Cor alienū nobis est inscrutabile 174. c.
 Cor qui liceat sursum habere 142. d
 Cornelius Centurio vnde tantam præparationem nactus sit? 99. b
 Coronandi vnde sumus, 141. b. 202. d. 312. a
 Corpus vt sanctum vel impurum sit, ab animo pendet, 136. d. 168. c
 Corpus ante peccatū ornamento erat homini, nunc oneri 138. b. 153. a. 176. c
 Corporum glorificatorū qualitas, 64. d
 Corpora tam damnatorum quam beatorum sicut immortalia, sed diuerso fine. 62. b
 Correptio peccantiū præcepta est 93. b.
 Correptio fraterna quibus maximè incumbat. 67. b
 Correptio à pastore non intermittenda 68. c
 Corripiendi ratio. 71. a
 Correptio inordinata. 74. b.
 Creatio rerum. 1. d.
 Creare nulli nisi Deo competit. 142. c.
 Creatum nihil est nisi à deo 144. c. 151. a. 159. c. 163. b. 251. c.
 De creatione creaturæ tria esse noscēda, 142. a.
 Creat Deus & eos quos prouidet futuros malos, 152. a.
 Creat deus & damnandos, 106. a. 109. c. 142. a
 Creatura rationalis quo & vnde angeatur? 137. b
 Creaturæ omnes desinerent esse, nisi deus eis daret esse, 150. d. 243. d
 Creaturæ duntaxat rationales affectione diuinæ laudis mouentur 179. a. 283. b
 Cupiditas est insatiabilis. 76. c
 Cupiditas radix omnium malorū ostēditur. 84. a. 140. b
 Cupidus est nemo, quin & superbus, 84. a
 Custodia dei. 135. c. 159. a. 165. b. 213. c
 Custodia Dei, toti corpori ecclesiæ quā necessaria, 135. d. 166. b.
 Damnari

INDEX RERVM.

- Damnari possent omnes ex iustitia. 100.
c. 116. a. 114. d. 115. a. 119. b
- Damnatorum status, 88. b
- De Danielis prophetia, 136. c etc.
- Dauid vnctus in regem, quid in figura gesserit, 31. d
- Dauid pronuntiata, non esse de Salomone intelligenda, 32. d
- Dauidem ex Dei inspiratione voluisse ei edificare domum, quam tamen Deus ab eo noluit edificari, 125. a.
- Demoniis nulla spes salutis est reliqua 62. b. 110. b
- Eorum locus nunc est aer iste caliginosus, 83. b
- Nullam per se in homine habent potestatem, 111. c. 114. a
- Decimas Deus sibi offerri, easque sacerdotibus distribui constituit 77. b
- Deserimus Deum priusquam deseramur ab eo, 101. b. 107. b. 110. c. 112. d. 144. b. 102. d
- Desperandum de nemine hic viuente 145. a. 174. d. 159. b. 150. d. 111. b
- Desideriorum perfectio, 141. b
- Detrectores æquanimiter nõ esse sustinendos 91. a
- Deus est ineffabilis 169. d. 137. b
- Vnus & trinus, est, 170. c
- Aliter quam est, esse nequit 158. b. 110. c. 154. a. 194. b
- Fit omnino quod statuit, 180. a
- Quomodo de eo dicitur: fuit, erit etc. 158. b
- Non est temporalis voluntatis, 145. a. 111. a
- Quod dat, id ab æterno voluit, 197. b
- Et quiescens agit, & agens quiescit, 141. b
- Omnibus præponitur 144. b
- Quale & quantum bonum ipse sit, 151. d
- Omnia astant in conspectu eius, 111. b
- Quid sit cum eo esse 137. c
- Quo pacto ei appropinquemus, 139. a. 141. a. 19. a. 151. c. 171. b
- Eum accedens quid fructus consequatur, 114. a. 161. c
- Cur plus omnibus sit diligendus, 148. c
- Quis plusquam se eum dilgat. 90. b.
- Propter seipsum est colendus 134. d. 148. c. 150. a. 164. a. 140. c. 145. d.
- Totum alicui qui sit, 155. b.
- Descendere quo sensu dicatur, 5. c. 7. c. 10. b
- Vnde monstratur eum velle semperque voluisse omnes saluos fieri, 08. a
- A benedictione eius qui nunquam cessabitur, 108. d. 120. b. 178. b
- Gloria eius nec minor, nec maior fieri potest, etc. 161. d
- Quo plenissime ea significetur, 163. a. 178. c. d
- Offensum ipsum quis euadat, 148. a
- Adherens ei, nunquam deseritur ab eo, 139. c
- Hic eum nosse & amare, paucorum est, 134. c. 163. c. 139. a
- Nec noscere eum, nisi gratia eius illuminante valeamus, 186. d. 128. c. 156. d. 105. c. 114. c
- Peccare neminem cogit, 102. c. 301. d.
- Diaboli quæ sit potestas, 9. c
- Gaudia eius. 86. b
- Difficilia, vsu sunt facilia, 75. b
- Differentia quæ est inter demones & impios homines 110. b. 61. b
- Dilectio Dei & proximi sanctorum est virtus 134. a. 161. b
- Dilecti sumus displicentes, vt placereamus 117. a. 158. c. 169. a
- Diligere Deum quid sit 90. a. 170. d
- Donum est eius 158. c. 196. c. 126. b
- Diligitur id tantum recte, quod nunquam bene amittitur, 149. d
- Diligendi homines ratio, 90. a. 133. c. 150. a. 105. b
- Diligenda sunt tunc ab homine, 143. c.
- Diligit nos Christus, alia ac alia dona conferendo nobis 158. a
- Discennis quàm docentis melior est conditio 157. b
- Ad discendum, autoritate & ratione ducimur 160. c
- Discretionis diuina, qua baptismo hunc paruulum saluat, non illius, reddere rationem non possumus. 100. c. 198. d. etc. 151. b. 194. d. 106. c
- Ditati diuitijs grande est bonum etc. 75. d
- Diuitiæ quæ ambiendæ, & quæ non 75. d. 76. a
- Diuitiæ vtilius possidentur, quàm superbe relinquuntur, 134. b. 13. d.
- Diuites egeni 138. d. 172. c

- Diuites, si veri sint Christiani, prorsus
 pauperes sunt 148. a, d
 Doctrina sapiētię, cur tranquillo tēpore
 sit querenda, 145. b. 175. a
 Doctoris ecclesiastici officium 69. a
 Doctrina sapiētū non comitatur gratia
 Dei, quantum oblit, 193. c
 Doctrinę Apostolicę cōmēdatio 114. a
 De doctrina Patris per verbū 155. d
 Quomodo Pater docuit filium 156. c
 Docere mauult loquacitas imperita quā
 discere 172. b
 Dominus verus retum, 145. d
 Dona Dei sunt fides, continentia, cha-
 ritas etc. 116. b. 196. a. b, etc
 Dona Dei non esse humanis meritis as-
 cribēda facillē ex infantibus saluis
 dicitur 100. c. 198. d
 Dona Dei, nostra sunt, si bene eis utamur
 118. d. 120. a
 Donum Dei est, quod quis eius donis bene
 utitur 118. a
 Ecclesię tabernacula per omnes gentes
 dilatabuntur, 101. a
 Ecclesia velut nauis quaedam est, 66. b
 Supplicat pro omnibus inimicis crucis
 Christi etc. 190. c
 Cōnnet bonos & malos 5. b. 170. c, d
 Eius charitas 114. b (b)
 Extra eā nō est verū sacrificiū 134. c. 163
 Nec locus adorandi, 160. d
 Nec sacrificatio, 181. c
 Ab inimicis suis quid Dei dispositio-
 nem sentiat emolumentū 133. b. 146. b
 Consortis est beatorū angelorū 161. c.
 184. b
 Ecstasis 114. c
 Eleemolynę laus 12. b
 Eligere viam Dei, donum est Dei, 126. a
 Electio Dei non est temporalis, sed ab
 æterno fuit, 111. a
 Electorū numerus minui nō potest, ibi
 electionem gratię nulla nostra merita
 præcedunt, 113. b. 114. a. etc. 199. a. 217. a
 219. d
 Ratio eius nō potest à nobis assignari
 191. a. 194. b. 198. b
 Episcoporum est cohibere dissensionē
 in ecclesijs, 121.
 Item & docere in Ecclesia, ibidem
 His subiecti sunt presbyteri, ibidem
 Eloquentia insipientis, periculosa, 139. d
 Episcoporum Orientaliū iudiciū contra
 Pelag. doct. 120. c
- Episcoporū Africanorum de gratia Dei
 sententia, 120. c. d
 Erroris nocumentum 95. d
 Errori non potuit homo manens re-
 ctus incurrere, 160. a
 Errorē nō effugimus nec deserimus nisi
 gratia Dei 122. c. 125. b. 199. c. 122. c.
 217. d. 188. d (188. a,
 Erubescencia, comes peccati indiuidua
 Eus maledictio, 3. b
 De Efdia propheta, 16. d 162. d
 Esse omnes sunt appetentissimi 114. b.
 Eucharistia dignē est sumēda, 138. a. 145
 b. 171. d
 Exigit Deus nō iniquē ab homine id ad
 quod reddendum non est idoneus
 124. b
 Excommunicationis vsus, 73. d
 Exaudit Deus aliquando iustus 137. d.
 145. a
 De Ezechiele propheta, 16. a. 18. c
 Fabricator mundi est sua fabrica mira-
 bilior, 118. b. 178. d
 Facultates ecclesię quibus distribuē-
 dę sint 74. d
 Fallentium nullus vult falli 150. a
 Fallarius quid mali agat, 15. d
 A fallitate nō nisi ex Dei munere pe-
 des nostros cōtinemus, 135. a. 164. b
 Fama bona odor bonus 149. d
 Qui acquiritur, ibidem
 Fames, quid sit 116. a
 Fastidiū spiritale, 14. a. 162. c. 111. c
 Fatum non induci prædicatione gratię
 Dei, 101. c
 Contra fatum 191. d
 Fides est, quod non vides, credere, 156. d.
 Fidei nec. ces. visio, 158. a
 Semper præuenit visionē, 156. d. 157. d
 Eius laus & præmium, 149. c
 Fides virtutū oim est fundamētū. 115. d,
 Fide catens, impius est, 99. c
 Fides ex auditu, 67. a (d. 106. a
 Nam nulla bona opera præcedunt, 92
 Ab ea incipit omne bonum meritum
 113. b. 106. a
 Ipsam dat Deus, 99. d. 106. c. 107. b.
 111. b. 115. d. 129. a. 154. a. 159. b. 196. c.
 188. d. 125. a. etc. 108. d. 121. d
 Perdidimus eam in Adam, 111. c
 Hanc nisi Adam perdidisset, ceteris
 bonis non careret, ibidem
 Non tantum periticia est donum Dei
 sed & inchoata, 114. c. 195. d. 115. a.
 Qua

INDEX RERVM.

- Qua ratione Pelagiani eam donū Dei esse confesi sint, 113. b
 Fides Christi, quæ, 13. d
 Fidei dogmata 66. d
 Fidere in deo nisi Dei dono nō valemus 119. b
 Filios Dei qua ratione nos scriptura nominat 152. d
 De finibus bonorum & malorū 169. c
 Finis bonorum quis dicatur, 143. b
 Finis legis Christus, explicatur 145. .
 146. b
 Flagello Deus exercet misericordiā 109. c
 169. b d
 Flagella bonis profunt, 145. a. 147. d. 148. b. 164. d. 173. b
 Flagellatur bonus de mali malicia 140. d. 136. c
 Flagellū nullus sustinet nisi suo merito 95. b. 150. c
 Forticitate peccantium nihil infelicius est 136. b
 Fortitudo animi describitur 92. b. 136. d. 168. c
 Fortitudinis partes, 94. b
 Gentilū fortitudo nō est virtus, 152. b
 Quo ea differat a Christianorum fortitudine ibidem, & 125. d
 Fortitudo Sanctorum, Deo est ascribenda vt auctori 135. d. 165. d. 178. c. 134. c. 155. a. 173. d. 196. b. 104. d
 Fundamentum ædificij spiritualis fides. 6. b. 140. a. 167. c
 Gaudium nō quoduis est bonū 75. c
 Gaudium rectum ac indeficiens, 119. a. 173. a
 Fructus est spiritus sancti 195. d
 Nō suppeditatur nobis ab hoc mūdo 140. c
 Parit illud bona conscientia 105. b
 Aeternū erit æternæ ciuitatis 136. a. 166. b
 Gaudere an liceat de flagellatis impijs, 148. c
 Gentium vocatio quibus scripturis legatur promissa, 105. d
 Gedeonis vellus, 17. b
 Gentes oēs olim in elementis habuere præcepta legalia, 187. b
 Generis humani damnatio, 3. b
 Eius vnde tanta sit varietas, nobis occultū est 100. b. 291. c. 107. b
 Genus humanum in qua nocte versetur ante illuminationē gratiæ 193. c
 Gens nulla prætermittatur, in qua ecclesie tabernacula non dilatabuntur, 101. a
 Gentes de quibus Apost. Rom. 1. loquitur, fuisse Christianos, 121. d
 Qui inter Gentes Deo placuerūt, spiritu fidei & gratiæ sunt discreti 100. b
 Gladus Dei, quid, 68. d
 Glorandum nobis in solo Christo, 149. c
 Gloriæ amor vehemens est in creatura rationali 154. b
 Vana gloria qua ratione vitari possit 157. b
 Gratiam Dei dari secundū merita nostra, quibus scripturis Pelagiani docuerint. 99. a
 Quousq; & quomodo eā cōfiteri debeamus, 104. d. 196. b. 90. c. 135. a. 123. 125. a
 Nō datur quōd Dei præcepta facilius obseruemus, sed qua sine ea nihil bene facimus, 128. c. d. 121
 Sine ipsa nemo ad ipsam currit 104. d. 198. b. 196. b
 Ipsa ducit & comitatur vocatos 167. c. 186. b
 Ad eā percipiendā nemo tēdit inuitus, nemo nisi spiritu Dei venit incitatus, 119. a. 109. c
 Ad singulos bonos actus necessaria est nō vni tantū parti Christianorū sed toti corpori Ecclesie, 130. a. b. 131. b. 125. b
 A duro corde nō respuitur, nec ex moribus nostris moram patitur, 119. b. 196. a. 181. d. 110. d
 Non auferit voluntatem homini 122. b. 186. b. 108. b
 Non inuenit vlla nostra merita, nisi mala. 198. b. 199. a. 293. a. etc. 104. a. etc. 116. c
 Bonorū est causa 186. b. 101. a. 114. a
 Sola ex immundis mōdo facit, 196. c
 Nec est lex, nec iustus, 133. d. 197. a. 126. a
 Operatio eius quā mirabilis sit, 99. b. 121. c. 125. b. 195. c. d
 Scripturis plurimis ascriptur, 121. b. 128. d. 130. c. 128. c. d. etc
 Hoc primum de eius est munere, vt ipsius auxilium sentiat, 114. c
 Auferit carnis cupiditatem, facitque animi perseverare virtutem 141. c. c. 203. a. 256. a. 111. d

- Eius retributio** 134.c.163.c
Gratia qua saluamur nec est neq; haestenus fuit oibus cōmunis 100.b.105.a.b.107.c.109.b.116.b.194.d.197.a.199.c.200.a.283.a.286.a.289.b.290.d.292.a.d.294.c.299.c.304.308a.310.b
Eadem ipsa qua saluamur, saluatos & olim sanctos. 104.b.198.a
Ea in paruulis quos saluat, maximè e-lucet 199.a.292.b.294.c.306.c.307.d
Item ex impijs quos in extremis cō-uerit, 292.c. 296. d.
Impari gradu ac differēte eā Deus largi-t' est hoibus, 300.c.302.c.302.a.310.b
Non est cōquerendum, quōd Deus eā non parè oibus det, 300.d
Gratiarum actio, gratiæ est testimonium 295.b
Declinandi ad vita non adimit pote-statē 302.a.d.308.d.309.c.311.d
Gratia eadē quibusdam sufficit ad reme-dium, alijs verò non 304. a,
Gratia Dei neminem intentabilem fa-cit 311.d
Gratiam suscipere, & gratiæ ipsius est & voluntatis humanæ 308.b
Heber Gene.10. solus linguā Hebræā re-tinet. 5.c
Hebræam linguam, primam esse. 5.d
De Helia 33.d.
De Heliseo. 35.a. etc
Hæreticos qua ratione præfigurārit cor-uus à Noe ex arca missus, 4.d
De Hester 19.c
Hieronymi laudes 192.b
Homo solus inter creaturas corporeas li-beri est arbitrii 2.b (d.287.d
Qua lege qualisve sit creatus 2.b.121.
Præuaricando creatio præiudicium inferre non potuit, 2.b.228.c
Quid perdidit, 124.b
Iple adhuc relictus quo abs se renoua-to differat 192.b
Post lapsum nō habet de se nisi mē-dacium 154.c.27;c
Nisi peccatum, 154.c.226.a
Et non ad bene agendum, sed ad ma-lè reliqua est facultas, 140.d
Institutio eius, etiā peccato originali obno xij, bona est 153.a
An omnis homo creetur vt vitā æter-nā adipiscatur 106.b.108.a
Vnde noscatur homo magnæ esse di-gnitatis, 177.a.
Homines omnes velitne Deus saluos fieri, 299.a. etc.
Humilitatis bonum, 139.a
Cōmendatio eiusdē, 83.c.137.b.139.a.170.a.311.a. etc 314.b
Comes est indiuidua charitatis 318.a
Quæ sit fidelium humilitas. 138.d
Iacob nullo merito suffragante est dile-ctus 302. b
Iacob descensus in Aegyptum quid si-guraturè significaret. 13.d
Iacob dilexit etc 113 b
Idolatrarum cæcitas 146.d
Sephte actio figurata 27. etc
Ieiunium libenter suscipiendū est, 80.c
Ieiunij fructus duplex, 79.d etc,
ignorantia quæ etiā peccatum est, 153.b
ieiunans non quolibet vtatur cibo 80.a
ignorantia ab Adā peccato contracta, quantorū malorū sit parēs 293.c
iesuniun 82. diegum 52.d
imago Dei, qua parte sit in homine 78.a.121.c.139.d
Ad eam reformandus est homo. 102.d.110.b.263.c
Quid hoc sit, 296.a
imitari Christum quis dicendus 78. d
in quo sit imitandus 140. b
Quid sit, imitari Adam 78.d
Immutabilitas & immortalitas vera 131.c.208.b
imperant qui consulunt 141. c
impio nihil ad salutem profunt bona nonnulla opera 116.c.
infantes à Pharaone occisi, quorum si-guram gesserint. 14.a
inferni tristis status 88.c
induendi Christum ratio 105.b
incarnatio Verbi, 137.c.141.b.155.a. 159.d.170.a.b. 176 d
Cur perficiendæ redemptioni nostræ magis quàm alius modus cōgrue-bat 149.c.170.c
inexcusabilis est omnis peccator 153.b
infidelis nemo est, nisi sua voluntate 107.b.109.b
infidelium opera, non sunt virtutes 82.b.173.c.125.d.126.a.b
Sed peccata 140.a.196.b.287.d
initium omnis peccati, superbia 83. b
inimicus bonorum nullus nisi malus 146.a
iniuste nihil accidit respectu Dei, 95. b
iniusticiæ duo genera 93.b

INDEX RERVM.

- Innocens** sub Dei iudicio non perit. 116
a 113. b
- Innocentia** vera 131. c. 147. a 161. b 105. b
Quam Deus probet. 140. c
- Innocentij** sententia cōtra Pelagianum
& Calsionum dogma. 120. c
- Inuidia** describitur 84. b 151. a
Vnde manauerit. 86. c
- Inuidorum** status. 86. c
- Inquisitio** plus loquitur, quàm inuen-
tio. 144. d
- Inuestigabiles** sunt Dei & misericordia
& veritas. 114. b
- Intellectui** fides viam aperit. 141. b
- Iob**, patientiæ exemplum. 9. c
Non propria virtute, sed diuina, ten-
ta. rationi non succubuit. 118. a
- Ioseph**, typū Christi gerebat in Aegyp-
to. 10. c
- Iosue** congruebat, vt populum induce-
ret in terrā promissionis. 14. b 15. b
- Ira** Dei. 147. b 161. d
- Ira** Dei in hoc seculo 133. d
Per eam non conturbatur 134. b
Per eam etiam consulti saluandis 161. d
Etiam dando petita, aliquando irasci-
tur 149. a. 157. d 168. a 175. d
- Ira** sua nulli videtur iniusta. 154. b 176. a
- Iris** versicoloris, signū erat gratiæ mul-
tiformis. 103. c
- Isaac**, risus. 7. b
Eius immolatio. 8. d
- Israelitas** nō esse feratos Aegyptiorum
thesauros 16. b
- Iudaeorum** nomen, vnde ortum sit. 17. c
- Iudicij** extremi dies vel hora sine soli
patri nota 31. a
Quam sit metuendum. 88. a
Fiet à Christo à humana natura. 155. c
- Iudicia** Dei, semper iusta sunt. 131. d. 176
a 100. c 171. d
Nec scrutanda 174. d. 199. d etc. 191.
b etc. 194. b. 198. d 306. d
- Iudicium** Dei non fieret, si Deus in pec-
cata compelleret. 111. a
Quomodo De' iudicabit mūdū 116. a
- Iudicare** de occultis alieni cordis, no-
strum non est 114. d 164. b
- Iuliani** sectator Calsianus 131. b
- Judith**. 10. c
- Iudæi** in fine seculi inueni, saluabun-
tur 271. b 294. c
- Iustitiæ** ratio. 193. c 91. d
- Iustitiæ** opus proprium. 94. a
Quomodo impleatur in hac vita. 181.
Iustificari, quid sit. 103. d
Quo contingat hoc nobis? 144. b
Iustificatio in fide & operib' iura est. 67. a
Iussa Dei si seruentur, non Deo, sed no-
bis emolumentū accedit. 136. a 166. d
- Iustus** nemo nascitur. 151. d
- Iusticia** huius vitæ. 151. b
Eius origo in primis est à baptismo,
197. a 201. b
- Iusticia** nostra est vera iusticia. 144. a
153. d. 174. c
Quo possit inū ea nunc cōsset. 144. a
Qua ratione possit nobis plena hinc
in esse. 174. a
- Ipsa** neque sola natura neque sola lege
obtinetur, sed Christi gratia. 153. d
Non potest carere præmijs. 221. a 152. c
135. b 165. a
- Iusticia** Dei sic iniquis displicet, vt lux
ægris oculis. 144. c
- Iudicium** voluntatis nobis nō ablatum
à diabolo, sed deprauatū est. 188. b
- Labēdi** causa, est ex libero arbitrio 104. b
labor, vnde finiatur. 141. c
- Laboriosam** omnibus esse hanc vitam,
peccati merito. 3. d
- Lapsus** non perueniantium, Deo non
potest ascribi. 104. a 107. a
Ab illo resurgere, donū est Dei. 196. a
- Laus** Dei. 131. d
Eam totius vniuersi pulchritudo sug-
gerit. 300. b
- Laus** Deo debita, tū ex vltionibus, tum
ex eius beneficijs. 118. a. 171. d
- Laude** meritōve non carent virtutes in
nobis, quōd à Deo dentur nobis.
118. d 130. b 101. d.
- Latro** cum Christo crucifixus, gratia
Christi conuertebatur. 121. d
- Leprosi** in veteri lege quid significarit.
11. c etc.
- Leprosi** decem, Luc. 7. 21. d
- Legis** veteris & nouæ mandata compa-
rantur, 10. a
- Lædit** prius autorem sua iniquitas 147. c
- Legis** cognitio, si desit charitas, homini
obest. 116. b 149. b 167. b
- Legem** cur homo acceperit, quū tamen
eam nō esset idoneus implere 120.
a 124. b 116. b 167. b c 107. b 148. c.
- Leue** non est omnibus præceptum Dei.
147. b.

- Lex peccatum non tollit, sed ostendit, 154. b 119. c 167. b
- Lex Christi seu charitatis. 136. a
- Lex data est vt gratia quæretur. 167. b c
- Lex ab eo est data, a quo gratia. 154. b
- Lex Dei secundum naturam est. 147. b
- Lex omnium ætium, est incommutabilis. 160. b
- Liberalitas 93. c
- Liberum arbitrium, describitur. 113. b
- Quale datum sit à Deo. 141. d
- Nō abstinuit illud nobis diabolus. 188. b
- Gratia Dei illud per ipsummet reparat. 115. b 130. c 188. b 311. c 316. d
- Quale sit ante illuminationem fidei. 103. d 113. b 198. c 314. 316. b
- Sine Dei gratia nihil boni potest edere. 100. a 101. b 104. a 315. b
- Non tollitur per Dei gratiam, sed renascitur. 101. b 107. b 111. a 130. b 198. b c 203. a 288. b 316. b
- Quale sit dum humano spiritu agitur. 101. c 190. d
- Quandam vocantis cohortationi obediat. 99. b
- Quandā sit verē liberū 142. d 173. d
- Libertatē rectē viuēdi per Christū tantum recipimus. 110. b 142. d 190. d
- Liberato nemine ab æterna damnatione, Deus iuste nō posset reprehendi. 114. d 100. c 116. a 153. b 199. b 259. b 272. a etc. 198. d
- Ligni vitæ vsus. 78. a c
- Lingua Hebræa ab Hebræo. 5. c
- Linguarū diuisio, quādo facta sit. 5. d
- Vsus eius. 101. c
- Loc^{us} superior indecēter appetitur. 141. d
- Longæuitas cuiuscunq; non est nisi ex Deo. 103. a 107. a
- Loquacitas inperita mauult docere quā discere. 271. b
- Luna in scripturis ecclesiam significat. 10. c 113. b
- Luxuriæ pernicies. 84. c
- Fius plures causæ. ibidem
- Machabeorum laus. 40. b
- Mali & inpenitentes, contra se petunt dicendo orationē dominicā. 112. b
- Cur Deus malo & nunquam saluandos creet 106. a b 108. a 116. a
- Ab ijs quæ utilitas bonis pueniat ibid.
- Deus ad implenda cōsilia sua, operibus eorum vitur. 115. b
- Tolerandi sunt. 139. c 156. a
- Non quilibet eorum, à nobis sunt fugiendi. 140. c
- Cur fœlices putētur, si habeant quod volunt. 156. a
- His cur exoli sint boni. 165. d
- Intentio eorum contra bonos. 158. d 171. c
- Malus etiam si regnet, seruus est. 137. a
- Malicia multorum talis est, qualis & demonum. 110. b.
- Malū, nisi in bono existere nequit. 141. b 143. c 144. c 151. c d
- Mala omnia omnes inciderēt, nisi Deus misericordiam exerceret. 307. a
- Mandata Christi, dura non esse ostenditur 178. a
- Cui sint talia? 147. a
- Mandatorum decem distinctio 15. etc.
- Custodia illorū mors æterna effugietur. 1. a
- Non obseruantur nec implentur nisi amore iusticiæ. 149. b
- Manna cur cum mensura certa sumi debuerit. 17. a
- Martyriū supplet vices baptismi. 141. c
- Martyrum & eorum qui Christum confessi sunt gemitibus, pax Ecclesiæ procurata est. 108.
- Martyrum sanguine & cadaueribus est impinguitus ager mundi. 273. c 304. c
- Matthæi Publicani conversio 111. d
- Medela prima hominis spiritaliter ægri. 103. d
- Medicinæ duo officia. 141. c
- Medicum spiritalem quina adeant 87. c
- Ne eius quidem desiderium habet anima ægra, nisi ei ipse dederit. 103. d 119. d 111. a
- Medici interfectio, grauissimū est ægri peccatum. 141. c
- Medici perit industria quomodo Deus imitetur. 179. c
- Meditari quæ Dei sunt, cui imprimis sit concessum. 147. a
- Memnisse Deus quando dicitur? 140. a
- Mendacium non semper est, celare verum. 149. a
- Mens quæ pars sit animi? 80. a 155. b
- In solo deo & iura & facta est. 174. a
- Mendacium & peccatum sunt homini propria. 114. c
- Nisi quieta sit, Dei mandata scrutari non valet. 135. b 164. d

INDEX RERVM.

- Mens cuiusque alteri nota erit in futuro seculo.** 62. c
- Vnde sit sordida.** 84. d
- Mentura geometrica.** 4. b
- Mentiurur homines cum labore: quum sine labore verum dicatur.** 137. d 171. a
- Mentiri interdum licere, Casianus erat sententia.** 120. b
- Merces est Deus suis cultoribus.** 134. d
- Merendi locus nullus est post mortem.** 144. b
- Mercedem spectabat Abraham Deum sequens.** 6. b
- Genina est merces iusticie** 163. c
- Debita est bonis operibus.** 123. a 152. c 301. a 312. a 325. d
- Meritum nulli ex se ad vitam, vnum autem omnibus ad mortem.** 200. c
- Meritis maior erit merces quam sancti recipiunt.** 172. a
- Meritum variae erunt in caelis dignitates.** 1. 7. d
- Merita damnandorum & electorum paria fuerunt.** 114. d 199. a d
- Meritum quomodo consistat cum assidua gratia Dei.** 302. d 309. c
- Meritum bonum homo comparat accepto Dei dono** 103. d 163. c 165. a 198. d 199. b d 203. a 301. a 302. b 311. d 322. b
- Per charitatem qua diffundit in cordibus nostris Spiritus S.** 88. d
- Quodvis bonum meritum hominis, ab initio fidei vsq; ad perseverantiam consumationem, de num & opus esse diuinum.** 295. a etc.
- Miraculorum utilitas.** 121. c
- Non sunt contra naturam.** 151. b
- Miracula Dei cur non omnes videant.** 140. b
- An Christus maiora per Apostolos quam per seipsum fecerit.** 34. d
- Miseri, qui censendi.** 117. c
- Miser est miseria, nisi Dei misericordia, non liberatur.** 146. c
- Miseria generis humani testatur esse peccatum originale.** 150. d
- Quando sit magna hominis miseria.** 170. b
- Miseriarum non minor multitudo quam criminum premij genus humanum.** 187. d
- Misericordiae commendatio.** 34. c
- Misericordia & veritas circa sanctos sunt indiuidua.** 135. b
- Misericordia Dei non aufert iusticiam, nec haec illam.** 116. a
- Quo sensu Felagiani dixerint Deum nostri misereri.** 120. b
- Misericordia Dei in hoc seculo inseparabiliter comitatur eius iusticiam** 205. a
- Idque non ad vnius tantum, sed ad omnium nationum salutem.** 293. c 161. d 199. d 300. a 301. d
- Non exercetur tamen, nisi tempore extremi iudicii praecedenti.** 205. d 265. a
- Ea sicut dignus est miser, ita nihil iam indignum est quam superbus miser.** 159. d
- Misericordiae operibus est incumbendum** 172. d
- Misio filij a Patre.** 156. b 282. c
- Mors corporis, pro peccati est.** 3. a 110. a 324. d
- Quo modo sit contracta.** 78. c
- Etiam in pijs, poena peccati est** 142. c
- Et tamen bonis potest dici bona.** 1. 2. c
- Et minus terribilis quam alijs.** 136. d 168. b
- De eius immaturitate nemo conqueratur.** 306. d
- Mors prima & secunda.** 144. a
- Aeterna non euaditur, nisi prius hic a peccato resurgatur.** 3. a
- Mortis corporis solus Christus sine suo merito pertulit.** 153. d
- Fam an Deus fecerit?** 151. a
- Mori peccato, quid sit?** 79. b
- Mortificatio membrorum quae sunt super terram, in quo sit?** 79. c
- Mortalitatis humanae cursum, torrentis comparatur.** 228. b
- Mortuus ne sit Christus pro toto mundo?** 305. a.
- Moyse peccatum ad aquas contradistinctionis.** 225. c
- Moyse typum Christi gessit.** 14. b
- Et qui hoc?** 123. a
- Proximus morti quid in figuram fecerit?** 25. a
- Mundum esse contemnendum.** 176. c. 177. c
- Qui iubemur eum & odisse & amare?** 17. a

INDEX RERVM.

- Sub eius nomine, duo hominū genera significantur. ibidem.
- Mutationis** omnis solus Deus expers est. 133. c. 161. c. 166. d.
- Mutari** corpus in corpus: non in animam potest. 151. c.
- Natura** hominis est multiplex. 155. a.
- Naturæ** omnes creatæ sunt bonæ. 144. c. 151. a. 152. a. c. d. 151. c.
- Naturæ** rationalis est, esse cū Deo. 147. d.
- Naturæ** humanæ etiam integræ necessariū erat dei adiutoriū. 151. b. 155. d.
- Status** quem assequetur beata in cælis. 61. d.
- Natura** humana non talis esse in Adæ posteris atq; in illo nondum lapsō erat, vnde colligatur. 151. c.
- Qualis** peccato Adæ sit effecta. 109. a. 110. a. 123. b. c. 131. c. 197. d. 198. c. 101. d. 287. d. 293. c. 324. d.
- Depravatam** eam esse, citò post peccatum fuit declaratum. 4. a.
- Sordet** sine gratia. 99. c.
- Alio** initio est reformanda. 101. c. d. 195. d.
- In** Adam viciata, suas virtutes amisit. 113. c. 123. a. c. 121. c.
- Nec** desiderium sanitatis retinuit. 103. d. 119. d. 131. a. 199. c.
- Sic** semel acta in præcepto labi nouit, ac consurgere nescit. 196. b. 288. a.
- Non** est aliud eam sibi committi, quàm dimitti. 287. b.
- Non** bene facit quod sine gratia facit. 197. a. d.
- Quo** plūs sola graditur, tanto longinquius errat. ibidem.
- Non** est eius prout est instituta, vt approbet falsa pro veris. 160. a.
- Vnde** pateat, eam in profundum malorū lapsam esse. 123. b. 202. a. 287. b.
- Ipsa** se non iustificat, sed fides in Christum. 113. d. 26. a.
- De** ipsa est quòd sit reparabilis: de gratia autem, quòd reparatur. 301. b.
- Quo** sensu nos Apostolus dicat natura filios itæ. 107. a.
- Non** naturali, sed captiuo motu versamur in vitio. 110. b.
- Secundum** naturam est hominis, vt sit bonæ voluntatis. 102. d.
- Quosnam** dicat Apostolus naturaliter facere ea quæ legis sunt. 123. d.
- Cur** naturaliter ibidem & 149. b.
- Quæ** sint naturæ de primo honore reliquæ. 123. a. 124. a. 125. b. d. 201. d.
- Vnde** colligatur eam bonum esse valde excellens. 151. d.
- Deus** creator eius est, non autem peccati quod contrahit. 109. c. 110. b.
- Ipsa** semper prior est vitio. 141. d. 141. c.
- Eius** quàmlibet turpata vitij, bona est institutio. 153. a.
- Necessitas** peccandi, plerunq; nos peccare compellit. 83. b.
- Nestoriana** & Pelagiana hæreses quàm sibi mutuo sint affines. 191. a.
- Niuer** antiquiū obduratæ, transeunt in chrySTALLUM. 282. d.
- Nouum** nihil est apud Deum. 136. b. 137. a. 166. d. 200. b.
- Numerus** omnium prædestinatorum, Deo certus est. 100. b. 309. d.
- Minui** non potest. 311. a.
- Obedientiæ** virtus 70. c.
- Bonum** & fructus. 148. b.
- Deo** restè exhibetur, quicquid iusserit. 151. c.
- Obsequèdū** est superioribus. 135. d. 166. a.
- Obsecrari** non possunt boni. 140. d.
- Oculos** corporeos beatorum, nihil corporale latebit. 64. d.
- Occulta** cordis alieni, à nobis non sunt iudicanda. 134. d. 240. d.
- Odiū** mundi contra Christianos ac pios. 130. c.
- Odisse** in hominibus quid oporteat. 133. c. 135. a. 137. d. 161. b. 164. d. 171. a. 205. c. 247. a.
- Oblivio** non cadit in Deum. 140. a.
- Quo** sensu aliquando dicatur obliuisci. ibidem.
- Odor** Christi bonus, nempe prædicatio veritatis: alij cōfert salutem, alij verò etc. 116. d.
- Odor** boni fama bona. 149. d.
- Opus** bonum in nobis deus inchoat. 326.
- In** omni bono opere nō nos, sed Deus incipit. 326.
- Operibus** bonis ad vitam itur æternam. 62. c. 256. d. 301. a.
- Quæ** sint opera bona. 147. c.
- Vnde** operū sumēda diuersitac. 148. e.
- Ad** opera misericordix est vnusquisque obligatus. 172. d.
- Eiusmodi** opera sunt semen futuræ messis. 229. d. 256. d.
- Opere** illo tantum coronabimur, quod Deus

INDEX RERVM.

- Deus in nobis fecit. 141 b 129. a b
Opus bonum cognitum nisi fiat, cognouisse nihil iuuat. 134. b 135. a 162. a 163. a
Opera infidelium sunt peccata. 82. b c 171 a 196 b
Opera Trinitatis sunt indiuisa. 154. c
Ordo dilectionis. 90. a
Ordo peruersus in homine. 178. b
Orantē quid inprimis deceat. 138. a 155. b
Orandi affectū etiā munere Dei accipiunt. 116. d 124. b 165. a 198. b 203. a 241. c 288. b 323. d
Oratio est gratiæ testimonium 109. d
Oratio quæ non fit per Christum, peccatum est. 223. d
Orare pro inimicis, cur debeamus. 145. a
Orandi causam non aufert Dei incommutabile consilium 311 b d
Quæ orationes nostræ certò sint exaudiendæ. 146. c 175. b 206. b 279. d
Originale peccatum 109. a 123. a b 201. c 287. d
Omnes illud quidem cōtrahunt, sed alijs aggrauatum, alijs releuatum à parentibus. 153. a
Os ex prophætæ coniugium. 26 a
Ostrum arcæ Noe, signum ei at cōsoli lateris Christi. 4. c
Pacificum quidam deceat. 144. d
Pacifici qui debeamus esse cum pacis inimicis. 135. c 165. b 243 a
Parentes qui sint odio habendi. 10. d
Parêtes primi, similitudinem Dei appetierunt. 78 b c 84 a
Paruulis quoq; sua inest voluntas. 286 c
Pascua Iudæorum. 16. b
Passiones huius temporis, alacriter tollerandas esse. 150. b
Pastoris liber, nullus est autoritatis. 126. c
Pastoris anxia sollicitudo 68. a etc.
Pater filio quequid dat, gignendo dat. 159. a
Parrisfamilias boni officium. 143 d
Patientia aduersa, non Deum, sed se auocuet. 135. a
Patientia est donum Dei 128. a b 135. d 161. d
Non quilibet tamen est laudāda. 92. c
Patientia Dei. 133 d 161. d 105. b 101. b
Pauperes qui sint benedicendi. 261. d
Pax domestica. 14. c
Pax plena nõ obinetur hęc. 144. a 175. c
Pax Christi. 158. c
Peccatum quid sit? 147. d. 175. d
Nec Peccator nec peccatum erunt in celo 62. d
Peccatorū causæ plures ac diuersæ. 71. a
Peccatorū aliud paruum, aliud etc. 74. a
Peccatum primorum parentum qui sit admissum 78 b 114 d 111. c
Vnde eius grauitas noscatur. 306. d
Peccatorum causæ. 83. a
Peccati materia solent esse tam abundantia quàm inopia. 114. a
Peccatum nullum sine superbia admittitur. 83 a
Peccatum originale baptismo remissum, non punietur in impœnitentibus relapsis. 102. d 107 a
Peccatum, contra natura est. 110. a 160. a
Sine peccato nemo uiuit 275 b
Peccatorum vnica causa liberum arbitrium 203. a
Peccata uenialia iustum non excludunt ab æterna uita. 136. c 167. d
Peccati originalis uulnus. 109 a
Peccatum originale non æquè graue est in omnibus 153 a
Solus Christus illud tollit. 161. d
Peccatum quodlibet est mediū 142. d
peccata nequeunt esse impunita. 146. c
peccati defensio, malorum omnium pessimum. 247. d
peccati reos esse etiā eos quibus non datur uirtus rectè agendi. 199. b
peccarunt omnes in Adam. 109. c d
Quomodo hoc fit intelligēdum. 83. b
peccandi procliuatē ex Adæ prauaricatione cōtraximus. 102. d 267. c
peccator sitne diligendus? 150. a
peccantis duplex pœna. 160 a
peccare Deum neminem cogit. 102. c 105. c 106 d 107. d 112. a b 159. c
peccantium felicitate nihil infœlicius 136. b 139. a 141. d 167 a 171. a
peccare nec diabolus nos cogit. 111. a
peccare quidē possunt mali, at peccando hoc vel hoc facere, non est in eorum potestate. 115 b
peccatores, qui appellantur in scriptura. 219 a 248 d
pelagiani quàm fraudulētē Dei gratiam ad bene uiuendum homini necessariam esse confessi sint. 98. b c
pelagiani quid causæ assignant in misericordis Dei, quæ his, non illis præstatur. 120. b

INDEX RERVM.

- Pelagiana hæresis à quibus quantaque diligentia sit reiecta.** 131. b c etc. 191. a
- Pelagianæ hæresis summa.** 191. d 194. b 315. b
- Pelagianæ hæreseos reliquæ etate Profperi quid conatæ sint.** 193. b 194. c 315. c
- Per fraudē, quom à Pelagio non distarent, quam procul tamē distare visæ sint simplicioribus.** 101. b
- Pelagius suā dānauit doctrinam.** 191. b
- Perdidimus in Adā vniuersa bona quæ habere potuimus.** 79. a
- Et quod Adam perdidit.** 113. c
- Perit nemo nisi suis meritis.** 116. a 107. d 110. d (119. d)
- Perfectio summa nulli hic conceditur.**
- Perfectus sine hic aliquis.** 64. b
- Perseuerari in eo non potest, quod non toto corde diligitur.** 102. c
- Perseuerantiæ suæ nemo mortalium est certus.** 148. a
- Perseuerare, quid?** 197. d
- Perseuerantia, donum Dei est.** 104. a 127. b c d 198. a
- Perseuerauit Adam suo libero arbitrio quamdiu voluit.** 112. d
- Petrum principē suum sequatur Ecclesia, non negationis, sed penitentia imitacione.** 157. c
- Petro neganti fides defecit.** 100. a 170. c 109. a
- Petri sedes Roma, caput est mundi.** 192. a
- Pœnitentia est donum Dei.** 112. a 118. c
- Pœnitentiæ fructus.** 73. d
- Pœnitere Dei.** 110. b
- Pœna reorum Deus non oblectatur.** 134. b 161. d 113. d
- Pœna, culpam patiēti eā ostendit.** 113. b 128. a 150. a
- Excipitur solus Christus.** 153. d
- Philosophos qui dei notitiā habebāt, cur stultos dicat Apostolus.** 116. b 114. c
- Placere Deo sine Dei dono nō possumus: quod precib' est impetrādū.** 197. a
- Pollutio hominis dormientis, non est ei culpa.** 85. b
- Potestatem etiā iniqui prælati quousq; venerari deceat.** 156. a
- Possessiones possintne sacerdotes habere.** 74. c
- Possideri posse Deum cum temporali- bus bonis.** 77. a
- Possidenda non sunt: imperflu' 80. b**
- Possibilitas nostra ad non peccandum quam sit imbecillitas.** 83. b 110. a
- Potestas peccatoribus in sanctos nisi ex Dei iudicio non datur.** 135. a 164. c 141. c
- Mox voluntati solo eodem iudicio datur.** 136. c
- Prædicator euangelij describitur.** 106. d
- Prædicatori creditur, quorum cor Deus misericorditer aperit.** 114. a
- Prædestinationem esse prædicandā.** 117. a
- Qua ratione sit prædicanda.** 116. c d
- Præcepta cur homini dētur, quæ tamen de naturæ viribus præstare nō potest.** 110. a 114. b 117. a
- prædestinatio sanctorum quid sit.** 115. c 116. a
- prædestinationis fides, multa sanctorum scripturarum autoritate munita est.** 101. c
- prædestinatio Dei est incommutabilis.** 111. b 115. d
- Semper in bono est.** 107. b 110. d 116. a 100. c 114. d 115. a etc. 116. a 153. b
- prædestinationi nec non creditiū infidelitas, nec vllum cuiusquæ peccatum venit ascribendum.** 106. b 111. a c d.
- Ab ea qui differat præscientia eiusdem.** 106. d 108. b
- prædestinati qui & quot sint, nescimus.** 101. b 312. a
- Deo id notum est.** 100. b 109. d
- prædicabitur euangeliū in vniuerso orbe ante finem mundi.** 103. c 107. d
- prælaturam seu pastoralem curam suscipere sit ne quis obligatus & quādo?** 94. c
- præscientia Dei, ab eius voluntate quā distinguatur.** 105. d
- Ea nec fallitur, nec necessitatem male agendi cuiquam infert.** 106. c d 111. c 159. c 103. b 111. b
- prægium bonum.** 119. b 141. c
- præmia in caelis erunt inæqualia.** 61. d
- præpositus tempestate nō vrgetur, quin vnā omnes eius subditi periculo premantur.** 121. d
- presbyteri, Episcopi sunt subiecti.** 121. c
- præuaricatores dicendi ne sint omnes homines.** 147. b
- principium vnum, pater & filius.** 117. b
- procedit Spiritus sanctus ex patre & filio.**

INDEX RERVM.

filio. 178. c 177. b
 perfectus fidelium, sine tentatione non
 euenit. 146. d
 promissa sua Deus certò complebit. 179
 b 309. c
 prophetiaz locus nullus erit in futuro se-
 culo. 89. b
 Prophetæ suas prophetias noscebant.
 305. c
 prophetis indubitatè credere quid nos
 cogat. 146. d
 prosper fidem catholicã, ex Apostolicã
 sedis autoritate defendebat 108. c
 prouidentia Dei hominum vniuersitati
 nunquam defuit. 187. b
 prouidentiam habet Deus de omnibus.
 137. b 150. d 151. b 166. d 167. a 169.
 b 191. d 307. a b
 Ea est incommutabilis, tametsi variè
 subueniat mutabili creaturæ 160.
 b 136. b 111. a
 proximum quando-nam diligamus vt
 nos ipsos. 90. a
 prudentiam perfectam nemo hñc adi-
 piscitur. 95. c
 prudentiæ munus proprium. 94. b
 Ipsa nec circumuenit quæquam, nec
 circumuenitur. 95. b
 pfallere Deo rectè quis dicèdus sit. 138. b
 pudicitiaz acquirèndæ ratio. 85. c
 punit Deus etiam concedens quod cupi-
 mus. 136. c 141. d 157. d 168. a 173.
 a 175. d
 Quærete Dei misericordiam, Dei mise-
 ricordis est. 126. c
 Queri nõ licet de Dei præceptis aut con-
 stitutionibus. 131. d 166. 2156. a
 Quomodo dicat Apostolus, Deum velle
 omnes taluos fieri. 100. c 107. c &
 in 2. libris de vocat. Gent.
 Rahab meretricis cuiusce rei figurã ges-
 serit. 25. c
 Radices honorum & malorũ. 140. b
 Redèptioni hominũ quid sit satis. 105. a
 Redemptus ne sit rotas mundus à Chri-
 sto 105. b 107. c 109. b
 Regnum Dei quis censetur prædica-
 re. 61. a
 Reliquijs legis naturę hominẽ nõ posse
 duci ad salutem. 135. a 167. d 101. d
 Remissio nullius peccati desperanda
 est. 1. 9. d
 Remissio peccatorum quo pacto obti-
 neatur. 145. a

Requies quæ & cui animæ in hoc secu-
 lo contingat. 134. b 163. b 134. a
 Requies Dei 151. a 150. d
 Reparationis naturæ humanæ quod sit
 initium. 140. a 197. a
 Quis in ea ordo sit. 145. d 301. b
 Resistere peccato non, vt Adam potuit,
 possumus. 81. b
 Resurgent ne omnes? 6. c
 Resurgēt integerrima, quæ vel in saui-
 las euanuerunt 61. d 146. d
 Resurrexit solus Christus in corpore,
 nunquam mortiturus. 106. d
 Retributio fiet iusticiæ sanctorum. 135. b
 165. a 138. d 311. a
 Retribuit Deus bona pro bonis etc. 134.
 c 163. c
 Romanum regnum Dei prouidètia tam
 amplè erat dilatatum: vt etc. 305. a
 Roma per Apostolici sacerdotij princi-
 parũ amphor facta est arce religio-
 nis quàm solio potestatis. 305. b
 Romanorũ pontificũ doctrina de gratia
 Dei. 121. c
 Ruth quid typicè egerit. 30. d
 Sabbatũ quis malè obseruet. 140. c 173. d
 Sacerdos cur speculator sit dictus. 67. c
 Sacerdotes sancti. 69. c 65. b
 Forum laus. 61. c
 Officium. 61. b
 Sacerdotis carnaliter viuentis iustuosã
 descriptio. 67. d
 Sacerdotium Christi per quid sit æter-
 num. 127. d
 Sacerdotes peculiariùs sunt ipsius eccle-
 siæ rectores, quàm etc. 261. d
 Sacramentũ in coniugio Adæ & Euz. 1. d
 Sacrametũ eucharistiaz indignè sumptũ
 cur obsit. 138. a 145. b 171. d
 Sacrificij legalis vsus. 1. c
 Sacrificij veri locus nõ est extra Eccle-
 siam catholicam. 134. c 163. b
 Salomonis sapientia. 31. a
 Salus prima hominis vitiati. 119. d 103. d
 Salus nemini vnquam contigit alia gra-
 tia quàm qua nunc saluamur. 104.
 b 198. a
 Salus nisi ex fide esse non potest. 129. c
 Sampson quid præfigurant. 19. etc.
 Saluat Deus etiam nolentes saluari. 109.
 b 195. c
 Samucl, dux & sacerdos atque propheta
 effectus est. 1. a
 Sanguinem Christi bibant fideles. 4. a

- Sanctorum in cœlo felicitas. 62. c
 Sancti, uti nos, fragiles erant. 88. b 91. a
 Sanctorum numerus de numero semper est auctus impiorum. 174. d 104. c
 Corpori vnde adlit vel delit sua sanctitas. 116. d
 Sanitatis desiderium ne habet quidem ex se anima rationalis. 103. d 119. d 131. a
 Sapientia vera, nosse & diligere Deum. 129. b
 Sapientia recta est donum Dei. 126. d
 Sine ea nullæ rectæ sunt actiones. 126. b
 Scientiam non permanuram in futuro seculo, quo sensu dicat Apostolus 89. b 95. d
 Scientiam boni Adam peccando non acquisiuit, sed perdidit 121. c
 Scientia rerum diuinarum maior ac maior hic homini obtingere potest. 135. b 164. d
 De scientia cur nō gloriandū. 148. c
 Scientia Dei tēpore nō tenetur, eo quōd gerēda iā astēt in cōspectu eius. 111. b
 Scire bonū & nō facere, inutile est. 134. b 135. a 162. a 163. a 164. c
 Schismatici in quo peccent. 145. d
 Scripturarū sacrarū fructus. 63. d 150. b
 Etiā eo quōd obscurę sunt. 117. d 171. b
 Securitatem salutis nullus dum hic viuit, habet. 61. d 64. b 97. a 116. d 145. d 181. a
 Semina virtutum, primi parētis præuaricatione euerfa sunt. 125. c d 132. c
 Sepultura non anxia sit cura. 139. a
 Serpens æneus erectus in deserto typum Christi gerebat 14. c
 Serpentis seductoris Euzæ condemnatio 3. b
 Serpētibz qui comparentur in scriptura 171. b
 Seruit malē solus peccator. 168. d 173. d
 Serui nomen & conditionem non natura genuit, sed culpa. 143. d
 Seruitus apud Deum semper est libera. 141. a (te 123. c
 Nemo seruit nisi cum aliqua libertate
 Sequi Christum quid sit? 79. a
 Similitudinē Dei quo recuperem?. 139. d
 De simulatione. 148. d 125. b
 Sollicitudo ordinata, quā vtilis. 138. c
 Spes nostra sit incōcussa 139. b
 Cut visu sit certior. 165. d
 Quid nobis eam pariat. 159. c
 Spem remissionis peccatorum infideles dicere fomitem peccandi. 107. a
 Sperandum est in solo Deo. 118. d
 Spiritus sanctus à quibus intelligatur recedere quum sit vbiq; totus. 114. b
 Spiritus sanctus cur in linguis igneis descenderit in die etc. 118. b
 Spiritus sanctus ex patre & filio procedit. 66. d
 Stoicorum de animi affectionibus sententia. 96. b
 Substantiarum nulla est quæ vel nō sit Deus, vel creatura. 169. a 137.
 Substantia diuina, vnica. 147. c
 Quam simplex sit. 158. b
 Superbiæ nomen, generale est. 117. b
 Quid sit superbia 151. a
 De eius proprietate. 117. d
 Superbia etiam in rectē factis cauenda est. 136. c 168. a 315. a
 Superbia omnis peccati initium. 83. a
 Quæ mala generet. 83. a 84. a 117. b
 Quibus indicijz deprehendatur. 85. d
 Hic ab insidiati superbia nec ipsa turta est victoria. 109. b
 Superborum ruina est grauissima. 114. d
 Superbia homo perductus est ad mortem 137. b
 Vltima expugnatur. 141. b 174. a
 Superbia & auaricia dici potest 114. d
 Fomes est inuidiæ. 105. c
 Et angelo & homini prima fuit causa labendi. 152. b 114. d
 Superborum appetitus. 171. c 314. d
 Superflua vnde intelligentius nos habere. 138. c
 Tabernaculi eiq; annexorum mystica structura examinatur. 19. b etc.
 Temperantiæ officium. 91. d 94. b
 An eadē in futuro seculo retinebitur? 97
 Tempus quando cœperit? 151. a
 Templum congruē non à Dauidē, sed à Salomone constructum est. 115. a
 Tempora omnia sunt Deo presentia. 136 a 137. a 167. a 169. b
 Tempus malorū cur pūillū sit 139. b
 Temporalia bona ab æternis quid differant. 150. b
 Tempora à mundi exordio vsque in finem trifaria. 2. b
 Tenebris exterioribus immergi, quid? 88. b
 Quæ tenebræ sint metuendæ. 156. b
 Tenebras eo profundiores anima intrat,

INDEX RERVM.

- tratus, quo plus à Deo recedit 147. b
 Tentatur Abraham etc. 7. d
 Tentationē quisquis superat, hoc Christo acceptum ferat 174. à 309. c.
 Tentationes quibus etiam redempti à domino subiaccēt 121. a
 Testamentum nouum 288. c. d
 Terra hominis peccato maledicta. 3. d
 Timor non quilibet haberi debet in vitio 96. c
 Timor castus, 140. d
 Is ad opus bonum ducit 148. d
 Timore solo non peccans, peccat, 140. d 147. b 149. b
 Timor supplicij, quàm seruet nos à peccato 87. d. etc
 Timor Dei, est donum Dei, 126. b, 188. d 196. c
 Nec hic quidem peccati Adq̄ remāsit 123. a
 Timendus Deus alia ratione quàm alia 138. b. 171. b
 Timor an permanebit Sanctis in futuro seculo, 96. b. 97. a
 De Tobia 39. d
 Tolerantia est seruanda. 139. c. 141. a
 Tolerantia bona quidem est: sed nō querere quod toleres, 144. d
 Non deesse cuiquam quod toleret, dū hic viuūt. 141. d
 Tribulationem, nisi à Deo adiuti, sustinere nō ualemus, 128. c. 132. d
 Traduntur suis desiderijs duntaxat ij, qui hoc meriti sunt, 105. d
 Trahuntur omnes, ad Christum ueniētes 111. c. 197. b
 Trahuntur autem varijs modis, 121. c
 Tremoris causa in nobis est & ipse in bono profectus 117. a
 Tribulationis poculum cur prosit hic bibere 147. c
 Transitus per Iordanem, baptismi ty-
 pus est, 15. d
 De Trinitate etc. vide fol. 176 etc. 158. d. 169. a
 Tristitia melior lætitia 146. b
 Tunica Christi indiuisa 100. d
 Tyrijs & Sidonijs non est datum ut crederent, 116. b
 Vanitas, quid sit 87. b
 Vasa sacra diripientes quæ pœna maneat 31. b
 Velle quidem bonum, at non & perficere statim possumus, 121. a
 Velle bonum nisi creet Deus in nobis, habere nequimus, 121. a. 124. a
 Velitne Deus omnes saluos fieri, 100. c. 107. c. 109. b etc, 195. b 199. a. 306. b 307. b
 Velitne Deus, ut magna pars Christianorum nec velit, nec possit salua esse, 110. c
 Venenum quid faciat corpori, 81. a
 Veritas odiosa, 144. d
 Veritatē, non verba amari debere, 150. a
 A quocunq; dicatur, recipienda est: quia Dei est. 70. a
 Veri quequid dixerit homo, non eius est sed ueritatis, 171. c. 186. d
 Vetus homo, circa terrena, 138. d
 Via ducens ad uitam, etsi angusta, nisi dilatato corde tamen non transi-
 tur, 134. d
 Victoria sanctorum opus est Dei, 198. a
 Videri Deus hic non potest, 61. c
 Videndum esse in uita æterna. ibidem
 Vim ad peccandum nec diabolus infert 111. a
 Vincere tentationes, nisi Dei adiutorio non ualemus, 188. b
 Vinci à ueritate non est turpe, 146. c
 Vinum quomodo contineat luxuriam, 79. d
 Eo uti ne liceat ieiunanti, ibidem
 Virginitas carnis & animi, 118. c. 171. b
 Virtutis à uicio distantia, 81. a. 187. d
 Virtus & vitium quo pacto ad diuersa hortentur, 90. d (111. d)
 Virtutū munera otiosa esse nō possunt, Quatuor esse uirtutes principales 91. c
 Permansuras esse in futuro. 97. b
 Virtutes cum uitijs habitare nequeunt, 125. c. 171. b. 83. d. 311. d
 Virtutes à Deo solo tribui, 91. d. 113. c. 308. c
 Virtutem nullam ex duobus uitijs gigni, 111. b
 Virtutibus discedentibus uitia è cōtrario ex nobis oriuntur, 125. c. 187. d
 Virtutum omnium germen ex Deo est 300. d
 Virtus nisi à uoluntate nostra oriri nō potest 186. b. 187. c. 308. c
 Virtutes falsæ 100. d. 186. d 187. d. 113. a.
 Harum merces non æterna est, sed temporalis. 186. d
 Visio Dei plena in futuro demum secu-

- lo conceditur, 63. d. 64. c
Vitæ contemplatiuæ proprietates, 61. c. 65. b.
 Eius ab actiua, distinctio 64. d
 Qui eius sint sectatores 65. c
 Quinā sacerdotū hīc eius participes esse queant 69. b
Vita communis 77. b
Vitæ præsentis à futura distinctio 61. c
Vitæ beatæ descriptio 61. a. 97. a
 Hæc non recipit infructuosum & sterilem 108. c
 Eius causa oīa amanda esse 143. a.
Vitæ huius principium, mortis exordiū est, 106. d
Vita præsens est dies belli 171. d
Vitæ dux, animi & corporis, 148. b
Vitam prorogādo lapsurū, Deus nō est autor peccati 103. a. 107. a. 161. d
Vitium quod irruit in naturā, non naturæ superatur virtute sed gratiæ 301. d
Vitia vnde vel nascantur vel augeantur 81. d
 Non habitare pariter cum virtutibus 83. d
Vitium priuū rationalis creaturæ 160. b
Vitium corruptionis quid sit 144. c
Vitium nisi in bono esse nequit, 141. b. 143. c. 144. c
Viuere secundum hominē, quis dicendus? 81. d
Vitio Dei. 133. d
Viuere secundum Deum debet creatura rationalis 141. d
Vocat Deus nos aliter ac aliter, 103. c. 308. c. 310. d
Vocantur ad gratiam, 114. soli, quibus prædicatur euāgelium, 103. b. 107. a. 191. b
Vocatio Gentium cur dilata fuerit, nobis inscrutabile est, 199. b
Voluntas Dei causa omnium motionū est, 137. b
Voluntas Dei non indifferenter se habuit circa vniuersitatem generis humani saluandam, 104. b. 195. b
Voluntas Dei non idem quod eius præscientia 105. d
Voluntas Dei non est vt quisquam in peccatum cadat 111. b
Voluntas Dei est æterna & incommutabilis, 141. b. 143. b. 191. a. 118. c. 310. d
 Non aliud fieri debuit, quàm quod fieri voluit 199. c
 Quando censetur homo suam, non Dei facere voluntatem 115. d. 116. a
 Nec tamen nisi voluntas Dei impletur ex eo quod mali contra eam faciunt, 115. c. 104. b
Voluntas homini lapsa remansit, semper amans aliquid quod se ferat, 198. c. 188. a
Voluntatum humanarū multiplicitas. 186. c
 Sensualis describitur, ibidem
 Hæc eadem est quæ carnalis, ibidem.
 Animalis, 186. d. 187. c
 Spiritualis 187. c
Voluntas hominis, qualis sit effecta peccato Adæ 187. b. 116. b
 Talis eo longius recedit à luce, quo plus actioni intenditur 167. a. 101. b. 187. c
Voluntatum malarum nec diabolus est in nobis generator, 111. a,
Voluntate quilibet & prolabitur & non surgit 111. a
Voluntatum sanctarum in quouis homine est ex Deo principium 110. c. 110. a. b. 113
Voluntas non aufertur nobis, cum in ea, bene velle, generatur, 111. a. 111. b. 110. b
Voluntas mala, etiam, si in opus externum non exeat, rea est, 161. b. 168. c. 170. b.
Votum non prodest extra ecclesiam emissum 114. c. 161. b. 135. a
Votum nemo Deo rectè faceret, nisi vt voueret, ab eo acciperet 117. a. 168. d
Vouere volens, seipsum Deo & voueat & reddat 114. c. 161. b
Vfus rerum non vnus idem est bonis & malis, 116. d. 117. a. 168. b
Vnus peccati originalis 109. a, 198. c, 101. c
Vxor Loth in statuam salis conuer. etc. 7. c
Vxores plures, patriarchas licitè habuisse 10. b.
Zachæi conuersio, 121. d
Zelas quanta pestis 81. c. c
Zozimi papæ ad totius orbis Episcopos contra Pelagium definitio 110. d. 121. a

ARGUMENTA CAP.
LIBRI CONTRA CAS-
sianum Collatorem.

- Cap. 1. Ap. Non est negligenda ob-
trectatio contra libros Augu-
stini, quos aduersus Pelagianum
errorem condidit: quia suffraga-
tur pelagianis veluti iniussè essent
damnari. Fol 117. c.
- Cap. 2. Prosper eligit ex obtrectatori-
bus Augustini Cassianum, tan-
quam alijs omnibus in studio
scripturarum sacrarum præstan-
tiorum, & qui iam scripto suam
doctrinam protulerit: vt cum eo
conferat 118. a
- Cap. 3. Doctrina Cassiani in initio
Collationis de protectione Dei ca-
tholica est 118. b
- Cap. 4. Citò Cassianus definitionis
sux oblitus, docet, multos sine
gratia & ad gratiam venire, & gra-
tiam petere: quosdam verò eà in-
uitos participare. 118. d
- Cap. 5. Cassianus nec cum hæreticis
nec cum catholicis plenè cõcor-
dat 119. a
- Cap. 6. Cassianus damnatum illud do-
gma incidit, quo docetur, etiam
Dei secundum merita nostra da-
ri, nempe secundum petitionem
& fidem 119. b
- Cap. 7. Cassianus colligit scripturas,
quibus putat doceri, alios gra-
tia, alios libero arbitrio saluari,
119. b
- Cap. 8. Reijcitur sententia Cassiani,
putantis liberum arbitrium sine
gratia posse conari ad bonum,
desiderare sanitatem, & venire ad
medicum 119. c
- Cap. 9. Cassianus & Catholici & pel-
agianos errors inculcatque ex
vtrorumque sententijs mixtum
errorem commendat. 120. a.
- Cap. 10. Cassianus damnauit catholi-
cos victores pelagianorum 120. b
- Cap. 11. Catholici vicerunt pelagianos
Dei auxilio 121. a
- Cap. 12. Non aufertur liberum arbi-
trium per gratiam 121. a
- Cap. 13. Non solum ij qui terrore tre-

me facti ad Christum confugiunt
sed etiam qui spe alacri currunt
ad Christum, gratia Dei præue-
niuntur 121. b

- Cap. 14. Varijs modis trahuntur ad
Deum homines per gratiam,
121. c.
- Cap. 15. Cassianus, auferens quibus-
dam liberum arbitrium, quos per
gratiam saluari docet, alijs verò
illud relinquens, quos sine gra-
tia ad Christum venire putat: ex
scripturis confutatur, 122. a.
- Cap. 16. Gratia Dei operatur primam
boni voluntatem 122. c
- Cap. 17. Sententia Cassiani, quòd per
peccatum non sit amissa scientia
aut possibilitas boni 122. d
- Cap. 18. Quòd secundum catholicam
fidem homo talis factus sit, qui
mereri æternam beatitudinem
posset ibidem
- Cap. 19. Quòd per peccatum primus
homo omnique posteritas eius
amisit ea, quibus ad æternam vi-
tam potest peruenire scilicet
fidem, continentiam, charitatem,
metum diuinæ iustitiæ, scien-
tiam veritatis etc. ac in horum
locum ei subintravit omnium vi-
tiorum venenum: ideoque Christi
remedio eget. ibidem
- Cap. 20. Impossentia & excecatio homi-
nis non est tribuenda auctori na-
turæ, iniustumque est, poenam tra-
sire sine culpa 123. b
- Cap. 21. Ironice dixit Deus: Ecce Adā
factus est quasi vnus ex nobis: per-
diditque Adam per peccatum
boni scientiam, fidem & caren-
tas virtutes, ne minima qui-
dem seruata earum portione
123. b
- Cap. 22. Calamitas primi hominis tra-
sit in posteros: nec contradicit
quicquam Apostolus, dicens: Gē-
tes naturaliter quæ legis sunt fa-
cere 123. c
- Cap. 23. Homini vt intelligat ac ius-
tus sit precipitur, non quasi id
queat ex natura præstare: sed vt
agnoscat quid perdidit, & ad
Christi gratiam confugiat. 124. a

INDEX RERVM.

- Cap.14. Taxatur Cassianus, nolens omnia sanctorum merita ad Deum referri, volensque naturam humanam ascribere viribus aliud quam quod peruersum est. 124.b.
- Cap.15. Pix cogitationes & desideria sunt a Deo, etiam si Deus ea nolit impleri. 124.c.
- Cap.16. Bonum quod post lapsum in natura relictum est, vitam aeternam conferre non potest, sed omne bonum quod eo conduct, ex Dei est gratia, sanante non auferente liberum arbitrium, 125.b.
- Cap.17. Non insunt humanae animae semina virtutum: quia per primum Adam peccatum euerisa sunt: nec haberi queunt nisi eo restituente qui dederat 125.c.
- Cap.18. Cassianus decipitur specie falsarum virtutum, putans verarum semina esse in impijs. 125.d.
- Cap.19. Scripturae docet principia virtutum non esse in natura, sed gratia donari 126.a.
- Cap.20. Non ita potest liberum arbitrium ex se diligere Deum, quemadmodum Dei gratia negligere, prout nugatur Cassianus 126.c.
- Cap.21. Ideo liberum arbitrium accipit fidei principium & bonae voluntatis effectum, ut per ea mereatur praemia operaturis promissa 127.a.
- Cap.22. Grauisissimus error Cassiani de passionibus sancti Iob. ibid.
- Cap.23. Repetio errorum Cassiani, de quibus in praecedentibus ibid.b.
- Cap.24. Maior ille caeteris Cassiani error quo putat Iob propria virtute vicisse tam illustri palma hostem: ex ipso Iob refutatur, ibid.d.
- Cap.25. Ex alijs scripturis & definitione concilij docetur, Iob tolerantiam esse a Deo. 128.b.
- Cap.26. Non ob hoc perdit homo meritum & laudem, quia a Deo accipit bona opera, quinimo non habent homines laudem & meritum nisi ex his quae Dei gratia dantur ibid.d.
- Cap.27. Cassianus sibi contrarius, dum prophanos eos dicit, qui credunt gratiam Dei secundum merita nostra dari. 129.b.
- Cap.28. Cassianus duos facit ordines Christianorum, vnum qui gratia saluatur: alterum qui libero arbitrio: vnum qui inuitus attrahitur ad salutem: alterum qui voluntarie venit: vnum cuius Christus protector & saluator est: alterum cuius refugium & susceptor est: sed error refellitur. ibid.d.
- Cap.29. Epilogus omnium praedictorum in duodecim definitiones distinctus 130.c.
- Cap.30. Breuiter iterum repetuntur errores Cassiani 132.a.
- Cap.31. Errores Cassiani ostendit in Pelagianis condemnatos ibid.b.
- Cap.32. Laus Augustini per Caelestinum contra Gallos eius obsecratores, ibidem.c.
- Cap.33. Libri priores Augustini consoni sunt libris de praedestinatione sanctorum & bono perseuerantiae ibidem.d.
- Cap.34. Augustini obsecratoribus non tam disputatione quam autoritate resistendum est. 133.a.

F I N I S.

L O V A N I I.

Typis Ioannis Bogardis.

PROSPERI OPERA